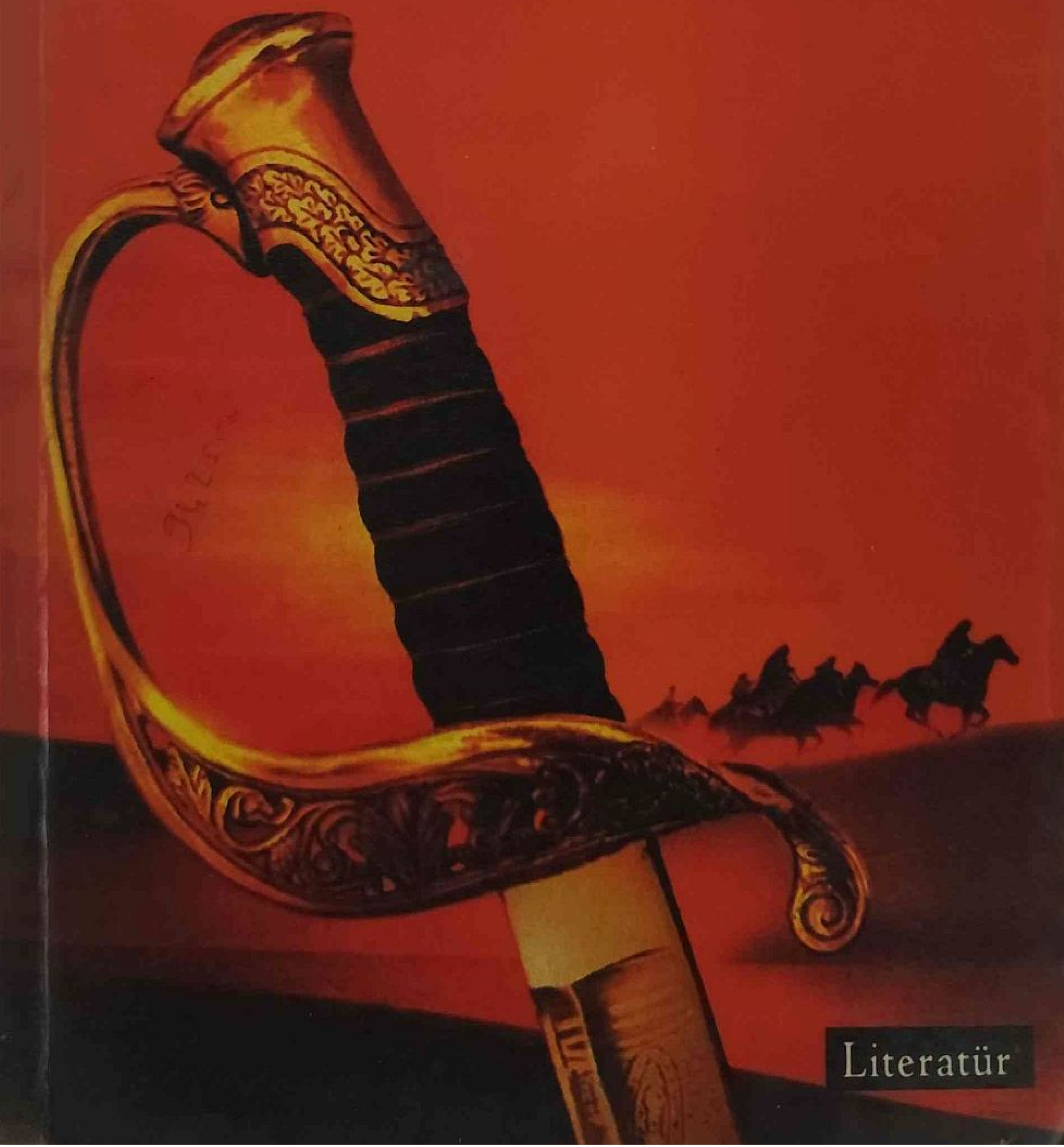
Çöl İmparatorluğu

DAVID BALL

ÇEVİREN SÜHA SERTABİBOĞLU

Literatür

ÇÖL İMPARATORLUĞU DAVID BALL

TARİH
içinde
ROMAN
içinde
TARİH

LİTERATÜR
TARİHSEL
ROMANLAR
DİZİSİ

DAVID BALL

Çöl İmparatorluğu

ÇEVİREN

ŞÜHA SERTABİBOĞLU

1111

LİTERATÜR YAYINLARI: 584
Tarihsel Romanlar Dizisi: 33

ÇÖL İMPARATORLUĞU

David Ball

Kitabın Özgün Adı:
Empires of Sand

Çeviren
Süha Sertabiboğlu

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Yayına Hazırlayan
Işıl Özgüner

Kapak Tasarımı
Emel Atik

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, Temmuz 2009

Baskı ve Cilt:
Şefik Matbaası
Tel: (0212) 549 62 62

ISBN: 978-975-04-0493-1

© 1999, David W. Ball

© Copyright 2009, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Akcalı Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla
Literatür: Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama San. ve
Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Melinda, Ben ve Li için;

Onlar olmasa ışık olmazdı.

Ve Carol ve Jack için;

Onlar olmasa başlangıç olmazdı.

Teşekkür

Ben okuyucuyken, bir kitap için editörün ne kadar önemli olduğunu hiç bilmezdim. Bu gerçeği yazar olunca öğrendim. Beverly Lewis'e, yani görüşleriyle bu romana can alıcı bir şekilde yardım eden ve keskin sezgileriyle birçok kez beni kendimden koruyan, Bantam'daki o sihirbaza şükranlarımı yeterince ifade edemiyorum. Editör yardımcısı Christine Brooks'sa çarkların hep işler halde kalmasını sağladı ve birinde benim el yazılarımı bir kar yığınının içinde bulmama bile yardım etti.

Uzun süreç boyunca bana hep sabırla ve nezaketle yol gösteren temsilcim Jean Naggar bir harikaydı. Yetenekli iş arkadaşları vardı çevresinde: Frances Kuffel, Jennifer Weltz, Alice Tasman, Joan Lilly ve Russell Weinberger. Böyle bir grubu tanıdığım için gerçekten şanslıyım.

Arkadaşlarım ve ailem bitmek bilmez yazı yazma faaliyetime hiç şikâyet etmeden, üstelik önerilerde bulunarak ve destek vererek ya da bazen tam zamanında çikolatalı kekler getirerek katlandılar. Bu harika kişilere –Carol Ball'a, Sue Ruhl'a, Barbara Burton'a, Susie Cardin'e, Erin McIntire'a, Linzie Burton'a, Chuck ve Denise Elliott'a, Laura Uhls'a, Isa Ploehn'e, Ron Peterson'a, Allen Lane'e, Jody Wheeler'a, Renée ve Peter Berglund'a, Joseph Rossa McGrail'e, Alma Markoff'a, Cathy Fleury'ye, Carol ve Martha Rasmussen'e– sonsuza dek teşekkür borçluyum. Ve eşim Melinda'ya minnetimi ifade edebilecek söz bulamıyorum; bu kitap benim olduğu kadar onun da kitabı sayılır.

Tıbbi sorunlardaki yardımından ötürü Dr. Jeff Pickard'a, çeviriler için Rhoda Miller'a, Tamaşek dili konusunda yar-

dımları için Yusuf Fukui'ye, Reading Üniversitesi kütüphanesinden Rose-Ann Movsovic'e ve özellikle de, kitaptaki birçok yere benimle birlikte yolculuk yapmakla kalmayıp üstüne bir de hayatımı kurtaran Thom Barnard'a özel bir teşekkür borçluyum. Ve King Harris, Jim Kirtland ve Bob Kawano'nun yardım ve teşvikleri olmasa bu kitap asla yazılamazdı.

Ayrıca, okuma salonlarında ve kitap raflarının arasında harika saatler geçirdiğim, Londra'daki British Library'nin, Colorado Üniversitesi'ndeki Norlin Kütüphanesi'nin ve Boulder ile Denver'daki kamu kütüphanelerinin görevlilerine de teşekkür ediyorum.

Birçok sosyal bilimcinin, özellikle de Kopenhag Üniversitesi'nden Karl-G. Prasse'nin ve *The Conquest of the Sahara* adlı harika bir tarih yapıtı vermiş olan Profesör Douglas Porch'un özel yardımlarından yararlandım.

Tüm bu kişiler beni gerçeğe doğru yöneltti. Gerçeği bulamadığım yerlerde bunun sorumlusu yalnızca benim.

Son olarak, Cezayir'de, Tamanrasset yakınında yaşayan, beni hep çok nazik bir misafirperverlikle karşılayan ve hikâyelerini anlatmaya çalıştığım harika Tuareglere derinden teşekkürlerimi sunarım.

Ana Karakterler

Kont Henri deVries, zengin bir kâşif.
Serena, soylu bir Tuareg kadını; Kont Henri deVries'yle evli; Hac Ahmed'in kız kardeşi.
Jules deVries, İmparatorluk Muhafızları albayı; Kont Henri deVries'nin erkek kardeşi.
Élisabeth deVries, Jules deVries'nin karısı.
Moussa Michel Kella deVries, Kont Henri deVries ile Serena'nın oğlu.
Paul DeVries, Moussa deVries'nin kuzeni.
Mehdi, Hac Ahmed'in oğlu; Serena'nın yeğeni; Moussa'nın kuzeni.
Daia, genç bir Tuareg kadını.

DİĞER KARAKTERLER

FRANSA'DA
Delescluze, Francs-tireurs gerillasında subay.
Gascon Villiers, Kont Henri deVries'nin uşağı.
Rahibe Godrick, Moussa ve Paul deVries'nin St. Paul'deki öğretmeni.
Marius Murat, Boulogne-Billancourt piskoposu.

SAHRA'DA
Abdullahi, Cubar Paşa'nın tutsağı; Moussa DeVries'nin arkadaşı.
Ahitagel, Flatters keşif gezileri sırasında Tuareglerin amenokali.*

* Amenokal: Tuareglerde kral ya da reis. (ç.n.)

Attici, amenokallik sırasını bekleyen bir Tuareg soylusu.
Yarbay Paul Flatters, Fransız demiryolu keşif gezisinin başkanı.
Hac Ahmed (Abba), Tuareglerin amenokali.
El-Hüseyin, Fas sultanının büyükelçisi; Cubar Paşa'nın kayınbiraderi.
Hakim, Paul deVries'nin yardımcısı.
Cubar Paşa, Timmi'nin* yöneticisi.
Lufti, Moussa DeVries'nin kölesi; Çaddi'nin kocası.
Melika, Beyaz Pederler misyonunda hemşire.
Tamrit, Serena'ya âşık bir adam; Senusilerin** teşkilatçısı.

* Timmi: Bugün Adrar. Sahra'da, Cezayir'in güneybatısında il ve il merkezi. (ç.n.)
** Senusiler: Senusi'nin 1837'de Afrika'da kurduğu dinsel ve siyasal bir hareket olan Senusiye mensupları. (ç.n.)

Birinci Bölüm

Fransa

1866

PARİS

ST. DENIS

ST. OUEN

GENEVILLIERS YARIMADASI

PRUSYA HATLARI

SEN NEHRİ

MONTMARTRE

GARE DU NORD

Pelletier Sokağı

St. Denis Sokağı

OPERA

Haussmn Bulvarı

VENDÔME MEYDANI

PÈRE LACHAISE MEZARLIĞI

CONCORDE MEYDANI

PALAIS ROYAL

Rivoli Sokağı

TUILERIES BAHÇESİ

TUILERIES

LOUVRE

PONT NEUF

HÔTEL DE VILLE

LÜKSEMBURG BAHÇELERİ

NOTRE DAME

LYON GARI

Cours de Vincennes

PONT D'AUSTERLITZ

Montparnasse Bulvarı

GARE D'ORLÉANS

VINCENNES

St. Marcel Bulvarı

MONT VALÉRIEN

ARC DE TRIOMPHE

ÉTOILE MEYDANI

Champs-Elysées Caddesi

Longchamps

BOULOGNE ORMANI

DEVRIES ŞATOSU

Quai d'Orsay

CHAMP DE MARS

Quai de Grenelle

ÉCOLE MILITAIRE

Breteuil Sokağı

ST. CLOUD

BOULOGNE

MONTPARNASSE

POINT DU JOUR

VAUGIRARD

ST. PAUL KATEDRALİ

BILLAN-COURT

ISSY

ISSY KALESİ

VANVES KALESİ

VERSAILLES'A

Bir

"Çocuklar var! Ateş etmeyin!"
Artık çok geçti. Tüfek gümbürdedi ve geri tepip avcının omzuna çarptı. Menzil uzundu, yüz elli metre yahut daha da fazlaydı. Yabandomuzunu az kalsın göremeyecek, uzaktaki sık çalılığın yapraklarında gezinen ışık ve gölge oyunlarından biri sanıp gözden kaçıracaktı nerdeyse. Herkesin gözü gökte, kontun şahinindeydi, fakat avcı bir hareket görmüştü ve işte, oradaydı, meşe palamutlarını aşırıyordu; kocaman bir yabandomuzu, çok makbul bir yabandomuzu, hain ve şeytan bir yabandomuzu. Bu ormanda çok ender bulunan cinsten. Onu hemen vurmaya karar verdi.

Başka biri olsa, hayvanı ıskalamamak yahut daha kötüsü, sadece yaralamamak, daha iyi bir atış yapabilmek için biraz ilerlerdi. Fakat iyi bir atış ile gösterişli bir atış, yani sonucunun belirsizliğinden ötürü çok daha heyecanlı bir atış, meyhanede aylarca övünme hakkı verecek bir atış arasındaki farkı yaratan şey aşırı uzaklıktı. Bu atışı becerebileceğini biliyordu, çünkü silahını tanıyordu. Yeni bir silahtı bu, sürgülü bir ordu tüfeğiydi. Uzun namlusu sayesinde, görülmemiş bir hassasiyete sahipti. Binlerce kez yaptığı talimlerle, nişancılığını mükemmelleştirmişti.

Silahı doğrulttu ve hedefini yakaladı. Kontun bağırtısıyla birden irkildi ama sadece bir an sürdü bu. Nişan alma pozisyonunu bozmayıp ateş etti. O anda bile, henüz mermi namludan çıkmadan, başardığını biliyordu. Sonucu görmesine ya da sesini duymasına gerek yoktu, *biliyordu* işte. Bir saniye sonra bir şapırtı ve acı bir çığlık duyunca, özgüveni doğrulanmış oldu. Birtakım çırpınmalardan sonra hayvan çalıların arasında kayboldu.

Avcı bir sevinç çığlığı attı. Kontun canı cehenneme! Tanrıya şükür, vurmuştu! Bir yabandomuzu! Ganimetini kapacaktı ve bu da, hikâyeden bir ormantavuğu falan olmayacaktı. Dönüp ötekilere bakmadan, özellikle de kontla yüz yüze gelmemeye çalışarak açık alana doğru koştu.

Kont Henri deVries, eski bir âdet olan şahin avını gözlemlemek üzere orada bulunan *Société Géographique*'ten bir grubu konuk ediyordu. Kontun ailesi kuşaklar boyu şahin beslerdi. Şahinler onun özel arazisinin çevresinde avlanıyordu.

Henri, yabandomuzunu henüz avcı daha görmeden önce fark etmişti. Adamın tüfeğini doğrulttuğunu görünce gözlerine inanamıyormuş gibi tepki gösterdi. Bu salak herif civarda oynayan çocuklar olduğunu bilmiyor muydu? Domuzun cıyakladığını duyup da hareket ettiğini görünce en büyük korkusunun gerçekleştiğini anladı.

Şimdi bir ölüm koşusu vardı.

Tek bir laf etmeden av partisini –ve havadaki şahinini– bıraktı ve atına doğru koştu. Vahşi bir yabandomuzu daima tehlikeliydi ama yaralısı, ne yapacağı bilinmeyen, öldürücü bir şeydi. Kimsenin, hatta atın üstündeki silahlı bir adamın bile hayatı güvende değildi bir yabandomuzu canlı ve yaralı olduğu sürece.

Atının üstüne sıçradı; hayvan binicisini tanıyordu, tehlikeyi hissetmişti ve kont henüz yerine tam oturmadan ileriye atıldı. Yabandomuzunun gözden kaybolduğu yere dik açı yapacak şekilde bir yol tutturdular ve uzaktaki açıklığa doğru koştular. Binici ve at yıldırım gibi geçti ormandan, bir zamanlar Valois krallarının avlağı olmuş büyük Boulogne Ormanı'ndaki meşelerin ve karaağaçların altından.

Henri'nin karısı Serena büyük bir ağacın gölgesinde oturmuştu. Çevresindekiler, hiçbir şey dikkatini çekmiyordu. Normalde Henri'yle beraber avlanırdı. Fakat o bir Tuareg'di, bir çöl kadınıydı ve gizlice, kocasının anadilinde, Fransızca okuma yazma öğrenmeye başlamıştı. Henüz kocasına söylememişti. Kendi başına özel bir hoca, Paris'teki Lycée'den bir

öğretmen bulmuş, onunla gizli, uzun saatler geçirmiş ve bunun ardından da, tek başına yaptığı daha uzun süreli pratikler gelmişti. Giderek, içinde yeni bir aşk uyanmıştı. Her hikâye onu daha çok büyülüyordu. Konu hiç önemli değildi. Henri'nin kütüphanesi bilimsel dergiler yönünden zengindi. Bunların çoğundaki sözcüklerin anlamını kavrayamıyordu ama romanlar, makaleler ve denemeler de vardı. Sözcükler birer müzikti ve önünde açılan yeni dünyalar nerdeyse mistik bir zevk veriyordu ona.

Aklına parlak bir fikir gelmişti. Çok yakında Henri'nin doğum günü vardı. İkisi Moussa'yı evde bırakıp, ata binerek ormana, özel arazinin kıyısındaki gözlerden uzak bir şelaleye gideceklerdi. Serena piknik için yiyecekler götürecek, güneşli ve yumuşak bir yer bulup bir battaniye serecekti –hayır, *birçok* battaniye, havanın soğuk olması halinde– ve ona bir bardak şarap dolduracaktı. Kocası onun kucağına sırtüstü yatacak ve sonra Serena kitap okuyacaktı kocasına, gözlerinde göreceğini bildiği hayretten ve hoşnutluktan çok büyük bir onur duyarak. Sonra da sevişeceklerdi. O günün en küçük ayrıntılarını bile hazırlamaktan büyük bir zevk alıyordu. O güne hazır olmak için çalışmalarını iyice artırmış ve bugün de kendini Victor Hugo okumaya kaptırmıştı resmen.

Kontun apansızın gelişiyle şaşırarak hayallerinden uyandı.

"Oğlanlar!" diye bağırdı kont, ona doğru gelirken. "Oğlanlar nerde?"

Olan bitenden hiç haberi yoktu, fakat kontun sesindeki büyük telaşı fark etmemek olanaksızdı. Kadın çevresine bakındı çaresizce. Onları son olarak yakınlarda oynarken görmüştü... Ne zamandı? On beş dakika önce mi? Daha mı fazla? Emin olamadı. Sakin bir sonbahar günüydü. Çocuklar demin şuradaydılar, devrilmiş ağacın yanında; ve güvenliklerinden endişelenmek için herhangi bir neden yoktu. Onlar her zaman ormanda oynarlardı. Ama bir anda gelen korkunç bir panik ve suçluluk duygusuyla, çocukları en son ne zaman görmüş olduğunu yahut onların nereye gitmiş olabileceğini hiç bilmediğini fark etti.

İri vahşi domuz sık bir meşe çalılığından çatırtılarla, çıldırmışçasına geçti. Mermi bir kaburgasını kırmış, akciğerini delmişti. Kurşun yaşamsal arterlere nasılsa değmemişti fakat akciğeri kanla doluyordu. Hayvan şiddetli ve çok zor nefes alıyordu ve kaçmak için harcadığı çabalar sonunu çabuklaştıracaktı. Ama sonu gelmemişti henüz ve gelmesine de uzun bir süre vardı daha. Yabandomuzu kendini topladı ve ileriye doğru koştu, çıldırmışçasına ileriye, peşindekinden kaçmak için zikzaklar çizerek.

Birkaç saniye sonra durdu göğsü şişmiş, kalbi koşuya kalkmış halde. Ağır cüsseli ve korkunç bir hayvandı. Can çekişirken bile duyuları alarmdaydı hâlâ. Kulak kesildi, havayı kokladı ve çevreyi gözledi; duruşu korkunçtu. Kulaklarını geriye, kafasının üstüne yatırmıştı ve kocaman uzun burnu yere yakın duruyordu. Uzun zamandır edindiği bir alışkanlık ve refleksle, dışa doğru uzanan alt ve üst dişlerini birbirine sürterek biledi. Bu durumdaki bir domuzun ne yapacağını kimse bilemezdi. Kendisini takip edeni pusuda bekleyip, ölümcül bir düelloya girişebilirdi. Eğer köpekler yahut atlar yoksa kaçabilirdi. Ya da, çok kötü yaralanmış, acıdan çıldırmışsa hiç tahmin edilemeyecek şeyler yapardı; yolunun üstündeki başka bir yabandomuzuna yahut başka bir şeye saldırabilirdi.

Av, havayı dinledi ve avcısının sesini duydu. Adam ormanın içinde dosdoğru ileriye doğru, sonbaharda orman zeminini kaplayan yaprak örtüsünün üstünde sert adımlarla koşuyordu. Kan izlerini bulmuştu; heyecanı büyük, tüfeği hazırdı. Tüm hızıyla koşarken alçak bir çalılığın içine girdi. Çizmesine bir dal parçası takıldı ve sendeledi. Düşmemek için korkunç bir çaba harcadı, fakat tam, düşmekle kendini toparlamak arasındaki kritik anda yabandomuzunu gördü. Hayvanın yakında, çok yakında olduğunu biliyordu zaten. Ve o kısacık anda, kaybettiğini hemen anladı, çünkü dengesini kazanmak için savurduğu tüfeği aşağıda, vücudundan ötede uzanıyordu.

Hayvan ona doğru saldırdı. Avcı silahını doğrulttu ve nişan almaksızın ateşledi. Çabucak, saniyenin bir parçası kadar

bir süreydi bu. Mermi domuzun sırtına girdi fakat hayvan koşmaya devam etti. Tek bir güçlü darbeyle adamın vücudunu göbeğinden boynuna kadar yardı. Adam yere düşmeden ölmüştü.

Nefes nefese kalmış yabandomuzu kendine gelebilmek için durdu. Yeni yarası zonkluyor ve kanıyordu. Hayvan, içindeki yangını söndürmeye çalışırcasına, başını bir aşağı bir yukarı sallayarak soludu. Birkaç saniye sonra koşmaya başladı yine; kaçıp gitmek için, herhangi bir yere doğru. Tüfeğin çelik namlusuna bastı ve namlu hayvanın ağırlığından eğildi. Yaraları yüzünden dura dura, fakat hâlâ güçlü bir şekilde koşuyordu.

Bir açıklığa gelince durdu yine. Yeni bir şey duymuştu, rahatsız edici bir şey. Kudurmuş, kan bürümüş gözleriyle, sesin geldiği yöne baktı. Görme duyusu zayıftı, işitme ya da koku duyuları gibi değildi ama domuz, gözlerindeki bulanıklığa, çektiği büyük acılara ve can çekişiyor olmasına karşın iki çocuk figürünü seçebildi; bir ağacın altında oynuyorlardı. Hayvan kafasını yere indirdi ve saldırdı.

Moussa bir karınca yuvasına işiyor, kuzeni Paul de buna kahkahayla gülüyordu. Bir yığın siyah karınca selden kurtulmak için kaçışıyor, deliklere girip kayboluyor ya da yaprakların altına saklanıyor, bütün hızlarıyla koşuyorlardı. Çabucak Paul de Moussa'ya katıldı, ikisi birlikte koca bir orduyu darmadağın ettiler ve herkesin görevini yaptığı bir düzenin, çamurlu bir kaosa dönüşmesini zevkle seyrettiler. Paul bazılarının yeterince hızlı olmadığını fark etti büyük bir neşeyle.

"Salak!" diye bağırdı bir tanesini boğmak için uğraşırken. "Bunun yüzmeyi öğrenmesi lazım!"

Moussa güldü. "Bir şemsiye bulması lazım!"

"Yahut da bir kayık!" Kıkırdadılar, nişan alıp işediler çişleri bitinceye dek.

Oğlanlar altı yaşındaydı ve Moussa'nın annesinin gözünün önünden sıvışmışlardı. Bu ormanı çok iyi biliyorlardı ve kendi krallıklarına gelmişlerdi. Kontun uşağı Gascon'dan başka

hiçbir yetişkin bilmezdi burasını. Kocaman bir meşenin üzerinde gizli ağaç evleri vardı. Aslında gerçek bir ağaç ev değildi, fakat gölün karşı tarafındaki yoldan geçen arabaları dikizledikleri gözetleme delikleriyle, pencereleriyle ve siperleriyle mükemmel bir kaleydi. Bazen imparatorun kendisi, muhteşem III. Napoléon da görünürdü; öylesine yaklaşırdı ki, bıyıklarının mumlanmış sivri uçlarını bile seçebilirlerdi. İmparatorun çevresinde, mavi tünikler, tüylü miğferler ve parlak çizmeler giymiş, hepsi şık arabalara ya da muhteşem atlara binmiş büyük bir Cent Gardes* eskortu bulunurdu. Bazen de İmparatoriçe Eugénie'yi görürlerdi; yanında hizmetkârları ve sarayın lordları ve hanımefendileriyle birlikte; püsküller, tüyler, kadifeler ve dantellerle şık bir kafile halinde.

Bu çok gururlandırıcı bir şeydi. Oğlanlar burada, kendi egemen diyarlarında imparatorlara tepeden bakar ve bildikleri bir dünyada hüküm sürerlerdi.

Onlara bu kaleyi Gascon, kontun arazisinden topladığı tahta parçalarıyla yapmıştı. Çocuklar bunun içini, Paul'ün annesi Élisabeth'in yatak odasında buldukları kadife perdelerle döşediler. Kadın o perdelere ne olduğunu hiç öğrenemedi ve Gascon da bir şey söylemedi; bunun bir nedeni de, çocuklar ve sincaplar işlerini bitirdiğinde perdelerin zaten artık evde kullanılmaya elverişsiz hale gelmiş olmasıydı. Paul ile Moussa bir sandalyeyle, sonra iki sandalyeyle ve daha sonra bir sehpa ve kontun kütüphanesindeki pirinç bir lambayla işleri daha da geliştirdiler ama Gascon bu lambayı yakmalarına izin vermedi. Kontun kitaplarıyla dolu bir kutuyu ağaca çıkarmaya çalışırlarken, Gascon artık çizgiyi çekti. Kontun sınırını biliyordu.

Kaleye çıkan bir merdiven yoktu; elle tutulacak yahut ayakla basılacak, *bilmeniz* gereken gizli yerler vardı sadece. Elbette, Gascon gibi, Moussa ile Paul de biliyorlardı bunları ve üçü birlikte, Club des Grande Armée'nin tüm üye kadrosunu oluşturuyorlardı. Gizli toplantıları ve şifreleri vardı ve kalele-

* III. Napoléon'un 24 Mart 1854 tarihli kararnameyle kurduğu, imparatorun özel koruma birliği. (ç.n.)

ri çok iyi silahlanmıştı. Gascon on beş yılını Cezayir'de, I. Mızraklı Süvari Alayı'nda savaşarak geçirmişti. Bütün silahları ve nasıl kullanılacaklarını bilirdi; tahta kılıçlar, ağaç kabuğu kaplı kalkanlar ve meşe hançerlerden oluşan mükemmel bir koleksiyonla kalenin silah deposunu donattı. Onlara, kılıcın iyi kavranabilmesi için kabzasına nasıl sicim sarılacağını ve bir zarar görmeden en güçlü kılıç darbesinin bile savuşturulabilmesi için ağaç kabuğunun tabakalar halinde nasıl yerleştirileceğini gösterdi. Hançerlerini koymak için kılıfları ve süt kaplarından yapılmış miğferleri vardı.

Kalede çalışırlarken Gascon onlara hikâyeler anlatırdı; şövalyelerle canavarların çok eski zamanlarda ve çok uzaklarda geçen masallarını ve kralların, papaların, imparatorların büyük savaşlarını. Gascon Sahra'dan, dervişlerden, şeytanlardan ve cinlerden söz ederken çıt çıkarmadan oturur, gözleri fal taşı gibi dinlerlerdi hep onu. Sihirbazlık numaralarına gülerlerdi. Gascon onların kulaklarının arkasından parlak metal paralar ya da göbek deliklerinden çekirgeler çıkarırdı.

Gascon onlara tırmanmayı ve yüzmeyi öğretti. Onlarla beraber saatlerce uğraşıp kalenin etrafına bir hendek kazdı. Çocuklar da yardım etti ve yaz sonunda hendek daha da mükemmelleşti; ağacın çevresinde geniş bir daire çiziyordu ve geçmek için parola söylenmesi gereken, dallardan yapılmış köprüleri vardı. Ve hendeğin dibinde dikkatle yerleştirilmiş kaya parçaları vardı; bunlara belli bir yerden bakarsanız izinsiz geçenleri, vergi tahsildarlarını ve kötülükler krallığının şövalyelerini yiyecek timsahlar gibi görünürlerdi. Bazen bu hendeği dallarla, yapraklarla, toz toprakla örtüyorlardı ve gizli kaçış kapıları, şuraya buraya giden geçitleri ve bir sürü tüneliyle bir kale labirentine dönüşüyordu. Yer hizasından bakınca hiç görünmezdi. Gascon daha geçen hafta bir ödül vermişti onlara: Ağacın bir dalından sarkan bir ip. İpin ucunda bir üzengi vardı; buna basıp gölün öteki tarafına kadar sallanabilecekler ve korsanları gözleyeceklerdi. Gascon onların çok yakında bir gün, ipte sallandıktan sonra kendilerini boşluğa bırakarak suyun bittiği yere atlayabilecek duruma geleceklerini söyledi.

Bu hiç de göründüğü gibi rastgele bir şey değildi. Oyunların ve canlandırmaların bir yöntemi, mahzenlerin ve yaramazlıkların ardında bir plan vardı. Kont, efendisini memnun etmeyi çok isteyen, çocukları seven ve onlarla oynamaktan müthiş zevk alan Gascon'un uyguladığı eğitim sürecinde kendi amaçlarının gerçekleşmesini planlamıştı gayet dikkatli bir şekilde. Gascon, sihirbazlıkla orman bilgisini gayet ustaca harmanladı ve canavarların, hırsızların izini sürme yolundaki yüzlerce tehlikeli görev sırasında, bunlar çocukların çevikliğini ve sorumluluk duygularını geliştirmede yararlı oldu. Belki de bundan en çok zevk alan Gascon'du, çünkü bu durum onun, kont gibi bir babaya ya da böyle bir araziye sahip olacak kadar şanslı olmadığı Güneybatı Fransa'da geçirdiği kendi çocukluk anılarını depreştirmişti.

Velhasıl dünya mükemmeldi ve kendi krallıkları daha da iyiydi Club des Grande Armée'nin üyelerine göre.

Moussa ile Paul karıncaları püskürtmüşler ve hendeği geçmek, sonra da kaleye tırmanmak üzere dönmüşlerdi.

Paul işitti ilk önce; uzaktan gelen, alçak bir gürlemeydi sanki, gök gürültüsü gibi. Döndü ve gördü; kılları, toynakları ve fırlak dişleriyle hırıldayan ve yaprakların arasında koşan bir şeydi. Dosdoğru Moussa'nın üstüne geliyordu, hızla. Paul bunun bir canavar olduğunu sandı. Onun uçtuğunu düşündü, gözlerinde yanan ateşi ve katilce niyetini gördü. Çığlık attı, sonra bir çığlık daha. Bu bir canavardı.

Moussa, Paul ile yabandomuzunun arasındaydı. Paul'ün, gözleri dehşet dolu, parmağıyla bir şeyi gösterdiğini gördü. Ve sonra Moussa da baktı ve donup kaldı.

Yetişkin adamlar yabandomuzu avlamak için yıllarca süren bir eğitimden geçer ve korkunç paralara patlayan dersler alırlar. Silahlar kuşanırlar ve diğer av arkadaşlarıyla, atlarla ve bu hayvana karşı kullanabilecekleri her türlü savunma tedbiriyle donatırlar kendilerini. Ve sonunda o an geldiğinde, tüm o hazırlıkların, eğitimin nihayet sınava sokulacağı gün, yabandomuzu hesap görmek için çıkageldiğinde en güçlü

adam bile tüm bağırsaklarının sıvıya dönüştüğünü hissedebilir. Eyleme geçme yeteneği sınavında, eğitim ile korkunun bir araya geldiği o anda ölen birçok adam vardır.

İki çocuğun öylece durup, üstlerine doğru hızla gelen hayvana dehşetle bakakalmak ve olacakları beklemek dışında bir şey yapabileceğini ummak anlamsızdı. Böyle bir yaratığı, Gascon'un anlattığı en korkunç hikâyelerin dışında hayal bile etmemişlerdi ve Gascon da bunun kadar korkunç bir görüntü tarif etmemişti hiç.

Yani Paul yaptığı şeyi olağanüstü bir soğukkanlılıkla yapmıştı.

"Kaç!" diye bağırdı.

Moussa duruyordu donakalmış bir halde.

"Kaç!" diye bağırdı Paul tekrar, ama boşunaydı. Ve hayvan kuzeninin yanına varınca Paul ileriye sıçrayarak Moussa'yı tüm gücüyle hendeğe doğru itti, sonra kendi de hendeğe atladı.

Bu itiş Moussa'nın hayatını kurtardı. Bunu yapmasaydı domuz ona tam önden vuracak, karnını tümüyle deşecekti. Bunun yerine, sıyırıp geçen bir darbeyle Moussa'nın yan tarafını yardı. Ama bu darbe yine de Moussa'yı havaya, hendeğin öteki tarafına fırlatacak kadar güçlüydü. Çocuk bir toprak yığınının üstüne düştü baygın bir halde, kanlar içinde.

Hendeğin kenarına gelen yabandomuzu saldırısını birden durdurdu. Paul dipte yatıyordu. Çocuk yukarıya baktı, korkunç çeneleri ve boynuz gibi dişleri gördü. Cesareti yok oldu birden. Yapacağı tek şey top gibi kıvrılıp ağlamaktan ibaretti.

Yabandomuzunun yaraları giderek kötüleşiyordu ama yine de korkunç bir hayvandı, adrenalinle desteklenmiş, derinliklerindeki güç rezervleriyle. Ölmeyecekti, henüz değil. Önüne çıkan hendeğe sinirlenen ve saldırısına devam edemeyen, hendeğe girip Paul'e yahut hendeği dolaşıp Moussa'ya saldıracak bir yol arayan domuz, kısılmış, öfkeli gözleriyle, çıldırmış gibi bir oraya bir buraya koşmaya başladı.

Domuz, ağacın öteki tarafında sağlam bir zemin, dosdoğru, öfkesinin odak noktasına giden bir yol gördü. Kafasını yere indirdi ve koşmaya başladı.

Tam o sırada gölün karşı tarafında Boulogne-Billancourt Piskoposu Monsenyör Murat, İmparatoriçe Eugénie'yle yaptığı bir görüşmenin ardından sarayına dönüyordu. Çok sevinçliydi. Görüşme mükemmel geçmişti. Tuileries'deki tedirgin ruhların içinde en uysal, en Katolik, en çok Tanrı korkusu taşıyan ve onun telkinlerine en açık olanı o kadının ruhuydu. Artık piskoposun kadın üzerindeki etkisi yeni ve çok yüce bir düzeye varmış ve kadın ona, Kutsal Mezar Kilisesi'nin yeniden inşası için toplanan uluslararası bir parayı emanet etmişti. Piskopos, coşkusunu güçlükle bastırabilmişti. Kadın bunu hem de, piskoposun önemini, aldıkları izlenimle Paris'in tüm salonlarında yükseltecek bir sürü seyircinin önünde yapmıştı. Kadının ona güveni, zaten bu tür işlerin ustası olan piskoposun nüfuz, ticaret ve iltimas sağlama girişimlerini çok daha kolay hale getirecekti. Tuileries Sarayı'ndan, içeri girdiği zamanki haline göre boyu bir karış uzamış halde çıkmıştı.

Güzel bir gündü; güneşli, serin ve sonbahar renkleriyle kutsanmış bir gün. Bunu kutlamak için arabacısına Boulogne Ormanı'ndan, imparatorun çok sevdiği, planlanması için saatlerini harcadığı ve uygulamadaki en küçük ayrıntılarla bile bizzat ilgilendiği orman parkından geçen yeni yoldan gitmesini söyledi. Parkın yapımının bitmesi daha yıllarca sürecekti ama şimdiden bütün Parisliler orayı seviyordu; ancak, kendi piskoposluk bölgesinin sınırlarının bulunduğu bu bölgeyi kimse piskopostan daha fazla sevemezdi.

At arabası mükemmeldi. Fransa'nın tümünde bunun gibi bir araba zor bulunurdu ve bu, sadece iyi havalarda yapacağı yolculuklar içindi. Sert havalar için tıpkı bunun gibi, fakat üstü kapalı başka bir araba ile garajlarında duran altı arabası daha vardı. Arabacı, çubukları melek kanatları şeklinde yontulmuş, altın kaplama tekerlekli arabayı sürüyordu. Araba, koşum takımlarında devekuşu tüyünden sorguçların sallandığı, sırtlarında ipek şiltelerin bulunduğu dört at tarafından çekiliyordu; pirinçten ve sedef kakmalı gül ağacından yapılmıştı. Arkasında da piskoposun altın bir arması vardı. Yanlarında, her tekerleğin üstünde, çeşitli sahneleri gösteren ve sekiz kat

parlak vernikle gayet iyi korunmuş minyatür yağlıboya resimler yer alıyordu: Son Yemek, Dağdaki Vaaz, şeytanların işkencesinden geçen Aziz Antonios ve Cennet Krallığı'nın anahtarlarını alan Aziz Petrus. Tüm bunları yapmak için bölgenin en iyi sanatçı ve ustalarından oluşan on dört kişilik bir ekip bir yıldan fazla çalışmış ve bu da piskoposluğa yüz bin franga mal olmuştu. Boulogne-Billancourt piskoposunun arabaları, giysileri, kişisel ikametgâhları ya da gerek kendine, gerekse çok değerli konuklarına yağmur gibi bol bol yağdırdığı eğlenceler için paranın esirgendiği çok enderdi.

Bu araba, piskoposun, kendi gövdesi kadar muazzam olan açgözlülüğünün küçük bir yansımasıydı sadece. Piskopos müthiş iriydi ve boyutlarını gizleyip küçük göstersin diye dökümlü mor cüppeler giyerdi. Boynunda altın bir piskoposluk haçı vardı. Tombul elleri harika yüzüklerle süslüydü: opaller, elmaslar ve yakutlarla.

Piskopos bugün arabanın arka koltuğunda, kocaman gövdesi için özel olarak yapılmış lüks kırmızı kadifeden yastıklara gömülmüş, tek başına oturuyordu. Bir sepetin içindeki kızarmış tavuktan atıştırdı ve özel olarak yapılmış sandığının içinde duran bir şişe şaraptan bir bardak doldurdu. Ağzını şapırdatarak parmaklarını yaladı ve yoldan geçerken onunla göz göze gelmeye ya da birazcık tanışıklık göstermeye çalışan diğer yolcuları görmezden geldi.

Piskoposun arabacısı birden arabayı durduruverdi. Suyun öteki tarafındaki korkunç sahne gerçekleşirken önce yabandomuzunu, sonra da çocukları görmüştü . Önce gözlerine inanamadı, hayal gördüğünü sandı. Ama gerçekti.

"Ne oluyor?" diye sordu piskopos rahatsız olmuş bir şekilde. Şarap, pelerinine dökülmüştü.

"Bir... bir yabandomuzu, Piskopos Hazretleri, vahşi bir yabandomuzu!" Arabacı heyecanlanmıştı. Parmağıyla gösterdi. Piskopos kayıtsız bir tavırla baktı ve elli metreden az bir mesafedeki yabandomuzunu gördü.

"Evet, öyle" dedi. "Bir yabandomuzu gerçekten. Şimdi devam et."

Arabacı, arabanın döşemesindeki muhafazasında duran bir tüfeği kaptı. Yanında daima silah bulunurdu, çünkü piskoposun güvenliği hiçbir zaman garanti değildi. Piskoposluk bölgesi, serserilerin yüksek görevlilere ya da nüfuzlu kişilere pek saygı göstermediği, tehlikeli ve engebeli bir kırsal araziye yayılmış kırk iki kilise bölgesinden ve elli yedi papazlıktan oluşuyordu.

"Ne yapıyorsun?" dedi piskopos adamın tüfeği çektiğini görünce. "Sana devam et dedim."

"Ama Piskopos Hazretleri! Çocuklar!" Arabacı dizginleri bıraktı ve hemen tüfeğe davrandı. Ancak bir, belki iki el ateş etmeye yetecek kadar zaman vardı. Denemeliydi.

Piskopos suyun öteki tarafına baktı ve Paul ile Moussa'yı gördü. Onları hemen tanıdı, çünkü Moussa'nın görüntüsü diğer çocuklarınkinden farklıydı. Moussa'nın her şeyi diğer çocuklardan farklıydı. Onun ailesinin her şeyi diğer ailelerden farklıydı. DeVries'lerin her şeyi piskoposun asabını bozuyordu. Özellikle de annesi, piskoposun kanını beynine sıçratan o dinsiz kadın; sahte tanrılara tapan ve dinini değiştirmeyen ve pagan inancını sürdürdüğü sürece evliliği kutsanmayacak olan o şeytan kadın. O kadın orospunun biriydi, onunla alay eden bir orospu; evet, kendi piskoposluk bölgesinde alay ediyordu onunla, rahiplerin ve papazların ve hatta papaz yardımcılarının önünde alay ediyordu; Tanrının huzurunda, o yabancı gözleriyle ve soğuk bir şekilde yapmacık yapmacık gülümseyen ağzıyla alay ediyordu; boyun eğmeyi, tövbe etmeyi, günahkâr yolunu bırakıp İsa Efendimizi kabul etmeyi reddederek alay ediyordu. Kayıtsızlığıyla alay ediyordu onunla ve neşesiyle alay ediyordu. Piskoposun elleri titriyor, yüzüne kan hücum ediyordu o kadını yahut onlardan birini her gördüğünde.

Evet, dedi içinden piskopos. *O çocuğu gayet iyi tanıyorum.*

Arabacı silahını omzuna dayadı ve nişan aldı.

"İndir o silahı."

"Efendim, Piskopos Hazretleri?" Adam doğru işitmediğinden emindi. Oturduğu yerde doğruldu ve yabandomuzunu ar-

pacık hizasında yakalayınca bir gözünü kıstı. Zor bir atış olacaktı, fakat imkânsız değildi.

"Sana silahı indir dedim. Ateş etme. Atları ürkütüceksin."

İçindeki panik duygusu gittikçe büyüyen arabacı rüya gördüğünü sandı. Domuzun çocuklara varması an meselesiydi.

"*Atlar* mı?" Adam donup kalmıştı. "Piskopos Hazretleri, çocuklar ölecek! Vakit yok!"

"Tanrının dediği olur" dedi piskopos.

"Ama bunlar çocuk!" Arabacı yalvarıyordu. Tüfeği omzuna dayalıydı ve hâlâ ateş edebilirdi, ama parmağı gevşedi, çünkü piskoposun ses tonunu fark etmişti. Tartışma bitmişti.

"Evet, onlar çocuk. Efendimiz en çok kendi çocuklarını gözetir." Piskopos, gölün karşı yakasındaki sahneye kayıtsız gözlerle baktı. Konuşması mırıltıya dönmüştü. "Ama sakın yanılma! Karşında Tanrının sadece bir çocuğu var. Sadece bir tane. Tanrı onu korur. Diğeri bir piç, melez bir günah çocuğu. Ve şimdi şeytan onun için geldi."

Ötede yabandomuzu Moussa'ya vurdu ve çocuk, piskoposun yastıklarının birinden fırlayan bir pamuk parçası gibi havada uçtu. Hiç ses yoktu, görüntü vardı sadece. Arabacı inledi ve haç çıkardı. Tüfeğini indirdi.

Piskopos sepete uzanıp bir parça daha tavuk aldı.

Bu bir işaretti. Bir yabandomuzu gelmişti. Kocaman; boynuzlu ve çatal tırnaklı.

Kont gölün öteki tarafında, kıyı boyunca yıldırım gibi gidiyordu ve bir çığlık duyunca çocuklara seslendi. Birden dönüp hızla ileriye atılırken tabancasını çekti ve yanında bir tüfek getirmediği için kendine kızdı. Burası kendi arazisiydi ve burayı çok iyi biliyordu. Paris'e bu kadar yakın bir yerde yıllardır kimse yabandomuzu görmemişti. Ama yine de, tedbirsizliğinden ötürü lanet okudu kendine. Paris'e yakın olsa da olmasa da, biliyordu, yine de bir ormandı burası; uyanık davranmayanları öldürecek sürprizlerle dolu bir yerdi. Yaşamı, kendini korumaktan hiç vazgeçmemeyi öğrenmekle ve vaz-

geçenleri gömmekle geçmişti. Ve şimdi de aptallığının cezasını çekecek olan Moussa'ydı.

Mon Dieu, benim oğlum, olamaz!*

İlerde, ağaçların arasından bir açıklık ve orada yabandomuzu ile büyük meşeyi gördü, fakat çocuklar görünmüyordu. Domuz ağacın etrafında dönmeye başlamıştı. Henri yaklaşırken Moussa'nın yerde hareketsiz yatan bedenini seçti. Boğazından yukarıya doğru bir dehşet duygusu yükselirken ileriye doğru daha şiddetle, daha hızla atıldı ve sonra, Moussa'ya tekrar saldıran domuzun dikkatini dağıtmak için, içinin ta derinliklerinden fışkıran sert bir çığlık attı.

Tabancayla nişan alacak zaman yoktu, ateş edecek zaman yoktu, tek bir saniye bile yoktu. Atla binicisi hendeğin ötesine uçtular. Domuz Moussa'ya arkasını döndü ve atı karşılamak için kafasını kaldırdı; bacakların ve sivri dişlerin ve gürültünün ve kolların ve tozun birbirine karıştığı büyük bir kaleydoskopta üçü –at, binicisi ve yabandomuzu– birbiriyle çarpışıverdi.

Bir an bir sessizlik oldu. Çarpışanlar yattıkları yerde kalakalmıştı. At göğsünden feci bir diş darbesi yemişti ve yattığı yerde can çekişiyordu. Yabandomuzu çarpışmanın etkisiyle geriye doğru devrilmiş, sırtüstü düşmüştü. Yarı baygın halde yatıyor, hızlı hızlı soluyordu. Kont, atının altında ezilmekten kıl payı kurtulmuştu. Sağ bacağı kırılmış, soluğu kesilmişti. Sırf irade gücüyle, parmakları tabancasını sımsıkı kavrıyordu. Şimdi toz yatışınca, domuzla mücadele etmek için müthiş irade gücü sayesinde dengesini yeniden kazanmak ve üstünlük sağlamak zorundaydı. Ayağa kalkmaya çalıştı, fakat ayağı atın altında sıkışmıştı. Acıdan nefesi kesilerek, elinden geldiğince doğrulmaya çalıştı. Bulanık görüntüye ve geçirdiği şoka karşın, atının böğrü yüzünden görünmeyen hedefini aradı. Yabandomuzunun kımıldadığını ve kalkmak için mücadele ettiğini duyuyor, üç metreden daha yakında Moussa'nın hare-

* Fr.: Tanrım. (ç.n.)

ketsiz yatan bedenini görüyordu. Kont kendini atın altından kurtarmak için umutsuzca çabaladı yine. Bir baş dönmesi ve bulantı dalgası geldi birden. Eli aşağıya düştü. Gözleri kapandı ve baygın bir halde yığılıp kaldı.

Yabandomuzu mücadele edip ayağa kalktı ve silkindi. Avlanan değil, avlayandı artık. Bir kötülük yoktu; hayatta kalmak, sağ kalmak için yok edilmesi gerekeni yok etmek isteği vardı sadece. Bir ses duydu ve yeni bir tehdidi karşılamak üzere döndü.

Serena yakın mesafeden ateş etti.

O da bir çığlık duymuştu ve açık araziden atıyla hızla geçerken korkunç sahneyle karşılaştı birden. Böyle bir vahşeti, böyle bir azmi daha önce hiç görmemişti. Ve şimdi, hiç ölmeye niyeti olmayan hayvanın yanında duruyordu ve kafasına nişan alıp ateş etti. Bacakları bükülen hayvan dizlerinin üstüne çöktü. Öylece kaldı. Yere mi yığılacağının, yoksa yeniden kalkmaya mı yelteneceğinin belli olmadığı kısa bir hareketsizlik anı oldu. Sonra hayvan, toynaklarıyla toprağı kazıyarak, sanki ciğerlerinde fırtına kopuyormuş gibi gıcırdayan, cayırdayan bir sesle soluyarak, kafasını sağa sola savurarak bir kez daha kalkmak için çabaladı. Sivri dişlerini hiçbir şeye saplayamıyor ya da havadaki her şeye saplıyordu. Pes etmek istemiyordu.

Serena tekrar ateş etti, sonra tekrar. Eli hiç kıpırdamıyordu. Hiç korkmamıştı.

Hayvan kafasını kaldırıp ona tuhaf tuhaf baktı; *Sen beni yenemezsin. Beni yenmene izin vermeyeceğim* diyordu sanki.

Ama sonunda kocaman yaratık bir inleme koyverdi. Gözlerini kapattı, karnının üstüne düştü ve öldü.

İkindinin sonunda, av partisine katılanlardan bazıları bir araba getirdiler ve avcıyla yabandomuzunun cesetlerini toplamaya gittiler. Yabandomuzunu arabaya yüklemek için altı kişi gerekti. Hayvan ahırın dışına kondu ve Gascon köpekleri ondan uzak tutmak için üstünü bir muşambayla örtmek zorunda kaldı. Akın akın ziyaretçiler geldi ve muşambayı kaldı-

rıp hayvanı sessiz bir korku ve huşuyla seyrettiler. Sivri dişlerinin uzunluğunu ölçtüler ve yaralarını saydılar. Ardından mutfağa gidip kontun ve oğlunun sağlık durumunu sordular. Aşçı Madam LeHavre hepsine yiyecek bir şeyler sundu ve sonra da sepetledi.

Dr. Fauss geç geldi. Yaşını tahmin etmek olanaksız bir ihtiyardı. DeVries ailesine, kimsenin hatırlayamadığı kadar uzun bir zamandır bakıyordu. Çok uzun bir gün geçirmişti. Kentte, öksürükleri, kuruntuları, şişlikleri ve kaşıntıları tedavi ederek yoğun bir sabah geçirmiş, sonra da yabandomuzunun haberi gelmişti. Gascon onu kontun arabasıyla getirmişti. Doktor eve girdiğinde tam alacakaranlık vaktiydi.

Konağın ana kısmı iki yüzyıllıktı. Taş ve tuğladan yapılmış iki katı vardı ve 1272 yılında Kont Auguste deVries'nin, IX. Louis tarafından bağışlanmış araziye yaptırdığı çok daha küçük bir yapıya eklenmişti. Duvarlar kalındı ve sarmaşıkla kaplıydı. Hem Henri'nin hem de kardeşi Jules'ün doğup yetiştiği ve bugün ikisinin de aileleriyle beraber oturdukları rahat bir kır malikânesiydi. Babalarının ölümü üzerine, ev, arazi, soyluluk unvanı ve tüm para hukuken Henri'ye, yani kardeşlerden büyüğüne geçmişti.

Sanki yalnızca çocuklar beğensin, eğlensin diye yapılmış gibi görünen, harika bir evdi. Bir sürü koridoru, merdiveni ve saklanacak yeri vardı. İkinci katta, duvarlarla çatının arasında gizli bir geçit vardı; yatak odalarını, kocaman gardıropların içinde bulunan panoların ardındaki gizli kapılarla birbirine bağlayarak tüm ev boyunca uzanırdı. Konta bu geçidi babası göstermiş, o da Moussa'ya göstermişti. Bugün bile, bu geçidin bir ucundan girip öteki ucundan gizlice çıkmaya çalışan birilerinin heyecanlı fısıltıları ve bastırılmış kıkırdamalarını duymak çok hoşuna giderdi Henri'nin.

Odalar geniş ve rahattı. Mutfak evin merkeziydi, daima rahattı ve hiç sönmeyen, demirden bir kuzineyle ısıtılırdı. Her odada bir şömine vardı. Kont evdeyken vaktinin çoğunu, Fransa'nın en iyi kitap koleksiyonlarından birine sahip kütüphanede geçirirdi. Bu kütüphane, Devrim'den sonraki, öf-

keli kalabalıkların konakları basıp kitapları yaktığı, okuyanların da kellesini uçurduğu karanlık günlerde hemen hemen yok edilmişti. Ama kitaplar kaybolduğu halde, ev ve sakinleri ne mutlu ki kaybedilmemişti. Aradan geçen yıllar boyunca kütüphanenin yeniden zenginleştiği görülmüş, sonunda, Henri sayesinde de eski görkemini kat kat aşmıştı. Şimdi raflar kâğıtlarla, deri ciltli kitaplarla ve çoğu kişinin adını bile duymadığı yerlere yapılan gezilerin anılarıyla doluydu. Kütüphanede tahtadan oymalar, masklar, tılsımlar, fildişi heykelcikler vardı ve tam ortada da kontun tek savurganlığı durdu: Londra'da, dünyanın en iyi haritacıları tarafından elle yapılmış kocaman bir küre. Çapı neredeyse bir metreydi; okyanuslar, kıtalar ve kutuplar canlı renklere boyanmıştı. Henri, Afrika'daki ve Asya'daki yanlış gösterilmiş ya da tümüyle boş bırakılmış yerleri göstermekten ve orada aslında neler olduğunu anlatmaktan büyük zevk alırdı. Serena da bu konuda bilgiliydi, hatta Sahra söz konusu olduğunda Henri'den de bilgiliydi, çünkü geldiği yer orasıydı.

Dr. Fauss kapıyı yavaşça kapatarak, ana yatak odasından çıktı. Gitmeye hazırlanıyordu.

Çocukların odasının kapısına hafifçe vurdu.

"Girin" dedi sakin bir ses.

Odada iki yatak vardı. Serena bunlardan birinin yanındaki bir sandalyeye oturmuş, Moussa'nın küçük elini tutuyordu. Yandaki yatakta Paul yatıyordu. İki çocuk da uyuyordu.

"*Ah, bon, madame la comtesse,** sizi bulabildim."

Serena, Henri hakkındaki haberi duymak için sabırsızlanarak, bitkin bitkin gülümsedi ona.

"Eşiniz güçlü olduğu kadar şanslı da. Bacağını yerine yerleştirdim ve sabitledim. İyileşinceye kadar bir ay kımıldamadan yatması lazım. Sanırım bu durum onu kırıktan daha çok

* Fr.: Ah, ne iyi Kontes. (ç.n.)

rahatsız edecek. Gitmeden size bir ilaç bırakayım. Ağrısı için de brendi verin kendisine."

Kadın başını sallayarak onayladı. "Peki ya Moussa?"

Doktor yatağın yanına bir sandalye çekip oturdu. Çocuğun alnına dokundu. "Kontes, şaşkınlığımı itiraf etmem gerek." Yorganı kaldırıp açtı. Çocuğun küçücük bedeni bir travmalar yığınıydı. Kaburgalarının hemen altındaki uzun bir yarada eğri büğrü siyah dikişler vardı. "Çocuk ölecekmiş. Yabandomuzunun dişi şurasını sıyırmış. Daha derine girmemesi bir mucize." Çocuğun omzundan kasığına dek uzanan bir eziği gösterdi. "Yarın daha da kötü olacak. Çok fena şişecek. Soğuk tutmanız lazım." Çocuğun üstünü tekrar örttü ve sandalyesine oturdu, harcadığı çabadan bitkin bir halde. "Çocuğun köprücükkemiği kırık ve üç kaburgası ve bir de parmağı. Ve kafatasında da bir kırık var. Bir kontüzyon."

"Bir... ne?" Serena bu sözcüğü bilmiyordu.

Doktor parmağının ucuyla şakağını gösterdi. "Kafası. Kafası da kırılmış." Kadına cesaret vermek için gülümsedi. "Endişelenmeyin Kontes. Sağlam bir kafa bu. İnatçı bir kafa, tıpkı babasınınki gibi."

O sırada, Paul'ün annesi Élisabeth hızla odaya daldı. İçeriye girişi her zamanki gibi bir melodramdı; buklelerin ve renklerin ve parfümlerin nefes nefese bir patlaması şeklinde. Kentten henüz dönmüş ve haberi yeni duymuştu. Çılgın gibiydi.

"Paul!" diye bağırdı. "Ne oldu benim Paul'cüğüme?"

"Sakin olun madam" dedi doktor; onun patlamalarına alışıktı. "Çocukları uyandıracaksınız. Paul'e bir şey olmadı. Gayet iyi. O bir kahraman."

Kadın Paul'ün yatağına koştu ve çocuğu yaygara koparararak okşamaya, öpücüklere boğmaya başladı. Paul uyandı ve çırpınıp uzaklaşmaya çalışarak, altı yaşındaki oğlan çocuğu vakarını korumaya çalıştı. Annesi biraz sakinleşince çocuk gülümsedi hemen. "*Maman!*" Heyecanlı bir şekilde doğrulup oturdu. "Biliyor musun ne oldu?"

"*Oui, mon petit,** yabandomuzunu duydum. Sen harikaymışsın!"

Paul suratını buruşturdu. Annesi bir şey bilmiyordu. Hepsi bu kadar değildi.

"Hayır! Biz bir karınca yuvasına işedik!"

Élisabeth gözlerini yuvarladı.

Serena Moussa'nın yanında, mum ışığında oturuyordu. Ev sakindi şimdi; ziyaretçiler evlerine gitmiş, herkes uyumuştu. Kadın önce Henri'yi kontrol etmiş, sonra oğlunun yanına oturmuştu. Parmağının ucunu çocuğun alnında gezdirdi; ancak bir annenin dokunabileceği gibi dokundu ona; onun yaşıyor olmasından ötürü bir sevinç ve şansından ötürü bir hayret ve böylesine kırılmış, yaralanmış bu küçük beden için duyduğu bir korku vardı bu dokunuşta. Kadın bitkindi, fakat uykusu gelmiyordu. Uzun gece boyunca daldığı derin düşüncelerle birlikte birtakım duygu dalgaları kabarıyordu içinde: Bazen suçluluk, bazen rahatlama, bazen de olabileceklerden duyduğu korku.

Bu benim oğlum. Kendisinin eti ve kanı, küçük bir çocuk. Bugün ölüm onu götürmeye gelmiş ve geri çevrilmişti. Bunun farklı sonuçlanmasının ne kadar kolay olduğunu düşündü. Bir oğul nasıl da çabucak gidiverir ya da bir koca. Çocuk şimdi güvendeyse de, dehşet geri geliyordu boyuna; boğazında bir düğüm gibi yükselen, bir çığlık atma isteği uyandıran dehşet; göğsünde çarpıntılar yaratan dehşet; gözlerinden yaşlar getiren dehşet. Kadının duyguları şiddetliydi ve bedenseldi, bulantıyla coşku arasında gidip geliyordu boyuna. Yaşam nasıl da kırılgan! Çocuk nasıl da masum! Kendisi nasıl da şanslı!

Bu benim oğlum. Ne kadar da küçük, ne kadar da zavallı, ne kadar da muhtaç. Kadın, varolmanın çok kararsız olduğu çölde sık sık ölümle karşılaşmıştı. İhanet yüzünden yitirilen bir baba, hastalık yüzünden yitirilen bir ana, kazalar ve savaş yü-

* Fr.: Evet yavrum. (ç.n.)

zünden yitirilen erkek kardeşler ve bir kız kardeş. Oradaki yaşam kolay değildi, acımasızdı. Ölüm hiç iyi karşılanmasa da, hiçbir zaman bir yabancı değildi. Geleceği zaman gelirdi. Ama bu, tümüyle yepyeni bir duyguydu kadın için; ürkütücü ve bambaşka bir şeydi.

Bu benim oğlum. Onu rahminde taşımıştı. Ona bakmış ve büyümesini izlemişti. Onun koyu mavi gözlerinde Henri'yi, geniş elmacıkkemiklerinde ve gülümsemesinde de kendisini görüyordu. Gülüşü kolayca belirir ve kadının yüreğine neşe verirdi. Onu salıncakta saatlerce sallamış, ceplerindeki taşları boşaltmış ve koleksiyonu için böcek avlamasına yardım etmişti. Sıyrılmış dizlerine ve dirseklerine pansuman yapmış, yürümeyi ve kendi başına yemek yemeyi öğrenmesini izlemişti. Ona kendi dilinde, Tamaşek dilinde konuşmayı öğretmişti. Ona çocuk şarkıları söylemiş ve diğer çocuklar onunla alay edince teselli etmişti. Böyle bir şey ilk kez olduğunda çocuk henüz beş yaşındaydı. Bu işin bu kadar erken başlayacağını hiç düşünmemişti.

"*Maman*, melez ne demek?" Gözleri nasıl da şaşkın, kocaman açılmış ve üzgündü. Elbette çocuklardan hiçbiri melezin ne olduğunu bilmezdi; tamamen ana babalarından öğrendikleri bir sözdü bu. Ama çocuklar kendi davranış tarzlarında sözcükleri zalimce kullanabiliyordu; bir süre onunla gayet mutlu bir şekilde oynuyorlar, hemen ardından onun kendini dışlanmış ve yalnız hissetmesine yol açıyorlardı. Çifte bir hakaret haline gelmişti bu, çünkü çocuklar ona "*kırma*" adını takmıştı; insanlar için değil, atlar için kullanılan bir terimdir bu. Çocuklardan biri bundan kafiyeli bir şarkı yaratabileceğini keşfetmiş ve bu şarkı tutmuş, Paul hariç bütün çocuklar katılmıştı.

Moussa birden hüngür hüngür ağlamış ve kaçmıştı.

Sonra Moussa Serena'nın kucağına oturmuş, kadın onun saçlarını okşamıştı. Moussa kadından teselli edici sözler beklemiş, fakat o sözler gelmemişti. Kadın o günün, onun beğenilmeme acısını, farklı olmanın azabını yaşayacağı son gün olmayacağını biliyordu. Kendisi bunu her gün hissetmiş, Hen-

ri'yle birlikte Fransa'ya geldiğinden beri hep yaşamıştı. İnsanlar ona gözlerini dikip bakıyor, gülüşüyor, fısıldaşıyor, parmaklarıyla gösteriyorlardı. Onun şivesiyle alay ediyor ve sanki kendisi bir kayanın altından sürünerek çıkan bir yaratıkmış gibi saçının uzun lülelerine dokunuyorlardı. Serena güçlüydü, onlardan daha güçlüydü, dimdik duracak ve o da onların gözünün içine bakacak kadar güçlüydü ve bildiği şeyi oğluna da anlatmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu: "Onların söylediği şeyin hiçbir önemi yok. Onları duymazdan gelmelisin. Güçlü olmalısın." Kadının bu sözleri, beş yaşında bir çocuğun anlamaktan âciz kulaklarında hiçbir etki yapmadı. Çocuk teselli olmamıştı.

"Ben güçlü olmak *istemiyorum maman*" demişti acı acı içini çekerek. "Ben *onlar* gibi olmak istiyorum."

Bu benim oğlum. Onun ilk ve tek çocuğu. Doğuştan üstün, ama yine de aşağı işte. Soylu bir melez, gerçekten. Sahra'da olsaydı halkının arasında bir prens olurdu, çünkü Tuareglerde soyluluk anneden oğula geçerdi. Tuareglerin liderine amenokal denirdi ve Serena'nın erkek kardeşi bir amenokaldi. Mossa da bir gün, damarlarında dolaşan Fransız kanına rağmen amenokal olabilirdi. Ve bir gün Fransa'da da, damarlarında dolaşan Tuareg kanına rağmen kont olacak, babasının unvanını miras alacaktı. Gözlerini kapattı ve Moussa'nın yaşamının nasıl olacağını hayal etmeye çalıştı. Karanlık, karışıklık ve acıdan başka bir şey göremedi. İşin içine kan girince duygular derinlere kaçardı.

Bu benim oğlum. Moussa'nın boynunda bir muska vardı. Amenokalin bir hediyesiydi; içinde ne olduğu sır olan, deri bir keseydi bu. İçindeki şey Kuran'dan bir ayetti belki ya da bir kemik parçası yahut üzeri sihirli karelerle dolu bir kâğıt. Amenokal olsaydı başını sallar ve yabandomuzunu muskanın engellediğini söylerdi. Serena bilmiyordu; belki de öyleydi. Belki de bu muskada kuşakların şansı ve yardım ve şifa ve koruma gücü vardı. Moussa bu muskayı takmış ve kendi yaşındaki bir sürü çocuğun ölümüne yol açan ateşli bir çocukluk hastalığından kurtulmuştu. Bugün de o muskayı takıyordu ve

domuzdan kurtulmuştu. Doktor o muskayı çıkarmaya çalışmıştı, çünkü Moussa'nın kırık kürekkemiğini, koltukaltlarından geçerek omuzlarını saran bir bezle bağlaması gerekiyordu.

"Onu bırakmalısınız" demişti kadın, elini doktorun elinin üstüne koyarak. Serena dindar ya da boşinançlı biri değildi ve doktora engel olurken ses tonundaki sertliğe kendi de şaşmış, ama yine de söylemişti işte. Bunun nedeni belki de, tılsımın amenokalden gelmiş ve Serena'ya memleketini hatırlatıyor olmasıydı. Belki de, Moussa'nın onu doğduğu günden beri hep takmış olmasıydı. O muska o küçük göğse ait bir şeydi. Oraya yakışıyordu. Oraya uygun ve yerinde bir şeydi, Serena'nın alıştığı bir şeydi. Ve belki de o muska bugün bir fark yaratacak, diye düşünmekte bir sakınca görmemişti. O muskaya dokunulmamalıydı.

Bu benim oğlum. Çocuk mum ışığında kımıldadı ve acıdan inledi. Serena çocuğu susturdu ve alnındaki saçı kaldırdı. Saatler geçmiş, mum yanıp bitmiş ve gece şafağa dönmüştü. Sonunda kadın uyudu ve çöl rüyalarına daldı.

İki

Henri Serena'ya gökten düştü.

Henri, Kuzey Afrika kıyısına paralel uzanan Atlas Dağları'ndan başlayan yüksek plato boyunca esen rüzgârları, yani kendisini Fas'a götüreceğini umduğu rüzgârları takip etmek amacıyla Bu Saade köyünden balonla yola çıkmıştı. Gascon'la birlikte haftalardır uygun koşulları beklemişler, her gün gökyüzünü gözlemiş ve her gün düş kırıklığıyla dönmüşlerdi. Rüzgâr yoktu, tam bir durgunluk vardı havada. Sabırla her gün malzemelerini düzenliyor, aletlerini deniyor, her şeyin hazır olduğundan emin olmak için tekrar tekrar kontrol ediyorlardı boyuna. Henri havada birkaç günden fazla kalmayacaklarını umut ediyorsa da, balon iki hafta yetecek su ve yiyecekle yüklüydü. O bir maceracıydı, fakat asla ciddiyetsiz ya da tedbirsiz biri değildi.

Ve sonunda Henri bir gün dışarı çıktı ve güçlü bir rüzgâr saçlarını dağıtınca zamanın geldiğini anladı. Gascon'la ikisi kendi hava taşıtlarının durduğu avluya koştular hemen. Balonu şişirirlerken, her gün gelip onları seyreden bir yığın meraklı Arap çok eğleniyor, daireler halinde çömelmiş, çay içerek şaşkın şaşkın bakıyor, balonun kumaşı yukarı ve dışa doğru dalgalar halinde kabarıp, onu yere bağlayan ipleri gererken gürültülü bir şekilde konuşuyorlardı. Sonunda, heyula gibi tertibat artık hazırdı. Henri ile Gascon sepete çıkarken bölgenin Fransız yöneticisi hayretle bakıyordu; adam Henri'ye haftalardır, tam bir aptal olduğunu söyleyip durmuştu birçok kez; ama kibarca tabii; çünkü Henri imparatorluğun bir soylusuydu her şeyden önce. Yönetici, kontun, *kendi* sorumluluk bölgesinden havalanıp Cezayir'de kaybolacağı korkusuyla çılgına dönmüştü. Delilikti bu! Hiçbir Avrupalı böyle bir şeyi

İki

Henri Serena'ya gökten düştü.

Henri, Kuzey Afrika kıyısına paralel uzanan Atlas Dağları'ndan başlayan yüksek plato boyunca esen rüzgârları, yani kendisini Fas'a götüreceğini umduğu rüzgârları takip etmek amacıyla Bu Saade köyünden balonla yola çıkmıştı. Gascon'la birlikte haftalardır uygun koşulları beklemişler, her gün gökyüzünü gözlemiş ve her gün düş kırıklığıyla dönmüşlerdi. Rüzgâr yoktu, tam bir durgunluk vardı havada. Sabırla her gün malzemelerini düzenliyor, aletlerini deniyor, her şeyin hazır olduğundan emin olmak için tekrar tekrar kontrol ediyorlardı boyuna. Henri havada birkaç günden fazla kalmayacaklarını umut ediyorsa da, balon iki hafta yetecek su ve yiyecekle yüklüydü. O bir maceracıydı, fakat asla ciddiyetsiz ya da tedbirsiz biri değildi.

Ve sonunda Henri bir gün dışarı çıktı ve güçlü bir rüzgâr saçlarını dağıtınca zamanın geldiğini anladı. Gascon'la ikisi kendi hava taşıtlarının durduğu avluya koştular hemen. Balonu şişirirlerken, her gün gelip onları seyreden bir yığın meraklı Arap çok eğleniyor, daireler halinde çömelmiş, çay içerek şaşkın şaşkın bakıyor, balonun kumaşı yukarı ve dışa doğru dalgalar halinde kabarıp, onu yere bağlayan ipleri gererken gürültülü bir şekilde konuşuyorlardı. Sonunda, heyula gibi tertibat artık hazırdı. Henri ile Gascon sepete çıkarken bölgenin Fransız yöneticisi hayretle bakıyordu; adam Henri'ye haftalardır, tam bir aptal olduğunu söyleyip durmuştu birçok kez; ama kibarca tabii; çünkü Henri imparatorluğun bir soylusuydu her şeyden önce. Yönetici, kontun, *kendi* sorumluluk bölgesinden havalanıp Cezayir'de kaybolacağı korkusuyla çılgına dönmüştü. Delilikti bu! Hiçbir Avrupalı böyle bir şeyi

denemeye kalkmamıştı. Paris'ten gelecek sorular bitmek bilmeyecekti. Konta yalvarmıştı; bu yolculuğa Cezayir şehrinden başlayamaz mıydı? Ayn Sefra'dan ya da? Fas'a deveyle yapacağı bir yolculuk ona yetmez miydi? Ama kont dinlemiyordu ve yönetici perişan haldeydi, çok apsent içmişti ve tüm kariyerinin bu balonla beraber uçup gideceğini düşünüyordu. Henri yer halatlarını çözerken adam ona son bir kez, yalvarırcasına baktı.

"Öleceksiniz!" diye bağırdı çok ciddi ve kesin bir tavırla, balon yer bağlantılarından kurtulup yükselirken.

"Bugün değil!" diye bağırdı Henri de ona neşeyle. El salladı, ardından havalandı.

Çabucak yükselerek aşağıdaki Araplardan uzaklaştılar. Bu sihirli yükseliş başlayınca kalabalıktan takdir ve zevk ifade eden büyük bir bağırtı koptu. Balon sessizce batıya doğru gidiyordu. Henri'yle Gascon tarlalarda çalışan insanların küçücük, eşeklerinin oyuncak eşek gibi ve evlerinin küçük birer kutu gibi kaldığını gördüler. Aşağıdaki insanlar balonun gölgesi üstlerinden geçerken kafalarını yukarıya kaldırıp bakıyorlar ve ister istemez bir karışıklık oluyordu. Bunun ardından –bazen korkudan, bazen şaşkınlıktan kaynaklanan– büyük bir şamata kopuyordu ama balon, Henri'yle Gascon'un bunları duyamayacağı kadar yüksekteydi; yerdeki küçük insanların işaretler yaptığını, el salladığını, sırtlarına bindikleri eşeklerini daireler çizerek koşturduklarını ve birbirlerine gökyüzünü gösterdiklerini görüyorlardı sadece. Kimileri bu hayalet gibi görüntüyü lanetliyor, kimileri neşeyle dans ediyor, bazıları da diz çöküp dua ediyordu.

Birkaç saat her şey mükemmel gitti. Celfe'yi gördüler, sonra Aflu ve Ayn Madhi'yi gördüler ve geçerken bunların her birini haritadan kontrol ettiler. Sonra sakinleşerek bu sessiz uçuşa verdiler kendilerini; altlarından geçen dünyaya huşuyla bakıyor, gördükleri gölleri ve dereleri yanlarındaki haritada işaretliyor, hayvanları, kuşları ve ağaçları teşhis ediyor, balonun çekme halatlarına, donanımına ve diğer teçhizatına göz kulak oluyorlardı. Uçtukları sürece kont, atmosfer duru-

munu, rüzgâr hızını ve yönünü, ısı ve basınç değişimlerini büyük bir titizlikle kaydetti. Gökyüzü, gözlerinin görebildiği en uzak mesafelere kadar bulutsuz, harika ve koyu maviydi. Fakat ikindi sonunda rüzgâr yön değiştirdi ve kuzeyden esmeye başladı. Değişiklik ilk başta belli belirsizdi, fakat sonra kuvvetlendi ve onları dağlara doğru götürmeye başladı. Rotalarından hızla uzaklaşıyorlardı.

"Bir karar vermemiz lazım Gascon" dedi Henri. "Ya bu yönde gitmeye devam edeceğiz" –parmağıyla güneyi, bilinmeyen tarafı gösterdi– "ya da balonu buraya indirip daha güvenli bir rüzgârı bekleyeceğiz."

Gascon dağlara baktı. Yıllardır kontla beraberdi ve kontun ne yapmak istediğini hiç sormadan biliyordu. Efendisinin ona fikrini sorması ve bir uşak gibi değil de kendisine eşit biri gibi davranması hoşuna gitti. Kontu böyle özel, farklı kılan da buydu. Üst mevkide bulunan başkaları sadece emir verir yahut isterdi. Kontsa daima sorardı, böyle davranması gerekmiyor olsa da.

Atlas Dağları'nın üzerinde bulundukları o gün, verilecek karar zor değildi. O da kontun macera sevdasını paylaşıyordu ve buna gayet iyi hazırlanmışlardı. Gascon'un bir ailesi, tereddüt etmesini gerektirecek hiçbir şeyi yoktu.

"Balonu indirme konusunda hiçbir şey öğrenmedik efendim" diye karşılık verdi.

Henri gülümsedi. "Bunu söylemeni bekliyordum."

"Evet efendim. Biliyorum."

"*Alors,** daha yükselmemiz lazım."

Gascon ağırlık attı, balon süzülerek yukarıya çıktı ve yumuşak rüzgârlar hızını artırıp onları Atlas Dağları'nın ötesine, Cebel Amur'un üzerinden, bilinmeyen yerlere doğru götürmeye başladı. Keskinliğiyle şaşırtan bir geçişti bu, sanki dağların yeşil, bereketli kuzey yamaçlarıyla, güney tarafındaki kızıl-kahverengi kayaların ve çıplak tepelerin arasında kes-

* Fr.: O halde. (ç.n.)

kin bir çizgi varmış gibi. Dağlar silinip bir platoya, plato da birden ortaya çıkan, parlak sarı renkli sıra sıra kum tepelerine dönüştü. Gökle yer arasında süzülüyorlardı; arkalarında rüzgâr, önlerinde uçsuz bucaksız Sahra düzlüğü. Kurutulmuş et yediler, mataralarından su yudumladılar ve altlarından sessizce geçen dünyayı seyrettiler. Yanlarındaki harita dağlar konusunda oldukça doğruydu, çünkü binlerce Fransız orada araştırma yapmış ve yerleşmişti. Ama dağların güneyine gitmeye kalkışan Avrupalı çok azdı ve bunların içinde geri dönenler daha da azdı. Bereketli kuzeyde yaşayan Arapların "Susuzluk ve Korku Diyarı" dediği o uçsuz bucaksız bölge hakkında binlerce hikâye vardı, fakat orada neyin olduğu hakkında pek güvenilir bir bilgi yoktu. Bir sürü hikâyeye konu olmuş, dev oldukları söylenen esrarengiz bir insan ırkının yaşadığı bir bölge vardı uçtukları yönde. Araplar onlara Tuaregler, Allahın terk ettikleri, peçeliler derler ve onlardan korku, dehşet ve saygı karışımı bir duyguyla söz ederlerdi. Onlar çölün efendileri ve tuz, köle ve altının hiç durmadan aktığı büyük kervan yollarına hükmeden olağanüstü savaşçılar olarak bilinirdi.

Onları bekleyen masallara doğru uçuyorlardı; güneş ufka çökerken eşzamanlı bir günbatımı ve ayın doğuşunu gördüler, nefesleri kesildi; ay altın renginde, yusyuvarlak ve ışıl ışıldı, güneşse ufuktaki kum sisine gömülürken alev kırmızısı bir renge bürünüyordu. Sepetlerinin içinde büyülenmiş gibi kaldılar; bir doğuya bir batıya bakıyorlar, ardından tekrar tekrar bakıyorlardı bu cennet manzarasının bir anını bile kaçırmamak için.

Henri'nin eski bir deri çantada taşıdığı, Londra'da yapılmış, pirinçten bir sekstantı vardı. Bu aleti, alacakaranlık geceye dönüştüğünde, yıldızları dikkatle gözleyerek bulundukları yeri tespit etmek için kullandı. Tahmin ettiği yerleri, harita yapmak için getirdiği özel bir kâğıda işaretledi. Ay öylesine parlaktı ki, sepetin tabanında duran küçük gaz lambasının ışığına hemen hemen hiç gerek yoktu. Altlarındaki çölü nerdeyse gündüz gördükleri kadar net bir şekilde görebiliyorlardı. "Bulunduğumuz yer burası" dedi Gascon'a, koordinatları kâ-

ğıdın üzerinde küçük bir X işaretiyle gösterdikten sonra. "Artık 'burası' neresiyse."

Henri işini bitirdikten sonra cebinden, bir pazarda bulduğu küçük bir flavta, flüte benzer tahta bir müzik aleti çıkardı. Müzik konusunda gerçek bir eğitim görmemişti ama duyduğu sesleri tekrarlama konusunda gayet iyi bir kulağı vardı. Bazen, ruh haline uyan bir melodi yaratıverirdi. O akşam balonla havada süzülmeye uygun notaları buldu; yolculuklarındaki özgürlük ve sükûneti alıp aşağıdaki uyuyan çöle seren kadife seslerdi bunlar. Gascon iplere rahatça yaslandı ve gözlerini kapayarak dinledi.

Gece boyu nöbetleştiler; birisi uyuklarken öteki balonun gidişini dikkatle gözlüyordu. Ay ışığıyla aydınlanmış dünyanın altlarından geçip gittiği, huzurla ve huşuyla dolu bir geceydi. Hava soğuk, ürperticiydi; kalın pelerinlerin altında birbirlerine sokuldular. Ayınki kadar canlı altın rengiyle sabah güneşi, kum tepelerinin üzerinden yükseldi. Kum tepelerinin güneşten uzak yamaçları, gümüşi bir kırağı tabakasıyla kaplıydı ve şafağın hafif aydınlığında kar yığınları gibi görünüyordu.

Henri haritaya dikkatle baktı. "Büyük Batı Ergi'nin üzerindeyiz" dedi. "Erg", bin bir yüzlü çölün birkaç kum okyanusundan biriydi. Henri onun varlığını ve genel olarak yerini biliyor, ama büyüklüğünü bilmiyordu. Haritanın bir yararı yoktu. Bu Saade'de bir Arap tüccar ona, Erg'in ötesinde çok işlek bir ticaret yolunun olduğunu söylemişti. Kum tepelerinden yürüyerek asla kurtulamayacakları için Erg'i geçmeden aşağı inemezlerdi. En iyisi, uçmaya devam etmek ve rüzgârın tekrar yön değiştirip onları batıya götürmesini umut etmekti, çünkü Atlas Dağları bir kavis çizerek güneye dönüyordu. Doğru bir rüzgâr esse, dağları yeniden aşarak Fas'a varırlardı. Ama rüzgârın kendi planı vardı ve o gün gündüz ve gece boyunca güçlü bir şekilde hep güneye doğru esti.

Kum tepeleri dalgalıydı, sonsuzdu ve gözün görebildiği en son mesafeye dek uzanıp gidiyordu. Tepeler uzun sıralar halinde, birbirinin ardınca diziliydi düzenli bir şekilde, sanki

tanrıların dev küreğiyle konmuş gibi. Kum tepeleri pürüzsüzdü, dişiydi ve ipek gibi yumuşak ve saf görünüyordu. Ara sıra rüzgârlar tepelerinden tutamlar halinde kum alıp götürüyordu, dağların zirvesinden kalkan karlar gibi. Sıralardan biri altın rengi, diğeri kızıl-kahverengi, öteki sarıydı; kum, ışıkta ve gölgede hep farklı renkler alıyordu. Kum tepelerinin üzerinde gamzeler, helezonlar ve zarif, uzun çizgiler vardı. Kum tepelerinin arasındaki zemin düz ama her zaman çıplak değildi; hayata sıkıca tutunmuş dikenler ve çalılar sürmüştü yer yer.

Bazen de kum tepelerinden oluşan sıraların arasında, seyrek ot kümelerini yiyen küçük ceylan sürülerini görüyorlardı. Yalnız bir çakal kum tepelerinin eteklerinde dolaşıp sıçan arıyordu. Öğleden sonra Gascon iki devekuşu gördü; hayvanların zaten uzun bacakları güneşin uzattığı gölgeleriyle öylesine abartılı hale gelmişti ki, sıçraya sıçraya dolaşıp duran altı yedi metre boyunda devler gibi görünüyorlardı. Hayvanlar başlarının üstünden sessizce geçen balona hiç aldırmadılar.

Henri arazinin özelliklerini kaydediyor, dikkatlice notlar alıyordu. Balon onları Atlas Dağları'ndan daha da uzaklaştırdı ve sonunda, dürbünle bakınca, ufuk çizgisinde dağların belli belirsiz siluetini görebiliyorlardı sadece. Bildiği dünya gözlerinin önünden kaybolup giderken Henri karnında, içinin derinliklerinde, beklentiyle karışık bir korkudan kaynaklanan, tanıdık bir ürperti hissetti.

Ve hoşuna gitti.

Hep hoşuna giderdi zaten. Ayrıcalıklı bir yaşam sürmek üzere doğmuştu. IX. Louis döneminden beri deVries ailesinin sayısız kuşağındaki erkekler gibi onun da orduya girmesini bekleyen, babası da dahil, herkesi düş kırıklığına uğratmıştı. Askerliği, mizaç yönünden ondan çok daha uygun olan kardeşi Jules'e bıraktı ve zenginliğinin, toplumsal konumunun ona sağladığı rahat yaşamı tepti. Bunun yerine yolculuklara çıktı ve diğer erkeklerin yapamadığı ya da cesaret edemediği şeyleri yaptı, onların gidemeyeceği yerlere gitti. Orta Türkiye'deki Kapadokya'nın olağanüstü mağaralarını, Arabistan'ın

çöllerini ve Afganistan'daki Hindukuş Dağları'nı keşfetti. Macau'nun pazarlarında ve Taşkent'in sokaklarında gezdi. Selebes Denizi'nde, Borneo kıyılarının açıklarında gemi kazası geçirdi ve Sudan'da semah dönen dervişleri gördü. Hıristiyanların girmesi yasak olan Marakeş'e gitmek için kırmızı bir Yahudi takkesi ve türban takarak Şamlı bir Yahudi kılığına girdi. Yaşamdan zevk aldı, özgürlüğüne her şeyden daha çok değer verdi ve yaptığı yolculukları, haber-yazılarının Paris'ten Londra'ya ve New York'a dek tüm okurlar tarafından merakla beklendiği, Paris'teki *Société Géographique* için yazdı.

Yani, Sahra'nın bilinmeyen uzak yerlerine uçmak onun yüreğine korku salmıyor, içini ürperten, duygularına canlılık veren ve renklerin daha parlak ve kokuların daha keskin olmasına yol açan –aldığı zevkten ötürü kahkahalarla gülme isteği uyandıran– bildik bir adrenalin dalgası kabartıyordu içinde. Bu duyguya çok ihtiyaç duyuyor ve yaptığı yolculuklarla besliyordu onu. Göğüs kemiğinin altında yaşayan ve ağır, sıcak bir saldırıyla dışa doğru yayılan, esrime gibi bir korkuydu bu. Nerdeyse mistik bir saplantıydı; maceracılara has, dünyanın sırlarına varma, hiç görülmemiş yerleri görme, hiç yapılmamış şeyleri yapma tutkusuydu. Asla bitmeyecek bir hasretti bu; çünkü bir ufka varır varmaz başka bir ufuk onu çağırır ve yine yollara düşerdi. Yıllar önce Delhi pazarında bir kâhin onun avcuna bakmış ve yaşlı bir adam olarak öleceğini söylemişti. O zaman, bilimsel kafalı bir kuşkucunun hiç sarsılmaz inancıyla gülmüştü bu lafa. Fakat o kadına inanmış, o günden beri de yaşamını delilikle ilhamın arasındaki gri bölgede sürdürmüştü.

Üçüncü günün sabahında rüzgâr şafak vakti kesildi. Kumdan başka bir şey görmüyorlardı ve daha uzakları görebilmek için daha da yükselmeye karar verdiler. Gascon ağırlık attı, yükseldiler ve sonunda kum tepelerinin ötesinde büyük bir plato gördüler. Henri dürbünle baktı. Kum tepeleri ile platonun arasında, vadiler ve derin kanyonlarla dolu kocaman bir çöküntü bölgesi vardı. Onun ötesinde yine kum tepeleri, güneydoğuya doğru yayılıp giden, altın rengi, sonsuz bir alan

vardı. Kuzeydoğuda, çöküntünün üst tarafında bir göl yatağının siluetini gördü. Göl kuru gibi görünüyordu, fakat bu kadar uzaktan bunu kesin olarak anlayamazdı. Eğer bu bir *sebha,* yani mevsimlik bir gölse, kuyuların ve insanların varlığını gösteren bir işaret olabilirdi.

"Yeterince güneye indik" dedi, talihe boş yere meydan okumak istemeyerek. "Bence inip uygun rüzgârı beklesek iyi olur."

Gascon başını sallayarak onayladı: "Bence de, ama birkaç gün bekleyebiliriz." İki yanında çalılar ve kocaman kayalar bulunan hafif eğimli bir nehir yatağı vardı. "Şu vadideki kayaların altına sığınabiliriz. Eğer rüzgâr gelmezse balonu orada bırakıp kuzeybatıya yürüyerek gidebiliriz."

Henri balonun tepesindeki bir valfı açan ipi çekti ve aşağıdaki vadiye doğru inişe geçtiler.

Balon, vadinin bir yanı boyunca uzanan bir sırtın hemen üzerinden geçiyordu. Hiçbir insan, hayvan ya da herhangi bir yaşam belirtisi göremiyorlardı ama sert kum yatağında, insanların ara sıra buradan geçtiğini gösteren izler vardı. Bu tür izler yanıltıcı olabilir, çünkü bunlar çölde milyonlarca yıldan beri duruyor olabilir ve ne kadar eskiden kaldıklarını anlamak olanaksızdır.

Yere yaklaşıyorlardı, araçlarını vadinin tabanına yavaşça indirebilmek umuduyla kanyon duvarının üstünden geçtiler. Balon birden, onları hızla yukarıya doğru savuran şiddetli bir hava akımına yakalandı. Buna karşı koyamadan, bu kez aşağı doğru bir akıntı onları dimdik ve hızla, aşağıdaki kayalara doğru fırlattı.

"Ağırlık at!" diye bağırdı Henri; tam o sırada Gascon sepetin dışındaki kum torbalarını tutan ipleri kesiyordu, ama çok geçti. Örme sepet sivri kayalarla dolu bir yamaca hızla çarptı ve yan tarafı yarıldı. Gövdeler ve erzaklar sağa sola uçuşurken sepette tam bir kargaşa vardı. Henri yarıktan uçup giden erzaklardan birini tutmaya yeltendi, fakat tam yakalayacakken düşüp kafasını sepetin döşemesine çarptı. Rüzgâr parçalıyor, sürüklüyordu. Sepet yine kayalara takıldı ve balonun dış çepe-

ri, rüzgâr yüzünden iyice yana yatmış bir yelkene döndü, bu korkunç güce karşı koymaya çalışan ipler gerildi. İplerden biri sivri kayalara takılarak koptu, sonra bir diğeri daha koptu ve sonunda balon serbest kaldı. Aşırı yana yattığı için kaldırma gücünün çoğunu yitiren balon hızla çöktü ve boşalmış bir halde dalgalanarak yere indi. İpler boşalınca da sepet son birkaç metre yükseklikten hızla vadiye düştü. Yere sert bir şekilde çarpan iki adam zorla nefes alarak, yarı baygın halde yatıyordu.

Balon yere inmeye çalışırken, develerinin sırtında yedi kişi vadideki bir dönemeci dönmüştü. Sırtın üzerinde beliren balonu görünce donup kaldılar ve sepetin hızla yere yaklaşmasını, içindeki adamların kontrolü sağlamaya çalışmasını taş gibi, hiç kımıldamadan seyrettiler. Balonun kumaşı ilk önce rüzgârda hafifçe dalgalandı, sonra adamların karşısında, kudretli bir göksel hayalet gibi yükseliverdi; koyu mavi gökyüzünün önünde, muhteşem bir beyaz kumaştan, sessiz bir uçan top duruyordu.

"*Hamdülillah!* Bu *cenum!*" dedi deve sırtındakilerden biri heyecanlı bir fısıltıyla, kayalarda ve kayaların arasındaki karanlık yerlerde dolaştığı bilinen cinleri kastederek. İki yanı keskin, kalın kılıcını çekti ve yan tarafında, hazır halde tuttu.

"Tanrı geldi!" dedi bir diğeri.

"Gökten yere düşmüş ay bu!"

"Uçan bulut adamlar bunlar!"

Grup huşu içinde, fakat korkmadan ilerledi ve bu sırada, esrarengiz aracın önce yükselip sonra alçalmasını, sekerek devrilmesini ve sonunda da, uçan bulut adamlara ait yüklerin kabaca yere düşmesini seyrettiler.

Bir süreliğine sersemleyen Henri hareketsiz yatıyordu. Sesler duydu ve duyduğu dili tanıyamadı. Arapça olmadığından, bunun Tuareg dili olması gerektiğini tahmin etti.

Henri dizlerinin üstünde doğruldu ve hâlâ nefes nefese yatan Gascon'un kalkmasına yardım etti. Develerin üzerindeki adamlar ilerleyip, iki adamın etrafına hilal şeklinde dizilmişti; Henri'nin onları görmek için hemen hemen yukarıya bak-

ması gerekiyordu. Henri'nin bulunduğu yerden bakınca develerin sırtındaki adamlar üç dört metre boyundaymış gibi görünüyordu; göğün önündeki siluetleri çok haşin, ama yine de muhteşemdi. Onları develerin üzerinde görünce, onu balonda gören adamlarınkine benzer bir huşuyla doldu içi. Fransız kontla develi yedi adam bir an birbirlerini sessizce, temkinli bir şekilde seyrettiler. Tuaregler bineklerinin tepesinde görkemliydiler; tepeden tırnağa dek uzanan parlak mavi harmaniler giymişler, başlarını ve vücutlarını tamamen örten, göz kamaştırıcı beyaz renkte kumaşlara sarınmışlar, incecik bir aralık bırakmışlardı gözleri için; karanlık, siyah renkli ve hiçbir şey söylemeyen gözlerdi bunlar. Türbanlarının kumaşı başlarının etrafına birçok kez sarılmış, yüksek ve sıkı bir kümbet oluşturmuştu birer miğfer gibi; bu durum, uyandırdıkları kulevari yükseklik duygusunu ve duruşlarındaki heybeti daha da artırıyordu. Ellerinde mızrakları vardı. Süslü kırmızı deriden kınlarının içindeki güçlü ve göz alıcı kılıçları, pamuklu bez şeritlerle omuzlarına asılıydı. Ellerindeki antilop derisinden kalkanların üzerine yan yana dizilmiş küçük oymalar, bir Latin haçı imgesini oluşturuyordu. Oturdukları semerlerin arkalığı yüksekti ve bunların çıkıntıları da haça benziyordu. Henri'ye, dedelerinin deVries Şatosu'ndaki portrelerinin arasında rastlanabilecek ortaçağ haçlıları gibi göründüler. Krallara benziyorlardı.

Devedekilerin lideri uzun boylu, soğuk tavırlı, gösterişli bir adamdı ve havadan inen iki adama, sanki kendisi tüm yaratıkların tanrısı, tüm insanların efendisiymiş gibi tepeden bakıyordu. Henri onun arkasında duranın, içlerinde yüzü gizli olmayan tek kişi ve bir kadın olduğunu görünce çok şaşırdı. Kadın devesini dürterek grubun arasından ileriye doğru sürdü ve durup Henri'ye sessizce baktı. Henri ne zaman bir kadınla karşılaşsa, kadının ilk önce gözlerine bakardı. Giysilerinden, saçlarından, yüzünden ya da bedeninden, diğer her şeyinden önce gözlerine bakardı, çünkü orada daima kadını bulacağını bilirdi. Bu kadının gözleri onu tutsak almıştı. Koyu kahverengi, zekâyla parlayan, karakterin ve yaşam enerjisinin

aydınlattığı, büyüleyici birer gölcüktü bu gözler ve ona çok uzun gelen harika bir an boyunca Henri'nin gözlerinden ayrılmadılar. Kadın diğerleri gibi giyinmişti ama bir Kuzey Afrikalı kadın için alışılmadık bir şekilde, başı ve yüzü açıktı. Güzeldi, yüz hatları da dili kadar yabancıydı Henri'ye. Kadın Arap'a da, Afrikalıya da, Avrupalıya da benzemiyordu. Elmacıkkemikleri çıkıktı ve cildi açık renkli, parlak ve pürüzsüzdü. *Herhalde Berberi* diye düşündü Henri. Kadının boynu inceydi ve gülünce kusursuz, üstelik bembeyaz dişleri görünüyordu. Uzun kahverengi saçları sıkı bir şekilde örülmüştü. Tavrında büyük bir vakar vardı. Semerin üzerinde diğerleri gibi yüksek, azametli ve dimdik oturuyordu. Balonu zevkle ve üstünün başının tozunu silken Henri'yi de belli belirsiz bir neşeyle seyrediyordu. Henri Gascon'un ayağa kalkmasına yardım etti ama gözlerini kadından ayırmadı. Bu kadın harika bir gizemdi Henri için.

Kadın konuşunca Henri onun sesinde bir otorite ve kendine güven hissetti. Dilinin yabancı olmasına karşın, sanki söylediği sözcükleri anlayabilecekmiş gibi kulak kesildi.

"Buna *balon* denir" diye açıkladı kadın, aralarında hâlâ, karşılarında duran nesnenin ne tür sihirli bir şey olduğunu tartışan diğerlerine. "Böyle bir şeyi Cezayir şehrinde görmüştüm."

"Nedir bu *'balon'* ?" diye sordu yüzü örtülü adamlardan biri.

"Uçan bir makinedir" diye yanıtladı Serena arkasına bakarak. "Ama bu pek uçabilecek gibi görünmüyor."

"Eğer bunlar *cenum* değilse bunları hemen öldürüp çantalarını alalım" dedi diğeri. Çarpma sonucunda Henri'nin seks-tantı ve ışıkta parıldayan bronzdan barometresi de dahil olmak üzere bütün eşyalar kumun her tarafına saçılmıştı. Bir sürü deri kutu, bir valiz, şık pelerinler ve su mataraları vardı şurada burada. Tuaregler için, bu adamların muazzam servetler ve esrarengiz aletlere sahip, amaçlarına ulaşmak için kötü ruhları kullandıklarından kuşku duyulmayan zengin adamlar olduğu gayet açıktı.

"Bunları öldürelim ve getirdikleri şeyleri yakalım" dedi bir diğeri. "Bunlar aşağılık, bunlar *ikufar*." Avrupa'nın ilkel halkını tanımlamada kullanılan "kâfir"in karşılığı bir sözcüktü bu. Çoğu da mırıldanarak, onayladıklarını belirttiler.

Gascon Tuareglere kuşkulu gözlerle bakıyordu. Konuştukları dil onun için anlaşılmaz seslerden başka bir şey değildi ama bu seslerdeki tehlikeyi gayet iyi sezmişti. Grubu incelerken bir yandan da içgüdüsel bir şekilde kendi mücadele stratejisini saptamaya çalışıyor, yararlanabileceği bir zaaflarını arıyordu. Pek fazla zaafları yoktu. Adamlar silahlıydı ve bineklerinin üstünde ondan çok daha yüksekteydiler, kontla ikisinin etrafında oluşturdukları hilali de daraltmışlardı. Gascon'un bakışları grubun arasında dolaşıp duruyor, mızraklarını, kılıçlarını ve hançerlerinin kullanmaktan aşınmış gümüş kabzalarını görüyordu. Göremediği başka silahları da, kat kat kumaşların altında saklı bıçakları da vardı herhalde. Bunlar savaşçıydı, gayet emindi bundan ve daha iyi silahlar olmadan kendisi de, kont da böyle bir kalabalığa karşı koyamazdı. Gascon'un yalnız kendi bıçağı vardı ve kontun hiç silahının olmadığını da biliyordu. Etraftaki darmadağın enkazı gözleriyle araştırarak, tüfeklerden birini nerde bulabileceğini düşündü. Uçuş sırasında tüfekleri hazırda tutmak için bir neden yoktu ve şimdi de tüfeklerin hiçbiri görünürde değildi.

Daha da kötüsü, devedekilerin yüzlerini göremiyor, yüz ifadelerini hiç anlayamıyordu. Bunların alt tarafı birer insan olduğunu, kendisini böylesine tedirgin eden şeyin sadece, adamların yüzlerini gizleyen bezler olduğunu biliyordu. Ama yine de kendini çıplak hissediyordu onların karşısında.

"Bunların bakışını beğenmiyorum efendim" dedi yavaşça.

"Kum yiyen adam *bizim* bakışımızı beğenmiyor mu?" Kadın keskin bir Fransızcayla konuşmuştu. Gascon öyle bir irkildi ki, yerinden sıçradı nerdeyse. Ve bunun ardından kadın güldü; öylesine sıcak ve gerçek bir gülüştü ki, yakınlarındaki kaya kütlesinin duvarlarında hoş bir şekilde yankılandı ve gerilimin ortadan kalkmasını sağladı; Henri de kendini zorlayarak güldü. Gascon onların, kendi görüntüsüyle eğlenmele-

rine katılmadı ama kumların yapıştığı yüzünü eliyle sildi. Diğer Tuareglerin hiçbiri bu konuşmalardan bir şey anlamadı, çünkü içlerinde bir tek Serena Fransızca biliyordu. Henri hemen karşılık verdi.

"Matmazel, ben Fransa'dan Henri deVries. Şuradaki, kum yiyen yol arkadaşım da Gascon." Hafiften öne doğru eğildi. "Sizi burada bulmak beni şaşırttı ve Fransızca konuştuğunuzu görmek de çok sevindirdi."

"Tam bir kaza olmuş Henri deVries."

"Kaza değil" diye karşılık verdi Henri çabucak ve biraz da savunmaya geçerek. "Sert bir iniş oldu."

Kadın güldü yine. "Bir devenin üstünde olsaydınız ve böyle bir şey olsaydı ben buna kaza derdim ve sonrasında deve sırtına bindiğiniz için sizi ısırırdı."

"Öyleyse deveye binmemiş olmam çok iyi" dedi Henri gülümseyerek. Bu kadından hoşlanmıştı.

"Serena! Ne diyor?" Sürücülerin lideri Tamrit ag Amellal kadının gülmesine kızmış ve söylenen şeyleri anlamadığı için rahatsız olmuştu. Adam hep yönetmeye alışmıştı. Kadın onu duymazdan geldi.

"Nerden geldiniz bu balonla?"

"Bu Saade'den."

"Bu Saade ha! Büyük Erg'in ötesinde!"

"Evet. İki gece havada kaldık."

"Pekiyi nereye gidiyordunuz?"

Henri omuzlarını kaldırdı. "Fas'a."

Serena şaşkın şaşkın baktı. "Fas ha! Mösyö, kaza geçirdiğiniz yer Fas'a deveyle üç haftalık mesafededir!"

"Evet biliyorum. Rüzgâr yanlıştı."

"Rüzgâr nasıl yanlış olabilir ki?"

"Götüreceğini umut ettiğim yere götürmedi."

"Sizin makineniz umutla mı uçuyor?"

"Hayır-evet, sanırım öyle." Bu çöl kadını kafasını karıştırmıştı.

"Öyleyse bu işi deveyle yapsanız daha iyi olur." Kadın göğe baktı. "Bu rüzgârın sizi Tanezruft'a götüreceğini develer bile

bilir." Eliyle güneybatıyı gösterdi. "Ama kaza geçirmeseydiniz umudunuz sizi oraya götürecekti ve orada yok olacaktınız. Tanezruft'ta hiçbir şey yaşamaz" dedi kadın bir gerçeği açıklarcasına. "Hiçbir şey."

"Bana bir şey olmaz" diye diretti Henri.

"Evet, size bir şey olmaz ama sonra, suyunuz bitince ölürsünüz. Şansınız varmış ki biz bu yoldan geçtik."

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Arak'a" dedi kadın güneydoğuyu göstererek. "Atakor'un eteğinde."

Serena, Tamrit'e dönerek, öğrendiklerini Tamaşek dilinde anlattı çabucak. Tuareglerin arasında, duyduklarına inanmadıklarını gösteren heyecanlı mırıltılar yükseldi. Bu Saade! İçlerinde hiçbiri orada bulunmamıştı ama hepsi o köyün büyük dağların öteki tarafında olduğunu biliyordu. Büyük kum Erg'i geçilmezdi, bir ölüm diyarıydı. Etrafından dolaşmak da deveyle haftalarca süren zorlu bir yolculuk gerektirirdi. Balonun nasıl uçtuğunu görmüşlerdi fakat onun doğrudan Erg'in üzerinden geldiğini düşünmek akıl almaz, inanılmaz bir şeydi!

"Yalan söylüyorlar!" dedi biri. "Bu belli ki *cenum*'un işi! Bunları hemen öldürelim!"

"*Cenum* olsa da olmasa da öldürmemiz lazım!"

"*Eyvallah,* bence evet!"

"Kabul edildi!"

"Hayır!" dedi Serena sertçe. "Bunları ve uçan makinelerini alıp amenokale götüreceğiz. Makine onun hoşuna gidecek. Bunlara ne yapılacağına o karar verir!"

"Peh! Uçan makineymiş! Uçmaktan çok kaza yapıyor bu! Bak, kayaların arasında harap bir halde duruyor işte! Aklı başında hiç kimse bununla maceraya girmez!"

"Onlar girdi!"

"Onlar aklı başında değil, Fransız onlar!"

"Fransızlar nereye gitse ardından dehşet gelir. Bunlar hırsız ve katildir. Kuzey diyarının Arapları bunların elinden çok çekti. Bunlar ölmeli!"

"Kuzeyin Arapları Fransızları hak ediyor!"

Aralarındaki tartışma gittikçe kızışırken Henri Gascon'a yavaşça, "Tüfekler nereye düştü biliyor musun?" diye sordu.

"Göremiyorum efendim. Daha yakından bakmam lazım. Enkaz her tarafa dağılmış."

"Öyleyse şimdi bak, çabucak, bunlar tartışırken. Tüfekleri bulursan bir tanesini bana atmak için hazır ol, fakat eline alma henüz. Eğer tüfekleri bulamazsan benim bir tabancam var oradaki valizde. Hazır ol, dikkatli bak. Sanırım bunlar bizi kılıçla mı mızrakla mı öldüreceklerini tartışıyor. Bir şey olursa şu kayalara kaç." Kumtaşından bir duvara dayanmış, yan yana duran iki kaya parçasını gösterdi. Pek sığınmaya elverişli bir yer değildi ama hiç yoktan iyiydi.

"*Oui, mon comte.*"*

Gascon sepetten kalanlara doğru yürüdü. O yürürken Tamrit "Şu!" diye bağırdı. "Silahları almaya gidiyor! Tüfeği var bunların! Durdurun şunu!" Mızrağını kaldırdı. Diğerleri kılıçlarını çekti ve kat kat kıyafetlerinin arasından bıçakları nı çıkardılar. Gascon'un eli kemerindeki bıçağa giderken, silahsız Henri'nin geri çekilmekten başka yapacağı bir şey yoktu.

"Durun!" Serena'nın sesi sert çıktı. Durumun kontrolden çıktığını görmüş ve harekete geçmesi gerektiğini anlamıştı. Bunun ardından yaptığı şeye, söylediği yalana kendi de şaşırdı. "Bırak onları Tamrit. Artık çok geç. Ben onları koruyacağıma söz verdim. Salimen geçip gitsinler diye *aman* verdim."

Tamrit kadına "Hangi yetkiyle yaparsın sen bunu?" diye bağırdı birden.

"Benim yetkim var Tamrit, bunu gayet iyi biliyorsun. Uçan makinelerini develere yükleyip bizimle Arak'a gelebilirler."

"Hayır Serena! Reis benim!"

Serena homurdandı. "Bitti! Ben yaptım işte!"

* Fr.: Pekiyi, Kontum. (ç.n.)

Tamrit çılgına dönmüştü. Mızrağını yere sapladı. "Buna saygı göstermiyorum ben!"

"O zaman hepimize saygısızlık etmiş olursun ve amenokale verirsin bunun hesabını!"

Tamrit lanet okudu. Bu kadın gereğinden fazla bağımsız ve dik kafalıydı. Tamrit ona umutsuzca âşıktı. İki yıldır ona hep kur yapmış, deve eti ve güzel kumaşlar armağan etmiş, şiirler yazmış, bir erkeğin yapabileceği her şeyi yapmıştı. Ama kadının gönlünü kazanmak olanaksızdı ve şimdi de ona kafa tutuyor, diğerlerinin önünde onu küçük düşürüyordu. Lanet olası kadın! Onun yetkisi vardı elbette. Tamrit'in hoşuna gitse de gitmese de, eğer salimen geçiş hakkı verdiyse buna saygı göstermekten başka bir şey yapamazdı. En azından, diye düşündü içinden, uygun bir fırsat çıkıncaya dek.

Serena onun tereddüdünü fark etti ve durumun lehinde olduğunu anladı. Bu işi bitirmeliydi. Devesini Henri'ye doğru sürdü. Çabucak, otoriter bir sesle, "Sizin silah arandığınızı söylüyorlar" dedi. "Onlara bunun doğru olmadığı güvencesini verdim; ama silahınız varsa ve bunları bize karşı kullanmaya kalkarsanız hemen ölürsünüz Henri deVries. Sizi ben öldürürüm. Eğer isterseniz salimen geçip gitme hakkınız var. Bizimle birlikte, deveyle Arak'a gelir, uçan makinenizi reisimize gösterirsiniz. Orada da, kuzeye dönen tüccarların sizi götürmesi için bir yol bulabilirsiniz."

Henri tereddüt etti. O anda sınırlı olan seçeneklerini düşündü. Bu kadının sözüne güvenip güvenemeyeceğini bilmiyordu. Kadın onu büyülemişti ve diğerlerine sözü geçiyor gibi görünüyordu. Kadının sözünün bir ağırlığı olduğu belliydi. Bu kadının erkeklerden böylesine üstün görünmesi olağandışı bir durumdu. Bugüne kadar hangi Afrikalı kadının –yahut Avrupalı kadının bile– böyle davrandığı görülmüştü ki? Dolaştığı Kuzey Afrika kentlerinin ve köylerinin çarşılarındaki, Müslüman mahallelerindeki kadınlar korkak birer köle, onları tahakkümleri altına alan, eşeklerini cezalandırır gibi döven babalarının ya da kocalarının kilit altında tuttuğu çarşaflı, peçeli, değersiz birer mal gibiydiler. Bu kadınsa kesinlikle

korkak falan değildi ve burada peçeye bürünenler erkeklerdi. Ne biçim insanlardı bunlar? Kuzeyde, Tuareglerin hainliği hakkındaki masallardan, öldürdükleri yığınla insana dair haberlerden geçilmiyordu. Ama yine de salimen geçiş hakkı vermişlerdi. Eğer balonun kumaşı çok kötü zarar görmüşse onaramayacaklarını biliyordu. Ve kadının rüzgâr hakkında söylediği doğruysa, doğru rüzgâr asla gelmeyebilirdi. Yaya olarak yürüyüp gitmek olanaksızdı herhalde. Bunu yapmaya kalksalar bile, Gascon'la ikisi, onları görür görmez öldürecek başka bir gruba rastlayabilirlerdi.

Serena, arkasından gelen yeni mırıltılar duydu ve daha fazla gecikmenin tehlike yaratacağını, durumun kontrolünü her an yitirebileceğini fark etti. "Çabuk cevap vermelisiniz" diye sıkıştırdı Henri'yi. "Hayatınız buna bağlı."

Henri Gascon'a baktı, o da tüm şanslarını tartmış ve kabul etmenin daha akıllıca olduğu kanısına varmıştı. Gascon başını sallayarak onayladı.

"Teklifiniz teşekkürlerimizle kabul edilmiştir" dedi Henri. "Size eşlik etmek bizim için şereftir."

"Tamam öyleyse" dedi Serena.

Henri'yle Gascon balonu katladılar, eşyalarının sağa sola saçılmış kalıntılarını topladılar ve her şeyi bir yere yığdılar. Henri tüfekleri sepetin kırılmış bir parçasının altında, kumların içine gömülmüş halde buldu. Yaptığı her şeyin görülebileceği ve yanlış yorumlanmayacağı bir şekilde, temkinli hareket ederek tüfekleri bir battaniyeye sardı ve yük develerinden birine yüklenecek sepetlerden birine yerleştirdi. Eşyaların develere yüklenme zamanı geldiğinde Tuareglerden biri, tümüyle beyaz giyinmiş, Buzu adında bir adam onları kaba bir el işaretiyle uzaklaştırdı. Adam bu işi kendi başına yaptı; hayvanlara ıslık çalarak, küfür ederek ve sopayla dürterek, verilen emri pek fazla söylenmeksizin yerine getirdi. Tek çalışan kişi Buzu'ydu, diğer Tuaregler gölgede, sessizce oturuyorlardı. Açık bir şekilde düşmanca değilse de, mesafeli ve soğuktu tavırları.

Sonunda yola çıkmaya hazır olduklarında Henri kendisine huysuz bir binek devesinin verildiğini gördü. Deve zıtlıklarla

dolu bir hayvandır; ruh haline göre, korkunç derecede dik başlı ya da gayet sakin bir tavır takınabilir. Ayrıca, her iki halde de tümüyle doğal görünebilme becerisi vardır. Develer dizlerinin üzerine çökmüş haldeyken ayağa kalktıkları sırada binici önce sertçe geriye, sonra ileriye, sonra tekrar geriye doğru sarsılır. Ama deve Henri'yi öylesine şiddetli savurdu ki neredeyse devirecekti. Henri hayvanın boynunun kenarından yana doğru kaydı ve sonunda çok dengesiz ve riskli bir şekilde tutunabildi deveye. Tam o sırada, devesine çoktan binmiş olan Serena yaklaştı.

"Evet mösyö, bence balonda daha iyi görünüyordunuz" dedi, yüzü ışıl ışıl; ciddiyetini korumak için çok büyük bir çaba harcamış gibiydi.

Henri kadına bön bön baktı ve yüzünün kızardığını hissetti. Çabalayarak dik konuma geldi ve semerin deri örgüsünün üzerine oturmayı başardı. Bunu yaparken de para kesesinin yere düşmüş olduğunu fark etti. Uzun bir süre bakakaldı keseye, tümüyle rezil olmadan onu nasıl alabilirim diye düşünerek. Gascon da diğer herkes gibi hayvanını kaldırmıştı. Sonra Serena da keseyi gördü ve Henri'nin ikilemini hemen anladı. "Ben alırım" dedi kadın. Devesinden çabucak aşağı kayıverdi, keseyi kaptı, Henri'ye verdi ve devesine, hayvanı tekrar çökertmeden bindi yine. Hareketleri kıvrak ve zarifti, Henri hayranlıkla seyretti kadını.

"*Merci*" dedi Henri, başını minnetle sallayarak. "Arak'a kaç günlük yolumuz var?"

"Sekiz."

"Sekiz gün sonra ben de böyle bir zarafet örneği haline geleceğim."

Kadın güldü. "Ya da deve size baskın çıkacak."

Platoda dolana dolana giden dar vadide tek sıra oluşturarak çetin bir yolculuğa başladılar. Kilometreler birbirinin ardı sıra geçip giderken ne durdular ne yavaşladılar ne de konuştular. Develer çok yüksek kondisyonlu, süper hayvanlardı. Toynakları vadinin yumuşak kumlarına gömüle gömüle hızlı bir tempoyla, sabit bir ritim tutturarak yürüyorlardı. Henri

Tuareglerin deveye biniş tarzını gözledi ve bacaklarını onlar gibi, devenin boynunun üzerinde çapraz hale getirdi ama hayvan onun ayaklarının hareketine karşılık vermiyordu. Deve bazen civardaki çalıları ya da tek tük yapraklı bitkileri yemek için yoldan ayrılmaya çalışıyor, ama Henri hayvanı sıkıca dizginliyordu. Burun halkasını çektikçe hayvan ona çok uğursuz bir nazarla bakıyordu ve bir seferinde onu ısırmaya kalktı. Yolculuk boyunca, hayvanla yaşadığı bu gergin beraberliği sürdürebilmekten başka bir umudu yoktu.

Henri cebinden küçük bir not defteri çıkardı ve deveyle giderken bir yandan da kabataslak resimler çizmeye ve notlar almaya çalıştı ama bunları yapmak devenin devinimleri yüzünden olanaksızdı. Defteri yerine koydu yine ve kendini sadece seyretmeye, devenin sırtından baktığı manzaranın tadını çıkarmaya verdi. Bir süre sonra vadi genişledi ve hemen ardından kendini Serena'nın bitişiğinde buldu.

"Sevindim Mösyö deVries; buraya kadar devenin sırtında kalmayı başardınız!"

"Beni sırtından kendi istediği gibi indirmek için akşamı bekliyor" diye bir itirafta bulundu Henri acıklı bir ifadeyle. "Bence o, benim balonda kalmamı tercih ederdi. Ona sırtımı dönmemem gerektiğini hep aklımda tutmam gerekecek."

Kadın ona semere Tuareg usulü binmeyi, dizginleri tutmayı ve devenin onun ayak hareketlerine karşılık vermesini nasıl sağlayacağını gösterdi; bunun için ayakkabılarını çıkarması gerekti. Ama deve hiç işbirliği yapmıyordu yine de. Hayvan yüksek sesle şikâyet etti, nefretle tükürdü ve kadın bunlara çok güldü. "Sizin Fransız biçimi ayak parmaklarınız yüzünden herhalde" dedi.

"Fransızcayı nasıl bu kadar iyi konuşabiliyorsunuz?" diye sordu Henri.

"Ben on yaşındayken bir bahar günü küçük bir grupla birlikte el-Gassi'ye gitmiştik" dedi kadın. "Ben gruptan ayrı kaldım ve kayalardan aşağı düştüm. Bacağım öyle kötü kırıldı ki, kemik etimi delip dışarı çıktı. İçimizden hiç kimse ne yapılacağını bilmiyordu. Normalde böyle bir yaralanmayı tedavi

edecek marabutlardan hiçbiri bizimle birlikte değildi ve ben yola devam edebilecek durumda değildim. Kasabada yaşayan bir Beyaz Peder vardı, Cezayir şehrinden bir Fransız misyoneri. O bunun nasıl yapılacağını biliyordu, bacağımı sabitledi. Ve ateşlenip de nerdeyse ölecek hale geldiğimde bana baktı. Orada çok uzun zaman kaldım ve yattığım hasırdan kalkamadım. O zaman bana bu dili konuşmayı öğretti."

"Çok iyi yapmış."

"Şefkatli bir adamdı. Sebze yetiştirir ve kendine hiç kalmayacak olsa bile dağıtırdı. Beni de kendi dinine döndürmeye çalıştı herkese yaptığı gibi. Ama bütün çabalarına karşın bir tek kişinin bile dinini değiştirmeyi başaramadı. Ve bir gün birisi pederin gırtlağını kesti. Benim derslerim de bitti." Henri, kadının bunu gayet soğukkanlı bir şekilde, sanki dünyanın en doğal şeyiymiş gibi söylemesine şaşırmıştı.

"Kim yaptı bunu?"

"Bilmiyorum. Şambalardı, sanırım." Kadın bu sözcüğü bir küfür gibi kullanmıştı. Şambalar orta kuzey vahalarında yaşayan Araplardı, Tuareglerse Berberi'ydi. Aralarında yüzyıllardır, kuşaktan kuşağa çok acı anılar bırakan kervan soymalar, kamp yağmalarıyla süregelen bir kan davası vardı. "Onlar sofu Müslüman'dır ve Beyaz Pederlere tahammülleri yoktur. Birinin bunu yapması sadece zaman meselesiydi."

"Şambalar nasıl oldu da size dokunmadı?"

"Onlar *ben haluf*'tur" dedi kadın, "ama domuzlar bile bir kız çocuğuna zarar vermez. Peder zaten beni saklamıştı tabii. Benim güvenliğimden endişe ediyordu. Sonuçta, yanlış kişinin gırtlağı için endişelenmiş. Onlar beni rehin aldılar, sanıyorum benim orada olduğumu öğrenmişlerdi ve beni aileme sattılar. Şambalar bizden nefret eder, hatta... evet, *sizlerden* bile daha fazla hem de ve bize zarar vermek için her şeyi yaparlar. Onlar asla bize hükmedemediler ya da bizi kendi yollarına çekemediler. Savaşa girdiğimizde daima, bize verdiklerinden daha fazla zarar gördüler. Onlar için tahammül edilmez bir şey bu. Onlar bize Tanrının terk ettikleri derler ama Tanrı bizi terk etmedi gördüğünüz gibi. O hep bizimle." Kadın eliy-

le bir daire çizerek, yolculuk ettikleri ilginç manzarayı gösterdi. Batı taraflarında, alçak kum tepelerinden oluşan uzun bir sıra vardı ve kum tepelerinin yamaçları, güneşte bakır gibi parlayan sert kumlarla dalga dalgaydı. Doğu taraflarında, renkleri somon renginden koyu mora dek değişen çakıllarla dolu bir düzlük vardı. Önlerinde yükselen plato kertikli vadilerle bölünmüştü ve bu vadilerin her iki yanına tutunmuş inatçı akasyalar vardı ve parlak renkli çiçekler açmıştı dallarında. Manzarada hiçbir monotonluk, çıplak ya da boş bir yer yoktu. Henri için bir değişiklikler ve sürprizler dünyasıydı bu.

Rüzgâr kadının saçını yüzüne savurmuştu. Kadın saçlarını geriye itti ve bunu yaparken Henri kadını seyrettiğini fark etti. Bu çöl kadınının karmaşıklığı karşısında şaşkına dönmüştü; kadın nasıl da dobra dobra konuşuyordu, ruhu nasıl da özgürdü, nasıl da kolayca gülebiliyor ve basit şeylerden tam anlamıyla zevk alabiliyor, ama hemen ardından da ölüme hep hazırmış gibi davranıyordu. Sahra, sert insanlar yetiştiren haşin bir yerdi. Bu kadının gerektiğinde bir adamı kolayca öldürebileceğinden kuşkusu yoktu; tıpkı onunla kolayca öpüşebileceği gibi. Kadın cüretkâr ve biraz da küstahtı. Henri'nin hoşuna gitti bu küstahlık, çünkü bugüne dek gördüklerinden çok farklıydı. Ona hep parası ya da mevkisi nedeniyle yanaşan kadınlara alışmıştı. Bu kadınsa bunların ikisinden de hiç etkilenmezdi; gerek duyduğu her şeye sahipmiş gibiydi devesinin üzerinde.

Birden irkilerek, kadının söylediği şeyleri dinlemediğini fark etti. Kadın onunla göz göze geldi ve bir an öylece durdu, sonra gözlerini aşağı indirdi ve konuşmaya devam etti.

"... kuzey vahaları, ve orada, Fransız yerleşimcilerle dil pratiği yapma şansım oldu. Sonra, iki yıl önce amcamla birlikte Cezayir şehrine gittik. Amcam büyük bir marabuttur ve bana çok şey öğretti." Kadın, marabutların, insanlara hekim olarak hizmet veren ve Tuareglere din, astronomi, coğrafya, botanik ve okuma yazma öğreten kutsal adamlar olduğunu anlattı. "Amcam Mekke'ye hacca gittiği zaman onu Cezayir'de bekledim. Orada bir balon görmüştüm. Uçan bir balon yani."

Çölde bahardı; hava ılık, ama çok sıcak değildi. Rahat bir yolculukla geçen öğlen ikindiye dönüştü ve uzun ikindi saatleri de akşamın başlangıcına doğru sarktı. Develerini yan yana sürerek hiç durmadan konuştular ve ağır ağır, uzun bir sıra halinde uzanıp giden diğerlerini nerdeyse tamamen unuttular. Arazi giderek düzleşti ve zemin, vadilerin kaba kumundan, ince kum ve renkli taşlardan oluşan bir karışıma dönüştü. Henri'yle Serena rahatça ve hiç durmadan konuştular bir sürü şeyden; gördükleri kuşlardan ve yenecek bitkilerden ve insanı öldüren bitkilerden, İstanbul'daki sultandan (kadın merak ediyordu; onun altın bir küvette yıkandığı doğru muydu?), Akdeniz'de gidip gelen gemilerden, boynuzlu kertenkele ve yılanlardan, çölden ve havasından, çölün gecelerinden ve sellerinden, tuhaflıklarından ve güzelliklerinden. Kadın çöl hakkında her şeyi biliyor gibiydi, çöle hep dikkatli, duyarlı ve ilgili gözlerle bakıyordu. Birinde, uzaktaki bir şeyi gösterdi ve tek laf etmeden devesini sürüp onu almaya gitti. Geri döndüğü zaman elinde hoş bir kum gülü, rüzgârların çok uzun zamanlardan beridir aşındırıp oyarak yarattığı bir çöl çiçeği vardı. Develerini sürerlerken bu hediyeyi Henri'ye uzattı. Henri'nin onu alması için eğilmesi gerekti ve nerdeyse dengesini kaybedip düşecekti, fakat kadın serbest eliyle onu tutup dengesini sağladı ve diğer elindeki gülü ona uzatırken avuçları birbirine değdi hafifçe. Bu temas çok kısa süreliydi, fakat ikisi için de büyülü bir andı bu. Henri kibarca mırıldanarak teşekkür etti ve güle baktı. Kristalleri güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Pelerininin iç cebine koydu dikkatlice.

Gördükleri yerler hakkında hikâyeler anlattılar birbirlerine. Henri, evinin önünden ağır ağır ve tembelce, kavis çizerek akan Sen Nehri'ni, Fransa'nın dağ zirvelerini kaplayan karı ve İskandinavya'da üzerinde yürüdüğü yüzen buz kütlelerini anlatırken kadın nefesini tutarak dinledi onu. Kadın ona büyük kervan yollarından ve bugün çöl olan vatanının bir zamanlar hayvanlarla dolu, gür bir orman olduğunu gösteren çok eski kaya resimlerinin bulunduğu mağaralardan söz etti. İki ya da hatta bazen üç gün süren devekuşu avı hikâyeleri anlatarak

Henri'yi eğlendirdi ve suyun bulunacağı, Henri'nin bakmayı hayatta akıl edemeyeceği yerleri gösterdi ve ona kum tepelerinin güneş doğarken çıkardığı gök gürültüsüne benzer sesten söz etti. Anlatılacak, paylaşılacak çok şey vardı ve hepsi koca bir günü tüketen bir telaş halinde bir araya geldi ikisinin arasında.

Tamrit iki kez devesiyle geriye gelip kadına, bu Fransız'la yaptığı aptalca konuşmayı bırakmasını ve daha ciddi davranmasını söyledi. Kadın iki keresinde de ona öfkeyle karşılık verdi ve suratı asık, perişan bir halde geri yolladı onu. Adam, arzuladığı ve sahip olabileceği şeyle arasındaki büyük uçurumdan ötürü çok üzgündü. Serena yıllardır bir sürü talibini reddetmişti. Tamrit, Serena'yı kazanmaya diğer taliplerden daha çok yaklaşmış olduğunu düşünüyordu, fakat bugün öğleden sonra, kadının ona verdiği karşılık ile Fransız'a davranışı arasındaki zıtlığı birdenbire, sarsıcı bir açıklıkla görüvermişti. Bu kadının gülüşünü duymaktan hoşlanıyordu, doğruydu, fakat onun bu melun *ikufar*'la gülüşürken ses tonundaki farkı duymak onun içini parçalıyordu. Kadın onunla hiçbir zaman böyle konuşmamış, ona hiçbir zaman böyle davranmamış ya da bu kadar rahatça gülmemişti. Hep soğuk, hep mesafeliydi. Ve konuşması! Tamrit, kadının ağzından iki çift laf almakta hep zorlanırdı, fakat şimdi kadın bu gökten düşme şeytanla muhabbetini gün boyu hiç kesmemişti. İlk başta Tamrit öfkeden ziyade acı çekmiş, katlanmak zorunda kaldığı her saatle dengesi giderek bozulmuş ve hırslanmıştı. Devesini hırçın bir şekilde mahmuzlayıp ileri sürdü, fakat bir süre sonra, bu hareketin onu budala gibi göstereceğini ve kendini, Serena'dan daha da soyutlanmış hissetmesine yol açacağını fark edince vazgeçti. Her şeyi göz önünde tutmak için yakınlarda bulunmak daha iyiydi. Bir pozisyon seçti; hiç hoşlanmasa da, oradan onlara bakıyor, kendini bundan alamıyordu bir türlü. İkindi vakti sabrı yavaş yavaş tükendi. Giderek, dikkati kadının ona karşı kayıtsızlığından, işi bozan adama doğru kaymaya başladı; Fransız'a duyduğu öfke kabarıyordu gittikçe.

Gascon sıranın sonlarına yakın bir yerde sürüyordu devesini. Kontun bu Tuareg kadınıyla böylesine ilgilenmesi karşısında şaşırmıştı. Eşlikçilere karşı hâlâ tedirgindi, fakat tüfeklerin bir yük devesinin sırtında, ulaşılamayacak bir yerde olmasına karşın, hiç olmazsa kontun, içinde bir tabanca bulunan valizini yanına almış olmaktan ötürü biraz rahattı.

Sonunda gecelemek için durduklarında Henri, deve sırtındaki yolculuktan ötürü her tarafının ağrıdığını hissetti. Gülünç bir manzara yaratmadan devesinden inebilmiş olması müthiş bir rahatlama duygusu vermişti. Bu zarif çöl kadınının onun başka bir beceriksizlik gösterisine tanık olmamasının kendisi için önemli olduğunu fark etti. Bu düşünceyi kabul edince yüzü kızardı ve bu delice fikre başını sallayarak tepki verdi. *Niçin bu kadar önemli benim için bu?* diye düşündü.

Kamp, yine herkes boş dururken tüm işi tek başına yapan Buzu tarafından, çabucak kuruldu. Henri'yle Gascon yardım etmeye çalıştılar ama Buzu onları hemen kovdu. "O İravellan" diye açıkladı Serena "Bir köle. Kampın hizmetini görmek onun görevidir." Kadın ona kendi kast sistemlerini anlattı. Buzu hariç, beraberindeki adamların hepsi soylu, kervanlara rehberlik ve muhafızlık yapan, bölgelerini saldırıdan korumak için devriye gezen savaşçı derebeyleriydi. Diğer Tuareg kamplarında marabutlar vardı. *İmrad*'lar toprakta çalışan, sürü güden ve korunmak için haraç ödeyen ırgatlardı ve bazen soylulara uşak olarak eşlik ederlerdi. Zincirin sonunda da, tarlalarda çalışan ve hayvanlara bakan ve yolculuk hizmetlerini yerine getiren köleler vardı. Kadının anlattığı bu toplumsal düzen ve adamların görünüşü, ortaçağı hatırlattı Henri'ye.

Buzu develerin hepsinin yükünü indirdi ve hayvanların bir ön ayağını büküp iple bağlayarak bukağıladı, sonra seyrek otlakta dolaşıp ot aramaları için bıraktı. Henri kölenin ateş yakışını seyretti; çakmak ya da çakmaktaşı gerektirmeyen bir işti bu. Kurşunkalem gibi sivriltilmiş yeşil bir sopayı kuru bir sopaya boydan boya sürttü, sopanın ortasında küçük bir kanal oluştu, küçük, kuru ağaç lifleri kanalın bir ucunda birikti. Bu küçük yığın büyüdü ve duman çıkarmaya başladı, sonunda da

tutuştu. Çay yapmak için ateşin üstüne küçük, yamru yumru bir tencere koydu. Sonra ilk önce bir hamura benzeyen koyu kıvamlı bir yulaf lapası ısıttı ve buna keçi derisi tulumundan az bir miktar, nerdeyse siyah renkli bir su kattı.

Grup, Henri ve Gascon'la beraber ateşin etrafında çömelip oturdu. Lapa tenceresini elden ele dolaştırdılar ve herkes bundan bir tahta kaşık dolusu yiyip tencereyi bir sonrakine verdi. Tuaregler yemek yerken yüzlerini hiç göstermiyordu, çünkü yemek yemek için peçelerini indirmek yerine yukarıya kaldırıyor ve kaşığı ağızlarını örten bezin altına sokarken arkalarını dönüyorlardı. Lapa doyurucuydu, fakat tatsız, kuru ve kumluydu. Henri buna hiç aldırmadı. Kadını gözlüyordu. Tatlı olarak, deri keselerin içinde tazeliğini koruyan hurma yediler ve çay içtiler. Henri, Tamrit hariç, Tuareglerin baştaki düşmanlıklarının artık geçtiğini ve ikisinin varlığını kabullendiklerini fark etti, onların Serena tarafından çevrilen yüzlerce sorusunu yanıtladı. Kısa bir süre sonra hepsi gülmeye başladılar.

Tamrit ateşin yanında tek başına, kamburunu çıkararak oturuyordu. Sohbeti duymazdan geliyor, hiç sesini çıkarmıyordu. Artık yabancılara karşı kızgın değildi. Öfkesinin yerini bir plan almıştı. Ne yapacağını biliyordu. Arak'a yaptıkları yolculuk sırasında takip ettikleri yol, onları Şambaların memleketine çok yaklaştırmıştı. Tamrit'in, bir baskın sırasında bir ölüden aldığı bir Şamba bıçağı vardı. Gece yarısı Fransız şeytanlara gizlice yaklaşmak ve sessizce gırtlaklarını kesmek oldukça kolay olacaktı. Bıçağı herkesin görebileceği bir yere bırakacak, böylece bunu yine hain Şambaların yaptığı düşünülecekti. Ancak Serena bu konuda kuşkuya kapılacak, hatta bu yüzden sorun çıkaracaktı, fakat Tamrit bunun çaresine bakardı.

Gascon uyumak için en iyi yeri aradı. Tuareglerin yakınında yatmak istemiyordu. Görmediği şeylere güvenmezdi ve bunların yüzleri gizliydi. Bu düşüncesini konta da söyledi, fakat kont omuz silkmekle yetindi. Kendini savunmasız bırakmak kontun yapacağı bir şey değil, diye düşündü Gascon, ama

kont gerçekten hiç aldırmıyor gibiydi. Pekâlâ, o zaman Gascon her ikisini de koruyacaktı. Ateşin kenarında, balonun ve diğer mallarının yığın halinde durduğu yerin tam karşısında bir nokta seçti. Tüfeklere ulaşmasının kolay olmadığını bilmesine karşın, onların bir başkasının eline geçmesini de istemiyordu. Burasının olabilecek en iyi yer olduğu düşüncesiyle teselli buldu. Valizi yastık yaparak uyuyacak ve bir elini de tabancanın üzerinde tutacaktı.

Karanlık çökmüş fakat ay henüz yükselmemişken Henri yanına sekstantını ve Serena'yı alarak çakıllı düzlükte bir kum tepesine doğru yürüdü. Çakıllar kumla karıştı, kum derinleşti ve yürüyüş zorlaştı. Kum tepesi, kamptan göründüğünden çok daha yüksek ve uzaktı. Tepeye vardıklarında Henri bağdaş kurup oturdu ve gözlemlerine başladı. Sekstantın nasıl çalıştığını kadına kumda şemalar çizerek anlattı, zamanı ve yıldızların konumunu bilmesi sayesinde, bulundukları yeri nasıl çıkardığını gösterdi. Kadın bunu çabucak anladı; büyük bir hevesle, başını heyecanlı heyecanlı sallıyordu ve sonra yıldızları kendisi de bizzat gözlemledi. Henri zaman zaman yararlandığı birtakım yıldızları gösterdi. "Bu, Vega" dedi, "ve Cepheus ve şu da..."

"Rigel" diye sözünü kesti kadın, "Orion'da." Ve sonra diğer yıldızları ve takımyıldızları göstererek, şuradaki Pegasus, oradaki Cassiopeia ve Delphinus diye devam edip gitti. Duyduğu isimlerin kendi bildiklerinin aynısı ya da benzeri olması Henri'yi şaşkına çevirdi. Kadın bu isimlerin nerden kaynaklandığını söyleyemiyorsa da hepsini biliyordu, görünen o ki, Henri'den daha iyi biliyordu hem de. Ve bazıları hakkında bildiği ve marabutlardan öğrendiği birtakım hikâyeler vardı.

Henri bulundukları yeri zayıf bir mum ışığında haritasına işaretledi. O gün geçtikleri yerlerin özelliklerini kabaca, şema halinde belirtti, Bu Saade'yi ve Büyük Erg'i nereye koyduğunu kadına gösterdi. Kadın Henri'nin kurşunkalemini aldı ve yaptığı şeyden emin, çevik hareketlerle, daha bir sürü şey çizdi kâğıda; Timmi'yi, Arak'ı ve onun arkasına da vatanını, derin çölün yüksek volkanik kütlesini, büyük Tassili Ahaggar'ı

ekledi. Nehir yataklarının, dağların ve bölgenin belirgin oluşumlarının krokisini çizdi; bunları nereye koyacağını kestirirken, hafifçe, bir süre tereddüt ediyordu sadece. Kadın hızla ve kendine güvenerek ve hatta sekstant kullanmadan yapıyordu bunları ve Henri kadının çizdiği şeylerin aslına oldukça yakın olduğundan kuşku duymuyordu. Konusunu çok iyi biliyordu kadın.

Henri kadının çizdiği dağların çokluğuna şaşırmıştı. "Ben de sanmıştım ki burada daha çok... boşluk var" dedi. "Daha çok çöl."

"O dediğinden yeterince çok var zaten" dedi kadın gülerek. "Ama bu memlekette kum tepelerinden çok daha fazla şey var. Harikulade bir yerdir burası; ölüm kadar, yaşam yönünden de zengindir. Daha büyük bir kâğıt bulursan" diye ekledi, "daha iyi bir harita yaparım."

Ay, karşılarındaki düzlüğün üzerinde koskocaman yükseliyordu. Aya dürbünle baktılar ve bu görkemli manzarayı seyrettiler. Uzakta kampın ateşi göz kırpıyordu. Soğuk onları titretti ve Henri bir battaniyeyi ikisinin omzuna örttü ve şarap dolu bir matarayı kadına uzattı. Kadın içince öksürdü, fakat şarap onu ısıtmıştı da ve orada saatlerce, sohbet ederek, gülerek oturdular. Vakit çok geç olunca da kum tepesinden isteksiz bir şekilde indiler ve iyi geceler dediler birbirlerine.

Tamrit onların geri dönüşünü gözlerken içi yanıyordu. Gözlerini onlardan hiç ayırmamıştı. Kadın onun hasırının yanından geçerken uyuyormuş gibi yaptı.

Daha sonra Serena hasırının üstünde gözleri açık yatıyor, yukarıdaki, ışıl ışıl beyaz aya bakıyordu. Coşkulu düşüncelerinde Fransız vardı. Yeni başlayan bir şeyin tatlı kıpırtısını hissediyor, içi içine sığmıyordu, çünkü başlangıçlar hep böyle enfes anlardı. Tereddütlü ve biraz da tedirgin, duygularıyla mücadele ediyor, farklı kültürden biriyle ilişkiye girmenin çok yanlış olduğunu biliyor, ama yine de aldırmıyor, hiç aldırmıyordu gerçekten. Bildiği tek şey, onun arkadaşlığından hoşlandığı, başka bir erkeğin yanında hiçbir zaman bu kadar sıcaklık ve mutluluk hissetmediğiydi. *Bunlar budala bir kızın*

aptalca düşünceleri, dedi kendine. *Nasıl düşünebilirim ben böyle bir şeyi? Onu tanıyalı bir gün bile olmadı henüz. Ama ne harika bir gündü.* Her şeyi oluruna, kendi haline bırakacaktı.

Birden, bir flütün yumuşak nağmeleri kampın gece sessizliğini bozdu ve balonun düşmesinden beri belki bininci kez bir gülümseme yayıldı yüzüne. Henri'yi bir çalgı çalarken hiç görmemişti ama çalanın Gascon değil, o olduğunu hemen anladı. Melodide bir şeyler vardı ki, o Fransız'dı; kibar, tatlı ve sıcak bir şeydi bu. Tuareg geleneğinde, bir erkeğin sevdiği kadın için *ahal* seremonisinde şiirler yazması, ona karşı duygularını bir şiir armağan ederek göstermesi geleneği vardı. Henri'nin bunu bilmediğini biliyordu, fakat onun çaldığı müziği kendi *ahal*'ı saydı yine de. Henri'nin bu müziği onun için çaldığını, ikisinin ayın ve yıldızların altında yalnız olduklarını düşledi, gözlerini kapattı ve bunun büyüsüyle kendinden geçti. Avrupa'dan gelmiş bu adamın burasını müzikle nasıl ele geçireceğini bu kadar iyi bilmesi harikulade bir şeydi. Çaldığı bir çöl şarkısıydı; minareden müminleri namaza çağıran müezzinin güzel ilahisini çağrıştırıyordu; kumların akışını ve zamanın geçişini ve yaşamın ağır, değişmez ritmini anlatan gizemli bir şarkıydı.

Sonra müzik durdu ve kadın uyudu.

Daha sonra, şafak sökmeden hemen önce Tamrit örtüsünü yana çekti ve hasırının dışına yuvarlandı sessizce. Kampta hiç kimsenin kalkmadığından emin olmak için bir an durup ortalığı dinledi. Rüzgâr çıkmıştı. Tamrit'in çıkaracağı sesleri gizlerdi bu. Bir elinde Şamba bıçağını tutarak Fransızlara doğru sinsice sürünmeye başladı. Katillerden hiçbir iz kalmayacaktı, çünkü zemin sert ve kayalıktı. Hiç kimsenin, onların nereden geldiğini ya da nereye kaçtığını belirlemesi mümkün değildi. Ay için yapabileceği bir şey yoktu, fakat uyuyan Tuaregleri hepsinden uzakta görecekti işini ve Fransızlar bir şey görse bile bunun hiç önemli olmadığını, çünkü bunun onların göreceği son şey olacağını biliyordu. İlk önce deVries'yi, ardından diğerini öldürecek, sonra bıçağı orada bırakacak ve

sürünerek hasırına dönecekti yine. Şafaktan sonra başka biri cesetleri bulacak ve herkesi kaldıracaktı. Şambaları suçlayan da bir başkası olacaktı. Tamrit de diğer herkes gibi bu duruma fena halde bozulacak ve bu iş böylece bitecekti.

Sessiz yatan bedenlerin ve kamp eşyalarının arasından çabucak geçti. Hiç kimse kımıldamadı, develer de sessizdi. Fransız'a çömelerek yaklaştı; ayakları yerde sağlam ve dengeliydi. Bu işi daha önceleri kervanlarda ve kamplarda, Şambalara ve diğer düşmanlarına birçok kez yapmıştı. İnsanların en derin uykuda olduğu gecenin bu vaktindeyse çok daha kolaydı. Bıçak çok keskindi ve eti yağdan kıl çekercesine kesiverirdi.

Üzerinde bir pelerinle uyuyan Henri'nin yanına gelmişti. Bedeni gerginleşti. Pelerinin kenarını kaldırmak için uzandı.

Duyduğu ses yavaş bir ıslık gibiydi, fakat yumruk yemiş gibi sersemledi birden.

"Kendi sözünü bu kadar çabuk unutsan da Tamrit, benim sözümü unutma." Serena'nın karanlık figürü Tamrit'in arkasında duruyordu. Elinde bir mızrak vardı ve saplanmaya hazırdı. "Senin için kutsal ne varsa onun için yemin ederim ki, ona dokunursan deşerim seni." Mızrağın sert, çelik ucu Tamrit'in ensesindeki kumaş katlarını dürttü. Kadın konuştuğu anda Gascon'un battaniyesi de kımıldadı. Gascon'un horozu kalkık tabancasının namlusu yakın mesafeden Tamrit'in alnına doğruldu. Gascon ikisinin de gelişini görmüştü. Kadının ne söylediği hakkında hiçbir fikri yoktu ve kısa bir süre, ikisini de vursam mı diye düşündü, ama kadının elindeki mızrağın duruşunu görünce gerçeği anladı.

Sonra Henri kımıldadı ve hepsi birden irkildi. Henri hasırın üstündeki pelerinin altında değildi; sırtını balonun sepetine dayamış oturuyordu. Uyuyamadığından, bir saat önce kimseye duyurmadan gidip, denk halindeki eşyalara sırtını dayayıp oturmuş, gökyüzünü seyretmişti. Uyanıktı ve elinde bir bıçak vardı.

Uğradığı bozgunun büyüklüğü Tamrit'i canevinden vurdu. İki *ikufar* ve sevdiği kadın tarafından tam anlamıyla rezil edilmişti. Suçsuzmuş gibi görünmeye kalkmadı. Onuru kırıl-

mış bir halde ve tek başına, şafak sökmeden kampı terk etti. Bir deveyle kendi sade eşyalarını aldı ve düzlüğe doğru çekip gitti. Gideceği bir hedef olmaksızın, kafası karmakarışık, ilerliyordu. Güneş çıkınca devesinden indi. Seccadesini Mekke'ye doğru serdi ve aptes için su yerine kum kullanarak, ritüele hazırlandı. Duasını okurken sesi boşlukta güçlü bir şekilde çınlıyordu. Duasını bitirince, kâfir Henri deVries'den, çoluk çocuğundan ve sahip olduğu her şeyden alacağı kutsal intikam için sessiz bir yemin ekledi buna. Tanrının adıyla yemin etti ve kendi doğmamış oğullarının başı için yemin etti. Bunun ardından eliyle kumları kazarak bir çukur açtı ve kurumuş otlardan küçük bir ateş yaktı. Bir çaydanlıkta çay demledi, bir avuç hurma yedi. Devesine bindi yine ve sürmeye başladı. DeVries ailesinden birinin onu tekrar görmesi için yirmi yıldan daha fazla bir zaman geçmesi gerekecekti.

Ertesi gece Serena Henri'yi elinden tutup kampın dışına götürdü. Hiç konuşmadılar, çünkü sözlere gerek yoktu. Başka bir kum tepesine, ama bu kez onları kimsenin göremeyeceği bir yere çıktılar. Henri pelerinini yere serip kumların üzerinde yumuşak bir döşek yaptı ve yıldızların altında seviştiler soğuğa hiç aldırmadan, birbirlerine dokunarak, sımsıkı sarılarak ve birbirlerini keşfederek; güldüler ve sessiz sevinç gözyaşları döktüler. Birbirlerine fısıldayarak, sözler vererek ve dileklerini paylaşarak geçirdikleri tüm gece boyunca hiç uyumadılar ve güneşin çakıllı düzlükte doğuşunu seyrettiler.

Arak'a yapılan yolculuğun geri kalanında, tüm köşelerin yuvarlak olduğu ve her şeyin hem gerçek hem gerçekdışı, zarif ve çılgıncasına harika hissedildiği bir rüyada yaşıyormuş gibiydiler sanki. Tüm zaman duygularını yitirmişlerdi, zamanın çok çabuk geçtiğini fark etmeleri dışında. Her gün bir ötekiyle karışıyordu. Çok az uyuyorlar, uyumak yerine her anı paylaşıyorlar, bir saniyeyi bile yitirmenin korkusuyla, uykuya karşı savaşıyor ve sonunda uykuya yenik düşünce de birbirlerine sımsıkı sarılıyorlardı. İkisi de böyle bir şeyi daha önce hiç hissetmemiş, ilk kez keşfedilen bir aşkın ateşiyle ve sarhoşlu-

ğuyla böylesine kendinden geçmeyi daha önce hiç yaşamamıştı. Günler boyu, diğer Tuaregleri ve Gascon'u dışarıda bırakan, yalnızca ikisinin paylaştığı çok özel bir boşlukta, yemeklerini yalnız yiyerek ve develerini yan yana sürerek yaptılar yolculuklarını, sanki birbirlerinin ruhunu ve bedenini keşfetmek için çıktıkları yoğun ve tutkulu bir keşif gezisindeymişler gibi. Kumda oyunlar oynadılar, kum tepelerinden yuvarlandılar. Henri Serena'ya Fransızların, Serena da Henri'ye Tuareglerin danslarını gösterdi; bunları birbiriyle birleştirdiler ve tüm bunların sonunda neşeyle yığılıp kaldılar, ardından seviştiler yine.

Arak'a yaklaştıklarını, birdenbire karşılarına çıkan bir renk cümbüşü ve müthiş bir coğrafi karmaşa haber verdi. Serena'nın ilginç noktalarını işaret ederek gösterdiği manzara sanki Dante tarafından yapılmış gibi geldi Henri'ye. Burası Ahaggar'a, yani yağmurların ve otların bol olduğu mevsimlerde Tuareglerin kalesi olan, yüksek çölün masif bazalttan oluşmuş platosuna giden bir geçitti. Ansızın çıkıveren dik duvarlar ve çölün üzerine yayılmış kocaman kaya kütleleri vardı ve Henri tüm bu gördüklerinin güzelliği ve tuhaflığı karşısında donakaldı. Muhteşem katedraller gibi kayalar, sivri kuleleriyle, siperleriyle göğe yükselen mor ve menekşe rengi kocaman anıtlar vardı karşısında ve Henri bunların önünden hürmete benzer bir sessizlikle, sanki bir kilisedeymiş gibi geçiyordu. İki gün daha vadilerden ve platolardan geçtikten sonra Ahaggar Tuareglerinin kampında durdular.

Ahaggar Tuareglerinin amenokali, Tuareg kabilelerinin efendisi, orta Sahra'nın emiri Sultan Hac Ahmed kırmızı tenteli çadırında bağdaş kurmuş oturuyor, kız kardeşine ateş püskürüyordu. O kendi yolunda gitmeye alışmış biriydi. Onun emirleri, tüm köylerin ve kabilelerin yaşamını etkilerdi. Issız çöldeki kervancılık ve ticaret onun kaprislerine göre değişirdi. Ama yine de, kendisini dinlemeyen kız kardeşinin karşısında, nerdeyse âciz bir halde oturuyordu şimdi. Kampı kaldırıp, bir tuz kervanıyla birlikte güney yolundan Bilma'ya git-

mek için hazırlık yaparken, Serena birden, balonla gökten düşmüş bir yabancıyla evlenme niyetini bildirmişti. Kadın her şeyi bırakacaktı –ailesini, halkını, yaşam tarzını– ve adamla birlikte Fransa'ya gidecekti.

Aynen böyle.

Ve tüm bunlar için izin istememişti; kararını vermişti kadın.

Hac Ahmed'in yanında, saygın ve bilge bir adam olan amcası, marabut Mulay Hasan oturuyordu. İkisinin karşısında da Serena ve yanında, amenokalin halihazırdaki derdinin kaynağı, yani Kont Henri deVries vardı.

Kont sessiz duruyordu; söyleyebileceği hiçbir şey yoktu. Bildiği tek şey tartışmanın çok öfkeli olduğuydu. Konuşulan sözcükleri hiç anlamadığı ve kadınınki dışında hiç kimsenin yüzünü görmediği halde, konuşmanın içeriğini kolayca tahmin edebiliyordu. Kadın güçlü, diye düşündü, onlara direniyor, korkunç bir sözlü saldırıyla karşı karşıya, fakat aman vermiyor ve öne doğru eğilerek, bazen yumruklarını sıkarak, omuzlarını silkerek, kafasını sallayarak söylevini çekiyor. Henri kadını hayranlıkla seyrediyordu. *Harika bir kadın bu.*

İkindiden beri hep tartışıyorlardı ve tartışma amenokal açısından pek iyi gitmiyordu. Adam her şeyi, ikna etmeyi, rüşveti, emri, tehdidi denemişti. Ama hiçbiri işe yaramadı. Sonunda mantıklı yola başvurdu, resmen yasakladı.

"Yasaklayamazsın!" diye karşılık verdi kadın.

"Yasaklarım ve yasaklayacağım! Adamı öldürtür, seni de hapse tıkarım!"

"Ona elini sürersen senin elini keserim! Beni hapse tıkacaksan, öleceğim güne kadar tıkman gerekecek, çünkü ben bu adamdan başkasına varmayacağım." Henri'ye baktı ve hiddetli bir kararlılıkla devam etti. "Ben bir söz verdim ağabey, sen de kabul et bunu."

Amenokal içini çekti. Serena mavi kumaşın ardındakini görebilseydi, bitkin ve hayal kırıklığına uğramış birinin yüzünü görecekti. Adam sık sık, Arapların bir kadının nasıl yola getirileceğini daha iyi bildiğini düşünürdü: *Vallabi!* Bir

adam kızının ya da kız kardeşinin evleneceğine yahut evlenmeyeceğine karar verdi mi, bu kadardı. Tartışma kısa ve basitti, iş biterdi. O şekilde yaşanan bir hayat daha kolay, önceden belli ve sakindi. Bir Tuareg kadınıysa deveden daha aksi olabilirdi ve Serena on deveden daha inatçıydı.

Amenokal Henri'ye baktı. *Adam bayağı güçlü görünüyor. Yüzünde bir karakter var. Ama bir* ikufar. *Serena için iyi değil bu adam. Sorunlu. Eğer evlenirlerse zengin olacağım, ama hiçbir zaman bir vârisim olmayacak.* Fransız'ın, onun hayatında duymadığı kadar büyük bir başlık vaat ettiği doğruydu. Adam altı yüz deve vaat etmişti. Altı yüz! Müthiş bir servet! Henri dört yüz deveyle başlamış ve bu harikulade miktarı duyan amenokalin nefesi hızlanmıştı. Adamın hızlı hızlı solumasını, ilk teklifinin düşük olduğu şeklinde yorumlayan Henri hemen yükseltmişti bunu. Ardından amenokale bir kese altın ve gümüş para ve bir tüfekle cephane sunmuştu. Bundan çok hoşlanan amenokal tüfekle şaşırtıcı derecede isabetsiz bir atış yapmış, yüz adım ötedeki koca bir kaya kütlesini vuramamış, herkes gülümsemiş ve sanki çok iyi bir atış yapmış gibi davranmışlardı.

Fakat amenokale çeyizden, Fransız'ın vereceği her türlü servetten ziyade bir vâris, kendisi öldükten sonra Tuareg *tobol*'una hükmedecek, onların çölün prensleri şanını koruyacak, geleneklerini sürdürecek biri lazımdı. İşte bu yüzden, bu evliliğe tahammül edemezdi.

"Sen çok iyi bir evlilik yapabilirsin! Yüz ailenin erkekleri seni almak için her şeylerini verir!"

"Hah! Ben onların hiç umurunda değilim. Onlar benimle, gelecekteki amenokalin babası olmak için evlenmek istiyor. Başka bir şey için değil."

"Yanılıyorsun ve çok sertsin kardeşim. Sen çok değer verilen bir kadınsın. Ama yine de, asıl mesele bu değil. Bu farklı bir dünyanın adamı. Yeterince güvenilir görünüyor ama beni ilgilendiren şey ne bu adam ne de senin hoşnutluğun. Senin doğacak oğlun."

"Doğacak oğlan falan yok!"

"Olacak."

"Olduğu zaman konuşuruz."

"Fakat o zaman çok geç olacak, olan olmuş olacak yani. O çocuğun hayatını şimdi düşünmek lazım. Bir oğlan *olacak* Serena. Ve o bizden olmayacak ve Fransızlardan da olmayacak."

"O *benden* olacak. Henri de onun babası olacak."

"Bu yeterli değil. Bir erkeğin bir kabilesi olmalı. Ait olduğu bir şey olmalı. Hiçbir yere ait olmayan bir oğlan dünyaya getirirsen onu iki arada kalmış bir yaşama mahkûm edersin. Hiçbir annenin oğlu için tercih etmeyeceği bir hayattır bu. Hiçbir çocuğun yaşamak zorunda bırakılmaması gereken bir hayattır. Çok acımasızca bir şey bu Serena. Çok bencilce bir şey."

Ağabeyi bunları söyleyince Serena başını öne eğdi gözlerini görmesin diye. Adam onun, henüz doğmamış çocuklarına karşı sorumluluk duygusuna hitap ederek, içindeki en hassas yeri bulmuştu. Serena bencil miydi? Hangisi daha önemliydi; yüreğindeki özlemlerin peşinden gitmek mi, yoksa amenokale gerçek bir vâris vermek mi? Kendi oğlunun amenokal *olacağı* bile garanti değildi. Tuareglerde liderlik anadan geliyorsa da, Hac Ahmed'e daha önce vâris olabilecek, Serena'nın kuzeni, yani teyzesinin oğlu Ahitagel dahil, başkaları da vardı. Ama kader bir gün onun oğlunu lider yapabilirdi. Bir oğlan çocuğu yahut erkeğin amenokal olmak için izlemesi gereken yol zaten müthiş zordu ve eğer damarlarında, onun Henri'yle birleşmesinden oluşacak melez bir kan taşıyorsa çok daha zordu. Kadın bunların hepsini biliyordu ama yine de, yanında oturan adama karşı duygularını yenecek kadar güçlü bir görüş yoktu kafasında. Kadın ne yapacağını biliyordu.

"Eğer çocuğun kaderi amenokal olmaksa, eğer bunun için en uygun oysa, onun kanı önemli değil. Fakat amenokal olmaya uygun değilse saf kanın hiçbir yararı yok zaten."

Amenokal ellerini yalvarırcasına kaldırarak, "Onunla sen konuş makul bir şekilde" dedi marabuta. Mulay Hasan Serena'nın öğretmeniydi; Serena büyüyüp kız çocuğu, sonra da kadın oluncaya dek hep o yol göstermişti ona. Kızın babası öl-

dükten sonra da onun manevi babası olmuştu. Adam ona çok yakındı ve diğer bütün Tuareglerin üzerinde olduğu gibi, büyük bir etkisi vardı Serena'nın üzerinde de. Kadın onun en değerli öğrencilerindendi; sorularıyla çabucak onun yanıtlarını geride bırakmış, Tuareg irfanına ve bilimine hâkimiyetiyle onu geçmiş, zeki ve çalışkan biriydi. Adam Serena'yı çok iyi tanıdığından, bunun bir yararı olmayacağını biliyordu. Daha önce birçok kez tanık olduğu gibi, kadının bunu kafasına koymuş olduğunu görmüştü. Vazgeçmeyecekti. Fakat amenokalin gönlünü yapmak için, tüm gücünü kullanarak uğraştı ve berbat bir başarısızlığa uğradı. Serena ne istediğini gayet iyi biliyordu.

"Seni özleyeceğim kızım" dedi marabut sonunda vazgeçince. Gözleri buğulandı. "Ama bir gün oğlanı buraya getirip ona aslını göstereceğine söz ver. Onu buraya getir de büyük amcasını tanısın."

Üç

Sahra'nın din adamı, Henri'yle Serena'nın evliliğine Fransa'daki din adamından, yani Boulogne-Billancourt Piskoposu Monsenyör Murat'dan çok daha ılımlı yaklaşmıştı.

Marius Murat, babası öldüğünde, buna yol açan olayları anlayamayacak kadar küçüktü. Babası, kısıtlı maddi olanaklara sahip bir tüccardı. Ailenin parası kıt, evleri küçüktü. Bir gün silindir şapkalı, ipek pelerinli ve parlak siyah çizmeli küstah bir konuk geldi. Adam, bir sürücünün kullandığı ve birbirinin aynısı, kestanerengi bir çift atın çektiği kapalı bir gezinti arabasıyla gelmişti. Bu türden arabaların o mahalleye geldiği pek enderdi. Murat güzel atlara ve şaşaalı arabaya hayran hayran bakıyordu. Sonra annesinin isteri krizi geçirircesine bağırdığını duydu.

Yabancı korkunç haberler getirmişti. Murat, o adamla babası tartışırken odanın bir köşesinde annesi ve kız kardeşiyle birbirlerine sokulup oturduklarını çok canlı bir şekilde hatırlıyordu. Fakat ayrıntılar bulanıktı: yatırımlar, mülkiyet ve talihsizlik. Babası bir arazi işinde şansını denemişti. Yalnızca yatırılan sermaye değil, ev de, ailenin eşyaları da yitirilmişti. Adamlar her şeyi almaya geleceklerdi; üç beş tane mobilyayı, gardıropları, dolapları, mutfaktaki meşe masayı ve Murat'nın büyük annesinden kalma, akçaağaçtan oyularak yapılmış tekneyi. Babası diz çöküp yalvardığında ve yabancı onu aşağılayarak güldüğünde Murat utançtan kıpkırmızı oldu. Sonra babası yumruklarını sıktı ve üçkâğıtçılar, dolandırıcılar hakkında bağıra bağıra bir şeyler söyledi. Korkunç bir itişme oldu ve adam Murat'nın hıçkırarak ağlayan babasını birden itip yere yuvarladı. Murat o yabancıda gördüğü bakışı hiç unutamadı. Acıyan yahut öfkeli bir bakış değildi bu; kendini beğenmişçesine bir üstünlük vardı bu bakışta.

O gece Murat'nın babası gitti ve uzun bir süre dönmedi. Geri geldiğinde sarhoştu, çok öfkeliydi ve belinde bir tabanca vardı. Gözleri kan çanağı gibi ve korkunçtu. Adam konuşurken, küfür ederken, öfkeyle haykırarak inlerken Murat onun tükürüklerini yüzünde hissediyordu. Babasının öfkesi öylesine şiddetlendi ki sonunda Murat, annesi ve kız kardeşi yine köşeye sığındılar. Babasının tabancayı sallayarak söylediği korkunç şeyleri –o herifi öldüreceğini, kendini de öldüreceğini, hepsini öldüreceğini– dehşetle dinlediler. Adam hıçkıra hıçkıra ağlayarak biraz daha rom içti. Bozguna uğramış, perişan gözlerini sildi ve mutfağa gitti. Ev korkunç bir patlama sesiyle sarsıldı, geriye barut ve kan kokusu kaldı. Uzun süren dakikalar sonra duydukları tek ses, Murat'nın annesinden gelen korkunç bir çığlıktı. Babasının ne yaptığını görmek için mutfağa gitme cesaretini ilk bulan, oğlan çocuğuydu.

Yabancı, henüz cenaze töreni bile yapılmadan geri geldi polis şefiyle birlikte. Başka birtakım memurlar da vardı; silahları, bıyıkları ve balmumu mühürlü kâğıtları olan, asık suratlı heriflerdi. Aileye, giysilerini, sadece o kadarını toplayıp evi terk etmeleri için izin verildi.

Murat o zamanlar neler olduğunu hiç anlamamıştı. Büyüyüp genç bir delikanlı olunca, aldığı dersten bir şeyler çıkarmaya başladı. Babasının anılardan çıkardı bunları. Sıçanların kedilerden, kedilerin de çocuklardan daha iyi yaşadığı, soylular arabalarıyla geçerken kenara çekilmesinin gerektiği ve tekerleklerin yollardaki çamuru onun üstüne sıçrattığı Paris'in gecekondu mahallelerinde yaşarken çıkardı gerekli dersi. Otuz kuruş için günde yirmi saat çalıştığı küçük bir şapka fabrikasında, ağır kumaş balyalarını taşırken ve yerleri süpürürken öğrendi. Alaycı delikanlıların tavırlarından ders çıkardı.

Evi boşalttıran adam olmak, yenik düşen adam olmaktan iyidir.

Güçlünün kara çizmesini giymek, onun altında gebermekten iyidir.

Parasız kalmak ve köpekler gibi yaşamak, ancak aptallara mahsustur.

Murat babası için üzülmüyordu, çünkü diğerlerinden farklı şeyler hisseden bir çocuktu. Onun içinde daima bir boşluk vardı. Sahip oldukları bir şey kırıldığı ya da kaybolduğu zaman ağlayan veya sınıf arkadaşlarından küfür yiyince gözyaşlarına boğulan diğer çocuklara şaşardı. Murat küfür eder ya da küfür yerdi ve bu hiç önemli değildi. Evdeki hayvanlar ölürdü; Murat kayıtsız kalırdı. Kolay kolay arkadaş edinemezdi. Görüntüsü sertti. Bakışları delici, gözleri gri ve soğuktu. Davranışı mesafeliydi. Arkadaş edindiğinde de çocuklar onun derin düşünceli ve suratsız tabiatından, otoriter tavırlarından hemen sıkılır, onu bırakırlardı. Murat aldırmazdı; onun arkadaşa, onların takdirine ya da sırdaşlığına gereksinimi yoktu. Samimiyet önemsiz, gereksiz bir şeydi. Kendine yeter, kimseye sokulmazdı.

Zaman onun, sahip olduğu şeyleri kimsenin götürmemesi kararını pekiştirdi. O, babasının yaşadığı gibi yaşamayacak, başkaları tarafından konulmuş kurallarla kazanılan kıt olanakların peşinde boşuna koşmayacaktı. *Ben babam gibi olmayacağım,* dedi kendi kendine. *Benim nüfuzum ve servetim olacak.* Açlıktan midesi guruldayarak, nerdeyse bomboş tabağından yediği her yemekte böyle yemin ediyordu kendi kendine. Gece yatarken böyle yemin ediyordu. Her sabah uyandığında böyle yemin ediyordu. Annesi ağlarken, onu yanına oturttuğunda böyle yemin ediyordu ve kadını, burnunu çeke çeke ağladığı, zayıf olduğu için hor görüyordu. Böyle oturmaktan nefret ediyordu; annesini teselli edermiş gibi yapmak zorunda kalmaktan nefret ediyordu. Kadın kendi kendine ağlayıp sonunda nihayet uyurken Murat uzaklarda bir yere bakardı.

Ben babam gibi olmayacağım. Ben babamın efendisi gibi olacağım.

Murat'da, yapacağı her şeyi tüm ayrıntılarıyla planlayan, soğukkanlı ve pratik bir kişilik vardı. Kendi kararını gerçeğe dönüştürmek için yollar aradı. Önünde pek fazla olanak yoktu. Fransız yaşam alanının çoğunda, yetenek, şanslı doğmanın yanında çok önemsiz kalırdı. Soylu biri olarak doğmadığından, başaracağı her şeyi kendi çabasıyla yapmak zorundaydı.

Ticaret uygun değildi. Bunu yapacak zekâsı vardı, fakat sermayesi yoktu ve babasının yaptığı gibi, yoksulluk ile başarı arasındaki acıklı bir cehennemde üç beş kuruşun mücadelesiyle geçen bir hayatı hor görüyordu. Askerlik ona güç sağlayabilir ama servet sağlayamazdı ve yüksek rütbeleri garantileyecek, doğuştan kazanılmış haklar olmadan, sağlayacağı güç bile sınırlıydı. Ayrıca, hedeflerinin peşinde hayatını tehlikeye atmak istemiyordu. Zanaatkârlık mı? Ancak kıt kanaat bir geçim sağlardı. Bir meslek edinmek birazcık daha iyiydi ama okuması da çok pahalıydı. Sanata yeteneği yoktu, fakat o işte de ne para ne de güç vardı zaten. Beynini zorlayıp duruyor, sefil evinde ve süpürge salladığı fabrikada bir fırsat kolluyordu.

Ve bir gün, on yedi yaşındayken geldi fırsat.

Bu, kutsal bir tezahürdü.

Kiliseydi bu.

Amcası ziyarete gelmişti. Din adamıydı ve Murat'nın annesi tüm ailenin bir Noel yortusunda ona eşlik etmesi için ısrar etmişti. Murat, vaftiz edildiği günden beri kiliseye gitmemişti. Soğuk bir sabah vakti Notre Dame Kilisesi'ne gittiler. Paris sokakları kalabalıktı, fakat havada bir heyecanın, bir enerjinin dalgalandığı kilise çevresi kadar değil. Kilisedeki kalabalık dışarılara taşmıştı. Murat ile ailesi kabaca itilip kakıldılar ve kilisenin sahın parmaklığının gerisindeki bir direğin arkasında durmakla yetindiler. Murat hiçbir şey göremiyordu. Direğe tutunup parmaklığın üstüne çıktı ve orada ruhunun uçup, muhteşem kemerli tavana kadar yükselmesine yol açan şeyler gördü.

Ayini bizzat Paris başpiskoposu yönetiyordu. Başpiskopos din adamlarına mahsus yerde, yüksek altarın önünde duruyordu. Kilise o kadar büyüktü ki, adam Murat'ya sanki bir kilometre uzaktaymış gibi göründü, bütün başlar saygıyla ona doğru dönmüştü. Murat o kadar uzaktan bile, dökümlü cüppeleri, parlak kuşakları gördü ve haşmeti hissetti. Başpiskoposun çevresinde rahipler, uşaklar vardı ve sesi, ilahiler söyleyen, başlarını öne eğen ve hepsinin üzerinde duran o adama, onun gerçeğini kabul edenlere kollarını açarak mutluluk ve şeref

vaat eden o adama bakan güruhun, inananların sesinden daha yüksek çıkıyordu. Murat söylenen sözlerden bir şey anlamıyordu. Latinceydi bunlar, onun acemi kulağının kavrayabileceği şeyler değildi; fakat sessiz cemaatin üstüne süzülen bir kudret havası, Tanrının kendi sözleri vardı bunlarda. Başpiskoposun sesi süslü sütunlarda gümbürdüyor, oyuklarda yankılanıyordu. Görkemli pencerelerin renkli camlarında parlayan güneş ışığı, başındaki altın piskoposluk tacına, cüppesinin beyaz ve mor kısımlarına düşüyordu.

Murat, altarın gerisindeki kırmızı pelüş halıları ve bir rahibin başpiskoposun dudaklarına dayadığı kadehte parıldayan değerli taşları gördü. Cemaat üyelerinin, hatta üstlerindeki paçavraların deliklerini başka paçavralarla kapatmış en yoksulların bile zekâtlarını bağış tabaklarına bıraktığını ve bu tabakların da gümüş olduğunu gördü. Piskopos başıyla işaret edince ayağa kalkan, piskopos ilahi söyleyince ilahi söyleyen ve dua edince dua eden müminlerin izdihamını gördü. Her şey mükemmel, her şey Tanrısaldı: geometri, ışık ve mekân, başpiskoposta ve arkasındaki altarda –yekpare ve güçlü bir şekilde yukarıya doğru süzülen taş kemerler; sanki doğrudan cennetten sarkıyormuş gibi görünen muazzam avizeler– odaklanan o enerji, heyecan ve tapınma. Koro şarkı söyledi ve altın çanların sesleri Tanrının görkemini ve O'nun kilisesi ile din adamlarının, en azından Murat'ya göre, daha da büyük görkemini duyurdu.

O Noel sabahı Murat bir şeyi derinden hissetmeye, yaşamında ilk kez bu kadar yaklaşmıştı. Bu muhteşem duygu onun içini doldurmuş ve yüzüne bir gülümseme yerleşmişti. O anda annesi onu görseydi korkardı, çünkü yıllar önce o yabancı adamın onun mutfağındaki gülüşünün aynısıydı bu; kendini beğenmişçesine bir üstünlükten, buz gibi bir kararlılıktan kaynaklanan bir gülüştü. Murat yolunu bulmuştu; onu güce götürecek, yoksul bir çocuğun bile girebileceği, kapısı ardına kadar açık bir yoldu bu. Kilise'de, rahiplerin kimisinin idam edildiği, kimisinin de sınır dışı edildiği Devrim'den beri ciddi bir rahip kıtlığı vardı. Kadrolar bir daha tam olarak

hiç dolmamıştı. Boşluk, fırsat demekti. Rekabetin azlığı, ilerlemek için daha çok olanak demekti. Murat artık nereye gideceğini biliyordu ve gideceği yerin Tanrıyla bir ilgisi yoktu.

On sekiz yaşında St. Michel İlahiyat Okulu'na girdi. İlahiyat yaşamında hiç zorluk çekmedi, bu yaşamın gereklerine çabucak adapte oldu ve kendini bu yaşamın kurallarına adadı. Rahip olmak için gereken şeyleri mükemmel kavradı, Kilise hiyerarşisinin ve cemaatin beklentilerini gayet akıllıca tahmin etti, bir rahip gibi görünmesini sağlayacak her söze ve davranışa çok dikkat etti. Kafasına dinsel düşüncelerin girdiği çok enderdi; girdiğinde de, inanç olarak değil, bir âdet olarak giriyordu bunlar. Tanrıya en ufak bir inancı bile yoktu. Dua ettiğinde bunlar hiçliğe yönelikti; bir boşluğu dolduracak boş sözlerdi bunlar. Tanrının onun dualarına karşılık vermesini hiç beklemiyordu. Tanrı böyle bir şeyi hiç yapmamıştı. Çevresinde Tanrıyı hiçbir zaman aramadı, Tanrı var mı, yok mu diye hiç düşünmedi bile. Önemsizdi bu. Rahiplik, ticaretin bir türüydü; mallarla değil, insanların ruhlarıyla uğraşılan bir tür ticaretti ve temelinde yatan Tanrı kavramına duyulması gereken inanç da, bir simsarın bu işin temelinde yatan borsa kavramına duyması gereken inanç kadardı. Önemli olan, bunun işe yarayıp yaramadığıydı. Başkaları Tanrıya inanıyorsa, onların imanını kendilerine bırakırdı. Eğer kendisi inanmiyorsa, kurallara uyduğu sürece kim onu zalimce yargılayabilirdi ki? O, ahlaksal temeldeki çelişkileri dert etmeyen bir bukalemundu.

Onun adaptasyon yeteneğinin zirveye çıktığı yerse günah çıkarma hücresiydi. Orada çok büyük acılar çekiyormuş gibi yapar ve çok şiddetli pişmanlıkların uyanmasını sağlardı. Orada, perdenin öte yanındaki günah çıkarttıran pederin duymak istediğini bildiği itiraflarda bulunurdu. Kendi yaşamındaki günahların hiç olmazsa bazılarını itiraf ederdi ve bunların yetersiz kaldığını düşündüğünde, bunları daha çarpıcı kılmak için biraz da cilalardı. Gerçekçi bir denge arardı. Açgözlülüğü bağışlar, ama hırsı bağışlamazdı. Yüreğindeki bir boşluğu bağışlar, fakat iman eksikliğini bağışlamazdı. Ba-

basının ölümüne yol açan adama duyduğu öfkeyi bağışlar, fakat o adama duyduğu hasedi bağışlamazdı. Onun yaşındaki bir tövbekârın söylemesi beklenen her şeyi söylerdi. Ve nerde duracağını bilirdi. Kendi amaçları yönünde bir miktar açıksözlülük başka şeydi, çıplak gerçeği göz önüne serecek bir açıksözlülükse daha başka bir şeydi ve varmak istediği noktanın çok ötesindeydi. Bu yüzden, zaman zaman ilahiyat okulunun dışına çıktığı günlerde yattığı kadınları hiç kimseye söylemedi. Erkeği de hiç itiraf etmedi tabii. Her pazartesi günü, son dualar edildikten ve ilahiyat okulu gecenin sessizliğine gömüldükten sonra bir rahip sessizce Murat'nın küçük odasına süzülür ve şafak vaktine dek orada kalırdı. Bu tür ifşaatlar perdenin arkasındaki bir rahip için çok fazlaydı ve Murat bunları kendine sakladı.

Murat'nın tavırları gayet inandırıcıydı. Diz çöktüğü zaman takındığı tavırda katıksız bir boyun eğmişlik, alçakgönüllülük vardı. Dua ederken sesinde bir inanç çınlardı. Çıraklık döneminin kurallarını çok ciddiye aldı ve kendisini büyük bir gayretle Kutsal Kitap'ı, Kilise tarihini, doktrinlerini ve Kilise adabını öğrenmeye verdi. Latince de, ritüel törenler de kolay geldi ona. Murat, ister cemaatten birinin, ister bir meslektaşının, ister bir piskoposun, ister bir kralın önünde olsun hep en doğru notayı çalardı ve zaman geçtikçe onun bu parlak kandırmacası kendiliğinden tekrarlanan bir gerçek haline geldi. Saatler boyu süren uygulamalar sonunda sesine Kutsal Ruh, davranışlarına Tanrının gazabı yerleşti ve damarlarında doğruluk akmaya başladı hızla. Bu pandomimi öylesine inandırıcı oynuyordu ki, sonunda kendi de inanmaya başladı; verdiği mesaj onu dinleyenlere gitgide daha gerçek gibi geldi ve bu durum ona da güç verdi. Ve sonunda, Murat'ya ve varlığını din düşüncesine, iyiliğe gerçekten adamış, temiz ruhlu başka bir adama bakıp da, hangisinin gerçek mümin, hangisinin sahtekâr olduğunu anlamak olanaksız hale geldi.

Murat ilahiyat okulundan Boulogne-Billancourt piskoposluk bölgesine gitti; burada iki rahip daha vardı ve Murat onlarla birlikte, resmen söylenmese de rahat bir düzenleme yap-

manın yolunu buldu. Diğerleri cemaattekilerin ruhlarıyla meşgul olurken, o da cüzdanlarıyla meşgul oldu. Kapalı kapılar ardında, kilisede olduğundan daha başarılı bir para toplayıcıydı; bir eliyle kutsarken diğer eliyle teşekkürleri kabul ederdi. Ama kilisede de başarılıydı. Bazı rahipler umut ve kurtuluş için dua ederken, Murat, Tanrı ve ebedi cehennem azabı korkusu iyi işlendiğinde, insanların cüzdanlarının daha rahat boşaltılacağını keşfetti. Vaiz kürsüsünü yumrukluyor, dehşetli bir heyecanla gözleri yuvalarından dışarı uğruyordu. Sesi derin ve tatlıydı, Efendimizin nidası ve öfkesiyle doluydu ve bu ses, hassas vicdanlara Tanrının altın çekici gibi iniyordu. Ve franklar akıyordu kutusuna.

Fakat onun büyük gücü korku veren vaazlardan gelmiyordu sadece. Kendinden büyüklere, çok becerikli bir yönetici ve organizatör olmanın yanı sıra, Kilise'nin şiddetle gerek duyduğu yeteneklere sahip olduğunu da çabucak gösterdi. Fransız Kilisesi ve piskoposlukları Roma'dan oldukça bağımsızdır, oradan yardım almaz ve devletten aldığı yardım da çok azdır. Murat piskoposluğa para sağlama ve parayı koruma yolları buldu. Karmakarışık olmuş hesapları yoluna koydu ve hesap defterlerini tutmada kendine has prosedürler oluşturdu. Bankerlerle, simsarlarla, satıcılarla doğrudan iş yapmaya başladı ve bürosu hemen, hiç bitmeyen bir ziyaretçi akınına uğradı. Giderek, Kilise'nin hesaplarına doğrudan ulaşabilir hale geldi. İlk başta onun hesaplarla ilgilenmesi piskoposun dikkatli ve sıkı bir takibine yol açtı. Ama zaman geçtikçe özgürlüğü arttı. Belki de en büyük ve kendinden kıdemlilerin en çok değer verdiği yeteneğini işte o zaman göstermeye başladı. Finans konusunda bir dehaydı. Borsada tahminler yürütüyor ve ne zaman alınacağını, ne zaman satılacağını biliyordu. Bunlar ilk başta gayet küçük miktarlardı, çünkü piskopos, cesaretini çabucak yitiren ve kumar oynama hevesini kontrol altında tutan biriydi. Ama her başarı Murat'ya daha fazla özgürlük sağladı ve sonunda piskopos soru sormayı tümüyle bıraktı. Murat gayrimenkul alım ve satımında da buna benzer bir deha gösterdi. Tıpkı borsadaki gibi, gayrimenkul konusunda ne yapıla-

cağını ve bunun ne zaman yapılacağını daima gayet iyi biliyordu. Tek bir arazi işinden Kilise'ye kazandırdığı para, yirmi yıl boyunca kürsüde çabalayarak kazandıracağı paradan fazlaydı.

Peder Murat yaptığı işlerde gayet kurnaz hatta acımasızsa da, piskoposun kulağına herhangi bir şikâyet gelmemişti. Evet, bazı söylentiler, uygun olan ve olmayan arasındaki kaygan sınırda cereyan eden bazı karanlık işler ve alışverişler hakkında birtakım dedikodular vardı, fakat piskopos, her şey iyi gittiği sürece hesap defterleriyle pek ilgilenmiyordu. Öteki rahipler Murat'dan hoşlanmıyorsa da, eh, bunun pek önemi yoktu. Piskoposun kendisi de Murat'dan hoşlanmıyor, onun bakışlarını soğuk, boş ve Hıristiyanlıktan yoksun buluyor, bu rahip konuştuğunda bir ürperme hissediyorsa da, fazla üzerinde durmadı ve dikkatini piskoposluk bölgesinin daha acil sorunlarına verdi, çünkü piskopos, azmi bilen ve hırstan ayırt edebilen bir adamdı. Her şeyden önce de, sayı saymayı bilen bir adamdı. Onun piskoposluğu daima borç fazlası verir, hiçbir zaman nakit fazlası vermezdi; ama Peder Murat geldikten sonraki iki yıl süresince katedralde iki yüz yıldır ilk kez restorasyonlar yapılmış ve bunun ardından piskoposun kendi şatosuna bile yapılan ilaveler, onarımlar gelmişti. İşçiler fonuna ve yetimhaneye katkı yapacak para bile vardı. Piskopos gayet memnundu.

Piskoposun bilmediği bazı hesaplarda bile para vardı. Bu hesaplar özeldi; Murat tarafından açılmıştı ve yalnız onun tarafından biliniyordu. İlk başta bu hesaplarda mütevazı miktarlar vardı fakat her başarı onu daha cüretkâr hale getirdi ve miktarlar arttı. Bu para Murat'ya, gereğinden fazla titiz kişilerin bazen engel çıkardığı birtakım işleri yürütmek için lazımdı. Bazı zor pazarlıkların kökünden halledilmesi ve bürokratların satın alınması gerekiyordu; onun kadar pratik olmayan üstlerinin onaylamayabileceği şeylerdi bunlar. Bunların hepsinin gerekçesi olduğunu düşünüyordu. Kendisi olmasa bu para zaten Kilise'nin olmazdı ve o da bu parayı Kilise'nin adına, kendi hedeflerine varmak için kullandığından, gayet

uygun bir davranıştı bu. Zaman geçtikçe, Kilise'nin çıkarları ile Murat'nın çıkarları arasındaki çizgi bulanıklaşmaya başladı. Parayı kişisel gereksinimleri için kullanmaya başladı ve bu gereksinimler sayıca hiç durmadan arttı, doymak bilmez bir hal aldı.

Peder Murat yıllarca bu şekilde faaliyetlerde bulunarak, devlet memurlarıyla, belediye görevlileriyle, bölgenin soyluları ve hanımefendileriyle ilişkiler geliştirdi. Bahşişler verip bahşişler alıyordu. İltimaslar yapıp iltimaslar istiyor ve manevi borçlulukları, daha sonra kullanmak üzere saklıyordu. Sırlar öğreniyor ve günü gelince hatırlıyordu. Başkaları hakkında bazı şeyler öğreniyor ve açığa vuruyordu. Bir yandan da cemaatinin ahlaki zaaflarına ateş püskürüyor, onlara din yoluna girmelerini nasihat ediyor ve geceleri Paris sokaklarında kol gezen bedensel günahları lanetliyordu. Hatta fahişelerle yatarken, erkeklerle yatarken bile yapıyordu bunu. İnsanları cehennemle tehdit ediyor, cennetin haritalarını satıyordu ve piskoposluk bölgesinin, bu haritaları satın almaya hevesli kişilerle dolup taştığını gördü. Fransızlar gerçekçi, şüpheci ve kuşkucu bir ulustu, fakat Murat bundan yılmadı, çünkü insanların doğasını, yani kuşkuculardan oluşan tarlada bereketli bir maneviyat mahsulünün bulunduğunu biliyordu.

Pazarlık etti ve lanetledi. Ve yedi. İlahiyat okuluna girdiğinde, yıllar süren açlık yüzünden bir deri bir kemikti. İlahiyat okulunda yiyecek kaliteli değilse de boldu ve biraz kilo aldı. Piskoposluğa gidince bu konunun sorumluluğunu bizzat üstlendi; çok kısa bir süre sonra yiyecek de, şarap da kaliteli hale geldi ve bunların ikisi de gayet boldu. Tombullaştı, yeni cüppeler yaptırdı ve daha da tombullaştı. Birkaç yıl içinde şişman biri haline geldi, çenesinin altında fazladan bir kat oluştu. Bu kütle sesine bir renk kattı, sesi de kutulara yeni paralar kattı.

Peder Murat artık, babasının hayatının sona erdiği mutfağın çok uzağındaydı. İnsanlar ona bağlılıklarını gösteriyor, kendilerini kutsamasını istiyor, ona saygı ve hürmette kusur etmiyordu. Yaşamı bolluk içindeydi ve gayet iyi yaşıyordu.

Ama memnun ve durulmuş değildi. Bu daha başlangıçtı sadece. Seçtiği yolda ilk adımı atarken, gözleri başpiskoposun cüppesine kilitlenmişti. O cüppeyi giyene kadar durmayacak ve sonra da sıra, kırmızı kardinal cüppesine gelecekti.

Murat, kendini devletin bakanlarına ve bürokratlarına sevdirerek yoluna devam etti; onlar onun vereceği paraya gereksinim duyan, buna karşılık ona para kazanmada gereksinim duyacağı bazı bilgiler veren adamlardı. Devlet başkanı, Louis Napoléon'du; Bonaparte'ın yeğeni. Murat, Louis Napoléon'u daha ilk başından beri desteklemişti. Adama ne zaman daha fazla güç gerekse Murat hemen yardımına gidiyordu. Sonunda, bir askeri darbe sonucu Louis Napoléon imparator olmuştu. Bu gelişme Murat için çok iyiydi, çünkü Fransa'da piskoposları atayan kişi Roma'daki papa değil, imparatordu. Murat, imparatorun kadrosunun çoğunu tanıyordu ve birçoğunu zengin etmişti. Bunun da ötesinde, Murat Kilise'yle ve devletle ilgili konularda kendi siyasi görüşlerini imparatorun isteklerine uygun hale getirmişti. İmparatorun piskoposlardan, kendisine Roma'ya gösterdiklerinden daha fazla sadakat göstermelerini talep etmesi gayet mantıklıydı Murat'ya göre. Roma onun için hiçbir şey yapmamıştı.

Kara cüppesini moruyla değiştirmesi sadece bir zaman meselesiydi. Ama sabırlı olmalıydı, çünkü taşra hariç, boş piskopos kadrosu yoktu. Murat, atananların fena halde yoksulluk çektiği ve yaşamlarını manevi yönden sıkıcı, tatsız işlerle tükettiği bu taşra görevlerini hor görüyordu. Paris'in fırsatlarını ve bağlantılarını yeğliyor, gününün gelmesini bekliyordu. Sonra piskoposluk makamına yeni bir piskopos atandı. Yeni piskopos siyasetten uzak duran ve nezaketiyle, Hıristiyanlık öğretisine kayıtsız şartsız sadakatiyle, kendi piskoposluk bölgesindeki cemaatin derin sevgi ve saygısını kazanmış, müşfik bir adamdı. Piskopos sağlıklıydı, kırk dört yaşında, nispeten genç biriydi ve Murat onun uzun yıllar piskopos olarak kalacağını biliyordu. Murat, yeteneklerini daha önceki piskopos zamanında kullandığı gibi kullanmasına izin vermeyen yeni piskoposun nazik yönetiminde tedirgin oldu. Finans işlerin-

den uzaklaştırılmış ve hastaları ziyaret etmek, cemaati kurtuluşa teşvik etmek gibi dinsel görevler verilmişti kendisine.

"Evet oğlum" dedi piskopos, Murat itiraz edince, "dünyevi ihtiyaçlarımızın acil olduğu doğru. Fakat aziz Efendimiz onları bize verecektir. Senin görevinse insanların ruhunda O'nun faaliyetini yürütmektir." Ne kadar ısrar ettiyse de bir şey değişmedi ve sonunda Murat en azından görünüşte itaat etmek zorunda kaldı, ama gittikçe sinirleniyordu.

Sonunda ayağına gelen fırsat öylesine beklenmedik bir şeydi ki, hayatında gördüğü ilk Tanrısal olaydı nerdeyse.

Marne ve Sen nehirleri korkunç bahar selleriyle kabarmış ve karşı kıyıdaki cemaatin evlerini tahrip etmişti. Piskopos, Peder Murat'dan, cemaatinin acil ihtiyaçlarını belirlerken ona eşlik etmesini ve mümkünse yardım etmesini istedi. Murat'ya kalsa, böyle tuhaf hayırseverlik eylemlerine hiç kalkışmazdı. Şiddetli sağanak altında saatlerce kalarak, insanların evlerini kurtarmak ya da ruhlarını yatıştırmak gibi gereksiz bir iş için çabalama düşüncesi hiç hoşuna gitmedi. Onun tercihi, onlara para göndermek ve bu tür bir yardım için ondan daha uygun olan diğer rahipleri yollamaktı. Ama piskopos böyle istedi ve Murat da razı oldu.

Nehrin karşısına yapacakları kısa yolculuk için küçük feribota bindiklerinde fırtına korkunç şiddetlenmişti. Rüzgâr, cüppelerini sağa sola savuruyor, şapkalarını tutmak zorunda bırakıyordu onları. Suyun üzeri kızgın köpüklerle doluydu. Alacakaranlıktı, tepedeki yoğun kara bulutlar geceyi erken getirmişti. Feribotsa, Devrim'den önceki yıllarda yapılmış ve o günden beri hayır için hizmete konmuş, alçak bir tahta saldı. Salcı suyun iki yakası arasında gerili duran, karşı kıyıya dek uzanan ipleri çekerken, tahta sal sel sularına karşı zorlanıyordu. Nehrin neredeyse ortasına geldiklerinde suda yüzen kocaman bir ağaç gövdesi salın köşesine çarptı ve salı hafifçe döndürdü. Ağaç gövdesi kurtulup yoluna devam etti ama salın öfkeli sulardaki durumu hemen düzelemedi. Bir dalga gelip, iskele tarafındaki hafifçe suya gömülmüş köşeye çarptı. Bu da facianın başlamasına yetti. Salın üzerindeki yüklü sandıklar

yerinden oynadı. Bir katır dengesini kaybedip kenara doğru kaydı ve zaten suya gömülmüş köşenin iyice batmasına yol açtı. Bir kargaşa patlak verdi birden. Salcının çığlıkları, katırın anırması ve fırtınanın uğultusu arasında, salın bir kenarı tümüyle suya battı, sal yana yattı ve üzerindekiler hızla suya dökküldü. Üstteki ip salı sıkı bir şekilde tutuyordu, sal akıntıyla sürüklenip ters bir açıda kaldı. Yolculardan biri çılgınca anıran katırın sırtına tutunmuş bir halde, akıntıya kapılarak gözden kayboldu.

Murat suyun derinliklerine doğru indi ve salın kenarına tutunmak için çırpınıp dururken simsiyah, buz gibi sudan çok miktarda yuttu. Suyun altında bir çubuğu yakaladı ve kendini biraz, tutunacak kadar yukarıya çekmeyi başarabildi. Güçlükle nefes alırken, boşta kalan elini köpürerek akan suda hareket ettirerek kendini dik konuma getirdi. Burnuna, ağzına sular dolmuştu, şiddetle öksürdü. Vücudunun yarısı hâlâ suyun altındaydı. Tam o sırada piskoposun önce elinin ve sonra da başının sudan çıktığını gördü. Cesur din adamı bütün gücüyle çabalıyordu ama cüppesi çok ağırlaşmıştı ve hareket etmesini engelliyordu.

Murat'yı görünce "Yüzme bilmiyorum!" diye bağırdı ağzından sular fışkırtarak. "Kurtar beni!" Birden çakan parlak bir şimşek bu sahneyi aydınlatarak, kısa ve korkunç bir parıltı halinde dondurdu. Piskoposun şapkası gitmişti. Kafası yarılmıştı ve kan akıyordu.

O anda Murat bir karar vermesi gerektiğini fark etti. Ya uzanacak, piskoposu kurtaracaktı ya da sadece seyredecek ve Efendimizin imanlı hizmetkârının kurtarılması işini Efendimize bırakacaktı.

"Kurtar beni!" diye bağırdı piskopos yine; dolu bulutlar sağanağını boşalttı ve çakan bir şimşek, o dehşete kapılmış yüzün ve yüzdeki kan deresinin üstünde bir kez daha parladı. Adam, yüzme bilmeyen, tuhaf, zavallı bir bunak gibi göründü Murat'ya. Adamın nefesi kesiliyor, ağzını açtıkça daha çok su yutuyordu. Murat etrafına bakındı. Salcıdan ve diğer yolcudan hiçbir iz yoktu. Hiç kimse yoktu. Murat'nın yüreği de, dü-

şünceleri gibi hızlanmıştı. Sonra beyni kontrolü sağladı ve sakinleşti.

Ne yaptığını biliyordu.

"*Ey kutsal kraliçe, merhametli anamız, sevdiceğimiz, umudumuz. Sana haykırır yalvarırız biz Havva'nın sürgün edilmiş zavallı çocukları...*"

Piskopos suya battı; uzanmış eli Murat'nın beş-on santim ötesindeydi ve Murat kolayca tutabilirdi. Piskopos tekrar sudan çıktı, yüzünde yalvaran, çaresiz, çılgınca bir ifadeyle. Murat suda yüzen bir tahta parçasını yakaladı. Tahta suda şişmiş, ağırlaşmıştı. Tahtayı tutup yukarıya kaldırdı. Piskopos, olacakları fark edince, her şeyi kavradığını gösteren korkunç bir ateş çaktı gözlerinde. Murat tahtayı bütün gücüyle indirdi. Boğuk bir *küt* sesi duydu. Tahtayı kaldırdı yine, tekrar vurdu. Piskopos hareketsiz kaldı ve suya gömüldü.

"*... sana yollarız ahlarımızı, yaslarımızı ve feryatlarımızı bu gözyaşı selinde...*"

Murat suyun altında bacaklarına bir şeyin çarptığını hissetti. Korktu birden. Bacağına değen şeye şiddetli bir tekme attı ve kendinden uzağa, suyun dibine doğru itti. Vurduğu şey yumuşaktı ve tekmelerine direnç göstermedi. Murat korkuyla geçen uzun bir süre, onun tekrar bacağına çarpmasını bekledi. Ama çarpmadı. Gitmişti, akıntı yutmuştu onu.

Fırtına kudurmuştu, yağmur suları yüzünden akıyordu. Peder Murat salın yan tarafına tutundu sıkıca. Kıyıda, ellerindeki fenerleri sallayarak diğer teknelere bağıran adamlar gördü ve yardımın gelmekte olduğunu anladı. Beklerken, otomatik dua nakaratı her şeyi bastırdı. Sözcükleri tekrarladı yine ve sözler gerçek haline geldi: *Salı deviren, Tanrının eliydi. Düştüğünde kafasını çarpması Tanrının isteğiydi.*

Tanrının dediği olur. Tanrı rahmet eylesin.

Eski piskoposun cesedi hiç bulunmadı. İki hafta sonra haber doğrudan Tuileries Sarayı'ndan geldi: Boulogne-Billancourt Piskoposluğu, İmparator III. Napoléon'un teveccühüyle yeni bir piskoposa kavuşmuştu. Yoksul bir tüccarın oğlu, Tan-

rının âciz hizmetkârı, imparatorun sadık dostu Marius Murat hayalinin eşiğine varmıştı sonunda. Yüzüğünü ilk kez birisi öperken, belkemiğinden aşağı doğru kayan hoş bir sarsıntı hissetti, cinsel bir duygu gibi müthiş bir zevk aldı bundan. Daha sonra sarayına –*sarayına!*– çekildiğinde başı dönüyordu, harika bir şeydi bu! Koyverdiği gülümseme gerçek bir gülümsemeydi. Artık otuz kilise bölgesinin, kırk bir papazlığın ve iki yüz seksen beş papaz yardımcılığının efendisiydi. Bürosunun tezyinatı harikuladeydi. Kendisine ait evleri, kristal avizeli kabul odaları ve ortasında bir çeşmesi bulunan uçsuz bucaksız bir bahçesi vardı. Dökme demirden bir limonluk, dünyanın dört bir yanından gelmiş egzotik bitkilerle doluydu. Kadife yastıkları, kapitone pelerinleri, mor cüppeleri ve onu sekiz ayrı arabayla her yere taşıyacak arabacıları vardı. Aşçılar onun avcılarının vurduğu sülünleri pişiriyordu. Şarap mahzeni muhteşemdi. Çevresi rahiplerden ve papaz yardımcılarından oluşan kalabalıklarla çevriliydi ve hepsi de onun emirlerini yerine getirmekle meşguldüler. Artık piskoposluk adına yaptığı birtakım işleri gizlemek zorunda değildi, çünkü her şeyden önce, piskoposun kendisi piskoposluk, piskoposluk da piskoposun ta kendisi *demekti.* Düzenleme harikaydı Marius Murat'ya göre.

Kont Henri deVries'nin Afrika'dan, yanında kâfir bir kadınla döndüğü haberi sarayına geldiğinde neredeyse bir yıldır piskopostu. Piskopos, kendi bölgesinin önemli kişileriyle ve bunların yaptıklarıyla doğrudan ilgilenerek bölgesindeki hâkimiyetini birçok yönden güçlendirmiş, her düzeyde bir etki ve denetim yaratmaya çalışmıştı. Kont deVries de kendi başına buyruk olmasına ve pek dindar olmamasına karşın, o bölgenin önde gelen bir sakiniydi. Sahip olduğu toprakların ucu bucağı yoktu; onun mülkü Fransa'nın en büyük arazilerinden biriydi. Babası da, dedesi de çok dindar kişilerdi ve vaktiyle Kilise'ye karşı çok cömert davranmışlar, okullar, şapeller yapılması için arazi ve para bağışlamışlardı. Henri'nin de aynı şeyi yapması beklenebilirdi ve şimdi bir eş seçmişti. Bu nedenle, piskoposun bir ziyarete gelmesi doğaldı ve Serena gibi güç-

lü bir iradeye sahip, başına buyruk bir kadının piskoposun öfkelenmesine yol açması belki de kaçınılmazdı.

Kadının onu ilk öfkelendirdiği konu bir vicdan ve bir usul meselesi, yani piskopos için, günlük mönüsü kadar bile önem taşımayan, fakat ilgilenmesi gereken bir şeydi. Kadının vaftiz olma, Katolik dinine geçme, yani Kilise'nin onaylayacağı bir nikâhın gereklerini yerine getirme konusundaki tutumuydu bu. Henri de bu konuda pek yardımcı olmuyordu.

"Dinini değiştirmesi lazım, Kont. Bu konuda siz de ısrar edeceksinizdir elbette."

"Bu konuda bir ısrarda bulunmak bana düşmez Monsenyör. Bu benim zorlayacağım bir şey değil. Başka bir kültürden gelmiş, özgür bir kadındır o."

"Bunu isteyen ben değilim Kont. Efendimiz Tanrının emridir nikâh ayininin kutsallığına saygı gösterilmesi. Bu kadın bir pagandır. Vaftiz olmazsa dinini değiştirmiş sayılmaz. Ve dinini değiştirmedikçe de bu kadın yoktur ve sizin evliliğiniz Kilise'nin onayından yoksun kalacaktır. Tanrının gözünde siz evlenmemiş günahkârlar olacaksınız. Bunu sorgulamak düşmez size. Kadının bunu yapması gerekir."

"O neyi tercih ederse etsin, benim karım olacak. Ve bu kararı da kendisi verecek."

"Peki ya çocuklar? Bir kadının tercihi yüzünden onların ruhlarını cezalandıracak mısınız? Bu kadının, onların ruhlarını daha doğmadan mahkûm etmesine göz mü yumacaksınız?"

"Cezalandırılacak bir şey yok ortada Piskopos. Ama çocuk olduğunda Serena bu kararın alınmasında yardımcı olacaktır."

"Çok kayıtsız davranıyorsunuz Kont deVries. Sizin mevkinizdeki bir kişiye yakışmıyor bu."

"Benim mevkimin bununla bir ilgisi yok. Bu benim inancım."

"Kilise bunu tasvip etmez!"

Henri içini çekti ve omuz silkti. "Serena'yla konuşmanıza izin veriyorum. Ama hiçbir baskı olmayacak. Eğer onun iste-

ği din değiştirmemekse, Monsenyör, öyle olacak. O durumda sivil bir nikâh yapacağız." Sesinin tonu kesin ve netti.

Piskoposun kontla düşman olmak gibi bir niyeti yoktu ve onun isteğini kabul etti. Fransa'da, büyük bir manevi bağımsızlığın ve riyakârlığın hüküm sürdüğü bir dönemdi. Din karşıtı birçok insan vardı ama bunlar işin usul kısmını takip ediyorlardı yine de; çocuklarını vaftiz ettiriyorlar, kilisede evleniyorlar ve son dinsel törenlerinin bir rahip tarafından yapılmasını şiddetle istiyorlardı. Onların aradığı, manevi bir güvenceydi; davranışlarında bir kısıtlama olmaksızın, geleneğe uymanın rahatlığıydı yani. Piskoposun gayet iyi sezdiği ve hazinesi için sömürdüğü bir durumdu bu. Eğer kont pagan bir kadınla yaşamak, ama Kilise'den ayrılmamak ve Kilise'ye para vermek istiyorsa piskopos da herhalde onu bu isteğinden mahrum etmezdi. Ama kadının dinini değiştirmek için uğraşması gerekirdi yine de. Gereken davranış tarzı buydu.

İlk karşılaşma pek iyi gitmedi. Serena piskoposa karşı hemen bir antipati duydu. "Tanrı beni senin ruhun için gönderdi" diye bildirdi piskopos otoriter bir tavırla. Elini kadına, yüzüğünü öpsün diye uzattı, fakat kadın öpmedi. Kadın için, onun ağzının başka, gözlerinin başka şeyler söylediği gayet açıktı. Adam kibar sözcükler kullanıyor, ama kadına sanki "kâfir" diye bağıran bir küçümsemeyle bakıyordu. Kendini dine adamaktan söz ederken, alenen onun göğüslerine, vücuduna bakıyordu.

Serena, piskoposu çok iğrenç buldu, fakat ona tahammül etti yine de. Henri'nin toplumunda yaşamaya gelmişti. Henri Serena'ya, kendini daha rahat hissedinceye dek kendilerini bir yahut iki yıl şatoda dışarıdan soyutlayabileceklerini ve böylece onun yabancılarla temasını en az düzeyde tutabileceklerini söylemişti. Ama bu tarz Serena'ya göre değildi. "Ben burada yaşayacaksam senin halkından ayrı değil, onlarla birlikte yaşamalıyım" dedi. Fransa'nın gelenek ve âdetleriyle iç içe olmaya kararlıydı ve Fransa'nın marabutları da giriyordu bunun içine. Serena gergin ve kararsız olmasına karşın duygularına hâkim oldu ve güçlü davranmaya karar verdi; ama

Paris'in yeni görüntülerinden ve seslerinden şaşkına dönmüştü; kendi çölünün yumuşak ritminden sonra her şey ona çok hızlı geliyor, dünya sanki daha süratli dönüyordu. Paris çok ışıklı ve parlaktı, hayatında gördüğü ilk gerçek şehir buydu. Havagazı lambalarının ışıklarıyla, kankanıyla, arabalarıyla ve gürültüsüyle bu kentin yanında Cezayir şehri bir gölgeden başka bir şey değildi. Henri için en iyi olanı yapmayı, buraya uyum sağlamayı şiddetle istiyordu ve kadının ilk gerçek sınavı da, şarap kokan ve itaat etmezse, Tanrısının gazabıyla karşılaşacağını söyleyen bu kendini beğenmiş şişman adamdı.

Serena piskopostan yahut onun Tanrısından hiç korkmadı ve adama duyduğu antipatinin, söylediklerini dinlemesine engel olmaması gerektiğine karar verdi. Bu yüzden adama tahammül etti ve dinledi. Tuareglerin birçoğu gibi, Serena da Müslüman değildi ve Tanrıya inancı karmaşıklıktan uzak ve basitti. Onun dinini değiştirmeye çalışan kişi piskopos değil de başka biri olsaydı bunu başarabilirdi, çünkü kadın seçtiği bu zor yolda her şeyi mümkün olduğunca kolaylaştırmak istiyordu. Ama zorbalığa boyun eğmeyecekti. Serena'nın köşeleri hiçbir zaman yumuşak olmamıştı ve bunları yumuşatmaya da Marius Murat'yla başlamayacaktı.

Piskoposun Serena'yla yaptığı konuşmalar günlerce sürdü. Adam saatler boyu dinden söz etti ama kadın onun söylediklerinde karanlıktan ve korkudan başka bir şey bulamıyordu. Piskopos ona teselli değil, korkunç, ürküten görüntüler, korku veren manzaralar sunuyordu. Adamın söylediği hiçbir şey doğru gelmiyordu Serena'ya.

Kadın, kuşkusunun en yoğun anlarında, acaba hata mı yapıyorum diye düşündü. Belki de amcası haklıydı ve Avrupa ile Afrika'nın arasındaki uçurum çok derindi. Belki de hiç çocuk sahibi olmamalıydılar. Ama her konuşmanın sonunda, piskopos sözlerini bitirdiğinde kadının başı hâlâ dikti, ayrıca nazik, düşünceli Henri vardı ve kadının elini öpüyordu. Kadın ona sevgisini göstererek kafasındaki düşünceleri dağıtıyor ve her şeyin iyiye gideceğini biliyordu.

Piskopos onun gücünü tüketmeye, tehditle kazanamadığı zaferin sahtesini yılgınlık ya da bıkkınlık yaratarak sağlamaya çalıştı. Ama kadın inatçıydı. Adam böylesine güçlü bir kadınla karşılaşacağını hiç tahmin etmemişti. Kadın küstah ve saygısızdı; piskopos ona, ruhunun ölümcül bir günah illetinden mustarip olduğunu ve bunun tek tedavisinin din değiştirmek olduğunu söyledi.

"Bunu kendi ruhunuz için yapmanız lazım."

"Benim ruhum sizin Kilisenize uygun bir köle değil."

"Öyleyse bunu nikâhınızın kutsanması için yapmanız lazım."

"Benim evliliğimin sizin nikâhınıza ihtiyacı yok."

"Ama kontun evliliğinin var. Bunu kont için yapmanız lazım."

"Kont bu konuda benden hiçbir şey istemiyor. Kararı verecek olan benim."

"Öyleyse bunu çocuklarınız için yapmanız lazım."

"Niçin yapmam lazımmış ki? Bunu kendileri yapabilirler pekâlâ, yapmaya niyetli olduklarında."

"Bunu yapmanız lazım, çünkü yapmazsanız cehennemde yanacaksınız ve çocuklarınız da peşinizden gidecek."

"Ama ben sizin cehenneminize gitmeyi hak edecek hiçbir şey yapmadım ve çocuklar henüz doğmuş değil." Serena başını salladı. "Çöldeyken bir Beyaz Peder tanımıştım. Onun sözlerinde tehdit yoktu. Hep güzelliklerden söz ederdi. Sizse hep dehşetten söz ediyorsunuz ama ikiniz de aynı dindensiniz güya. Nasıl oluyor bu?"

"Tanrının birçok yüzü vardır."

"Rahiplerinin de bence."

"Bana hakaret etmeniz sonucu değiştirmez. Bunu yapmanız lazım, çünkü bu Tanrının kanunudur."

"Bunu *siz* söylüyorsunuz. Ben de diyorum ki bu sizin kendi kanununuzdur ve sizin dediğinizi yapmayacağım. Benim bildiğim Tanrı benim içimdedir. Onu orada tutmak için sizin kutsamanıza ihtiyacım yok."

"Sahte bir tanrıdır o!"

"O bana ait."

Günler boyu, piskoposun ortaya attığı, akla gelebilecek her türlü teze rağmen kadın dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyordu. Kadın onu hiç tatmin etmedi ve birbirlerine duydukları nefret derinleşti. Son konuşmaları sert geçti.

"Sizin akrepten farkınız, Rahip, akrepte hilenin olmamasıdır. Kuyruğunu görürseniz akrebi görmüş olursunuz. Sizin boynunuzdaki haçı görüyorum ama sizi göremiyorum. Sizin kuyruğunuz iyi gizlenmiş."

Odada bu hakareti duyabilecek başka birisi bulunsaydı piskoposun tepkisi farklı olurdu. Ama bu durumda pes etti sadece. Kontu görmek istiyordu. "Ellerimi yıkayıp seni bırakacağım kadın" dedi kasvetli bir yüz ifadesiyle. "Cehenneme giden yolda İsa'dan yüz çevirdin. Tanrı senin ruhuna merhamet göstersin."

Henri'yle Serena sivil nikâhla evlendiler.

Piskopos, Serena'nın, kalın derisine konmuş bir sivrisinekten başka bir şey olmadığını söyledi kendi kendine; rahatsız edici bir şeydi, belki, ve bir miktar kan da emmişti; ama sadece can sıkıcı bir şeydi, hepsi bu. Oysa alttan alta öfkeden köpürüyordu. Orospu onunla dalga geçmiş, ona hakaret etmişti. Usullere uymayı reddederek onun otoritesine karşı suç işlemişti. O kadın bir sivrisinekse, o zaman onu bir gün ezip öldürecekti.

Piskoposun hiç dinmeyen öfkesini taşıransa, kadının ona karşı işlediği ikinci suçtu, çünkü artık bu manevi bir mesele değil, bir arazi meselesiydi.

Paris kenti Louis Napoléon yönetiminde bir başkalaşım geçirmişti. İmparator, Baron Eugène Haussmann'a kenti değiştirme görevini vermişti, o da değiştirdi. Haussmann, büyük bir terzi gibi, kentin tozdan ve kayıtsızlıktan oluşan ortaçağ pelerinini yırtıp attı ve onun yerine parıltı, cazibe ve şaşaadan oluşan muhteşem bir kadın elbisesi giydirdi. Heybetli kamu binaları projesi kenti tepetaklak etti.

Haussmann gecekondulardan başladı. Gecekondular ortaçağdan beri Paris'in her tarafına iltihap gibi yayılan, Hôtel de

Ville'in* kapılarından, Montmartre'ın karanlıklarına dek her yerde, kentin itibarına hiç saygı göstermeksizin büyüyen, imparatorun canını sıkan ve imparatorluğun güzelliğini bozan habis urlardı. Haussmann bunları yıkıp süpürdü ve sonunda bunların eskileri birer anı haline gelirken yenileri de gözlerden gizlendi. Bunların yerinde, yeni bulvarların, köprülerin, parkların, kamusal alanların çizildiği ve kamu binalarının, bahçe kapıları dökme demirden tasarlanmış özel malikânelerin serpiştirildiği, dairelerden, karelerden, üçgenlerden oluşan büyük bir geometri yükseldi. Muhteşem meydanlardı bunlar; Viyana, Berlin ve Prag'ı gölgede bırakan şık mücevherler, imparatorun gururla gösterebileceği süslerdi.

Bu, tamamen dış görünüşten ibaret olsa da, lanetli, çok hoş bir dış görüntüydü, çünkü çirkinlik artık göz önünden kalkmıştı. Kentin sefalet içinde yaşayan beşte dördü, şimdi kent merkezinin dışında başka bir sefil yere taşınmak zorundaydı. Paris, anacaddelerinde çocuklar çöpleri kapmak için köpeklerle yarışırken gerçek anlamda muhteşem görünemezdi.

Hiçbir şey bu ilerlemeyi durduramadı. Bu süreçte yoksullar mağdur oluyor, sahip oldukları viraneler hiçbir tazminat verilmeden onlardan koparılıp alınıyordu; çamur rengi mezbeleleri başlarına yıkılıyorsa da, kentin katlanması gereken bir bedeldi bu. Burası Paris'ti, Baron Haussmann'ın süpürgesi de ilerleme.

Paris her şeyi istiyordu ve kendini beğenmişliğiyle her şeyi elde etti. Yaşayanlar için yeni kiliseler. Ölenler için yeni mezarlıklar. Açlar için yeni marketler. Canı sıkılanlar için yeni tiyatrolar ve bir opera ve Longchamps'da bir yarış pisti. Yolcular için yeni tren istasyonları ve Paris'i tüm Fransa'ya, Fransa'yı da dünyaya bağlayan yeni demiryolları. Anıtsal ölçekte bir değişimdi bu. Sukemerleri taşradan temiz su getiriyor, lağımlar da dışarıya çıkanları taşraya geri götürüyordu. Notre Dame yenilendi ve Louvre yedi yüzyıl sonunda nihayet bitiril-

* Fr.: Belediye binası. (ç.n.)

di. Binlerce ağaç dikildi, yüzlerce çeşme yapıldı kente. Arc de Triomphe'ta* birleşen beş cadde yeterli değildi ve böylece daha çok ev yıkıldı ve beş cadde, Étoile Meydanı'nın on iki caddesine dönüştü. Binlerce yeni havagazı lambası, onlarca yeni parkı ve bulvarı aydınlattı ve sonunda geceleri kent bir elmas tarlası gibi parıldar hale geldi.

Piskopos bu dönüşümün her yerinde vardı. Hangi mahallelerin yıkılacağı ve yerine hangi binaların yapılacağı haberi dikkatle gizlenirdi. İnsanları zengin edecek bilgilerdi bunlar. Piskoposla baron birbirlerini gayet iyi tanıyordu. Baron neredeyse, piskopos da oradaydı. Piskopos neredeyse, baron da oradaydı. Fakat asla herkesin arasında yahut sonradan sorun yaratacak bir şekilde değildi tabii ki bu. Ama piskopos bu sürecin başından sonuna dek, çılgınca bir alma, satma ve ticaret işiyle meşguldü.

Murat bir gün, baronun kadrosundaki normal kanalları vasıtasıyla, muazzam bir fırsatın haberini aldı; güneydoğu kesiminde, diğer bulvarları birleştirerek kenti çevreleyecek bir dış bulvar yapılacaktı. Masraflarının karşılanması için ayrı tahvillerin çıkarılacağı çok muazzam bir girişimdi bu; öylesine büyüktü ki, bunun yerini ve zamanını bizzat barona sorarak doğrulattı. Evet, dedi baron, imparatorun tasarladığı ve yaptıracağı şey buydu. Yeni bulvar, parkları, dükkânları ve binalarıyla heybetli ve çok geniş olacaktı. Piskopos, rahiplerini hemen arazi kapma görevine koşturdu; orada bir parsel, şurada bir bölge, bir dizi ev, bir tarla, bir fabrika. Projenin boyutu müthişti, bugüne dek piskoposluğun giriştiği en büyük plandı. Muazzam miktarda parasal kaynağın yatırılmasını gerektirdi; harcanan para ilk önce piskoposluğun hesaplarındaki paranın tükenmesine, sonra da piskoposun özel rezervlerinin gizlice boşalmasına yol açtı. Ama yine de yetmiyordu. Crédit Foncier'deki dostlarından borç aldı; bu bankadaki fonlar güya bakanlıklar ve belediyeler içindi sadece; ama piskoposun

* Zafer Takı. (ç.n.)

torpili güçlüydü. Yatırımcıları kendisine küçük ortak olarak katılmaya ikna etti. Piskoposluk cemaatinin ceplerini boşaltı ve daha fazlasını istedi. Bu projeye takmıştı kafasını. Yeni yol duyurulduğu anda büyük bir servet yapacaktı.

Sonra beklenmedik bir şey oldu. Baronun kadrosundaki bağlantısı Mösyö Portier'den acele bir çağrı geldi piskoposa; derhal gelmesi gerekiyordu. Mösyö Portier kelebekgözlüklü, fare gibi, ufak tefek bir adamdı. Piskopos onun bürosuna girdiğinde Portier müthiş sinirliydi.

"Proje değiştirildi Piskopos Hazretleri! Bulvar kaldırıldı!"

"Kaldırıldı ha!" diye gürledi piskopos. "Nasıl olur? Baronun bizzat kendisi garanti vermişti bana!"

"*Oui* ve niyeti de buydu Piskopos Hazretleri! Ve üç gün öncesine kadar da böyleydi. Ama yolu değiştiren, imparatorun *kendisi!* Arabasıyla bir gezmiş ve bulvarın güzergâhını beğenmediğine karar vermiş! Yeterince düz değilmiş! Baron bunu duyunca imparatorun huzuruna çıkmış. Bu konuyu tartışmış bile. *Tartışmış!* Ama hiçbir işe yaramamış. İmparator kararını vermiş."

Portier deli gibiydi. Kendi emekli maaşını bu projeye yatırmıştı. İmparatorun bir kaprisi yüzünden her şeyin mahvolduğunu görüyordu. *Voilà:** Bir el hareketi, koca bıyığın burulması ve birden, yeni yol buraya değil de şuraya yapılacak ve servetler yitirilecek. Apansızın, inanılır gibi değil. *Güzergâh,* hem de!

"Seni salak!" dedi piskopos.

"Ama ben imparatorun aklından geçenleri nasıl okuyabilirim ki Piskopos Hazretleri!"

"*Merde*"** dedi piskopos kontrolünü yitirerek.

"Piskopos Hazretleri?" Memur o panik haline karşın, piskoposun ağzından böyle bir lafı duyunca birden irkilmişti. Onu çağırmadan önce Portier, oturup ağlasın mı, yoksa ken-

* Fr.: İşte. (ç.n.)
** Fr.: Lanet olsun. (ç.n.)

dini bir köprüden mi atsın bilemiyordu. Bu adamdan, iri gövdesinden, öfkesinden, gücünden ve intikamından korkuyordu. Mahvolmuştu, kuşkusu yoktu bundan. Ama piskopos başka hiçbir şey söylemedi. Bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu düşüncelere dalmış bir halde.

Portier, Paris'in her mahallesinin ayrıntılı haritalarının bulunduğu, sürgülü büyük tahta çekmecelere döndü. Bir haritayı çıkarıp masanın üstüne serdi. Piskopos dalgın dalgın dolaşırken Portier haritayı inceliyordu. Bir şey gördü ve kaşları yukarıya kalktı. Ufacık bir ihtimaldi sadece, ama söyledi yine de.

"Piskopos Hazretleri, bakın! Belki de her şey bitmedi. Şimdi yolun geçeceği yer şurası." Haritanın üzerinde parmağıyla bir hattı takip etti. "Eğer Piskopos Hazretleri şuradaki araziyi" –geniş bir alanı gösterdi– "ve şuradakini ve şuradakini bir şekilde alabilirse, daha önce aldıklarının değeri korunacaktır." Piskopos haritaya dikkatle baktı. Dediği doğruydu, gördü. Portier'nin gösterdiği arazi, satın aldığı arazileri yeni yolla birleştiriyordu

"Kimindir bu arazi?"

Yeni bir hevesle yüzü gülen Portier, büronun arazi kayıtları bölümüne koştu hemen. Bir merdivene çıktı ve raftaki kocaman bir defteri çekip aldı. Defteri, sayfa sayfa dikkatle bakarak, yazıların eski ve solmuş olduğu yerlerde gözlerini kısarak, baş işaretiyle onaylayıp mırıldanarak inceledi ve sonunda doğru bölgeyi buldu.

Parmağını heyecanla bir noktaya bastırırken, "*Voilà!*" diye nerdeyse bağırarak seslendi. "*C'est ça!*"*

Tüm arazinin tek bir sahibi vardı: Kont Henri deVries. *DeVries!* Piskopos, âcizliğiden ötürü içinden küfretti.

"Bu araziyi istimlak ettirmeliyiz" dedi.

Portier başını salladı. "Ama bu mümkün değil Piskopos Hazretleri."

* Fr.: İşte bu. (ç.n.)

"Peki nedenmiş? Araziler baron tarafından kamusal işler için istimlak ediliyor durmadan!"

"*Bien sûr** Piskopos Hazretleri, dediğiniz doğru ama soyluların arazileri *hariç*. İmparator onları kendine düşman etmek istemez. Onun emri daha başından beri gayet açık: Eğer satın alınamıyorsa istimlak edilmeyecek. Üstelik asla bir istimlak olamaz, çünkü kontun arazisi yeni yol için gerekli değil. Sadece, sizin... daha doğrusu... *bizim* yatırımın korunması için gerekli."

Piskopos, konta başvurmaya razı olmak zorunda kaldı. Kendi kanısına göre, lehine en azından bir şey vardı ve kontun karısıyla uğraşırken sinirlerine hâkim olduğu için kendini kutladı. Henri deVries ebedi ruhuna elbette değer verirdi diğer herkes gibi. Arazinin Kilise'ye bağışlanması –hatta satışı bile– Kilise'nin kutsamasından yoksun bir evlilik yaparken duymuş olması gereken acıyı hafifletecekti.

Yani Henri'yi ziyarete gittiğinde durum böyleydi. "Bu proje yeni kentin hayatiyeti için çok önemli" dedi piskopos ona. "Sizin aileniz Kilise'ye karşı fevkalade cömert olmuş ve kuşaklar boyu Fransa'ya gözle görülür bir hizmet sunmuştur. Bu kadar çok ilerlemenin olduğu günümüzde de bu geleneğin devam etmesi yerinde olur. Piskoposluk bu projeyi şehrimiz ve piskoposluk bölgemiz için gayet hayırlı buluyor. Gördüğünüz gibi, burası bir park olacak." Haritada bir yeri gösterdi parmağıyla. "Ve şurası da bir okul olacak. İmparator istiyor ki böyle geniş bir bulvarda..."

"Şu arazi kimin?" diye sözünü kesti Henri. Piskoposun yeni aldığı arazinin bir bölümünü gösteriyordu. Piskopos tereddüt etti. Yalan söylemeyi düşündü, ama gerçeği söylemekte bir sakınca görmedi. "Kilise'nin."

"Sizin piskoposluğunuzun herhalde, öyle mi?"

"*Oui,* Kont."

"Pekiyi piskoposluk ne zaman aldı bu araziyi?"

* Fr.: Elbette. (ç.n.)

"Bununla niçin ilgilendiğinizi anlayamadım."

"Çünkü böylece sizin niyetinizi öğreneceğim Monsenyör. Buraya niçin geldiğinizi anlamak istiyorum."

"Pekâlâ. Piskoposluk bu araziyi yakın bir zamanda aldı."

Henri'nin yüzünden gergin bir gülümseme geçti. "Öyleyse, anladım Monsenyör. Bu sizin bir yatırımınız. Benim arazim olmadan sizin arazinin değeri yok."

"Bu bir değer meselesi değil Kont deVries. Piskoposluk Tanrının işleriyle meşguldür. Bu, arazinin en iyi şekilde kullanımı meselesidir. İmparator şehri değiştirdi. Kilise de kendisini bu çabasında mümkün olabildiğince destekliyor. Eğer bu araziyi şehre bağışlamak sizin için yararlı değilse Kilise elbette satın almayı düşünecektir ve Kilise bunu şehre bağışlayacaktır."

"O zaman siz o diğer araziyi de bağışlayacak mısınız, yoksa satmak için mi bekleyeceksiniz?"

Piskopos hızla düşündü. *Lanet olası herif!* Asıl noktaya nasıl da çabucak, nasıl da doğrudan geliverdi. Evet, mecbur kalırsa Kilise'nin ticari amaçlarını açığa vuracaktı. Kilise'nin ticari işlere giriştiği elbette duyulmamış değildi. Bu işin belli bir ticari yönü olduğunu kabul etmenin, aynı zamanda da arazinin bir kısmının şehre bağışlanacağını söylemenin iyi olacağına karar verdi. Ama piskopos bir yanıt verme şansı bulamadan içeriye Serena girdi. Bakışları ziyaretçiye takılıp kaldı. Yüzüne bir iğrenme ifadesi geldi, fakat çabucak kayboldu. Piskopos ayağa kalktı, fakat yüzüğünü öptürmek için uzatma girişiminde bulunmadı. Kadın Henri'yi neşeli bir şekilde selamladı ve baktıkları haritayı gördü.

"Montparnasse'taki arazimizin yeni dış bulvar için hibe edilmesinden bahsediyorduk" dedi Henri. Kadın haritaya baktı.

"Vaugirard'a yakın mı?"

"*Oui*" diye yanıtladı Henri gülümseyerek. Kadın muazzam Paris kentinde hâlâ yeniydi ama yine de yolları biliyordu. Harita konusunda daima çok yetenekliydi zaten.

"Geçenlerde Ramiza'nın dükkânına gitmiştim." Ramiza Hamad, Montparnasse'ta bir manifatura dükkânı olan Ceza-

yirli bir kadındı. Serena onu Paris'e geldikten hemen sonra tanımış ve giysilik kumaş almıştı. Ramiza, Serena'nın küçük bir kızken bacağını kırdığı el-Gassi vahasını biliyordu. O kadınla ailesi, deVries Şatosu'nun devamlı konuğuydu.

"Orada olanlar korkunç! Kadın her şeyini kaybediyor. Ailesi üç yıllık kirayı peşin ödemiş ve hepsi gitmiş. Bunu Kilise'nin gasp ettiğini söylüyor! Ben de sana, bu konuda yapılacak bir şey var mı diye soracaktım Henri." Kadın masum bir yüzle Murat'ya baktı. "Ama şimdi belki rahip onlara yardım edebilir."

"Bu doğru mu Monsenyör?" diye sordu Henri.

Murat bu kez yalan söylemesi gerektiğini biliyordu. "Hayır. Kilise'nin bu sorunla en ufak bir ilgisi yok ve bu işe karışmayacaktır."

"Yani benim arkadaşlarım yanılıyor mu diyorsunuz? Orada yaşayan onlar! İşin doğrusunu bilen onlar!"

"Benim söylediğim sadece, onların bir hata yaptığı, hepsi bu. Onların iyi niyetli olduğundan eminim" diye karşılık verdi piskopos buz gibi bir sesle. "Eğer beni bağışlarsanız, belki de kontes evinin işleriyle ilgilenmeli ve arazi işlerini konta bırakmalı."

"Belki de rahipler arazi işleriyle değil, din işleriyle uğraşmalı" diye yapıştırdı kadın da.

Henri kalktı. Serena'nın piskoposa düşmanlığı, piskoposun onun dinini değiştirmek için yaptığı başarısız girişimlerden sonra açıkça belli hale gelmişti. Dostça bir uzlaşma konusunda herhangi bir umut görmüyordu. Sağlamaya çalışabileceği tek şey onların arasında zoraki bir barıştı. "Ziyaretiniz için teşekkürler Piskopos Hazretleri. Araziyi doğrudan şehre bağışlama konusunu düşüneceğim."

"Benim de bütün istediğim bu" diye karşılık verdi piskopos.

"Araziyi ona mı vereceksin?" diye sordu Serena, piskopos gittikten sonra.

"Belki. Bulvar iyi bir proje. Fakat önce Ramiza'yı görmem lazım."

Ertesi gün Henri, Vaugirard'a gitti. Önce Hamad ailesiyle, sonra da aynı bölgede dükkânı olan diğer kişilerle konuştu. Çizdikleri tablo çok rahatsız ediciydi. Evleri ve dükkânları için büyük miktarda peşin kiralar ödemişler, ama daha sonra bunların yeni bir cadde ya da park yapımı için istimlak edildiğini öğrenmişlerdi. Paralarını geri alamamışlardı. Hiçbir zaman mal sahibiyle temas kuramamış, hep onun temsilcileriyle konuşmuşlardı. Mal sahibinin kim olduğundan bile pek emin değildiler. Kimileri mal sahibi Kilise diyor, kimileri değil diyordu. Temsilciler onlara hiçbir bilgi vermiyor, bu konuyu belediyeyle halletmeleri gerektiğini söylüyordu. Belediye bu konuda yardımcı olmayı reddediyor ve kişisel bilgiler olan tapu kayıtlarına bakmalarına izin vermiyordu. Hem paralarını hem evlerini kaptırmışlardı ve kime kaptırdıklarını bile bilmiyorlardı.

Güçsüz kiracılar belediye kayıtlarına ulaşamıyorsa da Kont Henri deVries için böyle bir zorluk yoktu. Kayıtlara derhal ulaştı ve bunları dikkatle gözden geçirince de, mal sahiplerine önce kiracılar tarafından, daha sonra da bu arazi için belediye tarafından para ödendiğini buldu. Yani mal sahiplerine iki kez para ödenmişti: İlk önce kiracılar, sonra da belediye tarafından. Güçsüz insanlara yapılmış bir haksızlık, hem de yüzlerce kez tekrarlanmış kurnazca bir tezgâhtı bu.

Başka bir büroda görülecek başka belgeler de vardı. Henri, bir yanlışlık olmadığından emin olmak için bunları dikkatle, bizzat gözden geçirdi. Mal sahiplerinden biri, bütün mülklerin değilse de çoğunun sahibi olan bir tanesi diğerlerinden öne çıkıyordu. Kocaman defterin tüm sayfalarını gözden geçiren Henri birçok belgede hep aynı adı gördü:

*Mons. M. Murat, évêque de Boulogne-Billancourt.**

Hiçbir yanlışlık olamazdı.

Henri çok öfkelenmişti. Binip piskoposun sarayına girdi ve kâhya kadının tiz sesiyle yaptığı tüm itirazlara karşın, dos-

* Fr.: Boulogne-Billancourt Piskoposu. (ç.n.)

doğru piskoposun özel dairesine gitti. Piskopos, özel yemek odasının duvarlarına yeni Cordovan deri döşeyen bir ustayla meşguldü. İmparator, Fontainebleau'nun duvarlarını taklit deriyle kaplatmış, ama piskopos altta kalmamak için gerçek deri ısmarlamıştı. İçeri giren Henri'yi görünce şaşırdı.

"Kont! Ne güzel sürpriz bu."

Henri'nin suratı asık, sesi kırbaç gibiydi. "Sürpriz falan yok Piskopos. Bana yalan söyledin sen."

Piskopos, ustaya bir el işareti yaptı ve "Bizi yalnız bırak" dedi. Adam aletlerini bırakarak salondan alelacele çıktı. Piskopos, Henri'ye döndü. Alçak bir sesle "Kendine hâkim ol Kont!" dedi. "Benimle böyle konuşulmaz!"

"Serena'nın dediği doğruymuş. Senin piskoposluğun bir sürü ailenin, bir sürü esnafın parasını çalmış. Dolandırıcılık bu!"

"Tanrının bu bölgedeki hizmetkârıyla konuşuyorsun Kont. Ben yalan söylemem."

"Belediye bürosuna gittim. Kira evraklarını gördüm. Alım satım belgelerini gördüm. Hepsinde senin imzan var."

Piskopos başını sallayıp onayladı ve çok anlayışlı bir tavır takınarak gülümsedi. "Benim imzam bir sürü yerde var. Benim önüme her gün yüzlerce kâğıt konur." Yazı masasından bir dosya aldı. Bir kurdeleyle bağlanmış, içinde bir sürü belge bulunan şişkin bir dosyaydı bu. "Piskoposluğun bir sürü gayrimenkulu var. Bunların çoğu, Kilise'nin bu tür işleriyle ilgilenen rahiplerin yetkisine bırakılmıştır. Benim önüme bir şey koydukları zaman onlara güvenirim. Bunların hepsini okumadığımı itiraf ediyorum. Eğer dediğin doğruysa, bundan muhtemelen rahiplerden biri sorumludur. Eğer öyleyse bunu bulurum. Bunun içyüzünü öğreneceğimden emin ol."

Henri küçümseyerek baktı. "Piskoposluğunda olan bitenden haberin olmadığını mı söylüyorsun bana? Bir kere, iki kere olsa anlarım. Peki ya yüzlercesi varsa? İki yıldan beri sürüyorsa? Ve bir de suçu rahiplere atıyorsun ha?" Henri başını salladı ve piskoposun gözlerine dimdik baktı. "Daha önce de söyledim. Sana inanmıyorum. Sen bir yalancısın."

Piskopos, bildiği tek yolla tepki verdi. Saldırıya geçti. Daha önce ona meydan okuyan yüzlerce kişiye yapmıştı bunu ve daha önce yüzlerce kez geri çekilmişti hepsi de. Bedenini dikleştirdi. Yüzü öfkeden kızardı, gri gözleri vahşileşti. Yumruğunu Henri'nin suratına doğru sallarken elleri sinirden titriyordu. "Böyle konuşarak ebedi ruhunu tehlikeye atıyorsun Henri deVries! Bugüne kadar, mevkine hürmeten sana hep kibar davrandım. Evliliğine karşı makul tavır aldım ve..."

"Beni evliliğim konusunda tehdit mi etmeye kalkıyorsun?" Henri kulaklarına inanamıyordu. "Bunun benim evliliğimle hiçbir ilgisi yok!"

"Ben sana, aforoz edilmenin azabını hatırlatıyorum sadece! Tehlikeli durumunu hatırlatıyorum! O meselede, kutsal Kilise'nin gerektirdiğinden daha fazla hoşgörü gösterdiğimi hatırlatıyorum sana! Her şey olmuş bitmiş değil! Unvanın, paran ve kibrin her şeye kadir Tanrının gazabından kurtaramaz seni!"

Henri piskoposa dik dik baktı ve utanç duydu. Ah, ne kadar aptallık etmişti! Cüppesinin ardındaki gerçek herifi hiç bir zaman görememiş, doğru dürüst bakma gereğini duymamıştı. Serena, Murat'yı eleştirdiğinde dalga geçmişti sadece. Şimdi gördüğü şeyden müthiş bir tiksinti duyuyordu. Sakin bir tavırla konuştu; öfkesi geçmişti. "Senin projene katılmayacağım. Bu konuda ve benim evliliğim konusunda ne yapacaksan yap Rahip. Ne yapacaksan yap." Döndü ve hızlı adımlarla çıktı salondan; çizmelerinin yerde çıkardığı ses duvarlarda yankılanıyordu. Piskopos bu ses kaybolup giderken kulak kesilip dinledi.

O gece piskopos, karanlık yatak odasında, bir koltukta kamburunu çıkarmış oturuyordu. Saray sessizdi, hiddeti tükenmişti. İki boş şarap şişesi ayağının dibinde duruyordu. Gözleri kızarmış, dili şişmişti. Başı zonkluyordu; şarap durdurmuyordu bunu. İçindeki öfke kasırgası ikindi boyunca gürleyip durmuştu. Ruh haline ilişkin haberler hızla sarayının sivil ve dinsel bölümlerindeki herkese ulaşmış, rahipler alelacele başka kilise bölgelerinde yapacak birer iş bulmuştu.

Uşaklar arka salonlarda sessizce hareket ediyor, göze görünmemeye çalışıyordu. Hepsi bir karşılaşma ya da çağırılma olasılığından korkuyordu. Piskoposun intikamı çok hızlı ve çok korkunç olabilirdi.

Ama yeterince çabuk davranamayanlar da vardı. Piskopos, Baron Haussmann'a yeterince tehdit dolu bir not yazıp Mösyö Portier'nin o gün öğleden sonra hemen işten kovulmasını sağlamıştı. Piskoposluk sekreterini, onun tüm emirlerini saygıyla ve hatasız bir şekilde yerine getiren son derece sakin ve yetenekli rahibi çağırdı. Adamcağız acele tarafından Vanves'a, piskoposluğun en yoksul kilisesine tayin oldu. Henri'nin, dairesine girmesini engelleyemeyen kâhya kadını kovdu. Fakat içindeki öfke yine de kabarmaya devam ediyordu; gareziyle, kiniyle sahibini yiyip bitiren hırçın bir öfkeydi ve bunun ateşinde yanarken, bu faciadan sorumlu tutabileceği bir kişi daha buldu.

"Serena'nın dediği..." Kontun suçlaması tekrar tekrar çınlıyordu kulağında. "Serena'nın dediği..."

O şeytan karı. Serena deVries. O pagan orospu.

O karının işiydi bu.

Bunun gerçekten böyle olduğunu fark edince, beynini uyuşturan bir sis bulutu içinde bitkince yığılıp kaldı ve o ses her zamanki gibi yatıştırıcı ve kesin bir şekilde geldi.

Tanrı, O'nun işlerini bozduğu için cezalandıracak o kadını. Ve ben aracısı olacağım O'nun.

Ayağa kalktı ve sendeledi. On bir yaşında bir oğlan yatağın üzerindeki ipek yorganın altından piskoposun kocaman cüssesini gözlüyordu. Çocuk korkmuştu. Piskopos böyle olduğu zamanlar onun canını fena halde yakabilirdi. Çocuk orada bir saatten daha uzun bir süredir, bir şey söylemeye, hatta kıpırdamaya bile cesaret edemeyerek yatıyordu. Piskoposun içip içip onu unuttuğunu düşündü. Adamın kafasını sallayıp durduğunu gördü ve kendi kendine konuştuğunu duydu. Acaba kaçsam mı diye düşündü. Ama sonra piskopos onu gördü. Piskopos o günün cuma olduğunu unutmuştu. Her cuma bir oğlan vardı. Tatlı, körpe bir beden vardı bu oğlanda. Onun favo-

risiydi. Ama şimdi böylesine sinirliyken bu oğlana kendini veremezdi. Yalnız kalmak istiyordu sadece.

"Defol!" diye bağırdı piskopos. "Defol git gözümün önünden!" Attığı şişe, kapıdan kaçan oğlanın çıplak ayağının hemen arkasında paramparça oldu.

Dört

Berlin, 1870

"Bitti."

Prusya Başbakanı Kont Otto von Bismarck bir şnaps içti ve sandalyesinin arkalığına yaslandı yavaşça. Berlin'de, Schloss Charlottenburg'un* ikinci katındaki loş bir odadaydı. Huysuz ama zeki Genelkurmay Başkanı General Helmuth von Moltke ve Savaş Bakanı Kont Albrecht von Roon'la birlikte, kan sosisi** ve ekmekten oluşan gecikmiş bir akşam yemeği yiyordu.

O gece anakaranın hiçbir yerinde bunlardan daha kurnaz, güçlü ya da zeki üç adamı bir arada bulmak olanaksızdı. Bunlar altı yıldır Avrupa'nın güçler dengesini yeniden oluşturuyor, haritaları yeniden çiziyor, krallıklarla, ipin ucundaki kuklalar gibi oynuyor ve yüz binlerce insanı, iki kıtanın geleceğini belirleyecek savaşlara sürüyordu.

Ama yine de odadaki ruh hali sıkıntılıydı, çünkü Fransa'yla gerçek bir barış tehlikesi vardı. Barış Bismarck'ın planlarını bozardı. Barış, yıllardır dikkatle hazırladığı büyük planı suya düşürebilirdi. Bismarck, birleşik bir Almanya, yani Prusya'nın hâkimiyetinde bir *reich* hayaline kapılmıştı. Kendisinin şansölye olacağı bir *reich* yani. Bunu başarabilmek için, birçoğu küçücük ordulara ve tek bir generale sahip bir sürü bağımsız prensliği ve düklüğü birleştirmek zorundaydı.

* Charlottenburg Sarayı. (ç.n.)
** *Blood sausage*: Domuz bağırsağı ve kanı kaynatılarak elde edilen bir tür sosis. (ç.n.)

Bu proje Danimarka'yla yapılan bir savaşla başlamış ve –en güçlü üyeleri Prusya ile Avusturya olan– Alman Konfederasyonu bu savaşı kolayca kazanmıştı.

Bismarck'ın planı, Prusyalıların Almanca konuşan halkların en üstün gücü olmak için eski müttefikleri Avusturya'yla kapıştığı Sadowa'da, Bohemya ovasındaki o büyük ve kanlı savaşla devam etti. Sadowa çok büyük bir kumardı. Habsburgların yönetimindeki Avusturya, anakaranın Fransa'dan sonra en güçlü ulusu sayılıyordu. Prusya'nın kazanacağının ya da Bismarck'ın sonunda darağacını boylamayacağının hiçbir garantisi yoktu. Ama Bismarck kolay yolların adamı değildi. Bir kumar oynamış ve birkaç haftada kazanmıştı. Bu zafer sayesinde Kuzey Alman Konfederasyonu'nu yarattı. Güç dengesi değişmişti yine. Avrupa sallanıyordu.

Geriye, Güney Alman prensliklerini birliğe katmak kalmıştı. Bunu da, ortak düşmanları Fransa'yı bir savaşa çekerek başarmaya niyetliydi. İspanyol generallerinden oluşan bir cuntanın İspanya Kraliçesi Isabel'i devirmesi ona bu fırsatı verecekti. Bismarck generallerle gizliden, İspanya tahtına Prens Leopold'u, yani Prusya Kralı Wilhelm'in yeğenini çıkarmak için anlaşmıştı. Fransa, Prusyalılarla zaten kuzeydoğuda karşı karşıya gelmişti. Eğer Leopold krallığa kabul edilirse, güneybatıda da karşı karşıya gelmek zorunda kalacak ve Alman nüfuzu anakaraya yayılacaktı.

Ve Bismarck bunun iki şekilde sonuçlanabileceğini biliyordu. Bunlardan birincisi, Avrupa'daki güçler arasında durumu zaten zayıflamakta olan Louis Napoléon'un küçük düşmesi ve durumunun daha da kötüleşmesiydi. İkincisiyse, Fransa'nın böyle bir provokasyona katlanmayı reddetmesi ve savaş ilan etmesiydi. Bismarck ikinciye güveniyordu.

"Fransız egosu" demişti generallere, "iki sınırda da *bratwurst*'a* asla tahammül edemez. Göğüslerini şişirerek kılıçlarını çekecek ve sizin ordularınızı sınayacaklar yine."

* Almanların kan sosisi. (ç.n.)

"Fransız ordusu bizimkinden büyüktür" diye hatırlattı von Moltke. "Avusturyalılar kadar kolay yenilmez." Başkan alay edercesine güldü. Bir zamanlar Napoléon'un korkulacak ve saygı duyulacak bir adam olduğu yolundaki yaygın görüşü kendisi de paylaşmıştı. Fakat artık öyle düşünmüyordu. Onun uluslararası sorunlarda tereddüt ettiğini ve fena halde tökezlediğini görmüştü. Sarayı kokuşmuştu. Hastalıkları ve savurganlıkları hakkındaki haberler yaygındı. Olaylara yön veren amcası Bonaparte'ın aksine, olayların peşinden gitmeyi yeğleyen biriydi. Çözülen bir imparatorluğun başındaki zayıf bir adamdı.

"İmparatorun gözlerine baktım" dedi Bismarck. "Boştu gözleri. Bilmecesi olmayan bir sfenks o. Ülkesi de ondan daha iyi durumda değil. Fransa uzaktan mükemmel, ama yaklaşınca hiçbir şey yok. Ve bizim onların değerli şerefini iki paralık ettiğimizi görünce her zaman yaptıklarını yapacaklar. Dövüşecekler. Ama bu kez, silah namusundan ve kılıç onurundan başka hiçbir şeyin bulunmadığı bir savaş için çıkacaklar ortaya. Ve biz de onlara karşı bütün Almanya'yı ayağa kaldıracağız."

Bismarck'ın generallerinin, kendi üstünlükleri konusunda ikna edilmeye pek de ihtiyaçları yoktu zaten. Ordularından gayet emindiler. Sadowa'dan beri dört yıldır yeniden silahlanıyor, hazırlıklar, planlar yapıyorlardı. Bütün generaller gibi, daha fazla zaman istemişlerdi. Fakat zaman sona erdiğinde hazırdılar artık.

Şimdiyse olaylar –ve kendi kralları– onların büyük planını tehdit ediyordu. Fransızlar gerçekten göğüslerini şişirmiş, kılıçlarını şakırdatıyordu. İki paralık edilmişlerdi. Hakarete uğramışlardı. Dışişleri bakanı savaş tehdidinde bulunmuştu.

Kral Wilhelm Fransızlarla, en azından böyle bir şey için savaşmaya Bismarck kadar hevesli değildi. Prens Leopold bile İspanya tahtına çıkmaya soğuk bakıyordu, çünkü orada durum karışmıştı.

Yani Wilhelm yan çizmişti.

"Bitti" diye tekrarladı Bismarck; sesinde yoğun bir teslimiyet vardı. "Kral caydı. Leopold taht üzerindeki tüm iddiasından vazgeçti."

"Sanıyorum onun babasının işbirliğini sağlamıştınız" dedi von Roon.

"Öyleydi. Babasını, onun bir Prusyalı olarak görev duygusuna hitap ederek ikna ettim. Ve babası da onu ikna etti. Her şey tamamdı. Leopold, Kral Wilhelm'den kendisini kabul etmesi için izin istedi ve Wilhelm de kabul etti. Ama sonra Wilhelm fikrini değiştirdi."

Bismarck öfkeyle kafasını salladı. "*Gott in Himmel,* Wilhelm'de yürek yok. Fransız korkusu yüzünden çöktü. Bilmediği bir şeye girişmekten çekiniyor. Kral Fransızlara daha fazla taviz verirse benim istifadan başka seçeneğim kalmayacak."

O sırada bir yaver ağır meşe kapıda belirdi. Masaya yaklaştı ve selam verdi.

"*Herr Minister*, acil bir telgraf var." Bir tepsiyi Bismarck'a uzattı, Bismarck da tepsideki zarfı alıp açtı.

"Kraldan geliyor, dışişleri bakanlığı kanalıyla." Kral, Ems'teki kaplıcalardaydı. Bismarck birkaç cümleyi sessizce okudu. "Anlaşılan, Fransız büyükelçisi ona gitmiş bugün." Okumaya devam ederken başını salladı hayretle. "*Mein Gott,* ama bunlar küstah. Anlaşılan, kralın Leopold'dan desteğini çektiği yolundaki sözü onlara yeterli gelmemiş. Wilhelm'den, Leopold'un bir daha asla böyle bir işe kalkışmayacağı yolunda garanti vermesini istemişler. Ve Wilhelm'in özür dilemesini istemişler."

"Özür dilemek mi?" dedi von Roon kulaklarına inanamıyorcasına. "Ne için özür dileyecekmiş? Kral bu meselede, Fransızların istediğinden başka hiçbir şey yapmadı ki!"

Bismarck bunlarla kafa yormuyor, okuyordu yine. "Majesteleri onların isteklerini reddetmiş" diye devam etti. "Fransız büyükelçisini bir daha kabul etmemeye karar vermiş. Kendisi, bu son talepleri ve kralın bunları reddettiğini basına bildirmemiz gerektiği kanısında olup olmadığımı öğrenmek istiyor." Telgrafı diğerlerine verdi ve susup düşüncelere daldı.

"Fransızlar için bile, inanılmaz bir küstahlık" diye patladı von Moltke. "Tabii ki Ekselansları, bunun hemen basına bildirilmesi lazım. Kamuoyu onların isteklerindeki terbiyesizliği görsün."

"Bu hiçbir şeye yaramaz" dedi von Roon. "Bu sadece, durumu herkese göstermek olur. Dava kaybedildi."

Ama Bismarck'ın yüzünde bir gülümseme belirmeye başlamıştı. Yeni bir ışık vardı gözlerinde.

"Beyler, bu telgraf basına verilmemeli."

"Bence yanılıyorsunuz Ekse..." diye söze başladı von Moltke. Bismarck elini kaldırıp onu susturdu.

"Ben, *bu* telgraf basına verilmemeli dedim." Ayağa kalkıp odanın yan tarafındaki bir masaya gitti ve bir dolmakalem aldı. Yemek masasına geldi, tabakları bir kenara itti, telgrafı masaya yaydı ve dikkatle değiştirmeye başladı. Birkaç sözcüğün üstünü çizip başka birkaç sözcüğü eklediği birkaç dakika boyunca odada, dolmakalemin kâğıtta çıkardığı sesten başka çıt yoktu. İşini bitirince sandalyesinde doğruldu. Değiştirilmiş telgrafı kaldırıp diğerlerine gösterirken yüzü gayet sakindi.

"Beyler, dünyanın okuyacağı telgraf *budur*."

Von Roon ve von Moltke, Bismarck'ın yazdıklarını incelediler. Onun ne yaptığını yavaş yavaş anlıyorlardı. Anladıkça da bakışlarında bir hayret ifadesi belirdi. O bir sanatçıydı. Kralın büyükelçiyi sadece görmeyi reddettiği yolundaki ifadeyi Fransızlara doğrudan bir hakarete dönüştürmüştü. Fransızların tahammül edemeyeceği bir şeydi bu. Bismarck'a huşuyla baktılar. Ondan başka hiç kimse buna cesaret edemezdi.

Bunu yapmayı başka hiç kimsenin gözü yemezdi.

"Bu harika" diyebildi von Moltke.

"Galya boğasına sallanan kırmızı bir pelerin" dedi Bismarck mütevazı bir gülüşle. Hepsine tekrar şnaps doldurdu ve bardağını tokuşturmak üzere kaldırdı.

"Birleşmiş bir Almanya'nın şerefine" dedi. "Beyler, her şeyden önce savaşımıza kavuşacağız."

General Bernard Delacroix, Napoléon'un sarayının bahçesi Tuileries'de arabasına bindi. General, imparatorun elit İmparatorluk Muhafızları'na mensuptu. İri yapılı bir adamdı; yuvarlak yüzü, çok boş günler ve çok hareketli geceler yüzünden kıpkırmızıydı.

"DeVries Şatosu" dedi sürücüsüne ve yolculuğun keyfini çıkarmak için arkasına yaslandı. Güzel bir yaz akşamıydı. Gökyüzü bulutsuz ve koyu maviydi. Batan güneşin neden olduğu gölgeler saray bahçesinin bir ucundan ötekine dek uzanıyordu.

General çok bitkindi. Haftalardır Tuileries'den pek çıkmamıştı. Bu gece bu amansız tempoya bir ara verecek ve bir partiye katılacaktı. Kont Henri deVries Rusya'dan dönüyor ve dönüş yolu da Berlin'den geçiyordu. General onun, Prusyalıların savaş hazırlığı konusundaki izlenimlerini öğrenmek istiyordu. Ama partiye katılmasının bundan başka, zorunluluktan öte bir nedeni daha vardı: Élisabeth'ti bu; tatlı Élisabeth, kontun kardeşi Albay Jules deVries'nin karısı. Élisabeth, güzel Élisabeth, sarışın, ateşli Élisabeth. Vahşi ve tutkulu Élisabeth, arsız Élisabeth. General oturduğu yerde kımıldadı ve o kadını düşündükçe heyecanlandığını hissetti. Kadının azmini düşünüp gülümsedi ve subaylarında da böyle bir ruh olmasını diledi. Prusya krizinden ötürü general hiçbir sosyal davete katılamıyordu, fakat Élisabeth onun gelmesini sağlamak için büyük çaba harcamış, önce bir not göndermiş, sonra da Tuileries'ye bizzat gelmişti. Kadın şemsiyesini bir kılıç, azmini de bir sopa gibi kullanarak, generalin yaverini, general adına daveti kabul etmeye zorlamıştı. General kızmadı, hiç kızmadı hem de. Élisabeth'e gitmeye hazırdı. Onunla yatacaktı. Bu gece, kontun evinde, kadının kocası yanındayken hem de. Bu düşünce dudaklarında bir gülümsemeye, kasıklarında bir ürpertiye yol açtı.

Araba sarayın avlu kapısından çıkınca doğuya döndü. DeVries'lerin evine gitmek için kentin büyük bir bölümünü katetmesi gerekiyordu. Palais Royal ve kendi İmparatorluk Muhafız bandosunun, çiçekler, ağaçlar ve çeşmeler arasındaki yollarda gezinerek temiz hava alan insanları coşturduğu Tuileries Bahçesi vardı.

Rivoli Sokağı'nın iki yanındaki uzun dallı kestane ağaçlarının altından geçerek Concorde Meydanı'na girdi. Arabası, cadde boyunca bir geçit töreni gibi baş döndürücü bir canlılık ve heyecanla ilerleyen uçsuz bucaksız bir araba seline katıldı.

Arabacıların kırbaçları, işlerine giden ya da işlerinden dönen toplumun seçkin kişilerini taşıyan muhteşem safkan İngiliz atlarının sırtında şaklıyordu; partileri, maskeli baloları, yemekleri, operaları, müzikalleri ve oyunları besleyen silindir şapkaların, kadın giysilerinin, pelerinlerin ve mücevherlerin resmigeçidiydi bu. Finansın, bilginin ve kültürün bütün müthiş olanakları, o korkunç Fransız hastalığını, can sıkıntısını önlemek için kullanılırdı. Popüler bir müzikal revü olan *Paris Oynuyor*'un bir nakaratı her yerde duyulurdu: "*Sıklık ve zevk olmadan, kabul etmemiz gerek, hayat bir budalalıktır sadece.*"

Zevk arayışı doymak bilmez bir şeydi, Fransız yaşamının her yönüne sinmişti ve uyku dışındaki her an buna harcanırdı: Zenginler için, operada bir gece; orta sınıflar için, Bal Mabille'de kankan; yoksullar için, içki içilecek bir batakhane ve on iki yaşında fahişeler ya da daha büyük olasılıkla, hiçbir şey.

General, hokkabazların, sihirbazların, iksir satıcılarının ve fahişelerin katıldığı bir karnavala benzeyen sokaklardan geçti. Her yerde sokak kafeleri vardı. Café Guerbois'da Renoir'a ya da Zola'ya rastlanabilirdi; Nouvelle-Athenes'deyse, diye düşündü general suratını ekşiterek, Clemenceau ya da Gambetta denen o vatan hainlerinin Napoléon hakkında sövüp saydıkları duyulabilirdi. Hıyanet derecesinde küstahlaşmışlardı; sürgün edilmeliydi bunlar, yazar Hugo gibi. General Delacroix, imparatorun muhaliflere karşı çok yumuşak olduğunu düşündü. Fransa'nın evini temizlemekten çabucak vazgeçivermişti. Entelektüellere, Haussmann'ın yoksullara yaptığını yapmalı, ama onlara varoşları değil giyotini göstermeliydi. Sürgün bile çok basit, güvenli olmayan, yetersiz bir yöntemdi. Kılıçlar ve mermiler sorunları daha kalıcı bir şekilde çözerdi. Delacroix, imparatorluğun yararı için bu yazar ve ressamların hakkından gelseydi çok mutlu olurdu; imparatora karşı az çok gizlenmiş hakaretlerini tuallerine sıvayan o züppe Manet gibi ressamların ve imparatorları, orduları ve –evet– generalleri taşlayan operetler yazan o yarı Prusyalı Offenbach gibi bestecilerin hakkından gelebilseydi. Çok aşağıla-

yıcı bir şeydi bu. İnsanlar, güvenilirliklerine yahut otoritelerine ya da mesleklerine yeni bir saldırıyla karşılaşma korkusu duymadan tiyatroya gidemiyorsa, özgürlük çok ileri gitmiş demekti.

Ama bunlar düzelmeyecekti, general biliyordu, çünkü imparator hasta ve zayıftı, kendi İspanyol İmparatoriçesi Eugénie'nin ve entrikalarının kölesiydi. İmparatorluğu kavrayan eli kayıyordu, Avrupa'nın diğer hükümdarlarının arasındaki prestiji düşüktü, öyle düşüktü ki, Fransa için tehlike arz ediyordu; çünkü bir hükümdarın liyakatına ya da vereceği hükme veya kararlılığına saygı duyulmuyorsa savaş tehlikesi var demekti. Napoléon, en iyi zamanlarında bile hiç etkileyici biri değildi. Şimdiyse perişanlığı, gören herkes için gayet açıktı. Böbrek taşlarından ötürü zor yürüyordu. Gözleri parlaklığını yitirmişti. Saraydaki fısıltılar daha yüksekti şimdi. Adam çözülmüştü; acılarla sürükleniyor, tutunamıyordu. İlkbaharda, otorite ile özgürlük, zenginler ile yoksullar arasındaki mücadele tırmanırken korkunç grevler ve sokak çatışmaları çıkmıştı. İmparatora saldırılar günlük olay haline geliyordu. Gazeteler hoşnutsuz kişilerin öfkesiyle, tatminsiz kişilerin yalanlarıyla ve kurallara karşı saygısızlıklarıyla doluydu. General bu rezaleti düşününce başını salladı.

Étoile Meydanı'ndaki Arc de Triomphe'un gölgesinden geçti. Burası tüm dünyanın gözde yeri, imparatorluğun girdiği büyük savaşların bir anıtı, Fransa'nın gücünün kanıtıydı; üzerindeki kabartmalar, şanlı bir geçmiş ve şanlı bir geleceğe sahip anavatana savaşın kazançlarını sağlayan fatihleri resmediyordu. Bu meydan her zaman olduğu gibi canlı, kıpır kıpırdı ve insanlarla dolup taşıyordu. İnsan kötü zamanlarda moral bulabilirdi burada. İnsan burada, generalin Fransa'yı ebediyen koruyacağına inandığı şeyleri görebilir, seslerini duyabilir ve hissedebilirdi: savaşçılar, güçlü ve azametli askerler, miğferleri sorguçlu ve altın zırhlı, kılıçlı, tüfekli askerler; Cent Gardes'ın gök mavisi üniformaları ve uzun çizmeleri; beyaz atlara binmiş mızraklılar; kılıçları güneşte parlayan, yeşil ve sarılar içindeki soylu kılavuz subayları; hafif süvari

erleri; Chasseurs d'Afrique* ve Arap atlarına binmiş askerler; Sahra'dan gelen sipahiler. Yarım milyon insanı silahaltına alabilen bir ulusun güçlü silahları, tüm dünyanın kıskandığı müharipler vardı her yerde. Fransa'nın orduları Kuzey Afrika'dan Tahiti'ye, Çin'den Somali'ye, Madagaskar'dan Batı Hint Adaları'na dek her yerde, dünyayı ele geçirme ve uygarlaştırma yolunda İngilizlerle rekabet ediyordu. Evet, dedi içinden general, krallar ve imparatorlar gelir geçer ama Fransa, çıkarlarının korunmasında ve kendisine Tanrı tarafından verilmiş, dünyayı uygarlaştırma görevini sürdürme konusunda her zaman ordusuna güvenir. Fransa bu sınavı başarıyla verecektir her zamanki gibi.

Ve şimdi sınavı başaracaktı herhalde, çünkü bu akşam Paris'in havasında yeni bir şeyler, özel bir enerji, heyecan ve bir tehlike duygusu vardı. Paris'in havasında daima bir şeyler bulunurdu: aşk ya da şehvet, devrim yahut entrika. Şimdiyse, kralları Fransa'ya hakaret eden Prusyalılarla savaş beklentisi vardı. Bu hakaret yüzünden kaldırımlar, kendini beğenmiş, kabadayı gibi yürüyen ve savaşmak zorunda olmayanları çok kolay etkisi altına alan, aptalca bir güven havasıyla dolu insanlarla kaynıyordu. Parlamento heyecanlı, basın ateş üzerindeydi. Cadde köşelerinde ve parklarda kalabalıklar toplanmış, ateşli konuşmaları dinliyordu. Her duvarda afişler vardı. Söylentiler dedikoduları besliyor, dedikodular haber haline geliyor ve bu haberler de tüm Fransa'yı hiddetlendiriyordu.

İşte bu zamanlarda bir asker olmak, üniforma giymiş herkese selam duran kitlelerin saygı ve hayranlığının tadını çıkarmak harika bir şeydi. Doğal olarak, generalin geçişi şapkaların sallanmasına ve hararetli "*Vive la France!*"** "*À Berlin!*"*** ve "*Vive la guerre!*"**** bağırtılarının duyulmasına, heyecanlı dalgalanmalara yol açıyordu. Delacroix, katıldığı dört

* Afrika süvarileri. (ç.n.)
** Fr.: Yaşasın Fransa. (ç.n.)
*** Fr.: Berlin'e. (ç.n.)
**** Fr.: Yaşasın savaş. (ç.n.)

savaş ve oldukça yükselmiş rütbesi sayesinde savaş alanlarından uzaklaşmış, şan ve şöhrete yaklaşmıştı.

Élisabeth kendisinden geçmişti. Vereceği parti, büyük çabalarla hazırlandığı ve büyük umutlar beslediği partiydi. Bu parti yılın ya da ayın partisi değildi; çünkü her şeyden önce Paris'ti burası ve olsa olsa, belki de haftanın partisiydi. Bir albayın karısı olarak, konuk listesi hem kendisi hem de Jules için ilerleme vaat eden isimlerle doluydu. Konuk listesini hiç yılmadan, eline geçen her türlü torpili kullanarak oluşturmuş, önce ileri gelen birisini ikna etmiş, sonra onun adını kullanarak başka birini daha razı etmiş, ardından ikisinin adını birden kullanarak daha da üst mevkiden birini ikna etmiş ve sonunda, bu partinin gerçekten de katılmaya değer olduğu yolunda, herkesçe paylaşılan bir güven oluşturmuştu.

Henri yine bir keşif gezisi için Rusya'ya gitmişti. Élisabeth orası neresidir yahut nedir bilmiyordu ama bildiği bir şey varsa, o da, Henri'nin yokluğunda evde hâkimiyet kurabileceği, evin bütçesinin denetimini ele geçirebileceği ve her şeyi kendi bildiği gibi çekip çevirebileceğiydi. Ve çekip çevirdi. Çünkü bu gece yardımcıdan bol bir şey yoktu; hizmetkârlar, aşçılar, uşaklar ve hizmetçiler hepsi deli gibi koşturup onun emirlerine yetişmeye çalışıyor, masayı hazırlıyor ya da her şeyin tozunun alınmış, düzenli olmasına veya mumların yakılmış ve havagazı lambalarının parlatılmış, halıların çırpılmış, yerlerin silinmiş ve cilalanmış olmasına dikkat ediyorlardı. Düzeltilecek *çok* şey vardı.

Kadın, kendi deyişiyle Henri'nin "şatoyu vahşileştirmesi"nden nefret ediyordu. Henri Paris'in yapmacıklıklarından hoşlanmazdı. Yaşlı kontun ölümünden sonra Henri gösterişe yönelik ya da saçma bulduğu her şeyi, daha doğrusu evdeki şeylerin çoğunu defetmişti. Fırfırların ve satenlerin yerini taş ve tahta aldı. Şık halıların yerine Afrika kilimleri kondu. Puf puf koltuklar, yaldızlı resim çerçeveleri, barok konsollar ve mineli masalar gitti.

Kayınbiraderi, onun bütün itirazlarına karşın evi ruhundan yoksun bırakırken Élisabeth'in üzülerek seyretmekten başka yapacağı bir şey yoktu. Élisabeth kurtarabileceği parçaları kurtardı ve şatodaki kendi özel odalarını, artan yahut atılanlarla ve subay maaşının elverdiği ölçüde zengin bir şekilde döşedi. Giysilere ve mobilyalara harcandıktan sonra bütçelerinden geriye tek kuruş kalmıyordu. Jules bir albay olarak iyi bir maaş alıyordu, fakat Élisabeth'e yetecek kadar zengin olması için ancak imparator olması gerekirdi. Kont onları beslemese aç kalırlardı, çünkü Jules'ün maaşıyla hem Élisabeth'in zevkini *ve hem de* yiyeceği karşılamak olanaksızdı.

Şimdiyse, Henri yokken ve bir de parti varken ev yeniden biçim verilmek üzere onundu. Élisabeth akıllı ve kararlıydı. Sandık odalarını, dört tavan arasını dikkatle gözden geçirdi ve eski konta ait tozlu sandıkların içinde kendisine gereken şeyleri buldu; ihtiyar adamın gösteriş anlayışı Henri'den daha isabetliydi. Varlığından haberdar olmadığı zenginlikler keşfetti tavan arasında: XIV. Louis'nin sarayından, koyu mavi renkli, üzerinde elle yapılmış minyatür portrelerin bulunduğu, mineli cam kadehler; bunlara uyan, üzerinde melek, araba ve orman manzaraları gibi egzotik desenler bulunan porselen tabaklar; Belçika mermeri ve karartılmış meyve ağacından kakmalar yapılarak boyanmış bir çam masa; bacakları oymalı, puf puf divanlar ve koltuklar; yün ve ipekle dokunmuş bir duvar halısı. Seçtiği her şeyin tozu alındı, temizlendi, cilalandı, düzenlendi ve sonunda tüm ev onun zevkine ve tarzına daha uygun hale geldi.

Tüm bu hazırlıklar sırasında Serena kadına hiç engel olmadı, partiyle yahut evin bütçesiyle pek ilgilenmedi. İki kadın arasındaki zıtlıktan daha fazlasına dünyanın hiçbir yerinde rastlanamazdı. Serena bir göçebe olarak doğmuş ve büyümüştü. Onun için rahatlık ancak insanın kendi içinde bulunabilirdi; oysa Élisabeth için rahat kesinlikle dışsal bir meseleydi. Serena yerde yatmaktan hoşnut olabilirdi; Élisabeth'eyse yatmak için, XIV. Louis tarzı, üzeri tenteli bir yatak lazımdı. Serena mükemmel bir at biniciydi; Élisabeth'se hayvanların ko-

kusundan rahatsız oluyordu. Serena sade giyinir ve makyaj yapmazken, Élisabeth günde altı kez giysi değiştirirdi. Her mevsim, bir gardırop dolusu yeni giysiye gerek duyardı. Ayda bir kez, Paris'in özel ürünler satan yerlerine giderdi; öncelikle alışveriş yaparken görünmek için; ikincisi de, son moda şeyleri satın almak için; kaşmir şallar, kozmetikler ya da kırmızı ayakkabılar mesela. Yedi şemsiyesi, yirmi üç jartiyeri ve otuz bir çift ayakkabısı vardı. Sayısız kutunun içinde yüzlerce şapka, gardırobunun derin raflarında istiflenmişti.

Élisabeth, Serena'yı bir utanç olarak görüyordu; çok can sıkıcı bir... *yabancı* gibi yani. Onu kendi arkadaşlarına tanıştırmakta sorun yaşıyordu, çünkü Serena salon yaşamında çok önemli bir yer tutan sohbet konusunda yeteneksizdi. Giyimine gelince; evet, bu kadının, nasıl giyinileceği konusunda hiçbir anlayışı yoktu. Gerçi çöl çaputlarını bırakmış, Fransız stiline uymuştu hiç olmazsa ama süslenmiyordu. Evet, Élisabeth kabul ediyordu, büyüleyiciydi bu kadın; Serena'nın, kuaförlere ve saatlerce hazırlıklara gerek duymadan bile böylesine diri ve güzel olmayı başarabilmesi, Élisabeth'in canını az sıkmıyordu. Élisabeth erkeklerin Serena'ya gizliden baktıklarını fark etti. Bunu fark etmemek olanaksızdı zaten. Subaylar ve karıları Serena'yı, çok farklı biri olduğu, kâfir olduğu için arkasından eleştiriyorlarsa da, erkekler ona hep *o biçimde* bakıyorlardı yine de. Hepsi yapıyordu bunu, domuz herifler. Élisabeth bir keresinde kendi Jules'ünün, yengesine bakışını yakaladığından emin olduğunda çok öfkelenmişti. Bir ay onunla yatmayı reddetti; sanki böyle yaparsa, adamın Serena'ya duyduğuna inandığı tutku ateşini söndürebilirmiş gibi. Mantık Élisabeth'in güçlü yönü değilse de, seks onun çok akıllıca ve ustaca kullandığı bir silahtı. Jules askerlik nedeniyle uzun süreler evden uzak kalıyor ve döndüğünde de doğal olarak, evlilik bağlarını yenilemeye çok hevesli oluyordu. Eğer Élisabeth'in onunla halledilecek bir sorunu yahut onun müdahalesine ya da işbirliğine veya göz yummasına gerek duyduğu bir tezgâhı, programı ya da planı varsa, o günler bunları gerçekleştirmenin tam zamanıydı. Çünkü Jules şeh-

vetin ateşindeyken bir hayvan gibiydi ve her şeyi vaat etmeye hazırdı.

Élisabeth, Serena'yı bir hanımefendi haline getirmekten, giydirmekten yahut ona toplumsal zarafet aşılamaktan ve bir kontese yakışır tarzda davranışlar öğretmekten yıllar önce vazgeçmişti. Eltisine yardım etme yolundaki ilk güdüsünün yerini, deVries Şatosu'na bir hanımefendinin, gerçek bir hanımefendinin lazım olduğu fikri almıştı. Bu hanımefendi *kendisiydi* ve Serena'da bulunmayan cila, onun ışıltısını daha çok artırıyordu. Fakat Élisabeth yine de, kendisini Serena tarafından aldatılmış hissediyor, daha doğrusu, kendisiyle Jules'ü, Henri ve Serena tarafından aldatılmış hissediyordu. Çünkü bir kontun hal ve tavırlarına sahip olan Henri değil, Jules'dü ve kontese benzeyen de Serena değil, Élisabeth'ti. Jules'ün unvansız ve parasız kalması, Henri'ninse ailenin namına ve servetine sahip olması, yalnızca doğum sırasındaki bir yanlışlıktan ötürüydü. Bu unvan o adamda resmen ziyan oluyordu. Oysa kont, Jules olsaydı –ah, Élisabeth nasıl da çok istiyordu bunu!– deVries Şatosu ihtişamına kavuşacak ve yaşam çok hoş olacaktı.

Bunun yerine, diye düşünüyordu büyük bir öfkeyle, kendisi birinci değil, ikinci sıraya mahkûm edilmişti. Bir soylunun karısı olmak varken bir subay karısıydı ve vaktini, imrendiği kişiler kadar şaşaalı olmayan çevrelerde harcamak zorunda kalıyordu. Bunun yarattığı başka bir haksızlık, ikinci düzeyde kalsa da daimi yörüngesini etkileyen acı bir durum daha vardı: Bir albay karısı olarak, diğer subayların, daha alttaki subayların karılarına üstünlük taslayabilir, onların düşüncelerini onlar adına kalıba sokabilir, hal ve tavırlarını yönlendirebilirdi. Ama bir albay karısı olarak, bir generalin karısına sonsuza dek tabi olmalıydı, bu kadın her ne kadar ikinci sınıf ve yerini hak etmeyen biri olsa da. Bu düşünceye katlanmak çok korkunç bir şeydi. Bu yüzden, onun en önemli görevlerinden biri Jules'ü teşvik etmek, onun düşünmesine yardımcı olmak ve kendisinin kocasından daha çok istediği yerlere ulaşabilmesi için Jules'ü çeker yahut iterken, başkalarının ona engel

olmasını önlemekti. Adam otuz bir yaşında yarbay, sadece birkaç yıl sonra da albay olmuştu. Fakat Élisabeth daha fazlasını, çok daha fazlasını istiyordu. Daha çabuk istiyordu hem de. Kırk yaşında bir Fransız mareşali Élisabeth'e gayet iyi yakışırdı.

Şimdi konukları tüm evi doldurmuş ve onun itibarını onaylamışlardı. Parti muazzam sükseliydi; araba yolunun iki yanı muhteşem arabalar ve atlarla, salonlar muhteşem insanlarla, şık üniformalar giymiş subaylarla, derin dekolteli, saçlarına ustaca şekil verilmiş, mücevherli hanımefendilerle, külot pantolonlu, ipek çoraplı ve smokin ceketli beyefendilerle doluydu. Bütün ev rengârenk, capcanlıydı. Savaş korkusu varsa da burada görünmüyordu. Burada bir iyimserlik ve özgüvenin yüce parıltısı vardı sadece.

Élisabeth akşamın ilk saatlerinde paniğe kapıldı, çünkü Henri henüz gelmemişti ve bazı konukları bu partiye çeken, Henri'nin de orada bulunacağı vaadiydi. Henri'nin ne kadar uzak bir yolculuğa çıktığını bildiğinden, bu konuyu çok kısa kesmişti; aslında bu gece geleceğinden hiç de emin değildi. Jules'ün yanında durup konukları karşılıyor, tedirgin bakışlarla kapıya bakıyor ve Henri'yi soranlardan özür diliyordu. Ama sonunda gelmişti işte, kapıda, Moussa'nın onun kollarına atılarak çıkardığı büyük şamata eşliğinde. Sonra Serena'nın daha sakin, fısıltılı ve Henri'nin yüzünde harika bir gülümsemeye yol açan karşılaması geldi. Ardından Henri, yanında Serena'yla, konuklardan oluşan uzun bir kuyrukla selamlaşmaya başladı. Kont ve Kontes deVries kalabalığın arasından rahatça geçtiler. Henri zayıf ve yakışıklı bir adamdı; güçlü elleri, gür siyah saçları ve zekâyla, merakla, muziplikle parlayan koyu mavi gözleri vardı. Çizmeleri tozluydu ve pelerinini kolunda taşıyordu fakat seyahat giysilerinin içinde bile tüm salona hâkimiyet kuran, güçlü bir duruşu vardı. En sonunda gelip Élisabeth'in önünde durdu, yüzünde alaycı bir gülümsemeyle. Her şeyin, partinin ve insanların, yeniden dirilen mobilyaların ve yokluğunda onun âdetlerine yapılan saygısızlığın farkında olduğunu gösteren bir el hareketi yaptı.

"Evet Élisabeth, görüyorum ki ben yokken boş durmamışsın."

"*Henri!*" diyerek gülümsedi kadın gösterişli bir şekilde ve onu yanaklarından öptü. "Geldiğine *çok* sevindim! Dilerim yolculuğundan ötürü *çok* bitkin değilsindir. Seni görmek için *sabredemeyecek* bir sürü kişi var!" Kadın, Henri'nin bakışından, gerçek anlamda kızgın olmadığını, bu gece ona hoşgörülü davranacağını ama yarın evi derhal, kendi yeğlediği viran ortaçağ haline döndüreceğini anladı. Fakat önemi yoktu. Bu gece Élisabeth'indi.

"Bana kendi evimde değerli bir misafir hissi vermene hayran kaldım" dedi Henri gülerek.

"Ama sen *zaten* değerli bir misafirsin sevgili ağabey! Haydi gel" dedi elini tutarak. "Bir şeyler yiyip içeceksin ve sonra, konuşman *gereken* bazı kişiler var."

"Bir dakika Élisabeth" diyen Henri kardeşine döndü. "Merhaba Jules."

"Henri." Jules dimdik durarak onun elini sıktı. Sesi gök gürültüsü gibi, Henri'nin elini sıkan eliyse demir gibiydi. Tıknaz ve kaslı bir adamdı. Geniş bir çenesi, gür bıyıkları, koyu renk, sert bakışlı gözleri ve kalın kaşları vardı. Hiçbir zaman, bir an bile gevşeyip rahatlamazdı. Baston yutmuş gibi hep dimdik durur, sanki hep resmigeçitteymiş gibi yürürdü. Tavırlarında bir gerginlik, bir formalite ve belirgin bir azamet vardı; bu yüzden, ondan kıdemsiz subaylar kendi aralarında, "albay sıçarken bile hep ayakta dururmuş" türünden espriler yaparlardı.

Askerlik onun için her şey demekti. Askerliği yaşar, askerliği solur, askerliği düşlerdi. Daima müthiş ciddiydi ve her hareketi, komuta sorumluluğunun gereklerini yerine getirmeye yönelikti. Dar kafalıydı ve Fransız olan her şeyin üstün olduğuna kayıtsız şartsız inanırdı. Espri yeteneği doğuştan eksikti ve nadiren gülerdi. Bu durum, yaptığı geziler sonucunda Fransız olan şeylere hayranlığı ılımlı hale gelmiş ve espri yeteneği tam olan ağabeyiyle sık sık arasının açılmasına yol açardı.

"Berlin nasıldı?" diye sordu Jules.

"Gerçekten, Kont, hepimiz çok meraktayız!" General Delacroix'ydı bu; General Raspail'la birlikte kalabalıktan ayrılıp onlara yaklaşmıştı. Bunlar davetteki yüksek rütbeli iki subaydı, fakat tüm yönlerden çok farklıydılar: Delacroix iri ve dışa dönük, Raspail'sa kısa boylu, zayıf ve soğuk biriydi. Delacroix rahat ve neşeli, Raspail'sa yay gibi gergindi. Delacroix'nın saçları gür ve çalı gibiydi; Raspail'ınkiyse ortadan ayrılmış ve briyantinle bastırılmıştı. Delacroix'nın bıyıkları morslarınkine benzerdi; Raspail'ınkilerse kalemle çizilmiş gibi ince, iyice mumlanmış ve sivriydi. Jules önce kendi komutanı olan subaya, sonra da Raspail'a selam verdi. Delacroix'nın gözleri kadınlardaydı. Jules'ün selamına baştan savma bir el hareketiyle karşılık verdi ve paltosunu Jules'ün eline tutuşturdu. Raspail da çabucak aynısını yaptı ve yığının en üstüne de şapkasını koydu. Albayın kaşları belli belirsiz çatıldı bir süre. Böyle uşak gibi davranılmak, kısa süreli bir aşağılanma anıydı; ama yapacak bir şey yoktu. Oradan geçen bir teğmen buldu ve giysi yığınını ona verdi. Aynı anda, şampanya tepsisi taşıyan bir uşağı yolundan çevirip grubun yanına getirdi.

Generaller karşılama faslını yaptılar. Delacroix Serena'nın önünde yerlere kadar eğilip elini öptü. "*Madame la comtesse,* her zamanki gibi, Sahra pırlantasının huzurunda olmaktan şeref duyuyorum."

"General."

Delacroix Élisabeth'e döndü, gözleri karşılaşınca kadının yüzü kızardı. Kadın içinden, kimsenin bunu fark etmemiş olmasını diledi ve elini uzattı. "Gelebildiğinize *çok* sevindim *mon général.*"

"Gelmemezlik edemezdim madam" dedi general gülümseyerek. "Yardımcım beni çağırdığınızı haber verdi. Buna hiç gerek yoktu. Bu daveti zaten kaçıramazdım."

Raspail Henri'nin elini sıktı ve bön bön sırttı. Raspail kontu sevmezdi. Ona göre Henri, asalet yükümlülüklerinin gerektirdiği sağduyudan yoksun, havai bir serseri, bir kont olarak hem otoriteyi hem de düzeni temsil etmesi gerekirken,

bunların ikisini de dikkate almayan biriydi. Raspail, Kırım'da Henri'nin babasıyla görev yapmıştı ve ikisinin arasında pek benzerlik bulamıyordu.

Şimdi Raspail'ın aklı Bismarck'taydı. "Bize Prusya'yı anlatacaktınız."

Henri'nin yüzü ciddileşti. Moskova'dan dönüşü altı hafta sürmüş ve Prusya'dan geçerek sonunda Fransa'ya gelmişti. Her iki ülkenin de savaşa hazırlandığı gayet açıktı ve gördüğü zıtlıklar onu çok rahatsız etmişti. "Elbette General; ama bilin ki benim gözlemlerim sınırlı. Berlin'de sadece iki gece kaldım. Eski arkadaşlarım var orada, fakat Prusyalıların Fransız ziyaretçilere karşı hoşgörüsü sınırlı. Olanak bulabildiğimce her tarafa bakmaya çalıştım. Gördüğüm, acilen savaşa hazırlanan bir ülke. Her yerde askeri birlikler ve savaş araçları var."

"Fransa'nın da her yerinde birlikler ve savaş araçları var" dedi Jules.

"Elbette. Ben de gördüm onları. Ama bir fark var."

"Peki nedir?"

"Prusyalılar gayet hazırlıklı görünüyor. Ciddiler, müthiş ciddiler; oysa Paris her gün yeni bir parti veriyor gördüğüm kadarıyla." Henri neşeli davetlilerle dolu salona bir göz attı. "Tıpkı bunun gibi."

Raspail bu yorumu kaşlarını çatarak ve küçümseyici bir el hareketiyle savuşturdu. "Belki de biz parti yapacak imkânı Hunlardan daha rahat bulabiliyoruz. Biz savaşa daima hazırız. Daha bu sabah bizzat bakan, tozluklarımızın son düğmesine varıncaya kadar hazır olduğumuzu imparatora bildirdi."

"Belki de bakanın duruma farklı bir açıdan bakması gerekirdi. Biz Prusyalılar kadar silahlanmış değiliz. Savaşa Prusyalılar kadar hazır değiliz. Berlin'de askerlerin talimini gördüm. Topları pırıl pırıldı. Kışlaları tertemiz boyanmıştı. Bizimkilerse harabe gibi ve askerlerimiz sarhoş."

"*Kışlaları* mı?" dedi general, alaycı bir sesle. "Siz onlar hakkında *kışlalarına* bakarak mı karar veriyorsunuz? Onların *kışlaları* Fransa'ya karşı silah kullanamaz! Onların *kışlaları* ne tek bir el silah atabilir ne de onları bizim piyademizden koru-

yabilir. Onların *kışlaları* ne bir strateji planlayabilir ne de onları dünyanın en iyi ordusundan koruyabilir."

"Savaş gururla kazanılmaz General" dedi Henri, "hele Prusyalılara karşı hiç kazanılmaz. Sadowa'yı unuttunuz mu yoksa?"

Bir asker için hoş olmayan bir hatırlatmaydı bu. Yarım milyon asker, binden fazla top. Sadece on sekiz gün. Avusturya askeri gücü efsanesinin, Bismarck'ın miğferinin tepesindeki çiviye çarpıp darmadağın olmasına yeten on sekiz gün. Bu konuda bir şey yapabilecek tek askeri güç olan Fransa hiçbir şey yapmamıştı. Ve Prusya şimdi de Fransa'nın kapısını çalıyordu.

Böyle nahoş şeylerin doğruluğu kabul edilmezdi. Gerçek bir Fransız'ın kafasında, Prusyalıların korkulacak bir şey olduğu fikrini küçümsemenin dışında bir şey olamazdı.

"Avusturyalıları Fransızlarla kıyaslayarak çok ciddi bir yanılgıya düşüyorsunuz" dedi Raspail.

"Alman ordusu ve silahları hakkında hiçbir yanılgı yok" dedi Henri. "Essen'deki Krupp fabrikaları yirmi dört saat çalışıyor. Yaptıkları şey pasta değil General. Kuyruktan dolma toplar yapıyorlar, binlerce. Demiryolları bunlarla dolup taşıyor."

"Onların toplarını gördüm" dedi Raspail küçümseyen bir el hareketiyle. "Onları Paris Sergisi'ne getirip sergileyecek kadar küstahlaştılar."

"O halde o topların bizimkilerden daha ağır ve anakaradaki en korkunç şeylerden biri olduğunu biliyorsunuz."

Élisabeth, atmosferi yumuşatmak için duyduğu umutsuzca bir istekle, "Onların esprileri gibi mi?" diye sordu.

"Hayır madam, onların yemekleri gibi" diye yanıtladı General Delacroix ve herkes güldü.

"O zaman ben, Bismarck'ın masasının daha iyi hazırlanmış olmasından korkuyorum" dedi Henri.

"Eğer öyleyse, ordumuz iyi bir yemek yiyecek ağabey" dedi Jules. "Savaş alanlarının zaferine acıktık. Fransa'nın onuru için kan dökmeye hazırız."

Henri sertleşti. İkisinin arasındaki eski bir tartışmaydı bu. "Bu senin kendin için istediğin ve karşılığını gençlerin hayatıyla ödeyeceğin bir onurdur Jules. Bu amaçta bir onur falan yok. Bu amaçta bir amaç bile yok. Bizim, İspanya tahtı için Prusya'yla savaşmamız gerekmez. Ve bir savaş bu amaca hizmet edecekse de Fransa buna hazır değil."

General Raspail, sesinin izin verdiği tüm alaycılıkla yanıtladı bunu. "Ülkesinin üniformasını hiçbir zaman giymemiş bir adamın ağzından böyle bir askeri nasihat duymak çok olağanüstü doğrusu."

Henri hafifçe gülümsedi. "Fransız üniformasını giymem şart değil General, onun altından yapılıp samanla doldurulduğunu görmem için."

Raspail öfkeden morardı. Bıyıklarının uçları titriyordu. Gayet belirgin bir çaba harcayarak sinirini bastırmaya çalıştı. "Bana hakaret ediyorsunuz Kont" dedi dişlerinin arasından. "Fransa'nın onuruna hakaret ederek vatan hainliği yapıyorsunuz. Babanız olmasaydı..."

General Delacroix elini ufak tefek generalin omzuna koyarak onu sakinleştirmeye çalıştı. "Eminim ki kont bu sözleriyle böyle bir şeyi kastetmemiştir General" dedi gülümseyerek. "Belli ki kendisinin buradaki gerçek dengeler hakkında fikri yok. Ama biz birbirimizle kavga etmeyelim. Kavgayı Hunlara saklayalım."

"Benim gözlemlerimi sordunuz General" dedi Henri, generalin patlamasından hiç rahatsız olmamış gibi. "Ben de söyledim. Ama sizinkilere uymadığı için üzgünüm."

"Savaş alanı senin yanıldığını gösterecek" diye diretti Jules. "Başkaları Fransa'nın iradesinden ya da savaşa hazırlığından yüzyıllardır hep kuşku duymuştur. Ama Fransa yüzyıllardır onlara yanıldıklarını göstermiştir. Fransa yüzyıllardır dünyaya, savaş sanatını çok iyi bildiğini göstermiştir."

"Senin hatan burada Jules. Sen sanat yapıyorsun. Prusyalılarsa bunu bir bilim haline getiriyor."

"O halde biz de Prusyalıların burnunu sanatla sürtelim" dedi Élisabeth neşeyle. "Ve şimdi, Bismarck'ı katledip savaşı

kazanmışken, bu konuyu bırakıp başka şeylerden konuşalım."

Partinin verildiği salonun yukarı tarafında iki küçük dikizci harika vakit geçiriyordu. Emekleyerek evin bir ucundan ötekine gidiyor, kirişlerin altındaki tozlu tahtaların üzerinde sürünerek aşağıdaki büyükleri gözetliyorlardı. DeVries Şatosu'nun üst kattaki yatak odalarını birleştiren gizli geçit yıllar boyunca, maceracı ve sonsuz bir meraka sahip oğlanlara yeni ve çok heyecanlı bazı sırlar vermişti. Sürprizler arasında, aşağıdaki bazı odaları gözetlemede kullanılabilecek bir sürü küçük delik vardı. Gençliği bu boşluklarda sürünerek geçmiş kont bile bu deliklerin bazılarının varlığından haberdar değildi. Bu delikler evdeki her tavanı çevreleyen sıva tirizlerinin arasında gözden kaçacak şekilde, gayet ustaca açılmıştı ve bu yüzden de, sanki tüm odaları kapsayan bir mimari tasarımın parçası gibi duruyorlardı. Tavanlar evin her tarafında çok yüksekti ve bu yüzden de, aşağıda duran biri zaten bunları çok net göremezdi. Delikleri gören boyacılar da bunların havalandırmayla ilgili bir şey olduğunu düşünmüştü. Ama bunlar tasarımın parçası falan olmadığı gibi, havalandırmayla da bir ilgileri yoktu, çünkü bunları meydana çıkarmak için yukarıdaki geçidin tabanından birer tahta kaldırmak gerekiyordu. Tahtaların uçlarında, parmakla çekilip kaldırılabilmelerini sağlayan küçük çentikler vardı. Bu delikler, unutulmuş dedelerden biri tarafından ve bilinmeyen bir amaç için açılmıştı kasıtlı bir şekilde.

Şimdi, yemek odasındaki servis masalarından birinin yanında duran bazı konukların tam tepesindeki çocuklar bu delikler sayesinde çok eğleniyordu. Bakışlarını uzun süre ayıramadıkları bir şeyi gözetliyorlardı şimdi: Barones Celestine de Chabrillan'ın kar beyazı müthiş göğüslerini. Kadının dekoltesi öyle derindi ki, diğer kadınlara biraz utanmazca, çocuklaraysa hemen hemen çıplak gibi görünüyordu. Giydiği sıkı yelek kadının göğüslerini yukarıya kaldırarak birbirine yaslamış ve böylece göğüsler, içinden bir inci nehrinin aktığı derin bir kanyonla birbirinden ayrılan iki yumuşak kavuna benze-

mişti. Barones, Avusturya büyükelçiliğinden, ikinci sınıf bir diplomatla konuşmaya dalmıştı ve şampanyayı fazla kaçıran adam gözlerini kadının göğüslerinden ayıramıyordu.

"Sence bunlar ne içindir?" diye sordu Moussa fısıltıyla.

"Jacques, bunları tutup sıkarsın diyor" dedi Paul. Jacques onlar gibi on yaşında, ama dünya hakkında onlardan çok daha fazla şey bilen sınıf arkadaşlarıydı.

"Hıh" dedi Moussa karanlıkta suratını buruşturarak. "Bunu yapmayı niçin isteyesin ki?"

"Bilmiyorum." Bir dakika düşündü. "Sanki böyle yaparsan patlayacakmış gibi görünüyor."

"*Merde*" dedi Moussa.

"Jacques diyor ki onları bir de öpermişsin."

"Jacques her şeyi öper."

"Biliyorum. Birinde onun bir çekirge yediğini gördüm. Gözlerini hayvanın gözlerine dikip baktı, sonra öptü ve ağzına atıverdi."

"*Merde*" dedi Moussa yine, hangi manzaranın, kadının mı yoksa çekirgenin mi daha az cazip olduğundan pek emin olmaksızın. Doğruldu ve mutfaktan çaldıkları şampanya şişesinden bir yudum aldı. Şampanyanın tadından ötürü yüzünü buruşturdu ve ağzını gömleğinin koluyla sildi. Başının döndüğünü hissetti. Şişeyi Paul'e uzattı fakat Paul gözünü deliğe yapıştırmış, bakmaya devam ediyordu.

"Al" dedi. "Biraz daha iç." Paul şişeye bakmadan elini uzattı. Eli şişenin boynuna çarptı ve şişe devrildi. Bunun üzerine öyle hızla doğruldu ki, başını kirişlerden birine çarptı ve gözlerine toz yağdı. İki çocuk da heyecanla şişeyi kavramaya yeltendi. İkisi birden şişeyi yakalamayı başardı, fakat bu arada şişe devrilmiş ve çok miktarda köpüklü sıvı fışkırarak yere saçılmıştı. Akan şampanyadan oluşan bir derecik dosdoğru, gözetleme deliğinin bulunduğu boşluğu çevreleyen tahtaya doğru akıyordu. Sıvının tahtanın kenarında kaybolduğunu görünce Moussa'nın gözleri büyüdü birden.

"Çabuk! Durdur şunu!" Paul ayağını dereciğin üstüne bastı ve kıkırdadı. Üstüne basınca şampanya her tarafa sıçramıştı.

"Şşşşt!" diye bağıran Moussa da bir yandan gülerken, bir yandan da gömleğini çıkardı ve akıp giden dereciğin üstüne, bir baraj oluştursun diye atıverdi.

"Tut şunu!"

İki çocuk birden, şampanyalarının neye yol açtığını görmek için deliğin başında diz çöktüler sessizce. Akan şampanyalar sıva tirizinin en çukur yerine dolmuş, önce bir delikten, sonra da diğer delikten küçücük ve kısa ömürlü iki şelale halinde süzülmüş ve aşağıdaki salona akmıştı. Birincisi diplomatın ayakkabısına düştü ve adam farkına varmadı, fakat ikincisi baronesin göğüslerine düştü ve kadın farkına vardı. Kadının yüzüne bir dehşet ifadesi geldi. Hızla soluyarak bir adım geri çekildi ve yukarıya baktı. Akıntı, başladığı gibi birdenbire kesilivermişti.

"İğ*renç*" dedi kadın; bir mendille kurulanarak oradan hızla çekip gitti ve şaşıran diplomatı şampanya kadehiyle baş başa bıraktı.

General Delacroix nihayet bir manevra yapıp, antredeki bir köşenin arkasında Élisabeth'e yanaşmıştı. Bunun için çok zaman ve sabır gerekmişti, çünkü herkes ona Prusyalılar hakkında sorular sormuştu ve Élisabeth de büyüleyici ve cana yakın ev sahibesiydi. Ama sonunda kendilerini birlikte ve yalnız bulabilmişlerdi.

"Bu gece harika görünüyorsun Élisabeth" dedi.

"Teşekkür ederim" diyerek gülümsedi kadın, bir yandan da tedbirli bir şekilde, kimsenin bakmadığından emin olmak için adamın omzunun üstünden etrafı gözlüyordu.

"Seni istiyorum" dedi general.

Élisabeth kızardı. "Bernard, gerçekten, şimdi olmaz."

"Hayır, şimdi. Bekleyemem. Haydi bir yere gidelim."

"Lütfen makul ol. Partideyiz! Misafirlerle ilgilenmem gerek!"

"Ben de bir misafirim Élisabeth."

"Ne demek istediğimi biliyorsun. Kocam burada! Yarın buluşabiliriz."

"Yarın gidebilirim. İmparator savaş ilan edecek. Vakit yok Élisabeth." Élisabeth, Delacroix'nın omzuna geliyordu ve general yukardan ona bakarken dayanılmaz bir zevk kıpırtısı hissetti. Çekici bir kadındı. Güzel bukleler halinde tepesinde toplanmış uzun sarı saçlarından yayılan bir parfüm kokusu alıyordu general. Kadının yanakları yumuşacıktı ve kızarmıştı, gözleri baştan çıkarıcıydı, dudakları dolgun ve kırmızıydı. Sıkı bir ipek elbise giymişti. Karşı konulmaz bir kadındı.

"Yarın hepimiz gidebiliriz Élisabeth" diye bastırdı general. "Jules de dahil. Biliyorsun, ona yardım edebilirim. Ona yardım etmeyi sürdürmek istiyorum." Delacroix başını çevirip arkaya, hâlâ tıkış tıkış dolu yemek salonuna baktı. "Üstelik Jules bu tarafa bakmıyor."

Doğruydu. Jules başka bir albayla konuşmaya dalmıştı. Çok fazla şampanya içmişti ve kocaman bir şampanya kadehi daha vardı elinde. Bu kalabalıkta herhangi bir yanlışlığı fark edemezdi.

Çok tehlikeli, çok edepsizce, çok baştan çıkarıcı bir şeydi bu. Élisabeth için Delacroix'nın cinsel bir cazibesi yoktu; tam anlamıyla yoktu en azından. Evet, bir cazibe vardı ama sırf arzu değil, daha karmaşık bir şeydi hissettiği; gücün, amacına giden yolda ilerlemenin, onun için dünyada bir anlam taşıyan her şeye ulaşma fırsatının çekiciliğiydi bu. Delacroix güçlüydü ve Élisabeth güce yakın olmanın heyecanını duyuyor, *bu da* cinsel yönden tahrik ediyordu onu; generale baktı, kalbi hızlandı ve "ne zaman"ın değil, "nerede"nin kararını vermek için düşünmeye başladı.

Kadın bunu Jules için yapıyordu tabii ki. Yaptığı her şey Jules ve Jules'ün kariyeri için, ailesi için ve evet, hatta Fransa içindi. Jules savaş alanında, kendisiyse evde olmak üzere her ikisi de kendi payına düşeni yapacak ve birlikte kavuşacaklardı Élisabeth'in peşinde koştuğu son katmana, Fransız ordusunun mareşallik rütbesine.

Jules'ün yarbaylıktan albaylığa yükseldiği İtalya seferinden beri generalle yatıyordu. Jules İtalya cephesine gönderilmiş ve kendini Mentana'da bir muharebenin içinde bulmuş-

tu. Nerdeyse tugay gücünde bir askeri kuvvetin başında ilerlemişti ve bir saldırı sırasında komutanları Garibaldi'den kopmuş, kendilerinden çok daha küçük ve silah donanımı zayıf bir askeri birlikle karşılaşmıştı. Bu olay o savaştaki, herhangi bir plandan ya da karardan kaynaklanmayan, tamamen kör talihin yarattığı bir rastlantı sonucu gerçekleşen önemli olaylardan biriydi. Sonucun Jules'ün komutanlık yeteneğine sahip olup olmamasıyla pek bir ilgisi yoktu, çünkü yaşanan olay, her iki taraf için de tam bir sürprizden başka bir şey değildi. Jules, tek bir kurşun atılmadan, tek bir kılıç savrulmadan, ya da herhangi bir emir vermeden, kendilerinden çok daha zayıf İtalyan kuvvetinin üstüne yürüyen Fransız askerlerinden ve süvarilerinden oluşan güçlü bir dalganın başında, büyük bir azametle ilerlemişti sadece. Her şey daha başlamadan bitmişti.

Ama sıkıcı, kısa ve başarısız bir seferin bu muharebesi kulaktan kulağa yayılırken iyice şişirilmişti. Ayrıntılar cilalanmış, bu "savaş"ın akıbeti giderek belirsizleşmiş ve sonunda karargâhlarına geri döndükleri zaman, Jules deVries'nin çok kurnaz bir kahraman, askerlerinin de son derece cesur olduğu haberi her yere yayılmıştı. Bir yanılsama zaferiydi bu. Ana birliğinin başından ayrılmayan Jules, bu kadar önemsiz bir olay yüzünden niçin böylesine bir heyecan yaratıldığını bilmiyordu; daha sonra kendisine terfisini bildiren general ona bu konunun ayrıntılarını sormadı, Jules de buna itiraz edecek kadar aptal değildi.

Élisabeth hangisinin daha önemli olduğunu bilmiyordu: Jules daha İtalya'ya gitmeden önce kararını vererek generalle yatması mı, yoksa Jules'ün savaş alanındaki talihi mi? Önemli değildi gerçekten, çünkü önemli olan, sonuçtu. General Delacroix bu terfi konusunda kendisinin etkili olduğunu iddia etmişti –gerçekten de hararetli bir şekilde desteklemişti bu terfii– ve o günden beri Élisabeth'e, albayı kollama işini üstlendiğini, onu sorunlardan koruyacağını ve ona fırsat yaratmak için elinden geleni yapacağını söylüyordu. Jules bu terfiden sonra, Paris'teki İmparatorluk Muhafızları karargâhına

daha sabit bir göreve atanmıştı, bu da onun eskisinden daha az yolculuğa çıkması demekti. Bu durum Élisabeth'in hoşuna gitti. Jules ona ve Paul'e daha çok zaman ayıracaktı.

Élisabeth, Delacroix'yla buluşmayı bir an bile ihanet olarak görmedi. O sadakatsiz falan değil, pratikti sadece. Generalle ilk kez, Hôtel de Ville'deki, generalin hazırlattığı ipek perdeli, kalın İran halılarıyla döşenmiş odada, XIV. Louis tarzı, dört kolonlu, enfes bir yatakta yattıkları gün önce korkmuştu, çünkü ne yaptığını biliyorsa da, tehlikelerle dolu, bilinmeyen bir yoldu bu. Élisabeth'in kelebekleri, generalin girişiminden önce uçuvermişti. Ve adamın organı onun içine ilk kez girdiğinde, gözlerini kapatıp da kimle –yani imparatorun yanında oturan ve Fransız lejyonlarına komuta eden bu güçlü adamla– yattığının farkına varınca birden tahrik oldu, çılgına döndü ve deli gibi sevişti. Uzun tırnakları, yatakta böyle bir fırtınayı ve zevki daha önce hiç yaşamamış, hayretler içindeki generalin sırtında derin izler bıraktı.

Jules'ü sevmekten de vazgeçmedi; sevgisi hiç azalmadı bile. Aslında tam tersinin gerçekleştiğini hissetti. Onun kariyeri için verdikleri ortak mücadelede kendisinin önemli bir rol oynadığını düşünerek ona her zamankinden fazla yakınlık duydu. Jules'ü çok iyi tanıyordu; onun askeri açıdan pek de yetenekli olmadığını düşünüyor, geçmişte aldığı terfilerin, bir strateji uzmanı ya da bir komutan niteliğinden çok, emirleri kayıtsız şartsız yerine getirme becerisinden kaynaklandığına inanıyordu. Bunda yanlış bir şey yoktu, çünkü askerlik itaate dayalıydı. Onun kariyerinde ilerlemesi için, değerlendirilebilecek her avantajın kullanılması gayet doğaldı. İktidar kurullarında, Tuileries'den parlamentoya, imparatordan başlayıp en aşağılara dek, kadın etinin rağbet görmesi ve ona buna yaranmaya çalışan birçok kadının da onunla aynı şeyi yapıyor olması, Élisabeth için pek önemli değildi. O kadar çok ilişki kurmaktan hoşlanmıyor, bu durumun yaptıklarını mazur göstermesine de gerek duymuyordu. Başkalarının ne yaptığı onun için önemsizdi.

Élisabeth girişte generalle birlikte duruyor ve generallerle, diplomatlarla, soylularla dolu salonda hissettiği tehlike, heye-

can ve tahrik duygularından zevk alıyordu. Generalin omzunun üstünden arkaya bir göz attı yine. Yüreği hızlanmıştı. Kararını verdi.

"Beni takip et" diye fısıldadı generalin eline hafifçe dokunarak. Hızla dönüp girişin öteki tarafına doğru yürüyerek köşeyi döndü ve mutfağa yöneldi. Pek kullanılmayan bir kilere açılan kapıya doğru yürüdü. O kapıya yaklaşırken tek isteği sakin görünmekti. Madam LeHavre'ın, nefret ettiği o aşçı kadının onu görebileceği düşüncesiyle korkuya kapıldı ama korkusunun kaynağı mutfağın öteki tarafında, bağıra çağıra servis işlerini yönetmekle meşguldü. Élisabeth kiler kapısını açarak çabucak içeri süzülüverdi. General de hemen ardından geldi ve kapıyı arkasından yavaşça kapattı. Kapıda mandal yoktu, fakat kilerin yüksek raflarına ulaşmak için kullanılan kısa bir tahta merdiven vardı. General bu merdiveni kapının önüne itti ve merdivenin tepesini, kapı açılmasın diye kapı kolunun altına sıkıştırdı.

Élisabeth kollarını generalin boynuna doladı. Evin gürültüsü dinmişti. Tabak ve bardak şıngırtıları geliyordu mutfaktan. Sesler boğuktu ve zaman zaman birtakım gürültülü kahkahalar duyuluyordu. Uzun uzun ve şehvetle öpüştüler. Élisabeth generalin giysilerini beceriksiz hareketlerle yoklarken adam da onun elbisesinin klipsleriyle meşguldü. Kadının elbisesini omuzlarından aşağıya çekti ve beline kadar indirdi.

Birden donup kaldılar; birisi kapının kolunu kurcalıyordu. Ama her kimse, sonunda vazgeçti ve ayak seslerinin salona doğru uzaklaşıp kaybolduğunu duydular.

"*Ce n'est rien*"* diye fısıldadı kadın. "Birisi yanlış kapıyı zorladı. Fakat çabuk olmalıyız!" General kileri gözden geçirdi. İki duvarda yerden tavana dek, yüzlerce kutu, şişe ve kavanozun dizildiği kahverengi ahşap raflar vardı. Öteki duvara bir konserve masası dayalıydı. General güçlü kollarıyla kadını kucaklayıp masaya götürdü, raflardan birinde duran bir yığın

* Fr.: Bir şey yok. (ç.n.)

önlükten birkaçını çekip aldı ve yastık olarak kullanılmak üzere masaya fırlattı. Pantolonunun düğmelerini çılgın gibi açtı ve pantolonunu, dikilmiş organından kurtarmak için çabalayarak indirdi. Soluk soluğaydı. Kadının eteğini ve jüponunu kaldırdı, kadın masaya sırtüstü yatıp kollarını uzattı.

"Çabuk gel Bernard" dedi yavaş bir sesle ve hemen ardından adamın organı onun içinde, eli göğüslerinin birinde, ağzı da ötekindeydi; adam yarı ayakta, yarı kadının üzerine uzanmıştı ve bedenleri tutkulu bir uyumla hareket etmeye başladı.

Moussa ile Paul yarı karanlık gizli geçitte oturmuş, o akşamki casusluklarının muhasebesini yapıyor ve şampanyanın kalanını paylaşıyorlardı. Sarhoş değillerdi, çünkü devrilen şişede çok az şampanya kalmıştı, fakat onlar halinden memnun, çakırkeyif ve heyecanlıydı.

"*Une soirée magnifique!*"* dedi Paul. Daha önce ne şatoda ne de başka bir yerde hiç parti görmemişti, fakat ettiği laf bir uzmanın ağzından çıkmıştı sanki.

"*Merveilleux*"** diye doğruladı Moussa. "Özellikle de kaz."

Harika bir parti yaşamışlardı. Vaktin çoğunu ikinci kattaki yerlerinde, gizli görüntülerin tadını çıkararak, aşağıdaki kel kafalara, tüylü şapkalara ve baronesin göğüslerine bakarak geçirmişlerdi. Ama bir ara servis masasının altına saklanıp ayakkabılara, pantolonlara ve jüponlara da bakmışlardı. Paul bir bankerin ayakkabı bağlarını birbirine bağlamaya kalkmış, ama işini bitiremeden adam gitmişti. Açık şampanya şişelerinden bazılarının içine sirke dökmüşler, kekin içine bayırturpu katmışlardı. Ceplerini yiyeceklerle doldurmuş, sonra dışarı çıkıp evin arka tarafına giderek ormanda, sırtlarını bir ağaca dayayarak oturmuşlar ve konukların geliş gidişini seyretmişlerdi. Ayakkabı bağı meselesi Moussa'ya, buna

* Fr.: Muhteşem bir gece. (ç.n.)
** Fr.: Harika. (ç.n.)

benzer bir şeyi atlarda deneme fikri verdi. Arabaların yanında duran üniformalı bir grup uşağın arka tarafına sessizce süzüldüler. İyice çömelerek birkaç atın kuyruklarını arabalara, koşum takımlarını da birbirine bağladılar ve kimseye görünmeden, müthiş karmakarışık bir durum yaratmayı başardılar.

Ve sonra kaz vardı. Bu olay olduğunda çocuklar alt kattaki mutfaktaydı. Kırma bir köpek konukların bacaklarının arasından, servis masasının altından ve mutfak kapısından süzülüvermiş ve Madam LeHavre'ın doğramaya hazırlandığı, kızarmış bir kazı arsızca kapmıştı. Madam LeHavre daima düz siyah bir elbise, üzerine de kolalanmış beyaz bir önlük giyen iriyarı bir kadındı ve kafası kızdığında çok tehlikeli olabilirdi. Hırsızı görünce gözlerinden alev fışkırdı. Bir kasap bıçağı kapıp, cüssesi nerdeyse, ağzındaki kaz kadar bile gelmeyen sıska köpeği kovalamaya başladı. Mutfak havalansın diye önüne bir destek konarak aralık bırakılmış, çimenliğe açılan arka kapıdan çıkıp gözden kayboldular. Madam LeHavre genç değildi. Çocukların tahmininden hızlı, ama köpektan yavaş koşuyordu. Bu hırsızlığı kişisel bir mesele olarak görüyordu ve yakalasaydı hayvanı doğrayacaktı; ama köpek şanslıydı ve kaçıp gitti. Madam LeHavre için olmasa da, çocuklar için akşamın zirvesi buydu. Bunu hatırlayınca sevinçle haykırdılar.

"Kazı hatırlayınca ben acıktım yine" dedi Paul. "Mutfağa gidiyorum. Bir şeyler alıp getireceğim."

"Suratın leş gibi. En iyisi ben gideyim ya da sen önce yüzünü yıka." O loş ışıkta bile, Paul'ün yüzündeki tozların şampanyayla yol yol olduğu görülüyordu. Silindiğinde daha da çok sıvaşacakmış gibi görünen tavan arası kiriydi bu. Sanki böyle toz toprak içinde sürüklenmiş gibi görünerek aşağıya inmek olmazdı ve yüzünü yıkamak da o anda Paul'e hiç cazip gelmedi.

Moussa'nın hali de ondan daha iyi değildi. Gövdesinin üst tarafı, dört yıl önceki yabandomuzu saldırısından kalma uzun yara izini daha da belirgin kılan bir kirle kaplıydı. Yerdeki şampanyaları silmek için kullandığı gömleği, geçidin ilerisinde bir yerde duruyordu. Ama yüzü nispeten daha temizdi.

"*D'accord*"* dedi Paul başıyla onaylayarak. "Sen git. Al, benim gömleğimi giyebilirsin. Bu arada ben de geri dönüp senin gömleğini alayım." Gömleğini çıkarıp Moussa'ya verdi, Moussa gömleği başından aşağı geçirerek giydi ve kendi yatak odalarına açılan küçük kapaktan emekleyerek çıkıp gitti.

Paul geçidin öte yanına doğru gitmeye başladı. Önce, arka merdiven boşluğunu örten bir duvara kadar emekledi, ardından geçitte ilerlemeye devam etti. Yol boyunca her gözetleme deliğinin başında durup aşağıya bakıyordu. Kontun çalışma odasını gözetledi. Oda karanlıktı. Mutfaktaki çalışmaları seyretti ve Moussa'nın Madam LeHavre'la konuştuğunu gördü. Daha önce kaldırıp da altına baktığını hiç hatırlamadığı bir tahtada bir çentik gördü. Tahtayı kaldırıp diz çöktü ve gözünü deliğe yaklaştırdı. Bir masanın bir kısmını ve iki el gördü; bir erkek, bir de kadın eli. Kilere baktığını tahmin etti. Daha iyi görebilmek için duruşunu değiştirdi. O zaman daha net bir şekilde görmeye başladı fakat ilk başta, gördüğünün ne olduğunu pek anlayamadı. Sonra beyni gözlerinin gördüğü şeyi kavradı ve gözleri kocaman açıldı.

Annesini bir masanın üstünde sırtüstü yatarken gördü ve üniformalı bir adam –general üniformasıydı bu, Paul İmparatorluk Muhafızlarının kuşağını görüyordu– annesinin üstüne abanmıştı; pantolonu aşağıda, ayaklarının arasındaydı. İkisi de ileri geri hareketler yapıyor ve inleme sesleri çıkarıyorlardı. Sonrasında her şey ona bulanık gelmeye başladı. Kadının göğüslerini gördü, daha önce hiç görmediği, en azından gördüğünü hatırlamadığı göğüsleri gördü, baronesinkiler gibi göğüsleri; ama bunlar annesinin göğüsleriydi, göğüsler açıktı ve kadının giysisi omuzlarından aşağıya doğru çekilmişti. Adam annesini tutuyor, göğüslerini okşuyor, öpüyordu –*adam öpüyordu onları*– ve annesinin gözleri kapalıydı. Paul, adamın annesinin canını yakmadığını biliyor, ama ne yaptığını anlamıyor, annesinin yüzündeki o ifadenin ne demek ol-

* Fr.: Tamam. (ç.n.)

duğunu ve neler olduğunu bilmiyor, annesinin başka bir adamla tuhaf bir şekilde birlikte olduğunu biliyordu sadece. Ve sonra annesi o adamla öpüştü. Paul bunun ne olduğunu biliyordu; bir keresinde babası, Paul'ün kendilerini gördüğünden habersiz, annesini öpmüştü; ama farklı türden bir öpücüktü bu, annesinin Paul'ü öpmesinden de çok farklıydı. Sonra birden annesinin gözlerinin fal taşı gibi açılıverdiğini gördü. Kadın inledi, çırpındı ve "*Oui! Mon Dieu! Oui!*" diye bağırdı, ardından gözlerini tavana dikip, tam Paul'ün olduğu yere baktı. Paul panikledi ve annesinin kendisine baktığını düşündü, ama sonra hatırladı, kadın onu göremezdi; bu kadar küçük deliklerden, elbette göremezdi; ama yine de hızla geriye çekildi ve doğrulup oturdu.

Zorlukla nefes alıyor, yüzüne ateş bastığını hissediyor ve kalbi küt küt vuruyordu, öyle ki kalbini kulaklarında hissediyordu. Tıpkı, ağaç evden düştüğü ve nefesinin kesildiği günkü gibiydi. O zaman nefesi, derin solumalar halinde geri gelmişti sonunda. Şimdi de aynı şeyi hissediyordu ama bir ağaç ev ya da bir düşme falan yoktu. Annesi ve o adam vardı sadece. Dehşete de kapılmıştı ve her tarafı sızlıyor, korkuyordu. Gördüğü şeyin ne olduğunu bilmiyordu; yalnız, gizli bir şeye, annesinin yabancı bir adamla yapmaması gereken bir şeye benziyordu bu.

Tozlar yüzünden yanan gözlerini kapattı ve gözlerini ovuştururken bunların anlamını bulmaya çalıştı. Bu şekilde gizlice gözetlediği için utandı, yanlış bir şey yapmıştı, korkunç yanlış bir şey; bunu yapmamalıydı, bakmamalıydı, fakat artık çok geçti, bunu geriye alamazdı; keşke Moussa'yla buraya hiç gelmemiş olsalar, bu lanet olası gözetleme deliklerini ve geçidi hiç bilmeseler, keşke ağaç evde olsalardı, tam şu anda.

Karanlığın ötesinden Moussa'nın yavaşça seslendiğini duydu. "Paul!" Bir durgunluk ve sessizlik oldu. "Paul, nerdesin? Yiyecek getirdim! Ve bir şişe daha aldım! *Paul!*"

Paul yanıt vermedi. Sessizce oturmuş, tam karşıya bakıyordu. Dizlerini göğsüne çekmiş, kirli yüzünü avuçlarına bastırıyor, ağlamamak için korkunç bir çaba harcıyordu.

Dört gün sonra Napoléon savaş ilan etti.

Jules cepheye gitmek için hazırlanıyordu. Günleri karmakarışık faaliyetlerle doluydu. Evden erkenden çıkıp Tuileries'ye gidiyor, gece geç saatlerde dönüyor, yemek yiyecek zamanı zor buluyordu. Evde bile, Jules ve çocuklar hariç herkes uykudayken subaylar, askerler onu görmeye geliyordu. Çocuklar yukarıdaki pencerelerinden, ön taraftaki araba yolunu gözlüyorlardı. Herkeste bir telaş vardı. Kuryeler atlarıyla hızla ön kapıya kadar geliyor, eve birtakım mesajlar getiriyorlardı. Çizmeleri ön salonda tak tak sesler çıkarıyordu. Bekledikleri sırada evde bir sessizlik oluyor, sonra cevap mesajını alıp giderlerken çizmeleri yine tak tak sesler çıkarıyordu.

Bazı geceler, çocuklar Henri'yle Jules'ün tartıştığını duyuyordu. Konuştukları şeyleri, savaşla ilgili bir şeyler olması dışında hiç anlamıyorlardı. Moussa geçide gidip dinlemek istiyor, Paul ilgilenmiyordu. Artık orada sürünmeyi bıraktığını söylüyordu.

Paul babasına büyük bir saygı duyuyor ve savaşın patlak vermesiyle birlikte, babasını o sırada Paris'in, belki imparator hariç en önemli adamı sanıyordu. Jules, çocuğun o güne dek gördüğü en büyük, en cesur, en güçlü adamdı. Paul, diğer askerlerin ona selam verdiğini ya da karşısında esas duruşa geçtiğini ya da bir emrini yerine getirmek üzere koştuğunu görünce göğsü gururla kabarıyordu. Babasını üniformasını giyerken seyretmek de hoşuna gidiyordu. Babası bu konuda çok titizdi; her hareketi dakik ve düzenliydi, giysisinin her santimetre karesi ütülü, her düğmesi parlak, her şeyi düzgündü. Albay yokken Paul onun üniformasına, kılıcına, tabancalarına ve koyu kırmızı kuşağına dokunur, asker olmanın nasıl bir şey olduğunu düşünürdü. Bir gün kendisinin giyeceği üniformayı düşlerdi.

İki yıl önce Paul sekiz yaşına bastığında, Jules kılıcını ona parlattırmaya başlamıştı. Paul kılıcı saygıyla tutuyordu. Kılıcın boyu bir metreden fazlaydı, fildişi sapında kartal başı biçiminde oyulmuş bir şekil vardı. Bu kılıç Paul'ün büyük-büyük-büyükbabasınındı ve bunu Devrim sırasında kullanmıştı. Par-

mağını kılıcın uzun ve keskin kenarı boyunca, keskin çelik parmağını kesmesin diye yavaşça gezdirirdi. Onu cila ve yumuşak bez kullanarak parlatır, sonunda kılıçta kendi yüzünü görürdü. Cilalamayı bitirip de mükemmel bir bir iş çıkardığına karar verince, babası kılıcı eleştirel bir gözle incelerdi. Albay daima bir kusur bulur ve acemi bir ere yaptığı gibi ders verirdi Paul'e.

"Kılıcın senin arkadaşındır, dostundur. Senin şerefinin bir uzantısıdır. Gururunu göster oğlum. Onun öyle görünmesini sağla."

Paul bazen ne kadar uğraşırsa uğraşsın sorunun nerede olduğunu göremez, tekrar aynı işleme başlar, albayın kabul etmesi için çoğu zaman üç kez yeniden cilalamak zorunda kalırdı.

Şimdi de, Jules yatak odasında üniformalarını, temizlik malzemelerini ve evraklarını bavullarına doldururken Paul onun kılıcını parlatıyordu yine. Yanında Moussa vardı. Çocuklar her şeyi paylaşır, ama kılıç görevini paylaşmazdı. Paul, Moussa'nın kumaş parçası getirme ya da cila tutma gibi işlerde yardımcılık yapmasına izin verir, ama kılıca dokunmasına izin vermezdi.

"Savaşmaya nereye gidiyorlar?" diye sordu Moussa, Paul kılıçla meşgulken.

Paul omuzlarını kaldırdı. "Bilmiyorum. Öldürecek Prusyalı bulabilecekleri bir yere. Prusya'ya, herhalde."

"Bence senin baban onlardan bir sürü öldürür."

"Bin tanesini falan öldürür, herhalde."

Moussa hayret belirten bir ıslık çaldı. Bu sayı çok fazlaydı, Jules amca için bile çoktu. "Nasıl öldürecek bu kadar çoğunu?"

"Bilmiyorum. Onları deşecektir önce. Böyle." Paul kılıcı iki eliyle kaldırdı ve bir Prusyalıya sapladı. "Bence onlara bir de ateş edecektir. Sırf emin olmak için."

"Ya onlar da ateş ederse?"

Paul kaşlarını çattı. "Herkes bilir ki Prusyalılar nişan almasını bilmez. Prusyalılar hanım evladıdır."

"Avusturyalıları yenmediler mi?"

"Avusturyalılar da hanım evladıdır."

Moussa biliyordu, doğruydu bu. Herkes böyle söylüyordu.

Sonunda Paul kılıcın cilasını bitirdi. Kılıcın daha önce hiç bu kadar hoş görünmediğinden emindi. İlk önce Moussa'ya kontrol ettirdi ve Moussa elini bile sürmediği halde Paul kılıcı yeniden cilaladı. Sonra büyük bir heyecanla Jules'e götürdü ve Jules alıp inceledi. Paul nefesini tutmuş, tekrar cilalaması yolundaki, kaçınılmaz emri bekliyordu. Jules kılıcı çevirip iki tarafına da baktı. Kaldırıp pencerenin ışığına tuttu. Kılıç parıldadı. Paul işini çok iyi yapmıştı. Mükemmeldi. Ama babası sıcak ya da duygularını gösteren bir adam değildi. Bir şeyi beğendiğini gösterecek şekilde gülümsemesi mümkün değildi. Sanki bir ermiş gibi hitap etti Paul'e.

"Aferin" dedi başını kabaca sallayarak. "Kabul edilebilir." Kılıcı masanın üstüne koydu ve bavul yerleştirmeye devam etti.

Paul kendinden geçmişti.

Ertesi sabah Jules gün doğmadan evden ayrıldı. Élisabeth'le çocuklar arabaya binip Gare du Nord'a kadar geçirdiler onu. Paul arabanın ön tarafına, babasının yanına oturdu. Moussa'ysa arkada, Élisabeth'in yanındaydı. Partiden beri Paul, Élisabeth'ten uzak duruyordu. Ona nasıl bakacağını ya da ne söyleyeceğini bilmiyordu. Onun yanında kendini çok sıkıntılı hissediyor ve bu yüzden, ondan uzak durmak için elinden geleni yapıyordu. Kadının kafası meşguldü ve bunun farkına varmış gibi görünmüyordu.

Şafak vakti bile dolu olan sokaklarda savaşın heyecanı vardı. Arabaları, yoğun trafik yüzünden zorlukla ilerleyebiliyordu. Seyyar satıcılar Galya tutkusunu ifade eden bültenler satıyordu. Köpekler havlayarak, horozlar öterek, meydan okuyan Paris'in kendine güvenini haykırıyordu. Asker grupları bir o tarafa bir bu tarafa, her biri ayrı yönlere ve her biri ayrı bir göreve gidiyordu. Cephane ve mühimmat dolu arabalar yolları tıkamış, müthiş bir trafik sıkışıklığı yaratmıştı.

Sokaklardaki hareketlilik tren istasyonuna akıyordu. Trenler, alaylar, mühimmat dolu vagonlar birbirinin ardı sıra yola çıkarken olağan trafik kesilmişti. Bitmez tükenmez bir

asker seli giriyordu istasyona. Hiçbir düzen yoktu, kargaşa vardı sadece. Askerler nereye gideceklerini ya da birliklerinin nerede olduğunu bilmiyor, istasyona gelmelerinin söylendiğini biliyorlardı sadece. Bazıları erken, bazıları geç, bazıları da yanlış istasyona gelmişti. Birçoğu sarhoştu. Bazıları peronlara çıkmış ve kalabalık tarafından kabaca bir kenara itilmişti. Kadınlar askerlere sarılıyor, ağlayarak vedalaşıyorlardı.

Jules peronda, karmaşadan rahatsız olarak, öfkeyle ilerlemeye çalışıyordu. Élisabeth'le çocuklar alelacele onu takip ediyor, Jules bir sarhoşu cezalandırmak yahut askerlere vagonlara binmelerini ve geçiş yolunu tıkamamalarını emretmek için durduğunda bekliyorlardı. Umutsuzca bir şeydi yaptığı; ama Jules, Jules'dü işte ve elinden geleni yapmaya çalışıyordu yine de: "Hey, sen! Çek şu sandıkları! Onbaşı! Şu adamı ayağa kaldırıp istasyona götür! Hakkında rapor tuttur... Nerede senin subayın? ... Nerede senin tüfeğin? ... Kim buranın sorumlusu?"

Bu sözlerin hiçbiri pek işe yaramadı. Albay geçerken askerlerden bazıları dudak büküyor, kaba el hareketleri yapıyordu. Paul bunları görünce şaşırdı ve üzüldü. Moussa her şeye aval aval bakıyordu. Élisabeth kederli bir yüz ifadesi takınmıştı. İhtiyatlı bir şekilde sarhoşların, çöplerin ve kutuların uzağından geçiyor, kendisine değmemeleri için elinden geleni yapıyor, Jules'le evde vedalaşmayı akıl edebilmiş olmayı diliyordu içinden. Ama sonunda Jules'ün peronuna vardılar. Tren daha yeni geliyordu, yani beklemeleri gerekti. Paul babasının yanında durdu ve tepesinden duman püskürten lokomotifi seyretti. Trenin keskin düdüğü kocaman salonda yankılandı. Vagonların arasından kabararak yükselen buhar bulutları, tüm peronu beyaz sisten bir örtü gibi sardı.

Paul hiç düşünmeden babasının elini tutmaya kalkıştı, fakat albay elini çekti. "Bunun için fazlasıyla büyüksün" dedi, başını eğip ona bakmaksızın. Paul elini aşağı indirdi ve yüzünün kızardığını hissetti. Günün heyecanının yerini, babasının gidiyor olması gerçeği alıyordu. Bu gerçek, etkisini şimdi gösteriyordu işte: Babası gidiyordu. Paul onu bir süre, belki de

uzun bir süre görmeyecekti. Savaşların ne kadar sürdüğünü bilmiyordu. Bunu Moussa'ya sormuş, o da bilememiş, ama genelde her şeyi bilen Gascon'a sormayı teklif etmişti. Ama Gascon sadece omuzlarını kaldırmış ve "Ne kadar gerekirse o kadar sürer" demişti. Paul boğazında bir şeyin düğümlendiğini hissetti. Keşke kendisi gidebilseydi.

Élisabeth Jules'ün yanında duruyordu. Gözleri parlaktı ve yüzünde gerginlik belirtisi yoktu. Jules'ün savaşta öleceğinden endişelenmeyi çoktan bırakmıştı. Onun bir mareşal olacağından çok emindi ve bu hedefe doğru yolculukta ölümün arka koltukta oturması gerekiyordu. Bu savaş bir nimetti. Élisabeth'e gereken, *onlara* gereken şey buydu. Savaş, barışta asla hızlandırılamayacak terfileri hızlandırırdı. Şimdi bir albaya *au revoir** diyordu, dönüşte bir generali karşılayacaktı. Gitmeye hazırlanan kocasına gülümsedi.

"Bize onur getireceğinden eminim Jules."

Jules dimdik durarak onu yanaklarından öptü. Herkesin arasında sevgi gösterisi yapmaktan rahatsız olurdu. "Durum müsait olunca sana mektup yazacağım" dedi.

"Çok Prusyalı öldür Jules amca!" dedi Moussa.

Jules el salladı. Tam trene binmek üzereyken, Paul ona doğru koştu birden.

"Bekle baba, unuttum! Sana bir hediye yaptım!"

Bütün yüzüne yayılan bir gülümsemeyle hediyeyi büyük adama verdi. Bunu, bir meşe parçasını yontarak yapmıştı. Kabaca yapılmış olmasına karşın ne olduğu anlaşılıyordu. Bir oyuncak askerdi bu. Kolunun biri kırılmış, Paul de düz bir dal parçasını süngülü bir tüfek haline getirmiş ve kolun yerine yapıştırmıştı. Askerin yüzünü ve üniformasının düğmelerini boyayla yapmıştı. Şapka olarak da bir ceviz kabuğu kullanmıştı. Askerin yüzünde hafif bir gülümseme vardı.

Jules bunu elinde tutup çevirerek baktı. Çok etkilenmişti ve Paul'ün bunu yapmak için çok uzun bir zaman uğraşmış

* Fr.: Hoşça kal. (ç.n.)

olması gerektiğini biliyordu. Ama yüzünün ifadesi hiç değişmedi. Paul'ün parlattığı kılıcına bakar gibi inceledi oyuncağı.

"Kırılmış" dedi. "Ve bizim askerlerimiz böyle şapka giymez. Daha fazla dikkat etmen gerekirdi." Askeri cebine koydu. "Pekâlâ" dedi. "Bundan sonrakini daha dikkatli yap." Döndü ve trene girip gözden kayboldu.

Beş

Jules Paris'teyken, kendinden gayet emin bir şekilde, "Bir haftaya kadar Ren'i geçeriz ve iki haftaya kadar da Berlin'e varırız" diye tahminde bulunmuştu. Son iki yüzyılın çoğu dönemi göz önüne alınırsa, Fransız ordusunun yaptığı hep buydu gerçekten. Ama bu kez, Prusyalılarla durum böyle değildi. Savaş haberleri kötüydü. Bozgunun ardından, felaketler insanı şaşkına çeviren bir hızla geldi. Prusya'nın istila edileceği beklentisi hiç gerçekleşmedi. Gecikmeler ve kararsızlıklar Fransız ordusunu felç ederken, Prusya birlikleri ve topçu sınıfı Fransa'nın Alsace-Lorraine bölgesine yıldırım gibi daldı. Fransızların Saarbrücken'de kazandığı küçük bir zaferin ardından, Fohrbach, Wörth ve Weissembourg'da çok utanç verici yenilgiler arka arkaya geldi. Napoléon, hastalığından ötürü başkumandanlığı Mareşal Bazaine'e bırakmış, onun ordusu da Prusya sınırı yakınındaki müstahkem kent Metz'de kapana kısılmıştı. Elli binden fazla Fransız askeri ölmüş, yaralanmış yahut esir düşmüştü Metz'de. Prusyalılar kenti demirden bir mengene gibi kuşatmış, telgraf hatlarını kesmişlerdi ve herkesin uzun sürmesini beklediği kuşatma sırasında birliklerin hareketini kolaylaştırmak amacıyla, geçici bir demiryolu yapıyorlardı.

Savunma hatları birbiri ardına terk edilmişti: İlk önce Saar Nehri, sonra Moselle, sonra da Meuse. Fransız birlikleri Nancy kentini hiç çarpışmadan bırakmış ve kent dört Prusya askeri tarafından işgal edilmişti. Vosges geçitleri düşmüştü. Strasbourg, topçu bombardımanı altındaydı; Tour kuşatılmıştı. Givonne'da Fransız birlikleri yaklaşan düşmanı görünce paniğe kapılarak ormana kaçmıştı. Gravelotte'taki daha cesur Fransız birlikleri borularını çalmış, yerlerinden ayrılmamış ve ölmüşlerdi. Fransa'nın üstündeki gökyüzü yarılmıştı;

bütün gök gürültüleri ve şimşekler Prusyalı, tüm yağmurlar-sa Fransız kanıydı.

Her yerde felaketlerin ardından çöküşler geliyordu ve so-nunda Prusya veliahdının III. Ordusu, General Mac-Mahon'u Fransa'nın ortalarına kadar kovaladı ve Paris'i tehdit etmeye başladı. Mac-Mahon'un bitkin, aç ve şaşkın ordusu Châlons'a çekilmişti.

Geri çekilme ve bozgun haberleriyle oyalanmak Jules'e gö-re bir şey değildi. O daima tersliklerden güç alır, yenilgiler ka-rarlılığını pekiştirirdi. Metz'deki kuşatmayı yarmak istediğini telgrafla bildiren General Bazaine'in kuvvetleriyle birleşmek üzere harekete geçen yeni bir ordunun dört kolordusu, yani yüz kırk bin askerden fazla bir güç vardı Jules'ün çevresinde.

Fransa, Prusyalılara gününü gösterecekti şimdi, Tanrının yardımıyla.

Fransa tüm dünyaya gösterecekti bunu.

Fakat iyimser olmak için nedenleri olsa da, Jules'ün ruh hali karamsardı. Büyük ordular çarpışmış, binlerce asker ha-yatını vermişti ama kendi kılıcı hâlâ kuru, tabancası yağlı ve tüfeği kılıfında sessizce duruyordu. Tek bir Prusyalı, hatta tut-sak alınmış bir Prusyalı bile görmemişti. Onun alayı yeni or-dunun artçılığıyla görevlendirilmişti ve yağmacıları tutukla-makla, Fransız stoklarını, düşman eline geçmesin diye yak-makla uğraşıyordu; askerlerin moralini bozmaktan başka bir şeye yaramayan, köreltici görevlerdi bunlar.

Bu ordunun geçtiği yerde ne bir ot ne bir çalı ne bir sap bit-ki ne de ağaçların alçak dalları kalıyordu. Toprakta büyüyen her şey un ufak olup toprağa karışıyordu. Sabit duran her şey tekerleklerin, toynakların ve çizmelerin altında eziliyor, ta-nınmaz bir kırıntı tabakasına dönüşüyordu. Yolunun üstüne çıkan her şeyi yiyen devasa bir çekirge sürüsü gibiydi sanki. Jules, uğursuz bir kedere kapılmış olmasına karşın alayını yö-netiyor, asker kaçaklarını arıyor ve izi görünmeyen Prusyalı-ları dikkatle gözlüyordu. Bazaine'le birleşme planı hıza bağ-lıydı, fakat hava ve arazi şartları ilerlemeyi yavaşlatmak için gizli bir tertip içindeydi sanki. Bir sağanak gelip orduyu yaka-

ladı ve tam üzerine yerleşip, bardaktan boşanırcasına yağarak sırılsıklam etti. Arabalar çamura saplanıp kaldı ve devrilmeleri ya da yolun dışına çekilmeleri gerekti. Toplar terk edildi. Ateş yakacak kuru odun bulamadıklarından, askerler soğuk tayın yiyip kötü şarap içiyor, perişan ıslak çadırlara tıkış tıkış doluşuyorlardı.

Jules'ün ordu gerisinde uğraşması gereken şeyler saat başı artıyordu. Sayıları giderek artan asker kaçakları vardı ve yakalanırlarsa tutuklanıp Châlons'a gönderiliyorlardı. Her yerde, safları bırakıp geride kalan askerler vardı; önce çok sayıda, daha sonraysa yüzlerceydi bunlar. Birçoğu sarhoştu ve kendini bilmez halde, hendeklerin içine düşüp kalıyorlardı. Ordu Reims'den yeterli erzak sağlayamadan geçmişti. Bunun sonucu olarak da askerler geçtikleri kırsal bölgeleri yağmaladılar. Fransız köylüleri, çiftlik hayvanlarından, ambarlarındaki buğdaya, kilerlerindeki erzaka kadar her şeylerini kendi ordularına kaptırdılar. Öfkelerinden başka hiçbir şeyleri kalmamıştı ve bu öfkenin en şiddetlisi Jules ve askerlerine yönelikti.

Moralini yitirmiş bir ordunun arkasını temizlemek, gururlu İmparatorluk Muhafızları albayına göre bir iş değildi. Karşısına çıkmak için geldiği düşman nerdeydi?

Jules, kötü ruh halini yenmenin tek bir yolu olduğunu biliyordu.

Öldürecek Prusyalılar bulması lazımdı.

"*Bonjour** Albayım."

Binbaşı Dupree, kendi süvari bölüğüyle at sürerek Jules'ün yanına geldi ve selam verdi. "Her şey sakin Komutanım. Gece devriyeleri raporlarını gönderdi. Yaklaşık on kilometre geriden bildirdiler, şuradan ve şuradan." Güneydoğudaki alçak bir tepeyi ve güneydeki, uzaktan zorlukla seçilebilen bir ağaçlığın ötesini gösterdi parmağıyla. "Eğer geliyorlarsa buralardan gelecekler."

* Fr.: Selam. (ç.n.)

"Geldikleri doğrudur ve uzun sürmeyecek." Jules, ordunun arkasındaki ağaçlığın arasına girip kaybolan bir sığır sürüsüne bakarak başını salladı. "Biz aslında Fransa'yı boydan boya geçmiyoruz" dedi. Başını çevirip geriye baktı. "Yağmurlar tozu yatıştırdı hiç olmazsa. Şimdi nerelerde olduğumuzu görüyoruz." Çantasından bir dürbün çıkardı ve güneydoğu yönündeki ufku yavaş ve sabit bir hızla tarayarak gözledi. Prusyalılar oradaydı, emindi bundan. Son bir gündür, uzaktan gelen top gürlemelerini ve zaman zaman tüfek seslerini duymuşlardı. Ama hiçbir şey görmüyordu. Asap bozucu bir şeydi bu.

Atlı bir haberci kuzeydoğudan nefes nefese, telaşla geldi. "Albayım, General Mac-Mahon bizim orduyu kuzeye çevirdi, Rethel'den yeni mühimmat almamız için. Devriyelerinizi güneydoğuda toplayacaksınız. Orada Prusyalılarla sıcak temas bekleniyor."

"*Rethel* mi?" diye sordu Jules, yanlış işitmediğinden emin olmak için.

"Evet Komutanım, levazım katarı için. VII. Ordu'nun hâlâ mermisi yok ve yiyecek yetersiz. Kırsal bölgeden erzak sağlayamıyoruz. Generale dört günlük erzak lazım. Bütün ordu bu yüzden yolundan sapacak Komutanım." Selam verdi ve gitti.

"Aman Tanrım, kuzeye dönmek delilik, Albayım" dedi Binbaşı Dupree. "Zaten çok ağır gidiyoruz. Şimdi bir de yönümüzü değiştiriyoruz ve yanlış tarafa gidiyoruz. Prusyalılar bizi çok zorlayacak. Generale kesinlikle zamanında yetişemeyeceğiz."

Jules de inanamıyordu bunlara. "Korkarım haklısınız Binbaşı. Ama Rethel dendi. Devam edelim."

Argonne tepelerindeki küçük çiftlik, taşlı patates tarlalarıyla ve orada burada boy vermiş huş ve dişbudak ağaçlarıyla çevriliydi. Çiftliğin arkasında bir ahır vardı. Yapılar eski, harap ve yarı yıkıktı; damları akıyor, çatlamış pencere ve kapıları kapanmıyordu. Arazi kurak ve verimsizdi; isteksiz bir topraktan sağlanabilecek kıt kanaat bir yaşamdan fazlasını hiçbir zaman vermemişti. Evin arkasında, tepelerdeki toprak-

tan artan yağmur sularını ilkbaharda ve yaz başında Meuse Nehri'ne götüren bir dere yatağı vardı. Şimdi kuruydu. Ordunun esas güçleri biraz daha batıdan geçtikleri için burayı gözden kaçırmıştı ve çitle çevrili avluda hâlâ atlar, bir öküz, bir domuz ve tavuklar vardı.

Ahır yanıyordu. Hayvanlar çıldırmış, avluda döne döne koşup duruyor, bağırıp cıyaklıyor ve çite doğru saldırıyorlardı. Evin ön kapısına yakın bir yere bağlanmış altı tane eyerli at vardı ama dışarıda hiçbir insan belirtisi yoktu.

Yüksek bir noktadan bakan Binbaşı Dupree yangından yükselen koyu dumanları kilometrelerce uzaktan gördü.

"Prusyalılar mı?" diye sordu dumanı göstererek.

Jules dürbünle baktı. "Olabilir. Bir bakalım."

Ağaçlıkları dikkatle gözden geçirerek çabucak çiftliğe yollandılar. Ağaçlıklar sakin ve boştu, kuşlar bile kımıldamıyordu. Eve temkinli bir şekilde yaklaştılar ve ön kapıya bağlanmış atları gördüler.

"Bunlar Prusyalıların atı değil" dedi binbaşı. "Fransız ordusunun da değil." Bir dakika durup düşündü. "Yoksa komitacılar mı?"

"Fakat onlar olsaydı..." diye söze başlayan Jules'ün sesi bir erkek kahkahasıyla kesildi ve peşinden de yavaşça başlayıp gittikçe şiddetlenen korkunç bir inleme sesi geldi. Evin arka kapısından genç bir kadın fırladı; küçük bir çocuğu göğsüne bastırmıştı. Saçları dağılmış ve kirden yol yol olmuş yüzünü hemen hemen örtmüştü. Jules, bu haldeyken bile kadının çok güzel olduğunu görüyordu. Giysisinin boyun kısmı yırtılmış, omzundan aşağı sarkıyordu. Koşarken toz kaldırıyor, bacağının birini biraz sürüyordu. Jules kadının bir bacağının tahta olduğunu gördü. Kadın evin ön tarafına doğru koşmaya başlarken birden Jules'le binbaşıyı görüverdi. Dehşete kapılarak birden durdu. İnlemesi bir çığlığa dönüştü. Umutsuzca çevresine bakındı ve sonra öteki tarafa, yanan ahıra doğru koştu.

Jules atından çabucak indi ve kadına doğru yürüdü. Binbaşı Dupree çiftliğin çevresini kontrol etmek için iki müfreze gönderdi. O sırada evin arka kapısında bir adam belirdi. Üs-

tünde *Franc-tireur* yüzbaşı üniforması vardı. Yüksek sesle gülüyor ve sanki bir dansa ritim tutuyormuş gibi el çırpıyordu.

"*Ma chérie!*"* diye seslendi kadının arkasından. "Hemencecik kalkıp gittin! Daha yeni başlamıştık yahu!" Kadının feryadı hiç kesilmedi. Bahçe kapısına gitmek için, bacağını sürüye sürüye, yanan ahırın köşesini dönüp kayboldu. Adam hızla kadının peşinden gitmeye başladı. Gri üniforma giymiş başka bir adam onun arkasından dışarı çıktı; el çırpıyor, gülüyor ve elden ele dolaştırdıkları bir şişeden brendi içiyordu.

"Yüzbaşı!" Jules'ün sesi gök gürlemesi gibi çıktı. Birden irkilen yüzbaşı döndü. Albayı görünce donup kaldı ve yüzüne yayılan gülümseme yok oldu. Jules gözünü adamdan hiç ayırmıyordu. İçinde hissettiği korkunç bir duyguyla, nelerin olup bittiğini daha fazla araştırmaya gerek kalmadan anladığını fark etti. *Franc-tireur'ler* hakkında çok şey duymuştu. Bunlar, Fransızların ilk bozgunlarından sonra harekete geçirilmiş düzensiz gruplar, gerillalardı ve görevleri Prusyalıları taciz etmek, pusuya düşürmek, haberleşme hatlarını kesmek, karışıklık yaratmak ve Prusyalıların halka korku salmak için göndermekti. Küçük ve birbirinden ayrı gruplar halindeki Uhlan komitacılarıyla çarpışmaktı. *Franc-tireur'ler,* düzenli ordunun disiplinini reddedip kırlarda dolaşmayı seçen ve normalden farklı taktiklere başvuran askerlerden oluşurdu. Bunlar gaddar savaşçılardı ve yalnız düşmana karşı değil, sivil insanlara karşı da aşırıya kaçmakla suçlanırlardı. Yakaladıkları Prusyalıların gırtlağını tuhaf bir şevkle kestikleri, ceset parçalarını anı olarak götürdükleri ve tüyler ürpertici, çok uzun işkenceler icat ettikleri söylenirdi. Jules onlar hakkında söylenenlerin ne kadarının gerçek, ne kadarının söylenceden ibaret olduğunu bilmiyordu. Onları Châlons'da görmüş, çok asi ve kaba bulmuştu. Bunların yarısını askeri mahkemeye çıkarmak, kalan yarısını da defetmek gerek, diye düşünmüştü. Şimdi karşısındaki adamlar, gerçi daha alçak sesle de olsa hâ-

* Fr.: Tatlım. (ç.n.)

lâ gülüyor ve şişeyi elden ele dolaştırmaya devam ediyordu. Jules'e ve birliğine gizlemeye bile gerek duymadan, küçümseyerek bakıyorlardı.

"Binbaşı Dupree, birkaç adam alın da, şu yangın için bir şeyler yapsınlar. Şu hayvanları kollayın. Onları çıkarın buradan. Ve bakın bakalım, kadın iyi mi." Jules dikkatini *Franc-tireur* yüzbaşısına çevirdi. Adamın saçı başı darmadağınıktı ve leş gibi içki kokuyordu. İriyarı, güçlü bir adamdı; kabarık, dağınık beyaz saçlarıyla tezat oluşturan gür ve kapkara bir sakalı vardı. Kalın kaşları, brendiden kıpkırmızı, ama yine de küstahça ve sert sert bakan gözlerini gölgeliyordu. Amacına ulaşması engellenmiş bir adam gibi ters ters bakıyordu.

"Sen! Neler oluyor burada ha?"

"Buradan geçiyorduk, gördük ki..."

Jules birden gürledi. "Bana 'Albayım' diye hitap edeceksin Yüzbaşı! Nasıl selam verileceğini unuttun mu yoksa ha? Adın ne senin? Ne birliğidir bu?" Adam kaşlarını çattı ve hor görürcesine, güya selamlıyormuş gibi elini salladı. "Yüzbaşı Victor Delescluze, Albayım, Üçüncü Vouziers Komitası." Adam bunları yavaşça, sesine biraz alay katarak ve son sözcüğü çok uzatarak söylemişti: "Koo... mii... taa...sı." Arkasındaki adamlar kıkırdadı.

"Evet Albayım, buradan geçerken Prusyalılar gördük."

"Burada mı? Burada mı Prusyalı gördün?"

"Söyledim, değil mi?"

"Albayım!" Bu bağıran Binbaşı Dupree'ydi ve sesinde bir telaş vardı. Jules yüzbaşıyı bırakıp hızla yürüyerek ahırın köşesini döndü. Kadın oradaydı çocuğuyla birlikte. Yere çökmüş, sırtını parmaklığa dayamıştı. Parmaklığın yanında bir erkek cesedi yatıyordu ve kocası olduğu kuşkusuzdu. Adamın üstünde yoksul köylülerin giydiği türden giysiler vardı. Yerde sırtüstü yatıyordu, yere düşerken açılan kolları bacakları o şekilde kalmıştı. Baktığını görmeyen kahverengi gözleri gökyüzüne dikiliydi. Alnından vurulmuştu.

Jules yaklaşırken köylünün karısı karnına doğru çektiği dizlerine sıkı sıkı sarıldı ve toprağın üzerinde sallanmaya baş-

ladı. Kadının inlemeleri derin ve biteviye bir böğürmeye, bir hayvanın çıkardığı seslere dönüştü. Kızına öyle kuvvetli sarılmıştı ki, parmak eklemleri basınçtan bembeyaz kesilmişti. Çocuk yaklaşık üç yaşlarında, ceylan gözlü, uzun kirpikli bir kız çocuğuydu ve ağlamaktan gözleri şişmişti. Kız, Jules'ü ve Binbaşı Dupree'yi görünce yüzünü annesinin göğsüne gömdü; ikisi birlikte, yavaş yavaş, öne arkaya, öne arkaya sallanıyordu.

Üstlerine bir gölge düştü, kadın başını kaldırıp baktı. Gözleri Jules'ün arkasındaki bir şeye odaklandı ve kasılarak daha hızlı sallanmaya başladı. Jules döndü. Arkasında Delescluze duruyordu.

"Orada bekle Yüzbaşı" dedi Jules.

"Niçin?" diye sordu Delescluze.

Bunun üzerine, Jules'ün gözleri birden alevlendi. "Binbaşı Dupree! Alın götürün şu..." Delescluze kaşlarını çattı ve emir verilmeden geriye çekildi. Jules diz çöktü yine.

"Madam" dedi kadının koluna hafifçe dokunarak. Kadın kolunu ondan kaçırdı. Jules de elini çekti. Kadın ona korkuyla bakıyordu.

"Madam bilmem gerekiyor. Yüzbaşı..." Delescluze'ü gösterdi. "... yüzbaşı burada Prusyalıların olduğunu söylüyor. Bilmem gerekiyor madam. Bu doğru mu? Bunu size onlar mı yaptı? Kocanızı Prusyalılar mı öldürdü?"

Kadın sarsıldı. Bütün vücudu yaprak gibi titredi. Hiçbir şey söylemiyordu. Jules'ün, kadının gözlerinde ilk başta gördüğü dehşet hiç azalmamıştı.

"Madam, *s'il vous plaît.** Artık emniyettesiniz. Bana burada olanları anlatın. Eğer Prusyalılarsa onları hemen bulmalıyız."

Sessizlik.

Jules birkaç kez daha denedi, fakat bir işe yaramadı.

"Bir de sen dene, ondan bir şey öğrenecek misin bakalım" dedi Jules, Binbaşı Dupree'ye ve sonra Delescluze'e döndü.

* Fr.: Lütfen. (ç.n.)

"Sana yalan mı söyledi Albayım?" diye sordu Delescluze.

"Niçin söylesin ki?" Jules'ün sesi sertti.

"Bu kadın isterik. Her şeyi söyleyebilir."

"Seni endişelendirebilecek ne söyleyebilir Yüzbaşı?" Jules ona dikkatle ve buz gibi bakıyordu.

"O bir sakat, Albayım. Sakat bir köylü kadın alt tarafı. Onun ne söylediği hiç önemli değil."

"Beni iğrendiriyorsun Yüzbaşı. O bir Fransız kadını. Senin Prusyalılarla uğraşman gerekirdi."

"Öyle yapıyorduk zaten."

"Onlardan hiçbir iz yok. Onların burada olduğunu gösteren hiçbir belirti yok."

"Buradaydılar Albayım. Buradaydılar diyorum sana. Dört kişi. Uhlanlar. Onları gördüm. Adamlarım onları gördü. Onları kaçırttık. Pekiyi, şu ölen adam nedir Albayım? Kendi kendini mi vurdu sanıyorsun?"

"Bilmiyorum Yüzbaşı. Niçin onların peşinden gitmediniz?"

"Tam onların peşinden gidecekken siz geldiniz."

"Bana öyle geliyor ki, ben buraya geldiğimde sen onları kovalamak yerine *bu kadını* kovalamaya başlamıştın."

"Lanet olsun, Albayım, birazcık eğleniyordum sadece."

O sırada, Binbaşı Dupree'nin çiftlik çevresinde tetkik yapmak üzere gönderdiği teğmenlerden biri atıyla geldi ve önlerinde durdu.

"Uhlanlardan bir iz var mı?" diye sordu Jules.

"Hayır Komutanım, hiç iz yok. İki defa dolaştık. *Rien du tout,** Albayım."

Jules yüzbaşının gözlerine uzun uzun baktı. Delescluze'ün yalan söylediğinden emindi. Baktığı kişinin bir katil, bir hırsız olduğundan emindi ama kadın konuşmadığı sürece yapabileceği hiçbir şey yoktu ve Binbaşı Dupree'nin de kadını konuşturma konusunda pek başarılı olmadığı anlaşılıyordu. Üs-

* Fr.: Hiç bir şey yok. (ç.n.)

telik, burada daha fazla duramazdı. Yola devam etmesi gerekiyordu.

"Anlaşılan, senin Prusyalılar yer yarılıp içine girmiş Yüzbaşı" dedi.

"Onlar çok kurnaz piçlerdir, doğru, Albayım" dedi Delescluze sırıtarak.

Jules yüzünü adamın yüzüne iyice yaklaştırdı. "Bence sen bir yalancısın Yüzbaşı. Bence sen bir katilsin ve alçağın birisin."

Delescluze kasıldı, yüzü kıpkırmızı oldu. Eli kılıcının kabzasına gitti, ama kendine hâkim oldu.

"Pisliğini alıp çek git buradan Delescluze. Şu leş kokan güruhu götür buradan hemen. Bir daha karşıma çıkarsan, gerekirse bir sebep uydurur tutuklatırım seni. Senin sırıtkan suratını bir giyotin bıçağının altında görmek çok sevindirecek beni."

Yüzbaşı Delescluze elini yine neşeli ve küstahça sallayarak selam verir gibi yaptı. "Peki Komutanım. *Je t'emmerde.** S.ktirin Albayım."

Hâlâ atının üzerindeki teğmen bu hakareti duydu ve tüfeğini çekmeye yeltendi. Jules, başından aşağı kaynar sular dökülmüş gibi oldu. Tüm askerlik yaşamı boyunca hiç bu kadar ağır bir küfür yememişti. Paris'te olsa, bu adamın tutuklanıp askeri mahkemeye götürülmesini bizzat üstlenirdi. Châlons'da, kamp alanında bile aynı şeyi yapardı. Ve bu adam Fransız ordusunun nizami birliklerinden olsaydı şimdi de yapacağı şey bu olurdu.

Fakat o anda Jules hayatının en büyük hatasını yaptı.

Adamı küçümsedi ve ordunun bir parçası olarak görmedi. O, haydutluk ve zorbalık yapmakla yükümlü bir eşkıyaydı, tüküreğini harcamaya bile değmezdi. Jules'ün, onu tutuklamak ve Chalôns'a ya da Paris'e mahkemeye götürmek için adamlarından bir kısmını görevlendirebilecek durumu yoktu.

* Fr.: Bana vız gelirsin. (ç.n.)

Bu iğrenç katillerin de kendilerine düşen miktarda Prusyalı öldüreceğinden kuşku duymuyordu ve bu da, onun kendi adalet isteğinden ağır bastı bu yanılgı anında.

Bu yüzden Jules hiçbir şey yapmadı, kendi subayını bir el işaretiyle durdurdu ve grubun gitmesine izin verdi. "*Laissez,** Teğmen. Önemli değil. Bu... bu *adamlar* gidiyor."

Delescluze sırıttı. "Aynen öyle Albayım, aynen öyle." Adamlarına döndü. "*On y va, messieurs*"** dedi albaya doğru hafifçe eğilip, albayın adamlarına el sallayarak. Aralarında gülüşüp şakalaşarak avludan çıktılar. Biraz sonra atlarına binmiş gidiyorlardı.

"İğrenç bir güruh" dedi teğmen.

"Orospu çocukları" dedi albay.

Bir ekip, çiftçiyi sığ bir mezara gömdü. Kadın onları boş gözlerle, oturduğu yerde hiç kıpırdamadan seyretti. Kızı, annesinin kolunun altından etrafı izliyordu. Evden ayrılacakları zaman, Binbaşı Dupree kadının kalkmasına yardım edip onu eve götürdü.

Yangın çabucak kendiliğinden söndü. Ahırdan yahut içindekilerden geriye hiçbir şey kalmamıştı. Kalan molozun birkaç yerinden hafifçe tüten dumanlar vardı hâlâ. Jules gerekli düzenlemelerin tamamlandığını görünce eve kısa bir süre uğradı. Kadın, çok az eşya bulunan yarı karanlık odasında oturuyordu. Jules önlerine gelip durdu. Olanlar için büyük bir acı duyuyor, ama söyleyecek bir şey bulamıyordu.

Yavaşça uzandı ve küçük kızın saçına dokundu. Yumuşacıktı, Paul'ün bebeklik saçını hatırlattı ona. Hemen ardından döndü ve çıkıp gitti.

Bir saat sonra Jules, Binbaşı Dupree'yle birlikte, çevrelerindeki araziye hâkim bir kayalığın tepesindeydi. Kuzeye bakınca, hâlâ ağır ağır Rethel'e doğru sürünürcesine ilerleyen ordu-

* Fr.: Bırakın. (ç.n.)
** Fr.: Gidiyoruz Beyler. (ç.n.)

nun siyah ve gri kütlesini görüyorlardı. Prusyalılar doğu tarafında bir yerlerdeydi, fakat ortada izleri yoktu. Bir müfrezeyi kuzeydoğuya, diğerini güneydoğuya göndermiş ve o gün ikindi vakti Marchault adlı küçük bir köyde tekrar buluşma talimatı vermişti.

Ufku taramayı bitirdi ve dürbünü, bulundukları yerin aşağısındaki bölgeye çevirdi. Çiftlik evini görüyordu. Kadının, kucağında çocuğuyla birlikte bakışı hâlâ gözlerinin önündeydi. *Franc-tireur'ler* aklına gelince boğazında bir öfkenin yükseldiğini hissetti. Prusyalılarla çarpışmak ona yetmeyecekti. Bu hayvanların da hakkından gelmeliydi.

Şu ordunun gerisinde değil, ön saflarında olmayı nasıl da isterdim.

Birden binbaşı koluna dokundu. "Albayım!"

Jules binbaşının gösterdiği yere baktı. Güneş arkalarındaydı ve bulundukları tepeden kilometrelerce öteleri görebiliyorlardı. Bakarken Jules'ün yüzünde bir gülümseme belirdi. Omuzlarının arkasından gelen güneş her şeyi aydınlatıyordu: en öndeki atlının elindeki mızrak, miğferlerindeki altın rengi amblemler, göğüslerindeki beyaz kuşaklar, boyunlarındaki ve bellerindeki koyu kırmızı bantlar, atların üzerindeki kırmızı kenarlı mavi örtüler. Uzakta olmalarına karşın, yanlışlık olamazdı: Altı tane Uhlan, büyük bir ihtiyatla onların aşağısındaki ağaçlık bir bölgeden geçiyordu. Yoldan görülmeyecek konumdaydılar ama Jules'ün bulunduğu yerden çok rahat görünüyorlardı doğrusu.

"Arkalarından gelen başkaları da var mı?"

"*Non,* Albayım, *c'est une partie seulement*"* dedi binbaşı. Prusya devriyesi yalnızdı ve her zamanki gibi küçük keşif kolları halinde dolaşıyorlardı. Jules ruhunun göğe süzüldüğünü ve kanının hızlandığını hissetti. Prusyalılar, Tanrım, Prusyalılar vardı nihayet! Atı heyecanını hissetti ve ayaklarını sabırsızca yere sürttü.

* Fr.: Sadece bir grup. (ç.n.)

"Haydi şunlara bir baskın yapalım Binbaşı!" Gözlemeye devam etti ve dürbünün objektifi tekrar çiftliğe takılınca duruverdi birden.

"*Merde!*" diye küfür etti.

"Albayım?"

"*Franc-tireur'ler*. Geri gelmişler."

Delescluze'le beş adamı çalılıkların arasında beklemişler ve yollarının açık olduğundan emin olunca çiftliğe geri dönmüşlerdi. Jules dürbünüyle onların atlarından indiğini gördü. Delescluze adamlarının başında içeri girdi. Jules onların ne istediğini ve ne yapacaklarını biliyordu. Neler olacağını düşününce kan beynine sıçradı.

Çabucak düşündü. Prusyalılarla karşılaşmak istiyorsa da, bunlar küçük bir gruptu. Dupree bunları kolayca yakalardı.

O, Yüzbaşı Delescluze'le uğraşacaktı.

"Binbaşı, ben altı adam alacağım. Çiftliğe gidiyorum yine. Geri kalanını sen al ve Uhlanların peşine düş. Orada, yolun Attigny'ye döndüğü yerdeki şu ağaçlıkta beklersen onları kolayca yakalarsın. Onları hallettikten sonra bizi şurada bekle." Jules yoldaki geniş dönemeci gösterdi.

Dupree başını sallayarak onayladı; yüzünde bir gülümseme vardı. Onun için fark etmezdi. Prusyalılar ya da Delescluze; haftalardır boş geçen günlerden sonra yapacak bir şeyleri vardı sonunda.

İki grup ayrıldı ve kayalığın ters taraflarından aşağı inip kayboldular. Jules kadını düşünüyor, kaybedecek zaman olmadığını biliyordu. Atını hızlandırdı. Yere sağlam basan, gayretli hayvan tepeden inerlerken taşlık araziyi kolayca geçti. Bir koyaktan, sonra seyrek bir koruluktan hızla geçip taşlı tarlalarda dümdüz ilerlediler. Çiftliğe ait patates tarlalarına girdiklerinde Jules'ü takip eden askerler ilerleyip onun yanına geldiler ve böylece bir hat halinde, baldırları birbirine değecek şekilde sürdüler atlarını. Tarlalarda koşarken atlarının toynakları boğuk ve hafif bir gürültü çıkarıyordu.

Çiftlik evinin içinde Delescluze kadının üstünden kalkmış, pantolonunun düğmelerini ilikliyordu. Öfkeliydi. Şirret karı

onu zevkinden mahrum etmişti. Küçük kızını bir türlü bırakmamış, bu yüzden Delescluze o çığlık atan şeyi kadının kollarından zorla çekip almış, sürükleyerek adamlarından birine vermişti bir erzak torbası gibi. O andan sonra da kadın onunla bir ifrit gibi, Delescluze'ün erkeklerde bile görmediği bir saldırganlık ve güçle dövüşmüştü. Kadın onun kafasının yan tarafına yumruk atmış, bu yüzden kulakları çınlamıştı. Kadının bir kolunu tuttu, fakat kadın diğer eliyle onun gözünü tırmaladı ve tırnağını gözüne soktu. Delescluze acıdan bağırdı, kadının ağzına çok sert bir şekilde vurdu. Kadına tekrar tekrar vurdu, kadının ağzının içinde bir şeyin çatırdadığını duydu, fakat kadın dövüşmeyi bırakmıyor, pes etmiyordu. Sonunda, kadının kafasına vurmak için tabancasına uzanırken kadın o lanet olası tahta bacağıyla onun kasıklarına çok kötü bir darbe vurdu. İşte o anda, dikilmiş olan organı –o ana kadar, kadından yayılan öfke ve güç patlamasının verdiği tahrikle fena halde dikilmiş organı– birden iniverdi. Kadın bunu yaptığında, onun erkeklik gücünü elinden alıp acıya dönüştürerek iki büklüm çırpınmasına neden olduğunda, adamlarının onunla alay ettiğini, bu sakat kadının verdiği savaş karşısında düştüğü âciz duruma güldüğünü duyduğunda öfkeden buz kesmiş, gözleri hiddetle yuvalarından uğramış ve birden fırlamıştı yerinden. Kadını yere atıp üstüne çıkarak altında kıstırdı ve parmaklarını kadının gırtlağına bastırdı, bastırdı; kadının nefesi tıkandı. Delescluze başparmaklarının altında kadının boyun kemiğini hissedene kadar bastırdı. Kadın ona nefretle dolu, dışarıya fırlayan ama teslim olmayan korkunç gözlerle bakıyordu. Sonunda dudakları morardı ve sonsuzlukmuş gibi gelen bir sürenin ardından kolları yavaş yavaş haretsizleşti, bacakları güçsüzleşti, nihayet çırpınmayı bıraktı; yaşam bedenini terk etti ve kadın öldü.

"S.ktiğimin orospusu!" diye bağırdı kadına, çabalayıp ayağa kalkarken. "Kaltak!"

Adamlarından biri güldü. Delescluze dönüp adama vurdu, adam yere yıkıldı ve yüzbaşı tam o sırada, camı kırık ön pencereden bakıp, Jules'le askerlerinin tarladan eve doğru hızla

geldiğini gördü. Delescluze kendisinin de, adamlarının da kaçamayacağını biliyordu. Seçim yapma şansı yoktu.

Ne yapmaları gerektiğini biliyordu.

Jules'ün müfrezesindekilerden hiçbiri bir çatışma beklemiyordu. Sarhoş ve disiplinsiz birkaç çeteciyle biraz hırgür çıkacağını ve birkaç kişinin tutuklanacağını sanıyorlardı sadece. Bu iş için sabırsızlanıyorlardı ve atlarını yan yana sürerken kendilerinden gayet emin, hatta kibirliydiler; beyaz üniformaları, kırmızı pantolonları, siyah uzun çizmeleri ve apoletleriyle, İmparatorluk Muhafızlarının gururlu askerleriydi, korku veren Muhafızlardı onlar; altın sarısı miğferlerinin üstündeki kuştüyü sorguçları, arkalarından esen rüzgârla dalgalanıyordu. Çabucak bu işin üstesinden gelecek, sonra da asıl hareketin olduğu yerde binbaşıya katılacaklardı.

Çiftlik evine yaklaşırlarken evden açılan ilk yaylım ateşinin gümbürtüsü koptu birden ve içlerinden dördü hemen öldü. Albayın atı göğsünden bir kurşun yiyip yere yıkıldı. Jules hızla yere düştü ve bayıldı. Şaşkına dönen diğer iki adam umutsuzca ilerlemeye çalıştılar fakat atları korkup şahlandı. Adamlar silahlarına davrandı, fakat vakit yoktu. Evden silahlar patladı yine. Adamların ikisi de yere düştü, birisinin yüzü korkunç bir şekilde yaralanmış, diğeri ölmüştü. İlk ateş ile sonuncusunun arasından otuz saniye bile geçmemişti. Yüzünden yaralanan adam acıyla kıvranıyordu ve onun çığlıklarından başka ses kalmamıştı.

Evin kapısı açıldı. Çetecilerden biri dışarıyı gözledi temkinli bir şekilde. Başka kimsenin olmadığından emin olunca, yerde cıyaklayan bedene doğru yürüdü. Tüfeğini doğrultup ateş etti.

Çiftliğin önündeki patates tarlasında her şey sessizdi yine.

Jules'ün bilinci yerine geldiğinde, yüzü çiftlik evinin tozlu döşemesine dayalıydı. İlk farkına vardığı şey kokuydu, tanıdık bir şeyler vardı bu kokuda; keskin ve rahatsız edici bir kokuydu. Düşmenin neden olduğu sersemlik devam ediyor, çetecilerin odada gidip geldiğini bir rüyadaymış gibi görüyordu.

Ölmüş Muhafız askerlerinin cesetlerini sürükleyip eve getirmişlerdi. Jules onları koyu ve bulanık bir sisin ardından sayıyordu: bir-iki-üç-dört-beş-altı ölü; hepsi ölmüş, beyazlardan ve kırmızılardan oluşan kanlı bir yığın halinde bir araya konmuşlar, üst üste atılmışlardı bez bebekler gibi; kollar ve bacaklar birbirine karışmıştı ve kandan nehirler akıyordu döşemenin üzerine.

Gülüşmeler, konuşmalar duyuyordu, sonra içlerinden ikisi Jules'ün fırlatılıp bırakıldığı duvara doğru geldi. Birisi onun ağzına tekme attı. Jules ağzında deri, kum ve kan tadı hissetti, ardından onu koltukaltlarından kavrayıp ayağa kaldırdılar. Jules başı dönerek bakınırken kadının cesedini gördü; elbisesi omzundan yırtılmış, belinin etrafına iliştirilmişti. Küçük kızı kadının göğsünün üstünde yüzükoyun yatıyordu ve sırtına saplanmış bir et bıçağının kara sapı görülüyordu.

Sonra kokunun nerden geldiğini fark etti. Çetecilerden biri odadaki her şeye, eşyalara, duvarlara ve cesetlere gazyağı serpmiş, Tanrım, bütün cesetler gazyağına bulanmıştı. Ve sonra bir adam diz çöküp bir kibrit çaktı ve Jules kafasındaki sisin ardından bağırarak hareket etti, eli yumuşak bir şeye değdi, fakat o sırada birisi arkasından vurdu ve alevler hareket geçerken Jules bayıldı yine.

Uyandığında karanlık olmuştu. Kımıldayamıyordu. Her yeri tutulmuş, kaskatı olmuştu. Bütün vücudu ağrıyordu. Elleri arkadan sıkıca bağlanmıştı. Parmaklarını hissetmiyor, kımıldatıp kımıldatamadığını bilmiyordu. Yuvarlanmaya çalıştı ama beceremedi. İnledi.

Delescluze karanlıkta karşısında oturuyordu. Ölen Muhafızlardan aldığı kırmızı örtülerden birinin üstüne çökmüştü. Bir şişeden brendi içiyordu.

"İyi, iyi, misafirimiz uyanmış. Doğrultun onu" dedi sert bir sesle. Bir asker Jules'ü üniformasının omzundan yakaladı. Bunu yaparken albayın apoletlerinden biri söküldü. Asker, elinden sarkan küçük ipek kordonlara baktı bir süre. Gülerek öteki apoletine uzandı, onu da söktü. Bunu, Jules'ün İtalya savaşında aldığı madalya, Cezayir'de aldığı bir nişanın kurdelesi

ve St. Cyr'den aldığı bir nişan takip etti; albayın rütbesini ve geçmişini gösteren tüm eklentiler çıktı ve asker bunların kimini kendi sıradan gömleğine takıp kimilerini de cebine tıktı.

"İşte" dedi, "ben şimdi tam da İmparatorluk Muhafızlarına uygun bir subayım" ve göğsünü şişirip, apoletleri omzunda tutarak fiyakayla dolaşmaya başladı.

Jules kendini toparlamaya çalışıyordu, ama nerede olduğuna dair hiçbir fikri yoktu. Kampta yanan bir ateş olmasa da açık gökyüzündeki dolunay her şeyi görmeye yetecek kadar ışık veriyordu. Kırlık bir yerlerdeydiler ama kendisi baygınken ne kadar uzaklara gelmiş olduklarını kestirmek olanaksızdı. Kafasını sallayarak, beynindeki sisten kurtulmaya çalıştı. Dudakları şişmiş, dili parçalanmış ve kanlıydı. Başı zonkluyor, damarları şakaklarında atıyordu. Birkaç dakika sonra kafası netleşmeye, kendine gelmeye başladı ve öfkesinin yeniden kabardığını hissetti.

"Biraz içkiye ne dersin *Albayım?*" Delescluze şişeyi Jules'e uzattı. Jules şişeye sert bir tekme attı. Bu hareket üzerine yüzbaşı kafasını salladı, sakin sakin kalktı ve devrilen şişeyi düzeltti. "Böyle kaliteli bir brendiyi ziyan etmek ayıp" dedi. "Charente'tan bu. Daha akıllı davranmalısın."

"Beni hemen bırakmanızı istiyorum" dedi Jules. Başından geçen onca şeye karşın sesi güçlü, kesin ve otoriter çıkmıştı. "Bana teslim olmanız gerekiyor."

İlk başta Delescluze karşılık vermedi, söyleneni duymamış gibiydi sanki. Sonra yüzüne bir sırıtma yayıldı, ardından adamlarıyla birlikte kahkahayı koyverdi.

"Esprin çok müthiş doğrusu" dedi, başını belirgin bir hayranlıkla sallayarak. "Ama korkarım senin kafan karışmış *Albayım.* Bana teslim olan sensin."

"Lanet olsun. Bu hakaretinden ötürü senin cehennemde yandığını göreceğim."

"Beni cehennemde belki görebilirsin Albay, ama bundan ötürü değil." Başını salladı. "Hayır Albay, bundan ötürü bana hiçbir şey olmaz. Bugün olanlar için, Paris'in büyük bir sahne-

sinde, belki de Comédie Française'de selamlanacağım, hem de beni alkışlayan ve bana çiçekler atan, öpücükler yollayan kalabalıkların önünde."

Jules söylenenleri anlayamadı. İşkencecisinin başı öne eğikti. Ara sıra başını kaldırıp ona bakıyor ve Jules mavimsi ay ışığında onun yüzünü görüyordu. Brendiyle parlayan gözlerinin ardında bir güç, kesin bir amaç ve korkunç bir öfke vardı. *Delescluze sarhoş değil,* diye düşündü. *Bu herif bir deli.*

"Sen delisin Delescluze."

Yüzbaşı zevkle güldü.

"Deliyim gerçekten Albay, deliyim gerçekten. Doğruya doğru. Akıllısın, bunu fark ettiğine göre." Oturdukları düzlükteki büyük bir ağaç kütüğüne yaslandı ve bir puro yaktı. Duman ağır ağır havaya yükseldi.

"Evet, *deli* doğru bir kelime, tam anlamıyla. Deli, ama salak değil. Deliyim ben, deliyim..." Sesi giderek azalırken düşünceleri de uzaklarda bir yere gitti. Birkaç saniye boyunca hiçbir şey söylemedi, sonra Jules'e baktı.

"Senden nefret ediyorum Albay. İğrençsin sen. Sen ve bütün o İmparatorluk Muhafızları birer domuzsunuz, çünkü siz imparatorluğu koruyorsunuz. Büyük, muhteşem, güçlü Napoléon ve onun hırsızlarla dolu sarayı. Ve sen ondan yana tavır alıp onun çizmelerini yalıyor, onun pis işlerini yapıyorsun. İmparatorluk kokuşmuş ve sen... sen... orospu çocuğu... sen onu savunuyorsun! Onu koruyorsun!" Öfkesi birden kabardı, çizmesi birden hareketlendi ve Jules'ün baldırını buldu. Jules bacağında keskin bir acı duydu, fakat yüzünün ifadesi değişmedi.

"Saçmalıyorsun Delescluze. Yani benim askerlerimi, imparatordan hoşlanmadığın için mi öldürdüğünü söylüyorsun?"

Delescluze Jules'e hor görerek baktı. "Eşeklik etme Albay. Ben senin askerlerini, biz bir parti verirken engel olmaya kalktıkları için öldürdüm. Ama biraz daha düşünecek olursam, sanırım onları imparatordan hoşlanmadığım için öldürmüşümdür, evet. Evet Albay. Bu pis imparatorluğun ömrünü uzatacak her şeyi öldürürüm. Senin imparatorun benim baba-

mı öldürdü. İlk önce arazisini gasp etti. Onun Baron Haussmann'ı, o büyük inşaatçı, kendisine bir cadde lazım olduğuna karar vermiş. O caddeyi yapmak için benim babamın canını aldı. Her şeyini aldı. Evini, dükkânını, ekmek kapısını. Haussmann her şeyi yıktı ve bunların yerine bir cadde yaptı, altına da Paris'in bütün kraliyet boklarını götürecek bir lağım döşedi. Babamın hayatının karşılığında boktan bir cadde! Babam bunun karşılığında hiçbir şey alamadı. Ne para ne senet ne de kayıplarını telafi edecek bir iş. Hiçbir şey. Babam itiraz edince güldüler. Hiçbir mahkeme onu dinlemedi. Ve geriye hiçbir şeyi kalmadığından sokaklarda yaşamaya başlayınca da köpek gibi vurup öldürdüler, kokmuş cesedini de, annem arabayla alıp götürsün diye o caddeye bıraktılar. Babamın hayatına karşılık bir cadde ve boklar."

Delescluze şişeyi kafasına dikip uzun uzun içti. Daha önce sarhoş değilse de, şimdi sarhoş olmak istiyormuş gibiydi sanki. Aya bakarak, dalgın dalgın, bir süre hiç konuşmadan oturdu. Uzaktan gelen top sesleri, o an için ikisini es geçen bir savaşın hafif gümbürtüleri duyuldu.

"Duyuyor musun Albay? Arka hatlarımızı vuran Prusyalıların sesi. Bu savaşı kazanacaklar Albay. Kazandılar bile. Bismarck ve onun lanet planları; herif kendimiz için yapamadığımızı bizim adımıza yapıyor. Miğferinin tepesindeki o çiviyi Napoléon'un kıçına sokacak ve hepimizi bu beladan kurtaracak."

Delescluze şişeyi yine kafasına dikti. "Elimden gelse hepinizi öldürürüm" dedi, "fakat elimden gelmez tabii. Ben ormana gideceğim ve Prusyalıları öldüreceğim, çünkü şu andan itibaren yapmam gereken şey bu. Onlara duyduğum nefret, koca imparatorluk götüne duyduğumdan bile fazla. Sana duyduğumdan da fazla. Fakat sonucu değiştirecek kadar çok Prusyalı öldüremem, ve sen ve senin pislikler de bunu becereme-yecek kadar güçsüzsünüz. Sonunda onlar kazanacak."

"Bana ne yapmak niyetindesin?" diye sordu Jules.

Bu soru Delescluze'ü alıp kamptan uzaklara götürdü sanki. Gözleri donuklaştı. Uzun bir süre yanıt vermedi, öyle ki Jules

onun kendisini duymadığını düşündü. Ama sonra Delescluze kendini toparladı ve ay ışığında iyice alevlenen gözlerle baktı Jules'e.

"Seni esir aldığımızdan beri bu soruyu uzun uzun düşündüm Albay. Tabii ki hemen infazı düşündüm önce. Seni o evin içinde bırakır, sana da biraz gazyağı tedarik eder ve benim purolardan birini takdim ederdim pekâlâ. Az kalsın yapacaktım bunu. Az kalsın yapacaktım. Ama bunun, böylesine kendini beğenmiş bir orospu çocuğu için çok şerefli bir son olduğunu düşündüm. Birileri, bu mükemmel, soylu ve cesur albayın savaşta öldüğünü sanabilirdi. Böyle bir şeye tahammül edemem. Senin çocuklarının, babalarını Prusyalılarla savaşırken ölen bir kahraman olarak bilmesine göz yumamam. Onların böyle sanması sinirime dokunur Albay, çünkü sizin imparatorluğunuzda kahraman falan yok. Bir sürü put var ama kahraman yok."

Elini alnına koydu. "Ve sonra birden aklıma bir şey geldi, kafamda bir şimşek çaktı sanki. Ben basit bir adamım ama ben bile bu fikrin güzelliğine hayran kaldım doğrusu. Sen benim intikamım için mükemmel bir araçsın. Sana ne yapacağımı soruyorsun değil mi? Seni, seninkilere geri vereceğim." Gülümsedi. "Châlons'a geri göndereceğim seni! Seni geri göndereceğim ve kendi köpeklerine yedireceğim. Seni küçük bir espriyle beraber yollayacağım, hayatını biraz ilginç hale getirecek, en azından bir süre."

Jules hiçbir şey anlamadan, boş boş baktı.

"Anladın mı Albay" dedi Delescluze, "benim yok etmek istediğim sen değilsin, senin şerefin."

Delescluze adamlarından birine sert bir sesle, "Bir fener getir!" diye bağırdı. "Işığını da kıs!" Delescluze sırt çantasını karıştırıp birkaç kâğıt ve bir kurşunkalem çıkardı. Fener onun yanına getirilip yere konunca yazmak için öne eğildi.

"Bugün ayın kaçı?" diye sordu.

Jules hiçbir şey söylemedi.

"Önemli değil" dedi Delescluze omuz silkerek. "Bence bugün ayın yirmi dördü." Kâğıdın üstüne eğildi.

Châlons Kampı Komutanlığı'na,
Ben, III. Vouziers Komitası'nın komutanı Yüzbaşı Victor Delescluze, bir mahkûmu sizin nezaretinize teslim ediyorum. Müfrezemiz bu subayın, bu yılın 24 Ağustos'unda, birliğini Marchault civarında Prusyalıların güçlü bir alay devriyesiyle muharebeye soktuğuna tanık oldu. Benim müfrezem bu muharebeye katılamayacak kadar uzaktaydı ve muharebenin gidişatını bir tepeden seyretmekten başka yapabileceğimiz bir şey yoktu. Subayın askerleri, muharebeye giriştiklerinde, ilk başta Prusyalı düşmanlara karşı başarılı görünüyorlardı. Korkunç bir ateş gücüne karşı cesurca direndiler ve ben kendi adıma, onlara birlik olarak bir kahramanlık onuru verilmesini teklif ediyorum. Ama muharebenin gidişatı onların aleyhine dönmeye başlarken gördük ki, albayları, bir İmparatorluk Muhafızları mensubu olan...

Delescluze başını kaldırıp baktı. "Senin adın neydi Albay?" diye sordu.

"DeVries. Jules deVries."

"Ah, bir soylu adı; tahmin etmiştim Albay. Güzel isim gerçekten." Yazmaya devam etti yine.

... Jules deVries, ki kendisi, askerlerinin katledilmesini bir tepeden seyrediyordu, atını ters yöne çevirdi ve dörtnala uzaklaştı.

Biz albayın belki de, bizim bulunduğumuz yerden görülmeyen, kendi komutası altındaki diğer birlikleri hareket geçirmeye gittiğini düşündük. Ama bizler Fransa'nın davasına hizmet etmek için aşağıya yollandığımızda, kendisinin hâlâ kaçmaya devam ettiğini ve ulaşacağı başka hiçbir birliğin olmadığını fark ettik. Biz onun kaçmasına şaşırırken korkunç bir gerçek ortaya çıktı. Üniformasının ceketini ve gömleğini çıkarmıştı; üniformasının yerine sivil bir kıyafet giymeye niyetlendiğini, sadece tahmin edebiliriz. Bunu yaparken yakalandıktan sonra tekrar

tekrar sorduğumuz sorulara cevap vermeyi her seferinde reddetti ve uzun süre bizi aldatmaya çalıştı. Ama suçunun tabiatı konusunda, yani askerlerini bırakıp, savaştan bir korkak gibi kaçma girişiminin kesinliği konusunda hiçbir kuşku olamaz.

Bu subayı savaş alanında yargılamak yerine sizin yargınıza teslim etmemin tek nedeni, kendisinin yüksek rütbesidir. Benim rütbem, yapılması gereken şeyleri yapmaya, Fransa'nın ve onun davasında ölme cesaretini ve gönüllülüğünü göstermiş olan evlatlarının onurunu kurtarmak için yapılması gereken şeyleri yapmaya yeterli değil.

Ben ve komutamdaki, bu olaya tanık olmuş bütün askerlerim, eğer kurulursa resmi bir askeri mahkemeyle tam bir işbirliğine hazırız. Ama hemen yakınımızdaki bölgelerde Prusya birliklerinin varlığı nedeniyle, kendimi yahut askerlerimi, sırf böyle çirkin bir meseleyi halletmek amacıyla, ulusumuza hizmetten bir an için bile uzaklaştırmayı vicdanen kabul edemem. Sonuç olarak, bu meseleyi adil sonucuna vardırabilmemiz için sizinle mümkün olan ilk fırsatta telgraf ya da mektupla temas kuracağım.

Yaptıklarımın sizin anlayış ve takdirinize mazhar olacağına güvenim tamdır.

Vive la France!

Yüzbaşı Victor Delescluze
III. Vouziers Komitası

Delescluze yazdıklarını bitirince sırtını kütüğe yasladı ve brendiden bir yudum içti. Loş ışıkta mektubu Jules'e monoton bir sesle tekrar okurken, yüzünde tatmin olmuş bir ifade vardı.

"Bence genel olarak epey iyi oldu, sence de öyle değil mi Albay?"

Jules bunları dinlerken duyduklarına inanmamaktan şaşkınlığa doğru yol almıştı.

"Sen bir aptalsın Delescluze. Bu asla bir işe yaramayacak. Onların hepsi beni tanır. Benim nasıl biri olduğumu bilir."

Delescluze gülümsedi ve kafasını salladı. "Senin dünyan bitti Jules deVries. Bu savaş bittikten sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak, bir daha hiç hem de. Sen çakalların arasında yaşıyorsun ve seni koruyacak bir imparator da kalmayacak. İmparatorluk falan olmayacak. Seni kendi türün silecek. Sana saldıracak ve diri diri yiyecekler."

"Yanılıyorsun Yüzbaşı. Ama fark etmez. Senin bu yaptığın" –başıyla mektubu gösterdi– "ancak bir geri zekâlının yapacağı, aptalca bir iş. Bütün yapabileceğin bundan ibaretse senin hakkında yanılmışım. Beni vursan daha iyi edersin. Çünkü er ya da geç seni bulur, ihanetini ve cinayetlerini ödetirim sana."

Delescluze buna sevimli bir gülümsemeyle karşılık verdi.

"Ben sanmıyorum Albay. Göreceğiz. Senin kendi dünyana duyduğun güven benimkinden daha fazla. Bu hiç olmazsa biraz ilginç günler yaşatacaktır sana; eminim bundan. Ve beni tekrar bulursun diye bir endişem falan yok. Birbirimizi bir daha hiç görmeyeceğiz Albay, bu dünyada olmayacak bu. Bundan da eminim."

Yüzbaşı Delescluze'ün, Jules'e Châlons'a kadar eşlik etmek üzere görevlendirdiği gardiyan, mahkûmuna kaba ve saygısızca davranıyordu. Jules'ün ellerini önden, bir iple öylesine sıkı bağladı ki derisini kanattı ve iki atın sırtında yola koyuldular. Yolda yoğun bir trafik vardı ve yolcuların çoğu, doğuda cereyan eden savaştan kaçan perişan mültecilerin oluşturduğu kafilelerdi. Jules, öküzlerin çektiği ve üst üste yığılmış yataklarla, yıpranmış mobilyalarla, tencere-tavalarla, giysilerle dolu ve hepsi de tozlu yolda bir yer kapmak için birbiriyle çekişen arabalardan oluşmuş uzun kafileler geçerken beklemek zorundaydı. Arabalara binebilmiş kadınlar ve çocuklar tıkış tıkış oturuyor, binemeyenlerse yürüyordu. Savaşın kazanılacağı ya da kaybedileceği konusunda hiçbir fikirleri yoktu ve ağır ağır, güçlükle yürüyorlardı tozlu sessizliğin içinde.

İçlerinden birkaçı mahkûma merakla baktı. Onun üniformasından anlamasalar da, hal ve tavrından mevki sahibi ve

önemli bir adam olduğunu anladılar. Jules ilk başlarda kendi düşüncelerine dalmıştı ve onları görmezden geldi; ama sonra sıkıla sıkıla onlarla göz göze gelmeye ve başardığında da göz temasını sürdürmeye çalıştı, sanki onları tüm bunların bir yanlışlık olduğuna ve katlanmak zorunda kaldığı şeyi hak etmediğine inandırmak istermiş gibi. Ama hiçbiri onun bakışlarından bu anlamı çıkaramadı. Hiçbiri anlayamadı bunu. Bakışlarını hep kaçırdılar ve onu sessiz yolculuğuyla baş başa bıraktılar. Bir süre sonra bununla uğraşmayı bıraktı ve dosdoğru karşıya dikti gözlerini.

Ağustos ikindisi çok sıcaktı. Jules'ün başında miğfer yoktu. Güneş tepesini kavurdu ve bedenini kuruttu. Korkunç susamıştı ama kendisini tutsak eden kişiden hiçbir şey, ne yiyecek ne su ne de herhangi bir yardım istemeyecekti. Onunla konuşmaktansa şeytanla konuşmayı tercih ederdi. Arkadaşlarıyla gece yaptıkları uzun brendi partisinden ötürü akşamdan kalma olan gardiyan yarı uyur yarı uyanık bir halde at sürüyor, yolculuk sırasında Jules'e pek dikkat etmiyordu. Uyuklarken arada başı önüne düşüyor, sonra birden kendine geliyor ve hemen uyanıveriyordu. Saatler boyu bu şekilde, hiç durmadan yola devam ettiler.

Sonunda, bir patikadan ibaret, ama Châlons'a kestirme giden, kimsenin pek bilmediği bir yolun sapağına geldiler. Gardiyan, anayolun sıkışıklığından kurtulmak için bu yola girdi. Anayolu geride bıraktıkça gürültüsü de giderek kayboldu. Yeni yolun iki yanında, hoş bir gölge yapan ve havayı serinleten ağaçlar vardı. Saat beş civarında bir derenin kenarına vardılar. Gardiyan dinlenmek ve atlara su vermek için dar bir köprünün yanındaki toprak setten aşağı doğru ilerledi. Atından indi ve sonra Jules'ü kaba bir şekilde çekip sırtüstü yere düşürdü.

"Tam da kıçının üstüne" diyerek güldü.

Adam arkasını döndü. Jules çabalayıp ayağa kalktı ve çevresine bakındı. Yakınlarda kimse yoktu. Daha önce kaçmayı düşünmemişti, çünkü Châlons'da mantığın üstün geleceğinden ve durumu hemen, onu esir alanın aleyhine döndüreceğinden emindi. Ama gardiyan arkasını dönünce Jules bu fır-

satı gördü ve nerdeyse hiç düşünmeden harekete geçti. Onun şansıydı bu! Hızla koştu, bağlanmış ellerini kaldırıp gardiyanın boynuna geçiriverdi. Ani bir hareketle güç kazanan, esir alınmasına, askerlerinin vahşice öldürülmesine, köylünün, karısının ve çocuğunun adice katledilmesine köpüren Jules, arkadan saldırarak adamı çenesinin altından kavrayıp ayaklarını yerden keserken, son yirmi dört saatte yaşadığı tüm duyguların yüzeye çıktığını hissetti. Gardiyan şiddetle çırpındı ve hiç bağıramadan, nefesi kesilerek, Jules'ün boynuna geçirdiği mengeneyi gevşetmek için elleriyle boynuna hamle yaptı. Jules onu yukarıda tutuyor, adamın kolları ve bacakları çaresizce çırpınıp duruyordu. Jules'ün amacı, bilinci kaybolunca kadar adamın boğazını sıkmak, sonra da onun kemerindeki bıçakla ipleri kesip serbest kalmaktı. Gardiyan hırıldadı, anlaşılmaz bir şeyler söylemeye çalıştı, ama Jules'ün saldırısının gücü ve öfkesi karşısında çaresizdi; gücü tükenirken yavaş yavaş çökmeye başladı.

Jules zaferin baş döndürücü heyecanını hissetti; biraz sonra serbest kalacağını biliyordu. Tam o sırada arkasından yediği sert bir darbeyle sersemledi. Dengesini yitirip yere düştü ama gardiyanı bırakmıyor, sımsıkı tutuyordu hâlâ.

"Kımıldama!" diye sert bir ses geldi. Jules bunun kimden geldiğini bilmiyor, fakat adamın boynunu sıkı sıkı tutmaya devam ediyordu ve sonunda kafasının arkasına gelen feci bir tekmeyle boğazı tıkanıverdi. Kolları hareketsizleşti ve gardiyanı bıraktı. Gardiyan yuvarlanarak ondan uzaklaştı; zorlukla nefes alıyor, öksürüyor, öğürüyor, toprağın üzerinde yüzükoyun yatarak hızlı hızlı soluk alıyordu.

Jules kendine geldi ve çevresine bakındı. Bir rahatlama dalgası hissetti birden. Ona vuran bir ağır süvari çavuşuydu.

"Çavuş, Tanrıya şükür ki geldin" dedi soluk soluğa, ayağa kalkmaya çalışırken. "Sen..."

"Sus be! Kimsin ulan sen? Gördüm, bu askeri öldürmeye kalktın!" Çavuş, Jules'ün hâlâ bağlı duran bileklerine ve yerde yüzükoyun, hâlâ nefes nefese yatan gardiyana baktı. Çavuş gardiyanın ayağa kalkmasına yardım etti. Adam, gırtlağında-

ki tahribat yüzünden hâlâ konuşamıyordu. Adam gücünü toplarken Jules yeniden konuşma girişiminde bulundu, çünkü duruma hemen hâkim olması gerektiğini, yoksa bunu bir daha hiç yapamayacağını biliyordu.

"Çavuş!" diye gürledi. "Ben 220. İmparatorluk Muhafız Alayı'nın komutanı Albay Jules deVries'yim! Bu adam beni hileyle esir aldı. Bu bir katildir, Vouziers civarında operasyon yapan komitacı bir gruptandır. Benim müfrezemi kandırıp tuzağa düşürdüler. Hepsini öldürdüler. Sivilleri öldürdüler ve..."

"Sus dedim!" diye gürledi çavuş sert bir sesle. Jules'e şüphe ve kuşkuyla bakıyordu. Onun daha önceki kimliğini bilemezdi, yalnız bu adam pek de İmparatorluk Muhafızları albayı gibi görünmüyordu. Öyle bir tavrı vardı, doğru, konuşma tarzı da subaylarınki gibiydi. Ama fiziksel görünüşü –harap olmuş, şişmiş, kararmış, yara bere içindeki yüzü ve apoletleri, madalyaları sökülmüş, yırtık pırtık bir üniforma kalıntısı– pek öyle söylemiyordu.

"Bir albay ha?" dedi. "Senin görünüşünden, ne olduğunu tam çıkaramıyorum, ama çizgiyi bir daha aşmaya kalkarsan gene vururum ha! Burada komuta bende!"

Sonunda gardiyan konuşabilir hale gelmişti. "Bu adam bir mahkûmdur Çavuşum" dedi karga gibi çıkan sesiyle. "Yaptığını gördünüz! Beni öldürmeye kalktı! Bunu daha önce de yapmıştı, söyleyeyim size. Hainin biridir bu. Bana, bunu Châlons Kampı Komutanlığı'na götürmemi emrettiler. İşte, işte bakın... bu var elimde." Delescluze'ün yazdığı mektubu cebinden çıkarıp çavuşa verdi.

Jules ellerini kaldırdı sinirli bir şekilde. "Çavuş, bunlar yalan!" dedi, fakat elleri fazla yukarıya çıkınca, bu kez tümüyle kuşkuya düşen ağır süvari çavuşu onu geriye doğru itti. Mektubu açtı ve başından sonuna dek ağır ağır okudu. Okurken birkaç kez durup Jules'e baktı ve sonra mektubu okuma faaliyetine geri döndü. Bitirince kafasını salladı.

"Berbat bir durum" diye mırıldandı kendi kendine. "Rezalet."

"Çavuş..." diye söze başladı Jules, fakat adam hemen sözünü kesti.

"Konuşma! Bu askerin mahkûmu olduğunu sen de kabul etmiştin. Şimdi inkâr mı ediyorsun?"

"Hayır Çavuş, ama bir..."

"Kes! Kaçmaya çalıştığını inkâr mı ediyorsun?"

"Hayır, ama..."

"Yeter!" Atına gitti, çantasını açıp içinden bir dolmakalem çıkardı. "Gayet basit. Eğer bu suçlardan ötürü suçlu değilsen, beraat edersin. Bu arada, bu askerin aldığı emri yerine getirmesine izin vermem ve kendi gözlerimle gördüğüm şeyleri rapor etmem gerekiyor. Adalet böyle gerektiriyor. Yapabileceğim başka bir şey yok... Albay." Çavuş, Delescluze'ün mektubunun arkasına çabuk çabuk bir şeyler yazdı. Bitirince gardiyana geri verdi; olaylar kendi lehine döndüğü için gardiyanın yüzüne, bir memnuniyet ve kendini beğenmişlik ifadesi yayıldı.

"Al asker. Onlara bugün gördüklerimi yazdım. Ben buraya geldiğim için şanslısın. Sen şapşalın birisin, evet. Senin çapulcularının, İmparatorluk Muhafızlarını kandırabileceğinden şüpheliyim. Sen ağır süvarileri on dakika bile kandıramazsın. Dikkat et de, bu senin arkana geçmesin yine. Şimdi gidin bakalım, ikiniz de."

Jules, gardiyanın yeni suçlamayı cebine koyduğunu gördü. Kâbusu başladığından beridir ilk kez, bir felaketin gelişini hissetti.

Altı

Moussa ile Paul ağaç evlerinde sırtüstü yatmış, bir duman kokusu eşliğinde, geçip giden kuş sürülerini seyrediyorlardı. Aşağılarında, açık arazinin ötesinde Henri ile Gascon o sabahı hep ağaç keserek geçirmişti. İki adam dört gündür, dişleri kocaman ve aç, büyük bir testereyi kullanmakla meşguldü. Bir yangın emniyet aralığı açmaya yetecek kadar ağaç kestikten sonra eski orman bölgesinin tümünü ateşe verdiler. Serena da gidip gelip onlara yemek getirdi ve yardım etti. Henri yemek yerken, Serena yanında durup kolunu onun beline doladı. Gölgeli ve çok yaşlı, kimileri bin yıldan daha yaşlı olan muhteşem sert meşelerin alevlerin içinde yanıp gidişini seyrettiler. Serena'nın gözleri yaşlıydı.

Paris'in her yerinde aynı şey vardı. Fontainebleau'da, Vincennes'de, Mont Valérien eteğinde hep ormanlar yanıyordu ve gökyüzü dumanla doluydu. Son birkaç günde yıkım Boulogne Ormanı'na, imparatorun deVries Şatosu'nun bitişiğinde yarattığı harika parka da ulaşmıştı. Orman boşaltılmış, bütün ağaçları kesilmiş, kocaman, harika kapıları kaldırılmıştı. İşçiler bunların yerine, üzerinde tüfekler için mazgal delikleri ve toplar için setler bulunan, taştan, kocaman istihkâmlar yapıyordu.

Paris'te savunma komitesi toplanmış ve ilerleyen Prusya ordularını barınma olanağından yoksun bırakmak için ormanların yakılması gerektiği kararına varmıştı. Düşman birlikleri doğuda, Prusya sınırına yakın yerlerdeki ormanlarda saklanmış ve bu korunaklı yerlerden, Fransız kuvvetlerine korkunç zarar vermişti. Mareşal Mac-Mahon ormanların yakılması için Napoléon'dan izin istemiş, fakat imparator güzel ormanların yok olduğunu görmek istemediğini söyleyerek

reddetmişti. Bunun sonucunda da binlerce Fransız askeri yitirilmişti. Paris aynı hatayı yapmayacak, Prusyalılara saklanacak yer vermeyecekti.

Ama Paris'te, Prusyalıların kentin surlarına kadar gelebileceğini gerçekten düşünen pek yoktu. Uzaktaki savaş alanlarından, muharebelerin sonucu hakkında çelişkili haberler geliyordu. Henri savunma komitesinin kararını bildirip şatonun uçsuz bucaksız ormanını yakmaya başlayacağını söyleyince, Élisabeth onunla tartışmıştı. Kadın, Fransız idealinin ciddi bir sorunla karşı karşıya olduğunu gösteren ve giderek güçlenen kanıtlara karşın iyimserliğini sürdürmek için mücadele veriyordu.

"Gerçekten, Henri" dedi, "Trochu ve onun *hanım evlatlarının* sözlerine uymak yerine *birazcık* daha cesaret göstermeni beklerdim senin!" Trochu, Paris'in askeri yöneticisiydi. "Yahu, daha dün akşam Barones de Chabrillan'la yemekteydim. Kont Palikao ona, 'çok güvenilir bir kaynaktan, Prusya veliahdının imparatorun huzuruna çıkarıldığını ve kendini vurduğunu haber aldım' demiş."

"Ben de duydum bunu" dedi Henri kuru bir sesle. "Beaumont'un düştüğü haberinden hemen önce." Beaumont'da Prusyalılar Fransızları öğle yemeği sırasında gafil avlamış ve akşama kalmadan bozguna uğratmışlardı. İlk gazete haberleriyse Fransızların kazandığı büyük zaferden ötürü bir bayram havası yaratmıştı.

"O bir yalandı Henri! Prusyalıların propagandasını hiç düşünmeden yutman mı gerekiyor?"

"Sen kendini kandırıyorsun Élisabeth. Akın akın Paris'e gelen mültecileri görmedin mi? Onlar nereden geliyor sanıyorsun? Kentin surlarının çevresinde dikmeye başladıkları savunma hatlarını fark etmedin mi? Eğer biz bu savaşı bu kadar iyi götürüyorsak, o savunma hatları neyin nesidir sence?"

Élisabeth soğukkanlılığını korumaya çalıştı. Henri'yle tartışmaktan hiç hoşlanmazdı. Adam çok sakin, çok... çok *mantıklıydı.* İnsanın sinirini bozuyordu bu. "Sen de diğer herkes gibi panikliyorsun. Gerçekten, senden beklemezdim bunu."

Élisabeth haftalardır, hiç yılmadan, Fransızların zaferlerini bildiren haberleri arayıp buluyor ve bunları, dinleyen herkese tekrarlıyordu: Bizzat Bismarck'ın, Montigny'de bir fahişeyle iş üzerindeyken Fransız askerlerine yakalanmaktan kıl payı kurtulduğu, kaçmak için ikinci kat penceresinden atlamak zorunda kaldığı yolunda haberler; Mareşal Bazaine'in koca bir Prusya kolordusunu bozguna uğrattığı ve Jaumont'da bir taşocağındaki taşların altında feci bir ölüme gönderdiği, Prusyalılardan ve atlarından geriye kanlı beden parçalarından başka bir şey kalmadığı yolunda haberler. Ağustos boyunca her mutlu hikâyeye sıkı sıkı sarıldı, bunları süsledi ve her şeyden önce de, bunların gerçek olmasını şiddetle arzuladı. Jules'ün gidişinden hemen sonra ondan bir mektup almıştı ve Jules bu mektupta, toplanan ordudan ve önlerindeki seferden biraz söz ediyordu. Jules mektubunda, biraz muğlak da olsa, genelde iyimserdi. Élisabeth bunu belki bin kez okudu. Yatak odasında Jules'ün portresiyle konuştu; gazetelerdeki umut verici makaleleri kesip ötekileri görmezden geldi ve misafir odalarında gerçekleşen ve hâlâ yaygın olan, ama neşesini biraz yitirmeye başlamış toplantılarda savaşı savundu.

Can sıkıntısı Paris'in bazı yerlerine çökse de, hiçbir yerde Paul ve Moussa'ya çökenden daha ağır değildi. Fakat onlardaki can sıkıntısının nedeni savaş ya da Prusyalılar değil, yazın bitmesi ve okulun başlamasıydı. Paris'teki, savaşa rağmen çocuklar için mümkün olduğunca normal bir yaşamı sürdürmeye kararlı katedral okullarının çoğu ve devlet okullarının bazıları açılmıştı.

Moussa üzgündü. Okuldan nefret ediyordu ve ona göre, bu konuda konuşacak bir şey bile yoktu. Geçen kış, kentte bir kar fırtınası kopup her yeri kapattığında dört gün okula gitmemişlerdi. Sen Nehri taşıp da St. Paul'ün, yani onların sınıflarının bulunduğu katedralin bodrumunu sel bastığında yine okula gitmemişlerdi. Kontrolden çıkan bir at Rahibe Angélique'i öldürdüğünde de okula gitmemişlerdi.

Pekiyi neden, dedi kendi kendine, Prusya ordusu bu duruma bir son veremesin? Henri'yi sürekli gözlüyor, babasının bu

konuda her zamanki kararlılığını bir parça olsun azaltacak her fırsatı değerlendiriyordu.

"Baba, uluslararası durumun ışığında" –bu lafı yengesi Élisabeth'ten duymuş ve kulağına hoş gelmişti– "benim sana ve Gascon'a ormanda yardım etmem gerek, sence de öyle değil mi? Hazır olmamız lazım."

"Bence senin okula gitmen lazım" dedi kont.

"Ama baba..."

"Sen okuldayken biz düşe kalka yolumuzu buluruz. 'Uluslararası durum' için daha çok şey yapabilmek istiyorsan o konudaki yazıları okuyabilmen lazım."

Moussa sinirlendi. "Ben okuma biliyorum baba! Sen de biliyorsun bunu!"

"Evet biliyorum. Ama daha çok okuman lazım."

Korkunç bir şeydi bu; üstelik harika bir yaz geçirmiş olmaları bu durumu daha da korkunç hale getiriyordu. Paul'le ikisi her şeyi yapmışlardı. Paris'i, hiç olmazsa gündüzleri keşfedecek kadar büyümüşlerdi ve Paris'in caddelerinde dolaşırken ve yolları öğrenirken harika günler geçirmişlerdi. Göllerde yüzüyor ve ikindilerini de, şato arazisinden geçen Sen Nehri'nin kıyısında balık tutarak, tembellikle geçiriyorlardı. Henri ve Gascon'un yardımıyla tahtadan bir sal yapıp St. Cloud civarında suya indirmişler ve salla ta Malmaison'a kadar gitmişlerdi. Salla giderlerken kıyıdaki adamlar ve kadınlar onlara seslenerek, direklerindeki Fransız bayrağını selamlamıştı. Gascon bir arabayla gelip onları orada bulmuş ve salı eve geri götürmüştü. On yaşında iki çocuk için çok heyecan verici bir şeydi bu.

Kont, çocukların silah eğitimine büyük önem veriyordu. Gascon'la birlikte her sabah, kahvaltıdan önce bir saat boyunca onlara yeni bir ordu silahı olan Chassepot'yla atış yapmasını öğrettiler ve Paul de, Moussa da bu silahta mükemmel birer nişancı oldu. Onlara tahta kılıçlarla dövüşmesini de öğrettiler ama bu konuda her iki çocuk da berbattı. Kılıçları beceriksizce kullanmaya çalışırken, kılıçlar onları incitmeden kollarına ve kafalarına çarpıyordu. Gascon bunu seyrederken suratını buruşturdu. "Tahta kılıçlarla başladığımız iyi oldu efendim"

dedi konta, "yoksa her sabah vücutlarının birer parçasını toplardık." İki çocuk da birbirinin sayısız öldürücü darbesini yedi; sonunda bu pratikler sayesinde çeviklik kazandılar ve az da olsa bazı beceri belirtileri göstermeye başladılar. Öğretmenleri onlara büyük bir sabırla, başı birden aşağı eğmeyi, saldıracak gibi yapıp şaşırtmayı, hareketi önceden tahmin etmeyi öğretti; ne zaman hamle yapılacağını, darbenin ne zaman savuşturulacağını, ne zaman ilerleneceğini, nasıl geri çekilmek gerektiğini gösterdi; dördü de kan ter içinde kalarak uğraştı, bazen de hepsi birbirinin üstüne yığılarak, gülerek, kolları bacakları birbirine karışmış ve ölmüş pozu yaparak bitirdiler çalışmayı. Sonunda tahtanın yerini çelik aldı ve Gascon bunları, yaptıkları hatalar bir şişliğe yol açsın ama bir ele ya da kola mal olmasın diye, bileğitaşıyla köreltti. Çocuklar ağır kılıçları savurdukça kasları güçlendi, ayak hâkimiyetleri arttı, dövüşmenin incelik ve kurnazlıkları konusunda gelişmeye başladılar.

Gascon bir yaz sonu sabahında, "Bu çocuk kılıçta süper" dedi, Paul'ün Moussa'ya yaptığı hamleyi seyrederken. "Yeteneği var." Paul matador, Moussa'ysa boğaydı. Moussa, büyük kararlılığıyla rakibini yıpratan, daha güçlü, kendinden emin, daha metotlu bir dövüşçüydü; Paul'se rakibiyle alay edip onu kızdırarak hata yapmaya zorluyordu.

"Evet öyle" dedi Henri başıyla onaylayarak. "İkisi de müthiş dövüşçüler olacak." Kılıç ve diğer silahlar konusunda gösterdikleri gelişimden memnun bir halde, gururla seyrediyordu çocukları. Bıçak atmayı, hatta sapanla taş atmayı bile öğrendiler; bu konuda Moussa çok becerikliydi. Ve öğleden sonraları, eğer hava müsaitse kont onları şahinleriyle avlanmaya götürüyordu.

Muhteşem günlerdi; okul her şeyi berbat etmeseydi keşke.

"Ben Rahibe Godrick. Efendimiz Tanrı beni bu katedralle kutsadı ve bu sınıfta görevlendirdi. Eğer benim dediklerimi harfiyen yaparsanız, çok çalışırsanız, davranışlarınıza dikkat eder ve şeytanı kendinizden uzak tutarsanız sizi de kutsaya-

cak. Yoksa..." –cüppesinin altından düz bir meşe sopa çıkarıp yukarıya kaldırdı ve sınıfın önünde duran masanın üzerine öyle sert vurdu ki, oğlanlar sopanın hareketini görmüş olmalarına karşın, oturdukları yerde birden irkilerek bedenlerini sakındılar– "... yoksa *bu,* Tanrının, benim âciz ellerimle kullandığı ıslah aleti olacak."

Hepsi kadının buyurgan bir siyah örtünün sardığı ince, keskin hatlı yüzünü ve sert siyah gözlerini görüyordu. Ufak tefek bir kadındı ve cüppesinin altında hiçbir biçim yoktu; o soğuk yüzü ve çocukların itaatini sağlayan meşe aleti kavrayan kemikli elleri dışında, siyahlara bürünmüş bir sırdı yani.

"Dua ederken başınızı öne eğeceksiniz" dedi kadın ve hemen ardından, sınıfı dolduran tüm başlar itaat etti, bir tanesi hariç. Rahibe Godrick sert ama hafiften tiz bir sesle dua ederken, çocukların oturduğu sıraların arasında sinsice dolaşmaya başladı.

"Merhametli Babamız, senin kusursuz lütfunla, senin kutsal oğlun, İyi Çoban İsa'nın öğretilerini paylaşmaya geldik buraya; senin kendi suretinle yarattığın harika dünyayı öğrenmeye..."

Çaat!

Hiç uyarmadan, sopa birden Moussa'nın eline iniverdi. Moussa acıyla inledi ve elini çekti. Bu darbeden ötürü elinde kıpkırmızı bir iz kaldı. Başını kaldırıp kadına şaşkın şaşkın baktı. Kadın duaya devam ediyordu ve gözleri kapalıydı. Moussa kadının gelişini görmüş, ama yine de kadın onu tam anlamıyla gafil avlamıştı.

"Sen, her şeye kadir Tanrı, bu küçük ruhları lütfunla besle ve kutsal öğretmenimiz İsa, ışığını ve hiç bitmeyen sevgisini versin bize."

Çaat!

Sopa yine o sesi çıkararak iniverdi ve yine Moussa'nın elini, bu kez yeterince çabuk çekemediği diğer elinin parmak eklemlerini buldu. Moussa'nın gözünden yaş geldi ve parmağının acıyan yerini ağzına götürdü karşısındaki hortlak gibi görüntüye korku dolu gözlerle bakarak.

"Amin" dedi Rahibe Godrick.

"Amin" diye tekrarladı sınıf.

Kadın Moussa'nın tepesinde, elindeki yıldırım yeniden çarpmaya hazır bir halde, kara bir korku dağı gibi dikildi.

"Ve şimdi, delikanlı, sen dua sırasında başını eğmemenin sebebini bizlere söyleyeceksin herhalde."

Moussa ne diyeceğini bilmiyordu. Başkaları dua ederken o hiç gözlerini kapatmamıştı. Zaten dua ettiği de yoktu. Bir zamanlar, daha küçükken yapmıştı bunu. Tanrıya tüm kalbiyle, diğer çocuklar onu rahat bıraksın diye dua etmişti. Onunla alay etmeyi bıraksınlar diye dua etmiş, ama hiçbir işe yaramamıştı. Başka şeyler için de dua etmişti; çocukça şeyler için, oyuncaklar için ya da şans için ya da bazı dertlerden kurtulmak için. Bunun işe yaramamasına hiç aldırmamıştı, çünkü böyle bir şeyi beklemez olmuş ve Tanrıyı ya da buna benzer bir şeyi suçlamamıştı. On yaşındaki aklıyla, Tanrının var olmadığı yahut en azından, çocuklara kulak vermediği sonucuna varmıştı. Yani duanın bir yararı yoktu. Hiçbir sonuç vermiyordu, yani hiçbir anlamı yoktu. Bazen, başkaları dua ederken, kibarlık olsun diye onlarla birlikte ağzını kımıldatır ve bir şeyler mırıldanırdı ama söylediği şeyler Tanrıyla falan değil, balık tutmak ya da buna benzer bir şeyle ilgiliydi. Bazen de, kendisine öğretilen sözleri, sırf bir işe yarayıp yaramayacağını görmek için gerçekten söylerdi. Ama genellikle, olmayan bir dua için gözlerini kapatmak yerine çevrede olan bitenleri seyrederdi.

Sınıfta da, her zaman yaptığı şeyi yapmıştı sadece.

"Ben... ben üzgünüm."

"Üzgünsün ha!"

"Evet Rahibe. Sizi gücendirmek gibi bir niyetim yoktu."

"Senin düşünmen gereken ben değilim delikanlı, Tanrıdır."

Moussa bundan emin olamadı, çünkü elinde meşe sopa bulunan, o kadındı. Yanında oturan Paul'e baktı; Paul Rahibe Godrick'in dikkatini çekmemek için elinden geleni yapıyor, başını öne eğmiş, sıra tahtasının damarlarına bakıyordu dik-

katle. Moussa, Paul'ün ağzının köşesinde çok hafif bir gülümseme izi fark etti. Daha sonra görürdü o.

"Senin adın ne?"

"Moussa."

"Efendim?"

"Moussa."

"Nedir 'Moussa'?" diye sordu kadın.

"Benim adım, Rahibe."

"Evet, ama nedir?"

Moussa ne diyeceğini bilmiyordu. Omuzlarını kaldırdı.

"Ne olduğunu ben sana söyleyeyim" dedi Rahibe Godrick. Bu kez tüm sınıfa hitaben konuşuyordu ve sesinde alaycı bir hava vardı. "Söyleyeyim sana. Bu bir kâfir adıdır. Bu bir dinsiz adıdır. İmansız birine ait küfür bir isimdir bu!"

"O benim adım, Rahibe" dedi Moussa yine.

"Moussa, Moussa, Moussa!" diye bağırdı kadın alaycı ve sert bir sesle. "Bu bir vahşi adı ve burası bir Hıristiyan sınıfı. Senin bir Hıristiyan adın yok mu *Moussa?*"

Moussa omuzlarını kaldırdı perişan bir halde.

"Söylediğini duyamadım *Moussa!*"

"Bilmiyorum" dedi Moussa yumuşak bir sesle.

"Bilmiyorsun ha! Bir Hıristiyan adı mı bilmiyorsun, yoksa senin bir Hıristiyan adının olup olmadığını mı bilmiyorsun?"

"Bilmiyorum" dedi Moussa yine; söyleyebileceği başka bir şey yoktu. Başını eğip sırasına baktı. Şu an ölsem keşke, dedi içinden.

"Pekâlâ, senin tam adın nedir? Yahut biliyor musun?"

"Evet Rahibe. Moussa Michel Kella deVries."

"DeVries ha! Demek sen deVries'nin oğlusun!" Kadın bunu, sanki bu isim onun için bir şeyler ifade ediyormuş gibi söylemişti. "Peki deVries; 'Moussa' adı bu Tanrının evinden silinecek. Sana Michel diyeceğiz. Michel,* Yahudilerin koruyucu meleğiydi; Yahudiler de kâfirlerden ancak yarım basa-

* Mikâil. (ç.n.)

mak üstündür ama *üstündür* yine de. Bence yapabileceğimiz en iyi şey bu." Mesele hallolmuştu böylece ve kadın dikkatini diğer çocuklara çevirdi.

"Şimdi, bütün sınıf, Michel'i tanıdınız; kim olduğunu bir daha kesinlikle hiç unutmaması gerekiyor. Diğerleriniz; ayağa kalkın ve kendinizi tanıtın. Teker teker. Başlayın haydi!"

Rahibe Godrick kendisine Celeste dendiği günleri hatırladı. Hemen hemen bütün anıları korkunçtu; bunlar geceleri içini burkarak onu uykudan uyandırıyor, korkudan göğsü daralıyor ve çıplak dizlerini soğuk taş döşemeye dayayıp, bunları unutabilmek ve affedilmek için Tanrıya dua ediyordu.

Annesini hatırlıyordu; hüzünlü, güzel bir kadındı; tahta bir sandalye ve yatak olarak kullanılan bir yığın battaniyeden başka eşyanın bulunmadığı, beşinci kattaki küçük bir tavan arasında onun saçlarını örerdi. Pencere yoktu; oda hep karanlıktı. Dam akardı ve kışın soğuk, yazın da fırın gibi sıcak olurdu. Yılın hiçbir zamanında yeterli yiyecek yoktu. Bir kış günü, Celeste henüz altı yaşındayken ateşli bir hastalık geldi. Annesi hastalığa yakalandı, öksürürken ciğerlerinden kan geldi, kızına sarıldı ve öldü.

Babasını hatırlamıyor, ama kim olduğunu biliyordu. Teyzesi Philomena bu kötü ismi onun kafasına tekrar tekrar kakmıştı hiç unutmasın diye: Gérard Flaurens, *Peder* Flaurens, şehvet yüzünden doğru yoldan ayrılan ve Celeste'in babası olmak gibi büyük bir günahı işledikten sonra yeniden Tanrıya sarılıp ikisini de terk eden –ama daha önce kürsüye çıkıp, anneyi, o güzel fahişe cemaat üyesini, kendisini doğru yoldan saptırdığı için herkesin huzurunda lanetleyip rezil eden– sofu rahip. Celeste onu hiç görmemişti, o da Celeste'i.

"Adam haklı" diyordu Philomena her seferinde. "Tanrıyı unuttu, anneni becerdi, Tanrıyı buldu, sizi unuttu."

Philomena, hayatın sertleştirdiği bir kadındı. Yeterli maddi olanaktan yoksun olduğu halde, altı yaşında bir çocuğa bakmak zorunda kalmaktan ötürü duyduğu öfke, kadını çocuğa karşı sonsuz bir kinle doldurmuştu.

Celeste on iki yaşına gelince teyzesi onun altın rengi yumuşak saçlarını ördü, yanaklarına allık sürdü ve onu bir kumaş tüccarına otuz *sou*'ya* sattı. Adam Celeste'i altı gün boyunca evine kilitledi, hiç dışarıya çıkarmayıp eziyet etti ve canı her istediğinde ırzına geçti. Kız şikâyet ettiğinde, Philomena onu acımasızca dövdü. Kumaş tüccarından sonra, elleri kocaman ve kirli, nefesi pis kokan bir nalbant, sonra nerdeyse yüz elli kiloluk, sarhoş bir avukat ve yerel garnizondan, çoğu subay ve kızı günler boyu elden ele dolaştıran bir sürü asker geldi. Bunu takip eden üç yıl boyunca, kıza hepsi bir öncekinden daha korkunç gelen iğrenç ilişkiler birbirini takip etti. Teyzesi paraları sayıyor, onu bir bastonla dövüyor ve yeni bir müşteri arıyordu.

Adamlardan biri ona rom verdi ve kız, bundan yeterince içerse bu işin o kadar çirkin gelmediğini keşfetti. İlk baştaki bir içki, hemen üç ya da dörde çıktı. Bunun peşinden daha sonra içilen içkiler, geceleri içilen içkiler ve sabah uyanınca içilen içkiler geldi ve sonra hepsi karanlığa aktı. Altı ay ya da bir yıl böyle geçti; kız sürekli bir uyuşukluk halindeydi ve sonunda bir kış günü uyandığında kendisini, üzerinde kan ve saçlar bulunan demir bir kazığı tutarken buldu. Yanındaki kirli çulların üstünde, kafası kırılmış bir adamın soğumuş cesedi yatıyordu. Adama kazıkla vurup öldürdüğünü düşündü. Hiç hatırlamıyordu.

Sendeleyerek odadan çıktı, sonra birtakım merdivenlerden indi ve dışarıya, yağan karın içine çıktı. Adını bilmediği sokaklarda, üşüyerek, sırılsıklam ve nereye gideceğini bilmeksizin, günler boyu dolaşıp durdu. Gidecek hiçbir yeri yoktu. Geceleri çöp yığınlarının altında yahut lağımlarda yatıyordu; lağımlar daha sıcaktı ama bacaklarının üstünden fareler geçiyordu. Canı deli gibi içki istiyor, yiyecek bir şey dileniyordu. Ateşten ve bitkinlikten ölmek üzereyken bayıldı ve büyük bir taş binanın girintisine yığılıp kaldı.

* Sou: Eski bir ufak Fransız parası. (ç.n.)

Uyandığında, onu bulan rahibelerin bakımındaydı. Günler boyu bilincini kaybetmiş bir halde, ateşler içinde kıvrandı ve kâbuslarla boğuştu. Çığlık atarak uyanıyor, onu tutan şefkatli ellere karşı korkunç bir mücadele veriyordu. Ateşi düştükten sonra hiçbir şey söylemedi, hiç kimseyle konuşmak istemedi. Her gece yattığında, kendi kendine ağladığı sessiz bir dünyaya çekiliyordu. Rahibelerden biri daima yanında durup ona destek oluyordu. Sabun ve temiz giysiler getirdiler, ona bakıp yeniden sağlığına kavuşturdular. Kim olduğunu veya başından neler geçtiğini ya da ne yaptığını yahut onların kapısına nasıl geldiğini hiç sormadılar.

Katil miydi? Fahişe miydi? Buna hiç aldırmıyorlardı sanki.

Aylarca onların arasında yaşadı. Rahibeler sebze bahçesinde kendilerine yardım etmesi için onu yönlendirdiler ve Celeste bitki yetiştirme konusunda yetenekli olduğunu fark etti. Onlara, küçük odacıklarının duvarlarını boyama işinde yardım etti. Mutfakta, yemek ve yemekten sonraki temizlik işlerinde çalıştı. İlk önce yemeğini odasında tek başına yiyordu, fakat daha sonra yemeği rahibelerden biriyle, sonra başka biriyle birlikte yemeye başladı. Bahçede tavuklar vardı. Kümesin tellerini onardı, samanları değiştirdi ve yumurtaları topladı. Yerleri sildi, kendi çarşaflarını ve giysilerini bir derede yıkadı. Onu sığındığı dört duvarın dışına çıkaracak getir götür işleri hariç her şeyi yaptı.

Böyle yaşamaktan, ona hiçbir şey sormayan ve kim olduğuyla ilgilenmeyen insanların arasında bulunmaktan hoşlandığını fark etti. Basit yaşamak hoşuna gitti. Her şeyden önce de, erkeklerden uzak yaşamak hoşuna gitti. Konuşmaya başladı.

Yaklaşık bir yıl içinde Celeste ölmüş, Godrick doğmuştu. Cennetin bent kapakları birden ona açılıvermişti ve yeni yaşamının mükemmelliğinde yüzüyordu. İnancını değiştirip yeni bir davaya katılan çoğu kişi gibi, bununla sarhoş olmuş, bunun dışındaki her şeye karşı körleşmişti. Kendini tümüyle buna verdi hiçbir ılımlılık, hiçbir kaçamak olmaksızın ya da bir kuşku duymaksızın, Tanrıya tam bir adanmışlıkla.

Kendine belli bir hedef seçen bir kadın haline gelmişti; kendini geçmiş yaşamından temizleyip arındırmaya, kutsal olmayan her şeyden kurtulmaya, yüreğini maddi şeylerden soyutlamaya, yalnız ve yoksul bir yaşam sürmeye ve kendi arzularını, kendi eğilimlerini, kendi kàprislerini ve hayallerini reddetmeye kararlıydı. İnanç değiştiren kişilere has kuralların yeterince katı olmadığını görünce, kendini daha da aşağılara düşürebileceğini, kendini daha da yadsıyabileceğini, kendini tüm dünyevi zevklerden ve rahatlıklardan yoksun bırakabileceğini fark etti.

"*Dıştan gelen duyguları körelt*" dedi başrahibe ve Godrick bunun çok hoş bir şey olduğunu ve üstelik bu konuda gerçekten yetenekli olduğunu keşfetti. İlk başta, basit yemeğini yerken nahoş şeyler düşündü ve böylece, aldığı tadın gereğinden güzel olmasını engelledi. Ama yine de bir domatesin ya da havucun lezzetinden hoşlanabildiğini fark edince bunların üstüne şap serperek tatlarının acı ve yavan olmasını sağladı. Ağzına tatlı bir şey girdiğinde tükürüyordu. Eğer kendisini bir resimden, bir mobilyadan ya da hatta bir Kutsal Kitap'ın kapağından hoşlanırken yakalarsa, bakışlarını hemen mekânın en kasvetli bölümüne çeviriyor, can sıkıcı şeylerde bir kefaret arıyordu.

"*Bu dünyada Efendimiz için çektiğin acıları göster*" dedi başrahibe ve Godrick, kendi bedenine eziyet etmenin, kendini iğrenç şeylere maruz bırakmanın yollarını bularak bunun ötesine geçti. Çıplak ayaklarına kış günleri bile kötü sandaletlerden başka bir şey giymeyip, karların içinde ayak parmaklarını hissetmez hale gelinceye kadar dua etti. Tek ayağının üstünde durup derin düşüncelere daldı, sonunda bacak kasları onu taşıyamaz hale gelince yere yıkıldı ama yine kalkıp bu egzersize diğer ayağıyla devam etti. Rahat rahat uyuyamayacak kadar üşümek için kış günü üstünü yeterince örtmedi, yazları da ter içinde pişmek için aşırı örtünerek yattı. Cüppesini kullanılmış, eski kumaşlardan dikti, sonra da kumaş yeterince kaba olmadığı ve tenini rahatsız etmediği için kaldırıp attı. Sadece soğuk suyla yıkandı ve derisini sıyıran aşındırıcı sabunlar kullandı.

"*Boş düşüncelerden sakın*" dedi başrahibe ve Godrick öncelikle, düş gücünü harekete geçirebilecek kitaplara değil, manevi ve akademik kitaplara yoğunlaşmayı öğrendi. Çok fazla merak, Tanrıya bağlılık yönünden iyi değildi; Havva'nın dersiydi bu.

"*Kendini beğenmişlikten sakın*" dedi başrahibe ve Godrick saçlarını kesip, gözlerden gizlediği kırpık tutamlar haline getirdi. Kaşlarını kazıdı ve Godrick olmadan önceki kara günlerde birçok erkeğin dikkatini çeken kirpiklerini kesti. Bakacağı hiçbir ayna, ona böylesine iğrendiği dünyevi görüntüyü hatırlatacak hiçbir şey yoktu.

"*İtaatkâr ol*" dedi başrahibe ve Godrick her isteneni hiç sorgulamadan yaptı. Hoşuna gidiyordu bu, çünkü itaat onu düşünme gereksiniminden kurtarıyordu.

Mükemmel bir rahibe olmak için hararetli arayışında bir sorunla karşılaştı. Kendi nefsini körletmeye çalışırken, kendini beğenmekten kaçınırken, kendine eziyet etmenin yeni yollarını bulurken, kendine ne kadar çok zarar verirse bu işten daha çok hoşlandığını fark etti. Bir şey onun ne kadar canını yakarsa kendini o kadar daha iyi hissediyordu. Kendini ne kadar iyi hissederse o kadar fazla suçluluk duyuyordu, çünkü kendini iyi hissetmek hoş bir kendini beğenmişlik eylemiydi ve onun öğretisine tersti. Bu yüzden, kendini iyi hissettiği için kendini cezalandırmada yeni yollar buldu. Günlerce, mütemadiyen oruç tuttu. Geceleri, küçük odacığının soğuk döşemesine oturup kendini uyumaktan alıkoydu. Diğer rahibelerden arkadaş edinmeyi reddetti, çünkü arkadaşlık onun içinde sıcak duygular uyandırıyordu ve içinde sıcak duygular hissetmek yanlıştı, çünkü kendine haz vermekti. İnsan sadece Tanrının ve oğlu İsa'nın arkadaşı olmalıydı. Fazlasıyla yeterliydi bu.

Dine döndükten beş yıl sonra, hiç değişmeyen ve hep sakin başrahibe, Rahibe Godrick'e katedral okullarında öğretmenlik yapmasını emretti. Godrick ilk başta bundan hiç hoşlanmadı. Yeniden dışarı çıkıp dünyanın içinde yer almaktan huzursuzluk duyuyordu. Küçük oğlanlara ders verecek olmasına karşın, sosyal temas onu korkutuyordu. O dünya, erkekler

dünyası çok uzun zaman önce yok olup gitmişti Godrick için. Ama sonunda kuşkusundan kurtulmuştu: Bundan ne kadar çok iğrendiğini fark ettiğinde, bunun iyi olduğunu da fark etti ve bunu becerebileceğini anladı.

Boulogne-Billancourt piskoposundan dördüncü sınıflar için bir öğretmen talebi gelince, başrahibe, Godrick'i seçti. Godrick de böylece St. Paul Katedrali'nde o yıl Moussa, Paul ve sınıf arkadaşlarının öğretmeni oldu.

"Dua ederken başını bizimle beraber eğmeyecek kadar mağrur olduğuna göre, Michel deVries, belki de bu yılki çalışmalarımızın niteliği hakkında düşünmekle meşgul olmuşsundur. Bu çalışmaların neler olacağını söyleyebilir misin bize?"

Moussa başını salladı.

"Söyleyemeyeceğini tahmin etmiştim. *Trivium* kelimesi bir anlam ifade ediyor mu sana?"

"Hayır Rahibe."

"Ah, *iyi eğitimli* mağrur bir çocuk." Sınıfın arkalarından alaycı ve anonim gülüşmeler geldi. Kadın elini kaldırıp onları susturdu. "Peki ya *quadrivium*? O nedir?"

Sessizlik.

"Bilmediğini tahmin etmiştim. Görüyorum ki senin eğitimin gururuna pek ayak uyduramamış. Pekâlâ, kafandakileri, dikkatini yöneltmene yetecek kadar temizleyebilirsin belki. Çünkü gelecek yıl ruhlarınız ara yollarda seyahat edecek: gramer, retorik ve mantık *trivium*'u. Ve *quadrivium*'a bir giriş yapacaksınız: geometri, astronomi, aritmetik ve müzik. Sizin boş kafalarınıza pek cazip gelecek şeyler değil bunlar, ama beraberce çalışacağız bunlara. Siz bunu Tanrı adına yapacaksınız ve ben de size yol göstereceğim."

Sabah böyle geçti. Godrick'in ilgisi, üç olayda daha Moussa'ya yöneldi. Üç kez de durum kötüydü. Moussa asık bir suratla, sınıf ertesi sabah toplanmak üzere dağılınca başına geleceklerin daha da kötü olacağını düşündü. Her yıl, okulun ilk gününde hep aynı şey olurdu. Onunla alay edecekler, ona sataşacaklardı ve belki de kavga çıkacaktı. Bazı yıllar ötekiler-

den daha kötü olur, ama her zaman olurdu bu. Moussa, Rahibe Godrick'in ilgisini bu kadar çok çekmesi yüzünden her şeyin daha da kötüleştiğini düşünüyordu. Haklıydı, çünkü olay başladığında teneffüs verileli beş dakika bile olmamıştı. Öğrencilerden biri, Pierre Valons avlunun bir köşesinde, bir grup arkadaşıyla birlikte duruyordu. Moussa Paul'le birlikte kapıdan çıkınca çocuk parmağıyla onu göstererek güldü.

"Kırma tembel teneke! Kâfir gidiyor cehenneme!"

"Niye 'Michel'? Neden 'Embesil' değil? Bu çok iyi bir Hıristiyan adı!"

Diğerleri de bu espriyi kaptı ve aptallara verilen isimleri sıralamaya başladılar. Hemen ardından havada uçan bir taş gelip omzuna çarptı.

Hakaretleri hiç karşılık vermeden kaldırdığı günler geride kalmıştı, tıpkı gözyaşlarına boğulduğu günler gibi. Başkalarının ona niçin böyle davrandığını hiç anlamamıştı; yalnız, kendisi onlardan bir şekilde ayrı, farklıydı ve bunu hiç kabullenemiyordu. Henüz beş yaşındayken, bununla ilk kez karşılaştığında, Serena onu kucağına aldığı günden beridir hep sabırlı olmasını öğütlüyordu.

"Onları görmezden gel" diyordu kadın. "Senin kızdığını görmek zevkinden yoksun bırak onları." Kadın da bunları çekmişti. "Onlara boş ver. Onlar senin soylu doğmuş olmanı kıskanıyor." Kadın onların hakaretlerini yumuşatmaya çalışmıştı. "Sana kırma dediklerinde, aslında bunun ne anlama geldiğini hatırlamalısın; sen iki dünyanın da en iyisisin; Fransızların da, Tuareglerin de."

Moussa annesinin kucağındayken onun verdiği öğüt tatlı ve gayet akıllıca gelmişti; fakat okul bahçesinde çabucak uçup gitti. Gösterdiği sabır, ona eziyet edenleri alaylarında daha da yaratıcı olmaya yöneltmekten başka bir işe yaramamış, üstelik korkak, hanım evladı diye nitelenmesine yol açmıştı. Ağlaması, onların habisliklerini daha da artırmalarına yol açıyordu.

Ve sonra bir gün Moussa sekiz yaşındayken Henri onun çürümüş yanağını görmüş ve bunun nedenini sormuştu. Moussa da üzüntüsünü ve açmazını kusmuştu babasına.

"Annen kendince haklı" dedi babası dinledikten sonra, "ama şimdi bence onlara iyi bir dayak lazım. Onlara bir ders vermelisin. Bunun böyle olmasını hiç istemezdim, fakat onlar ancak güçten anlar."

Bundan sonra Moussa annesinin öğüdünü unutmamak için çok çaba harcadı ama yumrukların genellikle daha çok işe yaradığını gördü. İlk başta kavgaların çoğunda yenildi ama, hiçbir şey yapmadan burnunun kanamasındansa, kavgadan sonra kanaması, kendini daha iyi hissetmesini sağladı. Ve hem yaptığı pratikler hem de babasından ve Gascon'dan aldığı taktikler sayesinde giderek daha iyi hale geldi. Öğrenciler sonunda, onunla alay ederlerse başlarına geleceklere de katlanmaları gerekeceğini öğrendiler, çünkü sonuç olarak onu dövseler de gayet ağır bir bedel ödüyorlardı.

Yani o sabah Pierre'le her şey yeni baştan başlıyor, yumruklar savruluyordu. Pierre sırtüstü yere yatmış, Moussa onu acımasızca yumrukluyordu. Pierre'in dudağı kanamıştı ve yumrukları havayı dövdü. Pierre'in üç arkadaşı daha kavgaya girişti ve bunu gören Paul de kavgaya karışmak zorunluluğunu duydu. İkiye karşı dört kişiydiler; Paul ile Moussa ötekilere yumruk yağdırıyordu; ötekiler sayıca üstündü ve onları tutup vurmaya başlamışlardı ki Rahibe Godrick ve sopası nerden çıktıysa birden ortaya çıkıverdi. Kadın yumrukların ve tekmelerin arasına yıldırım gibi daldı ve sopasını bütün gücüyle vurmaya başladı; acının verdiği çığlıklar, tahtanın çıplak derilere, kafalara ve dirseklere çarpmasıyla çıkan seslere karıştı. Kadın sonunda onları etkisiz hale getirdi ve yola gelmiş bir sıra halinde dizdi hepsini karşısına. Çocukların hepsi nefes nefeseydi.

"Bütün suç onda Rahibe" dedi Pierre, konuşacak hale gelir gelmez, Moussa'yı göstererek. "O başlattı." Pierre'den taraf olan çocuklar da başlarını sallayarak onayladılar.

"DeVries başlattı!" dedi içlerinden biri.

"Evet, doğru! DeVries taş attı!"

Rahibe Godrick Moussa'ya öfke dolu gözlerle baktı.

"Öyle mi?"

Moussa yanıt vermeyi reddetti. Bu sorunu hiçbir rahibe, hiçbir öğretmen çözemezdi ve onların korunmasına sığınmayacaktı. Moussa bu sorunu daha sonra, kendi başına çözecekti. Paul bir şeyler söylemeye çalıştı ama Moussa öfkeyle dürttü onu.

"Sessizliğin çok manidar Michel deVries" dedi kadın soğuk bir sesle. Moussa *manidar*'ın ne olduğunu bilmiyordu ama bunun ardından gelecek şeyden kaygılanması gerektiğini biliyordu. Endişesinin gözlerine yansımaması için çabaladı. Küstah olmayan, ama boyun da eğmeyen bakışlarını dikti kadına ve sonunda, bıkarak başka tarafa çevirdi bakışlarını.

"Anlaşılan, sen aşırı bir gurura kapılmışsın Michel. Bunun yüzünden dünyayı küçümsüyorsun. Bu senin mahvına yol açacak. Sınıfta Efendimize boyun eğmeyi reddediyorsun, avluda şiddete başvuruyorsun... Pekâlâ, benimle gel. Bu konuda ne yapabileceğiz, görelim. Senin, dünyanın merkezi olup olmadığını öğrenmene yardımcı olacağız." Moussa'yı itip binaya soktu. Bir dolabın altını üstüne getirip büyük bir kova, birkaç fırça, eski paçavralar ve küllü su dolu bir kap çıkardı. Sonra Moussa'yı binanın arka tarafından dışarıya çıkarıp, helaların bulunduğu binaya götürdü. İçeride birisi var mı diye kapıya hiç vurmadan Moussa'yı itip içeri soktu. Uzun taş teknenin ve oğlanların çiş yaptıkları deliklerin önünde durdular. Hava sıcaktı ve pis koku dayanılır gibi değildi. Moussa oraya bir dakikalığına bile gitmekten nefret ediyordu. İğrenç bir yerdi. Duyduğu hoşnutsuzluktan ötürü yüzünü buruşturdu. Rahibe kovayı yere koydu ve eliyle helanın tümünü gösterdi.

"Senin gururun, dizlerinin üzerine çöküp çalışırken işine yarayacak mı görelim bakalım. Bir saat sonra geleceğim. Burayı temizlerken ruhunu da temizle."

İş ağır ve pis kokuluydu. Fırçadan sıçrayan sular yüzüne geliyordu ve birkaç damlası da diline rastladı. Öğürdü ve ağzı kuruyuncaya kadar tükürdü. Temizlik yaparken bir gözü de örümceklerdeydi. Her tür örümcekten nefret eder, fakat helalarda yaşayanlardan özellikle korkardı, çünkü onlar çirkin, siyah ve zehirliydi. Bazen köşelerde gizlenir ve tedbirsiz davranan kişileri en kötü yerlerinden sokarlardı.

Temizlik yaparken kendi durumunu düşündü. Pek iyi gibi görünmüyordu. Bu rahibenin onun başına dert olacağını biliyordu. Kadının şakası yoktu ve ona karşı birtakım kötü duygular besliyordu. Moussa neyi yanlış yaptığını bilmiyordu, fakat ona öyle geliyordu ki, yaptığı ya da söylediği her şey –*merde,* hatta *adı* bile– kadının asabını bozuyordu. Hoş değildi bu. Sınıftaki diğer hiç kimseyle onun yarısı kadar bile uğraşmamıştı kadın. Ve sonra da kavgadan ötürü onu suçlamıştı. Hayır, dedi içinden, bu doğru değil, kadın taraf tutmadı; ama cezalandırılan tek kişi oydu. Yine de, bu kadın bir belaydı.

İşinin ortasındayken diğer öğrenciler içeri girdi. Moussa, Rahibe Godrick'in, onu daha da rezil etmek için öğrencileri tuvalete erken yolladığını düşündü. Eğilip işine devam etti. Gülüşmeleri ve şakaları duyunca yüzü kıpkırmızı oldu.

"Bokları temizleyen, *Kont* deVries'nin oğlu mu?"

"Bilmiyorum. Kıçından başka bir yeri görünmüyor ki!"

"Bu *Mouuusssaaaa* olamaz. Afrikalılar sidik temizlemez, *içer.*"

"O yarı Fransız. Belki Michel yarısını temizliyor, Moussa da kalanını içiyordur!"

"Afrikalılar bok yer mi?"

Moussa'nın yüzünü ateş bastı ama başını kaldırmadı. Onların hakaretleri ve yaralayıcı sözleri taş duvarlarda yankılanıp kulaklarında çınlıyordu. Boğazında bir yumru hissetti ve dudakları titremeye başladı. Gözleri buğulandı; bunun ardından, çok geçmeden gözyaşlarının geleceğini biliyordu.

Ben ağlamayacak kadar büyüğüm! Ağlamayacağım, hayır! Gri kirlerin üzerine geniş beyaz daireler halinde köpükler sürüyor, kolu saat yönünde dönüp duruyordu.

"*Onları görmezden gel*" dedi annesi. "*Öfkelendiğini onlara gösterme.*" Yön değiştirip saatin tersi yönünde ovaladı, gittikçe daha çok bastırarak.

"*Onları bir güzel patakla*" dedi babası. "*Alaylarının karşılığını ödet onlara.*" Fırçayı suya daldırıp şap diye yere bastırdı ve daireler çizmeye devam etti. Fırçanın kılları yeri tırmalar gibi bir ses çıkarıyordu. Kahkahalar helada yankılanırken hakaretlerin

dozu yükseldi. Dinlemeyi bırakıp kendi içine döndüğünde çocukların sesleri azalıp fark edilmez hale geliyordu. Öğreniyordu bunu yapmayı; kendini dış dünyaya kapatıp, kafasının içinde, başka hiç kimsenin ulaşamayacağı bir yere çekilmeyi.

Bunların önemi yok, dedi içinden. Bunları dert etmediğini söyledi kendi kendine. Ama bunun yalan olduğunu biliyordu. Dert *ediyordu*. Onların neler düşündüğünü dert ediyordu, yaptıkları şeyleri dert ediyordu. Bu yüzden onlardan nefret ediyor, onların alay konusu olmaktan nefret ediyordu. Onu sevmelerini istiyordu umutsuzca. Sıradan biri olmayı, diğerleri gibi olmayı nasıl da istiyordu. Henri'yle Serena'nın ana baba olarak ona bunu neden yaptıklarını hiç anlamıyordu. Annesiyle babasını seviyordu ama bazen, ah keşke, diyordu onlar... evet, tam bilmiyordu fakat, onlar *normal* olsaydı, herkesin ana babası gibi olsaydı keşke. Çoğu kez tek istediği de diğer çocukların onu rahat bırakmasıydı sadece.

Çok düşündükten sonra, ne yapacağına karar verdi. Okul sırasında annesinin dediğini yapacak, cezasına sükûnetle katlanacaktı. Okuldan sonraysa babasının dediğini yapacak, onların kafasını kıracaktı.

Çocuklar çene çalar, şakalaşırken Pierre diğerlerinden uzaklaşıp yavaş yavaş, Moussa'nın temizlik yaptığı yere yaklaşmıştı. Moussa onun gelişini görmedi, fakat Pierre dosdoğru onun dibine kadar geldiğinde derin düşüncelerinden koparcasına birden uyandı ve yüzüne sıcak bir sidiğin fışkırdığını hissetti. Pierre kahkaha atarak bağırdı.

"İç bunu deVries! *Le meilleur de France!** Bir fincan da ana-na götür!"

Pierre'in yüzündeki gülümseme, Moussa ona saldırırken kaybolup gitti. Pierre hiç tepki gösterme ya da kendini savunma fırsatı bulamadan Moussa birden onun burnuna vurdu ve sonra kafasını yakalayıp kirli su kovasına soktu. Diğer çocuklardan hiçbiri onu savunmaya gelmedi. Moussa'nın yüzünde-

* Fr.: Fransa'nın en iyisi! (ç.n.)

ki hiddeti görüyorlardı. Onun korkunç öfkesini görünce donakaldılar ve karışmaya yeltenmediler. Kovadaki suyun rengi Pierre'in burnundan akan kanlar yüzünden, pis bir kızıl-kahverengine dönüştü. Pierre çırpınıyor, hava kabarcıkları çıkarıyor, ama Moussa sımsıkı tutuyordu onu. Yüzü kıpkırmızıydı; zorlukla nefes alıyordu. Hayatında hiç böyle bir öfke hissetmemişti. Bırakmaya hiç niyeti yoktu.

"Dur Moussa! Dur! Bırak!" Paul onu sertçe sarstı. "Bırak dedim! Öldüreceksin onu!" Moussa aldırmadı. Pierre'i gırtlağından yakalamış, bastırıyor, Pierre'in kolları şiddetle ve çaresizce çırpınıyordu. Paul büyük bir güçle Moussa'nın yakasını arkadan yakaladı ve geriye çekti. Moussa, Pierre'i bıraktı. Pierre'in kafası kovadan bir şişe mantarı gibi çıktı. Yerde yatıyor, ağzından sular fışkırtıyor, burnundan kan akıyor, öksürüyor, ağlıyordu ve gözleri sudaki külden ve sidikten ötürü kapalıydı.

Rahibe Godrick, heladan gelen bir bağırtı duyduğunda masasındaydı. Yazmayı bırakıp dinledi. Feci bir feryattı, beklediği gibi. Bulduğu çözüm yolunun tatminkâr bir sonuç verdiğinden emin bir şekilde, başını sallayarak onayladı. Artık deVries denen oğlan hiçbir sorun çıkarmayacaktı. Daha sonra Moussa'nın çalışmasını denetlemek için helaya geri döndüğünde Pierre gitmişti. O gün öğleden sonra sınıfta yoktu. Onu sorduğunda, nereye gittiğini kimse bilmiyordu. Başını hoşnutsuz bir şekilde salladı ve not defterine bir şeyler yazdı. Bu okul kaçağıyla ertesi sabah ilgilenecekti.

O gün öğleden sonra sınıfta Latince çalışıldı. Moussa Latinceden, hemen hemen helayı temizlemek kadar hoşlandığına karar verdi. Godrick herkese sert kapaklı birer alıştırma defteri verdi ve içine kendi isimlerini yazmalarını söyledi. Sınıf fiil çekimlerini bir uğultu halinde söyleyip dururken Moussa hiç dikkatini vermiyordu. Hep bir ağızdan, ilahi söyler gibi söylüyorlardı. "*Rego, regis, regit, regimus, regitis...*" Moussa'nın dudakları kıpırdıyordu ama, dua sırasında yaptığı gibi, yapmacık bir hareketti bu. Alıştırma defterinin kapağının içini kurşunkalemiyle karalıyordu. O gün Pierre'le olanlar ona iyi bir duygu vermiyor, ama kötü bir duygu da vermiyordu. So-

runlarının biraz hafifleyeceğini tahmin ediyordu ve bu yüzden memnundu. Belki de bu yıl pek o kadar kötü geçmeyecekti. Diğer çocuklardan birkaçı, en ödlekleri, ona yaranmaya bile başlamıştı. En azından bir süre onu rahatsız etmekten vazgeçeceklerdi. Bu da bir şeydi.

"*Superatus sum, superatus es, superatus est, superati sumus...*"

Alıştırma defterinin ilk sayfasına yazılmış isme baktı uzun uzun. "DeVries" yazıyordu. "Michel." Bunu yazmak ona tuhaf gelmişti. Başka birinin adı gibiydi sanki. Bu adı hiç yazmamış, hiç kullanmamıştı. Kimse ona Michel dememişti. Bugüne dek hiç gerek duymadığı, fazladan bir addı bu. Etrafını karaladı; kurşunkalemle çizdiği çemberler, belirgin harf öbeğine gittikçe daha çok yaklaşıyordu. "Michel." Bu sözcüğü kafasında tekrar tekrar evirip çevirerek içinden söyledi. Hoşlanmadı. Onun adıydı, fakat değildi. Rahibe Godrick haksızdı.

"*Onlar ancak güçten anlar*" demişti babası.

Sonunda yazının üzerini karaladı, karaladı, karaladı, ta ki kâğıtta bir delik oluşup, isim gidene kadar. Sayfayı yırtıp yeni bir sayfa açtı. Sayfanın tam ortasına kalın, belirgin harflerle, satır çizgilerinden taşırmamaya dikkat ederek ve daha iyi meydana çıksın diye her bir harfin üzerinden iki kez geçerek yazdı:

DEVRİES, MOUSSA.

Şimdi kendini daha iyi hissediyordu. Bir daha baktı.

Gün sonunda bütün öğrenciler defterlerini Rahibe Godrick'e teslim ediyordu. Kadın masasında otururken öğrenciler ona defterlerini vermek için ayakta, tekli sıraya girmişti. Kadın defterlerin her birini tek tek açıyor, isimlerinin doğru yere yazılıp yazılmadığına, ödevlerin tamam olup olmadığına bakıyordu. Sıranın başına yaklaşırken Moussa'nın kalbi hızlanmaya başladı. Sonunda, kadının karşısındaydı. Kadın defteri açtı. O sayfaya bir süre, hiçbir şey söylemeden baktı. Moussa kadının yüzünü göremiyor, cüppesinin kara başlığını ve alnındaki beyaz siperliği görüyordu sadece. Kadın gözlerini kaldırıp Moussa'ya baktı ve gözleri o gün ikinci kez karşılaştı.

Moussa ağırlığını verdiği ayağını değiştirdi ama gözlerini kadınınkilerden ayırmadı. Bu kadının gözlerine bakmak, babasının şahinlerinin gözlerine bakmaya benziyordu. Küçük, soğuk ve kaşsız gözlerdi. Bunlardaki ifadeyi anlayamıyordu. Moussa'nın içinde bir yerlere, Moussa'nın bile hiç bakmadığı bir yerlere odaklanmışlardı sanki.

Sınıfta çıt çıkmıyordu. Bir şeylerin olacağını hisseden diğer çocuklar sessizce seyrediyordu. Godrick tek söz söylemeden Moussa'nın defterinin sayfalarını yırtmaya başladı. Kadın onları birer birer yırttı ve masasının yanındaki çöp kutusuna attı. Bütün sayfaları yırttıktan sonra defteri tutup çöp sepetinin üstüne götürdü ve onu da attı.

Nihayet konuştuğunda, sesi buzdan bir bıçak gibi deşip geçti sanki Moussa'yı.

"Ödevlerini teslim etmeye başlamazsan, *Michel,* sınıfta kalacaksın" dedi kadın. "Ve sonra, Tanrının ve piskoposun iradesiyle, gelecek yıl da karşında beni bulacaksın."

"Acaba askere gidebilir miyim?" dedi Moussa, eve giderlerken Paul'e. Yolda durmuşlar, Sen Nehri'nde taş sektiriyorlardı. Moussa'nın, hayatının en uzun günü olduğundan emin olduğu o günde güneş hâlâ göğün yükseklerindeydi. Savaş, okuldan daha kötü olamazdı ve Prusyalıların Rahibe Godrick'ten öğrenmesi gereken şeyler vardı belki de.

"Sanmıyorum. Bence on altı yaşında olman lazım." Paul bir taşı suya fırlattı. Taş beş kez sektikten sonra suya gömüldü. "İşte beş!" diye bağırdı.

Sonra Moussa taş attı. Çok iyi attığını düşünüyordu, fakat o günün genel gidişatına uyum sağlayan taş hemen suya gömülüverdi.

"İşlerin gidişine bakarsak" dedi perişan bir halde, "on altı yaşına *varamam* bence."

Yedi

Küçük tahta araba, yoldaki her çukuru buluyordu sanki. İki tekerlek parmağı kırılmış, balya teliyle tamir edilmişti. Sonra tamir edilen yerler de kırılmış, deri şeritlerle bağlanmıştı. Araba her yeni kırıkla, sarsıla sarsıla, gacırdaya gacırdaya tamamen yok oluşuna doğru yaklaşıyordu. Çeken katırsa dış görünüş bakımından arabadan da berbattı. Arkadan birkaç levazım arabası, onların arkasından da çift sıra halinde yetmiş üç adam geliyordu; her adam, arabalardan birine kenetlenmiş ve toprakta sürüklenirken sürekli şangırdayıp takırdayarak boyuna toz kaldıran bir zincire birer demir halkayla bağlıydı. Bu kafilenin önünde Garde Mobile'in* bir çavuşu atla gidiyor, yanlarda ve arkadaysa ata binmiş birçok atlı gardiyan ilerliyordu.

Jules arabada tek başına otururken diğerleri yayaydı. Bu, onun rütbesinin acımasızca kabulüydü, çünkü onu diğerlerinden ayırıyor, dikkatleri ona çekiyor ve Meaux'dan Paris'e doğru giden kafilede Jules'e tuhaf bir hava veriyordu. Ayakları demir prangaya vurulmuştu. Prangaları yoldan geçenler tarafından görülmediği için müteşekkirdi, fakat görenlerin onun da diğerleri gibi bir mahkûm olduğundan kuşkuya düşmemesi pek mümkün değildi.

Châlons, belleğinde çok bulanık kalmıştı. Oraya gardiyanıyla vardığında kampın kısa bir süre önce terk edilmiş olduğunu gördüler. Nizami garnizon ve subaylar gitmiş, bölgeyse birkaç gün önceki halinin gölgesine dönmüştü. Sokaklar boş, sessizdi ve kent sakinleri çok uzun zamandır bulamadıkları bir özgür-

* Gezici Muhafız Birliği. (ç.n.)

lükle dolaşıyordu. Jules kendi durumunun, aklı başında biriyle konuşur konuşmaz hallolacağı umudundaydı. Kampın komutanı, kendisinin de St. Cyr'deki öğretmenlerinden biri ve kibar bir adam olan General Ducret'nin orada bulunacağını ummuştu, fakat general gelen bir emirle çağırılmış ve kamptan ayrılmıştı. Bir alttaki komutan ve yine Jules'ün tanıdığı olan Albay Merrier ise Orléans'a gitmişti. Binbaşı Cabasse'tan daha yüksek rütbeli subay kalmamıştı, o da Jules'ü tanımıyordu ve Jules'ün suçsuz olduğuna dair yaptığı itirazlardan hiç etkilenmedi. Binbaşı, Jules'ün firarını anlatan Delescluze'ün mektubunu, sonra da kâğıdın arkasını çevirip, esaretten kurtulmasına engel olan çavuşun notunu okudu. Binbaşı, tatsız bir durum olacağı gayet açıkça belli olan bu işe karışmak istememişti.

"Diğer mahkûmlarla birlikte Paris'e giden bir kafile var" dedi. "Siz de onunla gideceksiniz." Jules şiddetle itiraz etti. Askerlerinden, çiftlikteki suç mahallinden, ülkenin bu bölümünden ne kadar uzaklaşırsa, suçsuzluğunu kanıtlaması o kadar zorlaşacaktı. İtirazları bir kulaktan girip ötekinden çıktı. Ve o zaman, aşağılanmışlık duygusu tüm ağırlığıyla çöktü üzerine. Al işte, kendisinden alt rütbede bir subayla, bir binbaşıyla, kardeşçe bir dayanışma içinde olması gereken biriyle konuşuyordu ve Jules'ün heyecan dolu savunmasının ortasında, binbaşı sırtını dönüyor, tek laf etmeden çekip gidiyordu.

Bu benim başıma gelmiş olamaz, diye düşündü onu götürürlerken. *Olamaz bu.*

Mahkûmlardan sorumlu çavuş kaba ya da merhametsiz biri değildi ve Jules'e bir tek o saygı gösterdi. Jules'ü arabaya koyup ayaklarını demir prangaya bağlarken özür dilemişti. "Bunu yapmam gerek Komutanım. Emir böyle." İşini bitirince de ona bir avuç sigara verdi. "Yolculuğunuz için ufak bir şey Albayım" dedi.

Jules, içecek sigara bulmanın verdiği memnuniyetle ve bir anlık insanlık gösterisinin sağladığı daha da büyük bir hoşnutlukla "Teşekkür ederim Çavuş" diye karşılık verdi. Paris'e doğru yola çıktılar, çavuş at üzerinde, albay arabada, levazım vagonları arkada ve diğer mahkûmlar –katiller, isyancılar ve

kaçaklar– en geride yaya olarak. Marne Nehri boyunca, dar bir yoldan gidiyorlardı. Meaux'dan bir saat uzakta, gecelemek için durdular. Yürüyen mahkûmlar yorgunluktan tozların arasına yığılıp kalırken, Jules de arabada rahat etmeye çalışıyordu. Su vardı ama yiyecek bir şey verilmemişti hâlâ. Jules aldırmıyordu. Açlığın ötesine geçmişti.

Gündüzlerin hâlâ sıcak, ama gecelerin soğuk olabildiği yaz sonu günleriydi. Jules nefis bir dolunayın altında titreyerek, uykusuz uzun saatler geçirdi. Birçok kez doğrulup bir sigara yaktı ve dışarıdaki, ay ışığında hayaletlere benzeyen simsiyah gölgeleri seyretti. Karmakarışık olmuş aklı, Delescluze'ün siyah deli gözlerine takılıp kalmıştı. Askerlerinin gazyağına bulanmış cesetlerini gördü. Annesinin göğsünde yatan, ölmüş küçük bir kız çocuğu gördü.

Sigaranın ucunu çiğnedi sinirinden. Adaletin gerçekleşeceğinden kuşkusu yoktu, hiç yoktu hem de. Arkadaşları, güçlü dostları vardı. Bu yalan açığa çıkarılacaktı. Asıl katil yakalanacak, mahkemeye çıkarılacaktı. Jules o herifin gözlerini kendi eliyle bağlayacak, onu duvarın dibine dikecekti. İdam mangasına ateş emrini kendisi verecekti. *Coup de grâce*'ı* bizzat kendisi yapacaktı. O soğuk, uzun gecede Delescluze'ün ölümünü yüzlerce kez seyretti.

Ertesi sabah güneş onları ısıtırken bir köylü yaklaştı. Paris'e buğday götürüyordu. Arabasının arka tekeri bir köprünün payandasına takılmış ve berbat bir şekilde kırılmıştı. Dönüşlerde arabanın tüm yükü sarsılıyor, devrilmeye yüz tutuyordu. Yükün tepesinde de yaralı bir asker yatıyordu. Gözlerine sarılmış bir sargı vardı. Sargı pis ve kanlıydı ama kanlar kurumuştu. Sağ bacağının dizinden aşağısı yoktu.

"Bu askeri Paris'e götürebilir misiniz?" diye sordu çavuşa köylü. "Bu arabayla daha fazla gidemem, en azından bir süre; ama bu adamın gitmesi lazım." Çavuş omuzlarını kaldırdı. Jules'e sormak zorunda değildi tabii, fakat o kibar bir adamdı.

* Fr.: Öldürücü darbe. (ç.n.)

"Albayım? Sizin bir itirazınız var mı? Sizinle beraber gitmesi gerekecek."

"Hayır. Uygundur. Haydi, getirin."

Çavuşla köylü, delikanlıyı arabanın tepesinden alıp arabaya getirirlerken Jules geri çekildi. Arabaya sokarlarken delikanlı yüzünü buruşturdu. Bitkindi ve yaralarından ötürü büyük acı çektiği belliydi, fakat elinden geldiğince yardımcı oldu. Arabanın zeminine sırtüstü yatırdılar onu. Kum rengi saçlı, dişleri beyaz ve düzgün, solgun yüzlü bir gençti. İriyarı ve güçlüydü. Çektiği büyük acıya karşın arada bir gülümsemeyi beceriyordu ve insanların görür görmez hoşlandıkları kişilere has, o bulaşıcı türden bir gülümsemeydi bu. Delikanlıyı arabanın içine yerleştirdikten sonra çavuş onun çantasını arabaya attı. "Alın, Albayım, belki yastık yerine geçer."

"Albay mı?" Jules delikanlının gerginleştiğini gördü. "Siz bir... bir *albay* mısınız Komutanım?" diye sordu saygıyla korku karışımı bir duyguyla. Ne yapacağını şaşırmış gibiydi. Doğrulup hazır ol vaziyeti almaya çabalarken, sargılarından ötürü görmediğinden, hangi yöne dönmesi gerektiğine karar vermeye çalışıyordu. Sonra bocalayarak halini hatırladı ve selam vermeye yeltendi. Jules elini delikanlının omzuna koyup onu sakinleştirdi.

"Dert etme asker. Rahat. Albay deVries, İmparatorluk Muhafızları."

Delikanlı hafiften bir ıslık çaldı. "Sizi rahatsız ettiğim için üzgünüm Komutanım. Sizin kullandığınız yeri işgal etmemişimdir umarım." Delikanlının gayet içten konuştuğu, kendi rahatından çok albayın rahatını düşündüğü belliydi. "Tanrım, albay ha! Komutanım, ben gerçek bir subaya hiç bu kadar yaklaşmamıştım. Yüzbaşıdan, yani Yüzbaşı Frossard'dan daha yüksek rütbeli birisine, Komutanım ve biz onu hep atın üstünde, arkadan görürdük. Sizin gibi birini belli bir mesafenin haricinde hiç görmemiştim Komutanım. Benim gibi düşük rütbeli biriyseniz, önemli kişileri belli bir mesafenin haricinde göremezsiniz."

"Ee, sanırım ben de herkes gibiyim. Adın ne senin?"

"Millarde, Komutanım, Er Étienne Millarde, Albayım." Sargıların altında bile yüzünde bir ifade vardı. Cildi hâlâ bir oğlan çocuğunun yüzü gibi pürüzsüz ve canlıydı. Tıraş olmaya başlamamıştı henüz. Yanaklarında ince tüyler vardı. Jules onun on altı yahut on yedi yaşında olduğunu tahmin etti. Delikanlı hâlâ, yol arkadaşının ne kadar önemli biri olduğunu çözmeye çalışıyordu.

"İmparatorluk Muhafızları mı, Albayım? Yani siz imparatorun kendisini bizzat gördünüz mü demektir bu? Yani, yakından?"

"Birçok defa. Benim görev yerim... eski görev yerim Tuileries'deydi."

"*Sarayda* mı?"

"*Oui*, sarayda."

Étienne bunun üzerinde birkaç dakika düşündü. Körlüğüne karşın, şimdi tam karşısında olması gereken adamı, yani imparatoru görmüş, hem de sadece, kendisinin küçük bir oyuncak asker kadar, büyük adamlarınsa çok uzak olduğu resmigeçitte falan değil, bizzat görmüş olan bu adamı gözünün önüne getirmeye çalışıyordu.

"Bu yolculuğun değerini çok iyi biliyorum Albayım. Ta Fohrbach'tan beri bir o arabayla bir şu arabayla gidiyorum. Bayağı iyi becerdim. Eve varmak istiyorum. Gitmeme izin verdiler yaralarımı falan görünce; dediler ki bana, sen bizim işimize yaramazsın ve kendini iyi hissediyorsan kendi başına gidebilirsin. Yoksa ne kadar çok beklemem lazımdı bilemezsiniz. Bir çadırın içinde tıkılıp kalmıştım, daha doğrusu bacağım kesildikten sonra çadırın dışında; çadırın içinde yer yoktu çünkü." Bu sözleri gayet soğukkanlı bir tavırla, hiçbir heyecan belirtisi göstermeden söyledi.

"Siz doğruca Paris'e mi gidiyorsunuz Komutanım? Yani demek istediğim, eğer Paris'e gitmiyorsanız benim için mesele değil, yani şey demek istemedim... ben sadece..."

"Evet. Doğruca Paris'e gidiyoruz. Yarın orada olursun."

"*Merveilleux.*" Sevindiği belliydi. Evine varmıştı sanki.

"Bu yolculuk onlar için önemli bir iş olsa gerek, koskoca bir albayı götürdüklerine göre."

Jules her şeye rağmen, delikanlının saflığına güldü. Ve sonra da, bu sözdeki soru ifadesini düşününce, daha önce hiç hissetmediği türden, olağanüstü ve tuhaf bir duyguya kapıldı birden. Çok biçimsiz bir durumdu bu. O bir albaydı ve bu da bir çocuktu, kör ve sakat bir çocuk. Ve bu çocuğa ne diyeceğini bilmiyordu.

"Bu bir mahkûm nakli." Jules durumu açıklamak için bundan başka bir söz bulamamıştı.

Yeterliydi. Étienne tatmin olmuştu.

"Bana sorarsanız Albayım, onları esir alacağınıza vursaydınız keşke. Bunlar hayvandır ve onlar olsa size de, bana da aynısını yaparlardı." Belli ki çocuk, Prusyalı esirlerin götürüldüğünü sanmıştı. Jules yine bir yalanın, açıklaması çok zor bir durumun korkunç şaşkınlığını hissetti. Yanlış hiçbir şey yapmamıştı ve bu çocuk sadece bir erdi. Bunun önemi olmamalıydı. Ama yine de önemi vardı ve ne söyleyeceğini bilmiyordu yine.

"Sigara içer misin?"

"Bulabilirsem, evet Komutanım, içerim."

Jules ona bir sigara verdi. Delikanlı sigarayı aldı ve yokladı. Sigara kalın ve hoştu. Burnuna götürdü. Mutlu bir gülümseme belirdi yüzünde. "Teşekkür ederim Albayım, harika bir şey bu." Jules onun sigarasını yaktı ve delikanlı memnun bir şekilde arkasına yaslandı. Sigaradan bir nefes çekti ve bir öksürük nöbetine yakalandı. Öksürük ağrılı spazmlara yol açtı. Jules çocuğun yüzünde şiddetli bir acının belirtilerini görüyordu, fakat yapabileceği bir şey yoktu. Étienne'in kendine gelebilmesi, yeniden sakinleşebilmesi için bir dakika boyunca derin derin nefes alması gerekti.

"Özür dilerim Komutanım. Sanırım böyle iyi bir şey içmeyeli bir hayli zaman olmuş."

"Mesele yok. Bir sonraki nefes daha kolay gelir."

Araba yolda çukurlara girmeye başladı. Araba her çukurda, Jules'ün bedenine telgraf akımı gibi bir sarsıntı gönderiyordu. Jules için çok kötü bir yolculuktu bu; birkaç saat sonra sırtı, kolları ve bacakları sızlamaya başladı. Bunun çocuk için korkunç bir azap olduğunu biliyordu, ama çocuk şikâyet et-

miyordu. Saatler ağır ağır geçti kır manzaraları gibi. Kafile uyku verici derecede ritmik bir yürüyüş tutturmuştu. Marne Nehri, su üstünde ağır ağır yüzerek yanlarından geçen ağaç dallarıyla doluydu. Konuşurlarken Jules bunları seyrediyordu. Oğlanın yol arkadaşlığından hoşlanmıştı. Zamanın geçmesine yardım edecek birinin olması güzel bir şeydi. Jules Cezayir ve İtalya hakkında meraklı soruları yanıtladı ve savaş tarihi hakkında konuştu. Havadan sudan gevezeliğe pek alışık olmayan Jules ilk başlarda rahat değildi, fakat oğlan öylesine yumuşak mizaçlıydı ki Jules hemen rahatladı ve nerdeyse mutlu hissetti kendini. Delikanlı kendinden geçmiş bir halde dinliyor, yabancı ülkelere yapılan seferlerin, çoktan ölmüş generallerin ve çok eskiden kazanılmış savaşların öyküsüne kendini kaptırıyordu. Delikanlı bol bol kendisinden söz ediyor, her konunun üzerinde büyük bir heyecanla duruyordu. Bir marangoz ile bir temizlikçi kadının, Montmartre'da yaşayan yoksul bir ailenin tek çocuğuydu. Askere gitmeden önce işsizdi. Onu cepheye giden trene bindirdiklerinde henüz üç haftalık askerdi.

"Ben bir yedeğim" dedi gururla. Onun için çok büyük bir laftı bu ve bunu söylerken elindeki sigarayı havada salladı. "Bir simsarın oğlu kurada kötü bir numara çekmiş. Ama sigortası varmış ve böylece sıra bana geldi. Benim gitmem gerekti." Sigaradan bir nefes çekti fakat öksürmedi. "Bin beş yüz frangı alıp anneme verdim. Uzun zamandır bu kadar para görmemiştir kesin. Benim yaşım konusunda yalan söylemek zorunda kaldı ki beni..." Birden sustu ve yaptığı gafın farkına varınca yüzü kıpkırmızı oldu. "Oh Albayım, Komutanım, bunun yanlış bir şey olduğunu biliyorum, fakat annemin o paraya çok ihtiyacı vardı ve..."

"Endişelenme" dedi Jules. "Senin sırrını kimseye vermem. Ayrıca, cesurca bir hareket bu." Oldukça yaygın bir işlemdi bu yapılan. Bir adamın kurasına askere alınmak çıkarsa, bu hizmeti yerine getirmesi için başka birine para verilebilirdi. O günün rayici bin beş yüz franktı ve gücü yeten kişilere ucuz poliçeler satan sigorta şirketleri bile vardı. Parayı almaktan

hoşnut bir yedek bulunur ve askerlik görevi sorunu böylece hallolurdu.

"Nerede yaralandın?"

"Spicheren'de Komutanım. En azından ben öyle sanıyorum. Kimsede harita yoktu. Bazıları orasının Giferts olduğunu söyledi. Ormanlıktı, biliyorum, yani belki de orasıdır. Ama başka bir yer de olabilir. Uzun zamandır kaybolmuştuk. Dolanıp duruyorduk boyuna."

"Giferts Ormanı'nı biliyorum. Orada bulundum." Jules savaş başlamadan haftalar önce oradan geçmişti. Orman boş ve sessizdi; o zamanlar, bulunduğu diğer yerlerden hiçbir farkı yoktu.

"Giferts ya da başka bir yer, neyse, sanırım Prusyalıları gördük" dedi Étienne. "Onları bir süre vurduk da Albayım. Ağızlarının payını verdik. Çok yağmur yağıyordu, neler olup bittiğini anlamak zordu ama biz yine de yeterince görüyorduk, sanırım. Haberciler bize nereye gidileceğini söylemişti, ama sonra karar değiştirip başka bir yere gideceğimizi söylediler, fakat önemli değildi. Prusyalıların tepeye tırmanarak geldiğini görüyorduk. Bizde Chassepot'lar vardı, bir sürü tüfekle birden ateş ettik; onlar ateşin nerden geldiğini bile anlayamadı."

Étienne, bu olayı ne kadar abartarak anlatacağına karar veremiyormuş gibi, bir dakika durdu.

"Aslında ben, tüfekle onlardan birini vurabildiğimi sanmıyorum" dedi sesinde bir suçluluk belirtisiyle. "Çok ateş ettim, tüfeğim çok ısındı, fakat nişan aldığım hiç kimsenin düştüğünü falan görmedim."

"Muharebede bunu görmek zordur. Bilemezsin. Kimse bilemez. Sen sadece ateş edersin. Bence onlar sizin orada olduğunuzu biliyorlardı."

Étienne bunu duyunca gülümsedi. "Evet Komutanım, sanırım biliyorlardı. Benim orada olduğumu biliyorlardı. Bir *mitrailleuse*'ümüz* de vardı ama kimse onu doğru dürüst kul-

* Fr.: Mitralyöz. (ç.n.)

lanmayı bilmiyordu." Jules o tüfeğin tanıtımlarını savaştan önce görmüştü. Amerikan Gatling tüfeği model alınarak yapılmış, çok hassas, öldürücü, korkunç bir silahtı. Prusyalıların elindekilerden çok daha gelişkindi, fakat öylesine bir gizlilik içinde üretilmiş ve savaş patlamadan o kadar kısa bir süre önce kullanıma sunulmuştu ki, bu silahı kullanmasını bilen ve bu sayede üstünlük sağlayabilecek asker sayısı çok azdı.

"Onunla bazılarını öldürdük, biliyorum, ama daha sonra karanlık oldu ve ondan sonra ne yapsak fark etmezdi. Karşımızda otuz Alman bölüğü var dediler bize. I. ve II. Ordular ormanda, vadinin öteki tarafındaydı. Biz onları bir süre daha vurduk ve sonunda onların topçuları geldi. Ondan sonra da" –başını salladı– "her tarafımızdan, aramızdan, sağımızdan solumuzdan geçiyorladı, bazı top mermilerinin yaktığı ağaçlardan dumanlar çıkıyordu ve işte o zaman..." Durakladı, yutkundu ve sigarasından bir nefes çekti.

"İşte o zaman benim Prusyalıyla karşılaştım Albayım. Vurmam gerektiğini *bildiğim* Prusyalı yani. Tam tepemde duruyordu. Beni gafil avladığını sanıyordu ama ben onun geldiğini görmüştüm. Ateş edecek zaman yoktu, ben de onu süngüledim. Bir domuz gibi deştim onu tam üzerime geldiği anda ve *adam* öldüğünü gayet iyi biliyordu. Onu tüfeğimin ucunda tuttum, hissediyordum... hissediyordum, adam kıvranıyordu." Étienne soluk soluğa durakladığında, dehşet içinde değil gururluydu. Bin beş yüz franga karşılık yapması gerektiği düşünülen şeyi yapmıştı. Süngüsünün ucuyla bir Prusyalıyı bulmuştu.

"Onun gözlerini görüyordum. Gözleri gerçekten korku doluydu ve ağzı açıktı; dilini gördüm, iyice şişmişti ve hareket ediyordu sanki bir şey söylemeye çalışıyormuş gibi. Fakat sadece, boğuluyormuş gibi sesler çıkardı ve üstüme kustu. O kustuğunda, gördüğüm son şey buydu. Onu öylece yukarda tutarken top mermisi geldi. Merminin geldiğini duydum ve sanırım onu yukarıda tutmasaydım şimdi ölmüş olacaktım. Şarapnel parçalarının çoğu ona rastladı. Onu benden uzağa fırlattı. Ama bilin ki Albayım, onu öldüren benim, top mermisi

değil. Eminim bundan." Bu, onun için büyük bir önem taşıyordu; kafasında sürekli kurduğu bir şeydi bu. Hiçbir mermi, özellikle hiçbir Prusya mermisi o ölümü Étienne'in elinden alamazdı.

"Eminim sen yapmışsındır" diyerek destekledi Jules. "Süngü yiyen bir adam artık yürüyüp de bir yere gidemez."

Albayın doğrulamasına sevinen Étienne başını sallayarak onayladı.

"Hayır komutanım adam yürüyüp gitmedi. Top mermisi ölü adamı benden uzağa fırlattı, ama bir kısmı da bana isabet etti. Söylediklerine göre şarapneller gözlerimi mahvetmiş. Gözümün biri tamamen parçalanmıştı, diğerinin de dışarıya sarktığını hissettim. Bunu sezer sezmez hemen yerine ittim ama sanırım yeterli olmadı. Artık pek görebileceğimi sanmıyorum."

Yüz ifadesinden gölgeye benzer bir şey geçti. Jules'ün, onun tepki göstermeye –ağlamaya, feryat etmeye ya da Jules'ün bilmediği bir şeyi yapmaya– en çok yaklaştığını gördüğü an buydu; Étienne bir an, sanki kendini koyverecekmiş gibi tedirginleşti, fakat sonra her şey geçti ve gevşedi.

"Bütün gece orada, ormanda kaldım. Hiç bayılmadım." Gurur, yine. "Gömleğimi bacağımın etrafına sardım. Bacağımı göremiyordum fakat onun da bayağı ezilmiş olduğunu anlıyordum. Bütün gece orada kaldım ve sesleri dinledim. Yapabileceğim başka bir şey yoktu. Her tarafta borular çalıyordu, o tepede, her yerde. Boruları duyan köpekler havlıyordu; sanki birbirleriyle konuşurmuş, savaştan söz edermiş gibi, ormanın içinde, orada burada havlıyorlardı. Bütün gece böyle devam edip gitti. Sonra birisinin Almanca konuştuğunu duydum ve ölü gibi görünmek için elimden geleni yaptım, çünkü beni öyle bulurlarsa öldüreceklerini biliyordum. Sanırım bayağı ölüye benziyordum, çünkü hiç durmadılar. Yanımdan geçip gittiler sadece. Çarpışma bittikten sonra bir sürü feryat duydum Albayım, kıyamet kopuyordu sanki. Bence böyle kıyamet koparmak, yapılacak en kötü şeydir. Ben yapmadım. Yani ne tek bir laf ne de tek bir feryat çıkmadı benim ağzımdan.

Hatta bacağımı keserlerken bile, Komutanım" dedi başını ısrarla sallayarak. "Hatta bacağımı keserlerken bile."

Delikanlı konuşurken Jules zorlu bir tedirginlik duygusuyla mücadele halindeydi. On altı yaşındaki bu çocuk-adam, öğrenim ve üç haftadan fazla bir askeri eğitim görmemiş bu yedek asker, Jules'ün kaçırdığı savaşı bulmuştu. Savaşı aramış, onunla cesurca karşılaşmış ve çok ağır bir bedel ödemişti. Ama yine de Jules'e hürmet ediyor, saygı gösteriyor, hayranlık duyuyor ve bu da Jules'ü berbat bir hilekâr durumuna düşürüyordu. Bu çocuğun karşısında kendini hakir gördü. Bir sahtekâr gibi hissediyordu kendini.

"Seninle gurur duyuyorum asker. Şerefli bir hizmette bulundun ve görevini yaptın. Bir askerin yapabileceği bundan başka bir şey yoktur. İyi bir askersin sen."

Étienne'in göğsü gururla kabardı. "Bana bir madalya verileceğini söylediler Albayım. Bir nişan falan. Ben oradayken ellerinde yokmuş bunlardan, ama yüzbaşı, Paris'te alacağımı söyledi."

"Evet, doğru. Sen bir nişan alacaksın."

"Eminim ki sizde bunlardan bir sürü vardır Albayım" dedi. "Ne dersiniz, onlardan bir tanesine dokunabilir miyim; sırf... sırf hissetmek için."

Jules, üniformasının yırtık yerlerine baktı. Madalyaları, nişanları, yaşamının tüm simgeleri, başarılarının ve şerefinin tüm işaretleri, hatta silahı ve kılıcı Delescluze ve adamları tarafından koparılıp alınmıştı. Yırtıklardan başka bir şeyi kalmamıştı şimdi. Ve bu yüzden, o gün üçüncü kez kendisini Étienne'e gerçeğin sadece bir kısmını söylerken buldu; hayır bu resmen bir yalandı, biliyordu; delikanlıya, gerçekten ziyade münasip olanı söylüyordu.

"Şu an onların hiçbiri yok üzerimde."

Étienne anlayışla başını salladı. "Mesele değil Albayım. Zaten bir ere sizinkinin aynısını vereceklerini sanmıyorum."

Sigarasını bitirdi ve arabanın kenarından dışarı attı. Jules cebinde ne kadar sigara kaldıysa çıkarıp çocuğun avcuna koydu.

"Al. Bunlar senin vakit geçirmene yardımcı olur."

Öğlene doğru, takip ettikleri, Marne Nehri kıyısınca giden yolu bıraktılar ve Paris'e giden anayola girdiler. Yol kalabalık ve gürültülüydü; levazım ve mülteci taşıyan arabalardan oluşan bir toz nehri gibiydi sanki. Pırıl pırıl, güzel bir yaz sonu günüydü; gökyüzü berrak ve maviydi, hoş bir esintiyle hışırdıyordu ağaçlar; doğa, geçip giden tedirgin insan selini yalanlıyordu sanki. Atlılar yanlarından hızla geçip gidiyordu ve sonunda bazı haberler getirmeye başladılar. Açıklamalar, haberler birbirinin ardı sıra, dalgalar gibi geliyordu. Kısa süre sonra içeriye de girdi, çünkü çok fazlaydı ve hepsi birbirinin aynı, hepsi kötüydü.

Sedan'da teslimiyet... feci bir tuzak... Teslimiyet, tam bir bozgun...

Günün sıcağında tozun içinden atlılar geliyordu boyuna; ümitsiz yüzleri, tüm olanları henüz hiçbir şey söylemeden haber veriyordu zaten. Jules her yeni haberi duyduğunda, sanki karnına güçlü bir yumruk yemiş gibi gözlerini kapıyordu.

Otuz bin kişilik zayiat... göğüs göğüse çarpışmalar, her sokak, her bahçe savaş alanı... Bazeilles yakılmış, kadınları ve çocukları köpek gibi vurmuşlar...

"Yanılıyorlar Albayım" dedi Étienne, atlılardan biri gittikten sonra kaşlarını çatarak. "Olamaz. Söyledikleri şeyler olamaz." Üzüntüden yüzü solmuştu. Albaydan, görüp görebileceği en yüksek otoriteden, bunların gerçek olmadığına, çirkin bir yalan olduğuna dair bir teselli duymak istiyordu. Ama Jules'de böyle kesin bir kanı yoktu. Bitmek bilmez felaket hikâyelerinin arasında gerçeğin çınladığını duydu Jules.

İmparator esir alınmış... Mac-Mahon yaralanmış... top mermileri yağmur gibi yağıyor... saklanacak yer yok... bütün Châlons ordusu esir alınıp Belçika'ya gönderilmiş...

Jules her geçen atlıdan 220. Alay, Binbaşı Dupree ve askerleri hakkında bir haber olup olmadığını sordu. Ama ya hiçbiri bir şey bilmiyordu yahut onu zincirlenmiş halde görünce duymazdan geldiler.

Margueritte süvarileri... kahramanca bir saldırıda bir arada... General ölmüş... Flöing'de hepsi kılıçtan geçirilmiş... Askerle-

rin üçte ikisi ölmüş, gerisi yaralı ya da esir... hiç kimse kalmamış, hiçbir şey...

Margueritte! 220. Alay büyük bir savaşta onun komutasında savaşabilirdi pekâlâ. Haber aramaya devam etti.

"220. Alay hakkında bir haber var mı?" diye sordu son atlılardan birine. Adam arabanın yanına yanaştı ve atını arabanın yanı sıra yürütmeye başladı. Kesinlikle hafif süvari eriydi ve sırtındaki mavi üniformanın beyaz süsleri kanlanmıştı. Kanın onun kanı olmadığı belliydi. Jules adamın ve atının halinden, başından çok şey geçtiğini ve günlerdir çok yorucu bir yolculuk yaptığını tahmin etti. Süvari eri, Jules'ün üniformasına, ardından bacaklarındaki prangalara hor görerek baktı.

"Pekiyi sen kim oluyorsun da Tanrı aşkına, savaşan bir birliği soruyorsun bana ha?"

Kafilenin gardiyanlarından biri yaklaştı yanına. "Lanet olası bir korkak bu herif" dedi gardiyan kaşlarını çatarak. "Sen ne diye 220. Alay'ı sorup duruyorsun ki?"

Étienne gerginleşti. "Ne?" dedi doğrularak. "Ne? Sen nasıl böyle konuşursun albayımla ha!"

"Albay mı?" Gardiyan alaycı bir tavırla güldü. "Korkak demek istiyorsun yani! Ben bütün kaçaklarla böyle konuşurum oğlum! O bir mahkûm!"

Étienne'in yüzü sararırken, çocuk duyduklarını kafasında değerlendirmek için çabalıyordu.

"Ne demek istiyorsun? Nasıl dersin böyle bir şeyi?"

"Sen körsün oğlum, görmüyorsun ki! Tanrı bilir seni savaş hikâyeleriyle eğlendiriyordur ha? Evet, senin albayın bir mahkûm! Pranga var bacaklarında! Firari olduğu için tutuklu. Üstelik gözaltındayken de kaçmaya kalkmış ve az kalsın bir gardiyanı öldürüyormuş. Prusyalı bir albay sanki!"

Étienne dehşetle irkildi. Jules sözcükler aradı beceriksizce, bir açıklama yapmak isteğiyle, kendi korkunç hikâyesini ortaya dökmek isteğiyle, ama sözcükler yoktu, gelmiyordu ve hiçbir şey söyleyemedi. Sessiz geçen her an, Étienne'in kafasında durumun giderek daha korkunç görünmesine yol açıyordu. "Albayım?" diye sordu yalvarırcasına. "Albayım?"

"Ee... benim tutuklu olduğum doğru, asker" dedi Jules sonunda, çatallanmış bir sesle, "ama ben onların dediği gibi..."

"Seni lanet olası! Seni piç!" diye bağırdı Étienne, sesinin tüm gücüyle. "Bana yalan söyledin! Ta başından beri. Sen korkağın, ödleğin birisin! Benimle alay ettin ha? Seni domuz seni! Nasıl kandırdın beni böyle?"

"Asker, beni dinle! Bu bir yalan!" Fakat Étienne kafasını sallıyor, her tarafı titriyor, inleyerek kendi kendine bir şeyler söylüyor ve kafasını sağa sola deviriyordu. Koskoca bir albayı tutuklamışlarsa, bunların tümüyle doğru olması gerektiğini düşünüyordu.

"Yalan sensin! Albayları yanlışlıkla tutuklamazlar! Seni piç! Beni kandırdın ha!" Delikanlı müthiş bir çaba harcayarak doğruldu, oturur pozisyona geçti ve sonra da tek bacağını kullanarak kendini arabanın kenarına çekti. Bunu hızla, büyük bir güç harcayarak yaptı ve araba sarsılarak giderken, dengesini korumak için elinin birini arabanın kenarına dayadı. Elini cebine soktu, Jules'ün ona verdiği sigaraları avuçladı. Jules'le, sigaralarla, bulundukları arabayı paylaşmakla ilgili hiçbir şeyi istemiyordu. Öfke ve keder gözyaşları yayıldı sargılarının altında, sargı bezini ıslattı ve yanaklarına aktı. Gözyaşları pembeydi, kanla karışmıştı. Étienne ağlıyor, bir yandan da sigaralarla uğraşıyordu. Ağzından birtakım sözler döküldü.

"*Ben... bir... korkakla... aynı... arabada... gitmem!*"

Jules'ün beyni zonkluyordu. Duyduğu her söz ruhunun en hassas noktalarını parçalıyordu. Çocuğun onu anlamasını, onu dinlemesini sağlayacak, onu sakinleştirecek ve konuşabilmelerine yardımcı olacak sözcükler arıyordu. Ve sonra birden o şey oldu, öylesine apansızın oldu ki, Jules daha tepki gösteremeden her şey olup bitiverdi. Jules çocuğun dengesini korumaya yardım etmek için öne doğru eğilirken arabanın tekerleği bir çukura girdi ve güçlü bir şekilde yukarıya doğru fırladı. Étienne hiç ses çıkarmadan sırtüstü devrilip arabadan düşerken elleri deli gibi çırpındı, fakat tutunmak için çok geç kalmıştı. Jules'ün yapabileceği hiçbir şey yoktu. Étienne, Ju-

les'ün karşısındaki taraftan düşüp gözden kayboldu. Ayağı zincirle bağlı Jules o tarafa gidip, neler olduğuna bakamazdı.

"*Arrêtez!*"* diye bağırdı çavuşa. "Durun hemen! Çabuk!"

Çavuş, neler olduğunu anlamayarak bakındı. Atının dizginlerini çekti, fakat arkasındaki katır bir süre daha yürümeye devam etti. Çok geç kalınmıştı zaten. Araba korkunç bir çarpmanın etkisiyle yükselip alçaldı.

"*Arrêtez!*" diye bağırdı yine büyük bir öfkeyle. Ayağına bağlı zinciri çıldırmışçasına çekti. Demirler arabanın tahtalarına çarpıp şangırdadı. Demirin keskin kenarı ayak bileğini kesiyor ama bir milim bile kımıldamıyordu. Arabanın diğer kenarına erişmek için çabaladı, fakat pek bir şey göremedi. Tek gördüğü, bükülmüş ve hareketsiz bir bacaktı sadece. Etrafında, yere saçılmış beş altı sigara vardı.

Dehşete kapılan çavuş, delikanlının hareketsiz bedenine doğru koştu. Diz çöktü ve Jules onun yüzünü buruşturup başını salladığını gördü. Arabanın tekerleği Étienne'in omzuyla boynunun üzerinden geçmiş, onu nerdeyse iki parçaya bölmüştü.

"Hayır!" diye bağırdı Jules yavaşça. "Doğru değil! Hiçbiri doğru değil! Hayır, hayır!" Ve arabanın içinde dizlerinin üstüne yığılıverirken dizine büyük bir kıymık saplandı, fakat o hissetmedi. Yapabileceği tek şey tekrar tekrar bağırmaktı, kırık, ezik, dehşete kapılmış bir halde. Daha önce yüzlerce askerin öldüğünü görmüş, ama hiç bu kadar sarsılmamıştı.

Fransa İmparatorluğu'nun İmparatorluk Muhafızlarından Albay Jules deVries yaşamında ilk kez ağladığını hissediyordu.

"Doğru değil" diye fısıldadı. "Bunlara sakın inanma asker! Doğru değil, doğru değil!"

"*Vive la république!*** Kahrolsun imparatorluk! İmparatora ölüm!"

* Fr.: Durun! (ç.n.)
** Fr.: Yaşasın cumhuriyet! (ç.n.)

Bu bağırtılar Concorde Meydanı'nda giderek şiddetleniyordu. Pazar günü öğle vaktiydi. Kalabalıklar alana akın ederken Paul ile Moussa taş bir duvarın üstüne çıkmış, kocaman gözlerle seyrediyordu bunları. İki çocuk her pazar kente geliyordu, fakat böyle bir sahneyi hiç görmemişlerdi. O gün her şey altüst ve kargaşa halindeydi. Her tarafta bir sürü adam merdivenlere tırmanmış, imparatorluk heykellerinin ve simgelerinin üstüne çıkmıştı tehlikeli bir şekilde. Testereler mermer boyunları kesiyor, nefret edilen kafaları gövdelerinden ayırıyor, yere düşen kafalar coşmuş kalabalığın arasında top gibi elden ele atılıyor, sonunda Sen üzerindeki Pont Neuf'e varıyor ve sevinç haykırışlarıyla suyu boyluyordu.

Ulusal Muhafızların çelik süngüleri parlıyordu her yerde. Altın kartallar parmaklıklardan ve sütunlardan sökülmüş, çıkarılamayanlarsa kâğıtla örtülmüştü. Heykeller devrilmişti. İmparatorluğun taştan aslanları kaldırımların üzerinde paramparçaydı. Silindir şapkalar havalarda uçuşuyordu ve insanlar Fransız bayrağını sallıyordu coşkuyla. Hôtel de Ville'de imparatorun portreleri çerçevelerinden koparılıp pencerelerden sokağa atılmıştı ve cumhuriyetin yüce ruhuna içen insanlar bunların üstlerinde tepinip dans ediyordu.

"Dün gece savaşı mı kazandık biz?" diye sordu Moussa, bu sevinçli kalabalığı seyrederken.

"Kazandık herhalde" dedi Paul. "Ama senin baban kaybettiğimizi söylüyor."

"Biliyorum. Pekiyi herkesin böyle sevindiği şey ne?"

"Bilmiyorum. Bir cumhuriyet, sanırım."

"Cumhuriyet ne?"

Paul omuzlarını kaldırdı. Moussa da çok soru soruyordu. Bahçe kapılarının ötesinde, askerlerin sinirli sinirli devriye gezdiği Tuileries Bahçesi'ni görüyorlardı. İmparatorluk sancağı hâlâ sarayın üzerinde dalgalanıyordu, bu da, imparatorun yokluğunda Fransa'nın kral naibi olan İmparatoriçe Eugénie'nin tarihi duvarların ötesinde bir yerde olduğu anlamına geliyordu. Yalnız Eugénie artık kral naibi yahut imparatoriçe değil, sarayın çevresindeki kalabalıklarla, kendi

cumhuriyetlerini isteyen kalabalıklarla başı dertte biriydi sadece.

"Orospu giyotine!" diye bağırdı dans edenlerden biri.

"Vuralım hepsini!" diye bağırdı bir diğeri, eski bir tüfeği kaldırıp sallayarak.

Moussa ile Paul'ün içinden orada kalmak geliyordu ama silahları görünce, kalabalığın dıştan görünen neşesinin ardında bir tehlike hissettiler. Coşkuya kapılmış olmalarına karşın korkmuşlardı. Bunu önce ikisi de kabul etmek istememişti ama hemen altlarında bir silah patlayınca Paul "Bence eve gitmemiz gerek" dedi.

"Bence de" dedi Moussa ve iki çocuk birlikte duvardan aşağı kayarak koşuşturan kalabalığın arasında kayboldular.

O sırada Paris'in öteki tarafında çok acıklı bir kafile Cours de Vincennes'den geçerek kente giriyordu. Küçük kafile, küçük tahta arabanın ardı sıra perişan bir halde yürüyen adamların ayaklarındaki zincirlerin çıkardığı seslerle dikkat çekti. Zincirler ayaklarında derin yaralar açmıştı ve arkalarında kanlı izler bırakıyorlardı. Mahkûmlar sinirli, asık suratlıydı ve kentin dış mahallelerine vardıklarından beri karşılaştıkları muamele yüzünden daha da berbatlaşmıştı ruh halleri. Hava hırstan çatırdıyordu sanki; tüm Paris, uzaktaki ordularının yok edilmesinden ötürü büyük ıstırap içinde, fakat yeni cumhuriyet nedeniyle de kendinden geçmiş bir haldeydi. Ama çevredeki kalabalığın ruh hali nasıl olursa olsun, mahkûmlara hep küfrediliyordu. Bağırıp çağıran seyirciler, onlar geçerken sövüp sayıyordu. Atlı gardiyanlar onların hakaretlerini önlemek için hiçbir girişimde bulunmuyordu. Bir cinayete izin vermezlerdi tabii, fakat aşağılamaları durdurmak için hiçbir şey yapmıyorlardı. Bir lazımlığın tam kıvamındaki içeriği, bir ikinci kat penceresinden aşağı boca edildi, Jules'ü az farkla ıskalayarak arabanın hemen yanında yola düşüp sağa sola sıçradı. Çocukların attığı taşların isabet ettiği yerlerden kanlar akıyordu. Birisi alelacele yazdığı yaftaları bazı mahkûmların boynuna astı. Bunlardan biri de Jules'dü. Jules ara-

baya çıkıp içeriye girmeye kalkanlara karşı koymuştu ama nöbetçi askerlerden biri ona tüfeğinin dipçiğiyle çok sert bir darbe vurunca, Jules nefesi kesilmiş bir halde yerine çökerken yaftayı boynuna takmışlardı.

"BEN DÜŞMANDAN KAÇTIM" yazıyordu yaftada, bütün dünyanın görmesi için.

"Korkak herif!" diye bağırdı bu yaftayı gören yaşlı bir kadın. "Utan ulan!" Kocası bir adım öne çıktı ve Jules'e tükürdü. "Domuz herif!" diye bağırdı adam. "Torunum cephede, senin gibiler için savaşıyor!" Birisi bir yumurta bulmuştu. "Al da ye, korkak herif!" Jules yumurtanın gelişini görüp başını eğmişti ama yumurtanın tam alnına rastlamasına yine de engel olamadı. Yumurta yüzüne doğru aktı, gözlerini yaktı ve çenesinden aşağı damladı.

Jules bu rezalete, hiçbir şey görmeyen gözlerini tam karşıya sabitleyerek katlandı. Kalabalığın gürültüsü, üstüne yağan küfürler, alaylar, tükürükler ve hakaretler bir düş, arka plandaki bir nefret dansı haline geldi. Bağlanmış ellerine baktı. Étienne'in ölümünden beri, Paul'ün onun için yaptığı oyuncak asker vardı elinde. O tren istasyonu peronunda durup da karısıyla, oğluyla ve yeğeniyle, onun Prusyalıları tek başına yeneceğini bekleyen o insanlarla vedalaştığı gün çok uzaklarda kalmıştı sanki; ve şimdi de onlara dönüyordu, tıpkı bir... Başını salladı, kendinden iğrendi ve bu çirkin düşüncelerden kurtulmaya karar verdi.

Sen Jules deVries'sin. Sen İmparatorluk ordusunun bir albayısın. O şekilde davranmalısın. Yanlış hiçbir şey yapmadın sen! İki savaşta ülkene hizmet ettin. Böyle kendine acıyıp dövünmeyi bırak da, bir subay gibi davran!

Yüzünde çarpık bir gülümseme ve kolunun olması gereken yerde bir dal olan oyuncak askeri tutup aynı sözleri söyledi yine.

Yanlış hiçbir şey yapmadın sen!

Kafile Austerlitz Köprüsü'nden, St. Marcel ve Montparnasse bulvarlarından şangırdayarak, süklüm püklüm geçiyor, Prusyalı savaş esirleri ve Fransız askeri mahkûmlar için hapis-

hane haline getirilmiş École Militaire'e* doğru gidiyordu. Kent, cumhuriyet düşüncesiyle sarhoş olmuş bir haldeydi; ama kafilenin geçtiği her yerde neşeli şamata birden duruyor, onun yerini dik bakışlar, hakaretler ve tiksinti dolu sataşmalar alıyordu.

Olay Breteuil Caddesi'nde meydana geldi.

Moussa ile Paul eve dönerlerken Moussa bir kargaşa gördü. Nerdeyse bakmak zahmetine bile katlanmayacaktı, çünkü o gün, pek az insanın hayatı boyunca görebileceği kadar heyecana tanık olmuştu ve yeni bir gösteri seyretmek için çaba harcamaya pek değmez gibi görünüyordu. Ama Concorde Meydanı'ndan uzaklaştığı için, üzerine bir cesaret gelmişti ve kendini güvende hissediyordu; demir bir sokak lambasının kaidesine çıktı. Oradan, kalabalıktakilerin başlarının üzerinden bakıyor, ilerideki caddeyi görebiliyordu. Caddeden geçen bir atlı, bir araba ve arkasında, sallana sallana yürüyen adamlardan oluşan uzun bir kuyruk vardı.

"Nedir o?" diye sordu Paul.

"Bilmiyorum. Askerler. Esirler, sanırım."

"Prusyalılar mı?" Paul'ün sesi heyecanlıydı. Prusyalı esirleri görmek istiyordu. Onların insan olup olmadığını merak ediyor, iki başlı ve çocukları yiyen yaratıklar olmalarından kaygılanıyordu. Böyle hikâyeler duymuştu. Direğe doğru koştu ve yukarıya tırmanacak bir yer aradı.

"Hayır hayır, Prusyalılar değil. Fransız mahkûmlar galiba!"

"Fransız mı? Fransız mahkûm niçin olsun ki?"

Ve o sırada Moussa arabadaki adamı gördü. İlk önce onu kirli kıyafetleri yüzünden tanıyamadı, ayrıca onu böyle bir ortamda göreceğini asla düşünmemişti. Onun uzakta, cephede olduğunu sanıyordu. Ama hayır, tekrar, daha dikkatle baktı ve yüreği buz kesti birden. Jules amcaydı bu.

* Askeri Okul. (ç.n.)

"Paul, bak!" Nerdeyse bir fısıltıydı, dehşet doluydu. Paul sonunda yukarıya çıkmış, yana doğru eğilerek, Moussa'nın gösterdiği şeyi görebilecek bir pozisyona gelmişti nihayet. Moussa'nın gösterdiği yere, arabaya baktı.

Bir an bir sessizlik oldu. Ve sonra çocuktan, duyanın bir daha hiç unutamayacağı bir ses çıktı.

Sekiz

"Ah, kont 'ben dememiş miydim' demeye gelmiş."
General Raspail, çalışma odasındaki masasında başını kaldırıp Kont Henri deVries'ye baktı. Fransa'nın Prusya'yla savaşmaya hazır olup olmadığı konusunda tartıştıkları, şatodaki partinin üzerinden iki ay bile geçmemişti. O gün Raspail'ın üniforması kibrin saf ipeğindendi. Fransa'nın gücüyle şişinmiş, övünmüş, kasılmıştı. Henri'nin uyarılarını hor görmüştü ve nerdeyse dövüşecekti. Şimdiyse ufak tefek general zayıf, bitkin görünüyordu, gözleri kan çanağı gibiydi; kırılgan, bıyıkları düşmüş, omuzları yenilgi ve şaşkınlığın birbirine eklenen ağırlığıyla çökmüş gibiydi sanki. Henri adamın gözlerindeki büyük acıyı gördü. Desteksiz kibrini hatırlayan Raspail'ın sesi sertti.

"Boşuna nefesinizi yormayın deVries. Siz haklıydınız. Kabul ediyorum."

"Ben dememiş miydim demeye gelmedim Generalim" dedi Henri. "Savaş tüm Fransa için bir trajedi. Keşke siz değil de ben yanılsaydım, nasıl isterdim bunu. Ama buraya bunun için gelmedim. Jules için geldim."

Raspail ona bir koltuğu gösterdi. "Tabii. Oturun."

Henri koltuğa çöktü. Keşmekeşin içinden geçip de kardeşini bulmak ve sonra bu bitap adamın karşısına gelmek için tüm nüfuzunu kullanmış, günün yarısından çoğunu harcamıştı. Mahkûmların nereye götürüldüğü konusunda hiç kimse bir şey bilmiyordu. Paris'in dikkati başka şeylere kaymıştı. Çocuklar Jules'ün peşinden gitmemişler, Paul hüngür hüngür ağlayarak, Moussa da nefes nefese ve dehşet içinde doğruca şatoya koşmuşlar ve gördüklerini anlatmışlardı.

"Jules amca mahkûmdu baba" dedi Moussa Henri'ye. "Zincirlerle bağlanmıştı. Üzerindeki yazıyı okudum. Kaçtım yazıyordu."

Paul perişandı. "Ona yaklaşamadık. Bizi ittiler."

Henri hemen yola koyuldu. Onca kargaşanın arasında İmparatorluk Muhafızlarının karargâhına varıp, gereken insanlara derdini anlatarak, kardeşinin Paris'teyken görev yaptığı iç bürolara ulaşmak amacıyla ilk önce Tuileries'ye gitti. Saray terk edilmişti ve uşaklar ile dışarıdan gelen kalabalıkların yağmaladığı mallardan kalan döküntülerin arasında dolaşıp duran bir askerden başka kimse yoktu. Belgeler alınıp arabalarla götürülmüş, mobilyalar çalınmış, duvar kâğıtları bile yırtılmıştı. Henri askere, ne istediğini söyledi. Asker ona, karşısında bir deli varmış gibi baktı. "İmparatorluk Muhafızları mı? Fakat artık İmparatorluk Muhafızları falan *yok* ki mösyö. İmparator yok artık!"

Kalabalık caddelerden geçerek Hôtel de Ville'e, yeni cumhuriyetin gayri resmi karargâhına gitti. Henri, mahkûmlar için genel bir af çıkarılacağı yolunda söylentiler olduğunu öğrendi, fakat mahkûmların yerini öğrenemedi. Onu Milletvekili Komisyonu'na gönderdiler; orada da kimsenin hiçbir şey bilmediği, karmakarışık bir kalabalık vardı sadece. Sonunda, yardımsever bir Ulusal Muhafız subayı École Militaire'i önerdi. Henri rüşvet vererek içeri girdi ve kardeşini tüm mahkûmların konduğu bir avluda, diğer mahkûmlardan sadece tellerle ayrılmış bir bölümde buldu.

Buluşmaları kısa ve sıkıntılı geçti. İki kardeş diğer mahkûmların bağırışları arasında kucaklaştılar; Jules'ün elleri zincirliydi ve bir süre hiçbir söz çıkmadı ağızlarından. Jules ağabeyinin karşısında yırtık pırtık giysileriyle, kir pas içinde dururken vakarını korumaya çalışıyor, durumu açıklayacak sözcükler arıyordu. Hikâyesi ağzından döküldü ama sesi iki kez çatallandı sanki onu yalanlarmış gibi.

Henri tüm anlatılanları sanki düşteymiş gibi dinledi; duyduğu öfkeye, hissettiği büyük bir hüzün, bu kadar gururlu bir insanın herkesin karşısında böylesine hakir duruma düşme-

sinden kaynaklanan bir hüzün de eklenmişti. Jules için, böyle bir durumda konuşmanın bile ne kadar zor olduğunu biliyordu. "Umutsuzluğa kapılmamalısın" dedi Henri; onun da sesi boğuklaşmıştı ve sözlerinin içi boştu sanki. "Uzun sürmeyecek bu. Gerçeği bulup seni serbest bırakacaklar." Jules inanmadan başını sallayarak onayladı.

Öfkeli Kont deVries, École'den ayrılmadan önce oranın komutanını aradı; kardeşinin hapsedildiği olağanüstü kötü koşullardan ötürü adamı dövmeye hazırdı nerdeyse. Ama orada hiçbir komutanın bulunmadığını görünce şaşırdı. "Burada bir binbaşı vardı" dedi gardiyanlardan biri, "ama gitti." Normalde, subaylara özel bir oda verilmesi gerekirdi. Esir alınmış Prusyalı subaylara bile verilmişti bu hak. Ama Jules'ün gardiyanlığını yapan askerler kaba ve çok öfkeli Parisli bir güruhtu; eski düzenin her türlü temsilcisine küçük hakaretlerde bulunmaktan zevk alan, sapına kadar radikal yurtseverlerdi. Jules üç yönden, yani hem subay hem imparatorluk yanlısı hem de soylu olduğundan, onların özel ilgisini çekmişti. Onunla acımasızca alay ediyorlardı. "Cehenneme giden üç yola da girmişsin sen" diye sataştılar ona. "Doğru yaptığın tek iş savaştan kaçmaktı. Ama bu yüzden vurulacaksın" dediler büyük bir zevkle. Yiyeceğini kıstılar ve kendi lazımlığını döktürdüler ona.

Bu yüzden Henri, bu güruhtan kardeşi için daha iyi bir muamele satın almak için ceplerini boşalttı. Henri'nin kalın frank tomarı onların siyasi ve toplumsal görüşlerine, küçük zevkler yaşama isteklerine çabucak üstün geliverdi ve konta, albayın daha iyi bakılacağı sözünü verdiler.

Daha sonra cebinde daha çok para ve albay için temiz giysilerle tekrar gelmeye niyetlenen Henri hemen Raspail'ı, evinde görmeye gitmişti.

"Bu bir saçmalık" dedi ona Henri. "Onu savaştan kaçtı diye tutuklamışlar. Bir hayvan gibi kapatmışlar onu."

"Saçmalık mı? Bugünlerde her şey saçmalık Kont. Onun tutuklandığını Châlons'daki bir subay arkadaştan duydum. Kötü bir durum. Delilik üstüne delilik."

"O halde ona yardım etmelisiniz!"

"Ona yardım ha! Ona yardım ha!" Sesi alaycıydı. "Kont deVries, size birkaç şey söyleyeyim. Aldığım haberlere göre, cephedeki askerlerimizden ölmemiş ya da yaralanmamış olanlar Belçika'ya gönderiliyor. İmparator, Prusyalıların esiri. İmparatoriçe'nin İngiltere'ye kaçtığı söyleniyor. Temsilciler Meclisi'nde bir ayaktakımı güruhu var; her biri denetimi ele geçirmeye çabalıyor. Bir anda hem hepsi sorumlu, hem de hiçbiri sorumlu değil. Bomboş düşünceler için en az on kişi konuşuyor. Bismarck'ın orduları Paris'e yürüyor. Buraya varmaları birkaç gün değilse de, birkaç hafta meselesi. Paris'i ve yeni cumhuriyeti kim savunacak? Mareşal Bazaine Metz'e sığınmış, sıçan gibi tuzağa düşmüş durumda."

Raspail küçük odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, ara sıra durup pencereden, aşağıdaki avluya bakıyordu. Sesinde hor gören bir ifade vardı.

"Sokaklarda, kendilerine Ulusal Muhafız diyen ayaktakımı vahşi ve başıboş bir halde dolaşıyor. Bunların çoğu sarhoş. Doğru dürüst ateş etmesini ve bir sıra halinde yürümesini bilmezler. Kıçlarını bile silemezler! Ve tüm bunların üstüne bir de, savaştan kaçtığı için tutuklu bir subay var şimdi karşımızda. Bu koşullar altında, Kont, albayın dertleriyle gerektiği şekilde ilgilenemezsem bağışlamanız gerekecek beni!"

"Kapımıza dayanan dertlerin büyüklüğünü takdir ediyorum Generalim. Ama Jules bir muhafız subayıdır ve haksız yere suçlanıyor. O asla böyle bir nedenle suçlu olamaz!"

"Suçlu ha! Beni yanlış anladınız Kont. Ben albayı çok uzun zamandır tanırım. Kendisine nişan verildiğinde İtalya'daydım. O gerçek bir askerdir. Babanız kadar parlak biri değildir elbette, ama bir korkak da değildir. Fakat şu an onun suçlu olup olmamasının hiç önemi yok."

"Bunu nasıl söyleyebiliyorsunuz?"

Raspail Henri'ye, sanki karşısında çok budala bir ilkokul öğrencisi varmış gibi baktı.

"Siz burada olup bitenleri hiç anlamamışsınız galiba! Bu sabah arabamda giderken bir kadın –*bir kadın!*– yolda beni durdurdu ve beni korkaklıkla suçladı. Beni! Beni hainlikle,

ordularımız savaş alanlarında katledilirken makamımda kalmakla suçladı!" Raspail'ın sesi tizleşmişti. Yumruğunu masaya vurdu ve su dolu bir sürahi yere düşüp parçalandı. "Fransa'ya otuz yıl hizmet ettim. Fransız imparatorunun muhafız üniforması var üzerimde! Ve imparatorun gözden düştüğü bugün hepimiz Fransa'nın gözünden düştük. Fransızlar hatayı affetmez. Bunun karşılığı verilecek. Bu yenilginin bir cezası olacak. Sorumlu kişiler bulunacak. Bir sürü kişi. Jules çok kötü bir konumda Kont. Ayaktakımının bu işe girişmesi için iyi bir başlangıç oluşturuyor onun konumu."

"Fakat ayaktakımı onu yargılayamaz."

"Öyle mi? Ben olsam bu kadar emin olmazdım. Ben hiçbir şey bilmiyorum artık. Komuta gücümü kaybettim. Artık komuta edilecek hiçbir şey yok. Beni burada, evimde bulmanızın sebebi bu. Benim bürom, makamım yok. Ulusal Muhafızlara hizmet vermeyi teklif edeceğim. Ama bana görev verip vermeyeceklerini bilmiyorum. Verseler de vermeseler de, Jules'le ilgilenebilecek bir otoritem yok. Bu otorite kimde var, bilmiyorum. Korkarım kimse bilmiyor bunu. Bunun ortaya çıkması biraz zaman alacak."

"Öyleyse bu zamanı, ona yardımcı olabilecek insanlar bularak geçirmeliyiz. Jules, onun astı olarak görev yapan, Dupree diye bir adamdan söz etti bana. Olanları gören bir binbaşı. Bu meseleyi o aydınlatabilir."

Raspail homurdandı. "Dupree, Sedan'daki katliamda ölmediyse, muhtemelen Belçika'daki bir esir kampındadır. Yahut da, diyelim ki kurtuldu, öyle de olsa, Prusyalıların bundan sonraki hedefinin Paris olduğunu bildiğinden, buraya gelmesi pek muhtemel değil. Taşrada hâlâ savaşan diğer birliklere katılmanın yolunu arayacaktır. Henüz Hunlara gerçekten yenilmedik, hatırlatırım size. Gerçekten yenilinceye kadar –Tanrı korusun– başka ordular olacaktır. Dupree de onlara katılmaya çalışacaktır." Raspail başını salladı. "Onu bulma ihtimaliniz zayıf demek istiyorum."

General konuşurken Henri onun sözlerinin doğru olduğunu biliyordu. Raspail onun umudunu zedeliyor, bu rezaletin

kolayca çözümleneceği yolundaki yanılsamasını amansızca yok ediyordu. Henri'nin başka bir düşüncesi daha vardı.

"Bir de onu suçlayan kişi var. Delescluze."

"*Oui, Franc-tireur*. Koca bir denizde bir damla pis su, korkarım. Savaşı gizlice, Hunlara karşı kalleşçe sürdüren bir gerilla. Onun birliğinin Sedan'a katılmış olması pek muhtemel değil. Albayın iddia ettiği gibi hainin biri değilse bile, birliği saklanıyor olmalı. Prusyalılar onu yakalarsa vururlar, esir almazlar. Hunların onun gibilere göstereceği sabır benimkinden daha fazla olmayacaktır. Onu asla bulamayacaksınız. Ve mahkemeye çıkmayacağı da kesin."

Henri omuzlarını kaldırdı. "Öyleyse biz bu suçlamayı geçersiz kılabiliriz! Tek bir mektup, resmi bir suçlamayı kanıtlamak için yeterli değildir elbette. Ve tanık olmadan da asla dava olmaz."

"Mektubu okudunuz mu?"

"Hayır."

"Gayet kesin ve net. Bir Fransız subayı tarafından imzalanmış. Ve bunun yanı sıra ikinci bir suçlama daha var; albay tutuklanıp Paris'e gönderilirken, yolda karşılaştığı bir çavuş tarafından yazılmış. Çavuşun kaçma girişimi konusundaki suçlaması Delescluze'ün görüşünü kuvvetlendiriyor. Kabul ediyorum, bir albayı yahut belki de iyi bir albayı suçlamak için yeterli değil bu. Ama görmezden de gelinemeyecek bir şey. Bir askeri mahkeme olacak. Sonuçta bu dava, bu iki mektuba ve Albay deVries'nin bunlara karşı söyleyeceklerine kalabilir. Öyle de olsa, albayın kaderi, onu yargılayacak makamda kimin bulunacağına bağlı. Eğer normal zamanlarda olsaydık onun şansının fazla olduğunu söyleyebilirdim. Ordu, subaylarını kollar. Ama normal bir zamanda değiliz. İntikam arayanlar galip gelebilir."

Bir süre ikisi de sustu.

"Siz kolay pes edecek biri değilsiniz Generalim. Onu kurtlara bırakmayacaksınız herhalde."

Sinirlenen Raspail ellerini hızla iki yana açtı.

"Dediklerimi duymadınız mı Kont? Kurtlar bana hiç aldırmıyor! *Benim hiçbir nüfuzum yok!* Size söylemediğim şeyse,

dün albayı görmeye kalkıştığım. Hapishaneye girmem engellendi. Bir onbaşı tarafından. Üniformama baktı ve bana hiçbir yetkimin olmadığını söyledi! Bir *onbaşı! Bana! Yetkin yok* diyor!" Bu hakaret adamın ağzından bir gök gürlemesi gibi çıktı. Birden ayağa kalktı ve pencereye gidip Henri'ye arkasını döndü. Günlerdir ruh hali korkunç gelgitler yaşamıştı. Bir an geliyor, bir tüfek kapıp, Bismarck denen piçi bizzat vurmaya hazır bir savaşçı oluyor, ama hemen ardından, liyakatini inkâr edenler yüzünden cesareti kırılmış, aşağılanmış, emekliliğe hazır biri haline geliyordu. Hayatı boyunca hiç böyle olmamıştı. Düşmanın elinden acı çekmek başka şeydi, kendi vatandaşının elinden acı çekmek başka.

Öfkelenerek bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdu ve sonunda razı oldu. "Yardım etmeyi deneyeceğim deVries" dedi. "İşe yarar mı, yaramaz mı bilmiyorum. Ama deneyeceğim."

Kont Otto von Bismarck arabayla toprak bir yolda gidiyordu. Fransa'nın bu bölgesini, buradaki büyüleyici vadileri ve tablo gibi köyleri seviyordu. Ormanlar hoş kokulu ve sakindi. Bir yalıçapkını sakin bir derede avlanıyordu. İleride, güzel bir nehirde, yalnız bir balıkçıl kafasını çamurlu sulardan kaldırıp şansölyenin geçişini seyretti. Bismarck, orduları harikalar yaratan, başarısıyla tüm dünyayı hayran bırakan ve sayesinde, kafasında dönüp duran büyük planı başarıyla gerçekleştirmeye yaklaştığı General von Moltke'yle buluşmaya gidiyordu.

Arkasında, demirden bir fırtınanın dumanlar tüten harabesi vardı. Vadideki, Fransız ordusu ve imparatorunun kapana kısıldığı müstahkem kasaba Sedan'a yukarıdan bakan bir tepeye çıkmıştı. Orada Kral Wilhelm'le ve gözlemci olarak gelmiş Amerikalı General Sheridan'la bir gün boyunca birlikte kalmıştı. Nehrin yukarısındaki karargâhlarından, sistemli bir şekilde yapılan katliamı seyrettiler. Fransız orduları kuşatılmış ve kıstırılmış, daha savaş başlamadan yenilmişti, fakat teslim olmaya niyetleri yoktu. Meuse Nehri'nden yükselen sabah sisiyle başlayan katliamı görmek, galipler için bile dehşet verici bir şey olmuştu. Ölüm saçan top ateşi Flöing tepelerin-

den kuzeye doğru, Fransız süvarilerinin üstüne yağmur gibi yağıyordu. Alman topları aşağıdaki vadiyi ve nehrin öteki kıyısını gün boyu ölüm çığlıklarıyla doldururken menzillerindeki her şeyi katlediyor, Ardennes ormanlarını barut ve demirle yakıyordu. Kral Wilhelm bunlardan çok etkilenmiş ve Fransızların kendilerini dalgalar halinde, Prusyaların uzun süngülerinin üstüne attıklarını, kanlarının Meuse Nehri'ne ve sonra da kıpkırmızı suların denize aktığını görünce düşmana acıyıp, "Yiğit çocuklar" demişti başını sallayarak.

Bismarck, yirmi bin kişinin öldüğü muharebe bittikten sonra Louis Napoléon'la, böbrek taşının verdiği sancılardan harap olmuş, nerdeyse kımıldayamayacak haldeki imparatorun acıklı posasıyla buluşmuştu. İmparator, askerlerinin arasında ölmek için çok çaba harcamış, ama başaramamıştı. Kader zalimdi; mermiler onun sağından solundan geçip gitmiş ve Napoléon hayatta kalarak, beyaz teslim bayrağının korkunç sorumluluğunu sırtlanmak zorunda kalmıştı. Donchery'de, küçük bir dokumacı kulübesinde buluştular; imparatorun üstünde general üniforması vardı, kibar ve endişeliydi. Kendisi bu savaşa girmek istememişti, şansölyenin bunu bilmesini istiyordu, ama kamuoyu onu savaşa girmeye zorlamıştı. Ulusu adına teslim olamadığı için özür diledi, çünkü Eugénie kral naibiydi ve yasal hükümet Paris'teydi. Ama kendisini ve ordusunu kayıtsız şartsız kralın emrine veriyordu. Ardından, kısa bir süre Wilhelm'le de bir araya gelmiş ve sonra şafak vakti, yağan sağanağın altında bir kupa arabasına güçlükle binmiş ve refakatçilerin eşliğinde, esaret altında tutulacağı yere gitmişti.

Artık bu iş tamamdı. Bismarck'ın önünde tüm Fransa uzanıyordu, onun ötesinde de, Alman savaş makinesinin gücü karşısında diz çökmüş bir kıta vardı. Yol hemen hemen bitmişti ama Bismarck henüz tam aşılmadığını biliyordu. Fransızlar yenilmişti ama henüz bunu kabul etmiyorlardı. Gururları bir ordu daha çıkaracak ve onurları da Paris'i ölümüne savunacaktı. Pekâlâ, dedi içinden. Yeni bir orduya değmezdi ve Paris'i işgal etmemeye karar vermişti zaten. O kadar güzel bir

kenti tahrip etmek ayıptı ve Parislilerin sokak savaşı konusundaki yeteneğine saygı duyuyordu. O kadar çok Alman kanı dökmeye gerek yoktu. Bunun yerine, orduları kentin etrafını saracak, kuşatacaktı. Kent boğulacak, dünyadan kopacaktı. Kentin sakinleri yavaş yavaş bir çürümeye doğru yol alıp, birbirleriyle kavgaya girişecekti. Tüm Fransa çaresizce seyrederken, Işıklar Kenti'ni karanlığa boğacaktı. Kendisi ve kral gidip yerleşecekti; nereye? Versailles'a! Evet, mükemmel! Fransız krallarının sarayında oturup, Fransa'nın incisinin ölümünü beklemek ne parlak bir ironiydi ama!

Sürücüsüne, arabayı kenara çekmesini emretti. Nehrin öte yakasında Saksonya veliahdının ordusuna ait arabaları ve topları görüyordu. Paris'e gidiyorlardı gümbürdeye gümbürdeye, onun İkinci Reich düşünü gerçekleştirmeye.

"*Maman? Maman*, beni dinle. *Maman*, duyuyor musun?"

Paul annesini sarstı. Élisabeth, perdeleri çekilmiş karanlık odada oturuyordu. Paul, annesi dönüp kendisine baksın, onun varlığını doğrudan görsün istiyordu ama kadının tek yaptığı hep orada oturmak, içindeki diğer sesleri, Paul'ünkinden daha yüksek sesleri, günlerdir onu tek başına, oğlunu teselli etmekten, odadan çıkmaktan âciz bir halde hep orada oturmaya zorlayan sesleri dinlemekti. Kadın hiçbir şey söylemeden başını salladı; yani Paul annesinin onun sesini duyduğunu anladı; kadın bir kez onun elini tutup sıktı, fakat hiçbir şey söylemedi ve dönüp ona bakmadı. Çocuklar haberi getirdiğinden beri kadın hiçbir şey yememiş, hiç uyumamıştı. Yüzünün tüm rengi çekilmişti ve gözlerinde yaşam belirtisi yoktu. Odası, kederiyle kapkaraydı. İki ay boyunca Jules'ün duvardaki portresiyle konuşmuştu. Şimdiyse koltuğunun arkası resme dönüktü ve kadın hiç konuşmuyordu.

Henri gelip de, Jules'ü gördüğünü ve Jules'ün onu sorduğunu anlattığında bir şey söyleyememişti. Paul geldiğinde de bir şey söyleyememişti. Bir daha kimseye bir şey söyleyip söyleyemeyeceğini bilmiyordu. Paul'e bir şeyler söylemek, onu teselli etmek istiyor, fakat onun gözlerine bakamıyor, hisset-

tiği utançla, hatta on yaşındaki oğluyla bile yüzleşemiyordu. Söyleyecek hiçbir şey yoktu.

Bu ne büyük haksızlık! Nasıl yaptılar bunu bana?

Eskiden yenilgi ya da başarısızlık nedir anlamaz yahut da, bahtlı bir kocaya sahip kadınlara has, canlı bir özgüven duygusundan başka bir şey bilmezdi. Şimdiyse rüya darmadağın olmuş, yalnızca bir kâbus kalmıştı geriye. Karanlıkta, öfkeyle sarmalanmış, çaresizlikle örtülmüş bir halde oturuyor, koltuğunda sallanıyordu; ruhu bir yeraltı dehlizi gibi soğuk ve karanlıktı. Mevkiden yoksun bir yaşamın boşluğunu düşünemiyordu. Toplumda hiçe sayılacağını ve önemli sosyal olaylara davet edilmeyeceğini düşünüp duruyordu. İlk birkaç gün, Jules'ün başına neler gelebileceğini ya da hapishane yaşamının zorluklarını bir kez bile düşünmedi. Ona yöneltilen suçlamaları bir kez olsun merak etmedi. Suçlamalar önemli değildi; onları silip attı. Önemli olan, savaşın kişisel hale gelmiş, bizzat *kendisine* yönelmiş olmasıydı.

Şimdi Paul, Élisabeth için çok, hatta babası için üzüldüğünden bile çok kaygılanıyordu. Babasının çelik gibi güçlü olduğunu ve bir şekilde düze çıkacağını biliyordu. Fakat annesini böyle, hep karanlıkta oturup, hiç konuşmadan sallanıp dururken hiç görmemişti. Annesi her zaman çok neşeli, çok enerji dolu, çok canlıydı; ama şimdi babası hapse tıkılınca, kadın tamamen tükenmişti sanki. Paul korkmuştu. Tüm bunların kendi hatası olup olmadığını merak ediyordu. Annesini o generalle gördüğü günden beri hiçbir şey eskisi gibi olmamıştı bir daha; onları o partide birlikte... neydi tam olarak bilmiyordu, tek bildiği, o şeyi görmemesi, gözetlememesi gerektiğiydi ve şimdi kendisini annesine çok uzak hissediyordu. Şatoda sıkıntıdan bunalmış bir halde dolaşıp duruyor, Moussa ona nehre gitmek isteyip istemediğini sorunca kafasını sallıyor, Gascon'la yaptıkları talimlere dikkatini veremiyordu. Serena onu teselli etmeye çalıştı.

"Baban güçlü bir adam Paul. Bu tür işlerde Fransızların nasıl davrandığını bilmiyorum ama, bunun bir yanlışlık olduğunu göreceklerdir. Onu serbest bırakacaklar, eminim bun-

dan. O iyi bir asker. Sen de cesur bir oğul olmalısın. Amcan Henri mümkün olan her şeyi yapıyor. Onu çıkaracak."

Paul başını sallayarak onayladı. Boğazında acı veren bir yumru vardı. Gözlerinden gelen yaşları gizlemeye çalıştı ama kadın onun yanağını elinin tersiyle okşadı ve Paul bu kadarına dayanamadı. Birden hıçkırıklara boğuldu ve yüzünü kadının göğsüne gömdü. Kadın onu salladı, saçlarını okşadı.

Serena sonra Élisabeth'in odasına gitti. Élisabeth koltuğunda oturuyordu ve onu görmezden geldi. Bir etajerin üstünde, çoktan soğumuş bir kâse çorba duruyordu. Serena, insanların kendi kendine yarattığı zayıflıklara hoşgörüsü olmayan, pratik bir çöl kadınıydı. Perdeleri hızla açtı ve eylül ikindisinin ölgün güneş ışıkları odaya doldu. Élisabeth gözlerini kısıp başını öte yana çevirse de Serena onun çenesini tuttu ve onu tepki vermeye zorladı. Élisabeth başını çekti, ama Serena onu tekrar ve daha güçlü tuttu.

"Élisabeth, yeter artık! Oğlunun anneye ihtiyacı var" dedi sinirli bir şekilde.

"Onun babaya ihtiyacı var" dedi Élisabeth burun kıvırırcasına.

"Kes artık sızlanmayı! Uyan! Bu odadan çıkman lazım!"

"Sen karışma. Bu senin sorunun değil. Beni yalnız bırak. Sen git kitaplarını oku."

"Élisabeth, Jules'e olanlar için üzgünüm, gerçekten üzgünüm. Bu işe karışmak istemezdim ama Paul'ün sana ihtiyacı var."

"*Benim* ihtiyacım da beni yalnız bırakman. Sen hiçbir şey çekmedin. Her şeyi çeken benim."

"*Mon Dieu,* oğlun ağlıyor, kocan hapiste ve sense perişan bir halde kendine acımaktan başka bir şey yapmıyorsun. Kes artık!"

"Anlayamazsın" dedi Élisabeth başını sallayarak, cansız ve acı bir sesle. "Anlamaya *ihtiyacın* yok. Sen bu savaştan önce bir kontestin. Savaş bitince yine kontes olarak kalacaksın. Ben bir hiç olacağım. Tam bir hiç." Yine çekti kendini. "Sen benim neler kaybettiğimi hiç anlayamazsın."

Serena uğraşmaktan vazgeçti. "Bu kadın için ne yapacağımı bilmiyorum" dedi o gece Henri'ye. "Orada oturuyor, ama benim dediklerimi duymuyor."

"Senin yapabileceğin bir şey yok" dedi Henri, "Paul'e yardım etmek dışında. Élisabeth'i tanıyorum. O bir çocuk ve çok kibirli. Kısa bir süre sonra saçını yaptırması gerekecek; o zaman çıkar."

Paris'in askeri yöneticisi General Trochu, Prusyalılarla kent arasında hiçbir ordunun kalmadığını ve kentin derhal hazırlanması gerektiğini ciddi bir şekilde bildirdi. Paris 1840'tan beri, doksandan fazla tabyası ve hendeği olan yüksek bir sur da dahil, büyük bir savunma sistemiyle çevriliydi. Surların dışında, kente yaklaşmayı engelleyen on beş kale vardı. Kaleler ve tabyalar onarılmamış haldeydi. Hızlı bir faaliyete girişen insanlar surları güçlendirmek için taşlar, topraklar getirdi ve marangozlar ağır tahta kapıları onardı. Üç bin ağır silah arabalarla getirilip yerleştirilir ya da stoklara konurken, kentteki atölyeler de silah imalat fabrikaları haline getirildi. Bir tütün fabrikası tüfek fişeği yapmaya başladı. Louvre'daki *Milo Venüsü* yeraltına indirildi. Pencerelerin önüne kum torbaları yığılırken büyük sergi salonlarında ustalar top mermisi yapıyordu. Tabloların üzerine alçı tabakalar yerleştirildi ve Fransa'nın sanat hazinelerini top mermilerinden korumak için etraflarına kum torbaları yığıldı. Kitaplar ve elyazmaları kutulara konup saklandı. Grand Opéra bir gözetleme yeri ve askeri depo haline geldi. Lyon Garı bir top dökümhanesi olarak hizmete sokuldu. Büyük bulvarların sonlarına barikatlar yapıldı ve derin hendekler kazıldı. Saraylar ve kamu binaları yaralıların bakılmasına hazır hale getirildi. Gaîté'de giysi yapacak bir fabrika kuruldu.

Kent dışındaki birlikler kente doldu. Binlerce denizci ve General Vinoy'un 13. Kolordu'sunun nizami askerleriyle, eğitimsiz askerlerden –savaşma konusunda hiçbir şey bilmeyen, ama tüfeklerini kapmış, şaraplarını içen ve emirleri bekleyen tüccarlardan, işçilerden ve köylülerden– oluşan iki yeni ko-

lordu yan yanaydı. Çoğunlukla disiplinsiz erlerden oluşan Garde Mobile ve gevşek bir milis olan Ulusal Muhafızlar vardı. Jardin des Plantes'ta topçu birlikleri üslendi ve Tuileries Bahçeleri askerlerin kamp yeri haline geldi.

Bu muazzam hazırlıklar, her gün Savaş Bürosu'nda toplanan sivil liderlerin oluşturduğu savunma komitesi tarafından yönetiliyordu. General Trochu başkandı; Bayındırlık Bakanı Dorian da başkan yardımsısı. Görev alan diğer önde gelen kişiler arasında Boulogne-Billancourt Piskoposu Marius Murat da vardı. Piskopos, kent için çok büyük önem taşıyan ticaret ve malzeme tedariki konularında her zamanki dehasını sergiliyordu. Tanıdığı kişilerin sayısı sonsuzdu ve nüfuzunun sınırı yoktu görüldüğü kadarıyla. Masadaki diğer kişilerin, kıtlığını çektiği ya da hiç elde edemedikleri malları ve malzemeleri buluyordu. Silah üretimi için yedi ton güherçile sağladı. Battaniye, saman ve mum için parafin buldu. Memurları kent dışını tarayarak, muazzam miktarda yiyecek ve malzeme stokları topladı.

Piskoposun işleri yolundaydı, çünkü savaş harika bir ticaret ortamıydı. Oğulları için askerden muafiyet belgesi satın almak isteyen babalar, piskoposun daima, gereken belgeleri ya da sertifikaları bulup imdada yetiştiğini gördüler. Savunma amacıyla el konan fabrikaların sahipleri, piskoposun onlara tazminat alma konusunda yardımcı olabileceğini fark ettiler. Yaptığı iyiliklere karşılık aldığı paralar fahişse, kopardığı tavizler aşırıysa da, eh, savaş zamanıydı bu; savaşta fiyatlar yükselirdi.

Onun ilgilenmeyeceği kadar küçük hiçbir iş ve gözden kaçırdığı tek bir kazanç fırsatı bile yoktu. Piskoposluğun emlak işlerine bakan yöneticileri tüm kiracı çiftçilere ziyarete gönderdi. Bunlardan yüzlerce vardı ve kimileri de büyücek arazileri işliyordu. Emlak yöneticileri onlara komitenin, cumhuriyeti savunmak için koyunlarına, sığırlarına ve buğdaylarına el konulduğunu belirten yazılı emirlerini götürdüler. Ödenen bir tazminat varsa bile çok azdı. Daha sonra piskopos bu hayvanları ve buğdayları, aracıları vasıtasıyla kente fahiş fiyattan

satıyordu. Boulogne Ormanı bir yün denizi haline geldi; sığır sürüleri ormanın ötesine yayılıp Champs-Elysées'nin uzun yokuşunu doldurdu; Gare du Nord'da bir un değirmeni kuruldu. Parisliler reçel, tuz ve sebze stokluyordu. Yiyecek miktarının yeterli olup olmadığı konusunda endişe duyulan her yerde, kentin altında, fıçıların, şişelerin ve varillerin içinde saklı gerçek bir şarap denizi vardı; her kiler, dolap ve ambar şarap doluydu.

Malzemeler, askerler ve mülteciler kente hızla dolarken zengin ailelerden bazıları da kenti boşaltıyordu; bazıları Midi'deki yazlık villalarına gidiyor, bazıları da ülkeyi tümüyle terk ediyordu. Henri'yle Serena bunu uzun uzun konuştular ve böyle bir şeyin söz konusu olmadığında fikir birliğine vardılar.

"Ben Jules'ü bir hapishane hücresinde bırakıp gidemem" dedi Henri. Sen kıyısında, St. Cloud Sarayı'nın karşısında, şato arazisinin sınırına yakın bir yerde yürüyorlardı. Yürüdükleri her yer terk edilmiş ve sessizdi. Nihayet bir an için yalnız ve kuşatma hazırlıklarından uzak kalmışlardı. Suyun kenarına oturup sırtlarını büyük bir kestane ağacına dayadılar. "Onu serbest bıraktırmak uzun zaman alabilir. Şimdiye kadar üç ayrı generalle ve iki bakanla görüştüm. Bunların hiçbiri yardımcı olamadı, en azından şimdilik. Prusyalılar gelirken kimse böyle bir şeyle uğraşmak istemiyor. Birisi bana, şimdilik hiçbir şeyi kurcalamasam daha iyi olacağını, çünkü mahkeme ne kadar erken kurulursa, o mahkemenin Jules için o kadar tehlikeli olacağını söyledi. Belki de haklı. General Trochu'yle görüşme talebinde bulundum."

"Kalacağız tabii ki." Serena'nın bundan hiç kuşkusu yoktu. Çölde düşmanlar gelişlerini Prusyalılar gibi belli etmezdi. Sinsilik ve şaşırtma, Sahra savaşının en yaygın hileleriydi. Avrupalıların savaşıysa yüz yüze ve doğrudandı. İnsan, düşmanının geldiğini görürse hazırlanabilirdi. "Sence Prusyalılar kenti işgal edecek mi?"

"Hayır." Henri bir dal parçası buldu ve onu kullanarak ıslak nehir kıyısında bir harita çizdi. Marne ve Sen nehirlerinin

birleştiği yerden başladı ve kentin içinden geçen Sen'in yaptığı kavisi çizdi. Nehir daha sonra şato arazisinde geriye doğru yüz seksen derece dönerek Boulogne Ormanı'nı çevreliyor ve kuzeydoğuya, Genevilliers Yarımadası'na doğru yoluna devam ediyordu.

"Şato şurada" dedi bir işaret koyarak, "ve kentin surları da şurada. Gördüğün gibi biz nehrin kıvrımı sayesinde korunuyoruz. İstilaya karşı doğal bir bariyer oluşturuyor. St. Cloud Köprüsü yıkılacak. *En plus,** şuradaki Mont Valérien ve şuradaki Issy kalelerinin topları bizi koruyacak." Mont Valérien, Sen kıyısında yükseliyordu. Zirvesinde de, toplarıyla kentin batısındaki muazzam bir araziye hükmeden bir kale vardı. Henri nehrin karşısındaki St. Cloud'yu gösterdi. "Prusyalılar burada duracak" dedi. "Kente saldırmalarına gerek yok. Nasıl davranacaklarını Metz'de gösterdiler. Mareşal Bazaine ve ordusu hâlâ kuşatılmış halde duruyor orada. Paris'te de aynısı olacak. Kentin etrafına çelikten bir kement geçirecek ve sıkacaklar. Sonra da kamp kurup bizim dışarı çıkmamızı bekleyecekler."

"Kenttekiler açlıktan ölecek" dedi Serena.

"Olabilir. Ama bence o duruma varmadan bitecek."

Serena Henri'nin yanında otururken kendini çok rahat ve güvende hissetti; Henri Serena'nın, Serena da Henri'nin bir uzantısıymış gibiydi sanki. *Biz ikimiz hep böyleydik,* diye düşündü ve bu düşünceyle birlikte, birdenbire bir korku dalgası, ona çarpıp üstünden aşan, göğsünü sıkıştıran, nedeni belirsiz bir korku dalgası sardı içini. Henri'ye dönüp onun yüzünü iki eliyle nazikçe tuttu ve kendisine doğru çekti. "Çölde yaşarken içimde, bir koca yahut oğul nedir bilmeyen biri vardı. Savaştan yahut ölümden asla korkmazdım. Ama şimdi..." Gözleri buğulandı, kollarını Henri'nin boynuna doladı ve sesi boğuklaştı. "... şimdi, seni ya da Moussa'yı kaybetmenin düşüncesine bile dayanamıyorum. Siz benim hayatımsınız Henri deVries. Size bir şey olursa ben ölürüm."

* Fr.: Üstelik. (ç.n.)

Henri ona sımsıkı sarıldı, saçlarını okşadı ve böyle bir kadını bulduğu için şansına şükretti. Durumlarını analiz etmek için saatlerce düşünmüştü. Hiçbir şey kesin değildi, fakat o da kendini herhangi biri kadar güvende hissediyordu. Serena'yı Élisabeth ve çocuklarla birlikte göndermeyi düşünmüştü; fakat onun buna asla razı olmayacağını biliyordu. Yani kalacaklardı. Yiyecekleri eksik olmayacaktı. Kilerlerindeki stoklar fazlasıyla doluydu ve avlanmak çok kolay bir işti. Gerekirse, otuz kuşaktır deVries ailesinin savaşları, kuşatmaları ve Devrim'i sağ salim atlatmasını sağlamış olan şatonun kalın taş duvarları onları top mermilerinden korurdu. Ama söylediğine inanıyordu; topçu bombardımanı olacağını sanmıyordu. Üzücü bir düşünceydi ama Paris'in bağırarak değil, inleyerek gideceğini hissediyordu.

"Bize hiçbir şey olmayacak" dedi Henri ve Serena onun sesindeki güçlü inancı hissetti. Henri Serena'yı kulaklarından ve boynundan öptü. "Çocuklar için, hayatı elimizden geldiğince normal kılmaya çalışacağız. Ayrıca kalmamız için başka bir neden daha var. Savunma komitesinden bir heyet beni görmeye geldi. Yardımımı istediler."

Serena doğruldu. "Ne için?"

"Balon yapmak için."

"Balon ha!"

"*Oui.* Kent dünyadan kopacak. Fransa'nın geri kalan kısmıyla ilişkiyi sürdürmek istiyorlar. Balon, mektupları ve insanları taşıyabilir."

Çölde çok uzun zaman önceki bir günü hatırlayan kadın ona muzipçe baktı.

"Onlara söylemedin o halde" dedi.

"Neyi söylemedim?"

"Rüzgârın hangi yönden eseceğini bilmediğini ve balonunla kaza yaptığını."

"O kaza falan değildi." Henri güldü. "Sana söylemiştim, o sadece sert bir inişti. Üstelik ben balonu uçuracağımı iddia etmiyorum ki. Ben balon yapacağım sadece."

Moussa perişan bir halde, Rahibe Goldrick'le kendi cehennemine kapanıp kalmıştı. Aylardan henüz eylüldü ve o yıl ona, daha şimdiden hayatının en uzun yılı gibi geliyordu. Ona göre, okulun kapanması için dünyanın patlaması gerekecekti herhalde, çünkü Prusyalıların bunu becereceği yoktu. Ama babası katıydı: "Eğer Prusyalıların zorlamasıyla okullarımızı kapatırsak onlar kazanmış demektir." Moussa diğer okulların, çoğu devlet okulunun kapandığını söyledi. Kont oralı değildi. "Okullarımızı açık tutabildiğimiz sürece, biz kazanacağız" dedi.

Moussa ile Paul teneffüste okul bahçesinin sınırına kadar yürüyüp çitin tepesine tırmandılar. Nehrin karşı yakasına bakarak, Prusyalılardan bir iz görmeye çalıştılar boşuna.

"Onlar asla buraya gelmeyecek" dedi Moussa huysuzca.

Paul bir şey söylemedi. Günlerdir pek konuşmuyordu, fakat Moussa da onu konuşmaya zorlamıyordu. Birbirlerinin ruh halini gayet iyi biliyorlardı.

Diğer çocuklarla birlikte teneffüsten dönüp ikindinin son ve en berbat bölümü olan matematiğe ve Rahibe Godrick'in Efendimize, onların büyük hatalarını görmezden gelmesi ve küçük zekâlarını keskinleştirmesi için dua ettiği kaçınılmaz matematik duasına katlanmak üzere içeri girdiler. Moussa alıştırma defterini çıkarmak için sırasının kapağını kaldırdı. Kaşları çatıldı birden. Defterleri ve kitapları duruyordu ama kitap çantası yoktu. Kayışlı ve deri bir çantaydı. Gascon'un hediyesiydi ve okuldaki kimsede bir benzeri yoktu. Onu sabah buraya koyduğunu hatırlıyordu, sonra bir daha da almamıştı. Çevresine bakındı ama hiçbir yerde, ne sınıfın arkasındaki askıda ne de başka birisinin sırasında göremedi. Birisi almıştı. Bunu araştırmasına fırsat kalmadan Rahibe Godrick'in otoriter örtüsü sınıfa girdi. Masasına doğru yürürken cüppesi hışırdıyordu. Yüzünü sınıfa döner dönmez çocukların sesleri kesildi ve kadın başladı.

"Merhametli Babamız, senin kusursuz lütfunla, senin kutsal oğlun, İyi Çoban İsa'nın öğretilerini paylaşmaya geldik buraya..."

Moussa dudaklarını oynattı ama gözlerini kapatıp başını eğmedi. Rahibe Godrick'in göreceğini biliyordu. Bunun ona bir şeylere mal olacağını da biliyordu. Bu her gün aynıydı, ikisinin arasında bir ritüel gibiydi sanki. Ama bu kez Rahibe Godrick fark etmedi. Duayı bitirdi ve haç çıkardı. "Oturun."

Bütün sınıf birden oturdu ve kadının masa çekmecesini açıp ders kitabını çıkarmasını bekledi. Kadın bunu otomatik olarak, bakmadan, elini çekmeceye sokup kitap cildini hissederek yapardı. Ama hissettiği şey kitap değildi. Kadın dehşetle irkilip hafif bir çığlık attı. Elini yıldırım gibi geri çekti. Öyle hızla fırlayıp ayağa kalktı ki, çarpıp devirdiği sandalyesi gürültüyle yere düştü. Rahibe Godrick elini cüppesine sürterek sildi ve iğrenç şeye öfkeyle baktı. Orada, çekmecenin içinde bir yılan vardı. Küçük bir şeydi. Kadın onu dürtünceye kadar karanlıkta rahatça çöreklenip yatmıştı ve şimdi de korkudan dikkat kesilmiş halde kadına bakıyordu. Zararsız bir yılandı ama kadın bunu bilmiyordu. Kadının tek bildiği, onun bir yılan olduğuydu.

Rahibe Godrick bir süre konuşamadı. Korkunun yarattığı şok dalgaları tüm vücudunu sarmıştı. Bu korkuyla boğazı sıkıştı. Ama sınıfın karşısındaki tutumu, her zamanki gibi soğuktu. Gözlerini kapattı ve tespihini kavradı. Öğrencilerin onun korkusuyla alay etmesine izin vermemeye kararlı bir şekilde, çelik gibi bir iradeyle kendini topladı. Çabucak haç çıkardı.

"Bakın, bir yılan!" dedi Pierre, diğer çocuklarla birlikte masanın etrafında toplandıklarında. "Alayım onu!" Rahibe sessizce başını sallayarak onayladı. Pierre elini çekmeceye soktu ve yılanı başının arkasından yakaladı. Çekmeceden çıkardı; hayvanın bedeni Pierre'in elinin altında kıvranıyordu. Rahibe Godrick bir adım geri çekildi ve Pierre hayvanı çabucak sınıftan götürdü. Sessiz sınıfta herkes birbirini gözlüyor, birbirlerinin gözlerine bakarak bunu kimin yaptığını bulmaya çalışıyorlardı.

"Yerlerinize oturun." Şok geçmişti. Çocuklar itaat ederken Rahibe Godrick de sükûnetini yeniden kazandı. Sandalyesini

kaldırdı, cüppesini silkeledi ve yerine oturdu. Dikkatle, masasının diğer çekmecelerini teker teker açtı. Çekmecelerin her birini önünden arkasına dek inceledi. Kâğıtları kaldırmak ve sağını solunu yoklamak için bir cetvel kullanıyordu. Sonunda, çekmecelerin içinde bekleyen başka bir sürpriz olmadığını görüp tatmin olunca, yılanın çıktığı çekmeceyi yokladı. Cetvelin ucunu bir şeyin içine soktu ve kaldırıp dışarı çıkardı. Onu sanki bir dinamit paketiymiş gibi yavaşça ve ihtiyatla masasının üstüne, herkesin görebileceği bir yere koydu.

Moussa onun ne olduğunu görünce yüzüne kan hücum ettiğini hissetti. Kadın dosdoğru Moussa'ya bakıyordu ve Moussa o kadar uzaktan bile kadının gözlerinin alevlendiğini gördü. Kadının da onun yüzünün kızardığını gördüğünden emindi. Bunu yapmamayı, sinirlendiğinde yahut utandığında bedenini baştan aşağı saran ve cildinin kızarmasına yol açan o ürperme duygusunu önlemeyi bir öğrenebilseydi keşke. Birkaç kez, suçlu olduğunda başının derde girmesine yol açmıştı bu. Şimdiyse, suçlu olmadığı halde aynı şey oluyordu yine.

"Michel" dedi kadın. "Buraya gel."

Kalbi küt küt vurarak, ağzı kurumuş bir halde sırasından kalktı ve kadına doğru yürüdü. Her zaman yaptığı gibi, kadınla göz göze geldi ve gözlerini kaçırmadı. Sınıf bir ölüm sessizliğine bürünmüştü.

"Küçük bir şaka yaparken kitap çantanı burada unutmuşsun Michel" dedi kadın, kayıp deri çantayı göstererek. "Ya da yılanı çantadan çıkarmaktan korktun, öyle mi?"

Moussa gergindi, düşünemeyecek haldeydi ve ağzından çıkan ilk söz kendi cesaretini savunmaya yönelikti. "O zehirsiz bir yılan, Rahibe. Ben zehirsiz yılanlardan korkmam." Söyleyebileceği en kötü şey buydu. Hatasını hemen fark etti ve düzeltmeye yeltendi, ama kadın ondan daha önce konuştu.

"Belli oluyor, çantana koyduğuna göre. Yani bunu *yapan* sendin."

"Hayır Rahibe, demek istediğim sadece... ben yalnızca, zehirsiz yılanların sokmadığını söylemek istemiştim. Korkmaya gerek yok. Ama benim demek istediğim..."

"Efendimiz seni görüyor Michel deVries. Onun huzurunda yalan söyleyerek durumunu daha da kötüleştirme."

"Ama ben yapmadım Rahibe. Birisi benim sıramdan çantamı almış."

"Ama sen bu konuda hiçbir şey söylemedin."

"Daha yeni fark etmiştim Rahibe." İçinden, bir Prusya bombasının tam o anda gelip üstlerine düşüvermesini diledi.

"Yani 'birisi' senin çantanı aldı, diyorsun."

"Evet Rahibe."

"Pekiyi bunun kim olabileceğini biliyor musun?"

Moussa kafasında ölçüp biçti. Bunu yapanı gayet iyi biliyordu, fakat bunu dersten sonra halletmeyi tercih ederdi. Ama yine de, yapmadığı şeylerden ötürü başının derde girmesinden artık bıkmış, usanmıştı. Farklı bir şey denemeye karar verdi.

"Sanırım Pierre'dir Rahibe."

"Pierre! Çabuk buraya gel!"

Pierre sandalyesinden kalktı ve hızla sınıfın ön tarafına geldi. Kadının önüne gelip dururken yüzünde hiçbir ifade yoktu.

"Bu çantayı Michel'in sırasından sen mi çaldın?"

"Hayır Rahibe."

"Yılanla ilgili herhangi bir şey yaptın mı?"

"Hayır Rahibe."

Kadın dönüp ona çok sert bir şekilde baktı. Gözleri kısılmış ve korkunç bir hal almıştı. Bu sert bakış bazen çocukları korkutur ve doğruyu söylemelerini sağlardı. Bazen de sadece ürkütür yahut ağlamalarına yol açardı. "Tanrı seni görüyor Pierre. O'nun huzurunda yalan söyleyerek ruhunu tehlikeye atma! Sen mi yaptın bunu?" Pierre önce kadına, sonra yere baktı. Ürken çocuklardan biri de oydu. Yanıt verirken sesi titriyordu.

"Hayır Rahibe. Efendimiz Tanrının huzurunda yemin ederim."

Moussa gözlerini kapattı. Böyle olacağını bilmesi gerekirdi.

"Pekâlâ. Otur yerine."

Pierre kurtulduğu için nefesini sessizce koyvererek sırasına gitti ve arkadaşlarına alaycı bir bakış attı.

Moussa yeniden konuşmaya girişti. "Rahibe, ben de yemin ederim ki..."

"Sakın ha!" diye haykırdı kadın birden, Moussa'nın başka bir şey söylemesine fırsat bırakmadan. "Dua sırasında Efendimiz Tanrının önünde başını eğmeyen bir çocuk şimdi onun adını kullanarak yemin edemez! O'nun huzurunda sakın yeltenme buna!" Rahibe Godrick ayağa kalktı. "Söylediğin yalandan ötürü Michel, öteki dünyada Tanrının vereceği cezayı çekeceksin. Yılan içinse şimdi benim vereceğim cezayı çekeceksin. Pantolonunu indir."

"Burada mı?"

"Evet, burada."

Moussa korktuğunu göstermemeye kararlıydı ve babasının sesini duydu. *Onlar ancak güçten anlar*. Büyük bir çaba harcayarak, olduğundan daha güçlü görünmek için cesaretini topladı. Gözlerinde yılgınlıktan eser yoktu. İtaat ediyordu ama yenilmemişti; ne Rahibe Godrick'e ne dayağa ne de başka bir öğrencinin üçkâğıdına. Kadın bir sıranın üstüne yaslanmasını ve kol dayama tahtalarına tutunmasını söyledi. Sonra diğer çocukları, olacakları gayet açık bir şekilde görebilsinler diye tek sıra halinde dizdi. Moussa onların önünde rezil olacak, diğerleri de onun çektiği cezayı görerek gereken dersi alacak ve sineceklerdi. Bu şekilde, herkes yararlanacaktı. Kadın Moussa'nın başını sınıf arkadaşlarına çevirtti, seyredildiğini görsün diye. Kaba etlerinin üzerinde gömleğinden başka bir şey yoktu. Moussa, çocukların onun açıkta kalan yerlerine bakıp alay ettiğini görüyordu. Meşe sopa ıslık çalarak indi. Kadın sopayı öyle korkunç bir güçle vurmuştu ki, çarptığında bazı çocuklar yerlerinden sıçradı. Sıradan bir dayak olmayacaktı belli ki. Kadının duruşundan ve tavrından anladılar bunu. Kadın ufak yapılıydı ama tüm gövdesini bu işe katıyor ve amacına ulaşmak için çok çaba harcıyordu. Beş kez vurduktan sonra nefes nefese kalmış bir halde durdu.

"İtiraf edersen Efendimizin merhametini kazanacaksın Michel" dedi.

"Ben yapmadım Rahibe." Kadın dişlerini sıktı ve meşe ıslık çalarak indi yine. Yedi, sekiz, dokuz kez. Sınıf sopanın korkunç sesiyle çınlıyordu. *Çaat! Paat! Çaat! Paat!* Meşenin keskin kenarı tekrar tekrar hedefini bularak Moussa'nın etini ısırdı. Kimse bir şey söylemeye ve kımıldamaya cesaret edemiyordu. Tüm sınıfı sıcak basmıştı ve Moussa ağlamamak için mücadele veriyordu. Hissettiği yanma hissi korkunçtu. Elini geriye uzatıp etine dokunmak ve tutup bırakmamak istiyordu.

Kadın on ikiden sonra yine durdu.

"İtiraf edersen Efendimizin merhametini kazanacaksın Michel" diye tekrarladı. Moussa'nın tahtalara tutunan ellerinin parmak eklemleri bembeyaz olmuştu. Gözpınarlarından yaşlar akıyor, dişlerini sıkıyordu. *Güçlü ol, güçlü ol, güçlü ol.* Hiç ses çıkarmadı.

"Pekâlâ. Gururun seni mahvedecek Michel. Gurur senin içindeki şeytan." Meşe yıldırım çarptı yine. Paul başını öteki tarafa çevirdi; ağlamak üzereydi. Moussa'nın güçlü olduğunu biliyordu ama bu cezaya daha ne kadar dayanabileceğini bilmiyordu. Üç vuruş normaldi, o güne dek hiç kimse beş vuruştan fazlasını yememişti ve o vuruşlar da hiçbir zaman böylesine kuvvetle vurulmamıştı; erkek rahip tarafından bile hem de.

Çaat! Paat!

Moussa'nın gömleğinin kenarında kırmızı bir leke belirdi. Bir damla kan sol bacağının arkasından süzülüp aşağı aktı. Yutkunmaya çalıştı fakat ağzı çok kurumuştu. Ateş, akkora dönmüş, yakıyordu. Gözlerini tüm dünyaya sımsıkı kapattı. *Güçlü ol, güçlü ol.*

Çaat! Paat!

Kan damlası diz arkasının çukuruna akıp orada küçük bir birikinti oluşturdu. Sayı on beşe vardığında Moussa daha fazla dayanamayacağını fark etti. Tam, bağırmak ve itiraf etmek üzereyken dayak birden duruverdi. Moussa bir sonraki darbeyi beklerken tüm vücudu titriyordu. Kadının ona bir şeyler

söylemesini, ona yeniden Tanrının merhametini teklif etmesini bekliyordu ama kadın hiçbir şey söylemedi. Rahibe Godrick sopayı bıraktı. Öfkeliydi hâlâ, heyecanı doruktaydı; Efendimizin intikamı hâlâ ateş gibiydi damarlarında. Fakat akan kanı görünce kendini frenledi. Çocuğu sakatlamak istemiyordu ve sopa bir itiraf sağlamamıştı. Tanrının cezası henüz bitmemiş, fakat Godrick'inki şimdilik bitmişti. Moussa'nın direnci de, gururu gibi olağandışıydı. Tanrıdan, bu çocuğun hakkından gelebilmesi için kendisine gereken aklı vermesini diledi.

"Dersini alıp almadığını göreceğiz Michel" dedi solukları düzene girince. Doğruldu ve cüppesini silkeledi. Ayakta, tek sıra halinde dizilmiş, seyreden çocuklara baktı. Suspus olmuşlar, korkmuşlardı. Uygulama gayet verimli olmuştu. Normal düzeni yeniden sağlamanın zamanı gelmişti.

"Yerlerinize dönün. Alıştırma kitaplarınızın yedinci sayfasını açın" dedi. Çocuklar hemen harekete geçtiler sanki yılandan kaçıyorlarmış gibi.

Ertesi hafta Prusyalılar Moussa'yı geçici bir süre de olsa memnun ettiler. Moussa ile Paul şafak vaktinden hemen sonra korkunç bir patlama duyarak, Gascon'la birlikte nehir kenarına koştular. Bir ağaca tırmanınca, Paris'i savunanların havaya uçurduğu St. Cloud Köprüsü'nden dumanların yükseldiğini gördüler. Nehrin karşısında, ağaçlıkların ötesinde ve görüş alanlarının dışında, kentin güney kısmını kuşatmak üzere doğudan gelen Saksonya veliaht prensinin komutasında ilerleyen birliklerin öncü kollarının kaldırdığı muazzam toz bulutları vardı. Aynı anda kuzeyde Prusya veliaht prensi de kendi birlikleriyle ilerliyordu. Bu iki prens, Paris'i çember içine alarak bir kuşatma hattı oluşturan, çeyrek milyondan fazla askere komuta ediyordu. Kentin çevresindeki muhtelif kalelerden, toplarının menzilini denemek için, Prusyalıların bulunduğu yerlere doğru atışlar yapıldıkça korkunç patlama sesleri havayı sarsıyordu. Prusyalılar ateşe karşılık vermiyor, top menzilinin dışında kalmaya dikkat ediyordu. Uzaktaki

patlamalar diğer köprülerin de sonunu haber verdi. Tren ve gemi trafiği tümüyle durdu, Paris'in kapıları kapatıldı. Prusyalılar kente giden telgraf hatlarını kesti. Sonunda iki ordu batıda birleşti ve çevirme harekâtı tamamlandı.

Paris kuşatması başlamıştı.

Henri'nin günleri telaşla geçiyordu. General Raspail ona, Cezayir'de Chasseur'lerle* birlikte savaşırken üstün başarı göstermiş, Blanqui adında, sırım gibi, sert bir asker bularak yardımcı oldu. Blanqui dayanıklı, zayıf, çok uyanık biriydi; Sedan şehrinde yıllarca yaşamıştı ve o bölgeyi çok iyi biliyordu. Jules'ün tanığı olan Binbaşı Dupree'yi bulma fikrine güldü; ama baştan elli bin frank, başarırsa bir elli bin frank daha alacağını duyunca iki adam alıp işe koyulmayı kabul etti. Hastaneleri araştırarak ve askerlerle konuşarak, Dupree'nin ve alayının gittiği her yeri, çiftlik evinden başlayıp ta Sedan'daki savaş alanlarına kadar takip edecekti.

"Dupree'yi bulsam bile bunun albaya bir yararı olmayabilir" dedi Blanqui. "Kardeşiniz çatlakların elinde. Onu hemen bu gece École'den rahatça çıkarabilecek adamlar tanıyorum ve bu size çok daha ucuza mal olur."

Henri bunu düşünmüş, fakat ancak son çare olarak görmüştü. Kardeşini tanıyordu. Jules bunu asla kabul etmezdi. Tehlikede olan onun şerefiydi. Yalan bir suçlamadan korkup kaçmak, ailesinin onurunu lekelemek ve sürgünde yaşamak, kendisine yedirebileceği şeyler değildi.

"Başka bir zaman belki" dedi.

"Başka bir zaman çok geç olabilir Kont" dedi Blanqui ve sonra omuzlarını kaldırdı. "Ama siz nasıl isterseniz öyle yaparım."

Blanqui ayrıca, Delescluze hakkında da bilgi edinmeye çalışacaktı, fakat bunun bir işe yaramayacağından emindi. Çalışmalarını, Paris dışındaki bölgeleri denetim altında tutan Prusyalıların kuşkusunu çekmeden yapacaktı. Savaş gazisi as-

* Chasseur: Fransa ordusunun süratle hareket etme kabiliyeti olan piyade ya da süvari kıtası mensubu. (ç.n.)

kerin saçları ağarmıştı, kısa, gür bir sakalı vardı ve bir Arap palasıyla yaralandığı için biraz aksayarak yürüyordu. "Prusyalılar benim yaşlı ve güçsüz bir Fransız olduğumu sanacak" dedi. "Onları atlatırım."

Blanqui, Dupree'yi bulsa bile, onu işgal altındaki Fransa'dan gizlice geçirmesi ve sonra da Prusya hatlarını aşarak gizlice kente sokması gerekecekti. Bunları konuştuklarında Blanqui omuzlarını silkti. "Onu hele bir bulayım da Kont, bir şeyler düşünürüm. Bu benim için en küçük sorun olacak." Blanqui'yle adamları, Prusyalılar kenti sımsıkı sarmadan yedi gün önce gittiler.

Bunu hallettikten sonra Henri balon konusuyla ilgilenmeye başladı. Savunma komitesinin, başkentten taşraya iki yahut üç günde bir posta, mesaj götürecek ve Paris'teki durumu bildirecek balonlar göndermek gibi cesaret isteyen bir planı vardı. Fransızlar balonu yüz yıl önce icat etmişti ve balonu dünyanın diğer halklarından daha iyi biliyor ve uçuruyorlardı. Şimdi de balonları Prusyalılara karşı, onların ulaşamayacağı bir şekilde uçuracaklardı. "Onlar başını kaldırıp bize baktığında biz onlara kadeh kaldıracağız" dedi komitedekiler Prusyalılar için. En azından, plan böyleydi.

Henri ve komite tarafından görevlendirilmiş diğer baloncuların üzerinde çalışabileceği pek fazla bir şey yoktu. Paris'te, çoğu 1867'deki Büyük Fuar'dan kalmış birkaç tane balon vardı sadece. Bunların kılıfları yırtılmış, sepetleri parçalanmıştı. Bunların onarılması ve yenilerinin yapılması gerekiyordu. Henri, Gare d'Orléans'da, trenlerin kuşatma nedeniyle yattığı o dev istasyonda çalışacaktı. Yükseklere doğru süzülen kemerleri ve demirden kirişleriyle ürpertici bir sessizliğe gömülmüş büyük salonu gezdi. Beğenmişti. Burası, böyle bir işe yetecek kadar büyük bir yerdi. Bu iş için, yetmişten daha fazla gönüllüye gerek vardı, bunların bazıları da balonu uçuracaktı.

Kentte nitelikli havacı çok azdı. Eğitilecek gönüller bulunması gerekiyordu ve bu konuda kıtlık yoktu. Kısa sürede biten bu utanç verici savaştan sonra, kuşatılmış kentten muhteşem bir balonla çıkıp gitmek, insanlara çok cazip ve kahramanca

gelecek parlak bir başarı olacaktı. Çok tehlikeli bir işti bu, ama yine de, her görev için yana yakıla talepte bulunan en az on kişi vardı. Henri, Prusya topları ya da esir düşecek olanlar kadar, deneyimsizlik yüzünden de bir sürü insanın yitirileceğini düşünüyordu.

Yapması gereken işlere giriştikten sonra, uyumak için pek zamanı kalmaz oldu. Havagazının yanı sıra, gazı balonların içine doldurmak için borular da tedarik etmek lazımdı. Kentte ipek yoktu. Onun yerine pamuklu kumaş kullanılması gerekiyordu. Kumaşlar şeritler halinde kesildi ve uzun masaların üzerinde çalışan kadın terziler tarafından birbirine dikildi. Her dikiş yeri kontrol edildi ve denendi. Henri kumaşa sürülecek farklı vernik karışımlarını denedi. İlk girişimlerde kumaş çok sertleşti ve çatladı. "Hayır, hayır" dedi yardımcılarının ürettiklerini görünce, "bunlarla balon kesinlikle uçmaz." Ve tekrar denediler. Daha sonraki girişimlerdeyse kumaş çok yumuşak, geçirgen oldu ve gazı çabucak dışarıya sızdırdı. Sonunda tesadüfen, beziryağıyla kurşun oksitten oluşan bir karışım buldu; işe yarayacak gibi görünüyordu. Zahmetli bir işlem başladı; her parça önce vernikleniyor, sonra kurumaya bırakılıyor, ardından da kumaş, bir sonraki bölümün yapılabilmesi için sarılıyordu. Hazırlanan her kılıf, geniş salonun bir tarafına yanaştırılıyor ve kısmen şişirilerek yeniden deneniyordu. Balonların etrafına, sepetlerle bağlantılarını sağlayacak ağlar geçirildi. Sepetler tahta ve sepet hasırından yapılarak direklere bağlandı. Henri, tüm donanımı ve safralarıyla tam bir eğitim seti hazırladı ve Balon Müfrezesi'ni eğitmeye başladı. Gönüllülerin çoğu denizciydi. Uçuş tekniklerini öğrenmekle ilgilenmeyenlere halat örme ve ağırlık için torba doldurma görevi verildi.

İstasyondaki erkeklerin ve kadınların morali yüksek, konuşmaları heyecanlıydı ve hepsi de, karamsar bir şekilde oturup beklemektense bir şeyler yapıyor olmaktan ötürü mutluydu. Orası Paris'te, düşmanın üstünlüğü ve savaş alanındaki bozgun gibi düşüncelerin insanların kafasını meşgul etmediği çok az yerden biriydi.

Henri ilk balonunun şişirilmesini gururla seyrediyordu. "Pek güzel değiller" dedi onunla birlikte izlemeye gelmiş bir savunma komitesi üyesine. "Fakat uçacaklar."

Dokuz

"Kaçıralım onu."
"Ne?"

"Kaçıralım onu dedim!" Moussa ile Paul ağaç evlerindeydiler. Moussa sapanla bir güvercini vurmaya çalışıyordu. Kuş, atış menzilinden ve tehlikeden epey uzak bir yerdeydi. Moussa, başka şeylere nişan alıp birkaç taş atarken, göz ucuyla kuşu kolluyor ve onun rahatlayıp, tedbirsiz yakalanacağı bir anın gelmesini bekliyordu. Paul bir dişbudak parçasını yontuyordu. Ağaç evin zemini her tarafa saçılmış talaşlarla dolmuştu ve aslına az çok benzeyen bir gemi şekilleniyordu Paul'ün elinde.

Tembellikle geçen, sıcak, rutubetli ve son derece sıkıcı bir cumartesi öğleden sonrasıydı. Vurdumduymaz bir güruh olduğu anlaşılan Prusyalılar yüzünden büyük bir düş kırıklığına uğramışlardı. İki çocuk Paris'in kuşatıldığı sabahtan beri belki yüz kez, önlerinde, Sen kıyılarında bir meydan savaşı olacağı beklentisiyle suyun kıyısına gitmiş, fakat her seferinde düş kırıklığıyla geri dönmüşlerdi. Görülecek hiç, hem de hiçbir şey yoktu. Kentin güneyinde, Châtillon'da korkunç bir savaş olmuştu, fakat bir savaş olduğunu sadece, Henri kendilerine söylediği ve şatonun zemini yoğun top atışlarıyla sarsıldığı için biliyorlardı. Ama ses duymak, görmekle aynı şey değildi ve bir şey görmek hemen hemen olanaksızdı. Kont onların, okula gitmek haricinde şato arazinin dışına çıkmalarını ve izin almadan Paris'e inmelerini kesinlikle yasaklamıştı. Bu da, durumu kendi gözleriyle göremeyecekleri anlamına geliyordu. Dünya yerinden oynarken onlar aptal bir ağaç eve tıkılıp kalmışlardı.

Kuşatma hiç ilginç bir şey değildi.

"Kimi kaçıracağız?"

Moussa bir taşı sapanla fırlatırken yüzünü ekşitti. "Kaçırılması gereken kim var sence? Babanı, aptal!"

Paul birkaç dakika hiçbir şey söylemedi. Moussa çıldırmıştı. Paul babasının yanına gitmeyi, onunla konuşmayı ve iyi olduğunu gözleriyle görmeyi müthiş istiyordu, doğruydu. Fakat onu ziyaret etmesine izin vermezlerdi.

"İçeri giremezsin" demişti ona Henri. "Orası askeri bir hapishane. Sivilleri içeri sokmazlar."

"Seni soktular ama!"

"Ben bir kontum. Asker olmakla hemen hemen aynı şeydir bu."

"Ben de bir kontun yeğeniyim!"

"Bu bir işe yaramaz Paul. Üzgünüm." Aslında Henri yalan söylüyordu. Paul'ü içeriye rahatlıkla sokabilirdi, çünkü gardiyanlar umursamaz ve rüşvetçiydi. Çocuğu babasına götürmek ona da iyi bir fikir gibi gelmiş, ama bunu söylediğinde Jules şiddetle karşı çıkmıştı.

"Hayır! Oğluma bu şekilde görünmek istemiyorum" demişti Jules. "Babasını asla bir kafesin içinde görmemeli." Henri kardeşine yeni bir üniforma ve temizlik eşyası getirmişti. Jules şimdi eskisinden farklı görünüyor ve kendini daha iyi hissediyordu, ama bir hapishaneye kapatılmış, etrafında bir sürü sevimsiz gardiyanın ve mahkûmun bulunduğu bir albaydı yine de. Paul'ün yaşındaki bir çocuğun anlayamayacağı bir sürü şey vardı. Jules kesin kararlıydı: Bu şartlar altında, ayaktakımından, askeri mahkemeye dek herkesle yüzleşebilir, ama kendi oğluyla yüzleşemezdi. Henüz mümkün değildi. "Ona yalan söylemelisin Henri."

"O sana inanıyor Jules. Seni hapiste görmek bunu değiştirmez. Olanları biliyor. Seni arabada görmüş zaten. Hapishane herhalde o durumdan daha kötü değildir. O güçlü bir çocuk. Bence onun için iyi olur."

"Hayır, yanılıyorsun. Buna izin vermem. Onu ancak serbest kalınca göreceğim. Ondan önce kesinlikle olmaz. Bu konuyu daha fazla tartışmak istemiyorum."

Ve bunun sonucunda Henri kardeşinin isteğine saygı gösterip yalan söyledi. Paul de babasını hapishanede göremeyip her şeyi hayal etmekle yetinmek zorunda kaldı. Hep babasını düşünüyordu. Bir mektup yazdı ve babasına götürsün diye Henri'ye verdi.

Sevgili Baba,
Dilerim iyisindir. Seni çok yakında, serbest bırakıldığında göreceğim. Dilerim çok Prusyalı öldürmüşsündür. Onlar nehrin öteki tarafında kamp kurdular ama hiçbirini göremedik. Moussa'yla bir kurbağa yakaladım ama öldü. Çok büyüktü. Evde bir kutunun içinde seni bekliyor.

Oğlun Paul

Babasını korkunç özlemişti. Herkese kızıyor ve hiçbir şeyi anlayamıyordu. Bu kadar çok galip gelen Prusyalılardan nefret ediyordu. Babasının hapse düşmesinden sorumlu olan Fransızlardan nefret ediyordu; babasına eziyet ederken gördüğü, sokaktaki insanlardan nefret ediyordu. Her şey eskisi gibi olsun istiyordu. Babasını geri istiyordu. Şimdi de çılgın kuzeni kalkmış, onu kurtarmaktan söz ediyordu.

"Deliliği bırak" dedi Moussa'ya. "Biz onu asla kaçıramayız."

"*Oui!* Babam bir adamla konuşurken duydum, adam 'bu kolay bir şey' dedi. Sen École'ü gördün! Kocaman bir avlu, etrafında bir duvar var, bir de mahkûmlar için parmaklıklar var sadece! Hepsi açıkta duruyor. Duvarın üstünden sürünerek gider, ona bir ip atarız. Baban tırmanıp çıkar ve sonra hepimiz kaçarız!" Gizli işlerde kendine güveni sınırsız olan Moussa için gayet basitti bu. Bir yetişkin bunu yapabiliyorsa biz de yapabiliriz, diye fikir yürütüyordu, hatta daha iyisini. Onlar on yaşındaydı ve kimse yenemezdi onları.

Paul düşündü. İlk başta bu fikir bir delilik gibi göründü ona, Moussa'nın büyük planlarından biriydi işte; fakat üzerinde düşündükçe giderek daha çok ilgisini çekmeye başladı. Onu oradan çıkarabileceklerine hiç inanmıyordu gerçekten; işin bu kısmı hiç de olacak bir şeye benzemiyordu. Fakat en

azından belki babasını görebilir, onun iyi olduğunu öğrenebilirdi. Hatta belki onunla konuşabilirdi de.

"Yakalanırsak bize ne yaparlar sence?"

"Ee, bizi vurmazlar, sanmıyorum."

"Belki de bizi yüz yıl Rahibe Godrick'le bir odaya kapatırlar."

Moussa kaşlarını çattı. "O zaman ben vurulmayı tercih ederim herhalde" dedi. "Ama bak, yakalanmayacağız. Bunun nasıl yapılacağını biliyorum." Çocuktan ne kadar uzakta durması gerektiğini bildiği anlaşılan güvercine sapanla birkaç taş daha fırlattı ve planlarını gayet ayrıntılı bir şekilde anlattı. Konuşması bittikten sonra Paul bunların üzerinde düşündü. Birkaç ince ayrıntı önerdi ve bunlar Moussa'nın hoşuna gitti.

"*D'accord*" dedi sonunda Paul. Yanlış olduğunu bildiği bir şey yapacağı zamanlar hep hissettiği huzursuzluğu hissetti yine. "Kaçıralım onu."

Öğleden sonrayı hep hazırlıkla geçirdiler. "Bir harita yapmamız lazım" dedi Moussa ve yolun her metresini bilmelerine karşın bir harita çizdi, Paul de uzun uzun uğraşıp onu renkli kalemlerle boyadı. Nehir kenarına gidip sallarını çektiler ve ormana gizlediler. O gece akşam yemeğini çabucak yediler, erkenden yatarak Serena'yı şaşırttılar. "Yarın büyük bir gün" dedi Moussa, Serena'ya esrarengiz bir şekilde. Henri kentte, tren istasyonunda, ertesi gün uçurulacak bir balonla ilgili hazırlıklarını bitirmekle meşguldü ve o gece gelmeyecekti.

Saat onda şatonun ışıkları tümüyle kapatılmıştı. Ev sessizdi. Yatak odalarının penceresini açtılar ve sürünerek çatıya çıktılar. Çatıdaki kiremitlerin üzerinden aşağıya, bir iç saçağa kaydılar ve oradan uzanıp bir ağacın dalına tutunarak ağacın gövdesinden yere indiler. Evden bu şekilde belki yüz kez kaçmışlardı.

Ağacın altında durup son hazırlıklarını yaptılar. Daha önceden gömdükleri, her biri için ikişer bıçağı, toprağı kazıp çıkardılar. "Yakalanırsak bir tanesini çizmenin içine sakla" diye emretti Moussa. "Çizmelere hiç bakmazlar." Paul bir çalının arkasına sakladıkları bir kangal ipi çıkarıp omzuna attı.

Koyu renk giyinmişlerdi; Moussa bu sayede, görülmelerinin daha zor olacağını düşünüyordu. Çömeldiler, yerde yaptıkları bir çamura ellerini sokup ovuşturdular ve çamuru yüzlerine sürdüler. Moussa birden, Paul'ün saçlarının çok ışık yansıttığını fark etti. "Şuraya da sür biraz" diye fısıldadı, kuzeninin nerdeyse beyaz saçlarının onları ele vermesinden duyduğu korkuyla.

"Hayır!" diyerek itiraz etti Paul. "Çok soğuk! Sen sür bakalım kendi saçına!"

Moussa içini çekti ve bir süre düşündü. "Burada bekle." Çabucak ağaca tırmandı ve eve girip gözden kayboldu. Kısa bir süre sonra, Gascon'un iki başlığıyla geri geldi. "Giy şunu" dedi.

Araba garajında hâlâ yanan bir ışık vardı, fakat etrafta kimse yoktu. Gece soğuk ve bulutluydu. Kuzeydoğu tarafında, Montmartre'daki yeni elektrik ışıklarının bulutlardaki yansımasını görüyorlardı. Bir yerlerde köpekler havlıyordu. Hafif bir rüzgâr ağaçların yapraklarını hışırdattı ve uzaklarda yanan yemek ateşlerinin kokusunu getirdi. Paul ağaca yaslanıp Moussa'ya baktı. Kımıldamadan ayakta durmak ona düşünme fırsatı vermişti. Bu işi tekrardan düşünmeye başladı. Ama bir şey söylemesine fırsat kalmadan Moussa yollarının açık olduğunu bildirdi. "*Tout est bien!*"* diye fısıldadı. "Gidelim haydi!" Paul onun ağaçların arasından sessizce ormana doğru koştuğunu gördü ve başını salladı. Derin bir nefes aldıktan sonra kuzeninin ardından karanlığın içine daldı.

Boulogne Ormanı'nın kıyısı boyunca, uyuyan koyun gruplarının arasından ihtiyatlı bir şekilde geçerek yollarına devam ettiler. Pis koku dayanılır gibi değildi. Arada bir irkilen koyunlardan biri meleyerek şikâyetini ifade ediyordu. Gidecekleri yolu gayet iyi biliyor, kendilerini gizlemek için ağaç gövdelerinden, çalılardan ve hendeklerden yararlanıyorlardı. Tek tük milis devriyeler vardı, fakat adamlar devriye gezmek yerine, yeni yapılmış tabyaların arkasında yaktıkları küçük ateş-

* Fr.: Her şey yolunda. (ç.n.)

lerin etrafına toplanmıştı. Başları öne eğik, konuşuyorlardı, ellerinde birer şarap şişesi vardı. Sakin bir geceydi ve adamlar sıkılmıştı. Çocuklar onların şikâyetçi mırıltılarını duyuyordu.

Gecenin ilk sınavı kente gerektiği şekilde girmekti, yani kenti çevreleyen büyük suru aşmaları gerekiyordu. O gün en çok tartıştıkları şey, bu geçiş için kullanacakları yöntemdi. Paul, kapıların birinden yürüyüp geçiveregeceklerini düşünüyordu; üzerlerinde kapılardan geçiş kartları vardı; ama Moussa bunu duyar duymaz gözlerini yuvarlamıştı. "Biz *kapıdan* giremeyiz" demişti. "*Merde,* bu gizli bir iş yahu. Muhafızlara ne söyleyeceğiz? Bir mahkûmun kaçmasına yardım etmeye mi geldik diyeceğiz? Ayrıca, tekrar *dışarı* çıkmanın da bir yolunu bulmamız lazım, babanı aldıktan sonra."

Aslında kapılarda, o saatte bile kimse onlara bir şey sormazdı. Henüz gece sokağa çıkma yasağı konmamıştı ve gerek gündüz gerekse gece her saat yoğun bir yaya trafiği girip çıkıyordu boyuna. Ama kendilerine bir şey sorulması, az da olsa söz konusuydu. Moussa, üstlendikleri misyonun fiyakalı bir tarzı olsun istiyordu ve bir kapıdan yürüyüp geçen biri, muhafızların burnunun dibinden kente gizlice sızan birinin yaşadığı macerayı yaşayamazdı. Böyle basit bir yöntem hiç yaratıcı, cesurca, hatta Fransızlara yakışan bir şey değildi; kurnazlık bundan çok daha iyiydi.

"Ne demek istediğini anladım" diyerek, sonunda kabul etmişti Paul; fakat bu planın her aşamasında daha da tedirginleşiyor ve hevesi giderek azalıyordu. Ama yine de o bir korkak değildi ve bu planın sonuna kadar gitmeyi reddetmesi halinde, Moussa'nın alaylarını düşünmeye bile dayanamıyordu.

Ormanın kıyısındaki bir hendeğe gelince durup, o gün önceden gizledikleri gizli ulaşım aracını, küçük tahta salı ve iki küreğini çıkardılar. Bu salla şato civarında, nehirde birçok kez gezmişlerdi. Planları, salla Sen'den geçmekti. Kent surlarında, nehrin geçtiği yerde bir aralık vardı. Salla bu aralıktan içeri girecekler, surun karanlık kıyısından kürek çekerek geçecekler ve salı Paris'in içinde, nehrin sol kıyısına yanaştıracaklardı.

"Kolay olacak" dedi Moussa.

"Pekiyi nehir bariyerleri ne olacak?" diye sordu Paul. Nehirde trafiği durdurmak için bir yakadan diğerine dek uzanan büyük bariyerler vardı.

"Kenarda boşluklar var. Sal gayet küçük. O boşluklardan geçeriz."

Çocuklar salı taşıyarak kalın taş duvarın dibine yaklaştırdılar. Çok sakarca bir gidişti. Tahta ellerini acıtıyor, çalılar yüzlerini çiziyordu. Sık sık durup dinlenmek zorunda kalıyorlardı. Gölgeden çıkmamaya dikkat ediyorlardı, fakat nehre varmak için iki yoldan geçmeleri gerekiyordu. İlk yola çok hızlı girdiler ve bir piyade devriyesinin onları görmesine ramak kaldı. Tekrar alelacele geri döndüler ve devriye geçinceye kadar çalıların içine girip saklandılar. Bundan sonrasında, kimsenin gelmediğinden emin oluncaya dek dikkatli bir şekilde bekleyerek yolu gözlediler ve kulak kesildiler. Yolun açık olduğunu gördükten sonra, nehre inen hafif yokuştan çarçabuk indiler. Yüksek ve karanlık surlar tepelerinde yükseliyordu. Surların kale siperlerinde, toplarıyla, mitralyözleriyle ve tüfekleriyle Prusyalıları bekleyen çok sayıda nöbetçi vardı. Burçların birinde, geçidin sonuna kadar gelip orada duran bir nöbetçinin yüzünü seçebiliyorlardı. Adamın içtiği sigaranın küçük kırmızı ateşini gördüler. Adam sigarayı suya attı, sigaranın ağır ağır düşüşünü seyrettiler. Bir süre sonra nöbetçi döndü ve gözden kayboldu. Nehrin öte yakasında, karşıdaki burçta da başka nöbetçiler görüyorlardı.

"Bunlar ormandaki nöbetçilerden daha dikkatli" diye fısıldadı Paul.

"Biliyorum." Moussa başını sallayarak onayladı heyecanla. Şimdiye kadar, görevlerinin gidişatından çok keyiflenmişti. Kent silahlı bir kamptı ve onlar kenti savunanları atlatmak üzereydiler. "Sessiz ol. Gidelim haydi!"

Salı birlikte kaydırıp, ağır ağır akan suya indirdiler ve sürünerek üstüne çıktılar. Suda sadece bir "şap!" sesi çıkarmışlardı ama bu ses Paul'e sanki bir gök gürültüsü ya da borazan sesi gibi geldi. Yapacakları her gürültünün onların sonu olacağından ve bunun ardından duyacakları sesin de, onlara sıkı-

lan bir tüfekten geleceğinden emindi. Kurşun yemenin nasıl bir his olacağını düşündü. Sonra korkunç bir şey geldi birden aklına. Moussa'ya fısıldayarak söylediği sözler hiç istemediği kadar yüksek çıktı.

"Sence bizi karanlıkta Prusyalı sanmazlar mı?"

"Kürek çek!" dedi Moussa dişlerinin arasından ve Paul alelacele küreğini alıp suyu gerektiğinden fazla dalgalandırmamaya dikkat ederek faaliyete girişti. Akıntıya karşı gitmeleri gerekiyordu fakat akıntı çok hafifti. Suya gayet alışkındılar ve Paul o andaki işine yoğunlaştıkça tedirginliği giderek azaldı. Nehrin orta yerinde, surların hizasını geçmek üzerelerken başını kaldırıp yukarıya baktı. Yukarda, bir nöbetçinin yüzünü aydınlatan parlak bir kibrit alevi gördü. Farkında olmaksızın, salın zeminiyle bütünleşmeye çalıştı. Nöbetçiyi bu kadar net gördüğü halde nöbetçinin onu görmemesi olanaksız gibiydi. Paul böyle delice bir macerayı niçin kabul ettiğini hiç bilmiyordu, özellikle de karanlıkta yapılması gereken böylesine bir işi. Karanlıktan *nefret ediyordu,* hep nefret etmişti; karanlığın dehşetinden, esrarından nefret ediyordu; Moussa karanlıktan yararlanıp onu korkuttuğu zamanlarda nefret ediyordu karanlıktan; karanlıkta bazı sesler duyduğunda nefret ediyordu, aklına gelen şeylerden nefret ediyordu. Karanlık şimdi onların siperiydi ama korkunç bir siperdi bu; ve geri dönmek için artık çok geçti. Bundan sonra, bir daha Moussa'nın yarım akıllı fikirlerini dinlemektense bir kızı öpmek bile daha iyi, dedi içinden. Gözlerini kapatıp sessiz bir görünmezlik duası okudu ve yavaş hareketlerle kürek çekmeye devam etti.

Moussa birden, istemeden küreğiyle suyu şapırdattı. Paul nefesini tuttu. "Şşşt!"

"Biliyorum, biliyorum" diye fısıldadı Moussa. İkisi de kürek çekmeyi bir an bırakmışlardı, salları dönerek, akıntı yönünde geri gitmeye başladı. "Sürükleniyoruz! Kürek çekmeye devam et!" Kürekleri yine suya daldırdılar ama Paul'ün dikkati yukarıya, nöbetçiyi gördüğü yere kaymıştı. Dalgınlıkla yanlış yöne kürek çekti ve bunun sonucunda sal olduğu yerde dönmeye başladı. "O tarafa değil" dedi Moussa dişlerinin ara-

sından. "Öteki tarafa çek!" Paul yanlışını çabucak düzeltti ve sal yine doğru yöne döndü. Elleri terden ıslanmıştı. Ağzı kupkuruyken ellerinin böyle ıslanmasına şaştı. Bu duygudan nefret etti ve evde olmayı diledi içinden.

Çocuklar yavaşça, hiç durmaksızın kürek çektiler. Küçük sal akıntının tersi yönde gidiyordu.

Yukarda bir Ulusal Muhafız nöbet yerinde bekliyordu. Marcel Julienne kırk dört yaşında bir nalbanttı. Altı gündür askerdi ve beş gündür de kaledeydi. Surlarda muhafızlık yaptığı için şansına şükrediyordu. Orada üşümüyordu ve Hunların gerçekten bir şeyler yapmaya kalkması halinde, surların sağlam siperleri ve taşları sayesinde oldukça korunaklı bir yerde olacaktı. Karanlık bastıktan sonra subaylar onları kontrol etmek için pek gelmezdi, çünkü her şeyden önce subayların, olmayacağını herkesin bildiği bir işgali düşünmekten başka yapacak daha iyi işleri vardı. Ama Marcel yine de pek ihmalci değildi. Hiç kimse Prusyalıların surları aşarak içeri gireceğini tahmin etmiyorsa da, karnına bir süngü yeme sürpriziyle karşılaşmak istemiyordu. Arada sırada kalkıp tüfeğini omuzluyor ve surun kenarına kadar gidip dışarıya bakıyordu.

Paris, bir cumartesi akşamı için ürperti verecek kadar karanlıktı, kuşatmadan ötürü kentin pencereleri tümüyle kararatılmıştı. Kentin uzağında Issy'deki kalenin siluetini, öteki tarafında da yeni elektrik ışıklarının yol açtığı parlaklığı görüyordu. Paris'in çevresindeki bütün kalelerde vardı bu. Issy'nin ötesinde, parlak ışıktan ötürü seçilemeyecek kadar uzakta da Prusyalı nöbetçilerin ateşleri yanıyordu. Aşağıda nehir karanlık, sakindi ve bir sürü gölge vardı. Marcel yorgundu. Gözlerini ovuşturdu ve mavzerini öteki omzuna aktardı. Bir sigara yaktı; ama kibrit parlamadan önce gözlerini kapatacak kadar beklememişti. Birkaç saniye karanlıkta körleşti. Önemli değildi. Görecek bir şey yoktu zaten. Kibriti aşağıya atarken birden durdu. Bir sesler duyduğu kanısındaydı ve kulak kesildi. Arkasında tüm kent sessizdi, bulutlar kocaman bir yastık gibi boğuyordu tüm sesleri. Aşağısındaki suda bir şapırtı duymuştu sanki.

Marcel tüfeğini omzundan indirdi ve duvarın kenarına yaslandı. Net göremiyordu. Kibritin ateşinden ötürü gözlerinin önünde hâlâ parlak noktalar vardı. Sigarayı ağzından aldı ve duman onu rahatsız etmesin diye yan tarafa, duvarın üstüne koydu. Tekrar öne doğru eğildi, başını biraz yana eğdi ve kulak kesildi. Parmağını tetiğe koydu. Hiç kımıldamadan duruyordu. Bir şeylerin olduğundan emindi.

Diğer bir muhafız arkadan ona doğru geldi. "*Qu'est-ce qu'il y a?** Bir şey mi gördün?"

Marcel elini kaldırdı temkinli bir şekilde. Muhafız sustu ve kulak kesildi. Akıntı yönüne, nehrin ikiye ayrılıp bir ada yaptığı yere baktı. Adanın belli belirsiz siluetini ve bir grup ağacı görüyordu. Bakışları, sura yakın kıyı çizgisinin bitişiğindeki karanlık çalılarda ve bulunduğu yerden görebildiği yollarda dolaştı. Altlarındaki nehir mürekkep gibi kapkaraydı. Gece binlerce gölgeyle doluydu ve bunların bazılarından sesler geliyordu. Ama bu gölgelerin hiçbiri Prusya askeri değildi, gayet emindi bundan.

"Hadi yahu" dedi muhafız sinirli bir şekilde. "Hiçbir şey yok işte. Senin yüzünden oyun oynayamıyoruz."

Marcel başını gönülsüzce sallayarak onayladı. Artık emin olmuştu. Mavzerini tekrar omzuna astı. Ceketini açıp brendi dolu matarayı çıkardı ve büyük bir yudum aldı. Kâğıt oynamak üzere gittiler. Uzun bir gece olacaktı.

Aşağılarında, suyun üzerinde çocuklar nehir bariyerinin karanlık siluetini yeni yeni seçmeye başlamıştı. Sal biteviye ileriye doğru gidiyordu. Yaklaştıkça, Moussa pek yolunda gidiyor gibi görünmeyen bir şeyleri fark etmeye başladı. Kürek çekişini yavaşlattı, Paul de ona uydu. "Nedir bu?" diye fısıldadı Moussa. Karşılarında, hemen bariyerin önünde, suyun üstünde karanlık ve kocaman bir şeyler vardı. Ne olduğu belirsiz, kocaman, karanlık hayaletler olabilirdi bunlar ancak. Üzerlerinde, nehrin hareketiyle yavaşça sallanan korkunç ba-

* Fr.: Ne var? (ç.n.)

caları vardı ve sonra bir uçta topa benzer bir şey gördüler. Daha da yaklaşınca sağda solda birtakım adamlar görmeye başladılar. Karanlığın içinde karanlık şekiller belirdikçe Moussa'nın yüreği buz kesti ve bunların ne olduğunu anladı.

"*Gambotlar!*" Küçük bir gambot filosu vardı; suyun üstünde, nehir bariyerinin önünde bir zincir oluşturacak şekilde hepsi birbirine bağlanmıştı. Bunlar daha önce yoktu; düşmanın nehirden olası bir saldırısına karşı savunma amacıyla getirilmişlerdi buraya. Çocuklar ne olduğunu anlayıncaya kadar nerdeyse çarpacaklardı bunlara.

"Çabuk! Geri döndür!" dedi Paul. Kapıldığı panikle, fısıldayarak konuşmayı unuttu ve sesi suyun üzerinde uzaklara kadar gitti.

"*Qu'est-ce que c'est?*"* Teknelerin birinden tok bir ses geldi ve sesteki otorite çocukların içine buz gibi bir korku saldı birden. Bir denizci fırlayıp ayağa kalkarak karşıya baktı. Paul ile Moussa içgüdüsel olarak hemen sindiler ve sallarını geriye doğru çevirmek için, ellerinden geldiğince çabuk ama sessizce kürek çekmeye başladılar. Denizci onların çıkardığı sesi gayet net bir şekilde duyuyor, ama hiçbir şey göremiyordu.

"Kim var orada? Kimsiniz!" dedi denizci. Başkaları da kalkıp baktı. Akıntı sayesinde kaçışı hızlanan küçük sal onlardan uzaklaşırken sesler üzerlerinden geçip gidiyordu. "Suda bir araç var!" diye bir bağırtı geldi. "Motorları çalıştırın!" diye bağırdı bir diğeri. "Silah başına!" Gambotlar, içlerinde uyuyan denizcilerle birlikte birden hareketlendi. Çocuklar deli gibi kürek çekiyor, arkalarında giderek artan gürültüleri duydukça korkuları artıyor, ihtiyatı bırakıp küreklere daha da hızlı asılıyor ve gemilerdeki alarm halinin yarattığı gürültü kürek-lerinin sesini bastırdıkça daha da telaşla çekiyorlardı kürekleri. Denizciler koşuşturup motorları çalıştırırken teknelerden metalik gürültüler ve aletlerin takırtısı geliyordu. Kazanları tam güç çalıştırmak uzun süren bir işlemdi ve bu yüzden mü-

* Fr.: Bu da ne? (ç.n.)

rettebatın kaybedeceği zaman yoktu. Dışarıda neyin olduğunu kimse tam olarak bilmiyordu; Prusyalıların yaptığı sinsice bir saldırı da olabilirdi, bizzat Bismarck'ın Sen'de yaptığı bir gece gezintisi de.

Derin uykusundan uyanan bir sorumlu subay, buhar makinelerini çalıştırarak hareket etmenin çok uzun zaman alacağını fark etti ve hemen takibe girişmeye karar verdi. Gambotların üstünde ne yapacağını bilmez halde dolanıp duran beş asker aldı yanına ve demir zırhlı teknelerden birine, uzun kürekli ve tek bir silahı bulunan açık bir bota doğru yollandılar. Davetsiz misafirin peşinden kürek çekerek gideceklerdi. Bot iki gambotun arasına, hemen açılmaya pek uygun olmayan bir konumda bağlanmıştı. Subay emirler yağdırıyor, denizciler telaşla kayığı kurtarmak için uğraşıyordu. Öfkeyle, "Çözün şu ipi!" diye gürledi bir halatla oyalanıp duran bir denizciye. Değerli zamanı boşa harcıyorlardı.

"*Faites vite!*" Çabuk! Çabuk!"

Arkalarındaki ani hareketlenme yüzünden dehşete kapılan Paul ile Moussa, kollarına güç veren, kontrol altına almakta zorlandıkları bir panikle, mümkün olduğunca hızlı kürek çekiyorlardı. "Bizi takip mi ediyorlar?" diye sordu Moussa. Paul etrafına baktı. Suyun üzerinde hiçbir şey göremiyordu ve durup da bakınmaya niyeti yoktu. "Bilmiyorum" dedi nefesini koyvererek. Moussa'nın küreğini sudan her çıkarışında sıçrayan sular yüzünden Paul'ün yüzü sırılsıklam olmuştu. Harcadıkları büyük çabadan ötürü kolları sızlıyordu. Kent surlarını geçmek üzereydiler ve açık suya çıkan sal hızlanmıştı.

Marcel Julienne oturmuş kâğıt oynarken ve eli de gayet iyiyken birden bağırtıları duydu. Demek bir şeyler gerçekten *vardı!* Tek söz etmeden mavzerini kapıp duvarın kenarındaki nöbet yerine koştu, nehre ve gambotlara baktı. Diğer nöbetçiler de kâğıtlarını atıp kendi nöbet yerlerine koştular. "Genel

* Fr.: Acele edin. (ç.n.)

bir saldırı mı bu?" diye sordu biri tedirgin bir şekilde. Bir gece saldırısı hepsinin en korktuğu şeydi.

Marcel, gambotların üstünde koşturup duran denizcilerin, kazanları harekete geçirecek ateşlerle aydınlanan vücutlarını gördü. Neler olduğunu anlayamadı, gürültüden başka bir şey yoktu. Fakat orada bir şey vardı. Bakışlarıyla suyun üzerini taramaya başladı; gözleri sistemli olarak, yakın kıyıdan karşı kıyıya dek gidip geliyor, gambotların olduğu yerden başlayan araması nehrin akıntısı yönünde devam ediyordu. Gözlerini hiç ayırmadan tüfeğini omzundan aldı ve sol kolunun altına yerleştirdi.

Bir Hun avlayacağım! dedi içinden, korku bile duyamayacak kadar heyecanlanmıştı. Kalbinin hızlandığını hissetti; heyecan, brendinin etkisini yok etmişti. Bakışları sistematik bir şekilde, hızla gidip geliyordu. Lanet olsun! Karanlıktan başka bir şey yok! Dönüp tekrar gambotlara baktı. Mürettebat telaşla koştururken teknelerin güvertelerinde birkaç fener yanmıştı. Grup halindeki gemilerden ayrılıp hareket eden bir botu seçebildi; uzun kürekleri, iki yanında sallanan ince kanatlar gibiydi. Keskin bir düdük sesi ve başka bağırışlar duyuldu.

Moussa küreğine bütün gücüyle abanarak suya daldırıp çekerken nehrin soğuk ve karanlık suyu salın ön tarafına çarpıp üstlerine sıçrıyordu. Arka tarafta Paul'ün de aynı şeyi yaptığını hissediyor, sal onların hareketiyle hafifçe sallanıyordu. Çok hızlı gittiklerini biliyordu. Fakat arkalarındaki gürültü korkunçtu. Kıyamet kopuyordu, tüm Paris uyanmış da peşlerinden geliyormuş gibiydi sanki. Moussa, başlarındaki belayı düşünmek, milislerin onları tutup şatoya götürmeleri halinde babasının yüzünün ne hal alacağını gözünün önüne getirmek istemiyordu. *Kurtulmamız gerek!* Her türlü düşünceyi kafasından attı. Düşünmeye zaman yoktu, hiçbir şeye zaman yoktu; heyecanla ve dehşetle, bedeni adrenalinle dolup taşarak, beyni hareketinin ritmine sabitlenmiş bir halde nehirde kaçmak vardı sadece; sağa ya da sola ya da herhangi bir yere bakacak zaman yoktu, yalnızca tam karşıya, nehrin aktığı yöne, ileriye. Tam ortadan gidiyor, yönünü değiştirip surların çok

yakınındaki iki kıyıya da yaklaşmak istemiyordu. Oralarda onları arayan yaya, hatta belki de atlı adamlar olabilirdi. Nehrin ortasında, çok fazla uzakta olmayan bir ada vardı. Salı oraya yönlendirecekti. Daldır, yüklen, daldır, yüklen; oğlanlar bütün güçleriyle kürek çekiyordu.

Marcel nehrin her bölümünü ayrı ayrı kontrol ediyor, bakışını her kaydırdığında gözlerini yeni mesafeye ayarlıyordu, tüm duyuları alarm halindeydi. Canı feci şekilde sigara istiyor, ama gözlerini nehirden ayırmayı göze alamıyordu. *Nerede bu piçler?* Tüfeğiyle oynayıp duruyor, gerektiği zaman iş görüp görmeyeceğini merak ediyordu. Bunlar bazen doğru dürüst iş görmez, ateş edenin suratına patlardı. Şu eski *tabatière* yerine yeni bir Chassepot olsaydı elinde keşke. O sırada suda bir hareket gördü ve hiç kımıldamadan durdu. Neydi bu? Bir dalga mı? Bir kütük mü? Bir odak ararken gözleri sızladı. Gözlerini ovuşturdu, ama hava çok karanlıktı. Onun baktığı açıdan, nehir insanı şaşırtacak şeylerle doluydu. Nereye baksa bir şey vardı; nereye baksa hiçbir şey yoktu. Fakat işte yine! Kımıldıyor!

"*Oui!*" diye bağırdı herhangi birine hitap etmeksizin. Tüfeğini kaldırıp omzuna dayadı, korkuluk duvarına yaslanarak dirseklerinden destek aldı. Gözlerini brendinin ve dumanın etkisinden kurtarmak için kırpıştırarak o noktaya nişan aldı. Ensesindeki saçların karıncalandığını hissetti ve tetiğe bastı.

Mermi vınlayarak salın hemen yanında suya daldı. İki çocuk da duydu bunu, fakat ne olduğunu ancak, hemen ardından gelen tüfek patlamasını fark ettikleri zaman anladılar.

"Moussa, *ateş ediyorlar* bize!" diye bağırdı Paul kargaya benzeyen sesiyle; boğazı korkudan öylesine kasılmıştı ki, konuşamıyordu nerdeyse. Şaşkına dönmüştü; duyduğu korkuyla göğsü sıkışıyor, nefes almakta zorlanıyordu.

"Daha hızlı!" dedi Moussa. "Menzilin dışına çıkmamız gerek!"

"Hayır, söyleyelim onlara..."

Sözünü bitirmeye kalmadan, Marcel tüfeğini doldurup yeniden ateş etmişti. Mermi ilkinden daha yakına düştü. Bunun

sesi Paul'ü sarstı ve masum maceralarının yön değiştirip öldürücü bir hale geldiği, arkalarında ve üstlerinde, bu küçük saldakileri bulup yok etmeye kararlı askerlerin olduğu gerçeği kafasına korkunç bir şekilde dank etti. *Bizim çocuk olduğumuzu bilmiyorlar,* dedi içinden Paul. *Bizim Prusyalı olmadığımızı bilmiyorlar.* Yüreği deli gibi atıyordu. Gözlerini kapattı ve pantolonuna işediğini hissetti. *Bizim sadece şaka yaptığımızı bilmiyorlar.*

"Kes sesini de kürek çek!" dedi Moussa dişlerinin arasından. Çocuklar can havliyle kürek çekerken küçük sal adeta uçuyordu nehirde. Uzakta, suyun içinden yükselen adanın belli belirsiz siluetini görüyorlardı. Çok arkalarından, kent surlarının öte tarafından da, sonunda buharı yükselip hareket geçen gambot motorlarından birinin takırtılarını duydular.

Surların bir kilometre ötesinde ve berisinde alarm hali iyice karışmış, ama hız da kazanmıştı. Fenerler söndü ve nöbetçiler nöbet yerlerine koştu. Burçlardaki askerler gerideki diğer askerleri çağırdı. Birtakım adamlar karanlığa bağırarak emirler verirken, uykulu ve yarı sarhoş garnizon fırlayıp faaliyete geçti. Hiçbir tatbikat yapılmamıştı ve kimse ne yapacağını pek bilmiyor, yarı paniklemiş bir halde duvarın kenarına koşup, görünmeyen düşmana bakıyorlardı sadece. "Ne var?" diye soruyorlardı birbirlerine kuşkuyla. Hiç kimse, *bir şeylerin* olduğu dışında bir şey bilmiyordu. Tüfek namluları karanlıkta tereddütlü bir şekilde uzanıyordu, görmek için çabalayan yüzlerce göz gibi.

Burçlarda, ilk atıştan sonra neler olduğunu görmek için iki muhafız daha Marcel'in olduğu yere doğru koştu. "Orada!" diye bağırdı Marcel muhafızlar yanına gelince.

"Nerede?" diye sordu biri. "Ben hiçbir şey görmüyorum ki!" Zaten Marcel de kesin bir hedefe değil, şüpheli bir şeye ateş ediyordu, fakat o şüpheli şeyin yerini biliyordu ve gösterdi. "*Voilà!** Şurada, görmüyor musun? Tam ortada!" Sesindeki

* Fr.: İşte. (ç.n.)

kesinlik diğerlerinin tüm kuşkusunu ortadan kaldırdı ve onlar da tüfeklerini onun gösterdiği yöne doğrultup ateş ettiler. Hemen ardından tekrar ateş ettiler. Sonra durup, ateşlerine karşılık verilecek mi diye kulak kesildiler. "Bir şey görüyor musun?" diye sordu biri. Marcel başını salladı. Kullandıkları berbat mermilere küfretti. Belki de bu mermilerle nehri değil de, çok daha önemsiz bir şeyi vuruyorlardı. Bulundukları yerin aşağısında botun burnu surun hizasını geçmişti; mürettebat küreklere asılıyor, botun belli belirsiz seçilen görüntüsü akıntı yönünde saldırganların peşinden gidiyordu hızla.

Sorumlu subay "Ateşi kesin!" diye bağırdı bottan. Tam bağırdığı sırada yeni bir silah atışı patlak verdi ve onun sesini bastırdı. Atışların kesilmesini bekledi, sonra yeniden denedi. "Ateşi kesin!" diye bağırdı surun yukarısına doğru. "Suda bot var, takipte! Ateşi kesin dedim!" Bağırmasının bir yararı olacak mı diye kulak kesildi. Hiçbir karşılık gelmedi; sorumlu subay surlardaki tetik çekme meraklısı yeşilli askerlere duyduğu nefretle başını salladı. "Kürekleriniz kayığa çekin" diye emretti, "yoksa kendi askerlerimizden kurşun yiyeceğiz!" Askerlerinin ikna edilmesine gerek yoktu ve kürekleri hemen sudan çektiler.

Moussa'yla Paul için, Marcel ve iki arkadaşının açtığı ilk yaylım ateşi her şeyin sonuydu. Mermiler çevrelerindeki suya korkunç bir şekilde saplanıyordu. Oldukları yerde dursalar vurulacaklardı. İkisinin de kafasından aynı anda, aynı düşünce geçti.

Atla!

Kürekleri fırlatıp suya atladılar ve tam o anda burçlardan ikinci fasıl yaylım ateş başladı. Bir mermi sala isabet etti ve tahta kıymıkları sağa sola fırladı. Paul suya atlarken tahta kıymıklarından biri yanağına isabet etti. Moussa gömleğinin şiddetle çekildiğini hissetti. Hemen ardından, soğuk ve ıslak karanlık onu yuttu. Suda çıkardıkları şapırtı, kent savunmasının kopardığı kıyametin arasında kaybolup gitti. Gambotlar çalışıyor, adamlar surlarda bağırıyordu. Yaylım tüfek ateşleri sürüp gidiyor, gecenin sessizliğini bozuyordu.

Ateş kesildikten sonra kayıktaki mürettebat yeniden harekete geçti. Güçlü denizciler küreklere asılınca tekne akıntı yönünde kaymaya başladı. Sorumlu subay ön tarafta çömelmiş, kayığın yan tarafındaki hafif zırh onu düşman ateşinden korusun diye teknenin zeminine olabildiğince yakın duruyordu. Elinde bir tabanca vardı ve gözleri sürprizlere karşı tetikteydi. Aslında hiç kimse bir şey görmemişti ve kimse ne aradıklarını tam olarak bilmiyordu. Botun arkasında topçu oturuyor, ateşe hazır halde bekliyordu. Arkalarında, ilk gambot surlardan çıkıyordu. Diğer ikisi de güç kazanmış, takibe katılmaya hazır haldeydi. Bot hâlâ açık arayla önde, karanlığı yararak gidiyordu. Uzun bir süre, kapkara sularda tek başına dolaştı. Billancourt'a doğru giden kıyıda, surlardaki karışıklıktan ötürü alarma geçmiş atlılar nehir kıyısındaki yumuşak çimenlerin üzerinde hızla koşturuyordu. Uzakta, Issy'deki kalede muazzam bir elektrik ışığı parladı, fakat bir işe yaramaktan çok uzaktı.

Bunun ardından gelen iki saat boyunca, cumhuriyetin savunma güçleri Paris'in güneybatı kıyısında tam alarm halindeydi. Surlardaki, on dört topa, bir mitralyöze ve bir sürü Chassepot'ya sahip yedi yüz adamın hepsi, lanet olası Prusyalılara ateş etme hevesiyle bakınıyor ve kulak kesilmiş bekliyordu.

Bot her yeri dikkatlice araştırarak Billancourt civarındaki adaların etrafından dolaştı ve sonra geri dönüp diğer kıyıda, akıntının ters yönünde gitmeye başladı. Bir noktada, küçük salın birkaç metre ötesinden geçtiler; üzerinde bir kangal ipten başka bir şey yoktu. Akıntıyla yüzen salı hiç kimse görmedi.

İlk atışlar yapıldıktan iki saat sonra, surlardaki muhafızların komutanı binbaşı nihayet göründü. "En azından üç tekne vardı Binbaşım" diye rapor verdi Marcel. "İçinde Prusyalılar vardı. Gayet net gördüm onları, yüzleri hep siyahtı. Sanırım patlayıcı taşıyorlardı. Büyük bir hücum için kapıları uçurmaya kalktılar herhalde!" Diğer muhafızlar da söze katıldı. "Doğru, Binbaşım! Biz ateş edince sıvışıp kaçtı piçler!"

Söz konusu piçler nehrin beş yüz metre ilerisinde, suyun ortasındaki bir adaya çıkmışlardı. Yorgunluktan bitmiş, feci şekilde korkmuşlardı ve kıyıdaki kısa, sık çalıların arasında uzanmışlardı. Önce botun, sonra da gambotların geçip gidişini seyrettiler. Teknelerden birinin birkaç mürettebatı onların bulunduğu tarafta dolaşıp durdu ve çoğunlukla ağaçların arasını aradılar. Çocuklar hiç kıpırdamadan yatarak, görünmemek için çenelerini çamurun içine bastırdılar. Bir saatten uzun bir süre boyunca çeşitli teknelerdeki mürettebatın oraya buraya bağırdığını ya da kıyıdaki atlılara seslendiğini duydular. Moussa'ya göre bu, o güne dek tanık olduğu en büyük gürültü patırtıydı ve şiddeti saatlerdir pek azalmamıştı. Tüm bu süre boyunca, dehşete kapılmış bir halde, hiç kıpırdamadan yattılar orada. İkisi de sırılsıklamdı, titriyordu, iliklerine kadar üşümüşlerdi.

"Bir yerine bir şey oldu mu?" diye fısıldadı Moussa, solukları düzene girince.

"Yanağımda bir sıyrık var sadece" diye karşılık verdi Paul. Her zamanki gibi üzgün ve perişandı, korkusu hâlâ geçmemişti. "Ama pantolonuma işedim. Ya sen?"

"Ben iyiyim." Moussa bir an susup düşündü. İtiraf etmenin doğru olacağına karar verdi, ama sadece Paul'e tabii. "Ben de işedim."

"İyi" dedi Paul. "Aptalca bir plandı."

Moussa başını sallayarak onayladı. İşler pek onun umduğu gibi gitmemişti. "Sanırım öyle."

Nehre bakarlarken dişleri birbirine vuruyordu. Bir gambot geçti, arkasında küçük fakat çocukları ıslatan bir dalga bırakttı. Şafağın sökmesine bir saat kalana dek beklediler. Hiçbir gecenin bitmesi bu kadar uzun sürmemişti. Faaliyetler biraz azalınca dalları çakılarıyla kesip, soğuktan korunmak için üstlerine örttüler. Pek fazla işe yaramasa da birazcık hareket etmek iyi gelmişti. Savunma faaliyetleri yavaş yavaş gevşedi. Tekneler ortadan kaybolup surların öteki tarafındaki palamar yerlerine gittiler. Kıyıdaki devriyeler kesildi ve her yer eskisi gibi sessizleşti yine. Durumun güvenli olduğuna karar verince tek-

rar yavaşça suya girdiler ve karşı kıyıya yüzdüler. Gece biterken şatoya doğru yollandılar. Evin hâlâ tümüyle karanlık olduğunu görünce rahatladılar. Ağaca tırmanıp, pencereden geçerek yatak odalarına geri döndüler yine. O hiç bitmeyecekmiş gibi gelen uzun geceden sonra odalarında sıcak, rahat ve güvende hissettiler kendilerini. Evde olmaktan ötürü hiç bu kadar mutlu olmamışlardı. İkisi de perişan haldeydi. Çalılar yüzlerini sıyırmıştı ve özellikle Paul'ün yanağında, tahta parçasının geldiği yerde bir oyuk vardı. O sırada bir hikâye uydurmayacak kadar yorgundular ve uyandıklarında, çok ciddi bir kurgu yaratmak için işe koyulmaları gerekecekti.

"Şuna bak!" dedi Moussa, soyunurlarken. Gömleğini çıkarıp Paul'e gösterdi. Gömleğinde, sağ kolunun altına ve göğsünün sol tarafına yakın, gayet düzgün birer delik vardı. Suya dalarken bir kurşun gelmiş, gömleğini sağdan sola doğru delip geçmişti. Çocuklar deliklere, fal taşı gibi açılmış gözlerle bakakaldılar. Moussa vücudunu, bir yaranın ya da başka bir şeyin olmadığından emin olmak için tekrar kontrol etti. Bu sırada da, kurşunun gelip muskasının bir köşesine isabet ettiğini ve deride bir çentik açtığını gördü.

Bitkin bir halde yatağa yığıldılar. Paul, başı yastığa değer değmez uyudu. Moussa'ysa sıcacık yorganının altında muskasını tutuyordu. Parmağını muskanın kenarında gezdirdi ve çentiği hissetti. *Yine şans getirdi* diye düşündü. Annesi bunun kutsal bir şey olduğunu söylemişti. Moussa buna genellikle inanırdı, fakat hiç o günkü kadar inanmamıştı. Gözlerini kapatıp onu sımsıkı tuttu ve kurşun yağmuru altında saldan atlarkenki hali geldi gözünün önüne. Bitkinlik onu dibe çekerken son bir düşünce daha geçti kafasından.

Hayatımı kurtardı.

Pencerenin ötesinde horozlar öttü, güneş yükseldi, Paris bir kez daha güvendeydi yine.

On

Henri'nin tahmin ettiği gibi, Élisabeth odasından çıktı sonunda. Kurt gibi acıkmış ve karamsar halinden sıyrılamamışsa da bıkmıştı. Gözyaşları dinmişti. Artık pratik bir kadın gibi davranabilirdi. Bazı alternatifler bulması gerektiğini ve bu alternatiflerin de melankolisinin karanlık yerlerinde bulunmadığını fark etmişti. Gerçeklerle yüzleşmeliydi. Jules hapisteydi ve dışarıda olsaydı vereceği zarar bu kadar büyük olmazdı. Bir mareşal olamıyorsa da, hiç olmazsa bir suçlu olmamalıydı bari. Önce Jules'ü özgürlüğüne kavuşturmak için gerekenleri yapmakla uğraşacaktı ve sonra da kendi yaşamını yeniden kurmak için. *İkimizin yaşamını,* diye düzeltti, pek inanmaksızın.

Fakat odadan çıkan, eski Élisabeth değildi. Geleceğinin bir zamanlar çok muhteşem olan parlak renkli tuali, rezalet ve utancın soluk renklerine boyanmıştı. Jules'e gelecekte ne olursa olsun, kendi peri masalının bittiğini yüreğinin ta derinlerinde hissediyordu. Bu masalın bitişiyle gözlerindeki kıvılcım gitmiş, attığı adımlara bir ağırlık gelmişti. Henri'yle Serena'nın ona duygudaşlık ve anlayış göstermemiş olmasından ötürü çok acı bir düş kırıklığı yaşıyordu. Oysa kederinin paylaşılacağını ve onunla birlikte gözyaşı dökületeceğini ummuştu; *bir şeyler* ummuştu. Bunun yerine, duygusuzca ve sert davranmışlardı. İhanete uğramış ve yalnız bırakılmıştı.

Kozmetik gereksinimlerinin karşılanması ve kendi düzeyindekilerin salon toplantılarına katılma cesaretini yeniden kazanabilmesi için şatoya bir kuaför ve manikürcü çağırıldı. Birinde, neyse ki Jules'ün tutuklandığını duymamış yahut en azından bundan haberi yokmuş gibi davranan bir arkadaşına rastladı. Kadın düşüncesizce, savaşın nimeti sayılacak son eğ-

lenceler hakkında çene çaldı. Élisabeth'e, Bagneux köyünde güvenli bir mesafeden bir savaşa tanık olduğunu, Fransız birlikleri Prusya hatlarını yoklamak için ilerlerken heyecanla alkışladığını ve bunun ardından, ustaca gerçekleştirseler bile, Fransızlar geri çekilirken büyük bir memnuniyetsizlikle sızlanıp söylendiğini anlattı. "Gerçekten, sevgili Élisabeth, şehrin kapısında oynanan büyük bir operaydı bu. Sen nasıl kaçırdın bunu?"

Élisabeth yarım yamalak dinliyordu. Jules'ü görme zamanı gelmişti. Bundan hiç hoşlanmıyordu, fakat başka çaresi yoktu. Jules'ün kurtarılması yönünde bir etkisi olacaksa onun durumundan haberdar olmalı ve diğer Muhafız subaylarına nasıl bir tavır takınacağını bilmeliydi. Henri onun ziyareti için her şeyi ayarladı.

Ruh hali, École'ün soğuk görünüşlü dış cephesine yaklaşırken çöktü, avlunun içinde, hapishane bölümünden geçerken de sert bir düşüşe geçti. Kafese kapatılmış sıra sıra mahkûmların arasından geçerken, bakışlarını ileride ve başını dik tutmak için tüm gücünü harcıyordu. Bu yürüyüş, pis kokulu, rezilce bir sıra dayağı gibiydi sanki. Adamların gözleriyle onu soyduklarını hissediyor, şehvetli çağrılarını ve iğrenç tekliflerini duyuyordu. Onu en çok üzen şey onların kaba şehvetleri değildi, bunu bekliyordu çünkü; asıl alçaltıcı olan, birisinin *onu* bu mahkûmlardan biriyle ilişkilendirebilmesiydi. Hep karşıya baktı, hızlı hızlı yürüdü ve buraya tekrar gelecekse Henri'nin başka bir giriş yolu bulması *gerektiğini* söyledi içinden.

Şükredilecek tek bir şey var, diye düşündü; hiç olmazsa Jules'le herkesin arasında, ortak bir kafeste görüşmek zorunda değildi. Henri bunun çaresini bulmuştu çok şükür. Jules ilk başta dışarıda, diğerleriyle birlikte ortak kafese kapatılmış, ama daha sonra École'ün içine alınmıştı. Odası küçüktü, bir karyola ve lazımlıktan başka bir şey yoktu. Henri, karyolanın yanında küçük bir yığın halinde duran kitaplar getirmişti. Çok bir şey değildi bu, ama yine de muazzam bir ilerlemeydi ve bu sayede Jules, çok uzun zamandır hissetmediği bir vakar edinmişti.

Jules Élisabeth'i görünce şaşırdı. Élisabeth'e eşlik eden er, albaya sırıttı ve kapıyı kapatıp odadan çıkarak ikisini yalnız bıraktı. Bunu da Henri ayarlamıştı. Jules fırlayarak ayağa kalkıp onu karşılamak için ilerlerken bir an askeri disiplinini, resmiyetini nerdeyse yitirecekti. Jules'ün gözlerindeki sevinç gerçekti ama kadın o bakışlardan bir şeylerin eksilmiş olduğunu hissetti. Jules'ün yaşadığı cehennem o gözlerin sert parıltısını söndürmüştü. *Onun hayaleti bu,* dedi içinden. Kendi gülüşü de soğuk ve gergin, davranışı çekingendi. Ona yanağını uzattı. Jules ona sarılmaya kalkınca kendini geri çekti. Jules şaşırarak geriye çekildi.

"Élisabeth! Beni gördüğüne sevinmedin mi? Sevineceğini sanmıştım."

Élisabeth'in içindeki aktris bir anlığına yok olmuştu. Yapmacık tavırlarını sürdürecek gücü yoktu. "Bu durumda kim sevinebilir ki?" Elini salladı ve çevresine bakındı. "Üzgünüm Jules, fakat *insan* burada nasıl normal olabilir ki? Çok *korkunç* bir şey bu."

"Bu odayı ben seçmedim Élisabeth" dedi Jules üzüntülü bir sesle. "Seni görmek, senin iyi olduğunu bilmek harika bir şey. Senin buraya gelmeyeceğini sanıyordum."

Élisabeth karyolaya oturdu. Küçük yalanlar kolayca geliverdi yine de. "Çok meşguldüm Jules" dedi. "Tiyatrolar hastaneye çevrildi ve *çok* şeye ihtiyaç var. Onlara yardım ettim."

Jules başını sallayarak onayladı. "Doğrusu da buydu tabii. Sen her zaman çok fedakârdın zaten." Paul'den söz ettiler, savaş, kuşatma ve tutuklama gibi laflardan kaçınarak havadan sudan konuştular. Kadın sormayınca, Jules başından geçenleri kendiliğinden anlattı sonunda. Her şeyi tüm ayrıntısıyla izah etti ve tutukluluğu sırasında yaşadığı aşağılanmalar hariç hiçbir şeyi atlamadı. Kadın bunları sessizce dinledi ve bu haksızlıklar karşısında şaşkına döndü. Jules'ün hikâyesi kadının tüm utancını, tüm üzüntüsünü geri getirdi ve ruh hali büyük bir karanlığa gömüldü yeniden.

Jules sözlerini bitirince kadın ayağa kalktı ve küçük odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı "Ah Jules" dedi, "*korkunç* mutsuzum. Bunun olmasına nasıl izin verdin?"

"*Ben* mi izin verdim?"

"Seni seviyorum. Seni hep sevdim. Ama sana söylemem gerek ki bu çok... çok bayağı bir şey. Çok üzgünüm, *dehşetli* üzgünüm. Orada, o şerefli şeyi yapacak kadar bir zaman yok muydu? Zaman bulamadın mı..." Sesi yitip gitti.

Şaşkına dönen Jules bir adım geri gitti. "Benim ölmemi mi tercih ederdin yani?"

"*Sen* etmez miydin?" Kadının feryadı yüreğinden geldi. "Sen etmez miydin Jules? Sen bu durumu ölüme tercih mi ediyorsun? Öyle mi gerçekten Jules?"

"Aman Tanrım, Élisabeth, benim *tercih ettiğim* şey adımı temize çıkarmaktır."

"Görmüyor musun? İşte bu. Bizim adımız bir daha asla temiz olmayacak. Seni serbest bıraksalar bile?"

"Ee?"

"Evet, ne demek istediğimi biliyorsun. Seni serbest bıraksalar bile adın lekelenmiş olacak. İnsanlar duydukları en kötü şeye inanacak!"

"Onların inandığı şeyin cehenneme kadar yolu var! Önemli olan, gerçeğin söylenmesi. Ben o suçu işlemedim!"

"Jules, sen çok saf bir adamsın. Her şey sana çok basitmiş gibi görünüyor ama hiç de o kadar basit değil. Gerçeğin hiçbir önemi yok! Ne yapıp yapmadığının, ne söyleyip söylemediğinin hiçbir önemi yok. Herkes senin öyle yaptığına *inanacak!* Göremiyor musun bunu? Bunun bizi mahvettiğini göremiyor musun?"

"Ben..." Jules karısına baktı ve tümüyle yabancı birini gördü. "Tanrım" dedi kederle. "Ben, inanmıyorum... inanamıyorum..." Daha fazla ayakta duramadı ve karyolaya yığılıp oturdu. Kendini hiç bu kadar bitkin hissetmemişti. Girdiği bu tünelin sonu gelmeyecekti belli ki. Hiçbir ışık yoktu, karanlıktan ve kötü sürprizlerden başka bir şey yoktu. Her şey onu bunaltıyor, şaşkına çeviriyordu. Başını ellerinin arasına alıp gözlerini kapattı.

Élisabeth başını çevirip üzüntüyle ona bakmaya tenezzül etti. Aslında ona acıyordu. Adam gerçekten, anlamıyordu.

Çirkinliklerden ve rezaletlerden duyduğu nefretle inledi. "Ah Jules" dedi ağlayarak, "üzgünüm, öyle demek istememiştim, çok şaşkınım, tüm bunlar öylesine büyük bir haksızlık ki, artık ne diyeceğimi yahut ne istediğimi bilmiyorum. Ben... ben hiç *bilmiyorum*." Sesi birden alçaldı ve duvarın dibine çöktü. "Sadece, ölüm onursuzluktan daha iyi mi olurdu diye düşünmüştüm."

Jules yanıt veremedi. Élisabeth'ten ne beklemesi gerektiğini bilmiyorsa da, bunu hiç beklememişti. Karısını tanımadığını, hem de hiç tanımadığını fark etti ve bunun şokuyla sessizliğe gömüldü. Bu kadına hiçbir zaman gerektiği kadar dikkat etmemişti. Bunu anladı ve pişmanlık duydu. Muhafız Alayı daima birinci sırada gelmişti. Kendisi hep meşguldü. İkisinin ortak yaşamı bir formaliteydi. Jules, Élisabeth'e sosyal konum ve güvenlik sağlamıştı. Élisabeth ona bedenini vermiş ve onun oğlunu doğurmuştu. Hepsi bu kadar mıydı? Gerçekten de bu kadar boş muydu bu? Aşk da bunun bir parçası mıydı, hiç olmuş muydu; yoksa bu, ikisinin arasında sadece bir gösteriden, ağır ve boş bir danstan mı ibaretti?

Şimdi kendi karısına ne diyeceğini bilmiyordu.

Ölüm onursuzluktan daha iyi.

Daha önce kendisi de söylemişti bunu. Askerlerine söylemişti. Ama şimdi *onur* sözcüğü kafasında tümüyle belirsiz bir hal almıştı ve artık ne demek olduğunu bilmiyordu.

Elimi sürdüğüm her şey öldü. O kadın, çocuğu, askerlerim. Er, delikanlı Étienne.

Ve şimdi de biz.

Biz de ölüyüz artık.

"Beni habul etmeniz büyük bir nezaket Piskopos Hazretleri."

Élisabeth piskoposun önünde diz çöküp yüzüğünü öptü ve gösterdiği koltuğa oturdu. Koltuk kadifeydi, yumuşacıktı, tıpkı saray gibi; delirmiş bir memleketin ortasında sakin bir huzur adasıydı burası. Élisabeth kendini piskoposun sarayında bulmuştu, çünkü gidebileceği başka hiçbir yer yoktu ve çünkü sonuçta, gelinebilecek en iyi yer burasıydı. Bernard Delacroix,

yani Jules'e iltimas sağlamak için yattığı general ölmüş, süvari tümeni de onunla birlikte Flöing'de katledilmişti. Onun ölüm haberini, bir boşa gitmişlik duygusu dışında, tümüyle kayıtsız bir şekilde karşıladı. O hiç de askerleriyle beraber ölecek bir generale benzemiyordu. *Ne yazık,* dedi içinden, *tüm o çabalarım bir savaş alanında, yaşlı bir adamla birlikte ziyan oldu.* Tanıdığı başkaları, prestijli birtakım adamlar da vardı, fakat onlar da gitmişti; ya ölü ya kayıp ya da Belçika'daydılar. Yardım edecek hiç kimse kalmamıştı ve yeni ilişkiler kuracak zaman yoktu. Savaş insanı çıldırtacak denli yıkıcıydı. Herkese sorar, ne yapması gerektiğini araştırırken, birtakım ince işaretler hep Boulogne-Billancourt piskoposunu gösteriyordu. Her yerde, savunma komitelerinde, iaşe komitelerinde hep o vardı ve onun, insanları sığır alır gibi satın aldığı söyleniyordu. Onun generaller ve siyasetçiler arasındaki nüfuzu çok derinlere dek iniyordu. Onun gücü Kilise'nin çok ötelerine uzanıyordu.

Ve Élisabeth çaresizlik içinde, Jules'ün özgürlüğü için pazarlık etmeye gelmişti. Bunu yaparken de, istediği şeyi satın almak için neyi kullanabileceğini bilmiyordu. Piskoposun hayırsever tabiatta olduğu şeklinde bir yanılgısı yoktu ve bu tabiatı düzeltmeye yetecek parası da pek yoktu. Piskoposun cinsel istekleri konusunda birtakım söylentiler, Élisabeth odanın bir ucundan ona bakarken, doğru olmamasını dilediği bazı dedikodular vardı.

"Yaşlı bir piskopos senin için ne yapabilir kızım?" dedi piskopos. Gülümsemesi sabitti ve buz grisi gözlerinde anlaşılmaz bir ifade vardı. *Bu gözleri biliyorum,* dedi içinden. Bu adamdan korkuyordu ve piskoposun kudreti hakkındaki hikâyelerin doğru olduğunu içgüdüleriyle hissetti. *Doğru adama geldim.*

"Eşimi hapisten kurtarmak için sizin yardımınıza ihtiyacım var Piskopos Hazretleri. Eşim bir albaydır, Jules deVries. Savaştan kaçmakla suçlanıyor. Haksız yere, tabii ki."

"Tabii ki" dedi Murat. "O vakayı duydum. Çok büyük bir talihsizlik. Ama korkarım siz beni gözünüzde çok büyütüyorsunuz madam. Ben bir piskoposum, general değil. Eşinizi du-

alarımda unutmayacağım. Ama bunun ötesinde ne yapabilirim ki?"

"Çok mütevazısınız Piskopos Hazretleri. Bugünkü koşullardan yakınan birçok subayla konuştum ve onlar generaldi, piskopos değildi" dedi kadın gülümseyerek. Öne doğru eğildi. "Hepsi de sizin, eşimin olayında çok şey yapabileceğiniz kanısında Piskopos Hazretleri. Çok şey hem de."

"Prusyalılardan kaynaklanan sorunların, hak etmedikleri kadar büyük bir kısmı onların üstüne yüklendi, doğrudur" dedi piskopos. "Ama korkarım, Kilise'nin kendi sorunlarını küçümsüyorlar. Savaş çok büyük karışıklığa yol açtı. Hiçbir şey eskisi gibi yürümüyor. İnsanlar Tanrının barışını bırakıp şeytanın savaşına koştu. Ama yine de, her şeye kadir Tanrının sayesinde, ihtiyaç duyanlara kendi küçük imkânlarımla yardımcı olmaya çalıştığım doğrudur." Piskopos, kadına her şeyden haberdar bir bakışla baktı. Kadının, hiçbir zaman tam tedbirli bir adam olamayan müteveffa General Delacroix ile gizli ilişkisini biliyordu. "Madam deVries, sizin zeki bir kadın olduğunuzu biliyorum. Siz buraya, kafanızda çok net bir şey olmadan gelmezsiniz. Benden istediğiniz tam olarak nedir?"

Élisabeth hiç kaçamak yollara başvurmadı. "General Trochu, askeri mahkeme için bir jüri heyeti atayacak. Bu atamayı on beş gün içinde yapacağını öğrendim. Eşimin durumu için iyi olacağına –yani adaletli olacağına– inandığım üç adam var." Adamların adlarını saydı. Piskopos başını sallayarak onayladı. Üçünü de tanıyordu. Élisabeth devam etti. "Askeri mahkeme jürisine bunların seçilmesi... yararlı olur Piskopos Hazretleri. Ve bunlar atanırsa o zaman –nasıl söylesem– çok hayırlı olur, çünkü onlar..."

"... adaletli ve doğru olanı biliyorlar" diye tamamladı kadının sözlerini piskopos. "Tabii. Anlıyorum." Basit bir işti bu.

Murat bir çan çaldı ve bir uşak geldi. "Ben brendi içeceğim" dedi kuru bir ses tonuyla. "Siz de bir içecek alır mısınız?" diye sordu Élisabeth'e.

"Teşekkür ederim Piskopos Hazretleri, ben de size eşlik edebilirim." Uşak kayboldu ve çabucak, kristal bir sürahiyle

geri döndü. Murat onu bir el işaretiyle gönderdi ve Élisabeth'e bir bardak doldurdu. Kadın küçük bir yudum içti. İçkiyi seyrek içerdi ve brendi boğazını yaktı. Piskopossa bardağı bir dikişte mideye indirdi ve hemen ikinciyi doldurdu. Kadına bakıp gülümsedi ve Élisabeth kendini hazırladı. Nazik an gelmişti.

"Sizin meselenize bazı yardımlarda bulunmam imkânlar haricinde değildir. Şu an için diyelim ki, ben bunları yapmaya çalışmak için istekliyim. Sizin bu konularda saf olduğunuzu sanmıyorum. Yani çok kısaca söyleyeyim, katedrale dua etmek için gelenlerin Tanrıya, O'nun hizmetkârları O'nun hayırlı işlerini yapabilsinler diye bir zekât sunması gelenektir. Sormam gerekir madam, bu Tanrı evinin sizden, dualarınız için vermenizi bekleyebileceği şey nedir?"

Çok açıksözlüdür demişlerdi. Élisabeth'in yüzü kızardı ve brendiden büyük bir yudum içti. Brendi ta göğsüne kadar yakarak indi. "Piskopos Hazretleri, korkarım benim verebileceğim pek fazla bir şey yok. Ben varlıklı bir kadın değilim. Eşim, imparatoruna ve ülkesine hizmetle geçen bir yaşam için mütevazı bir maaş alan profesyonel bir subaydı... subaydır. Ama sahip olduğum gayet az şeyler tabii ki verilmeye hazırdır." Piskoposun sanki sıkılmış gibi başka tarafa baktığını gördü. "Ama Piskopos Hazretleri'nin önereceği başka bir şey vardır belki?" İçinden, maddi olanaklarının kıtlığına ağlıyordu. Tüm bu yıllar boyunca, *ondan* başka verebileceği hiçbir şeyi olmamıştı. Piskopos kalktı ve pencereye yürüdü. Bir an hiçbir şey söylemedi ve sonra konuştu.

"Önereceğim bir şey var madam."

İşte şimdi geliyor, dedi içinden; bunun ardından neyin geleceğini kesinlikle biliyordu. *Erkek erkektir, hangi üniformayı giyerse giysin; o giysinin altında şehvet düşkünlüğünden başka bir şey yoktur.*

"Evet, Piskopos Hazretleri?"

Piskopos dönüp ona baktı ve göz göze geldiler. *Aman Tanrım, çok kaba,* dedi içinden. Yüzünde kırmızı damarlar vardı ve müthiş şişmandı. Onun altında yatmanın nasıl olacağını

düşündü; teri, nefesi ve mücevherli saldırgan ellerinin teması. Bernard formunu korumuştu hiç olmazsa.

"Siz hâlâ kayınbiraderinizle, yani kontla beraber oturuyorsunuz" dedi piskopos.

Hiç beklemediği bu sözler Élisabeth'i şaşırttı. "Ha, evet Piskopos Hazretleri."

"Kontun, benim için değerli bir şeyi var."

Élisabeth başını salladı. "Korkarım, kont eşimle ilgili konularda benim fikrimi sormaz Piskopos Hazretleri. Fakat onda sizin istediğiniz bir şey varsa o zaman elbette ona giderim ve..."

"Onun kendi rızasıyla vereceği bir şey değil" diyerek kadının sözünü kesti Murat. Gözleri öfkeliydi ve Élisabeth'in gözlerinin içine bakıyordu. "Alınması gereken bir şey bu."

*"Je ne comprends pas."** Élisabeth ona kararsızca bakıyordu. Piskoposun ne demek istediğini hiç anlamamıştı.

Marius Murat, Henri'nin vermekten vazgeçtiği araziyi de, kontese duyduğu derin nefreti de hiç unutmamıştı. Arazinin bir önemi yoktu, parasal yönden önemli değildi artık. İmparatorun dış bulvarları yapılıp bitmiş, imparator gitmişti. Pisko-posluk o vakadan kaynaklanan, ciddi fakat geçici parasal krizi çoktan atlatmıştı. Murat o araziyi sırf, bitmemiş bir şeyi bitirmek için istiyordu. Kendi onuruyla ilgili bir meseleydi bu. Zafer bir dürtü, sürekli doyurulması gereken bir alışkanlıktı.

"Kontun belgeleri nerede sakladığını bilirsiniz. Önemli belgeleri, demek istiyorum, malvarlıklarıyla ilgili olanları."

Élisabeth gözlerini kırpıştırdı. Bu tür konularla hiçbir zaman pek ilgilenmemişti. "Sanırım öyledir Piskopos Hazretleri, ama kont kesinlikle..."

"Kontu boş verin. O belgelerden bazılarını istiyorum. Size hangileri olduğunu, üzerinde ne yazdığını ve görüntüsünün nasıl olduğunu net bir şekilde söyleyeceğim. Onları bana getireceksiniz."

* Fr.: Anlamıyorum. (ç.n.)

"Piskopos Hazretleri, ben... ben ne diyeceğimi pek bilemiyorum" dedi Élisabeth kekeleyerek. Henri'nin belgelerini almak; evet, bu hiç beklemediği bir şeydi.

"Madam, açık konuşalım. Siz, işin içinde ne kadar uygunsuzluk olursa olsun, kocanızı kurtarmak istiyorsunuz. Ben kocanızın çevresindekileri, belki de sizin tahmin edemeyeceğiniz kadar iyi tanıyorum. Onun geleceğinin pek ümitli olmadığını söylemem gerek. Ordu, iyi bir subay ile bir ahlaksız arasındaki farkı bilmekten âciz bir ayaktakımının elinde. Bu fark, onların vereceği kararda pek önem taşıyacak bir şey değil. Yargılanan, imparatorluk olacaktır ve bunu körükleyen de, savaş alanlarında Prusyalılara yenilen alt tabakanın öfkesidir. Bu tür olaylarda adaletin pek önemi yoktur. Siz benden bir şeyler yapmamı istediniz, Tanrı izin verirse. Ama bu işi halletmek için çok uzun mesafeler aşmam gerek. General Trochu'ye doğrudan ulaşmak imkânsız. Böyle bir iş için arka kapılar ve yan yollar var. Bu işin büyük bir hassasiyetle halledilmesi gerekir. Kendimi bu işe verebilmeme yetecek kadar ilgimi çeken tek şey o belgeler. Onları benim için almalısınız. Onların üzerinde bazı değişiklikler yaptıracağım ve sonra da o değişiklikler hakkında, kontun yengesi olarak sizin tanıklık etmenizi isteyeceğim, o belgelerin geçerliliği yönünden bir sorun çıkmaması için. Bu konularda çok yakın işbirliği yaptığım bir noter var, Mösyö Pascal. O her şeyi hazırlayacak. Kocanız işte böyle kurtulacak Madam deVries. Başka şekilde değil, ancak bu şekilde."

Élisabeth'in kalbi hızlanmıştı. Henri'ye kazık atmak! Onun belgelerini çalmak ve bir sahtekârlıktan sonra bu konuda yalancı tanıklık etmek! Kâğıtların üzerinde Élisabeth'in imzası olacak! Henri her şeyi anlayacak. Onu evden atacak. Bu kadarı çok fazlaydı. Bunu yapamazdı.

"Piskopos Hazretleri, imkansız bu! Belgeler, *oui,* onları alabilirim belki, ama bir şey imzalamak, sizin istediğiniz o tanıklığı yapmak, onun göreceği kanıtlar demektir! Her şeyi anlayacak! Mahveder beni! Bunu yapamam, böyle bir riske giremem!"

Piskopos omuzlarını silkti. "Böyle bir şeyi yerine getirip getirememenizin benim için pek önemi yok madam. Bu, sizin yapmanız gereken bir tercih. Her türlü tercih zordur. İstediğimi yaparsanız, evet, eniştenizin hayat boyu gazabına maruz kalabilirsiniz. Sanırım başınıza gelebilecek daha kötü şeyler de vardır. Ama hiçbir şey yapmazsanız... evet, kocanız bunu hayatıyla ödeyebilir. Sizin yerinizde olmayı, böyle bir ikilemin karşısında kalmayı hiç istemezdim." Kendisine dördüncü bardak brendi doldurdu ve yine bir dikişte içti. Kadına brendi teklif etmek zahmetine bile katlanmadı.

"Ama hiçbir şeyim kalmayacak." Kadın bunu, umudu gibi boş bir sesle söylemişti.

"Bir kocanız olacak."

Élisabeth'in başı dönüyordu. Bu işten hoşlanmamıştı. Hayatında geriye kalan tek güvenli şey eviydi. Kont, ailesini düşündüğü sürece Élisabeth'in daima, kendisi ve Paul için bir barınağı olacak, karnı doyacaktı. Ama ya konta kazık atarsa, piskoposun istediğini yaparsa?.. Üzgün bir şekilde başını salladı.

"Piskopos Hazretleri, yapamam. Oğlumu, ona verilecek desteği ve geleceğini düşünmek zorundayım. Kont..."

"Başka bir şey daha var." Kadının aklından neyin geçtiğini biliyordu. Gayet net bir şekilde görüyordu bunu, insanların istediği her şeyi, onların verebileceği ve veremeyeceği şeyleri, yapacağı ve yapamayacağı şeyleri, onlara karşılık olarak verilmesi gereken şeyleri gördüğü gibi. Bunları görmek onun yeteneğiydi.

"Belki sizin fikrinizi değiştirmenize yardımcı olabilir. Bu işte, elbette, epey büyük miktarda bir para var. Kazançtan size ve oğlunuza her yıl ödenecek bir tahsisat ayırmama yetecek kadar büyük. İstediğim o belgeleri bana getirir ve her şeyi anlaştığımız şekilde imzalarsanız tabii ki. Bunun dönüşü yok." Piskoposun tahmin ettiği gibi, bu sözler kadının gözlerinde bir kıvılcımın çakmasına yol açtı. Kadına dikkatle bakıyordu.

Dönüşü yok ha, dedi kadın içinden. Sonradan fikrini değiştirme ihtimali yok yani. Esaslı bir miktar olmalı bu.

"Sorduğum için bağışlayın Piskopos Hazretleri, ama ne kadar bir tahsisat önerecektiniz?"

"Dört yüz bin frank."

Élisabeth'in nefesi kesildi. Jules'le ikisinin on yılda aldığı paradan çoktu bu.

"Bunu yazılı olarak garanti eder misiniz?"

"Elbette. Bu ödemenin gerektirdiği gizli nedenler var tabii, ama ben size o garantiyi piskoposluğun mührüyle vereceğim ve böylece, benim yaptığım şey benden sonra gelenler için de bağlayıcı olacak."

"Bu tahsisat hep sürecek mi?"

"Siz yahut kocanız yaşadığı sürece" diye yanıtladı Murat; brendi kanını ısıtmış ve bir cömertlik gelmişti üzerine. "Ve oğlunuza, siz ve kocanız öldükten sonra yaşadığı süre boyunca bunun yarısı." Arazinin değeriyle kıyaslanırsa sadaka gibi bir şeydi bu, ama piskoposun düşündüğü şey para değildi; mülktü.

Élisabeth bu teklifi düşündü. Hayatı boyunca hiç böyle bir şey yapmamış ve hayatı boyunca, bildiği her şeyi tehdit eden böyle bir durumla hiç karşılaşmamıştı. Jules sayesinde kazanılacak ödül hiç bu kadar büyük olmamıştı. Şişenin mantarı bir kez açıldıktan sonra, bu işi yapma gerekçeleri şampanya gibi fışkırmaya başladı. Kendi kendine, bunun Jules için olduğunu, Paul için en iyisinin bu olduğunu, böyle bir kaybın Henri'yi hiç sarsmayacağını, çünkü malının mülkünün sonsuz olduğunu ve onun için bir şeyin değişmeyeceğini, hem de hiç değişmeyeceğini söyledi. İçinden, kendisinin bunu hak ettiğini, ailesindeki herkesin bunu hak ettiğini, ailesi için bunu yapmaktan kaçınamayacağını söyledi. Fakat onu rahatsız eden son bir sorun vardı. Jules eninde sonunda bunu öğrenecekti. Élisabeth'in yaptığını asla onaylamazdı. Fakat bunu öğrendiği anda düşecek yıldırımlar ve çakacak şimşekler geçtikten, öfkesinin fırtınaları dindikten sonra ne kalacaktı geriye? Élisabeth onu istediği yöne çevirmeyi daima becermişti bugüne dek. Eğer bunu yine beceremezse, Jules onu ve Paul'ü terk ederdi. Fakat yine de kendisinin parası olacaktı ve para da ona

özgürlük verecekti. Jules'le ikisi bir daha asla eskisi gibi olamayacaktı zaten. *O kadar kötü mü bu gerçekten? Bir düşün ölümü başka bir düşül doğuramaz mı?*

Ve sonunda kendi ruh halini fark etti. Büyük bir ağırlığın, Sedan rezaletinden beri hiç hafiflemeyen bir yükün üzerinden kalktığını hissetti. Gözlerinde, haftalardır görülmemiş bir ışıltıyla öne, piskoposa doğru eğildi.

"Sanırım bir brendi daha alacağım Piskopos Hazretleri."

Léon Gambetta eşşoğlu eşeğin teki, diyordu içinden Henri belki yüzüncü kez. Bu adamı yıllardır tanırdı ve onun gözünde yıllardır, kibirli ve kendinden başkasını düşünmeyen biriydi. Gözlüklü, ağzı laf yapan, her şeyiyle havalı ve o sırada içişleri bakanı olan bir hukukçu-siyasetçiydi ve bir balona binmeye hazırlanıyordu. Henri, ona duyduğu tüm nefrete karşın onun başarılı olmasını diledi. Ülke ve kent için çok dramatik bir andı; Gambetta Paris'i kurtarmaya gelecek bir ordu toplamaya gidiyordu. Çok zor bir iş bu, dedi içinden Henri, ama bunu yapabilecek biri varsa o da eşşoğlu eşek Gambetta'ydı.

Henri hiç durmadan çalışıyor ve balonlar, kentin yüksekçe yerlerinden balonlarına ve havacılarına tezahürat yapan Parislilerin yürekleri ve umutlarıyla birlikte birbiri ardına havalanıyordu. Kont von Bismarck da balonları Versailles'dan izlemiş ve sinirlenmişti. Krupp'a bu balonları düşürecek özel bir top yapmasını emretti ama bu girişim başarısız oldu; insanları, mektupları ve daha sonra taşra kentlerinden salınarak Paris'e mesajlar getirecek olan posta güvercinleriyle dolu küçük kafesleri taşıyan balonlar her kırk sekiz saatte bir ya da fırsatlar elverdiğince havalanmaya devam ediyordu yine. Elde kalan tek çare buydu, çünkü Prusyalılar kenti sanal bir kementle sımsıkı sarmıştı. Balonlar güvenlik nedeniyle geceleri uçmaya başladı, meydan okurcasına, Fransız ruhunun zaferi olarak.

Balonların başına her türlü şey geldi ama çoğu bağışlayıcıydı. Onları yerden takip eden Uhlan müfrezeleri ateş etse de mermiler onlara kadar ulaşamadı. Bazı balonlar denizde kayboldu. Ani düşüşler ve ormanlara kötü inişler geldi başlarına.

Kimileri yerde sürüklendi ve pilotları yaralandı. Bir tanesi, düşman mevzilerinin yerini saptamak için fotoğraf cihazları, bir diğeri de boyunlarına bağlanmış mesajlarla birlikte tekrar Paris'e geri dönmek üzere eğitilmiş köpekleri taşımıştı. Balonla uçan hemen hemen herkes, Prusyalıların yukarıya bakan yüzlerine zevkle işiyordu. Balonlardan biri, Prusya hatlarında kullanılmak üzere iki kutu dinamit, bir diğeri de güneş tutulmasını incelemek için optik cihazlar taşıdı. Paris'teki rampalarından havalanan balonlar Avrupa'nın her köşesine, hatta birinde Kuzey Denizi'ni aşıp Norveç'e bile gitti. Birkaç balon düşmana yakalandı ama çoğu, varacağı yere salimen vardı; umutları, askeri sırları ve kuşatılmış kentlilerin dışarıdaki sevdiklerine gönderdiği mesajları götürdü.

Gambetta iri bir adamdı. Kalın bir palto ve içi kürklü çizmeler giymişti. Sepete binmekte biraz zorlandı ama bunu yapmak seyredenlere hep kolay görünürdü. Montmartre'daki St. Pierre Meydanı'nda bir bayram havası vardı. Bakanın gidişini görmek için büyük kalabalıklar toplanmıştı. Rüzgârın yönü iyi olmadığından, uçuş iki gün ertelenmişti. O günse iki küçük deneme balonu uçurulmuştu ve durum mükemmeldi. Henri pilot Trichet'yle konuşuyor, ona son dakika talimatlarını veriyordu. "Merak etme" dedi Henri, eliyle Gambetta'yı işaret ederek. "Eğer kaldırma gücün yetersiz kalırsa sayın bakanın sana ta Tours'a kadar yetecek gazı var." Gambetta gürültülü bir kahkaha koparırken, pilot da ona kararsızca katıldı. Bakan kendisiyle, karşısındaki kişi kadar rahatça dalga geçerdi ve Henri hiç olmazsa bu yüzden ona saygı duyardı. "İyi dedin Kont" dedi gülerek, "fakat ağırlık atmak gerekirse yapacağı şeyi söyleme sakın."

Henri gülümsedi. "Bunu hiç düşünmemiştim sayın Bakan, ama Trichet iyi bir pilottur. Bunu kendi düşünebilir. Tanrı yardımcınız olsun. Bize bir ordu getirin."

"Yapacağım da bu deVries, yapacağım da bu."

İpler kesildi ve büyük sarı balon süzülerek kalabalığın üzerinde yükseldi. Ezeli şovmen Gambetta, aşağıdaki kalabalığa fok derisinden yapılma şapkasını salladı ve Fransız bayrağı açtı.

"*Vive la France*" diye bağırdı muzafferane bir sesle.

"*Vive la république!*" diye bağırdı kalabalık ve Gambetta gitti.

Bitkin Henri o gece akşam yemeğinden sonra Serena'yla birlikte şatonun önündeki büyük veranda salıncağında oturuyordu. Élisabeth kente gitmişti. Paul ile Moussa çimenlerin üstünde kurbağa yarışı yapmıştı. Paul'ün kurbağası Moussa'nınkini tam yedi kez geçmiş ve Paul Moussa'nın cebinde tek bir bilye ve *sou* bırakmamıştı. Sonunda çocuklar yoruldu ve verandaya çıktılar. Sırtlarını parmaklığa dayayıp oturdular, dizlerini yukarı çektiler ve göğü seyrederek, gördükleri büyük kurbağalar hakkında hikâyeler anlattılar birbirlerine.

Ekim akşamında hava mevsim normallerinin üstünde sıcak ve nemliydi. İkindi boyunca beyaz bulutlar büyük yığınlar halinde toplanmıştı; büyük fırtına bulutları pamuk gibi kabarıp şişiyor, göz alabildiğince yükseliyordu ve öylesine bir parlaktılar ki, yaklaşan karanlık bile yutamıyordu onları. Batan güneşle birlikte koyu kırmızı bir renge bürünmüşler, daha sonra bu renk solup hoş bir pembeye ve sonunda mora dönmüştü. Gece çökerken bulutlar birdenbire yeniden dirilerek sarı ve kırmızı renkte parlak ışıklarla harelendi. İlk başta kimse bunların ne olduğunu anlayamadı ama sonra Henri birden fark etti. "Atılan topların ışığı bu" dedi.

Görüntüsü güzeldi ve ürpertici bir şekilde, yaz günlerinin kuru şimşek fırtınalarına benziyordu; yalnız, sadece renk vardı, ses yoktu ve uzaklardan gelen korkunç ölüm parıltılarına tanık olduklarını biliyorlardı. Zaman zaman araba garajının pencerelerinden biri takırdıyor, ahırdaki atlar sinirli sinirli kişniyordu.

Çok güzel görüntülü bir parlamanın ardından, "Tuaregler de bizim gibi kuşatma yapar mı, yoksa normal savaş mı yaparlar?" diye sordu Moussa annesine.

"Çoğunlukla normal savaş yaparlar. Ama bir kuşatma vardı, bir zamanlar, çok ünlü bir kuşatmaydı."

"Anlatsana bize!"

"Yeterince kuşatma ve savaş var zaten başınızda. Dünyada çok fazla dert var. Tahat'ın hikâyesini dinlemek sizce daha iyi değil mi, bir dağ ve..."

"Peh." Moussa yüzünü ekşitti. "Aşk hikâyesi dinlediğimiz yeter, *maman*. Onu dinledik zaten. Biz kuşatmayı dinlemek istiyoruz." Paul de başını sallayarak onayladı.

Serena Henri'ye baktı. Henri'nin başı Serena'nın omzuna kaymış, gözleri kapanmıştı. Elinden geleni yaparak, uyandırmadan onu şalıyla örttü. "Pekâlâ" dedi içini çekerek, "size Taşmani'nin, halkını kurtaran çocuğun hikâyesini anlatacağım. Taşmani çok zaman önce Ahaggar'da, benim büyüdüğüm çöl dağlarında yaşamış. Taşmani, Kel Rela'ya, yani Moussa'yla ikimizin ait olduğu, Tuareglerin soylular evine mensup bir Targui'ymiş. Daha çok küçükken bile, tavşanların ve hatta ceylanların nasıl yakalanacağını bilen, usta bir avcı olduğunu göstermiş. Bütün oğlan çocukları gibi, büyümek için sabırsızlanıyormuş. Yetişkin erkeklerle birlikte gidip, memleketinden geçen ve altın, tuz, esir taşıyan büyük kervanlara rehberlik edip onları korumayı ve bir gün savaşta kılıcına nam kazandırmayı dört gözle bekliyormuş. Ama soylu doğmuş olsun olmasın, her Tuareg çocuğunun ilk önce kabilenin keçilerine ve develerine bakmayı öğrenmesi gerekir. Bu yüzden Taşmani bütün gününü keçilerinin otlayacağı dağlarda geçiriyormuş. Sık sık geceleri de dışarıda geçiriyormuş, çünkü Tuareg olmak, sadece yıldızlardan ibaret bir damın altında yaşamaktır ve Tuareg olmak özgür olmaktır. Ve Taşmani için her şeyden daha değerli olan şey buymuş."

Moussa'nın merakı uyanmıştı. "Bir Targui'nin yapacağı tek şey gidip bazı hayvanlara bakmak mı? Okula gitmesi gerekmez mi?"

"Sahra, bir sürü dersle dolu bir ülkedir. Çocuklar çevrelerindeki dünyayı öğrenir."

"Pekiyi öğretmen yok mu?"

"Her şeyi kadınlar öğretir ve bazen bunu marabutlar yapar."

"Erkek rahibe gibi bir şey mi yani?"

"Onun gibi bir şey."

"Pek bir ilerleme yok" dedi Moussa asık bir suratla. "Ama bütün gün bir sınıfta oturmaktansa keçi gütme fikrini beğendim."

"Onun yerinde olsaydın bunun pek kolay bir şey olmadığını öğrenirdin Moussa" dedi Serena, "Taşmani'nin öğrendiği gibi. Bir gün uyuyakalmış ve bir aslan keçilerine saldırıp yemiş."

"Çölde aslanlar mı var?" diye sordu Paul.

"Artık yok, fakat o zamanlar varmış" dedi Serena. "Onların mağaralara çizilmiş resimlerini görebilirsin hâlâ. Taşmani'nin daha dikkatli olması gerekirdi, fakat uyanıp da aslanı görünce, keçilerini korumaya çalışmayıp kaçmış. Kamp yerine dönüp de büyüklerine anlatınca kimse inanmamış: Aslanlar çok ender görülürmüş ve hepsi, Taşmani'nin dikkatsizliği yüzünden keçileri kaybettiğini sanmış ki bu da kısmen doğruymuş.

"Taşmani'nin morali çok bozulmuş. Babası ona sadece bir şansının kaldığını ve bir daha keçi kaybederse bu utançtan asla kurtulamayacağını söylemiş. Taşmani, sizin de tahmin edeceğiniz gibi, *tagelmust*'u hiçbir zaman takamayacağını düşünüp üzülmüş."

"O peçeyi ne zaman takar?" diye sordu Moussa.

"Normalde on altı yaşında, erkek sayıldığı zaman."

"Ondan önce ne takar peki?"

"Sizden biraz daha küçük yaşa kadar çıplak gezer" dedi ve çocuklar bunu duyunca dehşete kapıldı.

"Bundan sonra" diye devam etti Serena, "hiçbir şey Taşmani'yi görevinden alıkoyamamış. Keçilerine çok dikkat etmiş. Vahşi hayvanlarla tekrar karşılaşabileceğini düşünerek mızrağıyla saatlerce talim yapmış. Keçilerini güvenli bir yere ulaştırmadan asla uyumamış. Uzun bir süre hiç hata yapmamış. Fakat onun keçileri kaybettiğini de kimse unutmamış. Koca bir yıl geçmiş ve Taşmani'nin başı hâlâ çıplakmış.

"Sonra bir gün, otlak aramak için sürüsünü kamptan çok uzaklara götürmüş. Daha önce hiç gelmediği yüksek bir düzlüğe gelmiş. Bir mağaranın yakınlarındayken korkunç bir ses duymuş. Ne var diye bakmak için gittiğinde de hayatının en

korkunç manzarasını görmüş. Kocaman, şu evden bile daha büyük bir hayvanmış." Kadın şatoyu gösterirken çocukların gözleri kocaman olmuştu.

"Taşmani rüzgâr gibi sessizce sürünerek mağaranın bir köşesine saklanmış. Hayvanın bir tarben olduğunu anlamış. O hayvanlardan söz edildiğini duymuşmuş tabii ki, ama Kel Rela'dan kimse o hayvanı bizzat görmemişmiş. Bu hayvan, dev bir kertenkeleye benzer bir sürüngenmiş. Gözleri bir ateşin korları gibi yanarmış ve başının arkasında, yumuşak kıllardan, uzun püsküller varmış. İki yanı, mücevher gibi parlayan pullarla kaplıymış. Her bir ayağında, pala gibi eğri, ama daha keskin altı tırnak varmış. Ağzında, her biri hançer uzunluğunda üç sıra diş varmış ve kuyruğu kaktüs gibi dikenliymiş.

"Tarben, Taşmani'yi görmemiş, çünkü çocuk, yaratık onun yanından geçerken ölü gibi hiç kımıldamadan yatmış, hayvan da sürünerek mağaranın ağzına gitmiş. Çocuk onun bir kuş gibi havaya sıçradığını görmüş. Ön ayaklarının arkasından kanatlar çıkıp açılmış, süzülerek uçup gitmiş ve arkasında *samyeli* kadar kuvvetli bir rüzgâr bırakmış. Taşmani yerinden kımıldamaktan korkmuş.

"Aradan çok geçmeden tarben geri dönmüş; pençelerinde dört yabani deve varmış. Taşmani, yaratığın ayrıca kendisinin korkuya kapılıp mağaranın dışında başıboş bıraktığı keçilerinden iki tanesini de kapmış olduğunu görünce çok üzülmüş. Fakat artık çok geçmiş. Tarben nefesinden ateş çıkararak develeri pişirip, teker teker, her birini bir lokmada yutmuş. Taşmani'nin keçilerini de bunların üstüne, tatlı niyetine yemiş.

"Taşmani, sıranın kendisine geleceğinden korkarak karanlıkta sinmiş. Tarben uykuya dalınca yavaşça sürünerek kaçmış ve eve koşup, bunları büyüklerine anlatmış. Ama kimse inanmamış. Önce bir aslan, sonra da tarben; onun uydurukçuluğunun bir sınırı yok muymuş? Babası ona, bir aptal gibi kaybettiği keçileri buluncaya kadar eve dönmemesini söylemiş.

"Taşmani yine mağaraya yollanmış; tarbenin birkaç keçi daha yakalayabileceğini, onları bir şekilde tarbenden kaçırarak çöle götürebileceğini düşünüyormuş. Mağaraya yaklaşır-

ken korkunç bir çığlık duymuş ve sonra da tarbenin kanadının kayaların arasına sıkıştığını görmüş. Taşmani az kalsın kaçıp gidecekmiş ama korkunç bağırtılara dayanamamış. Cesurca mızrağını kapmış, yürümüş ve mızrağıyla kayaları kanırtarak hayvanın kanadını kurtarmaya çalışmış. Tarben önce gürleyerek bağırmış ve onu pençeleriyle yakalamaya çalışmış ama daha sonra Taşmani'nin ona yardım etmeye çalıştığını fark etmiş. Taşmani hayvanın kanadını kurtarmış ama kanat kırıkmış. Tarben artık uçamazmış ve yardım edilmezse açlıktan ölecekmiş. Tuareglerin hasta hayvanları iyileştirmede kullandığı bütün yöntemleri bilen Taşmani ılgın dallarından bir demet yapmış ve hayvanın kanadını dikkatlice bağlamış. Tarben iyileşirken Taşmani ona yiyecek olarak kertenkeleler, tavşanlar ve ceylanlar avlamış. Müteşekkir kalan yaratık da buna karşılık, Taşmani'yi yemeyeceğine söz vermiş.

"Tarben iyileşince yaptığı ilk şey, kanatlarını denemek için uçarken Taşmani'nin de sırtına binmesine izin vermek olmuş. Taşmani, çöl şahinlerinden bile daha yüksekte uçarken çok heyecanlanmış. Sonra beraber avlanmaya gitmişler. Taşmani'nin keçi otlatan bir çoban olduğunu gören ve zaten, yabani keçilerin tadını daha çok seven tarben, bundan sonra sadece Taşmani'nin keçilerini yememeyi değil, keçilerin onun sırtında otlamasını da kabul etmiş; sırtında bol bol ot bitiyormuş çünkü. Ve tarben, Taşmani'nin sürüsü çoğalsın diye, yakaladığı yabani keçilerin de yarısını ona vermiş.

"Ve tüm bunlar olup biterken Taşmani kendi memleketinden haftalarca uzak kalmış. O yokken, kuzey vahalarından gelen Şambalar büyük bir orduyla Ahaggar topraklarını istila etmiş. Sayıları, peçeli halkınkinden çok daha fazlaymış; peçeliler yiğitçe dövüşmüşler ama çaresiz kalmışlar. Sonunda Tuaregler Tararat denen büyük bir dağın yamaçlarında kapana kısılmışlar. Şambalar onları asla silahla yenemeyeceklerini hemen anlamışlar, bunun üzerine de bütün kaçış yollarını kesip dağı kuşatmışlar.

"Bütün Tuaregler içinde bir tek Taşmani Tararat kuşatmasına yakalanmamış, çünkü kendisi hâlâ uzaktaymış. Taşmani,

tarben tamamen iyileştikten ve sürüsü daha da çoğaldıktan sonra, babasına bu harika haberi vermek üzere, gururlu bir şekilde kampa geri dönmüş. Kampın terk edildiğini görüp, Kel Rela'nın da çok zor durumda olduğunu fark edince Taşmani ne yapmış sizce?"

Moussa "Hıh" dedi, "ben olsam şehre gider bir mitralyöz alırdım."

Serena güldü. "O zamanlarda öyle şeyler yoktu. Ve peçeliler kesinlikle tüfekle savaşmaz."

"Ben olsam deve derisinden bir balon yapar, onu Henri amca gibi kullanırdım" dedi Paul. "Onların üstünden uçarak geçerdim."

"Taşmani'nin yaptığı da hemen hemen buymuş" dedi Serena. "Yalnız, onun balona falan ihtiyacı yokmuş tabii. Hemen koşup mağaraya geri dönmüş ve tarbene derdini söylemiş. Tarben hemen çökmüş ve çocuk onun sırtına binmiş. Taşmani mızrağıyla yolu göstermiş. Tarben gökte süzülerek, Şambalarla Tuareglerin hâlâ savaştığı Tararat'a uçmuş. Herkes tarbenden korkmuş ama peçeliler onun üstünde Taşmani'yi görünce büyük bir sevinç çığlığı koparmışlar. Tarben onların ortasına konmuş ve hepsi teker teker onun üstüne binmişler. Şambalar bunu seyretmekten başka bir şey yapamamış, çünkü tarben kuyruğuyla onların yaklaşmasını engellemiş.

"Bu arada tarben harcadığı tüm bu çabalardan ötürü çok acıkmış, bu yüzden de, havalanmadan önce karnını biraz olsun doyurmak için bir avuç Şamba kapmış, yani bir sürü Şamba'yı avcuyla yakalamış. Uçarken nefesinden alev çıkarıp onları pişirmiş. Bir tanesinin tadına bakmış, fakat o güne kadar, tadı Şambalar kadar berbat bir şey hiç yememişmiş. Bu yüzden de geri kalanları yutmak yerine hepsini tükürmüş. Tükürdüğü Şambalar yere düşmüş ve İn Salah yakınlarında taşlaşmış bir ormana düşmüşler. Ben de gördüm onları. Ebediyen taşın içinde kalmış şaşkın suratları hâlâ gökyüzüne bakıp duruyor.

"Rezil olan Şambalar Tararat'tan çekilip memleketlerine dönerken, yere düşmüş savaşçılarını görmüşler. Ondan sonra

peçelilerin hizmetindeki ruhlarla karşılaşmaktan korktuklarından, ne onlar ne de başka kabileler bir daha hiçbir zaman gelip de büyülü Ahaggar diyarına saldırmaya cesaret edememişler.

"Tuaregler Ahaggar'ın her tarafında, halkını kurtaran yiğit çocuk için şiirler yazıp şarkılar söylemişler. Taşmani, bir sürü deveye sahip, büyük bir savaşçı olmuş ve Kraliçe Tin Hinan'ın torunu ve tüm Tuareg kadınlarının ilk ve en soylusu olan Alişa'yla evlenmiş ve bir sürü çocukları olmuş. Ben Taşmani ile Alişa'nın torunuyum; sen de öylesin Moussa."

Ama Moussa dalıp gitmiş, bir tarbenin bir rahibeyi pişirmesi ne kadar zaman alır ve kendisinin aile ilişkileri bu işi halletmeye yeterli olabilir mi diye tembel tembel düşünüyordu.

O gece, çocuklar yatmaya gittikten sonra Henri dönüp alaycı bir yüzle karısına baktı. "Bütün Tuareg kadınlarında, efsaneleri böyle uyarlama kabiliyeti mi var, yoksa bu sadece sana has bir şey mi?" diye sordu.

"Ne demek istiyorsun?"

"Sen bana tarben hikâyesini anlatmıştın ama hikâyede kuşatma falan yoktu ve hayvan Şambaları yemiyordu. Hatırladığım kadarıyla hikâye, bir kadının kıskançlığı yüzünden kaybolan bir kervanla ilgili bir şeydi."

"Ben de senin uyuduğunu sanmıştım" diye çıkıştı kadın.

"Bir tarben varken asla uyuyamam. Şu anda bile onların birini kullanıyorum belki ve Taşmani gibi bir pilotum ben."

"O farklı bir tarbendi" dedi Serena göz kırparak. "Sırf senin içindi. Üstelik çocuklar aşk hikâyesi dinlemek istemiyor."

On Bir

O gün gelmişti.

Paul şafaktan önceki alacakaranlıkta uyandı ve yatağında yatarken tavanı seyretti. Oda, Moussa'nın bitişik yatakta hâlâ her şeyden habersiz bir halde, derin derin soluması dışında sessizdi.

Paul yorganın altında kendini iyi hissetti. Yatak odası penceresinin iç tarafında, dünya tümüyle huzurluydu. Ama bir derdin ya da tehlikenin gelişini haber veren kelebekler yine gelmişti. Yalnız, Paul için değil, o gün için, babası için gelmişlerdi bu kez. Hem gelsin diye dua ettiği hem de gelmesinden korktuğu gün, amcasının sabredip beklemesini söylediği gün, sanki hiç gelmeyecekmiş gibi gelen gündü bu.

Babasının askeri mahkemeye çıkacağı gündü. Paul'ün nihayet onu görmeye karar verdiği gündü. Günlerden pazartesiydi ve kendisinin mahkemeye değil okula gitmesi gerekiyordu güya. "Mahkeme çocuklara göre bir yer değildir" demişti Henri. "Oraya ben tek başıma gideceğim. Fakat olanları sana aynen anlatacağım. Söz veriyorum." Paul kabul etmiş, ama bunu düşündükçe içinde bir şeyler düğümlenmişti.

Amcasıyla yengesinin bir önceki gece, kimsenin duymadığını sanarak konuştuğu şeyleri duymuştu. Paul uyanıktı, konuşmalarını delikten dinlemişti ve söyledikleri şeyler içini korkuyla doldurmuştu. Eğer işler iyi gitmezse babasını dışarı çıkarıp bir duvarın dibine dikerek vuracaklardı. Henri amca böyle demişti. İki kez söylemişti bunu. Paul böyle bir şeyin nasıl olabileceğini tam anlamamışsa da, bunun ne demek olduğunu kesinlikle biliyordu. Ve kendisi pis bir sınıfta oturup da bir rahibeyi dinlerken bunların olmasını kabul edemezdi. Amcasına hiçbir zaman –eh, hemen hemen hiçbir zaman–

doğrudan itaatsizlik etmemişti. Böyle bir şey yaparsa çok büyük sorunlar çıkardı. Ama bu durum farklıydı. Eğer bir ceza gerekiyorsa bu cezayı çekmeye hazırdı. Moussa'yla ikisi geçen gece konuşmuşlardı bunu. Genellikle büyük fikirler hep Moussa'dan çıkardı. Ama bu kez öne geçen Paul olmuş, yasak olanı yapmaya cesaret etmişti.

"Yarın okula gitmeyeceğim" dedi. "İstiyorsan sen gidebilirsin. Babama ne yaptıklarını görmem lazım."

Moussa bunun harika bir fikir olduğu ve ikisinin de orada bulunması gerektiği kanısındaydı. "Ama bizi içeriye sokmazlar herhalde" dedi.

"Gizlice gireriz."

"Bizi dışarı atarlar herhalde."

"O zaman biz de yine gizlice gireriz. Olmazsa bir pencereden bakarım ya da kapının arkasından dinlerim. Ama bunu kaçırmayacağım." Moussa'nın maceracı sırıtışı Paul'e başka bir fikir verdi. "Bu defa kente *kapıdan* gireceğiz" dedi tartışma kabul etmeyeceğini belirten bir ses tonuyla. Moussa düş kırıklığına uğramış gibi yaptı.

Paul şafak ışıklarının odayı yavaşça, yeni bir sonbahar günüyle doldurmasını seyretti. Vakit gelince Moussa'yı uyandırdı. Sanki her şey normalmiş gibi davranarak, her zamanki vakitte, okula gider gibi çıktılar. Birtakım kâğıtlarla meşgul olan kont geç kalmıştı. Paul, dar yoldan yürüyüp de St. Paul'e doğru giderlerken, çalışma odasının penceresinden bakan kontun gözlerini sırtında hissettiğinden gayet emindi. Moussa bunu fark etmiş gibi görünmüyordu. Yolun sağa sapmaları gereken kavşağına vardılar ama sağa değil sola saptılar.

Bir buçuk aydır süren kuşatma Paris'in neşesini köreltmişti. İnsanlar daha yavaş yürüyor, daha yavaş konuşuyor ve eskisine göre daha az gülüyordu. Çocuklar bile bir şeylerin değiştiğini hissetmişti.

Bakkalların önünde bekleyen insanların oluşturduğu uzun kuyrukların yanından geçtiler; yiyecek kıtlaşıyor ve pahalanıyordu. Bitkin ve akşamdan kalma gibi görünen muhafızlarla dolu muazzam bir ordugâha dönmüş olan Champ de Mars'tan

geçtiler. École, kalabalığın ötesinde koskocaman belirdi. Binayı görünce Paul'ün kalp atışları hızlandı. Araba trafiğinden uzak durarak caddenin yan tarafında hızlı hızlı yürüyorlardı ki, tanıdık bir sesle donup kaldılar.

"Okulun yolunu mu şaşırdınız, yoksa benim sabrımı mı sınıyorsunuz?" Paul'ün ensesindeki saçlar dimdik oldu. Yüzü kızardı ve yan gözle Moussa'ya baktı; Moussa da yere bakıyordu. Kontun, kızgın olduğunu belli etmesi için sesini yükseltmesine hiç gerek olmadığını düşündü Paul. O, bağırmadan insanı nasıl perişan edeceğini, kadife bir yıldırıma benzeyen sesiyle insanın içine nasıl işleyeceğini bilirdi. Ona doğru döndüler ve başlarını kaldırıp bakmak zorunda kaldılar. Güneş arkasından geliyor, gözlerini alıyordu. Kontun başının çevresinde bir ateş çemberi var gibiydi.

"Bu benim fikrimdi Henri amca" dedi Paul hemen. "Moussa'yı ben getirdim ve..."

"Senin kendi aklın yok mu Moussa? Artık senin yerine kuzenin mi düşünüyor?"

"Evet... yani, hayır baba" dedi Moussa kekeleyerek. "Onu yalnız bırakamazdım burada."

"Onun buraya hiç gelmemesi gerekirdi ve sen bunu biliyorsun. Konuştuğumuzu duydun." Moussa başını sallayarak onayladı utançtan kıpkırmızı bir halde. "Birbirimizin ne söylediğini anladık sanmıştım" dedi kont, Paul'e. "Ben senin sözüne güvendim, senin de benim sözüme güvenmen gerekirdi."

"Gelmem lazımdı Henri amca" dedi Paul. Bu sözün üzerinde düşündü ve haklı olduğunu, kendinden emin olduğunu hatırlayınca duruşu dikleşti, suçluluk duygusu azaldı. "Dün başka bir şey söylediğimi biliyorum. Ama sadece duymak yetmez. Onların yapacağı şeyi görmem lazım."

Henri sıkıntıyla bekleyen çocuklara tepeden baktı. Suspus olmuşlar, onun kararını bekliyorlardı. Henri, onları evden çıkarlarken gördüğü anda bile nereye gittiklerini bildiği gibi, şimdi de ne yapacağını biliyordu. Fakat evinde anarşiyi önlemek istiyorsa, onların tedirginlik ve suçluluk duygularının

suyunda biraz pişmelerini beklemesi gerekiyordu. Paul yerinde duramıyor, sinirli bir şekilde durmadan ayak değiştiriyordu. Moussa'nın elleri küçük dallarla oynayıp duruyordu ama yüzünün ifadesi bir masumluk başyapıtıydı. *Bu yüzü annesinden almış,* dedi içinden Henri şefkatle. *Kurnazlığıysa kendi imalatı.*

"Binin" dedi sonunda. Çocuklar apar topar arabaya bindi ve araba hemen hareket etti. Çocuklar arabanın dosdoğru mu gideceğini, yoksa geri dönüp St. Paul'e mi yollanacağını bilmiyorlardı yine de. Kont her iki tarafa da gidebilir, ne yapacağı hiç belli olmazdı. Henri onlara sert sert baktı. "Sizi içeri sokacağım. Hiç ses çıkarmayacaksınız ve bir kenarda duracaksınız. Anlaşıldı mı?" Paul'ün gözleri parladı ve bir zafer, bir rahatlama tebessümü geldi yüzüne. Amcasına tapıyordu. İki çocuk da heyecanla başlarını sallayarak onayladı.

Araba büyük bir kalabalığın arasından geçtikten sonra dönüp École'ün avlusuna girdi. Bir muhafız, kontu tanıdı ve el sallayarak onları selamladı. Binanın içine girdiklerinde Paul, amcasının kalabalığın arasında gayet rahat hareket ettiğini gördü. İnsanlar üniformalı ya da sivil olsun, kont onları selamlıyor, el sıkışıyor ve sohbet ediyordu. Her gittiği yerde bir hareketlenme yaratıyordu sanki. Kalabalıktan bazıları da ondan uzak duruyor ve kaşlarını çatıyor, yüzlerinde bir nefret ifadesi beliriyordu. Bunlar onun nüfuzundan, soyluluğundan ve parasından nefret edenlerdi. Fakat o geçerken hiç kimse kayıtsız kalmıyordu. Paul, bu kadar etkili, bu kadar güvenli, bu kadar önemli bir adamın yanında olduğu için gururunun kabardığını hissetti. O da kendisini büyük ve önemli biri gibi hissetti. Babası için iyi şeyler anlamına geliyordu bu herhalde. Kontun, muhafızlardan birinin eline katlanmış bir para sıkıştırdığını gördü ve içeriye girmeleri işaret edildi.

Askeri mahkeme, yüksek tavanlı ve bir tarafının tepesinde boylu boyunca pencerelerin bulunduğu geniş bir yerde kurulmuş geçici bir mahkeme salonunda yapılacaktı. Duvarda, imparatorun resminin olması gereken yerde sıvasız bir alan vardı. Onun yerine bir Fransız bayrağı konmuştu ama bayrak kü-

çüktü ve boşluğu kapatmıyordu. Bu salon, gerek asker gerek sivil çok sayıda izleyicinin gelmesi beklendiği için seçilmişti. Yeterince geniş tek yer burasıydı. Ön tarafta uzun bir masa ile üç koltuk vardı ve ortadaki, arkalığı yüksek olan koltuk diğerlerinden çok daha büyüktü. Uzun masanın önüne iki küçük masa daha konmuştu ve bunların yanlarında daha çok sandalye vardı. Bir tarafta yüksek bir platform görünüyordu. Salonun arka tarafında, izleyiciler için bir sürü sandalye ve sıra iç içe dizilmişti. Sivil izleyiciler mahkemede çekilen bir kurayla seçilmişti. Her sandalye için on talip vardı. Çocuklar izleyicilerin salona doluşmasını seyrettiler; kimileri gürültücü ve kaba, kimileri sessizdi; kimileri de gülüyor, deVries'nin mahkemesinde, yani kentte sayısı iyice azalan eğlencelerden birinde eğlenmeye hazırlanıyorlardı. "Bu kadar çok insan nasıl içeri girebiliyor, anlamıyorum" dedi Paul fısıldayarak. Bundan hoşlanmamıştı, salonu dolduran insanların baskısından hoşlanmamıştı; bıyıklardan, şakalardan, kaba davranışlardan ve kötü şarap kokusundan hoşlanmamıştı. Onların gözlerinde gördüklerinden hoşlanmamıştı. Hayvanat bahçesindeki fillerı, Castor ile Pollux'u görmeye gelmişlerdi sanki. Aynı şeyi Moussa da hissetmişti. "Karnaval gibi" diye fısıldadı.

Henri onlara salonun gerisinde iki sandalye gösterdi. Bakışı, oraya bir kez daha baktığında onları orada görmek istediği konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmıyordu. Bu kez ona itaat edeceklerdi. Yerlerine otururlarken kont yürüyüp, salonun ön tarafındaki masalardan birine gitti. Paul'ün ilk kez gördüğü türden bir üniforma giymiş iki adamla konuşmaya başladı. Salona başkaları, başka üniformalar, onların ilk kez gördüğü türden üniformalar giymiş büyük adamlar girdi ve Henri'nin karşısındaki masada yerlerini aldılar. Ortadakinin elinde bir tomar kâğıt vardı. Adamın kocaman bir âdemelması, siyah, dalgın gözleri ve tarağa gelmez, beyaz, çalı gibi saçları vardı. Paul içgüdüsel olarak, adamdan hoşlanmadı. *Düşman işte bu.*

Salonun yan tarafında bir kapı açıldı ve babası kapıdan girerken Paul'ün yüreği sevinçten zıpladı. Babası solgun ve bitkin görünüyor, her zamanki haline benzemiyordu ama çocu-

ğun gözüne büyük, güçlü ve dağ gibi geldi yine de. Jules'ün bakışları izleyicilerin ve subayların üzerinden geçti, fakat oğlunu görmedi. Askerlere özgü duruşuyla, başı dimdik, sandalyesine doğru yürüdü. İçeri girmesiyle birlikte salon önce birden sessizleşmişti ama sonra Paul, çevresindeki kalabalığın eski nahoş haline dönmeye başladığını fark etti. "*Voilà le poltron! Traître!*"* Bunlar Paul'e, sınıf arkadaşlarının otoriteyi sınama çabalarını hatırlattı: Sesleri, söylediklerinin herkes tarafından anlaşılmasına yetecek kadar yüksek, ama sesin kaynağının anlaşılmasını engelleyecek kadar alçaktı yani. Jules bunları duymazdan geliyor, kontla ve masasındaki diğer kişilerle konuşuyordu. Salonda belki yüz kişi bir anda konuşuyordu.

Biraz sonra başka bir kapı açıldı ve üç adam içeri girdi; önemli görünen adamlar, subaylardı bunlar ve herkes ayağa kalktı. Paul ile Moussa kalabalığın arasından bir şey göremiyordu. Sıranın üstüne çıktılar ama dazlak kafalardan ve ara sıra bir bıyık uzantısından başka bir şey göremiyorlardı. Bütün dikkatini verse de olanların birçoğunu anlayamayan Paul için o gün her şey bulanıktı. Her şey savcının, yani beyaz saçlı adamın ayağa kalkıp, babasına yönelik suçlamaların tüm ayrıntılarını bir kâğıttan okumasıyla başladı. Adam bütün o korkunç şeyleri bir kez daha söylerken *ihanet, rezalet* ve *korkaklık* gibi sözcükler kullandı, bir subayın kötü davranışından, görevine uygunsuzluğundan, ihmalciliğiden ve savaştan kaçmasından söz etti.

Paul sözcükleri anlayamaz olunca dikkati adama ve onun davranışlarına yöneldi. Adam Paul'e, Concorde Meydanı'nda gördüğü, maymun oynatıp flüt çalan, bir aşağı bir yukarı yürüyerek hikâyeler anlatan, çığlıklar atarak seyircileri eğlendiren sokak göstericisini hatırlattı. Savcı da kasıla kasıla yürüyor, öfkeli bakışlar fırlatıyor, eliyle işaret ediyor, dik dik bakıyordu. Adam Jules'ün karşısına gelip duruyor, eğilip yüzünü

* Fr.: İşte korkak! Vatan haini! (ç.n.)

albayın yüzüne yaklaştırıyor ve suçlayıcı ses tonuyla konuşmaya devam ediyor, Paul'se, adamın, cümlelerine nokta ve virgül koyarmış gibi aşağı yukarı hareket eden âdemelmasına şaşkın şaşkın bakıyor, iğreniyordu. "*Bu sinsi korkak, bu savaş kaçkını...*" Adam vır vır konuşup dururken, suçlayıcı uzun parmağını albayın yüzüne karşı sallıyordu boyuna. Paul, babasına böyle bir şey yapmaya cesaret edecek birisinin çıkmasına çok şaşmıştı. Bu herif babasını nasıl öfkelendirdiğini, suratına nasıl bir yumruk yiyebileceğini *bilmiyor* muydu? Konuştuğu kişinin Albay deVries olduğunu *bilmiyor* muydu bu herif?

İğrenç sözler gelmeye devam ediyordu. "*... bu ahlaksız, askerlerine hiç aldırmayıp onları Prusyalıların kılıçlarına terk etti...*" Paul'ün gördüğü kadarıyla savcı öylesine hararetli bir şekilde vaaz veriyordu ki, birden inme inecek, ölüp oracığa yığılıverecekmiş gibiyken, Delescluze adlı bir subayın mektubunu çıkardı. Bu mektup çok önemliydi anlaşılan, çünkü adam onu hâkimlerin önünde bir aşağı bir yukarı yürüyerek, yüksek sesle, iki kez okudu. Savcının sesi, mektuptan alıntı yaparken yavaş ve yumuşak, ama tehditkârdı.

" '*... suçunun tabiatı konusunda, yani askerlerini bırakıp, savaştan bir korkak gibi kaçma girişiminin kesinliği konusunda hiçbir kuşku olamaz...*" dedi savcı, iyice vurgulamak için her sözcükte duraklayarak.

"Bu adam bana Rahibe Godrick'i hatırlatıyor" diye fısıldadı Moussa asık bir suratla.

Paul onu dürttü. "Şşşt."

Savcının konuşması, en azından Paul'ün anladığı kadarıyla, korkunç etkiliydi. İnsanlar dinlemek için kulak kesilmişti. Başlarını sallayıp aralarında bir şeyler mırıldanıyorlardı, öyle ki hâkimler tarafından dört kez susturulmaları gerekti. Paul, hepsi de babasına odaklanmış, nefret ve intikam duygusuyla dolu gözler görüyordu. Çoğu kez, insanlar konuşurken babasının tepkilerine baktı. Böylece Paul birisinin yalan söyleyip söylemediğini babasının yüzüne bir bakınca anlayacaktı, çünkü Paul yalan söylediğinde o yüz *ona* dönük olurdu. Albay bunu hemen sezer ve vereceği ceza korkunç olabilirdi. Ama

mahkemede nedense, oturup dinlemekten başka bir şey yapmıyordu.

Paul, babasının ne zaman sinirli olduğunu yahut öfkeyle patlamaya hazır olduğunu bilirdi. Gözlerinin kısıldığını, yüzünün renk değiştirdiğini ve omuzlarının kımıldadığını görürdü. *Niçin bir şey söylemiyorsun* diye bağırmak geliyordu Paul'ün içinden. *Bunun bir saçmalık olduğunu, bunların hepsinin yalan olduğunu söylesene!* Ama bağırmadı. Henri amcasının dediği gibi sessizce durup, sorumluluk duygusuyla oturdu ve tüm bunların bir an önce bitmesini diledi.

Savcı, Vouziers'den gelen kalın, mavi bir kayıt kütüğü çıkarınca Paul vahim bir şey olacağını anladı. "Bu belgeler gayet açıkça gösteriyor ki" dedi savcı, "Victor Delescluze gerçekten bir komita yüzbaşısıdır ve..." Mektubu göz hizasına kadar kaldırıp, sanki daha iyi işitilmesini ya da daha inandırıcı olmasını sağlayacakmış gibi, her sözcükte sallayarak sürdürdü sözlerini. "... *bu... onun... imzasıdır.* Sahte bir şey yoktur. Hiçbir yanlışlık yoktur. Bu mektup kesinlikle gerçektir!" İzleyicilerden yine mırıldanmalar ve hâkimden yine, sessiz olmaları yolunda uyarılar geldi.

Hukukçular aralarında bir şeyleri tartıştılar. Bunu hep kötü bir tavırla ve büyük laflarla yapıyorlar, hiçbir şeyde fikir birliğine varamıyorlardı. Biri evet diyor, öteki hayır diyordu. Biri bugün diyor, öteki yarın diyordu. Paul onların hiçbirinden, hatta güya babasından yana tavır alanlardan bile hoşlanmadı. Onlar orada öylece oturup, tüm o hakaretlerin, yalanların bitmesini hiç ses çıkarmadan bekliyor ve beklemeleri bitince de kalkıyor, kendi yalanlarını, hakaretlerini sıralıyorlardı. Paul onların böyle davranmayıp bir şeyler *yapmasını* –kılıçlarını çekip saldırmalarını, sıkı bir dövüşle her şeyi halletmelerini, bağırsakların masanın üstüne dökülmesini ve birkaç kellenin yerde yuvarlanmasını– istiyor, fakat hiçbiri böyle bir şeyi yapacağa benzemiyordu. Henri amca bile orada öylece oturmaktan ve bu çirkin şeyleri dinlemekten başka bir şey yapmıyordu.

Salon sıcaktı; ter ve beklemiş tütün kokuyordu. Öğlene doğru nerdeyse dayanılmaz bir hal aldı ama duruşma devam

ediyordu. Savcının başka bir tanığı çağırmasıyla yeni bir fırtına patlak verdi; savcı bu kişiyi bulacağını hiç ummamıştı ve bulmasını "savaşın talihsiz gidişatına borçluydu."

"Bunu şöyle söylemek lazım" diye fısıldadı Moussa, "Prusyalılar kıçımıza tekme vurduğu için."

Paul uzun boylu, Fransız görkeminin tam bir resmi gibi duran, güçlü ve gösterişli bir süvarinin üstündeki süvari çavuşu üniformasını tanıdı. Üniforması temiz ve göz kamaştırıcıydı. Beyaz kuşaklı kırmızı bir ceket giymişti. Omuzlarında kırmızı apoletleri, ceketinin iki yanında parlak düğmeleri ve nerdeyse dizlerinin üstüne dek çıkan parlak deri çizmeleri vardı. Altın sarısı miğferini çıkarıp kolunun altına alarak hazır olda bekledi ve sonunda hâkim onu huzuruna çağırdı. Salonun ön tarafına doğru yürürken bütün gözler onun üzerindeydi. Savcı ondan, kendisini tanıtmasını istedi. Paul babasının bakışından, bu çavuşu gördüğüne hiç sevinmediğini anladı.

Tanık hikâyesini anlatmaya başladı ve bu hikâye, sakin bir güven içeren bir lanetlemeydi. *Oui,* dedi savcıya, hâkimlere ve izleyicilerle dolu mahkemeye, Delescluze'ün mektubunun arkasındaki notu yazan kendisiydi. *Oui,* dedi, albayı gardiyanından kaçmaya çalışırken gören oydu. *Oui,* dedi mahkemeye, bu adamdı –Jules deVries'yi gösterdi; bilirkişi gibi, en ufak bir kuşkusu ya da tereddüdü olmaksızın gösterdi– gerçekten bu adamdı; bunu kesin ve gerçekliğine duyduğu inançla çınlayan bir sesle söyledi. *Oui,* dediğini duydu mahkeme; bu adamı, sadece kendisine verilen emirleri yerine getirmeye, görevini yapmaya ve mahkûmu Châlons'a götürmeye çalışan talihsiz bir gardiyandan çekip ayırmıştı. *Oui,* dedi, saldırıya başından itibaren tanık olmuş, albayın muhafızın arkasından sinsice yaklaştığını ve ona kötü niyetle saldırdığını görmüştü. *Oui,* dedi; albay ona, kaçmaya çalıştığını hemen orada itiraf etmişti!

Oui, sözünü duydu Paul, tekrar tekrar *oui,* hep *evet* suçlu, *evet* o yaptı, *evet efendim, evet, evet;* ve sonunda kulaklarını tıkayıp ağlamak geldi Paul'ün içinden; fırlayıp o herifin aptal

suratına vurmak, onun o pis, yalancı beynini yerlere saçmak geldi. Bir süre sonra Paul artık onu dinlemiyordu. Gözlerini kapattı ve onu görmez oldu. Moussa kuzenine bakıyordu ve bir damla gözyaşının yanağından aşağı süzüldüğünü gördü. Söyleyecek hiçbir şey yoktu. Elini Paul'ün omzuna koydu.

Çavuş mahkemenin huzurundan tam ayrıldığı sırada bir binbaşı salona daldı, hızla ön tarafa yürüdü ve hâkimin kulağına heyecanla bir şeyler fısıldadı. Hâkimin rengi soldu ve düzeni sağlamak, salonu susturmak için elini kaldırdı. Ciddi bir yüzle kalkıp salona hitap etti.

"Ulusal Savunma Teşkilatı tarafından bir duyuruda bulunulmuştur" dedi. Boğazını temizledi, salon sessizleşti; bütün gözler onun üzerindeydi. "Mareşal Bazaine, ordusunu ve Metz şehrini Prusyalılara teslim etmiştir. Mareşal kayıtsız şartsız ve hiç savaşmadan teslim olmuştur. Prusyalılar şehre girmiştir. Yiğit askerlerimiz esirdir. Mahkemeye iki saat ara verilmiştir. *Vive la république!*"

Salon kopan gürültüyle sarsılırken üç hâkim alelacele çıktılar. Öfkeli izleyiciler hırslarını ve içlerindeki ateşi haykırıyor, hakaret yağdırıyorlardı herkese ve hiç kimseye. "İmparatorluğun son ihaneti! Korkaklar!" diye bağırdı biri. "Bize getirin onu! Teslim olmak nasılmış gösterelim ona!" Bir adam, çok yaşlı biri, bir sıranın üzerinde iki büklüm ve tek başına oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu. Muhafızlar kalabalığı kapıya doğru sürmeye başladı ve mahkeme salonu çabucak boşaldı. Paul, Bazaine adını duymuş ve bir zamanlar Metz'e gitmişti, fakat bunun ötesinde bunlar onun için pek fazla bir şey ifade etmiyor, derti dertli, bunun babası için daha da kötü bir haber olup olmadığını merak ediyordu sadece.

Jules Henri'yle konuştu ve sonra, bir muhafızın eşliğinde dışarı çıkmak üzere ayağa kalktı. Ayakta dururken Paul'ü ilk kez gördü ve donup kaldı. Paul de ayağa kalktı. Babayla oğul salonun birer tarafından birbirlerine baktılar. Paul ona doğru, ilk başta tereddütle yürümeye başladı ama sonra, bir duygu seline kapılarak son metreleri adeta uçarcasına aşıp albaya çarptı ve beline sımsıkı sarıldı. Jules şaşırmıştı. Bir gören var mı di-

ye bakındı. Moussa'dan başka bakan yoktu. Bunun üzerine Jules Paul'ün sırtını pışpışlamakta bir sakınca görmedi.

"Baba, baba!" dedi Paul ağlayarak; gözyaşları yanaklarından aşağı döküldü ve daha sıkı sarıldı babasına, gitmesin diye bırakmıyordu; hatta Jules önce nazikçe, sonra daha kuvvetlice onu kendisinden ayırmaya çalıştığında bile bırakmadı. "Paul, yeter" dedi Jules. "Kendine hâkim ol. Burası bir mahkeme salonu." Paul başını kaldırıp, yarı ağlayarak yarı gülümseyerek ona baktı. "Seni çok özledim baba" dedi. "Seni kurtarmayı çok istedim. Bir şeyler yapmak istedim ama ne yapacağımı bilemedim. Onların yalanlarını susturmak istiyorum. Seni bıraktırmak istiyorum. Bütün Prusyalıları öldürmek istiyorum, ve muhafızları ve hâkimleri ve avukatları da. Senin eve dönmeni istiyorum."

Jules, sesinin çatlak çıkacağı korkusuyla bir şey söylemekten çekindi. Hayatı boyunca hiç kimseye, şu an oğluna duyduğu kadar büyük bir ihtiyaç duymamıştı, fakat o anda zayıflık gibi görünmeyecek ne yapabileceğini bilmiyordu. Ve hiçbir şey yapmadı, hiçbir şey söylemedi. Kendini son derece beceriksiz hissederek, başını salladı sadece. Henri'ye döndü ve Paul'ü alıp götürmesini işaret etti. Henri elini Paul'ün omzuna koydu. "Gel, Paul" dedi yavaşça.

"Gitmeyeceğim" dedi Paul. "Beni gönderme baba, lütfen beni gönderme. Gitmeyeceğim, hayır."

Jules içini çekti. Paul'ün oraya hiç gelmemiş, bunların hiçbirini görmemiş, Élisabeth'in onu buradan uzak tutma nezaketini ve duyarlılığını göstermiş olmasını dilerdi, hem de çok. Ama tabii ki artık çok geçti. "Pekâlâ" dedi Jules başını sallayarak. "İstiyorsan kalabilirsin."

Jules gittikten sonra çocuklar dışarıda dolaşıyordu. Paul, sonunda babasıyla konuşmuş olmaktan ötürü mutluydu. Sırf ona dokunmak bile iyi gelmiş, her şeyin yolunda gideceği hissine kapılmıştı. Zor geçen sabahtan sonra morali yükselmişti. Moussa'yla ikisi, Metz'de yaşanan son bozgun haberleriyle tutuşmuş, gergin insanlarla dolu sokaklarda dolaştılar. Herkes hükümeti yumuşak ve âciz görüyor, Paris, kendi öfkesiyle tu-

tuşmaya hazır bir halde, için için yanıyordu. Öfkeli hatipler heyecanlı kalabalıkların önünde bir kutunun üstüne çıkıp kıyameti koparıyordu. "Yeni bir hükümetimiz olacak!" diye bağırdı bir adam kürsüsünden, kalabalığın tezahüratları arasında. "Yaşasın Komün!" Şapkalar havaya fırlatıldı, süngüler parıldadı ve insanlar birbirine sarılıp sevinç gözyaşları döktüler. "*Vive la Commune!*"

Birisi konuşmacıya bir taş attı, fakat taş hedefine isabet etmeyip Moussa'nın ayağına düştü. Moussa geriye sıçrayıp Paul'e baktı. "İmparatorluğun düştüğü güne benziyor" dedi, ardından alelacele École binasına doğru koştular.

Öğleden sonra mahkeme salonu cehennem gibi sıcaktı. Paul'ün dikkati duruşmaya kilitlenmişti. Hiçbir sözcüğü, sesi ve hareketi kaçırmıyordu. Sıranın babasına geldiğini tahmin etti, çünkü savcı sesini kesmişti; tanıklar, Henri amcanın yanında oturan avukatların çağırdığı tanıklardı. Ve iyi şeyler söylüyorlardı.

"Devries iyi bir subaydır" dedi adı Raspail olan ufak tefek, bıyıklı adam. *Subay olamayacak kadar ufak tefek görünüyor,* dedi içinden Paul. *Benim boyum onunki kadar. Eh, hemen hemen.* Üstelik bu adam yalnızca subay değil, bir generaldi. Savcı fırlayıp ayağa kalktı ve adamın üniformasına itiraz etti. "Usule aykırı!" diye bağırdı. "Artık İmparatorluk Muhafızları diye bir şey yok. Bu tanığın hiçbir rütbesi yok!" Hâkimlerden biri ona susup yerine oturmasını söyledi ve Paul'e göre, gün boyunca bundan daha güzel bir şey olmamıştı. Raspail'dan sonra başka subaylar vardı; bir albay geldi ve sonra gelen bir binbaşı, İtalya'yla, Afrika'yla ve Fransa'ya verilen hizmetle ilgili harika şeyler söyledi. Çok çarpıcı şeylerdi; duyduğu her sözcük Paul'ün hoşuna gitti.

Günün sonuna doğru bizzat Jules deVries kalktı ve mahkemeye konuştu. Paul, Moussa'nın da mümkün olduğunca dikkatle dinlemesini sağlamak için onu dürttü. *Şimdi diğerlerinin çenesi kapanacak,* dedi içinden. *Babamdan kuşku duymalarının imkânı yok artık.* Babasının sesi yüksek değil, ama güçlü ve sertti; sesinin tonu salondakileri, daha önce konuşan herkes-

ten daha çok etkiliyordu. Paul'ün daha önce binlerce kez dinlediği bir sesti bu; ona, şunu yapma ya da bunu yap demiş, istisnasız olarak ya hep azarlamış ya da ders vermiş bir sesti.

Paul, Prusya cephesine gitmek üzere Paris'ten ayrıldıktan sonra olanları anlatan babasını kendinden geçmiş bir halde dinliyordu. Babası hikâyeyi özenle, tüm ayrıntılarıyla, Châlons üzerinde yükselen dumandan, Attigny yakınlarındaki ormanda dolaşan Uhlan devriyesine, çiftlik evindeki cesetlerin durusuna varıncaya dek hiçbir şeyi atlamadan anlattı. Konuşurken dosdoğru hâkimlere bakıyordu; başı yukarıda, omuzları dimdikti ve süvari çavuşundan milyon kez daha iyi görünüyordu Paul'ün gözüne. Fakat anlattığı hikâye şaşırtıcıydı. Babası, süvarilerin hücumundan değil, sarhoş askerlerden söz ediyordu. Gizli devriyelerin yerine, ateşe verilen Fransız teçhizatı vardı. Büyük muharebeler yerine, kadınları ve çocukları öldüren Fransız askerleri vardı. Bunların hepsi yanlıştı, hepsi birbirine karışmıştı. Paul bunlardan hiçbir şey anlamıyordu.

Paul, babası konuşurken hâkimlerin dikkatle dinlediğini, üçünün de hafifçe ona doğru eğildiğini ve sanki daha iyi duyabileceklermiş gibi kafalarını yana yatırdıklarını gördü. Ama izleyiciler bu kadar dikkatli değildi. Onların yaptığı şakaları, dile getirdikleri kuşkuları ve söyledikleri bayağı sözleri duyuyordu; her sözün, her ifadenin altında başka şeyler arıyorlar, gülüşerek başlarını sallıyorlar ve kafalarının başka şeylere takıldığını, söylenenlere inanmadıklarını belli ederek, biteviye mırıldanıyorlardı. Onlara ters ters baktı. *Bu konuşan, benim babam.*

"Delescluze, onu cinayet nedeniyle tutuklayacağımı anlayınca beni esir aldı" dediğini duydu babasının. "O, yoldan çıkmış bir adam. Bu mektubu, imparatorluktan intikam almak için yazdı. Mektubu yazdığında bir kamp ateşinin yanında oturuyorduk ve o sarhoştu. Tek istediği benim şerefimi lekelemekti ve bu mektubu yazarken imparatorluğun Prusyalıların eline geçeceğine inanıyor, bu mahkemenin de sonuçta..."

Yaklaşık bir saat konuştu, sonuna geldiğinde sesi boğuklaşmıştı. "Ben bu suçları işlemedim" dediğini duydu Paul. "Ben

bir korkak değilim. Benim yaptığım ve bana yapılanlar hakkında tam gerçeği söyledim size. Ülkem için savaşmaya hazırım. Ülkem için ölmeye hazırım."

Paul'ün hayatında duyduğu en güzel konuşmaydı bu. İçinden, fırlayıp ayağa kalkmak ve bağırmak geliyordu, fakat o sözler mahkeme salonundaki diğerlerinin üzerinde aynı etkiyi yapmışa benzemiyordu, çünkü savcının yaptığı son konuşmayı çok daha dikkatli dinliyorlardı.

"Fransa'nın tüm tarihi, askeri gururlarla doludur" dedi savcı. "Fransa iki yüzyıldır Avrupa'yı elinde tuttu. Yetkili subayları düzenbazlık yapmadıkça, ihanet etmedikçe ve savaştan kaçmadıkça, Fransa'nın savaş alanında böylesi bir bozguna uğrayacağını düşünmek mümkün değildir. Bunu Sedan'da, kendisine imparator diyen, ama Hunlara beyaz bayrak kaldıran bir adamın iğrenç davranışlarında gördük. Bunu daha bugün Metz'de, vicdanımız sızlamadan *Maréchal de France** diyemeyeceğimiz bir *ödleğin* yüreksiz davranışlarında gördük. Ve sonra" –yine gelip Jules'ün önünde durdu, eğildi, yüzünü albayın yüzüne değecek kadar yaklaştırdı– "Jules deVries'de gördük. *Bu* adamda, Fransa'nın çöküşünün temelini gördük. Onun için tek bir son olabilir ancak. Şerefli mahkeme heyeti, sayın yargıç, Fransa'nın onuru sizden, bu çok aşağılık ve kurnaz korkağın beynine sıkılacak bir kurşundan başka bir şey istemiyor."

Bunun üzerine kalabalık, Paul'ün gün boyunca hiç duymadığı bir şiddetle patladı. Paul, panik ve korku yaratan o korkunç tehlike duygusuna kapıldı yine. İzleyicilerin ne düşündüğünün önemi olmadığını söyledi kendi kendine. Amcası, kararı hâkimlerin vereceğini söylemişti. Ama tezahürat yapan dinleyicilere baktı, buna izin veren hâkimlere baktı ve amcasının söyledikleri onu rahatlatmadı. Hiç rahatlatmadı hem de.

Sessizlik yeniden sağlandıktan sonra başkaları da konuştu ama her şey çok hararetliydi, çok fazlaydı ve hepsi Paul'ün ka-

* Fr.: Fransa mareşali. (ç.n.)

fasında dönüp duruyordu. Nihayet, ortada oturan hâkim konuştu; tüm kanıtların dinlendiğini ve karar vermek için ertesi sabah tekrar toplanılacağını söyledi.

Niçin sabaha kadar bekliyorlar ki? dedi içinden; ama herkes kalkınca o da kalktı, sonunda mahkeme o gün için bitmişti.

Binbaşı Dupree'nin Flöing'de öldürülmüş olduğunu üzülerek bildiririm. Birlikten geri kalanları bulmak olanaksız. Delescluze'den hiçbir iz yok. Aramaya devam ediyorum.

Blanqui

Henri bu notu o ikindi vakti, mahkemeden sonra aldı. Bu not Paris'e üç gün önce güvercin postasıyla gelmişti ve fotoğraf kâğıdının üstünde daha binlerce mikroskobik mesaj vardı. Yetkililerin, tüm bunların iletilmek üzere birer kopyasını çıkarması günler almıştı. Mucize eseri, mesaj sonunda şatoya gelmişti. Okuyunca Henri'nin yüreği burkuldu. Bu mesajı kardeşine verse mi, yoksa bu korkunç haberi ondan gizlese mi diye düşündü. Jules'ün şansı azalıyordu, ya da hiç kalmamıştı belki. Henri kendine lanet okudu.

Büyük Kont deVries her şeyi denedi ama hiçbir işe yaramadı.

Daha ilk baştan, Jules'ü kaçırmayı önerdiğinde Blanqui'yi dinlemeliydi. Şimdi artık çok geç olmuştu belki de.

Notu Jules'e vermeye karar verdi. Ona yalan söyleyemezdi. Notu iletmek üzere, arabayla Paris'e giderken ürpertici bir ses duydu. Ulusal Muhafızları silah başına çağıran ritmik bir trampet sesiydi. Bir kargaşanın, bir terörün sesi, kentte en son Büyük Devrim sırasında duyulmuş bir ses, ardından ölüm gelen bir sesti bu. İkindi ve akşam saatlerinde kent yeni bir ihtilalin kıyısına varmıştı. Metz ve Le Bourget felaketlerinin ardından hemen, Prusyalılarla yapılacak bir ateşkes görüşmesi gelmişti. Hükümet, savaşı bitirmek için Prusyalılara yüklü bir tazminat vermeyi, Alsace ve Lorraine illerinden çekilmeyi düşünüyordu. Hôtel de Ville'deki bir kalabalık hükümete artık yeter diyerek General Trochu'yle bakanlarını rehin aldı. İşçi sınıfı bölgesi Belleville'deki birlikler tümüyle ayaklanmıştı. Halk

Güvenlik Komitesi, hükümete son verildiğini ve Komün'ün kurulduğunu bildirdi. Rejime sadık birlikler Vendôme Meydanı'nda, ayaklanmayı bastırma emrini bekliyordu. Kuşatma başlayalı henüz iki ay olmamıştı ama Paris, Bismarck'ın kehanette bulunduğu gibi, kendi gırtlağını kesiyordu.

Bu ortamda kardeşim bir büküm bekliyor, dedi içinden Henri büyük bir üzüntüyle.

Jules ağabeyinin verdiği notu okudu. Buruşturup yere attı ve bunu bekliyormuş gibi başını salladı. Haftalar boyu süren mahkûmluğu sırasında diğer askerlerin avludan götürülmesini duymuştu. Daha sonra ateş eden mangaların sesini duymuş ve mahkûmlar geri dönmemişti. Sonuncusu iki gün önce gitmişti. Jules çok karamsardı.

"Biraz önce trampet sesleri duydum" dedi Jules sonunda.

"Korkarım durum kötü." Henri durumu bildiği kadarıyla açıkladı. "Bu iş bitmeden bir iç savaş çıkabilir. Yarın sabah yönetim kimin eline geçecek ya da bu, senin mahkemeni etkileyecek mi bilmiyorum. Eğer etkilerse, her şeyi daha da kötüleştirmekten başka bir işe yaramaz."

"Daha kötüsü nasıl olur bilmiyorum. Tanrım, Prusyalılar kapıda ve şimdi de *le spectre rouge** içerde. Her şeyin bu kadar hızla bu denli kötüye gidebileceğine hayatta inanmazdım."

Kentin üstüne bir sağanak çöktü ve gece boyunca sürdü. Jules hiç durmayan sağanağı dinledi ve hiç uyumadı.

Şatoda Paul yatağında tek başına dua ediyor, sessiz duasının arasına yeminler, verdiği sözler ve kararlar karışıyordu. Hayatının korkuyla geçirdiği ilk gecesiydi bu.

"Uyudun mu?" diye fısıldadı Moussa'ya.

"Hayır."

"Sence onu bırakırlar mı?"

Sessizlik. Yağmur cama vuruyordu. "*Oui.* Ya sence?"

Yine sessizlik.

"*Oui.*"

* Fr.: Kızıl hayalet. (ç.n.)

Henri'yle Serena bir mumun ışığında birbirlerine sarılmış, fırtınayı dinliyordu. Henri Serena'ya kuşkularını açtı.

"Kimse bundan fazlasını yapamazdı" diye karşı çıktı kadın.

"Onun kaçmasını sağlayabilirdim."

"Ve ben de sana yardım ederdim ve şimdi hepimiz onunla birlikte ya hücrede ya da sürgünde olurduk. O zaman bizi kurtaracak kim kalırdı?" Henri'nin elini tutup sıktı. "Öyle şey yapılmaz. Sen yapabileceğini yaptın *mon amour*.* Yapman gerekeni yaptın. Ve bunun işe yarayacağına inanıyorum. Jules yarın özgür olacak."

O gece deVries'lerin arasında bir tek Élisabeth derin derin uyuyordu. Mahkemeye katılmamıştı. Çok sıkıcı bir şeydi ve hiç gereği yoktu. Piskoposla pazarlığını yapmıştı. İşin ona düşen kısmı tamamdı ve geri kalanı gösteriden başka bir şey değildi. Evrakları bulmuş, evraklar masanın üzerindeyken Serena Henri'nin çalışma odasına giriverince yüreği nerdeyse duracak gibi olmuş, fakat hepsini gizlemeyi ve alıp götürmeyi başarmıştı. Noter kendi işini, piskopos da kendi işini yapmıştı. Hâkimler doğru kişilerdi ve direktiflerini almışlardı. Piskopos becerikliydi.

Bu bildiklerini başkalarına, hiç olmazsa Paul'e söyleyebilseydi keşke; fakat olanaksızdı tabii ki. Paul'e, endişelenmemesini söylemiş ama çocuk ona, Élisabeth'in onun gözlerinde son zamanlarda gördüğü o korkunç bakışla bakmış ve başından savmıştı annesini. Çocuk artık ona çok soğuk davranıyor, onunla konuşmuyordu. Bütün vaktini Moussa'yla geçiriyor, yetişkinlerden sadece Henri, Serena ya da Gascon'la konuşuyor, annesiyle hiç konuşmuyordu. Élisabeth bunun geçici bir dönem olduğunu, çocuğun bunu atlatacağını düşünüyordu. Élisabeth durumu daha sonra düzeltirdi. Her şey daha iyi olacaktı daha sonra, şu iş bitince.

Mahkemenin ertesi sabah saat dokuzda toplanması kararlaştırılmıştı. Saat yedide mahkemenin önünde birikmeye başlayan ve gazetede duruşmayla ilgili yazıları okuyup heyecan-

* Fr.: Sevgilim. (ç.n.)

lanan insanlar bir gün öncesinden daha kalabalıktı. Bazıları geceyi Hôtel de Ville'in önünde geçirmiş ve şafak vaktinden hemen önceki saatlerde, içerde tatsız bir uzlaşmaya varılmıştı. Seçimler yapılacak, ayaklanmanın önderlerine karşı misillemede bulunulmayacaktı.

İç savaş şimdilik önlenmişti.

Mahkûm, mahkemenin başlamasına yarım saat kala geldi. Avukatlar ve savcı özel ulaklarla evlerinden acilen çağırılmış ve yandaki bir kapıdan apar topar mahkemeye girmişlerdi. Mahkeme salonunda Jules, savcı ve avukatlardan başka kimse yoktu. Birden hâkimler tek sıra halinde içeri girip yerlerine oturdular. Jules şaşırmıştı. Henri'ye bile haber verilmemişti anlaşılan. Hâkimlerin kalabalığı beklememeye karar verdiği belliydi. Savcı itiraz etmeye yeltendi, fakat hâkim onu susturdu ve Jules'e ayağa kalkmasını söyledi. Bunun ardından hâkimin ağzından sadece iki sözcük daha çıktı.

Non coupable. Suçlu değil.

Jules bunu uyuşmuş gibi bir rahatlamayla dinledi. Böylesine çabucak, hiçbir konuşma yahut açıklama olmaksızın bitmişti her şey; uzun süren kâbusu çok hızlı varmıştı sonuna. Gözlerini kapadı. Fena halde bozulan savcı yine fırlayıp ayağa kalktı ama hâkimler artık gidiyordu. Dışarıdaki kalabalık bir şeylerin olduğunu hissetmiş ve birkaç seyirci mahkeme salonuna girmişti. Kalabalıkta bir çalılık yangını gibi yayılan haberi duyanlar inanamıyor, şaşkına dönüyordu. Onlar buraya kan görmek için gelmiş, ama bundan yoksun bırakılmışlardı. Sabah sıkıntısı bir idam mangasının ateşiyle noktalanmalıydı. Uyanıklar bunun ne demek olduğunu hemen anladı. Böyle bir sonuç ancak avanta ve rüşvetle alınabilirdi.

Henri ve çocuklar mahkemeye yaklaştıklarında Jules dışarı çıkıyordu. Atan bir nabız gibi öfkeyle dalgalanan bir kalabalığı yara yara yol açmaya çalışan muhafızlar eşlik ediyordu ona. Arabanın üzerinden bakan Paul, kalabalığın ortasında babasını gördü. Çocuk, önceki günü kendisinin bile düşünemediği kadar iyi hissetmiş olacak ki, kalabalığın ruh halini fark etti ve bunun ne anlama geldiğini hemen anladı.

"Onu bırakıyorlar!" diye bağırdı büyük bir sevinçle. Arabadan atladı ve durması için bağıran kontu duymazdan gelerek kalabalığın içine daldı. Bir kol bacak ormanının arasından geçip Jules'e yaklaştı. "Eve gidiyoruz" dedi Paul yarı sorarcasına, yarı durumu açığa kavuştururcasına.

"*Oui*" dedi albay başıyla onaylayarak. "Eve gidiyoruz." Çok donuk bir tavırla söylemişti bunu. Gözlerinde sevinç belirtisi yoktu ve morali pek iyi değildi. Paul'ü görmekten duyduğu mutluluk, onu boğan korkunç kederi yenemiyordu. Tutsaklığının uzun ve kapkara saatlerinde sık sık, özgür olmanın nasıl bir duygu vereceğini düşünmüştü. Ama düşündüğü şey böyle değildi, hiç değildi hem de. Onun beklediği, özgürlüğün muhteşem zevki yoktu, kalabalığın nefretiyle boğulup gitmişti. İhanete uğramış ve bomboş hissediyordu kendini.

Arabaya doğru yürürken Paul de hemen peşinden geliyordu. Bağırtılar gittikçe çirkinleşmeye başladı. "*Déserteur! Traître! Allez au diable!*"* Kalabalık giderek saldırgan bir güruha dönüşüyordu. Jules'ü dürtüyor, itekliyor, üniformasını yırtıyorlardı. Birisi, omzundan bir apoleti söküp aldı. Bu hareket, derin düşüncelere dalmış Jules'ü birden irkiltti. Hiç düşünmeden adama vurdu ve adamın çenesi çatırdayarak kırıldı. Adam arkaüstü devrilince, çevresindeki kalabalık albayın gaddarlığına sinirlendi. Paul'ün güvenliğinden giderek daha çok endişelenen Jules onun elini tuttu ve Paul'ü arkasından çekerek kalabalığı yara yara ilerlemeye başladı.

"Çabuk!" diye bağırdı Henri, durumun kontrolden çıkmakta olduğunu görüp dehşete kapılarak. Jules oğlunu kaldırıp arabaya attı ve kendisi de atladı. Henri atları kırbaçladı ve araba, çevresini saran kalabalığın üzerine yürüdü. Muhafızlar tümüyle yok olmuş, meydanı kendi öfkesine terk etmişlerdi.

"Bu bir tezgâh!" diye bağırdı bir adam. "Kont deVries para verip adaleti satın almış!" "*À bas la noblesse! À bas le gouverne-*

* Fr.: Savaş kaçkını! Vatan haini! Cehenneme git! (ç.n.)

ment! Vive la Commune!"* Kalabalık bağırıp çağırıyor, arabayı çeken atlar korkudan kişniyordu. Taşlar uçuşmaya başladı. Taşlardan biri albayın alnına geldi ve alnı kanadı. Dehşete kapılan Paul ile Moussa arabanın zemininde sinip birbirlerine sarılmıştı. Azimli eller arabayı iki yanından yakalayıp, devirmek için itip kakmaya başladı. Henri arabayı durmaksızın sürerken, dizginleri kavramaya çalışan iki adama kırbacıyla vurdu. Adamlar yıkıldı ve araba meydandan çıktı.

Sıra dayağından geçer gibi geçtikleri kızgın kalabalık arkalarında kalıp gürültüleri sönerken, Jules, iyi olup olmadıklarını görmek için dönüp çocuklara, sonra da ellerine baktı. Ellerinin titrediğini görerek şaşırdı. Elleri daha önce ne Afrika'da ne İtalya'da ne de Delescluze'ün karşısında hiç titrememişti. Şakakları zonkluyordu. Araba kenti hızla geçti. Jules dışarıya, soğuk kasım gününe baktı. Savaşa giderken bıraktığından farklı bir Paris'ti bu. Artık Paris'i tanımıyordu, Paris de onu.

* Fr.: Kahrolsun soylular! Kahrolsun hükümet! Yaşasın Komün! (ç.n.)

On İki

Açlık sancıları Paris'in midesini kemirmeye başlamıştı. Kasım ayının sonunda süt kalmadı. Bir zamanlar Boulogne Ormanı'nı ve Champs-Elysées'yi dolduran kalabalık koyun ve sığır sürüleri tükenmişti. Özel çiftliklerin hayvanları kamulaştırılmıştı. Eşekler ve katırlar ortadan yok olmuştu. Köpek nüfusu azalmaya başlarken, kedi cesetleri renkli kâğıtlarla süslenip kasap vitrinlerine asılıyor, altlarında da, lezzetli "hendek tavşanları"nın içerde satıldığını duyuran ilanlar yer alıyordu. Tereyağı ve peynir, fantastik bir anıdan başka bir şey değildi. İnsanlar günde bir franga, Fransız ve Prusya hatlarının arasındaki tarafsız bölgede, kurşun atıldıkça sinerek, topraktan yenecek kökler ve sebzeler çıkarıyor, çuvallara tıkıyor ve sonra hızla kaçıp geriye dönerek canlarını kurtarıyorlardı. Lüksemburg Bahçeleri'nin havuzlarındaki kırmızı süs balıkları yakalanıp yenmişti. Kadınlar gece boyu, bina blokları boyunca uzanıp giden yiyecek kuyruklarında bekliyordu. Yalnızca şarap bol ve hâlâ ucuzdu ve bu yüzden, hali vakti yerinde kişiler hariç, kentin çoğunluğu aç ve sarhoş yatıyordu.

Paul ile Moussa pazar günleri yaptıkları keşif gezilerinden birinde, Hôtel de Ville Meydanı'nda bir işporta tezgâhının etrafına toplanmış bir kalabalık gördüler. İşportacının bir gözünde bant, üstünde de pejmürde bir ceket vardı. Adamın önünde bir sürü tahta kafes üst üste yığılıydı ve bu kafesler, gözleri kıpkırmızı sıçanlarla doluydu; hayvanlar kafeslerin içinde deli gibi dönüp duruyor, kaçıp kurtulmak için umutsuzca çabalıyor, birbirlerini ısırıyor, uzun sivri dişleriyle kafeslerin tahtasını kemiriyordu. Besili ve kahverengi sıçanların kulakları, ayakları ve kuyrukları pembeydi. Kaldırımda, kafeslerin yanında yatan bir buldok köpeği ara sıra gözlerini

açıp sıçanları yahut aval aval bakan insanları süzüyor, onun dışında hiç kımıldamıyordu.

"Bu sıçanları ne yapıyorsunuz?" diye sordu Moussa.

"Yiyoruz" dedi işportacı ters bir sesle.

"Niçin yapıyorsunuz ki böyle bir şeyi?" diye sordu Paul hayretler içinde.

"Çünkü açsın, *naturellement*"* dedi adam omuzlarını kaldırarak.

Moussa'nın aklı hiç almıyordu böyle bir şeyi. "Nasıl bu kadar aç olabilirsiniz ki?"

İşportacı, çocukların iyi giyimine ve tok olduklarını belli eden yüzlerine baktı. İçinden onları başından defetmek geldi ama bunlar aptal iki çocuktu ve kimseye bir zararları yoktu. Yağmur kanalına tükürdü. "Böyle boktan bir dünyada doğmuşuz da ondan" dedi. Adam bunları söylerken tezgâha bir kadın yaklaştı. Zayıf ve beyaz saçlıydı. Eteklerine yapışmış iki küçük çocuk vardı. Kadın kafesin içindekilere baktı bir süre. Fareler dövüşüyor, birbirlerine dik dik bakıyor ve daireler çizerek dönüp duruyorlardı. Kadın ürperdi ve aklını toparlamaktan âciz bir şekilde, omuzlarındaki şala daha sıkı sarındı. Biraz sonra azmi yok oldu ve yürüyüp gitmeye başladı. Birkaç adım attıktan sonra durakladı ve döndü; işkence çekermiş gibi, perişan bir ifade vardı yüzünde. Sonunda, kemikleri çıkmış elini kaldırıp işaret etti. Adam küçük bir kafesin ufak kapısından bir sopa sokarak onun siparişini dürttü. Buldok bitkin halinden sıyrılıp kımıldandı ve doğrulup, hizmete hazır bir halde, görevini yapmak üzere bekledi. İşportacı küçük kafesin bir ucunu açarak, bekleyen köpeğe doğru eğdi. Sıçan geri dönüp kaçmaya çalıştı ama yokuş tırmanmada pek başarılı değildi. İşportacı kafesi silkeliyor, sıçan kayıyor, pençeleriyle, tırnaklarıyla tutunmaya çabalıyordu ve sonunda kafesin ucundan, onu bekleyen köpeğe doğru düştü, hayvan da onu kuvvetli çeneleriyle, daha yere düşmeden kaptı. Sonra hızlı

* Fr.: Tabii ki. (ç.n.)

bir hareketle havaya atıp kafasından yakaladı ve birden silkeleyiverdi. Sıçan hemen hareketsiz kaldı; boynu kırılmış, vücudu köpeğin ağzından aşağı sarkıyordu. Köpek görevine sadık bir şekilde, onu işportacının ayaklarının dibine bıraktı ve yine bıkkın bıkkın hemen çöküp yattı. Çocuklar huşu içinde seyrediyordu. Bunun kadar akıllı bir köpeği hiç görmemişlerdi. İşportacı eğilip sıçanı gayet alışkın hareketlerle kuyruğundan tutarak aldı, bir gazeteye sardı ve kadına verdi. Kadın iki frank verip gitti. Paul şoke olmuştu.

"Yani insanlar bunları yemek için *para* mı veriyor?"

İşportacı onun dünyadan habersizliğine güldü. "*Oui,* küçükbey, ben de sana para veririm. Cesaretin varsa ve miden kaldırıyorsa git bunlardan avlayıp bana getir. Tanesine elli santim veririm."

"Elli santim mi? Bu çok kolay bir kazanç olacak" dedi Paul dudak bükerek. "Gascon ahırlarda her gün yakalıyor bunları." Gascon sıçanları çekmek için glikoz dolu tuzaklar kurar ve sıçanlar kapanlara kısılıp kalırdı. Onları suda boğar, leşlerini odunluğun arkasına atar, çevrenin kedileri de gelip onları hallederdi. Bazen Moussa ona sapanıyla yardım ederdi. Sıçanlardan pek hoşlanmazdı, fakat onlardan korkmazdı da.

Moussa beynini çalıştırıyor, bir sıçan zenginı olmanın yolları hakkında kafa yoruyordu. "Bunlardan çok bulacağımız bir yer biliyorum" dedi Paul'e. "Bir sürü hem de."

"Neresi?"

"Rahibe Godrick'in bana gösterdiği bir yer, istemeden yani."

St. Paul'ün mahzeni, Moussa'nın çok iyi bildiği, karanlık ve çok eskiden kalma taş bir yapıydı. Kilisenin altında, eskiden ölmüş piskoposları gömdükleri bir bodrum, onun altında da bir bodrum daha vardı ve bunlar yüzyıllar önce, şehrin altındaki taşocaklarından çıkarılmış kocaman taşlardan yapılmıştı. Godrick'in Moussa'yı heladan sonra en çok tuttuğu azap yeri orasıydı; o derin ve karanlık yerde, bir çalı süpürgesi ya da bir yer beziyle çekilecek her türlü kefaret cezası onu beklerdi. Moussa, kadın onu kontrole gelmediğinde yahut temiz-

lik yapmaktan yorulduğunda, zamanını orayı keşfederek geçirirdi. Orada kutuların içinde, sayfaları kahverengiye dönmüş ve harap olmuş kitaplar vardı ve bunlar boynuzlu adamların ve insan başlı hayvanların resimleriyle doluydu. Kitaplardan birinde, başlarının etrafında birer hale bulunan ve korkunç ölüm çeşitleriyle karşılaştıkları gösterilen erkek ve kadın –azizlerin, diye tahmin ediyordu– çizimleri vardı. O insanlar boynuzlar ve mızraklarla deşiliyor, karınları yarılıp vücutları parçalanıyor, kafaları kesilip baş aşağı asılıyorlardı. Gözlerini ayıramadan sayfaları çevirmiş, aziz olmanın çok zor bir iş olduğu sonucuna varmıştı.

Orada, duvara dayalı, toz içinde ve desteler halinde bağlanmış bir sürü eski yağlıboya tablo vardı. Bazılarının yüksekliği Moussa'nın boyundan fazlaydı. Bağlarını keserek birbirinden ayırmış ve onların arasında daha da korkunç resimler, eskilikten çatlamış ve hilkat garibeleri ile zırhlı giysiler giymiş adamların uçurduğu kanatlı dev canavarları gösteren yağlıboya tablolar bulmuştu. Katedralin üst katında asılı duran, kardinallerin ve piskoposların portrelerinden daha çok hoşuna gitmişti genelde bunlar.

Bir gün Moussa, alt bodrumdan aşağı inen, taş bir merdiven buldu. Merdivenin girişi, duvara asılı, solmuş, yünlü bir duvar halısıyla nerdeyse tümüyle gizlenmişti. Moussa bu durumu, çalı süpürgesiyle kazara dokunduğunda keşfetti. Duvardan bir fener aldı ve dikkatle aşağı inmeye başladı. İçi ürperiyor, tüyleri diken diken oluyordu. Okul helasında iş görmeyip orada gizlenerek insanların aşağı inmesini bekleyen bir örümcek kolonisine çatma korkusuyla feneri yukarda tutuyor, başını eğiyordu. Orada hiç örümcek olmadığını, hatta eskiden kalmış bir örümcek ağının bile olmadığını görünce çok rahatladı. Çok karanlık ve nemli de ondan, diye düşündü. Bir kat indi, sonra bir kat daha ve bir kat daha indi. En dipte, kaba yontulmuş meşeden yapılmış, çok ağır ve eski bir tahta kapı vardı. İtip açmaya çalıştı ama kapı hiç kımıldamıyordu. Feneri yere bıraktı ve bütün gücüyle yüklendi. Sonunda kapı, eski demir menteşelerinin pas ve unutulmuşluk yakınmala-

rıyla yerinden kımıldadı. Kapıyı biraz aralayınca durdu ve kulak kesildi. Hafif bir hışırtı sesi geliyordu kulağına. Feneri aldı, kapıdan içeri sokarak baktı. İçerde geniş bir koridor vardı ve uzaklara, karanlığın fener ışığını yuttuğu yerin ötesine doğru gidiyordu. Duvarlar kaba taştandı. Yerde toz-toprak ve moloz yığınları vardı

İşte toz-toprak ve moloz yığınlarının arasında, fener ışığının binlerce küçük gözdeki, şimdi bu caddede çifti elli santim getirecek gözlerdeki yansımalarını görmüştü. Mükemmel bir av sahasıydı orası. Avlanmaya gitme kararını verdiklerinde, orasının nasıl bir yer olduğunu Paul'e henüz tam anlatmamıştı.

Kendilerine gereken şeyleri tedarik etmeye giriştiklerinde, "Ben karanlık istemiyorum" dedi Paul sinirli bir şekilde. "Ne yaptığımı görmek istiyorum. Ne yaptığımızı görürsek daha çok yakalarız." Paul, sesindeki korkuyu Moussa'nın hissedip hissetmediğini, Paul'ün karanlıktan korktuğunu anlayıp anlamadığını merak etti. Ama herhalde anlamamıştı, çünkü Moussa böyle bir şeyden kuşkulandığında onu keyifle iğnelemeden önce bunu söylerdi. Paul, Moussa'nın ruhundaki gizli örümcek korkusunu bilmiyordu, çünkü Moussa bunu hiç itiraf etmemişti doğal olarak. Paul Moussa'yı tümüyle korkusuz biri sanıyordu.

"Karanlık *olmayacak*" dedi Moussa. "Elimizde bir fener olacak." Paul bu işten Moussa kadar emin değildi, ama bir taraftan da ona güveniyordu. Eğer sıçanlar Moussa'nın dediği kadar bolsa bu iş kolay görünüyordu. Karanlıkta tam bir hazine bulacaklardı. Ellerinde glikoz, tenekeler ve avlarını koyacakları çuvallar vardı. Moussa, "av, tuzaklara gerek olmayacak kadar iyi olursa" diye yanına sapanını ve bir torba çakıl taşı almıştı. Yan kapıların birinden gizlice geçip katedrale girdiler. Kimsenin dikkatini çekmemişlerdi. Koridorlardan çabucak geçip bodruma yöneldiler. Buralar Moussa'nın çok iyi bildiği yerlerdi. Merdivenlerden indiler, sonra bir merdivenden daha indiler ve sonunda duvar halısının olduğu yere geldiler. Paul'ün yüreği biraz hızlandı ve karın ağrısı ya da başka bir sıkıntı çekmekten korktu. Ama şimdiye kadar Moussa haklı

çıkmıştı; ışık boldu ve Paul, en azından tünelde Prusyalıların ya da daha kötüsü, tetik çekmeye hevesli Fransız muhafızların olduğunu sanmıyordu. Devam etmeye karar verdi.

Duvar halısının arkasına geçtikten sonra merdivenleri, ardından başka merdivenleri inerken Moussa önden, Paul de hemen arkasından gidiyordu. Aşağı indikçe soğuk ve rutubet artıyor, taş duvarlar geçmiş çağlara ağlıyordu sanki. Taşlar düz, nemli ve yapışkandı. Ayakkabıları taş basamaklarda pek ses çıkarmıyordu. Sonunda eski kapıya vardılar.

"İt şunu" diye fısıldadı Moussa. Dar alanda sesi çok yüksek çıkmıştı. Paul feneri ve çuvalı yere bırakıp itti. Kapı gıcırdayarak açıldı. Kapı aralığından geçip karanlığa girince içerdeki küf kokulu, durgun ve soğuk havayı boğazlarında hissettiler. Paul tamamen kapanmamasına dikkat ederek kapıyı geri itti. Kapı kilidinin sıkışıp da burada, korkunç ve şeytanlarla dolu bu ücra zindanda sonsuza dek tuzağa düşmelerinden korkuyordu.

"Burası" dedi Moussa. Feneri kaldırdı, fener bu karanlık esrarlar ve sıçanlar diyarını loş bir ışıkla aydınlattı. "Ve hâlâ buradalar." Paul her yerde onları, toz toprak yığınlarının arasında parıldayan bir sürü küçük kırmızı gözü, işgalcileri dikkatle süzen gözleri görüyordu. Çok uzaklarında duruyorlar, ışığın ulaştığı en uzak yerlerin ötesinde saklanıyorlardı.

Bekliyorlardı.

Çocuklar cesarete gelip bodrumda biraz daha yürüdüler ve tuzakları kurmaya giriştiler. Biraz hareket etmek onlara iyi gelmişti; çıkardıkları gürültü karanlığın cinlerini kovuyordu sanki. İşlerini yaparken feneri yüksekçe bir duvar düzlüğüne koydular. Paul yerdeki taşların arasına oyuklar açtı, bunların içine teneke tuzakları yerleştirdiler ve sonra Moussa bunların içine glikoz döktü. İşlerini bitirdikten sonra, yaptıkları şeyi bir tatmin duygusuyla seyrettiler.

"Sanırım iki saat sonra bunların içi dolar. Aşağı yukarı yüz tane yakalamamız lazım" dedi Moussa. Etrafına bakındı. Bulundukları yer, ilerdeki bir koridora doğru giderek daralan bir odaydı. "Bu yolun ötesinde ne var, merak ediyorum."

Paul onun merakını paylaşmıyordu. "Bilmiyorum. Ama ben burada bekleyebilirim."

"Burada bekleyemezsin. Sen burada durup bakarken sıçanlar gelip tuzakların içine atlamaz. Onları rahat bırakman lazım."

"Öyleyse yukarıya çıkabiliriz."

Moussa, uzun zamandır geliştirdiği ve Paul'ün kendisini küçük ve korkak hissetmesine yol açan bir ses tonuyla yanıt verdi. "Sen istersen yukarı çıkabilirsin. Ben orayı keşfetmeye gidiyorum."

Paul içinden homurdandı. Hep böyle oluyordu zaten. Moussa bir fikir ortaya atıyor, Paul itiraz ediyordu. Moussa fikrini savunuyor, Paul kabul ediyordu. Onun dediğini yaptıktan ve iş işten geçtikten sonra Moussa bunun daha başından beri çok aptalca bir fikir olduğunu kabul ediyordu. Ortaya atılan fikirler hiç düzelmiyor, ama bu gidişat da hiç değişmiyordu. Paul'ün karanlıktan duyduğu korku, Moussa'nın onu hor görmesinden duyduğu korku kadar büyük değildi, her ne kadar Moussa onu hiçbir zaman açıkça küçük düşürmemişse de. Ama bunu yapmasına gerek yoktu, çünkü Paul, iş bu kadar ileriye varmadan yelkenleri indirirdi daima. Paul itiraz ederken, bir taraftan da kararlılığını giderek yitirdiğini hissediyordu. Moussa'ya uyduğu için kendine lanet okudu, ama sonra uydu yine.

"Ah, *d'accord,* geliyorum."

Moussa feneri yukarı kaldırdı. Koridorun karanlığında, ilk başta tereddütle yürüdüler. Tavan kemerli ve geçebilecekleri kadar yüksekti ama karanlık yüzünden, sanki karanlığın içinden birdenbire bir şey çıkıp kafalarına çarpacakmış gibi başlarını eğerek yürüyorlardı hep. Yavaş yavaş ilerledikçe soğuk ve sessiz bir örtü çöktü üstlerine; tüm duyuları tetikteydi. Tünellerin bomboş olmasına ve sessiz olmayı gerektirecek bir şey görünmemesine karşın hiç ses çıkarmamaya çalışıyorlardı.

Uzun bir süre yürüdüler. Orta büyüklükte odalardan, sonra, muazzam miktarda kayanın oyulmasıyla yapılmış kocaman galerilerden geçtiler. Kimi yerlerde duvarlar sanki ustu-

rayla kesilmiş gibi pürüzsüz ve kusursuz bir düzlükte, kimi yerlerde de sanki çay kaşığıyla oyulmuş gibi tırtıklıydı. Eskimiş, paslı aletler, keskiler, testere parçaları ve uzun zaman önce ölmüş işçilerin kullandığı, aşınıp düzleşmiş tahta saplar buldular. Taşların bazı yerlerinde araba tekerleklerinin bıraktığı oluklar vardı. Arabalardan düşmüş döşeme tahtaları, demir tekerlek çemberlerinin arasında sağa sola saçılmıştı. Bir zamanlar kentin altında başka bir kent olduğu anlaşılıyor, aletler ve tekerlekler burada yaşanmış faaliyete sessizce tanıklık ediyordu.

Koridor bazen kollara ayrılıyor ya da delik deşik basamaklar hiçliğe doğru kaybolup gidiyordu. Ana koridordan ayrılan bazı girişler taş yığınlarıyla kapanmıştı. Altı koridorun, yürüdükleri koridordan sanki bir yıldızın kolları gibi ayrıldığı bir kavşak noktasından geçtiler. Dümdüz gitmeye karar verdiler. "Sapmazsak" dedi Moussa, "kaybolmayız." Bir ara durdular ve uzaktan akan bir suyun sesini duydular ama bir şey göremediler. Başka sesler, karanlıkta ne olduğu belirsiz ve kafalarında belki bin kez büyüyen diğer sesler de vardı. Yürüdükçe, gözleri onlara birtakım oyunlar oynadı. Fenere bakıp da ardından gözlerini karanlığa dikince, farklı biçimlerde süzülen küçük ışıklar, kafaları, vücutları andıran, Moussa'nın örümceklerine, Paul'ün şeytanlarına benzeyen, gözlerini kapatsalar da kaybolmayan şekiller dolaşıyordu çevrelerinde. Ama hep yan yana kalıp birbirlerine temas ettikçe, normalden biraz daha hızlı yürümelerine karşın, bir süre sonra alıştılar.

Sonunda, eğri büğrü basamaklardan oluşan bir merdivene vardılar. Bunlar katedralden inen merdivenin basamakları gibi düzgün oyulmamıştı. Çocukların gözünde bu merdiven bile değildi ama sanki bir yere çıkıyormuş gibiydi. İlk başta kolay ilerlediler ama daha sonra, gittikçe dikleşen ve birbirinden uzaklaşan basamaklarda kendilerini yukarı çekebilmek için feneri sırayla tutmak zorunda kaldılar. Epey yükseğe çıkmışlardı ki, bir taş duvar önlerini kapattı.

Paul'e bu kadarı yetmişti. "Geri dönelim" dedi merdivenden indiklerinde. "Tuzaklar herhalde dolmuştur artık."

"Birazcık daha gidelim" diye diretti Moussa ve koridorda yürümeye devam ettiler. Yerin pürüzlü ve yamru yumru olduğu, kararsızca adım attıkları bir bölgeden geçtiler. Paul'ün ayağı bir şeye takıldı ve yere düştü. Ayağına takılan şey biraz yuvarlanıp öteye gitti; hafif bir taş gibiydi sanki.

"Neydi o?"

Moussa feneri kaldırdı ve yerdeki şeye baktı. İlk başta ne olduğunu anlayamadılar. Ama sonra Moussa korkudan hafif bir çığlık attı. Bu bir insan kafatasıydı; yuvarlanıp gittiği, toz topraktan oluşan yumuşak zeminden onlara sırıtıyordu sanki. İçlerinden birden yükselen bir panikle, başka parçalar yahut uzun ve sessiz bıçaklarıyla bekleyen, gözünü kan bürümüş katiller var mı diye sağa sola bakındılar. Ama hiçbir şey yoktu. Başka hiç kimse, etrafa saçılmış hiçbir kol, bacak ya da kaburga yoktu. Vücuttan ayrılmış, tek başına bir kafatası vardı sadece toz toprağın içinde. Moussa ona yaklaştı.

"Dokunma sakın!" diye fısıldadı Paul.

"Niçin? Eski bir kemik bu alt tarafı." Moussa çizmesinin ucuyla dikkatle, hafifçe dürttü. Kurukafa devrildi ve çocuklar geriye sıçradı. Kurukafa onlara yandan bakıyordu.

Onun kendi kendine hareket edemeyeceğinden emin olunca Moussa yanına çömeldi ve feneri yaklaştırdı. Işık koyu gölgeler oluşturdu. Göz çukurlarının birinden içerdeki boşluğu ve tepesinde, kemiklerin birleştiği yerlerdeki ince zikzakları görüyorlardı. Burun kocaman bir delikti ve dişler sağlamdı. Bu kurukafada gülünç ve samimi bir yüz ifadesi vardı. Moussa onun zararsız olduğuna karar verdi. Feneri yere bıraktı ve kurukafayı yavaşça yerden aldı. Beklediğinden daha kuru ve hafifti. Ona dokunmakla bir günah işleyip işlemediğini düşündü bir an. Bir zamanlar birisinin başı olmuş bir şeyle oynamak, sınırı zorlamak gibi bir şeydi herhalde. Fakat elinde evirip çevirdikten sonra, bunun eski bir sığır kemiğinden pek de farklı bir şey olmadığına karar verdi. Bunun içinde yaşayan her kimse çoktan yok olmuştu ve belki de Katolik bile değildi.

"Bunu yanıma alacağım" dedi. "Buna bir şapka buluruz, ağaç eve koyarız. Ona Son Napoléon adını veririz."

Paul yaklaştı; ilk baştaki tiksintisi, duyduğu merak karşısında kaybolup gidiyordu. Moussa'nın seçtiği adı beğenmemişti. Napoléon başlarına yeterince dert açmıştı zaten. "Fritz nasıl? Bizim öldürdüğümüz bir Prusyalı deriz." Moussa kıkırdadı. Harikaydı bu. "*Très bien.*"* Kurukafayı göz hizasına kadar kaldırdı. "*Fritz, je m'appelle Moussa, et voilà Paul.*"** Kibarca eğilip selam verdi ve Fritz'i eline aldı. Onu hafifçe havaya atıp tuttu. Fritz sırıtıyordu. Paul, Moussa'nın keşifte bulunma fikrinin pek de kötü bir şey olmadığına karar verdi.

Dikkatleri yine koridora döndü. Vakit geç oluyordu ve yürümeye devam etmeleri lazımdı. Biraz daha gittikten sonra yine bir boşluğa ve sonra da, taşocağının en büyük toplama yeri olması gereken kocaman bir mağaraya geldiler. Mağaranın büyüklüğünü ancak sesin yankılanmasından anlayabildiler, çünkü fenerlerinin ışığı tavana ya da duvarlara varamadan, karanlıkta kaybolup gidiyordu. Durdukları yerin yakınında, dik basamaklara benzeyen, bir sıra taş düzlük vardı yine. Bu basamağımsı düzlüklerin üzerinde de, birbirinin içinden geçip kocaman örgüler oluşturan ve sanki pamuktan bir şelale gibi yukarıdan inen eski halatlar vardı ve bunlar, taş bir payandadan sarkan, kurumuş deri askılara bağlıydı hâlâ. Mağaranın büyüklüğünden ve halatlardan anladılar ki, taşların kaldırılıp yeryüzüne çıkarıldığı bir yere gelmişlerdi. Moussa feneri yere bıraktı ve yukarıya bakıp gözlerinin karanlığa alışmasını bekledi.

"Bak!" dedi. "Işık!" Paul ilk başta göremedi, ama bekledi ve o da gördü; yukarılarındaki duvarlara belli belirsiz vuran, yaygın ve çok ölgün bir ışıktı bu. Fritz'i fenerin yanına bıraktılar ve gizli geçitlerinin onları nereye getirdiğini keşfetme hevesiyle merdivenleri çıkmaya başladılar. İpler çıkmalarını kolaylaştırıyor ve eskisinden daha çabuk çıkıyorlardı. Epey bir yükseğe çıkmışlardı ki, bir metalin başka bir metale çarpma-

* Fr.: Çok iyi. (ç.n.)
** Fr.: Fritz, ben Moussa ve işte Paul. (ç.n.)

sıyla çıkan bir ses duydular. Durdular ve nefes almaktan korkarak dinlediler. Sonra sesi tekrar duydular, ayrıca daha alçak ve ne olduğu belirsiz başka sesler de vardı; bir insan sesi, bir erkek sesiydi, ama söylediği hiçbir şeyi çıkaramıyorlardı. Adam güldü. Çocuklar birbirlerine baktılar. Hiç ses çıkarmamaya dikkat ederek, emekleyerek yukarı çıktılar. Çıkış gittikçe kolaylaşıyordu: Basamaklar birbirine daha yakınlaşıyor ve tırmanırken çıkardıkları sesi boğan bir toz tabakasıyla kaplanıyordu. Ses daha belirginleşti ve sonra başka sesleri de fark ettiler; toplam dört ya da beş kişiydi. Moussa ışıktan, tepe noktasının hemen altında olduklarını anlıyordu. Elini Paul'ün omzuna koydu ve durdular. Moussa şimdi sesleri daha net duyuyordu ve duydukları ona tanıdık geldi. Birden farkına vardı; duyduğu şeyin ne olduğundan adı kadar emindi. Paul'ün bakışından, onun da bunu fark ettiğini gördü.

Adamlar Almanca konuşuyordu.

Dikkatle ilerlemeye devam ettiler; her basamağın üstüne kayarcasına çıkıyor, sonra durup tekrar harekete geçiyorlar, herhangi bir taşı yerinden oynatmamaya ya da toz kaldırmamaya dikkat ediyorlardı. Yürekleri küt küt vuruyordu. Basamaklar giderek silikleşip sonunda bir yokuş haline geldi; tepeye varmışlardı. Moussa başını kaldırıp baktı. Büyük, salon boyutunda bir oyuğun ucuna varmışlardı. Oyuk boştu. İki kenarı doğal taştandı. Işığın geldiği üçüncü kenarıysa, tavana kadar, yaklaşık beş altı metre üst üste dizilmiş blok taşlardan oluşan bir duvardı. Duvarın alt kısmındaki taşlar oldukça büyük, yukarıdakiler daha küçüktü. Gün ışığı duvardaki yarıklardan geliyordu. Uzun yıllar önce birisi taşocağının girişini kasten kapatmıştı. Çocuklar taşocağı girişinin arka kısmındaydılar. Sesler ön kısımdan, duvarın öteki tarafından geliyordu.

Moussa görünmeyeceklerini fark edince Paul'ü kendisini takip etsin diye dürttü ve sürünerek oyuğun içine çıktılar. Kimsenin kendilerini duymadığından emin olmak için bir süre beklediler. Konuşmalar hiç duraklamamıştı. Bir ateşten çıkan dumanın ve pişen bir yemeğin kokusunu duyuyorlardı.

Tüyleri ürpererek dört ayak üstünde sürünüp taş duvara kadar gittiler ve çatlakların birinden dışarıyı gözetlediler. Duvarın öteki tarafında ve onlardan yaklaşık üç metre uzaklıkta altı Prusya askeri küçük bir ateşin başında toplanmıştı. Eski taşocağının dış ağzı olan, mağaraya benzer bir çıkıntının altında oturuyorlardı. Çizmelerini çıkarmışlardı ve gülüşüyor, sigara tüttürüyor, elden ele dolaştırdıkları bir şişeden içki içiyorlardı. İkisi kâğıt oynuyordu. Askerlerden biri, ateşin etrafındaki taşların üzerinde dengede duran teneke bir kabın içinde pişen yemekle ilgileniyordu. Rahat ve huzurlu bir sahneydi bu; adamlar buz gibi sonbahar rüzgârından korunaklı bir yere sığınmışlar, kuşatmayı bir an için unutmuşlardı.

İçinde bulundukları durumun tuhaflığı ancak, sessizce seyrederek geçirdikleri birkaç saniye sonra çocukların kafasına dank etti. Bir mağarada, Prusya askerleriyle aynı mağaradaydılar! *Prusyalılarla!* Şoku atlattıktan ve bilinci yerine geldikten sonra Paul, görebildiği askerlerin yüzlerini dikkatle inceledi. Hiç Prusya askeri görmemişlerdi, hem de bu kadar yakından. Onların sıradan yüz hatlarını ve normal davranışlarını görünce şaşırdı. Onların bu kadar normal görüneceğini hiç ummuyordu. Bir tanesi, pipo içen, kar beyazı saçlı, yumuşak bakışlı, yaşlı bir adamdı ve Paul'e büyük-büyükbabasının bir portresini hatırlattı. Diğeri, ateşle ilgilenen, parlak pembe yanaklı, bebek yüzlü bir delikanlıydı ve yaşlı adamın torunu yaşındaydı. Ama Paul onların normal görünüşüne kanmadı. Bu görünüşün kurnazca bir numara olduğunu biliyordu.

Bunlar, babasının başına gelenlerden en azından kısmen sorumlu olan adamlardı; onun ülkesine savaş getirip ülkesini nerdeyse yok eden adamlardı. Bunlar şimdi onun kentini boğan, kenti açlıktan kırdıktan sonra yağmalamak için üşüşecek olan adamlardı. Bebekleri yedikleri, kadınların ırzına geçtikleri söylenen adamlar bunlardı işte. *Irza geçmenin* ne demek olduğunu bilmiyordu ama korkunç ve tam Prusyalılara has bir şeymiş gibi geliyordu. *Hayır,* dedi içinden, ne kadar normalmiş gibi görünmeye çalışsalar da, kötülüğün yüzleriydi bunlar.

Paul'ün öfkesi kaynarken Moussa'nın bakışları mağara girişinin ötesine kayıyor, nerede olduklarını çıkarmaya çalışıyordu. Ama görüş alanı mağaranın ağzıyla sınırlıydı ve başka hiçbir manzara görünmüyordu. Güneşin durumundan ancak, güneye baktığını anlıyordu. Ötede, hafif eğimli bir tepenin uzun yamacını görüyordu. Onun ötesinde, ağaçlıkların arasına saçılmış gibi duran küçük çiftlik evlerinin damları vardı ve bacalarından çıkan dumanlar, kuvvetli rüzgârdan ötürü yana doğru gidiyordu. Uzakta görünen bir yol vardı. Bunlar yeterli değildi. Burası her yer olabilirdi. Emin olduğu tek şey, tünelin ta buraya kadar uzandığıydı. Kilometrelerce tünel vardı ve St. Paul'den başlayıp, kenti kuşatan düşman mevzilerine dek uzanıyordu yeraltından.

Paul'e baktı ve yüzündeki dikkatli ifadeyi gördü. Gömleğinin kolunu tutup çekti ve artık gitmeleri gerektiğini işaret etti. Moussa'nın, birkaç Prusya askeriyle oyalanmaya niyeti yoktu. Ne kadar fazla kalırlarsa fark edilme tehlikesi de o kadar artardı. Fransız askerlerinin elinden yakayı zor kurtardıkları günün anısı hâlâ ürpertiyordu onu. Gitme zamanı gelmişti. Paul'ün gitmeye daha hevesli olacağını sanmıştı ama Paul inatçı bir tavırla başını salladı ve Moussa'nın arka cebini işaret etti. Şaşıran Moussa dönüp arkasına bakındı. Bir cebinden sapanının lastiği sarkıyordu, öteki cebinde de çakıl taşı torbasının şişkinliği vardı. Yüzünden kan çekildi birden. Paul böyle bir şey düşünüyor olabilir miydi gerçekten? Sapan ha? Altı tane Prusya askerine karşı?

Sinirli bir şekilde başını salladı ve dönüp, sürünerek uzaklaşmaya başladı. Paul onun gömleğinin koluna yapıştı, yüzünü yüzüne yaklaştırdı. "Sen yapmayacaksan bana ver!"

"Ne yapacakmışım? *Merde,* bu sapan yahu, tüfek değil!"

"Onunla en azından bir tanesini vurmalıyız!"

"Sen delisin!"

"Eh, sen de korkaksın." Bu laf Moussa'ya tokat gibi çarptı. Kuzenine neler olduğunu bilmiyordu. Paul'ün yüzü kıpkırmızı, bakışları çok ciddiydi. Paul o güne dek asla Moussa'ya böyle bir şey söylememişti. Moussa ondan daha büyük ve daha

cesurdu, her zaman önde olan oydu. Normalde, maceraya ikna edilmesi gereken o değildi; ama şimdi kendisi Fritz'i alıp gitmenin daha akıllıca olduğunu düşünürken, Paul'ün Bismarck'ın piyadeleriyle uğraşmak gibi bir fikri vardı. Moussa kabul etmek istemese de, taşların arasındaki yarıklardan gözetlerken bir şey fark etmişti. Bu kadar yakından görünce Prusya askerlerinden müthiş korkmuştu. Ama Paul'ün onun korktuğunu düşünmesine izin veremezdi.

"Ben korkak değilim" dedi dişlerinin arasından, "ve sen de biliyorsun bunu!"

"Yap öyleyse!"

"Ne yapmamı istiyorsun?"

"Sapanla birini gözünden vuruver" diye fısıldadı Paul.

"Birini gözünden mi vurayım?"

Paul heyecanla başını salladı. "*Oui*. Bu yeter. O zaman onun evine dönmesi gerekecek."

Ne yapacağını şaşıran Moussa sağa sola bakındı. Paul'ün bunu yapmasına izin veremezdi. Onun kötü bir nişancı olduğunu ikisi de biliyordu. İşi berbat eder, ikisinin de yakalanmasına yol açardı. Dönüp duvara baktı yine. Prusyalılar onları takip etmeye karar verse bile, duvar onları uzun bir süre koruyacaktı. Duvarı kısmen yıkmaları gerekecek ve çocuklar bundan çok önce kaçıp gitmiş olacaktı. Ama yine de bu fikir, Moussa'ya göre bile tamamen delilikti. Fakat Moussa'nın pek seçim şansı yoktu. Kuzeni kararlıydı ve şimdi kendi şerefi söz konusuydu. Sonunda Moussa kabul etti. "*D'accord*" dedi, "ama sadece bir defa. Iskalasam da hemen gidiyoruz buradan."

"Pekâlâ" dedi Paul. "Ama ıskalama."

İkisi beraber emekleyerek, taşocağının zeminindeki kalın tozları dizleriyle havalandırarak duvara gittiler yine. Moussa sapanını çıkardı ve torbasından birkaç çakıl aldı. Kenarları çentikli, pembe bir kuvars taş seçti. *Kesin öldürücü,* dedi içinden. Taşı sapanın ortasındaki deriye dikkatle yerleştirdi; köşelerini parmağıyla hissederek taşı döndürdü ve sonunda taş, kalın kısmı arkaya gelecek ve iyi tutulabilecek bir şekilde, parmaklarının arasında tam doğru yerine oturdu. Bunu belki bin

kez, hiç bakmadan yapmıştı ama bu defa baktı yine de, tamamen emin olmak için. Hoşnut kalınca ayağa kalktı ve dirseklerini taşa dayadı. Birkaç askerin kafasını görüyordu. Yeterince geniş bir yarık bulmak için birazcık sola kaydı. Taşocağı girişinin dışında esen gürültülü sonbahar rüzgârına şükretti; ağaçların dallarına kırbaç gibi vurduğunu duyuyordu. Moussa'nın çıkaracağı bir sesi gizlerdi bu rüzgâr.

Hedefini seçti; bebek yüzlü asker. Bu seçimi yaparken de yüzü kıpkırmızı oldu. Bu işi resmen yapacaktı. Sapanı yavaşça çekip, kulağının hizasına kadar, nerdeyse kopacak kadar, daha önce hiç germediği kadar gerdi. Gözlerini kısıp askerin yüzünü sapanın iki çatalının arasına denk getirdi, menzili dikkatle kestirdi, ölçtü, doğru olduğundan emin oluncaya dek elini biraz yukarıya, sonra biraz aşağıya oynattı ve gözü, karşısındakinin gözünü yakaladı; tam hedef. Asker bir taşın üstüne çömelmiş, sırtını bir duvara dayamıştı ve profili Moussa'nın tam karşısındaydı. Elinde büyük bir kaşık, yemek tenceresinin içine boş boş bakıyordu ve derin düşüncelere dalmış gibi bir ifade vardı yüzünde. Moussa artık hazırdı.

Kuvvetle yutkunup nefesini tuttu ve taşı bıraktı.

Taş, duvardaki yarıktan hızla geçip hedefini buldu ve askerin sağ gözünün hemen altına, elmacıkkemiğine çarptı. Birden irkilen asker eliyle yüzünü tuttu ve fırlayıp ayağa kalktı. Kaşık elinden düşüp kayaların üzerinde takırdayarak yuvarlandı.

"*Gott in Himmel!*" diye bağırdı hiddetle; yarasından kan akıyordu. "Vuruldum!" Hızla geriye döndü, sendeleyerek mağaranın girişine doğru yürürken diğerleri panik içinde hemen ayağa fırlamış, silahlarını ve miğferlerini kapmaya çalışıyorlardı. Moussa ile Paul ancak kanın aktığını, sonra yere damladığını görecek kadar bir süre seyretmeye devam edip sonra hemen kaçtılar korkuyla, dört ayak üzerinde. Mağaranın kenarından aşağı kaydılar ve oradan da merdivenlerden aşağıya, derin taşocağının koruyucu karanlığına indiler.

Mağaranın ön tarafındaki yaralı asker acıdan dört dönüyor, inliyordu, yüzünün derisi yarılmış, kemiği meydana çık-

mıştı. Diğerleriyse ne yapacağını bilmez bir halde sağa sola bakınıyordu. Ne bir silahın atıldığını ne de bir saldırı sesi duymuşlardı. Hiçbiri taşı görmemiş ya da yere, diğer taşların arasına düştüğünde çıkardığı sesi duymamıştı. Mağaradan dışarısını, yani taşın geldiği yönün tam tersini gözlüyor, ama nereye bakacaklarını hiç bilmiyorlardı. Aşağıdaki yamaçta hiç kimse yoktu. Mağaranın tavanından bir şeyin düşmüş olabileceğini düşünerek yukarıya baktılar. Hiçbir şey yoktu. Şaşkın şaşkın bakıyorlar, omuzlarını kaldırıyorlardı. Askerlerden biri mağaranın içinde dolaştı, taşların yığılı olduğu duvara gelip durdu. Taşlardan birinin üstüne çıktı ve bir delikten baktı. Arkasındaki ışıkla o yöne bakınca duvarın arkasındaki boşluğu belli belirsiz seçebildi. Bomboştu.

Nichts, dedi. Hiçbir şey yok orada. Taşın üzerinden indi.

Yaşlı adam delikanlının yarasını inceledi. "Bu kurşun yarası değil" dedi. "İnlemeyi bırak. Gözünde bir şey yok. Kaşıkla kendi suratına çarptın herhalde." Delikanlı homurdandı. Ötekiler güldüler ve yerlerine oturdular; heyecan geçmişti.

Moussa ile Paul hiçbir şey duymadılar. Sanki bütün Prusya ordusu peşlerinden geliyormuş gibi koşturuyorlardı. Onları St. Paul'e sağ salim götürecek koridora varmak için, büyük bir dehşet içinde, basamakları nerdeyse uçarcasına, ayakları kayarak, düşüp kalkarak iniyorlardı. Bu deli gibi inişte halatlara tutunuyorlar, dirsekleri sıyrılıp dizleri soyuluyordu. Ayak sesleri ya da bağırtılar, tüfek ya da top sesleri duymak için kulak kesilmişlerdi ama kaçarken çıkardıkları ve çevrelerinde yankılanan takırtılardan başka hiçbir şey duymuyorlardı. En dibe hızla indiklerinde Paul'ün ayağı takılıp yüzükoyun düştü ve yere çarpınca bağırdı. Fenerin camı gürültüyle şangırdadı; çocuklar, bu kez bu sesin kesinlikle duyulduğunu düşünerek feci bir korkuya kapıldılar. Paul çabalayıp ayağa kalktı ve şans eseri kırılmayan feneri yakaladı. Moussa Fritz'i alıp kolunun altına bir futbol topu gibi kıstırdı ve ellerindeki kısıtlı ışığın elverdiği hızla koşmaya başladılar. Boyuna koridorlara dalıyor, genişleyen yerlerden ve bilmedikleri yerlere uzanan diğer koridorların dipsiz kara deliklerinin önünden sağa sola sap-

madan geçiyorlardı. Bu tempolu ilerleyişi yirmi dakika, hiç gevşemeden sürdürdüler. Bütün güçlerini sessizce koşmaya verdiler. Bir süre sonra takip edildiklerine dair hiçbir belirti olmayınca, korkuları, bu işten yakayı sıyırdıkları inancıyla, büyük bir coşkuya dönüşmeye başladı.

"Herifi gördün, değil mi? Gördün, değil mi?" dedi Moussa nefeslenmek için durduklarında, soluk soluğa. Ellerinden geldiğince ses çıkarmadan gülüyorlar, kaçışlarından ötürü göğüsleri bir inip bir kalkıyor, zayıf bedenlerinin her yanı korkuyla karışık bir coşkuyla tir tir titriyordu. Korkaklık suçlamasını, mağaradaki gerginliği ikisi de unutmuştu. Havada uçan ve hedefini bulan küçük pembe taşın görüntüsü dışında her şey yok olup gitmişti. Başarıları kuşkusuzdu. Düşmanın kanını dökmüşlerdi.

"Herifi hakladın! Tam gözünden!" diye haykırdı Paul. Gururla doluydu, hayatında hiç bu kadar mutlu olmamıştı. Cesurca bir şey yaptığını fark etti ya da daha doğrusu Moussa'ya yaptırdığını; ama hepsinin aynı hesaba çıktığını düşündü içinden. Subayların yaptığı da buydu; düşünüp bir şeyler bulurlar, sonra başka birisini bu işle fiilen görevlendirirler ve sonunda da saygınlığın en büyük kısmı onların olurdu. Ama Paul saygınlığı paylaşmayı dert etmiyor, çünkü kendisinin de bunda haklı bir payının olduğunu biliyordu. Çünkü kendisini bildi bileli hep korkmuş, hem de genellikle hep en saçma sapan şeylerden korkmuş ve Moussa'nın aklına çabucak gelivеren cesurca şeyleri yapmayı delicesine istemiş, ama sonra ya son anda caymış ya da başından sonuna kadar korkup sinmişti. Ama bu kez farklıydı, biliyordu bunu. Yabandomuzunun olduğu gün, korkuya yer olmayan o günkü gibiydi tıpkı. Kendini güçlü, yırtıcı ve yenilmez görüyordu.

Bir süre kulak kesilip, peşlerinden kimsenin gelmediğinden emin olunca rahatladılar; yollarına devam eder, koridorda gezintiye çıkmış gibi yürürlerken Moussa ile Paul sırayla Fritz'e savaşı anlatıyorlardı. Paul, askerin gözünün çıktığını ve misket gibi yerde yuvarlandığını gördüğünden gayet emin olduğunu bildirdi. Moussa, herifin o yaradan ötürü herhalde

kısa sürede öleceğini, belki de çoktan öldüğünü söyledi. Fritz dikkatle dinleyip takdir edercesine gülümsüyor ve iddia ettikleri şeylere hiç itiraz etmiyordu.

Bunu birilerine söyleyip söylemeyecekleri hakkında konuştular. Yaptıkları şeyden ötürü duydukları büyük coşkuyu hiçbir yetişkinin hissedemeyeceğini, çocuklara has bir içgüdüyle biliyorlardı. Gascon anlardı ve hatta gizlice takdir de ederdi; fakat onları tebrik faslını bitirdikten sonra sopayı da kapabileceğini düşündüler. Sonunda, o gün yaşadıklarını, kendi sırlarından oluşan uzun listeye katmanın daha doğru olacağı kararını verdiler.

St. Paul'ün altındaki av yerlerine geri dönüp de sıçan işinin çok bereketli olduğunu görünce sevindiler. Avlarını görmeden önce sesini duydular; pençeler teneke kutuları deli gibi tırmalıyordu. Loş ışıkta bütün tuzakların dolu ve sıçanla kaynadığını gördüler. Tuzakların içinden onlara kin ve korkuyla bakan bir sürü göz vardı. Her şeyi dişleyen ve birden ortaya çıkıveren uzun ince dişlerinden sakınmak için sıçanları kuyruklarından dikkatle tutup çuvalların içine attılar. İki çuvalı doldurup da çuvallar zorlukla taşıyabilecekleri kadar ağırlaşınca, onları bodrum merdivenlerinden sürükleye sürükleye yukarı çıkardılar.

Moussa bir yerde durdu ve sandık odalarından birindeki bir kutudan bir bez aldı. Fritz'i bu beze sardı ve gün ışığına çıktılar. Vakit geç olmuş, akşamüstü hava fena halde soğumuştu. Üstlerinde ceket yoktu ve yürürken titriyorlardı. Çuvallardaki sıçanlar korkunç bir gürültü çıkarıyor, cıyaklıyor ve çırpınıp duruyordu. Bütün bu hareketler ve zaman zaman çuvalı delip geçen dişler ve pençeler yüzünden yavaş ve zorlukla yürüyorlardı. Sokakta yanlarından geçen insanlar bu iki haşarı velede hayretle ve hor görerek bakıyordu. Hôtel Meydanı'na vardıklarında, sıçan satan işportacı karanlık çöktüğü için toparlanmaya başlamıştı. Her tarafları kan ve yara bere içindeki çocukları önce tanıyamadı.

Paul gururla "Sıçanlarınızı getirdik" deyince işportacı birden hatırladı. "Ah, asil avcılar." Çocukların yara berelerine

baktı ve sıçanları yakalarken olduğunu sandı. Elli franklık bir iş için başlarına yüz franklık dert açan bu talihsiz burjuva çocuklarına acıyarak bakıp başını salladı. Ve gördüklerinden anladığı kadarıyla, bu işi doğru da yapamamışlardı.

"Ama şuraya bakın" dedi, "bunları niçin böyle hep bir arada, çuvalların içine tıktınız ki? Ne yapmışlar görmüyor musunuz?" Çuvalları gösterdi; çuvalların her tarafında koyu renk lekeler vardı. Çocuklar bunun farkına varmamıştı. Çuvalların ağzını büzen ipleri çözüp içine bakınca, kürklü deri parçalarından ve kandan oluşan korkunç bir yığınla karşılaştılar. Tıkış tıkış yığılan ve panik halinde kurtulmaya çalışan sıçanlar birbirlerine saldırmıştı. Hemen hemen hepsi yaralı yahut ölüydü.

"Onları bu halde satamam" dedi. Çocukların bu çuvalları doldurmak için neler çektiğini biliyordu ama kimsenin yaralı hayvanları satın almayacağından da gayet emindi. "Bir dahaki sefere bu kadar çok hayvanı bir çuvala koymayın. Altı taneden fazla yok, anladınız mı?"

Sağlam kalmış sıçanları ayırma işini bitirdikten sonra işportacı onların alacağı parayı sayıp verdi. Moussa ile Paul, birkaç santimden oluşan küçücük para yığınını görünce düş kırıklığına uğradılar. Sıçan işi sandıklarından daha zordu. Ama yine de, Fritz'i bulmuşlar ve Prusyalıları vurmuşlardı.

Velhasıl, kötü bir gün olmamıştı.

"Ah, ah" dedi Moussa, şatoya yaklaşırlarken. "Bu, senin baban." Jules'ü araba giriş yolunda, mutfak kapısının yanında görmüştü. Görünüşleri, o andaki gibi, başlarına dert açacaksa eğer ve damın tepesindeki giriş yolunu kullanmayı gerektirecek kadar geç bir vakit değilse, eve çaktırmadan girmek için o mutfak kapısını kullanırlardı. Aşçı Madam LeHavre onlara, gördüğünden hoşlanmamışçasına bir bakış atar, ama kesinlikle bir şey söylemez ve üstlerini başlarını temizlemek üzere, arka merdivenlerden gizlice sıvışıp yukarı çıkmalarına göz yumardı. Ama bu kez işler yolunda gitmiyordu. Jules kapının önünde bir koltuğa oturmuş, piposunu yakmaya çalışıyordu.

Ellerinden geldiğince dikkat çekmeden albaya yaklaşıyor, kendilerini görmezden gelmesini diliyorlardı. Albay bir ara onları görmezden gelmiş, ama bu durum uzun sürmemişti. Paul albayın oturduğu yerin yanına bakıyor, görmemeyi, bu kez görmemeyi umuyordu. Şişeyi görünce yüreği burkuldu, sorunun bu olduğunu biliyordu. Babası sarhoştu.

"Nerdeydiniz?" Albayın sesi sinirliydi. Çocuklar boyunlarını büküp ayaklarını sürüyerek, isteksizce yaklaştılar. Jules koltuğa yığılıp kalmış, iyice yayılmıştı. Hava soğuktu ama paltosuz oturuyordu, soğuğun farkında değilmiş gibiydi. Gözleri bulanık ve kanlıydı. Alkolden dili şişmişti ve konuşurken dili dolaşıyordu.

"Dışarıdaydık işte baba. Herhangi bir yerde değildik."

"Dışarıda mıydınız? Bu halde mi? Domuzlara benziyorsunuz, pis domuzlara! Eve bu halde gelmeye nasıl cesaret ediyorsunuz? Siz baş belasısınız, terbiyesizsiniz! Sizde hiç gurur yok mu ha? Cevap ver Paul ve ben sana bir şey söylerken yüzüme bak. Sana bir soru sordum."

Paul gözlerini kaçırıyor, yere bakıyordu. Babasının böyle davranmasından nefret ediyordu. Son günlerde bu durumdan iyice nefret eder olmuştu, çünkü Jules bir aydır hep sarhoştu ve giderek kötüye gidiyordu. Hali çok iğrençti ve bazen öylesine sarhoş oluyordu ki, masada, Henri amcayla Serena yengenin önünde sızıp kafası yemek tabağının içine düşüyordu.

Birinde tam üç gün boyunca kaybolmuştu. Henri ile Gascon bir arabaya binip kentte onu aramaya çıktılar. Eve getirdiklerinde gecenin geç bir saatiydi. Paul uyandı ve onlar albayı odasına çıkarmaya çalışırken merdivenin yukarısından seyretti. Evi kusmuk kokusu doldurmuştu.

Jules şatodaki herkesi kırıyordu, hatta birinde Madam LeHavre'ı bile ağlatmıştı ki bu hemen hemen olanaksız bir şeydi, çünkü aşçı kadın katır gibi dayanıklı ve vurdumduymaz biriydi. Fakat Albay deVries insanı perişan eden dil darbeleri vuruyor ve bu baş belası hali apansız ve çok sık ortaya çıkıyordu. Onun daha önce hiç kimsenin görmediği bir yüzüydü bu ve Paul'ü feci korkutuyordu.

Son zamanlarda Paul'ün çevik davranıp da kaçamadığı hallerde onu tokatlamaya başlamıştı. Paul'ün ufacık bir kabahati, örneğin saçını taramayı unutması bile Jules'ü tahrik etmeye yetiyordu. Elinin tersiyle vurup, lafları geveleyerek hakaret ediyor, sonra kıpkırmızı kesiliyor, sakinleşiyor ve yürüyüp gidiyordu. Fakat asla, üzgünüm falan demiyordu. İlk kez olduğunda Paul'de öylesine büyük bir şok yaratmıştı ki, canı yanmadığı halde çocuk birden ağlayarak "Üzgünüm baba, kötü bir şey yapmak istememiştim" diye bağırdı, halbuki hiçbir şey yapmamıştı. Birinde Jules ona vururken Henri gördü bunu. Kontun yüzü asıldı ve müdahale etmek için davrandı ama sonra kendine hâkim oldu. Daha sonra Paul onların tartıştığını duydu. Sesleri yüksek çıkıyordu ve bazı camlar kırıldı; ama bütün ayrıntılar kapalı kapıların ardında, duyulmadan kaldı.

İlk birkaç olaydan sonra Paul, en iyisinin ondan tamamen uzak durmak olduğunu öğrendi. Tüm bunlara nasıl bir anlam vereceğini bilmiyordu. Değişim çok hızlı olmuş, her şey tümüyle değişmişti. Babası içki içmeye, savaşa gidişi gibi birdenbire, aynı gayret ve intikam dürtüsüyle başlamıştı. Babasının giderek ondan uzaklaşıp sertleştiğini görüyordu ve Jules'ün ona karşı kırıcı konuşmasından ötürü, kendisinin buna neden olacak bir şey yaptığından emindi.

"Bu geçecek" diyerek moral vermeye çalışıyordu büyükler ona, fakat aslında çocuğa ne diyeceklerini bilmiyorlardı. "O dayanıklı bir adam, bir albay" dedi Gascon. "Bunu atlatacaktır." Serena'nın içi bir tuhaf oluyordu ve birinde Jules'le Paul hakkında konuşmaya çalıştı. Zamanlaması çok kötüydü; Jules sarhoştu. "Memleketine dön" diye bağırdı Jules ona. "Sen git de deve boklarını kurcala. Ancak ondan anlarsın." Kadın ona öyle sert bir tokat attı ki eli acıdı; ama Jules güldü ve sendeleye sendeleye çekip gitti. Bunu hiç kimse görmedi. Serena tek başına kalıp ağladı. Bunu konta söylemedi. Ertesi gün Jules olayı hatırlamıyordu. "Amacı bu değil" dedi Paul'e. "Kafayı sana takmış falan değil. Hasta."

Élisabeth nerdeyse hiç evde yoktu; gelirse de gece geç vakit geliyordu. Paul emin değildi ama, annesiyle babasının artık

aynı odada yatmadığını düşünüyordu. Élisabeth Jules'ün giderek kötüleştiğini görünce Paul'e bir şeyler söyleme gereği duydu ve durumu açıklayacak bir şeyler bulmak için çabaladı. "O gazeteler yüzünden" dedi çocuğa.

Paris gazeteleri Jules'e hep düşmanca tavır almış ve rezalet olarak nitelenen duruşmanın ardından, "savaştan kaçan albay" davasında torpil, rüşvet ve yolsuzluk suçlamalarını herkese duyurmuşlar, ona bir an olsun rahat vermemişlerdi. Baş sayfalarında hep yerin dibine batırıyorlardı onu. Delesclu-ze'ün tam metin olarak bastıkları mektubuna inanıyor, karşı savlara hiç yer vermiyorlardı. Savcı bu gazetelere birtakım ayrıntılar vererek destek olmuş ve bunlar adamakıllı abartılarak kullanılmıştı.

Jules'ün resmi nerdeyse her gazetede boy gösteriyordu, öyle ki sonunda yüzü, Gambetta ya da Trochu kadar meşhur hale geldi. Sokakta hemen tanınıyor ve tabanı yanmış köpek gibi kaçıyordu. Onun hikâyesine yönelik ilgiyi artıran diğer bir başka hikâye de, geceleri kentten çıkıp düşman hatlarına sızarak Alman nöbetçilerin gırtlağını kesen ve sonra ganimet olarak getirdiği miğferleriyle geri dönen, Ignatius Hoff adlı, sıradan bir çavuş hakkında anlatılanlardı. Öldürdüklerinin sayısı dikkatle takip ediliyordu ve bu sayı sırf kasım ayında nerdeyse otuzu bulmuştu. Onun kahramanlığı bir efsaneydi ve bu zıtlık çok keskindi.

Jules'ün şişeye sarılması, salıverilmesinden sonraki on gün içinde olmuştu. Paris'i savunan güçlere gönüllü hizmette bulunmak için beş yahut altı kez girişimde bulunmuş, her seferinde şatoya geri dönmüştü. Askeri birliklerin eğitimi yetersizdi, organizasyonları çok kötüydü ve Jules gibi subaylara gerek-sinimleri vardı. "Beni istemiyorlar" oldu döndüğünde tek söylediği. "Beni istemiyorlar, almayacaklar." Ve Jules'ün, üniformasına atılan utanç verici yumurtaları ve daha da beter şeyleri, savunma güçlerindeki askerlerin onuru sayesinde temizleyemeyeceği anlamına geliyordu bu. Ve rom şişesine sığındı.

Paul bunların hepsini görmezden gelmek, sanki hiç olmamış gibi davranmak için elinden geleni yaptı, bunların çok

yakında geçeceği umuduna sımsıkı sarıldı. Annesinin Jules hapisteyken kabuğundan çıktığını görmüştü ve babasının da aynı şeyi yapacağını umut ediyordu. Her sabah uyandığında yeni bir başlangıç yapıyor, babasını görmeye, öfkesinin dinip dinmediğini, kılıcını yeniden parlatıp parlatamayacağını yahut onun hoşuna giden bir şey yapıp yapamayacağını görmeye can atarak kalkıyordu. Ama Jules'ün sabahki ilk görüntüsü bu umudu hemen suya düşürüyor ve Paul, babasının öfkeli gözlerini görünce, o gün hiçbir şeyin dünden yahut evvelki günden farklı olmayacağını anlıyordu.

Ama şimdi akşamın ilk saatleri ve albayın öfkesinin en şiddetli olduğu zamandı. Paul geç kaldığı, eve böyle pis, perişan bir halde geldiği için Jules'ün ona yönelik hiddeti giderek artıyordu.

"Özür dilerim baba" dedi Paul. "Biz oynuyorduk şu..."

"Kes sesini! Senin eğlencelerini dinlemek istemiyorum! Prusyalılar şehri kuşatmış, insanlar açlıktan ölmeye başlamış, sen oynuyorsun! Oynuyorsun! Sende hiç saygı yok mu? Sende hiç onur yok mu?" Paul onun dakikalarca süren, bitmek bilmez hakaretlerine katlandı. Moussa çaresizce yanında duruyor, çekip gidebilmeyi yahut Paul'e yardımcı olacak bir şey yapabilmeyi diliyordu. Rahibe Godrick Moussa'yla uğraşırken, oturup seyreden Paul'ün neler hissettiğini şimdi anlıyordu. Rahibeler ile albaylar insanlara nasıl hitap edileceğini aynı kitaptan öğreniyor herhalde, diye düşündü.

Paul'ün aklı karmakarışık oldu, babasının onların yaptığı şeyler hakkındaki sert düşüncelerini yumuşatmaya kalktı ve o günkü sırlarını kimseye söylememe konusunda Moussa'ya verdiği sözü çiğnedi. "Bir dakika baba" dedi, "dediğimi anlamadın. Şehrin altındaki tünellere girdik. Bir mağarada Prusyalıları gördük. İçlerinden birini gözünden vurup sakatladık. Çok fena hem de. Adam evine dönecek baba! Almanya'ya geri dönecek! Biz vatana hizmet ettik, gerçekten!"

Bu lafları duyan albay biraz düşündü ve titrek bacaklarıyla koltuğundan kalktı. Hikâyeyi dinlerken yüzü kızarmış, gözleri kısılmış, dişlerini sıkmıştı. Elleri titredi ve piposunu yere düşürdü.

"Sen de mi?" dedi. "Beni küçük düşüreceksin ha? Kendi oğlum, bir *erkeğin* Prusyalılarla nasıl savaşacağını bana göstermeye kalkıyor ha? Hem de böyle deli saçması bir hikâyeyle ha? On yaşında bir velet, albayın yapamadığını yapıyor ha? Ne... cüretle... bu..." Söyleyecek söz bulamamıştı; ağzı sessiz bir öfkeyle hareket ediyordu. "Seni piç!" dedi sonunda. Hızla savurduğu eli Paul'ün yanağına çarptı ve Paul'ü yere devirdi. Paul ikinci bir darbeyi önlemeye çalışıyormuş gibi ellerini kaldırdı. Jules'ün vurduğu yanağı kızarmıştı. "Hayır baba, lütfen, öyle değil. Bununla bir şeyi kastetmemiştim. Yalan değil bunlar! Moussa'ya sor. Biz yaptık bunu, gerçekten yaptık! Bundan gurur duyacağını sanmıştım!"

Jules dinlemiyordu. Gözleri, Paul yere düşerken elinden düşürdüğü kumaş paketteydi. Kumaş açılmış, içindeki kurukafanın bir kısmı meydana çıkmıştı. Jules sallana sallana eğilip onu yerden aldı. "Ve herhalde bu da öldürdüklerinizden biridir ha?" dedi kurukafayı bezin içinden çıkararak. "Aman Tanrım, Paul, çocuklar nedir bu yaptığınız? Mezar soymaya ne zaman başladınız?" Ve kurukafayı fırlatıp attı. Fritz evin yan duvarındaki taşlara çarparken Moussa ile Paul çaresiz ve üzgün bakışlarla seyrettiler. Fritz eskiydi, kuruydu ve binlerce parçaya bölündü. Bir tek çenesi sağlam kaldı ve toprağın üzerine düşüp oturdu.

Fritz hâlâ gülümsüyordu.

Moussa dördüncü sınıfın Rahibe Godrick'le geçen üç ayından sonra, sınıfta bu dertle yaşamayı öğrenmişti. Durumunun, siperlerde mermilerden kaçmaya çalışan ve üzerine misket bombası atılan bir askerinkiyle hemen hemen aynı olduğunu düşünüyordu. Gergin bir ilişki sürdürdüğü rahibe hakkında bir anlayış edindiğini düşünüyordu. İlişkileri hâlâ, öfke patlamalarıyla, sürtüşmelerle ve irade sınamalarıyla sürüyordu ama Moussa da, onun ağzının payını verdiği ve hatta bazen birtakım ufak tefek konularda galip bile geldiği kanısındaydı. Sonunda sınıfta çakacağını biliyordu, çünkü kadın onun "Moussa" yazdığı kâğıtlarına not vermeyi hâlâ reddediyordu ve bütün

kâğıtları böyleydi; ama babasıyla konuşup, bu okuldan ayrılmak için onu ikna etmeye karar verdi. Onlar zengindi, biliyordu, çok zengindi ve St. Paul'e devam etmesinin pek bir anlamı yoktu. Babası bir okul alabilir, istediği öğretmenleri maaşla çalıştırabilirdi. Konta karşı kullanacağı sözcükler ve ileri süreceği mantık konusunda birtakım ayrıntılar eksikti, fakat onları da bulacağından emindi. Zaman kısalıyordu. Bir sonraki ay sınıf raporları verilecek ve kontla hesaplaşma günü gelecekti.

Yılan yüzünden yediği dayaktan sonra, Pierre hariç, sınıftaki diğer çocuklar onu rahat bırakmıştı. Ondan nefret ediyor, uzak duruyor, ama cezasına katlanışından ve Rahibe Godrick'e karşı duruşundan ötürü, istemeden de olsa bir saygı duyuyorlardı. Kendilerinin bunu yapamayacağını biliyorlardı ve belki daha da önemlisi, onun hâlâ kendilerini dövebileceğini biliyorlardı.

Sınıfta çakacağının kesin olması bir yana bırakılırsa, o yılın okuldaki diğer yıllar kadar iyi gittiğini fark etti. Dersleri başardığını biliyordu ve haftalar geçtikçe durumdan daha da hoşnut kalıyordu.

Ama Rahibe Godrick muskayı gördü.

Kadın sınıfa günlük duayı yaptırıyor, her şeye kadir Tanrıdan, öncelikle St. Paul'deki gençlerinin ruhunu korumasını, sonra da kent kapılarını kuşatan Prusyalıları yok etmesini diliyordu. Moussa, kadının bağlantıları söylediği kadar iyi olsaydı düşmanların şimdiye kadar tepetakla olması gerektiğini hissetse de, iyi bir dua olduğunu düşündü. Kadın dua ederken Moussa'nın başı eğik, ama gözleri her zamanki gibi açıktı. Bu durum hem Moussa'nın hem de kadının küçük zaferlerinden biriydi. Moussa gözlerini kapatmayıp da başını eğdiğinde, kadın Tanrıya yeterince saygı gösterildiğini düşünüyor, Moussa da kendisine yeterince özgürlük verilmiş gibi hissediyordu. Bunu tartışmamışlar, ama bir orta yol bulmuşlardı.

Moussa o sabah alelacele giyinmişti ve muskası gömleğinden dışarı sarkıyordu. Dua sırasında Moussa dalgın dalgın onunla oynuyordu.

Çaat!

Moussa yerinden sıçradı ve daldığı derin düşünceler dağıldı birden. Kadının sopası, hâlâ yıldırım etkisi yapıyordu insanda.

"Ya senin dua sırasında oynadığın şey nedir Michel?" diye sordu Rahibe Godrick ve muskayı sopasının ucuyla dürttü.

Moussa geri çekildi. Kadının ona dokunmaya hakkı yoktu. "Hiçbir şey, Rahibe" dedi ve muskayı gömleğinin altına sokmaya kalkıştı ama kadın muskanın kaytanını Moussa'nın ensesine yakın bir yerden yakalayıp çekti, Moussa da onu gömleğinin içine sokamadı.

"Bu 'hiçbir şey' değil, Michel. Ben aptal değilim ve Tanrı-nın lütfu sayesinde, gözlerim de kör değil. Onu gayet net bir şekilde görüyorum. Sana bunun ne olduğunu sordum ve sen bana cevap vereceksin."

"O benim muskam, Rahibe."

"Ah, bir muska ha! İmansızların taktığı bir zımbırtı. Peki-yi bu muskayla hangi kötülükler önleniyor Michel?"

"Ben... ben bilmiyorum Rahibe. Şans getiriyor, o kadar."

"Şans getiriyor ha!" Sesinde bir küçümseme vardı. "Ver onu bana."

Moussa'nın yüzüne kan hücum etti ve yüreği hızlandı. Niçin o muskayı yerine koymamıştı? Kadın da bununla niçin uğraşıyordu ki? "O benim, Rahibe. Bana ait. O bana lazım. Ben onu hiç çıkarmam. Hayatımı kurtardı."

"Gerçekten, kurtardı ha! Demek bu tuhaf muskada Tanrı-nınki gibi güçler var!"

"Benim hayatımı kurtardı, Rahibe."

"Ver onu bana."

"Vermem!" Bunların olduğuna inanamıyordu. Her şey bir yana, ama muskası, olamazdı. Fırlayıp ayağa kalktı ve kapıya doğru koşmaya yeltendi ama kadın onu omzundan yakalayıp sertçe iterek yerine oturttu. Sopasını bıraktı ve serbest kalan eliyle muskayı tutup Moussa'nın boynundan çıkarmak için çekti. Moussa kıvranıyordu ve yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Kadın muskayı çekerken o da sımsıkı tutmuş bırakmıyordu, ama sonunda, kadının onu koparmasından korkarak bıraktı.

Rahibe Godrick muskayı kaldırıp herkese gösterdi. Muska kadının elinden sarkıyordu; koyu renkli bir kaytanın ucunda, kenarları dikilerek içindekiler gizlenmiş bir kesecikti bu. Kadın için bu bir şeytana tapınma aracı, sahte tanrılara kâfirce bir sunu, büyü ayinlerine ve vahşilerin dinsel törenlerine has bir günahkârlık takısıydı. Hepsinden kötüsü, her şeye kadir Tanrının gücünü doğrudan inkâr demekti bu.

"Bu, Tanrının hükmünde bir iğrençliktir" dedi sesini yükselterek. "Bu, O'nun emirlerinin çiğnenmesidir. Bir küfürdür. Tek bir Kilise ve tek bir gerçek Tanrı vardır ve bu" –muskayı salladı– "*bu* O'nun kutsal saydığı bir şey değildir. Michel bunu takarak, ona sahte bir güç atfederek ve onu bizim aramıza getirerek ebedi ruhunu tehlikeye attı." Moussa'nın gözleri kadının yapabileceği şeyden duyduğu müthiş bir korkuyla, kadının eline kilitlenmişti.

Rahibe Godrick, Moussa'nın tersine, her şeyin olduğu gibi sürüp gitmesine razı olmuş falan değildi. Aralarındaki barış hali biraz uzamışsa da, çocuğun pes etmeyeceğini biliyordu. O çocuk, Tanrının, onun tüm sürüsüne bulaşabilecek bir hastalığı taşıyan kuzusuydu hâlâ. Godrick için daima, şeytanın nefesi gibi muzır olan, ayrı bir damardan zehirlenmişti bu çocuk. Kadın bu muskayı hemen oracıkta yok etmeye, bir makas alıp onu tüm sınıfın gözünün önünde parçalamaya hazırdı. Ama Moussa'nın yüz ifadesine bakınca, elindeki şeyin bu çocuğu kendi isteklerine boyun eğdirecek bir araç olduğunu hemen anladı. Çocuğun gözlerinde, hiçbir ceza ve tehdit karşısında düşmediği kadar savunmasız bir ifade vardı. Bu muskanın onun için her şey demek olduğunu görüyordu. Çocuğu bırakıp masasına gitti. Bir kâğıt alıp üzerine alelacele bir resim çizdi. Sonra döndü ve sergilenecek duyurular için çivilerin bulunduğu sınıf tahtasına gitti. Resmi çivilerden birine geçirdi. Kabaca çizilmiş bir şeytan suratıydı bu ve çivi de alnının ortasını delip çıkıyordu. Sonra muskayı, sanki şeytanın boynuna asılmış gibi görünecek şekilde çiviye astı. Yaptığı el işinden hoşnut bir tavırla, sınıfa döndü.

"Cennet Prensi'nin resmini taşımayan paranın O'nun Krallığı'nda yeri yoktur" dedi sertçe. "İnsan elinden çıkma,

üstünde Tanrı sevgisinin damgası bulunmayan şeylerin cennette hiçbir değeri yoktur. Bu bir küfür, büyücülük ve hokkabazlıktır ve bu hayatta yeri yoktur. Bu bir zayıflığın, kötülüğe boyun eğmenin işaretidir. Onu şurada, layık olduğu boyna asılmış halde görün ve bunların birbirine ait olduğunu hiç unutmayın. Onun orada asılı kalacağı haftalar boyunca Michel'e bakacak ve inandığı sürece, şans için ona ihtiyacının olmadığını göreceksiniz. Tanrısı olanın şansa ihtiyacı yoktur."

Masasının çekmecesini açtı. Artık her seferinde yaptığı gibi, elini uzatmadan önce çekmecenin içini dikkatle kontrol ettikten sonra küçük bir tespih çıkardı. Onu Moussa'ya götürüp uzattı. "Bir şeyle meşgul olmak isteyen aylak ellerin yapacağı, bundan iyi bir şey yoktur Michel. Bu sana ders olacak ve bir gün, Efendimizden O'nun ışığını niyaz edeceksin." Moussa tespihi kadından almak için hiçbir harekette bulunmadı. Kadın onu sıranın üstüne koydu ve Moussa'ya arkasını döndü. Günün diğer derslerine başlamanın zamanı gelmişti.

Rahibe Godrick, kalbine bir mızrak saplasa Moussa'yı bundan isabetli vuramazdı. Moussa günün kalanında hiç yerinden kalkmadan, donakalmış ve şoke olmuş bir halde oturdu. Kadın, Moussa'yı koruyan şeyi, düşman bir dünyaya karşı kalkanını elinden almıştı. Muska onu yabandomuzundan, Fransız kurşunlarından, ateşli hastalıklardan, kazalardan ve bilmediği kim bilir daha nelerden korumuştu. O muskada dayısının, hiç görmediği bir adamın ruhu ve iyi niyeti vardı. Annesi ona amenokalden söz etmiş ve Moussa onu büyük, güçlü, dürüst ve bilge bir adam olarak düşlemişti. Böyle bir adam, etkisinden emin olmasa ona böyle bir muskayı asla vermezdi. Moussa o muskanın gücüne, yarın sabah güneşin doğacağına inandığı kadar büyük bir inanç duyuyordu.

Teneffüste sırasından kalkmayıp dışarı çıkmayı reddetti ve sonunda Godrick onu dışarı çıkarınca da sınıfın kapısının önünden ayrılmadı. Diğer çocukların olduğu yere gitmek istemiyordu. Çıplak hissediyordu kendini. Muskanın hâlâ orada asılı durup durmadığına bakıyordu. Oraya bakmadığı bir anda kadının onu kaldırıp atmasından, muskanın kaybolup git-

mesinden ve nerede olduğunu bilememekten çok korkuyordu. Derslerin hiçbirine dikkatini veremedi. Kadın konuşuyor, ama Moussa duymuyordu. Kadın, yapılması gereken bazı şeyler söylüyor ve Paul bunları yapması için onu dürtmek zorunda kalıyordu. Muska şeytanın boynunda asılı duruyor ve Moussa ne yapacağını düşünmeye çalışıyordu.

Dersler bittikten sonra diğer öğrencilerin gitmesini bekledi ve yaşamında hatırladığı en zor anlardan birini yaşayarak, masasında yazı yazan Rahibe Godrick'e yaklaştı.

"Evet Michel?" dedi kadın ona bakmadan. "Ne var?"

"Rahibe, muskayı okula getirdiğim için üzgünüm."

"Ben de." Sözcükler çok sert çıkmıştı ağzından.

"Rahibe, onu eve götürmeme bir izin verin, söz veriyorum bir daha takmayacağım, bir daha buraya getirmeyeceğim ve..." Sesinde bir yalvarış, Godrick'in o güne dek hiç duymadığı, çok ümitsiz bir ton vardı. Kadının hoşuna gitmişti bu. Düşündüğü doğru çıkmıştı. Çocuğu zayıf yerinden yakalamıştı.

"Diz çök Michel" diye emretti. "Başını eğ. Ve gözlerini kapat."

Moussa onun böyle bir şey yapacağını tahmin etmişti. Dediğini yaparsa kadının yumuşayacağını söyledi kendi kendine. Kadına, sanki karar vermekte zorlanıyormuş gibi görünmek için bir an durakladı, ama kararını zaten vermişti. Diz çöküp gözlerini kapattı. Dirseklerini kadının masasına dayadı ve ellerini birbirine kenetledi.

"Dua edelim." Kadın ona Efendimizin Duası'nı ve ardından da bir tövbe duası ettirdi. Kadının sözlerini tekrarlayarak bir daha günah işlemeyeceğine söz verdi. Sonra kadın ona, yüksek sesle bir dua, kendi söyleyeceği bir dua okumasını söyledi. Moussa ne yapacağını şaşırdı; söyleyeceği sözcükleri bulmak için çabaladı. Dua etmeyi bıraktığı günden beri kafasında hiç dua oluşturmamış ve hiçbir duayı başka biri duysun diye okumamıştı.

"Babamız, günahlarımı affet" diye başladı. Birçok duanın başında yer alan, basit sözlerdi bunlar. "Biliyorum, muskayı sınıfa getirmem yanlıştı. St. Paul'e getirmem yanlıştı yani. Biliyorum, burası senin evin ve ben buraya bir zarar vermek is-

tememiştim. Dersimi aldım, Tanrım, söz veriyorum ve bir daha yapmayacağım..." Ama "sen, Rahibe Godrick'in muskamı geri vermesini sağlarsan" demedi tabii. Her şeyden önce, kadın aptal değildi. Rahibeydi sadece.

Duayı bitirdiğinde az kalsın unutuyordu. "İsa'nın adına, amin" dedi.

"Amin" diye tekrarladı Rahibe Godrick. Moussa gözlerini açtı. Her şeyin düzelmiş olduğu umudu vardı gözlerinde.

"Şimdi onu alabilir miyim Rahibe?"

"Tanrının kurtuluşuna giden yolda, senin gideceğin daha çok uzun bir mesafe var Michel. Ettiğin sözleri, kendi yararın için söylenmiş ve niyetini gayet açık buldum. Gururuna, ölümcül bir tehlikeyle karşı karşıya bulunan ruhundan daha çok değer veriyorsun." Kadın ayağa kalktı ve Moussa'ya eliyle soğukça gitmesini işaret etti. "Muska yerinde kalacak."

"Rahibe, lütfen" diye yalvardı kadına, sesi titriyordu. "İstediğiniz her şeyi yapacağım."

"Bunu senden ben istemiyorum Michel, Efendimiz istiyor. Bunu anladığında, buna gerçekten inandığında ben bunun farkına varırım. O zaman o muskayı sana geri vereceğim ve sen onu kendin yok edeceksin. Şimdi git. İşim var."

Moussa kafasını sallıyor, bütün bu olanları anlamaya çalışıyordu. Kandırıldığını hissetti ve içi nefretle doldu. Öfkeden titreyerek ayağa kalktı. "Beni kandırdınız! Şeytandan da kötüsünüz siz! Nefret ediyorum sizden! Nefret ediyorum sizden!" Kadın hiç irkilmedi. Bakışları delici, soğuk ve sabitti, Moussa'nın hakkından geldiğini biliyordu. Artık onun Efendimizin yoluna gelmesi pek uzun sürmeyecekti.

Moussa sınıftan kaçarken gözyaşlarından ve korkunç bir öfkeden körleşmişti; kâh o kadını öldüreceğine, kâh o muskayı çalıp geri alacağına yahut gerekirse katedrali yakıp kül edeceğine yemin ediyordu. Ne yapacağını bilmiyordu. Ölmek istiyordu.

On Üç

"Sen çakalların arasında yaşıyorsun, seni silecekler, sana saldıracak ve diri diri yiyecekler."

Delescluze her gece geliyor, alay ediyor, sataşıyordu. Her gece hep aynı sözü tekrarlıyordu: "Senin dünyan bitti." İmparatorluğundan gayet emin albay ise bu saçma sapan lafa gülüyor, bunlardan hiç korkmuyor, hiç inanmıyor ve onun suratına tükürüyordu. Birden bir rüzgâr esiyor, tükürüğünü havada geri döndürüyor ve tükürük Jules'ün yüzüne yapışıyordu. Delescluze bunu görünce çığlık gibi bir kahkaha atıyordu. "Sana çok yakıştı Albay."

Hep tekrarlayan, sis gibi bir ağrıyla uyandı. Başı cayırdıyor, şakakları zonkluyordu. Dili şişmişti. Kurumuş ağzında ve boğazında iğrenç bir tat vardı. Yeni bir günün korkusuyla gözlerini sımsıkı kapattı. Yeni bir günle karşılaşmak istemiyordu. Cerahatli birer yara gibiydi günleri ve geçip gidiyordu birbirinin ardı sıra; bir sonraki tıpkı bir önceki gibi, yarını dünün fazlası, ikisinin arasına sıkışıp kalmış bugünü hep aynıydı. Uyanmaktan nefret ediyordu. Oda karanlıktı. Artık yalnızdı; yatağın öteki yanı boştu. Élisabeth oraya yatmış mıydı? Hatırlamıyordu. Kuşkuluydu bundan. Kadın artık ortak yataklarında yatmıyordu. Şatoda yattığından bile emin değildi. Önemi yoktu.

Yatağında toparlanıp oturur duruma geldi ve olağanüstü bir çaba harcayarak ayağa kalktı. Çok hızlı kalkmıştı, başı çok kötü döndü. Tekrar oturdu ve başını ellerinin arasına aldı. Başı nasıl bu kadar çok ağrıyabiliyordu? Gece ne kadar içtiğini hiç bilmiyordu. Geceyi nerede geçirmişti? Evde mi? Dışarıda mı? Yanında biri var mıydı? Çok bulanık birtakım anılar vardı; Paul, akşam yemeği falan. Hayır, o daha önceki geceydi.

Birisi ağlıyordu, birisinin yüzü gelip onun yüzüne dayanmış ve kendisi kızmıştı ve... birisinin canını mı yakmıştı yoksa? Sanmıyordu. Ama bilmiyordu da. İşin en kötü tarafı buydu; vahşi adamın vurup vurmadığını bilmemek. Kendisini ailesinden birine vururken düşünemiyordu. Yıllar boyu, ne kadar öfkelense de daima sinirlerine hâkim olmuş, sıkıca düğmeleyip hep içinde saklamıştı ve çok fazlalaştığında da sinirini çıkaracağı askerleri vardı daima. Fakat onlar bile Jules'ün elinin tersini hiç yememişti. Fazladan talim yaparlar, tayınları kesilir ya da bütün gece yağmur altında dururlardı sadece. Ürperdi ve ta ruhunun derinliklerinde hissetti bunu. Paul'e vurmuştu. Biliyordu. Bunu yaparkenki durumu hatırlamıyor, ayrıntılarıyla gözünün önüne getiremiyordu ama yaptığını biliyordu. Neydi ki Paul'e vurmasına yol açan neden? Bir şey yoktu, hem de hiçbir şey yoktu; ama çok öfkelenmiş, öfkesi içkiyle şiddetlenmiş, içki onun aklını başından almış ve kendine hâkim olamamıştı ve neler olduğunu bilmiyordu. Onun içinde bir yabancı, şişenin içinde yaşayan, içkiyle dışarı çıkan bir yabancı, yüzü kızgın, elleri güçlü ve kini korkunç bir yabancı vardı ve bu yabancının öfkesi büyüyüp sonunda körleşiyor ve dünyada hiçbir şey onu durduramıyordu.

Bilinci yerine gelince kendini yaşlı, yorgun ve yitik hissetti. Giyinmek ya da yemek yemek yahut saçını taramak gibi en basit şeyleri yapmak bile yorucuydu. Her zaman iyi olan iştahı yok olup gitmişti. Evin içinde dolaşıp duruyor, odalara girip çıkıyor ama niçin girdiğini bilmiyordu. Henri'nin gazetelerini karıştırıyordu ama sayfalar bulanıktı, konu falan yoktu. Kilerdeki kutuların ve kavanozların üstündeki etiketlere bakıp duruyordu. Bir koltuğa oturuyor, çatıda koşuşan sincapların sesini dinliyordu.

Oğluyla karşılaşmaktan olabildiğince kaçınıyor, oysa onunla bir arada olmayı müthiş istiyor, ama çocukla nasıl konuşacağını bilmiyordu. Ona ne söyleyeceği hakkında hiçbir fikri yoktu. Aslında yıllardır bu konuda hiçbir fikri yoktu ama kullanacağı sözcükler hep damla damla da olsa gelmişti. Oysa şimdi sözcükler tümüyle kurumuştu ve göz göze geldik-

lerinde bakışlarını ilk kaçıran, baba, yani yabancı oluyordu. İnsanın kendi oğlunun karşısında sessiz kalması ve utanç duyması dünyanın en korkunç duygusuydu.

Yatağına oturdu ve midesi bulandı. Bunun ardından hemen, boğazından yükselen safra geldi. Hemen kalktı ve sendeleyerek lazımlığa doğru birkaç adım attı. Dizlerinin üstüne düşüp kollarıyla lazımlığı sardı, yüzünü lazımlığın tam üzerine getirdi ve tekrar tekrar kustu; öğüre öğüre, hiç durmayan, hiç rahat vermeyen, midesini harap eden ve öksürtüp nefes nefese bırakan, korkunç sarı bir safra çıkardı. Bu ıstırap geçene kadar soğuk metale dayadı yanaklarını. Ayağa kalktı ve elini yüzünü yıkamak için su teknesini doldurdu. Su onu biraz yatıştırdı, fakat ıstırabını gerçekten azaltacak tek şey zamandı. Zamanın bir işe yarayıp yaramayacağını da bilmiyordu artık.

Panjurların açılmamış olduğunu gördü. Dışarıda hâlâ geceydi. Şato sessizdi. Bitkin bir halde yatağına geri döndü ve o zaman, etajerin üstünde, buruşturulmuş kâğıtları gördü. Bir dehşet dalgası halinde geri geldi her şey; bir önceki geceyi, en azından bir kısmını hatırladı ve içinde kaynayan kederi hissetti yine.

Élisabeth olmayacaktı; ne o gece ne de daha sonra. Kadının yaptığı şeyi fark etmişti. Jules dolaplardan birinde bir şişeyi ararken bir kutuyu devirmişti; içinde kâğıtlar vardı. Kâğıda parlak kırmızı bir mumla piskoposluğun mührü vurulmuştu, kâğıtta kendi adını görünce okudu. İçki içmişti ve okuduklarını anladığından emin olması için bir sürenin geçmesi gerekti. Okudu, sonra tekrar okudu, artık bir yanlışlık olamazdı. Kilise tarafından, Jules ya da Élisabeth deVries yaşadığı sürece muazzam miktarda bir para, ölümlerinden sonra da Paul'e bunun yarısı tutarında bir para verilecekti.

Élisabeth içeri girince ona kâğıdı gösterdi. Kadının yüzünde renk kalmadı ve kâğıdı hemen kapıp aldı.

"Bu senin dert edeceğin bir şey değil canım" dedi kadın, onu ciddiye almaksızın. "Senin kafanda yeterince dert var zaten. Onunla ben ilgilenirim." Ardından dönüp gitmeye yeltendi.

"Dert edecek bir şey değil deme bana" diye gürledi Jules. "Okudum onu. Bana bunun ne demek olduğunu söyle. Bunu bilmek hakkım."

"Sen içtin mi çok huysuz oluyorsun" dedi kadın; yine dönüp gitmeye yeltendi ama Jules onu omzundan yakaladı ve olduğu yerde geri çevirdi.

"Bana bunu yapma! O kâğıtta yanlış bir şeyler olduğunu anlamayacak kadar sarhoş değilim. Nedir o, söyle bana!"

Élisabeth içini çekti. Demek Jules onu bulmuştu. Bulacağını biliyordu zaten, er ya da geç. Biraz erken olmuştu demek. "Pekâlâ" dedi, "haklısın. Senin için yapılan şeyleri bilmeye hakkın var." Yatağa oturdu ve piskoposla yaptığı işi sakin bir tavırla anlattı. Tasasız, soğukkanlı davrandı ve her şeyi söyledi. Jules öyle afallamıştı ki şişesini unuttu ve bir koltuğa küt diye yığılıp kaldı. Uzun süre hiç konuşmadan, duyduklarını tam olarak anlamaya çalıştı.

"Nasıl yaparsın bunu Henri'ye?" diye sordu sonunda. "Nasıl yaparsın? O bizim ailemizden biri. Bize bir ev verdi."

"O bizim için hiçbir şey yapmış değil. Burası senin babanın evi. Senin ağabeyin ne kadar *merhametli* biriymiş ki bu evi seninle ve ailenle paylaşma lütfunda bulunmuş. Ailenin serveti *ağabeyinin* elinde ve bunu kendisi kazanmış değil. Ne kadar büyük, iyi ve soylu bir adammış bu senin ağabeyin." Sesinde bir acılık ve iğneleme vardı.

" Kont o. Bu tamamen onun hakkı. Bunu biliyorsun."

"Benim tek bildiğim, senin her şeyi korkunç bir şekilde karmakarışık hale getirdiğin Jules ve hapiste olduğun, savaştan kaçma suçuyla yargılandığın. Seni oradan çıkarmak için yapmam gerekeni yaptım. Ailemiz için yaptım bunu. *Bizim* ailemiz için."

"Henri de bizim ailemiz" dedi Jules sersemlemiş bir halde.

"Senin ailen, belki. Ama benim için ya da Paul için hiçbir şey yapmadı. Ve ayrıca, yapılan şey ona dokunmaz ki. Onun için zerrece değişiklik yaratmaz, ama bizim için çok şeyi değiştirir."

"Niçin ona sormadın? O her şeyi yapardı. Elbette yardımcı olurdu. Elinden gelen her şeyi yaptı benim için."

Élisabeth küçümsercesine güldü. "O zayıf bir adam Jules. O, *doğru* olmayan hiçbir şeyi yapmaz. Leş gibi düzen kokuyor. Seni bir infaz mangasından kurtarmak için, benim yaptığım gibi, yapılması gerekli bir müdahalede asla bulunmazdı. *Mon Dieu,* Jules, o, *adaletin* seni serbest bırakacağına güveniyordu. Olanları göremeyecek kadar körleşmişti. İdam mangasının önüne çıkmayı mı tercih ederdin? Ben yapılması gerekeni yaptım. Ağabeyin avukatlar tuttu ama seni kurtaran *bendim.* Ve bu arada da geleceğimizi garantiye aldım. Bunu bizim için yaptım Jules. Görmüyor musun bunu? Bilmiyor musun? Hepimiz yeniden bir arada olalım istiyorum. Özgür olalım istiyorum. Ailemiz layık olduğu şeylere kavuşsun istiyorum." Élisabeth kalkıp odanın öteki tarafına gitti. Jules'ün önüne gelip diz çöktü ve Jules'e sarılmaya, onu ikna edip, yaptığı şeyi kabul ettirmeye çalıştı.

Jules sert bir şekilde itti kadını. Élisabeth'in ifşa ettiği şeylerden ötürü perişan olmuş, sersemlemişti ve bunların en sarsıcı olanı da kadının onun özgürlüğünü satın almış olmasıydı. Kadın onun, suçlamaların gülünç ve beraat kararının haklı olduğu, suçlu olmadığı için beraat ettiği inancını yıkmıştı. Gazetelerin ve halkın çirkin iddiaları başından beri doğruydu demek; mahkemenin kararı satın alınmıştı. Jules daima kurallara uygun yaşamıştı ve kibirli yahut resmi tavırlı davrandıysa da, yaşamında hiçbir belirsizlik yoktu. Şimdiyse kendi saflığını düşündükçe ürperiyordu. Dünyası hakkında hiçbir şey bilmiyordu ya da bu dünyadaki hiç kimseyi tanımamıştı.

"Bunu tasvip edeceğimi mi sanıyorsun? Yoksa bir an, kendi ağabeyime sırtımı döneceğimi mi sanmıştın?"

"Ben yalnızca, senin karını ve oğlunu düşüneceğini sanmıştım Jules."

"Tanrım, Élisabeth." Baygın gözleriyle baktı kadına. Omuzları düşmüş, koltuğuna çöküp kalmıştı. "Hiç bilmiyorum. Sen hayatta hep küçük numaralarınla uğraştın, hep kendi tarzında bir şeyler yapmaya çalıştın. Bunları yapmana ben izin verdim, hatırlayamadığım kadar çok kez hem de. Ama bu... senin bu yaptığın kötülük. Kötülüğün ta kendisi. Doğru-

su, senin böyle bir şey yapabileceğini görmek mi, yoksa ne kadar aptal olduğumu fark etmek mi beni daha çok sarstı bilmiyorum." Üzüntüyle başını salladı. "Henri'ye söyleyeceğim tabii. Yaptığın şey düzeltilecek."

Sesindeki kesinlik son derece açık, sesinin tonu yanlış anlaşılmayacak kadar belirgindi. Aklı başına gelmişti ve tereddüt etmeyecekti. Élisabeth kaybettiğini, daha fazla tartışmanın yararsız olduğunu anladı.

"Bu yapacağın, oğluna ve karına zarar vermekten başka bir şeye yaramaz."

"Sen benim karım değilsin Élisabeth. Benim karım çoktan öldü ve benim bundan hiç haberim olmadı. Oğlumun geçimini her zaman olduğu gibi sağlayacağım. Hiçbir zaman zengin olmayacak, fakat iyi olacak, tüm bunlara rağmen, senin ona yaptıklarına rağmen. Şerefimize sürdüğün bu lekeye rağmen."

Élisabeth kalktı, gözleri öfkeden çakmak çakmaktı. Değerli kâğıdı eliyle sımsıkı tuttu. "İstiyorsan söyle. Ama sana hiçbir hayır getirmeyecek. Bu artık oldu ve sen yahut kont bunu düzeltemezsiniz. Sen bir ahmaksın Jules, küçük bir adamsın. Senden iğreniyorum. Git de kendini şişene göm sen." Gerisi Jules'ün belleğinde bulanıktı. Öfkeyle patladığını, kadına vurduğunu, içindeki tüm öfkeyle ve tüm çaresizliğiyle vurduğunu biliyordu. Kırılmış bir masa vardı. Élisabeth'in mor perdeleri buruş buruş yere düşmüştü, yatağın dibinde de kırık bir tabak duruyordu. Tüm bunların nasıl olduğunu hatırlamıyordu. Bağırtıları hatırladı. Kadının tek bir damla gözyaşı dökmediğini ve giderken ona nefretle, büyük bir tatmin duygusuyla baktığını hatırlıyordu. Ondan sonra çok içmiş olsa gerekti. Şimdiki halinden anlıyordu bunu. Safra geldi yine, birdenbire ve şiddetli bir şekilde. Lazımlığın durduğu yerde, döşemenin üstüne kıvrıldı ve öğürmekten midesine sancılar girdi.

Sancılar geçince kendini daha iyi hissetti. Orada, nerdeyse bir saat boyunca hiç kımıldamadan, gözleri açık ama hiçbir yere odaklanmadan öylece yattı. Sonra kalkıp elini yüzünü yı-

kadı yine. Odasında bir süre, ne yapmak istediğini bilmeden bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdu. *Amaçsızlık, hep amaçsızlık.* Vakit henüz çok erkendi; gece yarısını biraz geçiyordu. Tekrar uykusu gelmeyecekti, şişe olmadan yani. Etajerin üzerinde duran şişeye baktı, elini uzattı ama birden durdu. Daha fazla içmenin düşüncesi bile midesini bulandırmıştı. *Olağandışı bir şey. Yeteri kadar içmiş olsam da.*

Kılıcının, fildişi saplı, kartal başlı kılıcının her zaman asılı durduğu şömine rafının önüne gelip durdu. Kılıç ondan önce babasının ve dedesinin, daha öncesinde de büyük dedesinindi. Kılıcın uzun bıçağı Waterloo ve Kırım'da Fransa'nın düşmanlarının kanını dökmüştü. Büyük Devrim sırasında da Fransız evlatlarının kanını dökmüştü. Kendisi de üç kıtada taşımıştı bu kılıcı. Kestiği onca ete ve kemiğe rağmen, onu taşıyan erkeğe şeref kazandırmaya hazır bir halde, jilet keskinliğiyle parıldardı daima.

Ama şimdi, eskiden asılı durduğu yer boştu. Daha birçok şey gibi, kılıcını da kaptırmıştı Delescluze'e.

Başka bir kılıcı daha vardı; İtalya seferinden sonra armağan edilmişti ona. O kılıcı dolaptaki tahta kutusundan çıkardı ve pencerenin yanındaki koltuğa oturdu. Dışarıda, nehre doğru giden uzun araba yolu boyunca yükselen büyük kestane ağaçlarının arasından uzakları görüyordu. Hilal şeklindeki bir ay, rüzgârda sallanan kuru dalları zar zor görebileceği kadar bir ışık veriyordu. Bütün yapraklar dökülmüş, ağaçlar çıplak kalmış, kışın beyaz mantosuna hazırdı. Pencereyi açtı. Rüzgâr soğuktu ve sonbahar gecesinin havasıyla doldurdu odayı. Etajerin üstündeki kâğıtlar telaşla uçuştu. Dışarısı sessiz ve sakindi. Orada, hiç kımıldamadan, saatlerce oturdu; başı korkunç ağrıyor, ama yavaş yavaş kendine geliyordu.

Paul'ün onun için, neredeyse bir ömür önce yaptığı oyuncak askeri tutarken buldu kendini. Paul'ün tren istasyonunda verdiği günden beri hep saklamıştı onu. Oyuncak asker cebinde durduğu süre boyunca bir imparatorluk yıkılmış ve Delescluze delice planını yapmıştı. Bu oyuncak, hücrede yatarken ona arkadaş olmuş, kariyerinin çöküşüne tanıklık etmişti; ev-

liliğinin çöküşüne de. Kolunun olması gereken yerde bir dal bulunan, miğferi ceviz kabuğundan ve düğmeleri boyayla yapılmış küçük askeri elinde evirip çevirdi. Asker ona aptalca gülümsüyordu. Jules bunu, bu gülümsemeyi seyretmekten büyük zevk alır olmuş, zaman geçtikçe bu yüz bir karakter kazanmış ve onun da anlatacağı kendi hikâyeleri olmuştu. Oğlundan aldığı tahta parçası, zamanla bir tahta parçasından öte bir şey haline gelmişti. Paul harika bir iş yapmıştı.

Koltuktaki albay için saatler ağır geçiyordu. Nasıl olup da her şeyin böyle kötüye gittiğini, bunca insan için her şeyi böylesine korkunç hale getirecek ne yaptığını düşünüyordu. Bunları tekrar düzeltebileceğinden hiç umudu yoktu. Askerleri ölmüştü, hepsi ölmüştü. Er Étienne de. Evliliği bitmişti. Ağabeyi, onun karısı tarafından dolandırılmıştı. Oğlu ona bir yabancıydı. Hayatını adadığı İmparatorluk Muhafızları dağıtılmış ve hiçbir saygınlığı kalmamıştı. Onun kimliği ve kılıcı, kentin kapılarına dayanmış Prusyalılar kadar istenmeyen şeylerdi nerdeyse. Şerefi, bir mahkemenin satın alınan kararıyla aklanmıştı. Halk, bu dönek, kaba ve onun hayatını cehenneme çeviren halk onun adını küfürle anıyordu. Delescluze yapmak istediği her şeyi başarmıştı. Okuduğu delice lanet gerçekleşmişti.

Benim yok etmek istediğim sen değilsin Albay. Senin şerefin.

Saatler kâbuslarla, ağır ağır geçti ve Jules'ün şeytanları, etrafında fır dönerek ateşlerini yaktılar, sonunda kızgın alevleri ruhunu yakmaya başladı. Gözleri ve elleri hep gelip kılıcın üzerinde duruyordu. Uzun ve korkunç bir yoldan geçmişti ve şimdi de, elinde çelik bir kılıçla otururken, nihayet bu yolun sonunu görmeye başlıyordu. Bu düşünce son birkaç aydır birkaç kez gelmişti aklına. Önceleri kızarak, iğrenerek ve gayet kararlı bir şekilde hep atmıştı kafasından. Ama zaman geçtikçe bu düşünce daha sık gelmeye, Jules'ün tepkileri de zayıflamaya başlamıştı. Bu düşünceden eskisi kadar korkmaz olmuştu ve sonra, ne zaman olduğunu bilmiyordu ama tepki göstermeyi de tümüyle bırakmıştı. Pencerenin önünde otururken de bu düşünce yine inatla diretiyordu ve gitmeyecekti. Nihayet

özgür bıraktığı bu düşünce onun içinde dalgalar halinde dolanır ve tüm bedenini boydan boya geçerken, düşüncenin kutsal ferahlığını hissetti ve üzüntüsü nerdeyse geçer gibi oldu. Nasıl da bıkmıştı her şeyden, nasıl da bıkmıştı mücadeleden, nasıl da bıkmıştı yaşarken ölmekten. Bunu bitirmek ne kadar da kolaydı; Paul olmasa, sadece Paul olmasa ne kadar da kolaydı. Yine de, Henri'nin çocuğa daima, kendisi kadar iyi babalık yaptığını biliyordu; birçok yönden, ondan daha iyi hatta. Ve Serena o çocuğa kendi annesinden daha fazla zaman ayırıyordu. Paul acı çekecekti, evet, ama sonunda daha iyi olacaktı.

Koltuğundan kalktı ve aylardır hissetmediği bir kararlılıkla hazırlıklarını yaptı. Masasına oturdu ve bir kâğıt ile bir dolmakalem çıkardı. Ağabeyine bir mektup yazdı ve onun arazisine olanları, Élisabeth'in söylediklerinden hatırlayabildiği kadarını, ayrıntılı bir şekilde anlattı. Herkesin üzerine yüklediği ve tekrar yükleyeceği külfetler için özür diledi. Henri'den, Paul'e her zamanki gibi göz kulak olmaya devam etmesini rica etti. Bitirdikten sonra başka bir mektubu, bu kez Paul'e yazdı ve ikisini ayrı ayrı zarflara koydu.

Gardırobuna gitti ve üniformasını çıkarıp serdi. Üniforması ütülü ve tertemizdi; kırmızı pantolonun yanında ceketi parlak beyazdı; pırıl pırıl kemeri, kırmızı kuşağı, şeritleri ve yaşamının rengârenk simgeleri olan süsler vardı. Üniformasını kusursuz hareketlerle, her ayrıntının üzerinde titizce durarak ve her şeyin tam gerektiği gibi olmasına dikkat ederek giydi.

Giyinmeyi bitirdikten sonra aynada eleştirel bir gözle baktı kendisine. Her şey mükemmeldi. Tabancalarını kutularından çıkardı ve kılıcını kuşandı. Odasının penceresini, şatonun diğer kısımları soğumasın diye kapattı. Kapıyı sessizce örtüp aşağıya, salona indi. Mektupları antredeki bir sehpanın üzerinde, görüleceğini bildiği bir yere koydu ve sonra yukarı çıktı.

Uzun, karanlık koridorda yavaşça yürüdü. Işığa gerek duymuyor, çünkü her biri böylesine yoğun anılarla dolu odaların

önünden geçen bu koridoru gayet iyi biliyordu. Çocukken Henri'yle burada oynamışlardı. Sonra büyümüşler, oğulları doğmuş, anneleri ve babaları ölmüştü. Kapının tokmağını buldu, sessizce çevirdi ve içeri girdi.

Moussa uyuyor, hafifçe horluyordu. Paul öteki yataktaydı. Perdeler açıktı ve ayın soluk ışığı odaya vuruyordu. Jules gidip Paul'ün yatağının yanında durdu. Oğlunu, yastığın üzerinde pırıl pırıl parlayan darmadağın saçlarını, çok şeyler ifade edebilen, o hep çok masum yüzünü seyretti. Kontrolünü yitirdiğini, şiddetli bir acıyla boğazının kasıldığını hissetti. Paul'ü uyandırıp onunla konuşmayı düşündü, ama söyleyecek söz bulamayacağını biliyordu ve böylesi daha iyiydi. Eğildi ve Paul'ün alnındaki saçları yavaşça kaldırdı. Onu öpmeye niyetlendi, ama vazgeçip geri çekildi. Uzunca bir süre orada, kendisiyle mücadele vererek, öylece durdu. Sonra döndü ve sessizce kapıya doğru yürüdü. Eli kapının tokmağında bir an, sanki geriye dönecekmiş gibi durakladı. Ama sonra omuzları dikleşti, dışarı çıktı ve kapıyı arkasından çekip kapattı.

Ahıra gidip atlardan birini eyerledi. Bir zamanlar çok huysuz ve gururlu, fakat ateşi zamanla sönmüş, yaşlı bir aygırdı bu. *Tıpkı benim gibi,* dedi içinden. Hareketlerini otomatik bir şekilde, hiç düşünmeksizin yapıyordu. Battaniye, eyer, kolanlar; her şey kontrol edildi ve bir kez daha kontrol edildi; her şey daha önce belki bin askere öğrettiği gibi, tam gerektiği şekilde yapılmıştı. Hazır olunca dizginleri tuttu ve atı dışarıya, kapalı kapıların dışına çıkardı. Ata kolayca biniverdi ve belindeki kılıcı düzeltti. At ve binicisi şatonun yanından yavaşça geçtiler. Jules bu ağaçları, bu damı, buraların her santimini biliyordu. Burayı hep çok sevmişti. Kâğıt üzerinde onun olmaması hiç önemli değildi. Burası hep onundu.

Jules Boulogne Ormanı'ndan geçerken göğün doğu tarafı şafağın ilk ışıklarıyla harelenmişti. Gece hâlâ ondan yanayken hedefine varmak istediğinden, atını hızlandırdı. Askeri kampların önünden geçti; nöbetçiler yarı uyanıktı ve onun geçişini sessizce seyrettiler. Neuilly'yi, Villiers'yi, St. Ouen'ı atını tırısa kaldırarak geçti ve St. Denis yakınlarındaki büyük

Fort de l'Est'in çevresinden dolaştı. Fransız mevzilerinin en dış sınırına vardığında, yolunu kapatan bir karakolun tek bir nöbetçisi çıktı karşısına; nöbetçi, bu adamın sabahın bu saatinde burada ne aradığını ve daha da önemlisi, niçin *bu* yöne gittiğini anlamamıştı.

"Buradan geçemezsiniz efendim" dedi delikanlı heyecanla. "Bu yol bütün geçişlere kapalı. Komutanlığın emri böyle efendim."

"Çekil yolumdan asker" diye karşılık verdi albay. Otoritenin kuşku götürmeyecek kadar kesin sesini duyan delikanlı söyleneni yaptı. Jules atın temposunu bozmadan yoluna devam etti. Anayoldan ayrılıp toprak siperlerin, eski topçu mevzilerinin yanından ve boş tarlalardan geçti. Her yer terk edilmişti ve ürkütücü bir sessizlik vardı. Buraya, mevzilerin arasına artık hiç kimse girmeye cesaret edemiyordu.

Jules güneş hemen hemen doğmak üzereyken durdu ve dürbününü çıkardı. Ufku dikkatle gözledi ve nihayet aradığını buldu. Çevresinde alçak istihkâm duvarları bulunan bir köy eviydi bu. Başındaki tipik miğferle sırtını evin duvarına dayamış, oturan bir nöbetçi gördü. Nöbetçi uzun bir süre hiç kıpırdamadı. Derin bir uykudaydı. *Prusyalıların gururu,* dedi içinden Jules. Dürbününü kılıfına koydu yine. Güneşin doğuş açısına bakarak, yükselince nereye geleceğini tam olarak kestirdi; bunu bir avantaj olarak kullanmak istiyordu. Kılıcını çekti ve eğilip atın boynuna avcuyla hafifçe vurdu. Savaşa başlamadan önce, hayvanı sakinleştirmek ve her şeyin yolunda gideceğini bilmesini sağlamak için hep yaptığı bir şeydi bu. "Seninle ikimiz küçük bir alayız" dedi Jules. "İkimiz yalnız ve iyi yapmak zorundayız bunu." Sessizce doğrulup, dimdik ve hareketsiz durdu. Gözlerini kapatıp sabah havasını içine çekti. Gülümsedi. Doğan güneşin ilk ışıkları ufuk boyunca yayılmış ince bulutlara vuruyor ve renklerini pembeye çeviriyordu. Sırtında hoş bir ılıklık hissetti. Güneş arkasından gelecek, düşmanın gözlerine vuracaktı. Güneş ışıklarının köy evinin damına vurduğunu, sonra yavaş yavaş aşağıya indiğini ve nihayet nöbetçinin miğferinde yansıdığını gördü.

Jules atını sert bir ayak darbesiyle mahmuzladı. Yaşlı hayvan önce bir tökezledi, ama sonra dengesini sağladı. Önce hızlı bir tırısla, sonra dörtnala, gittikçe hızlanarak geçtiler düzlüğü. *Hazır ol,* dedi Jules, muharebeye koşan süvarilerin hazırlık nakaratıyla. Yumuşak toprak, atın toynaklarının sesini boğuyordu. *Safları sıklaştırın, hep beraber.* Jules tuhaf bir şekilde kendinden kopmuştu; bu işi yapan değil de, seyreden biriydi sanki. Havada süzülüyormuş gibi bir duygu, uçan bir kuşun hafifliğini hissediyordu. *Dizler yaklaşsın, yandakinin çizmesine yanaş.* İstihkâm duvarı hemen önlerindeydi. *Hedefini seç.* Kılıcı yukarıya kalktı ve yükseldiler.

Jules ile atı duvarın üzerinden süzüldüğünde Prusyalı nöbetçi kendisine çarpanın ne olduğunu hiç anlayamadı. Alarm vermeye kalmadan kafası gövdesinden ayrılmıştı. Miğferi yere düşüp takırdadı ve bu ses gök gürültüsü gibi çıkan toynak seslerinin arasında kayboldu. İçerdeki askerlerden birkaçı sendeleyerek dışarı çıktığında, delirmiş İmparatorluk Muhafızları albayının hiç durmadan savrulup duran kılıcı tarafından birbiri ardından biçildiler, yüzlerindeki şaşkın ifadeyle. Onları tabancayla vuruyor, kılıcıyla doğruyor, hiç ses çıkarmadan, miğferinin altında yırtıcı bir azimle sabitlenmiş gözleriyle, şaşkın ve kargaşa içindeki Prusyalıların arasından geçiyordu, şafakta dehşet ve ölüm yağdıran, korkunç bir derviş gibi. Dört kişi yere serildikten sonra birisi bir el ateş ediverdi. Kurşun Jules'ün koluna geldi ve elindeki kılıç düştü. Diğer elini kaldırıp ona ateş etti ve beşinci piyade de öldü. Sonra başka silahlar atıldı evden ve atla binicisi karakolun avlusunda hızla dolanıp dururken, Prusyalıların tüfekleri hedeflerini vurmaya başladı. Jules önce göğsünden, sonra bacağından birer kurşun yedi. Yüreği gümbürderken ateş etti, tekrar ateş etti. Bir kurşun daha yedi ve bir uyuşukluk hissetti. Etrafındaki her şey fırıl fırıl döndü, atı sendeleyip dizlerinin üstüne yıkıldı, hızla yere çarptı ve Jules tozların içinde yere doğru uçarken hiçbir ses duymadı; askerler bağırıp çağırırken Jules'ün üzerine tuhaf bir sessizlik çöküyor, kolları, bacakları ağırlaşıyordu ve sırtüstü düşüp öylece kaldı. Kımıldamaya çalıştı, kımılda-

yamadı. Artık hiçbir şey işlemiyordu. Ateş etmeyi, kılıç sallamayı bıraktı. Parmakları seğirdi ve gözleri gökyüzündeki bir şeye sabitlendi. Artık huzur vardı. Jules heyecanlı ve sakindi. Bir Prusyalı gelip tepesinde durdu ve yüzüne bir silah doğrulttu. Jules dudaklarını oynatmaya, bir şey söylemeye çalıştı, fakat o sırada tabanca gümbürdedi.

Daha sonra, delinin ceplerini karıştıran Prusyalılardan biri bir oyuncak asker buldu. Ona baktı ve Fransızların ne kadar kötü zanaatkârlar olduğunu düşündü. Bunların savaşı kaybetmelerine şaşmamak gerekirdi. *Bir oyuncak.* Acıklı bir şeydi bu, almaya değmezdi. Kaldırıp attı. Oyuncak, çukura, şafak vaktini böylesine bir öfkeyle berbat eden delinin öldürdüğü askerleri gömmek için kazılan çukura düştü.

On Dört

Paris'e kış erken geldi soğuk, gri ve kederli bir şekilde. Havagazı, balonlara tahsis edilince sokak lambaları söndü ve geceleri sokaklar öyle karanlık ve kasvetli oldu ki, herkes kentin Londra kadar kötü göründüğünden yakındı. Haftalardır bir karşı saldırının planları yapılıyordu. Paris'in General Ducrot komutasındaki II. Ordu'su Prusya hatlarını yaracak, ardından Gambetta'nın taşradan topladığı ve başkenti kurtarmak için savaşan Loire Ordusu'yla birleşecekti. Bu çıkış hareketinin başarısına muazzam umutlar bağlanmıştı. Ducrot, savaşa hazır hale gelen askerlerine heyecan verici bir bildiri yayımladı.

"Kendi adıma ben" diyordu general, "kararımı verdim ve sizlerin ve tüm ulusun huzurunda yemin ediyorum: Paris'e ancak ya ölü ya da zafer kazanmış olarak geri döneceğim. Benim öldüğümü görebilirsiniz ama bir karış toprak verdiğimi görmeyeceksiniz!" Ama savaş bu bildiri kadar iyi gitmedi. Acemilikler beceriksizlikleri takip etti. Sabırsız askerler kentin içinde yığıldı ve onları seyretmek için kent surlarında toplanan Parisliler kadar, Prusyalılar tarafından da görüldüler, böylece baskın avantajı tümüyle yitirildi. Kentin kapıları kapatılmış ve ambulansların kapıların yanında durması emredilmişti ki bu da Prusyalıların anlayabileceği, gayet açık bir işaretti. Kalelerden, tüm Paris'i kemiklerine kadar sarsan etkili bir topçu bombardımanı başladı. Prusya ileri hatlarında, bir saldırının geleceğinden habersiz tek kişi kalmamıştı. Ordunun stratejisi hakkındaki bilgileri Gambetta'ya götürecek bir balon uçuruldu. Sert rüzgârlar yüzünden balon dokuz saat havada kaldı, sonunda Norveç'e indi ve Gambetta kenttekilerin planından haberdar olamadı. Sonra, tam çıkış başlayacağı sırada doğa bir kez daha bir müdahalede bulundu ve Marne

Nehri'nin suları yükseldi; bu da, birliklerin ve onlara destek olacak toplar ile mühimmatın nehri geçmesi için gerekli olan dubalı köprülerin kurulmasını engelledi. Dubalar çok kısa kaldı. Su seviyesinin düşmesini beklemekten başka çare yoktu. Bu gecikme von Moltke'ye, Sakson birliklerini tam gereken yerde konuşlandırma olanağı sağlarken, güneyden şaşırtma taarruzuna geçen Fransız kuvvetlerinin bu gecikmeden haberi yoktu; savaştılar ve yok yere öldüler.

Fransızlar nihayet nehri geçtiklerinde, Villiers tepelerini almak için Brie ve Champigny'ye saldırdılar. Fransız kalelerinden açılan top ateşi korkunçtu ve birliklerin ilerlemesi için yolu rahatlattı, fakat atılan mermiler rastgeleydi ve Prusyalılar kadar Fransızların da ölümüne yol açtı. Ducrot'nun birlikleri hedeflerini ele geçirmede başarılıydı ama daha sonra Prusyalıların tüm cephe boyunca giriştikleri bir saldırıda, o sırada kahvaltı yapmakta olan Fransızlar gafil avlandı. Bunun ardından gelen uzun ve kanlı gün boyunca savaşın gelgitleri, durumu önce Prusyalıların, sonra Fransızların ve sonra yine Prusyalıların lehine çevirdi. Geceleri askerler donup ölüyor ve derileri demirlere yapışıyordu. Sonunda Fransız birlikleri, Prusya topları yüzünden olduğu kadar, şiddetli soğuk yüzünden de kente doğru geri çekilmek zorunda kaldı, çünkü II. Ordu yanında battaniye getirmemişti. Geri çekilmelerini yavaşlatan tek şey yiyecek arayışıydı. Savaş meydanında atlar vurulup ölünce, askerler durup onların etini kemiğinden ayırıyordu. Etleri ya torbalarına tıkıyor ya da çiğ çiğ yiyorlar ve yoğun siste geri çekiliyorlardı. On iki bin asker ve subayın ölüsü yatıyordu arkalarında.

Yaralılar teknelere yüklenip Pont d'Austerlitz'de indirildiler ve oradan da arabalara konup ameliyathanelere ya da, neredeyse çoğunlukla, dosdoğru Père la Chaise Mezarlığı'na götürüldüler. Somurtkan kalabalıklar bulvarların iki yanına dizilerek, ambulanslardan ve arabalardan oluşan bir nehrin üzerinde yüzen kanlı cisimler gibi kente geri dönen muazzam ceset yığınlarının akışını, kopmuş ve parçalanmış bedenleri seyrediyorlardı. Ölülerin pis kokusu, kalelerdeki susturulmuş toplardan çıkan duman kokusuna karışıyordu.

Bozgunun büyüklüğü her semtte hissedildi. General Ducrot, morali bozuk ordusunun başında, zafer kazanmadan ve ölmeden Paris'e geri döndü. Paris bir günah keçisi arıyor ve Gambetta'dan mucize bekliyor, fakat o sırada Loire Ordusu Orléans'da bozguna uğruyordu. Haber daha sonra, güvercinle geldi. Gambetta gelmiyordu. Orléans kaybedilmiş, Rouen kaybedilmek üzereydi. General Bourbaki ve onun Kuzey Ordusu geri çekiliyordu ve hükümet Tours'dan Bordeaux'ya taşınmak zorunda kaldı. Her cephede facia vardı.

Yiyecek durumu daha da kötüleşmişti. Buğday stokları tükeniyordu. Boğaz tokluğuna fahişelik yayıldı. Toynaklar, boynuzlar ve kemikler öğütülüp, çorbaya konacak *osseine*'e* dönüştürüldü. Hayvanat bahçesindeki hayvanlar kesilmek üzere satıldı. Paris'in şef garsonları bizon ve zebraları, yakları ve rengeyiklerini, Amerikan ve Bengal geyiklerini, kurtları, kangururuları ve –geriye hiçbir şey kalmayınca da– Castor ile Pollux'u, yani filleri pişirdi.

Kutup soğuğu kapıların ve mobilyaların yakılmasına yol açtı. Kadınlar ve çocuklar çöpleri karıştırıp çalı çırpı, ağaç dalları, kökleri ve kabukları topladı. Çiçek hastalığı ve tifüs can almaya, solunum yolu hastalıkları, küçük tabutları yoksulların çocuklarıyla doldurmaya başladı. Kumaş çok kıttı ve köylüler gazeteden gömlek yapıyordu.

Yine de her şey yitirilmemişti. Fransa'nın Prusyalıların karşısına çıkacak yeni ordular için yeni askerler bulma konusunda sonsuz bir yeteneği vardı sanki. Yani Paris bekledi. Kentin bu kadar uzun süre dayanabileceğini ve kapıların içinde moralin böylesine yüksek tutulacağını dünyada hiç kimsenin beklememiş olması büyük bir gurur kaynağıydı. Kentin insanları sert kışa dayanmaya ve daha da sert Hunlarla savaşmaya kararlıydı.

DeVries Şatosu'nda hiç kimse Jules'e ne olduğunu bilmiyordu. Jules'ün iki mektubu antreye bıraktığı gece Élisabeth

* Fr.: Kemik proteini. (ç.n.)

bazı giysilerini toplamak için eve gelmişti. Jules'ün sızdığını, diğerlerinin de uyuduğunu düşünerek, birileriyle karşılaşmaktan kaçınmak amacıyla şafak vaktinden hemen önce gelmişti. Sehpanın üzerindeki mektupları gördü ve Jules'ün el yazısını tanıdı. Henri'ye yazılmış olanı açtı ve bir koltuğa oturup okudu. Uzun bir süre hiç kımıldamadan, bir damla gözyaşı dökmeden, öylece oturdu. En iyisi buydu, dedi kendi kendine, Jules onursuz yaşamaktansa nihayet ölümü seçmişti. Bunu kimseler görmeden yapmış olması çok yazıktı. İki mektubu da çantasına koydu, piskoposluktan verilen belgeleri toplayıp evden ayrıldı.

Jules'ü gören nöbetçi hiç kimseye bir şey söylemedi, çünkü söyleyecek bir şey yoktu gerçekten. Şafak vakti bir subay atıyla geçip Prusya mevzilerine doğru gitmiş ve geri dönmemişti. Nereye gitmiş olduğu belli değildi. Sarhoş olup atından düşmüş de, Herr Bismarck'ı vurmak için Versailles'a gitmiş de olabilirdi. Subayların ne yaptığı onu hiç ilgilendirmezdi. Madam LeHavre, Jules'ün daha önce de yaptığı gibi, bir yerlerde sarhoş olup bir sokakta çamurlar içinde dolaşıp durduğundan emindi ve ev halkından bir kayıp sayılmazdı. Henri ilk önce Madam LeHavre'ın haklı olabileceğini düşündü, ama sonra Gascon atlardan birinin kayıp olduğunu söyledi. Henri Jules'ün odasına gitti. Jules'ün kılıcının, üniformasının ve tabancalarının olmadığını görünce gerçeği hisseder gibi oldu. Tüm kâğıtların altını üstüne getirdi ama hiçbir not, ona kesin bilgi verecek hiçbir şey bulamadı. Haber bırakmadan gitmek Jules'ün huyu değildi. Henri, kardeşinin başına gelen felaketlerden ötürü çok üzülüyor ve başka neler yapabileceğini düşünmek ona çok acı veriyordu. Gascon, daha önce yaptıkları gibi, kentte onu aramak isteyip istemediğini sordu. Henri başını salladı. "Bu kez onu bulamayacağız" dedi.

"Paul'e söylememeliyiz" dedi Serena. "Şimdi olmaz, henüz olmaz. Yanılıyor olabilirsin. Her türlü şey olmuş olabilir." Henri kabul etti.

Paul kendi kendine, babasının ya gidip bir yerde sarhoş olduğuna yahut ona çok kızdığından, artık şatoda oturmak iste-

mediğine karar verdi. Çoğunlukla, bu konuyu hiç düşünmemeye çalışıyordu. Bir hafta, sonra bir hafta daha geçti ve ister istemez, babası yokken hayatın daha rahat hale geldiğini fark etti. Babasını seviyordu ve böyle düşündüğü için kendinden nefret etti ama bu düşünce bir türlü yok olmuyordu. Keşke eski halindeki babasına yeniden kavuşabilseydi ve her şey eskisi gibi olabilseydi keşke.

Élisabeth kentte bir yerde kalıyor, hiçbir açıklama yapmaksızın gelip gidiyordu. Paul'ü görmesi gerektiğinde, Henri'nin evde bulunmayacağını bildiği zamanlarda yapıyordu bunu. Kontu görmüyordu. Kontun, arazisi hakkındaki gerçeği fark edip etmediğini bilmiyordu ve fark ettiğinde de orada bulunmak istemiyordu. Gerçi fark ettiğini sanmıyordu, çünkü Jules'ün yazdığı acıklı mektubu alıkoymuştu. Ama kontun çok insanla ilişkisi vardı ve bunu öğrenmesi sadece an meselesiydi. Aslında kontun emlak işlerine bakan adamı, gönüllü olarak Ulusal Muhafızlara katılmış ve bir astı tarafından vurulmuştu. Kontun işleri tam bir karışıklık içindeydi. Henri bunlarla bizzat ilgilenemeyecek kadar meşguldü ve kafasına da pek takmıyordu.

Élisabeth evden taşınmamıştı ama hiçbir zaman orada değildi. Paul'e, kentte ilgilenmesi gereken işlerinin olduğunu ve geri döneceğini söylemişti; her şey eğretiydi. Bir gün kar yağarken Paul, Élisabeth'i bir arabada, şık bir silindir şapka giymiş, kürk yakalı ve düzgün keçisakallı bir adamın yanında giderken gördü. Élisabeth ona sokulmuş, adam da onun beline sarılmıştı. Paul seslenerek arabanın peşinden koştu, fakat Élisabeth gülüyordu, onu görmedi ve araba bulvarda gözden kaybolup gitti.

Henri balonlarıyla hummalı bir çalışma yürütüyordu. Uğraşacak bir şeydi bu, düşüncelerini kardeşinden ve kentin giderek bozulan durumundan uzak tutuyordu. *Volta* uçuruldu ve Cezayir'de, yaklaşan tam güneş tutulması sırasındaki gözlemlerde kullanılacak alet ve teçhizatı götürdü. Balonların nereye gittiğini kimse bilmiyordu, fakat onların uçurulması Prusyalılara karşı kazanılmış küçük bir utku, Fransız bilimi-

nin ve iradesinin savaşa rağmen başarılı olduğunu gösteren bir zaferdi.

Aralık ayının ortasında bir gece, çocuklar uyuduktan sonra Henri Serena'ya sokuldu, bitkin bir halde. "Seni operaya götürmek istiyorum" dedi. "Noel arifesinde bir gösteri var. Yardım için." Henri sosyal ilişkilere, özellikle de savaş varken pek düşkün değildi, fakat operayı seviyordu ve rutin işlere verilen hoş bir ara olacaktı bu. Hastanelere para toplamak için, yardım amaçlı bir gösteri düzenlenmişti. Kentte kalmış birçok sahne sanatçısı ve müzisyen vardı, ünlü bir yönetmen de bu yapımı üstlenmeye ikna edilmişti. Kent, kuşatma sırasında moralini yükseltmenin, hâlâ uygarlığın görkemli başkenti olduğunu kendine hatırlatmanın yollarını arıyordu umutsuzca.

"Opera mı? Hangisi?"

"Bu tam sana göre." Henri kadına davetiyeyi gösterdi. "Adı *L'Africaine*. Ben daha önce görmüştüm. Selika adında, Afrikalı bir kadınla ilgili."

"Selika mı? Benim adıma çok benziyor."

"Kadın bir köleymiş gibi davranır, fakat aslında kendi halkının kraliçesidir."

"Bir kraliçe niçin köleymiş gibi davransın ki?"

"Hikâye gereği; ve bu sayede de erkek kahramana âşık olur. Adam büyük bir kâşiftir. Kadın harita okumasını bilir ve adama Hindistan yolunu gösterir."

"Harita okumasını kim bilmez ki? Ve bu adam, eğer bu kadar büyük bir kâşifse, niçin Hindistan'ı bulmak için yardıma gerek duyuyor?"

Henri gülümsedi. "Ben çölün yüreğine giden yolu biliyor muydum? O adam, kendisine yol gösterecek zeki bir kraliçeye ihtiyaç duyan ilk kişi değil. Ayrıca, bu operada her şey var. Büyük bir görsel şölen. Denizde gemiler ve fırtınalar. Bir zehir ağacı ve bir baş engizisyoncu."

"Bir baş...?"

"Engizisyoncu" dedi Henri. "Kilise adına çalışan ve insanlara işkence yaptıran, öldürten bir sorgucu."

Kadının kaşları havaya kalktı. Edindiği deneyime göre, Henri'nin Kilisesinde bir sürü kötü karakter vardı. "Çok eğlenceli. O da şarkı söylüyor mu?"

"Herkes şarkı söylüyor. Çok güzel bir operadır bu. Flütler, obualar, kemanlar var. Çok hareketli. Çok zarif, senin gibi."

"Sen anlattıkça daha da budalalık gibi geliyor bana."

"Tabii ki budalalık. Ama güzel. Beğeneceksin, beğeneceğini biliyorum. Yalnız, sonunda kraliçe, kâşifin, yanında başka bir kadınla gemiye binip gidişini seyrediyor." Henri Serena'yı kollarıyla hafifçe sıktı. "Biliyorsun tabii, ben olsam o kadını gemiden atar, senin için geri dönerdim."

"Buna gerek kalmazdı" dedi Serena. "Ben o kadının yatağını akreplerle doldururdum. İlk geceden sağ çıkmazdı."

"Gördün mü? Operayı gayet güzel anladın. Ve kadın da, zehirden ölürken bile şarkı söylerdi."

Serena kıkırdadı. "Amma çok şarkı var."

"Söylenenlere bakılırsa, bu operayı yazmak, bestecisini öldürmüş. O adamla bir kez karşılaştım. Meyerbeer adında biri. Operayı bitirdiği gün öldü."

"Zor işmiş bu *L'Africaine*."

"Evet, her bakımdan. Öyle bir giyinip süslenmeni istiyorum ki, bütün Paris gerçek bir Afrika kraliçesi nasıl olurmuş görsün."

Serena için hassas bir konuydu bu. "Senin vatandaşların beni süslenmiş ya da farklı bir şekilde giyinmiş görmek istemez Henri. Bunu biliyorsun. Beni Prusya casusu sanıyorlar." Paris'te Serena'ya hiçbir zaman sıcak davranılmamıştı. Hiçbir zaman kendini memleketinde hissetmemiş, hiç kabul görmemişti. Ama savaş başladığından beri durum çok daha kötüleşmiş, sırayla, önce aşağılamalar, sonra da sinir bozucu davranışlar gelmişti.

Kuşatmadan hemen önce hükümet yetkilileri, ahlaki yapılarının ya da davranışlarının pek örnek alınacak türden olmadığına hükmedilen çok sayıda yurttaşı toplayıp Paris'ten sürmüştü. Bunun sonucunda, kentin yoksul semtlerindeki halk keyfi bir şekilde zorla arabalara bindirildi ve Point Du Jour

yakınlarındaki bir sevkiyat noktasına götürüldü. Kentin kapısından sıra halinde çıkarlarken uzun ve çok acıklı bir kafile oluştu.

Serena, Montparnasse'taki Cezayirli dostlarını ziyaret etmişti ve geri dönerken arabasının önüne bir jandarma çıkıp yolu kesti. Adam hiçbir nazik söz etmeden onu aşağı inmeye zorladı ve kuşku dolu bakışlarla süzdü. Serena sade bir elbise ve hafif bir pelerin giymişti. Saçları arkada kalın bir örgüyle toplanmıştı. Kadının tavırları zarif ve soyluysa da, zenginlik gösteren bir takısı, mücevheri ya da kürkü yoktu. Varlıklı bir kadın hiçbir zaman, Serena'nın hep yaptığı gibi, arabasını kendi sürmezdi. Kadının görünüşü Avrupalıya pek benzemediği gibi, Akdenizliye de benzemiyordu. Aksanlı konuşuyordu ve belgeleri de yoktu. Henri onu belgelerini yanında taşıması konusunda uyarmış ama Serena, özgür bir kadının bir yerden bir yere giderken yanında belge taşıması gerektiği fikrinden rahatsız olmuştu. Subay, arabanın pahalı olduğunu görünce Serena'nın ya bir hizmetçi ya bir fahişe ya da bir hırsız olması gerektiği sonucuna vardı.

"Bu arabayı nerden çaldın kadın?" dedi hor gören bir tavırla.

"Sizin ne aradığınızı bilmiyorum efendim, ama ben Kontes deVries'yim" diye yanıtladı Serena soğuk bir sesle. "Araba bana aittir. Şimdi yolumdan çekilin."

Adam gürültülü bir kahkaha patlattı. "*La comtesse!* Ama tabii, nasıl oldu da sizi hemen tanıyamadım? Amma aptalım. Lütfen beni bağışlayın, *Comtesse*" dedi gayet alaycı bir tavırla eğilerek. "Şimdi lütfen şu kapıya doğru devam edin, bakın kraliyet kafilesi şu anda şehirden gidiyor." Adam onu kaba bir hareketle itip, kentin kapısından dışarı atılan süprüntü insanların oluşturduğu sefil bir kuyruğa soktu ve arabasına el konulmasını emretti. Serena sendeleyip düşecek gibi oldu. Yüzünü parlak, şehvet uyandırıcı renklere boyamış bir kadın onu tutup düşmekten kurtardı; ikisi birbirlerine tutundular ve gözlerini dikmiş onlara bakan kalabalığın arasından geçip kapıya doğru yürüdüler. "Her şey düzelecek canım" dedi kadın

ona. Serena korkmamış, ama kendisine yapılan muameleden ötürü şoke olmuştu. Kafile hasta insanlar, kör kadınlar ve sakat çocuklar, sokak çocukları ve fahişeler, uygunsuz insanlar ve hırsızlarla –yani yetkililerin kent kapılarının dışında görmeyi tercih ettiği kişilerle– doluydu.

Kafile büyük bir binanın gölgesine girdi. Alçak balkonların birinde durup, verdikleri kararın hedeflediği kişilerin geçişini, sanki Sen Nehri'nden akıp giden döküntüleri seyrediyormuş gibi seyreden birkaç savunma komitesi üyesi vardı. Serena onların baktığını gördü. Aralarında, tam ortalarında, iriyarı bir bedenin üzerinde mor bir cüppe gördü. Adam da aynı anda Serena'yı görmüş, doğrudan ona bakıyordu. Göz göze geldiler ve o sessiz anda ikisi de birbirini gayet iyi anladı. Piskopos, hiçbir tanıma belirtisi göstermeden ve ona yardım etmek için hiçbir hareket bulunmadan, ayaktakımı kalabalığına arkasını döndü.

Kent tarafından istenmeyenlerin çoğu, sıraya sokulma kaderini kabullenmişti ama Serena bir fırsatını buldu ve kalabalığın arasından kolayca sıyrılıverdi. Muhafızlardan biri arkasından bağırdı ama hızla ağaçların arasına kaçan kadını kovalamaya niyetlenmedi. Paris büyüklüğünde bir kent için bir fahişenin eksik ya da fazla olması bir şey değiştirmezdi.

Kuşatma başladıktan sonra Paris'teki paranoya şiddetlendi. Yüzü Fransız'a benzemeyen yahut aksanlı konuşan herkesin Prusyalıların casusu olabileceği düşünüldü, yani başka bir deyişle, Paris nüfusunun yarısı diğer yarısına kuşkuyla bakıyordu. Tutuklamalar çok yaygındı. Serena kendisini suçlayanların çoğunu caydıracak kadar otoriterdi ama her zaman değil. Birinde, bir grup insan onu kaba bir şekilde polise götürmüş, ama polis şefi Serena'yı tanımıştı. Adamın yüzünde renk kalmamış ve kadına yaltaklanarak dilediği özürler, kalabalığa yönelttiği azarlarla birbirine karışmıştı. Adam onu bizzat evine bırakmış, bir *laissez-passer*, yani kendi imzası ve mührü bulunan bir geçiş belgesi vermiş ve evden çıkmamasını tavsiye etmişti. Serena ona teşekkür etti, kâğıdı yırtıp attı ve her zamanki işleriyle uğraşmaya devam etti. Çektiği zorlukları

Henri'ye hiçbir zaman anlatmamıştı. Onu üzmesinin bir anlamı olmadığı gibi, vakaların hiçbirinde Henri'nin yapabileceği bir şey yoktu. Görünüşünü değiştirecek ya da şatoda saklanacak değildi.

Kuşatmanın zayiatı artınca Serena hastanelerden birinde gönüllü olarak çalışmak istedi. Fransız tıbbı hakkında hiçbir şey bilmiyordu ama başka herhangi bir şekilde yardımcı olmaya hazırdı. Çarşafları yıkadı, yerleri temizledi ve cerrahlar işini bitirdikten sonra yaralıları biraz teselli etti. Askerlerden birine, günlerdir bilinci gidip gidip gelen, Belleville'li bir ere kitap okudu. Adam bir ikindi vakti gözlerini açtığında, karşısında Serena'yı görüp de onun sesini duyunca, bu yabancı kadına bas bas bağırdı. "Çek git!" diye haykırdı. "Defol! Senin bu memlekette bulunmaya hakkın yok!" Serena'yı itti ve yarası açıldı. Cerrah delikanlıyı sakinleştirip yeni sargılar koydu ama sonra Serena'yı bir kenara çekti. "Yardımlarınız için çok müteşekkiriz madam" dedi, "ama buraya gelip askerleri sinirlendirmemeniz herhalde herkes için daha iyi olacak."

Serena itiraz etmeye yeltendi, ama sonra kendine hâkim oldu. Kendini onlara zorla kabul ettirmeye kalkmayacaktı. Henri'yle evlendiğinde yolunu seçmişti zaten. Bu zorsa da, kendi tercihiydi. Bu tercihten ötürü Fransa'yı memleketi olarak kabul etmişti. Zaman zaman bu memleketin kibrinden iğrendiğini fark etse de, bu memleketteki bağnazların elinden biraz fazla sıkıntı çekse de bu durumla başa çıkmayı öğrenmeliydi, her ne kadar, o bağnazlardan bazılarına sopa atmanın daha hoşuna gideceğini düşünse de. Oğlu tahammüllü olmayı öğrenecekse, önce kendisinin bunu bilmesi gerekiyordu. Ama yine de kolay bir şey değildi. Çölün iç kısımlarında, Tuaregle-rin dünyanın en kibirli insanları olduğu söylenirdi. Fakat çölün iç kısmındakiler Fransızları hiç tanımamıştı.

Bunun ardından, balon işinde Henri'ye yardım etti. Kentte, kılıfların yapılacağı malzemeyi aradı. Montparnasse'taki arkadaşları sayesinde ve terzileri, kadın şapkası satan dükkânları dolaşarak bir miktar malzeme buldu. Serena'nın istekte bulunduğu yabancılarda ilk önce bir kuşku doğuyor, fakat

onun istediği yardımın balonlar için olduğunu duyduklarında hemen gözleri parlıyordu. Onlardan parçalar halinde patiska ve ipek kumaş topladı ve bunların dikilerek birbirine nasıl tutturulacağını öğrendi. Yapacak bir şey bulduğu için memnundu ve kocasının yanında olmak hoşuna gidiyordu. Ama yine de, Henri ona operada kendisini göstermesini söyleyince içindeki bütün endişeler alevlenmişti.

"Onların canı cehenneme" dedi Henri. "Sen benimle olacaksın. Sen oradaki en güzel kadın olacaksın ve insanların düşüneceği tek şey de, beni ve Prusya casusumu nasıl kıskandıkları olacak."

Serena gülümsedi ve onu öptü. Henri'nin budala operasına gidecekti.

Moussa St. Paul'e giden yolda yürürken ayakkabıları karda gıcırdıyordu. Hava durgun ve soğuktu, nefesi koca bir bulut gibi dolanıp duruyordu çevresinde. Kışın soğuğundan korunmak için paltosunun yakasını kaldırıp boynunu kapattı. Ağzı somurtkan bir biçim almıştı ve soğuk yüzünden dişlerini sıkıyordu. Soğuğun, boğazından ta ciğerlerine kadar iğne gibi battığını hissetti ve zatürreeden yahut veremden ya da soğuktan ölmenin nasıl bir şey olduğunu düşündü. Muskanın yokluğunda böyle bir şeyin olacağı kesindi. Her şey kötü gitmeye başlamıştı. Yatak odasında bir örümcek tarafından sokulmuştu. Bu yüzden kolunun altında kocaman bir kırmızılık oluşmuş, şişmiş, gerilmiş ve derisi parlamıştı. Örümceği umutsuzca ve çılgına dönmüş gibi her tarafta aradıktan sonra, sinirleri tepesinde, odaya dönmüş, Paul'ün çarşafını, yorganını kaldırıp onun bütün giysilerini koridora çıkarınca da kuzenini kızdırmıştı.

"Örümcek benim giyeceklerimin içindeyse *beni* sokar" dedi Paul sinirli bir şekilde. "Benim eşyalarıma dokunma." Ama Moussal işi şansa bırakamazdı; bütün çekmeceleri boşalttı ve dolaplarda ne varsa dışarı çıkardı. Örümceği bir pencere kenarının altında gizlenirken bulunca ayakkabısıyla ezdi ve dışarı attı. Ama bundan sonra da, örümceğin intikam almak için bekleyen bir akrabası vardır korkusundan uyuyamadı.

Daha sonra Moussa, Paul'le birlikte şatonun arkasındaki bir duvarın üstünde yürürken düştü ve neredeyse kolunu kırıyordu. Önceden o duvarın üstünde belki bin kez yürümüşler, ama Moussa hiç bu kadar sendelememişti. Birdenbire becerliksizleşmişti ve dünya tehlikeli bir yer gibi görünüyordu gözüne. Bunların tesadüf olmadığından emindi.

Şimdi de yolda zorlukla yürürken ciğerlerini yakan gizli bir hastalığı hissediyordu. Eğer ölürse, Rahibe Godrick'in bunu duyduğu zaman üzülüp üzülmeyeceğini düşündü. Üzülmesi diye bir olasılık yoktu. Kadın herhalde haç çıkarıp şükreder, sonra da sınıfa ilahi söyletirdi. Bir mektup bırakmayı düşündü; böylece, buzları kırarak cesedini çıkaran jandarmalar suçlunun kim olduğunu öğrenirdi. Ama polisler Rahibe Godrick'i tutuklamaya asla cesaret edemezdi; hatta cinayet söz konusu olsa bile. Anlayabildiği kadarıyla, insanlar rahibelere hiçbir şey yapamazdı. Ama rahibeler insanlara her şeyi yapardı.

Katedral, gri kış göğünün altında kapkara belirdi. Işıklar yanıyor ve içerisi sıcak görünüyordu. Oraya dua etmeye gidiyordu. Bunu Paul'den başka kimse bilmiyor, o da bunun boşa zaman harcamak olduğunu söylüyordu. Ama Moussa bunu denemek zorundaydı. Noel'e sadece iki gün kalmıştı ve ondan sonra dört haftalık bir tatil olacaktı. Muskayı bu tatilden önce geri almalıydı.

İçeriye girdi, ağır kapı onun arkasından yüksek bir *küüt* sesiyle kapandı, bu ses tüm binada yankılandı. Katedral boştu ve duvarlara asılı birkaç lamba dışında karanlıktı. İçerisi, dışardan göründüğü kadar sıcak değildi. Nefesini hâlâ görüyordu. Mumların yığın halinde bulunduğu yere doğru yürürken ayak sesleri taş duvarlarda yankılanıyordu. Kibrit çakıp bir mum yaktı. Sıçan paralarından bir tanesini ahşap bağış kutusuna attı ve bir dua okudu. Sonra altarın karşısındaki sert tahta sandalyelerden birine gitti. Diz çöküp başını eğdi. Doğru dürüst dua etmesini bilmiyordu ve bu yüzden, ezbere bildiği birkaç sözcükle başladı ve sonra sadece konuşmaya başladı. Ettiği dua ona hâlâ, Rahibe Godrick'in önünde ettiği dua gibi

tuhaf geliyordu ama sözcükler daha çabuk gelmeye başladı, bundan sonra hemen rahatladı ve sanki eski bir arkadaşıyla konuşuyormuş gibi, gelişigüzel laflar etmeye koyuldu. Mırıltı halindeki sesi küçük bedeninden yükselip, büyük kubbenin karanlığında yok oluyordu. Elleri ve ayakları soğuktan uyuşmuştu, fakat aldırmadı.

Çocuk yapaylığa kaçmadan, doğrudan içini döktü. Her şeyi kendisine göründüğü gibi anlattı ve başka hiç kimsenin, hatta Paul'ün bile bilmediği şeyleri itiraf etti. Rahibe Godrick hakkında neler hissettiğini, bu konuda elinden geldiği kadar adil olmaya çalışarak itiraf etti. Tanrının o kadını zaten tanıdığını ve kendisinin duygularını anlayacağını düşünüyordu. Pierre'e tuvalette yaptıkları için özür diledi, fakat aralarında hâlâ süren bazı sorunlar olabileceğini de kabul etti. Bir zamanlar mahallede bir kediye karşı işlediği suçu kabullendi. Her şeyi anlatmaya ve bu sırada da, tutamayacağı sözler vermemeye çalıştı. Sözlerini bitirince haç çıkardı ve "Amin" dedi.

O gece çok ümitliydi. Tanrı hakkında daha önceleri duyduğu kuşkular yok olmuştu. İçinde gittikçe güçlenen, o gecenin işe yarayacağı, muskanın çok kısa süre sonra tekrar onun olacağı yolundaki kesin bir inanca yoğunlaştı. Uyumadan önce bir dua daha okudu tabii. Hayatında hiç bu kadar çok dua okumamıştı.

Ertesi gün okula hevesle gitti. Noel arifesiydi ve okul kısa sürecekti. İlk önce bütün sınıflara, şiirlerin, duaların ve ilahilerin okunacağı, piskoposun da bizzat katılacağı özel bir program için Büyük Salon'a gelmeleri bildirildi. Moussa piskoposu salonun bir kenarında otururken gördü; yanında rahip vardı ve rahibelerin çoğu piskoposun arkasında daire halinde dizilmişlerdi. Piskopos öylesine dağ gibi, koskocamandı ki, kendisine iki sandalye lazımmış gibiydi. Moussa okuyacağı bölümü kusursuz okudu ve programın geri kalan kısmına katlandı. Program bitince rahip bir takdis duası okudu ve sonunda işkenceden azat edilip, sınıflarına dönmek üzere bırakıldılar.

Moussa sınıfa girip de duvara bakınca yüreği yerinden oynadı. İlan tahtası boştu. Gitmişti. Resim, muska. Rahibe Godrick içeri girip hemen konuşmaya başladı ve Moussa ona bunu sorma fırsatı bulamadı. Kadının muskayı atmış, yakmış ya da başka birinin onu çalmış olduğu korkusu Moussa'yı perişan etmişti. Ama sonra birden aklına, belki duanın işe yaradığı ve kadının muskayı ona geri vermek için indirmiş olabileceği geldi. Nihayet teneffüs olunca büyük bir heyecanla kadına gitti.

"Rahibe, muskam..." diye söze başladı gözlerini duvardan ayırmaksızın.

"Onu kaldırdım Michel. Monsenyör Murat Hazretleri bugün buraya geldi. Sen de gördün kendisini. Böyle menfur bir şeyin ortalıkta görünmesine izin verilemezdi."

"Muska nerde, Rahibe?"

"Kafanı onunla yorma. Emniyette."

"Onu bana geri vereceksiniz sanıyordum. İzin verin de alayım onu Rahibe. Lütfen."

"Belki gelecek yıl geri döndüğün zaman. Bugün olmayacak. Bunu tartışmak için uygun bir zaman değil Michel. Otur yerine."

"Bugün olması *lazım,* Rahibe. Daha fazla bekleyemem. *Lütfen.*"

"Sana söyledim. Tanrının uygun gördüğü bir zamanda olacak, eğer olacaksa."

"Ama ben dün gece Tanrıyla konuştum" diye patladı Moussa. "Bana dedi ki... Bana dedi ki, onu geri alacaksın."

"Efendimiz mi söyledi sana bunu?"

"Ee, benim tam işitebileceğim şekilde değildi ama buna benzer bir şeydi."

"Bunu denediğine sevindim Michel. Şimdi yerine otur."

"Rahibe, oturamam. Onu bana vermeniz gerek. Lütfen. *Ben dua ettim.*"

Kadın sakin bir ifadeyle baktı. "İyi yapmışsın. Senin ruhunun yeniden doğuşu duayla başlamalı. Doğru yolda ilk adımını attın. Ve şimdi hemen yerine oturmazsan az sonra pişman olacaksın."

Moussa hayalinin bu nefret dolu kadının ardında kırılıp darmadağın olduğunu gördü; her şeyin umutsuzca paramparça olduğunu gördü ve büyük bir öfke kaynadı içinde. Acı-tuzlu gözyaşlarının yanaklarından aşağı boşandığını hissetti; hıçkırarak ağlıyordu. Bu kadın nasıl hâlâ yapabiliyordu bunu, kendisi dua ettiği halde? Bu kadın Tanrıyla konuşmamış mıydı? Bu doğru değildi, bunların hiçbiri doğru değildi.

Bakışları kadının masasına kaydı; muskanın orada, çekmecelerden birinde olduğunu biliyordu. Kadın her şeyi orada saklardı. Ani bir heyecanla masaya doğru atıldı ama kadın da fırlayıp onun yolunu kesti. Kadın onu omuzlarından yakaladı ve sandalyesine doğru itmeye başladı. Ama Moussa çılgınca bir öfkeyle ve tüm gücüyle geri itti kadını. Moussa'nın dengesi yerinde, kadınınkiyse değildi. Kadın dengesini yitirip arkaya doğru devrildi. Devrilirken sandalyesine takılıp düştü, başı masasının köşesine çok kötü bir şekilde çarptı ve sonra yere, duvarın dibine yığıldı. Sandalye ters döndü ve taş zemine çarpıp takırdadı. Moussa masaya doğru giderken bunların pek farkında değildi. Muskayı kapıp alacaktı. Muskayı alacak ve kaçıp gidecekti okuldan, evden, her şeyden. Kimse durduramayacaktı onu.

Tam o anda, sınıfa çökmüş sessizliği bir ses bozdu. "Dur! Ne cesaretle! Ne yapıyorsun sen?" Ve Moussa omuzlarını güçlü bir şeyin kavradığını hissetti, bir erkek eliydi, demir gibiydi ve hazine çekmecede gizliydi, uzanamıyordu. El onu tutup, olduğu yerde çevirdi ve rahibin sert yüzünü gördü. Moussa başka birini daha gördü. Gözlerini bir an rahipten ayırıp baktı ve yüreği yerinden oynadı. Adamın hemen arkasında Boulogne-Billancourt piskoposunun heybetli bedeni duruyordu.

Rahibe Godrick çabalayıp ayağa kalktı; efsanevi sükûnetini yitirmişti. "Peder, Piskopos Hazretleri, çok üzgünüm" dedi kıpkırmızı bir yüzle. Cüppesini düzeltti, başının masaya çarpan yerine dokundu yavaşça. Kırmızı bir şişlik oluşmaya başlamıştı. Bir de kan lekesi vardı. Yarasına hafifçe dokunarak konuşmaya devam etti. "Maalesef gereğinden fazla büyüyen bir anlaşmazlık. Çocuk kendini kaybetti."

Rahip, Moussa'ya dik dik baktı. "Derhal git" dedi. "Benim odama gidip bekle. Babanı çağıracağım."

"Hayır." Kalın ses sertti. Piskopos yaklaştı ve diğerleri geri çekildi. Diğer çocuklar donup kalmış, kendi sınıflarında gerçekleşen bu olaya bakıyordu. Daha önce Moussa ile Rahibe Godrick arasında yaşanan heyecanlardan kendi paylarına düşeni yaşamışlardı ama bunun yanında hepsi gölgede kalıyordu.

"Bu, deVries'nin oğlu, değil mi?" diye sordu piskopos. Kurt grisi ve kıpırtısız gözleri Moussa'nın gözlerinin içine bakıyordu. Moussa'nın hayatında gördüğü en soğuk gözlerdi bunlar; bir sise bakıyormuş gibiydi. Moussa da ona meydan okurcasına dik dik baktı, fakat içinde bir huzursuzluk hissetti.

"Evet, Piskopos Hazretleri" dedi Rahibe Godrick. "Michel."

"Michel mi?" Piskopos şaşırmıştı. "Bildiğim kadarıyla onun adı... neydi unuttum." Başını salladı. "Yabancı bir isimdi."

"Sınıfta Hıristiyan adını kullanıyor Piskopos Hazretleri."

"Elbette." Piskopos, Moussa'nın çenesini tuttu. Adam gözlerini dikmiş, onu inceliyordu. Moussa o gözlerde bir şeyler gördü. Öfke miydi? Nefret miydi? Piskoposun, bir rahibeyi ittiği için kendisine sinirlendiğini tahmin etmişti ama bu bakışta, bundan öte bir şeyler vardı. Anlayamıyordu.

"Senin bir sorunun mu var Michel?" diye sordu piskopos. "Bir rahibeye böyle mi davranıyorsun?" Moussa ne diyeceğini bilmiyordu. Korkmuştu ve söyleyecek o kadar çok şeyi vardı ki, hiçbir şey anlatamıyordu. Ve hiçbir şey söylemedi. Bir süre sonra piskopos yiıne konuştu.

"Bu çocuğu bana gönderin."

Piskoposun, onca sınıf arasından onun sınıfında böyle bir problemi bizzat görmüş olmasından dehşete kapılan Rahibe Godrick durumu kurtarmak için harekete geçti. "Piskopos Hazretleri, böyle talihsiz bir olaya tanık olduğunuz için üzgünüm. Bu, küçük bir disiplin meselesinden ibarettir. Benim yerime zahmete girmenize gerek yok. Emin olun, durumun kontrolünü tam anlamıyla sağlayacağım" dedi.

"Bundan eminim" diye yanıtladı piskopos sakince, ama gözlerini Moussa'dan ayırmıyordu. Sonra aynı sözü tekrar,

tartışma kabul etmeyeceğini belli eden bir ses tonuyla söyledi. "Bu çocuğu bana gönderin. Bugün öğleden sonra, sarayıma."

"Nasıl isterseniz Piskopos Hazretleri" dedi rahibe, başını eğerek.

"Şimdi derhal benim odama git" dedi rahip, Moussa'ya.

Okuldan çıktıktan sonra Paul ne yapacağını bilmiyordu. *Moussa kadını itip düşürmüştü!* Moussa için bile hayret verici bir şeydi bu. Moussa şimdi de rahibin odasına kapatılmış, piskoposun sarayına götürülmeyi bekliyordu. Paul o güne dek hiç kimsenin bir disiplin meselesi yüzünden oraya gönderildiğini duymamıştı. Orada neler olacağını merak ediyordu. Rahibe Godrick sopa, rahip de bir kırbaç kullandığına göre, o çok güçlü piskoposun, zindanlar, işkence aletleri ve ejderhalar kullanacağını düşündü. Kuzeni için çok korkuyordu. Hiçbir şey yapmamayı, Moussa'yı görmek için akşama kadar beklemeyi ve neler olduğunu o zaman öğrenmeyi düşündü. Ama vefasızlık olurdu bu. Paul o güne dek Moussa'ya her konuda sadık kalmıştı ve onun neler çektiğini biliyordu. Rahibe Godrick Moussa'ya eziyet ediyor, hep böyle yapıyordu. Kadın onu hiç kimsenin dayanamayacağı bir duruma zorlamıştı. Moussa'nın onu itip düşürmemesi gerekirdi belki –gerçi Paul hayatı boyunca, seyrettiği hiçbir şeyden bu kadar zevk aldığını hatırlamıyordu– ama birilerinin hikâyenin öteki tarafını da bilmesi gerekiyordu. Bunu birisine anlatmanın tam zamanıydı. Moussa'nın yardıma ihtiyacı vardı. Bunu anlayacak tek bir kişi vardı. Anlatabileceği tek bir kişi vardı.

Serena yenge.

"Kısacası madam, Michel'de gereğinden fazla şey var, fakat oğlunuzda hiç itaat yok."

Serena, oğlunun günahları hakkında çok uzun ve sert bir vaaz çeken Rahibe Godrick'in masasının önünde duruyordu.

Kötü bir kadın değil bu, dedi içinden Serena, onu dinlerken. *Bu bir bağnaz. Ve bağnazlar kötülerden çok daha beterdir. Moussa'nın başının niçin derde girdiğini şimdi anladım.*

"Kendini kaybetti" diye devam etti rahibe. Şakağındaki şişliğe dokundu. "Onun içinde kötü bir şey var. Onun kibirli olduğunu biliyordum ve kaba şakalarına tahammül ettim, ama şiddete başvurabileceğini tahmin etmemiştim. Yanılmışım. Onda, benim görebildiğimden daha fazla vahşilik var. Belki de soyundan geliyor bu."

"Ben oğlumu gayet iyi tanıyorum" diye yanıtladı Serena sakince. "Onun içinde kötülük yoktur. Onda bir çocuk ruhu var sadece. Sanıyorum, uysal olmadığı için üzüyor sizi. Oğlum soyuyla, ki asil bir soydur, ve adıyla, ki Moussa'dır, gurur duyar, Rahibe Godrick"

"Bu sınıfta Michel'dir o. Açık konuştuğum için bağışlayın. Onun soyu en azından yarı dinsiz ve sizin tabirinizle, ruhu da, rahatına düşkün ve zayıf. Sadece, kendini beğenmişliği güçlü."

"Paul bana sizin Moussa'ya nasıl davrandığınızı anlattı. Size vurduysa bu yanlış bir şeydir. Bundan ötürü cezasını çekecektir. Ama böyle bir şey yaptıysa, bunu yapmaya zorlanmış demektir. Böyle bir şeyi ancak, ona işkence ettiğiniz için yapmıştır."

"O kendi kendisine işkence ediyor. Ben Tanrının bir aracıyım sadece."

"Bu araç biraz fazla sivri herhalde."

"Bu çocuğun saygısızlığının nerden güç aldığını şimdi anlıyorum. Onun kibrini siz körüklüyorsunuz madam, onun ruhunu tehlikeye atmak pahasına. O bir kâfirden başka bir şey değil ve görüyorum ki bunu borçlu olduğu kişi sizsiniz."

"Beni suçlamaya kararlısınız anlaşılan."

"Gücendiyseniz bunu kendi içinizde arayın Kontes." Rahibe Godrick, karşısındaki kadından hiç çekinmiyordu. Kontes, kral ya da sıradan insanlar, bunların hepsi, Efendimizin önünde değersiz ruhlardı sadece.

"Sizin göreviniz çocuklara bir şeyler öğretmek; onların ruhunun sorumluluğunu üstlenmek değil."

"Yanılıyorsunuz madam. Ruh olmazsa öğretilecek hiçbir şey yoktur."

Serena bunları daha fazla dinlemek istemiyordu. "Ama çocuk olmayınca da öğretecek bir şeyiniz olmayacak. Onu alıp götüreceğim hemen. Lütfen gösterin bana, nerede?"

"Burada değil. Saraya gitti."

Serena birden irkildi. "Paul bana, Moussa'nın oraya öğleden sonra gideceğini söylemişti. Oğlumun o adamı görmesini istemiyordum."

"Rahibin erken çıkması gerekti. Michel'i de birlikte götürdü. Oğlunuz şu anda piskoposun yanında."

Piskopos müthiş öfkeli, yanında çalışanlar korku içindeydi. O sabah sarayına döndüğünde piskoposluk kâtibinin endişeli bir yüzle kendisini beklediğini görmüştü.

"Bir dakika, Piskopos Hazretleri."

"Ne var?"

"Satılmasını emrettiğiniz arazi, Piskopos Hazretleri. Tapu dairesine gitmiştim, muameleyi tamamlamak için. Ama bir hata var galiba."

Piskopos şaşırdı. "Nasıl bir hata?"

Kâtip korkmuştu, ama cesaretini toplayıp devam etti. "Çok mahcup edici bir durum, Piskopos Hazretleri" dedi. "Sattığımız arazi piskoposluğa ait görünmüyor." Söylediği şeyin saçmalığına tedirgince güldü.

"Tabii ki piskoposluğa ait. Onun satın alınma işlemine bizzat katıldım ben."

Rahatlayan kâtip içini çekti. "O zaman iyi, tamamdır. Ben... ben eminim ki, Piskopos Hazretleri yanılmış olamaz; demek o zaman başka bir yerde hata var. Ama sonuçta, ilçenin kayıtlarında bir... bir sorun var. Muamele, biz bunu bulup çıkarıncaya kadar ertelenecek."

"Kayıtları getirdin mi?"

"Elbette, Piskopos Hazretleri."

"Muamele kütüğüne bir bakayım." Piskopos, koltuğuna çöktü. Hizmetçinin ona getirdiği brendiyi hemen gövdeye iniverdi. Sonra bir tane daha içti. Kâtip, kütüğü masanın üstüne koydu ve piskopos görebilsin diye sayfaları çevirdi. Şişman

bir parmak, arazilerin kayıt listesini takip ediyordu. Yalnızca deVries ailesine ve sonra da piskoposluğa ait olan en büyük parseller pek fazla değildi zaten. Kayıtların hepsi orada, gayet düzenli bir şekilde sıralanmıştı. Ve birden...

"Dur! *Nedir... bu?*" Son kaydı gören piskoposun yüzü, cüppesi gibi mosmor oldu; tapu dairesinde henüz altı gün önce yapılmıştı bu kayıt. Gayet açıktı. Yapılmıştı.

"*Vendu par Msgr. M. Murat, évêque de Boulogne-Billancourt.**" Devredilen: É. deVries. Vergisi ödendi. Şahit: Noter Prosper Pascal."

Murat, okuduğu şeyleri idrak ederken titriyordu.

É. deVries. Élisabeth! Orospu! Karı... karı aldatmıştı onu! Ve Pascal vardı bu işin içinde! Kendisinin belki yüz kez iş yaptırdığı noter ona karşı, Kilise'ye karşı, Tanrının evine karşı, bizzat Tanrının kendisine karşı tavır almıştı ha! Öfkeden bir yerine inme inecekti nerdeyse. Orospu, noterle yatıyordu! Yatmıştı mutlaka! Ganimeti görmüşler, onun elinden almışlardı!

"Piskopos Hazretleri?" Katip, piskoposun renginin değiştiğini görünce kalp krizi geçirdiğini sandı. Yardım etmek için eğildi. "Piskopos Hazretleri, iyi misiniz?"

"Hiç iyi değilim! Defol! Defol!" Adam alelacele defterleri toplayıp odadan kaçtı. Kapıyı, piskoposun içindeki fırtına patlarken kırılan bardağın sesinin üzerine kapattı.

Piskopos lanetler etti, içti, derin düşüncelere daldı ve sonra yine içti. Önünde koskoca bir gün vardı ve şimdi bir de bu. Tüm ikindi boyunca kurulacak bağlantılar, sonra operada bir yardım gösterisi ve sonra da St. Paul'de Evkaristiya ayini vardı. Gece yarısına doğru, Notre Dame'da başpiskoposa katılacaktı. Zili çalıp hizmetçisini çağırdı ve öğleden sonraki randevularını iptal etti. Düşünmesi, bir plan yapması lazımdı. İki amatör, işin ustasıyla oynamaya kalkmıştı. Yapılmış olan, düzeltilebilirdi. Araziyi geri alacak, ondan sonra da intikamını alacaktı.

* Fr.: Boulogne-Billancourt Piskoposu Monsenyör Murat tarafından satıldı. (ç.n.)

Dairesinin kapısına çekingen bir şekilde vuruldu. Kahya kadın kafasını uzattı.

"Sizi görmek isteyen biri var Piskopos Hazretleri. Bir çocuk."

"Kimseyi görmek istemiyorum. Beni yalnız bırakın dedim size."

"Çocuğu St. Paul'den bir rahip getirdi Piskopos Hazretleri. Sizin onu görmek istediğinizi söyledi. Çocuğun adı deVries."

Piskopos büyük bir yudum içti. Başı dönüyordu; brendi ve intikam dürtüsü kanını beynine sıçratmıştı. Gözlerini kapattı.

Çocuğun adı deVries.

"Tabii, öyle demiştim. Unutmuşum. İçeri alın onu. Ve sonra, hiçbir suretle rahatsız etmeyin beni." Sesi çelik gibiydi. "Bu defa bana itaatsizlik edeyim deme."

"Elbette Piskopos Hazretleri."

DeVries'lerin vârisi. Böyle masum bir çocuk, böyle belalı bir aileden. Yengesiyle amcası, annesiyle babası. Satın aldıkları mahkemeler. Ne yazık, bir sonraki kontun kanı o kadının kanıyla sulanacak. Ama sevimli bir çocuk, sevimli çocuk. Yüzü ne kadar boş. Elleri güzel, saçları ipek gibi. Çok hoş, o mavi gözler. Ve cildi, nasıl da yumuşak, ender rastlanır bir şey, soyundan hiçbir iz yok.

Marius Murat kasıklarında bir kımıldanma hissetti ve içkisini yere koydu.

Serena kamçısını atına taktı. Rahibenin elinden piskoposun eline, yani akrepten kobraya geçmiş olan Moussa için duyduğu korkudan yüreği deli gibi çarpıyordu. Çocuğun eğitimini böyle tümüyle Henri'ye bıraktığı, daha yakından ilgilenmediği için kendine lanet okudu. Henri'ye piskoposu sormuş, Henri de onun okula hiç gelmediğini, piskoposluk işleriyle pek ilgisinin olmadığını söylemişti. Moussa Paris'in en iyi öğretmenlerinin elinde olacak demişti. Henri birçok konuda haklıydı ama bu konuda yanılmıştı. Henri'nin Kilisesinden, okullarından ve marabutlarından artık gına gelmişti Serena'ya. Moussa'yı çıkarmak, bunlardan tümüyle uzaklaştır-

mak istiyordu. Başka bir okul bulacaklardı. Sivil okullar, özel öğretmenler vardı. Serena bir şeyler bulacaktı. Öğretmenleri şatoya getirebilirlerdi ya da Serena, Moussa'yı eğitirdi. Bu okul dışında her şey olabilirdi. Henri tartışmak isterse tartışırlardı ama Serena'nın kararı gayet kesindi. Rahibe kafayı bozmuş biri, piskopossa kötüydü.

Adamın görüntüsü gözünün önüne gelince birden irkildi ve atını daha da hızlı sürmeye başladı. Onun, oğluna fiziksel bir zarar vereceğini sanmıyordu, fakat aslında pek emin değildi yine de. Marius Murat hakkında neye inanılacağını bilmiyordu. Serena'ya göre, her şeyi yapabilecek bir adamdı o. Kadın onun gözlerinin içine bakmıştı.

Bana işkence yapabilirsin Rahip, fakat oğluma yapamazsın!

Moussa oturduğu yerden piskoposa tedirgin bakışlarla bakıyordu. Oturduğu koltuğun dolgusu kalın ve yumuşaktı; çocuğu tümüyle yutacaktı nerdeyse. Koltuğun onu yutmasına engel olmak için öne doğru eğilmek zorundaydı. Kafasından bin bir türlü şey geçiyordu. Korkuyordu, ama korktuğu şeyin ne olduğundan emin değildi. Piskopos hep gözünü dikmiş ona bakıyor, hiçbir şey söylemiyor, içki içiyordu. Jules amca gibi içtiğini düşündü Moussa, yalnız bu daha çok içiyordu ve çok iri, yüz otuz kilo falandı. Bu piskopos bir ata binse ne olacağını merak etti. *At ölür herhalde.* Hiç istemeden bu sahnenin görüntüsü belirdi kafasında; at yere yapışıp ezilmiş, bacakları kırılıp iki yana açılmıştı. Moussa, dudaklarının ucunda kımıldanan gülümsemeyi piskopos görmesin diye başını çevirdi. Piskoposun, onun güldüğünü kesinlikle görmemesi gerekiyordu ve aslında Moussa gülmek istememişti, hiç hem de; ama bazen aklına böyle bir şey geliverince gülmemek zordu. Düşünceleri Rahibe Godrick'e, muskaya, o günkü tüm dertlere yöneldi ve küçük gülümseme kendiliğinden yok olup gitti. Neler olacağını merak ediyor, ne söylemesi gerektiğini bilmiyordu. Bir piskoposun karşısında, onun yüzüğünü öptükten sonra ne yapılacağını bilmiyordu. Her şeyi anlatmayı mı denemeli, yoksa sadece bekleyip cezasını mı çekmeliydi?

Bakışları odada gezindi. Saray kocaman ve göz kamaştırıcıydı. Odanın altı tane kapısı vardı. Piskoposun dalgınlıkla bu kapıları birbirine karıştırıp karıştırmadığını ve her kapının ardında neler olabileceğini düşündü. Tavanda küçük resimlerin de olduğunu fark etti; ama hep kasvetli dinsel konulardı bunlar. İnsanların bunları böyle baş aşağı ve böyle küçücük yapması tuhaftı. Kafasını nerdeyse tümüyle yukarı çevirip baktı. Bunlar ona St. Paul'ün bodrumunda gördüğü, kolu bacağı kesilmiş azizleri gösteren resimleri hatırlattı ve kendi cezası aklına geldi yine. Azizlere böyle cezaları çektirenlerin piskoposlar olup olmadığını düşündü. Hemen ardından, etrafta silah var mı diye bakındı. Bir sopa ya da bir kırbaç falan göremedi. Ama bir sopanın olduğundan emindi, muhtemelen saf altın bir sopaydı bu. Şöminenin yanında bir ocak demiri vardı fakat isten kapkaraydı. Hiçbir piskopos buna dokunmazdı. Piskoposa gizlice bir göz attı ve piskoposun bakışlarını üzerinde hissedince yüzü kızardı.

"Gel buraya çocuğum" dedi Murat; sesi yatıştırıcıydı. "Senin sorunlarını çok düşündüm. Bunlar beraber çözemeyeceğimiz kadar vahim şeyler değil. Gel hadi, yanıma otur."

Serena saraya vardı ve ana girişin taş merdivenlerini hızla çıktı. Nereye gideceğini, Moussa'nın nerede olduğunu bilmiyordu. Ağır ahşap kapıyı itip içeriye girdi. Antre geniş, zemini mermerdi; kaidelerinin üzerinde duran büstler ve kıvrılarak ikinci kata çıkan bir merdiven vardı. Geniş koridorlar antreden ötelere doğru uzanıp gidiyordu. Kapıyı açarken, aceleyle yürüyen bir rahip gördü. "Piskoposa nerden gidileceğini gösterin bana" dedi Serena sertçe.

Rahip ona ters ters baktı. "Monsenyörün bugün kimseyi kabul edeceğini sanmıyorum madam" diye karşılık verdi. "Kâhyasını görebilirsiniz."

"Öyleyse onu gösterin bana."

Rahip onu üst kata çıkardı ve kâhya kadını piskoposun arabacısıyla konuşurken buldular. Kadın, adamı gönderdi ve Serena'nın isteğini dinledi. Sonra başını salladı. Çok katıydı.

"İmkânsız, madam. Piskopos Hazretleri bugün öğleden sonra burada değil zaten. Önümüzdeki hafta gelin. *Mardi** gelin."

"Rahip *burada* ve ben onu hemen göreceğim." Serena kadını itip geçti ve kapıları açmaya başladı.

"Ne yapıyorsunuz?" dedi kâhya kadın. "Söyledim size! Burada değil! Durun, hemen!" Ama Serena kadını yolundan itti. Doğru kapıyı buldu ve hızla piskoposun dairesine daldı.

Odanın öteki tarafında, divanın üstünde gördüğü şeyi bir an anlayamadı. Oğlu oradaydı; gömleği yırtılmış, pantolonunun düğmeleri çözülmüştü. Çocuğun yüzü gerginlikten ve korkudan çarpılmıştı. Saçları darmadağınıktı. Piskoposun dev cüssesiyle mücadele ediyordu; piskopos onun gömleğini arkadan kavramış, Moussa'ysa kaçmaya çalışıyordu. Annesini gördü ve bakışları birden rahatladı.

"*Maman!*" diye bağırdı. İrkilen piskopos çocuğu bıraktı. Moussa onun elinden kurtulup fırladı. Serena'ya koştu ve başını annesinin giysisine yasladı.

"Eve git Moussa" dedi kadın sakince. "Hemen, çabuk. Beni orada bekle." Moussa başını sallayarak onayladı ve kadın onun hızla koşup daireden çıkışını gözledi. Sonra dönüp piskoposa baktı. Piskopos doğrulmaya çalışıyor, cüppesini toparlıyordu. Yarı sarhoştu ve Serena bunu uzaktan bile fark etti. Bir hayvan, salyaları akan, çirkin bir hayvan gibiydi. Serena'nın başı zonkluyordu.

Serena hızla odanın o tarafına doğru yürüdü. Şöminenin yanında duran ocak demirini gördü. Yürürken onu kaptı ve piskoposa vurmak üzere yukarıya kaldırdı. Piskopos darbeyi savuşturmak için kolunu uzattı. Serena "Ben senin..." diye söze başlamışken, kâhya kadın Serena'nın arkasından odaya daldı; yanında arabacı da vardı.

"*Piskopos Hazretleri!*" diye bağırdı kâhya kadın nefes nefese. "Çok üzgünüm Piskopos Hazretleri! Beni itip devirdi! Ne oldu? İyi misiniz? Size bir şey yaptı mı? Çekil geriye! Monsen-

* Fr.: Salı. (ç.n.)

yörden uzak dur!" Serena, demiri yukarıya kaldırmış halde duraksadı. Kâhya kadının arkasında duran arabacı Serena'ya dik dik bakıyordu. Gözleri ocak demirinin kıvrık ucundaydı. Adam bu kadının o demiri onun kafasına saplayacak biri olduğuna hükmetmiş ve bunu sınamaya kalkma fikri hiç hoşuna gitmemişti.

"Çıkarın bu kadını buradan" dedi piskopos hırıldayarak. Koltuklardan birine çöktü. "Bu kadın deli. Beni öldürmeye kalktı. Evdeki bütün personeli çağırın gerekirse. Yeter ki bu kadını buradan çıkarın. Sonra siz de çıkın."

Başka bir uşak piskoposun emrini yerine getirmek için ileriye doğru tereddütlü bir adım attı. Ama gerek yoktu. Serena ocak demirini bıraktı ve demir boğuk bir gürültü çıkararak halının üstüne düştü. Serena tek laf etmeden döndü ve hızlı adımlarla çıkıp gitti.

Serena umutsuzca Henri'nin evde olmasını diliyordu. Henri balon fabrikalarından birindeydi –hangisinde olduğunu bilmiyordu– ve eve gelmeyecekti. Operada buluşacaklardı. O lanet olası şeye gitmek istemiyordu, hele bu gece hiç. Ama söz vermişti ve Henri bekleyecekti.

Moussa iyiydi. Çocuk ağlamıştı ve olanları anlatmamıştı, fakat iyiydi. Güvendeydi. Serena onun yüzüne, başına, kollarına ve bacaklarına dokunmuştu. Moussa'ya uzun ve yumuşacık bir an boyunca sımsıkı sarılmıştı. Sonra çocuk annesinden ayrıldı ve koşup dışarıda Paul'le oynamaya gitti. Eğer iyi olmasaydı böyle yapmazdı. Hem Gascon'a hem de Madam Le-Havre'a, orada kalıp ona göz kulak olmalarını söyledi. Gascon Serena'nın yüzündeki endişeyi fark etti ve ona güvence verdi. "İsterseniz onu dışarıya bırakmayayım." "Evet, öyle istiyorum" demişti Serena ve Gascon çocuğa göz kulak olmak üzere gitmişti. Yani aslında, operaya gitmemek için geçerli bir neden yoktu. Durumu Henri'ye ertesi gün anlatırdı. Ertesi gün Noel'di, Noel tatiliydi. O gün genellikle, ormandaki gölde buz üzerinde paten kaymaya giderlerdi. Serena buzun üzerinde sendeleye sendeleye kayar, Henri de ona destek olmaya

çalışır ve ikisi birlikte düşerlerdi kahkahalarla gülerek. Noel'le ilgili anıları hoştu. Ama bu yıl kaymayacaklardı. Konuşacaklardı. Bunları ona anlatması gerektiğini biliyordu. O güne dek kendi sorunlarını hep gizlemişti ama bu farklıydı.

Henri'nin öfkesi korkunç olacaktı. Serena onun öfkesine gerek duyuyordu.

Oğluma zarar vermeye kalktı. Bu düşünceyle sarsıldı. Giyimine ve saçlarına yoğunlaşmaya çalıştı. Saçlarını, Henri'nin beğendiği gibi, yandan kalınca ördü ve bir kurdeleyle bağladı. Henri'nin ona verdiği bir yüzükten başka ziynet takmadı. Afganistan'dan, türkuvaz ve gümüş bir yüzüktü bu. Aynada kendisine alıcı gözüyle baktı. Yüzüne boya sürmedi. Böyle son derece sade göründüğü kanısındaydı ama Henri onun bu görünüşünü gerçekten çok beğeniyordu; Serena biliyordu bunu. Diğer erkeklerin de dikkatini çektiği belliydi. Ama Serena onların ilgisini bir kompliman olarak görmemeyi öğrenmişti. Fransız erkekleri hiç ayırt etmezdi. Dişi olan her şeye gözlerini dikip bakarlardı.

Çok sade olduğuna karar verdi. Élisabeth'in odasında büyük, üzeri tüylü bir şapka buldu. Zarif ve çekici bir şeydi. Biliyordu, Henri bu şapkayı görünce gülecekti. Serena hiç şapka giymezdi ve Henri, Serena'nın bunu onun aptal operası için giydiğini anlayacaktı. Gülümsedi. Ah, onu çok seviyordu.

Oğluma zarar vermeye kalktı. Bu düşünce boyuna gelip onu rahatsız ediyor, soğuk bir dehşet dalgası gibi dolaşıyordu içinde. *Hangi insan, bir çocuğa bunu yapar?* Serena yaptığı şeyi bıraktı ve nefesini tutarak tüm olasılıkları düşündü. Ya eğer Paul ona gelip söylemeseydi? Ya eğer atla o kadar hızlı gitmeseydi? Ya eğer, ya eğer...

Oğluma zarar vermeye kalktı. Bunu her düşündüğünde kan beynine sıçrıyor ve göğsünden gelen korkunç bir bulantı hissediyordu. Ürperdi. Şehrin dışında Prusyalılar, içinde de Henri'nin Kilisesi.

O herifi öldürebilirdim, dedi içinden. *O demir çubuğu beynine saplayabilirdim.* Niçin durmuştu, bilmiyordu. Uşaklar değildi nedeni. Durmuştu işte.

Oğluma zarar vermeye kalktı. O çocuk onun etiydi. Ona verilecek zarar Serena'ya verilmiş demekti. O çocuğun çektiği eziyet Serena'nın kanından kaynaklanıyordu, onun kanı Serena'nın kanıydı ve ikisi de çok yabancıydılar burada. Onun şerefi, Serena'nın koruması gereken kendi şerefiydi; büyüyüp kendi kaderini eline alıncaya kadar onun yaşamı Serena'nın elindeydi. Yıllar önce bir tercih yapmış, kontla evlenmeyi ve onun çocuklarını doğurmayı seçmişti. Doğru bir karardı bu, ama bencilceydi. Bunu daha o zamandan biliyordu. Amenokal de bilmişti bunu. Onu çıkacak sorunlar, oğlunun başına gelecek dertler konusunda uyarmıştı. Bunları çok açık bir şekilde görmüştü. Oğlunu tehlikeye atan, onun kendi bencilliğiydi.

Oğluma zarar vermeye kalktı.

Ve bu benim yüzümden oldu.

On Beş

Le Pelletier Sokağı'ndaki operanın önüne belki yüz tane muhteşem araba yanaşmıştı. Savaş yüzünden kadınların giyimi normalden mütevaziydı ama tüyler, danteller, gösterişli yüzler, neşeli gülümsemeler ve hafif kahkahalar vardı yine de. Kapısına Bismarck dayanmış olsa da, Paris nasıl iyi vakit geçirileceğini hâlâ biliyordu.

Henri Serena'nın geldiğini gördü. Kalabalığın arasından zarifçe geçiyordu kadın. "Tahmin ettiğim gibi, herkesi büyüleyeceksin" dedi. Serena'nın şapkasına, beğendiğini belli eden bakışlarla baktı ve gülmeyerek onu şaşırttı. "Sana yakışmış."

"Sanki bir kuş gelip konmuş gibi" dedi Serena gülümseyerek. "Tepesine bir tane vurasım geliyor hep."

Henri, kadının gülümsemesine karşın, gerginliğini hemen hissetti. "Bir şey mi var?"

Serena akşam için kendini sakinleştirmişti. O mesele bekleyebilirdi. "Hiçbir şey yok, özür dilerim, halledildi. Daha sonra konuşuruz" dedi. Kol kola girdiler, içeriye doğru yürürlerken kont bir sürü selama karşılık veriyordu, Serena da bir sürü bakışa.

Salon, Paris'in ileri gelenleriyle ışıl ışıl parlıyordu. Henri, Vali Trochu ile Montparnasse belediye başkanını, birkaç albay ve generali ve Amerikan büyükelçisini gösterdi. Victor Hugo bile gelmişti. Serena Fransızca okumayı onun kitaplarından öğrenmişti ve salonun öteki tarafındaki adama hayran hayran baktı. Dalgalı beyaz saçlı başı, locasının kenarından zar zor görünüyordu ve iki yanında genç ve güzel birer kadın oturuyordu. Salonun her tarafında heyecan ve sohbet vardı; herkes dışarıdaki dertlerden, kısa süreliğine de olsa bir kurtuluş bulma umudundaydı. Savaşan iki taraf da gayri resmi bir Noel

ateşkesini kutluyordu. Kalelerdeki toplar öğleden hemen sonra susmuştu ve dinleyiciler müziği duyabilecekti.

Serena, daha başlar başlamaz gösteriye hayran kaldı. Henri'nin dediği gibi, harika bir görüntü ve güzel bir müzik vardı. Orkestra çok yakındaydı. Serena, çalgılarını çalan müzisyenleri seyretti; soğuk salonda adamların nefesleri belli oluyor, fakat ısının düşüklüğü müziklerini hiç etkilemiş gibi görünmüyordu. Oyuncular sahneye muazzam alkışlarla çıktılar, güzel bir kadının yaptığı, muhteşem bir solo vardı; kadının sesi, çıt çıkmayan salonun üzerinde süzülüyordu. Henri "Bu kadın..." diye, fısıldayarak açıklamaya başladı, fakat Serena onu susturdu. Müziği dinleyecekti. Bir ara sahne mor cüppeli piskoposlarla doldu; ortalarında, kıpkırmızı giysisiyle baş engizisyoncu vardı. Yüksek rahiplerin korkunç görüntüsü, Serena'nın yüreğini hızlandırdı, ama bunun sadece bir gösteri olduğunu düşünerek o herifi kafasından attı.

Arada lobiye çıktılar ve Henri Serena'ya duvar resimlerini, burada sahneye çıkmış ünlü şarkıcıların tablolarını gösterdi. Kalabalık salonda yürüdüler; Henri'yi, selamlaşmak ve birkaç laf etmek için boyuna durduruyorlardı. Serena, başını kaldırmış, avizeye bakarken döndü, nerdeyse piskoposa çarpacaktı. Piskopos birkaç adamla konuşuyordu. Adamlar ona yaltaklanıyor, söylediği her şeyi ağzı açık dinliyorlardı. Piskopos yana doğru baktı ve Serena'yı gördü. Gözleri, gündüz içtiği içkiden ötürü hâlâ mahmur bakıyordu ama kendine yeterince hâkimdi şimdi. Piskoposun bakışları kararddı ve tavrı değişti. Yanındaki adamları bırakıp döndü. Serena piskoposun ona bir şey söyleyeceğini fark etti.

"Bakın hele, *Comtesse.*" Çok alaycı bir tavırla eğildi. "Sizi bir günde ikinci defa görmek. Böyle bir zevki hak etmemiştim doğrusu."

Serena kanın şakaklarında attığını hissetti. Saf hainlik fışkırıyordu heriften. Serena onun görülmemiş türden biri olduğunu kabul etti. O yaptıklarından sonra böylesine normal davranabilmesi, çok daha lanet olası bir şeydi. Serena alçak ve monoton bir sesle, "Bugün oradan çok çabuk ayrıldım Rahip"

dedi. "O demiri kullanmam lazımdı. Bir daha benim oğluma yaklaşırsan kullanırım. Öldürürüm seni."

Piskoposun gözleri gerçek bir neşeyle parladı ve güldü. Eğilip yüzünü Serena'nın yüzüne yaklaştırarak, söyleyeceklerini yalnızca onun duyabileceği bir konuma geldi. "Ne kadar huysuzluk ediyorsun. Ben de aslında o çocuğu bir gün yine yakalamayı planlıyordum. O çocuk, alt tarafı pagan bir sürtüğün melez piçi olduğu halde nasıl böyle hoş oluyor, şaşmamak elde değil. Çok tuhaf, değil mi?"

Ettiği laflardaki vahşetin kavranması için bir anın geçmesi gerekti. Serena sesleri duydu, sıçrayan tükürükleri hissetti, çarpık gülümsemeyi gördü; ikindinin tüm dehşeti hızla geri döndü, nefreti gözlerini kör edecek kadar şiddetliydi.

Bundan sonra olanları hiç düşünmedi. Harekete geçti sadece. Sanki bir düşteymiş gibi hareket ediyordu; her şey yavaş, sakin ve düzgündü. Piskoposun arkasında bir Garde Mobile binbaşısı duruyordu. Adam tam üniformasını kuşanmış, kolları altın sırmalı, kırmızı-mavi ceketini, dizlerine kadar uzanan parlak çizmelerini, yuvarlak, üstü düz şapkasını giymişti. Bir tarafında bir kılıç, diğer tarafındaysa bir tabanca vardı. Serena iki adım atıp grubun içine girdi; kalabalıktan gelen kahkaha ve konuşma sesleri, şampanya kadehlerinin çınlaması uzak ve belirsiz gibiydi sanki. Akıcı bir hareketle binbaşının yan tarafındaki tabancayı çekip alıverdi. İşkencecisine döndü; her şey öylesine çabucak oldu ki hiç kimse tepki gösterecek zaman bulamadı, onun hareketini gören tek kişi olan piskopostan başka. Piskoposun yüzü, biraz geç kavradığı durumun dehşetiyle çarpıldı. Ellerini kaldırıp bir şey söyledi ve geriye doğru bir adım attı. Serena duymadı. Artık hiçbir şey duymuyordu. Silahı doğrultup horozu çekti ve çok zaman önce bir gün ormandaki yabandomuzunu, oğluna zarar vermeye kalkan kötü niyetli başka bir hayvanı hatırladı ve ateş etti, ateş etti, ateş etti; tekrar ateş etti kandan bir maskenin arkasına çekilen surata; ateş etti yere düşen o kocaman, çirkin yaratığa; mermi üstüne mermi sıktı o iğrenç beyne. Bir süre sonra gümbürtünün bittiğini fark etti. Bütün mer-

miler bitmiş, şarjör boşalmıştı. Tabanca tık tık ediyordu tetiği çektikçe. Durdu.

Opera binasında kıyamet kopuyordu. Kadınlar çığlık atıyor, erkekler yere siniyor, bağırıyordu. İlk başta hiç kimse ne olduğunu anlamamıştı. Yakınındakiler piskopos düşerken dehşetle geri çekildiler. Henri bir Amerikan diplomatıyla konuşuyordu. Silah seslerini duyunca hızla döndü ve Serena'yı elinde hâlâ dumanı tüten tabancayla, Boulogne-Billancourt piskoposunu da Serena'nın ayaklarının dibinde yatarken gördü. Serena tabancayı yere attı ve sersemlemiş bir halde cesede bakakaldı. Henri gözlerine inanamamış, donakalmıştı.

"Açılın! Çekilin yoldan çabuk!" diye tok bir ses geldi kalabalıktan ve polis şefi kalabalığı yararak yanaştı. Olanları görünce bir an hiçbir şey söyleyemedi. Yüzü külrengine dönmüştü. Piskoposu tanıyordu. Kontu ve kontun karısını da tanıyordu. Her şey ortada, hemen önünde ve gayet açıktı ama hiçbir şey açık değildi yine de.

"Korkarım, benimle gelmeniz gerekiyor Kontes" dedi polis şefi kibarca. Kadını kolundan tutmak üzere hareket etti. Bu da Henri'yi şoktan çıkarmaya yetti. Birden fırladı ve polis şefini itti. Serena'nın elini kavradı ve hâlâ kargaşanın hüküm sürdüğü kalabalığın arasından çekerek götürdü. Düşünme zamanı değil, eylem zamanıydı sadece. Serena'yı götürmelerine izin vermeyecekti. Kaçmalıydılar. Başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Kalabalığın arasında dirsekleri ve omuzlarıyla yol açıyor, Serena da onun elini sımsıkı tutmuş, peşinden gidiyordu. Üniformalı bir piyade subayı onların önünü kesti. Henri hiç duraklamadan, elinin tersiyle şiddetli bir darbe savurunca adam sendeleyip düştü. Birkaç adım daha atınca ön kapıya varmışlardı. Çevrelerinde hep bağırtılar, hep kargaşa vardı ve opera binası bu şokla darmadağın olmuştu. Bir ıslık çınladı.

Hızla kapıdan çıkıp caddede koştular; Henri hâlâ Serena'yı elinden tutmuş götürüyordu. Oldukça karanlıktı. Sokaklar ince bir karla örtülmüştü ve altındaki buz yüzünden hızlı ilerleyemiyorlardı. Henri dönüp arkasına baktı. Arkalarından birkaç kişi kapının dışına, gecenin soğuğuna çıkma cesaretini

göstermiş, peşlerinden bakıyordu. Ama şimdilik hiç kimse peşlerinden gelmiyordu. Arabalarına vardılar. Henri Serena'yı rahatça kaldırıp arabaya bindirdi, kendisi de sıçrayıp bindi ve atı kırbaçladı. "Moussa ile Paul'ü almamız lazım" dedi, at onun kamçı darbesine karşılık verirken. "Gitmemiz lazım."

Serena başını sallayarak onayladı sersemlemiş bir halde. "Bunu yapmam lazımdı" dedi sadece. "Yapmam lazımdı."

Henri bunu zar zor duydu. Atı operadan öteye, Haussmann Bulvarı'na doğru sürdü. Sert soğuk hava yüzüne batıyordu. Ne yaptığının farkına varınca biraz titredi. Davranışı içgüdüsel olmuştu; fakat kendini çabucak toparladı, doğru yaptığını biliyordu.

Karısı, piskoposu kasten vurmuştu. Bundan emindi. Niçin olduğu önemli değildi, şu an değildi. Önemli olan tek şey onu götürmek, kentten, delilikten ve kalabalıklardan uzağa götürmekti. Jules'ü adaletin eline bırakmış ve bunun akıllıca bir şey olduğundan hep kuşku duymuştu. Serena konusunda böyle bir kuşkuya yer olmayacaktı. Bu kadın onun hayatıydı. Onu koruması, ülkeden, en azından Paris'ten çıkarması gerekiyordu. Eğer orada kalırlarsa Serena'ya neler olacağını kesinlikle biliyordu. Henri'nin güçlü dostları vardı ama piskoposun da vardı. Henri Serena için her şeyini vermeye hazırdı, eğer iş oraya varacaksa. Onu götürmelerine asla izin vermeyecekti.

Araba karanlık sokaklardan uçar gibi geçiyordu. Serena Henri'nin yanında oturuyor, ona sımsıkı tutunuyordu. Henri başını çevirip geriye baktı yine. Hâlâ takip eden yoktu ama geleceklerini biliyordu. Çok yakında. Kafası, kaçışla meşguldü, havagazı, rüzgâr ve safra ağırlığı hesapları yapıyordu tüm hızıyla. Olacaktı, yeterli gazı ve yeterli zamanı bulabilirse.

"Gare du Nord'da yeni hazırlanmış bir balon var. Yarın gece uçacaktı. Moussa ile Paul'ü alacağız. Bu gece gideceğiz."

Polis şefi sarsılmıştı. Bir kan gölünün ortasında mor cüppesiyle yığılmış piskoposun yanına çömeldi. Adam ölmüştü. Polis şefi, bir zamanlar bu adamın yüzü olan darmadağın şe-

ye bakıp yüzünü buruşturdu. Piskoposun cüppesinin bir kısmını tutup başının üstüne doğru çekerek örttü.

Polis şefi piskopostan nefret ederdi. Bu adamın ve kullandığı yöntemlerin sevilecek hiçbir tarafı yoktu. Bazen beraber iş yapmışlar ve polis şefi çok para kazanmıştı. Bazen de, başkaları onunla ilişkilerini bitirdikten sonra kendisi hep ortalığı temizlemişti. İntiharlar vardı, suskun ve çirkin; ve bir de cinayet. Piskopos daima bunların kıyısında bir yerdeydi fakat asla, işin içinde olacak kadar yakınında değildi. Onun ölümüyle Paris daha iyi bir yer haline gelecekti. Polis şefi, kontesin piskopos yüzünden çirkin bir işin içine düştüğünü ve sonunda da, birçoklarının yapmayı için için istediği bir şeyi gerçekleştirdiğini düşündü kabaca. Bu cesedi Sen'e atmayı ve şehrin daha iyi bir yer haline gelmesi şerefine kadeh kaldırmayı tercih ederdi ama böyle bir şey söz konusu değildi tabii ki. Yapması gereken bir görevi vardı. Harekete geçmesi gerekiyordu. Bu olaya yüz kişi şahit olmuştu. Kontesi elinde tabancayla gören yüz kişi vardı. Kadının sorgulanması gerekiyordu.

Polis şefi, kontu yıllardır tanırdı. Çok yakından olmasa da uzaktan tanırdı onu. Kontun kaçmasına şaşırmıştı ama daha sonra, bir erkeğin karısını korumak istemesini anladı. Kont da polis şefinin kenti korumak istemesini anlayacaktı.

Polis şefi kalktı ve bir polis çavuşuna döndü. "İki adam alıp derhal deVries Şatosu'na gidin. Boulogne yakınlarında, St. Cloud yolundadır. Kontesi, piskoposu öldürmek suçundan tutuklayın. Eğer kont direnir ya da bir şekilde müdahalede bulunursa onu da tutuklayın."

"Emredersiniz." Çavuş selam verdi, döndü ve kaynaşan kalabalığı yarıp gitti.

Serena Neuilly Kapısı'nda konuşmaya başladı. Henri nöbetçiyle konuşmak için eğilmişti. Adamın kapıyı açması, Serena'ya, kentten kovulurken piskoposun ona küçümseyerek baktığı o sonbahar gününü hatırlatmış ve bütün hikâye birden dökülmeye başlamıştı ağzından. Henri'ye, o gün olanları, sabah St. Paul'de Rahibe Godrick'le ve daha sonra da sarayda

yaşadıklarını anlattı. Henri dikkatle dinliyor, fakat arabayı deli gibi sürüyordu Boulogne Ormanı'nda. Orman, kar altında ve karanlıkta çok ürkütücü görünüyordu. Her yerde ağaç çotukları, kentte şiddetli soğuktan korunmak için yakılan ateşlere atılmak üzere kesilmiş büyük bir ormanın kalıntısı vardı. Kökler bile giderek kayboluyordu.

Piskoposun operada söylediklerini tekrarlarken Serena'nın sesi boğuklaştı. "Kendime hâkim olamadım Henri" dedi sözlerini bitirirken. "Oğlumuza yapmaya kalktığı şey için onu yine vururdum." Henri kolunu onun beline doladı ve araba ağaçların arasında hızlandı.

Şatoda Henri, Gascon'la çabucak holde konuştu. Olanları hiçbir şeyi saklamadan anlattı. Onların arasında sır yoktu. Gascon'un gözleri büyüdü ama hiçbir şey söylemedi. "Bana dinç atlar getir" dedi kont ona. "Serena'yla çocukları şehirden götüreceğim."

"Pekiyi efendimiz." Gascon ahıra koştu. En iyi iki atı koştuğu arabaya, kalın battaniyeler ve bir fener de dahil olmak üzere kontun gerek duyacağını düşündüğü malzemeleri yükledi. Şatoda sandıktan bir tüfek ve iki tabanca çıkardı. Silahları doldurdu, yedek mermi koydu. Sonra mutfağa koşup, yolculuk için yiyecek hazırladı.

Henri çalışma odasına girince Élisabeth'i görüp irkildi. "Paul'ü götürmeyeceksin" dedi kadın. Kontun Gascon'a söylediklerini dinlemişti. Henri Élisabeth'i görmeyeli haftalar olmuştu; kadının nereden ve ne zaman gelmiş olabileceğini bilmiyordu.

"Senin burada olduğunu bilmiyordum Élisabeth. Paul'ü korumak istemiştim sadece. Elbette götürmem onu. Seninle kalacak." Henri çalışma odasında oraya buraya giderek belgelerini çantasına tıkıyordu.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu Élisabeth. Duyduğu haberden ötürü başı dönüyor, ama sükûnetini korumak için büyük çaba harcıyordu. *Piskopos ölmüş!* Çok heyecan verici bir şeydi bu. Kadın artık, Pascal'le birlikte bu işten sıyrılacaklarına inanmaya, gerçekten inanmaya başlamıştı. Şimdi Élisa-

beth'in planlarını tehdit edecek bir tek kont kalmıştı ve o da gidiyordu.

"Bilmiyorum. Herhangi bir yere. Taşraya."

"*Şehirden* mi gidiyorsunuz?" Élisabeth'in gözleri büyüdü. "Sanırım Prusyalılardan onay aldınız, öyle mi?"

"Balona bineceğiz. Gare du Nord'da hazır duran bir tane var."

"Sen deli misin?"

"Epey hem de Élisabeth. Şimdi lütfen izin ver de toparlanayım."

Üst katta Serena çocukları uyandırmış, küçük bir çantaya birkaç giyecek dolduruyordu.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu Moussa, gözlerini ovuşturarak.

"Şehirden gidiyoruz. Balonla. Daha sonra anlatırım. Çabuk olmamız lazım!" Moussa tereddütle Paul'e bakıyordu.

"Gidiyor muyuz? Paul de geliyor, değil mi?"

"Hayır. Annesiyle kalıyor. Annesi aşağıda. Paul'ü daha sonra göreceksin. Şimdi *çabuk ol!*"

Çocuklar, etrafta onların anlayamayacağı kadar büyük bir şeylerin cereyan ettiğini hissederek, tedirgince bakıştılar. Büyükler evde, Gascon da araba garajında koşturup duruyordu; evde tam bir kargaşa hâkimdi. Kötü giden bir şeyler vardı, korkunç kötü hem de.

"Sanırım seninle daha sonra görüşeceğiz" dedi Moussa, giysilerini giyerken. Bir balonla uçacağı haberi heyecan vericiydi, fakat arkasında Paul'ü bırakma düşüncesiyle perişan olmuştu.

"Sanırım." Kuşatmanın çok uzun süreceğini ikisi de biliyordu. Bir süre birbirlerini görmeyeceklerdi. Uzun bir süre belki de. Paul, tahta yontmada kullandığı çakısını giysi çekmecesinden çıkardı. "Al, en iyisi sende kalsın bu. Sana lazım olabilir." Moussa başını sallayarak teşekkür etti.

Çıkarlarken birden Moussa'nın aklına bir şey geldi ve panikledi.

"Baba, ben gidemem, henüz gidemem."

"Saçmalama. Palton nerde?"

"Muskamı almam lazım."

"*Neyi?*"

"Muskamı. Rahibe Godrick aldı. Bana lazım. Onsuz gidemem."

"Aptallığı bırak. Çok acelemiz var Moussa. Başka bir tane bulursun."

"Hayır, bulamam baba. O tektir. Özeldir. Amenokal verdi. Annem onu benim için aldı ve onu geri almam lazım."

"Onu kimin verdiğini biliyorum oğlum, ama vakit yok! Gitmemiz lazım! Derhal! Çok çabuk!"

"St. Paul'de. Lütfen baba." Sesi titriyordu. Henri yaptığı işi bıraktı ve oğluna sert sert baktı. Moussa'nın sesi hiç bu kadar yalvarırcasına çıkmamıştı.

Serena sakince "Orada durabiliriz Henri" dedi. "Yolumuzun çok dışında değil. Lütfen. Önemli bir şey bu."

Henri içini çekti. Eğer yakalanmadan şato arazisinden çıkabilirlerse, peşlerindeki adamların aklına balonlar gelinceye kadar epey bir süre geçecekti. Yeterli zamanları olacaktı herhalde. "Pekâlâ, ama çok çabuk! Geliyorlar!"

"Ben onları elimden geldiği kadar oyalarım efendimiz" dedi Gascon, aceleyle garaja gittiklerinde. "Eğer isterseniz..."

"Teşekkür ederim Gascon." Henri onun omzuna vurdu. Yüzü asıktı. "Daha sonra seninle temas kuracağım, kuşatma kalkınca. İşlere benim yerime bak."

"Yolunuz açık olsun efendimiz" dedi Gascon ve hareket ettiler.

Paul kapıda durup, arabanın yolda kaybolmasını yüreğinde bir sıkıntıyla seyretti. Kuzeninin küçük bedenini arkasından gördü, Moussa'nın da ona baktığını biliyordu. Hıçkırığını bastırarak el salladı. Moussa da öteki taraftan ona el sallıyormuş gibi geldi.

Kont ayrıldıktan yirmi dakika sonra polis şatoya geldi. Ev karanlıktı, Élisabeth de odasına çekilmişti. Polis kapıya vurdu ve bağırdı. Gascon karanlık mutfakta bekleyerek kapıyı çal-

maya devam etsinler diye sesini çıkarmadı. Sonunda, kapıyı kıracaklarmış gibi sesler çıkmaya başlayınca "Geliyorum, geliyorum!" diye cevap verdi.

Kapıyı açtı; homurdanıyor ve sanki henüz uykudan kalkmış gibi kaşınıyor, gözlerini ovuşturuyordu. "Ne var? Kim o?"

"Polis" dedi çavuş hemen, sert bir sesle. "Kontes nerde?"

Gascon omuzlarını kaldırıp esnedi. "Pardon mösyö, ama bilmiyorum. Herhalde kontla birliktedir."

"Pekiyi kont nerde?"

Gascon omuzlarını kaldırdı yine. "Hiçbir fikrim yok. Herhalde kontesle birliktedir. Ben kontun hizmetindeyim, o benim hizmetimde değil. Bu gece burada değillerdi. Gelirlerse, siz herhalde onlara bir mesaj bırakmak istiyorsunuz öyle mi? Ben mesajınızı memnuniyetle veririm mösyö."

Çavuş başını hayır anlamında salladı.

"Öyleyse sanırım içeriye girip beklemek istiyorsunuz, öyle mi? Bu gece biraz geç bir saatte eve geleceklerinden eminim. Size şarap ikram ederim, ısınırsınız."

Çavuş düşündü. Şatoda bir adam bırakıp polis şefinin yanına dönmeye karar verdi. Kontesi bulamadığı için müthiş bir endişeye kapılmamıştı. Her şeyden önce, kadın nereye gidebilirdi ki? Kuşatmanın yararlarından birinin de bu olduğunu düşündü. O kadını kısa zamanda bulurlardı.

"*Oui*" dedi Gascon'a. "Burada, sizin yanınızda bir polis bırakıyorum."

Çavuş araba yolunun sonuna yaklaştığında karanlıkta aniden birisi çıktı karşılarına. At kadını nerdeyse ezecekti, hayvanı aniden dizginleyerek durdurması gerekti.

"Deli misin sen?" diye bağırdı çavuş. "Ölecektin az kalsın!"

Élisabeth arabanın yan tarafına doğru koştu. Havanın karanlık olmasına karşın, yüzünü şalıyla örtmüştü ve kimse tanıyamazdı onu. Çalışma odasındayken kararını vermiş ve polisin araba yolundan gittiğini duyunca arka kapıdan çıkıp koşmuştu. Henri'yi mahvetme fırsatını kaçırmayacaktı. Eğer Henri, piskoposu öldüren Serena'nın kaçmasına yardım ettiği için tutuklanırsa saygınlığı ebediyen yok olacaktı. Piskoposun

ölümü ve Henri'nin şerefini yitirmesi, Élisabeth'in arazi üzerindeki hak iddiasını onaylayacaktı. Arabadaki polislere baktı.

"Çabuk olmanız lazım!" dedi. "Kont ile kontes birlikte kaçıyorlar!"

Çavuş güldü. "Prusyalıların çemberi varken biraz zor kaçarlar" dedi dudak bükerek. "Pekiyi sen kimsin?"

"Orası önemli değil, aptal! Senin takip ettiğin kişi Kont deVries!"

"Ee?"

"Şehirden uçup giden balonları görmedin mi? Onları uçuran o! Şu anda Gare du Nord'a gidiyor; oradan havalanacaklar! Bu gece gidiyorlar!"

"Sen *ne* yaptın *maman*?"

"Onu vurdum. Öldürdüm."

Serena, arabanın arkasında beraber oturmuş giderlerken, olanları Moussa'ya açıklamaya çalışıyordu. Bunu ona söylememeyi ya da yalan söylemeyi düşünmüştü. Ama yaşamları artık sonsuza dek değişmek üzereydi. Ona bunu anlatmak zorundaydı. Moussa gerçeği anlayabilecek yaştaydı. Gerçeği öğrenince Moussa'nın dudakları titredi; annesi için, hepsi için müthiş bir korkuya kapıldı, annesine sarıldı; gece karanlığında peşlerinden gelen bu korkunç belanın onun yüzünden olduğunu düşündü ve atların daha çabuk koşmasını dilemeye başladı.

Serena arabada beklerken Henri ile Moussa koşarak ön kapıdan katedrale girdiler. Bir rahip yardımcısı kiliseyi daha sonra yapılacak Evkaristiya ayini için hazırlıyordu. Onların, Moussa önde, babası arkada, koridordan geçip kutsal eşyaların bulunduğu odaya girmelerini şaşkın bakışlarla seyretti; sonra ikisi başka bir kapıdan geçip arka koridora çıktılar. Henri bu geçitlerden geçmeyeli çok yıllar olmuştu ama Moussa bu labirentte yolunu gözü kapalı bulurdu ve hemen onun sınıfına vardılar. Kapı kilitliydi. Henri pirinç kapı kolunu kuvvetle çevirdi, ama hiç kıpırdamıyordu.

"Öteden dolaşır, avludaki pencereden girerim" dedi Moussa.

"Hayır. Vakit yok." Henri omzunu hazırladı ve kapıya yüklendi. Kapı kımıldadı ve tahtası çatladı fakat ağır meşe gövde hâlâ yerinde duruyordu. Henri kapıya tekrar, bu kez daha büyük bir güçle omuz vurdu, kapı çatırdayarak açıldı. Moussa karanlık sınıfa hızla daldı, koşarken takıldığı sandalye gürültüyle yere düştü. Kont, katedralin arka tarafında, avlunun ötesinde hareket eden bir fenerin ışığını gördü. "Rahip" dedi. Moussa masaya gitmiş, rahibenin muskayı koyduğundan emin olduğu üst çekmeceyi hızla karıştırıyordu.

Orada yoktu.

Başka bir çekmeceyi, sonra bir başkasını açtı; bakacağı yerler azaldıkça umutsuzluğu artıyordu. Dehşete kapılmıştı. Ya kadın alıp onu götürdüyse? Ya yok ettiyse? Kâğıtları bir kenara itiyor, her çekmecenin arka kısımlarını parmağıyla dokunarak yokluyordu.

"Çabuk ol Moussa!" dedi kont. "Geliyorlar!"

Moussa çekmecelerden birini hızla vurarak kapattı ve alttakini açtı. Kâğıtlar, kalemler, kitaplar. Muska yoktu! Ağlamak üzereydi.

Ve o anda buldu; tanıdık bir deriye değmişti parmakları. Onu çekip çıkardı ve muzaffer bir tavırla baktı. "Buldum!" dedi. Sınıftan koşarak çıkarlarken, rahip de salonun öteki tarafındaki kapıyı açmaya hazırlanıyordu.

Arabada Moussa ortaya bir fikir attı. "Şehirden çıkmanın başka bir yolunu daha biliyorum baba."

"Ya?"

"Katedralin bodrumundan geçiliyor. Oraya Paul'le gitmiştik. Orada tüneller var; ta Prusya hatlarına kadar gidiyor. Onlara görünmeden, gizlice geçebiliriz."

Çıkan ses kırbaç gibiydi. "Siz Prusya hatlarına mı gittiniz?"

"Bizi hiç görmediler baba."

"Bunu daha sonra konuşuruz. Ama şimdi yapmamız gereken, Prusya hatlarını geçmek, Moussa, Prusya hatlarına gitmek değil. Uçmamız lazım. Balona bineceğiz."

Araba yine hareket etti karanlığın içinde.

Çavuş koşum takımlarını geren iri atı şiddetle kırbaçladı. Hayvanın ağzından buhar fışkırıyor, zorlukla ve derin derin nefes alıyordu. Diğer polis, çavuşun yanında oturuyordu. Çocuk denecek yaştaydı, gergindi, henüz acemi bir polisti; bir eliyle tüfeğini tutuyor, diğer eliyle de aşağı düşmemek için faytonun kenarına tutunup, soğuktan donup ölmemeye çalışıyordu. Kolay değildi bu polislik. Arabaları hafifti, hızlıydı ama dengesizdi; yol boyunca sallanıyor, kayıyor, zıplıyor, parke taşlarında korkunç bir takırtı çıkarıyor, tekerlekleri gıcırdıyor, küt küt vuruyordu giderlerken.

Çavuş berbat talihine lanet okudu. Tutuklama için yola çıktığında gevşek davrandığının farkındaydı. Operadan şatoya giderken, kuşatılmış bir kentin iyi bir hapishane olduğu düşüncesine kapılarak, atı doğru dürüst tırısa bile kaldırmamıştı. Eğer kontesin böyle kolayca kaçmasına seyirci kalırsa, mesleğinin sonu olurdu bu.

Ama hata yapmamaya kararlıydı. Atı tekrar tekrar kamçıladı, daha da hızlı gitsin diye mahmuzladı. Quai de Grenelle'in dar geçitlerinden, binlerce askerin çadırlarda yattığı ya da kutup soğuğundan korunmak için küçük ateşlerin başına üşüştüğü Champs de Mars'ın uzun ve hafif eğimli çimenliğinin yanından uçarcasına geçtiler. Sonra Quai d'Orsay'e vardılar. At, ötesinde Louvre'un kocaman ve kapkara siluetinin dev gibi belirdiği, çok karanlık, soğuk ve derin görünen nehir boyunca, gürültüyle koşuyordu. Çavuş arabayı döndürüp Pont Neuf'ün üzerinden geçti ve irkilip yoldan sağa sola kaçışan bir grup yayaya çarpmamak için zikzaklar çizerek yoluna devam etti. Île de la Cité bulanık bir lekeydi, Notre Dame'ın kuleleri karanlıkta zar zor seçiliyordu ve kalabalıklar, gece yarısı yapılacak Evkaristiya için büyük meydanda toplanmaya başlamıştı. St. Denis Sokağı'nda, atının daha hızlı koşmasını dileyerek hayvanı iyice sıkıştırdı. Aniden esen bir rüzgâr şapkasıyla boyun atkısını alıp götürdü ama çavuş yavaşlamadı bile.

"Az bir şey kaldı, hadi" diye bağırdı genç yol arkadaşına. "Vardık sayılır."

Balonun kılıfı dalgalanarak soğuk ve karanlık göğe doğru kabarıyordu. Garın tepesindeki rüzgâr bayrakları güneybatıya doğru hafifçe bir esinti olduğunu gösteriyordu. Pek rüzgâr yoktu. Soğuk, kentin üzerine bir battaniye gibi çökmüştü, hava kımıldamıyordu. Böyle olacağı belliydi, dedi içinden Henri, kafasını çevirip yukarıya bir göz atarak. Soğuğa lanet okudu. Parmakları pek işe yaramıyordu. Uyuşmuş, parmak eklemleri sıyrılmış, kanıyordu. Yeniden çalışsın, tamamen açılsın ve havagazı gelsin diye valfa vurdu. Balon hemen hemen dolmuştu ama daha çok dolmasını istiyordu; sıcaklık artarsa –eğer artarsa– uzun mesafeler için daha çok kaldırma gücü gerekecekti. Ama bir şey tutukluk yapıyordu; ya bazı yağlar donmuş yahut bir manivela sıkışmıştı, anlayamıyordu; gaz gelirken, normalde çıkan gürültülü vızıltının yerine zayıf bir tıslama sesi geliyordu sadece. Henri acele ettikçe, iş daha da uzuyormuş gibiydi.

Henri, çalışırken yeterli ışık sağlamak için, istasyonun önündeki meydanın iki tarafında güçlü birer havagazı lambası yakmıştı. Meydan, meraklıları aletlerden ve gaz hatlarından uzak tutmak amacıyla çekilmiş uzun demir çitlerle çevriliydi. Çitin bir tarafında, malzemelerin taşındığı büyük bir kapı vardı. Kapıda uykulu bir muhafız duruyordu. Adam, kontun Noel arifesinde ve böyle geç bir saatte geldiğini görünce şaşırmıştı, fakat son zamanlarda balonlar zaten hep en olmadık zamanlarda uçuruluyordu.

"Bu gece uçuş mu var?" diye sordu.

"*Oui*" dedi Henri. Adam başını sallayarak onayladı ve araba meydana girdikten sonra kapıyı kapattı. Çitin dışında, olacakları seyretmek için küçük bir grup toplandı. Balonların her havalanışında seyre gelirlerdi. Genellikle daha çok ışık ve bu işle ilgili daha çok insan görmeye alışmışlardı ama yine de heyecanlı heyecanlı çene çalıyorlardı. Bir balonun uçuşu, on kez görmüş biri için bile çok büyük bir olaydı.

Henri balonu doldurmaya girişirken Serena ile Moussa'yı safra torbalarını sepete yüklemeleri için gönderdi. İkisi, koca bir yığın halindeki torbalardan birer tane çektiler ve her biri-

ni tek tek sürükleyerek düzlüğün öteki tarafına götürdüler. Bunların bazılarını sepetin dışına bağlayıp, diğerlerini de doğrudan, sepetin döşemeşine attılar. Moussa arabaya koşup battaniyeleri ve yiyecek torbasını toplayıp getirdi. Bir battaniye köşesi elinden kaydı, ayağı buna takıldı ve her şey buz gibi taşların üstüne saçılıverdi. Sonra çabucak kendine geldi, her şeyi yerden topladı ve koşup hepsini sepetin içine attı.

Hafiften bir kar yağmaya başladı. İçine gaz dolan balon, iplerini germeye başlamıştı. Henri metre küpleri ve akış hızını kafasında hesaplayarak zamanlama yapıyordu. Üç dakika, iki dakika. Sepet yükselmeye başladı. Daha çok ağırlığa gerek vardı.

"Serena! Moussa! Binin, haydi!" diye bağırınca, ikisi sepetin kenarından tırmandılar. Balon, bağlarından kurtulmak isteyen, canlı bir kütle gibiydi. Üstlerindeki halatlar gıcırdıyor, sepetse ağırlıklarının altında çatırdıyordu.

Hepsi aynı anda duydular o tekerlek takırtısını ve uzaktaki bir kaldırıma vuran toynakların amansızca ritmini. Henri gelenin kim olduğunu hiç bakmadan anladı. Daha fazla gaz alamayacaktı. Valfı çılgınca bir hızla kapatmaya, demirin ve pirincin hareketini engelleyen soğuğa karşı mücadeleye girişti. "Silahlar!" Moussa'nın sesi panikten ötürü boğuk çıkmıştı. "Silahları almadım!" Silahlar arabanın arkasında duruyordu hâlâ.

"Bırak kalsın!" dedi Serena, ama Moussa kalkmış ve Serena'nın onu durdurmasına kalmadan sepetin kenarından atlamıştı. Serena, olduğu yerde kalmak, halatlara bakmak zorundaydı. Çocuğun arabaya koşmasını ve silahları çıkarmasını çaresizce seyretti. Moussa mermi kutularını ceplerine koydu ve yamru yumru taşların üzerinde tökezleye tökezleye geri geldi. Rahatlayan Serena, Moussa'yı tutup sepetin kenarından içeri çekti.

Serena istasyonun öteki tarafından gelen araba sesini duydu. Araba durdu.

"Henri, haydi!" diye bağırdı Serena çaresizce. "Geldiler!"

Çavuş arabayı binanın yanlış tarafına yanaştırmıştı. Balonların nereden kalktığı hakkında bir fikri yoktu, fakat istasyona bakınca, ışıkların öteki tarafta olduğunu hemen gördü. Gar binası balonun çok büyük bir kısmını gözlerden gizliyordu ama pencerelerden, balonun yuvarlak boynunu ve yukarıya doğru uzanan gergin halatları gördü. Balon uçmaya hazırdı! Atı kırbaçladı ve binanın çevresini dolaşmak için hızla sürdü. Lanet okudu. Geniş ray şeridi yolu kesiyordu. Geri dönüp karşı tarafa gitmek için bir geçit arayacak zaman yoktu.

"*Merde!*" dedi. "Yaya gideceğiz. Çabuk ol haydi!" Arabadan atladılar ve rayların üzerinden sıçrayarak koştular. Delikanlının ayağı takıldı ve rayların üzerine düştü. Soğuk çeliğe çarpan dudağından kan akıyordu; fırlayıp ayağa kalkarken kanı kol yenine sildi ve koştu. Çizmeleri kaldırıma küt küt vurarak çite doğru koştular. Onları ilk önce Serena gördü. Henri, balonu meydanın iki yanındaki beton direklere bağlayan ipleri çıkarıyordu. İki direk kalmıştı. Çavuş çitin ötesinden Henri'yi gördü. "Sen! Kont deVries! *Arrêtez!* Durun hemen! Kontes tukludur! Hemen durmanız lazım!" Kontun, bir sonraki direğe doğru koşarken başını çevirip ona baktığını gördü. Kont ipi kaldırdı, döndü ve sonuncuya doğru hareket etti. Çavuş içeri girecek bir yol arıyordu çaresizce. Kapı, alanın tam karşı tarafındaydı. Vakit yoktu.

"Dur, yoksa vururum!" deyince yanındaki delikanlı silahını doğrulttu.

Henri onu görmezden geldi ve bütün hızıyla son direğe koştu. İp yerinden çıktı. Şimdi balonu yere bağlayan tek ip Serena'nın kontrolündeydi. "İpi çıkar!" diye bağırdı. Serena ipi çabucak kıvırarak direkten çıkardı. Balon yukarıya doğru bir silkindi, sonra hızla aşağı düştü ve sonra yine yukarı kalkmaya başladı. Serena, Henri'nin ne kadar uzun bir mesafe koşması gerektiğini ve balonun yükselip yerden uzaklaştığını görünce panikledi. Henri bütün gücüyle koşuyordu. Sepete zıplayarak binmesi gerekecekti.

"İhtar ateşi yap" dedi çavuş genç jandarmaya.

Delikanlı gergindi. Usta bir nişancıydı ama tüfeğiyle hiç başka bir insana nişan almamıştı. Tüfeğinin uzun namlusunun ucunda kontu görmüş, onun geri çekilmesine yoğunlaşmıştı zaten. Belki *çok* gergindi yahut belki de sadece "ateş" sözcüğünü duymuştu. Derin bir nefes aldı ve tetiği çekti.

Henri sepete tam ulaşmışken silahın sesi geldi. Serena uzanıp onun elini tuttuğu sırada mermi geldi. Küt diye bir ses duydu, Henri'nin kolunun sarsıldığını hissetti ve Henri'nin sımsıkı kavrayan eli gevşedi, kaymaya başladı. "Henri!" diye bağırdı Serena. Balon yükseliyor, Serena Henri'yi sepetin kenarından sarkarak tek başına tutuyor, Henri'nin bacakları aşağıda sallanıyordu. Henri hiç yardım edemiyordu; Serena'nın kollarında ölü bir ağırlık halindeydi. Serena buna pek uzun süre dayanamayacağını biliyordu. Henri aşağıya doğru kaymaya başladı, balon hızla yükseliyordu. "Moussa, yardım et!" diye bağırdı Serena. Moussa kenardan sarktı ve ikisi birlikte Henri'yi yukarıya çekmek için umutsuzca çabaladılar. Serena Henri'nin ceketinin arkasında büyüyen, kırmızı bir leke gördü.

Sonunda onu içeri çektiler. Henri sepetin tabanına, kum torbalarının üstüne düştü. Gözleri kapalıydı. Serena sepetin yan tarafında çömeldi ve Henri'nin başını kucağına koydu. Ağzının köşesinden kan akıyordu. Gözlerini açtı ve Serena'nın gözlerini gördü. Kadının elini güçsüz bir şekilde sıktı, gülümsedi, sonra gözlerini kapattı. Serena'nın yüzü Henri'nin yüzüne çok yakındı ve kadın onun renginin yok olup gittiğini gördü. "Ah Henri, hayır, hayır, hayır" diye bağırdı. Henri'ye sımsıkı sarılırken balon avludan yükseliyor, garın üzerine çıkıyordu. "*Je t'aime*"* diye fısıldadı Serena. Aşağıdan yine silah sesleri geldi. "Seni seviyorum Henri. *Je t'aime, Je t'aime.*"

Aşağılarında iki polis çitin dışında durmuş, karanlığın balonu yutuşunu seyrediyordu çaresiz bir halde. Silah seslerini

* Fr.: Seni seviyorum. (ç.n.)

duyan muhafız hızla onlara doğru koşmuştu. "Deli misiniz siz?" diye bağırdı. "Ne yapıyorsunuz? Kont deVries var o balonda! İçinde de havagazı var! Balonu vurursanız patlar! Hepimiz ölürüz burada!" Çavuş öyle yapmayı, onları bu şekilde aşağı indirmeyi düşündü, ama sepette bir oğlan çocuğu görmüştü.

"Arabaya git" dedi hemen tüfekli delikanlıya. "Onları elimizden geldiği kadar takip edeceğiz. Belki de balon şehrin dışına çıkmaz." Buna kendi de inanmıyordu ama denemeliydi. Arabalarına koştular.

Moussa paniklemişti. Her şey çok hızlı oluyordu. Ne yapacağını bilmiyordu. "*Maman*!" diye bir çığlık attı; gözleri bir aşağıdaki yaralı babasına, bir yukarıdaki kocaman balona gidip geliyordu. Dünya hızla aşağı düşüyordu ve yükseklikten, karanlıktan, karşısına çıkan bilinmeyenlerden dehşete kapılmıştı. "*Maman*, ne yapılacağını bilmiyorum! Bunun nasıl uçurulacağını bilmiyorum! Havadayız! *Ne yapmam lazım?*"

Ama Serena duymuyordu. Kocasının başını kucağında tutuyor, şefkatle bir öne bir arkaya sallıyor, saçını okşuyor, alnını öpüyor, elini tutup sıkıyor, fısıldıyor, ılık gözyaşları adamın yüzüne damlıyordu. Sadece kısacık bir anın kaldığını biliyordu. Aşkları bir balonla başlamıştı. Balonda bitiyordu. Henri'nin nefesi azalmaya başladı ve Serena onun gittiğini hissetti. Deli gibi ağlıyor ve bunu durduramıyordu. Yapabileceği hiçbir şey yoktu.

Henri'nin gözleri yine kapandı ve Henri gitmişti.

Moussa annesinin feryadını duydu ve bu korkunç sesten, babasının öldüğünü anladı. Yüreği dondu. Onun kavrayamayacağı bir şeydi bu. Sepetin kenarından aşağıya baktı ve durumlarını kavramaya zorladı kendini. Annesi karşılık vermiyordu. Bunu kendi başına yapmalıydı. Aşağıda damları ve birkaç evde göz kırparak yanan ışıkları görüyor, ama hiçbir şeyi net bir şekilde seçemiyordu. Nerede olduklarını ya da hangi yöne doğru gittiklerini bilmiyordu. Sakinleşmeye, düşünmeye çalıştı. Yüksekliği korumaları gerekiyordu ve şimdi biraz yükseklik kaybettiklerini, yere biraz yaklaştıklarını gördü.

Yan taraftan aşağıya uzandı ve Paul'ün ona verdiği çakıyla, dışarıda asılı duran kum torbalarından birini kesti. Torba düştü ve Moussa farkı hemen hissetti.

Şimdi kar daha şiddetli yağıyordu. Karın üstüne çıkmanın akıllıca olacağını, yoksa karın balonun kılıfına zarar verebileceğini yahut onu çok ağırlaştırabileceğini düşündü. Birkaç torbayı daha kesip bıraktı ve balon yukarıya doğru süzülmeye başladı. Bulutlar yoğunlaştı ve hemen ardından, ne kentin ne de başka bir şeyin görüntüsü kaldı. Sessizlikten ve bulutlardan bir kefenle sarılmışlardı.

Moussa boşta kalıp sallanan ipleri içeriye çekti ve sepetin yan tarafına bağladı. Bir süre sonra balon kar bulutlarından oluşan battaniyeyi geçip üstüne çıktı. Yukarıdaki gökyüzü soğuktu, simsiyahtı ve yıldızlarla, hayatında gördüğü en parlak yıldızlarla doluydu. Ayağının altında bulutlar bir halı gibi, sonsuza dek uzanıyordu. Balondan inip de onların üstünde yürüyebilirmiş gibiydi sanki. Güzeldi. Birkaç safra daha kesti. Hiç rüzgâr hissetmiyor, ama bulutlardan, ilerlediklerini anlıyordu. Güneye doğru gittiklerini düşündü, fakat emin değildi. Fark etmezdi. Yapacak başka hiçbir şey yoktu.

Sepetin içine, babasının cesedinin ve annesinin yanına oturdu. Hepsinin üstüne bir battaniye çekti ve annesi kolunu onun boynuna doladı. Moussa babasının yüzüne hafifçe dokundu ve gerçeği ancak o zaman kendince, kesin olarak anladı. Alçak sesle ağlamaya başladı.

Çok aşağılarında, artık duyulamayacak kadar uzakta Notre Dame'ın kulelerindeki çanlar çalıyordu neşeli bir Noel gününde, kuşatmanın doksan yedinci gününde. Paris başpiskoposu, İsa'nın kanının bulunduğu kadehi kaldırıyordu cemaate doğru. Surların dışında Fransız askerleri siperlerinde donarak ölüyordu. Versailles'da Bismarck sıcak bir ateşin önünde durmuş, Wilhelm'in, yani tüm Almanya'nın yeni imparatorunun, Avrupa'nın efendisinin şerefine kadeh kaldırıyordu.

Ertesi sabah balon orta-güney Fransa'da, Auvergne bölgesinde yere indi. Bir tarlaya sert bir iniş yaptılar; yerde, inişlerini bir yastık gibi yumuşatan, kardan bir battaniye olmasay-

dı yaralanabilirlerdi. İnişlerini kimse görmedi. Anne ile oğul, Henri'yi ellerinden geldiğince iyi şekilde, tarlalardan bulup donmuş elleriyle taşıdıkları taşların altına gömdüler. Bitirdikten sonra birbirlerine sarılarak ayakta durup taş yığınını seyrettiler. Sonra bir yol bulmak için, fırtınada yola çıktılar.

Havada geçen uzun gece boyunca Kontes deVries kocasının başını kucağında sallamış, onsuz ne yapacağını düşünmüştü. Devam etmek istemiyordu. Henri'siz yaşamda karanlıktan başka, yalnızlıktan ve kederden başka bir şey yoktu. Ama düşünmesi gereken Moussa vardı.

Yapacağını bildiği tek şeyde karar kıldı. Oğlunu götürecekti. Marsilya'ya varacaklar ve Cezayir'e giden bir gemi bulacaklardı. Oradan da Cezayir'i geçip Sahra'ya gideceklerdi.

Sahra'da Tuaregleri bulacaklardı.

Oğlunu vatanına götürüyordu.

İkinci Bölüm

Sahra

1876

İSPANYA

Tanca

Cezayir

Aflu

Celfe

Bu Sa

FAS

ATLAS DAĞLARI

BÜYÜK BATI ERGİ

el-Gol

Timmi

TADEMEÏT PLATOSU

İn Sala

Ani

TANEZRUFT

SAHRA

0 100 200 Mil

0 100 200 Kilometre

Timbuktu

Tunus

CEZAYİR

Vargla

Trablusgarp

BÜYÜK DOĞU ERGİ

TRABLUSGARP EYALETİ

Gadames

TASSILI ACCER

Amguid

Murzuk

MUYDIR DAĞLARI

AMADROR

Gat

AHAGGAR

Serkut Dağı

Tacenut

Abalesa

Bir

Bir şey kımıldadı. Orada bir şey vardı.

Uzun bacaklı iri kuş otların arasından kafasını kaldırdı. Dikkatle bakan keskin kahverengi gözleri bir işaret, bir hareket arıyordu. Kuş, vadinin uzun otlarının arasında, Sahra'nın yüksek çöl dağları olan Ahaggar'daki bir nehir yatağında ses çıkarmadan duruyordu. Devekuşu üç yaşında bir erkekti ve boyu iki buçuk metreden uzundu. Hafif bir rüzgâr otları dalgalandırdı ama hiçbir koku yoktu.

Kuş bitkinlikten tükenmek üzereydi. Üç gündür peşindeki avcılardan kaçmış, tek tük bazı sükûnet anları dışında, panikle ve kaçmakla geçen uzun, korkunç saatler boyu, ilk önce avcılar onu bulmuş, sonra izini yitirmiş, sonra avcılar yeniden yetişmiş ve bu ölüm oyunu sürüp gitmişti. Harcadığı çabanın etkisi hâlâ sürüyordu. Dinlenirken bile yüreği güm güm vuruyor, derin derin nefes alıyordu ve güç rezervleri tükenmişti nerdeyse.

Tüm sürünün dinlenmeye şiddetle gereksinimi vardı. İlk önce küçükler düşmüştü, sonra da büyükler. İlk başta kırk taneydiler. Şimdi sadece dokuz on tanesi civarda otluyor, uzun boyunları otların arasında inip kalkıyordu; fırtınadan sonra kumlu vadinin tabanından hâlâ sızarak akan suyun kenarında otlayarak, etrafı kolaçan ederek dolaşıyorlardı. Geri kalanların hepsi ya yakalanmış yahut ayrı düşmüşlerdi ve bu takip sırasında hem kovalayanlar hem de kaçanlar, korkunç uçurumlarla bölünmüş, derin vadilerle yarılmış ve her tarafına kocaman kaya kütleleri saçılmış o vahşi volkanik plato boyunca sürüklenmişlerdi. Bu plato, doğal tüneller, mağaralar ve geçitlerle dolu, dev bir labirentti. Kuşlara yarayan binlerce saklanma yeri, fakat avcılara da yarayan binlerce tuzak yeri ve

çıkmaz yol vardı burada. Hayatta kalmak, doğru yere sapmaya bağlıydı.

Kayaların ötesinde Moussa başını dikkatle kaldırdı. Tuaregların, Ahaggar'a hükmeden üstün boyu olan İhaggaren soylularına has mavi peçeyi sarınmıştı. Mavi adamlar denirdi Tuareglere, çünkü cüppelerinde ve başlarına sardıkları kumaşlarda koyu çivit boyası kullanılır ve bu boya sık sık tenlerini de boyardı. Yumuşak kumaş, bir miğfer gibi, başının tepesine yüksek ve genişçe dolanmış, sonra başının ve boynunun etrafına tekrar sarılmış, maske gibi, ancak gözlerinin görüneceği daracık bir yarık dışında her yerini örtmüştü. *Takatkat*'ını, yani elleriyle ayaklarının dışında her yerini örten, ince mavi kumaştan, dökümlü yazlık cüppesini, onun altına da *takirbai*'sini, yani şalvarını giymişti. Üzerinde silah olarak, sadece bir mızrakla bir sopa, bir ip, vaktiyle babasının kullandığı bir dürbün ve bir *guerba,* yani boynuna asılı duran, keçi derisinden bir su tulumu vardı.

Kuşların bulunduğu taraftan esen rüzgâr yönünde dikkatle hareket ediyordu. Basacağı yerleri ihtiyatla seçiyor, vadi tabanından yükselen, onun ile kuşlar arasındaki kaya kütlelerinin arasından geçiyordu. Sahra yazının en sıcak zamanıydı, kayalar kızgın sıcaktı ve dokunan herkesin derisini yakardı.

O da bitkinlikten tükenmek üzereydi. Yorgunluktan her yeri sızlıyordu. Bir avuç hurma yeme fırsatını bulduğu evvelki sabahtan beri hiçbir şey yememişti. Çölde vücudu yağsız ve sert bir biçim almıştı. Az yiyeceğe alışmıştı ama şimdi yanına daha çok almış olmayı diliyordu. İhmal edilmiş midesi guruldadı ve harcadığı aşırı çabadan ötürü kaslarında bir yanma hissetti. Ama bu onun ilk avıydı ve ağrı, sızı gibi düşünceleri kafasından attı.

Bu av, ezeli rakipler olan mavi adamlar ile iri kuşlar arasında ezeli bir ritüeldi. Sürüler halindeki kuşların son avından beri beş yaz geçmişti. Bu yazların ilk ikisinde kuraklık olmuş ve kuşlar hiç gelmemişti. Ondan sonraki üç yaz boyunca da çölde savaş vardı ve takibe vakit yoktu. Ama sonra, bir ikindi vakti kamptan baktılar, uzaktaki dağların üstünde kara bir

fırtına gördüler, kanları hızlandı ve Tuaregler hızla harekete geçtiler.

Essamen! Şimşek! Büyü gibi, insanı da, kuşları da çağıran büyüleyici bir sirendi bu. Ender rastlanan yaz fırtınaları geldiğinde gökyüzü hiddetlenir, kararır, ateşlerle çatırdardı. Kuşlar bunu görür, şimşeğin içecek su, suyun da çiçekler ve yiyecek otlar demek olduğunu bilir, içgüdüsel olarak çiftler halinde bir araya gelir, çiftlerin diğer çiftlere katılmasıyla sonunda sürü oluşur, sürü genişler ve sonra çok uzaklardan, gökyüzündeki ateşe doğru yola çıkarlardı.

Çölün başka yerlerinden de avcılar, avlarının peşinde yoruldukça yedekleriyle değiştirilen hızlı, hafif develere binmiş gruplar gelirdi. Et çok nefisti, fakat asıl para eden şey kuşların derisi ve tüyleriydi. Şapka ve çizme yapılmak üzere gemilerle uzak ülkelere gönderildiği söylenen bu mallar, güneyden gelip kuzeye, denize doğru giden kervanlarla taşınırdı. Kimse bu hikâyelere inanmazdı; hatta Moussa onlara Champs-Elysées'de gördüğü muhteşem *chapeaux*'dan* söz ettiğinde bile inanmadılar. Kuşku duyulmayan tek şey varsa, iyi bir avın kabile için büyük bir servet, avcılar için büyük bir onur ve kimi zaman da, av partisini seyredebilenler için gülünecek bir şey olduğuydu. Kimin, avcının mı avın mı daha aptal olduğu hiç belli olmazdı.

Moussa dinlenecek bir yer bulup durdu. Devekuşlarını gözleyip, ne yapacağını düşündü. Diğer avcılardan en son bir önceki ikindi vakti ayrı düşmüştü. İlk önce devesi ölmüştü. Hayır, doğru değildi; kendi kafasızlığı yüzünden öldürmüştü hayvanı. Ve sonra Mehdi onu terk etmiş, yalnız ve yaya bırakıp gitmişti. Moussa bunları hatırlayınca, ilk önce kendi salaklığından duyduğu utançla, sonra da kuzeninin hainliğine duyduğu öfkeyle kıpkırmızı kesildi. Moussa çok değerli devesi Taba'ya binmiş, kendisi hariç on kişiden oluşan bir grupla birlikte gidiyordu. Devekuşlarını ürkütüp, Temassint civarında bekleyen başka bir Tuareg grubuna yönlendirmek üzere,

* Fr.: Şapkalar. (ç.n.)

seyrek dizilmiş bir sıra halinde ilerliyorlardı. Devekuşları onları görüp kaçacak, ama bu kez öteki grup tarafından çevrilecek, oradaki avcılar da birbirlerine yaklaşarak ilerleyecek, kuşlar kaçıp yorulacak ve yakalanacaktı.

Taba, açık kahverengi bir Tibesti devesi, amenokalin Moussa'ya erkek olduğu ve peçesini sarındığı gün verdiği bir armağandı. Çevik, işbirliği yapan, hızlı koşan, kayaların üzerinde sağlam basan ve av sırasında harika, süper bir hayvandı. Taba'yla ikisi, altı kuşu kör bir vadiye sokmuşlardı. Moussa, heyecandan ve avı kıstırmış olmanın verdiği hazdan çılgına dönmüş bir halde, tek başına deve sürüyordu. Hiç kimseden yardım istememiş, hiç durup düşünmemişti. O anki heyecanıyla deveyi hızla peşlerinden sürmüş, sonunda kuşların kaçacak yeri kalmamıştı. Hayvanlar kaçmak için geri döndüler ve bir deveyle, uzun boylu sürücüsünün yolu kestiğini gördüler.

"Dikkat et" diye uyarmıştı amenokal onu, tipik az ve öz konuşma tarzıyla. Moussa'nın ilk avıydı ve alacağı tek dersti. "Onlar tekme atar." Moussa, amenokalin sözcükleri kullanma tarzını tanıyor ve sözcüklerde gizli anlamlar aramak, apaçık belli şeylerin ötesini düşünmek gerektiğini biliyordu. Ama bu kez yeterince dikkatli düşünmemişti.

Moussa yavaşladı ve kuşların en irisine, devenin boynuna gelen, dev gibi siyah-beyaz bir erkeğe doğru yavaş yavaş ilerlerken, tam da amenokalin kendisini uyardığı hatayı yaptı. Aşırı heyecana kapılıp çok fazla yaklaştı. Kuşlar yorgundu ama hâlâ çok ateşliydiler. Paniğe kapılan dev kuş güçlü ayağını savuruverdi. Bu darbenin en şiddetli geldiği yer Taba'nın sağ ön bacağıydı. Hayvanın kemiği çat diye kırıldı. Deve böğürdü, çırpındı, yere düştü; fırlayıp üstünden düşen Moussa'yı da ezecekti nerdeyse. Moussa ayağa kalkma fırsatı bulamadan devekuşları hızla koşarak yanından geçip gitmiş, arkadan gelen küçük bir devekuşuysa deli gibi kaçarken Moussa'yı kabaca devirerek üzerinden geçmişti. Moussa bu darbenin etkisiyle inledi ve kötü bir şekilde sırtüstü düştü. Bu düşüşle ta dişlerine kadar sarsılmıştı. Sonunda toparlandı ve kendine gelmeye çalıştı.

Taba'nın çığlıkları ve ağlayışı iri kayalarda yankılanıyor, Moussa'ya büyük bir azap veriyordu. Üstünü başını silkerken bir kahkaha duydu. Hiç bakmadan bunun kim olduğunu anladı ve yüreği burkuldu. Mehdi, Moussa aptalca bir şey yaptığı sırada orada bulunmayı becermişti ve bunu Moussa'nın yüzüne vurmaktan hiç çekinmezdi. Oraya gelir gelmez de kazayı görmüştü. Kayalığın yan tarafındaki dik bir yamaçtan iniyordu, kaçan kuşları durduramayacak kadar uzak bir yerdeydi. Bu sırada hayvanlar kafalarını aşağı yukarı sallayıp zikzaklar yaparak, kumları havaya kaldırıp suları sıçratarak vadinin ötelerine doğru zarif bir şekilde kaybolup gittiler. Kaçışlarını kolaylaştırmak için güdük kanatlarını gererek, ayaklı birer toz alma püskülü gibi zıplaya zıplaya gittiler. Giderken pek ses çıkarmadılar.

Mehdi onların gidişini seyretti, sonra yoluna devam etmeden önce Moussa'nın durumuyla eğlenmek için durdu. Mehdi kuzeninden nefret ediyor, kendi babasının, yani amenokalin Moussa'ya davranışından nefret ediyor, ona sürekli ilgi göstererip hediyeler yağdırmasından nefret ediyordu. Amenokal, Mehdi'ye hiç böyle davranmazdı. Amenokal kendi oğluna karşı sert ve acımasızdı. Halası Serena bu narin oğlanı aralarında yaşamak üzere Fransa'dan getirdiği günden beri, Mehdi'nin kıskançlıktan içi yanıyordu. Kavga ettiklerinde Mehdi onu dövüyordu, çünkü iki yaş büyük ve çok daha iriydi ama böyle zaferlerden gerçek bir zevk almıyordu. Aslında onun istediği, Moussa'nın çöldeki zor yaşamdan bıkıp Fransa'ya geri dönmesiydi. Geçen her yılla birlikte bu olasılık giderek azalmıştı ve artık Mehdi'nin yapabileceği tek şey, bu davetsiz misafirin her gününü zorlaştırmak için elinden geleni yapmaktan ibaretti.

"Aferin sana kuzen" dedi *mehari*'sinin* sırtından, alay ederek. "Asil *ikufar*'a büyük bir darbe daha." Yabancı kâfir anlamına gelen bu sözcüğü kullanmıştı Moussa için; onun her za-

* Deve. (ç.n.)

manki aşağılamasıydı bu. Moussa onun kendisini hor gören tavrını hissetti ve bu kez bunu hak ettiğini düşündü.

"Az kalsın haklayacaktım onu" dedi topallayarak yürürken.

Mehdi bunu duyunca gürültülü bir kahkaha attı. "O seni az kalsın haklayacaktı, *vallahi!* Amma zekice bir alışveriş ha! Bir avuç toza bir *mehari*." Dönüp, devesini kuşların peşinden sürdü.

"*Ekkel!*" diye bağırdı Moussa. "Dur! Başka bir *mehari* lazım bana! Bir *mehari* ver!" Mehdi'nin arkasında on iki tane yedek binek hayvanı vardı. Onları avın uzağında bir yere yerleştirecek, böylece hayvanlar dinlenmiş ve gerektiğinde binilmeye hazır olacaklardı. Bir tanesini rahatlıkla verebilirdi ama Moussa'nın işini kolaylaştırmaya hiç niyeti yoktu.

"Sana vereyim de bir aptallık daha yapıp onu da öldür değil mi? Ben o kadar aptal mı görünüyorum? Bir deve daha alacağına kampa yürüyerek geri dön de, kadınlarla çocuklar asil Çöl Çocuğu'nu yaya görsün. Hemen harekete geçsen iyi edersin kuzen. Yaya halde, ölmüş bir deveyi telafi edecek kadar devekuşu yakalaman çok zor." Hafifçe güldü ve devesini döndürüp sürdü.

Moussa onun gidişini seyretti ve kumlara bir tekme attı. Mehdi'ye kızmış, ama daha çok kendine kızmıştı. Amenokal sinirlenecekti. Ah evet, bakışlarının sabitliği bozulmayacak ve sesinde bir sertlik olmayacaktı. Onu doğrudan cezalandıracak kadar kaba davranmayacaktı. Ama Moussa, dayısının uğrayacağı düş kırıklığını ve hatanın yeğeninde olduğunu hissedeceğini biliyordu. Çölde hayat, deve demekti. Deve servetti. Deve her şeydi. Herkes bunu konuşacak, gülecek, kafalarını sallayacak ve onu küçük düşürecek şakalar yapacaklardı. Mehdi hariç herkesin gülüşü iyi niyetli olacaktı, fakat onun yaptığı hatayı hafifletmezdi bu.

Moussa kendini perişan hissediyordu, bunalmıştı. Peçeyi daha bir ay önce, on altı yaşını doldurduğu gün giymişti. Peçe! Ne zamandır bekliyordu bunu, *tagelmust*'u; çıplak çocuk yüzünün bir erkeğin mavi peçesinin ardında sonsuza dek kay-

bolacağı o büyülü anı nasıl da hevesle düşlemişti. Kumaş güney diyarından gelmişti, sekiz metreydi, annesinin hediyesiydi. Yetmiş fersah mesafeden koşup gelmişti Ahaggar halkı; soylular, Dag Rali ırgatları, kadınlar ve çocuklar, serfler, köleler ve demirciler, marabutlar ve reisler, hepsi gelmişti o töreni, hayatlarının bir anlığına durduğu ve hepsinin sustuğu o büyük anı, kendini tüm evrenin merkezinde gibi hissettiği anı görmeye; ve insanlar seyrettikleri yerden, kat kat pamuklu kumaşın ardında çiçeklenen gururlu gülümsemeyi tahmin edebilmişlerdi sadece.

O gün güneşin altında durdu ve büyük dayısı, kutsal marabut Mulay Hasan dua edip Tanrıya şükretti ve Moussa'nın adını Kel Rela kütüğüne gösterişli bir şekilde kaydederek, onun bir erkek olduğunu tüm dünyaya ilan etti. Peçeden önce bir *takuba,* yani ait olduğu sınıfı gösteren ağır ve öldürücü bir kılıç verilmişti kendisine. Bu kılıçlar kuşaklar boyu babadan oğula geçerdi. Bu mükemmel kılıçlar harika şeylerdi; sahibi olan erkeklerin gücünü taşır, ona sahip olanları yücelten cesaret, onur ve yiğitlik gibi en üstün özellikleri bünyesinde barındırırdı. Gördükleri savaşların, savundukları değerlerin ve defettikleri saldırıların hikâyesi onlarla birlikte kuşaktan kuşağa geçerdi.

Ona bu kılıcı bulma sorumluluğunu, Moussa'nın yaşayan en yakın erkek akrabası olarak amenokal üstlenmişti. Ahaggar Dağları'nın en iyi demircisi ve tek gözlü bir *inad* olan Keraci'yi Murzuk'a göndermiş ve orada bir tüccar, bu kılıçtan hiç istemeye istemeye vazgeçmişti, çünkü bu kılıç sertti, keskindi ve pırıl pırıl parlayan, en iyi Sevilla çeliğinden yapılmıştı. Keraci bu kılıca haç şeklinde bir kabza takmıştı. Sapına yeşim kakma yapmış ve öylesine cilalamıştı ki, kılıç güneş gibi parlıyordu; Moussa'nın omzuna astığı süslü deri kınına, hiçbir çaba harcamadan, kayarak giriverirdi. Çok iyi bir işçilikti. Moussa bu sapın onun eline çok büyük olduğunu söyledi, ama Keraci sapı inceledi, sonra Moussa'nın elini tutup avuç içini yukarıya çevirdi. "Sabırlı olmalısın" dedi. "Senin elin yavru bir köpeğin pençesi gibi. Sen büyüyüp buna erişeceksin." Mo-

ussa bu kılıcı saatlerce sallayarak, kasları acıdan isyan edinceye kadar pratik yaptı; ileriye, geriye, başının üstünde salladı ve sonunda, havada savrulduğunda çıkardığı sesi öğrendi, istediğinde bir *villik* otunun tepesini uçurabilir hale geldi. Kılıçtan sonra yeni giysileri ve her iki kolu için hem ona güç verecek, hem de başkalarının kılıcından koruyacak taş şeritler verilmişti. Bunun ardından da hediyelerin en değerlisi, yani Taba geldi. Heyecanlı bir dönemdi; erkeksi değişimin gelgitleri, yaşamında girdap gibi dönüyordu ve Moussa çok eğlenmişti. Bir ay boyunca havalarda gezmiş, kabadayı tavrını geliştirmiş, caka satarak dolaşıp abartılı pozlar takınmış, çocuklar ve keçileriyle değil, erkekler ve develeriyle hemhal olmuştu. İnsanların ona karşı tavırlarında çok güç algılanır bir değişim olduğu kanısındaydı. Aşırı bir şey yok, diye düşünüyordu, yeni bir hürmet ve saygı mertebesi vardı sadece.

Ama bu gerçek, o törenden çok daha ağırdı. Kumun üstünde büyük bir acıyla çırpınan deveye baktı ve kendisini hiç erkek gibi hissetmedi. Erkekmiş gibi davranan salak bir oğlan gibi hissetti kendini. Çöl ona, kendini beğenmişlik ve dikkatsizlik karşısında gerekli cevabı vermişti. Sahra'da yaşam çok zordu. Sahra'nın tarzını tam anlayabilmek için orada doğmuş olmak gerekirdi ve hatta o durumda bile, hayatta kalmak büyük bir beceri ve kurnazlık gerektirirdi.

Bir zamanlar bazı adamlarla beraber üç gün üç gece süren bir geziye çıkmasına izin verilmişti. Yazın sonlarına yakın günlerdi; hava gündüzleri yakıp kavuruyordu hâlâ. Su tulumlarını doldurma ve taşıma sorumluluğu Moussa'ya verilmişti. İlk gün tulumları devesine yükleyip dikkatle baktı ve tek bir damla suyun ziyan olmamasını sağladı. O gece, son çay demlendikten sonra tulumları, ağızlarının yukarıya gelmesine dikkat ederek, kumun üstüne, yatağının yanına dayadı. Sabah uyandı ve büyük bir dehşetle, hepsinin boşalmış, içlerindeki suyun kum tarafından emilmiş olduğunu fark etti. Onun yüzünden altı adam iki gün ve gece boyu susuz kalmıştı.

Çöl, insanın kibrini kıran bu tür derslerle doluydu. Çölün üzerinde hiçbir zaman hâkimiyet kuramayacağı gibi bir

umutsuzluğa kapıldı. Soylulara has silahları taşımaya hazır mıydı gerçekten? Irgatlarının ve kölelerinin yaşamından, onların ailelerinden ve mallarından, Tebulara, Şambalara ve çölden haraç ödemeden geçmeye kalkan kervanlara karşı yapılacak akınlara liderlik etmekten, o kervanların sahipleriyle ticaret yapmaktan ve kabilenin servetini artırmaktan sorumlu bir Kel Rela efendisine has harmaniyi giymeye hazır mıydı? Bir soylunun üzerindeki yüklerin listesi uzayıp gidiyordu ve Moussa'nın kafasında kuşkudan başka bir şey yoktu. Ne kadar çok sorumluluk var; çok fazla, diye düşünüyordu bazen. Bir erkeğin taşıyamayacağı kadar çok. Ve kendisi bir erkek bile değildi henüz.

Kendisini bir sahtekâr gibi hissetti.

Moussa, korkunç görevine, yani devesinin ıstırabına son verme işine döndü gönülsüzce. Kılıcını, cüppesinin alt tarafında, kolunun hizasında duran kınından çekti. Taba'nın ağzı köpürüyordu; gözleri acıdan korkunç bir hal almıştı. Ayağa kalkmaya çalıştı ama yıkıldı ve yuvarlanıp yana düştü. Öfke ve hüsranla, uzun ve yavaş bir nefes aldı. Moussa kılıcı iki eliyle tuttu ve derin bir nefes aldı. Kılıcı derine daldırıp hızla kesti. Sıcak, yapışkan kan fışkırarak Moussa'nın ellerine, kollarına ve cüppesine geldi. Artık kandan kaçmak için çok geçti; hemen oraya çömelip kanı akmaya bıraktı ve hayvanın canı akıp kuma giderken gözlerini kapadı.

Bir deveyi sevmek olanaksızdı; bir köpeğin ya da bir atın sevildiği gibi sevilemezdi bir deve. Develer tuhaf, huysuz hayvanlardı ve çok hızlı tükürürlerdi. Bir ısırışta bir adamın kafasını parçalayabilir ya da hedefini hayret verici bir isabetle bulan, mide bulandırıcı, pis, yeşil bir safra atarlardı. Bağırırlar, şikâyet ederler ve sızlanıp dururlardı. Aslında onlar, çöl yolculukları dışında hiçbir şeye göre tasarlanmamış, kullanışsız şeylerdi. Ama Moussa bu deveyi sevmeye çok yaklaşmıştı. Taba'da bir ağırbaşlılık ve yumuşak bir tabiat vardı. Bu deveye, sahip olmadan çok önce hayran olmuştu. Onun eğitimine yardım etmiş, yaralarını iyileştirmişti. İyi otlarla beslenmesine ve ayağına vurulan bukağının çok sıkı olmamasına dikkat

etmişti. Bir hastalığı var mı diye pisliğini kontrol etmiş ve su çukurunun çok derin olduğu zamanlarda ona su çekmişti. Bir gün şafak vakti, etrafta hiç kimse yokken ona bindi. Hayvanı düzlüğün bir ucundan diğer ucuna kadar sürerken, Taba Moussa'nın ayaklarının temasına hemen karşılık verdi. Hayvan hiç beklenmedik bir hızla koşmaya başlayınca Moussa gürültülü bir kahkaha attı, fakat onu çok zorlamamaya dikkat etti. Sonra başını çevirip bakınca amenokalin onu seyrettiğini gördü. Hayvana böyle hiç izin almadan bindiği için utanarak hemen yavaşladı.

"Üzgünüm Abba" dedi. *Abba* derdi amenokale, yalnız olduklarında. Baba yani. Çok yakınlardı reis ile çocuk; fakat amenokal yine de sert, haşin ve soğuk olabilir, kullandığı sözcükler kırbaç gibi can yakabilirdi. Fakat o sabah güldü sadece ve devam et der gibi el salladı. "Taba'ya senin kanatlarını ver" dedi. "Uçarken onun neler hissettiğini gör." Ve Moussa'nın gözleri zevkten kocaman açıldı. Hayvanı mahmuzladı ve genç deve, o güne dek öyle koşmasına hiç izin verilmemiş olmasına karşın tüm gücüyle, Moussa'nın altında güvenle koştu; rüzgâr Moussa'nın saçlarını havalandırdı; bu garip koşu sırasında ilk önce havaya sıçrayıp sarsıldı ama kendini çabucak toparladı, dik durmayı başardı ve Taba'yı daha da, sonra daha da hızlandırdı, sonunda tam bir hücum tırısına ulaştılar ve kendini cengâverlerden oluşan büyük bir saldırı kolunun başında, yeni kılıcıyla İhaggaren düşmanlarının kellesini uçurrken düşledi.

Evet Taba, sen iyi bir deveydin, dedi içinden. Onun acemiliği yüzünden ölmeyi hak etmeyecek kadar iyi bir deveydi. Gözleri hâlâ kapalı halde, hayvanın başını okşadı ve ölürken ona bir şeyler fısıldadı. Sıcak gözyaşları süzüldü yanaklarından. Peçesinin altında gizlenmiş olsa da, gözyaşlarını görecek kimsenin olmamasına sevindi.

Bitince, zavallılık hissini kafasından attı ve bu durumda kurtarabileceklerini kurtarmaya girişti. Deveyi yitirmek oldukça kötü bir şeydi. Fakat etini de yitirecek kadar aptal değildi. Hemen hayvanın derisini yüzmeye ve parçalamaya girişti.

Tuza gereksinimi yoktu. Çölün havası, eti gayet çabuk kurutuverirdi. Et sertleşecekti ama bu konuda yapacak bir şey yoktu. Kayaların arasında, eti ve deriyi bırakabileceği doğal bir sığınak buldu. Her şeyi oraya sürükledikten sonra, leş yiyicileri uzak tutmak için, daha küçük taşları mağaranın girişine yığdı. Sonra orasını belli edecek, taştan bir işaret koydu. Daha sonra başka bir deveyle gelip her şeyi götürecekti. Yaptığı bu işler ikindinin büyük bir kısmına mal oldu. İşini bitirdiğinde henüz huzur bulamamıştı. Kendini kurtarmaya kararlıydı ve yaya olarak yola koyuldu.

Tüm arazinin üzerinde bir gözcü gibi duran, sivri granit yükseltinin tepesine çıktı. Orada tek başına bir selvi vardı. İki bin yıldır gayet belirgin bir nirengi noktası yerine geçmiş, kocaman, çok yaşlı bir ağaçtı bu. Belki on kez yıldırım çarpmış ve düğüm düğüm olmuş gövdesinde, yukarıdan aşağıya doğru giden siyah yara izleri kalmıştı. Fakat ağaç bu yüzden güçlü görünüyor, yamuk yumuk, yanık ama sert ve aşağısındaki arazinin derebeyi gibi duruyordu. Bir zamanlar iki tekerlekli savaş arabaları ve çitalarla yarışmış, suaygırları, timsahlar ve balıklarla yaşam bulan gölcüklerde ve derelerde köpürmüş suların olduğu, daha sulak bir dünyaya gölge yapmıştı güçlü dalları. Cornelius Barbus'un Roma lejyonları onun altına kamp kurmuştu. Timsahlar, balıklar ve aslanlar hâlâ nadir olarak vardı ama çoğu yok olmuş, yavaş yavaş, acımasızca sokularak gelen çölün önünden çekilip gitmişlerdi.

Fakat araziye ne olursa olsun, ağaç hâlâ burada duruyordu. Moussa onun gölgesine oturdu ve uçsuz bucaksız uzaklıklara –kayalardan titreyerek yükselen kızgın sıcağa ve karşısındaki, çöl dağlarının en yüksek kısmı olan Atakor'un karmakarışık sivri tepelerine dek uzanıp giden, hep altın sarısı ve siyah renklerden oluşan toprağa– baktı. Ahaggar, güzelliğini daha yeni takdir etmeye başladığı, hayran olunacak bir dünyaydı. *Bled el Şuf,* derdi Şambalar buraya, yani Susuzluk ve Korku Diyarı; ama Ahaggar'ın uygar insanları onların, yani Şambaların cahil oldukları kadar boş kafalı, vahşi ve böyle bir güzelliği idrakten âciz olduklarını bilirdi. Orada koniler, sivri kule-

ler ve sanki yaşıyormuş gibi duran canlı şekiller, düşleri besleyen, hikâyeler anlatan ve söylence tohumları eken fantastik siluetler vardı. Çok yalın bir şekilde güzeldi bu dağlar; her biri erkek ya da dişiydi Tuareg irfanına göre; insanlar kadar, şahinlere, kartallara, yaban koyunlarına da barınak olan bu sıra sıra dağların her birinin bir adı vardı. Bir hisardı bu Ahaggar; çevresindeki çölden daha serin ve sulaktı; yükselen kayalarıyla kocaman bir çöl kalesi, Tuareg sakinlerinin, nerdeyse o selvinin büyüdüğü zamanlardan beridir güvenlik ve yiyecek bulduğu, taştan bir kutsal sığınaktı.

Dağların hali gün boyunca değişirdi; renkleri zengin ve çeşit çeşitti. Şafak, Moussa'nın en sevdiği zamandı; dinçti, serindi ve umut doluydu. Yazın en sıcak döneminde, öğlenleri güneş her şeyin hâkimiydi ve amansız ateşiyle her şeyi karşısında eğilmek zorunda bırakırdı. Ateş geçtikten sonra çöl daha yumuşak görünür, sarılar altın rengine dönüşür ve güneş batarken gökyüzü kırmızı ve portakal rengi alevlenir, sonra solup morarır ve yıldızların halısına bırakırdı sahneyi.

O gün ikindi vakti yağmurlar gökteki tozu temizlemişti ve gün biterken, nerdeyse gece göğü kadar koyu bir maviden başka renk yoktu. Fırtınalar dinmişti ve şimdi gökyüzünde fırtınalardan kalan hiçbir iz, hiçbir uzak bulut, hatta en ufak bir nem bile yoktu. O yıl ya da bir sonraki yıl başka fırtına olup olmayacağını merak ediyordu. Fırtına geldiğinde yağmur vahşice yağar, seller gibi dökülürdü gökyüzünden. Çöldeki yaşamının ilk üç yılında hiç yağmur yağmamıştı. Varlıklarını her zaman sürdüren *guelta*'ların* bile bazıları kurumuştu. Dördüncü yıl yağan yağmurlarsa, Kel Ulli kampının tamamını silip süpüren ve yakıcı güneşin altında kurumuş, şişmiş cesetler bırakan selleri getirdi. Moussa çarpılmış cesetleri görmüştü; çocuklar, keçiler, adamlar ve kadınlar fırtınadan sonra boy atmış çiçeklerin arasında yatıyordu. Güzellik, yaşam ve ölüm; hepsi aynı yağmurdandı.

* Çöl bölgelerine özgü sulak alan. (ç.n.)

Dürbünüyle çevreye baktı ve av seslerini, takibin hızla sürdüğünü gösteren heyecanlı bağırtıları, adamların ve develerin kayalarda yankılanan çığlık ve böğürtülerini duydu ama görünürde hiçbir şey yoktu. Ne Tuareg vardı ne devekuşu. Fısıldayarak doğudan esen hafif bir rüzgâr vardı sadece. Bekledi, gözledi, dinledi ve gölgeler uzayıp, ikindi akşama döndü. Karanlık olunca tepeden indi. Çay yaptı, sonra granit bir kaya çıkıntısının altındaki korunaklı bir yerin kum zeminine, gecenin buz gibi soğuğundan korunmak için pelerinini üstüne çekerek kıvrılıp yattı. Uyuyamayacak kadar sıkıntılıydı ve geceyi, yıldızlardan oluşan yoğun örtüye bakarak geçirdi. Yıldızları saymaya kalktı ama sayamadı; annesinin öğrettiği takımyıldızları arayıp buldu ve çevrelerini kuşatan titrek parıltılarıyla yavaş yavaş dönüşlerini seyretti.

Çöldeki ilk gecesinde yaşadığı huşu duygusunu, o çok net ve parlak, göz kamaştırıcı ağı hatırladı. Paris'te yaşarken böyle bir gökyüzü hiç görmemişti. Kentin ışıkları çok parlaktı. Işıklar, o ışıklar... Onları son kez gördüğünden beri altı uzun yıl geçmişti. Yoksa yedi mi olmuştu artık, hatta sekiz mi? Yıllar birbirinin ardınca akıp gidiyor, zaman aceleciliğini yitiriyor ve bazen zamanın geçtiğini hiç fark etmiyordu. Ama Paris'ten beri bir ömür geçtiği kesindi. Çölde mutluydu ama yine de bazen kentte olmayı özlüyor, orasının şimdi nasıl olduğunu görmek istiyordu. Orasıyla ilgili anıları heyecanlıydı; kötüleri eskisi kadar kötü gelmiyor, iyileriyse eskisinden daha güzel geliyordu şimdi. Ama zaman geçtikçe, hatırlamak giderek zorlaşıyordu. Aklında tutmaya ne kadar çaba harcasa da, geçmişinin hazineleri belleğinde artık eskisi gibi pırıldamıyordu. Ayrıntılar siliniyor, insanlar belirsizleşiyor ve bazılarının görünüşünü hatırlayamıyordu. Gözlerini kapatıyor, onları, Paul'ü, Gascon'u ve Élisabeth yengeyi gözünün önüne getirmeye çalışıyor, ama bazen beceremiyordu. Böyle olduğu zaman müthiş üzülüyordu. Sanki bunu dert etmiyormuş gibi davranıyordu ama, *dert ediyorum,* diyordu kendi kendine. Vefasız olmak istemiyordu. Diğer yaşamını tümüyle yitirmek istemiyordu. Marabuttan kâğıt istedi ve mangal kömürüyle ba-

basının resimlerini çizdi. Resimler acemiceydi fakat onun hatırlamasına yardımcı oluyordu yine de. Kendi kendisine belki binlerce kez, belleğindeki diğer yüzlere ve yerlere ne olursa olsun, babasının yüzünü asla unutmayacağına yemin etmişti. Kâğıtları dikkatle katlayıp, boynuna asılı deri bir kesenin içine koydu ve geceleri ateşin başında çıkarıp baktı. Kâğıtları birçok kez tekrar tekrar açıp katladıkça resimler silindi, o da yenilerini çizdi.

Bir kış günü, Amguid civarındaki çölde yalnız bir engerek yılanı görmüş ve kölesi Lufti'ye gösterip, heyecanla "Bak" demişti, "bu bir..." Ve engereğin Fransızcasını hatırlayamadığını, Tamaşek dilindeki karşılığını da bilmediğini fark etmiş, bundan ötürü dehşete kapılmıştı. O kış boyunca hep, gördüğü her şeyin Fransızcasını içinden tekrarlayıp durdu.

Her iki dilde de düşünüyor, ama Tamaşek dilindeki düşünceleri giderek artıyordu. Bu değişime karşı mücadele ediyor, ama bunun yavaş yavaş gerçekleşmesini durduramıyordu. Annesinden başka Fransızca konuşacağı kimse yoktu ve büyüyüp de zamanının çoğunu bir çöl kampından diğerine yaptığı yolculuklarla geçirdiğinden, onu giderek daha seyrek görüyordu. Bu dili öğrenmek isteyen olup olmadığını sordu, fakat arkadaşlarından hiçbiri yabancı bir dili öğrenmekte bir yarar görmedi. Bunun sonucunda, bu dili yalnızca Lufti'ye öğretmekle yetinmek zorunda kaldı; Lufti, efendisinin ağzından çıkan yabancı lafları kendini vererek dinliyor, ama hiçbir şey öğrenmiyordu.

Paul'ü özlüyordu; onu ilk başlarda korkunç özlemiş, anımsadıkça içi yanmış, ama zaman o alevin de parlaklığını azaltmıştı. Uyuyamadığı gecelerde, kuzeninin hâlâ onu düşünüp düşünmediğini merak ediyordu. Şu an o da bu yıldızlara bakıyor muydu acaba? Bu rüzgârı yüzünde hissediyor muydu? Paul'e bir sürü mektup yazmış, bunları kervan sahiplerine, sahile vardıklarında postaya vermek üzere teslim etmişti. Fakat ondan hiç mektup gelmedi. Belki Paul savaşta ölmüştü. Belki de Prusyalılar şatoyu ve içindeki herkesi yakmıştı. Aynı kervan sahiplerine, Fransa hakkında haber olup olmadığını sor-

du. Fakat onlar geçtikleri yolların durumundan, Tanca'daki esir fiyatlarından, güneyde, Hausaların* yaşadığı veba diyarından, Konstantin beyinin koyduğu yeni vergilerden ve Trablusgarp Eyaleti'ndeki isyandan başka bir şey bilmiyorlardı. Bazıları altı dil biliyordu; binlerce fersah uzaktaki diyarlardan haberleri vardı. Ama Fransa ve Fransa'nın savaşı hakkında pek bir şey bilmiyorlar, pek de umursamıyorlardı.

Ve zamanla koca bir dünya kaybolup gitti.

Ara sıra annesine bunlardan söz ediyor, ama kadının gözleri buğulanıp sesi boğuklaşıyordu. Bu anıların annesi için acı olduğunu anladı ve bu konu hakkında giderek suskunlaştılar, sadece bugünde kaldılar. Şimdi yalnızca geceleri, böyle yalnız kaldığında hatırlıyordu Paris'i; her tür rengin şöyle bir parlayıp geçiverişini ve güzel arabaları, Boulogne Ormanı'nın bembeyaz karlarını ve sonbahar yapraklarını; ve babasının, çalışma odasında, gürüldeyen bir ateşin önünde oturup kitap okuduğu ya da mektup yazdığı yahut yanında oturan iki çocuğa hikâyeler anlattığı sert kış gecelerini; buz pateni kayarak geçen öğleden sonraları ve bu yeni dünyanın bir yılda gördüğünden daha çok suyun bir saatte aktığı tembel Sen Nehri'ni. Çoğu şimdi inanılması zor, bambaşka bir yaşamdı o. Bazen, yeni arkadaşlarına eski dünyayı anlattığında hangi kısımları gerçekten hatırladığını, hangileriniyse sadece düşünde yarattığını bilemiyordu.

Hayatında hiçbir şeyin yerine oturmadığı, çok biçimsiz bir zamandı. Arada kalmıştı; ne Fransız ne de Tuareg'di; ne erkek ne de çocuk. Fransa'dan, orada olup bitenleri anlayamayacak kadar küçük bir yaşta ayrılmıştı ve bu çölüyse hâlâ anlayamamıştı. "Sabırlı olmalısın" demişti amenokal. "Hayatın konusunda ve bir şeyleri anlamak için çok acele ediyorsun. Sen Moussa'sın ve şu an için yeterlidir bu."

Sonunda, bölük pörçük bir uykuya daldı. Saatler geçti ve şafağın ilk gri ışıkları ufku harelendirdi. Silkinip gece soğu-

* Sudan ve Kuzey Nijerya'da yaşayan Zenci halk. (ç.n.)

ğunu üzerinden attı, çay için ateş yaktı ve ateşin önünde çömelmiş otururken aklı yine ava gitti. Ava tek başına devam etmeliydi.

Şafak vakti yeniden yola koyuldu; kayalık arazide hızla seğirterek, bazen vadileri takip edip bazen kayadan kayaya atlayarak, tüm duyuları alarm halinde gidiyordu. Bakılacak en muhtemel yerleri, yani yağmurların ardından en gür otların bittiği ve kuşlar için en iyi korunak sağlayan yerleri biliyordu. Saatler boyu mütemadiyen bir koşup bir yürüyor, sonra yine koşuyordu. Kuş sürüsünün izlerini ararken ayakları kumun üstünde hafifçe sürünüyor, akıcı ve düzgün bir ritimle ilerliyordu. Sabahın ortalarında bir vakitte birden duruverdi. Oturmuş, sert bir kumluk bölgede kuşların izini gördü. İşaretleri henüz, kuşların kaç tane olduğunu ya da ne hızla gittiklerini ya da hatta izlerin ne kadar taze olduğunu anlayabilecek kadar iyi okuyamıyordu. Lufti olsa ona tüm bunları ve hatta belki de her bir kuşun cinsiyetini ve yaşını bile söylerdi ama Lufti kampta kalmıştı; hastalıktan, ateşler içinde yanıyordu.

Saatler sonra, iri erkeği ve peşinden giden diğerlerinin yerini saptadı. Heyecanını gizlemeye çalıştı ama kuşları seyrederken coşuyordu: *Bu benim sürüm. Taba'nın kaybını telafi edecek bunlar.* İpini ve *guerba*'sını bir kayanın üzerine koydu ve bölgeyi keşfe çıktı. Hep kuşların görüş alanının dışında kalarak, tepelere dikkatlice tırmanıp indi. Onların nerede bulunduğunu fark edince umutları iyice çoğaldı. Hayvanlar dik duvarlı bir vadinin dar ucunda otluyordu. Öteki uçta, yukarıdaki platodan gelen sular azar azar aşağı sızıyor, şırıldayarak küçük bir gölcüğe dökülüyordu. Emin olmak için tüm çevreyi çember halinde dolaştı. Kuşların kaçış yeri yoktu! Elbette, onları doğru yöne kovalamalıydı ve sonra da işin zor kısmı geliyordu: Başlarına gelen belayı fark ettiklerinde kurtulmalarını önlemeliydi. İri hayvanın onun bacağına vuracağı bir darbenin nasıl olduğunu görmeyi hiç istemiyordu.

Çalı çırpı parçaları toplamaya başladı. Kayaların arasına dağılmış, şaşılacak kadar çok bitki vardı ve çok geçmeden bir yığın oluşturdu. Daha güçlü dalları kullanarak vadinin dibin-

de bir iskelet yapı oluşturdu ve boşlukları da çalılarla doldurdu. İpini kullanarak çalıları birbirine gevşekçe bağladı ve sonunda, yaklaşık üç metre uzunluğunda, onun boyundan biraz daha yüksek, uzun ve hafif bir yığın oluşturdu. Eğer bunu çabucak çekebilirse vadinin girişini kapatmış olacaktı. Kuşların, bunu kolayca aşabileceklerini anlayamayacak kadar aptal olduğunu, bunun onlara geçilmez bir duvar gibi görüneceğini umut ediyordu. Elbette kendisi de orada duracak, on tane *cenum* gibi çığlıklar atarak onları keşif yapmaktan caydıracaktı. Ondan sonra da; evet, ondan sonra ne yapacağını tam bilmiyordu. Hayatında hiç devekuşu avlamamıştı.

İşini bitirince, denemek için ipin ucunu çekti. İp gerilince üst taraftaki bazı çalılar öbek halinde toplandı. Her şey bir tarafa doğru yattı ve yıkılıp yerle bir oldu. Onları sabırla yeniden istifledi ve ipin yolunu değiştirdi. Dayanıksız bir yığındı bu, ama daha sağlamını yapacak vakit yoktu.

Çömelerek, küçük çalı çitini sessizce sürükleye sürükleye vadinin bir tarafından ötekine götürdü. Rüzgâr devekuşlarından ona doğru esiyordu ve hayvanlarda hiçbir korku belirtisi yoktu. Kafalarının, yumuşak yeni sürgünleri koparma faaliyetine gömülmüş olduğunu görüyordu. Cesaret edebileceği kadar yakınlarına geldikten sonra birden sıçrayıp ayağa kalktı ve kollarını sallayarak küçük sürüye doğru koşmaya başladı. Devekuşları onun varlığını hissedince, otlamayı bırakarak kafalarını hızla yukarı kaldırdı. Hepsi bir anda döndüler ve vadide hızla koşmaya başladılar. Moussa çığlık atıyor, bağırıyordu hayvanların sağır olmasına karşın. Kuşlar onun kapatmak istediği geçitten geçer geçmez Moussa bağırmayı bıraktı ve dönüp çalı yığınına doğru koştu. Kuşları yenmek için gözü dönmüş bir halde, hırsla çekti yığını; kuşlarsa çabucak tuzağın öteki ucuna vardılar, o noktadan yine geri döndüler ve dar vadide, onun olduğu yere doğru tam hızla koşmaya başladılar.

Durum zordu. İki kez, tertibatın birer parçası kayalara takıldı ama Moussa çalıları oynatarak çekti, itti ve sonunda onu geçide götürdü. İpi bırakıp geriye, tuzağın ağzını kapatmaya koştu ve en irileri yüz elli kilodan ağır, en hafifleri henüz yav-

ru, ama yine de Moussa'dan ağır olmak üzere dokuz kuşun birden ona doğru koştuğunu duyunca yüreği ağzına geldi. Hayvanlar sanki havada koşuyorlarmış gibi bacaklarını zarif bir şekilde yukarı kaldırarak, saatte yaklaşık altmış kilometre hızla koşuyordu. Büyük erkek önde, daha küçük diğer iki erkek onun hemen arkasında, dişiler ve yavrular en arkadaydı. Moussa çıldırmışçasına ipi çekti ve çalı engeli geçidi kapatınca yüreği burkuldu. Engel, geçidi tümüyle kapatacak kadar uzun değildi. Bu konuda yapabileceği başka bir şey yoktu ve gelen sürünün karşısına çıkmak üzere döndü. Açıklığın tam önünde durup, elinden geldiğince korkutucu, büyük ve dehşet verici görünmek için kollarını yukarıya ve yanlara doğru kaldırdı, ardından deli gibi üstüne doğru gelen kanatlara, boyunlara, tüylere ve bacaklara bakarken hissettiği panik duygusunu bastırarak kollarını sallayıp zıplamaya başladı. Onlara çığlık atmaya başladı ve son saniyede, hayatını kurtarmak için fırlayıp kaçmaya hazırlanırken kuşların lideri dönerek ters tarafa yöneldi.

Moussa'nın kalbi güm güm vuruyordu; boğazı kurumuştu. Uzakta bir bağırtı duydu. Kim olduğunu çıkaramamıştı ama yardımın yakında olduğunu anladı. İri erkekle birlikte bütün kuşlar dönmüş ama diğer erkeklerden bir tanesi dönmemişti; hayvan açıklığı hedef almıştı ve saldırıp onun yanından geçmeye kararlıydı. Gelmeye devam ediyor, her adımda sıçrayarak, gittikçe yaklaşıyordu. Ağzını açtı ve Moussa'ya tısladı. Sonra birden duruverdi, sanki ne yapacağına karar vermeye çalışıyormuş gibi. Bir an tereddüt etti ve sonra yeniden ileriye doğru koşmaya başladı. Moussa içgüdüsel bir hareketle sıçrayarak hayvanı gırtlağından yakaladı. Ne yaptığını bilmiyordu; kuş da ondan farksızdı ve kanatlarını deli gibi çırpıyordu. Güçlü bacaklar Moussa'nın ayaklarını yerde sürükledi ve Moussa kuşun yarı üzerine binmiş, yarı yanında sürüklenir vaziyette, dengesini korumaya, üste çıkmaya, kuşun sırtına binmeye çalışıyordu, becerikli bir hareket yapamayacak kadar ürkmüş, her şeyi gidişine bırakmıştı. Hırpalayıcı bir gidişti, kuş panik halindeydi ve her adımda Mous-

sa'nın kafası sarsılıyordu. Kuşun ayaklarından biri Moussa'nın cüppesine takıldı ve kuşla delikanlı yere düştüler. Hayvanın tekrar ayağa kalkmasını istemeyen Moussa can havliyle onu sımsıkı tutuyordu.

Arkasından, diğer Tuareglerin gürültülü kahkahalarını duydu; *mehari*'lerini onun çalıdan engeli önüne kadar sürmüşler, onun av tekniğini gülerek ve şaşkınlıkla seyrediyorlardı. Kuş güçlü bir şekilde çabalayıp ayağa kalktı. Moussa'nın bastıramayacağı kadar güçlüydü ve Moussa'yı sürükledi. Kuş kurtulduğunda Moussa dizlerinin üzerindeydi ve hayvan deli gibi kaçıp giderken Moussa yüzüstü yere düştü.

Mehari'lerine binmiş üç Tuareg hızla gidip çalıların karşısında yerlerini alırken, diğerleri de Moussa'nın yanından hızla geçip, geçidin sonundaki kuşlara doğru sürdüler *mehari*'lerini. Moussa, Tahir'i ve onun arkasındaki Zateb'i tanıdı; sopaları hazırdı. Peçeye bürünmüş olsalar da Tuaregler *mehari*'lerini sürüşlerinden, yürüyüşlerinden, cüppelerini giyme, silahlarını kuşanma, peçelerini sarma tarzlarından, tavırlarından ve daha yüzlerce şeyden kolayca ayırt edilirdi. Birini tanımak için yüzünü görmek gerekmezdi.

"Bunlar benim kuşlarım Tahir!" diye bağırdı Moussa. "Benim avım!" Zaferini başkalarının çalmasını istemiyordu.

Tahir devesini Moussa'nın yanına sürdü. Gözlerinde neşenin verdiği bir canlılık vardı. "*Eyvallah,* Moussa, tabii ki bu av senindir. Ahl-et-Trab şahidimdir ki senin ganimetini gasp edecek değilim. Fakat onlar henüz tam yakalanmış değil. Yani, yakalanmış gibi *görünmüyorlar,* en azından bana. Bu işi bitirmek için yardım mı istersin, yoksa niyetin her birine bu şekilde binip hepsini öldürmek mi?"

Zateb güldü. "Hayır, onları yaygarasıyla korkutarak öldürmeye çalışıyor."

"Yaygara mı? Yaygara mıydı o? Ben de bir Fransız şiiri sanmıştım" diye karşılık verdi Tahir. Tahir, Ahaggar Tuaregleri-nin usta şairlerinden biri olarak bilinirdi. "Ve Moussa onlara bunu ninni diye söyleyip uyutacak sanmıştım. Harika bir fikir, yalnız hayvanların bu yüzden ölmesi daha muhtemel."

"Haklısın Tahir, onun sözleri zehirden beter. Kuvvetli bir zehir. Çabucak ölüp de, Fransız şiirine daha fazla maruz kalmamak ne büyük nimet."

"Bize şiirini bir daha okusana Moussa" diye yalvardı Tahir. "Lütfen. Hani o kollarının palmiyeler gibi sallanıp, ağzının da gevşek bağırsaklar gibi çalıştığı şiirini." Moussa'nın bağırtılarını, kollarını aşağı yukarı sallayışını taklit etti ve öyle çok güldü ki, devesinden düşecekti nerdeyse.

Moussa onların şakalarını hoş karşıladı ve onlardan kuşku duyduğu için utandı. Mehdi onlarla beraber olsaydı sonuç farklı olurdu; ama Mehdi, Moussa'nın yanından ayrıldıktan sonra, diğer avcı grubuna katılmak zorundaydı. "*Eyvallah*, Tahir. Yardımınız için teşekkür ederim. Kampa geri dönünceye kadar şiirlerimin geri kalanını kendime saklayacağım."

Bunun üzerine *mehari*'ler harekete geçti; üç saat içinde yığınla deri, et ve değerli tüy kampa götürülmeye hazır hale geldi. İyi bir voliydi ve Moussa, devesi konusunda yaptığı hatadan sonra kendini çok daha iyi hissediyordu şimdi. Kendini kurtarmıştı.

Tek bir kurtulan vardı, o da Moussa'nın köşeye sıkıştırdığı fakat öldürmeye kıyamadığı yavruydu. Tam sopayla vuracakken durup onun kocaman, ıslak kadifeye benzeyen gözlerine baktı. Öylesine zavallı ve masum görünüyordu ki, sopasını savurmayıp aşağı indirdi ve çeşit çeşit pozisyonlar, kasıla kasıla yürümeler, kovalamalar ve kandırmacalardan sonra nihayet, küçük kuşun boynuna bir ip geçirmeyi başarabildi. Bundan sonrası, diğerlerinin ona takılmak için yapacağı yeni şakaları savuşturma meselesiydi. *Amadan* dediler ona, hayvan besleyen yani; hepsi bunun Moussa'nın büyük zaafı olduğunu biliyordu. Tuaregler köpeklerini severdi ama Moussa'nın hayvan sevgisi bundan öteydi. Keçilere bakmaktan başka bir görev verilemeyecek kadar küçük olduğu zamanlarda keçilerini bile sevdiği bilinirdi. Moussa'dan başka, keçileri seven biri hiç duyulmamıştı, çünkü keçiler sevilecek hayvanlar değildi. "Onları sevilebilecek *her* şekilde seviyor herhalde" diye şaka yapmıştı birisi, ama Moussa kahkahaların nedenini anlamamış ve hiç aldırmamıştı.

Ve böylece o gün kervan o dar vadiden ayrılıp da Tuareg kampına dönmek üzere yola çıktığında sekiz bitkin adam vardı; derilerin, etlerin ve tüylerin yüklendiği on yedi deve ve geride, boynuna geçirilmiş bir ipin çektiği, zorlukla yürüyen yavru bir devekuşu.

Moussa avdan sonra kampa geri dönerlerken, sıcaktan bunalmış ve bitkin bir halde, *guelta*'sına gitmek üzere diğerlerinden ayrıldı. Orası onun Ahaggar'da en sevdiği yer olan, kayaların arasında gizlenmiş, derin bir gölcüktü. Tahir küçük devekuşuna hiçbir zarar gelmeyeceğine söz verdi ve ipi devraldı. Moussa ödünç aldığı *mehari*'sini engebeli arazide sürdü ve sonunda daha ileriye süremeyeceği bir yere geldi. Devenin ayağını bukağıladı, ardından varlığını bilmeyen birinin hiç farkına varamayacağı bir yolu yaya tırmanarak aştı. Birden yolun tepesine varmıştı işte; güneşin altında titrek titrek parıldayan, derin bir mavilik. Bu *guelta* kışın da, yazın da, hatta kuraklıkta bile hiçbir zaman yok olmazdı. Su yüzeyine hep ağır ağır ve sürekli hava kabarcıkları gönderen bir yeraltı pınarıyla besleniyordu. Gölcüğün etrafındaki kayalarda, hayvanların ulaşamayacağı ot öbekleri vardı. Gölcüğün her iki yanında masif kaya kütleleri yükseliyordu. Bir taraftaki kayalıkta su seviyesinin yukarısında doğal bir mağara, diğer taraftakindeyse de suya dik bir açıyla inen raf gibi bir düzlük vardı. Gölcüğün geri kalan kısmı kumlu bir kıyıyla çevriliydi ve su içmek için şafak vakti yahut alacakaranlıkta gelen hayvanların, yabani Berberi koyunlarının ya da çobanlarıyla gelen küçük keçi sürülerinin ayak izleri görülürdü bu kumlarda sık sık. Zengin volkanik toprakla dolu bir çukurun içinde tek başına bir zakkum ağacı büyümüştü ve ateş pembesi çiçekleri güzel kokulu olduğu kadar, zehirliydi de. *Guelta*'nın çevresinde, Moussa'yı bunaltıcı sıcaktan kurtaran koyu gölgeli yerler ve soğuk kış sabahlarında oturup, güneşin sıcaklığını hissedeceği kaya düzlükleri vardı. *Guelta* kayalar sayesinde rüzgârlardan tümüyle korunurdu ve oradaki sessizlik, koyu mavi gökyüzü kadar kusursuzdu.

Hiç kimse gölcüğe girip onunla yüzmemişti. Suyun içinde yaşayan ruhlar olduğu yolunda bir inançları vardı ama Moussa onların boğulmaktan korktuğu kanısındaydı. O yüzerken onu korku ve huşuyla seyrederler, suyun dibine dalıp gözden kaybolduğunda da bir daha hiç çıkmayacağına, çıkarsa da sırtına binmiş bir *cenum* olacağına kesinkes inanırlardı.

Kaya çıkıntısının tepesine çıktı, giysilerini çıkarırken, peçesine gelince bir an tereddüt etti. Törenden beri hiç yüzmemiş, peçeyi hiç, hatta yatarken ya da yemek yerken bile çıkarmamıştı. Bir Targui, peçesini her yerde ve her zaman takardı. Ama Moussa peçeyle yüzemezdi, üstelik onu görecek kimse yoktu. Peçeyi cüppesinin ve pantolonunun oluşturduğu yığının üstüne koydu. Gölcüğe daldı ve buz gibi su tüm vücut sistemini şoka soktu. Gölcük derin ve kristal gibi berraktı. Ciğerleri nerdeyse patlayacak hale gelene kadar suyun altında kaldı. Sonra derin bir nefes alıp tekrar daldı; soğuk onu canlandırıyordu; kollarıyla suyu çekiyor, suyun altında bir ileri bir geri kulaç atarak bir uçtan ötekine zarif bir şekilde süzülürken kasları dalgalanıyordu. Sonra ciğerlerine daha çok hava çekti ve dosdoğru dibe gitti. Gölcüğün ne kadar derin olduğunu bilmiyordu. Dibi hiç bulamamıştı. Buraya her geldiğinde kendi kendine bir oyun oynuyor, her seferinde daha derine, kulakları uğuldayıncaya, ciğerleri sızlayıncaya ve geri dönmek zorunda kalıncaya dek iniyordu. Bir gün dibe dokunacaktı.

Yorulunca suda sırtüstü yatıp gözlerini kapattı, sırtı soğukta kalırken ön tarafını güneşte ısınmaya bıraktı. Su sakinleşti; kollarını iki yana açıp, her anın tadını çıkararak suyun üstünde sere serpe yattı.

Bir süre sonra üşüdü ve çıkmaya karar verdi. Tam o sırada bir şapırtı, gölcüğün öteki tarafından gelen bir *şaap* sesi duyunca şoke oldu. Hemen gözlerini açıp ayaklarını aşağı indirdi ve suda hareket etmeye başladı. Gölcüğün suyu hafif dalgalarla kımıldanıyordu. Birisi suya atlamıştı ve hâlâ suyun altındaydı. Geçmeyecekmiş gibi gelen, uzun bir dakika geçti. Suya düşen her kimse, onun boğuluyor olmasından korktu. Dibe

dalıp baktı. İlk önce hiçbir şey yoktu, ama daha sonra bulanık bir leke gördü. Ona doğru yaklaştı ve sonunda başka bir yüzücü gördü; kayaları kontrol ediyordu. Moussa onun giysilerini tutup çekti. Yüzücü ona döndü ve Moussa onun kim olduğunu fark edince çok şaşırdı birden.

Daia!

Kız gülümsedi ve ağzından hava kabarcıkları şeklinde çıkan bir şeyler söyledi. Aşağıyı, kayalardaki bir şeyi gösterdi ama Moussa çok ürkmüştü ve ne olduğuna bakmaktan utandı. Tek düşündüğü şey kendi çıplaklığıydı. Döndü ve hızla dalarak gölcüğün öteki tarafına kaçıp, kafasını soluk soluğa dışarı çıkardı. Ondan bir an sonra kız da hemen onun yanında su yüzüne çıktı. Kız başını salladı ve uzun örgüler halinde örülmüş saçlarından etrafa sular sıçradı. Kız gülümsedi; dişleri kusursuz beyazdı ve gözleri ışıl ışıldı. Suyun içinde son derece rahat görünüyordu.

Daia on beş yahut on altı yaşındaydı; Moussa kesin bilmiyordu. Moussa gibi, soylu Kel Rela kabilesindendi, fakat onunkinden ayrı bir davul grubuyla yaşıyor ve bu yüzden Moussa onu çok seyrek görüyordu. Kız daha çocukken öksüz kalmış, babası bir Şamba saldırısının kurbanı olmuş, annesi de ateşli bir hastalıktan ölmüştü. Kız bir çılgındı; yaşam ve enerji doluydu. Deveye erkeklerden iyi biner, erkek çocuklardan daha hızlı koşardı. Moussa kızın hakkında bunun dışında pek bir şey bilmiyordu.

"Moussa!" dedi kız gülerek. "Niçin kaçıp gittin? Orada balıklar var! Gördüm!" Kız onun utandığını fark etmemiş görünüyordu. Moussa suya batabileceği kadar battı ve yüzünü ondan öteki tarafa dönerek kendini mümkün olduğunca az göstermeye çalıştı.

"Tabii ki balık var" dedi sertçe. "Bu su balık dolu. Ama senin gitmen lazım. Benim kıyafetim iyi değil."

"İyi değil mi?" dedi kız gülerek. "Senin üzerinde hiçbir şey yok ki!" Sonra kız yine suya dalıp kayboldu. Moussa başını kaldırıp kaya çıkıntısına bakarak, giysilerini nasıl çabucak alabileceğini düşündü. *Aptal! Niçin hiç olmazsa pantolonla*

yüzmedim ki? dedi kendi kendine, ama hiç öyle yüzmemişti. Ne dışarıya çıkabiliyor ne de kızla birlikte yüzebiliyordu. Suyu kulaçlıyor ve arkası kıza dönük halde, suyun öteki tarafında kalmaya çalışıyordu. Bütün dünyanın görüşüne açık halde, suda sırtüstü yattığını hatırlayınca, buz gibi oluverdi birden. Kızın suya atlamadan önce onu görüp görmediğini düşündü. Elbette görmüştü; ama ne kadar süre?

Kız yaklaşık yarım saat yüzdü ve bu sürede Moussa öyle üşüdü ki, doğru dürüst hareket edemez oldu. Isınmak için yüzdü ama pek bir şey değişmiyordu. Rahatsızlığını açık edecek hiçbir şey söylemedi; hiçbir zayıflık belirtisi göstermemeye kararlıydı ve soğuğa ondan daha çok dayanabileceğinden emindi. Bu sırada da kızdan uzaklığını korumaya çalışıyordu. Kız hiç aldırmaz bir tavırla ve gayet rahat, gölcüğün her tarafına gidiyor, bir şey keşfedince sevinip gülüyordu. Kız birçok kez suya daldı ve Moussa suyun üzerinde, kızın onun olduğu tarafa doğru hareket ettiğini gösteren dalgacıkları gördü. Kız birinde de su altından geçerken onun bacaklarına sürtündü. Moussa onun temasıyla tuhaf bir heyecan hissetti. Kız su yüzüne çıkmadan ta öteki tarafa gitmişti. *Bu kız bunu sık sık yapıyor olsa gerek,* dedi kendi kendine. *Onu daha önce burada niçin görmediğime şaştım.* Gözünü dikip kıza baktığının, kızın da ona bakmakta olduğunun irkilerek farkına vardı. Suyun dibine daldı.

Sonunda, artık soğuğa daha fazla dayanamayacağını anladığı bir sırada kız sudan çıktı. Moussa rahat bir nefes aldı; kız nihayet gidiyordu. Fakat onun suyun kenarında, güneşin ısıttığı ve güneşlenebileceği bir kayanın üstüne yattığını görünce şaşırdı. Kız dışarı çıkarken, giydiği ince pamuklu giysinin altındaki vücudunu fark etti. Kızın çok ince bir yapısı vardı. Islak kumaş vücuduna yapışmıştı. Küçük göğüslerinin kıvrımını, göğüs uçlarının kabartısını gördü ve kasıklarında tuhaf bir kıpırtı duydu; bu ürperme şaşkınlık vericiydi ama sıcacık, harika bir duygu hissetti; bu titreme ta ensesindeki saçlarına kadar gitti, sonra kafasının içine yayıldı ve sıcak soğukla karıştı; gözlerini kızdan ayıramaması, bulunduğu durumdan daha da

utanmasına yol açtı. Ne yapacağını bilmiyordu. Titriyordu, ellerinin derisi buruş buruş olmuştu. Kız gözlerini kapattı. Moussa suda gezinerek bekledi.

Artık soğuğa daha fazla dayanamayacak hale gelince ve kızın gözleri uzun bir süre kapalı kalınca sessizce sudan dışarı çıkıverdi. Kayaların tepesine, giysilerine doğru yollanmaya başladı. Bir kıkırdama duydu. Kızın başı hâlâ kayalara dayalı, ama gözleri tamamen açıktı ve gülümseyerek onu seyrediyordu. Bu durumda başka kim olsa başını başka tarafa çevirir, onun mahremiyetine saygı gösterirdi ama Daia haylazdı ve gözünü dikmiş bakıyordu resmen. Moussa başını indirip kendine baktı. Soğuk onun penisini, neredeyse gururu kadar ufaltmıştı. Penis, sanki geri çekilip vücudunun içine kaçmaya çalışıyormuş gibi büzülmüştü. Geriye, bezelye kabuğu büyüklüğünde bir şey kalmıştı. Şükrettiği tek şeyse, tahminine göre, kızın olduğu yerden penisinin hemen hemen hiç görülemeyeceğiydi.

"Arkanı dön!" Sesi soğuktan ötürü ciyaklar gibi çıkmıştı. Küçük bir rezillik daha. Sesinin değişmesini diledi içinden. Pek de gök gürültüsü gibi bir sesi olmadığını biliyordu.

Kız hiçbir şey söylemedi ve kafasını çevirme girişiminde bulunmadı. Yüzündeki gülümseme duruyordu. Kız onunla eğleniyordu; bunu fark edince sinirlendi Moussa. Ve üstelik kız heyecanlıydı da.

Kararsızlıktan ötürü donup kalmıştı. Kayanın düzlüğüne çıkmak için ellerini kullanması gerekiyordu. Ama her yerini tamamen açıp kıza göstermeden ellerini kullanması mümkün değildi; ancak geri geri gitmesi lazımdı ama kaya düzlüğüne geri geri çıkarsa da tam bir ahmak gibi görünmemesi mümkün değildi. Tekrar suya da girmeyecekti kesinlikle. Nasıl gizleneceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Bir eli otomatik olarak apış arasına, diğer eli yüzüne gitti. Bir an o şekilde durdu ve kız kıkırdadı yine. Bir anlık korkunç bir kararsızlıktan sonra mücadeleden vazgeçti. Ellerini indirdi ve alelacele kayalara tırmandı. Kızın görüş alanından kaybolunca, birdenbire dehşet içinde kalakaldı. Kılıcı orada, tam bıraktığı yerdeydi.

Hançeri ve sandaletleri de oradaydı. *Guerba*'sı hâlâ bir çalının dalına asılı duruyordu.

Ama giysileri yoktu.

Homurdandı.

"Daia!" diye bağırdı kayaların üzerinden. "Benim mallarımı ne yaptın?"

Kızın güldüğünü duydu. Bir şey söylemesini bekledi ama hiç ses çıkmıyordu.

"Daia!" diye bağırdı yine. Sesi kayalarda sertçe yankılandı.

"*Cenum* almıştır herhalde!" diye seslendi kız. "Onların gölünde çıplak yüzdün diye kızdılar sana!"

"Kes! Kes artık oyun oynamayı! Elbiselerim nerde?"

Ses yok.

Giysilerini bulmak umuduyla, oyuklara ve kayaların aralarına bakarak paldır küldür yürüdü. Ayak parmağını bir yere çarptı ve acıdan bağırdı. Oturdu ve çarpan yerini ovuşturdu. Durumunun berbatlığını kavramaya başlamıştı. Ta kampa kadar çıplak mı gitmesi gerekecekti küçük çocuklar gibi? Düşünülemeyecek kadar korkunç, dehşet verici bir şeydi bu. Böyle bir şey yapmaktansa kendini öldürürdü. Hayır, kılıcını alır, bir kervan görününceye kadar beklerdi ve sonra, gece vakti...

Vallahi! Tanrı adına!

"*Daia! Bu hiç komik değil!*"

Bir süre daha sessizliğe katlandı. Sürünerek kayanın kenarına gidip aşağıyı gözetledi ve kızın hâlâ orada yattığını gördü. Kız yerinden kımıldamıyordu. Kızı seyretti. Nefes alışını görüyordu. Yine kızın giysisinin altında vücudunu fark etti ve bu kez bacaklarının kavisini, kalçalarının dolgunlaşmaya başladığını gördü. Böyle baktığı için cehenneme gidip gitmeyeceğini düşündü. Keçi kız kadın oluyordu. Çok güzeldi. O kıpırtıyı hissetti yine. Kendini zorlayıp geri döndü ve kayaların üzerine bağdaş kurarak oturup, ne yapacağını düşündü. Güneş sıcaktı, lanet olası derecede sıcaktı ama yine de iliklerine kadar üşüyor, dişleri birbirine vuruyordu.

Birkaç saniye sonra, arkasında bir şeyi duymaktan ziyade, hissetti. Başını çevirip arkaya baktı. Daia sessizce kayalara tırman-

mış, arkasında duruyordu. Sırıtıyordu kız. Elbiselerini tutmuş uzatıyordu. "Bunları aşağıda buldum" dedi masum bir edayla. "Benim geldiğimi görünce *cenum*'lar bunları attı herhalde."

"Çok komik" dedi Moussa sertçe. Sırtını ona dönük tutmaya devam ederek, daha iyi örtünmek için dizlerini göğsüne çekti ve başını kızdan öteki tarafa çevirdi. "Onları hemen oraya koy ve beni rahat bırak."

"Gelip kendin almalısın" dedi kız muzipçe.

"Asla!"

"Pekâlâ" dedi kız kayıtsızca, omuz silkerek. "Ben de bunları senin kampına götürürüm. Bunları buldum derim ve..."

"*Hayır!*" Moussa birden fırlayarak ayağa kalktı ve elbiselerine uzandı; edep yerini falan unutmuştu.

Kız elini geri çekti, giysiler onun arkasında kaldı ve Moussa onlara ulaşamadı. Kız onu tepeden tırnağa süzdü ve ardından gözleri büyülenmişçesine kocaman açıldı. Moussa kızın ona, yüzüne bakan gözlerini hissetti; ve sonra da aşağıya, *oraya!* Yine aynı duyguyu hissetmeye başladığını fark edince mahcup oldu. Böyle bir şeyin olmasını ne kadar istemiyorsa da, küçük penisi soğuktan kurtulmuş ve kıpırdanıp canlanmaya başlamıştı. Gizlemek için ellerini hızla aşağı indirdi ama geç kalmış, kız onu fark etmişti.

"Utanmalısın" dedi Moussa kıza sertçe.

"Niçinmiş? *Benim* elbiselerim üstümde!" Gözleri haylazca bir gülümsemeyle parladı. Sonra tek bir söz söylemeden giysileri bıraktı, döndü ve koşarak kayalardan aşağı inmeye başladı. Moussa pantolonunu giymeye çabalarken kızın giderek kaybolan ayak seslerini duyuyordu. Cüppesini başından aşağı geçirip de peçesini sarmaya çalışırken kız çoktan gitmişti.

Moussa giysilerinden ötürü biraz bozulduysa da, kampa dönünce perişan oldu. Gölcükte yüzmek ona, edep yerinin görünmesinden daha pahalıya mal olmuştu. Kampta yokken bir *cemaat*'i kaçırmıştı.

Kölesi Lufti onu kampa giden vadide, heyecanla bekliyordu. Lufti hastaydı; gözleri ıslak ve kıpkırmızıydı. Peçesini aşa-

ğıdan sarmıştı ve açığa çıkmış olan kocaman burnu, ateşten ötürü ter damlacıklarıyla parıldıyordu. Üşüyordu ve kızgın sıcakta bile, omuzlarının üstünde ikinci bir cüppe daha vardı. Moussa'yı görünce gözleri kocaman açıldı. Vereceği haberler çok acil olmasına karşın, köle ilk önce nezaket göstererek, efendisinin gününün nasıl geçtiğini sordu.

"Efendimiz, av için tebrikler. Diyorlar ki, bir sürü devekuşunu sadece şiirle yakalamışsınız!"

"Tahir Efendi mi söyledi bunu?"

"Evet efendimiz. Bütün kampa yayıldı. Kimse böyle bir şey duymamış. Ya yüzmeniz, zevkli miydi?"

"Hatırlanmaya değerdi."

Lufti deveyi çekip götürmeye başladı. "Ama efendimiz! Deveniz nerde? Niçin Tahir efendinin *mehari*'sine biniyorsunuz?"

Moussa başını salladı. Bu konuda konuşmak istemiyordu.

"Efendim, çabuk olmanız lazım" dedi Lufti, sanki sonradan aklına gelivermiş gibi. "Bir toplantı oldu. Büyük bir toplantı. Bütün soylular oradaydı. Efendimiz amenokal sizi aradı hep! Sanırım toplantıyı kaçırdınız efendimiz. Herkes dağılıyor. Hemen gitmeniz lazım şimdi, çabuk, çabuk!"

"Bir *cemaat* mi? Haber vermeden mi?"

"Vakit yoktu."

Lufti deveyi akşam için bukağılamaya götürürken, Moussa da çabucak amenokalin çadırına yollandı. Yaklaşan akşamın hazırlıkları vardı kampın her yerinde. Çocuklar keçileriyle birlikte gündelik otlatmadan dönüyor, başkaları da ateş için yüklendikleri çalıları taşıyordu. Çıplak çocuklar kampın kurulduğu kocaman kayaların dibinde kovalamaca oynuyordu. Köpekler havlıyor, köleler keçileri sağmakla ve yemek yapmakla uğraşıyordu. Çadırların kırmızı tenteleri solan ışıkta canlı bir şekilde parlıyordu. Amenokalin çadırı diğerlerinden büyüktü ve tüm kampa tepeden bakan, yüksek bir yere kurulmuştu. Tentesi, Berberi koyunu postlarından yapılmıştı. Çadırın yan tarafları boştu, rüzgârları ve kum fırtınalarını kesmek için açılan, dürülmüş ot hasırlar vardı sadece. Bir tarafta bir

ateş yanıyordu ve kömürlerin üzerinde, pişirilmiş, sonra etleri ayıklanıp bitmiş iki keçi vardı. Moussa'nın yüreği burkuldu. Ziyafet bitmişti. Ve *cemaat* de. Bir erkek olarak katılabileceği ilk toplantıydı bu. Çocukken bunları dinlemek üzere çağırılmış, ama hiçbir şey konuşamamış ve katılanlar için çay yapması gerekmişti. Şimdi bir erkekti ve katılmak, Moussa için bir ayrıcalık olacaktı.

Ve bu toplantıyı, bir çukurda yüzmek için kaçırmıştı.

O sırada kamptan ayrılmak için harekete geçen bir sürü küçük kabilenin davul reislerini gördü. Ahaggar'ın bütün büyük ailelerinin ve kabilelerinin temsil edildiği, çok önemli bir toplantı olmuştu. Amenokalin çadırına girdiğinde, içerde amenokalle Mehdi'den başka kimsenin kalmamış olduğunu gördü.

Amenokal, Lufti'nin yakalandığı ateşli hastalığa yakalanmıştı. Normalde dayanıklı biri olan bu adam günlerdir yatıyordu. Hâlâ korkunç zayıftı, öksürük nöbetlerinden perişandı ve destek almak için sırtını çadır direğine dayamıştı. "Ah, Moussa, döndün ha" dedi.

"Öğleden sonra geçirdiğin boş vakitte eğlendin mi bari?" diye sordu Mehdi, Moussa'yı amenokalin önünde mahcup etmekten hoşnut bir şekilde. "Burada senin ilgini çekecek acil bir şey yoktu. Bir savaş meselesi alt tarafı."

"Ne oldu efendimiz?" diye sordu Moussa, kuzeninin iğnelemesini duymazdan gelerek.

"Kel Accerler eski hainliklerine kalkışıyorlar yine" dedi amenokal. "Bir saldırıda bulunmak için Ademer civarında toplandıklarını haber aldık. Bütün kabileler uzlaştı. Onlar bize elini kaldırmadan biz Accerlere saldıracağız. Bütün soylular gidiyor. Kel Ulli'nin de ne kadar ırgatı varsa silaha sarılacak."

Kel Accer Tuaregleri doğuda, Tassili platosu civarında, Trablusgarp Eyaleti'ni güneye bağlayan büyük ticaret yollarından birinin üzerinde yaşardı. Aralarında, küçük bir Tuareg kabilesinin hakkını korumak için başlayan savaş, küçük çatışmalar ve topyekûn savaşlar halinde, üç yıl boyunca sürmüştü.

"Türkler yine onlara askerleriyle yardım edecek mi?" diye sordu Moussa. Murzuk'un Türk beyi bir önceki yıl, Gat Vahası'nda bir garnizon kurulması karşılığında Accer Tuaregleri-ne silah ve Arap askerler göndermişti. Nüfuzlarını bu bölgeye yaymaya çalışan Türkler, büyük bir savaşla dengeyi Ahaggar Tuareglerinin aleyhine bozmak üzereydi.

"Sanırım bu savaşa katılmak istemiyorlar" diye yanıtladı amenokal. "Beye bir özel temsilci gönderdim. Bizim kavgamıza daha fazla karışmak istemediğini söyledi. Bence onun amacı şimdi de Accerleri yıpratmak, daha önce bizim başımıza geldi-ği gibi. Bu şekilde, bütün peçelilerin, onun nüfuzuna karşı ko-yamayacak kadar zayıf olmasını sağlamak istiyor. Fakat onun kafasındaki hiç önemli değil. Bizim amacımız önemli."

"Yani Türkler Accerleri bizim kılıcımıza terk etti" dedi Mehdi.

"Başka hainlikler olabileceğini unutmamak lazım" dedi Moussa. "Ben Türklere hiç güvenmiyorum. Ademer'de Acce-rlerle uğraşırken Gat'ın dışına da yedek bir güç yerleştirmemiz lazım, beyin sözünü unutması ihtimaline karşı."

Amenokal gülümsedi. Delikanlı çok şey öğrenmişti. "*Ce-maat*'i kaçırmış olman çok yazık. Tartışmalarımıza senin dü-şüncelerin de katılabilirdi. O dediğin emir verildi zaten."

"*Cemaat*'in olacağından haberim olsaydı asla kaçırmazdım efendimiz."

"Ecnebiler gibi, balıklarla oynamasaydın haberin olurdu" dedi Mehdi. Moussa kıpkırmızı oldu ve peçesinin bunu gizle-diğine şükretti; fakat amenokal, oğlunun sataşmasını duy-mazdan geldi.

"Moussa'ya buradaki görevini söylemediniz efendimiz" dedi Mehdi. Moussa gerginleşti. Kuzeninin ettiği laflardan onun sırıttığını hissetmişti.

"İhaggarenlerin *tobol*'u, Ahitagel'le beraber gidiyor. Ahita-gel soylulardan oluşan bir kuvvetle birlikte hareket etti ve be-nim unvanımı taşıyor." *Tobol,* yani savaş davulu, amenokalin otoritesinin simgesiydi. Serena ve Hac Ahmed'in kuzeni olan Ahitagel veliahttı. Amenokal böyle bir askeri güce komuta

edemeyecek kadar hasta olduğundan, onun yerini Ahitagel'in alması meşruydu.

Moussa'nın yüreği hopladı. "Hemen yola çıkar, Ahitagel'e katılırım efendimiz" dedi.

Amenokal başını salladı. "Sen burada kalacaksın Moussa, on tane Kel Ulli'yle beraber." Keçi halkı Kel Ulliler Kel Rela'nın ırgatlarıydı. Nadiren savaşırlar, ancak özel izinle ve daima bir soylunun emrinde silah taşırlardı.

Moussa geride bırakılmaktan ötürü dehşete kapılmıştı. "Fakat efendimiz, benim görevim..." diye söze başladı.

"Senin *görevin,* benim istediğimi yapmaktır" dedi amenokal sertçe. Bir öksürük kriziyle iki büklüm oldu. Sonra sözüne devam etti. "Çöldeki tek yağmacılar Kel Accerler değil. Kamplarımızın savunmasını kadınlara, çocuklara ve hasta bir adama bırakamam" dedi kendisini kastederek. "Sen burada kalacak, arkamızı kollayacaksın. Kel Ullilere komuta edeceksin, onlar geldikten sonra tabii. Senin görevin *bu* Moussa ve çok önemli."

"Pekiyi efendimiz" dedi Moussa buruk bir düş kırıklığıyla. Elbette birisinin burada kalması gerekliydi. Fakat o kişi olmak bir aşağılanmaydı. Bu görev, yani keçileri, çocukları, ırgat kamplarını ve köleleri kollamak, savaş gibi bir görev değildi. İyinin kötüsüydü bu. Abba'nın böyle davranmasının nedeni, onun bu işe hazır olduğuna amenokalin inanmaması mıydı acaba? Üç yıldır başkalarının dövüşe gidişini, savaşta kan döküp kahraman olarak geri dönüşünü seyretmişti. Geri dönmeyen çok kişi vardı ama bu pek önemli değildi. Gerek yaşayan, gerek ölmüş savaşçılar için şiirler yazılmıştı. Şarkılar bestelenmişti. Kılıçlar kutsanmış, efsaneler doğmuştu.

Ama Moussa bunun dışında bırakılacak, onun efsanesi ölü doğacak ve sonsuza dek öyle kalacaktı. Mehdi'nin yakıcı alayını yemişti bile; "Yani soylu *ikufar,* bebeklere ve deve boklarına bakacak" demiş, aşağılarcasına gülmüştü çadırdan çıkarlarken. Moussa onu duymazdan gelmeye çalıştı. Soylular savaşa gittikten sonraki gece kampı kontrol etti ve sonra dışarı çıkıp ay ışığında derin düşüncelere daldı.

Su yüzeyinin hemen altında ağır ağır daireler çizerek yüzüyor, her dönüşte birbirlerine daha çok yaklaşıyorlardı. Kızın görüntüsü bulanıktı, gizemliydi, güzeldi ve ayrıntılar her seferinde daha netleşiyordu. Şimdi tek görebildiği, kızın üzerinde hiçbir giysinin olmadığıydı, inanılmaz bir şeydi bu; kız gölcüğe çıplak girmiş, onun yanına çıplak gelmişti. Kıza bakıyor, vücudunun gizli yerlerini görmeye çalışıyor, ama kızın etrafında dönüp duran su ve karanlık, onun kanını hızlandıran zarif bir gizemden başka bir şey bırakmıyordu geriye. Kız ona başıyla, peşinden gelmesini işaret etti. Peşinden gidip ona yetişmeye çalıştı ama her yaklaştığında, ondan hızlı yüzen kız tekrar uzaklaşıyor, başını çevirip ona bakıyor, el sallıyor ve gülümsüyordu. Kız çok rahat, çok özgür yüzüyordu. Hiç nefes alması gerekmiyormuş gibiydi. Onun peşinden gitti, gitti ve sonunda dayanamaz hale geldi. Su yüzüne çıkıp nefes nefese soludu. Ay ışığı yüzünü gündüzmüş gibi aydınlatıyor, çevresindeki sular gümüş inciler gibi parıldıyordu. Gölcüğün kıyısındaki kumlar boştu, kayalar çıplaktı. Yalnız olduklarını anladı.

Kızın da yalnız olduklarını bildiğini fark edince heyecanlandı.

Bu kez daha derin bir nefes alıp yine dalarken, kızın geçerken saçacağı hoş ışığı aramak için bakınıyordu. Bu kez onu görmek yerine hissetti; biraz arkasından ve daha alttan gelen kız elini ona uzattı. Kızın dokunuşuyla tüm vücuduna bir şok dalgası yayıldı. Kıza doğru döndü ve kız yükseldi; kızın parmakları nefis, tuhaf ve çok yavaştı. Onun dokunuşunu önce ayak bileklerinde, sonra baldırlarında hissetti. Kız onun dizlerinin arkasındaki çukuru, sonra butlarını okşadı; Moussa gözlerini kapattı ve tüm bu duygularla kendini suya bırakırken kızın teninden yayılan ipeksi hissin tadını çıkararak, hafif akıntıda etrafında dolanan sıcaklığını duydu. Kızın varlığıyla, vücudundaki her kılın, her gözeneğin vahşileştiğini, ateşlendiğini hissediyordu. Kız onun kalçalarına dokundu ve parmaklarını yavaşça onun iki yanına doğru götürdü. Kız onunla aynı yüksekliğe gelmişti. Canlanarak ve sert bir hareketle

kendine çekti kızı, çıplaklığını bedeninde hissetti; vücutları titriyordu. Bu ten kadar yumuşak ve pürüzsüz bir şeye hayatı boyunca hiç dokunmamıştı. Sadece parmak uçlarıyla, yumuşak bir şekilde, hafifçe dokunarak ellerini kızın arkasına götürürken ikisi de kendini bu duyguya kaptırıyor, kendilerinden geçmiş bir halde, suyun akıntısıyla hareket ediyorlar, kızın kalçalarının ve göğüslerinin kabarıklığı onun vücuduna dayanıyordu. Sonunda ne yapacağını ve neyi bulacağını bilmeksizin abandı kıza, birbirlerine yapıştılar ve bir çılgınlık oldu ikisinin arasında. Birleştiklerinde hava kabarcıklarından, sıcaktan ve tutkudan oluşan bir çılgınlık yaşadılar, nefes almak için birlikte yükseldiler ve başlarını hızla sudan çıkarıp hayranlıkla çığlık attılar. Kız bağırarak onun adını söyledi ve Moussa boşaldığını hissetti, kasıklarından çıkan ateşi hissetti...

Moussa şaşkın ve heyecanlı bir halde, ter içinde uyandı. Hızlı hızlı nefes alıyordu; ılık, harika bir banyoya benzeyen, nefis bir yerde kendinden geçmiş haldeydi hâlâ. Gecenin hafif sesleri uçuşurcasına girdi bilincine. Çadırının tavanını dalgalandıran rüzgârın sesini duydu. Ateşin olduğu yerden hafif mırıltıar geliyordu. Aklı, rüyanın sislerinden sıyrılıyordu yavaşça.

Penisinin dikleştiğini, kaskatı hale gelip nabız gibi attığını ve sıcaklaştığını hayal meyal fark etti. Eliyle dokundu. Cüppesinin orası ılık, sıcak ve yapış yapıştı. Bu dokunuşla tekrar ürperdi ve tüm vücudundan yıldırım çarpmış gibi hızla geçen bir zevkle önce gerginleşti, sonra bu duygu bir dalga gibi üstünden aşıp giderken gevşedi ve tekrar boşaldı. Tüm vücudu ürperdi.

Bunun şaşkınlığıyla hâlâ başı dönüyordu. Böyle bir şeyi daha önce hiç yaşamamıştı. Neredeydi, ya da kız neredeydi hâlâ bilmiyordu. Gerçek miydi bu? Kız oraya gelmiş miydi? Gelmediğini biliyordu ama zevkle geçen uzun bir an boyunca bunu bilmezden gelmeyi tercih etti. Her şeyi belleğinde tutmaya, hatırlamaya çalıştı; duyguları, gördüğü düşü, Daia'yı. Ama ne kadar uğraşsa da belleğinde canlandıramadı. Gözlerini kapayıp suyun altında onu aradı ama göremedi. Ona bir kez da-

ha dokunmak için cüppesinin katlarını tutup çekti, fakat onu hissedemedi. Dünya Moussa'nın bulunduğu mahrem yeri istila ediyordu. Kız yavaşça sıyrılıp ondan uzaklaşıyor, bilincinin üst yüzeyinden dibe dalıp kayboluyordu ve sonunda gitti; ve Moussa tekrar uyudu.

İki

18 Ağustos 1876
Sevgili Moussa,

Evet, sonunda on altı yaşını doldurdum. Sanırım bunu sen de biliyorsundur gerçi. Senin on altı yaşını doldurduğun temmuz ayında seni düşündüm. Senin doğum günlerin hep benimkinden önceydi. St. Paul'ün eski kulesine oturup nehre baktım. İşler kötü gittiği zaman hep oraya giderim. Savaşta yandığından beri katedrali hâlâ onarmadılar. Geçen ay birkaçımız orda bir parti yaptık ve gece yarısından sonra yakalandık. Bayağı bir kıyamet koptu. On beş gündür, okula gitmek dışında şatodan hiç çıkamıyorum. Sonra katedralin etrafını tahta bir duvarla çevirdiler ama ben gizlice gözetleyip açık bir yer belirledim, oradan yine ta tepeye kadar çıkabilirim.

Parti Antoine içindi. Başka bir mektupta sana ondan söz etmiş miydim? Hatırlamıyorum. Sanırım şimdi benim en iyi arkadaşım o. Partiye giderken Antoine'ın abisinin tanıdığı birkaç kızı da götürdük ve yanımızda benim kilerden aldığım bir şişe Charente vardı. Benim kız on dokuz yaşındaydı! Kızın göğüslerini elledim ama sonra, onun esas şeyini bulamadan brendiden kötü oldum. Antoine kendi kızında sonuna kadar gittiğini söylüyor ama ben inanmıyorum. Bana onun nasıl bir şey olduğunu bile tarif edemiyor; uydurduğunu sandığım, kesinlikle anlaşılmaz bir şeyler söylüyor sadece. Durumlar biraz soğumaya yüz tutunca o kızları yine bulacağız ve bir parti daha yapacağız. Bir şey bulacak olursam sana bildiririm. Ama gerçek şeyleri, uydurma şeyleri değil. Senin de benim için aynı şeyi yapacağını biliyorum.

On altı yaşını dolduracağım günün benim için önemli bir doğum günü olacağını düşünürdüm hep, ama her zamankinden farklı bir şey hissetmedim. Yirmi yaşında olmak istiyorum. Bence o daha iyi bir yaş. En iyi yaş, belki de. O zaman ne istersem yapacağım ve annem de seyretmekle yetinecek. Sen onu bilirsin gerçi. Yüz yaşına da gelsem elini benden çekmez. Doğum günümde beni Chantilly'deki yarışlara götürdü. Annemin bana hayatında yaptırdığı, tamamen sıkıcı ve resmi olmayan ilk şey buydu. Yanında, kendi deyişiyle "beyefendi arkadaşlarından" biri vardı. Onda bunlardan bir sürü var. Onlara hep Mösyö Şu ya da Mösyö Bu dedirtir bana, ama bence onların hepsi Mösyö Bok'tur. Neyse, Mösyö Bok bana bir yüz frank verdi ve hangi ata bahis oynayacağımı söyledi, tam bir ukala gibi. Yarıştan önce aşağıya inip atlara baktım. Herifin bana söylediği at sanki veremliymiş gibi hırıldıyordu. Başka bir atı seçtim ve yedi yüz frank aldım. Mösyö Bok'un atı en sonuncu geldi. Herif yirmi bin frank kaybettiğini söyledi ve hiç umurunda değilmiş gibi davrandı. Bence anneme hava atmak için palavra kesiyordu. Herif hükümette bakan. Şu anda yani. Sen gittiğinden beri bir sürü hükümet değişti. Hükümeti bir yahut iki hafta işbaşında tutuyorlar, sonra sepetliyorlar ve annem de herifleri tam bu hızla sepetliyor. Şimdiye kadar hiçbirinden hoşlanmadım. Dilerim bir gün, tahammül edebileceğim birini bulur ama bundan kuşkuluyum. En azından, ben buradan ayrılıncaya kadar. Bunun, ben yirmi yaşına geldiğim zaman olacağını düşünüyorum. Antoine'ın ağabeyi St. Cyr'deki askeri akademiye girdi, sonra da Çinhindi'ne ya da başka bir yere gitmesi gerekecek. Ben Afrika'ya gitmek istiyorum. Sanırım babamın hoşuna giderdi bu. Babam oraya gitmişti ve sen de oradasın.

École'de bir yıl daha. Oradaki Cizvitlerin yanında Rahibe Godrick bile bayağı yumuşak kalır; ama ben işime bakıyorum ve bana dokunmuyorlar. Bu arada, Rahibe Godrick hâlâ öğretmenlik yapıyor ama başka bir okulda, çün-

kü St. Paul okulunu kapattılar. Şimdi onun kahrını başka zavallı piçler çekiyor. Onu gördüğümde gözlerime inanamadım. Karının görünüşü hiç değişmemiş, yalnız, sanırım eskisinden biraz daha kısa. Senin adına bir şey yapmak, bir tuğlayla karının beynini dağıtmak yahut atımı üstüne sürüp ezmek geldi içimden ama yanımda bizim okuldan bir rahip vardı ve kibar olmak zorunda kaldım. Bu düşünceden ne kadar hoşlanmasam da, sanırım bu karı çok yaşlanmadan ölmeyecek tipten biri.

Gascon mart ayında hastalandı. Karnında gözle görünecek kadar büyük bir şişlik belirdi ve gittikçe kötüleşti. Bayağı hızlı oldu bu. Her gün onu Montparnasse'taki evinde görmeye gidiyorum. Keşke bizimle beraber yaşasa. Bu kadar hastayken bile sanki bizim evden biriymiş gibi; fakat annem onunla hiç geçinemedi ve onu kovdu. Gascon'un pek fazla ziyaretçisi yok; birkaç eski asker arkadaşı ve bir de ben. Hasta olduğu halde, tıpkı eskisi gibi hep hikâyeler anlatıyor bana. Senden çok söz ediyoruz. Bir gün bir rahip gelip ona son dinsel töreni yaptı ve Gascon'un yoksullar mezarlığına gömüleceğini söyledi. Sanırım Gascon'un hiç parası yok. Ben bu duruma dayanamadım tabii ve rahibe, gereken şeyleri yapması için yeterli para verdim.

O zaman Gascon, dünyada bir işinin kalmadığını düşündüğünden, eski silahlarını bana verdi. Ve sonra çok tuhaf bir şey oldu. Bir iki gün sonra kendini daha iyi hissettiğini söyledi ve yataktan kalktı. Şişlik küçüldü, kısa bir zaman sonra da yok olup gitti ve Gascon eskisi gibi sağlıklı hale geldi. Silahlarını geri istemedi, ben de rahipten paramı geri almadım, her şeyi böyle değiştirmiş olması nedeniyle de doğrusu bu. Gascon bu konuda üzülmememi, daha sonra öldüğünde bir terslik olur da iyi bir mezara gömülemezse rahibi vurmak için onun silahlarını kullanabileceğimi söyledi. Şimdi benim tek yetişkin arkadaşım Gascon. Ona her şeyi anlatırım ve bana gülmez. Kâhyanın evi fonundan elimden geldiğince sık sık para çalıp ona veriyo-

rum. Biliyorum, bu senin babanın parası ama, eminim ki o olsaydı buna kızmazdı.

Hâlâ hep seni düşünüyorum. Seni, Henri amcayı ve Serena yengeyi çok özledim. Herkesin beni hep birden terk edip gitmesi, evet, bunların hepsi çok hızlı oldu. Önce babam, sonra da siz hepiniz ve ondan beri bayağı bir yalnızlık hissettim. Annem hepinizin öldüğünü söylüyor. Babamın, bizden çıkıp gittikten sonra öldüğü doğru mudur bilmiyorum ama sizin hakkınızda söylediğine inanmıyorum. Yoksa ölmüş bir kuzene mektup yazmazdım. Senin neden hiç mektup yazmadığını merak ediyorum, fakat eminim ki bir nedeni vardır. Ben yazmaya devam edeceğim.

Kuzenin Paul

Mektubu katlayıp bir zarfa koydu. Üzerine hep yazdığı şeyi yazdı.

Monsieur Moussa Michel Kella deVries
Avec les Touareg
le désert du Sahara
*Afrique**

Postaya verilmek üzere kâhyaya verdi. Kâhya da, bu tür mektuplar konusunda kendisine öğütlendiği üzere, onu Paul'ün annesine verdi.

* Fr.: Mösyö Moussa Michel Kella deVries, Tuareglerle birlikte, Sahra Çölü, Afrika. (ç.n.)

Üç

Yağmacı Şambalar ayın gökte alçaldığı ve Tuareg kampında yaşamın en savunmasız olduğu, gecenin sessiz ve sakin bir vaktinde geldiler. Kayaları birer birer sessizce sürünerek aşıyorlar, durup kulak kesiliyor, etrafı kolaçan ediyor, sonra tekrar ilerliyorlardı. Hafif eğimli yamaca yayılmış çadırların karanlık siluetini, arkalarında, koruyucu bir şekilde koskocaman yükselen kayaları ve kayaların arasında da, su kuyularına ve ötedeki küçük otlaklara giden dar geçitlerin karanlık gölgelerini görüyorlardı. Çadırlardan birinin önündeki bir yemek ateşinin közleri hâlâ için için yanıyordu. Şambalar yağma yapmak için ölüm kadar kara geceleri seçer, incecik bir hilalin bile olmamasını tercih ederlerdi ama bu iş için bu zamanı seçen onlar değildi. Savaş açan Accerler seçmişti bu zamanı onların yerine.

Kuzeydeki bir Şamba vahası olan Vargla'dan gelmişlerdi. Reisleri Abdül bin Henna, tüccarları İn Salah'tan Gadames'e götüren bir kervan reisinin kardeşiydi. Abdül, ağabeyi hastalanıp da bu yolda bir kervanın sorumluluğunu kendisine verdiği yıl Tuareglere yönelik kişisel bir nefret duymaya başlamıştı. Kervan, altın ya da köle, devekuşu tüyü ya da tuz götüren, birbirinden ayrı tüccarlardan oluşan bir topluluktu. Tüccarlar, yolu bilen, gerek duyduklarında kendilerine kiralık deve veren, yol boyunca su çukurlarını ve otlak yerlerini bulan, yolun tehlikeleriyle başa çıkmalarında kendilerine yardım eden ve yolun geçtiği bölgenin hâkimi olan Tuareglerle, salimen geçiş konusunda anlaşabilen bir reisin önderliğinde bir araya toplanırdı. Genç ve kendine güveni tam olan Abdül bu büyük sorumluluğu büyük bir ciddiyetle yüklenmişti.

Kervanın reisi Abdül bin Henna, ağabeyi adına talep edip aldığı paradan öylesine memnundu ki, üçte birini cebine attı. Yaptığı bu hırsızlık üzerinde yaklaşık bir gün boyunca derin derin düşündükten sonra yarısını cebine atmaya karar verdi ve kalanı da, hepsi yok olup gitmesin diye çabucak ağabeyine gönderdi. Bu, işin kolay tarafıydı. Ama yola çıkmadan hemen önce, âdet olduğu üzere, lanet olası Tuareglerden bir grupla pazarlık ederken iki hata yaptı.

Çok para verdi ve yanlış Tuareg'e verdi.

Kervan yolun yarısına vardığında yolun asıl hâkimleriyle karşılaştılar ve onlar hakları olan parayı istedi. Tuareglerin sahtekârlığına sinirlenen Abdül bunu hemen reddetti. Tuareg denen şeytanlara haraç vermemezlik edilmeyeceğini bilen tüccarların itirazlarına karşın dik kafalılık edip, kervanın yola devam etmesini emretti.

O gece Abdül bin Henna'nın kardeşi bilinmeyen kişiler tarafından öldürüldü ve beş deve kayboldu. Ertesi sabah Tuaregler yine geldiler; uzun boylu ve küstah beş hergeleden sadece ikisi koca kervanın geçiş yolunu kesti. Bölgede bazı haydut ve eşkıyaların olduğunu haber aldıklarını ve salimen geçiş ücretinin iki katına çıkarıldığını bildirdiler. Abdül yine, bu paranın verilmesini isteyen tüccarların yalvarışlarına kulaklarını tıkadı. Tuareglere yolundan çekilmelerini emretti, yoksa öldürüleceklerini söyledi. Kervan ileri doğru bastırdı.

Ertesi gece bir adam daha öldü ve dört deve daha kayboldu. Bu da tüccarların homurdanarak isyan etmelerine yol açtı ama Abdül bu durumun üstesinden geleceği konusunda ısrar etti. O gece çevredeki nöbetçileri iki katına çıkardı, çalılarla ve deve tezekleriyle parlak ateşler yaktırdı boyuna. Kendisi de kamp yerinde ileri geri devriye gezerken gözleri hep karanlığı tarıyordu. Gece yarısı saat birde başı önüne düşüp uyuyakaldı. Saat iki civarında tüccarlardan biri öldü ve Abdül'ün devesinin boğazı kesildi. Kimse hiçbir şey duymamıştı.

Gadames'e daha yirmi gece vardı, tüccarlar genç ve toy kervan reisine artık yeter dediler. Abdül'e, bundan sonra Tuareglere verilecek ilk canın onun canı olacağını söylediler. Ab-

dül mecburen razı oldu ama rezil olma süreci henüz bitmemişti. Ağabeyinden çaldıklarına rağmen parası yetmedi. Açığı kapatmak için müşterilerinden borç almak zorunda kaldı. Kaybolan develeri ve paraları telafi etmek Abdül'ün ağabeyinin bir yılına mal oldu ve ağabeyi, Abdül'ü evden kovdu.

Abdül bin Henna sabırla, intikam alacağı günü beklemişti. Şimdi, İhaggarenler ile Kel Accerler arasında savaşın yeniden başladığı yolundaki söylentilerle, aradığı fırsatı bulmuştu. Deneyimli kervan reisleri bu haberi duyunca üzülerek başlarını salladılar. Tuaregler arasındaki savaş, çölün ritmini ve güzergâhları bozabilirdi. Fakat Abdül çok sevinmişti. Tuareg şeytanlarını birbirine kırdıran her savaş iyi bir savaştı; bu haşaratların hepsi birbirini gebertirdi inşallah. En iyisi de, mavi adamların savaşında kazanılacak bir servet vardı: korunmasız ganimetler ve çalınacak develer.

Hiç vakit kaybetmeden, kendi dışında dört kişiden oluşan bir grup topladı *razzia* için: kendi oğulları Kadder ile Baba ve iki kardeşi Başaga ile Hammad. Bunların hiçbirine güvenmiyordu ama bunlar ayağına çabuk ve çölü kendisi kadar iyi bilen güçlü kervancılardı. Hepsinden önemlisi de, onun Tuaregler e yönelik nefretini paylaşıyorlardı. Kuşaktan kuşağa, babadan oğula, amcadan yeğene geçen, sonsuz bir kan davasıydı bu. Tuaregler Şambaları öldürürdü, Şambalar da Tuaregleri. Bunun başı ve sonu yoktu; dullar, yetimler ve kumlara akıp giden sıcak, kıpkırmızı kan vardı sadece.

Yağmacı grup bir kervandan, hızlı develer ve yiyecek çaldıktan sonra güneye, çöle daldı. Bir *razzia*'dan önce takip edilecek usuller vardı ve bunları titizlikle yerine getirdiler. Bunların ilki, yoksullara verilecek sadaka meselesiydi. Çünkü yoldaydılar ve zekâtlarını, yağmadan sonra gereken kişilere verecek olan reislerine teslim etmek âdetti. Abdül bunu yerine getireceğine babasının ve dedesinin adına yemin etti. Ötekiler onun bu parayı gereken kişilere vermeyeceğini biliyordu ve fazla para vermemeye kararlıydılar. İkincisi, ganimetlerinin beşte birinin Allah için olduğu yolundaki kutsal yemindi. Pratikte bu, onda bir ile hiçbir şey vermeme ve bir sonraki

yağma için söz verme arasında değişirdi. İnsanla tanrısı arasındaki bir meseleydi bu. Son olarak, Allahtan, kendi davalarında acımasız, imanlılara karşı merhametli olmasını niyaz ederek, başarı için dua ettiler. Abdül bin Henna çıplak çölün üstünde dolanan gür sesiyle dua ettirdi onlara: "Ah, Sidi Abdülkadir, yardım et bize, o kâfirlerin yüreğine korku salalım ve hepsi cehennemi boylasın, Allah iyileri kötülerden ayırsın." Allahın kabul etmesi kuvvetle muhtemel bir duaydı bu, çünkü müminler arasında, mavi adamların Tanrının unuttuğu kişiler olduğu gayet iyi bilinirdi.

Şamba grubu, Ahaggar'ın başladığı yerlere varınca, kendilerini ele verecek izleri daima gizleyerek, sadece geceleri yol almaya, gündüzleri kayaların içinde saklanmaya başladılar. Çaydan vazgeçip ateş yakmayı bıraktılar ve hurmadan başka bir şey yemez oldular. Hiç ses çıkarmıyor, daima çevreyi gözlüyorlardı. Tuareg erkeklerinin çoğunun savaşa gitmiş olduğu yolundaki beklentilerine karşın Şambalar çok temkinliydi. Allah omuzlarında bile olsa, kayalarında ve vadilerinde binlerce tehlike gizlenen Ahaggar hisarına rahatça girilmezdi. Bir çoban kızcağız ya da bir köpek bile onları ele verebilirdi.

Kampı tam tahmin ettikleri yerde, otlakların iyi ve havanın serin olduğu Tadent civarında buldular. Bekledikleri gibi, çok az erkek vardı. "Sadece bir mavi şeytan var" diye fısıldadı Abdül heyecanla, kampın öteki tarafındaki Moussa'yı gözetlerken. "Geri kalanların hepsi köleler, kadınlar ve çocuklar." Bu sakin sahneyi seyrederken kanı şakaklarında nefretle atıyordu. Hasretle beklemişti bunların hepsini geberteceği günü. Evet, çocukları bile; çünkü ölü bir çocuk büyüyüp peçeye bürünemezdi. Ama disiplinini bozmamaya, halihazırda yapması gerekenle yetinmeye karar verdi. Bu Tuareg erkeği ölecekti kuşkusuz; fakat Abdül'ün işi yağma yaparak zafer kazanmaktı, ortalığı ateşe vererek değil. O buraya deve çalmak için gelmişti. Eğer saldırı sırasında çocuklar da ölürse, *mektub*. Yani yazılmış bir şeydi bu ve Allah'ın bir lütfuydu, kendisinin amacı bu olmasa da.

Kardeşi Başaga'ya, sessizce gidip kampın arkasındaki, develerin çoğunun muhafaza edilmesi gereken koyaklara bak-

masını emretmişti. Başaga karanlık çöktükten sonra, nefes nefese geldi. "*Hamdülillah*" dedi soluk soluğa, yukarıdaki koyağı göstererek. "Kuyuların yanında kırktan fazla deve var! Muhafız yok. Çoban yok."

Abdül bin Henna talihine şükretti. Kırk deve! Allah ne kadar cömertti! Bu, O'nun inayetinin bir işareti değil miydi? Ah, bugün alacağı intikam, o aşağılık Tuareglere nasıl dokunacaktı kim bilir? Büyük bir kervanın başında hak ettiği yerini yeniden alacak ve bunu tümüyle Tuareg develerinin sırtında yapacaktı hem de!

Abdül emirlerini verdi. "Hammad, Kadder; siz kampa girip keçilerin gırtlağını kesin." Bunu yapmak şart değildi ama böylece birkaç düşman midesinin açlıktan guruldaması sağlanacaktı. "Unutmayın, ses duyulmayacak kadar uzaktakilerin gırtlağını sadece. Meltemden daha sessiz yürümeniz lazım. Baba, sen kamp civarındaki bukağılanmış develeri topla. Başaga'yla ben kuyunun oradaki develeri alacağız. Sonra hepimiz iki gece önce kamp kurduğumuz yerde buluşacağız. Gözünüzü açın! Gidin haydi, Allah'a emanet olun!"

Adamlar iki gruba ayrılıp karanlığa karıştı. Hammad soyundu ve giysilerini bir çıkın halinde katladı. Tabancasını da bu çıkına koydu ve çabucak çekebilsin diye kabzasını dışarıda bıraktı. Sonra bu çıkını bir iple sırtına bağladı. Yeğeni Kadder'in ona şaşkın şaşkın baktığını gördü. Soyunmak Şambalar arasında değil, kuzey vahalarındaki, Oran ve Fas Araplarının arasında yaygın bir hareketti. "Benim elbiselerimin rengi çok açık" dedi Hammad. "Çıplak bir adamı görmeleri daha zor olur. Senin de böyle yapman lazım."

Kadder alaycı alaycı güldü. "İçimizde soytarı gibi görünen bir kişi yeter" dedi.

"Sen bilirsin" dedi Hammad omuz silkerek. *Razzia* sırasında soyunmayı seviyordu. Heyecan veriyordu ona, sırtında rüzgâr, ayaklarının altında toprak ve her yerde kan...

Saatler geçiyor, kamptakiler uyuyordu. Hammad keçilerin arasında sessizce hareket ediyor, çömelip bıçağını çalıştırıyor,

kolları, bacakları ve ayakları kandan sırılsıklam oluyordu. Tuhaf bir şehvet duygusu veriyordu çıplak olmak ve gırtlak kesmek. Elini yeni kestiği bir yere daldırıp kanı vücuduna sürdü ve sonunda kandan vıcık vıcık hale geldi. Kan ıslak ve sıcaktı, tüm bedenini bir heyecan sardı. İşini hızlı görüyor, iyice derin kesiyordu. Keçiler gönüllü kurbanlar gibi sağa sola çekilip ona yer açıyor, fakat olağandışı bir ses çıkarıp tehlikeyi haber vermiyorlardı. Ölürlerken hafif bir foşurdamadan başka ses çıkmıyor ve bunu da Hammad'dan başkası duymuyordu. Çok iyi bir işbirliği, dedi kendi kendine, ellerini kendi butlarına sürerken. Hammad, Tuareg çadırlarından birine tehlikeli bir şekilde yaklaşmış olduğunu fark etti. Kanın kokusu güçlüydü ama daha güçlü bir şey vardı.

Hoş bir koku. Tatlı bir koku. Kadın kokusu. Hammad yeğeninin seslerine kulak kesildi ve hiçbir ses duymadı. Yeterince keçiyi hallettiğine karar verdi. Emekleyerek çadırın daha yakınına sokulup araştırmaya koyuldu.

Kadder ayağı kayıp düşerken inledi. Keçilerden biri panikle meledi ve hızla kaçıp elinden kurtuldu. Kadder içinden küfretti ve uyarı seslerini beklerken hiç kımıldamadı.

Hiçbir şey yoktu.

Devam etti. On, on beş, on sekiz. Hayvanlar sessizce ve çabucak ölüyordu. Bunları ziyan etmenin ayıp olduğunu düşündü, ama mavi şeytanları bunlardan mahrum etmek de bir zevkti. "Allahın intikamını al" demişti babası ve Kadder'in elinde buna hazır bir bıçak vardı.

Birden gerginleşti ve çömelmiş vaziyette hızla arkasına döndü. Arkasında duran bir insan vardı. Küçüktü ama yakındaydı; belli ki onu görmüştü. Kadder niçin alarm verilmediğini ve bağırtıların olmadığını bilmiyordu ama bir şey fark etmezdi. Hiç ses çıkarmadan dikilerek ileriye doğru fırladı; bıçağı çevik, öldürücü ve derin bir hareket yapıverdi. Bıçağı sapladığı anda bunun, bir ses duyup uykusundan kalkmış küçük bir çoban olduğunu gördü. Saldırganının altında kalan oğlan yere yıkıldı. Kadder bıçağının altında bildik şeyleri his-

setti: deri, damarlar, kas kirişleri. Keserken yüreği güm güm vuruyordu. Bunun bir keçiyi öldürmekten pek farklı bir şey olmadığını görünce şaşırdı.

Çırpınma durdu. İğrenç şey ölmüştü.

Serena derin uykusundan, üzerine çullanan büyük bir ağırlıkla şaşkına dönerek uyandı. Bir el ağzını kapatmış, diğeri vücudunun aşağısına doğru gidiyordu ve sonra bacaklarının arasını kaba hareketlerle kurcalamaya başladı. Saldırganının sıcak nefesini hissediyor, sert sakalı yanağına sürtünüyordu. Neler olduğunu anlayınca bir adrenalin dalgası yayıldı tüm vücuduna. Şiddetle çırpınıp omuzlarını yerden kaldırarak onu üstünden atmaya çalıştı, fakat adam çok ağır ve çok güçlüydü. Adam onun giysilerini yırtmaya koyuldu. Serena'nın şalının ucunu buldu ve kadının ağzına tıkarak onun çığlığını bastırdı.

"*Sus*" dedi dişlerinin arasından Arapça. Bıçağının ucunu kadının boğazına dayadı. "Anlıyor musun dediğimi Tuareg kaltağı? Sus!" Gözleri kocaman açılmış Serena, başını sallayarak anladığını ifade etti. Adamın vücudu keçi kanıyla ıslak, penisi sertti ve nabız gibi atıyordu. Adam Serena'nın elini tuttu ve penisine götürdü. Serena karanlıktan hiçbir şey görmüyordu, fakat adamın penisini hissedince dehşete kapıldı, bir bulantı dalgası yükseldi içinden; korku, iğrenme ve tiksinti duyguları nefretle karıştı, ama bir taraftan da soğuk çeliği hissetti ve çırpınması durdu. Göğsü hızla inip kalkıyordu. Adamın onun iç gömleğiyle uğraştığını hissetti. Adam iç gömleğini kaba hareketlerle çekip koparmaya, yırtıp atmaya çalışıyor, acele ediyor, yalnızca, kadın bıraktığı zaman onun elini tutup yine penisine götürmek için duruyor ve kadının elini orada tutuyordu ısrarla; dürterek ne istediğini gösteriyor, sonra kendi elini yine kadının eteğine uzatıp el yordamıyla çabalamaya devam ediyordu.

Serena gözlerini kapattı ve boğazına dayalı bıçağı hissederken düşünmeye çalıştı umutsuzca. Beyninde binlerce dehşet çığlığı vardı. *Moussa'yı öldürdüler mi? Amenokali? Kel Accerler*

mi bunlar? Hayır, hayır, onlar bunu yapmaz ve bu adamın peçesi yok. Tebular mı? Şambalar mı? Evet, bunu ancak onlar yapar ve işlerini bitirince beni öldürürler. Hepimizi öldürürler!

Bilinçli bir çabayla, sakin olmaya, isteriyi bir kenara bırakmaya zorladı kendini. Paniğe kapılmamalıydı. Kafasında, çadırın içini gözünün önüne getirip silah arandı. O gece daha önceki bir vakitte bir hayvan postuyla uğraşmıştı.

Bıçağım nerde?

Lufti hasır yatağına geri dönerken titriyordu. Ateşi düşmüş, ama kendini yine de çok kötü hissediyordu. Başı zonkluyor, gözlerini kapattığında ışıklar yanıp sönüyordu. Gece boyunca hep yaptığı gibi yine uyanmış ve çişini yapmak için kalkmıştı. Çişini yapmaya giderken bulantı geldi, midesi kalktı ve çömelip, titreyen kollarıyla tutunmaya çalışarak, bedeni kasıla kasıla kustu. Bu hal yirmi dakika sürdü. Kendini daha iyi hissedince, hasta olduğunda soyluların çadırlarının önündeki meydanın uzağına taşıdığı hasır yatağına dönmek üzere kalktı. Başı zonklaya zonklaya, dalgın bir halde yürüyordu. Birden ayağı bir şeye takıldı. Çok hızlı, sert bir şekilde düştü ve kafası kayalara çarptı. İnledi; gecesi kötüden daha da kötüye doğru gidiyordu. Doğrulup alnını ovuşturdu ve bir ıslaklık hissetti. Kokladı. Kan! Karanlıkta çevresini elleriyle yokladı ve bir keçiye dokundu. Sonra başka bir keçiye, sonra başka bir keçiye daha dokundu. Hepsi ölmüştü. Yüreği güm güm vurmaya başladı; ateşini unutmuş, dizlerinin üstünde duruyor, gözleri çevredeki leş karaltılarını seçiyordu. Her tarafta bunlar vardı! Keçiler, ölü keçiler! Nedir yahu... Sonra Sala'yı buldu. Dilsiz çocuk, küçük Kel Ulli çoban, onun bedeni de bir kenara kıvrılmış, gırtlağı kesilmişti. Lufti'nin parmakları Sala'nın bedenini araştırdı; parmaklarının beynine gönderdiği şeyi kavrayamıyordu. Nasıl olurdu bu? Hiçbir gürültü, hiçbir şey olmamıştı. Nasıl olabilir bu?

Ve sonra kafasında çakan bir şimşekle birden her şeyi anladı ve kalktı.

"*Uksad!*" diye bağırdı Lufti, ellerini ağzının iki yanına siper ederek. Sesi, gecenin sessizliğini bozdu. "*Uksad! Aradaaaaaaaar!*"

Hammad bir eliyle Serena'nın elini tutuyor, penisini sıkmaya zorluyordu ve kadının elini aşağı yukarı ittirip, gittikçe hızlandırırken kendi kalçaları da ileri geri hareket etmeye başladı. Diğer eli kadının her yerini, göğüslerini, bacaklarının arasını yokluyor, pençeliyor, zorluyordu vahşi bir şekilde. Kadının iç gömleğini tamamen yukarı kaldırdı ve kadının içine girmeye başladı. Kadın içinden feryat etti; aklı, durduramayacağını bildiği bu hayvana duyduğu sessiz ve çaresiz bir öfkeyle çığlık atıyordu.

O sırada Lufti'nin bağırtısı geceyi deldi. Bu sesle Hammad'ın bir an kaskatı kaldığını hissetti.

Bu da yetti.

Bütün gücüyle yakaladığı testisleri tutup çekerken öyle kuvvetle sıktı ki, harcadığı bu büyük kuvvetten ötürü eli titredi. Elinin altında bir parçalanma hissetti. Hammad haykırarak doğrulurken Serena testisleri bıraktı. Geri ittiği Hammad yere düştü. Göz açıp kapayınca kadar Serena kalkmış, ağzına tıkılan şalı çekip çıkarırken, bıçağının bulunduğu deri keseye doğru uçmuştu.

Hammad, öfke ve acıyla fışkıran gözyaşlarının arasından kadının sıçradığını gördü. Bıçağı hâlâ elindeydi ve kadına sapladı. Bıçak Serena'nın bacağına geldi; önce kumaşı, sonra yumuşak eti buldu; ama Serena hareket etmeye devam etti, adamın yanından geçti ve onun uzanamayacağı bir yere gitti. Hammad, bir eli kasığında, diğer eliyle bıçağını tutarak ayağa kalkmaya çabalıyordu. Aman Allah, orospu onu hadım edecekti nerdeyse! Hayaları ateş gibi yanıyordu ve karnında öyle şiddetli bir ağrı vardı ki kusmak geliyordu içinden. Kendini kontrol etmeye çalıştı. Kadını öldürmek istiyordu; öldürmesi gerektiğini, çabucak öldürmesi gerektiğini biliyordu. Kamptan çıkıp gitmek için birkaç saniyesi vardı sadece; yoksa bütün Tuaregler üstüne saldıracak ve kurtulması olanaksız hale gelecekti. Kadın yerden bir şey kaptı ve hızla ona doğru döndü.

Hammad kadının elindekini tam olarak seçemiyordu ama bir silah olması gerektiğini biliyordu. Giysi çıkınındaki tabancaya uzanacak zaman yoktu. Kadının işini *hemen* bitirmeliydi, bıçağıyla. Bir sürü adam öldürmüştü ve bu kadından hiç korkmuyordu.

Acısını unuttu ve bıçağını savurdu.

Moussa uyanmak istemiyordu. Gördüğü rüyalar canlı, yumuşak ve yepyeniydi. Bunları sürdürmeyi, hissetmeyi, aklına gerçek ile hayal arasında yumuşacık ipekten iplikler ördürmeyi yeni yeni öğreniyordu. Gün boyunca tadını çıkaracağı harika bir anın dışında, her şeyi kaybolup giden tatlı bir yeraltı dünyasıydı o.

Fakat o anda Lufti'nin sesini *duydu,* beyni, bu tiz çığlığın rüyanın bir parçası olmadığını fark etti ve hemen uyandı. O sözcüğü net bir şekilde duydu sonunda.

Aradar! Yağma!

Örtüsünü üstünden atıp hasırından fırlayarak kalktı, kılıcını kapıp koşarak çadırdan çıkarken bütün duyuları alarmdaydı ve gözleri karanlıktaki şekilleri birbirinden ayırıyordu. Kampın içinde koştu. Kıyamet kopuyor, insanlar sağa sola koşturuyordu. Yağmacılardan hiçbir iz yoktu. Lufti'yi göremedi. Develerin olduğu yere yöneldi. Yağmacılar develerin peşindeydi tabii. Önce de, sonra da ve daima develerin peşindeydiler.

"Moussa!" Annesinin sesini duydu ve onu çadırının önünde gördü. Kadın bir meşale yakmış, bir bezi bacağına, kanayan bacağına sarıyordu. "Anne! İyi misin? Ne..."

"Çadırımda" dedi kadın, başıyla arkasını işaret ederek. "Bir Şamba, sanırım, fakat emin olmak zor. Teni açık renk, Tebu olamaz. Elinde bu vardı." Ucunda tipik kavisi olan bir bıçağı gösterdi. Şamba'ydı büyük bir olasılıkla. Serena kendine hâkim olmaya çalışıyordu ama Moussa onun ellerinin, tüm vücudunun titrediğini gördü. Sardığı bezin üzerinde hızla büyüyen kırmızı bir leke vardı. Moussa onu tutup çadıra götürdü ve kadın hasırın üstüne yığıldı. Moussa hemen onun yarasına yöneldi.

"Bırak" dedi kadın. "Ben iyiyim. Başkalarına bakman lazım, kamptaki diğer insanlara."

Moussa kadının haklı olduğunu biliyordu. Kalktı ve yerdeki cesedi gördü. Yanında da bir kumaş çıkını vardı. Çömelip çabucak açtı çıkını. Bir tabanca ve yedek cephane dolu küçük bir bez torba buldu. Tabanca paslıydı; herhalde iş görmeyecek ve kullanmaya kalkışan kişinin ölümüne yol açacak bir şeydi. Kaldırıp bir kenara attı. Bir kesede üç gümüş para vardı. Bunun dışındakiler eski püskü bir gömlek, pantolon ve sandaletlerden ibaretti. Adamın başka hiçbir şeyi yoktu. Zekât, yırtık pırtık çaputlar ve pas vardı sadece. Saldırgan, yan dönmüş, bacaklarını göğsüne çekmiş, yatıyordu. Bir eli bacaklarının arasında, apış arasını kavramış, diğeriyse boğazına saplanan, Serena'nın bıçağının kabzasını tutmuştu. Yüzü parlak kırmızıydı ve gözleri kocaman açılmış, çirkin bir şekilde dışarı fırlamıştı. Vücudu kanla kaplıydı. Moussa ürperdi. Adam çok acı çekerek ölmüştü. Saldırının iğrençliği karşısında, gördüklerine inanamamanın verdiği şaşkınlık bir dalga gibi çarpıp altüst etti onu. Şambaların, hepsini öldürmek üzere bu kadar yakına gelmiş olmalarından ötürü şoke olmuştu.

Kanı akan benim annem, dedi kendi kendine, öfkesi giderek artarken. *Annemi öldürmeye kalktılar.*

Lufti hızla çadıra daldı. "*Hamdülillah!* Sağsınız efendimiz, anneniz de! Ama Sala'yı öldürmüşler. Gırtlağını kesmişler ve keçileri öldürmüşler. Ben... *ayyy!*" Yerdeki cesedi gördü ve bir adım geri çekildi. "Ah-ah-ah, *İblis* bu gece faaliyetteymiş!" Her tarafta şeytan vardı ve Lufti, bu korkunç geceyi atlatabilmek için daha fazla, çok daha fazla muska gerektiğini, bu cinleri çıkarmak için marabuta para vermesi, birçok kez para vermesi gerektiğini biliyordu. "Aşağı otlaktaki develer gitmiş efendimiz" diye devam etti, gözleri, çıplak ve kana bulanmış cesede çivilenmiş halde. "Ama... ama yukarıdaki otlağa bakacak vakit bulamadım."

"Şimdiye kadar hepsini almışlardır" dedi Serena. Bacağındaki yanmayı durdurmak için hasırına yattı yine. Kadın, durumu onlardan çabuk kavramıştı. Kamp, Moussa dışında he-

men hemen savunmasızdı. Köleler ellerindeki silahlarla bir işe yaramazdı. Yardım edecek ne başka bir soylu ne de bir ırgat vardı. Hepsi günler önce, Kel Accerlerle savaşmaya gitmişti. Şambalar bu zamanı seçecek kadar kurnazdı. Oğlunun bu yükü tek başına taşıması gerektiğini düşününce korkudan titredi. *O buna hazır değil daha!* Ah evet, silah kuşanıp peçeye sarınmıştı, fakat o bir çocuktu, küçüktü henüz. Serena'nın gözünde o hiçbir zaman hazır olamayacaktı bu işe. Henri'yi yitirmişti, Moussa'yı da yitirebileceği düşüncesine bile dayanamıyordu.

Serena çocukluğundan beri hep *razzia*'larla, adamların erkekliklerini sınadığı o müthiş ve korkunç sporla yaşamış ve bu kuralları kabullenmişti. Bunlar, üzerinde düşünülecek bir şey değildi. Bu işler böyleydi. Ama şimdi *razzia*'ya bir annenin gözüyle bakıyordu ve hiçbir şey eskisi gibi görünmüyordu. Korku vardı sadece.

Ve Şambalar olmasa bile ya Kel Accerler ya Tebular ya da bir akrep veya bir fırtına olacaktı. Oğlunu sakınamaz, koruyamazdı. Hiçbir seçim şansı yoktu. Yalnızca Moussa vardı ve bir de...

"Amenokal!" diye bağırdı Serena birden. "Lütfen! Gidip ona bakın. Çabuk!"

"Annemin yanında kal" dedi Moussa, Lufti'ye. "Bacağına bak." Serena Moussa'nın elini tutup kuvvetle sıktı. Moussa ayrıldı ve kamp alanını hızla geçti. Amenokalin çadırına gelince seslendi.

"Abba?"

Yanıt yoktu. Girişi kapatan hasırları itince içerde hiç kimsenin olmadığını gördü. Kılıcını çekmiş ve kullanmaya hazır bir halde, hızla yürümeye devam etti. Amenokalin birkaç adım ilerde olduğunu gördü. Amenokal, gecenin karanlığında koyu renkli bir örtü gibi görünüyordu sadece; öne eğilmişti ve kılıcı elindeydi. Yanında, sırtüstü yatmış başka bir ceset vardı.

"Abba?"

Amenokal elini kaldırdı. Moussa onun hırıltılı nefesini duydu. Amenokal soluk soluğaydı, hastaydı ama yaralı değil-

di. "Doğrudan benim üstüme koştu" dedi sonunda. Bir hançeri tutup gösterdi. "Beni bununla deşmeye kalktı." Moussa, amenokalin sesindeki mizahı ve gururu hissetti.

"Gel Abba, sana yardım edeyim" dedi Moussa onun koluna doğru uzanarak. Amenokal elini sallayarak onu uzaklaştırdı.

"Bana bir şey olmadı Moussa. Senin gitmen lazım. Çabuk. Başkaları da vardır. Kuyunun yanındaki otlaktan en iyi develerimizi çalmışlardır şimdiye kadar. Onları takip etmeni zorlaştırmak için, mümkün olduğunca kayalıklardan gidecekler. Lufti'yi al; gözleri keskindir. Senin bilmediğin bir sürü şeyi bilir. İçlerinden birini, arkalarını korumak için geride bırakacaklardır. O seni gözlerken sen de onu gözle."

"Pekiyi Abba, elbette, ama..."

Amenokal yine elini kaldırıp onu susturdu. "Sen cevap vermede hep çok ustasın Moussa. Ama dinlemede hiçbir zaman yeterince usta olmadın. Burada sadece iki Kel Rela'yız ve ben gidemem. Senin hızını kesmekten başka bir işe yaramam ve senin en iyi dostun, hız. Yani bu iş senin elinde, sadece senin meselen bu. Kel Ulliler gelince sana katılmak üzere göndereceğim, ama bunun ne zaman olacağını bilmiyorum. Bekleyecek vakit yok. Her şey hıza bağlı."

"*Eyvallah,* Abba. Anladım."

"Karşında bir sürü adam olacak." Bunun hiçbir önemi yoktu tabii. Beş kişi de, yirmi kişi de olsalar Moussa onlardan bu saldırının hesabını soracaktı kendi canına mal olsa bile. Hiç düşünmeden kabul etti.

"Hayatın, gücüne değil, aklına bağlı Moussa. Alt tarafı bir devekuşunun senin güçlü *mehari*'ne yaptığını unutmamalısın. Senin de Şambalara yapman gereken bu." Amenokal bu olaydan ilk kez söz ediyordu. Paylama falan değildi.

"Onları kayalıklarda takip etme. Onlar bunu bekliyor. Etraftan dolaş, çabucak. Onlar büyük kum tepelerinin arasından geçen Gassi Tuil'i takip edecek. Onları bul, ama peşlerinden gitme. Gel şimdi. Sana vereceğim bir şey var." Amenokal, Baba'nın cesedinin üzerinden geçip çadırına giderken Moussa'ya da başıyla, peşinden gelmesini işaret etti. İçeride bir meşale

yaktı. Tahta bir desteğin üzerindeki kutsal yerden uzun bir paket çıkardı. Dıştaki deri muhafazayı, sonra içindeki pamuk tabakayı dikkatle açtı. Tüfek, Henri'nin, Kont deVries'nin ona armağan ettiği günkü gibi pırıl pırıldı. Moussa onun bakımını yapmış, temizliğiyle meşgul olmuştu. Amenokalin dışında, bununla ateş etmiş tek kişi Moussa'ydı. Amenokal ona çok değer veriyor, ama yirmi yıl sonra bununla koca bir kayayı bile vuramıyordu hâlâ.

"Al bunu" dedi Hac Ahmed. "Sana lazım olacak." Tüfeği biraz gönülsüzce uzattı, bunun nedeni Moussa'nın onu kullanamayacağı değil, Tuareglerin savaşma tarzına uymamasıydı. Tüfekle adam öldürmede şerefli bir şey yoktu. Tüfek korkakça bir şeydi; ancak uzak mesafeden öldürebilen zayıf adamlar tarafından, kesinlikle öldürüp öldüremediklerini, hatta kimi öldürdüklerini bile bilmeden kullanılırdı. Mermi anonim, şahsiyetsiz bir şeydi. Mermi asla bir kılıç kadar estetik bir şekilde fırlamazdı. Sonunda aynı sonuç vardı belki, fakat asla aynı ruh yoktu. Erkeklerin göğüs göğüse, kılıçla ve mızrakla, bıçakla ve kurnazlıkla savaşması daha iyiydi; böylece, yenen kişi iyi savaştığını ve yendiğini bilir, yenilen de ustasını bilirdi ölmeden önce.

Fakat amenokalin tam da korktuğu gibi, düşmanları onların en savunmasız anında saldırmıştı. Kampta, Moussa da dahil en az on erkek olmasını planlamış, ama Kel Ulliler bilinmeyen bir nedenle gecikmişti. Moussa tek başınaydı ve amenokalin yapabileceği yardım yok denecek kadar azdı. Moussa'yla gidemediği için duyduğu suçluluktan içi yansa da, Hac Ahmet o anda, yarar sağlamaktan ziyade yük olacağını biliyordu. Ateşi yüksekti ve bütün eklemleri ağrıyordu.

Yeğeni büyük bir eşitsizlikle karşı karşıyaydı. Yaşı küçük, yalnız ve hepsinden öte, yarı Tuareg olduğu halde, ancak kısmen hazır olduğu bir görev vardı karşısında. Moussa, yaşamının yarısından fazlasını barbarların arasında geçirmişti. Babası ve babasının ırgatı Gascon, bu çocuğu iyi yetiştirmişlerdi; amenokal daima görüyordu bunu. Bıçak atmayı biliyordu ve sapanı büyük bir olaydı, bütün çölün dilindeydi. Kılıç kullan-

ma pratiği, kılıcın baş ustası Ebu Bekir'in hocalığında gelişiyordu. Moussa kılıçta sağlamdı; güçlü bir savaşçıydı. Ama kurnazlıktan yoksundu, tıpkı, Mehdi'deki öldürme güdüsünden yoksun olduğu gibi.

Amenokal şimdi, burada kalanın Moussa değil de Mehdi olmasını diliyordu içinden. Mehdi birçok savaşta sınanmış, ama Moussa hiç sınanmamıştı. Amenokal kendini sık sık, bu iki çocuğu birbiriyle kıyaslarken buluyordu. Favorisinin Moussa olduğu doğruydu. Bunu kendi kendine itiraf etmekten hiç hoşlanmıyor, başkalarına asla söylemiyor ve tercihini hiçbir zaman açık etmemeye çalışıyordu. Kendi oğlu hakkında böyle hissettiği için üzülüyordu. Bunun doğru bir şey olmadığını biliyordu ama yine de böyleydi işte. Mehdi ona çok acı çektiriyordu.

Mehdi ilk kez adam öldürdüğünde sekiz yaşındaydı. Kurban bir Tebu'ydu; bir yağma saldırısında arkada kalmış, devesinden düşüp bir yeri kırılmıştı. Mehdi adamla karşılaştığında kayıp bir deveyi arıyordu; adam yarı baygındı, ağzından kan geliyordu ve kaçan arkadaşlarına yetişmesi artık olanaksızdı. Mehdi'nin yağmadan haberi yoktu ama düşen adamın yanında otlayan, çalınmış deveyi tanıdı. Saldırganın bir Tebu olduğunu, sanki doğrudan şeytanı görmüş gibi kesinlikle anladı. Kızgın bakışlı, zayıf oğlan için bu kadarı yeterliydi.

Tebu, Mehdi'nin onun tepesinde durduğunu gördü. Perişan bir halde, çocuktan su istedi. Mehdi hiçbir şey söylemeden ve hiç acımadan adama saldırdı; tek silahı elindeki sopaydı. Mehdi adama sopayla vurdu, vurdu, sonunda sopa kırıldı, sopa kırıldıktan sonra da sivri ucuyla adamı deşmeye başladı. Buna, Tebu öldükten sonra da uzun bir süre devam etti ve sonunda kaçanları takip eden Tuareglerden biri bu sahneyi gördü. Adam Mehdi'ye durmasını söyledi ama çocuk öfkeden sağırlaşmıştı, onu tutup uzaklaştırmak zorunda kaldılar.

Mehdi on yaşına geldiğinde, komşu *arivan*'dan, yetişkin yaşta bir köleyle, su kuyusunu kullanma konusunda bir kavgaya girdi. İster soylu, ister ırgat, ister köle olsun, Ahaggar'daki bütün çocukların, sıraları geldiğinde hayvanlara bakması gerekirdi. Mehdi sıra kendisine geldiğinde bu işi hiç isteme-

den yapıyor ve on iki tane keçiye bakıyordu. Kölenin sürüsü daha büyüktü ve hayvanları suluyordu. Âdete göre, o daha önce gelmiş olduğu için ilk önce onun işini bitirmesi gerekirdi ama Mehdi beklemek istemiyordu.

"Çekil!" diye emretti Mehdi. "Keçilerimi sulayacağım!"

"Sabret küçük efendi" diye karşılık verdi köle hoş bir dille. "Allahın bütün hayvanları su içmeli. İşim bitti sayılır."

"Hemen çekil dedim, yoksa sonucuna katlanırsın ha!" diye bağırdı Mehdi, birden gözlerinde beliren küstahça şimşeklerle. Çelimsiz bedenini dikleştirmiş, elini yan tarafındaki bıçağının kabzasına atmıştı.

"Emredersin küçük efendi" diye karşılık verdi köle, zorba çocuğa yumuşak bir şekilde gülümseyerek. Ama çok yavaş davrandı; her şeyini toplayıp da otlağa dönmeye hazırlanıncaya kadar bütün hayvanları su içme işini bitirmişti zaten. Köle giderken Mehdi ona dik dik baktı. O gece kendisine yapılan küstahlık hakkında uzun uzun düşündü ve bu olay kafasında gittikçe büyüyerek, tam bir hakaret haline geldi.

Daha sonra köle, efendisinin arazi kirasının bedeli olarak Mehdi'nin *arivan*'ına üç keçi getirdi. Mehdi onu görünce, içinde saklı tüm öfkesi patladı ve küfür ederek, yumruk atarak, ne olduğunu şaşıran adamın üstüne saldırdı. Köle, oğlanı kendinden uzak tutmanın yolunu kolayca buldu ve yumruklarına karşılık vermedi. Amenokal, Mehdi'yi bizzat tutup köleden ayırmak zorunda kaldı ve köle yere düşerken acınası bir şekilde özür diliyordu. "Affedersiniz efendimiz, oğlunuzu kızdırdım galiba. Böyle bir niyetim yoktu." Oğlunun huysuzluğunu bilen amenokal başını sallayarak onayladı ve ikisini de başından defetti.

Birkaç gün sonra, sürüsüyle kendi *arivan*'ından ayrılan köle geri dönmemişti. Bir araştırma yapıldı ve cesedi bulundu; gırtlağı kesilmişti. Mehdi bunu kendisinin yaptığını inkâr etti. Fakat amenokal oğlunun gözlerinin içine bakmış ve gerçeği anlamıştı.

Geçen yıllar oğlanı hiç yumuşatmamıştı. Savaş sırasında, diğer Tuaregleri bile korkutuyordu. Onun içinde, ancak birkaç

kişide bulunan bir ateş vardı ve bir gün kontrol dışına çıkacağı, çevresindeki her şeyi yok edeceği belli bir ateşti bu. Ama bu ateş doğru yere yöneltilirse işe yarardı. Mehdi, çölde doğmuş, acımasız ve kurnaz bir katildi. Onun karşısında hiçbir Arap'ın şansı yoktu. Amenokal biliyordu, Mehdi olsaydı bu Şambaların kellesini gövdelerinden ayırmadan bırakmazdı.

Ama böyle bir şey olmayacaktı. Mehdi gitmişti ve amenokal, Moussa'da bulunmayan kurnazlığı da, öldürme güdüsünü de hemen bulamazdı. Lufti bu dengesizliği biraz gidere-
cekti. Bu köle, ufak tefek bazı konularda, çölle ilgili konularda ve çölde doğmuş olmayı gerektiren, Şambaların onlara karşı kullanacağı ve Moussa'nın başa çıkamayacağı bazı şeyler konusunda hızlı ve zekiydi. Tüfeğin de işin geri kalanını telafi etmesini umuyordu. Bu tüfeği kullanabilecek tek kişi de Moussa'ydı zaten. Moussa şahinlerini, amenokal de tüfeğini alarak beraber ava çıktıklarında yiyeceği sağlayan, Moussa'nın şahinleriyle yine Moussa'nın nişancılığı oluyordu.

Moussa tüfeğe baktı ve başını salladı. "Bu doğru değil Abba, tüfekle savaşmak. Bunu bana sen söyledin, hem de birçok kez."

"Evet, doğru. Ama çakalın, yanında arkadaşları olmadan aslanın karşısına çıkmayacağını da söyledim sana. Bir gerçeğin diğerinden üstün gelmesi gereken zamanlar vardır. Öyle bir zaman bu. Tüfeği al."

Moussa belli etmese de rahatladı. Tüfeğin ne kadar yararlı olduğunu biliyordu. Ama mecbur olmadıkça tüfek kullanmayacağına söz vermişti kendi kendine.

"Onlara acıma" dedi amenokal son olarak. "Onlar sana hiç acımaz."

"Evet Abba. Acımak yok."

Şafak sökmeden, alacakaranlıkta hızla yola çıktılar; takip sırasında gerekecek en temel şeyleri almışlardı sadece: su tulumları, yiyecek torbaları ve silahlar. Kampın içinden, çadırlarından çıkıp bir araya toplanan diğer sakinlerin yanından hızla geçtiler. Moussa, yürüyüp giderken onların bakışlarını,

beklentilerinin amansız baskısını üzerinde hissetti. O bir İhaggaren'di; omuzlarında onların yükünü taşıyordu. Develerini kurtaracak, Sala oğlanın öcünü alacaktı. Moussa onların önünden, özellikle uzun adımlarla yürüyerek geçti; cüppesi uçuşuyordu, bedeninin uzun, dimdik ve soylu bir duruşu vardı. Öylesine gururluydu ki, korkması mümkün değildi.

Hiç deve kalmamıştı. Bunun böyle olacağını başından beri biliyorlardı ama buna rağmen, sağda solda kalmış deve olup olmadığına bakınıyorlardı yine de. Orası iyi bir otlaktı, yani otlar gürdü ve orada kalmış birkaç deve olsaydı oradan pek uzaklaşamazdı; bunu çok çabuk anladılar. Lufti hiç tereddüt etmedi.

"Koşup Kel Ullilerin *arivan*'ına gitmemiz lazım efendimiz. Onların bize verecek devesi vardır" dedi. O kamp iki vadi ötedeydi. Yaya olarak bir gün çekerdi.

Moussa tereddüt etti; ne yapacağından emin değildi. Geri dönüp amenokalle konuşmak, ona danışmak istiyordu. Tek başına hiç böyle bir karar vermemişti. Abba olsa ne yapardı? Bu düşüncenin baskısıyla kafası zonkluyordu. Güneşin ilk ışıkları ufkun üstüne taştı. Yeni gün başlamıştı.

"Efendimiz?" Lufti bir karşılık bekleyerek, ona ısrarla bakıyordu. "Acele etmemiz lazım, çabuk, çabuk. Vakit kaybediyoruz."

Moussa her şeyin kendisine, yalnızca kendisine bağlı olduğunu anladı. Sormak için geri dönemezdi. Artık dönemezdi, bir daha hiç dönemezdi.

O bir İhaggaren'di.

"Evet" dedi. "Acele etmemiz lazım." Birlikte kayalıklara tırmandılar ve gittiler.

Dört

Yağmadan sonraki günün akşamüzeriydi. Abdül bin Henna gözlerini kısıp güneşe baktı, olasılıkları düşündü ve kardeşiyle büyük oğlunu kaderine terk etmeye karar verdi.

Develeri çalmak hemen hemen çok kolay olmuştu. Başaga'yla ikisi kırk tane deveyle birlikte, buluşma yerine şaşırtıcı bir hızla varmışlar ve hemen arkalarından da Kadder tek başına, kampın yakınından aldığı develerle çıkıp gelmişti. Harekâtın tamamlandığını gören Abdül'ün yüreği sevinçten havalanmış, oğlunun verdiği haberle birazcık çırpınmıştı sadece.

"Bağırtılar vardı" dedi Kadder. "Alarm verildi. Hammad ile Baba hâlâ kampta, keçilerin arasındaydı. Onlara ne olduğunu öğrenmek için beklemedim."

Abdül olasılıkları düşündü. Hammad ile Baba ya ölmüştü ya esir olmuştu ya da yaya olarak yoldaydılar. Ya Azrail gelecekti onlara yahut Allah'ın eli kurtaracaktı onları. Abdül bin Henna buna karışamazdı.

Maliş, mektub. Aldırma, yazılmış bu.

Kayalıkları tedirgin bir şekilde gözleyerek, çok kısa zamanda geleceğini bildiği mavi ölümü aradı. Onların gözlediğini, beklediğini hissediyordu; onların gözleri gölgelerde gizli, bıçakları sivriydi. İçinde gergin bir çarpıntı hissetti.

"Beklemeyeceğiz" dedi yüreğini dışa kapatarak. Taşıdıkları iki silahtan eskisini, çok eskiden kalma çakmaklı tüfeği çıkınından çekti. Onu kardeşine verip daha iyi tüfeği kendisi aldı. "Başaga, sen geride kalıp arkamızı kolla ve sürüden ayrılan hayvanları topla. Çok geride kalma. Bu gece sadece bir saat duracağız. Onlarla mesafeyi açmamız lazım. Develerden biri düşerse bekleme, gütmeye kalkma. Hemen öldür." Abdül, ayağı sürçmeye başlayanları bile hemen feda edecekti hepsini yitir-

memek uğruna. Ve sonra da, sürüden ayrılanların gırtlağını kesecek, düşmanına bırakmayacaktı.

Patikalardan ve Ahaggar eteklerindeki kayalıklardan geçip hızla kuzeye doğru kaçıyorlardı ve develer böğürüyor, homurdanıyor, itişip kakışıyordu. Üç gün üç gece boyunca doğru dürüst durup dinlenmediler. Develerin gözü hep otlarda, insanların gözüyse hep arkadaydı. Abdül devesini hırçın bir şekilde kırbaçlıyor, tekmeliyor, küfür ediyor, *mehari*'sinin derisini kan çıkıncaya kadar kamçılıyor, sık sık binek değiştiriyordu. Terliyor, dua ediyor ve hayvanı zorluyordu; tozlar insanı nefessiz bırakıyor, gündüzler yakıyor, geceler donduruyordu.

Uzaktan bakınca harika bir görüntüleri vardı; düzlüğe yayılmışlar, sonsuz dalgalı ritimleriyle hareket ediyorlardı ama yakından bakınca, hızlarından ötürü perişan olmaya başlamışlardı. Amadror, onların tüm gözeneklerindeki suyu emip kurutan, beyinlerini pişiren ve develerin yumuşak ayaklarını kavuran bir fırındı. Dördüncü gün ilk iki kayıplarını verdiler; hıza ayak uyduramayan iki genç Tibesti devesini yitirdiler. Kadder onların gırtlağını kesti. Kafile hareket ettiğinde, kanları henüz durmamıştı.

Abdül, Tan-tan pınarlarına yönelmişti; beş gün süren, eziyetli bir yolculuğun ardından oraya varacaklardı. Bu harika develer olmasaydı böyle bir yolculuğa hiç kalkışmazdı. Abdül şaşıyordu buna. Tuaregler insanlığın makatındaki pislikti, Tanrının terk ettikleriydi belki; fakat Allah şahidiydi ki, *mehari*'lerine nasıl bakacaklarını kesinlikle çok iyi biliyorlardı ha! Hayvanlara Vargla'da altı haftalık bir tatil verecek, orada bol otla semirip taze su bulacaklar ve güçlerini yeniden kazanacaklardı. Bunlar onun yeni sürüsünün belkemiği olacaktı; bunların tohumlarından, Şambaların gurur duyacağı yeni neslller üreyecekti.

Düzlükten titreyerek yükselen sıcak havada dolanıp duran muhteşem görüntüler vardı gözünün önünde. Kendisini dört karısıyla, bir sürü oğluyla, ipek giysiler içinde gördü ve kamçısını bineğinin kanlı hörgüçlerine indiriverdi, hızlansın, tüm bunlar gerçek olsun diye.

"Ruhlar doyuruldu efendimiz, ben o işi hallettim. Artık rahat yatabilirsiniz."

Lufti kayalara gitmiş, en uygun yeri bulup, bir kâse lapa ve yanına da küçük bir sukabağının içinde su koymuştu dikkatle. Ne kadar yorgun olsa da sadakatle ve hiç istisnasız yerine getirdiği gece ritüeliydi bu onun. Sabah olunca yiyecek ve su gitmiş olacaktı. Hiç şaşmazdı bu. "Gece Ahalisi Kel Hadlar çok susamış efendimiz."

"Ben zaten rahat yatıyorum Lufti" dedi Moussa bitkin bir halde. Günlerdir harcadıkları çabadan ötürü tüm bedeni sızlıyordu. Lufti'nin boş inançlarına gayet hoşgörülü davranıyor, bunları sevimli buluyordu. "Sanırım ruhlar bu gece bizi rahat bırakacak."

"Evet efendimiz, elbette. Ama ben onları doyurduğum için." Savunma halindeymiş gibi konuşuyordu. "Bağışlayın efendimiz, ama benim tedbirlerimin işe yarayacağından şüphe etmemeniz lazım. Benim efendim olduğunuzdan beri hiç nöbet geçirdiniz mi?"

"Geçirmedim."

"Hiç çıldırdınız mı ya da kafanızda bir hastalık oldu mu?"

"Hayır."

"Hiç yılan ısırdı mı?"

"Henüz ısırmadı."

"Çiçekten ateşlendiniz mi?"

"Ben ondan bağışığım."

"Pekiyi o halde, öldünüz mü?"

"Hayır, ölmedim tabii ki."

Lufti, bu muhteşem bilimsel kanıtlar üzerine ellerini muzaffer bir tavırla yukarı kaldırdı. "Evet, gördünüz mü? Başınıza bu dertler gelmesin diye aldığım yerinde tedbirler sayesindedir bu."

Moussa mırıldanarak, kaçamak bir yanıt verdi. "Sanırım senin muskaların sağlıyor bütün bunları." Kölenin üzeri sanki cephanelik gibi, bir sürü muska doluydu. Bunların kimisi cüppesine ve türbanına tutturulmuş, kimisi de boynundan aşağı sarkıyordu. Bunların içinde kartal pençeleri, kertenkele

kuyrukları, Kuran'dan parçalar, aslan dişleri ve sihirli karelerle dolu, katlanmış kâğıtlar vardı. Lufti'nin kazanabildiği azıcık para da, yeni ve her seferinde daha kuvvetli muskalar, onu kuyuya düşmekten koruyacak, hastalıkları savuşturacak, erkekliğini yahut aklını yitirmekten kurtaracak muskalar için marabutlara ödediği ücretlere gidiyordu.

"Muskalar *beni* korur efendimiz, sizi değil. Siz muska takmazsınız. Ah-ah-ah, takmanızı nasıl isterim bir bilseniz. Ama siz muska takıncaya kadar ben ruhları sizin için doyuracağım."

Moussa yıllar önce soğuk bir sabah vakti, Fransa üzerindeki bir balonda, hayatında taktığı tek muskadan vazgeçmişti. O muskanın yüzünden ne kadar çok şey olmuş, başına ne kadar çok bela gelmiş, ne kadar çok acı çekmişti. Babasının onun yüzünden öldüğünü biliyordu. Ona, muskayı geri almak için yoldan sapıp St. Paul'e gidelim diye yalvarmasaydı, polisler gara varmadan çok önce gitmiş olacaklardı. Bunu söyleyince Serena onu paylamıştı ama Paul gerçeğin böyle olduğunu biliyordu. Hayatının en kötü şeyleri hep o muska yüzünden olmuştu. Rahibe Godrick ona işkence yapmak için o muskayı kullanmış, babası onun yüzünden ölmüştü. Muska da, Tanrı da istemiyordu. Onu balondan atmış, babasının ruhunun ağırlığını taşıyarak ağır ağır düşüşünü, bir bulutun içinde kaybolup gidene dek seyretmişti. Şimdi *taleb*, yani kutsal adam kampa gelip yeni muskalar getiriyor, dağıttığı *baraka*'lara, yani Allah rızalarına ve hayvanların sağlıklı, kervanların bereketli olacağı garantilerine karşılık para topluyordu. Mistik gücüyle *taleb*, Moussa'ya piskoposları ve rahipleri hatırlatmıştı; bunların hepsi avuçlarını uzatarak, boyuna kımıldayıp duran dudaklarıyla boş vaatlerde bulunuyor, tanrılarının doğruluğunu haykırıyor ve korkuya kapılan ruhların cömert zekâtlarını kabul ediyordu. Şimdi Kel Rela'da muska takmayan tek kişi Moussa'ydı. Lufti, efendisinin *baraka*'sından çok endişeleniyor ve bu yüzden onun adına ruhları doyurup onlarla ilgileniyordu.

"Pekâlâ Lufti. Yalnız, bütün yiyeceğimizi onlara verme sakın."

"Elbette efendimiz."

"Efendim, sizden bir ricam var."

Lufti çay demlerken boyuna boğazını temizlemiş, üstünde çaydanlığın kaynadığı küçük ateşin kömürlerini oraya buraya ittirerek oyalanıp durmuştu. Moussa onun bir şey söylemeye hazırlanmasını içinde gittikçe büyüyen bir keyifle seyretmiş ve ne söyleyeceksen söyle demek gelmişti içinden; fakat onu zorlamak doğru değildi. Lufti bunu kendi uygun bulduğu zaman söyleyecekti.

Moussa başını sallayarak onayladı. "Tabii."

"Böyle açık konuştuğum için beni bağışlayın efendimiz, ama bir kadın var..." Yine sustu. "Eee, efendimiz, develerle beraber geri dönersek, çok, ah nasıl çok sevinirim eğer siz rıza gösterirseniz bu..." Yine boğazını temizledi. "Efendimiz, eğer lütfeder de bana bağışlarsanız, ah, bu..."

"*Neyi,* Lufti?"

"Evlenmemi" deyiverdi Lufti. "Onunla evlenmemi, efendimiz; onun karım olmasını öyle çok istiyorum ki."

"Neden söz ediyorsun? Kiminle evleneceksin?"

"Ah, evet, affedersiniz, Çaddi'yle; Mano Biska *eben*'indendir."

"Çaddi ha!" Moussa o kadını hayal meyal hatırlıyordu. Çok gülen, güzel bir kadındı. "Onunla mı evleneceksin? Neden olmasın, tabii ki Lufti. Önemli olan senin isteğin."

"İstediğim şeyi yapmak bana düşmez efendimiz. Bana düşen, sizin istediğinizi yapmaktır."

"Benim isteğim, senin isteğindir o halde, bu kadın meselesinde."

Lufti bunu duyunca coştu. "Çok müşfiksiniz efendimiz. Allah sizden razı olsun, her zaman olduğu gibi. Başlık parası, efendimiz, dört keçi." Bir an düşündü, sonra miktarı yükseltti. "Beş keçi."

Kölesinin alacağı gelinin başlık parasını vermek ve sonra onların ve ailelerinin geçimini sağlamak Moussa'nın sorumluluğuydu. "Beş olsun" dedi Moussa.

"Ve bir koyun, efendim. Eee, üç koyun."

Moussa gülümsedi. "Başka?"

"Yok efendimiz, başka bir şey yok. Beş keçiyle beş koyun. Hepsi bu kadar, kesinlikle bu kadar. Ve beş boy pamuklu kumaş. Başka bir şey yok. Daha fazla vermek günahtır. Altı boy daha iyi olur. O kadın da benim gibi bir köle alt tarafı, ama sizin *eben*'inize çok değerli bir katkı olacaktır." Moussa yine başını sallayarak onayladı. Lufti zevkten adeta dans ederken çayı kömürlerin üzerine döktü. Dökülen çaydan bir hışırtı çıktı ve ateşten bir buhar bulutu yükseldi. "*Ayy*, efendimiz, çok affedersiniz. Sadece, kafam düşünmekle meşgul olduğundan..."

"Senin düşüncelerin biraz pahalıya patlayacak galiba Lufti. Başka?"

Moussa'nın servetini korumak, hiçbir şeyin ziyan olmamasına ya da yanlış yerlere harcanmamasına çalışmak Lufti'nin kutsal göreviydi. Fakat alacağı gelinle ilgili bir çekişme vardı. "Şöyle ki, Zateb Mel *eben*'inden Mestan, Çaddi'yi kendisine istemeye niyetli. Ben sorun çıksın istemiyorum. Ben sadece, bu meseleyi kendi lehime çözmek istiyorum. Bir deve efendimiz, bence..."

"Çok fazla" dedi Moussa kesin bir dille.

"Kesinlikle" dedi Lufti hemen. "Çok çok fazla, ben de aynen öyle düşünüyorum. Ama bir *tirik?* Mükemmel olur."

Moussa içini çekti. Bir semer çok fazla değildi ama yeni gelin çok pahalıya patlayacaktı. "Pekâlâ. Ama hepsi bu kadar olacak." Lufti'yle, bir kölenin efendisi olarak her konuştuğunda olduğu gibi beceriksiz hissediyordu kendini. Başka bir insandan sorumlu olmayı, bu şekilde sorumlu olmayı hayatında hiç düşünmemişti; üstelik kendisinden on yaş –on beş mi, yirmi mi yoksa– daha büyük bir adamdan. Moussa onun yüzünü hiç görmemişti ve kaç yaşında olduğunu tam olarak anlayamıyordu ama Lufti'nin Sahra hakkında, onun hayat boyu bilmeyi umduğundan çok daha fazlasını bilen bir adam olduğunu biliyordu.

Moussa daha on dört yaşındayken amenokalle birlikte İdeles'e gitmişti. Lufti bir soyluya aitti ve adam ona duygusuzca davranıyordu. Ona sağladığı giysiler ve barınak, parasal durumunun elverdiğinden kötüydü, Lufti'nin hak ettiğinden ise

çok daha kötüydü. Lufti, seçkin konuklara çay yapsın diye çağırılmıştı. Köleninki hariç, bütün gözler amenokale çivilenmişti. Köle çaydanlığı havaya kaldırarak, çayı tören bardaklarına zarif bir şekilde doldurdu ve henüz peçe takmayan genç Kel Rela'yı ihtiyatlı gözlerle inceledi. Oğlan gayet belirgin bir şekilde yumuşak huyluydu ve yüzü kibardı. Moussa bir merak konusuydu; hem köleler, hem ırgatlar, hem de soylular arasında, kampa gelmeden çok öncesinden beri konuşulan, barbar Fransız baloncu ile amenokalin kız kardeşi Serena'nın oğluydu. Lufti, çocuğa, barbarlar hakkında hep söylendiği gibi, ayaklarında altışar parmağı var mı diye baktı ama Tuareg kanının üstün gelmesi sayesinde sadece beşer parmağı olduğunu görünce rahatladı. Çocuk diğer yönlerden de normal görünüyordu. Lufti içgüdüsel bir karar verip, küçük efendinin, çadırın önünde bukağılanmış devesinin kulağının ucunu kesti. Tuareg yasalarına göre, yaptığı şeyin tek bir telafi yolu vardı: Zararı veren köle, zarar gören soylunun malı olurdu.

Zarar fark edildi ve Moussa'nın bir kölesi oldu.

"İstemiyorum" dedi Moussa hemen, yeni malı kendisine bildirildiğinde hem amenokale hem de kölenin eski sahibine. İtirazının Lufti'yle hiçbir ilgisi yoktu. Hayatı yeterince zordu zaten, bir de başka bir insanın sorumluluğunu yüklenmesine gerek yoktu. Gördüğü kadarıyla, köle sahibi olmak zor işti. Çocuk gibi bakılmaları ve geçimlerinin sağlanması gerekirdi. Moussa'ysa çocuk sahibi olmak için çok küçüktü henüz.

"Senin bu konuda tercih hakkın yok Moussa" dedi amenokal sertçe. "O senindir. Kanun böyle."

"Öyleyse bu kötü bir kanun, efendimiz," dedi Moussa. "Benim köleye ihtiyacım yok."

"Senin hem peçen yok, hem de dilimizde doğru dürüst yazı yazmayı bilmiyorsun ama yasalar hakkında hüküm verebileceğini sanıyorsun." Hac Ahmed içini çekti. "Bu şekilde bir köle sahibi olmak bir onurdur. Artık o sana ait. Bu konu kapanmıştır."

"Pekâlâ" dedi Moussa başını sallayarak. "Eğer o benimse o zaman ben de onu azat ediyorum. Hemen."

"Böyle bir aptallığı menederim!" diye haykırdı amenokal. "İnsanların ve İhaggarenlerin yasalarını değiştirmek için en azından on altı yaşına gelmeyi bekleyeceksin. Canın hangi deliliği yapmak istiyorsa o zaman –ancak o zaman– yaparsın. Şimdi dilini tut. Bu adam senin ırgatın." Böylece, çocuk o kölenin efendisi oldu.

Lufti gayet tasasız, uysal biriydi ve *buzu,* yani ev dışı kölesi pozisyonundan ötürü gururluydu. Onun statüsü, evde hizmet işlerine bakan sıradan bir *iklan*'dan üstündü. Lufti kendisini köle değil, bir Kel Ahaggar, yani Ahaggarlı bir insan gibi görüyordu. Peçe takıyor, efendisinin çadırında yaşıyor ve efendisinin onu gönderdiği işler için çölde yolculuk yapıyordu. Bir gün azat edilme ve bir *imrad,* yani kendi hayvanlarına –ve evet, hatta kendi kölelerine– sahip olan bir ırgat olma umudu vardı. Fakat acelesi yoktu. Lufti halinden memnundu. Tüm Ahaggar'ın en iyi efendisi onunkiydi, her ne kadar efendisi henüz bunu bilmiyorsa da. Moussa ondan pek bir şey istemiyor, Lufti konumu gereği yapması gereken şeyleri yaptığında da minnettar oluyordu.

Tuareg soyluları çalışmak için doğmamıştı. Onlar çölün doğuştan krallarıydı. Yönetmek, emretmek, dövüşmek için doğmuşlardı. Oyun oynar, şiir yazar, deve yarışı yapar, yaşamlarını ırgatlarının emeği sayesinde sürdürürlerdi. Gerçek bir soylu, bir ateşin sönmesini önlemek için yerinden kıpırdamaktansa, sönmesine seyirci kalırdı. Ama Moussa'nın sınıfından olanlar, onun ateşe, sönmemesi için çabucak deve tezeği attığını görünce dehşete kapılıyordu. Moussa çayını sık sık kendi demliyor, hatta bazen Lufti *için* çay demlediği bile oluyordu. Moussa ona eşit biri gibi davranıyor ve bunda olağandışı bir şey görmüyordu. Moussa Efendi'nin saygınlığı konusunda kafası karışan diğer köleler gizlice başlarını sallıyordu. Lufti bu durumdan üzüntü duyuyordu ve sonunda artık dilini daha fazla tutamadı. Her şeyden önce, onun görevi, efendisine hayatı öğrenmede yardım etmekti, çünkü kanının Avrupa'ya has bozukluklarla kirlenmiş olması bu çocuğun suçu değildi.

"Baş baştır, kuyruk da kuyruktur" demişti sonunda bir gün ona, çileden çıkarak. "Hangi tarafta doğduğunuzu kabul etmelisiniz efendimiz ve beni de kendi tarafımda bırakmalısınız."

Ama herkes Moussa'yı yanlış tanımıştı. Onun dik kafalılığı Fransız okullarının avlularında gelişmişti. Soylular alay ettikçe ve köleler dedikodusunu yaptıkça giderek daha da inatçı hale geldi. Lufti'nin sözlerini kestirip attı: "Başlar, kuyruklar ve bunun gibi şeyler beni pek ilgilendirmiyor" dedi. "Ama sana uymuyorsa, izin veriyorum, git başka bir adamın *mehari*'sinin kulağını kes." Bu lafı duyunca Lufti'nin kanı dondu. Ondan sonra bu konuda tek bir laf etmeyip eksantrik efendisini kabul etti ve talihine şükretti. Gün boyu, efendisinin davranışının ne kadar yakışıksız olduğunu söyleyen, ama gece olunca onun develerinden birinin kulağını kesmeye kalkışabilecek olan diğer kölelere karşı gözünü dört açtı. Bu ahlaksız kölelere fazla yüz vermemek gerektiğini biliyordu.

Ve sık sık da, efendisinin çay demlemesine izin verdi.

Onlar, yani bir İhaggaren ile bir *buzu,* çıktıkları Şamba avında gayet iyi bir ekipti: Moussa, enerjik, gergin ve tetikte duran, gönülsüz liderdi; Lufti'yse bir çöl kertenkelesiydi; hangi bitkilerin yenildiğini, hangilerinin insanı öldüreceğini ve su çukurlarının nerede bulunduğunu bildiğinden, hemen hemen her zaman kayaların arasında yiyecek bulabilen, avlarının bıraktığı izlerin nasıl yorumlanacağını bilen bir iz okuyucuydu. Efendi, bakıyor ve dinliyordu sadece.

Moussa hiç durmadan ilerliyordu; bu ilerleyiş, karanlık bastıktan epey sonrasına, zifiri karanlık oluncaya, develer tökezlemeye başlayıncaya kadar sürdü ve sonra Lufti'nin, herhalde *mehari*'leri yeterince sürmüş oldukları ve dinlenmeleri gerektiği yolunda, nazik önerisine boyun eğdi. Birinde, şafak sökmeden önceki saatlerde deve sürerlerken uyuklayan Moussa'nın başı önüne düşmüş ve *mehari*'si yoldan çıkıp kendi başına gitmeye başlamıştı. "Efendim!" diye bağırmıştı Lufti kibarca ve Moussa sıçrayarak uyanmıştı. "Şambaların yolu bura-

sı. Ve bu da" demişti Moussa'nın gittiği yolu göstererek, "kesinlikle cehenneme giden yol." Sonra el çırpıp kıkırdamış ve Moussa böyle bir yol arkadaşı olduğu için talihine şükretmişti.

Ahaggar'dan çıkıp Amadror düzlüğüne girdikten sonra Lufti gübrelere bakıp izleri eşeledi ve taşların döndüğü yönü inceledi. Hiçbir şeyi gözden kaçırmıyordu. "Üç kişiler, iki grup halinde gidiyorlar. İkisi önden gidiyor. Biri arkadan; en az bir gün ilerimizdeler."

"Üç kişi mi sadece?" Moussa şaşırdı. Daha çok olduğunu sanmıştı.

"Evet, kesinlikle üç. Üç kişi yetmez mi efendimiz?"

"Yeter."

Bir gün sonra Lufti, arayı kapatmakta olduklarını, Şambalarla sürülerinden daha hızlı gittiklerini bildirdi. Bir sürüye karşılık iki adamdan beklenen de buydu zaten. Üstelik dünyada hiç kimse çölde Tuaregler kadar az yiyecek ya da suyla yahut onlar kadar az dinlenerek yolculuk yapmaya dayanamazdı. Moussa hafif semerinde rahattı. Ufukta hiçbir sınır olmadığında ve kızgın sıcak Moussa'nın üzerine kalın bir battaniye gibi çöktüğünde, zaman zaman, kendinden geçmeye benzer rüyalara bırakıyordu kendini; duyduğu tek ses rüzgâr ve *mehari*'sinin toynaklarından çıkan *lap-lap* sesleriydi. Semerde hafifçe bir ileri bir geri sallanıyor ve *o kızı,* Daia'yı düşünerek kendinden geçiyordu; sonra irkilerek tekrar bulunduğu yeri algılıyor ve bir kadınla o şekilde beraber olmanın nasıl bir şey olabileceğini düşünüyordu.

Ve sonra hoş hayalleri, Şambaların katlettiği develerin kesilmiş gırtlaklarının görüntüsüyle dağıldı. Hayallere dalıp gittiği için kendine kızdı. *Bunlar Sala'yı öldürdü,* diye hatırlattı kendine sertçe. *Annemi öldürmeye kalktı bunlar.*

"Tan-tan pınarlarına gidiyorlar" dedi Lufti, yeri inceleyerek. "Oradan daha uzak bir yere gidemezler, yoksa çaldıkları hayvanlar ölür. O pınarlar pek verimli değildir. En azından bir gece gecikecekler. Onları orada yakalayacağız."

Moussa başını sallayarak onayladı.

"Saldırı planınızı sorabilir miyim efendimiz? Şambaları katletme planınızı?" Lufti'nin, peçesinin yarığından görülen gözleri heyecanlı, efendisine güveni tamdı.

Moussa düşündü. "Henüz bir planım yok" diye yanıtladı dürüstçe.

Lufti buna bir an inanmadı ve Moussa, kölenin peçesinin altında beliren gülümsemeyi görmeden hissetti. Sonra Lufti kahkaha atıp dizine vurdu, bu sanki dünyanın en büyük espri-siymiş gibi. "Bu çok doğru efendimiz, bunu bana söylememe-niz. Eminim ki çok güzel bir plandır. Biliyorum, Allah izin verdiğinde planı bana söyleyeceksiniz ki size yardım edebileyim." *Mehari*'sini dürttü. "Deh" dedi hayvana, deve harekete geçerken de mutlu bir şekilde mırıldanmaya başladı.

Moussa onun peşinden gitmeden önce bir süre durdu. Yüreği hızlanmış, kafası karmakarışık olmuştu. Bu heyecan boğazına yayıldı ve göğsü sıkıştı.

Tan-tan pınarlarına gidiyorlardı ve onun bir planı yoktu.

Arazi değişip daha engebeli hale gelmiş, rüzgârların süpürdüğü zemin, Amadror'un ölü düzlüğünden gelen, çok eski zamanlarda yağmış yağmurların açtığı koyaklarla yarık yarık olmuştu. Büyük kaya kütleleri sağa sola dağılmış, buraya tuhaf bir şekilde yabancı görünen kocaman taş parçaları rastgele, sanki tanrıların elinden düşmüş de unutulmuş gibi, oraya buraya saçılmıştı.

Başaga onların gelişini, kocaman bir kayanın tepesinde gizlendiği yerden seyrediyordu. Onları nerdeyse bir saat önce, devesinin üzerindeyken fark etmişti; düzlükte hızla hareket eden, kızgın sıcağın yarattığı dalgalanmaların arasında nerdeyse kaybolmuş iki şekildiler ve uzun siluetleri hayalet gibi dalgalanıyordu yaklaşırlarken.

Aman Allah, şeytanlar hızlı gidiyor! Onlardan daha hızlı gidip kaçamayacağını biliyordu. Duracak bir yer bulmalıydı. Yerini çabucak seçti ve tuzağını hazırlamaya koyulurken, develeri kırbaçlayarak görüş alanının dışında bir yere gönderdi. Kocaman kayalardan birinin tepesine çıktı. Çakmaklı tüfeği-

ni doldurdu ve yedek barutuyla kurşunlarını da birer yığın halinde bir kumaşın üzerine dikkatle yerleştirdi. Bir atış yapacak, sonra hızla geriye çekilip tüfeği yeniden dolduracaktı. İyi bir savunma pozisyonundaydı. Tuaregler kılıçlarıyla ona asla yetişemezdi. İstediği kadar yeniden doldurup ateş edebilecekti onları vuruncaya kadar. Alnındaki teri sildi ve yaklaşan düşmanları tüfeğin namlusunun üzerinden gözledi. Onların iğrenç kanını dökmeye *inşallah* hazırdı.

Moussa devesiyle önde, Lufti epey arkasındayken tüfek gümbürdedi. Moussa kurşunun vızlayarak kulağının yanından geçişini duyunca içgüdüsel olarak eğiliverdi, nerdeyse devesinden düşecekti. Hızla çevreye bakınıp, atışın yapıldığı yeri ararken kendi tüfeğini *tirik*'indeki torbasından çekip çıkardı. Kayalardan birinin tepesinde bir hareket gördü ve *mehari*'sinden indi.

Başaga ıskaladığını görünce talihine küfretti. Dizlerinin üstüne çökerek kayaların üzerinde geriye çekilip, tüfeği yeniden doldurmaya girişti telaşla. Dikkati dağılmıştı ve kayanın kenarına çok fazla yaklaştığını dehşetle fark etti; kaya önce hafif bir meyil yapıyor, sonra dimdik aşağı iniyordu. Tüfeği elinden bıraktı, tüfek takırdayarak aşağı yuvarlanırken onu yakalamak için elini umutsuzca uzattı. Bağırarak kenardan aşağı düştü. Yere çok sert bir şekilde çarptı ve duyduğu büyük acıdan ötürü çığlık attı.

Moussa bir elinde tüfek, diğer elinde de kınından çekilmiş ağır kılıçla ileriye doğru koşuyordu. Bir inleme duydu. Bunun bir hile olduğunu düşünerek, yavaşça kayanın etrafından dolaştı. Başaga sırtüstü yığılmış, sol bacağı kıvrılıp vücudunun altında kalmıştı ve kırıldığı belliydi. Sivri bir kemik parçası derisini delip çıkmıştı. Başaga kafasını kaldırıp baktı ve peçeli canavarın yaklaştığını nefretle gördü. Nefesinin kesilmesine yol açan bir çabayla, cüppesindeki hançeri çekip fırlattı. Moussa başını eğdi ve bıçak hiçbir zarar veremeden yere çarptı. Başaga tümüyle silahsızdı şimdi. İçinden, *Allah, canımı hemen al* diye dua etti. Acı gözyaşları yanaklarından aşağı, çizgiler halinde akıyordu. Moussa doğrulurken, kemiği kırılmış

adamı tam karşısında gördü. Çakmaklı tüfeğe bir tekme vurup kenara fırlattı.

Lufti kayaların ardından, korkuyla çıktı. Ateş edildiğinde devesinden aşağı atlayıp hem kendisinin hem de Moussa'nın *mehari*'sinin dizginlerini tutmuş ve onları korunaklı bir yere götürmüştü. Şimdi yürüyerek, çaresizce Şambaları gözlüyordu ve birden gözleri parladı. "*Hamdülillah,* efendim!" diye bağırdı, adamı bu hale sokanın Moussa olduğundan emin bir şekilde. "Bravo!"

Başaga, celladının yüzünü görmeye çalıştı ama peçenin ardında gördüğü tek şey Moussa'nın nefret dolu gözleriydi sadece. Başka hiçbir şey yoktu. Büzülüp ağlamaya başladı.

"Onun işini bitirmeniz lazım efendim" dedi Lufti.

Moussa çocukluğundan beri hep bu anı düşlemişti. Tuareg cengâverlerinin masallarını ve Gascon'un anlattığı hikâyeleri dinlemiş, kendisini binlerce dövüş sahnesinde, gururlu, muzaffer savaşlarda düşlemişti. Yakın dövüşün sıcak dehşeti içinde, kelleleri omuzlarından aşağı devrilerek onun kılıcına kolayca yol veren yüzlerce düşmanı yenmişti.

Ama sakar bir düşüş değil, bir dövüş olması gerekirdi. Kör talih onu bu, çocuklar gibi ağlayan ve silahsız adamın hâkimi haline getirmişti. Ama yine de, talih beceriden iyiydi, onun kadar lezzetli değilse de. Her avantajı kullan, her fırsatı değerlendir. Şimdi bir darbede öldür onu. Nihayet kanlanacak kılıcı, kendi efsanesini yaratmaya başlayacaktı sonunda. Çok kolay olmuştu.

Çölde hiç kimse esir alınmazdı. Hiç.

Moussa tüfeğini Lufti'ye verdi ve ağır, öldürücü kılıcını iki eliyle kavradı. Şamba vahşetinin ve hainliğinin sonsuz görüntüleri hücum etti beynine. *Çölün baş belası bu. Korkunç düşman. Bir hırsız, bir katil. Anneme saldırılmasına yardım etmiş bir adam. Belki de Sala'yı öldüren budur.*

Bir adamın ölmesi için binlerce neden.

Onlara acıma, demişti amenokal. *Onlar sana hiç acımaz.*

Kılıcını kaldırdı, kılıcın jilet keskinliğindeki kenarı güneşte parlıyordu. Kılıcın ağırlığıyla kasları titredi. Net bir vu-

ruş olması için gereken açıyı saptadı. Lufti heyecanla seyrediyor, tüm *buzu*'lara anlatmak için her ayrıntıyı ezberliyordu. Çöl, idama mahkûm adamın anlaşılmaz sözleri ve ağlamaları dışında tümüyle sessizdi. Moussa gözünü dikip ona, kırlaşmış sakallarına, tombul yanaklarına, kirli türbanına ve dehşetle dışarı fırlamış gözlerine baktı. Sonra içini çekti ve kılıcı indirdi yine.

"Onu bırakacağız" dedi sonunda Moussa. "Onun su *querba*'sını ve yiyeceklerini bul. Buraya, yanına bırak. Silahlarını al. Onunki de dahil bütün develeri topla. Hepsini alacağız." Başaga Moussa'ya korkulu gözlerle, bu Tuareg'in ağzından çıkan sözleri hiç anlamadan bakıyor, kendisi için hangi korkunç kaderi hazırladıklarını merak ediyordu. Aman Allah, kılıçla ölüm yeterince korkunç değil miydi bu mavi şeytana göre?

"Affedersiniz efendimiz" dedi Lufti, başını ciddi bir şekilde sallayarak; efendisini böyle bir delilikten alıkoymaya kararlıydı. "Onu öldürmeniz lazım. Çabuk, çabuk, çünkü diğerleri hâlâ kaçıyor. Bu adam bir *Şamba*." Bu lafı tükürür gibi söylemişti. "Kendi bacağını kendi keser, sonra kesik bacağının üstünde sürüne sürüne sizi avlamaya gelir ve sizi bulunca da karanlıkta gırtlağınızı keser, tıpkı Sala'ya yaptığı gibi."

"Bu adamda sürünecek bir şey kalmamış. Burada ölecek ve kendiliğinden yapacak bunu; ya da çöl yapacak. Çaldığı şeyleri kurtardık. Bu yeter. Şimdi, dediğimi yap."

Çekip giderlerken Başaga'nın çığlıkları, rüzgârda yutulup kaybolunca ya dek peşlerini bırakmadı.

Moussa tüm ikindi boyu deve sürerken, yaşamı boyunca peşini bırakmayan korkunç kararsızlıklar yüzünden kendine giderek daha çok eziyet ediyordu. Kendisi konusunda çok acı bir şekilde düş kırıklığına uğramıştı. Dört deveyi kurtarmış, fakat işi bir erkek gibi bitirmeyi beceremişti. *Merde,* Moussa'nın *annesi* bile becerirdi bunu.

Arkadan gelen Lufti saatlerce hiç konuşmamıştı. İlk başta, bir hata yaptıklarından emindi. Ama bunun üzerinde düşü-

nüp de, Moussa'nın Şamba'yı nasıl rezil ettiğine ikna oldukça, bu konudaki kuşkuları gurura dönüştü. En sonunda, heyecanlı bir şekilde başını kendi kendine sallamaya ve Moussa'nın başarısına durup durup gülmeye başladı. Ancak büyük bir savaşçı böyle bir haşarata merhamet gösterebilirdi. Böyle lütufkâr bir adamdı Moussa Efendi. Bu kadar genç, ama bir bilge ve büyük bir askerdi. Lufti'nin kafasında hikâyeler oluşmaya başladı ve bunların orasına yapılacak bir abartma, şurasına yapılacak bir süsleme, o günü bir efsaneye dönüştürmeye yetecekti. Önleri sıra kaçan talihsiz avları geldi aklına. Yetişmek için hızlandı.

"Muhteşem bir gün oldu efendimiz" dedi Moussa'yla aynı hizaya gelince. Moussa hiçbir şey söylemedi ve Lufti mutlulukla devam etti. "Ah-ah, nasıl da hakkından geldiniz onun! Bakışlarında nasıl bir korku vardı ha! Yılan görmüş çocuk gibi. Sonunun geldiğini düşündü muhakkak ki! Ve yine muhakkak ki, diğerleri peşlerinden gelen fırtınanın gücünü bilmiyor! Evet, kaçıp canlarını kurtarsalar iyi ederler!"

Moussa onu onaylayacak hiçbir hareket yapmadı. Dosdoğru karşıya bakarak onun gevezeliklerini dinliyordu. Lufti'nin daha önce ettiği sözlerdeki hoşnutsuz ses tonunu kesinlikle fark etmişti ve şimdiki perişan ve şaşkın ruh haliyle, bu kölenin de, kısa bir süre sonra herkesin yapacağı gibi, kendisiyle alay edip etmediğini düşünüyordu. Bu düşünce, utancına öfkeyi de karıştırdı ve bu karışım Moussa'nın içinde kaynamaya başladı. *Efendi benim,* dedi kendi kendine. *İhaggaren olan benim. Onun ne düşündüğü hiç önemli değil.*

"Kapa çeneni!" dedi dişlerinin arasından. "Anladın mı? *Kapa çeneni!*"

İncinen ve şaşkına dönen köle başını eğdi. Devesini yavaşlatıp, yolculuğunu sessiz ve mahcup bir şekilde sürdürdü.

Moussa dişlerini gıcırdattı. Bir hata daha. Gerçek bir Tuareg öfkesini hiçbir zaman belli etmez ya da bir başkasına karşı sert konuşmazdı, hele bir köleye karşı, kesinlikle. Bu davranışta hiçbir saygınlık yoktu. Bunları hiçbir zaman öğrenemeyecek miydi?

Kendini, karşısında uzanıp giden uçsuz bucaksız Amadror gibi yalnız hissediyordu. Boğazı kurumuş, acılaşmıştı. İçi sızlıyor, başı zonkluyor ve sıcak hava gözlerini kavuruyordu.

Ben İhaggaren falan değilim. Korkağın, aptalın biriyim ben.

Peçesinin ardında ağlıyordu.

Abdül bin Henna Tan-tan pınarlarının olduğu yerde elleriyle kumu kazıyor, develerin su içebileceği bir çukur açıyordu. Karşı tarafında Kadder de aynı şeyi yapıyor, baba oğul tekrar yola devam edebilmek için telaşla, susamış kervana yetecek suyu çabucak sağlamaya çalışıyordu. Abdül'ün korktuğu gibi, pek hızlı bir iş olmayacaktı bu. Çöldeki bazı pınarlar derin çukurlardı ve bir ipe bağlanan tulumlar bunların dibine atılır, yukarı çekilir ve sonra çok değerli su, hayvanların içeceği kumlu yalaklara dökülürdü. Üzerinde uğraştıkları türden pınarlarsa sızıntıya bağlıydı. Kumun üstünden bakınca kuru görünürler, ama kum kazılınca su belirmeye başlardı. Suyun sızıp çukura dolması için beklemeleri gerekiyordu ve develer ancak ondan sonra içebilirdi. Gürültücü hayvanlar suya ulaşmak için itişip kakışıyor, suyu büyük bir açgözlülükle höpürdeterek gövdeye indiriyorlardı. Su içerken kumda tepişip duruyorlar, su çukuruna işiyorlar ve sonunda çukurlar pis kokulu ve nemli, çöküntülere dönüşüyordu. Allah yardım ederse sabaha kadar bitirirlerdi bu işi.

Sürekli güneye, açıklığa bakıyordu. "Çok uzağımızda değiller" diyordu boyuna.

"Başaga onları tüfeğiyle durdurur elbette" dedi Kadder umutla.

Abdül "Benim kardeşim aptalın biridir" diye homurdandı. "Durduracağı, tek bir Tuareg kılıcı sadece."

Batmaya yüz tutan güneş altın rengine büründü. Renkler yumuşadı, sulanan develerin gölgeleri uzadı ve yassı kara devler gibi uzanıp gittiler düzlükte.

Moussa ile Lufti onları güneyden değil kuzeyden gözlüyordu. Lufti kervanın Tan-tan pınarlarına gideceğinden emin

olunca Moussa'yı pınarların çevresinden dolanan bir yola yöneltmiş ve pınarların karşısında bir yere yerleşmişlerdi. Orada, çifte bukağı vurup geride bıraktıkları develerini gizleyecek sığ bir vadi bulmuşlardı. Sonra tedbirli bir şekilde, yarı sürünerek pınarlara geri dönmüşler ve yüzüstü yere yatıp onları gözetlemeye başlamışlardı. Lufti'de kısa bir hançer vardı ve Moussa'ya, bunu kullanmaya hazır ve kararlı olduğunu söylemesine karşın Moussa bundan kuşkuluydu.

Sahneyi gözden geçirirken Moussa'nın yüreği güm güm vuruyordu. İki Şamba, sırtları onlara dönük halde çalışıyor, dolanıp duran develer çoğu zaman görülmelerini engelliyordu. Tan-tan'ın çevresindeki arazi dümdüzdü. Görünmeden daha fazla yaklaşamazlardı. Moussa, "Bizi gizleyecek hiçbir şey yok" dedi bıçağını kavramış duran Lufti'ye alçak sesle. "Karanlık bastırınca yapmamız lazım."

"Evet efendimiz" dedi Lufti. "Karanlık bastırınca, tabii." Bir süre durup düşündü. "Pekiyi nedir efendimiz, karanlık bastırınca *yapacağımız* şey?"

"Sonra anlatırım."

Lufti başını sallayarak onayladı. "Tabii efendimiz."

Sabah saat dörtte Şambalar bitkin düşmüş ve develer hemen hemen suya doymuştu. Gece boyunca Abdül iki kez yerinden fırlayıp kalkmış, etrafta birilerinin olduğundan emin bir halde kampın dışına doğru koşmuştu. Tüfeğini sinirle kavrayıp, dikkatle çevreye kulak kesilirken, olmayan gölgeler görüyor, birden karşısına çıkıveren Tuaregler geliyordu gözünün önüne. Ölümün karanlıkta gizlendiğini biliyordu ama göremediği şeylere karşı yapabileceği hiçbir şey yoktu. Pınarda çok zaman kaybetmişlerdi. Başaga'nın gelmemiş olması iyiye işaret değildi.

"Kadder" dedi birden, uykulu oğluna bir tekme vurarak. "Kalk. Hayvanların bukağısını çıkarma zamanı geldi. *Mebari*'ni hazırla. Gitmemiz lazım."

Kadder homurdandı. Yaptığı işten elleri su toplamış, kan içinde kalmıştı. Vücudundaki her kas sızlıyor, dinlenmek istiyordu. Babasının çizmesine sırtını döndü.

Tam o sırada pınarın çevresindeki dünya tam anlamıyla delirdi. İlk önce Lufti çalınmış develeri çağırdı; erkek develerin en büyüğü alışık olduğu bu sesi tanıdı ve karşılık vermek için çabalayıp ayağa kalktı. Hemen ardından, kampın öteki tarafından Moussa tüfeğini havaya sıkıp kan dondurucu bir çığlık attı ve birden ortalıkta kızılca kıyamet koptu. Bağıran ve panikleyen iri bir Tibesti devesi bu gürültüden kaçmak için hızla yerinden fırlayarak, kendisini diğer develere bağlayan ipi çekti ve diğer develer de onunla birlikte kaçmaya başladı. Başka develer de kalkıp çabucak onları takip ettiler; hepsi bukağılarına yahut iplerine karşı mücadele vererek, sersem gibi hareket ediyor, inleyerek, böğürerek, sendeleye sendeleye Abdül ile Kadder'e doğru geliyordu. Kadder fırlayıp ayağa kalktı; bir elinde kılıç, diğerinde bir bıçakla, dosdoğru, telaşla koşan develerin üzerine yürüdü ve onların bacaklarının, gövdelerinin arasında zikzaklar çizerek, öteki tarafta olduğunu bildiği Tuareglere doğru yollandı. Abdül panik halinde tüfeğine davrandı ve karanlığa doğru, körlemesine bir ateş etti. Develerden birini yaraladı, hayvanın bağırtısı kargaşaya katıldı. Yüksek sesle küfür ederken, el yordamıyla tüfeği yeniden doldurmaya çalışıyordu.

Moussa göz ucuyla, Lufti'nin genç Şamba'ya doğru hareket ettiğini gördü, sonra onu bacaklardan ve gövdelerden oluşan keşmekeşin arasında gözden kaybetti. Moussa tüfekli adama yoğunlaşmıştı. Tüfeğini dikkatle doğrultup karanlığın ötesini gözleyerek, deve sürüsünün geçmesini ve adama nişan alabilecek duruma gelmeyi bekledi. Şamba, silahıyla uğraşırken çaresizdi ve hedef halindeydi. Moussa onu yakaladığını anladı. Bu kez tereddüt etmek yoktu.

Parmağıyla tetiğe bastı.

Hiçbir şey olmadı.

Bir daha bastı. Yine hiçbir şey. Tüfek işe yaramıyordu, kaldırıp attı. Ağır kılıcını kınından çekti ve karanlıkta Şamba'ya doğru koştu. Abdül dalgalanan bir cüppe ve parlayan bir çelik gördü. Havada ıslık çalarak boynuna doğru gelen kılıcın darbesini önlemek için tüfeğini sopa gibi kaldırdı. Kılıç, tüfeğin kabzasından bir parça kopardı. Moussa kılıcı yine savurdu ve

Abdül tekrar önledi, yalnız bu kez tüfek elinden kurtulup yere düştü. Abdül'ün bıçağı hemen çıktı, savruldu ve kumaşı, sonra da eti buldu. Moussa bıçağın girdiğini yan tarafında hissetti ama hareketine devam edip döndü ve Abdül'le yüz yüze geldi yine. İkisi de tetikte, birbirlerinin etrafında dönerken, Moussa'nın aklı Şamba bıçağının öldürücü ucundaydı. Kılıcını iki eliyle kavrıyor, ona yol gösteren Gascon'un ve Ebubekir'in fısıltılarını duyuyordu. Nerdeyse sarhoş gibiydi, hiç korku duymuyordu. Kılıcı güçlü bir şekilde savurdu, fakat Abdül sindi ve kılıç omzunu çok az farkla sıyırıp geçti. Bir daha savurdu, yine ıskaladı. Ardından Moussa nasıl olduğunu anlayamadan adam ona hamle yapmış, adamın bıçağı boğazının dibinden şimşek gibi geçmişti. Kılıç Moussa'nın elinden kaydı ve ikisi birden sert bir şekilde yere düştüler. Yuvarlandılar. Bıçağın ucu Moussa'nın boynuna yönelirken Moussa, Abdül'ün bileğini yakaladı. Bıçak iki kez derisine değdi. Bıçağın etini kesip kesmediğini anlayamadan iki kez geri itti . Bir şey düşünecek ya da hissedecek zaman yoktu, kaslara karşı direnen kasların gerginliği vardı sadece ve kolları aşırı çabadan ötürü titriyordu. Moussa bütün gücünü kullandığı bir darbeyle Abdül'ü geri itti ve eli hemen, kol yeninin içinde sakladığı hançeri buldu. Abdül fırlayıp ayağa kalktı, Moussa da kalkıp onun karşısına çıktı; bıçak bıçağaydılar.

Abdül hamle yaptı, Moussa eğildi ama bu kez yeterince hızlı davranamadı ve Şamba'nın bıçağı hedefini buldu. Moussa sağ omzundan koluna doğru hızla inen yakıcı acıyı hissedince nefesi kesildi, yapabileceği tek şey bıçağı tutan elini gevşetmemekti. Bıçağı öteki eline geçirdi ve harekete devam etti. Abdül bu darbeden ötürü çok sevinmişti; şeytanın, her iki elini de yukarıda tutmaya çalıştığını, ama sağdakinin, yani daha güçlü olanın aşağıda, hemen hemen işe yaramaz halde olduğunu görüyordu. Sonra şeytanın tökezlediğini gördü. Abdül, kalan tüm gücü ve hızıyla, öldürmek için saldırdı; bıçağını bir elinden diğerine geçirdi; önce bir şaşırtma saldırısı yaptı ve hemen ardından savurduğu bıçak şeytanın boğazını buldu. Ama göz açıp kapayana kadar ıskaladığını, bıçağının canava-

rın başıyla boynunu örten kumaş katlarının arasında kaldığını fark etti. Daha düşmanının bıçağını bedeninde hissetmeden bile, her şeyin bittiğini anladı. Rakibinin gözlerinden başka hiçbir yerini görmemişti. Onlardan nefret etmesinin bir nedeni de buydu. Onlar gizem içinde öldürürdü.

Moussa'nın hançeri beynine saplanırken Abdül bin Henna'nın son düşüncesi intikamdı.

Lufti şafak vakti, başı zonklayarak gözlerini açtı. Koşan develerle çarpışınca devrilip bayılmıştı. Çabalayıp ayağa kalkarken gözlerini kırpıştırarak etrafa bakındı. Bir ateşin için için yanan küllerinin yanında Kadder'in cesedi vardı; aynı koşu sırasında boynu kırılmıştı.

Moussa'nın pınarın yanında, ölü bir deveye yaslanarak oturduğunu gördü. Lufti ona doğru koştu. Moussa sersemlemiş gibiydi. Ayağının ucunda diğer Şamba'nın cesedi vardı. Moussa gece bir ara, ölü adamın başörtüsünden bir parça kesmiş ve kolunun etrafına sarmıştı. Kumaş kanlıydı. Moussa hafifçe titriyordu.

Köle çömeldi. "Efendimiz? İyi misiniz?" Efendisinin başını örten kumaş kaymış, gözlerini hemen hemen kapatmıştı. Derin derin uzaklara bakıyordu ve gözleri yalnız kendisinin görebildiği bir şeye sabitlenmişti. "Efendimiz?" Lufti onu omzundan tutup hafifçe sarstı.

Moussa ona boş boş baktı. Başını hissedilmeyecek kadar hafifçe salladı.

Rahatlayan Lufti birden çene çalmaya başladı. "Harika bir plandı efendimiz. Ah-ah, evet, harikaydı! *Hamdülillah!* Neyin çarptığını bile anlayamadılar! Bütün İhaggarenlerin onlara saldırdığını sanmışlardır mutlaka!" Lufti'nin gururdan göğsü kabarmıştı.

Moussa önündeki ölü bedene baktı; neler olduğunu yavaş yavaş kavrıyordu. Bıçağı gerekeni yapmıştı. Görevi yerine getirilmişti. Kendini aklamıştı. O bir erkekti. Başka bir insanın canıyla lekelenmiş ellerine dikti gözlerini.

Onun elleri. Soylu eller. Bir İhaggaren'in elleri.

Sonra içini bir bulantı kapladı, eğildi ve birbirinin ardı sıra dalgalar halinde gelen bulantıyla kustu. Lufti şaşırmıştı. Anlayamıyordu, Moussa'ya ne olmuştu, niçin bir zafer sevinci falan yoktu? Bu tuhaf kusma hastalığı vardı sadece. Efendisinin Fransız yarısından gelen başka bir kusurdu belki bu da; ama Lufti, bunu iddia etmeye kalkışanın gırtlağını keserdi tabii ki. Bu soylu adam muhteşem bir savaşçıydı.

Kölenin yapabileceği tek şey dönüp gitmek ve çalınmış develeri uzun dönüş yolculuğu için toplamaya başlamaktı. Efendisi kusup dururken ona bakmayacak, o sahneyi belleğinden silip atacaktı. Efendisinin saygınlığı korunacaktı.

Tuareg kampına döndüklerinde de bir zafer sevinci yoktu. Moussa, kötü, çok kötü bir şey olduğunu hemen anladı. Geri dönen develerin bacaklarının arasında birbirlerine bağırarak, çığlık atarak, gülerek koşan çocuklar olmalıydı her yerde. Bunun yerine, çocukların hiç ses çıkarmadan durduğunu gördü. Kampta rutin ateş yakma faaliyeti yoktu. Köleler ufak gruplar halinde oturmuş, aralarında konuşuyorlardı.

Serena'yı gördü; çadırının önünde onu bekliyordu. Güzeldi; güneşte duruyor, saçları rüzgârla dalgalanıyordu. Oğlunun gelişini seyrederken gözlerindeki neşeyi ve rahatlamayı, getirdiği sıra sıra develerden ötürü duyduğu gururu gördü. Ama geri kalan her şeyi gölgeleyen kederi de gördü.

"Anne, ne oldu?" diye sordu yaklaşınca.

"Amenokal öldü" dedi kadın sadece.

"*Abba* mı?" Moussa devesinden çabucak indi. Kolunu annesinin boynuna doladı ve çadırına girdiler birlikte. Kadının anlattıklarını uyuşmuş gibi dinledi.

"Sen gittikten üç gece sonra Kel Accerler geldi. Yirmi kişi, belki de daha fazlaydılar. Dag Rali kampına saldırdılar. Amenokalden ve üç de Kel Ulli'den başka, onlarla savaşacak kimse yoktu. Kalan herkes hâlâ uzaktaydı. Amenokali durdurmaya, bize yardım gelene kadar beklemesini sağlamaya çalıştım. Gidemeyecek kadar hastaydı ama dinlemedi. Bu sabah bir çoban onların cesedini buldu."

Moussa ona sarıldı ve yanağını hafifçe okşadı. O gece anneyle oğul ikinci kez rüzgârda, bir taş yığınının başında durdular ve hayatlarının bir parçasını gömdüler.

Beş

Ekim 1880

"Demek Afrika'ya gitmek istiyorsunuz."

Yarbay Flatters Paris'in dışında, Versailles yakınlarında bulunan St. Cyr askeri akademisinin komutan odasındaki ödünç masada oturmuş, karşısında hazır olda duran yirmi yaşındaki teğmenin dosyasını inceliyordu. Teğmen ona heyecanla baktı.

"Evet Komutanım."

"Afrika'nın, kariyerde ilerlemek için iyi bir yer olduğu söylenir. İlginizi çeken bu mu?"

"Bu çok bilinen bir teoridir Komutanım; ama ben orasının ayrıca, vatanıma hizmet için de iyi bir yer olduğu kanısındayım. Kariyerime de yardımı olursa itiraz etmem. Size göreviniz sırasında yararlı olabileceğime inanıyorum."

"*Oui,* bence orası vatanınıza hizmet etmek için iyi bir yer. Aynı zamanda, ölmek için de iyi bir yer ama."

"Orada ölmeye niyetim yok Komutanım."

"Buna pek güvenim yok. Yine de, nasıl olup da bana yararlı olacağınızı düşünüyorsunuz, merak ediyorum. Dosyanız ne yazık ki çok kısa. Arapça biliyor musunuz?"

"Hayır Komutanım. Latince biliyorum."

"*Latince* ha! Bunun Sahra'da çok işe yarayacağından eminim Teğmen" dedi yarbay alaycı bir tavırla. "Ya Berberice?"

"Hayır."

"Cezayir'de hiç bulundunuz mu?"

"Hayır Komutanım." Paul İspanya'da bulunmuştu ama yarbayı bununla etkilemeye çalışmanın pek akıllıca olmadığını düşündü.

"Hiç deveye bindiniz mi?"

Paul ayak değiştirdi ve dosdoğru karşıya baktı. "Hayır Komutanım."

"Hımmmm." Flatters koltuğunda arkasına yaslandı ve okumaya devam etti. Bu kez teğmene bakmadan konuştu.

"Babanızı tanırdım."

"Evet Komutanım." İnsanlar sık sık söylerdi bu sözü, özellikle de kıdemli subaylar. İyi de olabilirdi, kötü de. Bazen söylenen bu söz doğru bile değildi; adı kötüye çıkmış bir adam hakkında söylenen ve oğlunun tepkisini sınamak amaçlı sözlerdi bunlar. Buna tepki göstermeyip devamını beklemeyi öğrenmişti; geriden gelen, sıkıntılı bir öksürük, başka yere bakan gözler ya da bir teselli yahut candan bir manevi destek olabilirdi. Jules deVries davası hâlâ şiddetli tepkiler uyandırabiliyordu ama Paul, yarbayın gözlerinden hiçbir anlam çıkaramadı.

"Komutanınız sizi bana, St. Cyr'deki kayıtlarınız kadar, babanız nedeniyle de tavsiye etti."

"Beni kendi meziyetlerimle görmenizi tercih ederim" dedi Paul dimdik.

"O zaman, benim görüşüm olsa olsa kısa bir şey olacak" diye yanıt verdi yarbay dosyaya bakarak. "Girişkenlik, ki sizin güçlü yanınızın bu olduğu anlaşılıyor. Geçer notlar. Tarih ve matematikte harika bir kavrama becerisi, ki bence bunların ikisi de, çölde işe yararlılık konusunda Latinceye yakın bir yerde."

"Sanırım, Yarbayım da çölün Araplar gelmeden önceki tarihi hakkında bir kitap yazmıştı. Harika bir kitaptı Komutanım, bana sorarsanız."

"Okudunuz mu?" diye sordu Flatters kuşkuyla.

"*Oui,* Yarbayım. Siz, Arapların ve İslam'ın Berberi ülkesinde hiçbir zaman tutunamayacağını savunuyorsunuz."

"Ve şimdi de Hıristiyan Fransızların onlardan daha iyisini yapıp yapamayacağını bir görelim diyorum. Benim iyimserliğime şaşmışsınızdır herhalde."

"Hayır, hiç değil Komutanım. Fransızlar daha iyisini *yapacak.*"

"Peki neden?"

"Çünkü hükmetmek Fransa'nın kaderinde var."

Flatters bunu duyunca dalgın dalgın başını salladı. "Dilerim Fransa'nın kaderinde, berbat bir çöle hükmetmekten fazlası da vardır" diye mırıldandı. Paul bunu zorlukla duyabildi. Flatters bir süre sustu. Sandalyesindeki pozisyonunu değiştirerek, şiddetli siyatik ağrısını yatıştırmaya çalıştı. Karşısındaki genç adama dalgın gözlerle baktı. "Beni etkileyecek başka bir niteliğiniz var mı Teğmen?"

"Ben coğrafya konusunda çok iyiyimdir Komutanım ve harita okumada da."

"Gideceğimiz yerin haritası çok az. Bunların da nerdeyse hepsi yanlış."

"Ben onların düzeltilmesine yardımcı olabilirim Komutanım. Sekstant kullanma becerim de var ve kaptanlık yapabilirim." Paul, yarbayın onu kabul edeceğinden umutsuzdu. "Ben Cezayir'e gitmedim ama yengem Tuareg'di" dedi hiç sorulmadan. Bunu söyler söylemez de pişman oldu.

"Evet, kontesi tanıyorum. Firari bir katil, bana göre" dedi yarbay duygusuz bir sesle. "Bu pek sizin lehinize bir şey değil. O kadının şimdi nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Hayır Komutanım."

"Yaşayıp yaşamadığı hakkında bir fikriniz de mi yok?"

"Ondan ya da konttan bir haber almayalı çok oldu; ta... ta kuşatmadan beri Yarbayım. On yıl oldu."

"O kadının ta o zaman öldüğü düşünülüyor. Bir polisin kontu vurduğuna dair yemin ettiğini hatırlıyorum ama cesedi hiç bulunmadı. O kadınla oğlunun –sizin kuzeniniz oluyor değil mi?– balonla bir fırtınada kaybolduğu düşünüldü. İlginç bir hikâye. Trajik. Sanırım o kadının zaten bize bir yararı dokunmazdı. Ama yine de kendisi bir Ahaggar Tuareg'iydi, öyle değil mi?"

"*Oui,* Yarbayım."

"Bizim düşündüğümüz yol güzergâhı da Ahaggar'dan geçiyor."

"Biliyorum Komutanım. Bakan Freycinet'nin bu konuda yazdığı raporları okudum. Hepsini."

Bayındırlık Bakanı Charles Freycinet tarafından önerilen sefer, Fransa'nın o güne dek Sahra'ya yaptığı en büyük keşif gezisiydi. Yarbay Paul Flatters daha önce bir sefere başkanlık etmiş, şimdi de ikincisini düzenliyordu. Onun görevi, Fransa ile yüz milyon Siyah Afrikalı müşteri arasındaki ticareti geliştirmek amacıyla, Sahra'dan geçen bir demiryolu rotası bulmaktı. Fransa'nın tüm gururu bu projeye yüklenmişti. Ulus, Prusyalılar tarafından düşürüldüğü rezil durumdan sonra fiziksel olarak toparlanmış, ama ruhsal yaraları henüz iyileşmemişti. Yaralanmış egolar için, şimdi tüm heyecanın böyle cesurca girişimlere yöneldiği Ulusal Meclis'in salonlarında kotarılan böylesine muhteşem bir plandan daha iyi merhem olamazdı. Amerikalılar iki kıyının arasına, hiç misafirperver olmayan topraklardan geçen bir demiryolunu tamamlayalı on yıldan fazla olmuştu. Amerikalılar bir şeyi yapabiliyorsa Fransızların daha iyisini yapacağını ve asıl önemlisi, daha da fiyakalı yapacağını bütün dünya biliyordu.

Batı Amerika'nın Sahra'ya hiç benzemediği yolundaki itirazlar da, hiçbir demiryolunun çölün yer değiştiren kum tepelerinin arasında uzun süre dayanamayacağı, orada treni çalıştırmak için su, kömür yahut odun bulunmadığı yolundaki görüşler de kulak arkası edildi. "Küçük akıllara ziyan ayrıntılar bunlar" dedi bakan, kendisini eleştirenlere. Siyasetçiler uçsuz bucaksız çölün, Cezayir'in kuzeyindeki kendi vilayetleri ile güneydeki Senegal ve Timbuktu arasında hassas bir bağlantı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğine inanıyordu. Fransız çıkarları iç Afrika'nın haritasını hızla değiştiriyor ve Sahra o çıkarlar ile anavatanın arasında kalıyordu. "Eğer Fransa bu boşluğu doldurmak için elini çabuk tutmazsa" dedi bakan, Ulusal Meclis'e, "İngilizler ve Almanlar dolduracaktır kesinlikle." Düelloya davet anlamında atılmış böyle bir eldivenin, Fransız ulusu tarafından alınmaması mümkün değildi. Çinhindi'nden, Afrika'nın zengin ve karanlık ormanlarına dek, fethedilecek yeni diyarlar vardı. Diğer ulusların bunları kapmasına izin verilemezdi. Sahra'nın kendisi bir mücevher değilse de, en azından, mücevherlere giden bir yoldu. Gazete man-

şetleri "Altı günde Paris'ten tropikallere!" diye bağırıyordu ve kendine güvenini çılgınlığa vardıran Meclis, ödeneği sağladı.

Birçok rota düşünülüyor, ama Flatters'nin keşif gezisinde izleyeceği güzergâh bunların en muhtemeli olarak görülüyor ve bu yol, Fransa'nın hâkimiyet kurduğu bir çöl kasabası olan Vargla'dan başlıyordu. Flatters mühendislerden ve araştırmacılardan bir grup oluşturmuştu. Bunlara silahlı güç olarak eşlik edecek,Fransız subaylarından, yaklaşık elli *tirailleur*'den –yani Armée d'Afrique* silahşorlarından– oluşan askeri bir grup ve Şambalardan oluşan deveciler –bu uzun yolculuğun başarıyla tamamlanmasına yardım edebilecek, silahaltına alınmış efsanevi kervancılar– vardı.

St. Cyr'deki yeni mezun subay adayları arasında, bu sefer için boş kalan kadroya ortalama bir ilgi vardı ve Paul son iki adaydan biriydi. St. Cyr içkiyi, eğlenceyi seven adamlarla doluydu ve bunların çoğu, Paris civarındaki Fransız garnizonlarında makbul bir kadroya atanmak arzusundaydı. Paul ise bunların hiçbirini istemiyordu. On yıl önce, elinden tutan Gascon'la birlikte durmuş, Wilhelm ile Bismarck'ın Prusyalıların başında Champs-Elysées'den geçişini seyretmişlerdi. O gün küçük omuzlarında tüm Fransa'nın utancını taşımıştı. Sonra, delirmiş *pétroleuse*'ler** Paris'in her tarafına ateş nehirleri dökerken ve Komün dedikleri iç savaş sırasında kardeş kardeşi vururken annesiyle birlikte şatonun mahzenine saklanmışlardı. Olanlardan hiçbir şey anlamıyor, kendini, kudurmuş kadınlardan ve ateşlerinden kaçmak için annesinin eteklerinin altına saklanan bir korkak gibi hissediyordu sadece. Ondan sonra da yalnızca orduyu ve çölü düşledi. Babası orada vatana hizmet etmişti. Paul, annesinin itirazlarına karşın St. Cyr'e girmiş, herkes eğlenirken o çalışmıştı. Flatters'nin seferini duyduğu andan beri heyecanını güçlükle bastırıyor-

* Fr.: Afrika Ordusu. (ç.n.)

** Paris Komünü'nün kadın destekçileri. Komün'ün son günlerinde Paris'i ateşe vermekle suçlanmışlardır. (ç.n.)

du. Bunu çok istiyordu. Güçlü olmak için bir fırsattı bu, tarihte bir fırsattı.

Yarbay, karşısında duran genç adamın direncini sınıyordu. Planlarıyla ilgili, kimseye söylemediği ufak bir sorun vardı. Flatters, Ahaggar Tuaregleri nin amenokali olan Ahitagel adlı kişiye bir mektup yazmış, ikinci keşif seferinin amenokalin bölgesinden geçmesi için izin istemişti. Bunun yanıtını yeni almış, ama hiç kimseye, hatta karısına bile söylememişti.

Buraya gelmenize izin yok, diye yazıyordu mektupta. *Başka bir yol seçin.*

Flatters Arap bürosunda, çölün kuzeyindeki çeşitli vahalarda yıllarca çalışmıştı. Bu mektubun, güçsüz bir adama has, tipik bir blöf olduğu kararına vardı. Böyle bir kabalığa güçle karşılık verilirdi. Yarbay ilk önce Tuareglere, itirazlarından vazgeçsinler diye para vermeyi deneyecekti. Onların rüşvetle geçindiğini herkes biliyordu. Eğer bu yöntem işe yaramazsa onları bir kenara itecek, gerekirse ezecekti.

"Bölgedeki bazı yerli kabilelerle birtakım güçlükler yaşayabiliriz" dedi Yarbay, Paul'e üstü kapalı bir şekilde. "Sizin için sorun olur mu bu?"

"Elbette hayır Komutanım. Ben bunun için eğitildim."

"Subaylarımın her şeye hazır olduğundan emin olmam gerek."

"Onlar bizim gücümüzle boy ölçüşemez Yarbayım. Sanıyorum siz birliklerinizde Şambaları kullanacaksınız. Arapların arasında onlardan iyi asker olmadığını duydum."

"Romantik laflar bunlar deVries. Böyle cahilce düşünceleri bıraksanız iyi edersiniz. Onlar korkaktır, bütün Araplar gibi. Fakat onların, korkakların en iyisi olduğu konusunda size katılıyorum. Onları eğitmek köpek eğitmek kadar zordur. Kaşla göz arasında hırsızlık yapıverirler. Sürekli gözaltında tutulmaları gerekir."

Paul, yarbayın, emrinde çalışacak insanları hor gören sözler sarf ettiğini duyunca şaşırmıştı ama bir şey söylemedi. Yarbay o insanların arasında, bu görüşleri belirtmeye hak kazanacak kadar çok yılını geçirmişti. Adamlarına nasıl davrana-

cağını iyi biliyor olsa gerekti tabii ki. Ama Paul, yarbaya bakarken, hiç de kafasında yarattığı gibi olmayan bu adama şaşmaktan alamıyordu kendini. Yarbay, kurnaz bir çöl savaşçısına pek benzemiyordu. Böyle bir subayın daha... gösterişli olacağını düşünmüştü. Flatters'nin tavrı, dünyadan bıkmış, yaşamdan zevk almak yerine, yaşama katlanan biri gibiydi. Fazla kiloluydu; alnı geniş, boynu kısa ve kalındı. Düzgünce mumlanmış bıyıkları, yuvarlak bir yüzü ve kırmızı bir cildi vardı. Huysuzluğu dillere destandı ve bazıları onun sık sık depresyona girdiğini söylüyordu. Paul, Flatters'nin ilk keşif gezisinde, korkaklıktan ve yanlış komuta kararlarından kaynaklanan felaket söylentileri duymuştu. Ama her askeri girişimden sonra bu tür şikâyetler duyulurdu ve Paul bunlara kulak asmıyordu. Karşısında oturan yarbay ideal bir Fransız savaşçısı olsa da olmasa da, kesin olan bir şey vardı; Paul bu işten geri kalmamaya kararlıydı.

Flatters heyecanlı genç subaya dikti gözlerini. "Sizin içinizde bir ateş olduğu belli, Teğmen" dedi. "Ama çöl bunu çok kısa bir sürede söndürecek. Sizi un ufak edecek, oraya giden herkes gibi."

"Bende böyle bir şey olmayacak Yarbayım."

"Hıh. Herkes böyle söyler. Fakat, bazı eksiklikleriniz varsa da, siz bu iş için yeterince uygun görünüyorsunuz." Flatters kararını vermişti. Başını sallayarak onayladı hevessiz bir şekilde. "Pekâlâ Teğmen deVries. Sanırım siz bu işi yapacaksınız. Komutanınızla diğer meseleleri halledeceğim. On beş güne kadar yola çıkıyoruz. Harekete geçseniz iyi olur. Yapacağınız çok şey var."

"Bunu sırf beni üzmek için yapıyorsun" dedi Élisabeth burnunu çekerek. Şatonun çalışma odasında, gürleyen bir ateşin karşısında oturuyorlardı.

"Saçmalama anne. Ben bunu istediğim için yapıyorum. Seninle hiçbir ilgisi yok."

"Mesele de bu zaten. Bugünlerde yaptığın hiçbir şeyin benimle bir ilgisi yok. Pekiyi niçin vahşilerin yaşadığı sıkıcı, üç-

ra bir yere gidesin ki? Paramız var, ilişkilerimiz var. Burada, Paris'te bir yere atanabilirsin. Ben ayarlayabilirim bu..."

"Senin hiçbir şey ayarlamanı istemiyorum anne. Hiçbir ilişki falan istemiyorum. Bu işi kendi başıma yapmak istiyorum."

"Çok inatçısın Paul. Gerçekten, senin *birazcık* daha saygın davranmanı istiyorum, bir kont gibi."

"Lütfen yine başlama anne. Ben kont falan *değilim.*"

"Olacaksın; mahkeme, amcanın öldüğü hükmünü verir vermez."

"Onun ölmesini istiyorsun, öyle değil mi?"

"Ne biçim şeyler söylüyorsun öyle! Elbette istemem. Ama benim isteyip istememem önemli değil ki. Amcan *öldü.* Benim tek istediğim, mahkemenin bunu kabul etmesi, resmileştirmesi. Yeni Kont deVries olarak *seni* ilan etmesi."

Aralarında çoktandır süren, yararsız bir tartışmaydı bu. "Eğer Henri amca ölmüşse kont Moussa'dır, ben değilim. Zaten önemli de değil. Fransa bir cumhuriyet, anne, eğer unuttuysan. Kontların, kralların devri bitti. Soyluluk falan *yok* artık."

"Unvanlar ve gelenekler var ama."

"Bunların hiçbir anlamı yok. Sırf gösterişten ibaret bunlar."

"Bu mülk kesinlikle gösterişten ibaret falan değil!" Kadın içini çekti. "Aman Tanrım, Paul, sana binlerce defa söyledim. Onlar kaçarken öldü! Hepsi, Moussa da! Hiçbiri kurtulamadı. Eğer kaçıp kurtulmuş olsalar bugüne kadar bize mektup yazarlardı; açıkça olmasa da gizlice gönderirlerdi. *Biliyorsun* bunu! On yıl oldu ve hiç haber yok! Bir tek kelime bile! Onları ölümden başka hiçbir şey bu kadar zaman susturamazdı! Niçin bunu kabul etmemekte böyle direniyorsun?"

"Çünkü onları gömmek için acelem yok anne. Onların olan bir şeyi istemiyorum. Ben sadece orduyu istiyorum. Afrika'yı istiyorum."

"*Afrika* ha! *Ordu* ha!" Bu sözcükler kadının ağzından, sanki soğuk birer yılanmış gibi kayarak çıkmıştı. "Ordunun sende hayranlık ya da saygı uyandıracak nesi var ha? Ordunun

babana yaptıkları yetmedi mi? Ordunun rezil olduğu yetmedi mi *Hunların* karşısında? Senin gibi yetenekli bir adama göre değil o iş! Ayrıca, senin işe falan *ihtiyacın* da yok! Ne istiyorsan, istediğin her şey burada, Paris'te! Madam Deveaux kızı Monique'i bir baloya götürmen için seni ikna edeyim diye yalvarıyor bana!"

"Monique bir geri zekâlı anne. Ben onu horoz dövüşüne bile götürmem."

"Paul! Diline hâkim ol!"

"Dediğim doğru. Senin bana kız bulmaya çalışmandan bıktım. Benim hayatımı yönetmeye çalışmandan bıktım. Çok hoşuna gidiyorsa *sen* götür Monique'i baloya! Ben Afrika'ya gidiyorum!"

Kapıyı çarpıp gitti. Éisabeth uzun bir süre hiç kımıldamadan, kalbi hızlı hızlı çarparak, elleri titreyerek oturdu. *Mon Dieu,* Paul'ün ona böyle davrandığını düşünmek bile korkunçtu! Paul'ün atının araba giriş yolundan gürültüyle gidişini dinledi. Kendine bir brendi doldurdu ve Henri'nin aynı gürül gürül ateşin karşısında rahat geceler geçirdiği masaya gitti. Koltuğa oturdu ve çekmeceye dikti gözlerini.

Bu çekmeceden nefret ediyor, ama yine de gözünü alamıyordu.

Boynundan ince bir altın zincir çıkardı; zincirin ucunda bir anahtar vardı. Anahtarı kilide sokup çekmeceyi açtı. İki deste halinde sarılmış bir sürü mektup vardı çekmecede. Destelerden birini dalgın dalgın karıştırdı. Mektuplarda, son on yılın büyük bir bölümüne yayılan tarihler vardı ve zarfların üzerindeki adres, yıllar içinde olgunlaştığı gözle fark edilen bir elle yazılmıştı. Mektupların hepsi Paul'eydi. Hepsi de, Sahra'daki, Ahaggar denen sefil ve küçük bir yerden geliyordu. Élisabeth Ahaggar'ı biliyordu. İlk birkaç yıl boyunca mektupları dikkatle okumuştu. Konta, karısına ve oğluna neler olduğunu öğrenmeye yetecek kadar okumuştu yazılanları. Fransa'ya dönmeyeceklerini anlayınca mektupları okumayı bırakıtı ve yeni gelenleri desteye eklemekle yetindi. Sonra, iki yıldır mektup gelmez olmuştu.

Diğer pakette, aynı dönem boyunca Paul'ün Moussa'ya yazdığı mektuplar vardı. Onların hepsini okumuş, hatta bazılarını birkaç kez okumuştu. Oğlunun neler yaptığından, ne düşündüğünden haberdar olmanın tek yolu buydu. Bunlar Paul'ün, *Élisabeth'e* asla söylemediği şeyleri itiraf ettiği günlüğüydü. Duygularının sık sık incinmesine yol açsa da bunları muhakkak okuyor ve Paul'ü şu ya da bu yöne itmesi gerektiğinde işine yarayacak şeyler olarak görüyordu.

Her iki deste de çekmecede, Jules'ün, öldüğü gece oğluna yazdığı acıklı kısa mektubun üstünde duruyordu. Élisabeth bunları niçin yok etmediğini bilmiyordu. Bunların hepsini yakmalıydı, Jules'ün Henri'ye yazdığı mektubu yaktığı gibi. *O* mektup resmen çok asap bozucuydu.

Şimdi çekmeceyi kapatıp kilitlerken, Paul'ün çölde kuzeniyle karşılaşmasından korkuyordu. Üstelik Paul, Flatters denen o deliye bağlı olacak ve tam da, Élisabeth'in, geçmişin ebediyen kaybolduğunu düşündüğü yere gidecekti; ne biçim bir haksızlıktı bu! Onun planlarını, o kadar dikkatle hazırladığı planlarını bozacak bir şeyin olmasından dehşete kapılıyordu. Kontla onun *katil kontes*'inin kaybolduğu geceden beri Élisabeth, unvanı dışında tam bir kontesti. Paraya, mallara, her şeye kavuşmuştu ve ona karşı çıkacak hiç kimse yoktu. Şato onundu, verdiği partiler muhteşemdi, Henri'nin mobilyaları yakılmış, onunkiler yerleştirilmişti. Fakat ondan hep esirgenmiş unvana hâlâ imreniyordu. Kocası hiçbir zaman bu unvanı elde edebilecek duruma gelmemişti ve şimdi bunu oğlu için alacaktı. Kayıp kontun ölüm ilamını çıkarma işlemini başlatmak için gereken dokuz yılı beklemişti. Müdahale edecek başka hiçbir vâris yoktu. Eğer Serena geri dönmeye kalkarsa hapsi boylardı.

Geriye kalan sadece bir tehlike vardı: O adi, kırma Moussa. Onun bir çöl şeyhi gibi eğlendiğini okumak hoşuna gitmişti. Çöle duyduğu sevgiyi, hep orada yaşamak istediğini yazınca Élisabeth sevinçten uçmuştu. Kendini nihayet güvende hissederek mahkeme evraklarını dosyalamıştı. Ve şimdi her şeyi halletmeye çok yaklaşmıştı artık.

Élisabeth kararan odada tek başına oturuyordu. Altı uşağından biri çekingenerek gelip, "Kontes akşam yemeği arzu ediyor mu?" diye sordu. Élisabeth elini sallayarak onu kovdu, brendisini içti ve ateşe dikti gözlerini.

Altı

Aynı yürekte böylesine büyük bir sevinç ile böylesine büyük bir acının bir arada olması Daia'yı şok etmişti. Günlerdir yüreği parçalanıyor, ruh hali bir göklerde süzülüyor, bir dibe vuruyordu. Ne yapacağını bilmiyordu.

Daia, İhaggarenlerin ikinci sınıf reislerinden Mano Biska'nın *arivan*'ında yaşıyordu. Orada büyümüş, sıska bir keçi çobanıyken güzel bir kadın olmuştu. Birkaç yıldır peşinden koşan birçok erkek vardı ama hiçbiriyle ilgilenmemiş, hepsine sırtını dönmüştü. İlgisini çeken tek bir erkek vardı, fakat ilgisine karşılık bulamamıştı. Üstelik, evlenmek için acelesi yoktu. Sonra Mehdi ziyaretlerine başlamış, Daia'nın *arivan*'ına, kamptaki işlerinin gerektirdiğinden daha sık gelir olmuştu. Mehdi daima Daia'ya uğrayacak zaman buluyordu. Diğer kadınlar bunu kıskanıyordu. Mehdi mükemmel bir soydandı; Accer savaşlarında ölen büyük amenokal Hac Ahmed'in oğluydu. Mehdi, İhaggarenlerin en büyük güçlerini bünyesinde toplamış biri, Ahaggar'ın tarihinde silinmez izini bırakması kaçınılmaz bir adamdı. Ama diğer kadınların kıskançlığı boşunaydı. Mehdi'nin gözü Daia'dan başkasını görmüyordu.

Mehdi olağanüstü bir koca olabilirdi belki ama tavırları sertti. Daia onun gaddarlığını, çabucak öfkelendiğini ve dilinin kılıçtan keskin olduğunu biliyordu. Mehdi bir savaşçı olarak namlıydı ve ailesi hiçbir zaman yiyecek ya da para sıkıntısı çekmezdi. Fakat onun öfkesi kendi ailesinde bile büyük sorunlar yaratıyordu. Babası onu, yerli yersiz patlamaları yüzünden, herkesin önünde cezalandırmıştı. İhaggarenlerin arasında Müslümanlığa bağlılık yönünden hemen hemen tekti ve bu konudan söz ederken gözleri parlardı. Engerek gibi sımsıkı çöreklenir ve hızla sokardı.

Ama Mehdi, Daia'nın yanında bambaşka bir adam oluyordu. Ona hediyeler, mücevherler ve giysiler getiriyordu. Kızın karşısında bütün hiddeti sönüp gidiyor, kuzu gibi uysal bir hale geliyor ama yine de dimdik ve gergin oluyordu.

Harika bir kış gecesi ay ışığının altında bir *ahal,* yani kadınların tek telli bir çalgı olan *imzad*'ın duygulu sesine katılarak şarkılar söylediği, erkeklerin de gece davullarının sakin ritmi eşliğinde şiirler okuduğu, romantik bir toplantı olmuştu. Mehdi yumuşak bir sesle, son derece duygulu şeyler söyledi; Daia'nın, mizacı sanki bir demircinin ateşinde kızdırılmış demir gibi için için yanan bir adamdan duymayı hiç ummadığı şeylerdi bunlar. Daia için yazdığı bir şiiri okudu, beğenisini belli eden kalabalığın huzurunda.

Kalbim bir kartaldır,
kanatları sürtünür bir zirveye
ki o Daia'dır,
fakat asla sahip olamaz ona.

Orada durup dinlendim ve güzelliği buldum
havadan görülmeyen.
Yumuşak kenarları, gümüş gibi düzlükleri
yüreğimi sevindiren.

Daia, o muhteşem zirve
bir şarkı oluyor şimdi.
Tatlı, hoş ritimler oluyor kafamda.
Kimdir o, kimdir bu kadın, uysallaştıran bir kartalı,
ve çalan kalbimi?

Daia, Mehdi'nin, normalde aklına gelmeyen bu sözcükleri bulmak için çok uğraştığını biliyor ve bu nedenle daha da hoş ve anlamlı buluyordu bunları. Mehdi'yle birlikte, çölün en iyi çocuklarını yapacaklarını biliyordu. Mehdi birçok yönden mükemmel bir eşti. Daia, Mehdi'nin korkunç bir şekilde patlayabilen sert ve karanlık tarafından biraz ürktüğünü itiraf

ettiğinde, annesi gibi yakın olduğu yaşlı köle kadın Anna onun kuşkularına gülüp geçmişti. "Kılıcı mükemmel yapan da sert kenarıdır" dedi kadın. "Sen onun ilgisini hak ediyorsun, o da senin ilgini hak ediyor. Onu reddetmek hata olur."

Daia şanslı olduğunu biliyordu. Mehdi'yi etkileyebileceğini, onun içinde kuduran ateşleri yatıştırabileceğini söyledi kendi kendine.

Mehdi, *abal*'den dört gün sonra Daia'nın *arivan*'ına bir temsilci gönderdi. Âdet olduğu üzere, tek gözlü demirci Keraci, evlilik teklifi yapmak için gelmişti. Daia'nın anası, babası yahut amcası yoktu –böyle bir konu Anna'yla konuşulmazdı– ve bu yüzden Keraci doğrudan Daia'yla konuştu. Kız bu konuyu dikkatle düşünmüştü. Hep kolay olacağını sansa da kolay bir karar değildi bu; ama sonunda razı oldu.

Bunların hepsi otuz gün önce olmuştu. Bir ömür gibi. Gülüşten öncesi. Ah, o gülüş.

Kız *mehari*'sinin sırtında oturmuş, kafasındaki sorunun kaynağını seyrediyordu sessizce. Moussa, şahinini uzun, zarif, neredeyse kadınsı elleriyle tutuyordu ve dokunuşları, güzel kuşun tüyleri kadar yumuşaktı. "Bunun adı Taka" dedi Moussa kıza gururla. "Orion'un kılıcı." Kuş, küçük bir *terakel*'di, dişiydi, hızlıydı, güçlüydü ve göğsündeki küçük gri kısım dışında hemen hemen beyazdı. Moussa bu kuşu Atakor'un yükseklerinde bir yerde yakalamış, eğitmek için aylarca, sabırla uğraşmıştı. Daia, birlikte yolculuk ettikleri birkaç günde şahinler hakkında çok şey öğrenmişti. Kendisi hakkında da çok şey öğrenmişti.

Kız, Moussa'yı, *guelta*'da yüzünü, vücudunu gördüğü ve Moussa'nın müthiş utanmasına yol açtığı olaydan sonraki dört yıl boyunca yalnızca iki kez görmüştü. O görüntü hiç gözünün önünden gitmemiş ve kız birinde, aracılar vasıtasıyla, onunla arkadaşlık etmek istediğini belli etmeye çalışmıştı. Utangaçlıktan mı, kızgınlıktan mı, yoksa Moussa'nın ona bir ilgi duymamasından mı bilmiyordu ama, Moussa hiç karşılık vermemişti. Zamanla *guelta* görüntüleri silikleşmiş ve kız Moussa'dan vazgeçmişti. Ardından, iki yıl boyunca onu hiç görmemiş ve sonra hayatına Mehdi girmişti.

Moussa Dag Rali ırgat kamplarının etrafında dolaşırken bir *cemaat* yapılacağı haberi geldi. Amenokal Ahitagel tüm Kel Relaları, Vargla'da bir kervan toplayan Fransızların çok yakında gerçekleştirecekleri sefer hakkında konuşmak için çağırmıştı. Toplantı on gün içinde Abalesa'da, yani amenokalin kışlık kampında yapılacaktı. Moussa yolda Daia'yla karşılaşmıştı; kız da Abalesa'ya, Mehdi'nin yanına gidiyordu.

Kız onu görür görmez ilk şaşkınlığı yaşamıştı. Moussa'yı epey uzaktan görmüş, ama yine de kim olduğunu hemen anlamıştı. Olacak şeyleri sezmenin verdiği, hiç beklenmedik bir zevkle heyecanlandığını hissetti. Moussa *mehari*'sinin sırtında bir kral gibi, gururlu ve heybetli görünüyordu. Cüppesi açık mavi, peçesi beyazdı. Omzunda, kafasına başlık geçirilmiş, kımıldamadan ve tetikte duran muhteşem bir şahin vardı. Daia yaklaşırken şahin ona doğru döndü ve onun varlığını hissederek, başlık geçirilmiş kafasını yana doğru eğdi. Tam o sırada, peçenin ardında gülümseyen adamın parlak mavi gözlerini gördü.

"Büyümüşsün Daia" dedi karşılaştıklarında, hiçbir girizgâh yapmadan. "Seni gördüğüme sevindim."

Konuşmasında dürüstlükten başka bir şey yoktu ama kız yine de yüzünün kızardığını hissetti. "Ben de sevindim. Çok zaman oldu."

"Yalnız mısın?"

"Mano Biska *ehen*'iyle beraber gidiyordum" diye yanıtladı kız. "İdeles'teki kuzenime uğramak için durunca onlardan ayrı kaldım. Abalesa'ya gidiyorum."

"Ben de. Refakatçi ister misin?"

"İhtiyacım yok" dedi kız biraz mağrurca. "Kendimi koruyabilirim."

"Senin çoğu erkekten iyi kılıç kullandığını biliyorum" dedi Moussa. "Ünün benim kampa geliyor, sen kendin gelmiyorsan da. Refakat derken yol arkadaşlığını kastettim elbette, korumayı değil."

"Bence sen korumayı kastettin."

Moussa içini çekti. "Pekâlâ o zaman. *Bana* Abalesa'ya kadar refakat eder misin?"

"Elbiselerin üstünde kalacak, değil mi?" diye sordu kız masumca.

Moussa şaşırdı; *guelta*'daki olaya yapılan bu göndermeyle birden savunmasız yakalanmıştı. Ama çabucak toparlandı. "Etrafta hırsızlar yoksa, evet, üstümde kalacak."

"Çölün her tarafında hırsız var."

"O zaman *mademoiselle*,* çıplak adamdan korksalar iyi ederler" dedi Moussa, sık sık yaptığı gibi, lisanları birbirine karıştırarak; gözleri parlıyordu.

Daia hemen atıldı. "Hatırladığım kadarıyla, pek korkacak bir şey yoktu" dedi, güldüler ve birlikte yolculukları başladı. *Mebari*'leri sakin bir ritimle giderken kız ikinci sarsıcı sürprizini yaşadı. Onu gördüğüne sevinmiş, fakat onunla yalnız kaldığına daha da çok sevinmişti. Bu düşüncelerden ötürü kendine kızdı ve bunları kafasından attı.

Abalesa'ya beş günlük mesafedeydiler. Moussa yavaş gidiyor, Taka'yla yapacağı faaliyetler için sık sık duruyordu. Kuş sabahın erken saatlerinde ve ikindinin sonlarında Moussa'nın omzunda gidiyor, ama güneşin tepede olduğu diğer zamanlarda kendi barınağında kalıyordu. Moussa semerinin üstüne minyatür bir çadır yapmıştı; ön tarafı açıktı ve hareket halindeyken çadıra hafif bir esinti giriyor, kuşu serinletiyordu. Daia, Moussa'nın girdiği zahmeti görünce şaştı. "Duyduğum kadarıyla, bir tek Fas sultanı böyle bir tahtırevanda gider" dedi.

"O adam o kadar şişman olmasaydı ve ben istediğim zaman Taka gibi uçabilseydi onun için de memnuniyetle böyle bir çadır yapardım" diye karşılık verdi Moussa.

Günde birçok kez, Moussa bir av gördüğünde duruyorlardı. Bu av, ya kayaların üzerinde güneşlenen bir kertenkele ya da yılan yahut belki de, saklanacak yerlerin arasında hızla zıplayarak giden bir jerboa, yani çöl sıçanıydı. Kumda koşup giden bir akrep de olabilirdi. Bazen bir tavşan bile gördükleri

* Fr.: Matmazel. (ç.n.)

oluyordu. Yolculuk ettikleri kayalık çölde, insanın bakışları yeterince keskinse bu tür av çok boldu. Moussa'nın gözleri de şahininkiler kadar keskindi.

Moussa, avlanma işini çöle gayet iyi uyarlamıştı. Şahinin beklediği avı ürkütüp ona doğru kaçırtacak kimse yoktu; bunun yerine, çocukken alıştığı aletleri kullanıyordu. Moussa, sonsuz bir deneyim ve sabrın varlığını belli eden bir hareketle cüppesinden sapanını çıkarıyor, tek eliyle sapana bir taş yerleştiriyordu. Sonra şahinin başındaki deri başlığı çıkarıyor, ayaklarındaki halkayı çözüyor ve kuşu havaya fırlatıyordu. Hayvan güçlü kanatlarıyla havada daireler çizerken sapanını doğrultuyor ve taşı hızla fırlatıyordu. Avın yakınındaki kumlarda bir patlama oluyor, av hareketlenip kaçıyor ve avlanma başlıyordu. Şahin zarafetle, hızla ve büyük bir güçle dönüyor, arazinin her tarafına dağılmış çalıların altına yahut kayaların arasına saklanmak için kaçmaya çalışan hayvanın izleyeceği yolu hesap ederek, bir mızrak gibi dimdik, kanatlı bir katil misali hızla çullanıyordu aşağıya. Bazen de peşinden koşulan av kazanıyor, salise farkıyla bir deliğin içine ya da bir kayanın altına kaçıp kayboluyor, Taka'ya da, kanatlarıyla çöl havasını döverek öfkeli çığlıklar atmak kalıyordu. O zaman havalanıp Moussa'nın elindeki yeme geliyor, bir başka fırsat çıkıncaya dek somurtuyor ve kırılan gururunu toparlamaya çalışıyordu.

Ama Taka için yenilgi enderdi. Güçlü pençeleri büyük olasılıkla hedefini buluyor, avı yakalayıp boynunu kırıyor ya da bir yılansa tekrar havalanıp göğe çıktıktan sonra avını kayaların üstüne bırakıyor ve hayvan orada ya sersemliyor yahut ölüyordu. O zaman Taka yine, bu kez muzaffer bir şekilde, daha yüksek sesle çığlık atıyordu *iiiiik-iiiiik-iik-iik* diye ve kurbanının üstüne iniyordu. Moussa hemen elindeki yemi gösteriyordu. Taka Moussa'ya bir an, sanki karar vermekte zorlanıyormuş gibi bakıyor, sonra kurbanından gönülsüz bir şekilde havalanıp yeme geliyor ve gezintisini Moussa'nın deri bileğinde bitiriyordu. Moussa hemen onu, kurbanından çıkardığı bir ciğer ya da beyinle ödüllendiriyor ve sevgi dolu sesler çıkarıp onu gururlandıracak bir şarkı mırıldanıyordu yumuşak

bir sesle. Kafasına başlığını geçiriyor, hayvan yeniden sakinleşince onu semerin üstündeki tüneğine koyuyordu. Taka tüylerini büyük bir titizlikle temizliyordu. İlk önce bir hareketleniyor, tüylerini toz püskülü gibi kabartıp, sonra şiddetle silkiniyor, hepsini düzeltiyordu yine. Sonra da her tüyünü gagasıyla parlatıyordu. Bunu bitirdikten sonra tek tek bacaklarını, sonra kanatlarını ve kuyruğunu uzatıp geriniyordu.

Moussa onu gururla seyrediyordu. "Çok harika bir kuş bu" dedi. "Kendine has bir tarzı var ve değiştirmiyor. Yüce bir ruhu var. Bugüne kadarkilerin en iyisi." Her av birbirinden az çok farklı bir yaklaşım gerektiriyor, şahin ile efendisi birlikte, Moussa'nın çabası ve Taka'nın doğal yeteneklerinin ayrılmaz karışımıyla, uyum içinde çalışıyordu. Moussa planı yapıyor, Taka da gerçekleştiriyordu.

"Onunlayken bir şair gibisin" dedi Daia hayretle, onları seyrederken. "Pekiyi niçin her seferinde geri dönüyor? Niçin kaçıp gitmiyor?"

"Çünkü beni tanıyor. Biz birbirimizden memnunuz. O benim isteğimi yerine getiriyor, ben de onunkini. Ben onu doyuruyorum, o da beni. Ben onun bugünkü ihtiyaçlarını karşılıyorum, o da benimkini."

"Peki ya uçup giderse?"

"O zaman özgür olur" dedi Moussa omuz silkerek, "çölün kızı olur yeniden. Bir gün uçup *gidecek*. Eğer bunu kendi yapmazsa ben yaptıracağım. Bir zamanlar vahşiydi, yine vahşi olacak. Ben çölden onun ruhunu ödünç aldım sadece. O bir halkayla yaşamak için doğmadı. O sadece bir mevsim için benim, asla tümüyle benim değil. Giderse başka birini yakalar, yeniden başlarım. Bu iş böyle. Gerçi Taka gibisini bulacağımdan da kuşkuluyum."

Moussa, kuşlar ve av konusundaki hırslı olduğu kadar, çok da sabırlıydı. Kız bunu Moussa'nın gözlerinde ve kuşa dokunuşunda görüyordu. "Avlanmayı bana babam öğretti" dedi. "Hemen hemen her gün, evimizin yakınındaki ormana tavşan ve bıldırcın avlamaya giderdik. Bir gün ben altı yaşındayken bir yabandomuzu bile öldürdük."

"Yabandomuzu ne?"

"Şahinle yakalanmayacak kadar büyük bir şey" dedi güle-rek ve kıza Paul'ün Boulogne Ormanı'nda onun hayatını kur-tardığı günü anlattı, Fransa imparatorunu maiyetiyle geçer-ken gördükleri gölün kıyısındaki büyük meşenin üzerinde yaptıkları küçük kaleden söz etti. Saatlerce konuştu o diğer dünya, suyun çok bol olduğu, kışın buza döndüğü ve sadece yüksek dağlarına değil, her yerine kar yağan, o silindir şapka-lar ve arabalar dünyası hakkında.

"Paris'te iki yanında ağaçlar bulunan geniş bulvarlar var-dır" dedi kıza, kollarını iki yana açarak. "Binalar hemen he-men bizim kum tepeleri kadar büyüktür."

Kızın gözleri büyüdü. "İnsan öyle kalabalık bir yerde niçin yaşamak ister ki?" diye sordu. "Niçin yerinden kımıldamaz taşlardan yapılmış bir evde oturmak istiyorlar? Niçin ille de başlarının üstünde bir dam istiyorlar? Gökyüzünü nasıl tanı-yacaklar? Özgürlüğü nasıl öğrenecekler?" Kız başını salladı. "İnsanların böyle geri bir yaşam tarzını seçmesi tuhaf. Hayat-ları boyunca kendi tarlalarına zincirlenmiş halde hep toprağı işleyen *harratin*'lerden farkları yok."

Moussa'nın buna verecek yanıtı yoktu.

Fakat onları ezen evlerinin mahzuru bir yana, Fransızlar kıza gayet ilginç gelmişti; Moussa'nın anlattığı şeyleri ken-dinden geçmiş gibi dinliyor ve onun düş gücünün genişliğiy-le büyülenmiş bir halde, orasının muhakkak, onun anlattığı bazı şeylerin dünyada mevcut olabileceği tek yer olduğunu düşünüyordu. Moussa ona havai fişeklerden, atılan toplardan, havagazı lambalarından, taş insan figürlerinin ağzından sula-rın fışkırdığı çeşmelerin bulunduğu saraylardan söz etti.

"Senin hikâyelerin çok güzel ve zekice" dedi kız. "Sık sık, acaba sen olağanüstü bir yalancıdan başka bir şey değil misin yoksa diye düşünüyorum" diyerek kızdırdı Moussa'yı telgraftan söz ettiğinde. Moussa güldü, onun cahilliğini kınadı ve "hepsi tümüyle doğru" dedi, "benim uydurduğum kısımlar dışında."

İnansa da inanmasa da, kız onun sözlerinin, anlattıkları-nın, çocukluk dünyasından duyduğu zevkin tutsağı haline

geldiğini fark etti. Moussa büyüleyiciydi, zekiydi ve hayatında tanıdığı en tuhaf insandı. Tepeden tırnağa soyluydu ama İhaggarenlerin arasında hiç görmediği türden bir soyluluktu bu. Dimdik oturuyordu, davranışlarında doğal bir zarafet ve ellerinde, ayaklarında, doğuştan soylu olduğunu gösteren bir narinlik vardı. Ama çok değer verilen, soyuna has kibir ve kendini başkalarından ayırma hali onda yoktu. Buna karşılık Moussa'da, pervasızlık ile zekânın bileşiminden oluşan ve kızın hoşuna giden bir karışım vardı.

"Senin barbar tarafın deli" dedi kız ona birçok kez, onun kendisi ve başkaları hakkındaki yorumlarına gülerken.

"Hem de tümüyle" diyerek onayladı Moussa, hiçbir gurur belirtisi göstermeksizin.

Moussa'nın tavrı bulaşıcıydı ve kız da rahat bir şekilde sohbete başladı. Kilometreler geçip gitti, Taka avlanıp durdu ve o gece kamp kurup bir ateş yaktılar. Moussa bir köle gibi, kız için büyük bir yemek şovu yaptı ama kız, Taka'nın avladıklarını pek yemiyordu. "O kertenkele senin dayın olabilir" diye hatırlattı kız ona, kömürlerin üzerinde kızaran kertenkeleye sakınarak bakarken. Ölmüş ataların sürüngenlerin bedeninde yaşadığı herkesçe bilinirdi. İhaggarenlerin arasında, Moussa'dan başka hiç kimse böyle bir şeyi yemezdi. Moussa kızın boş inancıyla dalga geçerek kertenkeleyi yedi. "Tadı hiç de akrabalar gibi kötü değil." Gülümsedi ve kız için kuskus yaptı, bu sırada kız da ikisi için ekmek yapıyor, yoğurduğu hamurları kömürlerin altındaki kumda pişiriyordu.

Yemeklerini yedikten ve develere de bakıldıktan sonra ateşin karşısında, sırtlarını birer kayaya dayayarak oturup koyu çay içtiler. Moussa kıza, şafaktan önceki gri alacakaranlığa kadar hep hikâye anlattı. Dondurucu rüzgârdan korunmak için, her biri kendi pelerininin altında, birbirlerine sokuldular. Nihayet uykuya yenik düşmeye gönülsüzce razı olduklarında güneş henüz doğmuştu.

Her şey kahkahalara yol açıyordu. Her şey hep çok kolay, hep çok rahattı. Daha önce hiç gülmedikleri, birlikte ve aynı anda görünceye dek hiç komik bulmadıkları şeylere gülüyor-

lardı. Gece yakılan ateşin önünden sıçraya sıçraya giden, ekmek kırıklarını kendi yuvasına götüren bir jerboanın maskaralıklarına, sabah üstlerine yük koyduklarında *mehari*'lerinin kaba homurtularına ve Moussa'nın, Godrick adlı bir rahibeyi taklit etmesine –Daia'nın ancak kısmen anlayabildiği, ama neredeyse gözünden yaşlar getiren, kutsallıkla alay etmekten ibaret bir gösteriye– güldüler.

Zaman ikisi için de çok çabuk geçmişti.

Tüm bu süre boyunca kız, Moussa'nın ona kur yapmadığını, onun sözlüsünün yanına gittiğinden haberdar olduğunu biliyordu. Üzerlerinde hiçbir baskı yoktu ve bu sayede özgür davranabiliyorlar, yakınlarında onları ayıplayacak ya da dedikodu yayacak başka gözler ya da kulaklar olmaksızın birbirleriyle özgürce hoş vakit geçirebiliyorlar, özgürce birer budala ve genç olabiliyorlar, canları ne isterse özgürce söylüyor, özgürce neşeleniyorlardı.

Kız bunun ne zaman değiştiğini bilmiyordu; ama değiştiğini hissediyordu sadece. Üçüncü sabah kız, hafifçe titremesinin açlıktan ya da gecenin soğuğundan olmadığını, bu titremenin Moussa ona yaklaştığında, bir esinti gibi içinde dolaştığını fark etti. Böyle bir şeyi hayatında hiç hissetmemişti. Böyle bir anı hiç yaşamamıştı.

Bunu Moussa'dan ve kendinden saklamak için elinden geleni yaptı. Dalgın dalgın Moussa'yı, *mehari*'sine rahatça binişini ya da şahini tutan yahut ekmek yapmak için unla suyu karıştıran ellerini seyrederken buluyordu kendini. Moussa ona baktığında da, onu gözetlediğini görmesin diye hemen bakışlarını başka yöne kaçırıyordu. Gece Moussa uyuduktan sonra Daia dirseğinin üzerine yaslanıp ona bakıyordu şafak sökene dek, yüzünde hoş bir gülümsemeyle.

Dördüncü günün sabahında ateşin karşısında otururlarken kafaları da, bedenleri de bitkinlikten uyuşmuş, ama yine de, mutluluğun adrenaliniyle capcanlıydı. Sohbet ediyor, gülüşüyor, günlük yolculuğa hazırlanıyorlardı. Aralarında bir an bir sessizlik oldu ve göz göze geldiler. Kız içgüdüsel bir hareketle ona, onun peçesine dokunmak için elini uzattı. Fakat hemen

ardından kendine hâkim oldu. Mehdi'nin bakışlarının, kendisinin bile anlayamadığı şeyler olup biten ruhunun derinliklerini yaktığını hissetti. Bir suçluluk dalgası geçti üzerinden. Elini indirdi, öteki tarafa döndü ve o an öylece geçti.

Günün kalan kısmında, suçluluk duygusuna yol açan bu tür davranışları bırakma kararını pekiştirdi. Moussa'ya arkasını dönerek ve Moussa komik bir şey söyleyince gülmemeye çalışarak, ona karşı kayıtsızmış gibi davranmayı başardı. İlk kez, tuhaf bir durum olmuştu aralarında.

"Senin bir sorunun mu var?" diye sordu Moussa nazik ve endişeli bir ses tonuyla.

"Hayır" dedi kız. "Evliliğimi düşünüyorum sadece." Bu doğruydu, ama bunu söylediği için neden bir an kendinden nefret ettiğini anlamadı. Kız, bu söz üzerine Moussa'nın birazcık sarsıldığını düşündü. Bunun ardından Moussa tabiatına hiç uygun olmayan bir biçimde suskunlaştı. Birlikte geçirdikleri yaklaşık dört gün boyunca ilk kez, hüzünlü, doğal olmayan ve çöl sıcağı kadar bunaltıcı bir sessizlik içinde yolculuk yaptılar. Develerin adımları bitmek bilmez gibi gelmeye başlamıştı birden ve Daia ne yapacağını bilmiyordu. Bir tarafı bu yolculuğun çabucak bitmesini, bu müşkül durumun muhtemelen ortadan kalkacağı Abalesa'ya varmayı istiyor, geri kalanı, yani daha büyük yanıysa yolculuklarının sonsuza dek sürmesini diliyordu.

Geçen uzun saatler yüreğini parçalıyordu. Moussa avlanmak için durdu. Kız onu *mehari*'sinden inmeden seyrediyordu. Taka'nın yakaladığı avı getirmek için giden Moussa, bir çalının altında açmış çiçeklerle dolu bir alan gördü. Çiçeklerden birini koparıp baktı. Taçyaprakları parlak maviydi ve açalı bir gün bile olmamıştı. Akşama kadar hepsi kuruyup gidecekti. Çiçeği, Daia'ya vermek amacıyla yanına aldı. Ama kızın onu beklediği yere geri dönünce, kızın *mehari*'sinden inmediğini ve yüzünde bir ıstırap ifadesi olduğunu görüp, çiçeği vermenin yanlış olacağını düşündü. Böyle bir şeye hakkı yoktu.

Ve kızın ona bakmadığından emin olduğu bir sırada çiçeği elinden attı.

Ama kız bunu görmüştü.

O gece Moussa cüppesinin içinde, sönmeye yüz tutmuş ateşin karşısında titriyor, parlak yıldızları seyrediyordu. Öylesine bitkin, öylesine her tarafı uyuşmuş ve kafası öylesine meşguldü ki, uyuyamıyordu. Bitişiğinde, kendi cüppesinin içinde yatan kızın düzenli nefesini duyuyordu. Gözlerini kapatınca dünyası, son günlerin görüntülerinden oluşan bir kaleydoskopa dönüştü. Bunların her birinde, görüntü silinip gidinceye kadar kalıyor, ardından bir sonrakine geçiyor ve yeniden başlıyordu. Gülümsediğini, hatta bir kez yüksek sesle güldüğünü fark etti. Sonra, gözyaşlarına karşı mücadele verdi. Bir başka insana hiç bu denli yakın olmamış, ama kendini hiç bu denli yalnız da hissetmemişti. Ona söylemek istediği çok şey vardı, fakat aralarından gölge gibi geçen bir de Mehdi vardı. Nihayet gecenin bir saatinde, bölük pörçük bir uykuya daldı.

Ve sonra rüya geldi; daha önce de gördüğü bir rüyaydı bu; fakat öylesine müthişti ki, bunun tümüyle farklı bir şey olduğunu anladı. Kızın onun cüppesinin içine girdiğini hissediyordu; kızın gelip onunkine yaslanan bedeni yumuşak ve sıcaktı. Harika bir rüyaydı bu, diğerlerinden çok daha güzeldi; her kıvrımı, her nefesi hissediyordu bu rüyada; kızın ipek teninin kendi tenine değdiğini, kızın parmaklarının onun vücudunu keşfettiğini hissediyordu ve organı sertleşti. Kıza, içinde barındırdığını sandığından çok daha büyük bir yumuşaklıkla, o güne dek varlığını hiç bilmediği duygularla dokunuyordu bu rüyada, sanki kız kumdan yapılmış da, okşamalarıyla dağılıp gidiverecekmiş gibi. Ve sonra bir arzu patlamasıyla birleştiler inleyerek, birbirlerinin adını fısıldayarak, umutsuzluktan deliye dönmüşçesine sarılarak birbirlerine; o anda kızın içindeydi ve sevinç gözyaşları vardı ve çılgınca tutkuları, beyaz, sıcak bir gün ışığı gibi parladı. Tüm gece boyunca sürdü bu rüya, keşiflerle, hissetmelerle, büyülenmelerle geçen uzun, zevkli saatler boyunca ve bu saatlerde her şeyi buldu; diliyle kızın yanaklarını buldu, parmak uçlarıyla kızın sırtının kıvrımını buldu, memelerinin uçlarını ve daha önce

sadece düşlemiş olduğu tüm o yumuşak, tatlı ve gizemli yerleri buldu. Yüreği güm güm vuruyor, aynı anda hem gülmek hem ağlamak istiyor, bu rüya hiç bitmesin, tüm rüyaları böyle olsun istiyordu...

Ve başından beri bunun bir rüya olmadığını biliyordu ve bu yüzden, umutsuzluktan deliye dönmüşçesine sarılıyordu kıza, kız da ona; ve gece sona erince bunun biteceğini, bu rüyanın asla tekrar yaşanmayacağını biliyorlardı.

Fransız Yarbay Flatters ve ekibinin etrafında Sahra boyunca entrika fırtınaları esti.

Hareketli bir kervan kavşağı olan Murzuk'un Türk beyi, Fransızların o demiryolunu yapması halinde ticari kayba uğramaktan korkan tüccarları sakinleştirmeye çalışıyordu. Bey, Trablus'tan emir aldı ve kendi casuslarıyla görüştü. Onları çok ayrıntılı birtakım emirlerle ve hazinesinin önemli bir kısmıyla birlikte İn Salah'a, Ahaggar Tuareglerinin amenokaliyle buluşmaya gönderdi.

Gat Vahası'nda, bu kâfir tehdidine karşı koymak için, fanatik Senusilerden oluşan gizli bir çete kuruldu. Onların hayatı kâfirlere karşı cihada ve Allaha adanmıştı. Tarikatları küçüktü ama büyüyordu; imansızların yok edilmesiyle bitmeyecek, kutsal bir dava uğruna canlarını vermeye hazır bir bağnazlar ordusuydu bu. O sıradaki tehlikenin Fransızlar olması onlar için önemli değildi. Bu tehdit İtalyanlar da olabilirdi, Türkler de. Tüm yabancılar şeytandı, hatta Türkler bile; onlar Müslüman olmalarına ve ebedi teselliyi muhakkak ki Allahta bulmalarına karşın, Senusilerin kutsal gazabına engel olamazlardı. Sahra, herkesin su içebileceği, sahipsiz bir nehir değildi. Sahra Sahralılarındı ve bir gün orada her şeyin mutlak hâkimi Allah olacaktı, hatta dinsiz Tuareglerin arasında bile. O güne dek, yabancılar ölmeliydi.

Senusiler arasından bir kişinin Fransızlara karşı özel bir ilgisi vardı. Tamrit ag Amellal bu tarikata katılalı yirmi yıldan çok olmuştu. Kendi kendine verdiği sürgün cezasına kadar bir Kel Rela Tuareg'iydi. *İkufar* deVries'yi, yani Serena denen ka-

dının himayesinde yolculuk yapan bir soyluyu öldürmeye kalkmıştı. O zamanlar Serena'yı hayatından, Allahtan bile daha çok seviyordu. Fakat artık sevmiyordu o kadını. Şimdi onun gözlerine ışık veren tutku ateşi sadece, Allaha adanmışlığıyla yanıyordu. Fransızların gelmesi, yeminini yerine getirme fırsatı tanıyacaktı ona.

Fas'ta sultan, duruma müdahale etmesi, Tuat vahalarını Fransız tehdidinden koruması için yalvaran tebaasına kulak veriyordu. Eşkıya Bu Amama, eğer sultan Fransızların daha içerilere girmesine izin verirse kendi cihadını başlatacağına yemin etti. Eşkıya Abdülkadir, kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmeye karar verdiği Amenokal Ahitagel'le buluşmaya İn Salah'a gitti.

Vargla'da Şamba şeyhleri, akrep yuvasına girmeye kalkan küstah ve cahil Avrupalıların nahoş ilerleyişine nasıl bir karşılık vereceklerini tartıştı.

Ahaggar'da, yani Fransızların girmeye niyetlendiği topraklarda amenokal ve soylular iki tarafın tartışmasını dinliyorlardı: İşgalcilerin öldürülmesini savunan, aşırı Fransız düşmanları Mehdi ve Attici ile ılımlı davranmayı savunan Moussa ve arkadaşı Tahir'in tartışmasıydı bu.

"Biz burada konuşurken barbar Flatters, Vargla'dan yola çıkmak üzere hazırlık yapıyor" dedi Mehdi. "Oradaki casuslarımız, onun bu yolculuk için üç yüz deve topladığını söylüyor. Amacının İn Salah'tan geçmek olduğunu bildirmiş. İn Salah İhaggarenlerindir! Bu herif, kâfirler çetesiyle bu toprakları kirletebileceğini düşünmeye nasıl cesaret edebilir! Amenokal Efendimiz kendisine, bu yolun onlara açık olmadığını söylemişti, yine de geldiler. Böyle bir küstahlık Allahın kılıcıyla karşılanmalıdır, dostça el uzatarak değil."

"Vurmak için çok acelecisin Mehdi" dedi Tahir. "Flatters'nin sandıklarının para ve hediyelerle dolu olduğunu da duyduk. En iyi Arap kanından iki beyaz atı varmış. Yarbayı elindekilerden kurtardıktan sonra, onun geçmesine izin vermek gayet mantıklı bir yol. Onun geçişinin bize hiçbir etkisi olamaz, ama serveti buyursun gelsin."

"*Buyursun gelsin* hal Yanlarında Şamba deveciler var. Onları pazaryerlerinde parayla işe alıyorlar, rahatlarını sağlayarak rüşvet veriyorlar onlara. *Şambalar!*" dedi Mehdi, tükürür gibi. "Bunlar gibilerin, şeytanın müttefiki bu heriflerin, Fransızların servetine karşılık olarak Ahaggar'ı kirletmesine izin mi vereceksiniz? Aslanın hoş kokulu nefesi onun ağzını daha tehlikesiz kılar mı?"

"Onlar sadece geçmek istiyor. Geçmelerine izin verip paralarını alalım diyorum ben!"

"Paralarını alalım, evet! Fakat onları öldürelim!" Mehdi'nin kanı beynine sıçramıştı. "Bunlar kâfir değil mi? Hangi kâfirin herhangi bir amaçla bu topraklara girmeye hakkı var? Allahın kılıcından başka bir şeyi hak eden *ikufar* var mı?"

Attici elini kaldırıp Mehdi'yi uyardı. Meseleyi dinsel konulara getirerek kazanmak olanaksızdı. Tuaregler arasında böyle laflar herkesin bir kulağından girer, diğerinden çıkardı genellikle. Attici tartışmayı pratik konulara çekmek istiyordu: Kervan yollarının hâkimiyeti İhaggarenlerin elinde olmalıydı ve yabancı bir güce asla izin verilmemeliydi.

"Bunların, gelecek son barbarlar olduğunu mu sanıyorsunuz?" diye sordu Attici. "Aralarından, Flatters şeytanından sonra Ahaggar'la ilgilenecek kimse çıkmayacak mı sanıyorsunuz? Fransızların, bugüne kadar sadece *bizim* isteğimize göre geçilen kervan yollarına karışmayacağına inanan var mı aranızda? İçinizde Fransızların bir gün köle ticaretini yasaklamaya kalkışmayacağına inanan var mı? Bunlara inanan, develerin uçacağına da inanıyordur herhalde!"

"Onlar böyle bir şey yapmaz" dedi Moussa, söylediği şeye daha o anda bile tam inanmaksızın. Aslında, Fransızların ne yapabileceği hakkında bir fikri yoktu. Ama yine de, Tuaregle-re karşı kötü niyetli olabileceklerini sanmıyordu. Fransızlar, her şeyden önce onun halkıydı; gerçi onlarla ilgili anıları aradan geçen yıllar boyunca silikleşmişti. Böyle anılara güvenilemezdi. Yine de ikindi boyunca onları savundu; çok insafsız birtakım suçlamalar yapılmıştı: Fransızlar onların erkeklerini kılıçtan geçirecek, kadınlarının ırzına geçecek, çocuklarını

katledecekti. Fransızlar kurbanlarını pişirirdi. Kuyuları zehirlerdi. Kuzey vahalarındaki hurma koruluklarını yakmışlardı.

"Ahaggar bizimdir" dedi. "Burada Fransızları ilgilendiren hiçbir şey yok. Onlar bizim ticaretimize karışmayı düşünmezler. Asla! Bunda hiçbir mantık, hiçbir gereklilik yok! Ticari kârlarını artırmak istiyorlarsa bile, o zaman Cezayir'in sonundaki kervanlara vergi koyarlar! Fransızların tarzı budur!"

"Moussa, dilinin Fransız tarafıyla konuşuyor" diye atıldı Mehdi, "ve beynini kullanmadan konuşuyor. Onlar ellerinin değdiği her şeyi çalar. Çalamadıklarını da kâfirce yöntemleri ve barbar yasalarıyla yoldan çıkarırlar. Cezayir'in en bereketli tarlalarını gasp etmediler mi? *Harratin*'leri topraklarından sürüp şehirlere gitmek zorunda bırakmadılar mı? *Harratin*'ler orada pislik ve sefalet içinde gebermediler mi? Hapishanelerini, insafsızca soydukları insanlarla doldurmadılar mı? Ellerinin değdiği her şeyi yok etmediler mi?"

"Bunların bir kanıtı yok Mehdi" dedi Tahir.

"Hayır, yeterince kanıtım var. Bunların olduğu dağa birçok defa gitmiş olan Ebu Hasan anlattı bana bunları. Aranızda onun söylediklerinden şüphelenecek biri var mı?" Söylediği şeylerle herkese meydan okuyordu. Cezayir'in kuzey illerinde uzun süre kalan saygın marabutun sözünü hiç kimse yadsıyamazdı.

"Her şey Mehdi'nin söylediği gibi." Ebu Hasan başını sallayarak onayladı; sesi kısıktı. "Sidi Feruk'u talan ettiklerinde bombaları günlerce kadınların, çocukların üstüne yağdı. Evleri yaktılar, zeytinlikleri ateşe verdiler. Ziynet takan kadınların kulakları, elleri, ayakları kesildi; gümüşleri yüzünden kolları bacakları kâfir kılıçlarıyla uçuruldu. Berberilerin bütün tarlaları yok edildi, hurma ağaçları kesildi. Hayvanlara ve araziye hiç para verilmeden el kondu. Köylere para cezaları verildi, masum insanlar idam edildi. Müslümanların, eğer Fransızlar oradaysa kendi pazarlarına girmesi yasaklandı. *Harratin*'lerin hiçbir şeyi kalmadı. O dağda yaşayanlar bunları gayet iyi bilir. Fransız çakalının bizim kamplarımıza doyduğuna inanmak için hiçbir neden yok."

"*Harratin*'ler buna müstahak" diye homurdandı Tahir. "Toprağı süren aileye utanç gelir. Onların başına gelen şey bizim için hiçbir anlam taşımıyor. Biz onlar gibi çiftçi değiliz. Fransızlar bizim toprağımızı mı alacak diyorsunuz yani? Pekiyi ne yapacaklar bu toprağı? Tarım mı yapacaklar? Saçmalık bu! Ahaggar'ın binlerce fersahında tarım yapacak hiçbir şey yok! Göçebelerin, İhaggarenlerin yollarından başka hiçbir şey yok burada."

"Hayır, tarım yapmayacaklar. Fakat ülkenin hâkimiyetini ele geçirmeye, ta tarihin başlangıcından beri bizim hâkimiyetimizdeki kervan yollarına hükmetmeye kalkacaklar! Ve sonra da köleleri durduracaklar! Köleler olmazsa kervanlar ne olacak? Kervanlar olmazsa biz ne olacağız? Yaşam tarzımız ne hale gelecek?"

"Fransızların böyle şeyler yapacağına inanmıyorum" dedi Moussa yine.

Amenokal, bu tartışmayı dinlerken takındığı sessizliği bozarak, "Eğer onların bizim kervanlarımız ya da ticaretimizle ilgili bir amaçları yoksa, Moussa" dedi, "o zaman niçin bir demiryolundan söz ediyorlar? Demiryolu, malları taşımak için değil mi? Böyle bir şey onlara Ahaggar'dan canları istediği gibi geçmek imkânı sağlamaz mı?"

Moussa bunu duyunca şaşırdı. "Buraya bir demiryolu yaparlarsa, efendimiz, onların aklından şüphe ederim" diye yanıt verdi. Sonra çömeldi ve kumda çizdiği resmi görmek için herkes uzandı. İçlerinde hemen hemen hiçbiri demiryolu ya da bir makine görmemişti; bu nedenle, Moussa'nın bilgisi değerliydi. "Demiryolu, hatırladığım kadarıyla böyle" dedi. "Tahta bloklar üzerine iki tane çelik ray döşemeleri gerek. Çelik raylar çok ağırdır, trenin ağırlığını taşıyabilsin diye. Bu rayların Fransa'da yahut İspanya'da yapılması, sonra gemilerle denizin öte yanından, parça parça getirilmesi, sonra da Cezayir'in bir ucundan ötekine kadar taşınması lazım. Aynı şey o tahta bloklar için de geçerli, çünkü kuzeyde, böyle bir hattı taşıyacak sağlamlıkta bir şey üretilmiyor. Sonra trenin kendisi var. Makineler buhar kullanarak krankları döndürür ve tre-

ni rayların üzerinde ittirir. Bunun için su lazım, çok miktarda hem de ve makineleri çalıştıracak ateşin sürekli yanması için yakacak lazım. Vargla ile güney diyarının arasında bu ihtiyacı karşılayacak su yok. Ayrıca, bir trenin yoluna devam etmesi için yakacak bir şey de yok. Ve olsa bile, büyük kum tepelerinden, Gassi Tuil'den geçmeleri gerekir ki, orada ergler günde elli adım hareket ediyor. Kumlar onların inşa edeceği her şeyi gömer. Kumun karşısında ne durabilir ki? Tren kesinlikle duramaz." Moussa başını salladı şaşkın bir halde. "Fransızların planında hiçbir mantık yok efendimiz, bunu itiraf etmem lazım."

Ahitagel bunları bir süre düşündü. "Fransızların aptal olmadığını düşünürsek, ki ben böyle bir hükümde bulunabileceğimizden hiç emin değilim, o zaman bu gerçekler, onların buraya gelmelerinde başka bir amaç olduğunu gösteriyor."

"Casuslarımız, Fransızların *tirailleur*'ler tuttuğunu söylüyor, efendimiz" dedi Mehdi. "Bir demiryolu keşfinde Cezayirli savaşçıların ne işi var? Bunun cevabı, amaçlarının düşmanca olduğudur. Düşmanlığa düşmanlıkla karşılık vermemiz lazım."

"Biz de başkasının toprağına girerken tepeden tırnağa silah kuşanmıyor muyuz?" diye sordu Tahir. "Aksi takdirde aptallık etmiş olmazlar mı?"

"Kim korkar onların tüfeklerinden? Çöl evlatlarından birinin karşısında beş Fransız nedir ki?"

"Tüfekten korkmamak aptalca ölmek istemektir" dedi Tahir. "Tüfek en adi korkağı en büyük savaşçıyla denk hale getirir. Kurşunu hissetmeyecek İhaggaren var mı?"

"Fransızlar o kadar güçlü ki onları durdurmak imkânsız" diye doğruladı Moussa. "Ben çocukken onların silahlarını gördüm. O silahlar o zaman bile korkunçtu ve şimdi daha da gelişmiş olsa gerek. En iyisi onları barışçı bir şekilde karşılamak, burada onları ilgilendiren hiçbir şey olmadığını göstermek. Bükemediğimiz bileği öpmek gerek. Eğer gelmek istiyorlarsa, yapacağımız hiçbir şey onları durduramaz."

"*Yapacağımız hiçbir şey onları durduramaz*, ha?" Mehdi bu sözleri yavaş yavaş, alayla ve küçümsercesine tekrarladı. "Şim-

di bu, gerçek bir çöl evladının konuşması mıdır, yoksa zayıf, yenik bir çocuğun ağlaması mı? Aslan ısırsın diye etini göstereceksin, sonra dişlerinin sana batmasını kendi rızanla kabul edeceksin, öyle mi? Fransızların güçlü olup olmamasının burada hiçbir anlamı yok. Gücün onların yapacağı yolculuğa bir yararı yok. Burada yeterli su yok. Öyle çok sayıda geliyorlar ki bu durum onları savunmasız hale getirecek, diğer tüm düşmanlarımız gibi. Çöl onların enerjisini tüketecek ve biz de kalanların işini bitireceğiz."

"Onları öldürmenin neresi şerefli?" diye sordu Moussa.

"Davet edilmediği yere girmenin neresi şerefli peki?" diye karşılık verdi Mehdi. Grubun önünde öfkeyle bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu. "Mantık ve tartışma, korkakların ayağındaki bukağılardır. Eğer Moussa'da Fransızların karşısına çıkacak cesaret yoksa, hiç olmazsa bu bahanelerin ardına gizlenmeyi bıraksın. Belki de damarlarındaki Fransız kanı biraz fazla kuvvetli. Belki de onların hesabına çalışıyor."

Moussa, Mehdi tepki gösterecek fırsat bulamadan ayağa kalktı ve kılıcının keskin olmayan tarafını kuzeninin kafasına indiriverdi. Mehdi bağırarak sırtüstü devrildi serseme dönmüş bir halde. Ama düştüğü hızla tekrar ayağa kalkmış, öfkeyle kılıcını çekmişti.

"*Durun!*" diye gürledi amenokal ve çadırda birden bir sessizlik oldu. Moussa ile Mehdi öfkeyle birbirlerine bakıyordu fakat öfkelerine hâkim oldular. Ahitagel'in sözleri bir kırbaç gibiydi. "*Cemaat*'te dövüşmek affedilmez bir suçtur."

"Bana hain demek de affedilmez bir suçtur" diye atıldı Moussa.

"Şanslı bir vuruştu kuzen" dedi Mehdi dişlerinin arasından. "Bitirmemiz lazım bu..."

"Hayır, *hiçbir şeyi* bitirmeyeceksiniz" dedi Ahitagel. "Yeterince derdimiz var zaten; bir de aramızda hırgür çıkarmaya gerek yok."

Amenokalin kafası çok karışıktı. Yapılan tartışma sonucunda fikirleri netleşmemişti. İçgüdüleri ona, davetsiz gelenlere acımasızca davranması gerektiğini söylüyordu, çünkü bu

keşif gezisine izin verirse bunların ardından başka Fransızların geleceği kesindi. Fakat onları durdursa, hepsinin öldürülmesini emretse sonuç farklı mı olacaktı? Fransızlar sayıca çok ve intikamcı değil miydi? Peçeliler savaşta tek başına onların karşısında direnebilir miydi? Tarihten bilinen, Ahaggar'ın daima Tuareglerin dokunulmaz, yaklaşan herkesi korkutan kutsal barınağı olduğu, buranın kervanlarına ve her şeyine soylu İhaggarenlerin tartışmasız hâkim olduğuydu. Bu kutsal barınağı savunmayı, kesinlikle kendilerinin kılmayı daima başarmışlardı. Düşmanlarının yüzlerini daima tanımış ve anlamışlardı. Şimdi bu üstünlükleri tehlikedeydi. Kötü bir şeylerin olacağını sezmekten kaynaklanan bir kedere kapılmıştı.

Ayrıca, genç Moussa muammması da Ahitagel'i düşündürüyordu. Moussa, on yıldır Ahaggar'da yaşıyor olmasına ve Ahitagel'in kuzeni olan Serena'dan gelen kanına karşın, yine de kısmen Fransız'dı. İnsan doğuştan gelen gerçeğini değiştirebilir miydi? Ahitagel, Moussa'nın İhaggarenlere el kaldırabileceğini sanmıyordu. Fakat onu yine de düşündüren şey, Moussa'nın Fransızlara da el kaldırabileceğini sanmamasıydı. Onun bağlılığı bölünmüştü. Moussa'nın varlığı bile soruna yol açabilirdi. Bir bölünmenin belirtileri görülmeye başlamıştı zaten.

"Söylediklerinizi dinledim" dedi bekleyen *cemaat*'te. "Şimdi İn Salah'a gitmem lazım. Türkler oraya temsilciler göndermiş, İtalyanlar da. Bizim kararımızı etkilemek isteyen başkaları da var. Anlaşılan, herkes birdenbire bu Şeyh Flatters'yle ilgilenmeye başladı. Atacağımız adıma çok dikkat etmemiz lazım." Mehdi itiraz etmeye kalkıştı, fakat amenokal onu bir el işaretiyle susturdu.

"Moussa, benim acilen ilgilenmem gereken başka meseleler de var. Ama maalesef ben onlarla meşgul olamayacağım. Bu yüzden, yerime seni görevlendiriyorum. Admer'e gideceksin, Kel Ovilerle bir araya geleceksin ve yıllık tuz ticareti hakkında görüşmede bulunacaksın. Daha başka işler de var ve onları seninle bu akşam konuşacağım."

"Fakat efendimiz, Fransızların karşısına benim çıkmam lazım! Onlarla benden başka kimse konuşamaz ki! Onların bu konudaki niyetini anlamanıza yardım edebilirim ben!"

"Onlarla daha önce Arapça haberleştik" dedi Ahitagel. "Yine öyle yapacağız. Ve beni iyi dinle. Onların bu konudaki niyetini öğrenmemiz gerekmiyor. Onlar bizim niyetimizi öğrenmek zorunda. Şimdi dediğime itaat et; senin Admer'de bulunmanı istiyorum."

Gitmek üzere kalktı. Tartışma bitmişti.

Yedi

"Tanrım, ne güzel."

Paul deVries, Fransa'nın bildiği dünyanın en güney ucundaki bir kum tepesinin üzerinde duruyordu; karşısında gizemli, sakin bir örtü gibi uzanıp giden uçsuz bucaksız çölün görüntüsüyle kendinden geçmiş gibiydi. Yanında Remy Cavour vardı. Güçlü kuvvetli ve tıknaz çavuş ondan bir baş kadar kısaydı. Çalı gibi sık siyah saçları, parlak gözleri ve koyu renk bir cildi vardı. Fransa'dan gelirken gemide tanışmışlardı. Paul diğer subayları soğuk bulmuş, onlarla konuşmakta zorlanmıştı. Remy, Paris'in varoşlarından, pervasız tavırlı, genç teğmenin hemen hemen tam zıddı bir astsubaydı ve Paul'den on yaş büyüktü, fakat yakın bir ilişki kurmuşlardı. Remy, Paul'ün, deVries ailesinden olduğunu öğrenince "Kraliyette en yakın olduğum kişi sensin; yalnız, küçükken bir gün, imparatorun atının bıraktığı pisliğe basmam sayılmazsa" diyerek onu kızdırmıştı.

Arkalarında ve aşağılarında Vargla kasabasını görüyorlardı; yarım milyondan fazla hurma ağacının, büyük Sahra'yı uzakta tutmak için dikilmiş gür ve yemyeşil bir ormanın bulunduğu bir vahaydı burası. Sahra kasabalarının en eskisiydi bu; parlak beyaz kumların üzerinde, bir düzlüğe kurulmuş güzel bir yerleşim yeriydi. Güneye ve batıya doğru, engebeli bir plato yükseliyordu. Kuzeyde bir *şot,* yani normalde kuru bir tuz gölü vardı. *Şot*'tan buharlaşan su, kenarları kuruduğunda kabuk gibi kıvrılan, donup kalmış beyaz mercanlar gibi parlayan yoğun tuz birikintileri bırakmıştı ve büyük hilal şeklinde dikilmiş hurmalarla hoş bir kontrast oluşturuyordu. Cezayir Sahrası'nın kuzeydoğusunda Büyük Doğu Ergi'nin ya da kum denizinin bir kısmını oluşturan sıra sıra kum tepelerinin sonu vardı.

Kasabanın etrafı, yağmacıların girmesini önlemek için bir hendek ve iki sıra surla çevriliydi. Ortasında, merkezi pazaryeri olarak kullanılan büyük ve sütunlu bir meydan ve bunu çevreleyen, içleri karanlık ve serin, küçük dükkânlar vardı. Meydanın iki yanında camiler yer alıyordu. Bunların üzerinde de, müezzinler müminleri ibadete çağırdığında vahanın üzerinde süzülen, ipnotize edici Kuran sözcüklerinin kaynağı olan muhteşem minareler yükseliyordu. Pazar kurulduğu günler her yönden gelen insan kalabalığı vahaya iner, mallarını değiş tokuş eder, gevezelik yapar ve sıcak günü geçirirlerdi. Çölün her tarafından yüzler ve giysiler, Paul'ün daha önce hayaline bile getiremeyeceği görüntüler, sesler ve kokular, hayatında hiç tatmadığı yiyecekler, hiç görmediği bir büyü, hiç duymadığı müzikler vardı burada.

Remy, Paul'ün çölü seyreden bakışını gördü. "Sabırsızlanıyorsun, değil mi?"

"Kaderimin orada olduğunu hissediyorum."

Remy hafifçe güldü. "Duyduğuma göre, garnizonda büyük ihtimalle sineklerden başka bir şey bulamayacaksın."

"Sinekler beklemekten iyidir. Bir kervanı organize etmek, çok berbat bir şey." Paul, seferin levazım işinde görevlendirilmişti. Bu işte ona anlatılamayacak denli büyük yardımlarda bulunan yeni yardımcısı Hakim vardı; giysileri yırtık pırtık ve şekerli çay içmekten dişleri çürümüş, bir deri bir kemik bir Şamba'ydı bu. Erkekten ziyade bir çocuktu henüz, ama hem Fransızca hem Arapça konuşuyor ve gizemli sokaklardan oluşan labirentlerde, bir insanın isteyebileceği her şeyin nerede bulunacağını biliyordu sanki.

Paul, Yarbay Flatters'nin hazırladığı ana listeye göre çalışıyordu. Adam onun yaptıklarını her gün denetliyor, her masrafa itiraz ediyordu. "*Trop cher!*"* diye homurdanıyordu sürekli, pahalı olsa da olmasa da ve Paul daha iyisini yapacağına söz veriyordu.

* Fr.: Çok pahalı. (ç.n.)

Ama ne kadar çok çalışsa da iş ağır yürüyordu; büyük miktarda mal almak hiç kolay bir şey değildi; Paul bu işin kolay olacağını düşünmüştü halbuki. Paul ya da Hakim pazaryerlerinde dolaşıp, aradıkları türden bir mal hakkında soruşturma yapıyordu. Bunun ardından araştırmalar, sonra da uygun tüccarla tanıştırılma faslı geliyor, tüccar da parlak laflarla, kendi mükemmel ticari ününden ve ona rastladığı için Paul'ün çok talihli olduğundan söz ediyordu. Paul bu kendini takdim faslı sayesinde, tüccarlar hakkında hüküm vermeyi hemen öğrendi: Adam ne kadar ahlaksızsa, iyi ününü betimleyen sözler o kadar parlak oluyordu.

Fakat tanıtım için bir gün yetiyordu. O tüccarı ancak ikinci gün dükkânında ziyaret ederlerdi. Adam malının üstün niteliklerini sayar ve çölün hiçbir yerinde bundan iyisinin bulunamayacağı yolunda garantiler verirdi. Onlara çay ikram eder, vaha hakkında hikâyeler anlatırdı. İkinci gün de bundan ibaretti. Üçüncü gün Paul ve Hakim, eğer koşullar elverişliyse battaniyeleri ya da koyunları yahut söz konusu malları ancak şöyle bir görüverirler, ama mal sahibi duymak istediği iltifatların dışındaki hiçbir söze hoşgörü göstermezdi. Malı satın alanlar o gece, bu hazinelerin gerçek değeri hakkında derin derin düşünmek zorunda kalırdı. Ancak dördüncü gün, kahkahaların kötü niyet ithamlarına yahut ebeveynler hakkında sorulara karıştığı uzun oturumlarda, çayların eşliğinde fiyat konuşulurdu. Pazarlıkların çoğunu Hakim yapardı. O, makineli tüfek gibi hızlı bir Arapçayla tutkulu bir şekilde konuşarak çetin pazarlıklar yapmak için doğmuştu. Paul, Hakim'in sayesinde, Fransa'nın her şeye normalin dört ya da beş katı yerine, yalnızca iki katı para harcadığından oldukça emindi.

Kesin bir fiyata varmak için bir yahut iki gün daha gerekebilirdi. Ondan sonra da miktarlar ve koşullar için yeni tartışmalar patlak veriyordu. Tüccar inleyerek, ellerini ovuşturarak, bu alışveriş yüzünden kendisinin ve çocuklarının düşeceği yoksulluğu dile getirerek feryat ediyordu. Nihayet fiyat kesin olarak saptandıktan sonra, alıcılar en son teslim ko-

şullarının düzenlenmesine geçiyorlar, yalnız bu arada tüccarın, aynı mal için başka bir pazarda daha iyi bir fiyat verildiğini duyduğunu öğreniyorlar ve ilk anlaşma geçersiz oluyordu, tüm bu süreç boyunca çabucak olup biten tek şey de buydu. Yarbay kervana mal alımındaki bu korkunç yavaşlık karşısında öfkeyle patlıyor ve Paul yeni baştan başlıyordu. Sabrın kurnazlıktan daha önemli olduğu bu işte, insanı çıldırtan bir tekrar vardı. Sabırsızlık asla iyi sonuç vermiyordu. Paul işi hızlandırmaya çalıştıkça, her şeyin daha da yavaşlamasına yol açıyordu.

Bir gün öğleden sonra, alışveriş yaparken yesinler diye bir avuç hurma almak için nerdeyse yarım saat harcayan Hakim'e çıkıştı.

"*Oui,* patron" dedi Hakim sevimli bir ifadeyle, "ama böylece hurmalar daha eskidiğinden, şimdi daha iyi oldu; sence de öyle değil mi?" Paul suratını buruşturdu ve Hakim onun hoşnutsuzluğuna güldü. "Böyle söylediğim için lütfen bağışla patron, ama daha yavaş düşünmesini öğrenmelisin. Bir kum tepesi on beş günde oluşur mu?"

"Evet, yapan Varglalı bir Arap'sa oluşmaz tabii" dedi Paul.

Bir akşam, işleri bittikten sonra Paul ile Remy, Hakim'in peşinde pazardan geçerlerken Hakim Paul'ü kolundan çekti. "*Regardez!*"* dedi heyecanla, parmağıyla bir yeri göstererek. Köşe başında, çevresine büyük bir kalabalık toplamış bir gösterici vardı. Onlar da yaklaşıp seyrettiler; adam yüzünü yukarıya çevirmiş, iki akrep adamın alnından ve yanağından, çalı gibi siyah sakalının oluşturduğu yumuşak ormana doğru ilerliyordu. Hayvanlar narin ve biraz dengesiz hareketlerle yürüyordu. Adam birden korkunç bir feryat kopardı. Gözle görülmeyecek kadar hızlı bir hareketle akrepleri yüzünden çekip aldı, bir tanesini kalabalığa doğru atınca insanlar kaçıştı. Aynı anda diğerinin kuyruğu ile kıskaçlarını kopardı, hayvanın kıvranıp duran gövdesini ağzına attı ve belirgin bir zevkle ye-

* Fr.: Bakın. (ç.n.)

di. Bu hem heyecan verici hem de çok iğrenç bir şeydi ama hiç kimse seyretmekten kendini alıkoyamıyordu. Paul'ün fark etmediğiyse, ilk akrebin onun durduğu yere doğru geldiğiydi. Remy bunu gördü ve hafifçe sırıttı. Bir şey söylemeden, birkaç adım geri çekilerek teğmeni akrebe bıraktı. Paul panik halinde bile belli bir zarafetle hareket etti ama kaçmaya çalışırken kötü bir şekilde düştü yine de. Kuyruğu havada, fakat iğnesi az önce göstericinin etinden çıktığı için zararsız olan eklembacaklı hızla kaçtı. Eğlenceye bir *kâfir*'in de katılmasından hoşlanan kalabalık, Remy'nin önderliğinde bağırarak hoşnutluğunu ifade etti. Paul toparlanıp kalkar, gülerek ve yüzü kızararak üstünü başını silkerken, gösteri yapan adam, kaçkın akrebi avcuyla kapıp ağzına attı.

"Seni nasıl subay yaptılar, bir daha söylesene bana" diyerek güldü Remy. "Bir gün ben de subay olmak istiyorum ama sanırım ben farklı yollardan geçerim."

Paul ile Remy fırsat bulduklarında hurma ağaçlarının altındaki muazzam bahçeleri keşfe çıkıyor, sulama için yapılmış derin su kanallarına yukarıdan bakan yollarda geziyorlardı. Suların hafifçe fokurdayarak aktığı küçük su kanalları, çalışırken şarkılar söyleyen, geniş omuzlu ve kambur erkek köleler tarafından açılıyordu. Kölelerin şarkıları, kuşların cıvıltısına ve rüzgârın hurma yapraklarında çıkardığı sese karışıyordu. Vaha her türlü sesle doluydu ve pazarlar kapalı olduğunda, sıcak günü geçirmek için mükemmel bir yerdi.

Ortalıkta hiç kadın görmüyorlar, ancak karanlık kapı içlerinde yahut evlerin damlarında birbirine sokulmuş sessiz çarşaflar, bir erkek onlara doğru bakınca çabucak sakınan şekiller görüyorlardı sadece.

"Ben daha önce bu orduyla Meksika'dan İtalya'ya kadar birçok yerde bulundum" dedi Remy düşünceli bir ifadeyle. "Gittiğim yerlerin hiçbirinde, bir kadının eteğinin altını ve bir şişe romu bulmam yirmi dakikayı geçmezdi. Ama bu kadınlar sanki cüzamlı gibi."

"Onlar erkeklerin bakması için değil" dedi Hakim kibarca omuzlarını kaldırarak. "Siz onları unutun en iyisi."

Paul bir gün Flup'u buldu.

Alçak kapıdan geçmek için başını eğerek bir dükkâna girmiş, dükkân sahibini selamlamış, dükkânın arkasındaki kümeste duran tavuklar için pazarlık yapıyordu. Hakim'i karıştırmaksızın, çok yetersiz Arapçasını geliştirmek amacıyla, kendi başına konuşmaya girişti.

Tüccar sinirli görünüyor ve ona bir şey satmak istemiyordu. Paul birkaç sözcükten ötesini anlamadı ve Hakim'e dönmek zorunda kaldı. Yardımcısı, adama bazı sorular sorup, zaman zaman onunla tartıştı ve bu da tüccarın daha çok inat etmesine yol açtı. Sonunda adam avcuna bir yumruk atıp ayağa kalkarak, tartışmanın bittiğini belirtti. Hakim, belirgin bir tedirginlikle Paul'e döndü. "Üzgünüm patron" dedi sıkılarak. "Tavuklarını satmak istemiyor."

"Bunu *biliyorum* zaten Hakim. Ama *niçin* satmak istemiyormuş ki?"

Hakim o an uygun bir yalan bulamadığı gibi, kibar olmayı da beceremedi. Aklı gerçeğe takılıp kalmıştı. "Ölüleri doyurmanın bir anlamı yok diyor, patron. Vargla'da tavuk çok kıt."

"Söyle ona, ben ölüleri falan doyurmuyorum" diye emretti Paul. "Yarbayın kervanını doyurmaya çalışıyorum."

"Söyledim patron."

"Ee?"

"İkisi aynı şey diyor."

Böyle bir görüşü dile getiren ilk tüccar değildi bu. Vargla'nın her tarafında, keşif gezisine çıkanların yok olacağı yolunda söylentiler duyuluyordu. Pazarlarda, sonuncu adamın güneye yapılan yolculuğun kaçıncı gününde öleceği hakkında bahislere giriliyordu. Ama söylentiler almış başını gidercken tüccarların çoğu, mallarının kaderiyle değil, ne kadar satılacağıyla ilgiliydi.

"Bize tavuk lazım Hakim. Ona daha çok para teklif et."

"Denedim patron. Ama bu ahmak herif tavukları kadar akılsız. Tavuklarımı sizin paranıza tercih ederim diyor."

Bu konuda daha fazla zorlamanın yararsız olduğunu gören Paul omuz silkti ve gitmek üzere döndü. O sırada dükkânın

arkasında büyük bir gürültü koptu; yüzlerce tavuk panik içindeydi. "*Flup!*" Tüccar bu ismi küfreder gibi söyledi. Yerinden fırlayıp arkaya koşarken Paul ile Hakim de peşinden gittiler; ne olduğunu merak etmişlerdi.

Duvarla çevrili avluda kıyamet kopuyordu. Her tarafta, paniklemiş hayvanların kanatlarıyla kaldırdığı yoğun tozların içinde tüyler uçuşuyordu. Tüccar bunların ortasına daldı; tavukları yolundan itiyor, boyuna küfrediyordu. Tiz bir köpek ciyaklaması duyuldu ve hemen ardından tüccar elinde sıska bir enikle çıktı. Hayvanın kuyruğu hızlı hızlı sallanıyordu ve dişleri, kendisinin iki katı büyüklüğünde bir tavuğun boynunu sımsıkı kavramıştı.

Tüccar eniğin suratına çok sert bir tokat attı. Acıdan ciyaklayan hayvan ağzındakini bıraktı. Tüccar, köşeye dayalı bir kamış sopa gördü. Kaptı ve hırsıza vurmak üzere kaldırdı.

"*Arrêtez!*" Paul öne doğru bir adım attı. Tüccar durakladı. Adam Paul'ün bakışını görünce kararını verdi. Hayvanı ensesinden tutup Hakim'e bir şey söyledi ve köpeği Paul'e fırlattı. Köpek titriyordu, pire torbası gibiydi ve kocaman açılmış gözlerle Paul'e bakıyordu.

"Ne dedi?" diye sordu Paul, Hakim'e.

"Dedi ki, patron, köpeği zaten öldüreceğinden, bunu yapmanın en iyi yolu onu ölü bir adama vermekmiş. Buradan hâlâ tavuk alamazmışsın ama köpeği parasız alabilirmişsin."

Paul güldü ve korkmuş hayvanı tutup yukarıya kaldırdı. "Pekâlâ Flup" dedi, "ölüm mahkûmlarından en az birinin yıkanmaya ihtiyacı var."

Flup biçimsiz bir şeydi; altın sarısı tüyleri hoştu, ama kulakları çok sarkık ve patileri tuhaf biçimde kocamandı. Tüyleri kirden birbirine yapışmıştı ve yıkanmaya, gururu kırılmış gibi tahammül etti. Sokakta yürürken hep Paul'ün peşinden gidiyor, sepetlerin, yiyecek kutularının içine giriyordu ve birçok kez kurtarılması gerekti. Flup keşif ekibindekilerin gözdesiydi, verdikleri yiyeceklerle ve kulaklarının arkasını kaşıyarak onu şımartıyorlardı. Ama köpek bir gün, zaten geçinmesi çok zor bir adam olan Yarbay Flatters'ye kendini neredeyse geberttirecekti.

Yarbay, Vargla'nın ağası Abdülkadir bin Amar'ı, ağanın maiyetindeki önemli kişileri ve yerel garnizonun yüzbaşısını çadırında bir yemeğe davet etmişti. Hazırlıkları tamdı. Müzik ve nefis bir çay olacaktı. Yarbay kesilecek koyunları bizzat seçti ve aşçıya gayet ayrıntılı talimatlar verdi. Yarbayın emir eri Brame, elindeki sınırlı malzemeye nazaran gayet güzel bir masa hazırladı.

Şerefe kadehler kaldırıldı ve yarbayla konukları yerlerine oturdular. Aşçı büyük bir gösterişle girdi ve üzerinde buharlar tüten kızarmış etten karşı konulmaz güzellikte bir koku yayıldı. Yarbay ete baktı ve ender gülümsemelerinden biri belirdi yüzünde. Aşçıyı teşekkürlerle gönderirken, Fransa'nın dışında bundan daha yumuşak koyun eti bulunamayacağından emin olduğunu ekledi.

Flup o gün ikindi vakti, kampta yatacak en iyi yerin yarbayın çadırı olduğuna karar vermişti. Nöbetçinin yanından ve çadırın dış perdelerinin arasından sıyrılıp, yarbayın portatif karyolasının tam altına yerleşti. Bir sürü insanın girip çıktığı Paul'ün çadırında kalabalığa alışmıştı ve bu yüzden, hiçbir şey uykusunu bozmadı. Fakat aşçı koyun etini getirince, etin hoş kokusu duymazdan gelinemeyecek kadar kuvvetliydi.

Konuklarıyla konuşmaya dalmış olan yarbay, Paul'ün henüz sofra adabını öğretemediği köpeği fark etmedi. Hayvan, bir yavru köpeğe göre büyük olan ön patileriyle yemek masasının kenarına zorlukla tutunup iki ayak üstünde, burnu da masanın hizasından yukarda, duruyordu ve kuyruğu müthiş bir beklentiyle faaliyetteydi.

Birden irkilen yarbay gereğinden fazla hızlı ayağa kalkarken kalçası masaya çarptı. Bu kesik hız onun dengesini yitirmesine yetti. Yarı oturur, yarı ayakta, arkaya doğru sendeledi. Düştü ve çadırının tentesini tutan tahta direğe çarptı. Direk kırılarak çadırın, çadırla beraber ağanın ve maiyetindekilerin, yüzbaşının ve emir erinin ve diğer her şeyin devrilmesine yol açtı.

Çadırın dışında, suçun, yaptığı yemekte olduğunu düşünerek dehşete kapılan aşçı büyük bir telaşla, girişin nerede oldu-

ğunu arıyordu. Karanlıkta her şey karmakarışıktı. Sonunda kapıyı buldu ve nöbetçiye bağırarak yardıma çağırdı. İkisi birlikte çadırın kenarını kaldırdılar.

Flup, yarbayın koyun etini dişleriyle sımsıkı kavramış halde, açılan boşluktan hızla dışarı fırlayıp gecenin karanlığına karıştı.

Bundan sonraki birkaç gün boyunca gerek Paul, gerekse Flup dışarı çıkamadı; Paul böylesinin daha akıllıca olacağını düşündüğünden, Flup'sa Paul'ün çadırına zincirlendiğinden ötürü. Paul, yarbayın o köpeğin kimin olduğunu bile bildiğinden emin değildi, fakat onlarınki gibi küçük bir kampta bu tür şeylerin haberi hızlı yayılırdı. Gerçi yarbay her zamankinden daha huysuz görünmüyordu.

Bu olaydan ancak birkaç gün sonra, Paul'le erzak işinin gidişatını konuşmayı bitirdiklerinde yarbay bu konuya değindi. Flatters çıkabileceğini söylemiş, Paul de çadırdan çıkıyordu.

"Bu arada, Teğmen" dedi yarbay. Paul durdu ve döndü.

"Evet Komutanım?"

Flatters bir şey yazıyordu ve genç subayı, yazısını bitirinceye kadar bekletti. Kalemini bıraktı, küllenmiş közler gibi için için yanan gözleriyle Paul'e baktı.

"O köpeği bir daha görürsem" dedi Flatters, "vurdururum."

Paul huzursuz bir şekilde kıpırdanıp duruyor, ne diyeceğini bilmiyordu. Sonunda başıyla onayladı. "Baş üstüne Komutanım."

Paul'ün elbette hayvandan kurtulmak gibi bir niyeti yoktu. Bu sadece bir eğitim meselesiydi. Gece olunca çadırından çıkıyor, devesini semerliyor ve köpeğe çuval dersini veriyordu. Paul onu devenin yan tarafına astığı bir çuvala, ilk önce arka ayaklarını sokarak koyuyordu. Flup bundan nefret ediyor, Paul deve sürerken kıvrana kıvrana çuvaldan çıkıyor ve yere düşünce acıyla abartılı bir feryat koparıyordu. Paul onu her seferinde sabırla yerden alıp yine çuvala koyuyor, kurutulmuş et veriyor ve sonra deveyle giderlerken okşayıp cesaret verici tatlı sözler söylüyor, köpek de onun yumuşak sesiyle sakinleşiyordu.

Sonunda Flup çuvaldan hoşlandığına karar verdi. Devenin yan tarafı sıcaktı, sarsıntısızdı ve uyuklamak için mükemmeldi. Sonunda rahat bir pozisyon buldu. Tıpkı bir insan gibi, arka bacaklarını katlayarak kıçının üstüne oturuyor, ön patilerini de, çenesini dayayacağı bir yastık oluşturan çuvalın kenarına koyuyordu. Bunun epeyce iyi olduğunu düşündü Paul, çünkü çuvalın ağzını kapatmazsa, dışarıdan bakınca Flup'un iki ön patisinin arasına dayalı siyah burnundan başka bir yeri görülmüyordu.

Hakim, Paul'ün sabırlı eğitimini şaşkınlıkla seyrediyordu. Alt tarafı bir köpek için amma da çabaydı bu! Patron bir sopayı elinden geldiği kadar uzağa fırlatıyor, sonra sopayı geri getirince köpeğe nefis bir parça et veriyordu. Hakim bunu ilk kez gördüğünde merakına engel olamadı. Kayıtsız bir tavırla gitti ve sopanın bir özelliği olup olmadığına yakından, gizlice bir baktı. Değersiz bir hurma dalından başka bir şey değildi. Bunu ve köpeğin yere yatıp, Paul yürüyünce hareket etmediğinde de et kazandığını görünce, yaptığı tek şey omuzlarını kaldırmak oldu. Hakim'in en çok kafasını karıştıran şey buydu; onun bildiği köpekler yatıp da yerinden kımıldamadığı zaman ödüllendirilecek olsa, Vargla'da yaşayan insanlara yiyecek bir şey kalmazdı.

Birinde Paul, Şamba'ya, bu köpek hakkında ne düşündüğünü sordu. Hakim her zamanki nezaketiyle bir an düşündü ve ciddi bir samimiyetle yanıt verdi. "Allah şahidimdir ki" dedi, "bu harika bir köpek olacak; gerçekten büyük bir köpek olacak bir gün." Sustu ve Flup'a baktı. "Ama bugün için, patron, bu hayvan kocaman ayakların üzerinde bir ağız sadece."

Gece geç vakit, Paul'ün işleri ve Flup'un çuval dersleri bittikten sonra ikisi uzun yürüyüşlere çıkıyordu. Ay ışığında kum tepelerini keşfediyorlar, yumuşak ve soğuk kumların içinde çabalaya çabalaya tepeye çıkıyor, orada oturup dinleniyor, çevrelerindeki, ayın altında ipek gibi görünen sakin kum tepelerinin güzelliğini sessizce seyrediyorlar, sonra rüzgâr almayan dik yamaçtan aşağıya doğru koşarak, yuvarlanarak, ta dibe kadar delicesine bir yarışa girişiyorlardı.

Paul hayatında bu kadar yoğun çalıştığı bir dönemi bilmiyordu ama garnizondan olabildiğince uzak kalmayı öğrendi. Vargla garnizonu, Fransa'nın diğer tüm garnizonlarından çok daha güneydeydi. Dünyadan soyutlanmışlığın belirtileri askerlerde görülüyordu; sert ve kabaydılar; disiplinleri gevşek, üniformaları da davranış tarzları gibi biçimsizdi. Keşif ekibindekiler ile garnizonun askerleri arasında bir hoşnutsuzluk, düşmanlık sınırına doğru yaklaşan, ürkütücü bir gerginlik vardı. Paul karargâh amirini iş gereği her gün en azından bir kez ziyaret etmek zorundaydı ve adamın davranışını rahatsız edici buluyordu. Adam hurma şarabı kokuyor ve Paul'e ya donuk bir acımayla bakıyor ya da Paul ona yaklaşırken gözlerini kaçırıyordu.

"Yanlış bir şey mi var Çavuş?" diye sordu sonunda Paul. "Seni gücendirecek bir şey mi yaptım?"

"Yanlış mı? Hayır, hiçbir şey yok Teğmenim. Ben giyotinin altında uyuklayan birini gördüğümde hep böyle davranırım, hepsi bu. Bir terslik olmasından endişelenirim." Ağzında geveleyerek söylemişti bu lafları ve kendi esprisine güldü. "Ben sizin yerinizde olsam bu kutuları, battaniyeleri falan bırakır, bunların yerine daha çok mermi yüklerdim."

"Başımızın derde gireceğinden bu kadar emin misin?"

"Dert mi? *Merde,* Türkler sizin ölüm emrinizi çoktan imzaladı, Tuaregler de mühürledi. Çöldeki bokböcekleri bile biliyor bunu da, sizin yarbay bilmiyor bir tek."

"Sen sarhoşsun" dedi Paul sertçe. "Bu küstahlığın yüzünden seni askeri mahkemeye verebilirim."

Adam alaycı bir tavırla bağırdı. "Çok parlak bir tepki olurdu yani, *Komutanım.* Bunu St. Cyr'den öğrenmişsinizdir, iddiaya girerim. Disiplin ve biçim; gerçekleri boş ver." Kendi kendine güldü. "Bu arada, ben henüz sarhoş olmadım Teğmenim; bir saat sonraki sarhoşluğumun yanında bu hiç kalır. Ve ondan bir saat sonrasında da leş gibi kokarım. Zor yürürüm. Daha da sonra –evet, sabah uyanacak kadar talihsiz olursam– baştan başlarım. Bu Tanrının unuttuğu yerde içkiden zevkle geberip gideceğimi kabul ediyorum. Karnıma bir Tuareg mız-

rağı yemekten iyidir. Kesin bir şey varsa, Teğmenim, ikimiz de yaşlanmadan öleceğiz."

"Tuareglerin bize dokunacak gücü yok."

"Hah! Sizin tüfekli erleriniz onların umurunda değil. Göremediğiniz şeyi vuramazsınız çünkü. Onlar sizin dikkatiniz gevşeyene, siz başka yere bakana kadar bekler. Karşınızda olduklarını sanırsınız, arkanızdadırlar. Yahut gece gelecekler sanırsınız, öğlen gelirler. O piçlere bir tek konuda güvenebilirsiniz Teğmenim, sizin güçlü tüfeklerinizin önüne çıkmak-sızın bağırsaklarınızı deşmenin bir yolunu bulurlar."

"*Le cafard*"* dedi daha sonra Remy, Paul ona bu konuşmayı aktardığında. "Çöl deliliği." Afrika'da hiç bulunmamıştı ama, bir sürü uzak diyarı ve oralarda insanların başına gelenleri görmüştü. "Birçoğu buna yakalanır. Bütün gün kara kara düşünmekten başka yapacak hiçbir şeyleri yoktur. Zaman onların aleyhine çalışır. Burada işler daha da beter, çünkü içki leş gibi kokuyor ve hiç kadın yok. Burası insanları tüketiyor. Götleri bile kumdan yara olmuş."

"Ben çölün bana böyle bir etki yapmasına asla izin vereceğim" dedi Paul. "Böyle bir şey olacağına eve dönerim daha iyi."

Remy, Paul'ün safça heyecanıyla hafifçe alay etmekten kendini alamıyordu. "Bence sen çölü birazcık farklı bir yerden görüyorsun. Bir bakalım, senin bakış açını anlayabilmiş miyim? Pazaryerinde, bulut halindeki sinekler ile dilenciler, çürümüş sebzelere karışmış deve bokunu yemek için birbiriyle yarışıyor. Onların sindiremediği ne varsa aşçı topluyor. Tükürüğüyle gayet hoş bir şekilde baharatlandırıyor ve bunu, kuskus, çakıl ve kumdan oluşan bir karışımın üstüne yayıyor. Sonra bunu, herkesten istediği fiyatın altı katına senin tabağına koyuyor. Sen ne yediğini biliyorsun –onu bunları hazırlarken *gördün* çünkü– ama yine de hoşuna gidiyor, çünkü egzotik bir şey bu."

* Fr.: Can sıkıntısı. (ç.n.)

"Aşağı yukarı." Paul gülümsedi. "*L'haute cuisine d'Afrique.*"* Remy kahkaha attı.

Paul'ün kum tepelerinin üzerinden gördüğü çöl, garnizonun çölü değil, yengesi Serena'nın hikâyelerindeki çöldü; yiğit savaşçıların ve büyük bir yazgının uçsuz bucaksız tablosuydu. Paul belki de kendini, kasabanın dışındaki düzlükte yavaş yavaş oluşan büyük kervanın toplanmasına yardım eden birinden ziyade, omuzlarında Fransa'nın kaderini taşıyan biri gibi hissediyordu. Kışın kumları savuran soğuk rüzgârlarda şerefi, arkalarında kalan garnizonun perişan askerlerinin ebediyen yitirdiği şerefi hissediyor gibiydi.

"Bana Tuareglerden bahset" dedi Paul Hakim'e, yola çıkmadan bir önceki gece.

Kendisine danışılmasından hoşnut olan Hakim ciddi bir yüzle başını sallayarak onayladı. "Herkes gayet iyi bilir ki patron, Tuareglerin bütün âdetleri aşağılıktır. Onlar dağ koyunlarıyla çiftleşir, erkeği, kadını. Erkekleri yüzlerini gizler, çünkü kendi kadınlarının bile bakamayacağı kadar çirkindirler. Kadınları utanmazdır ve başörtüsüz gezerler. Hepsi hırsız, eşkıyadır, her biri. Hatta çocukları bile. Onların arasında şeref diye bir şey yoktur. Seni resmen çadırlarına davet ederler, sen onların misafirperverliğine kadeh kaldırırken senin her şeyini çalarlar, sonra seni uyurken öldürüp akbabalara bırakırlar. Onlar Allahsızdır patron, *kâfirlerden* de aşağılıktır onlar."

Hakim kendini tuttu ve eliyle ağzını kapattı hemen. "Affedersin patron. Dilim çok hızlı gitti ve beynimi unuttu. Yoksa başka bir yoldan mı gitti? Ben öyle demek istemedim ve..."

Paul, Hakim'in ağzından istemeden kaçan hakarete güldü ve sözüne devam etmesi için başını sallayarak onayladı.

"Onların memleketi büyülüdür patron, çok korkunç canavarlar, feci kıtlıklar vardır orada. Öyle bir yerde yapılacak tek şey oradan mümkün olduğunca çabucak geçip gitmek ve son-

* Fr.: Lüks Afrika mutfağı. (ç.n.)

ra da orasını unutmaktır. İşte bu yüzden Şambalar orasını onların elinden almak zahmetine hiç girmemiştir. Tuaregler iyi savaşçıdır, bu doğru. Fakat amenokal hariç, onların en iyisi bile Şambaların en kötüsü kadar öldürücü değildir."

"Amenokal mi?"

"*Oui,* patron, onların şeyhi. Amenokal, şeytan ile bir Tuareg orospusunun birleşmesinden olan ilk çocuktur. Erkek bir *mehari* kadar uzun boyludur. Kolları, Vargla'daki en büyük hurma ağacı kadardır. Elleri altı parmaklıdır. Hiçbir faninin konuşamayacağı *cenum*'larla doğrudan konuşur ve gözleri şeytanın ateşinden birer kömür parçasıdır."

"İlginç bir adammış" dedi Paul hafifçe gülerek. Yengesinin, ağabeyi hakkında anlattığı hikâyeleri hatırladı; o hikâyelerdeki kişi hiç de Hakim'in anlattığı gibi değildi.

"Ayrıca, Sahra'nın daha görmüş geçirmiş kişileri der ki" dedi Hakim sesini alçaltarak, "iki tane penisi vardır."

"*İki* penis ha? Çok meşgul bir adam olsa gerek."

"*Oui,* patron, adam öldürmediği zamanlarda çok meşguldür. Bir tanesi karısı için, öteki de koyunu için."

"Ondan korkuyor musun?"

Bunu duyunca Hakim vücudunu dikleştirdi ve cüretkâr bir tavırla derin bir nefes aldı. O bir savaşçı değildi. Ne savaşçılığa uygun bir fiziği ne de yatkınlığı vardı ama Şambalara has kabadayılığı tamdı yine de. "Ben kimseden korkmam patron, özellikle de Tuareglerden" diye yalan söyledi. "Ayrıca, İslam'ın gerçek bir evladı için korkacak hiçbir şey yoktur. Allah ölüm tarihimi benim alnıma yazmış zaten. O gün gelince öleceğim; belki yılan sokmasından, belki düşmanımın kılıcından. Fakat o güne kadar patron, bana hiçbir şey olmaz. O halde korkacak ne var ki?" Her ne kadar, Tuaregleri tahrik ederek kaderi gereksiz yere hızlandırmanın akıllıca bir şey olmayacağını söylemekten kaçındıysa da, inancının mutlaklığı yüz ifadesinden belliydi.

Sekiz

"Dün gece dört deve daha kaybettik Yarbayım" dedi Paul. Çadırın loş ışığında bile yarbayın gözlerinin öfkeyle yandığını görüyordu. Önemsiz işler için de olsa yarbayı ziyaret etmek, subayların gün içinde mecburen yaptığı en tatsız işti. Yarbayın öfkesi korkunçtu.

"Pekiyi benim bu konuda ne yapmamı istiyorsun Teğmen? Ölmüş develere el süremiyor musunuz?"

"Hayır Komutanım, elbette hayır. Sadece, bilmek istersiniz diye düşündüm. Onlar kesilip parçalandı zaten. Şimdiye kadar toplam otuz iki etti."

"Benim sabrımı taşırıyorsun deVries. Ben de herkes gibi sayı saymayı biliyorum."

"Elbette Komutanım."

"Dikkat edin de rehberler etleri geçen kervanlardan birine satmasın. Muhtemelen, üç beş kuruş için zehirlediler hayvanları." Yarbay yatmış, sırtından aşağısını yakan siyatik ağrısını dindirmeye çalışıyordu. Kasıldı. "Brame'ı çağır" dedi soluk soluğa.

Paul, yarbayın emir erini buldu. Çağırıldığını duyan adam içini çekti. "Yine bir iğne" diye mırıldandı. Artık subayların arasında herkesin bildiği bir sırdı bu. Yarbay subaylarına, rehberlerine, hiç kimseye güvenmiyordu.

Güvendiği tek dostu morfindi.

Böyle sırlar Fransa'da, hatta Vargla'da bile saklanabilirdi. Ama herkesin iç içe olduğu bir yolculukta, bunlar adamı yerin dibine batırırdı. Kervan hareket ederken Flatters büyük beyaz devesinin sırtında, kafilenin en önünde tek başına giderdi. Devenin üzerinde kasılmış bir halde, büyük acılar çekerek oturur, kimseyle dostluk etmezdi. Kamp kurduklarında da çadırından çıktığı çok enderdi. Ruh hali havanın ısısı gibi,

ateş ile buz arasında savrulurdu. Ya müşfik biriydi ya da kudurmuş biri. Karar vermek ona zor geliyordu sanki. Pek fazla düşünmeyi gerektirmeyen basit şeylerde bile eli ayağına dolaşıyordu. Gözleri sık sık donuklaşıyor, dalgın dalgın bakıyordu. Kum tepelerinin ve kayaların arasında tek başına dolaşıyor, çektiği acılardan ayaklarını sürüyor, bir şeyler mırıldanıyordu. Paul ya da başka bir subay kendisine bir şey söylediğinde dikkatini veremiyordu.

Remy bu gizli konuyu kendisinden üst rütbedeki Paul'e açmıştı. Paul'ü onu paylamaktan alıkoyan şey aralarındaki dostluktu sadece ve bir de, Remy'nin, onun da korkularını yansıtıyor olmasıydı.

"Yarbayın Paris'te kalması lazımdı" diye homurdandı Remy, Brame'ın yarbayın çadırına girişini gözlerken. "Böyle bir hastalığı varken niçin böyle bir şeye kalkıştı, anlamıyorum. Belli ki çok güçlü bir iradesi var, ama bu morfin hepimizin ölümüne yol açabilir."

Paul ciddi bir yüzle başını sallayarak onayladı. "Günün yarısında aklı başında değil, geri kalanında da çekilmez halde."

"Dün bana bir saat içinde üç defa devesini semerlememi söyledi, sonra da unuttu" dedi Remy. "Brame'a da bunu emrettiğini duydum. Sonra günlüğünü, bütün gece boyunca yazıp durduğu defterini kaybetti. Bu yüzden kıyameti kopardı. Çadırında her şeyin altını üstüne getirdi. Brame'ı günlüğünü saklamakla suçladı. Halbuki günlük, başından beri semerindeki torbadaydı."

Paul ister istemez, yarbayın bu görev için uygun olmadığını fark ediyordu. " Hepimiz onun eksiğini telafi etmeliyiz." Yarbaydan sonra en kıdemli subay Yüzbaşı Masson'du. Paul'e rütbece en yakın subay olan Teğmen Dianous soğuk ama becerikli biriydi. Pobeguin ile Dennery, çöl konusunda çok deneyimli astsubaylardı. Ve bir de Remy vardı tabii; Sahra hakkında hiçbir şey bilmiyordu ama savaşlarda pişmiş, içgüdüleri gayet güçlü bir askerdi.

"Ben bunu daha önce de yapmak zorunda kaldım" dedi Remy. "Berbat bir iş. Giyotin yapacağını yaptıktan sonra cesedin yürümeye devam etmesini beklemek gibi bir şey."

Ocak ayı sonunda keşif kafilesi Vargla'nın yüzlerce kilometre güneyindeydi. Mühendisler araştırmalarını sürdürüyor, arazi hakkında bitmek bilmez notlar alıyorlardı. Geceleri bir fenerin ışığında masalarının üzerine kapanıyor, hazırladıkları çok ayrıntılı haritalarda yerlerini saptıyorlardı.

Amguid Vadisi'nden geçtiklerinde, topraklarına izinsiz girdikleri Tuareglerden hâlâ ne bir iz ne de bir mesaj vardı. Tuareglerin sessizliği çeşitli batıl inançlara ve korkuya yol açıyordu. Geceleri Şambalar diken üstünde, *tirailleur*'ler tetikteydi. Rastgele ateş ediliyordu hayaletlere ve korkulara. Kum tepelerinin yakınında kamp kurduklarında ve rüzgâr estiğinde uzaklardaki kumlardan gelen tuhaf bir uğultu duyuluyordu karanlıkta. "*Cenum*'un kahkahası bu" diyordu Şambalar. "Ölüm Meleğinin uluması." Önlerinde uzanıp giden çölün zemininde bir sürü iz vardı; kalabalık bir grup, develerinin sırtında, onların önü sıra gitmiş gibiydi sanki. Söylentiler alıp yürüdü. "Bunlar Tuaregler" diye mırıldandı Remy. "Niçin ortaya çıkmıyor bunlar? Bizimle eğleniyorlar."

Haftalar böylece geçip gitti. Rehberler, yani Vargla'da parayla tutulmuş İforas Tuaregleri herkesten uzak duruyordu. Onlar çok daha güneybatıda, Gao ile Timbuktu arasındaki bölgede yaşar ve normalde Ahaggar Tuaregleriyle iyi geçinirlerdi. İnzivaya çekilmiş gibi, biraz suratsız bir halleri vardı ve onlar bile bir hainlikten korkuyordu. El-Haccac pınarlarında, karşı yönden gelen bir kervan reisi yarbaya parmağını sallayarak "Ahitagel bütün yabancılardan nefret ediyor ve sizin misyonunuza hiç güven duymuyor" dedi. "Yapacağınız en akıllıca şey, geldiğiniz yoldan geri dönmektir."

"Saçma" dedi yarbay o gece subaylarına. "Birbirinin ardı sıra gönderdiğimiz mesajlardan sonra amenokal bizim ona zarar verme niyetinde olmadığımıza inandı. Geçmemize izin verecek. O kadar içerilere girdik ki, bundan başka bir sonuç çıkarmak imkânsız. Evet, *geçeceğiz*."

"*Tirailleur*'lerin morali çok bozuk Yarbayım" dedi Yüzbaşı Masson. "Geri dönmeyi istedikleri için birçoğu ihtar aldı ve..."

"Bunu duymak istemiyorum!" diye bağırdı yarbay, yüz kasları sinirden titreyerek. "Onların moralleri batsın! Onların pis dillerini siz frenleyeceksiniz! Böyle konuşan herkesi vurun. Anladınız mı?" diye bağırdı subaylarına. "*Anladınız mı?*"

İki gün sonra amenokalin yanıtı, İforas Tuaregleri olan sekiz rehberin peşinden geldi. Normalde bunlar kafilenin çok ilerisinde, ufukta giderler, belli belirsiz görünürlerdi. Yüzbaşı Masson bir şey gördü ve devesini durdurdu. Ellerini gözlerine siper ederek ileriyi gözledi. Rehberler artık uzakta değildi, sekizi birden hızlı bir tırısla ona doğru geliyor ve yaklaştıkça da büyüyorlardı. Böyle bir şeyi hiç yapmamışlardı. Yarbay durumun henüz farkına varmıştı. Diğer subaylar, Dianous ile deVries de yanlarına geldiler.

"Galiba" dedi Masson, dürbünle gözleyerek, "amenokalle karşılaşmak üzereyiz. Yirmi iki kişi, tepeden tırnağa silahlı. Mızraklar, kalkanlar, kılıçlar. Birkaç da tüfek, sanırım. Başka ne var anlayamıyorum." Şimdi daha yakın olan rehberlerin arkasında, mavi ve kızıl sarı renklerde, hayalet gibi, uzun bir çizgi vardı. Uzaktan bakınca gerçekdışı ve bu dünyaya ait değilmiş gibi görünüyorlardı ve aşırı sıcak, onların şekillerini eğip büküyor, dalgalandırıyordu. Yüzbaşı dürbünü Yarbay Flatters'ye verdi.

"*Tirailleur*'leri yan yana dizin Yüzbaşı. Kılıçları kınında dursun. Kervanı toplayın."

"Dianous, deVries, bunları halledin."

Kalpleri hızlanan iki teğmen bir anda harekete geçtiler; emirleri Cavour, Dennery ve Pobeguin'e aktardılar; beşi birden geriye doğru, insanlardan ve hayvanlardan oluşan uzun kafile boyunca develerini sürerek, bağıra bağıra emirler vererek kervanı düzene sokmaya giriştiler. Tuaregler geliyor sözü kafilenin bir ucundan diğerine şimşek gibi gidiverdi. Tüfekli savaşçılar subayların arkasında, safların sıklaşması sırasında karışan kervana dik bir hat oluşturdular. Deveciler yük develerine sert davranarak, onları *tirailleur*'lerin arkasında sıkışık nizama sokuyor, telaşla bağırarak küfür ediyorlardı. Gürültülü bir biçimlenmeydi ama çabucak gerçekleştirildi. Aylardır,

şimdi develeriyle üzerlerine doğru gelen adamlardan başka bir şey konuşmamışlardı. Şimdi yüz yüze gelirlerken kaybedecek hiç vakitleri yoktu.

Tuareglerin oluşturduğu hat ile Fransızlar arasında on metre kalmıştı ki, sağ tarafa yakın bir adam devesini durdurdu. Diğerleri de ona uydu ve tüm hat bir anda durdu. Çıkardıkları toz bir örtü gibi, grubun görüntüsünü yutmuştu neredeyse.

Paul iki grubun vaziyet alışını dikkatle gözledi. Sadece develer kımıldıyor, duruşlarını ayarlıyor, gürültüyle nefes alıyor, boyunlarını uzatıyorlardı. Üzerlerindeki adamlar iki tarafta da hiç kımıldamadan oturuyor, karşılarındakileri süzüyordu. Sonunda toz yatıştı ve develer sakinleşti. Ardından bir sessizlik oldu.

Yarbay büyük beyaz devesinin üzerinde dimdik oturuyordu, belinde resmi süvari kılıcı vardı. Meşin kılıfının içindeki bir tabancadan başka silah yoktu üzerinde. Subayları arkasında, hemen hemen ortadaydı. Onların da arkasında Cezayirli *tirailleur*'ler gergin ve dikkatli bir şekilde oturuyordu develerinin sırtında. Üzerlerinde üniforma değil, alışkın oldukları çöl giysileri vardı. Çoğunun başında, belki bir zamanlar beyaz olan, ama çok ender yıkandıklarından, ten rengi ile kahverengi arasında değişen renklerde türbanlar sarılıydı. Geri kalanların başındaysa kırmızı ve tuhaf bir açıyla yana yatırılmış fesler vardı. Her telden çalan kirli giysileriyle, çöl haydutlarından oluşmuş bir güruha benziyorlardı. Ama çölün yıprattığı sert yüzleri ve güneşte donuk donuk parlayan Gras tüfeklerinin korkunç siyah namluları bu görüntüye pek uymuyordu. *Tirailleur*'lerin arkasında da Tuareglerin kanlı düşmanları –Haab el Reeh, yani Rüzgârın Nefesi denen kuzey çöllerinin efendisi Şamba deveciler– vardı.

Paul bu iki güç arasındaki karşıtlıktan büyülenmişti. Tuareglerde en ufak pislik, pejmürdelik yoktu. Sahra'nın mavi adamları, çivit mavisi ve siyah renklere bürünmüş, uzun boylu, muhteşem Ahaggar Tuaregleri, soylu, gururlu İhaggarenler dümdüz bir sıra halinde oturuyorlardı develerinin sırtın-

da. Ağızlarını, burunlarını tamamen örten peçeler yüzünden hiçbirinin yüzü görünmüyordu. Şambaların çoğu türbanlarını rastgele, pek düşünmeden sardıkları halde, Tuaregler peçelerini bir süs olarak, sanatçı gibi sarardı. Uzun pamuklu kumaşlar çeşitli renklerde boyanmıştı ama hepsi koyuydu. Metrelerce yumuşak kumaş başlarının etrafını, çenelerin altını sarıyor, uçları ya omuzlarının arkasını kaplıyor ya da zarif katlar halinde göğüslerinden aşağı sarkıyordu. Tenleri, görülebildiği kadarıyla, karşılarındaki Cezayirlilerden daha açık renkliydi. Görülebilen tek yerleri gözleriydi. Çoğunun üzerinde mavi renkli, bol harmaniler vardı; bunlar, baş ve kollar için boşluklar bırakılarak omuz kısımlarından dikilmiş, fakat ön tarafları açıktı ve kenarlarında çok hoş nakışlar vardı. Diğerleriyse baldırlarına dek inen süslü cüppeler giymişti. Cüppelerinden ötürü çok az görünen pantolonları koyu renk ve uzundu. Ayaklarında deri sandallar vardı.

Tuareglerin yarısından çoğunda tüfek vardı ama bu silahlar Gras tüfekleriyle pek mukayese edilecek şeyler değildi. Güneşin altında parıldayan çeşitli namlulular, kimileri nerdeyse yüzyıllık ağızdan dolmalar, çakmaklılar, vurmalı tüfekler vardı. Tüfeklerin dışındaki silahları daha tek tipti. Tahta desteklerin üzerine gerilmiş, üzerine hoş şekiller verilmiş sert antilop derisinden kalkanlar taşıyor ve uzun sapları ustaca, dümdüz yontulmuş ve pirinç uçlu mızraklarını dik tutuyorlardı. Hepsinin deri kılıflarında duran, iri ve çift tarafı keskin kılıçları vardı. Hepsinin cüppelerinin altında, kollarına kayışla tutturulmuş ya da boyunlarından sarkan kınların içinde hançerler gizliydi. Bellerinde, palalarının karşı tarafında, uzun ve kavisli, vurmaya ve kesmeye yarayan hafif süvari kılıçları sarkıyordu.

Sayılarının Fransız kafilesindekilerin üçte biri kadar olmasına karşın, sırf oradaki varlıklarıyla bile, kendilerinden daha kalabalık birliği şaşkına çevirmişlerdi. Paul çocukluğunun hikâyelerinde yaşayan adamları görüyordu ve bunlar düşlediği her şeye tamamen uyuyordu. Ürkütücü ve korkunç, kibirlilik derecesinde gururlu aristokratlarıydı bunlar Sahra'nın. Fransızlar develerinin sırtında sadece otururken, onlar

develerin üzerindeki tahtlarına kurulmuştu. Paul onların, düşmanlarında niçin böyle korku yarattığını gözleriyle görüyordu. Hızlı *mehari*'lerine binmiş, korkunç silahlarla donanmış Tuaregler, yaşamdan daha büyük, yenilmez görünüyordu. Yüzlerinin görünmemesi, uyandırdıkları huşu ve korku duygusunu büyütüyordu.

Semerinde gergin bir şekilde oturan Paul karşısındaki her çift gözü teker teker süzüyor, tanıdıklık ima eden bir iz arıyordu. Bakışları, sıra boyunca, bir göz aralığından ötekine geçerek gezindi. Bu kadar uzun zamandan sonra Moussa'nın gözlerini tanıyıp tanıyamayacağını ya da Moussa'nın onu tanıyıp tanıyamayacağını düşünüyordu. Ama Moussa onların arasındaysa bile hiçbir işaret vermiyordu.

Tuareglerden biri, biraz önce ilk duran Tuareg, devesini yavaş yavaş öne doğru sürdü. Aralarında hiçbir rütbe farkı görünmüyordu; yalnız, onun semerinin arkasına kayışla bağlanmış bir davul vardı. Bu, *tobol*'du; otoritenin davulu yani. Devesini ayaklarıyla dürtüyordu; bu sırada yarbay da, dizginleri kullanarak devesini sürdü. Yarbay ilerlemeye başlarken, duyulur duyulmaz bir sesle "Madani, yürü" dedi.

Saçları kırlaşmış bir astsubay olan el-Madani diğer Cezayirlilerin arasındaki yerinden ayrılıp, Flatters'nin soluna ve hafifçe arkasına yanaştı. Yarbay Arapça bilirdi ama, hiçbir şeyi yanlış anlamadığından emin olmak için çevirmen kullanmak istemişti. El-Madani, bir kervan kavşağı olan Akabli'de bir tüccarın oğlu olarak doğmuş, emekli bir askerdi. Daha çocukken Tuareg dilini öğrenmişti, bu dilde yazı yazmayı da biliyordu ve Fransızcası kusursuzdu.

Önce Targui konuştu. "Ben Attici" dedi. "Amenokal Efendimizin selamını getirdim."

El-Madani bu sözleri Yarbay Flatters'ye çevirirken Attici elini cüppesinin altına soktu ve rulo halinde sarılıp ince bir kaytanla bağlanmış bir kâğıt çıkardı. Öne doğru eğildi ve el-Madani'nin uzattığı elini görmezden gelerek kâğıdı doğrudan Flatters'ye verdi. Yarbay kâğıdı açarken sessizce bekledi. Mesaj, deve idrarı ve odun kömüründen yapılmış bir mürek-

keple yazılmıştı. Yarbay mesaja bir göz attı ve sonra el-Madani'ye verdi.

Tirailleur mektuba göz gezdirirken Flatters "Ben Yarbay Paul Flatters'yim. Amenokal Ahitagel'e ve Ahaggar halkına Fransa Cumhuriyeti hükümetinin barışçı selamlarını ve hediyelerini getirdim" dedi.

El-Madani okumasını bitirdikten sonra başını kaldırıp yarbayın sözlerini, amenokalin adının başına *efendi* sözcüğünü ekleyerek çevirdi. Bitirdikten sonra da amenokalin yarbaya mesajını okudu.

"Güneye giden yol emniyetli değildir" diye yazıyordu mesajda. "Tehlike vardır. Sudanlılar Trablus'tan gelen bir kervandakileri, içlerinde Hıristiyanların olduğunu düşünerek, toptan öldürmüştür. En düz yolu takip edin, çünkü bizim *ariwan*'larımıza girdiğinizi görmek istemiyoruz."

Attici tekrar konuştu. "Amenokal Efendimiz güneyde, Abalesa civarında" dedi. "Size Ahaggar'da rehberlik etmek için, yetkili temsilcisi Çikkat'ı gönderdi." Attici, Tuareg saflarında duran rehberi gösterdi. "Kendisi bu yolu Ahitagel kadar iyi bilir. O ve diğer üç kişi size rehberlik edecek. Sizin rehberleriniz burada istenmiyor ve derhal geri dönmeleri lazım."

İforas rehberlerde hiçbir kıpırdanma yoktu. Böyle bir şeyi bekliyorlardı.

"Kabul ediyoruz" dedi el-Madani, yarbay adına, "ve misafirperverliğiniz için teşekkürler."

Paul *mehari*'sini dürtüp ilerledi ve yarbayın yanına gelip durdu. Öylesine alçak sesle konuştu ki el-Madani bile duyamadı. "Yarbayımın affına sığınarak, Komutanım, yengemi ve kuzenimi soruşturabilir misiniz diye soracaktım. Sanırım bunun bize yararı..."

"Şimdi değil deVries" dedi Flatters sertçe. "Sonra, kamplarına yaklaştığımızda."

"Baş üstüne Komutanım."

Paul yerine dönerken el-Madani, Tuaregleri birlikte yemek yemeye çağırıyordu. "Yarbay sizleri bizimle oturup bizi onurlandırmaya ve..."

Attici bu sözlerin devamını dinlemeden ilerleyip *tirailleur*'lerin saflarının ötesine geçti ve kendisine gayet açık bir nefretle bakan bir Şamba'nın güttüğü sarı renkli, harika iki dişi Tibesti devesinin önünde durdu.

"Bunlar Amenokal Efendimize hediyedir" dedi Attici. Bu bir soru falan değil, bir bildiriydi.

"Yarbay size bizzat develer ve atlar hediye edecektir ve..." diye söze başladı el-Madani, fakat Attici dizginleri tutmuş, develeri götürüyordu. Şamba deveci, Attici'nin önünü kesecek gibi hareketlendi ama yarbay onu bir el hareketiyle durdurdu. Attici, yapılan davete bir karşılık vermeksizin ya da hediyeye teşekkür etmeksizin, devesini geri sürüp adamlarının arasına gitti. İçlerinden dördü, yani yeni rehberler hariç, hepsi dönüp onun peşinden sürdü ve Tuaregler geldikleri gibi hızla çekip gittiler.

"Küstah piçler" dedi Remy.

İforaslar Pobeguin'le görüşerek paralarını aldılar ve sonra onlar da çekip gittiler, batıya doğru.

Her şey nasıl da çabucak oldu, dedi kendi kendine Paul, şaşkınlıkla.

Ve kervanın hiç peşini bırakmayan karamsarlık da aynı hızla buharlaşıp gitti. Yarbay hakkındaki kuşkuları yersizdi. Adam ne yapacağını biliyordu her şeyden önce. Tuaregler yanıt vermişti.

Tuaregler evet demişti.

Katliam yeri dikkatle seçilmişti. Mehdi çömeldi ve gözlerini kısarak güneşe baktı. Alışkın gözleri, Tacenut tin Tarabine denen pınarın yakınındaki, dibinde ılgın ağaçları bulunan, amfiteatr biçimindeki kayalarda gezindi. Kampı batıda, sırtın arkasında, görülmeyecekleri bir yerde kuracaklardı. Oradan arenaya canlarının istediği gibi girebileceklerdi; gizli kaya geçitleri girişlerini gözden gizleyecek bir siper olacaktı çünkü.

Eli, süslü kınında duran kılıcındaydı. Kabzanın üstündeki deri aşınıp düzleşmişti. Kılıcındaki eli, tüfek tutan diğer eline göre çok daha rahattı. *Tüfek.* Korkakların aleti. Fakat Attici

bunda diretmişti ve Attici bir gün amenokal olmayı bekliyordu, dolayısıyla onun sözü tartışmayı bitirmişti.

Mehdi mutluydu. Çünkü yoluna devam eden Fransız keşif kafilesi bu küstahça tecavüzden ötürü çok ağır bir bedel ödeyecekti. Tacenut mükemmel bir yerdi. Tamrit ile Attici sevinecekti.

Mehdi'nin haftalardır ilk kez mutlu olduğu an buydu. *Cemaat*'ten beridir derin derin düşünüyordu. Daia'nın geldiği akşam Mehdi onu büyük bir sevinçle karşılamıştı. Özenle seçtiği hediyeler yağdırmıştı ona; Hausa diyarından küpeler, Timbuktu'dan bir kaftan. Onları vermekten çok büyük bir zevk duymuştu ve beklediği de... evet, soğuk bir kayıtsızlık değildi. Ve sonra gece olup da ateş yakılınca ilk kez anlamıştı. Kadınlar konusunda zeki biri değildi. Kadınların karşısında ne yapacağını bilmezdi ve onların sırrını tam anlamıyla çözebileceğini hiç ummuyordu. Ama Daia'nın özlem dolu bakışını görmek, o özlemin ona duyulmadığını anlamak için zeki olmasına gerek yoktu. Moussa onlardan ayrı oturmuş, arkadaşı Tahir'le sessizce konuşuyor ve çay içiyordu. Daia'nın farkında değil gibiydi. Mehdi ilk bakışı yakaladığında kız öylesine tedbirliydi ki, Mehdi neredeyse fark edemeyecekti. Sonra, daha dikkatli bir şekilde gözledi ve sonunda tesadüf diye bir olasılık ortadan kalktı. Kız bu durumu gizlemeye çalıştı, fakat ona tapan, onun her bakışını ve hareketini derinden hisseden Mehdi'den gizleyemeyeceği bir şeydi bu. Ve sonra Mehdi, bunu kendisi görüyorsa başkalarının da görebileceğini düşünüp endişelendi. Hırslandıkça kendini sabretmeye zorladı.

Mehdi, bir kadının sadece bir bakışının ona böyle bir acı verebileceğini hiç düşünmemişti. Zayıflığından ötürü öfkelendi. Bir kadın onu nasıl böyle etkileyebilirdi? Kız hiç farkında olmaksızın, kayıtsızlığını kılıç gibi onun içinde çevirirken, Mehdi'nin duyduğu şey çaresiz, iç burkan bir acıydı. Böyle bir bakışa ya da böyle bir acıya karşı savaşacak silahı yoktu. Hiçbir şey yokmuş gibi davranmaya çalışsa da, bunu kafasından atamıyordu. Kızın ilgisini çekmeye, ilginç bir şeyler, komik ve zekice şeyler söylemeye çalıştı. Ama durumu zorladı-

ğını, ilginç olamadığını ve kızın onu sadece nezaket gereği dinlediğini biliyordu.

Kılıcının kabzasını tutup sıktı. Moussa'yı öldürmeli miydi? Çok kolaydı; onu gece yarısı avlar, ortalıkta Şambalara has birtakım izler bırakır, *kız* da bunu anlamazdı. Hayır. Böyle bir şey düşünülemezdi. Dürüstçe bir dövüş yapacak, onu açıkça, şerefli bir şekilde öldürecekti. Moussa'nın ona *cemaat*'te vurduğu darbeden sonra zaten er ya da geç yapması gereken bir şeydi bu. Moussa'yı dövüşte yeneceği kuşkusuzdu. Ama Moussa Daia'nın bakışlarından habersiz görünüyor, bakışlara karşılık vermiyordu. Peçesinin ardında gizli bir plan mı yapıyordu yoksa? Gece yılan gibi sıvışıp gidecekler, onunla alay mı edeceklerdi?

"Senin bakışını fark ettim" dedi sonunda kıza, nihayet yalnız kaldıklarında. Bakışları incinmiş gibi, sesi de bu derece tepkili ve sinirli bir adamla çelişircesine yumuşaktı.

"Ne demek istediğini anlayamadım" diye yalan söyledi Daia; bu suçlamayı duyunca yüreği hızlanmıştı. İçi dışarıdan bu kadar mı belli olmuştu?

"Bu gece kampta" dedi Mehdi, "yemek sırasında, hatta ben seninle konuşurken bile, gözünü ayıramıyordun o... o *heriften*."

"Hayal gücün çok faal" dedi kız yüzü kızararak. "Ben sana bağlılık yemini ettim Mehdi. Etmedim mi?"

"Evet öyle, ama sen bana hiç öyle bakmadın Daia. Yüreğin ile sözlerin bir değil. O herifi öldüreceğim ve bu işi bitireceğim."

"*Hayır! Sakın yapma!*" Bu sözleri çok çabuk söylemişti ve Mehdi'nin onu sınadığını biliyordu ama başka türlü davranmak elinden gelmemişti. Moussa'nın hayatı için endişeleniyordu. Mehdi, bundan çok daha küçük meseleler yüzünden adam öldürmüştü. Ama olan olmuştu bir kere. Yüreği onu götürmüş, o da gitmişti ve onun için çok değerli olan her şey tehlikedeydi şimdi. O bu kadar basit bir kadın mıydı? Yolundan bu kadar kolayca sapabilecek biri miydi?

Ve o anda, yüreğinin özlemlerini bir kenara bırakması, yasak düşüncelerinden vazgeçmesi, namus ve şerefini hatırla-

ması gerektiğini hissetti. *Bu yolda daha fazla gitmemem gerek,* dedi kendi kendine. *Mehdi'ye ihanet etmeyeceğim. Moussa'yı da tehlikeye atmayacağım; bana karşı pek ilgili görünmüyor zaten. Benim zarlarım atılmış.*

"O senin öfkeni hak edecek hiçbir şey yapmadı Mehdi. Bırak onu."

"Onunla İdeles'ten yaptığınız yolculukta..."

"O sadece bir yolculuktu. Onunla birlikte bir yolculuk yaptık Mehdi, bir yerden bir yere gittik sadece. Moussa çok efendice davrandı. İşin gerçeği bu. Ben kendimi sana yeminle bağladım ve bu hep böyle kalacak."

Mehdi kızın sözlerindeki kesin ifadeyi fark etti, fakat inanmadı yine de.

"Onunla bir daha yolculuk yapmanı yasaklıyorum."

Daia bu sözü duyunca sinirlendi. "*Yasaklamak* ha! Senin Senusilerden öğrendiğin ders bu mu? Bunun için mi bir zamanlar onlarla beraber gidip de haftalarca yok oldun; onların kadınlara nasıl davrandığını öğrenmek için mi? Sen Kuran'ı karına karşı bir sopa gibi mi kullanacaksın? Senin sopanla dürtülecek bir eşek değilim ben Mehdi! Hiçbir şeyi *yasaklayamazsın* sen! Bana hiçbir şey için izin vermeye de, yasak koymaya da hakkın yok senin! Emirlerini *imrad*'lara, sana itaat edecek olanlara sakla sen!"

"Senusilere iftira etme Daia. Mübarek adamlardır onlar. Davaları haklıdır."

"İnsanlara saygısızlık öğreten mübarek adamlar ha?"

"Bu meseleyi tartışmak istemiyorum. Sana emir vermek gibi bir niyetim yoktu."

"İkna etmeyi öğrenmeni tercih ederdim Mehdi. Bize daha yararlı bir şey olurdu."

Mehdi kızın karşısında kendini çaresiz hissetti. Senusiler önemsiz bir kadının yapacağı böyle bir küstahlığı kabul etmez ve zayıflığından ötürü Mehdi'yle alay ederlerdi. Ama Daia önemsiz bir kadın değildi ve Senusilerin çoğu da, Tuareglerin yaşam tarzını hiç anlamayan Araplardı. Tuaregler, iradelerini başka birine –hatta tümüyle Allaha bile– teslim etmeyecek

kadar gururlu ve bağımsız bir halktı. Kendisine yol göstersin diye Allaha dua etti ama bu konuda bir yardım gelmedi. Daia onun değil, o, Daia'nın esiriydi. Bu kız asla boyun eğmezdi. Hiçbir İhaggaren kadını boyun eğmezdi zaten, ama bu durum Daia'da daha da ileri bir boyuttaydı. Bu kız özgürdü, gereğinden fazla özgür. Evlilik bu kızı ona bağlayamayacaktı ama bir yararının olması için dua ediyordu.

Kusurunu düzeltmeye çalıştı. "Affedersin Daia. Düşünmeden konuştum. Seni kırmak istememiştim." Kız başını sallayarak onaylayıp, hiçbir şey söylemeyince sözüne devam etti. "Fransız meselesi halledildikten sonra evleneceğiz" dedi ve sonra hemen ardından "eğer sen istiyorsan, tabii" diye ekledi.

"Evet" dedi kız. İçinden yine, Mehdi'yle evleneceği için şanslı olduğunu söyledi; fakat aynı zamanda, Fransızların gelmesinden de, ona zaman kazandıracağı için, aynı şekilde memnundu. "Elbette. Ben de bunu demek istemiştim. Fransızlardan sonra." Ayrıldıklarında ikisi de hoşnut değildi.

Sonraki birkaç hafta boyunca, hazırlık yapmak amacıyla çölü tekrar tekrar geçerken bu sorun Mehdi'yi yiyip bitirdi. Tamrit'le yaptığı tartışmalarda bu sorun yüzünden kafası başka yerdeydi ve Tamrit onu dikkatsizlikle suçladı. Tanrısının huzurunda ibadet edip secdeye varırken bile dikkatini toplayamıyordu.

Onun dikkati hiçbir zaman yetersiz olmamıştı. Ama şimdi, tüm çabalarına karşın, aklında Daia'dan başka bir şey yoktu. Evet, onunla kısa süre sonra evlenecekti. Ama yeterli değildi bu.

Moussa. O *ikufar*'a duyduğu nefretle tüyleri diken diken oldu.

Moussa. Moussa, amenokali ondan çalmamış mıydı? Kendi babasını? Babasının Mehdi'yi ilgisizliğin ölü toprağına sürgün etmesi, sanki tek oğlu Mehdi değil de, Moussa'ymış gibi, yalnızca Moussa'yı çadırına davet etmesi... Moussa'nın bunların gerçekleşmesi için *uğraşıp uğraşmaması* mı önemliydi, yoksa bunların gerçekleşmiş olması mı?

Şimdi Daia'yla olanları dert etmeli miydi? Moussa'nın bu kızı ondan almasına izin verebilir miydi, vaktiyle babasını ondan aldığı gibi?

Evlenmek yeterli değildi. Moussa'nın icabına bakması gerekiyordu.

Yoluna devam eden kervan, Amadror'dan, o yakıcı, dümdüz, çakıllı ve ıssız bölgeden geçişini neredeyse tamamlamak üzereydi. Ahaggar Dağları nihayet güneyde belirmişti. Attici'nin rehberleri geldikten sonra kafilenin yönü yirmi derece doğuya dönmüştü. Subaylar bu değişikliği fark etmişti ve huzursuzdular; çünkü İforaslar gittikleri yönü hiç değiştirmemişlerdi ama yarbay, yolu başka kimin gösterebileceğini sorunca sustular.

Amadror uyuşturucu tekdüzeliğini yitirmeye başlamıştı. Ara sıra kumluk bölgeler ve hatta akasya ağaçları görünüyordu. Sık sık bir kuş, ya da beraber uçan kuşlar görüyorlar ve büyük bir yaygara kopuyor, insanlar onları işaret ederek gülüyor, konuşuyordu.

Düzlük daha dalgalı hale geldi ve dalgalar tepelere dönüştü, tepeler de Ahaggar'a; Ahaggar'ın tuhaf volkanik zirveleri, sivri tepelerinden yayılıyormuş gibi görünen, sürekli renk değiştiren, mor bir sisin arasından belirmeye çabalıyordu. Böyle bir yeri hayatlarında hiç görmemişlerdi ve kendilerinden geçmiş gibi gidiyorlardı. Develer, yuvarlak çakıllardan kaba taş parçalarına dönüşen ve önceleri çok seyrek olup sonra sıklaşan, kaçınılması zor, jilet gibi keskin kayaların arasında yavaşça yürüyordu. Bu durum ilerlemelerini yavaşlattı; hörgüçlerden, sepetlerden, torbalardan ve adamlardan oluşan, sarp geçitlerde ve uzun vadilerde kıvrılarak, dalgalana dalgalana, düzensiz bir sıra halinde ilerleyen kervan, zaman zaman iki kilometreden uzun bir mesafeye kadar yayıldı. Ayakları taşlarda kesilen develer ölümcül bir yara almış gibi bağırıyor, bağırtıları kayalardan, duyanın bir daha hiç unutamayacağı yankılar yaparak geri geliyordu. Hayvanlar ayaklarını kollamak için abartılı hareketlerle yön değiştiriyor, kimi zaman

üzerlerindeki yükleri tümüyle düşürüyor ya da yerinden kaydırıyor, sonunda deveciler onları durdurup yükleri düzeltmek zorunda kalıyordu. En kötü yerlerde de adamlar inip yürüyor, bineklerini tutup çekiyordu.

Bir sabahın sonunda, dağların üzerinde geniş bir açıklığa vardılar. Sorulara çok ender ve homurdanarak yanıt veren rehberlerin Serkut dediği muazzam bir zirveye yaklaşmışlardı. İçlerinden biri durup Flatters'yle konuştu. Düzlüğün kıyısında, granitlerin arasında su izleri görünen bir yarığı gösterdi.

"Bu *guelta*'da su bulacağımızı ummuştuk" dedi yarbaya. El-Madani onun sözlerini çevirdi. "Yağmurlar az yağdı ve burası kuru. Su olmadan devam edemeyiz. Burayı buluncaya kadar dört gün geçti ve yolumuzun üzerinde yedi gün boyunca başka su yok." Dağların arasında kaybolmuş bir vadiyi gösterdi. "Orada Tacenut denen bir pınar var. Deveyle bir buçuk saat çeker. Tulumları doldurmamız lazım."

"Pekâlâ öyleyse" diye yanıtladı yarbay, gözünü dikip vadiye bakarak. "Yolu uzatacağız."

"Hayır" dedi Targui başını sertçe sallayarak. "Yol kötü; *mehari*'ler yükle gidemez. Hayvanları sadece su tulumlarıyla göndermeniz, diğer malları, geri dönünceye kadar burada bırakmanız lazım."

El-Madani bunları çevirirken, kendisinden istenmediği halde yarbaya bir öğütte bulunma zorunluluğu hissetti. Normalde böyle bir şey söylemezdi, fakat ucu kendi adamlarına dokunacak bir meselede konuşmaktan kaçınamazdı. "Yarbayımın affını diliyorum, Komutanım" dedi.

"Ne var Madani?"

"Eğer Yarbayım izin verirse, pınara gücümüzün tamamıyla gitmek herhalde daha iyi olur. Ben bu adamlara güvenmiyorum. Tuareglerin çok bilinen bir hilesidir bu. Bizim güçlerimizi bölüp zayıflatmaya çalışıyorlar. Yanlarda keşif kollarımız yok ve..."

Yarbay sinirlendi. "Bu kadarı yeter Madani. Haddini aşıyorsun." Su tedariki konusunda daha önce de buna benzer bir düzenleme yapmışlardı. Zor arazilerde böyle davranmak akla

yakın görünüyordu. "Savaş düzeni konusunda senin tavsiyene gerek duyarsam söylerim." Sesi, arkada, ön sırada duran ve bunları duyan adamları incitecek, etkileyecek kadar sertti. *Tirailleur*'lerin bazıları bu paylamayı duymuştu ama yüz ifadeleri hiç değişmeksizin kabul ettiler ve bunu bir tartışma saymadılar. El-Madani bir hususu belirtmiş, yarbay reddetmişti. Bunda küçültücü bir şey yoktu. Yarbay, güçleri bölmeme konusunda el-Madani'yle aynı fikirde olan, ama yarbayla tartışmayı çoktan bırakmış olan Yüzbaşı Masson'a döndü.

"Yüzbaşı! Yükleri buraya indirin. Bütün develer su tulumu taşıyacak. Cavour ve Dennery, on beş kişiyle koruma ve su doldurma işini yapacak. DeVries beş kişiyle *piste** üzerinde durup pınarı gözleyecek. Dianous, diğer adamlar ve malzemelerle kalıp kampa komuta edecek. Sen ve ben atları alacağız. Doktor ve mühendisler isterse bizimle gelebilir."

Ve bunun ardından yarbay, Tacenut pınarına doğru tepeyi tırmanmaya başladı.

Moussa'nın yolculuğunun dördüncü haftasıydı. Abalesa'dan ayrıldıktan sonra, Admer'deki Kel Ovilerle tuz ve deve ticareti konusunda görüşmeler yapmıştı. Sonra o köyden Timisao'ya giden küçük bir kervana refakat etmişti. Bunun ardından da, ırgat Dag Rali ve İklan Tavsit ailelerinin arasında, ekilebilir topraklar konusunda çıkan bir ihtilafın çözüme bağlanması gelmişti. Bunların hepsi İhaggarenlerin olağan işleriydi ama hepsi anlamsız şeylerdi yine de. Tam da Fransızların kuzeyden geldiği bir zamanda, güneydeki bu tür ayak işlerini yapmaya gönderildiği için korkunç öfkeliydi. Bu durumun onun saygınlığı yönünden ne demek olduğunu biliyor ve şerefine leke sürüldüğünü hissediyordu. *Amenokal bana güvenmiyor.* Yarı öyle, yarı böyle doğmuş olması dışında, bu güvensizliği hak edecek hiçbir şey yapmamıştı. Hayatı boyunca onun başına bela olan kan hastalığıydı bu yine.

* Fr.: Toprak yol. (ç.n.)

Yolculuğu sırasında tek bir mutlu an vardı. Admer'de bir tüccar ona ender bulunan bir elyazması göstermişti; özenli bir el sanatı ürünü ve çok güzel ciltlenmiş olan elyazmaları, tüccarın Mısır'daki bir marabut tarafından yazıldığını söylediği bir fabl koleksiyonuydu. Moussa Arapça okumasını bilmediğinden bunun doğru olup olmadığını bilmiyordu, fakat üzeri süslü deri cildi elinde tutup evirir çevirirken bunun değerini içgüdüsel olarak hissetti. Bunu görünce Daia'yı, onun kendi *arivan*'ında çocukları eğitmek için harcadığı saatleri düşündü. Daia'yı çocuklara bu kitaptan bir şeyler okurken düşledi ve bu görüntü hoşuna gitti. Elyazmalarını muşambaya sardı ve Daia'ya evlilik hediyesi olarak vermeyi tasarladı.

Haftalar süren yolculuk, Daia'yı düşündüğü zaman hissettiği hüznü ve hasreti bastıramamıştı. Mehdi *cemaat*'ten sonra gece geç vakit ona gelmişti. Moussa, amenokalin çadırında vurduğu darbeden sonra bir kavga çıkacağını sanmıştı ama Mehdi tuhaf bir şekilde uysallaşmıştı. Moussa'ya niyetinin ne olduğu hakkında sorular sormaya çalıştı ama bunun ona zor geldiği gayet açıktı ve soruları da beceriksizliği yüzünden, sorulmadan kaybolup gitti. Moussa onun ne istediğini anlamıştı.

"Daia bana sizin evleneceğinizi söyledi. Öyle değil mi? Ben buna karışmayacağım kuzen." Nikâh ertesi sabah bizzat amenokal tarafından ilan edilmişti. Olay resmiyete geçmişti. Zordu ama istediği şeyi Daia'ya verecekti.

Sonra, güneye yapacağı yolculuk için kamptan ayrılırken durup annesiyle vedalaşmıştı. Havadan sudan konuştular. Serena Moussa'nın bakışlarındaki değişikliği fark etmişti. "Kafanda bir şey var sanki" dedi Serena.

Moussa omuz silkti. "Hayır, hiçbir şey yok."

"Ah" dedi Serena, işlediği deriyle uğraşmaya devam ederek. "Bence Daia yüzündendir belki."

"Ee, hayır" dedi biraz fazla çabucak. Bakışlarını annesininkilerden kaçırmaya çalıştı ama bunu hiçbir zaman başaramamıştı. Şimdi de numara yapmanın bir anlamı olmadığını fark etti. "O Mehdi'nin kadını. Evlenecekler. Kız böyle söyledi, Mehdi de." Serena elindeki bıçağı yere koydu.

"Pekiyi *sen* ne dedin?"

"Bu işe karışmayacağım dedim."

"Senin kafandakini sormuyorum Moussa. Yüreğindekini soruyorum."

"İkisi aynı şey."

Kadın bunu duyunca gülümsedi. "Bir deveye sevgini göstermede nasıl o kadar faal, ama bir kadına göstermede bu kadar ağır olabiliyorsun, anlayamıyorum Moussa." Kadın kalkıp çay hazırlamaya başladı ve ateşin küllerini, közlenip ışıldayıncaya kadar karıştırdı. "Babanla karşılaştığım zaman amenokal bana bencilce davrandığımı, onunla evlenmek istediğimi söylerken yalnızca kendimi düşündüğümü söyledi. Yapmak istediğin şey yanlıştır dedi. Diğer soylular ve marabutlar da hep aynı fikirdeydi. Aklım da amenokalin haklı olduğunu biliyordu. Yalnız, yüreğim böyle demiyordu. Ama Henri'yle karşılaştığım anda, yüreğimi dinleyeceğimi biliyordum. Hangisinin doğru olduğunu söylemem gerekir mi sana?"

O günden beri her gün bunu düşünüyordu; neler olabilirdi, neler olabilir diye soruyordu kendi kendine. *Maliş, mektub,* derdi imam olsa. Aldırma, yazılmış. Omzunu silkti. Yazılmış bir şey var mıydı? Olmuş bitmiş bir şey var mıydı? Soğumuş çayını, yaktığı ateşin küllerinin içine koydu ve Taka'yla avlanmak için doğruldu. Yol aldığı ıssız düzlükten kendisine doğru gelen bir *mehari*'yi görmekten ziyade hissetti. Devesinin yan tarafına asılı torbadan pirinç dürbününü çıkardı ve dirseğini semerine dayayarak *mehari*'nin sırtındaki sürücünün bulanık görüntüsüne baktı. Lufti'ydi bu, devesini yangından kaçıyormuş gibi delice sürüyordu. Sonunda köle de onu gördü ve el salladı.

"*Hamdülillah,* sizi buldum efendimiz, Allaha şükür!" *Mehari*'nin gözleri, hızlı koşmaktan ötürü korkunç bir hal almıştı; hayvan zorlukla ve hızlı hızlı nefes alıyordu.

"Deveni bu sıcakta çok aşırı zorlamışsın" dedi Moussa endişeyle. "*Arivan*'da her şey yolunda mı?"

"Evet efendimiz, her şey yolunda, ama hanımımız Serena, sizi hemen bulmazsam çok fena olacağını söyledi. Sizi Timisao'da sadece bir gece farkla kaçırdım. Sonra, Allah şahidim-

dir ki, izinizi kaybettim!" Sesinde gurur ve kuşku bir aradaydı. Moussa'nın, ardında bıraktığı izleri, ona bunları öğreten öğretmeninin bile bulamayacağı kadar iyi bir şekilde yok etmiş olması dikkate değer bir şeydi. "Bunu çok iyi öğrenmişsiniz efendimiz, tabii bunu söylemek hizmetkârınıza düşerse! Hiçbir Tebu şeytanı bulamaz sizi, emin olun, evet! Bir keresinde... neyse boş verin, boş verin!" Devesinden çabucak indi ve cüppesinin altından deri bir kese çıkardı. Keseyi açtı ve dikkatle bir mektup çıkardı.

"Hanımımız size bir mesaj yolladı efendimiz ve hemen okunmasını istiyor." Moussa kâğıdın üzerinde annesinin okunaklı el yazısını gördü:

Moussa, dilerim bu mektup sana vardığında iyisindir. Bu haberi başka biri okuyamasın diye Fransızca yazdım. Amenokalin karısı bana bir mektup gösterdi. Fransız keşif grubundan gönderilmiş ve Ahitagel'e yazılmış. Ahitagel, İn Salah'a gitti ve bu yüzden benden bu mektubu açmam ve yorumlamam istendi. Mektup, Ahitagel'in daha önceki bir mesajına cevaptır. Bir randevu noktasından, Fransızlar tarafından önerilen bir yoldan söz ediyor. Ayrıca bir buluşma talebi var. Sonunda da, keşif seferine katılan bazı subayların adları var. Bu isimlerden biri –emin olmak için tekrar tekrar okudum– Teğmen Paul deVries. İnanamadım buna! Orduda subay olmak için yaşı uygun, elbette. Babasına olanlardan sonra bile onu bir üniforma içinde görmek nasıl da sevindirir beni. Babanın ailesinin kuşaklar boyunca izlediği bir yoldur bu. Ve onun da buralara gelmesi beklenirdi. Ah, Moussa, bunca yıllık sessizlikten sonra bizim Paul'den başkası olabilir mi bu?

Ama bir gelişme daha var. İn Salah'ta amenokale katılanların arasında Tamrit ag Amellal'ın da olduğu haberini aldım. O adamdan sana hiç söz etmemiştim. Önemli bir şey değildi, çünkü onun ebediyen kaybolduğunu sanmıştım. O adam babanı öldürmeye kalkışmıştı. Onun Senusilere katıldığı ve Senusilerin de Yarbay Flatters'nin keşif

seferine engel olmaya niyetlendiği söyleniyor. İşin aslını bilmiyorum ama Tamrit çok katı ve nefret dolu bir adamdır. Bildiği tek şey hıyanettir. Onun bu işe karışması hiç de hayırlı bir şey değil.

Fransız keşif seferi konusunda, kimsenin göremeyeceği, duyamayacağı birçok şeyin cereyan ettiğini hissediyorum. İhaggarenlerin arasında böylesine bir gizliliği hiç görmemiştim. Onların geçtiği yolu öğrenebilirsen, sanıyorum bizimkilerin niyeti hakkında çok şey öğreneceksin. Eğer Fransızlar batıya dönmüşse, bu iyiye işaret. Abalesa civarından geçecekler ve sonra güneye doğru yollarına serbestçe devam edecekler demektir. Ama doğuya, Serkut'a doğru dönmüşlerse ölüme mahkûmlar demektir bu.

Amenokalin yaşıyor olmasını nasıl isterdim bir bilsen! Senin Abban bu konuda sana nasıl bir öğüt vereceğini bilirdi. İtiraf etmem lazım ki, ben bilmiyorum. Ortada bir dert varsa, bu derdi yaratanların Fransızlar olması, durumu daha az üzücü kılmıyor. Bizim Paul'ün de onların arasında olması ihtimalinden ötürü onun adına korkuyorum. Bir şeyler yapmak için çok geç olabilir.

Hep seni düşünüyorum. Dilerim sağ salim dönersin.

Moussa oturup mektubu yeniden okudu.

Paul!

Kuzenini düşününce sevinçten yüreği hopladı. Bir anı ve heyecan dalgası sardı içini. Paul'e ne olduğunu hep merak ediyordu, ne kadar çok düşünmüştü onu. O burada, çölde ha! Olağanüstü bir şeydi bu. Mektubun tarihine baktı. Yazılmasının üzerinden üç hafta geçmişti. Onu Fransızlardan uzaklaştıran o amenokale lanet okudu! Hemen, ne yapması gerektiğini düşündü.

"*Mehari*'ni dinlendir Lufti. Sonra *arivan*'a geri dön" dedi mallarını semerin üzerindeki yerine bağlarken. "Beni gördüğünü kimseye söyleme."

"Beni Kel Asuf zalimleri sorguya çekse bile söylemem" diye güvence verdi Lufti. "Ama efendimiz, nereye gidiyorsunuz?"

"Tam bilmiyorum. Fransızları bulmaya." Moussa birdenbire bir şey hatırladı ve kesesindeki muşamba paketi çıkardı. Oturup eline bir kâğıtla bir kalem aldı ve çabucak yazdı.

Daia
Çocuklara bundan bir şeyler okumak ve onlara bunun ışığını götürmek dilerim hoşuna gider. Belki bir gün bu çocuğa da kelimelerin hayatını öğretirsin. Evliliğinde mutluluklar dilerim.

Moussa

Söylemek istediği daha çok şey vardı ama nasıl söyleyeceğini bilmiyordu. Çok hassas şeylerdi hepsi. Bu not yeterli olsa gerekti. Sonra başını salladı ve kâğıdı yırtıp attı. Başka bir kâğıt alıp aynı mesajı yazdı, yalnız bu kez *evliliğinde* sözlerini çıkardı. Belki de annesi haklıydı. Belki de yüreği teslim olmaya hazır değildi henüz.

"Bunu Daia hanıma ver" dedi kâğıdı katlayıp, muşambayı bağladığı iplerin altına sokarken.

"Peki efendimiz."

Moussa devesini hızla kuzeydoğuya doğru sürdü. Lufti, efendisi ufacık bir noktadan ibaret kalıncaya kadar onun arkasından baktı ve sonra o nokta da kayboldu.

Dokuz

Güneş ışığı, kayaların oluşturduğu doğal yalakta şapırdayan suda oynaşıyor ve yansımaları, yukarısında yan yana duran hayvanların kızıl sarı boyunlarında belli belirsiz sarı titreşimler yaratıyordu. Hayvanlar litrelerce suyu içlerine çekiyor, açgözlüce, gürültüyle emiyor, güneş ışığı uzun boyunlarını okşarken, boyunlarındaki kaslar arka arkaya dalgalanıyordu. Ilgın ağaçlarının dallarında iki gürültücü kırmızı Bengal kuşu aşağılarındaki faaliyetten hiç rahatsız olmadan oynaşıyor, yaprakların arasında birbirlerinin üstüne çullanıyorlardı.

Fransızlar ağaçların gölgesinde, yüzleri Tacenut pınarına dönük olarak oturmuştu. Yalağı ve keçi derisinden tulumları dolduran, harcadıkları çabadan ötürü terleyen Şambaları seyrediyorlardı. Kuyu derindi. Bir Şamba, ucuna ip bağlayıp boşluğa bıraktığı kova dibe varıp şap diye ses çıkarıncaya kadar bekliyor, sonra ipi sallayarak kovayı yana devirip batmasını sağlıyor, kova dolunca da ağırlaştığını hissediyordu. Ardından kirli cüppesinin altındaki kasları yumrular halinde kasılırken, ellerini sırayla kullanarak ipi çekiyor, bu işi bitirince de, kovadaki suyu bir yardımcısının tuttuğu keçi derisinden tulumlara dolduruyordu. O bunu yaparken başka bir Şamba işe girişiyor, hayvanlar içsin diye yalağa su boşaltıyordu. Hep birlikte çok hızlı çalışıyorlardı, fakat işi bitirebilmeleri için bir saat daha gerekiyordu. Susamış develer dik yamaçta, sıranın kendilerine gelmesi için kuyrukta bekliyordu hâlâ. Atlara hemen su verilmişti. Çok mükemmel safkan hayvanlardı ama sıcağa develer kadar dayanamazlardı, bu yüzden de daima ilk önce onlara su verilirdi. Attici'nin rehberleri su içmeleri biten atları, kayalık vadinin tabanında dağınık halde bitmiş ot öbeklerinde otlamaya götürmüştü.

Yüzbaşı Masson elindeki küçük bardağı indirdi. Güneş ışığının develerin boyunlarındaki büyüleyici titreşimlerini dalgın dalgın seyrediyor, tatlı Paris gecelerinin düşlerine dalıp gitmiş bir halde azar azar su içiyordu. Ama hayallerini bozan bir şey vardı. Bir şeylerin iyi gitmediğini hissediyordu. Ensesi sıcaktı ve ürperiyordu sanki birisi saçına hafifçe dokunuyormuş gibi. Bu duygudan emindi, daha önce de hissetmişti ama nereden kaynaklandığından emin değildi. Hemen etrafına bakındı.

Yarbay, Doktor Guiard'la ve Beringer ile Roche adlarındaki mühendislerle konuşmaya dalmıştı. Şambaların işlerini bitirmesini beklerken hazırlanmasını emrettiği çayını yudumluyordu. *Tirailleur*'ler gevşemiş, tüfeklerine dayanmış, dağınık gruplar halinde, sakince çene çalıyorlardı. Remy Cavour ve diğerleri yamacın tepesinde, nihayet sonu yaklaştığı görülen deve sırasına bakıyordu. Masson, tepede duran Remy'yi net bir şekilde görebiliyordu; adamın halinde herhangi bir sorun olduğuna dair bir belirti yoktu. Develer sakindi ve Bengal kuşları oynaşmaya devam ediyordu.

Yüzbaşı içinden omuz silkti ve kovaların takırtısını, suyun şapırtısını dinleyerek dalıp gitti.

Remy Cavour son devenin peşinden tepeye tırmanıyordu. Çavuş yaya yürüyor, arkadan gelen devesini çekiyordu. Doğu sırtının tepesine çıkınca aşağıda yayılmış develere baktı; kimileri su içiyor, kimileri hiçbir şey yapmadan duruyor, kimileri de sadece develere has bir şekilde dört dizinin üstüne çökmüş, oturuyordu. Yarbayla diğerleri kuyuya yakın bir yerde oturmuştu. Yüzbaşı Masson'un dönüp ona baktığını, sonra başını çevirdiğini gördü. Hava sıcak ama sakindi. Rehberlerden ikisinin, atları kuyudan götürdüğünü gördü. Hayvanlar otlamaya çalışıyor, ama rehberler boyuna dizginleri çekiyor, hayvanların durup ot yemesine izin vermiyordu. Bunun tuhaf olduğunu düşündü.

Aşağıdaki vadi tabanına doğru zikzak yaparak inen dik patikadan aşağı yürümeye başladı. Böyle kayalık bir yerde, altın-

da bir at olsun isterdi. Bu bezgin develer düz kumların üzerinde hantal bir zarafetle hareket ediyor, ama kayalıklara gelince zarafet gidiyor, sadece hantallıkları kalıyordu geriye. Deve geniş bir taşın üzerinden geçerken Remy'nin gözleri aşağıda ve solundaki bir harekete kaymıştı. Başını çevirdi ve rehberlerden birinin, *mehari*'sini hızla sürerek, diğer iki rehberin atlarla birlikte vadi çanağının batı tarafını kapatan iri kaya parçalarının arasına girdikleri yere doğru gittiğini gördü. *Orada bir geçit mi var?* dedi içinden. *Bunlar atları çalıp, grubu burada mı bırakacak yoksa?* Dizginleri bıraktı, ellerini ağzının iki yanına siper edip bağırdı. Rehber arkasına dönüp ona baktı ve devesini daha da hızlansın diye kırbaçladı. Ateş etmeli miydi? Kafası karışmış ve ne yapacağını bilemez bir halde, karabinasını omzundan indirdi. Aşağıdaki subaylara bir göz attı. Onlar hiçbir şeyin farkında değildi; kuyunun civarında dolanıp duran develer görüşlerini kapatıyordu. *Tirailleur*'ler, o lanet olası aptalların arkası dönüktü. Bağırdığını kimse duymamıştı.

Tüfeğini doğrulttu.

Doktor Guiard, mühendislerden birinin söylediği bir şeye gülümsedi. Söylenen şeyin komik olmasını diledi içinden. Aslında dinlememişti. Aklı, günlerdir kramplar giren bağırsaklarındaki savaştaydı. Su yüzündendi tabii ki; ve o, akıllı doktor, suyu kaynatmadan içmişti. Bağırsaklarının ona yaşattığı işkenceyi hak etmişti. Çay da hiç yatıştırmıyordu bunu. Yüzünü buruşturdu. Kayalardan birinin arkasına gitmesi gerekiyordu.

Elindeki bardağı, krampları bastırsın diye göğsüne çektiği dizlerinin önünde tutuyordu. Ayak parmaklarının üzerinde dayanarak öne doğru eğildi ve bardağı yere koymaya niyetlendi. Bakışının yöneldiği bardak ellerinin arasında birden patladı sanki. Bardak sarsılıp elinden kurtuldu ve geriye, göğsüne doğru fırladı. Doktor öne eğilmeyi bırakıp geriye doğru gitti. Hiçbir ses, hiçbir şey duymamıştı. Birisinin onun göğüs kemiğine bir tahtayla vurduğunu sandı. Bunu niçin yaptıklarını anlayamamıştı. Bardağa ne halt olduğunu hiç bilmiyordu.

Paul, ana kamp ile kuyunun tam ortasındaki bir noktadaydı. Yolu iki kez, en aşağısından en tepesine dek katetmişti devesiyle. Yol çok zordu Targui'nin dediği gibi; ama Paul'ün devesi yavaşsa da, çoğundan daha dengeli ve güvenliydi.

Flup her yerdeydi; serbestçe koşuyor, doğal mağaraları keşfediyor, duyduğu kokuların peşinden gidiyor, arazide boydan boya koşturuyor, paçayı kurtarabileceğini hissettiğinde Paul'ün *mehari*'sinin altından geçiyordu. Bu kabahatinden ötürü deveden bir kez tekme yemiş, ama bu olaydan hiç ders almamış, hızını artırmıştı sadece.

Paul, diğer *tirailleur*'lerle birlikte, yolun tam orta noktasında ve her yere hâkim bir yer bulmuş olan el-Madani'yle konuşmak için durdu. Paul bu yaşlı ve kurnaz *tirailleur*'ü seviyordu. Adam elli yaşına yakındı, fakat kervanda ondan uyanık ve dayanıklı biri yoktu. Fransız ordusuna yirmi yıl hizmet etmişti ve Akabli'deki eski günlerinden kalma bir sürü çöl hikâyesi ve masalı vardı. Üstelik Flup'un kişiliğinden hoşlanan ya da bunun farkına varan tek Cezayirliydi. Sevimli kahverengi kaşları vardı ve normalde hemencecik gülümseyiverirdi. Ama günlerdir hiç gülmüyordu.

"*À votre santé lieutenant.*"*

"*Santé,* Madani. Bir şey var mı?"

"Yok, ama buna inanmıyorum" diye homurdandı gözleriyle çevreyi tarayarak. "İşler iyi gitmiyor gibi geliyor bana. Gün fazla sakin."

Paul güldü. "Sakinlikten memnun olacağını sanıyordum ben de."

"Ben ancak, bu dağlar bir hatıradan ibaret kalınca memnun olacağım" dedi Madani. "Bu Tuaregler aşağılık orospu çocuklarıdır. Bunlara ancak mezardaysa güvenebilirsiniz. Akabli'de bunlar, kestikleri insanlardan çaldıkları malları satarlardı. Bütün kervanı satarlardı. Sonra Akabli'den geçen başka kervanlar Tuareglerin sattıklarını alırdı. Daha sonra aynı

* Fr.: Sağlığınıza Teğmen. (ç.n.)

mallar yine Akabli'ye geri gelirdi, yine Tuareglerin elinde." Başını salladı. "Üstelik o kervanlar kalabalık giderlerdi. Bunun gibi değildi." Tükürdü ve çevreyi gözlemeye devam etti.

"Şimdiye kadar her yolunda görünüyor."

"Hayır, şuraya bakın." El-Madani kampın güney tarafını gösterdi; birisi *mehari*'sini son hızla sürüyor, keşif kafilesinin Salukileri* de arkasından koşuyordu. Ana kampta kalması gereken rehberdi bu.

"Ne yapıyor bu *herif*?" dedi Paul.

"Bu sıcakta spor olsun diye böyle koşulmaz" dedi Madani. "Herif kaçıyor."

"Sanırım haklısın. Yarbaya haber versek iyi olur."

Gitmek için döndüklerinde Flup hava atarcasına bir tavırla kayaların arkasından çıktı; dişlerinin arasında dil gibi sallanan bir kertenkele kuyruğu vardı.

"Çuvala, Flup!" Köpek durakladı ve yalvarıyormuş gibi ağlamaklı bir ses çıkardı.

"Çuvala!" Paul'ün sesi çok sertti; devesi harekete geçmişti. Köpek kertenkeleyi bıraktı; çabucak ileriye fırlayıp yukarıya doğru sıçrarken, Paul de gereken pozisyonu aldı. Bu konuda gayet ustalaşmışlardı. Paul bir eliyle köpeğin ön ayaklarını yakalayıp Flup'un sıçrama hareketinden yararlanarak onu yukarıya doğru çekti, çevirdi ve çuvala attı. Flup kıvrılıp pozisyonunu aldı ve geri kaçan kertenkeleyi ön patilerinin arasından somurtarak seyretti.

Develer harekete geçip hızlanırken, Paul tüfek sesleri ve uzaktaki bir fırtınadan kaynaklanıyormuş gibi patlayan, gök gürültüsüne benzer bir ses duydu.

Mehdi gülümsedi. Tüfeği çok yeniydi ve çok talim yapmıştı ama gerçeği biliyordu yine de; şanslı bir atış olmuştu.

* Saluki: Adını Yemen'deki Saluk kasabasından alan, kuyruğu ve ayakları tüylü, kulakları sarkık, iri bir tazı. İran tazısı da denir. (ç.n.)

Attici bu işi başlatma şerefini ona vermişti. Tüfeklerine dayanmış duran *Tirailleur*'ler en yakın, en kolay hedefti, fakat onlar da Müslüman'dı. Çay içen kâfirlerden birini tercih etti.

Küçük bardağı hedef olarak seçti. Kâfir, bardağı tam yerinde tutuyordu ve yuvarlak kenarı, güneş ışığıyla parlıyordu yol gösteren bir deniz feneri gibi. Peçesinin altında gülümsedi ve tetiği çekti.

Doktor Guiard arkaya doğru bir darbe yedi ve kurşun göğüs kemiğinde yön değiştirip kalbinde hızını tüketti. Yaradan pek fazla kan çıkmadı, çünkü kanı pompalayacak kalp kalmamıştı. Kolları arkaya doğru savruldu ve bacakları tuhaf bir şekilde açıldı. Cansız gözleriyle bakakaldı gökyüzüne, yüzünde şaşkın bir ifadeyle.

Sakin vadi Mehdi'nin atışından hemen sonra, çok daha fazla tüfeğin gürültüsüyle ve batı tarafından sel gibi akan yüz Tuareg'in tiz çığlıklarıyla sarsıldı. Develerinin toynakları gümbürdüyor, dağ sırtının tepesindeki gizli yerlerden yankılanarak gelen savaş davulu *tobol*'un derin, ritmik vuruşu iyice ateşliyordu çılgınlıklarını. Her biri zaten korkutucu olan bu sesler diğerleriyle birlikte bir ses terörü oluşturdu ve vadinin kaya duvarları bunu daha da artırdı.

Doktor geriye doğru fırlayınca Yarbay Flatters ile Yüzbaşı Masson hemen tepki gösterdiler. Almış oldukları uzun eğitim ve içgüdüleri, Tuareglerin saldırısı sırasında çıkan korkunç seslerin karşısında daha doğal bir durum olan donup kalma eğiliminden üstün geldi. Tüfeklerini kavrayıp yuvarlanarak gruptan uzaklaştılar ve sonunda diz çökerek, çığlıklarla kendilerine doğru süren mavi kalabalığın üzerine ateş etmeye başladılar hemen. Atların üzerinde, hareket halinde savaşmak için atlarını arandılar, fakat onlardan hiçbir iz yoktu. O halde bu şekilde, sırtları kuyuya dönük ve atsız savaşacaklardı. Elleri şaşmaz, hareketleri düzgündü ve attıklarını vuruyorlardı ama korkunç ateşe rağmen ilerleyen Tuaregle-rin sayısı çok fazlaydı. Subaylar çok hızlı ateş ediyorsa da Tuaregler daha hızlı geliyor, develer ve insanlar önlerine yıkılıyordu. Ön sırada düşenler arkadakileri de düşürüyor, sü-

rücüler hayvanların üzerinden fırlayıp büyük bir keşmekeşin arasına düşüyor ve tekrar tekrar ateş eden Fransızların üstüne saldırıyordu.

Yarbay biraz ara verdi ve kurşun almak için elini belindeki keseye atıp metal çıtçıtı hızla çekti. Ama zaman yetmedi. Etrafındaki ceset yığınının üzerinden bir Targui mızrağını doğrultarak ona doğru fırladı ve yarbayın gri giysili omzuna isabet ettirip şiddetle sapladı. Flatters acı duymadı; sadece, karabinasını elinden çekip alan, sert bir darbeden başka bir şey hissetmedi. Ayağı yerdeki cesetlere takılıp sendeledi. Sonra dengesini yeniden kazandı, sağlam eliyle uzandığı kılıcını çekip, karşısındaki Targui'ye savurdu, sapladı ve onun saldırısını savuşturdu. Targui düşerken onun yerinde bir başkası vardı ve sonra bir başkası daha ve yarbay bunlarla baş edemedi. Kocaman bir kılıç hızla gelip boynuna çarptı. Doktorun vurulmasının üzerinden üç dakika bile geçmemişti henüz.

Yüzbaşı Masson'un da kurşunu bitmişti ama tabancasını çekmiş, üstüne saldıran Tuareglere yakın mesafeden ateş ediyordu. Ceset yığını nerdeyse bir tepe oluşturmuştu ama durumun umutsuz olduğunu biliyordu. Çavuş Dennery'nin vurulup düştüğünü gördü, yakınındaki *tirailleur*'ler devriliyordu. Arkasında, Tuareglerin şiddetli yaylım ateşine hedef olan, kuyunun başındaki Şambalar da doktor gibi çabucak ölmüştü. Masson yine de ateş ediyordu. Türbanlarındaki yarıklara nişan alacak zaman yoktu ama buna gerek de yoktu zaten; onların hızlı soluklarını, cüppelerinin hışırtısını ve üzerine saldırırlarken çıkardıkları korkunç, tiz sesleri duyuyordu. Bir kılıç köprücükkemiğini parçaladı ve göğsünde kocaman bir yarık açtı. Sersemlemiş bir halde, arkasından bir darbe daha yediğini hissetti. Sırtına bir şey olmuştu. Bunun ne olduğunu belli edecek bir ağrı yoktu; şiddetli bir çarpma ve sonra içinden gelen korkunç bir yırtılma sesi vardı sadece. Tetiğe basmaya devam etti, kan ve barut kokusu duydu, yumuşak bir şeye sırtüstü devrildi ve kafası yere çarptı. Bakışları maviliklerden geçip ılgın ağaçlarında durdu. Bengal kuşları gitmişti.

Remy neredeyse Mehdi'yle aynı anda ateş etti ve kaçan rehberi düşürdü. Doğru bir şey yapmış olmayı diliyordu içinden. Ama sonra gümbürtüyü duydu ve atların girip kaybolduğu kayaların arasından çıkarak aşağı doğru dökülen mavi insan selini görünce durumu anladı.

Küçük bir düzlük bulup devesini çöktürmeye çalıştı, fakat aşağıda kopan kıyamet yüzünden, hayvanın burun delikleri korkuyla çan gibi açılmıştı. Hayvan çökmüyordu, dizginlerini çekip tepenin yukarısına doğru kaçmaya başladı. Hayvan Remy'nin ayaklarını yerden kesecekti neredeyse. Remy deri şeritlere asılırken arkasındaki bir kayada keskin bir çınlama sesi duydu. Siper alması gerekiyordu. Tabancasını kılıfından çekti, deveyi vurup öldürdü ve hayvan düşerken sıçrayıp altından kaçtı. Hayvanın koca gövdesi yere sert bir şekilde çarptı, aşağıya doğru kaydı ve kayalık, küçük bir düzlükte durdu. Durduğu anda Remy de ölü hayvanın arkasında çömeldi.

Kemer tokasını çekip çözdü ve cephane kesesini çıkarıp yere attı. Tüfeğinin mekanizmasını çalıştırdı, aşağıdaki katliama döndü ve ateş etti. İlk başta kolaydı. Tuareglerin çoğu deve sırtındaydı, çevrelerindeki develerden daha yüksekteydiler ve onun gibi deneyimli biri için kolay hedeftiler. Sürekli ve şaşmaz bir şekilde ateş ediyor, hedefler düştükçe memnun bir şekilde mırıldanıyor, *six, sept, huit** diyerek vurduklarını içinden sayıyordu ve sadece yeni şarjör kapmak için duruyordu. Aşağıdaki Tuareglerden bazıları onu gördü ve tepeye doğru hücuma geçtiler, fakat onları kolayca, neredeyse hiç umursamadan avladı. Tek başına, ama gayet yüksek bir yerdeydi. Orada o şekilde saatlerce, bu dinsiz mavi piçlerin hepsi geberinceye kadar kalabileceğini düşündü.

İlk on saniyede, keşif kafilesinin vadide toplanmış develeri korkudan çıldırmıştı. Hayvanlar bağırıyor, sıçrayıp sağa sola koşuyor, seslerin yankılarını duyup geri çekiliyor ya da ye-

* Fr.: Altı, yedi, sekiz. (ç.n.)

ni bir kargaşadan kaçıyorlar ve bu dehşetten bir kurtuluş yolu bulamıyorlardı. Koşarken birbirlerine çarpıyorlar, bazıları düşüyor, ötekiler onları çiğneyip geçerken böğürüyor, onların bacaklarını ısırıyorlardı. Bir tanesi koşarken kuyuya düştü; ön ayakları kuyunun boşluğunda sallanırken, boynu kuyunun hemen üzerinde, çenesi kuyunun kenarındaki kayaya dayanmış kalmıştı tehlikeli bir şekilde. Hayvan çılgınca kurtulmaya çalışıyor, ön ayaklarını sağa sola savurup destek alabileceği bir yer arıyordu ama başka bir deve gelip onun kafasının arkasına basarak üstünden geçti, boynunu kırdı ve kuyunun içine doğru iyice itti. Vücudunun arka kısmı gözden kaybolunca kadar kayaların üstünde sürüklenen ölü *mehari*, hızla dipteki suya düştü. Ardından bir başka deve de çukura girdi ve düşerken böğürdü.

Bazıları çıkamayacakları dik yokuşlara tırmanmaya kalkıştı, ayakları kayaların üzerinde deli gibi kaydı, sonunda tutunamayıp aşağı doğru arkaüstü düştüler, arkalarından tırmanmaya çalişan diğer develere çarpıp onları da devirdiler. Bacaklar başka bacaklara karışıyor, gövdeler birbiriyle çarpışıyor, kayıyor, düşüyordu ve sonunda dehşetten çıldırmış, kocaman, sarı bir çığ haline geldiler. Diz çöküp Tuareglere ateş eden *tirailleur*'lerden ikisi bu düşen yığınlardan birinin altında kaldı; tüfekleri bir yana fırlarken gövdeleri ezildi.

Paul ilk önce dağ sırtının tepesine vardı ve sonra aşağıdaki vadide çalkalanan ölüm denizini gördü. Kan, barut ve ter kokusundan irkildi.

Renk karmaşasını, ölmüş *tirailleur*'leri, subayları ve mühendisleri, saldıran mavileri, deli gibi sağa sola kaçışan develeri algılaması birkaç saniye aldı. Oraya varmadan önce, vadinin nasıl görüneceğini gözünün önüne getirmişti. Algılayamadığıysa, şimdi gördüğü şeydi. Bir karışıklık ya da pis koku veya bozgun değildi bu, Tuareglerin daha başından kazandıklarıydı.

Tuaregler keşif gücündeki cesetlerin etrafına toplandıklarında kana susamışlıkları daha da arttı. Adamların öldüğü

belliydi; bedenleri çarpılmış, kanlı ve hareketsizdi çünkü. Ama Tuaregler daha yeni başlıyordu sanki. Tüfekleri, kılıçları, yüzükleri ve bulabilecekleri daha ne kadar değerli şey varsa hepsini aldılar. Sonra cesetlerin giysilerini kesip çıkardılar, çıplak bedenleri bir yere yığdılar, ardından parçalamaya, kolları, kafaları, parmakları kesmeye, koparmaya başladılar ve ceset yığını kanlı, vıcık vıcık bir çamura dönüştü. Tutuşturulmuş, ama kana bulandığından pek iyi yanmayan giysilerden ağır ağır dumanlar yükseliyordu.

Birden, Paul'ün göremediği, nereden geldiği belirsiz bir yerden Tamrit ag Amellal'ın sesi yankılandı. Paul, amfiteatrın üzerinde dolaşan, taş duvarlarda yankılanan ve adamların, yaptıkları şeyi bir an bırakmasına yol açan Tamaşek dilindeki sözcükleri anlamadı. Ama bu sözlerin dehşetini kavramak için anlamlarını bilmesine gerek yoktu. Tamrit sözlerini bitirince aynı sözleri Arapça tekrarladı; mesajı hem Şambalara hem de Tuareglereydi.

"Ve o kâfirler, Allahın iyiyle kötüyü birbirinden ayıracağı cehennemde toplanacak. Allah kötüleri parça parça edecek, hepsini bir yığın yapacak ve cehenneme yollayacak. Hakikatte bunlar kaybedenlerdir. Ve Allah, ben o kâfirlerin yüreğine korku salacağım dedi. Öyleyse boyunlarını vurun ve onların her parmağını kesin..."

Paul kustu; buna engel olamamış, devesine gelmesin diye sağa ya da sola bile eğilememişti. Kusma dürtüsü çok ani, çok şiddetli geldi ve *mehari*'sinin boynunun üstüne kustu. Öne doğru eğilmiş, karnını sımsıkı tutuyor, gözleri kapalı bir halde öğürüyor, nefesi kesiliyor, öksürüyordu.

El-Madani, hemen arkasındaki dört adamıyla birlikte sırta çıktı; öğürerek kusan subayı ve aşağıdaki sahneyi gördü. El-Madani öfkenin bildik yakışını hissetti ama bunu tehlike geçene dek uzaklaştırmayı öğrenmişti. Silah atışları hemen hemen durmuştu. Bir tek Remy, devesinin arkasına çömelmiş, ateş etmeye devam ediyordu. Durumu ümitsizdi. El-Madani, devesi durur durmaz tüfeğini omzundan indirdi ama yapabileceği hiçbir şey yoktu artık; yapacağı şeyler, yerini belli et-

mekten başka bir işe yaramazdı. Ateş etmedi ve adamlarına da ateş etmemelerini işaret etti.

Ölü devesinin arkasına sinmiş Remy, develerinin sırtındaki Tuareglerin karşısında tek başınaydı. Kurşunu bitmişti fakat öldürdüğü bir sürü adam önündeki kayaların üzerinde yatıyordu. Tüfeğini sopa gibi kullanmak amacıyla namlusundan kavradı. Yeterli yüksekliğe ulaşmak için devesinin karnının üstüne çıktı ve ilk binici onun üzerine saldırdı. Targui'nin mızrağını savuşturdu, tüfeğini korkunç bir güçle savurarak adamın göğsünün ortasına vurdu ve devesinden aşağı düşürdü. Tüfeği hâlâ elindeydi, tekrar savurdu fakat o sırada, dönüp duran mavi bir kalabalık onu çevreleyivermişti.

Paul Tuareglerin çığlık attığını duydu ve başını çevirip baktı. Remy'nin tüfeğini savurduğunu ve kocaman bir kılıcın hızla indiğini gördü. Remy'nin sol kolu gövdesinden ayrıldı; hâlâ tüfeği tutan eli, Remy'nin kuvvetle yukarıya doğru savurduğu tüfekle birlikte yükseldi, kol ve tüfek dönerek, uzun ve yavaşça bir kavis çizerek yere düştü. Aynı anda Remy göğsünden de bir mızrak yemişti. Bu darbeyle ayakları yerden kesildi, şiddetle saplanan mızrağın sivri ucu Remy'nin vücudunu geçip yere saplandı ve Remy yere çivilenerek öldü bir böcek gibi. Mavi savaşçılar sürüsü hemen üstüne üşüştü; o kanlı soyma ve parçalama ritüeli bir kez daha başladı.

Paul yine kustu, neredeyse semerinden düşecekti. El-Madani uzanıp onu tuttu. Delikanlıya söyleyebileceği hiçbir şey yoktu. Paul çok utanmıştı ama bulantı nöbetleri yüzünden kımıldayamıyordu. El-Madani'nin, neredeyse kendi kendine fısıldar gibi "*Les chameaux*"* dediğini duydu. İlk başta anlamadı bunu. Aklı, gözlerinin görmüş olduğu şeyle meşguldü ve beden bunu boşaltarak arınmaya çalışıyordu. Ama sonra birden anladı: *Develer!* Aşağıdaki katliam bitmişti, fakat ana kampta bineksiz kalmış insanlar vardı hâlâ. Develer olmazsa onlar da ölürdü ve Tuareglerin bunu yapmak için tek bir kurşun atma-

* Fr.: Develer. (ç.n.)

sına bile gerek kalmayacaktı. Develeri kurtarmalıydılar. Kalan tek şey, yapılacak tek şey buydu. Bu düşünce, hâkimiyeti ele almak için bulantıyla mücadeleye girişti. Paul derin derin nefes aldı, dikkatini topladı ve sonra doğruldu; yüzü hortlak gibi soluktu ve çenesine yapışıp kalmış kusmuklar vardı. Başını çevirip vadiye baktı yine. Develer doğudan batıya, gruplar halinde her tarafa yayılmış, dolaşıp duruyordu. Evet, mümkündü, Remy'nin savaştığı yerin arkasından aşağı inebilirlerse yapılabilirdi. Umut vardı. Vadiyi incelemekte olan Madani'ye baktı.

"Sen burada kal" dedi Paul yaşlı *tirailleur*'e, nefesi tıkanarak. "Biz aşağı iniyoruz." Bir tartışma bekliyordu ama Madani başını sallayarak onayladı. Yapılacak şey için genç bacaklar gerekliydi. Olduğu yerde kalarak daha yararlı olabilirdi.

"Çabuk olmalısınız" dedi el-Madani. "Başladılar." Batı girişi civarındaki kayaları gösterdi parmağıyla. Bazı Tuaregler develeri vadiden çıkarmaya başlıyordu. Paul devesinden aşağı atladı, tüfeğini kaptı ve *tirailleur*'lere çabucak emirler verdi. Onlar da durumun aciliyetini kavrayarak, çabucak indiler develerinden. Başka tek bir söz edilmeden beşi tepeden aşağı inmeye başladı. Paul ancak birkaç adım atmıştı ki birden durdu, lanet okudu, geri dönüp hızla yokuş yukarı, devesine koştu. Elini çuvalın üstüne koydu.

"Flup, burada *kal*." Emir gereksizdi. Duyduğu gürültü ve kokular sayesinde Flup çuvalın iyi bir yer olduğuna çoktan ikna olmuştu zaten.

El-Madani devesinden indi, mühimmat torbasından kurşun çıkardı ve manzaraya hâkim bir kaya aradı.

Beşi düşe kalka, kayalık yamaçta mümkün olabildiği kadar hızla aşağı indiler. Remy'nin cesedinin etrafında kümelenmiş Tuareglere görünmeden geçtiler ve onların coşkulu çığlıklarını duyarak, develerin arasına girip gözden kayboldular. Gruplar halindeki hayvanları güderek, küfrederek, bağırarak, çekerek, tatlı sözlerle kandırarak bir araya toplamaya ve tepeden yukarıya çıkarmaya çalıştılar. İlk başta pek şansları yoktu. Her şey karmakarışıktı ve develer hangi yöne gideceklerini

şaşırmıştı. Ama vadideki müthiş gürültü giderek azalıyordu ve kendini toparlayan bazı develer onların çıkardığı seslere tepki vermeye başladı. Adamlar, dizginlerini toplayıp birkaç tanesini yürütünce başkaları da peşlerinden geldi.

Paul en doğuda, tek başına çalışıyordu. Tepeden aşağıya diğerleri gibi dümdüz değil, kavisli bir yol takip ederek inmişti. Çalışırken develer onu çok iyi saklıyordu. Kendisiyle Tuaregler arasında develerin bulunmasına dikkat ediyordu.

Çok kıymetli dizginlerden toplayabildiği kadar çoğunu bir elinde toplayıp, tüfeğini sopa gibi kullanarak onları dürttü. Başta biraz sertçe dürtmüş, hayvanlardan biri de yerinden sıçramıştı. Sonra daha nazikçe dürttü, yürümeye başladı; hayvanların böğürlerine, önce sağ, sonra sol yanlarına dokundu ve sonunda iki tanesini doğru tarafa yöneltti, ardından bu sayı dörde çıktı ve çok geçmeden diğerleri de yürüyüşe katıldı; bir araya toplanmak, hayvanların üzerinde sakinleştirici bir etki yapmıştı.

Paul kendini hemen on beş devenin arasında buldu ve onların istediği yöne gittiğini görerek şaştı. Develerle konuşmaya, şaplak vurmaya, dürtmeye, tatlı sözlerle kandırmaya devam ediyor, bu sırada da çömelmiş vaziyette, yarı koşup yarı yürüyerek sık sık istikametini gözlüyordu bacaklardan oluşan ormanın arasından. Bunu ilk kez yaptığında develerin bacaklarından ve kayalardan başka bir şey görememişti. İkincisinde neredeyse sevinçten bağıracaktı. El-Madani'nin koruduğu *tirailleur*'leri gördü; en azından elli tane deveyle birlikte, tepeye çıkmaya başlıyorlardı. Hepsinden iyisi de, tek bir Tuareg görmemişti.

Doğrulurken, develerden biri birden fırladı ve dizginler Paul'ün elinden kurtuldu. Develer durdu, ona kibirli kibirli baktılar, ardından dönüp ters tarafa doğru hızlı hızlı yürümeye başladılar. Paul küfredip arkalarından koşarken, hayvanları korkutmamak için sesini sakin tutmaya çalışıyordu. Nihayet üçünün dizginini yakaladı ama sonunda vazgeçti, çünkü dönüp bakınca, yirmi metre ötede bir grup Tuareg'in onu fark ettiğini ve ona doğru koştuğunu gördü.

Adrenalin kanında süratle dolaşırken, develeri elinden geldiğince hızlı çekti ve nihayet, yanından ayrıldıktan sonra duraksayan daha kalabalık hayvan sürüsünün arasına karıştı. Hayvanları yine doğru yönde yürütmesi gerekiyordu ama hayvanlar artık durduğu ve Paul'ün de gözünü mavi cüppelerden ayırmaması gerektiği için bu iş çok zorlaşmıştı. Birkaç kez üst üste, Madani'nin Gras tüfeğinden çıkan güven verici sesi duydu, fakat adamın nereye ateş ettiğini bilmiyordu. Yine bacakların arasından sağ tarafına, endişeyle baktı, çünkü hiçbir mavilik göremiyordu. Şimdiye dek ona yetişmiş olmaları gerekirdi. Hep sinerek duruyor, boyuna hayvanları dürtüyordu; hayvanların onu gizlemesinden memnun, fakat etrafı görmesine engel olmalarından ötürü gergindi.

Sonra bazı sesler duydu ve durumu kavradı. Geride kalan hayvanları toplaması çok uzun sürmüştü. Tuaregler onun ile Madani'nin arasına girecek vakit bulmuş ve onun güttüğü sürünün önünü kesmişlerdi. Orada durmuş, hayvanları yana çekiyor, kılıçları ellerinde, onu bekliyorlardı.

Gözünü kısarak ateş eden el-Madani'nin tozdan çizgi çizgi olmuş yüzü, bir tebessümle kırıştı. Hemen hemen becermişlerdi *vallahi!* Tuaregler artık onları durduramazdı. Yürüyen sürünün arasında, develeri yamaçtan yukarıya güden adamlarının bacaklarını görüyordu.

Tuaregler ateş etmeyi bırakmıştı. Bir tek el-Madani'nin silahından ses çıkıyordu şimdi. Bu sessizliğin nedenini hemen anladı ve çok sevindi; Tuareglerin önce kendi eski silahlarının, sonra da katlettikleri kurbanlardan aldıkları Gras tüfeklerinin kurşunu bitmişti.

El-Madani dikkatli bir şekilde, hiç ara vermeden ateş etti ve sonunda develer ile adamları sırtın üzerine çıkıp onun sağına doğru akmaya başladı. Dört *tirailleur* tehlikeyi atlatınca dikkatini Paul'e yöneltti. Geçen kafaların, hörgüçlerin arasında Paul'ün sürüsünü gören el-Madani birden nefesini tuttu; teğmenin develerinin tam önünde, beş altı Tuareg vardı. Fransız kıstırılmıştı ve ölecekti.

El-Madani tüfeğini hızla Paul'ün olduğu tarafa çevirdi ve nişan almaya çalıştı. İçinden küfretti. Yürüyen develer doğru dürüst atış yapmasını engelliyordu. Teğmeni kurtarabilmek için öteki tarafa geçmesi gerekiyordu. Fırlayıp ayağa kalktı, hızla koşarken başını eğiyor, tüfeğinden destek alarak daha hızlı ilerlemeye çalışıyordu, fakat olanaksızdı. Birinin başı diğerinin arkasına değecek şekilde, sıkışık kalabalıklar halinde, dördü beşi bir arada ilerleyen develer, acele etmeleri için onları sıkıştıran *tirailleur*'lerin bağırtılarına itaat ediyorlardı. El-Madani geçip giden sürüye tam varmıştı ki, bir devenin bacağına takılıp dizinin üstüne düştü ve çok canı yandı. Ayağa kalkmak için çabaladı ama yine düştü; hızla geçen develer ona çarpıyor, itiyor, sürükleyip götürüyor ve el-Madani'nin morali gittikçe bozuluyordu. Vakit yoktu! Öfkeyle, hayvanlara yumruk atarak, küfür ederek, ayağa kalkıp devam edebilmek için etrafında bir boşluk yaratmaya çalıştı. *Tirailleur*'lerinin işitmesini dileyerek, umutsuzca, "Teğmen!" diye bağırdı. "Teğmeni kurtarın!"

Paul içinde bulunduğu durumu fark ettiği anda sıcak bir korku dalgası hissetti. "Tanrım" diye fısıldadı gözleri kocaman açılmış, telaştan ne yapacağını bilmez bir halde. Onu bekleyen Tuareglerle arasında en fazla altı ya da yedi deve bulunuyordu ve etrafındaki siperin yok olmasına da sadece birkaç saniye vardı. Hiç vakti kalmamıştı.

Hâlâ çömelmiş dururken, arkasından gelen develerin dizginlerini bırakarak tabancasını kılıfından çekti. Önündeki bacakların arasından ileriyi gözleyerek zamanı kolluyordu. Dört deve, üç... şimdi!

Tüfeğini sımsıkı kavrayarak doğruldu. Bütün gücünü kullanarak, sert bir hareketle tüfeğinin namlusunu hemen önündeki devenin anüsüne soktu. Hayvan acıdan bağırarak ileri fırlayıp Tuareglere çarptı, dördünü devirdi, sonra ayağı içlerinden birinin cüppesine takıldı ve diğer ikisinin üstüne devrildi. Paul tabancayla havaya ateş etti ve çıkarabileceği en yüksek sesle çığlık attı. Bu patlamanın üzerine diğer develer de ileriye, Tuareglerin üstüne doğru fırladı.

Herkesi şaşırtan bir saldırı yapan, ama siperden de yoksun kalan Paul canını kurtarmak için kaçmaya başladı. Doğruca sol tarafa koşuyor, kayaların arasında sığınacak bir yer arıyordu. Doğu uçtaki büyük sütunların arasına girebilirse belki geriye, el-Madani'nin olduğu yere gidecek bir yol bulabilirdi. Tek şansı buydu. Başını çevirip arkaya bakınca hayvanlardan ve mavilerden oluşan bir keşmekeş gördü ve dört de Tuareg; hızla peşinden geliyorlardı, aralarındaki mesafe on beş metreden azdı. Sütunların oraya kadar yüz metreden fazla uzaklık vardı. İçinden küfretti. El-Madani neredeydi? Tüfeği susmuştu. Dönüp ateş edecek zaman yoktu. Bir yahut iki tanesini vurabilir, ama diğerleri onun üstüne saldırırdı.

Çizmeleri Tuareglere karşı bir avantajdı. Onlar bu dağlarda kendi vatanlarındaydı ama Paul'ün üzerinde cüppe ya da sandalet gibi, hızını kesecek şeyler yoktu. Koşacağı mesafeye yoğunlaştı. Ayağı takılırsa ölecekti. Yavaşlarsa ölecekti. El-Madani hemen yardımına yetişmezse ölecekti. Ölmesine yol açacak bir sürü durum vardı ama kaçmak, tuhaf bir coşkuya kapılmasına neden olmuştu ve ölmeye gitmediğini, gizlenecek yer bulacağını, yaşayacağını biliyordu; kayalara bakar ve kendini daha da zorlayıp hızını artırırken biliyordu bunu; ve ayakları iradesiyle kanatlanmış uçuyordu sanki.

El-Madani son develeri neredeyse ümitsizliğe kapılarak itip kendine yol açmış ve develerden kurtulup öteki tarafa geçmişti. Hiç ummadığı bir hızla koştu ve yere atlayarak tepenin hemen arkasında yüzükoyun vaziyet aldı. Dirseklerine dayanarak, tüfeğini Paul'ü son kez gördüğü yere çeviren el-Madani aşağıdaki manzarayı kavradı. Teğmen bir şekilde kaçmış, kanyonun doğu tarafına doğru koşuyordu ve hemen peşinde bir grup Tuareg vardı.

İhtiyar savaşçı duruşunu sağlamlaştırdı, nişan aldı ve ateş etmeye başladı.

Develeri yokuştan çıkarmış olan diğer *tirailleur*'ler el-Madani'nin yeniden ateş etmeye başladığını duydular ve tepeden aşağıya, kendi peşlerinden gelen Tuareglere baktılar. Nefes

nefese, neredeyse tükenmek üzereydiler; tepeye doğru gelen ve bulundukları yere otuz metreden daha yakın olan Tuareglerle uğraşmaları gerektiğini anladılar. *Tirailleur*'ler otomatik bir şekilde, bir hat üzerine yayılıp ateşe başladı.

Tepeye çıkan develer sıkışarak bir araya toplanmıştı. Yamaçlar iki yönde de uçurum gibi dimdikti. Ana kamptan oraya geldikleri yol tehlikeli, dolambaçlı ve çok dikti. Hayvanlara göre, yol bile değildi; diğer her taraf gibi, dimdik bir inişti sadece. Aşağı yukarı altmış deve vardı; nereye gideceğini şaşırmış, birbirine sokulup itişen koca bir yığındı bu. Tüfeklerin gümbürtüsü, daha önce yaşadıkları korkuyu yeniden uyandırınca hayvanların arasında bir panik yayıldı.

Aşağıdaki Tuareglere yoğunlaşan *tirailleur*'ler buna dikkat etmiyordu. Kuyudan uzak tarafta, en kenarda duran ve dik yamaca tehlikeli bir şekilde yaklaşmış iki devenin ayağı kaydı, dik yamaçtan aşağı düştüler böğürerek. Onların en yakınındaki develer irkilerek gerileyip daha düz bir zemin bulmaya çabalarken, çılgıncasına bir korkuyla arkalarındaki diğerlerini ittiler. Bu hareket ürkek grubun tümüne bir dalga gibi yayıldı, tüfeklerin sağır edici gürültüsüyle daha da şiddetlendi.

Bu da yetti. Kuyu tarafına en yakın hayvan, arkasındaki kalabalık tarafından itilerek tepeden aşağıya, kuyuya doğru düştü. Bunu hemen başkaları takip etti, daha sonra da başkaları ve sonra hepsi, sel gibi aşağı aktı. *Tirailleur*'ler fırlayıp kalktı, fakat artık çok geçti. O kadar çaba harcadıkları, uğruna onca riske girdikleri her şeyin tepeden aşağı uçuşunu çaresizce seyrettiler. Aşağılarındaki Tuareglerin arasından geçemeyeceklerinden, yapabilecekleri hiçbir şey yoktu.

El-Madani gürültüyü duydu ama bakmadı. Paul'ün peşindekilere ateş ediyordu. Bir tanesini vurdu, şanslı bir atıştı; adamlar uzaktaydı, ondan uzağa doğru, avlarının peşinden koşuyorlar ve giderek uzaklaşan şekiller kayaların arasından koşarken eğilip kalkıyor, bu da nişancıyı aldatıyordu. El-Madani tekrar tekrar, hep boşuna ateş etti. Paul'ün koşarak doğu tarafındaki sütun kayalara yaklaştığını gördü. Delikanlı cey-

lan gibi kaçıyordu ve Tuareglerle arasındaki mesafeyi açmıştı, fakat el-Madani'ye göre, kaçtığı yer çıkmaz bir kaya tuzağına benziyordu.

Ama Paul yönünü değiştirmeden koştu ve sütunların arasına girip kayboldu. El-Madani horozu çekip çekip ateş ederek, üç hedefini amansızca takip etti, fakat umudu her saniye giderek azaldı ve sonunda yok oldu. Onlar da kaybolmuş, kayalar hepsini yutmuştu.

El-Madani tüfeğini yere koyup alnındaki teri sildi. Üzüntüyle doğruldu ve başını çevirip sırta baktı. Yarım yamalak duyduğu sesler kafasında bir yaygara haline gelmişti. Gözlerine inanamadı ve öfkeden gözleri karardı. Tepenin aşağısında Tuaregler onun tek kurtuluş şansına *coup de grâce*'ı vuruyordu. Develeri yeniden ele geçirmişlerdi!

El-Madani tüfeğini kavrayarak tekrar doğrulttu; giden hayvanların mümkün olduğunca çoğunu vurmak ve hiç olmazsa Tuaregleri onlardan yoksun bırakmaktı niyeti. Ama durdu. Bu çok anlamsız bir hareket, günün ikinci katliamı olacaktı. Giden gitmişti. Omuzları çöktü. Tüfeğini bıraktı.

Sonra aklına başka bir şey geldi. Kayıp giden develere bakıp onları gözüyle çabucak taradı. Ve sonra onu gördü ve o gün ilk kez, tam bir bozguna uğramışlık duygusuna teslim oldu. Çok önemsiz bir şeydi, biliyordu; o kadar çok ölümün olduğu öyle bir günde neredeyse saçma sapan bir kaygıydı.

Diğerlerinin peşinden kayarak uzaklaşan develerin arkalarında bir yerde, Paul'ün *mehari*'si vardı. El-Madani onu semerinden ve yan tarafındaki çuvaldan tanıdı. İçinde Flup'un bulunduğu çuvaldan yani.

Paul peşindeki Tuaregleri ne görüyor ne de seslerini duyuyor, fakat onların ölümcül varlığını sırtında hissediyordu, onu dürterek, iterek, korkutarak, daha önce hiç koşmadığı bir hızla koşmaya zorlayan bir mızrak gibi.

Paul böyle ölmeyecekti!

Bu düşünce onu kahrediyor, zorluyor, kaçıp kurtulmak için duyduğu hırsı körüklüyordu. Arkasına bakmaya cesareti

yoktu. Vadide koşarken taşlar ayağının altında küt küt ses çıkarıyor, çatırdıyor, gıcırdıyor, kayıyordu. Her taşta bir tehlike vardı ve her tehlikede o kolu, boş bir tüfeği kavramış, havada dönerek, kıvrılarak uçan o korkunç, kesilmiş kolu görüyordu.

O, Remy gibi ölmeyecekti!

Kayaların arasına girince de hızını yavaşlatmadı. Sütunların arasında zikzaklar çizerek koştu. Hep, koşacak yer kalmayacağını sanarak tuzağa düşmeyi bekliyor ama her seferinde, bazı sütunların arasından geçen yeni yollar görüyordu. Gözleri de bacakları gibi hızlıydı. Kocaman volkanik sütunlarla ve sivri kayalarla dolu, girişi kapatarak tüm vadinin görünmesini şimdiden olanaksız kılan, uzayıp giden kanyon gibi bir yere girmişti. Sessizliğe gömülmüş, tekinsiz bir yerdi burası; aşağıdaki kumlu zeminde, yekpare kayaların parlak tepelerine vurup yansıyan gün ışığının oluşturduğu ve Paul'ün koşarak içlerinden geçtiği yumuşak ışık havuzları vardı. Sütunlar taşlaşmış kocaman bir ormanın ağaçları gibiydi; döne döne sarılmış tabakalardan oluşan, spiral halinde biçimlenmiş koyu gri kabukları ta tepelerine kadar, baş döndürücü bir şekilde yükseliyordu. Bu sütunların arasında yer yer akasya ağaçları ve sağda solda kümeler halinde bitmiş otlar vardı. Bu hareketsizliğin arasında kelebekler yumuşak hareketlerle dolaşıyor, iri ve renkli kanatları güneşin yansıyan ışığında gökkuşağı gibi parıldıyordu.

Koştukça, kanyonun kenarları hissedilir şekilde dikleşti ve sonunda neredeyse dimdik duvarlar haline geldi; bu duvar ara sıra, derin oyuklar, ötesi görünmeyen dik ve dar yarıklarla bölünüyordu.

Kayalık zemin gittikçe kumlanıyordu; ilk başta hafifçe serpilmiş gibi duran kumlar, gitgide ayaklarının altında çatırdayan ince bir tabaka haline, sonunda da çizmelerinin gömüldüğü, hızını düşüren ve daha çok çaba harcamasına neden olan bir kum yatağına dönüştü. Bacak kasları bu zorluğu hissetmeye, her adımda sızlamaya, ciğerleri ağrımaya, nefesi düzensizleşerek zorlanmaya, gözlerinde ışık lekeleri dolaşmaya başladı. On beş dakikadır hiç durmaksızın tabana kuvvet ko-

şuyordu. Formu yerindeydi ama Ahaggar deniz seviyesinden yüksekti ve havası azdı. Sonunda, koşuyu sürdüremeyecek hale gelince durup soluklanmak zorunda kaldı. Göğsü hızla inip kalkarak, tüfek tutan kolunu sütunlardan birine dayadı ve başını çevirip arkaya baktı. Sütunlardan başka bir şey çarpmadı gözüne. Harcadığı büyük çabadan ötürü kulakları çınlıyor ve hiçbir şey duyamıyordu. Bir an coşkuya kapılarak, takipçilerinin vazgeçtiğini düşündü. Onun hızına yetişememişlerdi tabii. Ama bu düşünce sadece bir an sürdü. Son sütunun arkasından, bir elinde kılıcı, diğer elinde Gras tüfeğiyle hızla peşinden gelen bir Targui çıktı. Adam sandaletlerini çıkarmıştı ve hızlı koşmaktan ayakları kan içindeydi.

Birbirlerini aynı anda gördüler; ikisi de göreceği şeye hem hazırlıklıydı, hem de şaşırmıştı. Targui aniden durunca kılıcını düşürdü ve tüfeğini doğrulttu. Kulakları sağır eden atış geldiğinde, dayandığı kaya sayesinde korunan Paul kaçmıştı. Targui yüksek perdeden bir çığlık attı, kılıcını yerden aldı ve koşmaya devam etti. Birkaç saniye sonra peşinden diğeri ve sonra da sonuncusu geldi.

Hepsi çığlık atıyordu. Fransız'ın kaçtığı yeri biliyorlardı. Artık ellerindeydi.

Paul, koşmaya devam ederken, Tuareglerin hızına ve kararlılığına şaşıyordu. Kendi harcadığı çabadan başka bir şey düşünmemiş, onlar hakkında kafa yormamış ve çok ileride olduğunu sanmıştı. Daha hızlı koşmalıydı. Birkaç dakika daha koştuktan sonra duruverdi. Önünde başka sütun yoktu. Son geçidi de geçmişti. Bu kanyon, kanyon falan değildi, bir kutuydu ve kutunun sonunu bulmuştu. Gözleri duvar boyunca dolaşıp gölgeleri, oyukları taradı ve yoluna devam etmek için geçebileceği bir yer aradı. Karşısında, dik yarıkları, raf gibi dümdüz ya da kocaman çıkıntıları olan dimdik, sivri bir kaya kütlesinden başka bir şey yoktu. Dağcı değildi. Kanyonda geri dönmeyi, sütunlar arasında kendini kaybettirmeyi ve avcılarının elinden sıyrılıp kaçmayı düşündü ama kanyon buna olanak vermeyecek kadar dardı. Muhakkak ki diğerleri onun şu anda karşılaştığı şeyi biliyorlardı ve yayılacaklardı onu karşı-

lamaya hazır bir şekilde. Kaç kişi olduklarını ya da hepsinde mi, yoksa sadece birinde mi tüfek olduğunu bilmiyordu. Ne olursa olsun, burası kendini savunmaya uygun bir yer değildi. Kaçmaya devam etmeliydi.

Çaresizlikten çıldırmış bir halde, tek şansını gördü; dik yarıklardan biriydi bu, binlerce yılın öfkeli sularıyla oyulmuştu, girişi bir insanın ancak sığabileceği kadardı ve çok, çok dikti. On metreden sonrası görülmüyordu. Tırmanılmayacak kadar dik değildi belki de. Belki de onu, bulunduğu yerin yaklaşık yüz elli metre yukarısındaki kanyon sırtına çıkarırdı. En azından, yükseğe çıkmasını ve daha iyi gizlenmesini sağlardı. Denemeliydi.

Oraya doğru koşarken bir atış daha geldi. Yakınlarında bir yerden değildi. En azından içlerinden birinin kötü bir atış yaptığını düşündü. Döndü ve koşarken bir yandan da tabancasıyla üç kez, çılgınca, hızla, nişan almadan, sırf onları gizlenmeye zorlamak için ateş etti. Kayaların yükselttiği tabanca sesi nerdeyse kulaklarını sağır edecekti; tabancadan ziyade top sesi gibi çıkmıştı. Yarığa vardı ve sıçrayıp ilk birkaç basamağın üstüne çıktı. Basamaklar rahat ve kısaydı, geniş merdivenlerin basamakları gibiydi ama yukarılara doğru tırmanmaya devam ettikçe basamaklar daha yüksek ve birbirine daha yakın hale geldi. Hemen, elindeki silahların kendisini engellediğini fark etti. En azından bir elinin serbest olması gerekiyordu. Omzuna asıp kayışı boynundan geçirdiği tüfeğini sırtına aldı. Hâlâ elindeki tabancayla, uzun bir sıra halinde dizili kayalardan çıkmaya başladı. Bazı girinti ve çıkıntıları sayılmazsa, aşınmış kayalar dümdüzdü. Kendini yukarıya çekiyor, kayanın üstüne çıkınca bir sonraki basamağa hamle yapıyor ve bu hareketi boyuna tekrarlayarak, hiç durmadan yukarı çıkıyordu.

Yarı yola vardığında bir atış daha geldi. Kurşun, yukarısındaki basamağa çarparak, Paul'ün üzerine taş parçacıkları yağdırdı. Kendini aşağıdaki düz kayanın üstüne bıraktı, tabancasını kaldırdı ve döndü. Hiçbir şey görünmüyordu; kıvrıla kıvrıla aşağı inen dik basamaklar vardı sadece. Dengesini yitir-

meksizin mümkün olduğunca çömelip tabancasını karşıya doğru tutarak, ateşe hazır bekledi. Diğerleri sadece tek bir yerde olabilirdi. Mesafe, tabancayla iyi bir atış yapabilmek için çok uzundu ama tüfeğini omzundan indirmek, ölümcül bir gecikmeye neden olabilirdi.

Sonunda, aşağıdaki dönemeçte, mat siyah renkli namluyu ve siyah bir türbanın yumuşak kenarını gördü. Nişan alıp bir saniye daha bekledi, kumaş nihayet bir kafaya ve bir omza dönüştü. Ateş etti. Nişan aldığı kafayı vuramadı ama türbanın dibindeki kaya patladı ve Targui'nin üstüne taş parçaları yağdı. Korkunç bir çığlık duydu ve türbanın geriye kayıp gözden kaybolduğunu, tüfeğin düştüğünü gördü. Paul aynı noktaya bir daha ateş etti, sonra döndü ve iki kaya daha tırmandı. Yarık yukarıya doğru kavis çizmeye devam ediyordu hâlâ. Kısa süre sonra, diğerlerinin onu tüfekle vuramayacağı bir yere varacaktı yine ve belki de kendi tüfeğini kullanabileceği bir yer bulacaktı. Targui'nin korkunç çığlıkları, yarığı çınlatan canhıraş sesler dikkatini dağıttı. Paul gürültüden ötürü yüzünü buruşturarak zorlukla yutkundu. Taşlar adamın gözlerini parçalamıştı herhalde. Bu düşünceyi kafasından atarak, ilerlemeye devam etti.

Kayaların eğimi ve yüksekliği birden artarak tırmanmayı zorlaştırdı. Diğer elinin de serbest kalması gerekiyordu; takipçilerinin de buna gerek duyacağını düşündü. Tabancasını kılıfına koydu. En tepeye uzanan mesafenin dörtte üçünden fazlasını çıkmıştı ama serbest kalan iki eli bile daha yukarıya tırmanmaya güçlükle yetiyordu artık. Basamakların üzeri daha eğimli hale gelmeye başladı, basılacak yerler de giderek azalıyordu. Ayaklarıyla kendini yukarıya itiyor, ayakuçlarıyla tutunacak bir yer arıyor, kollarıyla kendini yukarıya çekiyor, parmaklarıyla sıkıca kavrıyor, ama ilerledikçe tırmanmak daha da zorlaşıyordu; basamaklar tümüyle yok olmaya başladı ve sonunda kendini neredeyse dimdik bir granit çıkıntıya tutunmuş halde buldu. Yine de, göğsü ve karnı aşağıdaki kayayla sıkı temas halindeyken, kendini yukarıya çekmeye devam ediyor, ama tutunması giderek zayıflıyordu. Yukarıya baktı.

Kaya duvarlar her iki yanda yükselip yukarıya doğru uzanıyordu. Orada geçebileceği bir yer olması için dua etti, çünkü o an öyle bir yer göremiyordu. Gittikçe daha yukarıya tırmanıyor ama tutunacak küçük bir çıkıntı bulup da oraya uzanması gerektiğinde, kaya oyuklarında kaymadan tutunacak bir yer arayan ayakları çoğu kez neredeyse boşluğa düşecek gibi oluyordu. Birçok kez, destek almak için denediği küçük kayalar koptu ve takır tukur sesler çıkararak aşağı yuvarlandı. Taşlar düşüyor, bir yere çarpıyor, parçalanıyor, sonra yine bir yerlere çarpıyor ve sonunda en dipten gelen uzak bir küt sesi çıkıyordu. Gözlerini kapattı ve kendisinin de böyle, ama biraz daha hafif sesler çıkarabileceğini düşündü. Eğer çıkış daha dikleşirse, biliyordu ki daha fazla devam edemezdi.

Durdu ve koltukaltı ile taşın arasında kalan boşluktan aşağıya baktı, çizmelerinin hizasını geçti ve yirmi metre aşağısında, peşinden tırmanan, mavi giysili iki kişi gördü. Gözlerini kapattı. Aşağının manzarası başını döndürmüştü; göğsünden, kol ve bacaklarına bir korku dalgası yayıldı hızla. Daha önce hiç dağa tırmanmamış ve yükseklik korkusunun nelere yol açacağını hiç görmemişti. Bunun bir delilik olduğunu düşündü. Birbirlerini gayet net bir şekilde görüyorlar, ama sinekler gibi duvara tutunmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Paul'ün kaçtığı yolun kendilerini nereye götüreceğini bilseler, belki de kovalayanlar avlarının peşini bırakır, belki de av buraya kaçmayıp olduğu yerde kalır ve savaşırdı; ama art arda gelen her kayayla, tutundukları her çıkıntıyla, tırmanışları durdurulmaz, geri dönülmez hale gelmiş ve devam etmek zorunda kalmışlardı. Korkusunu bastırdı, gözlerini açtı, yukarı baktı ve tırmanmaya devam etti.

Sonunda, düz bir çıkıntıya ulaştı. İlk önce parmaklarıyla buldu burayı; uzaklığı, bedeninin eni kadar vardı. Sağ çizmesinin ucuyla hafifçe yoklayarak, basacak bir yer aradı, bulduğu bir yeri denedi, beğenmedi, sonra işe yarayacak başka bir yer buldu. Çizmesinin ucunu oraya bastırıp, tüm ağırlığıyla ayakucundan destek alarak kendini yukarıya doğru itti, tehlikeli bir şekilde oraya uzandı ve kaya çıkıntısına tutunarak ile-

riye doğru yer değiştirdi. Sağ bacağı dümdüz olana kadar kendini yukarıya itti, ardından sol dizini gövdesi ile kayanın arasından yukarıya kaldırıp, düz çıkıntının üstüne koydu. Vücut ağırlığının çoğunu sol dizine verip öteki dizini de dikkatle yukarıya kaldırırken bir milim bile geriye eğilmemeye çaba harcadı; bir milimin bile fazla geleceğinden ve düşeceğinden emindi çünkü. Harcadığı büyük çabadan ve sinirlerinin geriliminden tüm vücudu titriyordu. Bir ara, kollarını iki yana uzatarak ve yüzü kayaya sürtünerek biraz doğruldu; başka türlü vücudu kayaya yeterince yakın duramazdı. Sırf başını çevirmesi bile dengesini bozdu. Burnunu kayaya sürterek başını çevirdi ve ancak yanağını kayaya tam olarak dayayınca dengesini buldu.

Düz çıkıntı, yarığın bir tarafını oluşturan duvara doğru hafif bir eğimle yükseliyordu. Yukarıda başka bir çıkıntı daha gördü; bu çıkıntı ya bulunduğu çıkıntının yaptığı eğimin tepesinde ya da tepesine yakındı. Bir ağacın dallarını görüyordu! Yüreklenerek, çıkıntının üzerinde yana doğru hareket etmeye başladı; sol ayağını, bastığı yeri yoklaya yoklaya yana doğru sürüyor, arkasından vücudunu da o tarafa kaydırıyor, sağ ayağı bunu takip ediyor, sonra yine sol ayağını yana doğru sürüyor, yanağını kayaya bastırırken elleriyle tutunacak ufacık girintiler bulmaya çalışıyordu.

Duvara ulaşmasına az bir şey kalınca durdu ve bakakaldı. Arada geçiş yoktu. Üç metreden daha geniş ve aşağıya doğru dimdik inip ötesi görülmeyen bir uçurum vardı sadece. Kapıldığı dehşeti bastırmaya çalıştı. Eğer düz çıkıntı köşeyi dönerek devam etmiyorsa asla geri dönemeyeceğini ve tekrar aşağıya inemeyeceğini biliyordu; peşinde Tuaregler varken ve kanatları olmadıkça bu imkânsızdı. Çıkıntının sonuna doğru yavaş yavaş ilerlerken dikkatle köşeye bakıyordu. Duyduğu büyük umutsuzlukla gözlerini sımsıkı kapattı. Kaya dümdüzdü. Çıkıntı kayboluyordu.

Titreyerek dönüp öteki tarafa baktı; Tuareglerden biri düz çıkıntıya varmıştı, tüfeği omzundaydı. Diğeri hemen arkasından geliyordu. Paul elleriyle yukarısındaki kaya yüzeyini yok-

layarak, tutunacak bir yer, yukarıya çıkmasına yardım edecek bir şey aradı. Bir delik hissetti. Ne kadar derin olduğunu anlayamıyordu, fakat ona bir fikir verdi bu. Duvara iyice yapışarak bir elini boynunun gerisine götürdü ve tüfeğinin kayışını tuttu. Kayışı yukarıya çekip kaldırarak başından aşırdı, hep yavaş, uzatılmış, korku dolu hareketlerle; ardından kayışı kolundan aşağı bıraktı, kayış sonunda dirseğine kadar indi ve Paul tüfeği eliyle tutabilir hale geldi. Tüfeği kabzasının yakınından kavrayıp, kolunu kayanın üzerinde kaydırarak yukarıya doğru kaldırmaya başladı; namlu hareket ettikçe kayalara sürtünüyordu; sonunda silahı başının üzerine kadar kaldırdı. Tüfeği duvara dayadı, bir taraftan bastırırken bir taraftan da elini namluya doğru yavaş yavaş kaydırdı ve sonunda dipçik ile namlu ucunun ortasına vardı. Parmaklarını çeliğin arkasına doğru kaydırdı, sıkıca kavradı ve dengesini sağlamlaştırdı. Tüfeğin dipçiğini duvardan ayırdı; tüfeğin ağırlığı başparmağı ile işaretparmağının arasındaki eti fena halde eziyor, nefessiz kalmasına, parmak eklemlerinin bembeyaz kesilmesine neden oluyor, dipçiği yüksekte tutmak için verdiği mücadele bileğine korkunç bir yük bindiriyordu. Tüfeğin dipçiği dışa doğru dönerken namluyu, bulduğu deliğin içine soktu ve ucunu içeriye itti. Namlunun ucu gözden kaybolurken az kalsın dengesini kaybediyordu; dipçiğin ağırlığı kolunu hâlâ aşağı çekiyordu ama sonra dengesini kazandı. Tüfeği gittikçe daha derine doğru itti, sonunda namlu girebileceği en son noktaya kadar dayanıp delikte sıkıştı. İşe yarayacaktı. Targui, ayaklarını yana kaydıra kaydıra ona doğru geliyordu.

Paul, kayadan dışarı doğru uzanan dipçiği iki eliyle kavradı. Ayakları, bulunduğu yerden yükseldi ve korkunç bir silkinmeyle, vücudunun tüm ağırlığını tüfeğine vererek, ayaklarını boşluğa bıraktı. Targui onu beş metre öteden sessizce seyrediyordu. Paul'ün sallandığını gördü, bakışlarını biraz daha yukarıya kaydırınca düz çıkıntıyı fark etti ve sonra tekrar çıkıntının aşağısına, tüfeğine asılmış, sallanan Fransız'a baktı. Paul, sallanmanın bitmesini beklerken, peçesindeki yarıktan Targui'nin kahverengi gözlerini gördü. Sert ve dikkatliy-

di gözleri. Targui bir karara varmıştı. Paul'ün az önce yaptığı aynı yavaş ve dikkatli hareketlerle tüfeğini omzundan indirmeye başladı.

Paul, yukarıya çıkmak için ancak birkaç saniyesi olduğunu biliyordu. Kendini kuvvetle, kasları titreyerek yukarı çekti ve sonunda çenesi tüfeğin üzerine çıktı. Harcadığı çabadan yüzü kıpkırmızı kesilerek kendini daha da yukarıya çekti ve sonunda önce bir dirseği, sonra diğeri tüfeğin üzerine çıktı, ardından kendini daha da yukarıya çekerek önce göğsünü ve sonra da karnını tüfeğin üzerine çıkardı. Bu ölümcül yarışta ikisinin de gözleri birbirine kilitlenmişti; hareketleri yavaş, dikkatli, temkinliydi ve her ikisi de hassas dengesini korumak için büyük bir güç sarf ediyordu. Targui'nin tüfeği şimdi dirseğinin kıvrımına kadar inmişti. Eliyle dipçiği kavramaya çalışıyordu.

Paul, kollarını sabit vaziyette tutup, gözlerini Targui'den hiç ayırmaksızın kendini yukarıya çekti; sonunda dizleri tüfeğin üzerindeydi. Sol elini uzatıp duvardan destek aldı. Sağ elini yavaşça tabancasının kılıfına uzattı. Çeliğin ve tahtanın üzerinde ezilen dizleri çok acı veriyordu fakat aklı karşısındaki adamda, onun tüfeğindeydi. Tüfeğin ucu yukarı kalkmaya başlamış, adamın eli tetikteydi. Paul, aşırı yorgunluktan titreyen parmaklarıyla çıtçıtı bulup telaşla kurcaladı ve nihayet açtı.

Gürültüyü aynı anda duydular. Ne olduğunu hiç bakmadan anladılar. İkisi de donup kalmış, kımıldamaya cesaret edemiyordu, kendilerini sakınmak için bedenlerini duvara iyice yaslamışlardı. Gürültünün ardından önce küçük çakıllar ve kum geldi, sonra daha büyük taşlar parçalanıp aşağı düştü. Paul dişlerini sıktı, nefesini tutarak gözlerini kapattı. Kafasına küçük çakılların düştüğünü hissetti ve öleceğini düşündü.

Bir çığlık duyup gözlerini açtı. Taşlardan biri Targui'nin omzuna çarpmış, tüfeğini elinden düşürmüştü. Bu darbeyle sert bir şekilde aşağı savrulan kolu dengesini bozdu. Paul dehşetten donakalmış bir halde, adamın kolunun deli gibi çırpındığını, dengesini korumaya çalıştığını gördü, fakat umut yok-

tu ve adam düştü; ilk önce başı arkaya gitti, sonra ayakları; cüppesi havada dalgalandı. Aşağıdaki kayalara çarpınca korkunç bir parçalanma ve kırılma sesi çıktı; kolları ve bacakları çırpındı ve düşmeye devam etti. İlk çarpmayla peçesinin ucu açılmıştı; düşmeye devam ederken hava akımının etkisiyle kumaş, rüzgârda savrulan uzun bir bayrak gibi adamın arkasında dalgalandı. Yine kayalara çarptı, ses bu kez daha boğuk geldi; düşmeye devam eden adamın bedeni kayalara çarptıkça havada tekrar tekrar döndü. Sonsuzluk kadar uzun gelen bir süre sonra; küçük basamaklardan birinde durdu; peçesi yukarıdaki bir basamağa doğru uzanmış, kalmıştı. En başından beri, adamın ağzından tek bir ses çıkmamıştı.

Paul yutkundu; beyni uyuşmuştu. Bir miktar daha çakıl düştü. Diğer Targui'ye baktı; adam orada donup kalmış, çok aşağılardaki mavi yığına dikmişti gözlerini şaşkın bir halde.

Paul tüfeğinin üzerinde, sallana sallana, midesi çalkalanarak ayağa kalktı; doğrulurken tüfek ayağının altında biraz kıpırdadı ama daha sonra sabit bir şekilde durdu. Paul tabancasına uzandı, kılıfından çıkarıp doğrulttu. Iskalaması mümkün değildi. Targui'nin bakışları aşağıdaki kayalardan ayrılıp yavaş yavaş yukarıya, tüfeğinin üstünde duran Fransız'a döndü. Silahı görünce hiçbir sakınma hareketinde bulunmaksızın bekledi.

Paul parmağının altında tetiği hissetti; gözleri hedefinin kafasına sabitlenmişti. Durakladı. Targui'nin tüfeği yoktu, hiçbir ateşli silahı yoktu. Büyük bir kılıcı vardı sadece, o da kınındaydı ve orada ona karşı bir işe yaramazdı. Paul tam bir dakika boyunca ona nişan almış bir halde, pozisyonunu hiç bozmadan durdu. Bakışları, üzerinde durduğu tüfeğe kaydı. Tabancayı yavaş yavaş indirdi. Targui hâlâ kımıldamıyordu. Paul el işaretiyle ona ne istediğini gösterdi. Targui ilk önce hiçbir hareket yapmadı, ama Paul tabancasını tekrar doğrultmaya başlayınca kılıcını kınından dikkatle çıkardı. Bir süre elinde tuttu, sonra aşağı attı. Çelik parıldadı. Kılıç kayalara çarpıp çınlayarak düştü. Adamın gözleri Paul'den hiç ayrılmıyordu.

Sessizlik tekrar geri dönünce Paul tabancasını kılıfına koydu. Üstteki düz çıkıntıya uzandı ve sonunda sağlam zemine basınca bedeni rahatlayıp çöküverdi neredeyse. Çıkıntı genişti, rahatlıkla birkaç adım enindeydi. Bir an dinlendi, sonra döndü. Çıkıntının kenarından aşağıya eğildi ve uzanabileceği kadar uzandı. Ayakuçlarıyla arkasındaki kayalara tutunarak tüfeği yerinden çıkarmaya çalıştı. Tüfek yerinden çıktığında neredeyse elinden düşürecekti ama namlusundan yakalamayı başardı, yukarıya çekip çıkıntının üstüne koydu, hızla geri çekilerek düzlüğe döndü yine. Kenardan aşağısını gözledi. Targui yerinden kıpırdamamıştı. Paul sevindi. Adam onu takip edemez ve bir ip olmadan aşağı da inemezdi. Ya uçmayı öğrenecek ya da kaya duvarında yaşlanacaktı.

Paul ayağa kalktı. Tüfeğinin namlusu eğrilmişti. Bu silah bir işe yaramazdı. Tüm gücünü toplayarak tüfeği aşağıya fırlattı, sanki bu çaba tüm korkusunu silkip atacakmış gibi. Döndü ve yolun kalan kısmını tırmandı.

Tepeye vardığında, hayatında böyle güzel bir manzara görmediğini düşündü. Bir platoda, alçak dağlarla çevrili, masif bir kayalıkta duruyordu. Çevredeki dağların arkasında, kuzeydoğuda yükselen Serkut'un yanında her şey cüce gibi kalıyordu. Platonun her tarafına saçılmış kocaman kaya kütleleri ve kaya oluşumları tuhaf bir şekilde, sanki bu dümdüz yüzeye yabancıymış, tanrılar bunları asıl yerlerinden toplayıp da buraya koymuş gibi görünüyordu. Dağlar her yerdeki gibi girintili çıkıntılıydı, fakat oluşturdukları kaba hat burada, çıkıntıların arasından taşan harika kum örtüleriyle kesilmişti. Bunların bazıları şelaleler gibi dökülüyor, dağların arasında suların yaptığı gibi havuz oluşturuyor, diğerleriyse, zamanın yaşlanmayan elinin iterek geçitlerden geçirdiği, vadilerden aşağı doğru yavaş yavaş yayılan ve karşısına çıkan her şeyi amansızca dümdüz eden muhteşem buzullara benziyordu. Kayalar koyu gri, kumsa gri ile altın renginin parlak ve çok canlı bir karışımıydı. Güneş gökte alçalmıştı ve ışığı tüm renkleri yumuşatıyordu. Paul, o an vatanında, Alp geçitlerindeki karlara ve buzullara bakıyor gibiydi sanki. Gökyüzü, atmosferdeki hafif

bir sisin ardında tekinsiz bir şekilde parıldıyor, kayalardan pembe ve mor renk şeritleri yansıyordu sanki.

Vakit geç oluyordu. Açlıktan ve bitkinlikten perişandı. Durmak ve birkaç dakika dinlenmek istiyorsa da, vakit yoktu. Güneydoğuya gitmeli, ana kampa dönmeliydi.

Yürümeye başladığında bir an tereddüt etti. Tabancası hemen hemen boştu. Durdu ve tabancasını doldurmak için yere bağdaş kurarak oturdu. Mermileri tabancaya sürerken karşı konulmaz bir titreme geldi. Elleri, kolları, bacakları, omuzları, her yeri, o şiddetli titremeye boyun eğmek dışında her şeyi reddediyor, hiçbir şey yapamıyordu. Korkunç bir şeydi bu. Eli uyuştu ve tutmaya devam edemediği tabanca elinden düştü. Sırtüstü yatıp uzandı ve gökyüzüne bakarak bedenine yeniden hâkim olmaya çalıştı ama titreme daha da kötüleşti. Bir korku ve şaşkınlık seli kapladı tüm varlığını ve bir gerçekdışılık duygusu, bilincini deldi geçti. Yaşadıklarının yoğunluğunu düşünmeye başladı. Yaşamında gerçekleşen değişimi bir şeyle ölçemiyor, hatta pek tanımlayamıyordu. Sadece boyutunu fark ediyor ve büyüklüğü karşısında kendini çaresiz hissediyordu. Daha o sabah diğer adamlardan farkı yoktu; belirsizlik içinde ve Ahaggar'ın sakin bir yer olduğu yanılgısıyla kendini güvende hiseden, küçük bir subaydı. Hayatı çok kolay, saçma bir şekilde çok kolaydı. Bugüne dek. Tacenut'a gelinceye dek. Gökyüzünü görmemek için gözlerini kapattı ve bir an, korkunun belli belirsiz duyargalarının aklının üzerine konduğunu, kendisinin göremediği karanlık yerlere dek uzandığını hissetti.

Bu dalga, geldiği gibi hızla geçip gitti ve her şey sakinleşti yine. Gözlerini açtı. Titreme geçmişti. Gücü tükenmiş bir halde, sakince yatıyordu, gözlerini kapattı yine. Kafasının sakinleştiğini, dünyasının huzura kavuştuğunu hissetti. Derin derin nefes alarak, rahatça süzülüp gitti.

İrkilerek uyandı. Güneş dağların üzerinde batıyordu. Alacakaranlık olmuştu nerdeyse. Uyuyup kaldığı için kendine kızarak doğrulup oturdu. Tabancasını doldurma işini bitirdi, ayağa kalktı ve güneydoğuya doğru yavaşça koşmaya başladı.

Bu koşu kendini iyi hissetmesini sağlamıştı ve hızını biraz artırdı; çok hızlı olmayan, ama biteviye ve takip edilme baskısı olmadan koşmak onu rahatlatmıştı. Bir sıra kaya kütlesinin yanından geçti; alacakaranlıkta kayaların şekilleri gölgeleriyle karışmış, geçitlerdeki kumlar esrarengiz gölgelerini ve rüzgârların verdiği gizemli şekillerini yitirmeye başlamıştı.

Birden durdu ve kulak kesildi başını yana eğerek. Bir deve sesi duyduğunu sanmıştı ama hiç ses yoktu. Sonra yine duydu; bu kez emindi. Dizlerinin üstüne çökerek kayaların arasına bakındı. Hiçbir şey göremedi. Sürünerek ilerlerken tabancasını çekti. Hayvanın sesi uzaktan gelmişti ama kayalar ses konusunda birtakım numaralar yapabilirdi. Emin olmalıydı.

Bir kaya çıkıntısının gölgesine saklanıp etrafı kolaçan etti. Alacakaranlıkta gördü onları, yüz metre kadar ilerdeydiler. *Mehari*'lerine binmiş bir grup Tuareg, normal bir hızla tam onun üzerine doğru geliyordu. Kaç kişi olduklarını anlayamıyordu, çünkü şekilleri belli belirsizdi ve develeri birbirine çok yakın sürüyorlardı. Kendisini görmediklerinden emindi. Aralarında konuşuyor, gülüşüyorlardı. Onların yolundan uzaklaşması ve çevrelerinden dolaşması gerekiyordu. Hep çömelmiş vaziyette, bir sonraki kayaya doğru koştu; iki kayanın arasındaki açıklıkta koşarken tümüyle göründüğünü biliyordu. Eğer baktılarsa kesinlikle görmüşlerdi onu. Kayaya varınca durdu yine. Adamlar hâlâ gülüyordu. Sonra bir öteki kayaya, ardından diğerine sıvıştı; her seferinde hızla fırlıyor ve bir uyarı çığlığı bekliyordu, fakat öyle bir şey duymadı. Onların görüş alanından çıktığından emin olunca doğruldu ve koşmaya başladı. Sık sık arkasına bakarak, gittikçe azalan ışıkta rahat bir şekilde, yirmi dakika, sonra otuz dakika koştu ve sonunda güvende olduğunu anladı. Geniş, kayalık bir bölgeye girdi ve geceyi bu kayaların arasında korunarak geçirebileceğini düşündü.

Bir köşeyi dönerken karşılaştığı şey, yüreğini ağzına getiriverdi.

Alacakaranlıkta, tek başına bir Targui, ön bacağı kırılmış *mehari*'sinin boğazını kesiyordu. Paul'ün geldiğini duydu, tü-

feğini kaptı ve ayağa fırladı. Paul çok şaşırmıştı ama düşünmeden, hızla hareket etti ve tabancasını ateşlemek üzere doğrulttu. Her şey saniyenin yarısı kadar bir sürede olmuştu. Targui, tüfeğinin dipçiğini şimşek hızıyla yukarıya ve dışa doğru savurarak Paul'ün kafasının yan tarafına vurdu. Paul bu darbeyi ta ayaklarında hissetti ve öne doğru devrilirken tabancasının sesi kulaklarında gümbürdedi.

Yere düşerken, aklı onu yutan karanlığa öfkeyle doluydu. Dövüşmeden öleceğinin farkındaydı. Dizlerinin üstüne çöktü ve yüzükoyun yere çarpınca onu yutan karanlık lekeyi geri püskürterek defetti ve gözünün önünde o günün görüntüleri canlandı; kesmeler, biçmeler, ateşler ve kan, keskin bir duman kokusu ve Remy, yiğit Remy, güçlü kolları savrulup duruyor ve sonunda kollardan biri ondan ayrılıp kendi yoluna gidiyor, havada dönerek giderken kanı etrafa saçılıyor, mavi cüppelere, gri kayalara ve ayağının dibindeki ölü devenin soğuk karnına sıçrıyor, Paul tepeden aşağı koşup, ateşlerin ve dumanın içinden geçerek, kolu alıp arkadaşına geri vermeye gidiyor –böyle çok canı yanıyor olsa gerek, hem o kol Remy'ye lazım– ve sonra Paul kolu alıyor, eliyle tutup yerden kaldırıyor, el tüfeği bırakarak kolayca ona itaat ediyor ama Remy almıyor onu, lanet olsun, ayağa kalkmıyor, gözleri Paul'e bomboş, aptal aptal bakıyor göğsündeki mızrağın ardından, *Ah, Tanrım, Remy, çok üzgünüm, böyle canın yanıyor olsa gerek, işte, al şunu, lütfen geri al,* ve hepsi geri çekilmiş, seyreden Tuaregler, Remy'nin artık o kolu istemediğini görüp onun etrafını sarıyorlar kırmızı çelikten, mavilerden ve korkunç gözlerin göründüğü yarıklardan oluşan bir halka halinde ve almaya geliyorlar yeni bir...

On

Paul on dakika ya da on saat olabilecek bir süredir bilinç ile bilinçsizlik arasındaki gri bir cehennemde süzülüp durduğunu hissediyordu. Her şey çok bulanık, çok *sanki* gibiydi. Nefes alamıyordu. Göğsünde büyük bir ağırlık vardı yahut hiçbir şey yoktu belki de. Gürültüler... bağırtılar, adamlar bağırıyor!.. Yok hayır, rüzgâr oyun yapıyor sadece; sessizlikten başka bir şey yok burada. Dur, duyduğu şey develerin sesiydi... develer falan yok artık, kan var sadece, kanın tatlı kokusu. Onun kanı mı? Hayır, çöl havasının kokusuydu bu ve hoştu, hep böyle hoştu. Kafasındaki gümbürtüler dursun istiyordu; bin davulun başında bin davulcu, yavaşça, hepsi aynı anda vuruyor, çok canını yakıyordu... hayır, çarpan dalgalardı bunlar! Mousa'yla deniz kıyısındaydı; iki küçük oğlan hiç durmadan dalga kovalamaca oynuyor, onlar ilerlerken deniz geri çekiliyor, sonra onlar kaçarken deniz ilerliyor ve denizi çok seviyor; ama *zamanı* değil şimdi, uyumak istiyor sadece, ama şahin bırakmıyor onu, avını öldürdükten sonra zafer çığlıkları atıyor kanatlarını çırparak ve gagasını küçük kertenkelenin etine saplıyor.

Sonra bir uğultu, inatçı, bulanık bir uğultu var kulaklarında ve duymamaya çalışırken, kısacık bir anda her şeyi yeniden görüveriyor gayet net bir şekilde; savrulan, kesen kılıçlar, bir insan mezbahasında kesip biçen deli mavi kasaplar, gözlerini yakan barut dumanı. O kol, ah Tanrım o kol, kesilmiş ve tek başına dönüyor havada, sonra felç eden o bulantı geliyor, iki büklüm ediyor onu ve herkes ölü yahut ölüyor.

Sonra karanlık onu yuttu yine; dehşeti söndürdü.

Çok sonra, göğsünün üstündeki ezici ağırlık onu yeniden uyandırdı. Kafasını salladı ve gözlerini açtı. Işık vardı ama

hiçbir ayrıntı yoktu. Bilincini toplamaya çalıştı. Parmaklarını kımıldattı. Hâlâ hareket ediyorlardı. Gerekeceğini sandığından çok daha büyük bir çaba harcayarak ellerinden birini yüzüne götürmeyi başardı. Başka bir el daha hissetti. Soğuk bir el, ölü bir el.

Bunun farkına varınca birden irkilip uyandı. Nefesini gürültüyle koyvererek, üzerinde yatan ölüyü itmeye çalıştı ve bunu yaparken, gözünün önündeki şey de netleşti: Vurduğu bir adamın gözlerine bakıyordu. Gözleri açıktı. Güzel bir mavi, dedi içinden, ama cansız, görmüyor. Paul bakışlarını bu gözlere dikmiş, bir şey anlayamadan alık alık bakıyordu. Bunu yapanın kendisi olduğunu biliyordu ama, şu an bütün bildiği buydu.

Başı ağrıdan çatlayarak, midesi kabarıp bulanarak, bu kez insanüstü bir çaba harcayıp adamı kayaların üstüne attı. Soluk soluğa doğruldu ve çevresine bakındı. Ayağının ucunda bir deve yatıyordu; bacağı feci bir şekilde kırılmıştı. Onun yanında çift ağızlı, kocaman bir kılıç ve çeliği kana bulanmış, deri kaplı sapı haç biçiminde bir hançer vardı.

Ürperdi. Ya günbatımı ya da şafak vaktiydi. Hangisi olduğunu henüz anlayamıyordu, çünkü soğuk ve ışık durumuna göre her ikisi de olabilirdi. Soğuk, iliklerine işliyordu. Kol yeniyle yüzünü sildi. Ağzında pis bir tat vardı. Yutkunmanın bir yararı olmadı. Dili şişmiş, ağzı kurumuştu ve tükürük gelmiyordu. Pazen gömleğine baktı. Gömleğinin ön tarafının gri rengi koyu kırmızımsı siyaha dönmüş, kanla lekelenmişti. Başka bir adamın kanıyla.

Güçsüz bir halde ayağa kalktı. Gerindi, sonra kollarıyla bedenini sararak ısınmaya çalıştı. Nerede olduğunu bilmiyordu. Gördüğü tek şey gökyüzü ve uzakta yükselen karanlık dağlardı. Bilincini ne kadar süre yitirdiğini merak etti. Targui'nin pelerinini almak için cesedin üzerine eğildi. Adamın giysisi kuruyan kandan ötürü sertleşmişti. Giysiyi çıkarmaya çalışırken kumaştaki lime lime olmuş, yanık deliğe bakmamaya çalıştı. Ceset katılaşmıştı, ağır bir tahta kukla gibiydi ve pelerini çıkarmak zordu. Paul'ün tabancası giysisinin kıvrımları ara-

sından düşüp yerde takırdayarak onu ürküttü. Oturdu yine; harcadığı çabadan ötürü başı dönmüştü.

Başka bir ses duyunca başını kaldırıp baktı. Yüksek bir kayanın üzerinde tek başına duran iri ve besili bir kuzgun ona uğursuz bir ifadeyle, kötü kötü bakıyordu. Paul onun yemeğini geciktiriyordu. Bir taş alıp fırlattı. Kuş öfkeyle bağırarak havalandı.

Gözlerini kapatıp kendini toparlamaya, düşünmeye çalıştı. Her şey karmakarışıktı hâlâ ama birtakım parçaları hatırlıyordu. *Tacenut!* Katliam, kovalama. Ürperdi yine.

Kafasındaki çekiç darbeleri yatışmaya başladı. Susamıştı. Cesedin üzerinden geçip devenin yanından dikkatlice yürüyerek Targui'nin eşyalarının olduğu yere gitti. Keçi derisinden bir su tulumu buldu. Deri bağını hırsla çekip açtı ve uzun uzun içti; çok hızlı içti ve su çenesinden aşağıya, yere döküldü. Su hafif tuzluydu, fakat o susuzlukta ona soğuk ve mükemmel geldi. Ağzını çalkalayıp tükürdü.

Ağzı sıkıca bağlanmış, yumuşak bir deri torba vardı. Açtı ve içinde hurma, un, tuz, şeker, çay ve küçük pirinç bir tas buldu. Aç kurt gibi, bir avuç hurmayı ağzına tıktı, hırsla çiğnedi, çekirdeklerini tükürdü, sonra bir avuç daha, sonra bir avuç daha yedi ve üstüne su içti yine.

Harekete geçmesi gerektiğini biliyordu. İki torbayı omzuna asıp tabancasını aldı. Targui'nin kılıcı ile hançerini de aldı. Hançerin ağzını pantolonuna sildi ve kemerine soktu. Yürümeye başladı ama sonra birden durdu; bir utanç dalgasıyla eli kolu bağlanmıştı. Geri döndü.

Hayatında hiç kimsenin canına zarar vermemiş, oysa şimdi vurup öldürdüğü bir adamın yiyeceğini, suyunu, pelerinini çalmış gidiyordu. Neler hissetmesi gerektiğini bilmiyordu ama, hissedeceklerinin bundan farklı olacağını düşünmüştü; ne üzüntü vardı ne gözyaşı. Adamı öldürmüştü ve bırakıp gidiyordu, her şey bitmişti. Burada yatan, onun cesedi de olabilirdi. Targui olsa cesedi soyar, kolunu bacağını keser, öyle bırakırdı hiç aldırmadan. Kendisinin Targui olmadığını biliyordu ama yine de, orada öyle soğuk, öyle hareketsiz durmak

yanlıştı. Ayağının dibinde bir ölünün yatıyor olması, basit mazeretleri yok ediyordu.

Yüzü kızararak diz çöktü ve eğilip, adamın peçesini açık duran gözlerinin üstüne çekti. Başını eğip gözlerini kapattı.

Babamız, sen cennette...

Hayır! Yapamazdı. Dua dudaklarında donarken, içinde bir öfke kabardı.

Tacenut'tan sonra yapamazsın bunu.

Ah güzel Tanrım, ne yaptı bu Tuaregler!

Remy! Yarbay ve Masson! Dennery! Öldü, hepsi öldü! Bu hayvan için dua etmeyeceğim.

Peçeyi hızla çekip yüzü açtı. *Kargalar yemeden önce tanısın bu uğursuz suratı.*

Pelerini sırtından çıkarıp attı. Düşmanın giysisini giymeyecekti.

Savaştayım ben.

Yiyeceği ve suyu yerden alıp yola çıktı. Nihayet şafak sökü-yordu. Güneş, bir vadinin yukarısında ve ötesinde görünen uzak bir zirvenin, kocaman, çentikli, yekpare bir kayanın üzerinden masmavi, harika bir gökyüzüne doğru yükseliyordu. Diğer dağlar gibi bu da düşsel bir fanteziydi; Ahaggar'daki tüm zirveler tuhaf ve sanki şaka gibi görünen, masal kitaplarına has şekillerdi; uzaklardan beliren kaleler, kuleler ve insan başı kesitleriydi; başka hiçbir dağa benzemeyen, bu dünyaya ait değilmiş gibi görünen, gizemli dağlardı. Canavarların ve perilerin diyarı.

Ölüm diyarı.

Şimdi hatırlıyordu; şu büyük dağ Serkut olmalıydı. Dün onun gölgesinden geçmişlerdi ve Flup... birden onu hatırladı büyük bir kederle. Paniğe kapılıp etrafına bakındı. Köpeği tamamen unutmuştu. Çuvalın içinde bırakmıştı onu.

"Flup!" Hiçbir şey, kendi sesinden başka hiçbir şey geri dönmedi dağlardan. "Flup!"

Oturdu ve şiddetli bir keder dalgasıyla birlikte gözyaşları geldi sonunda. Istıraptan içi düğüm düğüm olmuştu, ağlamaktan içi acıdı. Bir süre sonra üzücü düşüncelerden sıyrıldı;

kuruyup sert yara kabukları gibi kalan gözyaşları, güneşe bakıp da gözlerini kıstığında yüzünün derisini geren çizgiler oluştuyordu yanaklarında.

Gözyaşlarından utandı. Harekete geçmesi gerektiğini, yoksa yaslı bir aptal gibi ölüp gideceğini biliyordu. Güneş daha da yükselmişti. Daha önce hissettiği üşüme hissi yok olmuştu. Sıcak bir gün olacaktı. Ama kavurucu olmayacaktı, çünkü aylardan şubattı henüz... yoksa mart mıydı? Hatırlamıyordu.

Öldüreceğim hepsini.

Çevresine bakındı; dev Serkut'tan başlayarak ufku yavaş yavaş tarayan bakışları her zirvede, her çukurda, her oluşumda duruyor, bu vahşi, tekinsiz şekillerden birinin ona tanıdık gelmesini diliyordu. Ama hiç, hiçbir şey yoktu. Bakışları Serkut'a takıldı yine.

O dağdan Dianous mu bakıyor? Yoksa o da mı öldü?

Hayır. Dianous ölmedi. Şu an görev onda olmalı, yarbayla yüzbaşı öldüğüne göre.

Ne yapacak peki?

Paul bir taşa tekme attı dalgın dalgın.

Ne yapacağını biliyorsun. O piçleri kovalayacak.

Delilik bu! İkiye karşı bir.

E, ne olacak ki? Onlara bunu ödetmek gerek.

Sen şimdi intikamı falan düşünme. Hayatta kalmayı başar önce. İntikam daha sonra.

Savaş onlarla, hemen! Bir asker başka ne yapar ki?

Kaç, yapılması gereken bu işte. Kuzeye kaç. Cehenneme kadar kaç.

Dianous kaçmaz. Sen kaçacak mısın?

Lanet olsun, hayır. Lanet olsun, evet. Bilmiyorum. Tuaregler muhtemelen iki yere de saldırmıştır. Muhtemelen hepsi ölmüştür zaten artık.

Dianous? Ölmedi! Vargla yolunda. Harekete geç. Yetiş ona.

Vargla ne tarafta?

Bilmem. Kuzeyde.

Pek bilmiyorum. Hiç dikkat etmedim. Bu dağların hiçbiri tanıdık gelmiyor. Niçin dikkat etmedin bunlara?

Çünkü bunu senin yerine yapacak bir rehber vardı daima. Dikkat etmeye gerek yoktu.

Sen hiçbir şeye dikkat etmiyorsan, nasıl oldu da subay yaptılar seni? Subayların aklına gelmesi gereken şeylerin hiçbiri senin aklına gelmiyor. Remy senin bir sahtekâr olduğunu anladı.

Ah, Remy.

Fark etmez zaten. Ne pusula var ne tüfek ne de deve. Yürüyerek yetişemezsin onlara. Subaylar da tıpkı erlerin öldüğü gibi ölür.

Ürperdi. Güneş sırtını ısıtıyordu. Sonsuz bir boşluk ve seslerden başka bir şey yoktu.

Korkuyorum.

Korkuyla yüzleş. Geçecektir.

Öleceğim.

Kes be! Ağlak piç! Kuzeye! Amguid'e, sonra Vargla'ya! Kuzeye, suya. Kuzeye, sağ kalmaya.

Peki ya onlar hâlâ buralardaysa, Tuaregleri kovalıyorsa? Sen kuzeye git de kaybet onları. Bir yerlerde kaybolup geber, tek başına.

Her halükârda ölüm var. Hep kaybetmek var.

Kuzeye giderken kaybolmak, güneye giderken kaybolmaktan iyidir. En iyisi buradan gitmek.

Ve henüz bunlar kafasında sonlanmadan, neredeyse hiç farkına varmaksızın yürümeye başladı. Adımları güçlü bir azmin ve müthiş bir korkunun itmesiyle giderek daha da genişliyor, güçleniyordu.

Kayboldum. Korkuyorum. Ölmek istemiyorum.

Daha da hızlı yürümeye başladı; bacakları hızla, giderek daha büyük bir hızla deviniyor, kafasındaki şeytanlardan kaçıyordu. Kafasını tüm şeytanlara kapattı. Teoriler için vakit yoktu, Remy için yas tutmaya vakit yoktu, köpekler için vakit yoktu, korkmak için vakit yoktu. Sadece kuzey vardı; ve Vargla.

Savaştayım.

Durumunun acımasız gerçekleri yüzünden, geçtiği yerlerin güzelliğini görmez olmuştu; dağlar ve kayalar aşılacak en-

geller haline gelmişti sadece. Onlara baktığında da, hiçbir şey aşina gelmiyordu zaten. Yani izleyeceği yol tamamen kendisine bağlıydı. Aklını tamamen hıza, ilerlemeye vermişti; bakışları, karşısına çıkan sayısız yolu inceliyor, hızını en az kesecek yolları seçiyordu. Bu bir oyun haline gelmişti; kafasında mesafeleri ölçüyor, açıları hesaplıyordu ve yere sağlam, dengeli basan ayakları onu arazide hızla götürüyordu. Saatlerce hiç durmadan, temposunu düşürmeden, tam bir konsantrasyonla, bedeni aklıyla kaynaşarak, aklı kayalarla kaynaşarak ve kayalar onun gölgesiyle kaynaşarak ve gölgesi kuzeye, hep kuzeye doğru hareket ederek yürümeye devam etti.

Ancak güneş ufka doğru alçalmaya başlayınca bitkinlik hissetti ve dinlenmek için durdu. Yiyeceğini, suyunu yere koydu ve çökercesine oturdu. Bir avuç hurmayı hapır hupur yerken, aklı kendisine yabancı bir soruna takıldı: Unu ne yapacaktı? Hayatında hiç yemek pişirmemişti. Kepekli bir undu, böcek parçalarına benzeyen tanecikler vardı içinde; fakat iri grenli ve bol miktardaydı. Bütün bildiği, bundan ekmek ve kek yapıldığıydı. Bunun için ateş gerekirdi, ateş için de odun. Gün boyunca gittiği yolda sağa sola saçılmış tek tük ağaçlar vardı ama durduğu yerde hiçbir bitki yoktu. Güneşin sıcaklığını hâlâ koruyan iri ve siyah bir kaya kütlesinin bitişiğindeki düz bir kumlukta oturuyordu. Kaya kütlesinin, unla bir şeyler pişirmeye yetecek kadar sıcak olup olmadığını merak etti.

Unun birazını tasa koydu ve üzerine su serpti. Bir avuç tuz koydu ve sonra tuzun çok fazla geldiğini düşünerek iki topak şeker kattı. Bir elinin parmaklarıyla karıştırmaya başladı. İş pek iyi ilerlemiyordu. Karışımın bir kısmı yapışkan, bir kısmı topak topak, diğer kısmıysa kuruydu, tümünün de yoğrulması zordu ve parçalar birbirini kabul etmiyordu. Parmaklarına topaklar yapışıyor, ne kadar uğraşsa da kuru ve tozlu kalan unu bir türlü karıştıramıyordu. Sonunda tek elle uğraşmaktan vazgeçip öteki elini de daldırdı ve karışımı ellerinin arasında bastırarak, ezerek, yoğurarak, ovalayarak uğraştı.

Çok fazla su koyduğunu fark etti. Hamur her yere bulaşıyordu. Çalışırken kollarından yukarıya doğru tırmanıyordu

sanki. Hamuru tekrar kabın içine koymaya çalışıyor, ama çoğu hep ellerine yapışıyordu. Avuç içlerindeki ve ellerinin tersindeki hamurları aşağıya sıyırdı, sonra her parmağını teker teker sıyırarak hamurları aşağıya itti, sonunda parmakuçlarındaki kalıntıları silkeledi. Çıkarabildiği tüm hamurları çıkardıktan sonra ellerine bakakaldı. Hâlâ hamurla kaplıydı. Hiçbir şeyi ziyan etmeye göze alamadığından, ellerini yalamaya başladı ve bu da zor oldu, çünkü unun büyük kısmı kuruyup taş gibi sertleşmiş, elindeki tüylere yapışmıştı. İğrenerek pantolonuna başvurdu.

Hamuru sıcak kayanın üzerine koydu, gömleğini çıkarıp dikkatle üzerine örttü ve bir şeylerin olmasını bekledi. Bir süre sonra parmağıyla dürttü. Hiçbir şey olmamıştı. Parmağı karışımın üzerinde bir çukur bıraktı. *Pek iyi bir kek değil* dedi içinden. Yarım saat bekleyip tekrar dürttü. Olabileceği kadar hazır olduğunu düşünüyordu. Taşın üstünden alırken, en azından artık hiçbir yere yapışmadığını görerek sevindi. Dışı sert, içi hamurdu. İyi karıştıramamıştı ve yer yer şeker ya da tuz kümelerine rastladı. Nasıl olduysa her tarafına dolan kum, dişlerinin arasında çıtırdıyordu. Hiç sakınmadan hepsini mideye indirirken, bunun hayatında pişirdiği en iyi yemek olduğunu düşünerek sevindi.

Alacakaranlıkta Serkut'a baktı. Bir günlük yürüyüş sonunda biraz geriye çekilmişti ama fazla da değil. Venüs ufukta parlamıştı. Onun yukarısında, birkaç derece daha doğuda da, birkaç saat daha yürümesine yetecek kadar ışık veren, hilal biçiminde ay vardı.

Yiyeceğini ve suyunu yüklenip yola çıktı. Yeniden hareket etmekten memnundu, güneş batar batmaz başlayan soğuğu böylelikle defedebiliyordu. Alacakaranlıkta yürüyüşü çok daha yavaştı. Targui'nin devesinin başına geleni aklında tutarak, yolunu dikkatle seçiyor, karşısına çıkan şekillerin sağlam yerler mi, yoksa derin karanlıklar mı olduğundan her zaman emin olamadığı için, adımını dikkatli atıyordu. Venüs'ü arkasına, soluna aldı ve gecenin iyice karanlık hale gelip de yıldızları kullanmanın daha doğru olacağı zamana dek Venüs'ten

faydalandı. Göz kamaştırıcı gezegene bakarken, bir yandan da ufuktaki kayaları, onların koyu mor gökyüzüyle kaynaşan siluetini görüyordu.

Paul'ün ekmek yaptığı yerde duran bir Targui devesinden indi ve yeri inceleyerek her tarafta Fransız'ın izlerini gördü. Doğru iz üzerinde olduğundan emin bir halde tekrar bindiği *mehari*'sini yola düzülsün diye dürttü. Targui soğuğu hissetmiyor, türbanı, cüppesi ve altındaki deve onu sıcak tutuyordu. Ayaklarını devenin boynuna dayamış, gayet rahattı. Gerekirse tüm gece gidebilirdi. "*Deh deh.*" Bu ses devenin kulağından öteye pek gitmiyordu. Hayvan, sürücüsünün ayakla dürtüşüne itaat ederek döndü ve kuzeye yollandı.

Paul iki saattir yürümeye devam ediyordu. Karanlıktan bir saat sonra rüzgâr başladı, doğudan gelen, güçlü, gürültücü ve soğuk bir istilacı gibi. Ay kendi döngüsünde, çölü aydınlatacak büyüklüğe gelmemişti. Beş yahut altı kilometre gitmiş olduğunu tahmin ediyordu; o çetin arazide yapılan bir gece yürüyüşü için fena olmadığını düşündü, fakat aşması gereken uçsuz bucaksız mesafeler göz önüne alındığında solda sıfırdı. Ay ufka doğru düşerken, tümüyle kaybolup da onu karanlıkta bırakmadan, geceyi geçirmek için bir yer bulmaya karar verdi.

Bir kum ve çakıl yatağının içinde, bir tarafı oyuk büyük bir kaya kütlesi buldu. Yiyeceğini ve suyunu koyup yere çöktü, torbayı yastık olarak kullandı ve bitkin bir halde gözlerini kapattı. On dakika sonra, uyuyamayacağını anladı. Kayanın kenarlarından esen rüzgâr çok soğuktu. Isınmak için sırtındaki giysiler vardı sadece, ateş yakmak içinse hiçbir çalı çırpı yoktu. Bir barınak yapması gerekiyordu.

Giderek azalan ay ışığında düz taş parçaları toplayarak, onları yarım daire halinde, kaya oyuğunun ön tarafını kapatacak şekilde üst üste yığdı. Kayaları yerden rastgele alacak kadar cahil değildi; onları yerden kaldırmak için ilk önce çizmesinin ucuyla oynatıyor, ancak ondan sonra elini altlarına sokuyordu. El-Madani buna dikkat etmesi, daima dikkat et-

mesi konusunda onu uyarmıştı. Ama yorgunluk, karanlık ve acele yüzünden dikkatsizlik yaptı. İşi neredeyse bitirmiş, rüzgâra siper olacak duvar, diz hizasına gelmişti. Son sırayı yerleştirirken, yay şeklinde dizdiği taşlar yankılı bir ses çıkarıyordu; taşları aralarından rüzgâr geçmesin diye, şekillerinin elverdiğince sıkı bir şekilde yerleştirmeye çalışıyordu.

İri akrep gecenin soğuğundan ağırlaşmıştı ama hareketsiz değildi. Tecavüze içgüdüsel bir tepki gösterdi; kuyruğu yıldırım doluydu ve hızla sokardı; döndü, ileriye, yukarıya doğru bir hamle yaptı ve sonunda tehlikenin sıcak etini bulup zehrini boşalttı. Sonra kuyruğunu geri çekti ve hızla geriye kaçtı; hızı gündüze göre azdı ama yine de çabuktu; ve başka bir kayanın arkasına çekildi.

Paul ateşi hissetti ve elinden bileğine, koluna doğru yayılan yangının ne olduğunu hemen anladı; aptallığını fark etmesiyle beyninde bir şimşek çaktı. Yüksek sesle bağırarak geriye sıçradı ve elini karnına bastırıp iki büklüm olarak, gerçekte böyle bir şeyin yaşanmamış olması için dua etti. Fakat olmuştu ve ateş elini felç ediyordu. Sığınağına doğru ilerledi, kumların üzerine düşerken kafasını taşa çarptığını da, o anda rüzgârdan kanatlarıyla gelen soğuğu da hissetmedi; ateşten başka hiçbir şey hissetmiyordu.

Zehir, etkisini hızla gösteriyordu. Kumun üzerinde cenin pozisyonunda kıvrılıp, elini sakınarak dizlerini göğsüne çekti. Rüzgâr o küçük boşlukta saldırgan, yıpratıcı ve kaba bir varlık gibi uğulduyor, onun ıstırabını artırıyordu. Paul titredi, inledi. Koltukaltı şişmeye başladı. Ölen Doktor Guiard, onun tıbbi malzemeleri ve çözümleri geldi aklına. Aptalca bir öfke sonucu Targui'nin pelerinini bıraktığı için kendine lanet okudu. Bu büyük azabı çekerken dikkatini toplamaya, daha sıcak, daha güzel bir yere ulaşma düşüncesine yoğunlaşmaya çalıştı; herhangi bir şeyi, herhangi bir yeri, buradan kurtulmayı düşünmeliydi. Fakat aklı reddediyordu. Korkunç ateş ve iliklere işleyen soğuk, kurtuluşa açılan kapıyı suratına çarptı.

Yan yatmak dayanılmaz hale gelmişti. Doğrulup oturmayı denedi ve bacaklarını altına kıvırarak sallanmaya başladı.

Kendini kaptırdığı bu harekette bir huzur buldu ve önceleri yavaşça sallanırken, etkisi azalınca daha hızlı sallanmaya başladı; ritimdeki ani değişiklikle biraz rahatladı ama daha hızlı sallanmak da işe yaramayınca tekrar yavaşladı, sonunda yüzü karşısındaki kayaya değinceye kadar hareketleri uzattı, abarttı. Bu da işe yaramaz olunca yine yan yatmayı denedi; kumun içinde yatarken yavaşça kıvranıp gömülmeye başladı, sanki kendisine bir mezar kazıyormuş gibi.

Kendi kendine konuştu ve sesini duyunca birazcık rahatladı.

"Lanet olsun, soğuk, ah Tanrım, Tanrım yardım et bana. DeVries sen bir aptalsın, budala ve deli bir aptalsın, kolunu bükmeyi dene, yararı olur. Ah İsa, kutsal Meryem Ana bu çok berbat lütfen yok et bunu, beni donarak ölmeye bırakma Babamız durdur bunu ve bu geceyi bitir, ne olur Tanrım, ne olur sabah olsun, bunun acısını durdur, ne olur beni ısıt, Bakire Meryem, merhamet dolusun, Efendimiz seninle..."

Dişleri öyle bir takırdamaya başladı ki, kırılacak sandı sonunda. Tüm bunların arasında sayıklıyor ve sesi, çığlık atan rüzgârda bir mızıldanma gibi kalıyordu.

Ateşle gelen ter rüzgârla buharlaştı ve soğuğu derine indirdi. İçinde şiddetlenen soğuk, kasılarak titremesine yol açıyordu. Gözlerini açıp kuzey tarafındaki göğü gördü ve ufka akıp gitmek üzere bir yay çizen Büyükayı'nın ağır hareketini seyretti. Hiç bu kadar yavaş hareket etmemişti. Gecenin biteceğinden umudunu kesti, çünkü geceyi yürüten el, hareketini tümüyle durdurmuş, içi donmuştu.

Çığlık attı; karnından çıkıp göğsünden yükselen, sert ve berbat bir çığlıktı bu. Her şey şişmişti, hiçbir şey işe yaramıyordu; eli davul gibi olmuş, derisi gerilmiş, kızararak parlamaya başlamıştı; patlayacak sandı. Nefes almak bile bir işkenceydi, ama hepsinden beteriyse titremeydi ve titreme, kolundan eline doğru iyice artıyordu sanki.

Öleceğim. Ölmek istiyorum. Ne olur Tanrım, izin ver öleyim.

Çığlıklar geliyor, sonra azalıyor, hıçkırıklara dönüşerek gidiyordu; acı, öfkeli, soluksuz bırakan hıçkırıklardı bunlar; boğazı şişmişti. Çarpık yattığı için sırtı ağrıyordu. Bacaklarına

kramp girdi. Bu duygu hoşuna gitti, çünkü bu başka bir acıydı, aklını diğer acıdan uzaklaştırıyordu ve rahatlayıp yüzü güldü neredeyse. Ama sonra acı, ateş ve soğuk döngüsü yeniden başladı; tüm vücudu, içinin derinliklerinden başlayıp dışa doğru yayılan, yine kolundan aşağı doğru inen ve elinde şiddetlenen korkunç patlamalarla sarsılıyordu.

Terler kaşlarından aşağı süzülür, tuzları gözlerine batarken, umutsuzluktan çıldırmış bir halde, öfkeyle şişmiş elini taşlara vurup taşları devirdi; kumlara vurdu, vurdu ve sonunda keskin çakıllar elini kanattı; bu yeni acıyla yine çığlık atarken, yıldızlar Tanrının unuttuğu bu gecede çok yavaş kımıldıyordu hâlâ.

Sonunda döngülerin keskin kenarları kayboldu ve bu döngülere girip girip çıkar oldu; bitkinlik saldırıyor, beynini yakalamak için pençe atıyordu. Gözleri ağırlaştı. Çığlıkları dinip hafif sızlanmalara dönüştü ve yıldızlar gözlerinde yavaşça sönüp giderken bedeni sallana sallana geceye gömüldü; sonunda bir rahatlamanın, huzurlu bir rahatlamanın kocaman dalgaları geçti üstünden ve uyudu.

Dünya yavaş yavaş netleşiyordu. Karanlıktı, fakat artık açıkta değildi. Doğrulmaya çalıştı ama yıkıldı yine; başı dönüyordu. İnledi. Başı korkunç ağrıyordu. Gözlerini açtı ve başının üzerinde kayadan bir tavan gördü; kayaya bir ateşin parıldayan ışığı yansıyordu. Sonunda ısınmıştı nihayet; artık soğuk yoktu.

Her şey kafasında yavaş yavaş belirdi: bir ateş, bir mağara. Gözlerini kırpıştırarak baktı ve daha net görmek için kafasını toparlamaya çalıştı. Yukarısında bir insan şekli seçmeye başladı. *Yalnız değilim.* Şekil, bir havuzun dibinden görünüyormuş gibi dalgalanıyordu. Görüşü yavaş yavaş netleşti. Beyaz pamuklu kumaş, mavi cüppe. Bir şok yayıldı tüm vücuduna.

Bir Tuareg!

Elini hızla tabancasına götürdü. Targui onun elini yakalayıp rahatça tuttu. Paul şiddetle kalkmaya çabaladı.

"Paul, dur artık! Benim, Moussa!"

"Ne diyorsun be! Defol!" Paul çıldırmanın eşiğine gelmiş, gücü tükenmiş bir halde mücadele ediyor, tüm vücudu acıyla kıvranıyordu.

"Seni tanıyorum Paul deVries! Önce saçlarına bakarak sen olduğunu düşündüm ve şimdi gözlerin sayesinde eminim! Ve sen de tanıyorsun beni!"

"Çıkar maskeni şeytan!" dedi Paul soluk soluğa, hâlâ silahına uzanmaya çalışarak.

"O maske değil! Benim!"

"Hayır!"

"Evet! Bir kurukafa bulmuştuk, St. Paul'ün altında! Fritz adını vermiştik. Ben Prusyalıları sapanımla vurmuştum. İşte bak, hâlâ duruyor bende ve hatta senin bana verdiğin çakı bile, hani o gece..." Moussa elini cüppesine sokup bir şeyler arandı ama bu süre zarfında Paul bunların doğru olduğunu anlamıştı.

"Moussa! Aman Tanrım, sensin!" Paul öyle rahatlamıştı ki, ağlamak istiyordu. Kendini zorlayıp oturmaya ve kuzenine sarılmaya çalıştı ama kolunu kaldırınca acıdan nefesi kesildi. Moussa onun tekrar yatmasına yardım etti. "Dikkat et. Henüz hareket edecek kadar gücün yok."

Paul kendi elini tanıyamadı. Çürüyüp morarmış, şişip normal büyüklüğünün iki katına çıkmış, parmaklarının hepsi balon gibi olmuş, parlıyordu. Parmaklarını oynatmak istediğinde doğru dürüst kımıldatamadı. Derisi parçalanmış, kabuk bağlamış ve iltihaplanmıştı. Bileğine yakın bir yere sarılmış, kanlı bir bez vardı.

"Eline akrepten çok sen zarar vermişsin" dedi Moussa. "Kayalara vurmuşsun herhalde."

"Hatırlamıyorum."

"Akrep çok zehirliymiş. Seni öldürebilirdi. Yarayı açmak zorunda kaldım. Üzerine bir şey koydum. Birkaç gün kendini berbat hissedeceksin. Sana su ve istirahat lazım. Korkunç görünüyorsun." Paul'ün saçları yumuşak tutamlar halinde, ateşten hâlâ kırmızı ve nemli alnına dökülmüştü. Koyu renk halkalar yüzünden gözleri, perişan ve solgun yüzünün içine çökmüş gibi görünüyordu. Moussa başını salladı. "Fakat inanıl-

maz bir şekilde, tıpkı eskisi gibisin. Seni görmek güzel bir şey. Yeniden Fransızca duymak çok güzel bir şey. *Merde*, ne kadar çok hayal etmiştim bu anı."

"Ben de."

"Senin bir akrepten daha akıllı olduğunu sanırdım. Biliyorsun onlar tavuktan bile aptaldır. Utanman lazım."

Paul bitkince güldü. "Keşke bir tavuk olsaydı. Bu başıma gelenler yerine karnımı doyurmayı tercih ederdim."

"Sana bir şey hazırlıyorum." Moussa ateşin başına gidip çömeldi. Paul, buharlar çıkan bir çaydanlık ve şişe geçirilmiş, derisi kararmış bir kertenkele gördü. Nefis kokuyordu. Paul, kuzenine şaşkınlıkla baktı.

"Senin hayatta olduğunu bilmiyordum! Hiç mektup yazmadın!"

"Yazdım tabii ki. Onlarca yazdım, onlarca ve onlarca kere. Mektupları her seferinde, buradan geçen bir kervanla gönderdim. Hiçbirine cevap gelmedi."

"Hiçbirini almadım. Ama ben de sana mektup yazdım." Paul gücünü topladı ve doğrulup otururdu. Çevresine bakındı. Tavanı kubbe şeklinde, geniş bir kumtaşı mağarasındaydılar. Duvarda, ateşin ışığıyla ürkütücü bir şekilde aydınlanan resimler, eski zamanlara ait antilop, fil ve timsah çizimleri vardı. Bazıları, eskiden yakılmış ateşlerin is lekeleriyle bozulmuştu. Ateşin yakınında bir kemer ve bir çıkış yolu vardı, ötesi gecenin karanlığıydı. Paul giderek daha çok ayrıntı görüyordu. Başka resimler de vardı; renkleri parlaktı. Ağaçlar, bir orman. Kuşlar. Bir zamanlar bu mağarada insanlar yaşamıştı. Duvara oyulmuş raflar ve masa olarak kullanılmış düz taşlar vardı.

"Nedir burası? İlginç bir yer. Çok eski olsa gerek."

"Bu platoda bunun gibi başka yerler de var. Burası eskiden... neyse, şimdi boş ver. Dinlen. Çay var. Sohbet ederiz."

Sesleri duvarlarda hafifçe yankılanıyor, ağızlarından sel gibi dökülen sözler boşluğu dolduruyordu. Kontun ölümü, balonun uçuşu, denizde ve çölde yolculuk, Prusyalıların zaferi, Komün, St. Cyr. Anlatacak çok şey ve bunları anlatmak için

çok aceleleri vardı. Soruların yanıtlanıp esrarların çözüldüğü, içinde eski anıların yüzdüğü, sözcüklerden bir denizdi bu ve ikisi de, yıllardır içlerinde biriken derin merak boşluklarını hızla doldurdular. Güldüler, hatırladılar, birbirlerinin cümlelerini tamamladılar ve bunca zamandır özledikleri o sıcacık dostluk heyecanını hissettiler. Çay içtiler bardak bardak; sıcak sıvı Paul'e biraz güç verdi, kertenkelenin etini dilim dilim yediler ve saatler, yıllar çabucak geçip giderken mağaranın dışında da gece geçip gitti.

"Annen iyi mi?"

"Onu son gördüğünden beri birazcık olsun değişmedi; tek fark, şimdi kendini *la comtesse* deVries sanması. Ona bunun tersini söyleyecek hiç kimse yok. DeVries'lerin servetini su gibi harcıyor ve hâlâ bana sabahları nasıl giyineceğimi öğretmeye çalışıyor. Kesinlikle hiçbir şey yapmadığı halde hep meşgul. Hepinizin öldüğünden gayet emindi. Ah, ona bunu söylemek için sabırsızlanıyorum!"

"Bu durumda, sanırım şu anda kontes o. Annem kesinlikle geri dönmeyecek."

"Peki ya sen? Onlar senin, biliyorsun; şato da, arazi de, o dünyanın parası da. Hâlâ orada, Kont deVries'yi bekliyor. Annemin harcamadıkları tabii ki ve Tanrı biliyor ki çok hızlı harcıyor. Aman Tanrım, *benim* kont olmamı istiyordu, senin öldüğünü sanarak. Düşünebiliyor musun?"

"Benim yerime sen düşün. Benim istediğim her şey var burada. Başka hiçbir şey istemiyorum" dedi Moussa omuz silkerek. "Üstelik, ben böyle çıkıp gelirsem, Hôtel de Ville'dekilerin suratını gözünün önüne getirebiliyor musun?" dedi eliyle cüppesini boydan boya göstererek ve güldü. "Ben hiç konta benziyor muyum? Böyle bir görüntü karşısında *gendarme*'ı* çağırırlar kesin."

Ve bu hareketle büyü bozuldu sanki. Paul susup çayına bakarken, mağaranın dışındaki dünya, kavuşmanın baş döndü-

* Fr.: Jandarma. (ç.n.)

rücü yüksekliğine yetişti. Onca kan döküldükten sonra bu kadar kolayca gülebildiği için utandı. Kendini kaybetmiş, Teğmen deVries olmak yerine Paul olmuştu.

Başını kaldırıp kuzenine baktı, fakat artık gülümsemesi tedirgin ve kararsızdı.

"Ne kadar değiştiğini merak ediyorum Moussa ve bunu görmem imkânsız. Senden bir kez daha rica ediyorum, o çirkin peçeyi çıkar. Niçin gizliyorsun kendini benden?"

Moussa elini kumaşa götürdü ağır ağır. "Bu neredeyse benim bir parçam artık. Bunu hep takıyorum. Bu konuda hiç düşünmüyorum artık."

"Evet, ama ben düşünüyorum. Lütfen bunu benim önümde takma. Bununla sen... bununla sen... onlardan biri oluyorsun."

"Onsuz rahat edemem."

"Ben de *onunla* rahat edemiyorum." Paul kuzenini süzdü ve gerçekte kiminle konuştuğunu merak etti. "*Merde,* Moussa. Bu yanlış, tamamen yanlış! Biz burada oturmuş, sanki dışarıda hiçbir şey olmamış gibi konuşuyoruz. Dedikodu, eski günler, ama hepsi öldü! Katledildi. Korkunç bir şeydi; bir *abattoir** gibiydi. Tanrım, hayatımda böyle bir şey görmedim. Kestiler..." Sesi boğuklaştı.

"Biliyorum, gördüm. Olay bittikten sonra oraya gittim. Bunu durduracak hiçbir şey yapamazdım."

Paul'ün kafası zonklamaya başlamıştı. "Bir şeyi bilmek istiyorum Moussa. Ve hemen öğrenmek istiyorum."

"Tabii. Nedir?"

"Sen Fransız mısın, Tuareg misin?"

"İkisi de. Biliyorsun bunu."

"Yok, hayır, bu konuda hayır. Bu konuda ikisi birden olamazsın."

* Fr.: Mezbaha. (ç.n.)

"Ne olduğum konusunda elimden bir şey gelmiyor. Ben sadece Moussa'yım."

"Bu yetmez! İkisinin arasında saklanarak kendini bundan aklayamazsın! Ya bu işin bir parçasısın ya da değilsin! Bir seçim yapman lazım."

Moussa içini çekti. "O kadar basit değil."

"Pekiyi niçin? Neresi zormuş katliam ile barış arasında bir seçim yapmanın? Şeref ile şerefsizlik arasında bir seçim yapmanın? Yoksa sen de mi bir kasap oldun? Bizim dünyamızdan bu kadar mı uzaklaştın? Bu hayat, benim tanıdığım kişiliği bu kadar mı yok etti?"

"Ben senin tanıdığın kişi değilim; bu gerçek. Değiştim. Ama ben hâlâ Henri ile Serena'nın oğluyum. Ve kasap falan değilim. Tacenut'la hiçbir ilgim yok. Buna karşı çıktım ben."

"Yani bunun olacağını biliyordun."

"*Hayır!* Böyle bir şey söylediler ama bir sürü tercihten biriydi bu. Bence..."

"Bir dakika! Aradan çok iyi sıyrılıyorsun ve işine geldiği gibi düşünüyorsun. Bunun küçük bir ihtimal olduğunu biliyorsan ve bunu önlemek için hiçbir şey yapmamışsan, o zaman, eline bir kılıç almaktan hiçbir farkı yok bunun!"

"Senin için böyle söylemesi çok kolay. Beni anlamıyorsun."

"Öyleyse anlat bana! Niçin durdurmadın onları?"

"Amenokal beni başka işlere yolladı. Burada değildim. Bana gitmemi emretti. Ve şimdi sana dürüstçe söylüyorum, çünkü bu düşünce beni rahatsız ediyor: Beni, sorun yaratacağımdan korktuğu için gönderdiğini biliyordum."

"Böyle bir şeyin olacağını bildiğin halde gittin, öyle mi? Uzaklaştırılmaya göz yumdun yani ha?"

"Böyle bir şey yapacaklarına inanmıyordum. Kesinlikle! Bizzat Ahitagel, ben ayrılırken, böyle bir şeyin olmayacağını söyledi bana!"

"Aptal mısın sen? Tuareglerin herkese yaptığı bu değil mi? Arapların ve Şambaların söylediği şeyleri duydum. Hangi kervan ölümle ya da bir faciayla karşılaşmadan geçebilmiş ki buradan? Ben de onların abarttığını sanıyordum!"

"O kadar basit değil bu. Şambalar yüzyıllardır bizimle savaşıyorlar. Kervanlar bizim ülkemizden geçiş parasını öderse gayet emniyettedir ve..."

"Bak, gördün mü? '*Bizimle* savaşıyorlar' diyorsun. '*Bizim* ülkemiz' diyorsun. Kullandığın her laf tercihini belli ediyor senin!"

"Ben sana Tuareglerin çöldeki durumunu anlatıyorum Paul. Seninle kelime oyunu falan oynamaya çalışmıyorum. Ahaggar Tuareglerindir, Fransa nasıl Fransızlarınsa."

"Fransızlar, ülkelerinde yolculuk yapmak isteyenleri katlediyor mu?"

"Benim Paris'e ilişkin son anılarıma göre –babamın vurulmasından öncesinde yani– Fransız askerleri Prusyalı işgalcileri vuruyordu. Sen bunları unuttun mu yoksa? Arada bir fark var mı?"

"Biz Prusyalı değiliz ve savaşmaya gelmedik buraya!"

"Niçin *geldiniz* öyleyse; yoksa size ait olmayan bir ülkeye demiryolu döşemeye mi? Flatters hangi hakla amenokalin ona, 'buraya gelmenizi istemiyoruz, başka bir yol bulun' diye yazdığı mektubu yok sayıyor?"

"İnanmıyorum. Böyle bir mektup yok."

"Hayır, elbette var. Yazılırken ben ordaydım, bir yıldan fazla oldu."

"Pekiyi o zaman, amenokal niçin bize dört rehber gönderip de Ahaggar'da yol göstermeyi teklif etti ha? Attici denen bir adam getirdi mektubu. Okunurken dinledim. Ahitagel tarafından imzalanmıştı ve geçebileceğimizi yazıyordu. Evet, bize yolu gösterip dosdoğru Tacenut'a götürdüler! Neye inanmamı bekliyorsun, o mektubun sahte olduğuna mı? Yoksa tüm bunların yanlış olduğuna mı?"

Moussa bu konuda ne diyeceğini bilemedi. Böyle bir şeyden haberi yoktu.

Moussa sessiz kalınca Paul dudak büktü.

"Sanırım öyle. Sizin tarzınız hainlik; seninkilerin hepsi öyle."

"Bilmiyordum Paul. Bana inanmalısın."

"Ben gözümle gördüğümden başka hiçbir şeye inanmak zorunda değilim. Ben karşımda, bir vahşi gibi giyinmiş, gerçeğin karşısında bir peçenin arkasına saklanan bir adam görüyorum. Kararını çoktan vermiş bir adam görüyorum karşımda."

"Ben hiçbir şeye karar vermedim. Bana öyle bir şans verilmedi."

"Ben sana o şansı şimdi veriyorum, yapman gereken seçimi yap. Senin yardımını istiyorum. Sağ kalanları bulup onlara yardım etmeni. Sonra da yaptıklarının karşılığını aynen bulmaları için, o katliamdan sorumlu kişileri bulmama yardım etmeni."

Moussa içinden inledi. "Onları öldürmene yardım edemem Paul. Sana kendi adamlarını bulmanda yardım ederim. Sana deve bulurum. Senin buradan gitmene yardım eder, seni Vargla'ya geri götürürüm. Bunların hepsini yaparım ve benim yardımıma ihtiyacın var, ölürsün yoksa. Kimse o yolculuğu devesiz yapamaz ve sizin develerinizin hepsini almışlar."

"Bu yetmez."

Moussa üzülmüştü. Konuştuğunda sesi yavaş çıkıyordu. "Keşif seferindekilere yapılanlar yanlıştı. Ama ben size karşı silah kullanılmasında Tuareglere yardım etmedim. Sizin de onlara karşı silah kullanmanıza yardım etmem."

"O halde sen bana karşı olmayı seçtin Moussa" dedi Paul. "Aman Tanrım. *Moussa. Moussa.* Ben bu adı bugüne kadar hiç duymamış mıyım? Rahibe Godrick'in bu konuda söylediklerini hatırlıyor musun? Bir dinsiz adı demişti sanırım. Bir kâfir adı. Ve sen hep bu adı taşımakta direttin! Moussa'yı hep Michel'e tercih ettin. Tanrım, belki de Rahibe Godrick ne söylediğini *biliyordu.* Kadın senin damarlarında neyin dolaştığını bildi, bir tek biz hiçbir zaman inanmadık –ya da *ben* hiçbir zaman inanmadım– o kadına, şu ana kadar."

Moussa üzüntüyle başını salladı. "Bana böyle söyleme Paul. Senin nefretini hak edecek hiçbir şey yapmadım ben."

Paul gözlerini kapattı ve Tacenut'un kanlı şeytanları haykırdı karşısında. "Seni orospu çocuğu! Ya neyi hak ettin sanı-

yordun ha?" Öfkeyle çabalayıp ayağa kalktı ve belindeki tabancayı çekti. Moussa'ya doğru sallana sallana kısa adımlar attı; tabancayı Moussa'nın yüzüne öyle çok yaklaştırdı ki Moussa namludaki yağın kokusunu duydu. İrkilerek kol yeninde gizli hançere el attı içgüdüsel bir hareketle, ama yarı yolda durdu. Onu asla Paul'e karşı kullanamazdı. Kendi kuzeninin elinden ölümün nasıl geleceğini merak etti.

Paul'ün ateşler içinde yanan güçsüz vücudu sallanıyor, göğsü hızla inip kalkarken, baş dönmesini ve beynine saplanan ağrıyı yatıştırmaya çalışıyordu. Sonunda yere çökerek, oturur duruma geldi. Elleri titriyordu ama tabancanın namlusu kuzeninin kafasına dönüktü hâlâ. Ne yapacağını bilmiyordu. Tek bildiği, o durumda kalamayacağıydı. Tabancayı indirdi.

"Kim olduğunu unutmana, ruhunu yitirmene üzüldüm. Bir seçim yapmadığını sanıyorsun. Ama bir seçim yapmamak da bir seçim yapmaktır. Fransa'ya yardım etmeyeceksen, o zaman Fransa'ya savaş ilan edenlere katılıyorsun demektir. Sen '*onlardan* yanaysan' adalet günü geldiğinde olacaklardan ben sorumlu değilim Moussa."

Paul kendini yaşlı ve çok mutsuz hissetti. Yavaşça ayağa kalktı. Torbasını buldu ve düşe kalka mağaranın girişine doğru yollandı.

"Gidemezsin henüz" dedi Moussa. "Hâlâ çok güçsüzsün. Güneş zehrin etkisini artırır. Akşama sağ çıkamazsın."

Paul döndü. "Cehenneme git."

"Benim devemi al o zaman. Ve hiç olmazsa şunu vereyim bari sana" dedi Moussa bir torbaya uzanarak "İhtiyacın olacak bu..."

"Senden, istediğim şey dışında hiçbir şey istemiyorum. Eğer onu veremiyorsan, o zaman yoldan çekil. Tercih yapacak cesaretin yoksa bir daha görmek istemiyorum seni. Benim iyi niyetimi zorlama Moussa. *Benim* kanımı zorlama. Fransız kanıdır o, son damlasına kadar. Ben ülkemin ordusunda bir subayım. Bir görevim var. Bunu yerine getireceğim, bunun için seni öldürmem gerekse de."

Uzun ve acıklı bir an boyunca birbirlerinin gözlerine baktılar.

Paul başka tek söz etmeden döndü ve şafağın alacakaranlığında kayboldu.

Güneş yüksekti, sıcaktı ve kafatasının içinde yanıyordu. Hiçbir gölgenin olmadığı kızgın sıcakta hareketsiz yatıyor, kafasının yerine gelmesini bekliyor, ama gelmiyordu. Bir sisin içinde kaybolmuştu, sanki sarhoşmuş gibi. Doğrulup oturdu ve dizlerine baktı. Kanlıydı. Yine düşmüştü herhalde.

Canı bir şey yemek istemiyordu ama keçi derisi tulumdan kana kana su içti biteceğini hiç dert etmeden. Duramıyordu. Onuncu kez ayağa kalktı yahut belki de yirminciydi. Emin değildi. Her hareket uzun, hantal ve yavaştı. Kör edici bir ışık vardı ve baş ağrısını daha da şiddetlendiriyordu. Ufku gözden geçirdi. Bu kadar uçsuz bucaksız ve ıssız bir yeri hayatında hiç görmemişti. Gökyüzü bomboştu, bulut bile görülmüyordu. Kayalarda hiçbir şey, hatta rüzgâr bile yoktu. Ne bir ağaç ne bir ot ne de herhangi bir canlı vardı burada. Bu boşluğun karşısında, bir fırtınaya karşı bir yaprak gibi savunmasız hissetti kendini. Korkunun verdiği karıncalanma geldi yine; dağda hissettiğinin aynısıydı, fakat ateşten körelmişti.

Nerede olduğunu hatırlamaya çalıştı. Nereye gittiğini hatırlamaya çalıştı. Dün nasıl bir rotaya karar verdiğini hatırlamaya çalıştı. Dün müydü? Doğuya gidip kervana yetişmek, öyle mi? Yoksa batıya mı? Düşünmek çok zordu... Kuzeye mi yoksa? Kuzeyden gelmişti, o kadarını biliyordu. Önce her şey tanıdık geliyor, sonra yabancılaşıyordu. Yorgundu, çok yorgundu. Uyumak istiyordu sadece.

Gökyüzünde bir leke gördü ve elini gözlerine siper yaptı. Bu bir kuştu, bir şahindi herhalde; çok yüksekten ve rahat bir şekilde kuzeye doğru süzülüyordu. Ne olduğunu söyleyemezdi ama hatırlamasını sağladı. Kuzey. Evet buydu, kuzeydi.

Büyük çaba harcayarak yiyecek ve suyu yerden aldı. Sağ tarafında ağırlık taşıyamıyordu ve bu yüzden torbaları sol omzuna yükledi. Attığı her adımda sağ kolu ve eli sarsılıyor, canı

yanıyordu. Koltukaltındaki, boynundaki ve kasıklarındaki bezeler şişmişti. Yutkunmak acı veriyor, yürümek acı veriyor ve deri kayışlar omzunu kesiyordu. Kendini zorlayarak adım adım ilerliyordu; dünkü hıza ulaşması olanaksızdı ve kayaların oyunlarını unutmuştu. Vadilerdeki kumlu yerlerden ayaklarını sürüye sürüye geçti, kayalarda bileği burkuldu. Her tökezlediğinde acıdan nefesi kesiliyordu. Ayağa kalkışı, her seferinde bir öncekinden daha yavaş oluyordu.

Güneş daha da yükseldi ve rüzgârsız hava iyice sıcaklaştı. Bazen güneşin sıcaklığı hoşuna gidiyor, sırtını ve ensesini ısıtıp, ateşin neden olduğu titremeye iyi geliyordu. Ama daha sonra üşümesi geçti ve dayanılmaz bir sıcak bastı; ayakları siyah taşların üzerinde kavruluyordu. Gömleği sırtına ya da göğsüne her değdiğinde sırılsıklam oluyor, çöl havasıyla hemen kuruyordu. Sık sık durup dinleniyor, çok yakında bitecek suyundan lıkır lıkır içiyordu.

Öğleden sonra Ahaggar dağlarını geride bırakıp Amadror'un tepelik kısmına girdi. Geçirdiği uzun ve sıcak saatler yüzünden ateşi artmış, duyuları daha da körelmişti. İlk önceleri bakışlarını kayalara, ayaklarına, çakıllara ve tek tük otlara yöneltebiliyordu. Ama bir zaman geldi ki artık bunları da yapamaz, hiçbir şey düşünemez oldu; üzerinde yürüdüğü, güneşte titreşen o kocaman düzlük de aklı gibi bomboştu. Yürümeye, kuzeye doğru adım adım, her seferinde tekrar yürümeye devam etti. Tepelerin uzun yamaçlarında yukarıya doğru yürüyor, bulanık gözleri bir sonraki tepeden başka bir şeyi görmüyor, onun üzerine çıkınca da bir sonrakine kilitleniyordu.

Birinde birtakım izler, bir sürü iz gördüğünü sandı ama gözleri doğru dürüst görmüyordu ve bunların ne olduğunu seçmek zordu. Dizlerinin üstüne çöküp, burnunu yere yaklaştırarak baktı ve sol elini uzatarak bunlardan birine dokundu. İz siyahtı, parlaktı ve parmaklarını yaktı. İz sandığı şey bir çakıldı. Yerden alıp attı pek acı duymaksızın. Bezgin bir halde kalktı ve yürümeye devam etti.

Zaman duygusu bulanıklaştı ve yok oldu. Ne zaman durması ve su içmesi gerektiğinden emin değildi; canı ne zaman

istiyorsa durup içiyordu; oturuyor, tıkaçla boğuşuyor ve sıcak suyun, girdiği gibi hızla buharlaşıp gideceği kavrulmuş bedenine boşaldığını hissediyordu. Bu duraklamalardan birinde su tulumunu kaybetti. Oturup dinlenirken onu yanına koymuştu ve kalkıp giderken orada bıraktı. Yiyecek torbasının ağzında tıkaç aranıp çıkarmaya çalışırken bunun ne olduğunu fark etti. Yiyecek torbasının tıkacı yoktu. Eli torbanın içindeki hurmalara değdi, suya rastlamadı. Tulumu ne yaptığını hatırlayamıyordu. Ceplerini yokladı, ayaklarının altına baktı, tepenin üzerine çıkıp aradı, daireler çizerek dolaşıp durdu. Ona bir ıslık çalmaya kalkıştı, sanki kuyruğunu sallayarak gelecekmiş gibi, fakat ağzı öylesine kurumuştu ki ıslık sesi çıkmadı. Eh, dedi omuzlarını silkerek; kuzeye, kuzeye gitmeliydi. Belki tulum arkadan gelirdi daha sonra.

Yürümeye başladı ama sonra durdu. Daireler çizerek dolaşıp durunca her şey birbirine karışmıştı. Gölgesinin hangi tarafta olması gerektiğini hatırlamıyordu. Soldan sağa mı, yoksa sağdan sola mıydı? Bu meseleyi düşünüp durdu. Güneşe baktı, sonra dönüp gölgesine baktı ve günün hangi zamanında olduğunu çıkarmaya çalıştı.

Ve sonra ne yapması gerektiğini buldu. Gidip Remy'ye sormalıydı. Bunu Remy bilirdi. Hayatında tanıdığı en uyanık adam oydu. Remy her şeyi bilirdi. Paul sallana sallana, ama halinden memnun bir halde, güneşe doğru yürüdü.

On Bir

Belkasim bin Zebla'nın mesleği kasaplıktı. Çirkin, tosto-parlak, şişman, kıllı bir adamdı ve geniş, tombul suratı yürürken titrerdi. Kolları koskocaman, pazıları çoğu erkeğin bacağı kalınlığındaydı. Sakalı ve bıyığı da tavırları gibi biçimsizdi. Pis huyu romla damıtılmıştı ve yüzü, girdiği belki bine yakın kavgadan kalma yara izleriyle doluydu.

Güneş nerdeyse batmak üzere, fakat hava hâlâ cehennem gibi sıcaktı. Belkasim'in morali bozuktu. Bu tam bir delilikti; teğmen, kafilede bir sürü iyi *tirailleur* dururken onu çevre nöbetine dikmişti. Onların işiydi bu; onun değil. Sırf yemek yapmak ve develere bakmak için onlara katılmıştı, çünkü verilen para Vargla'da kazanacağının yaklaşık iki katıydı. Şimdiyse pişirecek hiçbir yemek, bakacak hiçbir deve yoktu ve hiçbir şey yapmayan askerler vardı. Daha da kötüsü, yarbayın tören kılıcını ona taşıtıyorlardı. Onun satırının yarısı kadar bile işe yaramazdı bu. Çok ağırdı ve keskin bile değildi. Bununla o mavi şeytanlardan birinin kellesini uçurmak şöyle dursun, deve etini bile kesemezdi. Onu belinde taşıyor, bir bileğitaşı arıyordu boyuna.

Bakışları yerde gezinirken bir an durakladı. Gözüne bir şey, bir tepenin eteğinde koyu renkli bir şekil çarptı. Oraya ait olmayan bir şeydi bu. Tamam, gözleri keskin değildi ama, çölün bu kısmında koyu renkli şekiller bela demekti. Onun daha fazla yaklaşmasına izin vermeyecekti. Boyunduruğa vurulmuş gibi ellerini dayadığı, ensesindeki karabinayı indirdi. Doğrultup gözlerini kıstı. Gergin bir halde bekliyor, bağırarak kafiledekilere haber verip vermemeyi düşünüyordu. Ama bağırmayıp tüfeğini hazır tutmaya devam etti, temkinli bir şekilde yürüdü ve daha iyi görebilmek için gözlerini kısıp baktı.

Adamlar gün boyu toplayıp taşıdıkları odunlarla yakılan altı küçük kamp ateşinin başına çömelmiş, kurutulmuş et ve pirinçten oluşan kıt tayınlarını ısıtıyordu. Ateşlerin başında konuşmalar kesilmiş, ortaya kasvetli bir hava çökmüştü. Bu ateşlerden birinin başında oturan el-Madani dalgın dalgın Flup'un ensesini kaşıyordu. Köpek onun kucağında, başı patilerinin arasında, kaygısızca yatıyor, gözlerini zar zor açıp ateşin çevresindeki hareketlere bakıyordu. Adamlar sert eti yavaş yavaş, tadını olabildiğince çıkarmaya çalışarak çiğniyordu. El-Madani bir parça eti Flup'a verdi. Köpek avlanmamıştı ve karnı çok açtı tabii ki. Flup eti ilgisizce kokladı.

Başka bir ateşin başındaki bir grup adam tayınlarını bitirmişti ve Madani'nin bulunduğu ateşin başındakilere katılmak için geldiler. Karanlıkta biri, "Yemek arttı mı?" diye sordu. "Artanları biri mi aldı?" Kasap Belkasim'di bu.

"Tacenut'a dön sen" dedi birisi. "Koca götünü kaldırıp oraya dön de, hepimize yiyecek bir şeyler getir." Belkasim ona dik dik baktı. Ateşin etrafındaki grup diğerlerine yer açmıştı. Biraz konuşacaklar, sonra üç saat uyumaya çalışacaklar, sonra da şafak sökmeden tekrar yürümeye başlayacaklardı.

Flup birden irkilip kafasını kaldırdı. El-Madani bunu hissedip hayvana baktı. Flup ne yapacağını şaşırmış gibi inledi ve başını havaya kaldırarak kuyruğunu yavaş yavaş salladı. Kalktı ve çevreyi koklayarak, yeni gelenlere doğru hızlı hızlı yürüdü. Sonra heyecanla havladı; Belkasim'in ayaklarının dibinde, burnunu kasabın cüppesinin altına sokarak dolanıp duruyordu. Belkasim ona sert bir tekme vurdu ama Flup tekrar, azimle saldırdı; kuyruğunu hızlı ve sinirli bir şekilde sallıyordu, havlaması daha da heyecanlı bir hal almıştı. Kasap yine tekmeledi. İt ona musallat olmuş, herkes onun haline gülüyordu. Yüzü kıpkırmızı kesilen Belkasim bir taşa uzandı.

"*O çizmeleri nerden buldun?*" Belkasim taşı elinden bıraktı ve dönüp baktı. El-Madani kalkıp onun tepesinde dikildi; buruşuk, ihtiyar yüzü öfkeden gerilmişti. Ateşin başındaki konuşmalar kesildi.

"Cevap ver bana."

Belkasim terleyerek çevredeki diğer adamlara baktı destek ararcasına. Bütün gözler onun çizmelerindeydi. O da diğerleri gibi, hayatında sandaldan başka bir şey giymemişti. Bir ölüm sessizliği çökmüştü. Belkasim, çeneleri titreyerek kafasını kaldırıp el-Madani'ye baktı ve gözlerindeki ateşi gördü.

"Bunlar... bunlar benim" diye kekeledi cılız bir sesle. "Ben... bende vardı bunlar..."

"Yalancı!" diye bağırdı el-Madani. Tabancasını Belkasim'in suratına doğrultarak, soğuk namlunun ucunu şişman yanağına bastırdı.

"Buldum bunları!" dedi kasap çabucak, korkuyla irkilerek. "Allah şahidimdir ki bunları bugün buldum! Birisi yolun üzerine bırakmış! Doğru, yemin ederim ki!"

"Ne oluyor burada?" Teğmen Dianous adamların oluşturduğu halkanın arasından hızla çıkıp geldi ve tabancayı gördü. "Madani, neler oluyor?"

"Belkasim'in çizmeleri, Teğmenim. Yeni bir çift çizme var ayağında. Sanırım bunlar Teğmen deVries'nin." Çizmeleri koklayıp patisiyle dokunan Flup bundan gayet emindi.

Dianous önce çizmelere, sonra köpeğe ve sonunda da, korkudan titreyen Belkasim'in yüzüne baktı. Sesi ölüm kadar sakindi. "Durumu açıklaman için tam otuz saniyen var Belkasim. Eğer söyleyeceklerin tatmin edici olmazsa el-Madani'ye seninle özel olarak görüşmesini emredeceğim. Kampın dışında bir yerde."

Ay ışığında, burnunu yerden kaldırmadan ve yüksek sesle havlayarak koşan Flup buldu onu ilk önce. Diğerleri onun peşinden yavaşça geliyordu. El-Madani en öndeydi. Arkasında, sivri kayaların üzerinde yalınayak, acı içinde, elinde çizmelerle yürüyen Belkasim vardı. Bretanyalı sert bir asker emeklisi olan Çavuş Pobeguin'in yanında yürüyen Hakim'in heyecanı yüzünden okunuyordu. İki *tirailleur* de arkadan geliyordu. Köpeğin sesinin aniden değiştiğini duydular. İçlerinde en genci olan Hakim koşarak gruptan ayrıldı ve bir tepeye çıktı.

"İşte burada!" diye bağırdı. "İşte, işte! Patron yaşıyor!"

El-Madani Belkasim'e, öfke ve rahatlama karışımı bir ifadeyle baktı. Kasapsa sadece öfkeyi gördü. Ellerini dua edermiş gibi yukarıya kaldırıp, çizmeleri bir kalkan gibi tuttu. "Yemin ederim onu ölmüş sandım. Yemin ederim ki! Çok şükür Allaha, teğmen yaşıyor!" Belkasim neredeyse ağlayacaktı; sesi titriyordu. El-Madani hızla ileri atıldı.

Paul, başı Hakim'in kucağında, sırtüstü yatıyordu. Delikanlı ona su veriyor, "*Ça va patron, ça va, ça va*"* diye mırıldanıyor ve Flup'u eliyle vurarak uzaklaştırmaya çalışıyordu. Köpek kendinden geçmişti; sırf dil, pati ve kuyruktu sanki. Paul'ün ayaklarının dibinde Belkasim'in sandalları duruyordu. Yiyecek torbası dökülmüş, hurmalar ve unlar her tarafa saçılmıştı.

El-Madani Paul'ün yanında diz çöktü. Paul hafifçe öksürdü. "*Hamdülillah*" diye fısıldadı Madani. *Tirailleur*, Paul'ün yüzüne dokundu. "Ateşler içinde yanıyor." Türbanını çıkardı, pamuklu kumaşı suyla ıslattı ve Paul'ün alnına koydu. Flup'un Paul'ün elini yaladığını gördü. Paul'ün elini yerden kaldırıp sargısını dikkatle çözdü. "*Agrab*" diye mırıldandı.

Belkasim puflayarak yetişti. "*Hamdülillah*" dedi Paul'ü görünce. "Sahiden, ölümden döndü! Bir mucize bu!" Herkes ona dik dik baktı. Belkasim onlarla göz göze gelmekten kaçındı.

Paul'ü kaldırıp bir battaniyenin üstüne koydular. Hakim başka bir battaniye alıp üstüne örttü ve altısı birden bu eğreti sedyeyi kenarlarından tutup kaldırarak, ayaklarının dibinde havlayıp duran Flup'la birlikte karanlığın içinde hızla yola koyuldular.

Kamptakiler bir ölü gömme müfrezesi göreceklerini sanmıştı. Grubun Paul'ü battaniyenin içinde taşıyarak geldiğini görünce neşeli bir bağırtı kopardılar. Katliamın üstünden dört gün geçmişti ve o günden beri ilk iyi alametti bu. İçlerinden biri Tuareglerin katliamından kurtulmuştu, hepsi bunu bir zafer olarak algıladı. Tüfekleri kayalara yaslayıp üzerine

* Fr.: Tamam patron, tamam, tamam. (ç.n.)

battaniyeler koyarak hemen bir barınak yaptılar. El-Madani, doktorun malzemeleri ve Hakim'in yardımıyla Paul'ü tedavi etmeye girişti. Birkaç saat süresince sık sık yanlarına gelen Teğmen Dianous, kaşlarını kuşkuyla yukarı kaldırarak bakıyordu. Bir süre sonra, gümüşi siyah saçları ay ışığında parıldayan ve türbansız haliyle sanki çıplakmış gibi görünen el-Madani ona baktı ve gülümsedi. "*Ça, va Lieutenant*" dedi. "*Il va vivre.*"*

Paul gece boyunca, kimi zaman çevresine karşı tamamen duyarsız, kimi zaman dalıp giderek hep uyudu; sıcacık ve rahattı, ya Flup'un vücudunu yanında hissediyor yahut ona fincanla bir şeyler veren el-Madani'yi görüyordu bulanık bir şekilde. Fincandaki şeyleri minnetle yutuyor, tekrar uyuyordu.

Ertesi günkü yürüyüşte de taşıdılar onu; adamlar battaniyenin kenarından sırayla tutuyor, sıcağa aldırmıyor ve Paul'ün başını güneşten koruyorlardı. Paul hep uyuyor, ancak Hakim'in getirdiği et suyu çorbasını ve suyu içmek için uyanıyordu. Dışlanmış, asık suratlı Belkasim kafilenin en sonunda yürüyor, yürürken cüppesinin altından eski sandalları görünüyordu. Hâlâ yarbayın kılıcını taşıyordu ama Teğmen Dianous onun tüfeğini almıştı. Bir Müslüman'ın malını çalmış olsaydı ve Fransa'nın askeri hizmetinde olmasaydı, elinden de olurdu. "Senin durumun Vargla'da halledilecek" dedi Dianous ona.

Karanlık bastıktan sonra, ay ortadan kayboluncaya dek yürüdüler, sonunda durmak zorunda kaldılar. Son kalan odunlarla ateşler yakıldı ve yemekler pişirilmeye başladı. Paul kalktı, bir ateşin başında oturan subayların ve el-Madani'nin yanına gitti; soğuktan korunması için omzunda bir battaniye vardı. Ne kadar kötü göründüğünün farkında değildi.

"Ölü adam yürüyor" dedi Dianous. Paul oturup bir fincan çay içti ve küçük bir tabak dolusu yemek yedi. Gece soğuk ve berraktı. Düzlükten esen sürekli bir rüzgâr ateşi körüklüyordu.

* Fr.: Tamam Teğmen. Yaşayacak. (ç.n.)

"Neler oldu orada, ana kampta?" diye sordu Paul. Başıyla dağları işaret etti. "Sizi bir daha göreceğimi hiç sanmıyordum."

"Onlar kazandı" dedi el-Madani omuzlarını silkerek. "Çabalarımız boşa gitti. Develer de seninle hemen hemen aynı zamanda gitti. Hepsini onlar aldı. Ve sonra..." Sesi birden kesiliverdi, sanki söylemek istediği bir şey varmış da söyleyemiyormuş gibi. "... Ve sonra biz sadece... bekledik ana kampta, o günün geri kalan kısmında. Develeri geri almaya bile kalkışmadık geceye kadar. O zaman da çok geç olmuştu."

Dianous gerginleşti, ama gözlerini ateşten ayırmadı. "Yeni bir saldırı bekliyordum. Fakat olmadı."

"Sonunda develeri geri almaya kalkınca on iki kişiyi daha kaybettik. Bu da ikinci bir katliamdı. Doksan sekiz kişiden elli üç kişi kaldık. Hayır, elli dört; siz ölümden döndünüz." El-Madani'nin aklına daha neşeli bir şey geldi. "Flup; tek kurtulan oydu. Hayvan kendini onların kampında bulmuş ve oradan ayrılmaya karar vermiş herhalde. Bir de üstüne üstlük onların yiyeceklerinden birazını da yürütmüş bence *vallahi"* dedi gülümseyerek. "Gün boyu hep öksürüp mavi iplikler çıkardı."

"Dört ya da beş yaralımız var" dedi Dianous. "Ama hepsi de yürüyebiliyor. Öbür gün Temassint'e varana kadar yetecek suyumuz var." Kervanın güneye gelirken durduğu son pınardı bu. "İki yahut üç günlük yiyeceğimiz var, sonra bitiyor."

Paul az önce yediği, pirinç ve kurutulmuş etten oluşan azıcık yemeği ve bir de, Vargla'da topladığı dağlar gibi erzakı düşündü. Verilenlerin hepsini yediği için suçluluk duydu. Flup, bulduğu bazı küçük hayvanların kemiklerini kıtır kıtır yiyordu halinden memnun bir şekilde; kıtlığın farkında değildi.

"Vargla'dan yaklaşık bin kilometre uzaktayız" dedi Dianous. "Yolumuzu kaybetmezsek yani. Günde ortalama yirmi beş kilometre gidebilirsek kırk gün yapar. Kırk gün yaya, yiyeceksiz. Su işi ne olacak bilmiyorum. Suyu bulsak bile, bize gereken miktarda suyu taşımamız gerekecek."

"Bir kişi ne kadar su taşıyabilir?" diye sordu Paul.

"Bilmiyorum; silahlar var, üstelik sıcak da. Yirmi yahut otuz litre. Yeterli değil. Zaten bir şey fark etmiyor. Su tulumlarımızın çoğunu Tacenut'ta kaybettik."

Subayların üzerine bir sessizlik çöktü. Tüm Fransa'nın en uzun genişliğini bir uçtan bir uca yürüsen bin kilometre yapmazdı.

"Çok şükür ki yaz mevsiminde değiliz" dedi Pobeguin.

El-Madani homurdandı. "Sana yaz gibi gelecek."

"Elimizde bol bulunan tek şey cephane" dedi Dianous. "Herkesin bir tüfeği var; kimilerinin birden fazla. Çoğumuzun tabancası var. Tuaregleri Tacenut'tan beri görmedik. Aldıkları develer ile atlar onları memnun etti ve bizi rahat bırakacaklar herhalde."

"Bu kadar aptal olmayın" diye homurdandı el-Madani. "Onlar bizim kanımızı dökmeden memnun olmaz."

Paul bu aleni saygısızlığı duyunca birden irkildi. Ama Dianous bunu geçiştirdi. El-Madani'nin Tuaregler hakkındaki, güneye gelirlerken daima açık bir şekilde dile getirdiği düşünceler, Tacenut'tan beri epey bir ağırlık kazanmıştı. Dianous bu adamı, ne olursa olsun, rütbesi düşük bir asker gibi davranılamayacak kadar deneyimli ve kurnaz biri olarak görüyordu. Bu ihtiyarda korkutucu bir hal vardı. Askeri komuta yetkisinin rütbeye göre belirlendiği normal düzenden sapılsa, emirleri verecek olan General Madani olurdu ve herkes biliyordu bunu.

"Eğer Madani haklıysa ve Tuaregler yakınımızdaysa onları bulup savaşmalıyız" dedi Paul. "Develerimizi geri almalıyız."

Dianous başını salladı. "Onları asla bulamayız."

"Şansımızı kaybettik" dedi el-Madani. "Şimdi onlar bizi bulacak."

"Bu kadarı yeter Madani" dedi Dianous sertçe.

Pobeguin Paul'e, başına gelenleri sordu. Paul hatırlayabildiği kadarıyla, develerin arasından kaçtığı andan beri olanları anlattı. Hemen hemen her şeyi. Moussa hakkında, mağarayı terk etmesi hakkında nasıl bir açıklama yapacağını ya da ne söylemesi gerektiğini bilmiyordu, dolayısıyla bu konuda hiç-

bir şey söylemedi. Hikâyesini suyunu kaybetmesiyle bitirdi. Ondan sonrasını hatırlamıyordu.

"*Mais, mon lieutenant*"* dedi Pobeguin şaşırmış bir halde. Dolgun ve gür sakalıyla, sevimli kaşlarıyla neşeli, candan bir adamdı. "Suyunuzu kaybetmemişsiniz ki. Sizin o Targui'nin su tulumunu hemen yanınızda buldum. Elimizde onun gibisi yok. Hemen hemen ağzına kadar doluydu. Başınızın etrafında yer ıslaktı. Kendinizden geçmeden önce her tarafınıza su dökmüşsünüz." Paul ona boş boş baktı. El-Madani düşüncelere dalmıştı ve gördüğü deve izleri hakkında hiçbir şey söylemedi.

Dianous şaşırmıştı. "İlk gece Targui'nin altında kalıp bilincini kaybetmiş bir halde yattın. İkinci gece seni akrep soktu. Üçüncü gece biz seni bulduk. *N'est-ce pas?*"** Paul bu özeti başıyla sallayarak onayladı. "Ama biz seni Tacenut'tan sonraki dördüncü gün bulduk" dedi Dianous. "Bir yerlerde bir gece daha geçirmişsin."

Paul o ilave geceden söz etmeyi hiç düşünmüyordu. Omuzlarını kaldırdı. "Sanırım haremi unuttum." Gülümsedi. "Beni o kadar süre alıkoyacaklarını düşünmemiştim. Buranın kadınları seks delisi."

El-Madani gülüşmelere katıldı, fakat aklı izlerdeydi.

O gece Paul kendini uykuya bırakırken suyu düşündü. Moussa'yı kendisinden uzak durması için uyarmıştı ama belli ki Moussa dinlememişti. Hiçbir şeyi değiştirmezdi bu.

Sabah, kendini iyi hissetmesinin yanı sıra, görünüşü de daha düzelmişti. El-Madani sevinçliydi. Paul'ün eli hemen hemen normal boyutuna dönmüştü ama *tirailleur* ona, eline çok dikkat etmesi gerektiğini söyledi. "Çürüyebilir" dedi, "o ilk geceki yerde, kayaların arasına dalmaya kalktığınızda beyninizin çürümüş olabileceği gibi."

* Fr.: Ama Teğmenim. (ç.n.)
** Fr.: Öyle değil mi? (ç.n.)

Paul bön bön bakıp güldü. Madani onun yüzüne uzun uzun baktı. "Bir şey sorabilir miyim Teğmenim; *agrab* yarasını bu şekilde tedavi etmeyi nerden öğrendiniz?"

"Bilmiyorum. Ne yaptığımı da bilmiyorum doğrusu. Üzerine bir şey koymuşum herhalde."

"Bu çok ilginç" dedi el-Madani. "Benim bildiğim, bu işi bu şekilde bir tek Tuaregler yapar."

"Şanslı bir tesadüf, sanırım."

"Şaşırtıcı lafı daha çok uyuyor buna. Sizdeki reaksiyondan, bunun çok zehirli bir akrep olduğu belli. Sizi öldürürdü. Yaranın sizin kestiğiniz yerine, *effellem* denen bitkiden yapılmış bir merhem sürülmüştü. Bunu kullanacağınızı bilmeniz olağandışı bir şey Teğmenim. Daha da tuhafı, bunun sizin yanınızda bulunması."

Paul tedirgince lafı değiştirdi. "Söyledim sana; hatırlayamadığım çok şey var."

Madani başını sallayarak onayladı. "*Oui, Lieutenant*" dedi. "Çok şey var."

Kafile şafak sökmeden, karanlıkta kıpırdanıp canlandı. İlk önce Çavuş Pobeguin kalktı, nöbetçilerin uyanık olup olmadığını kontrol etti, bazı kişileri yan kanatlarda görevlendirdi ve bütün yiyeceklerin, suyun toplanmasını sağladı. Fazla giysiler ve battaniyeler bırakıldı. Adamlar geri çekilme harekâtına, taşıyabilecekleri ne varsa taşıyarak başlamışlardı, fakat o zaman daha dinçtiler ve neyin önemli olduğu konusundaki görüşleri, beş gün süren yürüyüşten sonraki azimlerine kıyasla daha genişti. Ağırlıktan kurtulmak için atabilecekleri her şeyi atmışlar, ama yine de yükleriyle boğuşuyorlardı.

Paul onları seyrederken tedirgindi. "Henüz beş gün olmuş. Ama daha şimdiden çok bitkin görünüyorlar ve üstelik, henüz suları ve yiyecekleri de var" dedi Dianous'ya. "Bir hafta daha dayanabilecek gibi görünmüyorlar."

Dianous bir şey söylemedi. Dianous'nun sessizliği, Paul'e arkadaşlığını korkunç özlediği Remy'yi hatırlattı.

Paul yeni bir tüfek, yiyecek, su, bir battaniye ve bir cüppe taşıyacaktı. Hepsini birbirine bağladı ve sağlam omzuna astı. Paris'te özel olarak yapılmış geniş kenarlı şapkasını yitirmişti. O şapka güneşten harika bir korunma sağlıyordu ama sadece Pobeguin ve Dianous'da vardı bunlardan. Paul bırakılan giysilerden oluşan yığının başına çömeldi, bir gömleği uzunlamasına yırttı, uçlarını birbirine bağladı ve başının etrafına doladı.

Mühendislerden Sandeau'yu fark etti; adam kafilenin arkasından yetişmeye çabalıyordu. Zayıf, narin bir adamdı ve sıska vücudu giydiği çok geniş giysinin içinde kaybolmuştu. Kitap okuyan kişilere has, kibar bir yüzü vardı ve orta yaşlıydı. Omuzları çökmüştü, sırtındaki torbaları dengelemeye çabalarken sıska bacakları yalpalıyordu. Yüzü bitkin ve soluktu. Üzerinde bulut gibi sinekler dolanıyor, gözlerine, burnuna, ağzına giriyordu. Mühendisin elleri yüklerini taşımakla meşguldü, sinekleri üfleyerek kovmaya çalışırken gözlerini kırpıyor, kısıyor ve yüzünü onlardan kaçırıyor, ama pek başarılı olamıyordu. Paul ona doğru hızla yürüdü ve sinekleri kovdu.

"Durun, şunları sizin yerinize ben taşıyayım" dedi.

Sandeau başını yana çevirip genç, uzun boylu adama baktı ve başını salladı. "*Non, merci*" dedi, "siz benden daha zor şeyler yaşadınız Teğmenim. Ben iyiyim. Yalnız biraz ağır yürüyorum, hepsi bu."

Paul tartışmaya girmeden, su tulumlarını ve yiyecek torbalarını Sandeau'nun sırtından aldı. Adam karşı çıkmaya niyetlendi, fakat ağırlıktan kurtulunca rahatladığı bakışlarından belliydi.

"Tanrı sizden razı olsun Teğmenim." İçini çekti. "Tam, artık daha fazla dayanamayacağınızı düşündüğünüz bir anda, Tanrı yükünüzün ağırlığını görüp hafifletiyor." Düzlüğe ve adamların oluşturduğu, önlerinden başlayıp ufka doğru giden uzun sıraya baktı. Kendisine musallat olan sinekleri kovdu. "Burada öleceğim." Bu sözü kolayca, soğukkanlılıkla, sanki "Bu sabah hava soğuk" diyormuş gibi söylemişti.

Paul bu lafa dudak büktü. "Saçmalamayın Sandeau, hepimiz başaracağız bu işi." Bunu söylerken, sesinin hiç de inandı-

rıcı çıkmadığını hissetti. Sandeau'nun bunu fark etmemiş olmasını diledi.

Mühendis gülümsedi sadece. "Benim için endişelenmeyin Teğmenim. Benim için önemli değil. Gerçekten önemli değil. Ben köprüleri çizdim ve yolları planladım. Karım geçen yıl öldü."

Bir şeyler söylemeye çalışan Paul'ü elini sallayarak susturdu. "Bu nedenle geldim buraya. Evde bıraktığım hiçbir şey yok, beni bekleyen hiçbir şey yok. Ve çizmekten yoruldum, gerçekten. Sanırım en çok köprüleri seviyorum. Yollar çok sıkıcı. Sizler bir yol hakkında, sizi nereye götürdüğünün dışında pek bir şey düşünmezsiniz aslında. Ama bir köprü, ah onlarda bir sanat eseri vardır. Hayran olunacak bir şey; geçilmez bir yeri aşan, sağlam bir şey." Gözleri canlanmıştı.

"Rouen'daki, Sen üzerinden geçen köprüyü ben yaptım. Biliyor musunuz?" Paul başını salladı hayır anlamında. "Önemli değil; çok güzeldir. Nehir orada genişler. Daha önce feribot kullanılıyordu. Para ver, bekle; bekle, para ver. Suya düş, boğul kimi zaman da. Fakat artık öyle değil. Benim en iyi eserim o, bence. Bir fotoğrafı var evimde. Çelik ve beton, mükemmel bir dizayn. Güzel, özgür, çabuk ve batmaz." Aksayarak yürüyor, konuşurken bir yandan da hızlı ilerlemeye çalışıyordu ama kafileden giderek geri kalıyorlardı.

"Karım bu demiryolu fikrinin çok önemli bir şey olduğu kanısındaydı. Bunu gazetelerde okumuş. Uzun bir süredir hastaydı, yataktan kalkamıyordu ve çok okuyordu. Eskiden hiç konuşmadığı kadar konuşuyordu, böyle bir şeyi hiç düşünemezdim önceleri. Gece boyunca benimle konuşuyordu. Demiryolu nasıl yapılırmış onlara göstermem gerektiğini söyledi. Öleceğini biliyordu. Sanırım ölümünden sonra benim yapacak bir şeyimin olmasını istiyordu." Bir süre anılara dalarak sessiz kaldı. Gözleri buğulandı. Eliyle çölü gösterdi. "Burası hakkında daha önce pek bilgim yoktu. Onun bana gazeteden okuduğu kadarını biliyordum sadece. Ama Tuaregler olmasa bile, Paris'tekilerin ne kadar aptal olduğunu gördüm. Buraya asla bir demiryolu yapamayacaklar Teğmenim, iki yüz yılda

bile. Ah, bir demiryolu yapabilirsiniz, tamam, ama sağlam kalmaz. Kum tepeleri yutar onu ve yağmurlar alıp götürür. Burada ancak, buraya uyum sağlayan şeyler varlığını koruyabilir. Bir demiryolu uyum sağlayamaz. Ben bu yüzden öleceğim işte; korkarım ben de uyum sağlayamayacağım." Ayağı bir taşa takılıp tökezledi. Paul onu tuttu.

"Teşekkür ederim Teğmenim. Benimle birlikte dua etmek ister misiniz?" Paul başını salladı. Sandeau gözlerini kapattı ve yürürken yolunu bulmak için Paul'ün koluna girdi. "Ey kutsal prenses, merhametli anamız, hayatımız, sevdiceğimiz, umudumuz. Sana haykırır, yalvarırız, bizler Havva'nın sürgün edilmiş zavallı çocukları; sana yollarız ahlarımızı, yaslarımızı ve feryatlarımızı bu gözyaşı selinde..."

Mühendisin sesinde hoş, sakinleştirici bir ritim vardı. Paul bu sözleri hatırladı. Bunları St. Paul'de birçok kez söylemişti. Ama şimdi kendini bu düzlük gibi bomboş hissediyor, hiçbir sözcük dolduramıyordu bu boşluğu. Sandeau haç çıkardı ve sonra gözlerini açtı. Gözleri daha parlaktı şimdi.

"Yardımınız için teşekkür ederim Teğmenim. İyiyim artık."

"Bir şeye ihtiyacınız olursa seslenin." Paul onun omzunu sıvazladıktan sonra yürüyüp ilerledi. Güneş ufkun biraz üzerine çıkmıştı ama kavurucu bir gün olacağı daha şimdiden belliydi. Paul yanından geçtiği kişilerin çoğunu tanıyor, adlarını söyleyerek selamlaşıyordu. Çoğu bezgin haldeydi ve yüz ifadeleri kederliydi. Zorlu yürüyüşten ötürü oflaya puflaya giden Belkasim'in yanından geçerken onunla göz göze geldiler. Kasap bakışlarını kaçırdı. El-Madani Paul'e bu adamın yaptığı şeyi anlatmıştı. Paul ona kin de, özel bir bağışlama hissi de duymuyordu. Herifin onu öldürmek yerine, sadece çizmelerini çalmış olmasına sevindi.

Bir saat sonra Paul, fazladan yüklendiği, Sandeau'nun torbalarının ağırlığıyla çökmeye başladı. Çok fazla şeyi, çok hızlı yapmaya kalkmıştı. Hakim bu durumu fark edip onunla dalga geçti. "Develerde bile fazla yüklenince şikâyet edecek kadar akıl vardır. Patron tabii ki deveden uyanıktır herhalde,

değil mi?" Paul güldü ve torbalardan birini bıraktı. Delikanlı rahat bir şekilde omuzladı torbayı.

Kafiledekilerin içinde bir tek Hakim ile Pobeguin bu durumu sanki bir maceraymış gibi görüyordu. Moralleri hep yüksekti. Yürürlerken Pobeguin yüksek ve akortsuz bir sesle şarkı söylüyordu ve ancak, sırtına bir çakıl atılınca sustu. Dönüp, arkasından gelen yorgun Cezayirlilerden oluşan sessiz kafileye dik dik baktı, ama sonra güldü ve daha da yüksek sesle şarkı söylemeye başladı. Pratik bir adamdı ve yiyecek, su paylaştırma işini çabucak üstleniverdi. Ne zaman su içileceğini duyuruyor ve buna onların istediğinden çok daha az sıklıkla izin veriyor, bazen de sırf örnek olsun diye kendisi susuz kalıyordu. Adamın enerjisi sonsuzdu. Sıcaktan kavrulurken bile sıçraya sıçraya yürüyordu sanki. Öğlen olunca onun enerjisi artık can sıkıcı hale geliyordu.

İki Fransız süvarisi, Brame ile Marjolet birbirlerinden ayrılmıyordu. Brame uzun boylu, kabarık siyah saçlı ve narin yüzlü, yakışıklı bir Parisliydi. Vaktiyle Flatters'nin çok kötü davrandığı emir eriydi. Ona göre bu sakin geri çekilme, çabucak parlayan yarbaya hizmet etme işinin çok hayırlı bir tezatıydı ve adam nerdeyse halinden memnun gibiydi. Çenesinde ilk sakal sürgünleri görünüyordu. Yarbay, daha önce Brame'ın babasının yaptığı gibi, onun tıraş olmasında ısrar etmişti ve bu yüzden, geri dönüş yürüyüşü başlayınca Brame'ın ilk bıraktığı kişisel eşya, tıraş malzemesiydi. Marjolet Güney Fransa'dan, ailesinin üzüm bağları hastalıktan yok olunca bu sefere yazılmış, uzun boylu, iriyarı, esmer tenli bir gençti. Keşif gezisinin Fransız üyelerine yemek yapıyordu ve bu göreve Flatters tarafından seçilmişti; kutsal askeri geleneğe göre, bu görev sadece, bir aşçı kadar yemek yapamayanlara verilirdi. Paul bu konuda kendisinin daha iyi bir seçenek olabileceğini düşündü.

Pobeguin'in şarkıları nihayet bitti. Dinleyenler minnettar olup olmayacaklarını bilmiyordu, çünkü sessizlikte güneş daha da bunaltıcı oluyor, düzlük amansız bir ateşin içinde titreşiyordu. Yorgun ayaklar bitmek bilmez çakılların üzerinde sürükleniyordu ve ara sıra duyulan kuru bir öksürük ya da mı-

rıltı dışında çıkan tek ses buydu. Ufukta, faydalanabilecekleri hiçbir işaret, gidecekleri yolu belirlemenin hiçbir olanağı yoktu. Sanki hareket etmiyorlarmış, kocaman ve zalim bir değirmen taşının üzerinde taban tepiyor, ama hiçbir yere gitmiyorlarmış gibiydi.

İkindi vakti Dianous kısa bir dinlenme molası verdi. Adamlar minnettar bir şekilde yere yığıldı ve Pobeguin su içmelerine izin verdi. Adamlar tüfeklerin ya da kılıçların üzerine battaniyeler gerip sığınak yaptılar. Bazıları uyumaya kalkıştı ama mümkün değildi. Diğerleri, boşluğa bakarak, kımıldamadan oturdular.

Birden, nöbetçilerden biri uzaktan bağıra bağıra, koşarak gelmeye başladı. Kızgın sıcağın neden olduğu göz aldanması yüzünden vücudu tuhaf bir şekilde basık görünüyor, ışık görüntüsüyle oyunlar oynuyordu. İlk önce sanki bacakları olmadan, sonra da havada koşuyormuş gibi göründü. Bu durum komik olabilirdi fakat adam açıkça bir tehlikeyi haber veriyor, kollarını sallıyor, bağırıyordu. Paul ile Dianous onu karşılamak için koştular. Nefes nefese kalmış ve tere batmış adam doğuyu gösterdi.

"*Les Tuareg, Lieutenant*" dedi soluk soluğa.

"El-Madani! Pobeguin! Çabuk olun!" Dördü nöbetçinin peşinden gittiler. Birkaç dakika sonra, arazinin dik bir iniş yaptığı ve sonra uzaklara doğru dümdüz uzanıp gittiği bir hatta vardılar. Nöbetçi onları yere çöktürdü ve sürünerek, düzlüğün bittiği kenara gittiler.

Aşağılarında, birkaç yüz metre ötede, *mehari*'lere binmiş uzun bir kafile vardı. Paul nefesini tuttu. Hepsi deve sırtında yaklaşık iki yüz Tuareg, onlarınkine paralel bir yönde ilerliyordu. Konuşmalarını ve kahkahalarını duyuyordu belli belirsiz.

Dianous onlara dürbünle baktı. "*Merde*" dedi yavaşça. Dürbünü verdiği Paul de dirseklerine dayanıp dürbünle baktı. Uzun kafile tedarikliydi ve hepsi tam yüklenmiş, fazladan yük develeri de vardı. Birkaç Tuareg, onlardan gasp ettikleri Gras tüfeklerini taşıyordu. Dürbünüyle kafilenin bir ucundan ötekine doğru bakarken birden öfkelendi.

Tuaregler Tacenut'ta altı esir almıştı. Adamlar Tuareglerin oluşturduğu sıranın ortasında yürüyordu. Korkunç olan, onların zorla yürütülme tarzıydı. Paul onlara bağıracaktı neredeyse. Hiçbirinin üzerinde gömlek yoktu. Derilerinin su topladığı ve cılk yara olduğu o mesafeden bile görülüyordu. Başlarına sımsıkı deri torbalar geçirilmişti. Paul, onların yüzlerine baskı yapan, önlerini görmelerini engelleyen ve korkunç sıcağın etkisini artıran derilerin yol açtığı korkunç ıstırabı tahmin edebiliyordu.

Esir sırasının başındaki ilk adamın kürekkemiğinin altında, metal bir halka vardı. Sırtı kan içindeydi ve içlerindeki en güçsüz adamın o olduğu belliydi. Halkaya bağlanmış iki ip vardı ve bunlardan biri önündeki devenin kuyruğuna, diğeri geriye, sıradaki ikinci esire uzanıp boynuna ilmek halinde sarılıyor, sonra daha arkadakine ve nihayet sıranın sonundakine kadar gidiyordu. Devenin her hareketi, perişan haldeki sıra boyunca bir dalgalanmaya yol açıyordu. En öndeki esir, yürüyüşünü ondan hızlı giden devenin hareketine uyum sağlayacak şekilde zamanlayamazsa ip halkayı çekiyor, adam deri torbanın altında bir çığlık atıp ileriye doğru atılıyordu. Bu hareket onun arkasından gelenlerin boğazındaki ilmekleri sıkıyor, nefeslerini kesiyordu. Eğer içlerinden biri tökezlerse başkaları da düşüyor ve öndeki devenin sırtındaki Targui ancak bütün grup düşünce durup ayağa kalkmalarına fırsat veriyordu.

"Tanrı onlara merhamet etsin" diye fısıldadı Paul. Dürbünü indirdi, bir an düşündü, sonra Dianous'ya döndü. "Onları kurtarmalıyız. Saldırmalıyız."

"Aptallığı bırak" dedi Dianous. "Onlar bizim dört katımız daha kalabalık. Altlarında develeri var. Biz yayayız. Esirlerin ölümünü kesinleştirmekten başka hiçbir şey yapamayız."

"Onların fazla cephanesi yoktur. Bizim cephanemiz bol"

"Onlarda neyin olduğunu bilmiyorsun. Doğrudan bir saldırıda bulunamayız."

"O halde bu gece yapabiliriz. Kamplarına saldırır, develerini çalarız ve esirleri kurtarırız. "

"Ve bir miktar Tuareg öldürürüz" diye mırıldandı el-Madani. Pobeguin homurdanarak onayladı bunu.

Dianous başını salladı. "Onlar bizim nerede olduğumuzu kesinlikle biliyor. Bizim iyi silahlı olduğumuzu da biliyorlar. Nöbetçi dikmeyecekler mi sanıyorsun? Öylece yürüyerek kampa gireceğiz, pardon deyip, her şeyi alıp çıkacağız, öyle mi?" Sesinde alay vardı, fakat alaydan öte bir şey daha vardı. Paul bunun ne olduğunu pek anlayamadı.

"Onların kampına uzaktan saldırabiliriz" diye diretti Paul. "Onları ikiye böleriz, sonra bazılarımızı bu taraftan yollarız."

Dianous bunların hiçbirini kabul etmiyordu. "Böyle bir şeyi tahmin edeceklerdir. Esirler, daha siz onları bulamadan öldürülecek."

Paul, aşağılarında sendeleye sendeleye, işkence çekerek yürüyen esirleri gösterdi. "Şunlara bir bak Tanrı aşkına" dedi. "Biz hiçbir şey yapmazsak kesin ölecekler."

Madani onayladı. "Bence bunu yapmalıyız Komutanım" dedi. "Şafak sökmeden iki saat önce. Denemeye değer."

Dianous doğrulup, oturur vaziyete geldi. Gözlerini kısmıştı, sinirleri tepesindeydi. "Bunun aptalca bir şey olduğunu söyledim size" dedi sertçe. "İzin vermiyorum."

Paul onun yanına oturdu; dişlerini sıkıyordu. "Pekâlâ, esirleri bırakalım" diye tısladı. "O kafile bizi, artık gücümüz kalmayıncaya kadar takip edecek. Onlarla yirmi gün sonra, *onların* seçtiği yerde mi savaşmak istersin, yoksa şimdi, henüz savaşacak gücümüz varken mi? Arada yüz derece fark var. Yayayız ve yiyeceğimiz bitmek üzere. Daha kaç gün dayanabiliriz sanıyorsun? Sandeau daha kaç gün dayanabilir sanıyorsun? O develere *binip* Vargla'ya geri dönebiliriz Dianous. En azından bir şansımız var!"

"Bu kadarı yeter Teğmen" dedi Dianous soğuk bir şekilde. Eliyle aşağıdaki düzlüğü gösterdi. "Saldırmanın zamanı ve yeri değil. Burası çok düz, çok açık. Daha uygun bir yer bulunca-ya kadar kuzeye yürümeye devam edeceğiz. Bu bir emirdir Teğmen. Gereğinden fazla tartışmaya izin verdim zaten. Artık bu konuda konuşmaktan bıktım. Kampa dönelim."

" 'Daha uygun bir yer' mi?" diye tekrarladı Paul kulaklarına inanmıyormuşçasına. "Neden söz ediyorsun sen? Güneye nasıl geldiğimizi hatırlamıyor musun? *Her yer* aynı böyle, ta Amguid'e kadar. Bundan daha iyi bir yer yok. Tanrı aşkına yapma be adam, bizim *bir şeyler* yapmamız lazım!" Paul, Dianous'ya çok yaklaşmıştı, yüzleri nerdeyse birbirine değecekti ve öfke patlamak üzereydi.

"Kapa çeneni, lanet olası!" Dianous öfkeleniyordu, sesi buz gibiydi. "Benim emrimi duymadın galiba Teğmen. Bu konu kapanmıştır. Kuzeye yürüyoruz. *Kuzeye!* Eğer bana karşı çıkmakta ısrar edersen seni tutuklarım. Anlaşıldı mı?"

"Yapma, Dianous, bak..." Ama Dianous elini sallayıp onu susturdu ve sesini yükseltti.

"*Anlaşıldı mı* diye sordum Teğmen."

Paul ona bir an, durumu kavramaya çalışarak baktı. Utanan Pobeguin gözlerini kaçırdı. Sonunda Paul başını sallayarak onayladı. Dianous ayağa kalkarak dürbünü onun elinden aldı.

"Şimdi kafileye dönün, hepiniz." Geri döndü ve hızla yürüyerek gitti. Ötekiler onun gidişini sessizce seyrettiler. Paul başını salladı sersemlemiş bir halde.

"Aşırı sıcaktan" dedi Pobeguin zayıf bir sesle.

"Deve boku" diyerek atıldı Madani. "Tacenut'taki durum yine. Bu adam bir..."

"Bir ne?" diye sordu Paul.

"Hiçbir şey. Boş ver."

Dönüp tekrar Tuareg kafilesine baktılar. Uzun bir süre hiçbiri konuşmadı. Azap içindeki esirlerin debelenmesini seyrettiler.

"Belki de onları şimdi vurmamız lazım" dedi Paul. "Her birimiz ikişer tanesini vururuz. Onların azabını sona erdiririz bari hiç olmazsa."

El-Madani elini Paul'ün omzuna koydu ve başını salladı. "Onların canını almak bize düşmez" dedi sakince. "Onların ölümü Tuareglerin elinden olacaksa, *mektub*. Yazılmıştır bu."

Paul dudağını ısırdı ve aşağıya baktı. Madani onu hafifçe sarstı. "Bırakın artık. Komuta onda. Eğer bunu unutursak anarşi olur. O zaman hepimiz ölürüz."

Madani ile Pobeguin gitmek üzere kalkmışlardı. "Geliyor musunuz Teğmenim?"

"Biraz sonra gelirim." Mesafe ve kızgın sıcak görüntüyü bulanıklaştırıncaya kadar Tuareg kafilesini seyretti. Esirlerin acıklı görüntüsü develerin arasında kaybolmuştu. Yüzükoyun yatıp başını kollarına dayadı. Bomboş düzlüğe baktı öylece; olanları kavramaya çalışıyordu.

Birden Flup koşarak gelip üstüne atladı; Paul'ün karşı koymasına rağmen onu çılgınca yalıyor, burnunu kollarının altına sokuyordu; sonunda Paul de ona daha fazla kayıtsız kalamadı. Güreştiler, çakılların üzerinde yuvarlanıp durdular. Yorulunca uzandılar ve dinlendiler. Kafileye döndüklerinde güneş gökyüzünde alçalmıştı.

O gece kampta ateş yoktu. Odunları bitmişti ve gün boyu hiç deve tezeği bulamamışlardı. Çiğ pirinçten oluşan tayınlarını, çıtır çıtır çiğneyerek yediler. Adamların çoğu bitkin bir halde, erkenden yattı, diğerleriyse oturup konuştu. Gerek Tuaregler ve aldıkları esirler, gerekse Dianous'nun saldırmayı reddetmesi hakkındaki haberler çabucak yayıldı. El-Madani ortamı sakinleştirmeye çalıştı ama bunda fazla başarılı olamadı. Paul kampın kenarında durmuş, düzlüğü seyrederken *tirailleur*'lerden biri, Mustafa bin Cardi yaklaştı. *Tirailleur*'ün gergin olduğu belliydi ve Paul'ün halini hatırını sormak için normalin iki katından daha fazla zaman harcadı. Keşif gezisindekilerin selamlaşmaları normalde kısa ve sadeydi, ama Mustafa baş başa olmalarının avantajını, daha saygılı, daha Cezayirlice davranarak kullandı.

"*Bonsoir Lieutenant*" dedi Mustafa. "*Comment allez-vous?*"*

"*Bien, merci,*** *Mustafa.*"

* Fr.: İyi akşamlar Teğmen. Nasılsınız? (ç.n.)

** Fr.: İyiyim, teşekkür ederim. (ç.n.)

"Çok iyisiniz ha? Tek başına yaşadığınız o korkunç olaylardan sonra, Tanrıya şükür."

"*Oui*, çok iyiyim. Sen nasılsın?"

"Çok iyiyim bu gece, Allaha şükürler olsun, O'nun göğünün altında her şey çok güzel. Harika köpeğiniz Flup iyi durumda mı?"

"Evet, iyi."

"Pekiyi babanız, onun sağlığı yerinde mi?"

"Babam öleli yıllar oldu."

Mustafa gerçekten çok üzülmüş görünüyordu. "Büyük bir trajedi. Ama yine de, varlığıyla kuvvet veren Allahtır. Pekiyi anneniz; kendisi iyi midir?"

"İyidir."

"*Hamdülillah*" dedi Mustafa. "İnşallah uzun ve sağlıklı yaşar, Allahın lütfuyla. Pekiyi erkek kardeşleriniz, onlar da iyiler mi?"

"Kardeşim yok."

"Ah, yazık, gerçekten. Erkekler, erkek kardeşleriyle hayır bulur. Herhalde kız kardeşleriniz boldur; çocukları, kocaları iyidir, değil mi?"

"Kız kardeşim de yok" dedi Paul, verdiği bu karşılığın bu bitmek bilmez nezaket gösterisine bir son vermesi umuduyla. Birinde Hakim, bu geleneğe katlanamadığını fark ederek, "Benim ailem ve bütün akrabalarım on yıl önce veba salgınında öldü" demesini öğütlemiş, böylece bu formaliteyi kısaltacağını söylemişti.

"Karınız iyidir inşallah?"

"Benim karım yok ve çocuğum da yok."

"Bu gerçekten, çok kötü Teğmenim, dünyanın sizin harika soyunuzun bir ürününü henüz görmemesi." Mustafa üzüntüyle başını salladı. "Sizin gibi bir adamın evlenmemiş olması, dünyaya dölünü bırakmaması..." Bu trajedi hakkında bir süre düşündü. "Fransa'nın başkanının cesur ve akıllı bir adam olduğunu duydum" dedi. "Kendisi iyidir inşallah."

Paul belli belirsiz mırıldanarak onayladı.

"Peki karısı?"

Paul daha fazla dayanamadı. "Düşündüğün bir şey mi var Mustafa?"

Adam gözlerini yere indirdi. "*Oui, mon lieutenant.* Eğer açıkça konuşmama izin verirseniz." Etrafına bakındı sanki dinleyen biri olabilirmiş gibi.

"Elbette."

"Tuareglerin aldığı esirleri duyduk."

"Evet."

"Onların arasında *mukaddim* de vardır diye düşünüyoruz. Kendisi kuyunun başındaydı. Daha sonra kimse onun cesedini görmedi. Ondan başka, bize namazda liderlik edecek biri yok."

Paul başını sallayarak onayladı. "Onların arasında olabilir" dedi. "Bilemiyorum. Hepsinin başında... deri torbalar vardı."

"*Oui,* Teğmenim, benim demek istediğim de buydu. Eğer öldüyse, *mektub,* fakat onların arasındaysa ve o Allahsız deve boku Tuareglerden böyle bir muamele görüyorsa, intikamı alınması gereken bir alçaklıktır bu. *Mukaddim*'i onların eline bırakamayız."

"Pekiyi istediğin nedir?"

"Şey" dedi sesini alçaltarak, "Teğmen Dianous'nun Tuareglere saldırmayı reddettiğini duyduk." Boğazını temizledi. "Ve sizin, ee, sizin farklı düşündüğünüzü duyduk." Paul öfkesine hâkim olmak için çaba harcadı. Nöbetçi gevezelik etmişti. "Bilmenizi isteriz ki, biz sizinle beraber gidip erkek gibi savaşmaya hazırız. Esirleri kurtarmak istiyoruz."

Paul adama baktı. "Senin 'biz' dediğin kimler Mustafa?"

"Benim gibi düşünen yirmi beş yahut otuz kişi var. Teğmen Dianous katliamdan sonra saldırmadı. Şimdi de saldırmayacak. Yarın da saldırmayacak. Teğmen Dianous –nasıl söylesem?– çok vesveseli. Biz sizin emirlerinize uymaya hazırız. Bu gece gidebiliriz."

Paul adamın hevesini kırmak istemiyordu ama konuşmanın gidişatından rahatsız olmaya başlamıştı. "Anlıyorum" dedi sonunda, "ama şu anda yapabileceğim bir şey yok. Teğmen Dianous haklı. Şu anda bir saldırı uygun değil."

Mustafa ona bir süre baktı; kuşkucu bir ifade vardı yüzünde. "Ama bizim duyduğumuza göre siz..."

"Senin ne duyduğun beni ilgilendirmiyor Mustafa. Doğru değil. Teğmenle aynı fikirdeyim. Esirleri kurtaracağız. *Mukaddim*'in intikamını alacağız. Ama beklememiz gerek. Bunun başka yolu yok."

Mustafa'nın inanmadığı belliydi ama bir ayaklanmanın öncülüğünü yapmak değildi amacı; bir araştırma yapıyordu sadece. Söyleyecek başka bir şey gelmedi aklına. "Pekâlâ Teğmenim" dedi ayrılırken, "ama fikrinizi değiştirdiğiniz takdirde bana haber verirseniz sevinirim."

Diğer herkes yatmaya gittikten sonra Paul bu konuyu Dianous'yla yeniden konuşmak istedi ama Dianous hemen kalktı ve sert bir tavırla yürüyüp gitti.

Paul'ün uykusu rahat değildi, kafası karmakarışıktı. İlk önce el-Madani, sonra Mustafa, biri gizliden, biri açıkça, Dianous'yu Tacenut'ta harekete geçmemekle... korkaklıkla suçlamıştı. Gerçi Paul orada değildi ve bir hüküm veremiyordu. Ama birkaç saat önce *oradaydı*.

O gece bir cevap bulamadı.

"Sen hangi hakla yaparsın bunu Fransızlara?"

Moussa'nın ağzından bu sözler gürleyerek çıktı adeta. *Mehari*'sini İhaggaren kampına hızla sürerek girmiş, kümelenmiş Tuareglerin arasından dümdüz geçerek, sonunda kampın merkezi ateşinin başında durmuştu. Aşağıya, ateşin başında oturan Attici'ye baktı. Onun yanında Mehdi ve Moussa'nın tanımadığı bir adam oturuyordu. Attici başını kaldırıp bu davetsiz gelene baktı.

"Kabalığını bağışlıyorum Moussa; çok sinirlendiğin belli. Böyle kendini kaybetmek bir Kel Rela soylusuna yakışmaz. Ahaggar'ın en küçük çocuğunda bile bu terbiye vardır." Mehdi önce kendi fincanına, sonra diğerlerine çay doldurdu. "İn o güçlü *mehari*'nden. Gel bizimle çay iç." Bir çocukla konuşuyormuş gibiydi.

"Tekrar soruyorum" dedi Moussa, yerinden kımıldamadan. "Sen hangi hakla kasaplık yaparsın?"

"*Mehari*'min terkisine bak" dedi Attici hoşnut bir şekilde, "*tobol* var orada. Görmedin mi?"

"Yani Fransızlara bunu yapmanızı söyleyen amenokal mi? Onun kararı mı bu?"

"Eğer seni çok ilgilendiriyorsa Moussa, amenokal kesin bir şey söylemedi ve bu konuyu bana bıraktı. Bana sadece, Şeyh Flatters'yi 'caydırmamı' söyledi. Sanırım şimdi Flatters tamamen caymış durumdadır." Ateşin başında kahkahalar yükseldi.

"Onları parça parça etmenizi mi söyledi? Senin şerefli savaş anlayışın bu mu; düşmanı gafil avlayıp kasap gibi doğramak mı? *Muflon*'lara* bile böylesini yapmıyoruz."

"Hangi *ikufar* bir *muflon* gibi şefkatle kesilmeye layıktır ki?" diye sordu Tamrit. Yine kahkahalar yükseldi. "Seni rahatsız eden, Fransızların ölmesi mi, yoksa parçalanması mı, saygısız şey?"

"Kim bu adam, Attici, bu senin sağında oturan?"

"Tamrit ag Amellal" diye yanıtladı Tamrit. "Ve sen de barbar deVries'nin nazik oğlusun herhalde, öyle mi?"

Moussa devesinden indi, eli kılıcındaydı. "Ya dilini tut Tamrit ya da dilinden olmaya hazır ol."

Tamrit öfkeyle irkildi. "Senin kelleni uçurmamam annene saygımdandır. Bir daha böyle konuşursan kendimi kaybedebilirim."

Moussa Attici'ye dönüp, hor görürcesine "Demek senin etrafın Senusilerle dolmuş, öyle mi?" dedi. "Seni koyun gibi güdüp yol gösterenler onlar mı? Senin nefret ve hainlik ateşini yakan onlar mı?"

"Kimse bana yol göstermedi, yolu gösteren benim" diye yanıtladı Attici sakince.

"Öyleyse senin ellerin çok kanlı. İhaggarenlerin bir düşmana böylesine bir vahşet yaptığını hiç görmemiştim" dedi Moussa.

* Yabani dağ koyunu. (ç.n.)

"Belki de sen bizim aramızda, bunu görecek kadar yaşamadın" dedi Mehdi. "Belki de senin Fransa'ya geri dönmen gerek, gerçek bir *ikufar* olarak; oradaki görüntüler senin beğenine daha layıktır."

"Tacenut beğenilecek bir görüntü müdür?" diye çıkıştı Moussa yanında duranlara. "Tacenut şerefli bir savaş alanı mıdır?"

"Bizim şerefimiz lekesizdir" dedi Mehdi öfkeyle. "Aldatma, düşmanlar arasında uzun zamandır kullanılan bir silah değil mi? Baskın yapmak, kılıç gibi bir silah değil mi? Var olan her avantaj kullanılmalı. Ve bizim davamız haksız olsaydı Allah bize zafer kazandırmazdı."

"Tüm tarih boyunca Tebularla ve Şambalarla savaştık" dedi Moussa. "Kabilelerimiz savaş kurallarını gayet iyi bilir. Ama barışçı bir şekilde geçip gitmek isteyen Fransızlarla savaştan hiç söz etmedik. Ve sonra Tacenut'ta kollar kesildi, kelleler uçuruldu. Bu yaptığımız soylu bir iş midir?"

"Bunu seninle tartışmayacağım Moussa. Sen bir İhaggaren gibi konuşmuyorsun. Senin söylediklerin çok yumuşak şeyler; bir kuzunun ağzından çıkıyor sanki."

"Öyleyse söyleyin bana; şimdi sizin maksadınız nedir? Sağ kalanlar tepelerin ötesinde, paralel bir yolda gidiyor. Hangi amaçla takip ediyorsunuz onları? Yeni bir katliam için mi?"

"Bir şey söyleme" dedi Tamrit.

"Bu çocuğun bir önemi yok" dedi Attici, elini küçümsercesine sallayarak. "Fransız eniğinin ısırmasından mı korkacağım?" Moussa'ya baktı yine. "Onlar 'caydırılmaya' devam edilecek Vargla'ya kadar" dedi zevkle. "Ve oradan da Fransa'ya kadar. Ve Fransa'daki vatandaşlarına şu mesajı götürecekler: Haritada bir yeri Fransızların diye işaretlemek işte böyle, hiçbir işe yaramaz. Ahaggar, Fransızların macera yeri değildir. Hatta ziyarete gelecekleri bir yer de değildir."

"Onlar Vargla'ya varamayacaklar. Develerini çaldınız ve yiyecekleri de çok az. İki haftaya kalmaz ölecekler."

"Develer savaşın meşru ganimetidir" dedi Attici sertçe. "Kâfirler ile Şamba köpeklerinin Vargla'ya varıp varamaya-

cağı beni hiç ilgilendirmez. Onların kaderi Allahın elindedir."

"Hayır" dedi Moussa. "Allahın elinde değil. *Senin* elinde şu anda."

"Ne farkı var ki? Benim ellerim Allahın isteğiyle hareket ediyor." Attici soğukkanlılığını yitiriyordu. "Sana söyledim; bu konuları seninle tartışmak istemiyorum. Amenokalin sana verdiği görevleri yapmalı ve seni bu kadar üzen meselelerden uzak durmalısın. Yoksa sen barbarlardan yana mısın?"

Moussa üç gün içinde ikinci kez aynı sözleri duyuyordu. "Bu işte hiç kimseden yana değilim ben."

"Bu senin bileceğin bir şey" dedi Attici. "Senin ne yapacağını büyük bir dikkatle gözleyen bir sürü kişi var içimizde. Şimdi, ya bize katıl ya da kampı terk et."

Moussa döndü. Arkasında, bu konuşmayı dinleyen bir sürü Tuareg vardı.

"İçinizde bu işten vazgeçecek biri yok mu? Bu işten rahatsız olan biri yok mu? Şimdi tepelerin ötesinde, aç susuz yürüyenler gibi yolculara nasıl davranılacağını unutmamış biri yok mu? İsterseniz onlarla savaşın daha sonra; ama şu an, çölün konukseverliğini gösterin onlara."

"Onlar normal yolcular değil" dedi biri. "Yabancı pislikler onlar. İşgalciler; çölün adil kanunlarını hak etmiyorlar."

"*Eyvallah*" dedi bir diğeri. "Yabancılar. Senin gibi." Moussa ona bir yumruk attı ve adam bir taş gibi yere düştü. Diğerleri kımıldamadı ama Moussa adamların çoğunda, daha önce hiç hissetmediği bir düşmanlığın varlığını sezdi. *Mehari*'sinin dizginlerini tutup kalabalığın arasından yürüttü. Taka semerin tepesine tünemiş, başını sağa sola çeviriyor, bir aşağı bir yukarı sallıyordu. Hayvan sinirliydi.

Kamptan çıkarken arkasından Attici'nin sesi geldi.

"Bu işe karışma Moussa. Senin için kötü olur."

Eski arkadaşı Tahir kampın hemen dışında ona yetişti.

"Doğru söyledin. Fransızlar kandırıldı ve onlara hainlik edildi. Tacenut'ta tam bir kana susamışlık vardı. Böylesini hiç görmedim. Bir kere başladı ve durdurulamaz hale geldi. San-

ki delirmiş gibiydiler Moussa. Bunun cevabını bulamıyorum; tek bildiğim, Tamrit'in onları kışkırtacak bir sürü şey söylediği. Hiçbir şey yapamadım."

"Ben de" dedi Moussa. "Ama sonuç aynı."

"Doğru. Çoğu kişi bu konuda kendi bildiği gibi davranmıyor. Seninle beraber gelirim Moussa, eğer istiyorsan."

"Hayır Tahir, teşekkür ederim. Bu işte tek başına hareket edeceğim."

Ertesi gün ikindi vakti Temassint Pınarı'na vardılar. Pınar, düzlüğün ortasındaki geniş ve kumlu bir vadideydi. Orada, tepesi düz ve rüzgârdan eğilmiş tek bir akasya ile birkaç tane çalı vardı, fakat adamların attığı sevinç çığlıklarına bakılırsa, bereketli Vargla vahasına varmışlardı sanki.

Adamların çoğu vadinin çevresine yığılıp kaldı; kolları bacakları kızgın güneşten kurşun gibi ağırlaşmış, hareketsizleşmişti. İlk varan dört beş kişi akasyanın altında yer kapmak için mücadele etti, fakat akasyanın gölgesi bu kadar çabaya değmezdi. Pobeguin diğerlerinin arasından, su tulumlarını doldurma işi için ekipler oluşturdu; bu iş çok zahmetliydi, çünkü Temassint, Tacenut gibi sabit kenarlı bir kuyu değildi. Bir *tilma*'ydı, sızıntıydı yani. Bir adam, üzerinde durduğu pınarın orada olduğunu bilmiyorsa susuzluktan ölebilirdi. Kum, önce nemlenineeye kadar kazılır, sonra daha derin kazılınca da iyice ıslaklaşırdı. Beklenir ve ancak iki yahut üç tulum doldurulur, sonra yeniden beklemeye başlanırdı.

Pınar çevresinde, oradan ilk geçişlerinden kalma izler, kırık sepetler, kamp ateşlerinden kalan küller ve çok sevindirici bir şey, yiyecek buldular. Güneye ilerlerken yaptıkları hovardalığa şimdi minnettar kalmışlardı. Daha önce taş gibi sert bulunup atılmış, ama şimdi ağız sulandırıcı ve mükemmel görünen hurmalar vardı. Sağa sola saçılmış pirinçler ve hatta, karnı doyanların yemeyip bıraktığı küçük et parçaları bile vardı. Henüz hiçbiri aşırı bir açlık çekmiyordu, çünkü hâlâ biraz yiyecekleri vardı. Ama Pobeguin her şeyin toplanması için

ayrıntılı bir çalışma yaptı. Adamlar kavurucu siyah kayaların üzerinde heyecanla çene çalarak her yeri dolaşıp tek tek pirinç tanelerini bile topladı. Bölge tertemiz hale gelince Pobeguin her şeyi herkese mümkün olabildiğince eşit bir şekilde paylaştırdı. Herkese küçük bir avuç düştü.

Baş deveci Cemil dönüş yolunda görevinden yoksun kalmış ve ateş için deve tezeği toplamaya vermişti kendini. Cemil'in babası da, babasının babası da deveciydi. Kısa boylu, yay gibi hiperaktif, tamamen enerji ve tutkudan oluşmuş bir adamdı; deve salyasından dolayı iğrenç yeşil bir renk almış bir türban sarılıydı kafasına. En dikkat çeken özellikleri, dillere destan huysuzluğu ve eksik burnuydu. Bir deveyle yaptığı ateşli tartışmalardan birinde, hayvan ısırıp koparmıştı burnunu. Önce Cemil'in deveyi ısırdığı söyleniyordu ama o, bu hadise hakkında hiç konuşmazdı; deveci arkadaşlarının şakalarına ve sokakta karşılaştığı tuhaf, kaba bakışlara tahammül etmeyi çoktan öğrenmişti. İnsanlarla nadiren konuşur ya da bir araya gelir, tüm vaktini develerinin arasında geçirirdi. Yıllar geçtikçe, çıkardığı sesler ve tavırları da baktığı develere benzer olmuştu. Homurdandığı zaman, eksik burnundan develer gibi bir ses çıkardı. Kibirli yahut insana tepeden bakan haliyle *mehari*'lere benzerdi.

Develerin yokluğunda perişan olduğu, etrafta dolaşıp topladığı küçük topakları torbaya koymasından belliydi. Sık sık da burnunu ya da yüzünün vaktiyle burun olan kısmını torbaya sokar, derin bir nefes alırdı. O kokuyu üreten hayvanların yokluğunda, çölün en çarpıcı kokusuyla neredeyse kendinden geçiyordu sanki. Hatta torbadaki şeylerle, hayvanlarla yaptığı gibi konuşuyordu bile; eğilip onları yerden toplarken hayvanlar gibi horulduyor, homurdanıyor, ağzında geveleyerek bir şeyler mırıldanıyordu. Bu toplama işine başkaları yardım etmeye kalkarsa kovuyordu. Develer *onun* işiydi.

Su tulumları doldurulurken el-Madani bir av grubu toplamıştı ve av aramak için vadinin bir tarafına doğru yola çıktı. Tacenut'tan sonra kervana geri dönen iki Saluki tazısını da yanına aldı. Bunlar belki bin yıla dek uzanan soylarıyla Şam-

baların mükemmel av köpekleri, kuzey ülkelerinde büyük sultanların ve şeyhlerin av arkadaşıydı. Avları bulmalarını sağlayan şey koku duyuları değil, keskin gözleriydi. Avlarını olağanüstü bir dayanıklılık ve hızla, hayvan yorulup yıkılıncaya dek kovalarlardı.

Ama hiç av yoktu ve el-Madani ile Salukiler eli boş döndü. Salukiler çoktan ölmüş bir devenin kemikleriyle uğraşmaya başladılar ve Flup yaklaşınca hırladılar. Flup alıp başını, gitti. Çok geçmeden, ağzında bir kertenkeleyle, her zamanki gibi, hayvanın kuyruğu ağzında dil gibi sallanarak geri döndü. Paul onun, Salukilerin yanından geçerken çok gururlanmış olduğunu düşündü. Flup'un yakaladığı şeyi öylesine alışılmadık bir tezahüratla karşıladı ki, çok geçmeden Flup başka bir kertenkeleyle, daha sonra yine bir başkasıyla geri döndü. Her seferinde koşarak Paul'ün yanına geliyor, kertenkeleyi onun almasına izin verecekmiş gibi yapıyor, ama son anda fırlayıp uzaklaşıyordu. Kertenkeleyi yere atıp bir süre patilerinin arasında oynuyor ya da kertenkele çok canlıysa ve kaçmaya çalışırsa kafasını hafifçe ısırıyordu çıtır çıtır sesler çıkararak. Sonunda kertenkeleleri orada bırakıyordu. Flup bu işi altı tane yakalayıncaya kadar sürdürdü, sonunda çöküp yattı ve sonuncusunu kimseye bırakmayıp kendi yemeği olarak ayırmayı tercih etti.

Şambalara göre, Flup bir kahramandı. Kertenkeleler onların çok sevdiği, lezzetli bir yiyecekti. Hemen bir tezek ateşi yakıp kertenkelelerin boğazını ayin dualarıyla kestiler. Sonra bağırsaklarını çıkardıkları hayvanları akasya dallarına geçirerek ateşin üzerinde pişirdiler. Her biri birer parça ısırıp şişi yanındakine verdi. Cezayirliler yemeyi reddetti. Paul, Mousa'nın ona mağarada pişirdiği kertenkeleyle karşılaştırınca etin tadını pek dert etmedi ama diğer Fransızlar tadını acı bularak, kalan son kurutulmuş etlerde karar kıldılar.

O gece kampta moraller yüksekti. Hemen hemen herkes yapacak bir şey bulmuş, karşılarında duran korkunç tehlike karşısında cesaret kazanmıştı. O gün öğleden sonrasının olayları hakkında bol bol konuşuldu, kahkahalar atıldı.

Paul bir fincan pirinç aldı ve sırtını akasyaya dayayarak oturan Sandeau'ya götürdü. Adam "Tanrı sizden razı olsun Teğmenim" dedi başını minnettarlıkla sallayarak. "Gidip bunu alacak gücüm yoktu." Mühendisin görünüşü Paul'ü endişelendirdi. Yüzü, aniden çıkan ateşten ötürü kıpkırmızıydı. Gözkapakları kızarmış, şişmişti.

Sandeau hızla gidiyordu.

On İki

Düzlükteki başka bir kampta ateşler ışıldıyor, akasya dallarının ve deve tezeklerinin parlak kırmızı közleri, kumların içindeki yumuşak yataklarında için için yanıyordu. Beyaz küller soğuk ve kararsız bir rüzgârın ritmiyle dans ediyordu kırmızı közlerin arasında. Kumların içinde pişen ekmeğin kuvvetli ve hoş kokusu ile develerin keskin kokusu birbirine karışıyordu.

Attici, Mehdi ve Tamrit kampın kenarına yakın ateşlerden birinin başında oturmuş konuşurken, bir köle de çaylarını hazırlıyordu. Büyük kılıçları, Gras tüfekleriyle birlikte yerde, yanlarındaydı.

Köle, közlenmiş kömürleri çıplak elleriyle çabucak bir kenara itti. Kum tabakasını da eliyle kaldırdı ve altındaki ekmeğe dokundu. Ekmek kalın bir gözleme şeklindeydi. Becerikli bir hareketle havaya atıp çevirdi, üzerine kum örttü ve kömürleri tekrar ateşin üzerine serdi.

"Beklemekten bıktım" dedi Mehdi tiz bir sesle. "İşlerini bitirelim hemen."

"Aptallık olur" dedi Attici sabırla. "Çok kuvvetliler. Acele etmenin bir anlamı yok. Bırak, zaman ve sonsuz çöl yıpratsın onları. Tek bir cengâveri bile feda etmenin gereği yok."

Mehdi peçesinin alt tarafını kaldırıp tükürdü. "Bunun on katı kalabalık bir kervandan bile çekinmedik daha önce. Hepimizi öldürecek değiller ya."

"Bunlar kadar silahlı bir kervan ne zaman geldi ki? Onlarda bundan çok var." Attici tüfeğine dokundu. Tüfeğin performansına çok saygı duyuyordu. "Bizim yeterli cephanemiz de yok, bunları kullanacak keskin nişancılarımız da."

"Kâfirlerle savaşta kaybedilecek şey hayat değildir" dedi Tamrit. "Allah yolunda öldürülmek ebediyen yaşamak de-

mektir. Biz O'nun sağ koluyuz ve ölmeyiz. Allah bizim için cennette özel şeyler hazırlamıştır."

Attici içini çekti. Kafayı Kuran'la bozmuş bu vahşi köpekleri yeterince evcilleştirememiş miydi? Kuran yahut Allah, Attici'yi hiç ilgilendirmiyordu. Onun düşündüğü tek şey İhaggarenlerdi, başka hiçbir şey değil; bir gün amenokal olmak dışında hiçbir şey önemli değildi onun için. Ama Tamrit ve onun Senusi tarikat kardeşleri güçleniyordu. Çölün evlatları arasında İslam yoluna sarılanlar her geçen gün artıyordu; Attici'nin dışlayamayacağı kadar çoktu bunlar; dışlamak da istemiyordu zaten. Onun tek istediği, onları kısa bir süre, amenokalin emirlerini yerine getirinceye kadar evcilleştirmekti. "Belli ki Fransızlar mürekkeple yazılmış mesajları anlamıyor" demişti Ahitagel ona geçen gece İn Salah'ta. "Onlara benim adıma bir mesaj daha yaz yeğenim. Kanla."

Muazzam bir başarı kazanmıştı. İki yüz elliden fazla deve kazanılmış ve küstah Fransızlar, çölün hâkimi olan İhaggarenlerin, kuzeyin çiftçi köylüleri gibi kolayca yola getirilemeyeceğini öğrenmişti. İşgalciler güçlü bir darbe yemişti ve kısa sürede gelemeyeceklerdi bir daha. Ama bunu dikkatle takip eden diğerleri –Türkler ve İtalyanlar, Şambalar ve Tebular, Fas sultanı ve bizzat amenokal– için Attici'nin tam bir zafer, ses getiren bir zafer, orta Sahra'da kimin üstün olduğu konusunda kimsenin kafasında kuşkuya yer bırakmayacak bir zafer kazanması gerekiyordu. Bundan sonraki amenokalin kim olacağı konusunda tek kişinin bile kuşku duymamasını sağlayacak bir zafer yani. Attici bu amaca varacak korkunç bir ilk darbe vurmuştu Tacenut'ta. Şimdi Sahra'nın yapacağını yapmasını beklemenin zamanıydı.

"Allah bile sağ kolunu ancak zamanı geldiğinde harekete geçirir" diye yanıtladı.

"O'nun sağ kolu Tacenut'ta harekete geçti" dedi Mehdi. "Bu işi bitirmemizi sağladı."

"Ateşe basmış deve gibi sabırsızsınız" dedi Attici kıkırdayarak. "Gereksiz yere acele ederek başarımızı riske atmakta bir yarar görmüyorum. Bekleyeceğiz Mehdi."

"Onların güçlerini kaybetmeden Vargla'ya varmayacağını nerden biliyorsun?" diye sordu Tamrit.

"Onlar peçeliler değil." Attici kayıtsız bir tavırla omuzlarını kaldırıp sıcak ve şekerli çayından içti. "Mümkün değil bu."

"Bunun mümkün olmadığını kabul ediyorum. Ama peki ya başarırlarsa?" Tamrit Gras tüfeğini yerden aldı ve namlusunu Attici'nin yüzüne doğru tutarak ateşin ışığında inceledi. Hayranlıkla bakarak silahı evirip çevirdi ve sonra ateş edecekmiş gibi yukarıya kaldırdı. "Bizim sayımız onların dört katı olsa da" dedi namlunun ucuna bakarak, "tek önemli şey sayı değildir. Ufacık bir akrep koca bir adamı öldürebilir bundan çok daha zayıf bir iğneyle." Gras'nın namlusundan yansıyan ateşin ışığı Attici'nin gözünü aldı. "Fransız akrebi bu silahı kullanmada usta. Biz değiliz."

"Doğru" dedi Attici.

"Ve ben düşündüm de" dedi Tamrit, "belki her iki ihtiyacı da gidermenin bir yolu vardır. Fransızlara hiç saldırmadan saldırmanın bir yolu yani."

"Ne demek istediğini anlamadım."

"*Efeleleh*" dedi Tamrit sakince.

Bu düşünceyle Mehdi'nin kanı hızlandı birden.

Attici başını salladı. "Bizim onlara yeterince yaklaşmamıza hiçbir zaman izin vermezler."

"Elbette vermezler. Önce onlarla bir oyun oynarız, o zaman verirler" dedi Tamrit. Kömürlerin ateş gibi yaptığı ekmeklerini yerken planını anlattı.

Mehdi ile Attici dikkatle dinledi.

"Senin, benim düşmanım olmadığına sevindim" dedi Attici, Tamrit sözlerini bitirince. *İslam'ın bu köpeği kuduz olabilir,* dedi içinden, *ama duygularına çok, çok iyi hâkim oluyor.* "İyi bir plan bu. Ne çok dolambaçlı ne de çok doğrudan bir yol. İşe yarayacak." Mehdi'ye döndü. "Bu gece git, yanında iki kişiyle. Sonra Ayn el-Kerma'da bizi bul."

Mehdi ayrılmadan önce omzuna bir battaniye daha attı, yerden bir ekmek ile yeni demlenmiş bir çaydanlık dolusu çay aldı ve esirlerin yerde perişan bir halde, birbirlerine sokularak,

soğuktan titreyerek yattığı yere doğru yürüdü. Deri torbalarının içinde inleyip ağladıklarını duyuyordu. Ayakları bağlıydı ve hiçbiri kaçamazdı. Günde iki kez yarım saat süreyle torbaları çıkarılıyor, bu sırada yemek yiyip su içmelerine izin veriliyordu. Onların yaşam ile ölüm arasındaki incecik bir çizgide haftalarca tutulabileceğini tecrübelerden öğrenmişlerdi.

Mehdi ekmek ile çayı yere koydu ve içlerinden hiç ağlamayan birinin yanına çömelip onun başındaki torbayı çıkardı. Adamın kalın kaşları, düzgün kesilmiş bir bıyığı ve sakalı vardı; burnu kartal gagası gibiydi. Bitkin ve güçsüz görünüyordu. Gardiyanına sessizce baktı.

Mehdi onun bağlarını çözdü ve oturmasına yardım etti. Adam kan dolaşımını düzeltmek için bileklerini ovuştururken Mehdi onun omzuna bir battaniye attı ve battaniyeyi, iplerden ötürü cılk yara olmuş boynunun etrafına sardı. Bir fincan çay doldurdu ve *mukaddim*'e uzattı. "İç şunu, mübarek adam" dedi Arapça. Adam gözlerini kapatıp bir dua okudu, sonra çayı hemen içti. Mehdi bir fincan daha doldurdu.

"Size yapılan bu muameleyi ben seçmedim" dedi Mehdi, adam çayı içerken. "Bu yolu siz kendiniz seçtiniz kâfirlere yardım etmekle." Ekmekten bir parça koparıp uzattı. Ekmeğin verilmesiyle yenilmesi bir oldu. *Mukaddim* gürültüyle yiyor, ama hiçbir şey söylemiyordu.

"Evet, ye, ye" dedi Mehdi yumuşak bir sesle, yeniden ekmek uzatarak. "Sen ölmemelisin mübarek adam. Sen yaşamalısın, çünkü sen bize lazımsın şimdi." Adam ekmeğin kalanını da gövdeye indirdi ve çayı bitirdi.

Mukaddim yiyeceğini içeceğini bitirdikten sonra Mehdi onun ellerini tekrar arkadan, bu kez eskisinden daha gevşek bağladı. Torbayı başına takmadı. Peçesinin aralığından adamı süzdü. *Acılara ses çıkarmadan katlanıyor,* dedi içinden Mehdi. *Güçlü, çünkü imanı sağlam. Değerli bir adam bu.*

Döndü ve kampa doğru yürüdü. Kölelerden birine, diğer esirlerin de karnının doyurulmasını ve üstlerinin örtülmesini emretti. Kendisiyle gelecek iki kişiyi seçti ve develerini hazırlamalarını söyledi. Bir tanesi nereye gideceklerini sordu.

Mehdi gülümsedi. "Bir mahsul toplamaya" dedi.

Şahin, kızgın havada hızla yükseliyor, güçlü kanatlarıyla havayı zarif bir şekilde iterek yukarılara çıkıyordu. Yeterince yükseldikten sonra yatay uçmaya başladı ve hava akımlarının üzerinde rahatça süzülerek, dengesini korumak için ara sıra kanat uçlarını aşağı indirerek gökyüzünde geniş bir daire çizdi yavaşça. Taka havayla oynayarak, dalga geçerek, havayı sınayarak kendi yönünü belirliyordu. Bir süre süzüldü, sonra kuyruğunu aşağı indirerek hava akımının yukarı itmesine bıraktı kendini, orada başka bir akıntı buldu ve aşağıya yöneldi hızla, başını aşağı düşürüp kanatlarını geriye attı. Yükselen bir akıntıyla hemen geriye döndü kanatlarını hafifçe ileriye uzatarak; tüyleri hışırdıyordu ve kuyruğunu çok hafifçe, nerdeyse gözle fark edilmeyecek şekilde sağa sola bükerek dengesini sağlıyordu. Hiç çaba harcamadan saatlerce süzülebilirdi.

Düzlüğün batı kıyısındaki dağların üzerinden geçerken gözleriyle çölü taradı. Dört deve aşağıdaki kayaların arasında bir düzlükte yiyecek arıyordu. Doğuda, çok uzaklardaki bir düzlükte, Taka'nın keskin gözlerinin bile zar zor seçebildiği küçük bir insan kafilesi kuzeye doğru yavaş yavaş yürüyordu. Kuş rüzgârda süzülüp develerin üzerine geldi, otlayan hayvanların üzerinde küçük daireler çizerek döndü ve sonra yine kayaların üzerinden geriye, avlanmaya gitti.

Aşağıdaki dağları inceliyor, av ararken gözleri, güneş altındaki kayaları ve aralarındaki gölgeleri tarıyordu. Bir çift kum ardıçkuşu, bir vadideki ağaçların arasından, kanatlarını kısa hareketlerle çırparak uçtu, sonra kondu; ardından yeniden kanat çırparak bir ağacın dallarının arasından hızla geçtiler ve diğer bir ağaca doğru uçup kısa bir süre tüneyerek gevezelik ettikten sonra aşağıdaki kumlu zemine indiler. Taka dikkatle gözlüyor, gözlerindeki çifte çukurlar sayesinde ardıçkuşlarını çok net olarak, sanki çok daha yakındaymış gibi görüyordu. Sonra bir kayanın üzerinde güneş banyosu yapan bir kertenkele gördü. Bir seçim yaptı ve sürüngeni yeğledi.

Kertenkele, güdük bacakları sıcak kayanın üzerine yayılmış, hiç hareket etmeden yatıyor, koyu renk pulları güneşin sıcaklığını emiyordu. Yalnızca patlak gözleri kımıldıyor, tembelce kapanıp açılıyordu. Taka kanatlarını geriye attı, kafasını aşağı düşürdü ve neredeyse dikey bir şekilde dalışa geçti; sürati hızla artarken, rüzgâr tüylerinin arasından geçiyordu. Yıldırım gibi inişini dikkatle düzenliyor, rüzgârın hızını ve yönünü belirliyor, kertenkelenin her hareketini gözlüyordu. Ancak yere çarpacak kadar yaklaştığı sırada kanatlarını açıp kuyruğunu aşağı düşürdü, kanatlarının gerildiği an bacaklarını uzattı, inişini yavaşlattı ve altısı önde, ikisi geride, jilet keskinliğindeki tırnaklarıyla öldürme pozisyonu alarak, pençelerini iki yana açıp ileriye uzattı. Vurmadan hemen önce kuyruğunu döndürerek yönünü ayarladı. Kertenkele tehlikeyi sezmiş, ama gölgeyi görmekte çok geç kalmıştı. Taka'nın tırnakları kertenkelenin kafasını, boynunu ve yumuşak böğürlerini delerek onu hemen öldürdü. Kanatlarını çırparak, avıyla birlikte havalandı; uçuşu pek kesintiye uğramamıştı ve kertenkele pençelerinin altında sallanıyordu gevşek bir halde.

Bir süre uçtu ve sonunda, devesinin yanında bekleyen Moussa'yı gördü. Ona geri dönmek ile bırakıp gitmek arasında bir an tereddüt etti. Gururlu bir çığlık atarak Moussa'nın yanından geçip yere indi, bir kanat çırpıntısı halinde. Kondu ve geriye sıçrayıp bekledi.

Moussa hızla yürürken bileğindeki bıçağı çabucak çekti. Kertenkelenin bacaklarını, kafasını ve kuyruğunu becerikli hareketlerle kesti. Yarıp çıkardığı içorganları, hayvanın kafasıyla birlikte Taka'ya fırlattı. Taka'nın gagası yumuşak kısımları hırsla parçalayarak kemiği kırdı ve beyni gövdeye indirdi.

Moussa etin geri kalanını deri bir torbaya koyup ellerini ve bıçağını kuma sürerek temizledi. *Mehari*'sine bindi; hantalca doğrulan hayvan, uzun bacaklarıyla karmaşık kalkma hareketlerini yerine getirirken Moussa'yı geriye, sonra ileriye, ardından geriye ve tekrar ileriye doğru sarstı. Moussa bir ıslık çaldı. Yiyeceğini ve temizlenmeyi bitirmiş olan Taka, Moussa'nın uzattığı koluna iki basit kanat hareketiyle kondu ve

başlığın geçirilmesine itaat etti. Semerin üstündeki yerini aldı.

Moussa'nın Taka'yı havada küçük daireler çizerken gördüğü yöne doğru gidiyorlardı. Orada ya insanlar ya da hayvanlar vardı herhalde. Moussa'nın bilmesi gerekiyordu. Oraya yaklaşınca *mehari*'sinden indi ve hızla kayaların üstüne çıktı. Görünürde insan yoktu. Dört yabani deve akasyaların tepesindeki yaprakları yiyordu. *Mehari*'sine geri dönüp ip aldı ve develeri yakalamaya koyuldu.

Paul'ün yardımcısı Hakim can acısıyla irkildi. Hayatında böyle perişan olduğunu hatırlamıyordu. Kafilenin dışına çıkıp oturdu. Rüzgârdan ve kendi sorunlarından ötürü güçlükle yürüyen, çoğu ondan da kötü durumdaki insanlar, yanından akıp gidiyordu. Geçtiği yerlerde kan izleri bırakıyor, kanı kayaların ve kumların üzerinde cızırdıyordu.

Sandallarından geriye kalanları çıkardı. Sandallarının sadece kenarları kalmıştı ve bunlar keskin kayaların kâğıt gibi parçalayarak açtığı deliklere doğru giderek inceliyordu. Şimdi çakılların keskin kenarları ayaklarını kesiyor, kalın nasırlarını yarıp ayak parmaklarında ve tabanında kanlı çukurlar açıyordu. Yarasına yapışan kumaşı açtı ve bez pıhtılaşmış kanı çekip etinden ayırınca canı yanarak irkildi. Bezi kaldırıp attı. Rüzgâra kapılıp uzaklaşan bez, düzlükte yuvarlana yuvarlana güneye giden yırtık ve kırmızı bir yelken gibi gözden kayboldu. Kirli parmaklarıyla yaralarındaki tozu toprağı temizledi ve yaraya yapışan iplikleri çıkardı. Türbanının ucunu parçalanmış deriye bastırdı. Derin yaralardan kan sızıyordu. Damarlar bir süre sonra, kızgın sıcağın da etkisiyle kapanıyor ama yürümeye başlar başlamaz derisi geriliyor ve damarlar yeniden açılıyordu. Yaraların içi kumla dolmuş, sonra taşlar onları iyice içeriye itmiş, ayaklarını büyük bir ıstırap içinde bırakmıştı. Çakılların arasından dikkatlice bir yol bulup geçmeye çalışmıştı, fakat olanaksızdı bu. Ayaklarının kenarlarına basarak yürümekten baldır kaslarına kramp girmişti. Kaybedilmiş bir savaşta çabalıyordu. Keçi sütünden yapılmış tere-

yağı ve yeni sandallar istiyordu. Bu düşünce ona komik geldi ve kendi kendine güldü; yakın çevresinde bunların birini yahut ötekini nerede bulabileceğinden pek emin değildi.

Rüzgârın savurduğu kum taneleri yüzünü adeta kırbaçlıyordu. Hakim türbanının kanlı uzantısını burnunun ve ağzının üzerinden geçirip ucunu arkadaki yerine tıktı. Rüzgârdan nefret ediyordu. Çölün havası bazen çok sakin olurdu. Hakim o hali severdi; özellikle de geceleri, sessizlik onu kalın bir battaniye gibi örtüp de, başının üzerinden geçen yıldızların sesinden başka bir şey duyulmuyormuş gibi geldiğinde. Ama normalde, az çok rüzgâr eserdi. Bu rüzgâr önceki gece başlamıştı, kuzeyden geliyordu; ilk önce sürekli ve hafif bir esintiyken, arada bir kısa süreli sert esintilerle tüylerini kabartıyordu ve sonra bu kısa süreli sert esintilerin yerini daha uzun süren sert esintiler aldı, ardından bu daha uzun süren esintiler birbiriyle birleşti ve sonunda, çakıllarda ıslık çalan, gözlere ve cildin hassas yerlerine iğne gibi batan kumlar savurarak uzun ve kesintisiz bir rüzgâr haline geldi. Kum dişlerini kapladı, giysisinin gözeneklerini doldurdu ve ter-kir karışımıyla sertleşti.

Kumlar bedenini nasıl törpülüyorsa, gürültü de sinirlerini öyle törpülüyor, aklını tırmalıyordu kudurmuşçasına. Birkaç saat sonra gürültü rüzgârdan da beter hale geldi; iç paralayan uluma sesi kumun ulaşamadığı nadir yerlere de girdi, öyle ki sonunda vücudunun tecavüz edilmedik hiçbir yeri kalmamıştı sanki.

Rüzgâr o sabahtan beri hızını daha da artırmış, kafiledekileri kamçılayarak, neredeyse sürünürcesine ilerlemelerine yol açmıştı. Kum fırtınası yoktu ama gün boyunca metre metre ilerlemek için mücadele etmişlerdi ve herkes rüzgârdan ötürü iki büklüm olmuş, onları geriye doğru itmeye çalışan görünmez bir ele karşı bütün gücüyle abanıyordu.

Vücudunun zayıf ve hafif olması Hakim'in yürümesini zorlaştırıyordu. Üzerindeki *gandurah* sanki bir uçurtma gibi, rüzgârla doluyordu. Becerebildiği tek şey ayaklarının üzerinde durabilmekten ibaretti ve ayaklarının kenarlarına basarak

yürümeye dikkat etmesi gerektiğinden, çok tuhaf yürüyordu. Çok gülünç bir görünüşü olduğundan gayet emindi. Ona güleceklere karşı düşmanca bir ifade vardı yüzünde; ama kimse onun farkında değildi sanki. Herkes kendi savaşını veriyordu.

Bu dertler yetmiyormuş gibi, rüzgâr da dondurucuydu; kuzeydeki Atlas Dağları'nı hatırlatan buz gibi bir soğuğu vardı; yahut belki de daha ötedeki büyük denizden, o kadar uzaklardan geliyordu. Cüppesini, kayaların ayaklarını kestiği gibi delip geçiyor, önden tüylerini diken diken ediyor, güneşe dönük sırtından da kızgın sıcaktan ötürü terler boşanıyordu. Ön tarafı ısınıncaya kadar bir süre geri geri yürümeye çalıştı ama sonunda sırtı öyle bir üşüdü ki tekrar eski haline dönmek zorunda kaldı. Rüzgâr, onunla bir çocuk gibi, bayağı oynuyordu. Perişan hali yetmiyormuş gibi, gözkapaklarının üstünde kumdan bir kabuk oluşmuştu. Gözlerini kırptıkça sürtünen tanecikler, zaten tahriş olmuş, kıpkırmızı bir damar ağının oluştuğu gözlerinin daha da derinlerine giriyordu.

Ağzı kupkuruydu; dili tozdan şişmiş, boğazı daralmıştı. Rüzgâr, suyu, onun kendi vücuduna doldurduğundan daha hızlı bir şekilde emip dışarı çekiyordu ve ortalıkta Çavuş Pobeguin varken su da pek çabuk giremiyordu vücuduna. Burnu yara olmuş, kanıyordu. Rüzgâr burnunun ucunda toplanan kan damlalarını cüppesine savurup üstünü başını lekeliyordu ve sonunda cüppesi de gözleri gibi oldu. Vücudunda ne kadar kan olduğunu ve hepsinin bu şekilde, burnundan ve ayaklarından damla damla sızarak bitip bitmeyeceğini merak ediyordu. Bunu patrona sormalıydı.

Hançerini çekip cüppesinin alt tarafından bir şerit kesti. Bunu üçüncü kez yapıyor, kestiği şeridin eni, daha çok korunma sağlayabilmek için, her seferinde giderek artıyordu. Kumaşı ayaklarına sardı. Ayaklarında yeni çukurlar oluştuğunda kumaşın yerini değiştiriyor, yeni bir konuma getirip bağlıyor, sonunda o kumaş da yıpranıyordu. Bu böylece devam ediyor, sonunda kumaş şerit yırtık pırtık, kanlı bir bez kalıntısı haline geliyor ve başka bir şerit kesmesi gerekiyordu. Kanının mı, yoksa cüppesinin mi daha önce biteceğini merak ediyordu.

Maliş, dedi içinden. Daha gömleği vardı; sonra da pantolonu. Allah yardım ederse, çırılçıplak kalmadan ve kanı tamamen boşalıp gitmeden Vargla'ya varırdı. Tabii ki, bunun için, daha önce açlıktan ölmemesi gerekiyordu. Yiyecekleri bitmişti. Karnındaki düğümlenmeler, başka bir sürü şiddetli sınavdan geçmiş yüksek moralini yavaş yavaş boğuyordu. Sıskaysa da, günde birçok kez bir şeyler yemeye alışmıştı ama yapacak bir şey yoktu. Ayağını sarmayı bitirdi, sandallarını ayağına geçirdi ve acıdan aksayarak rüzgâra karşı yürümeye başladı.

Kafile, rüzgârın bindirdiği yükü bir boyunduruk gibi taşıyor, geride kalanları bekleme zorunluluğu, bu yükü daha da ağırlaştırıyordu. On saatte gittikleri yol on kilometreden azdı; halbuki yirmi kilometre gitmeleri gerekiyordu. Yaraları, acıları ve kramp giren kasları yüzünden boyuna duruyorlardı. Daha güçlüler ötekileri beklerken küçük daireler çizerek yürüyor yahut ayaklarını yere vuruyorlar, durdurdukları takdirde onları perişan edecek spazmlardan, hareket ederek korunmaya çalışıyorlardı.

"Onları bırakalım" dedi Şambalardan biri şikâyet edercesine. "Bu akşam bize yetişirler." Onaylayan mırıltılar duyuldu.

El-Madani bunu duyunca kaşlarını çattı. "İçinizde, çölle ve Tuareglerle tek başına başa çıkabileceğini sananlar varsa buyursun önden gitsin" diye homurdandı. "Biz birbirimizden ayrılmayacağız."

O sözü eden Şamba, Madani'ye küçümseyerek baktı. "Tek başına ölmek ya da beraber ölmek; arada ne fark var ki?"

"Tek başınaysan çok şey fark eder. Eğer bunu denemek istiyorsan devam et. *Tirailleur*'ler birbirinden ayrılmayacak. Geçerken seni gömeriz."

Şamba bakışlarını yere indirdi. Aksayarak ilerlemeye devam etti.

Paul, Sandeau'yla birlikte yürüyordu. Mühendisin düşük ateşi devam ediyor, gücünü yavaş yavaş tüketiyordu. Yeşil gözleri koyu renk halkaların içinde kaybolmuştu. Pantolonunun dizleri, dengesini kaybedip düştüğünden ötürü yırtılmış ve kanla lekelenmişti. Sandeau, yaraları temizlenip sarılır sarıl-

maz hemen yine düşüyordu. Kambur yürüyordu ve kendisine baston olarak verilmiş Tuareg mızrağını tutan ellerinin parmak boğumları bembeyazdı. Kafilenin en yavaşı olduğunu biliyor, ama sendeleye sendeleye yürümeye devam ediyor ve neşesini korumaya çalışıyordu.

"Her şeyde Tanrının bir lütfu var" dedi yürürlerken.

"Ne?" Paul rüzgârdan ötürü duyamamıştı.

Sandeau sesini yükseltti. "Rüzgâr! Bir haftadır ilk defa yüzümde sinek yok!" Gülümsedi ve dişlerinin üzerindeki ince kum tabakasını sildi. Bunu yaparken eli mızrağın üzerinde kaydı ve dizinin üstüne fena halde düştü. Bağırmadı ama çektiği acıdan ötürü gözlerinden yaş geldi. Soluk soluğa çabalayarak ayağa kalktı yine. Paul eğilip onun dizine baktı. "Yırtılıp açılmış tekrar. Yeniden sarmamız lazım."

Sandeau mızrağın aşağısına doğru kaydı ve çökerek, oturur konuma geldi. Paul bezi açınca Sandeau'nun parçalanmış eti meydana çıktı. "Vücudunun tükendiğini görmek kötü bir şey" dedi Sandeau.

"Tükenme falan yok" diye yanıtladı Paul kanı silerken. Mühendisin dizkapağı kemiğini gördü ve eliyle saklamaya çalıştı. "Dizlerin biraz yumrulaşıyor Sandeau, hepsi bu. Arap kadınlar buna bayılır demişlerdi bana. Vargla'da işin başından aşacak."

Sandeau, Paul yarasını temizlerken çektiği büyük acıya rağmen güldü.

"Nezaket gösterip böyle söylüyorsun ama korkarım ben her şeyin bittiğini hissediyorum. İnsanı utandıran bir durum bu. Aklın her zamanki gibi iyidir belki ama, ömrünü tamamlamış bir askeri araçtaki cephaneden başka bir şey değildir. Bu aracın daha sağlam bir malzemeden yapılmamış olması çok yazık." Kaşlarını kaldırıp yukarıya baktı. "En olağanüstü eser olmaması değil mesele" dedi hemen ardından. "En iyinin bari yarısı kadar bir şey olsaydı bende keşke. Ama bütün yapılar gibi, çöküyor sonunda."

"Kendine daha çok güvenebilsen keşke. Vargla o kadar uzak değil."

Sandeau homurdandı. "Bedenim tükeniyor dedim sana Teğmenim. Beynim değil."

Akşamın alacakaranlığında rüzgâr dindi. Güneş battı ve birdenbire bir ölüm sessizliği çöktü kampın üstüne. Yanan ateş yoktu. Pişirecek bir şey yoktu, yiyecek bir şey yoktu. Kimsenin canı konuşmak istemiyordu. Herkes oturduğu yerde uyuyakaldı. Pobeguin ile süvarileri, Marjolet ve Brame sırayla çevreyi dolaşıp karanlığın ötesini gözlediler. Tuareglerden hiçbir iz yoktu.

Şafak sökmeden el-Madani dört adam alıp ava çıktı her zamanki gibi. Bir vadi boyunca bir saatten fazla gittiler, bir şey bulamadılar. Fakat sonra adamlardan biri büyük bir sevinç çığlığı kopardı. Dört yabani deve, otları ve kurumuş çimen öbeklerini yiyordu.

El-Madani, yumuşak kumda başka deve izleri fark etti. Çömelip onları inceledi. İzler yeniydi, derindi ve yabani develerin izlerinden daha belirgindi. Bir *mehari*, sırtında bir adam taşıyan bir *mehari* bırakmıştı bunları. İzler vadinin ötesine doğru gidiyordu. İzleri kısa bir süre, Gras tüfeği kullanmaya hazır bir halde takip etti, fakat izler bir bayırdan yukarı çıktıktan sonra çakıllarda kaybolup gidiyordu. El-Madani başını salladı. Birisi bu develeri onun bulabileceği bir yere bırakmıştı sanki.

Kampa bir kahraman gibi döndü. Çekingen *tirailleur*'ler bile sevinçten zıplayıp, kendilerinden geçmiş gibi dans ettiler. "*Hamdülillah!* Allah dualarımızı işitti!" Bu bir alametti; her şeye kadir Tanrı onları bu çölden dört yabani devenin sırtında kurtaracaktı. En güçsüzlerin sırtındaki yükler alınıp hayvanlara yüklendi. Sandeau develerden birinin üzerine bindi; cılız bedeni çökmüştü. Cemil kendinden geçmiş, hayvanlar gibi horulduyor, öksürüyor, tükürüyor, onlara sevgiyle şaplak vuruyor, hepsini gerektiği şekilde sıraya sokuyor, sonra harekete geçtiklerinde onlara homurdanıp hırlıyordu.

Sabah zafer şenliğiyle geçti, fakat öğleden sonra kızgın sıcak ve açlık hâkimiyetini kurdu. Akşam alacakaranlığı çöker-

ken Dianous sendeliyordu. Paul daha iyiydi ama başı dönüyordu. Kafile, bayılanların kendine gelmesini beklemek için üç kez durdu. Neredeyse gece yarısına kadar yola devam ettiler. Yine yanan ateş yoktu.

Gece yarısı tek bir silah sesi duyuldu. Kampta birden kıyamet koptu; herkes uyanmaya çabalıyor, soğuk silahlarına sarılırken karanlığın ötesini gözlüyordu. El-Madani uyanıktı ve namludan çıkan ateşi görmüştü. Anında tabancasını çekip oraya gitti. Olup biteni hemen gördü. Yerde yatan, karaltının yanında diz çöktü. Cezayirli *tirailleur*'lerden biriydi bu.

Dianous arkasından yaklaştı. "Ne oldu Madani?"

"Abdülkerim, Teğmenim. Kendini vurdu."

"Öldü mü?"

"Hayır Komutanım. Kötü bir atışmış."

Abdülkerim bayılmıştı. Mermi kafatasında kanlı bir yırtık açmıştı sadece. El-Madani onun yarasını sardı. "Onun silahlarını alın" dedi el-Madani başka bir *tirailleur*'e "ve ellerini bağlayın."

Kamp yavaş yavaş, huzursuz bir bitkinliğe girdi yine. Uyuyan çok azdı. Ertesi sabah kederli bir ruh hali hâkimdi. İntiharın önemi, develerin önemini bastırmıştı. Talihsiz adam, yaptığı hatadan ötürü tek başına yürüyordu bir parya gibi. İnsanlar Abdülkerim'e farklı acıma duygularıyla bakıyor, kendileri için korkuyordu. İçlerinde ilk çöken, ilk pes eden oydu. Ondan daha güçlü olduklarını söylüyorlardı kendi kendilerine. Fakat aslında kimse bundan emin değildi. "Çok büyük bir günahtır bu, kaderi Allah'ın elinden çalmak" diye hatırlatıyordu tedirgin adamlar birbirlerine. *Mukaddim*'in yokluğunu hissettiler. O olsa, ne söyleneceğini, ne yapılacağını bilirdi.

Öğleden sonra iki kişi yıkıldı ve develerin üzerine kondular birer yük gibi. Dianous o gece durma emrini erken verdi; adamların adım atacak hali kalmamıştı. Sıra sıra dizili bitkin insanların arasında yavaş yavaş yürüdü; açlıktan çökmüş, hortlak gibi suratların önünden geçti. Ara sıra duruyor, kalan suyu kontrol ediyordu. Kampın kenarında Cemil, yavrularını gece için çöktürüyordu. Dianous, Cemil'in ötesinde, alçak bir

sırtın yakınında Salukileri fark etti. Şanssız köpekler, onları görmezden gelerek bir kertenkeleyi çıtır çıtır yiyen Flup'un önünde, fırsat kollayarak, sinirli sinirli bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu. Güçlü Salukiler sürüngen avlamada bir işe yaramıyordu ve Amadror'da başka bir av yoktu. Dianous köpeklere bir süre baktı ve kararını verdi.

"Pobeguin!" diye seslendi.

"Komutanım?"

"Salukileri öldür."

"Başüstüne Komutanım."

Hakim bu emri duydu ve gözleri dehşetten açılmış halde, topallayarak Paul'ün yanına geldi hızla. "Patron" dedi soluk soluğa, "onu durdurmalısın!"

Paul başını hayır anlamında salladı. Emri duymuştu ve katılıyordu ama yüreği küt küt vuruyordu yine de. "İnsanlar güçsüz kaldı. Et lazım bize."

"Anlamıyorsun patron. Salukiler Şambaların can yoldaşıdır. Onların tarihi bizim tarihimiz; onların kanı bizim kanımız. Onları öldürmek yanlış."

"Onlar bize hayat verebilir Hakim; ve bizim bunu almamız lazım. Başka yol yok."

Paul, tanıdığından beri, yardımcısının gözlerinde ilk kez böyle delirmişçesine bir ifade görüyordu. "Bunu yapmak yanlış patron" dedi yine. "Çölün usulünü bilmiyorsunuz siz. İlk önce develerden birini öldürmeniz lazım."

"Bunun zamanı değil henüz. Yük için develere ihtiyacımız var."

Hakim ona sert sert baktı. Bir şey söylemeye yeltendi ama sonra döndü ve aksayarak gitti.

"Pekiyi niçin öteki köpek değil de bunlar?" diye sordu başka bir Şamba. "Teğmenin diye mi dokunmuyorsunuz ona?"

"Kertenkele yakaladığı için dokunmuyorum ona" dedi Dianous. "Eğer kertenkele avlayamazsa yahut ortalıkta hiç kertenkele olmazsa ve ondan başka yiyecek bir şeyimiz kalmazsa..."

"... o zaman aynı emir verilecektir." Bunu söyleyen Paul'dü.

Art arda iki el silah sesi geldi. Paul her iki seste de irkilerek korkuyla eğildi. Flup kuyruğunu sallıyordu.

Herkes yedi; Şambalar hariç.

Daia oyalanacak bir şey bulduğu için memnundu. Kampın göçüyle hep onun ilgilenmesi gerekiyordu. Mallar konusunda çözümlenmeyi bekleyen tartışmalar, kimin olduğu belirlenecek koyunlar, peşine düşülecek keçiler, dolaşılacak otlaklar, kontrol edilecek kuyular, yedi çadır için başında durulacak denkler, onarılacak çuvallar, dokunacak çuvallar vardı. On iki köle bir şeyler soruyor, ayak altındaki çocuklara göz kulak oluyor, kargaşaya sevecen bağırtılar katıyordu. Daia göç konusunda becerikliydi. Bütün Tuaregler gibi Mano Biska da, otlaklara bağımlı olduğundan, çadır *duar*'larıyla, aile üyeleriyle, köleleriyle ve hayvanlarıyla yılda birkaç kez göçerdi. Karısı uzakta olduğunda, bu iş Daia'ya düşüyordu. Bütün köleler onun emirlerini bekliyordu ve meşgul olduğu sürece, düşünmeye zaman bulamıyordu.

Geç saatlere kadar uyanık kalamaz, çok yemek yiyemez olmuştu. Midesi ekşiyordu. Onu kızı gibi gören köle kadın Anna, gerçeği Daia'dan önce söyledi. Gözleri parlayarak, "Senin içinde büyüyen bir çocuk var" dedi.

"Hayır" dedi Daia, ama yalandı ve yalan olduğunu ikisi de biliyordu. Daha önce âdeti hiç gecikmemişti. "Evet Anna, doğru."

"Bu çok gü..." Anna düşünmeden konuşmuştu ve hemen kendine hâkim oldu. Bu hiç de güzel bir şey *değildi*. Korkunç bir şeydi. Evlilikdışı hamile kalmak büyük bir utançtı. Çocuk için bir leke, annesi için de bir ayıptı. Daia için endişeleniyordu.

"O zaman derhal evlenmen lazım" dedi kadın.

Daia başını sallayıp onaylamakla yetindi. Anna işin daha da kötüsünü bilmiyor, çocuğu Mehdi'den sanıyordu.

Daia düşünmek için *guelta*'ya gitti. Suya tepeden bakan kayaların üzerinde tek başına oturdu. Güneşin batışını seyretti, güneş yeniden doğarken hâlâ uyumamış, ama geçip giden

uzun gece boyunca bir çözüm de bulamamıştı. Bu yükün altında çabalayıp duruyordu. Nasıl bu kadar aptal olabilmişti? Nasıl bu kadar kolayca şeytana uyuvermişti? Mehdi'ye söylediği yalan yüzünden namusu iki paralık olmuştu. Hayatında hiç yalan söylememiş, hiç kimseyi aldatmamıştı. Daha önce hiç kimseyi incitmemişti. Şimdi ne yapacağına karar vermeliydi. Kendini bitmiş ve güçsüz hissediyordu.

Dag Rali'de bu sorunu büyümeden bitirecek yaşlı bir kadın vardı ama Daia kadının bunu yapıp yapmayacağını bilmiyordu.

Ya da şimdi, henüz karnı büyümeden çekip gidebilirdi. Çocuğu doğurur, sonra kayaların arasına, hayvanlar öldürsün diye bırakırdı. Başka kadınlar böyle yapardı; genellikle de daha az utanç olarak görülürdü. Sonra yeniden hayatına geri döner, yeniden başlardı.

Yahut kendini öldürürdü. Bu konuyu da düşünmenin zamanı gelmişti.

Benim zayıflığım yüzünden birisinin ölmesi mi gerek?

Moussa'yı düşündü. Moussa'nın onunla ilgilenmemesi içini yaktı. Allah belasını versin onun! Moussa onun duygularına ne kadar da duyarlı ve düşünceliydi. Çok kibardı! Bir kitap, güzel bir hikâye kitabı göndermiş, onu derinden inciten bir not yazmıştı. Moussa'nın niyeti onu incitmek değildi mutlaka. Ona mutluluklar dilemişti sadece. Elbette, yaptığı buydu. Söylediği, *güya* buydu. Fakat Daia'nın onun söylemesini istediği şey bu değildi. Bunu kendi kendine sekiz yahut on ya da yirmi kez söylemişti onun notunu her okuduğunda; parmaklarıyla onun yazısının her satırını takip ederek, o kâğıdın üzerinde, dokunabilme dileğiyle onun elini hayal edip, sonra onun kokusunu duyabilmek umuduyla kâğıdı burnuna götürmüştü. Daia, Moussa bambaşka bir şey söylesin, onu istediğini, onunla beraber olmak istediğini söylesin istiyordu. Ama Moussa böyle bir şey söylememişti ve hiçbir zaman söylemeyecekti. Daia, Moussa için böylesine arzu edilmeyecek biri miydi? Moussa niçin onunla ilgilenmiyordu? Daia bunun yanıtını biliyordu; Mehdi'yi kabul etmekte çok acele etmişti. Mehdi'ye

evet dediğine pişmandı ve şimdi vazgeçmek için artık çok geçti, ama yine de vazgeçmek zorundaydı, çünkü Mehdi...

Ah, Mehdi! Ona bir daha yalan söyleyemezdi. İlk söylediği yalan bile kimseye söyleyemeyeceği kadar büyüktü. Ona gerçeği söyleyebilir ve evliliği iptal edebilirdi. Onun hakkıydı bu, her kadının hakkıydı yani. Ama Mehdi bunu hak edecek hiçbir şey yapmamıştı. Yalanının üstüne bir de reddi mi katacaktı şimdi?

Hepsinden öte, bu gerçeğin Moussa'nın başına getireceği şeyden korkuyordu. Bu bir ölüm cezasıydı. Bunu yapmış olan Moussa değil, kendisiydi. Ama Mehdi gerçeği öğrenince Moussa bunu hayatıyla ödeyecek ve bundan Daia sorumlu olacaktı. Mehdi'nin onu da öldürüp, bu işi tümüyle bitirmesini umut etmekten başka çaresi yoktu.

Benim zayıflığım yüzünden birisinin ölmesi mi gerek? Ah, İblis *şeytanı, ne zaman girdin benim yüreğime?*

Giden namus, ölen bir adam, babasız doğmuş ya da hiç doğmamış bir çocuk. Daia'nın bir anlık arzusunun sefil meyveleri. Yaptığı şeyden nefret etti.

Ve bugün olsa bunu tekrar yapacağını biliyordu.

Güneş doğarken, ufukta parlayıp yel değirmeninin kanatları gibi uzanan beş ışık huzmesi saydı. Moussa'yla yaptığı yolculukta da aynı gündoğumunu görmüştü. "İyi bir talihin doğuşu" demişti o zaman kendi kendine. "Bu beş ışın, şanslı bir günün doğuşu demek."

Ağladı.

Derdini düşünmekten bir süre de olsa kurtulmak için aklını başka bir şeylere vermek isteyen Daia göçün ayrıntılarına dalmışken, onun, *mehari*'sinin sırtında kampa geldiğini gördü. Nefesi kesildi.

"Mehdi! Ben seni kuzeyde sanıyordum!"

"Şey için gelmiştim... bazı şeyler için" dedi. "Buraya yakın bir yerdeydim ve gelip seni görmeden edemedim. Sana bunu getirdim."

Mehari'sinden eğildi ve Daia'ya bir kum gülü verdi.

Binlerce yılın şekillendirdiği, çok güzel, nefis bir kumtaşı çiçeğiydi bu. Çok değerliydi bu güller. Onu alırken suçluluk duydu, perişanlığı son haddine varmıştı şimdi. "Gel benimle, kampın dışına doğru biraz yürüyelim" dedi Daia.

Develerin yüklendiği yeri geçip, ötesindeki koyağa girdiler ve Daia'nın *guelta*'sına doğru yürümeye başladılar. Kamptan kimsenin duyamayacağı kadar uzaklaştıklarında birden söyleyiverdi.

"Ben gebeyim."

Onun bunu bilmesini istiyordu. Ona daha fazla yalan söyleyemezdi. Bu durumu, karnının şiştiğini görüp de fark etmesine razı olamazdı. Bunu söylemesi gereken kendisiydi ve beklemenin hiçbir yararı yoktu.

Mehdi ona bakakaldı. Sanki duymamış yahut anlamamış gibi, hiçbir şey söylemedi; başı dönüyordu. Aklı kâbuslara ve kuşkulara, büyük çabalar harcayarak düşüncelerinden kovduğu –ama hepsi de gerçek– kuşkulara geri döndü. Karnına bir tekme yemiş gibiydi sanki.

"Bana çok korkunç bir yalan söyledin."

"Evet. O zaman en iyisinin bu olduğunu sanmıştım Mehdi. Seninle konuştuğumuzda çoktan olmuştu. O adamı mazide bıraktığımı sanmıştım Mehdi, burası doğru. Ama sana yalan söylemem yanlıştı. Üzgünüm." Gözlerinden yaşlar fışkırdı.

Mehdi kımıldamadan, dimdik duruyor, kendine hâkim olmaya çalışıyordu. Elleri kasılıp kılıcının kabzasını kavradı. Yapabileceği tek şey o kılıcı çekmemekti, kılıcı sallayabileceği bir şey de yoktu zaten. Öfke, kılıçla ölmezdi; acı da. Moussa'yı öldürmek, bu kızı öldürmek, kendini öldürmek, gördüğü her şeyi öldürmek istiyordu. Ama namus da söz konusu olsa, asla kılıcını bu kıza karşı kullanamazdı. Başka biri yapabilirdi bunu. Herhangi biri. Belki birinci kez, bu kızın nasıl olup da onu böyle etkilediğini, böylesine çaresiz hale getirebildiğini sordu kendi kendine. Ama birinci kez yanıt bulamadı. Moussa'ya gelince... evet, Moussa konusunda ne yapacağına karar vermişti zaten. Bunun için yalnızca uygun bir fırsat gerekliydi ve o da çok yakında çıkacaktı.

"*Üzgünsün,* öyle mi Daia? Hepsi bu kadar mı? Bu söz benim yüreğimi rahatlatır mı ya da bu yanlışı düzeltir mi? Bu söz beni memnun eder mi?"

"Böyle bir şeyin hiç kimseyi memnun etmesi mümkün değil Mehdi, biliyorum bunu."

"İtiraf etmeliyim Daia, bunu senden hiç beklemiyordum. Asla."

"Ben de kendimden böyle bir şeyi hiç beklemezdim."

"Aldatmak, yalan söylemek ve sonra beni bir sözle savmak... Bu kadar zalim olduğunu hiç bilmiyordum."

Daia başını salladı ve dudaklarını ısırdı. "Niyetim zalimlik yapmak değildi."

"Bunu bilen başkası var mı?"

"Anna'dan başka hiç kimse bilmiyor."

"Anna ha! Öyleyse çok yakında bütün dünya öğrenecek. O kadın iğrenç bir dedikoducudur."

"Çocuğun babası sensin sanıyor. Hiçbir şey söylemez. Beni korumak istiyor."

Mehdi bunu duyunca kara kara düşünmeye başladı. Onun için en önemli şey onuruydu. Hayır, en önemli şey bu değildi; artık değildi. Karşısındaki şu kadın; onun için en önemli şey *bu kadındı.* Bu kadının yanında onurunun hiçbir değeri yoktu.

"Benim istediğim de bu Daia."

"Ben ikimizin de namusunu lekeledim. Evlilik olamaz elbette. Ben alıp başımı giderim."

Mehdi'nin yüreği hopladı. "*Hayır!* Bunu yapamazsın Daia! Böyle bir şey söyleme sakın! Fransız meselesi halledilince evlenme sözü vermiştin. Bu iş iki haftaya kadar biter, bir aydan fazla sürmez. İlk önce yalan okunu sapladın bana; şimdi de sözünden cayarak bir daha mı vuracaksın? Akrep bile bir defadan fazla sokmaz. Yüreğindeki bana karşı nefretin bir sınırı yok mu?"

"Ben kimseye nefret duymuyorum Mehdi, kendimden başka. Ama bu durumda senden ileri bir adım atmanı isteyemem."

"Lütfen benim yerime konuşma Daia. Sen bana bir yeminle bağlandın ve ben hazırım."

"Bunu senden isteyemem." Kendinden nefret ediyordu; karşısındaki bu gururlu adama yaptığı şeyden nefret ediyordu.

"Benim kalbim seninledir Daia. Bunu daha önce de söylemiştim. Ben... ben o çocuğu kendi çocuğum olarak kabul etmeye bile hazırım. Senin için bunu da yaparım."

Daia şaşkına dönmüştü. Mehdi'nin böyle bir şey söyleyeceğini hayatta tahmin etmezdi.

"Senden böyle bir şey isteyemem. Senin için doğru olmaz bu."

"*Doğru* ha? Neymiş bu doğruluk kisvesine bürünmüş şey? Sen benimle evlenecek misin; önemli olan bu." Gözleri acıyla, sesi özlemle doluydu. "Yani... cevap ver bana Daia. Her şey bitti mi Moussa'yla? Gerçekten bitti mi?"

Daia vereceği yanıtın önemli olduğunu biliyordu. "O benimle her şeyi bitirdiğini açık etti Mehdi. Bana bir hediye gönderdi, nikâh hediyesi. Bir kitap. Üzerindeki notta bana mutluluklar diliyor."

"Benim soruma cevap vermedin. Ben sana senin duygularını sordum, onunkini değil."

Dudakları titremesin diye ısırdı. "Beni böyle zorlama Mehdi. Bu iş bitti demedim mi sana?" Başını çevirdi. Bir daha yalan söyleyemez, Mehdi'nin onun söylemesini istediği şeyi söyleyemezdi. Mehdi bakışlarını yere indirdi yenik bir halde. Fakat o zaman anlamaya başladı; bu kadının zayıf tarafı buydu. Nihayet, kullanabileceği bir avantaj vardı burada.

"Cevabın yeterince açık. Senin kalbinde hâlâ bir yerinin olduğunu bilerek onu öldürmem daha kolay olmayacak."

Daia'nın en korktuğu şey buydu ve Mehdi bunu söylediği anda kız ne yapması gerektiğini hemen anladı. Kendi bencilliği yüzünden başkalarının hayatını yok edemezdi. Moussa'nın hayatı için pazarlık edecek ve çocuk için bir yer hazırlayacaktı.

"Seninle evlenirim Mehdi, eğer istediğin gerçekten buysa. Fakat ilk önce, Moussa'nın senin öfken yüzünden tehlikeye

girmeyeceğinden, bu yüzden ona zarar verecek hiçbir şey yapmayacağından emin olmam lazım. Onun yaptığı bir şey değil bu. Ben yaptım bunu."

"Ben o kadar aptal mı görünüyorum Daia? Böyle şeyler tek başına yapılmaz."

"Moussa bunu teşvik edecek hiçbir şey yapmadı. Buna inanmalısın Mehdi. O namusunu korudu; koruyamayan benim. Ona dokunmamalısın. Bunun için söz vermeni istiyorum."

"Yanlışı yapan ben olsaydım, uzlaşmak için sen mi ödün verecektin?"

"Bu sözü almam lazım Mehdi."

Onun bu lekeyi temizlemeden bırakması, aklı başında bir insanın isteyemeyeceği bir şeydi. Ama Daia'yı yitirme düşüncesi de, Mehdi'nin ödemek istemediği kadar büyük bir bedeldi. Bu sözü verecekti. Ve Moussa'nın başına bir şey gelirse –ve Allah şahidiydi ki, gelecekti– eh, *maliş, mektub*. Bu işler böyleydi. Çöl, tehlikeli bir yerdi.

"Pekiyi, söz veriyorum."

On Üç

Namaz iyidir uyumaktan, uyumaktan!
Namaz iyidir uyumaktan!
Allah uludur! Ulu Allahtır!
Tek bir Tanrıdan başka tanrı yoktur,
ve Muhammed O'nun peygamberidir.

Tekdüze ses kampın üzerinde süzülüyordu. Esir düşen *mukaddim*'in yerini alan bir *tirailleur*'ün sesiydi bu. Bitkin adamlar ve develer uyanıp kımıldandılar ve kolektif bir ıstırabı gösteren inilti korosu başladı. Kamptaki Müslümanlar apteslerini su yerine kumla aldılar ve sabah namazı için hasırlarının üstüne çıkıp, Tanrıyı bulmak için yüzlerini doğuya döndüler. Güneş hemen yükselecekti ve yeniden harekete geçmek için bitkin kasları, tükenmiş bedenleri hazırlama zamanıydı.

Paul gökyüzünü seyrediyor, Flup'un karnını okşuyordu. Namaz sırasında söylenen dualaları dinledi. Onun duaları Tacenut'tan beridir ölüydü, Flatters'nin misyonu gibi. Yaşamı boyunca kullandığı o sözcükler burada, kasları gibi yararsızdı. O sözcükleri hiç aramıyordu gerçekten. Hiçbir şeyi şu ya da bu yönde değiştirecekleri yoktu. Ve Allah da bu işi Tanrıdan daha iyi beceremiyordu.

Eski bir su tulumundan kalma bir deri parçasını çiğnedi dalgın dalgın. Hakim bunun susuzluğa iyi geleceğini söylemişti. İyi gelmiyordu, fakat aklını susuzluktan uzak tutmaya yarıyordu bari. Hiçbir zaman yeterli su yoktu. Günde üç ya da dört kez ancak ağızlarını ıslatıyorlardı. Neredeyse kanayamayacak kadar kurumuş dudaklarında derin çatlaklar oluşmuştu. Boğazı, yerde sürüklenen ayakların kaldırdığı volkanik

külle tıkanmıştı. İçtiği bir yudum su, daha boğazına varamadan, ağzının kavrulmuş yerleri tarafından emilip gidiyordu. Başı müthiş bir şekilde zonkluyordu su kaybından ötürü. Yorgun olmasına karşın, uykusu geldiği gibi gidiveriyordu. İradesiyle ayakta duruyordu.

İki gün önce Dianous çok değerli develerden birinin öldürülmesini emretmişti. Müslümanlar hayvanın boğazını keserken ayin dualarını okudular. Belkasim, yarbayın tören kılıcını kullanarak etleri parçaladı. Etin pişmesini bekleyemeyen bazıları çiğ çiğ yediler. Bunların çoğu, uzun süre aç kaldıktan sonra yedikleri yağlı et yüzünden iki büklüm olup kustu. Devenin midesinde sıvı vardı ama yeşil renkli, mide bulandırıcı bir çamurdu bu. Paul onu içemedi. Etini çiğnedi ve başkaları o suyu yutarken başka yerlere baktı.

Et çabucak gidiverdi. Tadının nasıl olduğunu bile pek hatırlamıyordu. Elli tane aç adamın elinde bir deve pek fazla kalmazdı.

"*Tuaregler!*"

Bu bağırtı tüm kafilede bir korku dalgalanmasına yol açtı. Uzakta, tüfek menzilinin hemen dışında, uzun boylu iki kişi *mehari*'lerinin üzerinde oturmuş bekliyordu. Konuşmak istiyorlardı belli ki.

"Ben vurabilirim Teğmenim." *Tirailleur* ateş etmeyi denemeye hevesliydi. Hepsi öyleydi.

"Hayır. Durun bakalım ne istiyorlarmış. DeVries, burada kal. El-Madani, benimle gel."

Dianous ile el-Madani düzlükte yürüdüler. Tuaregler hiç kımıldamıyordu. Paul dürbünüyle seyretti. Boğazı daraldı. *Küstah piçler,* dedi içinden. *Ne cesaret, bu kadar yakına gelmek.* Onları kendi vurmak istiyordu. Dianous ile el-Madani'nin onlarla konuştuğunu gördü. Teğmen heyecanlıydı; kafasını sallıyor, eliyle koluyla birtakım şeyler gösteriyordu. El-Madani önce Dianous'ya, sonra Tuareglere bir şeyler söyledi. Sonra ikisi de dönüp kampa doğru yürüdüler yorgun argın.

"Satılık iki develeri varmış. Ve hurma ve bisküvi."

"Bu bir hile" diye homurdandı el-Madani. "Onlara hiç güvenmiyorum."

"Ne hilesi? Söyledikleri şey ya vardır ya da yoktur. Eğer yoksa para vermeyiz. Eğer varsa alırız."

"Niçin vurmuyoruz onları?" diye homurdandı *tiraille-ur*'lerden biri. "Bindikleri develeri alırız."

"Ne işe yarar ki? Bize bundan fazlası lazım. Belki sonra daha çok şey satarlar bize."

"Pek fazla seçeneğimiz yok" dedi Paul omuzlarını kaldırarak, Dianous fikrini öğrenmek için ona baktığında. Tartışacak bir şey yoktu. Dianous'da keşif seferinin gümüşleri vardı hâlâ. Gümüş paraları saydı. Para yığını büyürken Paul bir ıslık çaldı.

"İki deve ile biraz yiyecek için çok para bu."

Dianous omuzlarını kaldırdı. "Fiyatları bu. Şu anda bizim için bu parayla yapılacak daha iyi bir şey biliyor musun?"

Dianous, Pobeguin ile el-Madani'yi parayla gönderdi. Tuaregler den biri uzaktaki küçük bir tepenin arkasına gidip gözden kayboldu ve hemen sonra, sırtına torbalar yüklenmiş iki hayvanı çekerek geri geldi. Pobeguin ile el-Madani develerle döndüler.

Pobeguin torbaları heyecanla açtı. Söylendiği gibi, torbalarda hurma ile bisküvi vardı ve hepsi, Vargla'da paketlendiği günkü gibi sıkıca ambalajlanmıştı.

Bunları görünce el-Madani alaycı bir tavırla güldü. "Tam da mavi şeytanlara göre bir iş" dedi. "Kendi yiyeceğimizi bize sattılar." Bu alaycı sözler boş midelerde kaybolup gitti. Adamlar yemeye başladı. Flup bile hurmalara burnunu sokup kaptı.

İki Tuareg uzaktan, aç adamların yiyeceklere saldırışını seyrediyordu.

"Tamrit'in tahmin ettiği gibi yaptılar" dedi biri. "Tuzağın bir ayağı tamam. Attici memnun olacak."

Garet el-Cenum, yani Şeytan Zirvesi'nin gölgesinden geçerlerken kayaların, alçak tepelerin üzerinden Flup'un havlaması yükseldi ve havlama sesi iyice yükselip, heyecandan çıl-

dırmış bir köpeğin çığlığına dönüştü. Başka bir ses, Paul'ün ne olduğunu anlayamadığı bir hayvan sesi daha vardı. Hızla koştu, el-Madani ile dört *tirailleur* de hemen arkasından geldiler. Paul umutsuzca her tarafa bakınıyor, sesin geldiği yeri bulmaya çalışıyordu; arazi ses konusunda birçok oyun oynuyordu. Bir dönemeci aştığında çok kötü bir şey görmeyi beklerken Flup'u bir yabaneşeğiyle burun buruna gördü; eşek anırıyor, Flup da onun karşısında sağa sola koşuyor, etrafında dört dönüyordu. Flup böyle bir şeyi daha önce hiç görmemişti ve korkusunu bir gürültü perdesiyle gizliyordu. Flup Paul'ü görünce koşup sahibini arkasına aldı ve cesareti de havlamasıyla birlikte yükseldi.

El-Madani geldi ve diğer *tirailleur*'lerle birlikte hemen hayvanın boynuna bir ip geçiriverdiler. Paul Flup'u sakinleştirdi ve kulaklarının arkasını kaşıdı hoşnut bir şekilde. "Kertenkeleden çok daha iyi bu" dedi, "gerçi o seni yakalamış olsa da."

El-Madani çevreyi gözden geçirdi ve zemini inceledi. Diz çökerek parmaklarıyla çakıllara ve kumlara dokundu. "Yine çıktı bunlar" dedi kendi kendine.

"Madani?"

"Yabancı bir *mehari*'nin izleri" dedi yaşlı *tirailleur*. "Bunları ilk önce sizi bulduğumuz gece görmüştüm. Sonra da dört yabani devenin yakınında gördüm." Kafasını salladı şaşkın bir halde. "Birisi niçin bize yardım etsin ki?"

Kampa dönerlerken Paul araziyi kendi başına inceledi ama hiçbir şey göremedi. Göremeyeceğini biliyordu zaten. *Demek hâlâ buralardasın. Hiç fark etmez. İnsanlar ölüyor, sense suya sabuna dokunmadan, yiyecekle rüşvet vererek idare etmeye çalışıyorsun. Lanet olsun sana Moussa! O kadar kolay değil bu iş!*

Eşeği akşam yemeği olarak pişirdiler.

İki gündür hiç su yoktu. Gözcülerden biri, yenilebilir kaktüslerin bulunduğu küçük bir alan buldu; oraya çöküp kaktüsleri küçük parçalara böldüler ve içindeki acı sıvıyı hırsla emdiler. Paul bunlardan birini Sandeau'ya vermeye kalktı ama Sandeau bilincini hemen hemen yitirmişti ve düşmesin

diye deveye bağlanmıştı artık. Anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı ve Paul'ün elini güçsüz bir şekilde sıktı. Başını ve ensesini koruyan örtü düşüp gitmişti. Devenin hareketiyle gömleği aşağı inip omzunun birini açıkta bırakmış ve saatlerdir güneş altında kalmıştı. Bir yangın yerine dönmüş derisi kıpkırmızı kabarcıklarla doluydu. Paul gömleği düzeltmeye çalıştı ve kumaşı Sandeau'nun yakasının içine tıktı. Eli kazara Sandeau'nun derisine sürtündü. Deriden bir parça kalktı ve altında bir kas açığa çıktı. Sandeau hiç farkında değildi.

İnsanlar konuşacak gücü bulduğunda konuştukları şey Amguid idi ve bundan başka bir şey pek konuşulmuyordu. Güneye giderlerken Amguid'den geçmişler ve şimdi de tekrar Amguid'e yaklaşıyorlardı. Paul orada, küçük bir derenin ve suyu güzel pınarların olduğu büyük bir vadi hatırlıyordu. Ama diğerlerinin hatırladığı bundan çok daha fazlaydı: Serin rüzgârlar ve hurma ağaçlarının üzerinde dolaşan kuşlar ya da su kanalları, suyun insana ferahlık veren sesi, lezzetli meyve ve sebzelerle dolu, sulak bahçeler. Paul biliyordu, bunların hepsi seraptı. Amguid'i Vargla'ya ilişkin anılarıyla karıştırıyorlardı. Hakim bile yapmıştı bunu.

"Amguid'de balık avlamaya gidelim patron. Orada balıklar yağlıydı."

"Amguid'de hiç balık hatırlamıyorum."

"Ah, tabii patron, güzel bir derede nefis balıklar vardı. Vahanın içinden geçiyordu dere. Hurma ağaçları vardı ve meyve satılan küçük bir de pazaryeri vardı. Allah Amguid'e binlerce bereket vermiş. Sen bu kadar dikkatsiz misin? Oradan kayısı aldık, şeftali aldık."

"Hayır. Dereyi hatırlıyorum fakat Amguid'de söylediğin diğer şeylerin hiçbirini hatırlayamadım."

"Senin hafızan zayıf demek patron. Ben gayet iyi hatırlıyorum."

Paul başını salladı sabırla. "Amguid'de kayısı falan yok Hakim. Ve balık da yok. Senin başına güneş geçmiş."

Hakim acı acı güldü. "Bu müthiş komik, patron. Güneş geçmiş, öyle mi?" Yüzü sertleşti. "Sen benimle alay ediyorsun.

Bir zamanlar iyi bir patrondun ama değiştin ve zalimleştin. Önce Salukileri aldın bizden. Şimdi de balıkları alıyorsun. Senden utanıyorum."

Paul bu küçük adamın gözlerindeki sisi neredeyse görecek gibiydi ama Hakim dönüp uzaklaştı. Kanlı ayaklarıyla topallaya topallaya, balıklar hakkında anlatacaklarını dinleyecek birini bulmaya gitti.

Bunun üzerine Paul kendini kötü hissetti. Bir rüyayı bozmak istememişti.

Öğleden sonra subaylar Amguid hakkında değişik bir fikir geliştirdiler. Sıcaktan felç olmuş bir halde oturmuşlar, çok kötü bir şeylerin olmasını bekliyorlardı.

"Gözcüler Tuareglerin hâlâ yakınlarda olduğunu, hızlarını bizimkine uydurduklarını söylüyor" dedi Dianous. "Yaklaşık iki yüz kişiler. Sizce ne yapmayı düşünüyor bunlar?"

"Bir şey planlıyorlar" dedi el-Madani. "Çok sakinler."

"Belki de sadece, bizim çekip gittiğimizden emin olmak istiyorlardır" dedi Pobeguin umutla.

"Aptal olmayın" dedi el-Madani sertçe. "Başka ne yapacaktık ki? Onların tarzı değildir bu. Size onların planını anlatayım. Onlar Amguid'i bekliyor. Açlık ve susuzluktan en zayıf düşeceğimiz anı bekliyorlar. Tezgâhlarını yapacakları yer orası. Bizi, hiç gücümüz kalmadığında savaşmak zorunda bırakacaklar."

"*Merde.* Neredeyse bitmiş haldeyiz şu anda zaten."

"Onların beklediği bu."

"Bence bir saldırıda bulunalım. Onlara gece saldıralım" dedi Paul yeniden dibi kazırcasına.

"Kapa çeneni" dedi Dianous.

Ertesi sabah üç Tuareg yine uzakta belirdi; konuşmak için bekliyorlardı.

"Bunlar aynı kişiler mi?" diye sordu Pobeguin.

"Nereden bileyim ki?" dedi Dianous, çavuşa sertçe. "Bütün bu şeytanlar birbirine benziyor. Madani'yi al yanına. Bak bakalım ne istiyorlar."

Pobeguin ile Madani düzlüğün ötesine doğru yollandı. Biraz sonra üç adamın karşısına geçip durdular. Pobeguin böyle dik bir açıyla yukarıya bakmaktan hoşlanmıyordu ama başka bir seçenek yoktu. Güneş Tuareglerin arkasından geliyor, onların görülmesini daha da zorlaştırıyordu. Pobeguin'in gözlerini kısması ve elini gözlerine siper etmesi gerekti.

"Biz size eziyet eden Kel Rela kabilesinden değiliz" dedi Tuareglerden biri. "Onların elinden çektiklerinizi duyduk. Böyle bir şey mazur görülemez. Onlar kötü insanlar. Biz de onlarla sık sık savaştık. Onların yaptığı şeylere ortak olmak istemiyoruz. Size yardım edeceğiz."

"Ne şekilde?" diye sordu el-Madani düşmanca bir tavırla.

"Bizde satılık hurma var. Size deve ve koyun da bulabiliriz. Belli bir fiyatla tabii. Biz yoksul göçebeleriz. Burada böyle değerli şeyleri bulmak kolay değil."

"Pekiyi fiyatınız nedir?"

Adam, daha önce ödedikleri kadar fahiş olmayan bir fiyat söyledi. "Komutanımızla konuşacağım" dedi Madani. Söylediklerini Pobeguin'e çevirdi.

"Ona bir iyi niyet gösterisi istediğimizi söyle" dedi çavuş.

Madani söyledi. Tuaregler aralarında sessizce konuştular. Bir tanesi bir *mehari*'nin sırtından ağır bir çuval çıkardı. Çuvalı *tirailleur*'ün ayağına attı.

"Bunu size, dürüstlüğümüzün bir işareti olarak veriyoruz; sizin şerefli insanlar olduğunuzu ve bize paramızı vereceğinizi biliyoruz. Yarın sabah Ayn el-Kerma Pınarı'na varacaksınız. Orada sizi bulup daha fazlasını getireceğiz."

El-Madani ile Pobeguin çuvalı yüklenip kafileye doğru yollandılar. Üç Tuareg onların gidişini seyretti.

"Senin çaldığın havayla çok güzel oynuyorlar" dedi Mehdi.

"Boynuna ip geçirene Allah daima ipi çekecek birini gönderir" dedi Tamrit.

Attici güldü. "Yarın çekeceğiz."

Aç adamlardan oluşan bir sürü, Pobeguin'in dağıtmasını beklemeden hurmaların üstüne çullandı. Açlık her türlü düzen görüntüsünü yok etmişti. Bağırarak verilen emirler,

adamların bir kulağından girip ötekinden çıktı. Yapışkan hurma kümeleri çuvaldan kapıldı. Adamlar birbirini itiyordu. Belkasim vahşi gibi hareketlerle en büyük payı kapmaya çalışırken, dirseğiyle başkalarının dişlerine çarpıp burunlarını yassıltıyordu. Herkese yetecek kadar hurma yoktu. Paul Sandeau için bir avuç kapmayı başardı ama kendisi için bir şey alamadan gitti. Flup'un o gece iyi avlanacağını umut ediyordu ama Flup kertenkelelerden bıkmıştı ve kargaşanın arasına dalmış, kendi payını kapmaya çalışıyordu.

Pobeguin bu keşmekeşi seyrederken, Tuareglerin insafına kalmış olduklarını büyük bir üzüntüyle fark etti. "Böylesine bir para hırsını hiç görmemiştim" dedi. "Şimdi bunlar kendi erzakımızı bize satarak bütün paramızı almadan rahat etmeyecekler. Rezil bir durum bu."

"Onları biz yediğimiz sürece niçin dert ediyorsun ki?" diye sordu Dianous.

Moussa çölde doğuya doğru yol alıyor, küçük kervanını sürebildiğince hızlı sürüyordu. Develere yiyecek ve su tulumları yüklenmişti. Bunları edinmek için İn Salah'a çılgıncasına bir hızla gitmiş, ancak *mehari*'sini dinlendirecek kadar mola vermişti. Oraya vardığında yağ kandilleri çoktan sönmüş ve kasaba kapalı kapıların ardında uykuya çekilmişti. Muhafızı uyandıramazdı; bu yüzden, kapının yanındaki duvardan tırmandı. Muhafız çok derin uykudaydı ve onun geçtiğini duymadı. Hemen kapıları vurmaya başlayıp insanları yataklarından kaldırdı ve gerek duyduğu şeyleri, pazarlık için zaman harcamadan satın aldı. Oradaki tüccarlar onu iyi tanıyordu ve pek fazla çene çalmadılar. Şafak sökmeden, hâlâ uyuyan muhafızın yanından geçip kapıdan çıktı ve gitti. Yolculuk sadece yedi gün sürmüştü. Rekor bir süreydi bu. Yine de, çok uzun sürmemiş olmasını diliyordu içinden. İnsanlar burada çabucak ölürdü.

Fransızların yoluna Amguid'in kuzeyinde ulaşmak niyetindeydi. Hep onların ilerisinde gidecek, develeri ve erzakı onların bulabileceği yerlere azar azar bırakacaktı. Vargla'ya kadar uzanan bir sağ kalma hattı döşeyecekti.

Alçak bir platoya vardı ve develerini zor bir yola soktu. Hayvanlar homurdanıyor, yürümüyor ve şikâyet edercesine bağırıyordu. Düşmemesi için dört kez inip hayvanların yüklerini düzeltmek zorunda kaldı. Zor bir gidişti. Lufti'yi Abalesa'ya gönderdiğine pişman oldu. Onun yardımı dokunabilirdi.

Tepeye vardıktan sonra bir dizi vadinin arasında yol almaya başladı. En gerideki deveye, deveden ziyade eşek kadar inatçı o hayvana bağırmak için döndü ve develerinin sırtındaki, sessizce çıkıp onun yolunu kesen adamları hemen göremedi.

"Sen tüccar olmuşsun demek ha, Moussa?"

Moussa birden durdu. Attici'nin arkasında on kadar İhaggaren vardı.

"Eğer bu seni ilgilendiren bir iş olsaydı sana cevap verirdim Attici" dedi Moussa sertçe. "Ama seni ilgilendirmediğinden, kibarca çekil. Yolumu kapatıyorsun."

"Fransızlar benim işim" diye yanıtladı Attici hiç kımıldamadan. "Seni, güneye dönmen ve sana ait olmayan işlerden uzak durman konusunda uyarmıştım. Bu develere yüklenmiş erzaklar Fransızlar içinse, sanırım sen kendini kaybetmişsin. Tekrar söylüyorum; *tobol*'u taşıyan benim."

"Şerefimizi düşünen de benim."

"Zateb, Mastan! Alın şu hayvanları." Tuareglerden ikisi hemen hareketlendi. Moussa büyük kılıcını çekti. "Durun orada. Sizinle bir kavgam yok." Adamlar bir an tereddüt edip sonra ilerlediler ve Moussa'yı kuşattılar. Birçok kez gördüğü, klasik bir manevraydı bu. Ne ileriye gidebiliyordu ne de geriye. Böyle bir şeyin olmasına izin verdiği için kendine lanet okudu, gerçi bunu önlemek için, birilerini öldürmekten başka yapabileceği bir şey de yoktu. Kıskıvrak kuşatılmıştı hemen. Onlara dik dik baktı kılıcı hazır bir halde, fakat onu çepeçevre kuşatmışlardı.

Bir tanesi hemen arkasına gelip durdu ve onun ile yük develerinin arasına girdi. Mızrağını iki eliyle tutup sopa gibi savurdu. Moussa bunu hissedip kılıcını kaldırdı ama geç kalmıştı. Devrilip *mehari*'sinden aşağı düştü. Taka, başlığının altında deli gibi çığlık attı.

İhaggarenler, bilincini yitirmiş adamın üstüne basmasınlar diye *mehari*'lerini hafifçe geri çektiler. Moussa'yı hepsi tanıyordu. Bu Fransız meselesinde kendini kaybetmişse de, kimse ona bir zarar vermek istemezdi.

Attici, Moussa'yı bu işten uzak tutmanın en iyi yolunu hesaplamıştı. "Bir tek kendi *mehari*'siyle, iki gece yetecek su bırakın. Hiç yiyecek bırakmayın. Şahini gölgede kalsın, yanında suyuyla. Kalan her şeyi alın."

Moussa yeniden erzak alıp dönünceye kadar tüm Fransızlar ölecekti.

Ayn el-Kerma Pınarı'na yarı yürüyerek, yarı sürünerek vardılar. Kazılmaya gönülsüz toprağı bitkin parmaklarıyla tırmalayarak suya ulaşmaya çalıştılar. Adamlar kendi payları için birbiriyle tartıştı ve *guerba*'lar yavaş yavaş doldu. Develere boş verildi. Onlar daha bekleyecekti. Herkese içecek su verilmesi saatleri buldu.

Şafak sökmeden, *tirailleur*'ün bildik sesi Müslümanları namaza çağırdı. Paul, Flup'un ona burnuyla dokunduğunu hissetti; hayvan okşanmak istiyordu. Yattığı yerde yana dönüp gözlerini açtı. Gözleri loş ışığa alışınca donup kaldı birden. Uzakta mızraklar, türbanlar, *mehari*'ler ve Tuareglerden oluşan uzun ve kötü niyetli bir sıra gördü; uyuyan kampı seyrediyorlardı.

"*Tuaregler!*" diye bağırdı fırlayıp ayağa kalkarken.

Kamp büyük bir gürültüyle canlanırken, adamlar tüfeklerini kavrıyor, bağırarak emirler veriliyordu. Tuareglerden oluşan sıra hiç kımıldamadı.

"Dianous, bu bizim şansımız" diye bağırdı Paul. Heyecanla işaret etti. "Bak neredeler! Savunmasız vaziyetteler. Çabuk hareket edersek yüksekte mevzilenebiliriz, orada, şu tepede! On beş adam şurada, on beş adam orada, geri kalanlar burada! Onları çapraz ateşe tutarız. Onları haklayamasak da en azından zarar veririz ve geri çekilmek zorunda bırakırız! Çabuk olmamız lazım!"

Dianous sanki hiçbir şey duymamış gibi davrandı. Paul'ü bir kenara itti. "Pobeguin! Adamları savunma vaziyetine sok. Ateş hatlarını kur."

Pobeguin hatları oluşturmaya çalışırken Tuaregler sessizce hareketlendi ve yerlerinden ayrılıp kuzeye doğru sürdüler. Hemen ardından, hepsi gözden kayboldu.

"Gördün mü?" dedi Dianous eliyle göstererek. "Hiçbir şey yapamazdık zaten. Bir şey yapmak için çok geçti. Bizim silahlarımızın karşısına çıkmak istemiyorlar. Burada savaşmak istemiyorlar." Zafer ile şüphe karışımı bir duyguyla söylemişti bunları. Kendisini destekleyecek birilerini aramak için sağa sola bakındı. El-Madani bakışlarını başka tarafa çevirdi. Pobeguin meşguldü. Brame ile Marjolet boş boş bakıyordu.

"Elbette bizim silahlarımızın karşısına çıkmak istemiyorlar" dedi Paul. "İşte bu yüzden silaha sarılmamız gerekiyor zaten." Sinirliydi, ne yapacağına karar vermekte zorlanıyordu. *Tirailleur* Mustafa bin Cardi'nin söylediklerini hatırladı. *Sizinle gelmeye, erkek gibi dövüşmeye hazırız. Sizin emirlerinize itaat etmeye hazırız.*

Bu bir isyan olurdu. Ama hayatta kalmanın tek yolu buydu belki de. Artık emindi, Dianous asla savaşmayacaktı; kaçacaktı sadece.

O sırada güneybatıda üç *mehari* göründü.

"Dünküler bunlar" dedi Dianous onların yaklaşmasını seyrederken. "Adamlardan emin değilim ama develerini tanıdım." Tuaregler ağır çuvallar taşıyordu ve pınara geldiler. Çuvallar küt diye yere atıldı ve bir toz bulutu kalktı.

"El-Madani!" diye bağırdı Dianous. "Paralarını ver! Koyunları sor!"

El-Madani ile Pobeguin onları karşılamak üzere ağır ağır yürüdüler.

"Söz verdiğiniz koyunlar ve develer ne oldu?" diye sordu Madani, Pobeguin hurmaların parasını verirken.

"Kel Rela Tuaregleri şu an çok yakındalar" dedi içlerinden biri. "Sayıları çok fazla ve bizden çok güçlüler. Bugün öğleden sonra yine geleceğiz, onlar gittikten sonra." Paralarını aldıktan sonra sürüp gittiler.

Adamlar hurma çuvallarına saldırınca *tirailleur*'lerin safları bozuldu. Yine çuvallar yırtılarak açıldı, eller koyu renkli

tatlı yığına delirmişçesine daldı. Bu kez yeterli hurma vardı, herkese bol bol yeterdi ama bu durum, istifçiliği ve kavgaları önlemeye yetmedi. Belkasim yine gözleri morartarak, burunları kanatarak torbasını doldurdu. Flup hareket halindeki ayakların arasındaydı hep; yere düşen parçaları topluyor, aç kurt gibi yutuyordu.

Paul kaynaşan açgözlüler kalabalığına baktı ve kendi payı için beklemeye karar verdi. Midesi öylesine küçülmüştü ki, birkaç dakikanın hiçbir önemi yoktu. Tuareglerin bir hile planlamadıklarından emin olmak için kampın çevresinde dolaşmaya karar verdi. El-Madani de aynı şeyi düşünmüş, öteki taraftan yürümeye başlamıştı. Şamba devecilerin birçoğu kımıldamadan oturuyor, yiyecek için vahşi köpekler gibi dalaşan insan sürüsünü seyrediyordu somurtarak. Dianous, Brame ve Marjolet bir ateşin başında, yumuşasın diye hurmalarını kaynatıyordu. Pobeguin Sandeau'ya hurma yedirmeye çalışıyordu.

Paul ile el-Madani turlarını tamamladılar ve kampın öteki tarafında, pınar ile Tuareg kuvvetlerinin durduğu yerin arasında bir yerde karşılaştılar. Arkalarına siper yapacak bir kayanın gölgesine oturdular.

"Bu tuhaf" dedi Paul. "Hemen şu tepenin ardındaki Tuaregler bizi öldürmek derdinde; diğer Tuareglerse bize yiyecek satıyor. Bunu hiç anlayamadım."

"Burası anlamanın yeri değil" dedi el-Madani.

Paul onun ne demek istemiş olabileceğini düşündü. El-Madani *tirailleur*'lerin en deneyimlisiydi, en saygınıydı. Güveniyordu bu adama. Paul, komutayı Dianous'nun elinden almaya kalkışırsa el-Madani'nin nasıl davranacağını öğrenmek istiyordu. Diğerleri de onun peşinden gelecekti çünkü.

"Mustafa bin Cardi geldi bana" diye söze başladı Paul. El-Madani kaşlarını kaldırdı ama bir şey söylemedi. "Mustafa, o anda nizama aykırı olduğunu düşündüğüm bazı şeyler söyledi; Tuareglerle savaşmamakla hata ettiğimiz konusunda. Dedi ki..."

Paul sözlerini bitirme fırsatı bulamadı. Silah sesleri duyuldu. İnsanlar bağırıyordu. Paul ile el-Madani ateş etmeye hazır

bir halde hemen ayağa kalkmışlardı. Bir saldırı göreceklerini sanarak kampa baktılar. Görünürde Tuareg falan yoktu. Ama bütün kamp çıldırmış gibiydi sanki. Herkes çığlık atıyor, dans ediyor, yüzünü gözünü tırmalıyor, gömleklerini yırtıyor, birbiriyle dövüşüyordu. Paul, Dianous'nun ateşin etrafında deli gibi koşturmasını, tüfeğiyle havaya ateş açmasını gözlerine inanamayarak seyretti.

"Nedir Tanrı aşkına bu..." Paul, el-Madani'ye şaşkın şaşkın baktı.

El-Madani koşmaya başladı; ilk başta yavaş koşaken, birden her şeyi anlayınca hızlandı. "Bunu düşünmeliydim *vallahi!* Tuaregler sonunda saldırdı işte bize. Onların *efeleleh* dediği bir bitki bu. İtüzümü. Hurmaları zehirlemişler."

İkisi birlikte, kâbusa doğru koştular.

Hakim çığlıklar atıyor, deli gibi çırpınıyordu. Paul'ü tanımadı ve insanüstü bir güçle onu bir kenara itiverdi. Kendini ateşin üstüne atarak böğürmeye, saçlarını yolmaya başladı. Paul çaresizliğin verdiği heyecanla onu çekti ve giysisinin yanan yerlerine ayağıyla bastı. Hakim, ayağa kalkmaya çabalayan, devinip duran kollardan, bacaklardan oluşmuş, dumanlar tüten bir telaş yığınıydı. "Şeytan!" diye bağırdı boğulurcasına, boğuk ve pek anlaşılmaz bir sesle. "Orada! Şurada! Ona erişmem lazım!" Ateşe doğru saldırdı yine. Paul ona vurup bayılttı. Bir denkten ip koparıp hemen ayaklarını bağladı.

Bazı *tirailleur*'ler çöle doğru kaçıp gözden kayboluyor, koşarken giysilerini yırtıyor, içlerindeki ateşi serinletmeye çalışıyordu. Paul bir tanesini durdurdu, sonra bir tanesini daha durdurdu, ama hiçbirinde muhakeme diye bir şey kalmamıştı. Çıldırmış, isterik bir hale gelmişlerdi. İç çekerek ağlıyor, inliyorlardı. Paul onlara vurdu ve seslerini kestiler. El-Madani Dianous'nun üstüne çullanmış, elinden silahını almıştı. Pobeguin ağzına kum dolduruyordu. İki subayın da bağlanması lazımdı.

Yarbayın emir eri Brame biçimsiz bir yürüyüşle, çarpık daireler çizerek dönüp duruyordu. Paul'e bir şey söylemeye kalktı ama geğirdi sadece. Sonra deli gibi güldü; ağzının kenarla-

rında köpükler vardı. Paul onu omzundan tutup sarsarak sakinleştirmeye çalıştı. Brame'ın yüzünde bir dehşet belirdi. Çöl ifritleri ve canavarlarıyla dolan gözleri korkunç bir hal almıştı. Paul ona bir tokat attı. Brame küt diye yere düştü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Paul bir ip almak için döner dönmez Brame onun üstüne saldırdı. Çığlık atarak, anlaşılmaz bir şey söyledi ve Paul'ün sırtına bir taşla vurdu. El-Madani birden ortaya çıkıp Brame'ın ellerini tuttu, Paul de onu bağladı.

Paul, delirmiş bir dünyanın alevlerini söndürmeye çalışarak kampta dönüp duran bir dervişti sanki. Umutsuzca, bir yardım arıyordu. Hurma yememiş sağlam adamlar korkudan sinmiş, oturuyordu. Paul onlara bağırdı ve sonra içlerinden birine, felç halini kırmak amacıyla, şiddetle vurdu. Bu darbe onların korkusunu dağıtmıştı sanki ve sonunda harekete geçmeye başladılar. İçlerinden dördünü, Tuareglerin saldırma olasılığına karşı, nöbetçi olarak gönderdi. Bazıları koşup, pınardan biraz daha su çıkarmaya gitti. Birkaçı, zehirlenen adamları bağlamada kullanılmak üzere, giysileri şeritler halinde yırtmaya başladı. Geri kalanlar, kampın her tarafında sendeleye sendeleye çılgın gibi dans eden kudurmuş kurbanları zapt etmeye koyuldu.

Tirailleur'lerden biri bir diğerine sopayla vurup öldürmeye kalktı, sonra tüfeğini kendisine çevirdi. Adamlar yerde hıçkırarak ağlıyor, kimisi tüfeğine sarılıp bağrına basıyor, kimisi de top gibi kıvrılmış bir halde yatıyordu. Şambalardan biri kuyuya balıklama atlayıp boğuldu. Paul emirler verip ortamı sakinleştirmeye çalışırken düşünecek zaman bulamıyor, karşılaştığı şeylere tepki veriyordu sadece. Yarım saat içinde, en kötü durumdakiler sıkıca bağlanmış, öğürüp duran, acı çeken insanlar bir sıra halinde yan yana yere dizilmişti. Bağlarından kurtulmak için mücadele ediyor, yalnızca kendi gözlerine görünen şeytanlara bağırıyorlardı. Karınları şişmişti ve nefes alırken göğüsleri zorlanıyordu. Ciltleri sıcak ve kıpkırmızıydı, gözbebekleri büyümüştü. Bir tek Sandeau sessizdi. Derin nefes alamıyor, boş boş bakıyordu. Kolları bacakları zaman zaman hafifçe seğiriyordu.

Hakim ayıldığında her tarafı yanıyordu. Çırpınıyor, başını bir o yana bir öteki yana savuruyordu. Paul onu yatıştırmaya çalıştı ama Hakim onu hâlâ tanımıyordu. Yüzünü ve boynunu kıpkırmızı bir leke kaplamıştı. Karnı şişmişti. Paul ona su vermeye çalıştı ama suyu yutamadı. Gırtlağına kaçan sudan nerdeyse boğulacaktı. Gözlerini açtı ve panikledi. "Kör oldum, kör oldum!" diye bağırdı. Bağlarından kurtulmak için şiddetle çırpındı. Paul'ün onun için yapabileceği hiçbir şey yoktu.

Paul bunlarla meşgulken, kamptan gelen sesler de yakasını bırakmıyordu. Kimileri inliyor, kimileri bağırıyordu. "Ölmek istiyorum" diye yalvarıyordu Mustafa bin Cardi dişlerini sıkarak. "Öldür beni, öldür beni ey merhametli Allahım, al benim canımı hemen. Beni bırakma. Ölüm ver bana. Ne olur! Ölüm ver hemen!" Paul kulaklarını bunlara kapamaya çalıştı. Başka birine yardım etmeye gitti. Az sonra Mustafa'nın sesi kesildi. Paul oraya bir göz attı. Başka bir *tirailleur* de bu duruma dayanamamış, tüfeğinin dipçiğiyle Mustafa'ya, sesi kesilinceye kadar vurmuştu.

Paul yapabileceği her şeyi yaptıktan sonra bitkin bir halde yere yığıldı. Ve birden korkunç bir düşünce geldi aklına. Ayağa kalktı, kamp boyunca hızlı hızlı yürüyerek, bağlanmış kurbanların yanından, hayalet görmüş gibi korkmuş, alçak bir sesle konuşan sağlam adamların önünden geçti. Paul her yere bakıyor, umutla aranıyordu.

"Flup!"

Paniğini belli etmemeye çalışıyordu. Karşılık yoktu. İçinde bir boşluk, feci bir korkudan kaynaklanan bir düğüm vardı.

"Flup!" *Merde,* nerdeydi bu hayvan?

Adamlara, yalvarırcasına baktı. Kimileri omuzlarını kaldırdı, kimileri de başlarını salladı olumsuz anlamda. Daha hızlı koştu kuyuya ve hemen ötesindeki kayalara doğru. Hiçbir şey yoktu.

"Flup!"

Ve o sırada gördü.

Flup kampın dışına, düzlüğe çıkmıştı. Serinlemek için bir gölge bulmaya çalışmıştı herhalde. Çok fazla gidemeden yıkı-

lıp kalmıştı. Ondan sonra arka bacaklarını sürükleyerek ilerlemiş ve yerde geniş bir iz bırakmıştı. Sonra ön ayakları da durmuştu. Paul yanına vardığında hareket etmiyordu. Gözleri açıktı ama yaşam yoktu gözlerinde.

Paul dizlerinin üstüne çöktü ve Flup'un başını yavaşça kucağına aldı. Öne arkaya sallanarak ve yavaşça konuşarak köpeğin altın rengi tüylerini okşadı. Ve sonra, iç burkan çığlığı yükseldi Ayn el-Kerma Pınarı'nın üzerinde.

Efeleleh etkisini gösterir ve darmadağın olan Fransız kafilesi cehennemi yaşarken, Tuaregler uzaktaki bir tepenin üzerinden sessizce seyrediyordu. Attici'nin emriyle, saldırı kabilinden bir hareket olmayacaktı. Doğru zaman çok yakında gelecekti ama şu anda Attici'nin niyeti, zehir çorbasını çölde hafif hafif kaynamaya bırakmaktı.

Birçok Tuareg çok rahatsız olmuştu. Tahir güneye dönmek üzere devesine doğru yürüdü. "Zehirlemek İhaggarenlerin tarzı değildir" dedi. "Moussa haklı. Bu hiç şerefli bir şey değil."

"Git öyleyse" dedi Attici, omuzlarını kaldırarak. Tahir'e de, onun peşinden giden on kişiye de kalmalarını emredemezdi. İtiraz etmek haklarıydı. Bu işi bitirecek bir sürü cesur adam kalacaktı elinde.

Attici, tepenin Ayn el-Kerma'ya yakın tarafına yürüdü. Orada, Tamrit ve Mehdi'yle birlikte durup baktılar. "Barbarlar ikinci darbeyi yiyor" dedi. "Dünya, peçelilerin gücünü çok yakında öğrenecek. Ahitagel buna sevinecek."

Mehdi dinlemiyordu. Gözleri hâlâ, köpeğin hareketsiz bedeninde ve yanına diz çökmüş adamdaydı.

Mehdi gerçekten etkilenmişti.

Yazık olmuştu, o köpeğe.

Paul sendeleyip dizlerinin üstüne düştü. Kasları titriyor, ağrıyordu. Zorlu bir gece yürüyüşü yaparak Amguid'e varmaya çalışıyorlardı. Paul, zaten haddinden fazla insan yüklenmiş develerin üzerinde yer kalmadığından, Hakim'i sırtında taşıyordu.

Sandeau ölmüştü. Adamın bedeni iplerden kurtulup da devenin böğründen aşağı sarkıncaya kadar kimse fark etmemişti bunu. Doğru dürüst bir mezar kazacak ne zaman ne alet ne de güç vardı. Paul onun üzerine avuçlarıyla, elleri kanayıncaya kadar kum attı. Gözyaşı dökemeyecek kadar hissizleşmişti.

"*Je suis désolé*"* diye fısıldadı. "Keşke daha çok şey yapabilseydim Sandeau. Üzgünüm, dua bilmiyorum."

Dianous ile Pobeguin'in aklı az çok yerine gelmişti, ancak kendi başlarına yürüyebilecek durumda değillerdi. Brame ile Marjolet birbirlerine tutunup tüfeklerine sımsıkı yapışarak, yarı şuursuz bir halde, sendeleye sendeleye yürüyorlardı. "*Efeleleb*'in etkisi uzun sürer" dedi el-Madani. "Günlerce tam anlamıyla kendilerine gelemeyecekler."

Kafiledekiler perişan bir haldeydi; yıkılmışlar, moralleri sıfıra inmişti. Yürüyüşe geçmeden önce yeterince dinlenecek vakit olmamıştı. Beş kişi kaybolmuş yahut ölmüştü. Otuzdan fazla kişi umutsuz bir şekilde hastaydı. Zehir yüzünden, iki gün sonra bile neredeyse deli gibi hâlâ anlaşılmaz sözler söylüyorlardı. Çekilerek ya da sürüklenerek götürülmeleri gerekiyordu. Paul, *tirailleur*'lerin birkaç kez, tüfeklerini atarak yürüyüş sırasında kendilerini savunmasız bıraktıklarını görmüştü. Bazıları *efeleleb*'in neden olduğu sersemlik yüzünden silahını unutmuş, diğerleriyse, pes etmeye başladıklarından ötürü silahlarını bırakmıştı.

"Ne fark eder ki?" diye sordu bunlardan biri, Paul azarlayınca. "Bir şeytana karşı silah ne işe yarar ki? Göremediğiniz şeyi nasıl vurursunuz? Ölmeyen bir şeyi nasıl öldürürsünüz?"

Paul öfkelenmişti. Tabancasını çekip *tirailleur*'ün suratına doğrulttu. "Silahınızı düşman bize karşı kullansın diye bırakacaksınız ha?" Sesi çok uzaklardan bile duyuluyordu. Tüfeğiyle havaya ateş etti. Kafile şok olup durdu birden. Teğmen deVries'yi hiç kimse böyle görmemişti. Diğerleri gibi çıldırmıştı sanki.

* Fr.: Üzgünüm. (ç.n.)

"Karşımızdakiler şeytan falan değil! Bu adamların doğaüstü bir gücü yok! İlkel vahşiler bunlar, anladınız mı? *Kurşunlar öldürür onları!* Bundan sonra, silahını bırakan ilk kişiyi vuracağım! *Anladınız mı?*" *Tirailleur*'ler uysalca başlarını salladılar ve silahlarını yerden aldılar.

Savaş, el-Madani'nin dediği gibi Amguid'de geldi.

İlk önce, pınarın batı tarafını çevreleyen yüksek bir sıra halindeki kum tepelerini gördüler. Onların ötesinde Tassili tepeleri, tuhaf şekillerden ve gizemli kumtaşlarından oluşan bir plato vardı. Engebeli ve güzel bir yerdi. Kafile uzun bir sırtın tepesine vardı, bundan sonrası derin bir vadiye dimdik iniyordu. Vadinin dibinde, hep varmayı hayal ettikleri dere vardı. Ve *mehari*'lerinin sırtındaki Tuaregler kafile ile derenin arasında uzun bir hat oluşturacak şekilde dizilmiş, yolu kesmişlerdi.

Paul Hakim'i yere bıraktı. Hakim homurdandı ama şuuru hâlâ yerine gelmemişti. Paul Tuareglere dürbünüyle baktı. Göğsünün sıkıştığını hissetti. Karşısındakiler düşmandan öte bir şey, bir nefret simgesi haline gelmişti. Fırlayıp gitmek, onların hepsini kendi başına gebertmek, her birini tek tek öldürmek, onlarınki kadar korkunç bir katliam yapmak geldi içinden. Kendini sakinleştirmeye çalıştı.

"Karabinaları var" dedi Dianous'ya, teğmen gelip yanına çöktüğünde. "Ama fazla değil. Savunma bakımından berbat bir konumdalar. Onları haklayabiliriz."

"Çok fazlalar" diye fısıldadı Dianous; konuşamayacak kadar güçsüzdü. "İntihar olur."

Paul patladı. "Sen bunlardan korkmayı ne zaman bırakacaksın Tanrı aşkına? Silahını atan *tirailleur*'lerden hiç farkın yok senin! Niçin gidip teslim olmuyorsun? Niçin ölmeyi bekliyorsun savaşmayacaksan eğer? Ne biçim erkeksin sen? Korkağın tekisin!"

Dianous kıpkırmızı kesilerek saldırganlaştı, Paul'e vurmaya kalktı fakat ıskaladı ve yere düştü halsizce. "Senin yetkin yok" dedi soluk soluğa. "Emirlere itaat edeceksin Teğmen

deVries. *Arkandakilere bak.* Bu adamlar savaşacak halde değil. Yarı ölü zaten bunlar. Hiçbir şeyleri kalmamış."

Paul, arkasında, yamaç boyunca dizilmiş adamlara baktı. Sadece yirmi kişi sağlamdı; bunun da sadece on ikisi silahşordu. Ama Paul yine de başka bir seçenek göremiyordu.

"Başka bir seçeneğimiz yok artık Dianous. Burada savaşmamız gerek, yoksa kesinlikle öleceğiz."

Dianous başını salladı yine. "Sana beklemeni söyledim. Onların yaptığına bak."

Paul kararını vermişti. "Beklemekten bıktım" dedi ve geriye doğru sürünmeye başladı.

"Ben de tartışmaktan bıktım" dedi Dianous. Elini sabit tutamıyordu ama tabancası Paul'ün kafasına dönüktü. "Benim emrettiğimin dışında bir şey yaparsan seni buracıkta vururum."

Attici eliyle işaret verdi ve ilk İhaggaren dalgası gürleyerek saldırıya geçti; elli savaşçı, çığlıklar atarak kılıçlarını, kalkanlarını sallıyor, develeri böğürüyordu. Bu gürültüyle, vadinin gömüldüğü sessizlik yok oldu birden. Ellerinde sadece ortaçağ silahları bulunmasına karşın ürkütücüydüler.

Fransız hattında *tirailleur*'ler organize olmaya, ateş etmek için dikkatlerini toplamaya çalışıyordu. El-Madani öne arkaya koşuyor, bağırarak emirler veriyordu. İlk önce gelişigüzel ateş eden adamlar daha sonra, aldıkları eğitim devreye girdikçe daha düzgün ve disiplinli bir şekilde ateş etmeye başladılar. Tüfekleri vadide gümbürdüyordu. Paul ile Dianous saldıran savaşçılara ateş etmeye başladılar; aralarındaki tartışmayı unutmuşlardı. Paul bir Targui'yi vurdu ve adam *mehari*'sinden düşerken bir heyecan dalgası hissetti. Tekrar ateş etti, ıskaladı, sonra tekrar ateş etti ve birini daha düşürdü. Kanı bu heyecanın ateşiyle hızlandı; elleri hiç titremiyordu ve bitkinliğini unutmuştu.

Saldıran Tuaregler Gras tüfeklerinin korkunç ateşi karşısında çabucak yenildi. On-on iki tanesi düşünce diğerleri alelacele geri çekildi. Vadi toza ve gürültüye boğulmuşken Tua-

regler hemen yeniden organize oldular ve tekrar saldırdılar. Ön taraftan yeni bir saldırıyla çullanırlarken, diğer bir grup da sessizce yandan sokulup, gafil avlanan *tirailleur*'lere mızrak ve bıçaklarla saldırdı. Adamlar bağırıyor, ölüyordu. Bu çatışma, vahşi saldırılar ve ölüm fırtınalarının arasına serpiştirilmiş sessiz kesintilerle dört saat sürdü.

Tüm bu süre boyunca, Tuareglerin silahları dikkat çekici bir şekilde suskundu. "Cephaneleri yok herhalde" dedi Dianous.

Sessizliklerden birinde Attici eliyle işaret etti yine. Vadinin diğer tarafındaki bir tepenin üzerinden bir esir, yanında bir savaşçıyla ileriye doğru yürüdü. İki cephedekiler de ipnotize olmuş gibi durmuş, bu sahneyi seyrediyordu.

"*Mukaddim*" dedi *tirailleur*'lerden biri nefes nefese. "Hâlâ yaşıyor."

Esir diz çöktürüldü. Başındaki deri torba çıkarıldı. Parlak ışıkta gözlerini kısarak etrafına bakınıyor, manzarayı algılamaya çalışıyordu. Olacakları anlamış gibiydi ve huzurlu sesiyle okuduğu dua uzaktan duyuluyordu. Arkasındaki Targui kocaman kılıcını havaya kaldırdı, kılıcı iki eliyle *mukaddim*'in kafasının üzerinde tuttu ve sonra sert bir hareketle indiriverdi. Kutsal adam vadinin aşağısına doğru devrildi. Tacenut'ta alınan diğer esirler ileriye çıkarıldı ve bağırarak isimlerini söylemeye zorlandılar. Bağırdılar, kafalarını salladılar ve kılıcın önünde korkuyla eğildiler. O cehenneme, bununla karşılaşmak için katlanmışlardı. Teker teker kelleleri kesildi ve uçurumdan aşağı düştüler.

"Aman Tanrım" dedi Dianous, sersemlemiş bir halde; nihayet uyanmıştı. Ayağa kalkıp ileriye doğru yürüdü ve dönüp arkasındakileri de başıyla çağırdı. Bu görüntüyle dehşete kapılan diğerleri de kalkmış ve şimdi tüm Fransız kuvveti saldırmak için hareketlenmişti. Attici'nin beklediği de buydu. Kayaların arasında çeşitli yerlere gizlenmiş ve gün boyu sessiz kalmış Tuareg tüfekleri ateşlendi. Başından vurulan Dianous düştü. Önce Brame ve hemen ardından da ona yardım etmeye

çalışan Marjolet öldü. Sıradaki Şambalar ve bazı *tirailleur*'ler düştü. Kalan Fransız tüfekleri ateşe şiddetle karşılık verse de pek bir etkisi olmadı. Tuareg savaşçılar iyi gizlenmişti ve başarılarından ötürü çığlık attılar.

Attici kıs kıs güldü; son sürprizi tamamdı.

Güneş, altın dağlar gibi parıldayan kum tepelerinin ardında batıyordu. Pembe bulutlar doldurdu göğün batı tarafını; güneşle tutuşmuş küçük pamuk parçalarıydılar sanki. Işıl ışıldılar; düş gibi, esrarengiz bir parıltıya boğdular Amguid'i. Paul'ün hayatında gördüğü en güzel günbatımıydı bu.

Yere yığılarak oturdu bitkin bir halde. Ölüleri sığ mezarlara gömme işini bitirmişlerdi. Hakim'in mezarını bizzat kendi kazmış, yardımcısının ufak tefek cesedini kaldırıp taşların arasına nazikçe, yüzünün İslam kuralına göre doğuya bakmasına dikkat ederek yerleştirmiş, kum ve toprakla kapadığı mezarın üstünü taşlarla örtmüştü. Hakim savaş başladığında yaşıyordu, fakat öğleden sonra bir ara ya ateşten ya da zehirden ötürü, kimse fark etmeden ölmüştü. Paul onun öldüğünü ancak, su vermeye gelince görmüştü.

Savaştan sonra Fransız mevzilerinde sürünerek dolaşmış, durumlarını değerlendirmeye çalışmıştı. Toplam olarak on sekiz adam ölmüştü, geriye kalan otuz üç kişi de zaten yarı ölü haldeydi. Paul kendini çok yalnız hissetti. Fransızlardan bir tek o ve Pobeguin sağ kalmıştı ve Pobeguin'in de aklı başında değildi.

Her şey ona bağlıydı şimdi.

Amguid saatlerdir sessizdi. Tuaregler hâlâ oradaydı ama kendilerini göstermiyorlardı. Dağılıp gözden kaybolmuşlar, bekliyorlardı. Paul kendi durumlarını inceleyip, iki taraf arasındaki uzaklığı ve farkı hesapladı. İstemese de aynı sonuca vardı. Fırsat kaçmış, korkaklık, beceriksizlik, zehir ve düşmanlarının korkunç kurnazlığı yüzünden yitirilmişti.

"Pınara ulaşamayız" dedi el-Madani'ye, karamsar bir tavırla.

Yaşlı savaşçı başını sallayarak onayladı. "Bence de. Yaklaşık elli tane şeytan ölüsü saydım ama hâlâ sayıca bizim beş katı-

mız kadarlar. Suları ve yiyecekleri var. Sonsuza kadar bekleyebilirler. Bizim buranın etrafından dolaşarak gitmemiz lazım. Yola devam etmemiz lazım."

"Bundan sonra ne yapacaklar sence?"

El-Madani biraz düşündü. "Yanılıyor olabilirim ama bence, bizimle işleri bitti Teğmenim. Bizi taciz etmek için arkamızdan birkaç adam gönderebilirler, ama burası toprakların en kuzey sınırı. Buradan öteye gitmeleri gerekmez. Bize kapıyı gösterdiler. Onların başladığı işi çölün sürdüreceğine güveniyorlar. Eğer içimizden birileri sağ kalıp Vargla'ya varır da olanları dünyaya anlatırsa onların adına çok daha iyi olur."

"Sanırım çöl için düşündükleri doğru." Paul, neyle karşı karşıya oldukları konusunda yanılmıyordu. Tacenut'taki katliamdan beri ancak üç hafta, bir ömür gibi gelen bir üç hafta geçmişti ve Vargla'ya giden yolun yarısına bile varmamışlardı henüz.

"Amguid'e varamazsak ayıp olur *vallahi*" dedi el-Madani özlemle. "Orada balık yemeyi bekliyordum."

Paul ona ters ters baktı. "Orada balık falan yok, el-Madani. Bu saçmalığı Hakim söylemişti bana. Sen de başlama şimdi." Paul, el-Madani'nin de kafası gitmeye başlarsa kendisinin mahvolacağını biliyordu.

"Elbette var Teğmenim. Böyle bir şeyi niçin uydurayım ki? Güneye giderken gözümle gördüm onları. Sanırım herkes gördü. Sizin gözden kaçırdığınıza inanamıyorum."

Paul *tirailleur*'ün gözlerine uzun uzun baktı. El-Madani gerçeği söylüyordu.

Paul'ün bakışları Hakim'in mezarına kaydı. Önemsiz bir şeydi belki ama, şimdi eskisinden daha kötü hissetmeye başlamıştı kendisini. *Sen değiştin ve zalimleştin,* demişti Hakim. Sahra'nın ortasındaki lanet olası balıklar yüzünden ona küs ölmüştü.

Gece yarısı yola çıktılar; en güçsüzleri kalan develere yüklediler, diğerleri develerin arkasında, çabalayarak yürümeye koyuldu. Tüm gece boyunca ve ertesi gün, yiyeceksiz ve susuz, bir kerecik bile durmadan yürüdüler. Tuaregleri sık sık gör-

düler; peşlerinden geliyorlardı ama mavi adamlar tüfek menzilinin epey dışında kalıyor ve onlara dokunmuyordu. İkinci gece bir saat dinlenip yola devam ettiler. Yürüyüş hızlarında hiç umut yoktu; güçsüz bedenleri ile zaman ve çöl arasında bir yarıştı bu.

Paul Vargla'nın ne kadar uzakta olduğunu hatırlamaya çalıştı. Hatırlayamadı. Güneye yaptıkları yolculuk hakkında hatırladığı her şey birbirine karışmıştı. Kendinde güç bulduğunda el-Madani'yle konuşmaya çalışıyor, ama konuşmak nem ve güç kaybına yol açıyordu. Kısa bir süre sonra, sadece homurdanmalarla yetinmeye, sonra homurdanmalar da fazla gelmeye başladı ve omzunu oynatmaktan ya da başını sallamaktan başka bir şey yapamaz oldu.

İki gün sonra, yoksa üç gün müydü, su buldular; hortlağa dönmüş adamlar küçük, pis bir çukurun başına üşüştü ve o aceleyle, su kadar kum da yuttular. Gece yarısı dört *tirailleur* develerden ikisini çalıp firar etti; izleri kuzeye doğru gidiyordu. Paul onları takip etmek istiyordu ama imkânı yoktu bunun. Büyük bir hayal kırıklığıyla, onların gittiği yöne doğru tüfekle ateş etti; mermi, çölün ıssızlığına doğru yükseldi.

Bir develeri kalmıştı geriye. Onu da çabucak öldürüp etlerini sıyırdılar. Artık Pobeguin'in yürümesi gerekiyordu. Gözleri kapkara halkaların içinde kaybolmuştu. Vücudu titriyordu, kasları sıfırı tüketmişti. Kafası hiç yerinde değildi, saçma sapan sorular soruyordu. Azar azar ölüyordu.

Duramazlardı, çünkü durmak ölmek demekti. Durmak, Vargla'yı geciktirmek demekti. Vargla bir sabit fikirdi, Vargla yaşamdı. Saatlerce yürüyorlardı, kum, çakıl ve granitlerin üzerinde, yakıcı günler boyunca. Geçen her gün bellerini biraz daha büküyor, ayaklarını biraz daha parçalıyordu. Yıldızların ve ayın altında tökezleyerek yürüdüler, dağları ve platoları geçtiler. İki gün boyunca, en ufak bir yaşam belirtisi bulunmayan dümdüz bir çölü geçtiler; ne bir sinek ne bir ot ne bir kertenkele ne de bir kuş vardı.

Paul, disiplini sürdürmenin hemen hemen olanaksız olduğunu gördü. Adamların moralini yükseltmek için söylenecek

hiçbir şey yoktu. Tehditler hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Adamların beli Ayn el-Kerma'da bükülmüş, Amguid'de kırılmıştı. Şimdi herkes bu ölüm yürüyüşünden sağ çıkmak için kendi mücadelesini veriyordu. Herkese yetecek yiyecek ve su yoktu. Amansız bir şekilde, herkes kendini korumaya başlamıştı.

Paul iki kişiyle aynı anda bir kertenkele gördü. Hayvan geniş bir kayanın üzerinde güneşleniyor ve onların varlığına aldırmıyordu bile. Hepsi birden saldırdı ama küçük sürüngenin kaçıp gitmesini izlemekten başka bir şey geçmedi ellerine.

"Ahmaklar!" diye bağırdı Paul. "Bana bıraksanız da yakalasaydım, yiyecek bir şeyimiz olurdu!"

"Pekiyi hangimiz yiyecektik?" Yanıtı bulunmayan bir soruydu bu.

Paul her şeyin elinden kayıp gitmesine izin verdiği için kendi kendine kızıyordu ama bunu nasıl düzelteceğini de bilmiyordu.

Adamlar ölüyordu. Yavaşlıyor, sonra düşüyorlar ya da dinlenmenin bitiminde bir daha kalkamıyorlardı. Bazen kimse farkına varmıyordu.

Büyük bir kum tepesinin rüzgâr almayan tarafında ot buldular. Sert ve gevrek bir şeydi ama yediler yine de, yaralı boğazlarını küçük mızraklar gibi yırtan parçacıklara bölerek. Kemerlerini ve sandallarını yediler, deriyi ancak çiğnenebilecek büyüklükte, küçük parçalar halinde keserek. Kramp giren çene kasları işlevini yitirdi.

El-Madani bir jerboa, küçücük bir fare yakaladı; mola sırasında, hayvan onun hemen önünden geçiyordu. Yaşlı *tirailleur* eliyle onu yakalayıp sıktı, sıktı ve sonunda hayvan hareketsiz kaldı. Derisini dikkatle yüzdükten sonra çiğ çiğ yedi. Başka biri tam şafak vakti bir yılan, kumun altında küçük bir top halinde çöreklenmiş bir engerek buldu ve soğuk, hantal hayvan daha kımıldayamadan kellesinden oldu. Herkesin yüzünün ve gözlerinin etrafında sinekler dönüp duruyordu sürekli. Bunlardan biri Paul'ün diline kondu. Paul iğrendi ve tükürmeye yeltendi, ama sonra ağzını kapattı ve yuttu. Sinek onun kurumuş boğazına takıldı: boğazından ininceye kadar uzun

bir süre hayvanın debelenmesini boğazında hissetti. Bundan sonra onları eliyle yakalamaya çalıştı.

Bir sabah bir ceylan onların görüntüsüne girdi. Hayvan rüzgârın estiği yönden geliyordu ve onların kokusunu almamıştı. On omuzdan on tüfek birden indi ve sağanak gibi bir yaylım ateşi sessizliği bozdu. Dumanlar açılınca, korkmuş ama yaralanmamış ceylanın zıplaya zıplaya kaçtığını gördüler.

Bir günün geç vakti tepelerinde karanlık, yoğun, şimşeklerle dolu öfkeli bulutlar toplandı ama dua ettikleri fırtına hiç gelmedi. Bulutlar seyreldi ve anılara karışıp gitti. Bir tatlı su kuyusu buldular. Bütün gün orada kaldılar; o değerli sıvıyı bırakmayı hiç istemiyorlardı. Yol üzerindeki diğer kuyuların kimileri kuruydu, kimilerinden de, tulumlarına su niyetine doldurdukları, hafifçe tuzlu bir çamur çıkıyordu.

Paul'ün her yeri acıyordu; tüm vücudu, aralıksız bir ıstırap halinde birbirine kaynaşmış kabarcıklar, yanıklar ve sıyrıklar bütünüydü. Attığı her adımda, ayağında veya bacağında ya da kolunun altında yahut kasıklarında bir şeyler alevleniyordu. Ayaklarının derisi soyulmuştu; tabanlarındaki köseleler gitmişti sonunda. Ayağının birini ötekinin ilerisine atmasını sağlayan tek şey, içini yakan intikam düşüncesiydi.

Çöl havasıyla mumyalanmış bir deve leşine rastladılar. Derisi kuruyarak sıska bedenin üzerine sıkıca gerilmiş, göz çukurları sonsuz bir ölüm seyriyle donup kalmıştı. Diz çöküp şeritler halinde kestiler; kurumuş leşi bıçaklarıyla ayakkabı köselesiymiş gibi doğrayıp biçtiler. Bir zamanlar et olan şey şimdi toza dönüşmüştü. Bunu suyla karıştırıp bulamaç haline getirdiler ve oburca içtiler. Elleriyle iskeleti çekip ayırdılar; kemikler kuru dallar gibi kırıldı; kemikleri taşlarla ve çizmelerin topuklarıyla ezip öğüterek toz haline getirdiler ve suyla karıştırıp onu da içtiler. Uğraşırken ve yerken tıpkı hayvanlar gibi homurdanıyorlardı.

Rüzgâr hızlanarak kuzeyden esmeye başladı. Daha öncekilerden kuvvetli olan bu rüzgâra karşı mücadele vermek zorunda kaldılar. El-Madani gökyüzüne baktı ve elini sallayarak Paul'e işaret etti.

"Bir arada durmamız lazım" diye fısıldadı boğuk bir sesle, her sözcükte canı yanarak. "Fırtına. Büyük."

İkindi süresince rüzgâr değişmedi ve yerden ancak bir iki metre yükselen bir kum seli saldı üzerlerine. O seviyenin üzerinde hava açıktı. Altlarında develer olsa bunun yukarısına çıkacaklardı, fakat o durumda kumlar onlara saldırıyor, gözlerine, kulaklarına, burunlarına, boğazlarına, yaralarına giriyor, yakıyor, kavuruyor ve dört elle sarılmaları gereken o zayıflamış, ama her şeyden değerli akıllarını da çekip alıyordu. Kumaş parçalarıyla örtündüler. Rüzgâr kuvvetlendi; çığlık atıyordu ve kumlar sis gibi yükselerek sonunda güneşi kapattı; rüzgâr giderek güçlendiği için sonunda durmak zorunda kaldılar, çünkü artık yürüyemiyor, önlerini göremiyor ve rüzgâra karşı koyamıyorlardı.

Hiçbir sığınak bulamadan, oldukları yere çöktüler ve kudurmuş rüzgârın karşısında birbirlerine sokuldular; kumlar su gibi sırtlarına dökülerek, rüzgârla sürüklenen karlar gibi yığınlar halinde birikiyordu. Paul, el-Madani'ye bağırarak seslenmeye çalıştı ama sesi gürültüde kaybolup gitti. Hiç kimseyi, bir kum duvarından başka hiçbir şeyi göremiyordu. Gömleğini çıkarıp başına geçirerek, başının üstünde bir çadır, nefes alacağı küçük bir boşluk yaratmaya çalıştı. Gömleğin altı karanlık ve boğucuydu. Ahaggar'dan beri ilk kez feci şekilde korkmuştu. Sahra'nın büyük fırtınaları hakkında duyduğu hikâyeleri, koca kervanların, hatta orduların kaybolduğunu, çölün hepsini olduğu gibi yuttuğunu hatırladı. Boğulmuş, gömülmüş ve kaybolup gitmişlerdi.

Fırtına bütün gece, ertesi günün tümünde ve gecesinde de sürdü. Geceyi gündüzden ayırmak zordu; hep karanlıktı. Ne zaman, bu fırtınanın daha fazla şiddetlenemeyeceğini düşünse, rüzgâr binlerce *cenum* gibi çığlıklar atıyordu. Rüzgârın sonunda ne hale geleceğini düşününce çıldıracak gibi oluyordu. Su tulumunu kaybetti, içecek hiçbir şey yoktu. İki gün, iki gecedir uyumamıştı ve daha fazla dayanamayacağını biliyordu. "Flup" diye seslendi, ağlayarak annesini çağırdı. Babasıyla konuştu. Hayatında hiç yapmamıştı böyle bir şeyi; ama şimdi,

ölmüş babasına mırıldanıyor, inliyor, anlaşılmaz sözler söylüyor, onu terk ettiği için çıkışıyor, geri gelsin, onu kurtarsın diye yalvarıyordu.

Eli iki kez, belindeki tabancasına gitti; parmaklarıyla kabzayı kavradı. İlkinde elini geri çekti tabancayı bırakarak. İkincisinde silah çıkmış, başına yaklaşmıştı. Büyük çaba harcayarak, tabancayı o daracık boşlukta döndürüp yüzünün karşısına getirdi. Namluyu ağzına soktu ve getireceği hoş kurtuluş vaadinin tadını aldı sonunda. Parmağını tetiğe dayayıp gözlerini kapattı, burun delikleri genişledi ve derin bir nefes aldı.

Acıyla ağladı. Yapamayacaktı.

Ah Tanrım, ne olur bitsin bu, ne olur, ne olur; bunu bir bitir, yeniden dine inanacağım, günahlardan, kuşkulardan, kâfirlikten vazgeçecek, ölene kadar iyi bir Katolik olacağım.

Ama bitmiyordu; geçmek bilmez saatler boyu sürdü ve nihayet üçüncü gün, sabahın erken saatlerinde rüzgâr hafiflemeye başladı. Buna inanmak istemedi ilk önce; çölün zalimce numaralarından birini yaptığını sandı; ama gürültü yavaş yavaş azaldı, hava berraklaştı, yeni bir günün şafağı pembe ve görkemli bir şekilde söktü.

Adamlar kumdan yataklarında kımıldanıp yavaşça kalktı. Herkes kalkmadı. Bazıları fırtınada ölmüş, ya boğulmuş ya da delilikten, susuzluktan, açlıktan yahut kendi ellerinden gelmişti ölümleri. Kumdan dışarı çıkmış kollar, bacaklar ve türbanlar yerlerini belli ediyordu. Kimsenin kumları kazarak onları çıkarıp da niçin öldüklerini görmeye niyeti yoktu. Gömülmüşlerdi zaten.

Adımları gittikçe güçsüzleşen, kurumuş, sopa gibi kalmış adamlar iki gün daha yürüdü. Bir karga sürüsü belirdi ve ölümün kara gölgesi gibi peşlerine takıldı. Kuşlar iri ve korkunçtu. Gaklıyor, kumda oynaşıyor ve onlarla alay ediyorlardı, arkaya doğru gerilmiş gagalarıyla güler gibi. *Tirailleur*'ler onları vurmaya çalışıyor, ama kargalar hemen geriye sıçrayıp kurtuluyordu.

Cemil, burunsuz deveci Gassi Tuil kuyusunun yanında öldü. Bir gece önce gayet iyi görünüyordu ama sabah kalkama-

mıştı. Ufak tefek bedeni, deve tezeği topladığı çuvalın yanında kıvrılıp kalmıştı. Üstüne biraz kum attılar ve birkaç da taş koydular. Artık rutin hale gelmiş bir dini törene uygun mezarlardan biriydi bu da.

Paul o sabah normalden daha çok konuşulduğunu fark etti. Normalde, yürümedikleri zaman herkes, konuşamayacak kadar bitkin olduğundan, sessizce yığılıp kalırdı. Yürürlerken de, yiyecek bir şeyler aramak için geniş bir alana yayılırlardı. Şimdiyse yola çıkmaya hazırlanırken, bazıları küçük gruplar halinde bir araya toplanmıştı. Birkaçının gözünü dikip ona baktığını fark etti ama gözlerini hemen kaçırdılar. Onlara yaklaşınca konuşmayı kesiyorlardı. Bir şeyler dönüyordu. Bunu el-Madani'ye soracaktı.

Henüz yürümeye başlamışlardı ki, Belkasim geride kaldı. Paul onun uzaklaşıp gittiğini gördü. Adam geri dönmüş, kılıcı her zamanki gibi boyunduruk misali omuzlarının üzerinde, pınara doğru yürüyordu.

Paul yürüyüp el-Madani'nin yanına gitti. "Belkasim nereye gidiyor?"

El-Madani omuzlarını kaldırdı. "Cehenneme."

"Zaten cehennemdeyiz" diye fısıldadı Paul kısık bir sesle; yaşlı *tirailleur*'ün şakalaştığını sanıp memnun olmuştu. "Daha ne istiyor ki?"

"Belki avlanıyordur. Bilmiyorum." Konuşmak istemiyordu. Gözlerini Paul'den kaçırdı.

Belkasim onlara yetişsin diye, gün ortasında durmuş dinleniyorlardı. Belkasim kirli çullara sarılmış ağır bir yük taşıyordu. Paul'ün oturduğu yere kadar geldi ve bir yığın et attı önüne. Paul ona şaşkın şaşkın baktı.

"Alın birazını Teğmenim" dedi Belkasim hevesle. "Pınarın orada gördüm gibi geldi bana. Bu yüzden, bakmak için geri döndüm. *Hamdülillah,* haklıymışım! Allah nihayet talihimizi güldürdü. Koca bir dağ koyunu!"

Paul gözlerini kısarak, yerdeki şeye baktı. Kızgın sıcakta beyni pek hızlı çalışmıyordu. Kavraması uzun sürdü. Sonunda yavaş yavaş anladı. Dağ koyunu değildi bu. Dehşetle irkildi ve

bir yana yuvarlandı. Kusmak istiyordu ama midesinde hiçbir şey yoktu. Diz çöktü. Öksürdü, nefesi tıkandı ve tükürmeye çalıştı.

Kalktı ve sendeleyerek Belkasim'e doğru yürüdü. Aşçı tetikte durarak ona bakıyordu; yarbayın kılıcı hâlâ elindeydi. Kılıcı teğmene karşı kullanacaktı. Bakışlarından belliydi bunu yapacağı.

"Ne yaptın sen? Nasıl yaparsın bunu? Ah, güzel İsa, Belkasim. Başka bir adama dokunursan, ölü ya da canlı, öldürürüm seni. Ah Tanrım, ah Tanrım, affet onu, affet hepimizi. Göm onu Belkasim. Hemen göm."

Kasap başını salladı hayır anlamında. Onu yerden almak için eğildi. "Sen yemezsen başkaları yer." Paul'ün ayağı havaya kalktı ve çizmesi Belkasim'in şakağına indi. Adam etin yanına yığıldı.

"Göm onu dedim! Göm onu!" Diğer *tirailleur*'lere baktı ama hiçbiri kımıldamıyor, ona itaat etmiyordu. Paul tabancasıyla havaya ateş etti. Adamlar bir an irkildi ama yerlerinden kımıldamadılar.

El-Madani Paul'ün yanına geldi. Paul ona dehşetten çıldırmış gibi baktı. El-Madani onun omzuna dokundu yavaşça.

"Şu an en iyi şey onu gömmek değil Teğmenim. Şu an en iyi şey onu yemek. Olan olmuş ve artık değişmez. Ölmüş artık."

"Hayır! Buna izin veremem! Vermeyeceğim!" Paul onu itti, fakat el-Madani yerinden kımıldamayarak onun kolunu tuttu. Paul onu vurabilirdi ama bu adamla hiçbir alıp veremediği yoktu. El-Madani düşman değildi. El-Madani bir kayaydı.

"Yemezsek öleceğiz Teğmenim. Akıllıca bir şey mi bu? Biz bu kadar yolu burada ölmek için mi geldik?"

"Olmaz bu Madani, olmaz bu!" Paul dizlerinin üzerine çöktü; bastırılmış bir hıçkırık sesi çıktı ağzından. Etin üstüne kum atmaya, eti gömmeye çalıştı ama *tirailleur*'lerden ikisi geldi ve eti onun önünden çektiler. Karşısındakilerin gözlerine baktı teker teker ve kararlı olduklarını gördü. Bu meselede onun karşısındaydılar, hepsi.

Hatta el-Madani bile.

Paul, Pobeguin'e bakıp onun desteğini aradı. Bretanyalı sarsılmıştı. Beynindeki zehir hiç temizlenmemişti. Fiziksel olarak tükenmiş, ölüme çok yaklaşmıştı. İfadesizce duruyordu; olan biteni anladığını gösteren belli belirsiz bir ima vardı bakışlarında sadece. Paul'e, sonra el-Madani'ye, sonra da yerdeki et yığınına baktı. Gözünde bir damla yaş belirdi ve tozlu yanağından aşağı yuvarlandı. Sonra başını yavaşça sallayarak onayladı.

"Yiyin" diye fısıldadı.

Diğerleri yerken Paul, başı ellerinin arasında, tek başına oturdu. Beyninde fırtınalar kopuyordu. *Ölüleri yiyerek yaşamak!* İnsanı dehşete düşüren, ahlaksız, hayvanca bir şeydi bu.

Fakat onu en çok korkutan şey, kendisinin de buna katılacağı günün gelmekte olduğunu gayet iyi bilmesiydi.

Şamba heyecanla kendinden geçmişti. "Sanırım ilk rehberlerimizden birinin kampına yaklaştık" dedi. "Orayı bulabilirim. Allah yol gösterecek bana. İşte, görüyor musunuz? Şu kum tepesi, üzerinde kılıç şeklinde bir kaya var. Çok iyi hatırlıyorum bunu. Yanılmıyorsam, bunun hemen ardında bir vadi olacak, yeşil taşlı bir düzlükte. Orada, hemen orada" diye gösterdi heyecanla. Kulak tırmalayan bir fısıltıyla konuşuyordu. Kendinden emindi. "Eğer doğruysa hemen geri dönerim. Fazla yol gitmeyeceğim."

Paul düşündü. "Pekâlâ." Şamba elinden geldiğince acele ederek, sendeleye sendeleye yürüyüp gitti.

Pobeguin düştü. Paul ona yardım etmeye gitti. Şamba bir tepenin ardında kaybolmuştu ki, birden Belkasim ile bir *tirailleur* gruptan ayrılıp onun peşinden gittiler. Paul tam olarak görmemiş olabilirdi ama bu hareketi göz ucuyla fark etti. Başka hiç kimse bunu fark etmiş gibi görünmüyordu. Biraz sonra bir silah sesi duydu.

Paul bu kez dehşet içinde baktı diğerlerine. Omuzlarını silkip başlarını salladılar. Hiçbiri ne olduğunu anlamamış gibiydi.

Bu kez Paul anlamıştı.

Bu iş cinayete kadar varmıştı demek.

Bu iş çok ileriye gitmişti.

Artık hepsi ona saldırsa, öldürmeye kalksa da fark etmezdi. Tabancasını çekti. "Hayır!" diye bağırdı. "Olmayacak!" Elinden geldiğince hızla koştu peşlerinden; vücudu ilave bir güçle gerginleşmişti, kaslarının bazen kasılıp iş görmemesi yüzünden hareketleri abartılıydı. Tepeyi çıkarken iki kez düştü, gücü tükendi. Tepeye varınca kayalardan ve tepelerden başka bir şey göremedi. Daha ileriye koştu ve sonunda *tirailleur*'ü gördü; adam onu görmemişti. Sonra Belkasim'i gördü; Şamba'nın cesedinin üzerine eğilmişti.

"*Arrêtez!*" diye bağırdı Paul. Şaşıran *tirailleur* kılıcıyla saldırarak ona şiddetle vurdu. Paul yere düştü. *Tirailleur* Paul'ün üzerine bastı ve Belkasim'e baktı sorarcasına. Kasap başını sallayarak onayladı. Eğer yaşayacaklarsa teğmenin ölmesi gerekiyordu.

"Öldür onu."

Tirailleur tüfeğini rastgele doğrulttu; nişan almasına gerek yoktu. Tam ateş ettiği anda yediği bir darbeyle tüm vücudu sarsıldı. Nefesi kesildi. Sersemlemiş bir halde gömleğine, göğsünü delip geçen mızrağın çevresinden yayılan kan lekesine baktı. Ne olduğunu hiç anlamamıştı. Arkaya devrildi, öldü.

Belkasim başını kaldırıp, tepesinde dikilen görüntüye dehşetle baktı. Bir Targui duruyordu tepesinde, cehennemden gelmiş bir hayalet gibi. Hiç ses çıkarmıyordu. Peçesinin yarığından bakan gözleri Belkasim'inkilerle karşılaştı. Gözleri maviydi, kararlı ve sert bakıyordu. Şeytanın arkasında, semerin üstünden bakan bir de şahin vardı; göğsünde gri bir lekesi bulunan, beyaz bir şahindi bu. Targui kocaman kılıcını çekip ilerledi. Belkasim, ölümün hayaletini gördüğünden adı gibi emindi. O bir kasaptı, savaşçı değil. Geri çekilerek yarbayın kılıcını bıraktı. Geri döndü ve kayalarda tökezleyerek, yeni bir Tuareg hücumunu haber veren çığlıklar atarak kaçtı.

On Dört

Peder Jean Moreau, Vargla yakınlarındaki Beyaz Pederler misyonerliğinin başıydı. Saçları kar beyazı, bakışları şefkatliydi ve ağırlığı bir yaprak kadardı neredeyse. Misyonerliğinde bir yetimhane, bir revir, bir şapel vardı ve bunların hepsi, vahanın dışında, büyük bir hurma koruluğunun gölgesindeki bir avlunun içindeydi. Misyonerlik yoksuldu. Şapelde, kerpiçten yapılmış bir altarın duvarında duran, çarmıha gerilmiş İsa heykelciğinden başka bir şey yoktu. Yetimhanede her çocuk için bir hasır ve soğuk geceler için yün battaniyeler vardı. Revir, iki portatif karyola, bir masa ve Peder Jean'ın ilaçları sakladığı bir sandıktan başka bir şeyin bulunmadığı küçük bir odaydı. Misyonerlik kerpiç duvarlarla çevriliydi ve büyük, ahşap kapısı hiç kapalı durmazdı. Duvarın bir tarafında sebze bahçeleri, koyunların, keçilerin ağılları ve tavuk kümesi vardı.

Peder Jean, Cezayir başpiskoposu ve Beyaz Pederler misyonunun kurucusu Kardinal Lavigerie'den sürekli olarak erzak ve malzeme isterdi. Kardinal her zaman, bol bol takdis duasıyla karşılık verir, ama malzeme göndermezdi. Peder Jean, ilaç ve yiyecek dolu tenekeler gönderen, Fransa'daki eski dostlarını bıktırmıştı.

Yetimhane ve revir her zaman dolup taşardı. Şapelse daima boştu. Vargla halkı Beyaz Pederlerin iyiliklerinden ve ilaçlarından memnun, ama dininden memnun değildi. Peder Jean, Afrika'da geçirdiği yirmi yıl boyunca, din değiştiren tek bir kişi biliyordu. Fakat o sabırlı bir adamdı. "Onların bedeniyle ve aklıyla ilgilenirsek ardından ruhları da gelir" diyordu. Gün doğduktan, karanlık çökene kadar hiç usanmadan çalışırdı. Vargla halkı ona güvenirdi.

Onun din değiştirttiği tek kişi, bebekken terk edilmiş genç bir kız olan Melika'ydı. Normalde çocuklar sekiz yaşına gelir gelmez, daha küçüklere yer açılsın diye yetimhaneyi terk ederdi ama Melika orada kalmıştı. Kız her şeyi çok çabuk öğreniyordu. On yaşına geldiğinde diğer çocukların eğitimine yardım etmeye başladı. On sekizine geldiğinde tıp konusunda neredeyse Peder Jean kadar çok şey biliyordu. Hastalara karşı tavrı mükemmeldi. Bu kız vazgeçilmezdi; hayvanlara bakar, çocuklarla ilgilenirdi. Onlara Fransızca, geometri ve hesap öğretirdi. Onlar için yemek yapar, yaralarına, berelerine, iltihaplanmış gözlerine bakardı.

Melika, Peder Jean'a tapardı. Aslında kız rahip tarafından büyütüldüğü için tam anlamıyla din değiştirmiş sayılmazdı. Kızın Beyaz Pederlerin Tanrısına inancı, Peder Jean'a duyduğu inançla mukayese bile edilmezdi.

Moussa Paul'ü bir gece yarısı bu misyonerliğe getirdi. Paul'ün şuuru yerinde değildi, *mehari*'nin sırtına bağlıydı. Peder Jean, Melika'yı çağırdı ve üçü birlikte Paul'ü Melika'nın odasına yatırdılar. Revir doluydu ve Paul'ü yatıracak başka yer yoktu. Melika için önemli değildi. Böyle şeyler sık sık oluyordu. Yetimhanede, hasırlardan birinin üstünde yatabilirdi.

Peder Jean bütün gece uğraştı. Daha önceleri, rahiplik yemininden önce doktordu. Avrupa'daki savaşta karısı ve çocukları ölmüş, saçları yirmi beşine varmadan ağarmıştı. Akla gelebilecek her türlü yarayı tedavi etmişti. Kollar, bacaklar kesmiş, sakatlanmış bedenlere yama yapmıştı. Tıp hakkında, Cezayir'in güneyinde yaşayan herhangi bir doktordan fazla bilgisi vardı. Bu nedenle, avluda bekleyen Targui'ye hastanın akıbetini kesin bir şekilde söyledi.

"Fransız ölecek. Çok uzaklara gitmiş. Kurşun olmasa da, sanırım çöl öldürmüş onu."

"Hayır, ölmeyecek Peder. O güçlü ve iyi bir adamdır. Şansı yardım etti ve çöl onu öldüremedi. Sizin Tanrınızın mucizelerinden biridir o."

Peder Jean gülümsedi. "Kendimi kaybettim. Uzun bir süre boyunca doktordum ben. Benim size söylemem gereken şeyle-

ri siz bana söylüyorsunuz. Elbette, sizin haklı çıkmanız için dua ediyorum. Elimden geleni yapacağım."

Melika hastanın başında ilk nöbete başladı. Targui şafak sökerken gitti.

Yaranın etrafı iltihaplanmış, çürümüştü. Korkunç kötü kokuyordu. Peder Jean başını salladı.

"Eğer kolundan ya da bacağından vurulmuş olsaydı kesip atar, zehri durdururdum" dedi Melika'ya. "Ama yara omzunda olunca yapacak bir şey yok."

Deriyi keserek yarayı asit fenikle yıkadı. Dua etti. Kız yarayı birkaç saatte bir yıkıyor, sargısını değiştiriyordu. Bunu yaparken bazen Paul bağırıyordu. Derisi parça parça dökülüyordu. Kurşunun girdiği yerde büyük bir delik, çıktığı yerde daha da büyük bir delik vardı. Melika Paul'ü yattığı yerde döndürünce kan aktı. Kız sinekleri kovdu.

Paul hezeyan halinde bir sürü şey sayıkladı; Moussa, St. Paul, Flatters, Flup diye mırıldanıyordu; ve Remy. Kız bu adı çok iyi öğrenmişti. Remy, Remy. Bir kol, Remy'nin kolu. Asker birinde yerinden sıçramış, kolunu kavrayarak kesildiğini söylemişti çığlık atarak. Kız ona tekrar tekrar "Koluna bir şey olmadı" diyordu. "Kolun hâlâ yerinde. *Şşşt*..."

Kız onun alnını siliyor, ateşini düşürmek için süngerle ıslatıyordu. Paul'ün şişmiş dudaklarına keçi yağı sürüyor, çatlamış, kanayan ayaklarını keçi yağıyla ovuyordu. Ona kitap okuyordu, işittiğini sanmamasına karşın. Ona Peder Jean'ın İncilini ve bir tıp kitabını okuyordu. Çocuklara eğitim vermede kullandıkları haritalardaki yer isimlerini ya da bulabildiği herhangi bir şeyi okuyordu.

Kız ona hayran kalmıştı. Hayatında hiç bu kadar yakışıklı bir erkek görmemişti. Paul'ün saçları gür ve neredeyse beyazdı, omuzlarına dek uzanıyordu; sakalı düzgündü ve balrengiydi. Kız onun yarasıyla ilgilenirken, onun nasıl biri olduğunu düşünmeye, onun hakkında bazı şeyleri tahmin etmeye çalıştı. Onun bir asker olduğunu, adının Paul olduğunu biliyordu. Onu getiren Targui söylemişti bunu. Ama bunun dışında pek bir şey bilmiyordu.

Paul geceleri çığlık atıyor, alnı terden sırılsıklam oluyordu. Kız onu tutup öne arkaya sallıyor, sakinleştirmek için yumuşacık sözler mırıldanıyordu. Onun başından neler geçtiğini bilmiyordu. Targui söylememişti.

Onu, dudaklarının arasına bir çay kaşığıyla döktüğü keçi sütüyle besliyordu. Paul sütü hiç uyanmadan yutuyor, ağzını sanki daha istiyormuş gibi hareket ettiriyordu. Paul sırf kaburgadan ibaretti ve kız onu bol bol besledi. Küçük, kerpiç şapelde yapılan, kendisinden başka kimsenin katılmadığı ibadetlerde öğrendiği ilahileri söyledi ona. Bildiği bazı Şamba masalları vardı, bunlardan şiir yaptı ve bu şiirlerden de şarkı oluşturdu sırf bir şey yapmış olmak için. Bunlar berbat şeylerdi, biliyordu, ama zaten asker şuursuzdu ve pek aldırıyormuş gibi görünmüyordu. Bazen, askerin yüzünde bir gülümseme beliriyormuş gibiydi. Onun şarkı söylediğini Peder Jean da duydu. Adam onaylarcasına başını sallayıp kendi kendine güldü

Kız adamın yüzüne bakıyor, onun gördüğü şeyleri, yaptıklarını düşlüyordu. Çok dert, çok dehşet vardı askerin çığlıklarında. Gözlerinin önüne getiremiyordu. Beyaz Pederlerle yaşamak gayet güvenliydi. Kız onu teselli ederken kendi haline şükrediyordu. Parmaklarıyla yanağını okşadı. Göğsündeki kıllara dokundu. İpek ve altın gibi hoştu. Örtüsünü kaldırıp onun kollarına, kaslarına, ellerine baktı. Kız onun kollarını teker teker kaldırıp soğuk suyla yıkıyordu. Peder Jean, onu temiz tutmanın yararlı olduğunu söylemişti. Bunun nasıl bir duygu verdiğini, insana iyi geldiğini biliyordu.

Bu yaptığının, Peder Jean'ın kastettiği şey olmadığını da biliyordu.

Süngeri askerin karnından aşağıya, bacaklarına sürdü. Daha önce hiç erkek görmemişti; en azından böylesini görmemişti. Bunu yaparken kendini ateşte yanıyormuş gibi hissediyordu. Utançtan yüzü kızardı. Şuursuz bir adama karşı haddinden fazla serbest davranıyordu. Ona bunları kimse öğretmemişti. Hele Peder Jean kesinlikle.

Beşinci günde Paul suyun üstüne doğru çıkmaya başladı. Birtakım sesler vardı ve bir güzellik. Müzik. Bir kadın sesi, yumuşak ve sakinleştirici. Çok hoş. Görmek istedi.

"Kimsiniz siz?" Kocaman açılmış gözlerinde korku vardı.

"Melika."

"Melika... güzel... çok iyi" dedi ve dönüp duran sislerin içine sürüklenip gitti yine.

Ertesi gün tekrar uyandı.

"Kimsiniz siz?" Kocaman açılmış gözlerinde korku vardı.

"Melika" dedi kız yine. Onun elini tuttu.

"Melika." Korkusu geçti. Gülümsedi ve kızın parmaklarını sıktı. Sonra yine sislerin içine sürüklendi.

Ertesi gün gözleri kocaman açıldı ama korku yoktu gözlerinde. "Melika" dedi. "Ben öldüm mü? Seni Tanrı mı gönderdi?"

Kız güldü. "Ölmediniz Mösyö Paul. Ölüme çok yaklaştınız ama ölmediniz. Vargla yakınlarındasınız. Güvendesiniz."

"*Vargla.*" Büyük bir hayretle söylemişti bunu. Gözlerindeki sisin ötesinde hoş kahverengi gözler, siyah saçlar ve yuvarlak bir yüzde sıcak bir gülümseme görüyordu. Harika bir görüntüydü, mükemmeldi. Uyudu. Daha derin ve rahat nefes almaya başlamıştı.

Kız onun saçlarını taradı. Gözlerine giren saçları Peder Jean'ın cerrahi makasıyla kesip kısalttı. Aylardır kesilmemişti. Kızmayacağını umdu.

Odadan ancak kısa bir süre ayrılıyor, onun için şapelde dua etmeye gidiyordu.

Paul sislerin içine bir dalıp bir çıkıyordu. Küçük küçük parçalar hatırlıyordu. Düşünüp adını hatırladı. "Paul" dedi kıza. "Benim adım Paul." "Evet." Kız başını sallayarak onayladı ve onun alnına dokundu. Bunu yapınca Paul'e bir huzur geldi ve gülümsedi. Kızın ona hep dokunması için sık sık gülümsemesi gerektiğini öğrendi.

Bir fırtına bastırdı. Yağmur kızın odasını kamçı gibi dövdü ve kerpiç duvarlardan aşağı aktı. Paul bir şimşeğin ışığıyla uyandı, gök gürültüsünü duydu ve bunlar onu korkunç bir ye-

re geri götürdü. Bağırdı, ağladı; kız onu tutup göğsüne bastırdı, ona bedeninin sıcaklığından ve tesellisinden başka bir şey verememenin çaresizliğiyle. Paul deli gibi, sımsıkı sarıldı kıza. Fırtınanın dinmesiyle korkusu geçti ve yine dalıp gitti huzurlu bir şekilde. Kız onun uyumasını seyretti ve saçlarını alnından kaldırdı.

İki hafta boyunca Paul yarı bilinçli yarı bilinçsizdi. Ateşi düşmüyor, bu da Peder Jean'ı çok endişelendiriyordu. Kız iki hafta boyunca hep onun yanında oturdu; bir şeyler fısıldadı, şarkılar söyledi, hikâyeler anlattı, yarasını temizledi, soğuk bezler koyarak ateşini düşürdü. Kız ona her gün daha da yaklaştı.

Bir gece kız, alnından düşen bir bezi düzeltmek için onun üstüne eğildi. Göğsü Paul'ün yanağına sürtündü. Kız içinde bir şeylerin hareket ettiğini, içini ürperten, göğüs uçlarını sertleştiren, nefesini kesen hoş bir duygu, bir özlem dalgası hissetti ve korktu. Utanarak, Paul'ün uyanıp uyanmadığına baktı. Paul gayet derinde, zamanının çoğunu geçirdiği, uyku ile şuursuzluk arasında bir yerlerdeydi.

Kız kapıya baktı. Gecenin geç bir saatiydi. Herkes uyumuştu. Kimse gelmezdi.

Kalbi çarparak, yatakta onun hemen yanına oturdu. İçgüdüsel bir hareketle, ne yaptığını tam bilmeden, ama yine de duygularına karşı koyamayarak bluzunu, sonra da iç gömleğini yukarıya çekti. Ürperdi; serin hava göğüslerini okşuyordu. O sıcak, hoş ve yasak ateşi hissetti içinde yine. Yaptığı şeye inanamıyordu ama sorumluluk duygusunun ötesine geçmişti ve arzularının peşinde gitmekten başka bir şey istemiyordu. Titreyerek eğildi, göğüs ucunu yavaşça Paul'ün dudaklarına değdirdi, gözlerini kapattı ve zevk dalgaları bedeninin çevresinde dönerken derin derin nefes aldı. Dokunuşuyla Paul kımıldamıştı ve içgüdüsel bir şekilde onun meme başını bulan dudakları ve dili yavaşça emiyor, çevresinde dolaşıyor, yokluyor, ama hâlâ uyuyordu. Kızın meme başı sertleşti ve duyduğu zevkten ötürü hafifçe inledi. Paul uyanacak diye korkmuştu ama Paul'ün devam etmesini istiyordu yine de. Tekrar ona doğru eğildi ve Paul yine karşılık verdi.

Odanın dışından gelen bir sesle birden irkildi. Hemen doğruldu ve giysisini alelacele düzeltti.

Bir gece sesiydi sadece. Hiçbir şey değildi; ama o dürtü geçmişti.

Paul'ün, mum ışığıyla aydınlanmış yüzüne baktı. Gülümsüyor gibiydi sanki. Her şeyin farkında olmasından endişelendi.

Paul'ün bilinci yavaş yavaş geri geliyordu. Ateşi sürüyordu, omzu hâlâ iltihaplıydı ama her gün daha güçleniyordu. Gün geçtikçe daha çok yiyor, daha çok şey içiyordu. Gün geçtikçe yüzüne renk geldi. Kız artık onun yaşayacağını biliyordu.

"Kimsiniz siz?" diye soruyordu, yanıtının ne olduğunu çoktan bildiği halde. Kızın adını söylemesi hoşuna gidiyordu.

"Melika" diye yanıtlıyordu kız sabırla her seferinde.

"Melika, Melika, şiir gibi" diyordu Paul. Olanları hatırlıyorsa bile hiç belli etmiyordu.

Doğrulup oturdu ve bir saat uyanık kaldı. Sonra iki saat. Sonra beş saat.

"Hayata geri döndünüz" dedi kız, Paul yemek yerken. Kız ona keçi sütüne batırılmış ekmek parçaları ve küçük parçalar halinde meyve yediriyordu. Paul henüz çiğneyemiyordu. Emiyordu sadece.

"Burası, hayata dönmek için harika bir yer" dedi. Buraya nasıl geldiğini bilmiyordu ama bunu değiştirmek için acelesi olmadığını biliyordu. Her şey yavaş yavaş geliyordu. Acele etmek istemiyordu. Kız mükemmeldi. Kız güzeldi. Paul'ün kımıldaması, bir şey yapması gerekmiyordu. Kız onun için her şeyi yapıyordu, istenmeden yapıyordu ve Paul bu hiç bitmesin istiyordu. Kız onun ne istediğini, daha kendisi bilmeden hissediyordu sanki. Paul uyurken onun sesini duyuyordu. Uyanınca onun yüzünü görüyordu. Rüyalarında onu görüyordu. Bu yeterdi. Yeter de artardı bile. Diğer her şey geride kalmıştı artık. Ötekiler ölmüştü. Kendisi sağ kalmıştı. Her nasılsa.

"Ötekilere ne oldu?" diye sordu panik içinde, nihayet bu konuyu düşünebilir hale gelince.

"Ötekiler kim?" diye sordu kız. "Buraya yalnız getirildiniz."
"Getirildim mi? Kim getirdi beni?"
"Bir Targui."
Paul'ün yüzünden bir gölge geçti. Kız korktu.
"Vargla'daki garnizon komutanıyla konuşmam lazım."
"Tabii, yeterince iyileştiğiniz zaman."
"Hayır, şimdi. Başkaları da var. Hâlâ yaşıyor olabilirler. Onlara bunu söylemem lazım."
"Pekâlâ. Peder Jean'a soracağım."
Garnizon komutanı yanında başkalarıyla geldi. Gürültü yaparak, kaba çizmeleriyle içeriye dalıp odayı doldurdular. Peder Jean Melika'yı gönderdi. Kız, onu götürecekler diye korktu. Ama sadece konuştular ve sonunda Peder Jean onları da gönderdi. Giderken daha sessizdiler. Suratları asılmıştı.

Paul bol bol uyudu. Uyanıp da kendini iyi hissettiğinde kızın elindeki kitabı alıyor, kendisi kıza okuyordu. Kızın hoşuna gidiyordu bu. Sert tahta sandalyesinde arkasına yaslanıp gözlerini kapatıyordu. Paul ona Pasteur ve genel cerrahi hakkında bir şeyler okudu. "Harika bir şeymiş" dedi Paul alaycı bir şekilde, ama kızın hoşuna gitmişti.
"Sizin ağzınızdan çıkınca şarbon ve kuduz bile güzel geliyor insanın kulağına" dedi kız gülerek. Paul'ün gür sesi hoşuna gidiyordu. Paul okudu, okudu ve sonunda başı önüne düşüp uyuyakaldı. Kız, Peder Jean'dan başka kitaplar istedi.
"Başka kitaplar ha! Revirde bu adamdan başka hasta kalmadı mı?" dedi Peder Jean asık bir suratla, fakat kızgın değildi. Melika'yı hiç bu kadar mutlu görmemişti. Kıza baktı ve ölmüş karısını hatırladı. Gözleri buğulandı ve normalde kızın yaptığı işlerle uğraşmaya koyuldu. Kendi yemeğini yapabilir ve reviri tek başına idare edebilirdi. Sadece bir süre, dedi içinden.
Paul ayağa kalktı. Kız onu tutarken Paul elini kızın omzuna koydu. Paul beş adım attı ve küt diye yere düştü. Omuzu açıldı ve koyu renk bir kan aktı. Kız çığlık attı, Peder Jean koşarak yardıma geldi. İkisi birlikte onu tekrar yatağa yatırdılar. Kız Paul'ün kanı çekilmiş yüzüne bakınca, onu kendisinin öl-

dürdüğünü düşündü. "Ne olur ölmeyin" diye fısıldadı. "Ne olur, ne olur." Yara çirkin bir hal almıştı ve Paul'ün vücudu ateşten titriyordu. Kız odadan çıkmaya korkuyordu. Yatağın yanına diz çöktü, tespihini sıkıca tutup dua etti.

İkinci gün Paul'ün ateşi tamamen düştü. Paul uyanınca Melika hem güldü hem ağladı.

"Siz" dedi sevinçle, yanaklarında gözyaşlarıyla.

"Siz." Paul de gülümsedi ona.

Bundan sonra, Paul'ün iyileşmesi hızlandı. Kendi başına yemek yemeye başladı. Kaşığı tutabiliyordu fakat ikisi de, sanki hâlâ yardıma muhtaçmış gibi davranıyordu.

Paul bir fincan çay istedi. Kız çayı Beyaz Peder'in kutsal stokundan ödünç alarak, itinayla demledi. Aldığını tekrar yerine koymanın bir yolunu bulacaktı.

Paul bir portakal istedi. Kız bunu almak için ta Vargla'daki pazaryerine kadar yürüdü. Koca bir sandık portakal aldı. Portakalın suyu Paul'ün sakalına aktı ve kız o uzun yolculuğu yaptığına değdiğini gördü. Paul ona gülümsedi ve kızın yanağına dokundu. "Tıraş olmam lazım" dedi. Kız ona su, makas getirdi ve Peder Jean'ın usturasını kullandı. Sonuç kanlıydı; "Ama tüfekle vurulmak kadar kötü olamaz" dedi kız.

Bundan sonra kayısı geldi. "Hakim çok severdi kayısıyı" dedi. Kıza Hakim'den söz etmeye niyetlendi ama sesi boğuklaştı ve ağlamaya başladı. Kız onun elini tutunca, Paul başını öteki tarafa çevirdi zayıflığından utanarak. Oysa kız onun harika biri olduğu kanısındaydı.

"Balık" dedi Paul ve kız panikledi. Yüz fersah mesafede hiçbir yerde balık yoktu. Uzaktan akrabası olan, Vargla ağasının baş uşağına rüşvet verdi, o da, Berberi sahilinden gelmiş bir paket kurutulmuş sardalye buldu. Kıza göre bunlar berbat şeylerdi ama Paul kesinlikle çok beğendi.

"*Tu es un ange*" dedi kıza. *Sen bir meleksin.* Kız o güne kadar hiç kimseden böyle bir söz duymamıştı.

Paul kızın gelişini, gidişini seyrediyor, her hareketine hayran oluyordu. Kız sık sık gülüyordu ve bu gülüşler her seferinde Paul'ün ruhunu aydınlatıyordu.

"Sizin hakkınızda hiçbir şey bilmiyorum" dedi bir gün. "Bana Melika'dan söz edin."

"Söylenecek pek bir şey yok" dedi kız gülümseyerek. "Benim hayatım bu misyonerlik. Bildiğim bu. Yaptığım bu. Burada mutluyum. Vargla'daki kadınlar gibi çarşaf giymiyorum. Marabutlar beni rahat bıraktı ve Beyaz Peder de benden ne yapabiliyorsam onu yapmamı istiyor. Ne yapmak istiyorsam onu. Peder Jean beni bir gün Fransa'ya, okumaya göndereceğini söylüyor ama göndereceğini sanmıyorum. Burada yapılacak işlere zaman yetmiyor. Anasız babasız bir sürü çocuk var, bir sürü hastalık var hep. Bu durum dün böyleydi ve yarın da değişmeyecek. Ben burada kalıp yardım edeceğim." Omuzlarını kaldırdı. "Melika bu işte."

"Nerelisiniz?"

"Memleketim buraya pek uzak değil. Annem Şamba'ymış. Ben daha çok küçükken ölmüş. Çok güzel olduğunu söylediler."

"Doğru. Kızına bakarak bunu anlayabiliyorum" dedi Paul ve kızın yüzü kızardı.

Çok daha sonra, kendini tek başına ayağa kalkacak kadar iyi hissetti ama kalkmadı. Bu küçük odada oturmayı ve kızın ona bakmasını yeğledi. Bunu sonsuza dek nasıl sürdürebileceğini düşünüyordu. Kız kaşıkla ağzına kuskus veriyor, onu besliyordu. Paul ağzındakileri kasten düşürüyor, böylece kız onun üstünü temizlemek zorunda kalıyordu. Kız bu bahaneden memnundu. Bunu yapmak için yanıp tutuşuyordu zaten.

Acı çekiyormuş gibi inlemeyi öğrendi.

Kız anında geliyordu.

Kızın kokusunu seviyordu. Gülümsemesini seviyordu. Gözlerindeki ilgiyi görüyordu. Çok kısa bir süre için kendini suçlu hissediyordu

Ama çoğunlukla harika bir duyguydu bu.

Paul yeterince güçlenince kız onu yürüyüşe çıkardı; önceleri kısa yürüyüşlerdi bunlar. Kız küçük bir sepet alıp içine keçi peyniri, ekmek, meyve koydu ve misyonerliğin bahçesinde oturdular. Paul uzakta, çiçekleriyle, hurma ağaçları ve bahçe-

leriyle bereketli Vargla'yı görüyordu. Çok uzun zamandır bu manzarayı görmek istemişti ve şimdi yolun geri kalanını gitmek istemiyordu. Bir hurma yaprağı kopardı ve kıza verdi. Bundan hoşlanan kız güldü ve Paul'e sarıldı.

"Teşekkür ederim" diye fısıldadı kız ve daha sıkı sarıldı Paul'e, Paul de kıza. Bu kız onun dehşetten kurtuluşuydu. Onu uçurumun kenarından kurtarmış, hayata döndürmüştü. Bu kız güzeldi.

Kıza âşık oluyordu.

Yürüyüşler uzadı. "Sana göstereceğim bir yer var" dedi Paul.

Kızı bir kum tepesine çıkardı; çok güzel bir yerdi. "Bir zamanlar burada bir arkadaşla durmuştuk" dedi.

"Sen burada bulundun mu?"

"Nerdeyse bir ömür geçti üstünden" dedi Paul. "Remy adında bir adamla."

"Onun adını çok sık andın, bilincin yerinde değilken."

Paul konuyu değiştirdi ve başka bir yol arkadaşından söz etti. Köpekle birlikte kum tepesinden aşağı nasıl yuvarlandıklarını anlatırken kız güldü. Ama Paul, köpeğin başına geleni de söylemedi. Hikâyesi ancak parçalar halinde ortaya çıkıyor, kız hâlâ pek bir şey bilmiyordu. Melika, Paul konuşmak istediğinde konuşsun diye bırakıyor, susmak istediğinde de suskunluğunu bozmuyordu.

Paul, garnizona dönmesinin gerekeceği günün yaklaştığını biliyordu. Hatta geçmişti bile. Durumu gayet iyiydi gerçekten ya da buna çok kısa bir süre kalmıştı. Tuareg meselesinde yapması gereken çok şey vardı. Ama bunları düşünecek kadar kafasını toparlayamamıştı henüz.

Bir gün bir ziyaretçi geldi. Melika adamla avluda, bahçenin yakınında bir yerde karşılaştı ve ilk önce, onu revire gelen yeni bir hasta sandı. Saçları beyazlamış, kupkuru bir ihtiyardı. Tek başına yürüyemiyordu. Kollarından tutan iki adam yardım ediyordu ona. Adam onlar için çok hafif bir yüktü; sanki kuvvetli bir rüzgâr esse onu alıp götürecekmiş gibi geldi Melika'ya. Teni güneşten kararmıştı ve vücudu bitmişti ama yü-

zünde büyük bir güç vardı. Kibardı, şefkatle bakıyordu ve Melika hemen hoşlandı ondan.

"*İstanna*" dedi kız, bahçedeki bir sandalyeyi göstererek. "Burada oturup dinlenin lütfen. Ben teğmeni getireceğim."

Adam başını salladı. "O kadar uzaktan geldim ki, oturamam. Sizinle geleyim, eğer bir sakıncası yoksa."

"Elbette." Kız onları küçük odaya götürdü ve içeriye soktu. Paul başını kaldırıp baktı ve bir an öyle bir heyecanlandı ki, yerinden kıpırdayamadı. Gözleri yaşlarla doldu birden.

"El-Madani."

"Teğmenim."

Paul onu karşılamak için kalktı. El-Madani iki adamı bıraktı ve titrek bacaklarıyla, kendi başına durdu. Yavaşça, titreyerek kucaklaştılar yaşlı Cezayirli ile genç Fransız ve uzun bir süre ikisi de konuşamadı. Birbirlerinin omuzlarına vurdular hafifçe, göz göze bakıştılar ve başlarını sallayıp gülümsediler sadece. Paul onun oturmasına yardım ederken, Melika ile diğer iki *tirailleur* odadan sessizce çıktılar.

Paul ona çıkıştı. "Kalkıp buraya gelmemeliydin. Yeterince güçlü değilsin. Bana bir haber gönderseydin. Ben sana gelirdim."

"Sizin hayatta olduğunuzu öğrenince dayanamadım. Haberi size bizzat getirmem lazımdı."

"Nasıl oldu da peki siz..."

"Bir çoban buldu bizi."

"Bizi mi? Kaç kişi?"

"On iki."

Paul gözlerini kapattı. "*On iki*" ıslık çaldı. Doksan sekizden on ikiye.

"Sizi de sayarsak on üç, Teğmenim. Sizin ölümden ikinci dönüşünüz bu."

"Pobeguin?"

Madani başını salladı.

Paul dudaklarını ısırdı ve gözlerini kaçırdı kahrolmuş bir halde. Sağ kalan tek Fransız oydu.

"Sizi aramaya gittim Teğmenim, siz koşup gittikten ve Belkasim Tuareg hücumu var diye bağırmaya başladıktan

sonra. Belkasim altı Tuareg olduğunu ve sizi öldürdüklerini söyledi. Ben *tirailleur*'ün cesedini buldum; göğsünde bir Tuareg mızrağı vardı. Siz yoktunuz. Sizin olduğunuz yerde bulabildiğim tek şey sizin kanınızdı. Sizin kanınız olduğunu tahmin ettim yani. Ve orada, daha önce de gördüğüm şeyi gördüm; yabancı bir devenin ayak izlerini."

Susup bekledi, ama teğmenin bir şey söylemeye niyeti yoktu.

"Benim beynim zayıflamış herhalde. Bunun ne olduğunu bulmam çok uzun bir zaman aldı. O deve izleri hiçbir zaman yabancı değildi. Onların orada olmasının nedeni, Teğmenim, sizdiniz." El-Madani Paul'e baktı gözlerinde bir şeyler arayarak.

Paul ne söyleyeceğini bilmiyordu. "Bunu sana bir gün açıklayacağım Madani" dedi, "kendim anlayabildiğimde."

Vargla garnizonunun yeni komutanı Yüzbaşı Chirac Paris'ten geldi ve hemen Teğmen deVries'ye bir ziyarette bulundu.

"Siz bir kahramansınız" dedi Chirac. "Fransa'da herkes biliyor adınızı. Size bir terfi verileceği kesin."

"Terfi ha." Paul kulaklarına inanamıyordu, acı acı güldü. "Öldürülmedim diye mi?"

Chirac omuzlarını kaldırdı. "Öldükten sonra madalya verilmekten iyidir. Çoğu kişi rütbe yükseltilmesini tercih eder."

Paul böyle bir şeyi hak etmediğini biliyordu, fakat aklı, Tuareglere yapılacak misillemedeydi. "Fransa ne yapacak?"

"Nasıl, ne yapacak?"

"Tuareglere, tabii ki. Bir saldırı planlanmaktadır sanırım. Buna katılmak istiyorum Komutanım."

"Böyle bir şey söz konusu değil Teğmen. Bana hiçbir resmi tebliğ gelmedi tabii ki; ama bakanlıktaki bir arkadaşım bana Ulusal Meclis'teki tartışmalar hakkında bilgi verdi. İnsanlar *le mission Flatters* konusunda çok kızgın" dedi. "Bu milli bir skandal, bir rezalet. Ama Ahaggar'ın cebren işgal edilmesine karşı dış tepkilerden korkuluyor. Türkler, İtalyanlar... durum

çok nazik. Ve açık söylemek gerekirse, bunun başarılabileceği konusunda da ciddi kuşkular var. Bizim garnizonlarımız oranın çok kuzeyinde."

"*Beni* gönderin." Paul'ün bakışları çok heyecanlıydı. "*Ben* başarabilirim."

"Ne kadar çok istesem de, Ahaggar'dan kaçmış bir kuvveti tekrar oraya geri göndermeye yetkim yok. Emir olmadan hareket edemem."

"Yani hiçbir karşılık verilmeyecek o halde. Hiç hem de."

Chirac ona bir kâğıt verdi. "*Dışişleri Bakanlığı bu hainice saldırıyı şiddetle kınar...*"

Paul kâğıdı yere fırlattı öfkeyle. "Lanet olsun" dedi. "*Ciddi* bir şey yapmamız gerek bizim."

Chirac genç subayın duygularını anlıyordu ama Paris'te, bu demiryolu ve geniş topraklar üzerinde hâkimiyet kurmak hakkında edilen tüm o büyük lafların, tıpkı başarısızlığa uğrayan sefer gibi, tümüyle sönüp gittiğine tanık olmuştu. Tüm bu kızgınlık, Fransız gururuna sürülen bu lekenin üzerindeki allıktan başka bir şey değildi. Katliama verilecek askeri bir karşılık yoktu, verilecek hiçbir karşılık yoktu. Fransa Flatters rezaletini çabucak unutacak ve dikkatini vereceği güzel bir biblo bulacaktı.

"Sabırlı olun" dedi Chirac. "Neler hissettiğinizi anlıyorum. Bunları hiçbir zaman unutmayacaksınız ama zaman, acınızın şiddetini giderecek."

"Tuaregleri yenmekten başka hiçbir şey sağlayamaz bunu Yüzbaşım."

"Şu anda böyle bir şey söz konusu değil. Belki daha sonra. Fikirler sizin dilediğiniz gibi bir yön alabilir. Altı ay içinde Meclis'teki rüzgârların nereden eseceğini kim bilebilir? Ama siz bunu boş verin. Şimdi sizi memlekete gönderiyorum. Paris'te sağlığınızı yeniden kazanacaksınız."

"Memlekete gitmek istemiyorum."

"Ben size tercihinizi sormuyorum Teğmen. Yolculuğa çıkacak kadar iyileşir iyileşmez Cezayir'e gitmek üzere yola çıkacaksınız. Vali sizin için bir kabul töreni düzenlemek istiyor.

Ondan sonra da, evinize, Fransa'ya döneceksiniz." Chirac, üzgün subaya baktı. "Bakın, duygularınızı anlıyorum" dedi samimiyetle. "Karşılık verilmemesi, buradaki herkesin moraline bir darbe vurdu."

"Karşılık verilmemesi, ölenlere bir hakarettir Yüzbaşım. Onları unutmaya hiç niyetim yok. Tuaregleri unutmaya da hiç niyetim yok."

Bunun ardından Paul günlerce derin derin düşündü. "Bir şey mi oldu?" diye sordu Melika. "Yanlış bir şey mi yaptım?"

"Tabii ki hayır" dedi Paul. "Beni bağışla." Ama kafası karmakarışıktı. Kuzeye yürüyüş sırasında kendisinin kötü bir subay olduğuna yürekten inanıyordu. Ona güvenen adamları hayal kırıklığına uğratmıştı. Yapabileceği bir sürü şey varken hiçbirini yapmamıştı. Onların öcünü almadan bırakmak, o insanları ikinci kez hayal kırıklığına uğratmak olurdu. Cezayir'e gitmesi, valiyi görmesi gerekiyordu ama partiye katılmak için değil. İnsanların düşüncelerini harekete geçirmesi, Fransa'nın onurunu, o mavi adamların kanıyla tekrar geri alması gerekiyordu onun.

Yağmurlar misyonerlik duvarının bir kısmını yıkmıştı ve Peder Jean orayı onarmak için, kızgın güneşin altında ter dökküyordu. Çocuklardan biri kireç ile kum getirdi ve bunları büyük bir branda bezinin üstünde karıştırdılar. Peder Jean tuğlaları yerleştirdi ve malayla harç alıp sürdü. Paul onun çalıştığını görünce gönüllü olarak yardıma geldi.

"Size yardım edeyim" dedi Paul.

"Teşekkür ederim Teğmenim, ama siz gücünüzü harcamasanız daha iyi olur."

"Haftalardır hiçbir şey yapmadım. Bir şeyler yapmak istiyorum." Pedere tuğlaları vermeye ve harca su katmaya başladı. Çalışmak ona iyi gelmişti.

Bahçenin öteki tarafında Melika'yı gördü; Peder Jean'a gerekli malzemeleri almak için Vargla'ya gidiyordu. Rahip onun kızı seyrettiğini gördü.

"O çok özel bir kızdır" dedi Peder Jean.

"Evet, öyle. Size tapıyor, biliyorsunuz."

"Başka şansı pek yok" dedi rahip gülümseyerek. "Bildiği tek ailesi benim."

"Nereli o?"

"Şebabalı. Buranın güneybatısında, çölde bir yer."

"Annesinin Şamba olduğunu söyledi bana."

"Evet. Bir yağma sırasında ırzına geçilmiş. Melika'yı doğururken öldü. Annesi öldükten sonra çocuğu kimse istemedi. Melika, ölsün diye ıssız bir yere bırakılmıştı herhalde, ama şansı varmış. Bir tüccar onu buraya getirdi."

"Çocukları, ölsün diye bırakırlar mı?"

"Onun gibi bir çocuğu, evet" dedi Peder Jean başıyla onaylayarak. "Vargla halkı bu yetimhaneye pek sıcak bakmaz. Evet, revire ihtiyaçları var; ama çocuklarını barbarların yetiştirmesinden hoşlanmazlar. Bazen, muhtaç durumda bir sürü çocuk olduğu halde burada hiç çocuk olmaz. Ama Melika bir Tuareg yağmasından olma bir çocuk. O Vargla'ya getirilince kimse onu almaya yanaşmadı ve sonunda buraya geldi."

Paul havada tuttuğu kovayı yere koydu ve rahibe baktı. "Bir Tuareg yağmasından mı?"

"Evet, Kel Accerlerdi. Tassili Tuaregleri. Bana şu malayı verebilir misiniz?"

Paul sersemlemiş gibi duruyor, hiçbir tepki vermiyordu. Peder Jean onun yüzünde renk kalmadığını gördü. "İyi misiniz Teğmenim? Hasta mısınız?" Paul hiç ses çıkarmadan duruyor, hızlı hızlı nefes alıyor, rahibin ona söylediği şeyleri kavramaya çabalıyordu.

"Melika bir Tuareg çocuğu mu?" Sesi fısıltı gibi çıkmıştı.

"Evet" dedi Peder Jean. "Ama bundan daha ziyade, Tanrının çocuğu o."

Bir *Tuareg!* Aman Tanrım!

Birden başı döndü ve yeni örülmüş duvarın üzerine kapaklandı. Büyük bir parça harç yere düştü ve duvarın bir bölümü yıkıldı.

Rahip onu tutup kalkmasına yardım etti. "Haydi, haydi, oturun..." diye söze başladı.

Paul elini sallayarak uzaklaştırdı onu. "Ben iyiyim Peder. Yalnız kalmak istiyorum."

Şoke olmuş bir halde bahçeye yollandı ve hurma ağaçlarının altında yürüdü çevrenin güzelliğine bakmadan. Ruhunda soğuk bir rüzgâr esmiş ve birlikte bakarken çok hoşlarına giden o çiçekler kurumuştu sanki. Daha önce çok hoş kokan o hava, Sahra'nın kokusunu, yaşamının o karanlık leş kokusunu getiriyordu şimdi.

Tanrım, nasıl da nefret ediyordu Tuareglerden! *O kız nasıl onlardan biri olur?*

Körlemesine yürürken ne kuşların sesini duyuyor ne de kelebekleri görüyordu. İçi düğüm düğüm olmuştu, beyni zonkluyordu. O kızın onun görevine engel olmasına izin veremezdi. O kız konusunda kendine güvenemiyor, kızın ona yaptıracağı şeylere güvenmiyor, kendi duygularına güvenmiyordu. Onun ilk görevi, tek görevi, keşif seferindekilerin öcünü almaktı. Onur bunu gerektiriyordu. Ondan sonra... ondan *sonrası* yoktu.

O kızı görmeye dayanamazdı. O kıza hoşça kal diyebileceğini sanmıyordu. Bunu ona açıklayamayacağını biliyordu. Kendini misyonerliğin avlu kapısında bulduğunda, hiç durmadan yürümeye devam etti.

On Beş

Şahin gelip Moussa'nın koluna kolayca konuverdi. Hayvan çok rahattı Moussa'nın kolunda. Moussa şahinin ensesindeki tüyleri okşadı ve bundan hoşlanan hayvan kabardı. "Taka, Taka" dedi tatlı bir sesle. "Özleyeceğim seni."

Kısa deri köstekleri şahinin ayaklarına bağlayan düğümleri çözdü. Kayışlar düşüp gitti. Bu özgürlük duygusuna alışık olmayan hayvan pençelerini esnetti.

Moussa kalkıp onun başlığını çıkardı. Taka av için etrafına bakındı. Hiçbir şey göremedi. Moussa onu havaya fırlattı. Hayvan güneşte parıldayan güçlü kanatlarıyla süzüldü ve çabucak yükseklere çıkarak, onu hiç çaba harcamadan saatlerce taşıyacak yükselen hava akımlarını buldu. Aşağıya, Moussa'ya ve *mehari*'sine baktı. Geri dönmeyeceğini içgüdüsel olarak anladı. Köstekler olmadan uçmayı hatırlamıyordu. Akıntıları deneyerek döndü ve giderek daha yükseklere süzüldü.

Moussa onu gurur ve hüzünle seyretti. Onun arkadaşlığını arayacaktı. Bugüne dek sahip olduklarının en iyisiydi. Bu çok özel bir kuştu ve onu normalden çok daha uzun bir süre tutmuştu. Yaz yakındı. Hayvanın bir eş bulmak için acele etmesi gerekecekti. Üremesi gerekiyordu. Taka'nın durumunun iyi olacağını biliyordu gerçi; Taka daima gayet iyiydi. Moussa onun kızını ya da torununu yakalayacak ve beraber uçacaklardı yine.

Şahin uzun bir süre daireler çizerek dolaştı. Kuşun kararsızlığı belliydi ve Moussa'nın ruhunu yansıtıyordu. Moussa İn Salah'ın dışındaki kampında tek başına oturuyordu. Dört gündür, nereye gideceğine, ne yapacağına karar vermeye çalışıyordu. Huzursuzdu ve yüreği kırıktı.

Geçen haftalarda yaşanan dehşet onu tüketmiş ve kararsız kalmasına yol açmıştı. İhaggarenlerin kampında yeri yokmuş

gibi hissediyordu kendisini. Annesi vardı hep elbette ve Lufti vardı. Irgatlarının işlerini düşünmesi ve onların *duar*'larını kollaması gerekiyordu. Tacenut'ta yahut Ayn el-Kerma'da neler olmuşsa olmuştu ve onların yaşamı eskisi gibi devam ediyordu. Bu insanlar ona bağımlıydı. Evet, hatta ona ihtiyaçları vardı. Ama şu anda kendisini memleketinde hissetmiyordu. Hiç hissetmiş miydi? O hiç buraya ait olmuş muydu? Kendisinin farklı olduğu gerçeğini çoktan kabul etmişti. Fakat ebediyen, yalnızlığın olduğu tarafta, öteki tarafta, dışta kalmaya mı mahkûmdu?

Bir parçası, çekip gitmek, her şeyi bırakmak istiyordu. Fransa'ya gitmeyi düşündü. Doğduğu ülkeyi merak ediyordu. Fransa'nın gerçek halinin onun anılarındaki gibi olup olmadığını merak ediyordu. Fakat orası yine de yabancı bir yerdi; sanki orada hiç bulunmamış gibi yabancı bir yerdi artık. Yengesi Élisabeth'ten ve Gascon'dan başka hiç kimseyi tanımıyordu ve Paul'ün başına gelenlerden sonra onların karşısına çıkabileceğini sanmıyordu. Üstelik, oranın âdetlerini unutmuştu. İpekten bir dünyada kaba bir kumaş gibi kalırdı. Parisliler onu bir soytarı sanırdı. Bu, tek başına o kadar önemli değildi, fakat orası da, kendisine dışarıdan, yalnızlığın olduğu taraftan bakılacağı diğer bir yerdi.

Bir parçası da amenokalden adalet istemek, ona yalanların hesabını sordurmak, Attici ile Tamrit'in yaptıklarının kınanmasını sağlamak istiyordu. Fakat onun itirazlarına pek önem verilmemişti. Umutsuzca karşı çıkışları duymazdan gelinmişti. İhaggarenlerin çoğunun, ilk başta yapılan sözümona güvenli geçiş teklifini ve zehir işini hoş karşılamayacağını biliyordu. Bunun dışındaki, Moussa'ya korkunç gelen diğer olaylar bir çöl savaşından başka bir şey değildi. Usulüne uygun yapılmıştı. Bu işler böyleydi. Ve diğerlerinin buna nasıl baktığının aslında pek önemi yoktu şimdi. Olan olmuştu.

Çölde tek başına kalabilirdi. Seçeneklerinin en cazibi buydu belki de; ama bu yalnızlıkta, onun hasret çekmesine yol açan bir şeyler vardı.

Yok, hayır, onun hasret çekmesine yol açan, "bir şeyler" değildi.

Daia'ydı bu; biliyordu.

Onu görmeyeli neredeyse üç ay olmuştu ve hiç bu kadar şiddetle eksikliğini hissetmemişti. Onu kafasından atmaya çalışmış, bunun için gerçekten çaba harcamış, ama başaramamıştı. Onu tekrar görmek istiyordu, evlenmeden önce. Bunun yanlış olduğunu, böyle bir ziyaretin kız için ya da kendisi için yakışıksız bir şey olacağını biliyordu. Yoluna girmiş her şeyi karmakarışık edecekti. Ve üstelik, kıza ne söylemek istediğini ya da bunu nasıl söyleyeceğini bilmiyordu. Ve o kızı görmesini gerektiren bütün nedenleri düşününce, annesinin sözlerini de hatırlıyordu. *Henri'yle karşılaştığım anda, yüreğimi dinleyeceğimi biliyordum. Hangisinin doğru olduğunu söylemem gerekir mi sana?*

Mantıklı yahut akılcı davranmadığını biliyordu. Hayatında ilk kez öyle olmak istemiyordu. Önemli değildi. Daia'yı görmek isteyen onun yüreğiydi. Yüreği hiçbir zaman denetim altında olmamıştı. Denetim altında olan, kafasıydı.

Artık sadece bir nokta halinde görülen Taka'ya baktı. Hayvan sonunda kararını vermişti. Daireler çizmeyi bırakmış, güneye, Ahaggar'a doğru uçuyordu. Kaybolup gidinceye dek seyretti.

Daia'yı görmeye gidecekti. Onunla konuşacak ve hiç olmazsa, ona duygularını söyleyecekti. Ve sonra serbest bırakacaktı onu, Taka gibi. Hiç olmazsa bunu yapmalıydı. Bu karar ona büyük bir keyif verdi.

Ve bir *cemaat* toplanmasını isteyecekti. Bu onun hakkıydı; bu haktan yoksun bırakılamazdı. Bir araya toplanan İhaggaren soylularının önünde hesap sorulacaktı.

Bu her iki yolda da kendisini bekleyen tehlikeleri biliyordu. Belki ölümü de, bu iki yoldan birinin sonunda olacaktı. Ama korkmuyordu. Kararsızlığın verdiği sıkıntıyı geride bırakmıştı. Ne yapacağını biliyordu.

Erzak almak için İn Salah'a, sonra da güneye gidecekti. *Mehari*'sinin üzerine semeri koydu. Aylardır ilk kez, Taka'nın yerini hazırlaması gerekmiyordu.

İn Salah'ta yoğun bir ticari faaliyet vardı. Güney diyarından, binden fazla devesi ve bunun beş katı sayıda kölesiyle büyük bir kervan gelmişti; gelenlerin hepsi su ve gölge bir yer bulmak için itişip kakışıyordu. Çocuklar oynuyor, kervanın sırlarını keşfediyordu. Açık ateşlerin üzerinde şiş kebaplar pişiyordu. Tüccarlar çaylarını höpürdetiyor, mallar için sıkı pazarlıklar yapıyor ve inanılmaz hikâyeler anlatıyorlardı birbirlerine.

Moussa gürültülü pazaryerinde dolaşıp hurma, un ve çay alıyor, tüccarların arasındaki tanıdıklarıyla selamlaşıyordu.

Mehdi ile Tamrit koyu bir sohbete dalmıştı. Mehdi başını kaldırıp Moussa'yı gördü ve nefretten kanı dondu. Onu henüz öldüremezdi, özellikle de pazaryerinde; fakat ona sataşmadan edemedi. Ona seslendi. Moussa durdu ve geri döndü. Selam falan vermedi. Tamrit ona kötü kötü bakıyordu.

"Ya, kuzen" dedi Mehdi, "Attici'nin bir Fransız bulduğunu duydum; küçük bir kervan dolusu erzakı Şeyh Flatters'nin köpeklerine götürüyormuş" dedi gülerek. "Aynı bizim gibi giyinmiş, fark edilmemek için, fakat Attici yutmamış."

"Eminim ki bu masal seni çok eğlendiriyor" diye yanıtladı Moussa, "tıpkı, bunun ardından gelen o sahtekârlık gibi."

"Evet, kâfirler meselesinde Allahın gazabı beni çok sevindirdi, eğer kastettiğin buysa."

"Allah zehre rıza gösterir mi?"

"O'nun intikamının kılıcı uzun ve dolambaçlıdır."

"Senin dilin gibi. Peki ya Şambalar, Cezayirliler? Onlar da Allahın uzun kılıcını yemek zorunda mıydı? Onlar da senin gibi Müslüman değil miydi?"

"Çakallarla gez sen" dedi Mehdi omuzlarını kaldırarak, "ve belli ki çakallarla beraber gebereceksin. Bu çok normal bir son. Ve görüyorum ki Attici yanılmamış; senin göğsünde sahiden de hâlâ, yumuşak bir Fransız yüreği çarpıyormuş meğer."

Moussa sinirlenmiyordu. "Şu anda bunu seninle tartışmak istemiyorum. Bu konuyu amenokalle ve bütün İhaggarenlerle tartışacağım, *cemaat*'te. Bu iş henüz bitmedi senin için ya-

hut da senin çakal katili Tamrit için yahut Attici için. Bu dünyada şeref de var."

Gitmek üzere döndü.

Mehdi onu yavaşça, omzundan tuttu: Alçak bir sesle konuştu.

"Başka bir şey daha var" dedi. "Kâfirler konusunda ne kadar farklı düşünürsek düşünelim, biz yine de kuzeniz her şeyden önce. Bilmen gereken bir şey var."

Moussa bekledi.

"Bu daha tatsız elbette. O kızın namusu konusunda senin sağduyuna güvenebileceğimi biliyorum." Mehdi bir süre sustu iyice uzatarak. "Daia hamile," Moussa yumruk yemiş gibi oldu.

"Onunla ikimiz, ee... daha dikkatli olabilirdik" diye devam etti Mehdi. "Şimdi çabucak evleneceğiz, böylece çocuğumuz evlilik bağının içinde doğacak. Bunu sana söylememin nedeni, Daia'nın senin hakkında çok düşünmesi. Daia senin nikâh sırasında Abalesa'da olmanı istiyor."

Moussa büyük şaşkınlığını belli etmemek için çabaladı. Çocukluğundan beri kendisinden nefret eden gözlere baktı. Soğuk ve anlaşılmazdı bu gözler. "Elbette" diye mırıldandı.

Perişan bir halde dönüp gitti.

Bu büyük bir yalan, inanılmaz bir küstahlık, ahlak ihlaliydi; mükemmel bir darbeydi. Mehdi bundan şeytanca bir zevk duyuyordu. Etkisini görmüştü; Moussa gizleyememişti bunu ve Mehdi bu darbenin tadını çıkararak zevkli anlar yaşadı. Moussa asla, kızın karnındaki çocuğun kendinden olduğunu düşünmemeliydi. Mehdi buna izin vermeyecekti.

Ama sonra derin derin düşünmeye başladı. Bu yetmezdi. Bu sadece, Moussa'nın kafasına gerekli düşünceleri sokacak ve Daia'yı onun ulaşamayacağı bir yere taşıyacaktı. Moussa'nın nikâhın olacağı yerin yakınında, Daia'ya yakın bir yerde olmasını istemiyordu. Ama Moussa'ya el kaldırmayacağına söz vermişti Daia'ya.

Bir saat kadar sonra birden aklına, birçok sorunu birden çözecek, ustaca bir darbe geldi. Tamrit'le çay içiyorlardı.

"Moussa *cemaat*'te sorun çıkaracak" diyordu Mehdi. "Attici'den, amenokalin *efeleleh* olayına çok kızdığını duydum."

"Peh! Amenokalin hiçbir önemi yok. Omurgası, deve sidiği gibi titriyor. Dişleri gevşemiş. Ne yapabilir ki? Attici'den şikâyet edecek ve Türklere mektup yazıp Fransızlara karşı yardım isteyecek. Attici'nin günü gelecek ve Fransızlar gelmeyecek."

"Yine de, Moussa yoldan çekilse iyi olur."

Tamrit bu konuya karşı kayıtsız bir tavırla omuzlarını kaldırdı. "Belki de. Ama daha önemli meselelerle ilgilenmemiz lazım. Bu Amama ikimizi de Timmi'de görmek istiyor. Paşayla bir araya geleceğiz. Kuzeyde Fransızlara karşı cihat başlatmaya hemen hemen hazır durumda. Onların dağdaki yerleşimlerine küçük akınlar yapmayı tasarlıyor. Biz de çok daha doğudan başka bir kuvvetle saldırıp aynı şeyi yapacağız. Bu işte bize Araplar ve Şambalar da katılacak. Bir samyeli gibi bütün Sahra'ya yayılacak bu. Kâfirler bir kan fırtınasıyla silinip süpürülecek."

"Cihat için para lazım bize" dedi Mehdi.

"Bize lazım olan tek şey, gönüllüler."

"Gönüllülere silah lazım."

"Gönüllüler *silahtır*."

"Elbette. Ama yeni Fransız silahlarıyla donanırlarsa, bu kutsal savaştaki görevlerini daha da iyi yaparlar."

"Bu doğru. Ama para yok. Bu Amama'nın hiçbir şeyi yok. Cubar Paşa beni desteklemeye söz verdi, fakat onun da tek gerçek serveti usta dili; onu kullanıp yalanlar ve boş vaatler savurur. Fas sultanından, sofrasının kırıntılarını dileniyor ama sultan ona bir şey vermiyor. Cihadı hayal etmek ayrı şey, onun için para vermek ayrı şey. Onların parası lazım değil bana. Parasız da başlamaya hazırım."

Tamrit konuşurken Mehdi avlunun öteki tarafında çay içen kervan reisi Babuş'a bakıyordu. Babuş kervan yollarında çok tanınan biriydi. Acımasız bir adamdı; ahlaksız ve zengindi.

Ve o düşünce tam o anda geldi Mehdi'nin aklına.

"Ama para bulmanın bir yolu var" dedi yavaşça.

"Dinliyorum."

"Bunun yolu, Moussa."

"O herif ne ki? Pis bir kandan başka bir şey değil o."

"Ah, evet, pis kan. Çok doğru. Ailesinin kanı. Onun babası, hesaplanamayacak kadar çok serveti olduğu söylenen bir Fransız soylusuydu. Aile orada hâlâ yaşıyor. Halam Serena'dan duydum bunu."

Tamrit başını sallayarak onayladı asık bir suratla. "Serena ve deVries ailesi hakkında oldukça çok şey biliyorum. Ee?"

Mehdi kervan reisini gösterdi. "Babuş daha fazla mala daima sevinir. Ona, kuzeye götürmesi için bir köle verebiliriz. Babuş onu Timmi'de satabilir. Cubar Paşa sağlıklı erkekler için iyi para verir, cihat için vermezse de. Onun *foggara*'ları, köleleri böcekler gibi yutuyor." *Foggara*'lar, köleler tarafından kazılan muazzam bir yeraltı sulama tünelleri sistemiydi.

Tamrit "Yani biz ona, sulama işlerinde geberecek birini satıp, sadaka kabilinden bir para alacağız" diye homurdandı. "Bunun Fransızlarla ne ilgisi var ki? Bundan cihadın parası nasıl çıkacak?"

"Cubar Paşa seni desteklemeyi kabul etmedi mi?"

"Evet, sanki bir kuştüyünün bir taşa destek olması gibi."

"Ona bu imkânı sağlamak bizim elimizde. Onun bağlantıları çok iyi; bizim öyle değil. Onun Cezayir'deki şeytanlarla işleri var. Moussa'nın kaçırılıp ailesinden fidye istenmesi işini kotarabilir. Kesinlikle para vereceklerdir. Oğulun babanın yerini alması, geri bir Fransız âdetidir. Bu yüzden, babasının serveti Moussa'nın hakkı. Ailenin seçim yapma şansı olmayacak. Onlar fidyeyi gönderdikten sonra onu öldürürüz, eğer *foggara*'lar onun canını hâlâ almamışsa. Bir düşün Tamrit! Cubar Paşa hazinesini dolduracak. Biz cihadımıza kavuşacağız. Moussa *cemaat*'te sorun çıkaramayacak. Bu işin içinde bizim olduğumuzu asla bilmeyecek. Ayrıca, kendisi öldükten sonra da, neyi bilip neyi bilmediğinin hiç önemi kalmayacak." Mehdi, Moussa'nın Daia'dan ebediyen uzak kalacağını eklemedi tabii.

Tamrit uzun uzun düşündü. Peçesinin altında bir gülümseme yayıldı.

"Kâfirin parasını kâfire karşı kullanmak." Hoşuna gitmişti bu. "Bu planda iş var Mehdi. Sen Senusiler için gerçekten değerli birisin."

Babuş, onu yakalamak için en az altı adam göndermesi konusunda uyarılmıştı. Bu düşünce, dikkate alınmaya bile değmezdi. Kervan reisi, Tuareglere kibirlerinden ötürü saygı gösterirdi, güçlerinden ötürü değil. Onun adamları Uled Sidi Şeyh kabilesindendi. Onların kötürümü bile bir Targui'nin hakkından gelirdi.

Fakat iş sağlam olsun diye dört adam gönderdi. Moussa'ya gecenin en karanlık saatinde baskın yaptılar ama Moussa uykuda değildi. İkisi hemen, üçüncüsü biraz daha geç öldü. Ama dördüncüsü, esiri Babuş'a, emrettiği gibi teslim etti. O zamana kadar kervan İn Salah'ın epey kuzeyine varmıştı. Babuş, bir Tuareg esiri götürürken, onun topraklarının civarında görünmek istemiyordu. Şeytanlar onun ticaretine yeterince zorluk çıkarıyordu zaten.

Targui fena halde dövülmüş, ama yola gelmemişti. Kervan reisinin karşısında küstahça duruyordu, elleri arkadan bağlı olduğu halde.

"Ben sana diyorum ki, sen eli kılıçlı şeytanın ta kendisisin" dedi Babuş. "Şu peçenin ardında ne delilik varmış bir görelim." Üzerinde kanların kuruduğu kumaşı hançerinin ucuyla kaldırdı. Moussa onun suratına tükürdü.

Babuş kendine hâkim olmaya çalıştı. Bu malın Cubar Paşa için özel bir değer taşıdığı söylenmişti kendisine. Onun ödülü, bu malı uygun bir şekilde teslim etmesine bağlıydı ve para, intikamdan daha değerliydi. Ama yolda sorun çıkmasına da tahammül edemezdi.

"Bu Targui akrebinin zehrini almamız lazım. Dövün bunu yine."

Sonra Moussa kervanın gerisine sürüklenip ayaklarına vurularak uyarıldı. Esir, develerin ve güneyden getirilen Zencilerin arasında tek başına yürüyecekti.

"Tuareglerin pisliğe batmış şerefli toprağında yürüsün" diye emretti Babuş. "Boynundan ve ayağından zincire vurun. Sıkıca zincirleyin ki, ayaklarının hareketi boynunu çeksin. Bir gün su, iki gün yiyecek yok. Uyuması yahut oturması yasak. Görelim bakalım ruhu nasıl dayanacak."

Mehdi İn Salah'tan ayrılmadan önce bir kalem ve kâğıt alıp oturdu. Bitmemiş bir işi daha vardı. Birkaç kez, mektuba başladıktan sonra kâğıdı buruşturup attı. Dördüncü müsvedde tatmin oldu.

Güzel Daia
Durum bana büyük bir acı veriyor ama henüz sana geri dönemiyorum. Kuzeyde Tamrit'le beraber ilgilenmem gereken acil işler var. Mümkün olduğu kadar acele edeceğim ve Allahın izin verdiği en kısa sürede geri döneceğim. Sürekli nikâhımızı düşünüyorum.

Üzücü bir haberim var. Bunu bir yolcudan ya da bir yabancıdan duymanı istemiyorum. Moussa'yı katlettiler. In Salah yakınlarında yolculuk ederken Uled Sidi Şeyh eşkıyaları saldırmış ona. Biz ona yardım edebilecek kadar yakında değildik. İyi dövüşmüş fakat onlar sayıca çokmuş. Cesedini gözlerimle gördüm ve gömdüm; bizler Uled Sidi Şeyhleri Yaradanlarına gönderdikten sonra.

Moussa'yla yakın olmadığımız doğru. Yine de senin üzüntünü paylaşıyorum, çünkü duyduğun kederi biliyorum.

Kalbim seninledir.

Mehdi.

Bereketli bir gündü. İlk önce Daia'yı Moussa'dan çekip almıştı. Sonra da Moussa'yı her şeyden çekip almıştı.

Mektubu, yerine bizzat ulaştıracağına söz veren Attici'ye verdi.

Timmi Paşası, Efendilerin Efendisi, İmanın Bekçisi, Mühürün Muhafızı, Tuat Aslanı Cubar, kabul salonunda, çevresin-

de maiyetiyle oturuyordu. Dünyası bayağı konforluydu. Giysisi, bol nakışlı ipek ve parlak pamuklu kumaştandı; sarığında altın sırma süsler vardı. En yumuşak Fas derisinden çizmeleri şıktı, kırmızıydı ve çok iyi cilalanmıştı. Süslü kınlarının içinde duran, mücevher kakmalı silahların sarktığı gümüş bir kemer vardı belinde. Uşakları, gösterişli gümüş servis takımlarıyla çay doldurdu konuklarına.

Cubar Paşa, büyük salonun öteki tarafında dikilen, zincirlenmiş Targui'ye baktı. Paşanın bir tarafında Babuş oturuyordu. Öteki tarafında da, üzerinde Uled Sidi Şeyh cüppesi ve türbanı bulunan Tamrit oturmuştu. Senusilerin karanlık dünyasında dolaşa dolaşa Tamrit her kılığa girmeyi öğrenmişti. Moussa onun daima Tuareg peçesiyle örtülü yüzünü hiç görmemişti. Tamrit, alçak sesle konuştuğu sürece, Serena'nın oğlunun, onun da burada olduğunu kesinlikle fark edemeyeceğini biliyordu.

"Nedir bu adam şimdi? Fransız mı, Tuareg mi?" diye sordu paşa.

"İkisi de değil haşmetlim. Yahut, ikisi birden mi desem? Bir melez bu."

"Her iki durumda da onu hor görmekte haklısınız" dedi Babuş. "Yahut onu öldürmekte de. Bunun küstahlığı sınır tanımaz. Bunu size getirmek bana çok pahalıya mal oldu."

"Adamlarının beceriksizliği beni ilgilendirmez" diye karşılık verdi paşa. "Onun hayatı sana pahalıya mal olmuşsa, ölümü de bana pahalıya mal olur. Sen de böyle bir sonucu tercih etmezsin bence; öyle değil mi?"

"Elbette" dedi Babuş hemen. "Ben sadece..."

"Sen sadece, uğraştığın şeyler için daha fazla para koparmak istiyorsun."

"Ben sadece, iyi bir fiyat arzuluyorum haşmetlim."

"Senin dindar bir Müslüman olduğunu söylediler" dedi Cubar Paşa.

"Beni tanıyan herkes buna yemin edebilir efendimiz."

"O halde, senin bu adamı getirerek bana verdiğin hediye, senin dindarlığının iyi bir nişanesi olacak. Bu esir, ticaretin

dışında bir şey. Onun getireceği para kutsal bir davaya yardımcı olacak. Böyle bir durum karşısında sen de kişisel çıkarını aramazsın elbette; öyle değil mi?"

"Ama efendimiz, ben bir tüccarım ve..."

"Tüccarlığın ikinci sırada gelir. Sen önce Müslüman'sın" diye sözünü kesti Cubar Paşa. "Eminim ki, senin bu cömertliğin cennette de iyi bir şekilde hatırlanacaktır, benim haznedarım tarafından da" dedi. Ardından elini salladı başından savarcasına.

Babuş'un surat asmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Cubar Paşa değerli bir müşteriydi.

Paşa, Tamrit'e döndü.

"Bu adam yüzünden Ahaggar Tuaregleriyle bela çıksın istemiyorum" dedi. "O vahşilerle yeterince başım dertte zaten." Tamrit'in de bir Targui olduğuna pek aldırmıyordu sanki. "Bu kadar kuzeye nadiren gelirler ama benim güneye gidip gelen kervanlarımı taciz ettiler. Bunların bana mal olduğu serveti, malları bir saysam..." Elini salladı öfkeyle. "Bu adamın onların bir soylusu olduğunu söyledin. Böyle şeylere kızabilirler."

"Bir sorun çıkmayacak" diye güvence verdi Tamrit ona alçak bir sesle. "Bu adam onların arasında pek sevilmez ve onun öldüğünü sanıyorlar."

"Ve zaten öleceği de şüphesiz, oldukça yakın bir zamanda."

"Aynen öyle haşmetlim, işimize geldiği zaman. Ama şimdilik onu, Fransız çıbanını deşecek yeni bir mızrak olarak kullanmamız lazım."

Cubar Paşa başını sallayarak onayladı. "Sizin teklifinizi düşündüm. Bunu yapabilecek bir adam var. Tek bir adam. El-Hüseyin. O da melezdir. Fransızca bilir. Onların sahil şehirlerine gitmiştir. Onda öyle bulunmaz bir tüccarlık kabiliyeti vardır ki, bir adamın gırtlağını kesse bile kurbanı zevkten başka bir şey hissetmez." Paşa hafifçe güldü. "Ayrıca, benim kayınbiraderim olmak gibi bir özelliği de var. Ona güvenilebilir."

"Harika bir seçim."

"Yazık ki, şu an Marakeş'teki sultanın sarayında temsilciliğimi yapıyor. Sultanın, Tuat'taki, bu da dahil bütün vahaları

ilhak etmesi için resmi bir talepte bulundum. Onun birkaç aydan önce döneceğini sanmıyorum."

"Fakat efendimiz, geç kalmak ikimizin de yararına olmaz. Elbette vardır başka bir..."

"Sizin Şeyh Flatters'yle giriştiğiniz macera, beni böyle bir teklif yapmaya mecbur bıraktı. Beni geciktirip de Fransız aslanının uyanıp hepimizi gövdeye indirmesini mi istiyorsunuz?"

"Elbette hayır. Ama cihat..."

"O, daha büyük bir bütünün parçası, ama bir parça sonuçta. Sizin kutsal savaşınız onları taciz etmekten ve şehit vermekten başka bir işe yaramaz. Onları durdurmaya bir tek sultanın gücü yeter. Ben onlara tek başıma karşı koyamam. Tuat'taki vahalar arasında hiçbir ittifak yok; birbiriyle kardeş olması gereken insanlar arasında, yağmalardan ve karşı yağmalardan başka bir şey yok ve bu durumda Fransız aslanı da bizi tek tek götürüyor kuzular gibi."

"Cihadın gücünü küçümsüyorsunuz" dedi Tamrit ümitsizce.

"Ben hiçbir şeyi küçümsemem. Sizin Şeyh Flatters'ye yaptıklarınız hem hayırlı hem de belalı bir iş. Hayırlı bir iş, çünkü Fransızlara karşı tek yumruk halinde, büyük bir İslam kılıcının kalkmasına ve birbirimizle savaşmayı bırakmamıza yardımcı olabilir. Belalı bir iş, çünkü intikam almak için yanıp tutuşan Fransız canavarını harekete geçirecektir. Çok geniş bir cephede, ittifak halinde hareket etmeliyiz. Sizin cihadınız devam etmeli, ama bu arada sultan da bizi kanatlarının altına almalı. Bu ikisini de sağlayabilecek tek adam el-Hüseyin'dir. Onun çok hassas görüşmeler yapması gerekiyor. Sonra kendisine –eğer rehinemizin değeri konusunda haklıysan– çok büyük miktarda para emanet edilecek. Ben herkese bu kadar güvenemem." Cubar Paşa el-Hüseyin konusunda hayale kapılmış değildi. Kayınbiraderi elbette fidyenin bir kısmını cebine indirecekti. Fakat el-Hüseyin daima, açgözlülüğünü kontrol edebilen ve paranın bir kısmından fazlasını çalmayacak kadar akıllı biriydi. Başka biri olsa hepsini cebe indirirdi;

nitekim kendisi, o parayı Senusilerle paylaşmaktansa kendi cebine atmaya karar verebilirdi mesela.

"Pekâlâ, eğer isteğiniz buysa öyle olsun. Esirin canlı kalması önemli, haşmetlim. Fidye verilmeden önce, onun hayatta olduğunu gösteren bir kanıt gerekebilir."

"Hayat ile ölüm arasında ince bir çizgi vardır. *Foggara*'ların reisleri, bu adamı o çizginin azıcık diğer tarafında tutabilir. Ben gereken emri veririm. Üst tarlalarda çalıştırılır; orada ölüm, insanlarla o kadar sıkı fıkı değildir."

"Ayrıca, kaçmaması da önemli."

Cubar Paşa buna güldü. "Kaçmak mı? Kim cehennem azabından kaçıp da cehennemin içine gitmek ister ki? Etrafımız koca bir çölle çevrili. Bugüne kadar hiçbir *foggara* mahkûmu uzun süre kaçamadı. Evet, yeterince konuştuk" dedi paşa. Yeniden çaylar kondu ve bal sürülmüş bisküvilerle servis yapıldı. Sonunda paşa, mahkûma ilerlemesini işaret etti eliyle. Moussa'nın zincirleri taş döşemede sürüklendi.

"Ayıp sana Babuş! Paşaya verilen bir hediye Tuareg çaputunun ardına gizlenir mi böyle? Onu karşımda çıplak göreyim." Saray muhafızlarından birine parmağını şaklattı.

"Soyun şunu."

Moussa emri duydu. Küçük düşürülmüştü; şiddetle direndi ama hâlâ zincirliydi ve yolculuktan ötürü güçsüz haldeydi. Onlara çabucak boyun eğdi. İki kişi onu tutarken bir diğeri cüppesini, sonra pantolonunu çıkardı. Sonra başını örten bezi, metrelerce yumuşak pamuklu kumaşı çözdüler ve sonunda Moussa çıplak kaldı karşılarında. Gardiyanların vurdukları yerler ezilmiş, yara olmuştu. Ensesi, boynuna taktıkları tasmadan ötürü kanamıştı. Metal, türbanının üzerinden bile derisini kesmişti. Ama Moussa güçlü görünüyor ve kendisini esir alanlara meydan okurcasına bakıyordu. İçlerinde bir tek, esir tüccarı ve kervan reisi Babuş'u tanıdı. Ortadaki iri ve yumuşak adam herhalde paşaydı. Üçüncü adamın gözleri tanıdık geliyordu. Rahatsız edici ve şiddet doluydu bu gözler ama Moussa tanıyamadı.

Cubar Paşa Moussa'yı tecrübeli gözleriyle ve belirgin bir açlıkla inceledi. Şeytanın vücudu yağsız ve sertti. Kol ve bacak

kaslarının kıvrımları hoştu. Duruşunda belirgin bir zarafet vardı. Kral gibi duruyordu. Paşa bir süre düşündü. Güzel bir erkekti gerçekten. Ama cazibeli görünüyorsa da, yatağa göre değildi. Yaşı geçkindi ve çok güçlüydü. Paşa içini çekti. Yazık olmuştu.

Bu adam ancak fidye içindi.

"*Foggara*'lara götürün şunu."

Onu kaleden çıkarıp, surlarla çevrili kentin üstü kapalı, karmaşık sokaklarından geçirerek götürürlerken alacakaranlık olmuştu. Kerpiç duvarlar koyu kızıl kahverengiydi. Sokaklar dardı ve onun geçişine hiç aldırmayan insanlarla tıklım tıklım doluydu. Beyaz tenli de olsa, yeni bir köle hiç kimsenin ilgisini çekmiyordu.

Moussa'da yön duygusu kalmamıştı. Sokaklar karmakarışık bir ağ gibi bir o yana bir bu yana sapıyor, dönüyor, kavis yapıp birleşiyordu. Onu surların kapısından, sonra bir yokuştan çıkardılar ve duvarlarla çevrili büyük bir avluya soktular. Çöle doğru uzanıp giden, duvarlarla çevrili diğer bir sürü büyük avludan biriydi bu. Avluda, güneyden gelmiş kalabalık bir Zenci köle grubu vardı. Serbestçe dolaşıyor, konuşuyor, açık ateşlerde yemek pişiriyorlardı. Yüzlerce vardı bunlardan. Çatısı ve duvarları hurma hasırından yapılmış, ahır gibi barınakları paylaşıyorlardı. Avlunun arka tarafındaki, her iki yanında birer muhafızın bulunduğu kapı, bir geçide açılıyordu. Geçidin iki yanında, kapıları tahtadan ve pencere yerine daracık aralıkları bulunan bir dizi basık kerpiç kulübe diziliydi. Moussa'yı bunlardan birine götürüp içeriye ittiler. Kapı arkasından kapandı.

Ani karanlığa alışmak için gözlerini kırpıştırdı. Ufacık bir kulübeydi burası ve tavanı öylesine basıktı ki, içinde ancak toprağın üzerine oturarak ya da dört ayak üstünde durabilirdi. Hiçbir eşya yoktu. Duvarların yanında oturan başka kişilerin karanlık siluetlerini gördü. Gözlerini dikmiş ona bakıyorlardı hiç konuşmadan. Köşede, yüzü daracık pencereden gelen ölgün ışıkla zar zor aydınlanmış bir adam gördü. Başındaki

kirli bir türban ve beline sarılı bir bezden başka bir şey yoktu üzerinde. Ufak tefek bir adamdı; sıkı bir kas yığınıydı sanki. Gözleri koyu renk ve neşeliydi. Moussa'yı inceliyordu. "Allahın inayeti üzerine olsun uzun adam. Ayağa kalkamadığımız için bağışla." Güldü. "Dar yerlere alışacaksın. Burada göreceğin en yüksek tavan budur. Çok yakında, bu tavan vaktiyle gördüğün gökyüzü gibi gelecek sana."

Moussa karşı köşeye oturup kafasını toparlamaya çalıştı. Ufak tefek adam telaşla kapıya doğru hareket etti ve kapı birden açıldı. Moussa dışarıdan birisinin geldiğini hiç duymamıştı. Hücre arkadaşı içeriye verilen kapları aldı ve çabucak yere koydu. Kapı kapandı.

Adam kapları dağıttı ve sonuncuyu Moussa'ya verdi. Moussa, kabına kayıtsızca baktı. Yetersiz ışıkta, kaya sertliğinde kuskus topaklarının üzerinde ne olduğu anlaşılmaz bir şeyler seçiyordu. İğrenç bir görüntüydü. Aç değildi.

"Senin Tuareg olduğunu söylediler" dedi ufak tefek adam, kendi yemeğini parmaklarıyla oburca yerken. "Öyle mi?"

"Nereden öğrendin bunu hemen? Ben daha yeni geldim."

"Bazen buraya, olaydan önce haberi gelir. Konuşmaktan, dedikodudan başka yapacak bir şey yok. Herkes konuşur. Hatta gardiyanlar, kervancılar bile. Bir Targui çok ilgi çeker."

"Evet ben yarı Tuareg'im."

"Tuaregler gibi giyinmemişsin. Adın ne?"

"Moussa."

"Bir zamanlar Moussa adında bir eşeğim vardı. İyi bir eşekti hem de. Bir Targui'ye bu isimle hitap ederek o eşeğe hakaret edemem. Ben sana Sidi diyeceğim." Adamın konuşma tarzı dostçaydı.

"Elbiselerimi aldılar."

"Burada her şeyi alırlar Sidi. Ne fark eder ki? Allahın huzurunda hepimiz çıplağız" dedi adam. "Benim adım Abdullahi. Uled Nail kabilesindenim. Bu..." diye parmağıyla işaret etti, "Monco. Hausa'dan." Monco sırtüstü yatmıştı. İriyarı ve güçlü görünüyordu. Kömür gibi kapkaraydı. Bakışları sertti ama dostçaydı. Başını sallayarak onayladı, fakat bir şey söyle-

medi. "Öteki, Mahmud. Faslıdır. Senin gibiBerberi, ama Yüksek Atlas'tan."

"*Ma'-tt-uli,* Tuareg köpeği" dedi Mahmud cana yakın bir tavırla; Moussa'nın elini okşadı ve kendi elini göğsüne bastırdı. "Ne var ne yok?"

"*El Heir Ras,* Fas domuzu." Moussa gülümsedi ve elini yüreğine götürdü aynı şekilde. Bu adama hemen kanı kaynamıştı. Abdullahi bu konuşmalardan hoşlanıp güldü.

"Burası hep böyledir Sidi. Tuareg, Faslı, Hausalı, Uled Nail. Bu duvarların dışında olsak birbirimizin gırtlağını keserdik. Ama burada hepimiz kardeşiz. Bir tek Cubar Paşa'nın gırtlağı tehlikede. Biz hepimiz karanlık sakinleriyiz, şeytanlar gibi. Hepimiz biriz. Bu iyi bir şey, değil mi? Sağ kalmak için birbirimize muhtacız."

"Kendi adına konuş" dedi Mahmud. "Benim şeytanla bir ilgim yok."

"Ah, ama sen de bir karanlık sakinisin."

"Nasıl oldu da geldiniz buraya?" diye sordu Moussa.

"Monco bir köledir." Abdullahi bunu, sanki Monco'nun başlangıcı da, ortası da, sonu da buymuş gibi söylemişti. "Ben bir *razzia*'da esir alındım. Mahmud fidye için yakalandı. Uzun zamandır tutuluyor ve sanırım, bir deve kadar bile değeri yok. Şimdiye kadar Berberiler bir deve için bile olsa parayı verirdi; en azından iyi bir deve için. Ama Mahmud burada oturuyor, onu alan yok. Ama yine de bir Faslı olarak pek de fena bir arkadaş değil. Hepimiz şöyle ya da böyle birer bela çıkardık. Bu yüzden bizi, güneyden gelen Zencilerle beraber dışarıda tutmak yerine buraya tıktılar. O Zencileri gördün mü?"

"Evet."

"Onlar burada serbestçe dolaşır. Hiç mesele çıkarmaz, hiç kaçmaya kalkmazlar. Ancak zorluk çıkaran esirleri tıkarlar bu kulübelere. Ama bundan da kötü yerler vardır Sidi. Mahkûmların en kötülerini kapatmak için başka yerler var. Bunlar toprağa açılmış oyuklardır; üzerlerine ağır kapılar kapanır. Penceresizdir. Yanında hiç kimse yoktur. Çalışmadığın zamanlarda içerde zincire vurulursun; çalışacağın zaman da

seni, kumun yumuşak ve ölümün kaçınılmaz olduğu en kötü tünellerin içine sokarlar. Ben o çukurlardan birinin içinde kaldım Sidi. Beni orada iki ay tuttular. Dışarı çıktığımda resmen delirmiştim."

"Girdiğinde de resmen deliydin zaten" dedi Mahmud.

"Doğru gerçekten de. Fakat ne olursa olsun hiç tavsiye etmem. Akıllı olacak, mesele çıkarmaktan kaçınacaksın Sidi."

"Sen uzun zamandır mı buradasın?"

"Dört yıldır. Ben *foggara*'lar konusunda uzmanlaştım Sidi. Sen şanslıymışsın ki beni buldun. Ben iyi bir öğretmenim." Moussa'nın kabına baktı. Yiyeceğe hiç dokunulmamıştı. "Bunu yemeye niyetin var mı Sidi?"

"Hayır" dedi Moussa ve kabını ona verdi.

"Allah razı olsun" dedi Abdullahi yiyeceğe büyük bir hevesle saldırırken. Kuskusu bir taşla iki küçük parçaya böldü. Çiğnemeye çalışmadan, olduğu gibi yuttu. "Bu arada, ilk ders."

"Evet?"

"Kimseye yemeğini verme. Hayatta kalmak için her kırıntıya ihtiyacın olacak. Ben bu sayede dört yıl yaşayabildim burada. Ve bu sayede bir dört yıl daha yaşayacağım."

Sırıttı ve dudaklarını yaladı.

"Bana *foggara*'lardan bahset. Onları gördüm ama oradaki iş hakkında pek bir şey bilmiyorum."

"Burada çok su var Sidi, etrafımız çepçevre kum tepesi olsa da. Suyun geldiği yer..." diyerek omuzlarını kaldırdı, "neresidir Allah bilir. Bazıları, Büyük Su'yun dibindeki dağlardan, kum tepeleri denizinin aşağısından, yeraltından geçip ta buraya kadar geldiğini söyler. Mesele şu ki, su da kurtuluş gibidir; bize gelmez. Bizim gidip bulmamız lazım onu. Derinden akar. Onu dışarıya çıkarmamız lazım. Bizim işimiz budur Sidi, *foggara*'lardaki iş yani. Karanlıklarda suyu bulup ışığa çıkarırız."

"Demek kuyular var o halde, öyle mi?"

"Hayır. Timmi'deki kuyular az su verir ve dolması çok uzun sürer. *Foggara*'lar tüneldir. İlk önce, aşağıya doğru derin bir baca kazarız. Bazı bacalar, yani alçak arazide, vahanın ve

hurmaların yakınında kazılanlar çok sığdır. Derinliği nerdeyse bir adam boyu kadardır. Diğerleri, çöldekiler çok daha derindir; en azından yüz adım derinliğindedir. Suyu buluncaya kadar, kaza kaza dibe ineriz; bildiğin bir kuyu gibi tıpkı. Tünellere başladığımız yer orasıdır. Tünelleri suyun hizasından kazarız ve vahaya doğru bir eğim veririz. Su, tünellerin içinden akar. Tünel ne kadar uzun olursa o kadar çok su getirir. Bazılarının uzunluğu fersahlarcadır Sidi. Eğer bir gün vahayı ziyaret edersen, bahçelere ve hurmalıklara akan, suyu bol dereler göreceksin. Paşa kendi suyunu, toprağı işleyen ve ona haraç veren *harratin*'lere satar. Güzel bir vahadır bu Timmi. *Foggara*'lar olmasaydı var olmazdı. *Foggara*'lar olmasa Timmi ölür ve üstünü kum tepeleri örter. *Foggara*'lar yüzünden... bir tek biz öleceğiz ve üstümüzü kum tepeleri örtecek."

"Kaç tane köle var burada?"

"Bunu bir tek Allah, bir de Cubar Paşa bilir ama ikisi de söylemez. Buradan bakınca, bunun gibi beş avlu olduğu görülüyor. Diğerleri kalenin öteki tarafında. Kaç tanedir bunlar? *Foggara*'ları işletmek için çok insan lazım. *Foggara*'lar, insan yiyen, kocaman bir yeraltı canavarı gibidir. Göçükler olur. İnsanlar boğulur, kaybolur. Kervanlar Timmi'de daima hoş karşılanır, çünkü onlar canavarı besler. Aşağıda başka bir dünya vardır; ışıksız bir dünya. Bütün duyularını kullanmasını öğrenmen lazımdır Sidi."

Avluda hâlâ ateşlerin başında bir arada duran kölelerin alçak sesle konuştuklarını duyuyorlardı. Bir bebek ağladı. Karanlık kulübede görülecek hiçbir şey yoktu. Yapacak hiçbir şey yoktu. Herkes uyumak için yattı. Dördü için zar zor yetecek yer vardı. Moussa sırtında bir diz hissetti, kendi başı da bir ayağın dibindeydi. Abdullahi en iyi yeri, serilip yatabileceği, kapının karşısındaki duvar boyunu kapmıştı. Esnedi.

"Canavarı kafanda aşabilirsen çok yaşarsın Sidi. Aşamazsan ölürsün."

Şafak sökmeden uyandılar. Kapıdan yine yemek kapları geldi. Moussa bu kez yemeğini katır kutur yiyerek bitirdi. Or-

tak bir helaya gitmelerine izin verildi. Herkes hiçbir mahremiyet olmadan çömeldi. Moussa karanlıkta bile çıplaklığını hissetti. Edep yerini kapatmaya çalıştı ama bir yararı yoktu. Abdullahi onu gördü. "Burada o kadar çok çıplak adam var ki, elinle örtünmene gerek yok Sidi" dedi gülerek. Fakat avludan geçerlerken Abdullahi durup Zencilerden biriyle konuştu. Birbirlerini çok iyi tanıdıkları belliydi ve adam koşa koşa kendi kulübesine gitti. Hemen ardından geri döndüğünde elinde uzun bir kumaş parçası vardı ve gülümseyip sohbet ederlerken kumaşı Abdullahi'ye verdi.

Abdullahi de bunu Moussa'ya verdi. "Senin namusun için, Sidi" dedi ve güldü. Yürürlerken Moussa onu yırtarak parçalara böldü. Kendine bir peştamal ve yarım yamalak bir türban yaptı. Yüzünü örtecek kadar kumaş yoktu. Kendini daha iyi, fakat yine de çıplak hissediyordu. Herkesin giyiminin ondan farksız olması, onu teselli edemiyordu.

Bir kapıdan geçtiler ve bir köle onlara, örgü bir sepetin içinden çıkardığı aletleri verdi. Moussa'ya bir kazma, uzun bir ip ve keçi derisinden sert bir torba verilmişti. Abdullahi'ye baktı, onun yaptıklarının aynısını yaparak ipi beline bağladı, sonra diğer ucunu da kazmanın sapına bağladı. Deri torbayı boynuna astı. "Bunlara dikkat et" dedi Abdullahi. "Akşam bunları geri getirmezsen yemek yiyemezsin."

Başka biri herkese birer avuç hurma verdi. Geçen herkese onar tane veriyordu. Moussa yine, başkalarından gördüğü şeyleri yaptı. Yürürken türbanını çözdü, hurmaları kumaşın ucunda küçük bir çıkın halinde bağladı ve sonra kumaşı yine başına sardı. On tane hurma. Azdı bu; hatta Tuareg standartlarına göre bile azdı.

Gardiyanları Atagum'du; teni güneşten kararmış, iriyarı bir adamdı. "Bu herif katır gibi kuvvetlidir Sidi" diye fısıldadı Abdullahi, "ve kılıcın nasıl kullanılacağını bilir. Ama kılıçtan da çok, hurma dalından korkmalısın. Hiç tereddüt etmeden kullanır onu. Bir karganın gagası gibi yarar etini."

Moussa, Atagum'un elindeki dala baktı. Kalın bir hurma dalıydı. Sopanın her yanında, bir dizi iğne gibi uzanan, berbat

görünümlü dikenler vardı. Kesilerek daldan ayrılmış, sonra sopaya sarılmıştı bu dikenler. Önemli bir sorun olacaktı bunlar.

Atagum kenara doğru geldi ve Moussa'ya düşmanlık ile merak karışımı bir bakışla baktı. "O da herkes gibi, Tuareg şeytanını merak ediyor" diyerek açıkladı Abdullahi. "Bu sabah helada, senin iki tane penisinin olmadığını görünce herkes rahatladı Sidi."

"Sahi mi?"

"Tabii ki. Benim de, çocukluğumdan beri, siz şeytanlar hakkında merak ettiğim bir şeydi bu."

Atagum onları avlu kapısından çıkarıp kasabadan uzağa, çöle doğru götürdü. Uzaktaki bir platoya doğru hafifçe yükselen eğimli bir arazide yarım saat yürüdüler. Turuncu renkli kum tepelerinin üzerinde doğan parlak güneşi görüyorlardı. Timmi hayata dönüyordu. Müezzinin belli belirsiz bağırışını duydular. Duvarların ötesinde eşekler, develer ve insanlar uyanıyordu. Şehrin iki yanında birer *kasbah** ya da hisar vardı. Aralarındaki uzun bir duvar onları birleştiriyordu. Kentin öteki tarafında, altın sarısının yanında bereketli bir yeşillik denizi gibi duran vaha vardı. Moussa, vahanın ötesinde bir *sebha*, yani her birkaç yılda bir azgın sellerle dolan, göz kamaştırıcı beyazlıkta bir tuzlu su düzlüğü gördü.

Yürüdükleri arazide, noktalar gibi dizilmiş alçak tümsekler plato boyunca, yokuş yukarı, düz bir çizgi halinde uzanıp gidiyordu. Aralarında yirmi yahut otuz metre mesafe vardı ve çevreleri toprak ve taşla desteklenmişti. "*Foggara* bacaları" dedi Abdullahi. "Bugün şurada çalışacağız." Yokuşun hemen hemen yarısı kadar yukarısında bir yeri gösterdi parmağıyla. Her deliğin başında bir grup adam toplanmıştı. Moussa onların bacanın kenarından inip kaybolduğunu, toprağın onları yuttuğunu görüyordu.

* Kuzey Afrika şehirlerinde, kentin biraz daha yukarısında bulunan, yüksek duvarlarla çevrili yerleşim yeri. (ç.n.)

Abdullahi'nin anlattığı yeraltı dünyasını, tünelleri ve karanlığı düşlemeye çalıştı. Moussa bir açık hava insanı, bir çöl çocuğuydu. Tüneller ve karanlık düşüncesi ürpermesine neden oldu. Korktu.

Bacanın kenarına oturup ipi kavradı. Delikten aşağıya baktı. Delik karanlığa doğru kaybolup gidiyordu. Yüreği güm güm vurmaya başladı. Abdullahi, Mahmud ve Monco, Moussa'nın tanımadığı diğer iki adamla birlikte bekliyordu.

Abdullahi elini Moussa'nın omzuna koydu ve "Düğümleri sımsıkı tut Sidi" dedi aceleyle. "Ayak parmaklarını kullanmasını öğrenmen lazım. İpi ayak parmaklarınla tut ve kendini düğümden düğüme aşağı bırak. Üzgünüm ama, derin bir bacadır bu. Dibe varıncaya kadar üç defa ip değiştirmen gerekecek. Duruncaya kadar indiğin yol sana çok uzun gelecek. Eğer etrafındaki duvar çökerse ipe sımsıkı tıutun ve bekle. Biz yukardan sana ulaşmaya çalışacağız. İpi bırakırsan ölürsün Sidi. Sakın bırakma."

Moussa başını sallayarak onayladı. İpi sımsıkı kavradı.

"Bu kadar laf yeter" dedi Atagum. "Aşağı." Hurma dalı, Moussa'nın sırtının üstünde havaya kalkmıştı tehdit edercesine.

"Selametle Sidi. Allah seni korusun. Ben de hemen geliyorum."

Moussa bacanın kenarından aşağıya kayıp deliğe girdi. Aşağısında ip sağa sola sallanıyordu. İpin bacanın kenarlarına çarpınca çıkardığı sesleri duydu. Yanlarda birkaç çakıla çarpıp yerinden oynattı. Çakıllar aşağıya düşerken kulak kesildi. Dibe çarptıklarını gösteren bir ses duymadı.

Kendini, bir eliyle tutunup diğerini bırakarak, yavaş yavaş aşağı salıyor, Abdullahi'nin dediği gibi, ipi ayak parmaklarıyla tutmaya çalışıyordu, fakat ip kayıyordu boyuna. Elleriyle tutunmaya çalıştı. "Sadece ellerinle tutunmaya kalkma" diye uyarmıştı Abdullahi. "Ellerin yorulur ve o zaman ilginç şeyler gelir başına." Ama başka seçeneği yoktu. Ayak parmakları bir işe yaramıyordu. Fakat onun boyu diğerlerinden uzundu ve

ayaklarını bacanın karşı tarafına dayayarak, sırtı ile ayaklarının bacada fren işlevi göreceğini keşfetti. İlk ipin sonuna geldiğinde soluk soluğaydı. Kolları ağrıyordu. İp değiştirdi ve aşağı inmeye devam etti.

İkinci ipin de sonuna kadar indi ve üçüncü ipin bağlandığı çengeli buldu. Elindeki ipi bırakıp, ağırlığını diğer ipe verirken kaydı. Çığlık atarak, elinin tüm gücüyle ipi kavradı. Ancak yaklaşık on metre düştükten sonra duruma hâkim olabildi. Düşerken ip avuçlarını yakmış, birbirinin ardı sıra, hızla geçen düğümler, ipi sıkıca tutmasına engel olarak onu bacanın dibine kurşun gibi çakılma tehlikesiyle yüz yüze getirmişti.

"Sidi! İyi misin?" diye bir ses yankılandı peşinden.

Moussa'nın acıdan nefesi kesilmişti. "İyiyim" diye seslendi yukarıya.

"Sakın bırakma Sidi."

Baca dümdüz değildi ve bu yüzden artık tepedeki deliği göremiyordu. Karanlıktı, zifiri karanlıktı. Karanlık öylesine yoğundu ki, bir duvar, bir varlık gibiydi sanki. Kendi elini bile göremiyordu. Ürperdi. Soğuktu, yukarıdan çok daha soğuktu ve rutubetliydi burası. Sırtının değdiği baca duvarı balçık gibiydi. Üzerine bir şey giyseydi keşke. Ne giyebilirdi ki? Giysilerini almışlardı. Onları geri almalıydı. Akşam olmadan burada soğuktan öleceğini düşündü.

İpin sonuna yaklaşırken farklı bir ses duydu.

Su. Suyun şırıltısı. Açık çölde bu ses harikaydı, yaşamın sesiydi. Bacadaysa çok esrarengiz, uğursuz, ürkütücü bir sesti; korkunun şırıltısıydı. Dibe yaklaşıyordu. Yine ayak parmaklarını kullanmaya çalıştı. Yine beceremedi. Ağrıyan kollarıyla aşağıya indi düğümden düğüme.

Sonunda zemini hissetti. Ayakları suyun içindeydi. İpi bırakıp ellerini ovuşturdu. Bir ses duydu ve yukarıya baktı. Kumlar doldu gözüne. Onun arkasından başka biri iniyordu. Kafasını sallayıp gözlerini acıyla kırpıştırarak, gözüne kaçan kumları çıkarmaya çalıştı. Bu da diğer bir dersti.

"Sakın yukarıya bakma Sidi" diye uyarmıştı Abdullahi. "Daima pişman olursun."

Bulunduğu yer o kadar alçaktı ki, diz çökmekten başka çaresi yoktu. Bacadan ayrılan tünellerin kavşak noktasına gelmişti. Tünellerin birleştiği yerde küçük bir boşluk vardı. Tünellerin genişliği, ancak dört ayak üstünde sürünebileceği kadardı. Bu durumda bile, tavanın sırtına değdiğini hissediyordu. *Foggara*'lar ondan daha kısa boylu insanlar tarafından yapılmıştı. Bacadan çekildi ve Abdullahi'nin inmesini bekledi. Yolunu yavaşça, el yordamıyla buluyor, parmaklarıyla karanlıkta sağı solu yokluyordu. O, sonsuz bir gökyüzünün duvarsız dünyasında yaşamıştı, şimdiyse bu tünel ve karanlık onu çepeçevre sıkıştırıyordu. Göremese de, karanlığın varlığını hissediyordu. Kendi soluklarını ve suyun şırıltısını duyuyordu. Yakınındaki sesler arttı; daha uzaktaki, bacadan aşağıya gelen Abdullahi'nin sesi boğuklaşmıştı. Çok bunaltıcıydı. Başlamak üzere olan paniğini kontrol altına almaya çalıştı.

Yanına bir adam indi. Adam karanlıkta hızla hareket ediyordu, rahatça, sanki bir kedi gibi.

"Abdullahi?" Kendi sesi yansıyıp ona geri döndü.

"Hayır."

Moussa, sesin sahibini tanıyamadı. Adam sarmısak kokuyordu. Esrarengiz adam onun yanından geçti ve tünellerden birine girip kayboldu. Adamın çıkardığı sesler duyulmaz oluncaya kadar dinledi. Başka bir adam düştü.

"Abdullahi?"

"Hayır. Mahmud. Bugünlük hoşça kal Tuareg köpeği." O da bir telaşla Moussa'nın yanından geçip öteki adamın peşinden karanlıklara karıştı. Moussa onların, gidecekleri yeri nasıl bulabildiklerini anlayamıyordu. Sıçanlar gibi gözden kaybolup yeraltı dünyasına karışmışlardı.

Başka bir beden düştü.

"İyi misin Sidi?"

"Evet, ama hiçbir şey göremiyorum."

"Parmaklarınla görmeyi öğreneceksin Sidi ve henüz sende var olduğunu bilmediğin, kafandaki gözle görmeyi öğrene-

ceksin. Sabırlı ol. Endişe ortalığı aydınlatmaz. Başını eğ ve beni takip et."

Tünellerden birine girdi çabucak. Moussa onun peşinden harekete geçti ve hemen kafasını çarptı. Kafasını ovuşturduktan sonra, elinden geldiğince hızlı bir şekilde ilerledi ama yetişemiyordu. Elleri ile dizleri suyun içindeydi ve donuyordu. Dizleri acımaya başlamıştı ama hızla ilerlemeye devam etti. Geride kalmaktan ölümüne korkuyordu. Çıkış yolunu tekrar asla bulamazdı. Belindeki ipi çözüp, bir işaret olarak bırakmayı düşündü. Ama buna vakit yoktu ve ne kadar uzağa gideceklerini bilmiyordu. Lanet olsun! Abdullahi onun kafasına belki bin tane öğüt sokmuştu. *Foggara*'larda çalışmak ne kadar zor olabilirdi ki? Ama tüm öğrendiklerine karşın, yine de hiçbir şey bilmediğini fark ediyordu.

Durup kulak kesildi. Bir ses duymuştu. İlerden mi? Sağdan mı? Ses belirgindi de, geldiği yer belirgin değildi. Bir eliyle sürünüp diğer eliyle duvarı yoklayarak, sonunda geniş bir yere vardı. Kulak kesildi, sonra döndü ve ilk tünelden dik açıyla ayrılan başka bir tünele girdi. Geriye nasıl döneceğini bilmiyordu. Tüm o yolu geri geri gitmek istemiyordu. Bir süre daha sürüündü. Ses yaklaşıyordu sanki ve sonra yüzü Abdullahi'nin kıçına çarptı.

"O kadar hızlı gitme Sidi. Geldik. Burası tünelin sonu." Normal bir ses tonuyla konuşuyor, ama yine de sesi çok yüksek çıkıyordu. Ses, tünellerde oyunlar oynuyordu. Moussa, etrafını görebilmeyi diledi içinden.

"Bu, ana tünelden ayrılan parmaklardan biridir" dedi Abdullahi. "Su akışını artırmak için kazılmış kısa bir uzantıdır. Biz bir yahut iki metre daha kazacağız. Ayrıca, zemini de alçaltmamız lazım. Burada önce ben çalışacağım. Sen bu işi yapmaya alışık değilsin. Sen bacada çalışacaksın."

"Ne yapacağım?"

"İpini çöz." Moussa Abdullahi'nin dediğini yaptı. "İpin bir ucunu şu deri torbanın sapına bağla. Şurada, buldun mu? Diğer ucunu da beline bağla. Aşağı indiğimiz bacaya sürünerek geri dön. Ben torba doluncaya kadar kazacağım. Ben ipi böyle

çekince, sen de torbayı çek. Benim ipim de diğer sapa bağlı olacak. İki ipi de çöz ve dolu torbayı yukarıdan sarkan ipe bağla. Tepede duran bir adam var. İpi çek. Adam torbayı yukarı çekip boşaltacak, sonra tekrar sana indirecek. Adam bunu yaparken kendi torbanı al ve bizim iplerin ikisini de ona bağla. Hazır olunca ipi çek. Ben onu çekeceğim ve bütün işlem yeniden başlayacak. Sen boyuna torbaları ve ipleri değiştireceksin. Anladın mı?"

"Evet." Moussa, geri geri sürünerek dönüp bacayı tek başına nasıl bulacağını düşünüyordu.

"Senin de fark edeceğin gibi, günü geçirmenin eğlenceli bir yoludur bu, Sidi. Ve birtakım avantajları vardır."

"Ya?"

"Hiçbir zaman sıcaktan bunalmazsın ve bol bol içecek vardır." Güldü.

"Şimdi çalışma zamanı Sidi. Başka bir şey daha var. Kulak kesilmen lazım. Daima, bütün duyularınla işit ve hisset. Bir göçük olabilir. Bir tavan çökebilir, ya da bir duvar. Sesini duymayabilirsin. Sadece hissedersin. Bir zaman sonra burada hissetmeyi öğreneceksin. Su bazen gizli mağaralar oyar ve toprağı yarıp açar. Tünelleri selle doldurabilir. Bütün bu gibi durumlarda, değerli arkadaşın Abdullahi'nin ipin diğer ucunda olduğunu hatırlamana ve çabuk hareket etmene ihtiyacım var. Kendi kazmanı kullan ve kendini kurtarırken, arkadaşını da kurtar."

"Elbette. Ama sel olursa ne yapacağım?"

"Yüzme biliyor musun Sidi?"

"Evet."

Abdullahi kıkırdadı. "Burada hiç önemi yok. Tüneli sel bastı mı yüzemezsin zaten. Muhtemelen boğulursun." Bu sözlerdeki espri hoşuna gitmişti. "Sırtüstü yat ve burnunu tünelin tepesinde tutmaya çalış ki nefes alabilesin. Kollarınla, bacaklarınla tünelin iki yanına tutunmaya çalış ki sel seni alıp götürmesin. Sen iri bir adamsın ve bunu kolayca başarırsın. Eğer benim sürüklenerek senin yanından geçtiğimi hissedersen tut beni. Eğer tutamazsan, *mektub*. Bir gün ben bile cana-

varı kafamda aşamayabilirim yahut Allah bir gün benim ibadeti ihmal etmemden usanabilir."

Moussa şaşkına dönmüştü. Azgın bir yeraltı selini düşününce kanı hızlandı.

"Biz karanlık sakinleriyiz Sidi. Birbirimize ihtiyacımız var. Beraber yaşarız. Ama beraber ölmemeliyiz."

"Anladım."

Abdullahi onun omzunu tuttu. "Allahın selametiyle git Sidi, ama sadece duyularına güven." Moussa adamın o zifiri karanlıkta onun omzunu bulmasına şaştı. Bu temastan ürperdi. Çıplak derisine dokunulmasına alışık değildi. Burada bir sürü şeye alışması gerekiyordu belli ki. Korkunç bir sorumluluk hissetti; hem Abdullahi hem de kendi için. Dişlerini sıktı ve torbaya bağlı ipi salarak tünelde geri geri gitmeye başladı. Kavşak noktasına gelince geri geri giderek köşeyi döndü. Sonra iki yana dokunarak, her şeyi yoklaya yoklaya, yüreği çarpa çarpa ileriye doğru emeklemeye başladı. Kendi başınaydı. Arkadaşından uzaklığı birkaç metreden fazla değildi ama yine de sanki dünyada tek başına kalmış gibi hissediyordu.

Bacayı nasıl bulacağını düşününce panikledi. Bu yolun üzerindeki herhangi bir başka bacaya girebileceğini de düşünerek sürünürken, başının arkasıyla tünelin tavanını yokluyordu. Doğru baca olduğunu nereden bilecekti? Kaç tane baca vardı burada? Yanlış bacayı seçer de yukarıda kimse yoksa ne olacaktı? Orada saatlerce durup, yerin üstündeki hayali bir adamın, onun ipi çekiştirmesine cevap vermesini mi bekleyecekti? Yahut kafası karışmış da yanlış yolda sürünüyorsa ne olacaktı? Burası insanda yön duygusu bırakmazdı. Hiç bırakmazdı hem de. Hafızanın kullanılması lazımdı ama ya hafıza yanılırsa? Her şeye baştan başlamak için geri dönmeye kalktığında, ne kadar uzaklara gitmiş olacaktı? İpin ucunda Abdullahi'nin olması gibi rahatlatıcı bir şey vardı. Ama ya ipin ucu çözülüp Abdullahi'den ayrılır da farkına varmazsa? Çektiği zaman ipin ucu Abdullahi'nin uzanamayacağı bir yerdeyse ne olacaktı?

Tünelin tavanı bir türlü yükselmiyordu. Başı tavana sürtünüyor, bu tacizi yeni türbanı karşılıyordu. Ne kadar uzaklara

geldiğini bilmiyordu. Hiçbir mesafeyi hissedemiyordu, hem de hiç. Dört ayak üzerinde katettiği mesafe çok uzunmuş gibi geliyordu ona. Sonra bir esinti hissetti. O kadar hafifti ki, hissedemeyecekti neredeyse. Fakat evet, birisi yanaklarının yakınında bir şeyler fısıldıyormuş gibi bir *esintiydi* bu.

Bütün duyularını kullan Sidi.

Bir rahatlama dalgasıyla bacaya vardı ve aşağıya doğru sarkan ipi hissetti. Elbette, ip. Bu da söylenmişti kendisine. İşaretler vardı. İşaretleri bulmalıydı.

Titreyen bacaklarıyla doğruldu bacada yeniden dik durmanın verdiği baş dönmesiyle. Hemen o anda, belindeki ipin çekiştirildiğini hissetti. Diz çöktü ve çekmeye başladı. Torba yerde sürüklenirken, ip ayağının üzerinde kangal halinde toplandı. Sonra torbayı hissetti ve el yordamıyla düğümü çözdü. Torbayı bağladığı ipi çekti. Torba kımıldamadı. Yeniden çekti. Hiçbir şey yoktu. Yukarıdaki salak herif uyuyup kalmış mıydı yoksa? Beklerken, kendi torbasını Abdullahi'nin ipine bağlamaya karar verdi. Karanlıkta, hangi ipin hangisi olduğunu ayırt edemediğini fark etti. Hepsi birbirine karışmıştı. Parmaklarıyla ipi takip etti. Bu kez, yeniden gerildiği zaman ipte düğümler, köşelere takılacak düğümler olmasından endişelendi; bu düğümler, birisini kurtarması gerektiğinde onun ipi çekmesine engel olacaktı. Ya da kendisinin kurtarılması gerektiğinde.

Birden, bu basit iş çok fazla gelmişti. Yapması gerekeni yapmıyordu! Tekrar dört ayak üstüne çöktü ve sürünerek tünele girdi. Abdullahi'ye doğru giden tek ipi yakaladı ve hiç elinden bırakmadan el yordamıyla ipin ucuna kadar gitti. İpin ucunu bulunca çabucak torbaya bağladı ve çekti. Torba hızla gitti. Diğer torbanın durumuna bakmak için tekrar ayağa kalktı. Torbayı yokladı. Hâlâ duruyordu. İpi tekrar, öfkeyle çekti. Toprak parçaları düştü kafasına.

Ve o zaman anladı. Torbayı yanlış ipe bağlamıştı. Daha kalın ve kısa olan, aşağıya iniş ipine bağlamıştı torbayı. Bacada üç tane ip vardı. O ipi sonsuza kadar çekip dursa kimse karşılık vermezdi.

Doğru ipi buldu, yeniden bağladı ve çekti. Torba hemen yükseldi. Gözlerini kapattı. Kendini rezil olmuş hissediyordu. Bu iş hiç de göründüğü gibi kolay değildi. Sonra yine çömelmesi gerektiğini hatırladı. Abdullahi onun kulak kesilmesine güveniyordu, kendisi ise bu güveni boşa çıkarıyordu. Ahmaklar gibi beceriksizce şeyler yapıyor, toprak dolu torbaları göndermek istediği yere yollamaya çalışıyor ve bu sırada hiçbir şeye dikkat etmiyordu.

Seller. Göçükler.

O bir karanlık sakiniydi. Kulak kesilmesi gerekiyordu.

İplerle çalışıyordu. Yaptıkça kolaylaşıyordu bu iş. Duyduğu sesleri yorumlamaya başladı. Bacadan inen boş torba. Suların içinde çekilen dolu torba. Suyun içinde çekilen boş torba. Elleriyle, kollarıyla çalıştıkça hareketler giderek daha düzgün, daha otomatik hale geliyordu. İpin, ayağının üzerinde daha düzgün bir şekilde toplanması için bir yol buldu.

Birinde ipi torbaya iyi bağlayamadı. Torba, bacanın kenarlarına sürtünerek yukarıya doğru hareket ediyordu. Sonra duyduğu sesten, torbanın ipten kurtulduğunu hissetti. Kafasını korumak için kollarını yukarıya kaldırdı ama dirsekleri bacanın yanlarına dayanıp kaldı. Torba kafasına çarpsa onu devirir ya da daha kötü bir şeye yol açardı. Neyse ki torba hemen yanından geçip ayağına çarptı. Toprakların saçıldığı yerleri hissediyordu. Elleriyle toprakları yine torbanın içine doldurmaya çalıştı ama sular toprağın çoğunu alıp, ancak başkalarının toplayabileceği yerlere götürdü.

Bundan sonra, attığı düğümlere daha çok dikkat etti.

Saatlerce, torbalar dolusu toprak çıktı. Bu muazzam *fogga-ra*'larda, paşanın sularının akmasını sağlamak için çaba harcayan diğer binlerce kişiyi düşündü. Kendi halini düşününce bir öfke dalgası yükseldi boğazından yukarıya doğru. *Bir esir!* Bunun, çölde çok yaygın bir kader olmasına karşın, kendi başına gelebileceğini hiç düşünmemişti. Ama şimdi bunu düşünecek zaman yoktu. Bunun zamanı bu gece ya da yarın gece olabilirdi. Şimdi düşüneceği şey yalnızca düğümler, çekmeler,

karanlıkta düşen torbalar ve onu öldürmek için bekleyen sellerdi. Şimdi tek istediği şey bugünü atlatmaktı.

Açlık midesini kemirmeye başladı. Hurmaları sarıp bağladığı türbanının ucunu el yordamıyla aradı. O şişkinliği buldu ve dikkatle çözdü. Sadece iki tane yedi. Yiyeceğini zamana yaymak, böylece gün boyu yetmesini sağlamak istiyordu ama zaman kavramının da mesafe kavramı kadar yetersiz olduğunu fark etti. Vakit öğlen de olabilirdi, ikindi de, gece yarısı da. Yaz da, kış da. Karanlık sakinlerinin bunu anlamasının yolu yoktu.

Çömeldi ve doğrudan, tünelin dibinden su içti. Su tatlı, fakat çok soğuktu. Soğuk onun peşini bırakmıyordu. Yukarının sıcaklığına dönmeyi özledi. Daha bir gün bile geçmediği halde, sıcağın nasıl bir duygu verdiğini hatırlamakta zorlanıyordu. Tek hissedebildiği şey soğuktu. Hava soğuktu, su soğuktu. Hepsinden soğuğu da karanlıktı. Omuzlarını ovuşturup ayaklarını yere vurdu. Ürperdi, bekledi ve çalıştı.

Abdullahi'den gelen bir torbayı çekerken, farklı bir ses duydu. Birden dikkat kesildi, sese yoğunlaştı. Çekmeyi bıraktı.

"Ne yapıyorsun Sidi? Niçin durdun?"

Abdullahi'nin sesi yakından geliyordu. Torbanın arkasından sürünerek bacaya yaklaşmıştı. Moussa rahatladı ve çömeldi.

"Bu yeni sesin ne olduğunu anlayamadım. Bir göçük var sandım."

Abdullahi güldü. "Senin daha gidecek çok yolun var Sidi, Abdullahi ile göçük arasındaki farkı bilmiyorsan eğer."

Moussa karanlıkta başını sallayarak onayladı. "Evet, çok yolum var. Bugün işi bitirdik mi?"

"Hayır. Yarısını. Karanlıkta zaman adama zalimce oyunlar oynar. Senin kazma sıran geldi sadece. Benim kollarım sıfırı tüketti. Sen yolu bulabilir misin?"

"Sanırım." Moussa bundan hiç emin değildi. Günün ancak yarısını bitirebilmiş olduğunu düşününce karamsarlaştı.

"Kazarken dikkatle dinle. Eğer suyu tutan bir kaya parçasının üzerinde çalışıyorsan kazmanın sesi değişecektir. Böyle bir şeyin bu kadar yükseklikteki *foggara*'larda olmaması lazım ama, canavarda sürpriz çoktur."

"Ne zaman geri geleceğimi nerden bileceğim?"

"Kazma vuruşlarını say. Kazmayı artık kaldıramaz hale geldiğin zaman Sidi, o zamana kadar vurduğun kazma sayısının iki katı kadarını daha vur. Durma zamanı odur."

"Bu çok uzun bir zaman. Niçin hiç kazmadan oturmuyoruz?"

"Harika bir fikir, ama bir işe yaramaz. Her hafta bizi kontrol etmek için köleler gönderirler. Onlar, uzun süre çalıştıktan sonra ağır işlerden azat edilmiş adamlardır. İşlerini iyi yaparlarsa artık kazma sallamazlar; yani bu işi ne kadar iyi yaptıklarını anla. Onlar canavarın her santiminir gayet iyi bilir. Onu ölçerler. Sürünerek bir ucundan öteki ucuna kadar giderler. Bir bölgede kaç adamın çalıştığını ve ne kadar iş yapılması gerektiğini bilirler. Gizli tüneller ya da boşluklar var mı diye bakarlar.

"Eğer bir hafta iyi çalışmamışsak tayınımızı keserler. Eğer yavaş çalışmaya devam edersek... evet, kazmamaya karar vermiş bir grup köle vardı. On iki kişiydiler. Ben Timmi'ye geldikten hemen sonraydı bu. Cubar Paşa ne yapılacağını biliyordu. Onların o gün çalıştığı tünellerin ağızlarını kapattı ve bacalarındaki ipi yukarıya çekti. Sonra hepimizi çağırdı. Bizi *foggara*'lardan çıkardı, sırf görelim diye. Bütün vahada iş durdu. Bacanın etrafında, yüzleri bacaya dönük halde duran bir sürü adam vardı. Aşağıdaki adamların feryatlarını duyuyorduk. Korkunç bir sesti. Ve sonra her birimize bacadan aşağı birer torba toprak attırdılar, sonunda feryatlar kesildi." Tükürdü. "Bundan sonra bir daha, yavaş çalışmanın lafı bile edilmez oldu."

Moussa ürperdi.

Yolunu fazla zorlanmadan buldu ama bu tünellere hiçbir zaman alışamayacağını anladı. Derisi ıslanmış ve tahriş olmuştu. Elleri ve dizleri yaraydı. Kum ve keskin taşlar etini yarmıştı. Soğuk, vücuduna amansızca saldırmaya devam ediyordu. Kazacağı yeri buldu. Biraz dinlendi, sonra çalışacağı yüzeyi elleriyle yokladı. Tünelin şekli oval, ama tabanı düzdü. Çalışmak için yere uzanması, karnının ve bacaklarının kayalardan damlayan soğuk suyun içinde kalması gerekiyordu.

Kazma işi zor ve biçimsizdi. Kazmayı, iyi bir hız kazanacak kadar yukarıya kaldıramıyordu. Bütün yaptığı, fazla sert olmayan yüzeyi çentmekti. İlk önceleri bu işi gözleri açık yapıyordu ama fırlayan parçalardan korunmak için gözlerini kapatmayı hemen öğrendi. Kazma her darbede ancak küçük parçalar koparıyordu. Çalışırken bir yandan da çıkan toprağı elleriyle sıyırıp, el yordamıyla torbaya doldurmaya çalışıyordu. Torba hiç dolmayacakmış gibiydi sanki. İpi çekince torba hemen kayarak gitti. Bir an dinlendi ve sonra, boş torbanın çekilmeye hazır olduğunu haber veren karşı çekişin ne kadar çabucak geldiğini görerek şaştı. Hiç dinlenmek yok, dedi içinden.

Korkunç bir işti bu. En ağır azabı elleri çekiyordu. Elleri kaba güç gerektiren işlere elverişli değildi ve toprağı sıyırırken derisi aşınıyordu. Elleri, hiçbir şey hissedemeyeceği kadar soğuktu ama dördüncü torbayı doldururken derisinin yarıldığını ve kanadığını hisseder gibi oldu. Bu hızla giderse gün sonunda parmaklarının yerinde küt birer çıkıntıdan başka bir şey kalmayacaktı. Kazmasını çevirdi ve toprak parçalarını eliyle toplamak yerine bu iş için kazmanın sapını kullandı. Daha uzun zaman alıyordu ama bundan başka yol yoktu. Kampta, kepçe gibi kullanabileceği bir şey bulmaya çalışacaktı.

Hayır! Böyle düşündüğü için kendine lanet okudu. O sadece günü atlatmaya çalışıyordu ve bunun bir alışkanlık haline gelmesine izin vermemeliydi.

Bu işleri kolaylaştıracak yollar bulmamalıyım. Kaçmanın yolunu bulmalıyım.

Gün sanki sonsuza dek sürecek gibiydi. Yaptığı iş bedenini mahvediyordu. Kasları ağrıyordu. Vücudunda kabarcıklar oluştu, patladı ve yeniden oluştu. Torbalar birbirinin ardı sıra sürüklenip gidiyordu. Torbalar birbirinin ardı sıra geri geliyordu boyuna. Canavar gittikçe daha yırtıcı hale geliyordu. Artık bir torba daha dolduramayacak, kazmayı havaya kaldırmayı artık sürdüremeyecek hale gelinceye kadar çalıştı. Sonra Abdullahi'nin, bunu iki katını yapması gerektiği yolundaki

sözünü hatırladı. Başını kolunun üstüne dayadı ve devam etmeye zorladı kendini. Diğer İhaggaren soyluları gibi, hiçbir zaman bedensel bir emek harcamadığı geldi aklına. Onların yerine köleler yapardı bunu. Şimdiyse kendisi bir köleydi. Bu düşünceyle irkildi.

Dişlerini sıkarak, çalışmaya başladı yine.

Aklı, aynı hareketleri tekrar tekrar yapmak dışında her şeye karşı körleşmiş, otomatik bir şekilde çalışırken ilk taş parçasını hissetti. Bu taş kazmayı sallarken, arkasındaki tavandan, bacaklarının arka tarafına düştü. Moussa dehşetle bağırdı.

Göçük!

Çıldırmış gibi, kazması ile torbasını bırakıp hemen geri geri çekildi. Yüreği panikle gümbürdüyordu; boğazı sıkıştı. Ana ana tünelle kesişme noktasında durup kulak kesildi.

Hiçbir şey yoktu. Boğulma korkusuyla hışırdayan kendi ciğerlerinin sesinden başka hiçbir şey.

Göçük falan olmamıştı. Sadece küçük bir toprak parçası düşmüş, onun cesaretini de yerle bir etmişti beraberinde. Sakinleşti. İçgüdüleri o anda çekip gitmeyi, sürünerek bacaya gidip dışarı çıkmayı söylüyordu. Bir insanın normalde yapabileceğinden fazlasını yapmıştı. Ama zamanın henüz gelmediğini ve kazması ile torbasını orada bırakırsa bu gece yiyecek verilmeyeceğini biliyordu. Yemek yemesi lazımdı. Yemek için de çalışması gerekiyordu.

İstemeye istemeye tekrar süründü ileriye, canavarın ağzına doğru.

Küçük kulübede sırtüstü yattı bitkin bir halde. *Foggara*'lardan çıkmak bir kurtuluştu ama bedeni korkunç bir bedel ödemişti. Vücudunun bütün kasları ağrıyordu. Elleri ve dizleri soyulmuş, derisinin her yeri kabarcıklarla ve kesiklerle dolmuştu. Hâlâ soğuktan titriyordu. Kulübenin zeminindeki toprakta gündüzün sıcağı vardı. Toprağın içinde kıvrandı; onun içine gömülmeye, kendini onun sıcaklığıyla sarmalamaya çalıştı.

Bunun gibi bir günü daha geçirmeyi gözünde canlandıramıyordu. Abdullahi dört yıldır oradaydı. Diğerleri daha da uzun bir zaman geçirmişti.

Dört yıl ha! Ölmek daha iyiydi bundan.

Abdullahi onun rahatsız haline baktı ve neler hissettiğini anlayarak gülümsedi. "İşe alışacaksın Sidi. Vücudun soğuğa alışacak ve derin sertleşecek. Çok yakında, günün sonunu ettiğinde, kendini bugünkü gibi hissetmeyeceksin."

"Hayır" dedi Moussa, kararlı bir şekilde. "Asla. Bunlara asla alışmayacağım; alışmaktansa ölürüm daha iyi." Bir şeyler daha söylemeye yeltendi ama kapı birden açıldı ve yiyecek kapları verildi. Kendini zorlayıp kalkmalıydı. Gücünü kazanmak için yemek yemesi gerekiyordu. Doğrulup oturdu. Hemen hemen alacakaranlık olmuştu. Taş gibi sert kuskusu yemeye başladı ve sonra, hâlâ türbanındaki hurmaları hatırladı. Kalan hurmaları yemeyi gün boyunca unutmuştu. Hepsini birbirine karıştırdı ve parmaklarıyla yedi. Ellerinin titrediğini fark etti. Yiyeceği aç kurt gibi yuttu. Yeterli değildi; yeterliliğin yanına bile varamazdı.

"Nasıl kaçabilirim?" Bunu çok alçak bir sesle sormuştu ve kulübenin dışından duyulması mümkün değildi.

Abdullahi kıkırdadı. "Uçabilir misin Sidi? Bunu yapabilsen çok faydası olurdu."

"Ben ciddiyim."

"Ben de. Kanatların olmadan kaçmak diye bir şey yok. Kaçmak mümkün olsaydı ben burada böyle oturur muydum sanıyorsun? Birkaç kişi bunu denedi. Hepsi öldü. Etrafımızı çevreleyen çölü hiç kimse geçemez."

"Batıya doğru gidersin. Orada başka vahalar var."

Monco parmaklarını yalarken başını sallayarak onayladı. İlk kez konuştu. "Bu kulübede senden önce kalan adam bunu en son deneyen kişiydi. Adı Ammun'du. Yiyeceğini biriktirdi, her gün birer hurma, sonunda bir torba dolusu oldu. Hazır hale gelince biz de kendi tayınlarımızı ona verdik. Kendini güneşten korumak için bir battaniye çaldı. *Foggara*'lardaki artmış keçi derilerinden bir su tulumu yaptı. Her şeyi hazırla-

mak altı ayını aldı. Her zamanki muhafızın hasta olduğu bir güne kadar bekledi. O sabah helada saklandı ve gruplar çalışmaya gittikten sonra duvarın üzerinden kaçtı. Yeni gardiyan bunu fark etmedi. Ammun, Timudi'ye doğru yola çıktı."

"Bu, bir sonraki vaha" diye açıkladı Abdullahi. "Saura'nın, yani bazen batıya doğru akan nehrin üzerinde. Paşanın bölgesinin epey dışında." Moussa başını sallayarak onayladı. O nehri biliyordu.

"Ammun gündüzleri saklandı, yolcular kendisini görmesin diye. Geceleri yürüdü. On iki gece sonra vahaya vardı. Neredeyse ölmek üzereydi, fakat artık özgür olduğunu sanıyordu. Kendini, Fez'e giden bir hacı gibi gösterdi. Sonra, Adrar ağasının adamları tarafından yakalandı. Oradaki esir pazarına götürüldü ve sonunda, oradan geçen bir kervana satıldı. İki ay sonra dönüp dolaşıp geldiği yer, ilk sahibi Cubar Paşa'nın büyük salonundan başka bir yer değildi. Paşanın, ona satılan adamın zaten kendi malı olduğunu fark edince nasıl öfkelendiğini gözünün önüne getirebilirsin. Ammun'u ikinci defa satın almıştı ve onu bizim avlunun giriş kapısına ayaklarından astı. Kargalar onun bir tek bacak kemiğini bıraktı. Eğer bakarsan orada hâlâ görürsün."

Moussa omuzlarını kaldırdı. "Bu kötü bir planmış. Yeterince uzağa gitmemiş. Bir deve bulması lazımdı."

"Bir deve, sahiden ya!" dedi Mahmud, alay edercesine. "Bir Tuareg köpeği için esaslı bir numara! Ama burada hiç deve yok, gördüğün gibi. Develerin hepsi Timmi'nin duvarlarının arkasında tutuluyor. Timmi'ye gizlice sızıp bir deve çalman, sonra gizlice sıvışman lazım. Orası büyük bir vaha değil. Herkes birbirinin ne yaptığını bilir. Muhafızlar kapıdan geçenleri tanır. Böyle bir şeyi fark edilmeden yapman mümkün değil."

"Muhtemel değildir belki. Fakat imkânsız değil." Moussa, İn Salah'taki, Fransız keşif heyetine malzeme almak için gittiği o kasabada, ziyareti süresince uyuyan muhafızı düşünüyordu. "Muhafızlar her yerde aynıdır. Uyurlar. Rüşvet yerler."

Mahmud omuzlarını kaldırdı. "Eğer Allah isterse başarırsın" dedi. "Ama şimdiye kadar Allah hiç kimse için istemedi bunu."

"Allahın bir şey istemesini beklemeyeceğim" diye karşılık verdi Moussa. "Bunu benim istemem ve yapmam lazım."

"Tuareglerin Allahı tanımadığını hep duyardık" dedi Mahmud. "Her Şeye Kadir'in gücünden şüphe ediyor olabilirsin ama bizi de kâfirliğine ortak etme."

"Siz de beni kendi teslimiyetinize ortak etmeyin" diye karşılık verdi Moussa. "Buradan kurtulmanın bir yolu var. Aramazsanız hiçbir zaman bulamayacaksınız. Ben bulmaya kararlıyım."

Mahmud, çabaları boşa gitmişçesine elini salladı. Bu Targui delirmişti.

"Alışırsan o kadar da kötü bir hayat değil" dedi Monco. "Çalışırsan yemek var. Bize zalimce davranmıyorlar. Bizi dövmüyorlar, dövmeleri için bir sebep yaratmazsak."

Moussa, ölümü beklemeyi hiç anlayamıyordu. "Vahaya gidebilir miyim?"

"Hayır."

"Orada yetişen meyveleri yiyebilir miyim?"

"Hayır."

"İstediğim zaman buradan gidebilir miyim?"

"Tabii ki hayır."

"Öyleyse ben bunlara asla alışmayacağım."

"O halde, öleceksin."

"Varsın öyle olsun." Moussa diğerlerine baktı. "Yani ben kaçmanın bir yolunu bulursam, benimle birlikte gelmeyecek misiniz? Bana yardım etmeyecek misiniz? Ebediyen burada mı kalacaksınız?"

"Ben gelirim elbette" dedi Abdullahi, "ama bunun bir yolunu bulamayacaksın."

Monco başını hayır anlamında salladı. "Ben hiçlikten geldim ve hiçliğe döneceğim Sidi" dedi. "Benim gideceğim bundan daha iyi bir yer yok. Güney diyarına asla dönemeyeceğim. Burada, bildiğim bir cehennemde köle olmak, başka bir yer-

deki, bilmediğim bir cehennemde köle olmaktan iyidir. Burada da ölebilirim, başka herhangi bir yerde de."

Mahmud içini çekti. Targui çıldırmıştı. Ama bu adam, Allahın gerçekleştirilmeyi bekleyen isteği olabilirdi. "Canavarın karnında ölmeye niyetim yok. Dışarıda, seninle beraber ölmek daha iyi. Ben geleceğim."

On Altı

Fırtına, önce Cebel Amur, yani Aşk Dağları'nın yamaçlarını vurarak, bir Fransız çiftçiyle ailesinin ölümüne yol açtı. Çiftçi buraya göç edeli iki yıl olmuştu ve bir Cezayirlinin elinden alınmış toprakta kıt kanaat geçinmeye çalışıyordu. Kuyuyu ıslah etmiş, yeni sulama kanalları açmıştı ama toprak verimsizdi ve çiftçinin incirleri ile zeytinleri güneşten kurudu. Adam yeni bir sebze bahçesi yapmak için taşları temizlerken küçük oğlu da yanında oynuyordu. Karısı ile henüz bebek yaştaki kızı çiftlik evindeydi.

Adam onların geldiğini gördü; develerinin üzerinde, bir yamaçtan aşağı inen on-on iki kişiydiler. İlk önce korku falan hissetmedi. Oralarda hiçbir zaman sorun çıkmamıştı. Adam onların farklı kabilelerden, tuhaf bir grup olduğunu gördü. Develerini hızla sürüyorlardı. İçlerinden birinin bir Targui olduğunu gördü ve ancak o zaman kötü bir şeyler olabileceğinden kuşkulanmaya başladı. Tuareglerin bu kadar kuzeye gelmesi pek sık görülen bir şey değildi. Kılıçlarının kınından çekilmiş olduğunu görünce çiftçi oğlunu kaptı ve eve doğru kaçmaya başladı. Mehdi ona kolayca yetişti ve devirdi. Çiftçi daha yere düşmeden öldü; oğlunu korumak gibi boşuna bir çabayla çocuğun üstüne düşmüştü. Bunun hiçbir yararı olmadı. Bunun ardından çocuk da öldü. Sonra saldırganlar eve üşüştüler ve kılıçları yeniden vurdu. Bir meşale tüm işi bitirdi. Her şey çabucak olmuştu.

Dumanlar komşu çiftlikten görülüyordu. Şartlı salıverilmiş Sicilyalı bir mahkûm olan komşu çiftçi bir tüfek kaptı, eşeğine bindi ve hızla sürüp yardıma koştu. Yolda cihatçılarla karşılaştı. Haklanmadan önce bir kez ateş edebildi. Bundan sonra sıra onun çiftliğindeydi.

Dört saldırı daha olduktan sonra, Laghouat'taki Fransız garnizonuna ilk alarm haberi geldi. Komutan aşırı bir endişeye kapılmadı; yıllardır ara sıra görülen, fakat etkisiz bir isyan vardı zaten. Özgüveni haddinden fazla bir Parisli olan Teğmen Lebeque komutasında, on *tirailleur*'den oluşan bir ekip gönderdi. Teğmenin askerlerinin altında muhteşem Arap atları vardı. Katırlar, teğmenin çadırını, bir sandık şarabı ve gittikleri berbat yerlerde gerek duyulacak diğer yiyecekleri taşıyan bir levazım arabasını çekiyordu. Teğmen, peşinden gittiği pis alçaklar sürüsünü küçümsüyordu. Gözcüleri onların izini buldu ama peşlerinden gittikleri vadi, çöle çıkıyordu. Teğmenin arabası kuma saplandı. Atlar derin kumlarla boğuşmaya başladı. Askerleri arabayı kurtarmakla meşgulken cihat yıldırımı yeniden çarptı. Bu kez onlardan daha fazlaydılar; otuz kişiydiler ve hem kılıç hem de tüfek kullanıyorlardı. İslam'ın savaşçıları Fransız kuvvetinin işini bitirirken acı dolu çığlıklar duyuldu. En son ölen, Teğmen Lebeque'ti. Bir *tirailleur*'ün hayatı bağışlandı. Adam serbest bırakılırken asilerin lideri *tirailleur*'e, "Onlara de ki" dedi, "benim adım Tamrit'tir ve benim davam kutsaldır. Onlara de ki, hepsi buradan gitmeden bu işi bırakmayacağım. *Tirailleur* kardeşlerine de ki, Fransızlara yardım edenler, hatta aralarındaki Müslümanlar bile ölecektir."

Bu konuyu kafalara iyice sokmak için aynı gün, ülkede Fransızlar adına yöneticilik yapan iki Cezayirli, kendi kasabalarının meydanında güpegündüz katledildi.

Tamrit'in adı yayıldı. Koskoca bir bölgede terör estiriyor, öte yandan, yüzlerce kilometre batıda Bu Amama da buna benzer bir isyana hazırlanıyordu. Yerleşimciler giderek paniklemeye başladı. Paris'te milletvekilleri konuşmaya, bu dayanılmaz güvenlik sorununu kınamaya başladı. Daha çok ve daha güçlendirilmiş devriyeler gönderildi Laghouat'tan. Vargla'daki garnizona alarm verildi.

Paul bu saldırıların başlamasından aylar önce, Vargla'nın komutanı Yüzbaşı Chirac'ın emriyle memlekete gitmek üzere

yola çıkmıştı. Cezayir kentinde, Chirac'ın dediği gibi bizzat vali tarafından karşılandı, adam onu ağırlamakta ısrarlıydı. Cezayir kentindeki beyefendiler ve hanımefendiler Paul'ün, şehit düşmüş keşif ekibinden sağ kalan bu tek Fransız'ın etrafına toplanarak, neşeli sohbetler eşliğinde bir kahraman gibi yaltaklandılar ona. Nefes kesici bir giysi giymiş genç bir kadın onu baştan çıkarmaya çalıştı. Paul bu yaltaklanmalardan şaşkına dönmüştü. Bu durum, kendisinin tapılacak bir kahraman değil, başarısız rezilin biri olduğu yolundaki duygusunu şiddetlendirmekten başka bir işe yaramadı. *Nerede bunların öfkesi? Bunların beni ayıplaması gerekirdi.* Ama vali yetenekli bir hatipti ve dinleyiciler de söylenenleri kabul etmeye hazırdı. Yemek sırasındaki bir konuşmada Paul, Flatters keşif seferini Fransız gücünün bir zaferine dönüştürmeyi beceren siyasetçiyi dinlerken kulaklarına inanamadı. Bu konuşma bitene kadar sabretti ve sonunda daha fazla dayanamadı. Birden kalkarak salonu terk etti ve valinin sessiz odasına çekildi. Orada bulduğu brendiyle fena halde sarhoş oldu.

Paris'te aynı şeyin daha fazlasına katlanmak zorunda kalacağını düşündükçe, midesi isyan ediyordu. Onur olmadan evine dönemezdi. Marsilya'ya giden gemiye binmedi. "Gitmek istemiyorum" dedi ertesi gün valiye. "Ben Vargla'ya dönmek istiyorum. Fransa'nın düşmanlarını öldürmek istiyorum."

"Çok ölümler oldu" dedi vali hafifçe gülümseyerek. "Bu bir milletin meselesi, tek bir adamın değil."

"Millet yapmayacak bunu" dedi Paul. "O halde benim yapmam lazım."

Usta bir hatip olan vali genç subayın neler yaşadığını hissetti ve onun bakışları karşısında çok endişelendi. "Kendinize biraz zaman verin. Paris'e dönün, hiç olmazsa bir süreliğine. Kendinize bir kız bulun ve hoş vakit geçirin. Birkaç ay içinde bunların hepsi közlenecektir. Ne yapmak istediğinize o zaman karar verirsiniz."

Ama Paul ne istediğini biliyordu. İşe yarayıp yaramayacağını görmek için hiç kullanmadığı aile bağlarına müracaat etti. İşler düşündüğünden çok daha kolay oldu. Bizzat savunma

bakanı onun Fransa'ya geri dönüş emrini iptal etti ve Paul'ün Vargla garnizonunda görevlendirilme talebini kabul etti. Eğer kurtuluş mümkün olacaksa, bunun fırsatını orada bulacaktı.

Ama Paul yanılmıştı. Vargla'da hiçbir şey olmuyordu ve bu pasiflik, onun başarısızlık duygusunu daha da şiddetlendirdi. Tuareglere nefreti patlama noktasına geliyor, bu arada, Melika'yı korkakça terk etmesinden kaynaklanan suçluluk duygusu ona çok acı veriyordu. Kendini tanıyamıyor ya da neyi yaşamak istediğini anlayamıyordu. Nefretini nasıl idare edeceğini bilemeyecek kadar gençti henüz. İçin için yanıyor, saplantısının asidinde yavaş yavaş parçalanıyordu.

Karanlıkta oturup Melika'yı düşünüyor ve sızıncaya kadar içiyordu. Çok az yemek yiyordu. Tıraş olmayı bıraktı ve yıkanmaz oldu. İçinde hiçbir neşe, hiçbir yaşam kıvılcımı yoktu. Bir zamanlar çölde keşfettiği en küçük şeyde bile bir hazine bulan, çocuksu ve heyecanlı subaydan hiçbir şey kalmamıştı geriye. Yaşadıkları hakkında başkalarıyla konuşmuyordu. Onlar da Paul'den uzak durmaya, o yanlarından geçerken bakışlarını kaçırmaya ve *le cafard,* yani birçok çöl askerini deliliğin kıyısına, hatta daha da ötesine götürmüş ağır depresyon hakkında bir şeyler mırıldanmaya başladılar.

Tüfeğiyle talim yapıyor, silahlarını temizleyip parlatıyordu. O yumuşak sesler, bileğitaşının kılıca sürtünüşü, yağlı bezin tüfek ve tabancalarda çıkardığı yumuşak fısıltı ve şişenin ağzına geri dönen mantarın çıkardığı ses, her gün tekrarlanıyordu lojmanında.

Askeri mahkemeden sonra şatodaki odasında, kılıcını bileyip herkesi kovarak, sarhoş ve tek başına oturan babasını hatırladı. Babanın da, oğlun da sonu acı olmuştu. Onu şaşırtan şeyse, oğlun bu sona babasından çok daha çabuk varmasıydı.

Bir gün bir nöbetçi geldi ve garnizon kapısına gelen bir kadının onu görmek istediğini söyledi. "Sizi tanıdığını söyledi, Komutanım. Adı Melika'ymış. Oldukça hoş görünümlü biri, buranın..." Az kalsın *crospularına nazaran* diyecekti ama kendini tuttu. Teğmenin dalgasını kıskanmıştı.

Paul başını öteki tarafa çevirdi. Derin bir nefes aldı.

"Kovun onu" dedi sakince.

Kız birkaç gün sonra yine geldi. "Kovun onu" dedi Paul. Bir pencereden onun gidişini seyretti.

Kız bir kez daha gelince nöbetçi bu kez teğmene sorma zahmetine girmedi. Kızı nöbetçi kulübesine davet etti ve pantolonunun düğmelerini çözdü. Kız öfkeyle döndü. Asker onu kolundan yakaladı ve para teklif etti metal paraları zorla avcuna vererek. Kız ona sert bir tokat atınca adam onu bıraktı. "Sen ancak subayların kamışına layıksın demek ha?" diye hakaret etti.

Peder Jean garnizona geldi. Paul perişan haldeydi ve rom kokuyordu. Ama rahibe doğrudan onun odası gösterilmişti, dolayısıyla kaçması mümkün değildi. Paul ona donuk gözlerle baktı.

"İyi misiniz diye sormaya geldim" dedi Peder Jean. Gördüğü manzarayı beğenmediği bakışlarından belliydi ama bir şey söylemedi.

Paul omuzlarını kaldırdı durumundan utanmış bir halde. "Biliyorum, hayatımı kurtardınız" dedi tatsız bir sessizlikten sonra. "Bunun için size teşekkür etmem lazımdı. Veda etmeden gittiğim için üzgünüm."

"Ben de, oğlum" dedi rahip gergin bir sesle. Gelmesinin asıl nedeni buydu. Melika onun kızı gibiydi. Kız, teğmenin apansız gidişiyle sarsılmıştı. Ama sesine, belli belirsiz bir aşağılamadan başka bir şeyi yansıtmadı.

"Hiç olmazsa o kızcağıza veda edebilirdiniz. Size baktı." Bu sözler bir bıçak gibi kesti Paul'ün içini.

"Yapamazdım" diye fısıldadı Paul. "Siz anlayamazsınız."

"Öyleyse anlamama yardım edin. Sizi dinlerim." Rahibin gözleri şefkat doluydu. Paul'ün büyük acılar çektiğini görüyordu.

"Yapamam, Peder."

"Öyleyse birlikte dua edelim. İhtiyacınız olan şeyi Rabbimizden isteyin. O sizi dinleyecektir."

"Ben Tanrıya inanmıyorum Peder. Ben sadece şeytana inanıyorum. Ben şeytanı gördüm. Onun kim olduğunu gördüm.

Onun nerde yaşadığını gördüm. Ama Tanrıyı hiç görmedim. Tanrı varsa bile, dinlemiyor. Sağırlara dua etmem, etmeyeceğim artık." Peder Jean bir şeyler söylemeye niyetlendi ama Paul onu bir el hareketiyle susturdu. "Bunu tartışmak istemiyorum. Beni yalnız bırakın. Kendi işinize bakın."

"Elbette. Sizi rahatsız etmek gibi bir niyetim yoktu." Gitmek üzere döndü, sonra bir an durakladı. "Melika'ya götürebileceğim bir mesaj var mı?"

Paul başını hayır anlamında salladı, ama rahibin eli kapıya değdiğinde fikrini değiştirdi.

"Evet, var Peder. Ona deyin ki... ona deyin ki Paul deVries öldü." Bunu söylerken, kontrol etmek için büyük bir çaba harcamasına rağmen sesi boğuklaşmıştı yine de.

"Ona yalan söyleyemem."

"Bu bir yalan değil, Peder."

Yüzbaşı Chirac, Tamrit'in akınları hakkında mesaj alınca subaylarından üçünü çağırarak, her birine, devriyeler oluşturup asileri yakalamalarını ve öldürmelerini emretti. Yüzbaşı Chirac, Teğmen deVries'yi de bu subayların arasına katarken kuşkuluydu. Vali gibi o da Paul'ün halinden endişeleniyordu. Ama bu görevin, deVries'nin özgüvenini ve kontrolünü yeniden kazanması için gereken şey olabileceğini de biliyordu. Teğmen deliliğe öylesine yakındı ki, onun Tamrit'i kovalama konusunda göstereceği aşırı hırs, Fransa'nın çıkarlarına da hizmet edebilirdi. Gerçekten, Paul onun verdiği emirleri, yüzbaşının aylardır görmediği kadar büyük bir hevesle kabul etti. Uyuşukluktan sıyrıldı ve ağzına bir damla alkol koymaz oldu. Diğer devriyelerden tam bir gün önce harekete hazırdı.

Paul yirmi asker, yani yüzbaşının önerdiğinin üçte birini aldı. Onu, çok kalabalık bir kuvvetin yararlı değil, engel olacağına ikna etti. Yardımcı olarak, kendisine el-Madani'yi hatırlatan huysuz bir astsubay olan Mesud bin Şeyh'i seçti. Mesud, Cezayir kentinden, babası bir Fransız denizcisi, annesi Cezayirli olan bir melezdi. Şambalardan, Mzablılardan, Tuaregler den ve kanını kendininkinden aşağı gördüğü diğer tüm

kabilelerden nefret ederdi. Fransa kendisini asla vatandaşlığa kabul etmese de yahut o anki rütbesinden daha fazla yükselmesine izin vermese de, Fransız olan her şeye tutkuyla bağlıydı. Emirlere harfiyen uyan, disiplinli bir askerdi. Paul'e mükemmel bir şekilde uyuyordu; silah ve mühimmat tedarikini tüm ayrıntılarıyla halletti.

Şafak söker sökmez garnizonun nizamiye kapısından çıktılar. Melika bir kuyunun yanı başındaki bir gölgeden onların gidişini seyretti. Paul kızın ancak birkaç metre ötesinden geçti. Melika seslendi, fakat o duymadı. Ve sonra Paul gitmişti.

Tamrit çölde bir hayalet gibi dolaşıyordu. Görünmesiyle yok olması birdi. Hızla ve hep geceleri hareket ediyordu. Birliği küçüktü ama her yere korku saldı. Hiç beklenmedik bir şekilde vurup sonra kayboluyor, bir sonraki sefer ancak çok daha uzaklarda bir yeri vuruyordu. Onun neye benzediğinden kimse pek emin değildi. Tuareg peçesi taktığı ya da peçe takmayıp, Mzablı bir tüccar gibi giyindiği yahut bir dilenci gibi çaputlara sarındığı söyleniyordu. Onu gördüğüne ve bir Uled Sidi Şeyh olduğuna yemin edenler de vardı. Gözleri kahverengiydi; gözleri maviydi; gözleri griydi. Yüzünde bir yara izi vardı; yüzü lekesizdi; yüzü görünmezdi.

Paul, peşinde olduğu adamı, yüzünü bilmiyorsa da tanıyordu. Onun adını, Moussa'yla mağarada geçirdiği uzun gecede duymuştu. Tüm isimleri hatırlıyordu: Attici, Mehdi... ve ah evet, Tamrit. Ahitagel'in gizli hainlik komitesi. *Tamrit*. Bu adam orada, Tacenut'taydı. Paul biliyordu bunu. Ayn el-Kerma'da zehir etkisini gösterir ve Flatters'nin askerleri birer birer ölürken gözetleyenlerden biri oydu. Bir tek Attici'nin suçu onunkinden çoktu, fakat Attici'nin sırası sonra gelecekti. Şimdilik sıra Tamrit'teydi.

Teğmen deVries askerlerini sonuna kadar zorluyor, çölü bir o yana bir bu yana katediyor, gölgelerin ve söylentilerin peşinden çok uzaklara dek gidiyordu. Çok az uyuyor ve askerlerinin kampta rahat etmesine hiç izin vermiyordu. Gafil avlanmamaya kararlıydı; nöbetçiler dikiyor, onları bizzat kon-

trol ediyordu. Askerlerinin başı, çevredeki çöller için pek uygun olmayan, ama Fransız devriyelerin daima kullandığı atlarla dertteydi. Yüzbaşı, Paul'ün deve kullanılması teklifini reddetmişti. "Son derece, saygınlıktan uzak bir şey" demişti yüzbaşı. "Ve çok yavaş." Paul o kanıda değildi. Uzun mesafelerde başarısız olan, kaçanların develeri değil, kovalayanların atlarıydı. Ama yine de yüzbaşıya itaat etti, hiç olmazsa başlangıçta.

Paul, Tamrit'in daha sonra nereye saldıracağını tahmin edebilmek için, akınlarda birtakım ipuçları arıyordu. Ama yoktu. Tamrit'in batıya gideceğini düşünüyor, ama herif doğuya gidiyordu. Bir dahaki sefere bir çiftliği vuracağını düşünüyor, adam bir köye saldırıyordu. Yalnızca bir tek şeyin önceden bilinebileceğini gördü.

Herif acımasızca öldürüyordu.

En katılaşmış *tirailleur*'ler bile, karşılaştıkları tüyler ürpertici manzaraları görmemek için başlarını çeviriyordu. Cesetlere irkilmeden bakabilen bir tek Paul vardı. Hiçbir şey onun daha önce gördükleriyle mukayese edilemezdi.

"Onları yakalayacağız" dedi Mesud'a, büyük bir inançla. "Ve hepsini öldüreceğiz."

Aylarca süren takip, Vargla'dan ta Büyük Batı Ergi eteklerine ve güneyde nerdeyse Tademeyt Platosu'na –çölün, diğer hiçbir Fransız devriyesinin girmeye cesaret edemediği kadar içlerine ve Yüzbaşı Chirac'ın onayladığı bölgenin çok öteleri-ne– dek uzandı. Ne kadar gayretle ilerleseler de, onlarla dalga geçer gibi rahatça hareket eden Tamrit'in daima günlerce, haftalarca gerisinde kalıyorlardı.

Birinde, bir koyun sürüsüyle Vargla pazarına giden göçebelerin birkaç çadırdan oluşan kamp yerinde, onu neredeyse yakalayacaklardı. Göçebelerin, orada geceleyen Tamrit'in adamlarını doyurduğu gayet açıktı. Bir süre önce gitmişlerdi ama izleri her yerde görülüyordu.

Mesud kabile reisini sorguya çekti; adam olanları anlatırken, arkasında bekleyen Fransız kafilesine korkuyla bakıyordu. "Evet diyor, Tamrit'e yiyecek vermişler ama sadece ölüm

korkusu yüzündenmiş. Diyor ki, onlara yiyecek versinler diye zorlamışlar bunları" dedi Mesud.

Paul başını salladı. "Öyleyse bedelini ödemeli" dedi kayıtsızca. Paul, göçebenin zorlanma konusunda doğru söyleyip söylemediğini bilmiyordu. Ama fark etmezdi. Herkese örnek olacak bir şey yapmanın zamanıydı. "Çadırlarını yakın. Bütün koyunları öldürün. Bir tanesini parçalayıp etini bize getirin."

Mesud hemen emri verdi. Başına nelerin geleceğini fark eden göçebe reisi dehşet içinde kaldı. Merhamet dilenerek ağlamaya, yalvarmaya ve Paul'ün pantolon paçasını çekiştirmeye başladı. Paul hiç kıpırdamadan oturuyordu atının eyerinde.

"Ne diyor?"

Mesud homurdandı. "Yaptığımızın çok aşırı olduğunu söylüyor Komutanım. Bu dünyada bunlardan başka bir şeylerinin olmadığını söylüyor."

"Hayır. En önemli şey onların *canıdır*. Onu almıyorum; bu defalık. Ona de ki, bunun için şükretmesi gerek. Ona de ki, herkese şu mesajı yaysın: Tamrit'e yardım etmekten yakalananlara hiç acınmayacak. Çok ağır bir bedel ödemeye hazır olsunlar."

Kampın kadınları, eşyaları dumanlara karışıp giderken tiz feryatlar kopardı. Kadınlardan biri alevlerin arasından deri bir torbayı kapmaya çalıştı; ucuz süs eşyalarının ve dikiş malzemelerinin bulunduğu bir torbaydı bu. Bir *tirailleur* onu kaba bir şekilde itti ve kadın gözyaşları içinde dizlerinin üstüne kapaklandı. Paul hiç etkilenmeden seyrediyordu.

Koyunlar, hiç olmazsa yiyecek olarak kullanılmalarını mümkün kılacak dinsel kurallar yerine getirilmeden katledildi. Hayvanlar, elinde tabancasıyla sürünün arasında hızla dolaşan bir asker tarafından, oldukları yerde vuruldu. Her kurşun sesi, göğüslerini döverek ağlayan göçebelerden yeni bir feryat yükselmesine neden oluyordu.

Göçebelerin, koyunlar dışında sekiz de devesi vardı. Hayvanlar kamp civarında, hiçbir şeye aldırmadan otluyordu. Paul "Mesud!" diye seslendi. "Reislerinin *mehari*'sini getir!"

Mesud devenin bukağısını kesip hayvanı Paul'e getirdi. Açık kahverengi, güçlü bir dişi deveydi. Başına gelecek en kö-

tü şeyden korkan göçebe reisi avuçlarını birbirine bastırıp ağlayarak devenin peşinden geldi. Başını kaldırıp Fransız teğmene baktı; teğmen taş gibi, hiç kımıldamadan bakıyordu.

"Ona de ki, Tamrit hakkında bilgi istiyorum; nereye gitti, giyimi nasıldı, kaç adamı vardı, silahları nasıldı?" dedi Paul.

Göçebelerin reisi başını sallayarak, çabucak yanıt verdi bu sorulara. Astsubay ona bağırdı; söylenenden tatmin olmadığı belliydi. "Deveye sorsak daha iyiymiş Teğmenim. Diyor ki, içlerinden hangisinin Tamrit olduğunu bilmiyormuş. Emir veren bir sürü adam varmış. Hepsinin yüzleri peçeliymiş. Nereye gittiklerini bilmiyormuş. Kaç kişi olduklarını saymamış."

Paul tabancasını kılıfından çekti ve tek söz etmeden adamın devesini vurdu. Hayvan yıkılıp dizlerinin üstüne düştü ve yana devrildi. Göçebelerden yeni bir feryat yükseldi.

"Başka bir *mehari* getirin" dedi Paul buz gibi bir sesle. "Sonra tekrar sorun ona."

Dediği yapıldı. Kazanamayacağını bildiği, ölümcül bir oyuna sürüklenen reis başını salladı sadece. Fransızlar ya da cihat savaşçıları ona ne yaparsa yapsın, develerini yitirmeye dayanamazdı. Konuşmaya başladı. Çıplak tepelerden oluşan bir sıra alçak yükseltinin doğu tarafını gösterdi. Kumun üzerine bir harita çizdi. Mesud ona birkaç soru sordu ve yanıtlarını duyunca başını sallayarak onayladı. Adam sözlerini bitirince *tirailleur* başını kaldırıp, gözlerinde tatmin olmuşluktan kaynaklanan bir ışıltıyla Paul'e baktı.

"Hafızası yerine geldi Komutanım. Yirmi, belki de yirmi beş kişiymişler; el-Gassi'ye gidiyorlarmış. Ellerinde eski mavzerler ile iki tane yeni karabina varmış; İtalyan malı olduğunu tahmin ediyor. Tamrit bir Targui gibi giyinmiş. Gözlerinden başka hiçbir yerini görmediğine ve gözlerinin zümrüt gibi yemyeşil olduğuna yemin ediyor. O herifin alışılmış biri olmadığı kanısında, çünkü üstünde muska ya da herhangi bir takı yokmuş. Bütün Tuaregler muska takar.".

Adamın sonunda doğruyu söylediğini bilen Paul rahatlamıştı. Atının eyerinden, askerlerinin koyunu parçalayışını seyretti. Göçebeler kamplarının dumanlar tüten kalıntıların-

dan bir şeyler toplamaya başladı. Askerler işlerini çabucak bitirdiler ve hemen yola çıktılar. Paul, Mesud'un, günün en sıcak zamanında yolculuk yapmamaları yolundaki uyarılarına kulak asmadı. "Sıcak, Tamrit'i durdurmuyor. Beni de durduramaz."

Çekip giderlerken hava ancak çöle has bir durgunlukta, kan ve duman kokusuyla doluydu.

Paul arkasına bakmadı.

El-Gassi'ye doğru sürerlerken Paul kafasındaki düşüncelere çekildi. Deveyi bu kadar kolayca vurmak onu biraz üzmüştü. Elbette, kampın yakılması emrini vermekten daha zor olmuştu bu. Fakat ikisini de hiç tereddüt etmeden yapmıştı ve hiç pişmanlık duymuyordu. Develeri vurup bitirseydi, sıranın adamlara geleceğini biliyordu.

Sen değiştin ve zalimleştin. Hakim'in, neredeyse bir ömür önce söylediği sözleri hatırladı. Bunun doğru olduğunu biliyordu. İçinin giderek soğuduğunu, insanlara kayıtsızlaştığını hissetti. İlk başta, nefret ettiği her şeyin simgesi olarak Tamrit'e yoğunlaşmıştı. Ama kök salan nefret onun içinde büyümeye çalışıyor, gördüğü ve yol açtığı ölümlerle ruhunda besleniyordu. İçinde, benliğinin bir parçasının kuruduğunu hissetti. Tamrit'le birlikte hareket eden diğerleri, değişik kabilelerden gelmiş adamlar da, kısa zamanda Tamrit gibi birer şeytan olmuştu onun gözünde. Tuaregler ile Sahra'nın diğer insanları, Afrika'nın tüm insanları arasındaki çizgi silikleşiyordu. Çöldeki bütün yüzler, kurbanıyla, suçlusuyla, birbirinin aynısı oluyordu onun gözünde. Verilecek karşılığınsa peçesi yoktu yüzünde.

Korkunç bir şeydi bu vardığı durum; biliyordu. Ama yine de, Tacenut şeytanları ondan daha güçlüydü; ruhunu kemiriyorlardı.

Öte yandan, onun gayet kesin ve net olan nefret mozaiğinde diğerlerine uymayan iki parçanın olduğunu da biliyordu.

Moussa'dan da diğerleri gibi nefret etmek istiyordu. Ama Moussa kuzeye yürüyüş sırasında müdahale ederek bunu zor-

laştırmıştı. Paul'ün, kendisinden uzak durması emrini kasten çiğnemişti. Şimdi Paul, kuzeniyle tekrar karşılaşırsa ne yapacağını bilmiyordu. O yürüyüş sırasında Moussa kaç kez kurtarmıştı onun hayatını? Kuzenini seviyordu, fakat ondan nefret de ediyordu ve onları birbirinden koparan dünyadan nefret ediyordu.

Sonra gece, kamptaki herkes sessizken ve kendisini uyku tutmadığında Melika'yı düşünüyordu. Onun yüzünü net bir şekilde görüyor, yanağına dokunduğunu hissediyor, tatlı kahkahasını duyuyordu. O kıza âşık olmaya başladığını biliyordu, fakat onu bırakıp da gittiğinde, görünmez bir köprünün öteki tarafına geçmişti. O köprüden geçip tekrar geriye dönebilir miydi? Dönebilse bile, kız böyle bir şeye izin verir miydi? Bunların yanıtlarından korkuyordu. O kız aklına gelinceye dek Paul'ün görevi gayet netti ve bu yüzden, kızı düşünmekten alıkoymaya çalıştı kendini. Ama Melika onu hiç bırakmıyordu.

Hâlâ alkol içmiyordu. Çok az yiyor ve daha az uyuyordu. Çöl gibi kuruyordu giderek. İzleri ve geçip giden insanların, hayvanların bıraktığı işaretleri okuma konusunda bir sürü şey öğrenmişti. Gökyüzünü ve yer değiştiren kumları gözlüyordu ama bunlar yalnızca takip içindi. Manzaranın ya da geceleri yıldızların güzelliğini görmüyordu. Çölün harika yabani çiçekleri hiç fark edilmeden ezilip gidiyordu atının toynaklarının altında.

Takip sürüyordu.

Élisabeth hep oğlunu düşünmekten perişan olmuştu. Flatters keşif seferinin sonucunu biliyordu tabii. Bunu tüm Fransa öğrenmiş ve ortak bir utancı paylaşmıştı. Kendi oğlunun böyle bir hezimetin bir parçası olmasına katlanmak çok korkunç bir şeydi. Askeri başarısızlık onun baş belasıydı. Önce Jules, şimdi de Paul. Gazete yazıları korkunçtu. Katliam, geri çekilme, yamyamlık. Vahşilerin yüzünden yaşanan utanç. Sağ kalan Teğmen deVries hakkında sözler vardı her yerde. Bazıları ona kahraman diyordu: Diğerleri... evet, diğerleriyse, tek-

rar edemeyeceği sözcükleri kullanıyordu. Élisabeth'in arkadaşları ona, acıma ile küçümseme arasında, korkunç gözlerle bakıyordu.

Evet. Artık bu kadarı yeterdi. Artık Paul'ün de bunu görmesi lazımdı. Élisabeth onu bu iğrenç askerlikten çıkaracak, Kont deVries olarak asıl sivil rolüne sokacaktı. Mahkemede bu işin sonuna istediği gibi yaklaşmıştı ve her an bunu duymayı bekliyordu artık. Ama bu kez, tam zaferi tadacakken Paul'den ses seda kesilmişti. Onun sağ salim olduğunu biliyordu, fakat oğlan ona bir mektup yazmak zahmetine bile katlanmıyordu. Onun hakkında, Cezayir'deki validen ve bir de Yüzbaşı Chirac'tan birer mektup almış, ama Paul'den tek bir satır bile gelmemişti. Kadın o mektuplara cevap yazmış, resmi görevlilerin Paul'ü, annesine mektup yazması için *zorlamasını* rica etmişti. İlişikte Paul'e mektuplar yollamıştı; onun için en büyük yararın nerede olduğunu gayet net bir şekilde belirtiyordu bu mektuplarda. Ama Paul hâlâ cevap vermiyordu. Nasıl bu kadar duygusuz olabilirdi? Paul'ün fiyaskodan iyi bir ders almış olduğunu tahmin ediyordu ama bu, annesine mektup yazmaması için bir neden değildi. Ve şimdi Paul o tahammül edilmez çölün bir yerlerinde birtakım Arap eşkıyaları kovalıyordu.

"Sizi görmek isteyen... birisi var *madame la comtesse*" diye bildirdi kâhya, onun düşüncelerini yarıda keserek. "Yabancı bir... bey." Adamı tanımlamak için uygun sözcüğü bulmaya çabalarken, memnuniyetsizliği kâhyanın yüzünden okunuyordu. Üstelik, uygar insanlar saat üç buçuktan önce gelmezdi ve henüz öğlen olmamıştı daha. "Kartviziti ya da davet mektubu falan yok. Çok ısrar ediyor. Kont deVries'den haber getirdiğini söylüyor. Sizi bizzat görmekte ısrar ediyor."

"*Le comte?* Niçin bunu hemen söylemedin? Onu çalışma odasında kabul edeceğim" dedi kadın.

Birkaç dakika sonra ziyaretçi içeriye alınmış, Élisabeth'in karşısında duruyordu. "Madam, beni kabul etmeniz büyük nezaket. Benim adım el-Hüseyin. Hizmetinizdeyim." Adam yerlere kadar eğildi. Uzun boylu, esmer tenliydi ve sanki Fran-

sa'dan alınmış kadar şık duran ipek kumaştan, dökümlü Bedevi kaftanının içinde gayet şaşaalıydı. Türbanı bir mücevherle süslenmişti. Yüzünde bir şahinin keskin hatları ve düzgün bir keçisakalı vardı. Her iki elinin, tırnaklarına parlatıcı sürülmüş uzun parmaklarında yüzükler vardı. Élisabeth bu adamda epey bir zarafet olduğunu gördü, bir çöl vahşisine kıyasla.

Élisabeth ondan çok etkilenmiş, adam ona baştan itici, sonra da çekici gelmişti. Adamın kökeni farklı olmasaydı, seçkin bir beyefendi, bir Fransız salonunda da çöl çadırındaki kadar rahat davranabilen bir adam olabileceğini biliyordu. Adamın, ait olduğu soy dışında tek kusuru, dişlerinin uzun, sivri olması ve bu dişleri sakince emmesiydi. Kadını rahatsız etti bu; tıpkı, delici ve haddinden fazla cüretli gözleri gibi. Adam onun elini tutup, öpmek için eğilirken gözleri bir an onun göğüslerinde durdu ve kadın onun bakışlarını, adam sanki göğüslerine dokunuyormuş gibi hissetti. Adamın onu kafasında soyduğu belli oluyordu. Adamın dikkati gizlice, kadının taktığı elmaslara yöneldi; onların güzelliğini takdir etmekten ziyade, değerini biçtiği belliydi. Bunun ardından gözleri, kristallerden başlayıp gümüş şamdanlara, sedef kakmalı gösterişli kutulara, duvarlardaki paha biçilmez goblen duvar halılarına dek, çalışma odasındaki zengin eşyalarda gezindi. Bunların hepsi bir anda olup bitmişti; adamın bakışları tecrübeli ve sakindi. Çoğu kişi bunun farkına bile varmazdı ama Élisabeth farkına vardı. İnsanlar, özellikle de erkekler hakkında verdiği hükümler hep olağanüstü isabetliydi ve bu adamda sarsıcı bir şey, ona müthiş tedirginlik veren bir şey vardı. Bunu saptayamıyordu bir türlü. Bu adam, üzerindeki kapak kaldırılmış bir kobraydı; acil bir tehlike yoktu ama, tehlike konusunda da hiç aldanmamak gerekliydi.

El-Hüseyin kadının tedirginliğini fark ettiyse de hiç belli etmedi. Doğrudan konuya girdi. "Uşağınız size herhalde haber vermiştir madam. Ben Kont deVries için geldim."

"*Oui.* Benim oğlum. Onu gördünüz mü? Ondan haber almak için çok sabırsızlanıyorum."

El-Hüseyin kadına boş boş baktı. "O sizin oğlunuz mu, madam? Ben bir yanlışlık yaptım galiba. Bana da sizin yeğeniniz olduğunu söylemişlerdi."

Élisabeth'in kanı buz kesti. *Moussa.* Çabucak kendine geldi.

"Ah, yeğenim. Bazıları, *oui,* ona kont diyor... *diyordu.* Yıllar önce, babasıyla beraber öldü. Bir balon kazası. Şimdi benim oğlum Paul..."

"Ama madam, pardon" diye sözünü kesti heyecanla, "benim de size gelmemin nedeni bu zaten!" Gözleri bir zafer heyecanıyla, böyle mutlu bir haberi paylaşacağı düşüncesiyle parladı. "Size sevinçli bir haberi, onun *ölmediği* haberini verebildiğim için çok mutluyum." El-Hüseyin, onun rahatlayarak bir çığlık atmasını ya da derin bir nefes almasını ya da buna benzer bir şey yapmasını bekliyordu da, hoşnutsuzlukla aşağı kıvrılan bir dudak görmeyi hiç beklemiyordu; fakat Élisabeth'in elinden de bundan başka bir şey gelmiyordu.

"Demek öyle."

Kadının tepkisi el-Hüseyin'i şaşırttı. Verdiği haber kadını gerginleştirmiş, alarm zillerinin çalmasına yol açmıştı. *Benim anlayamadığım bir şey var burada,* dedi içinden. *Kadın onun öldüğünü söyledi, fakat ölmediğini biliyormuş zaten. Tuhaf.*

"Aynen öyle, madam. Fakat üzgünüm ki, haberlerimin hepsi iyi değil. Kendisi büyük bir tehlike altında; çok uzak bir çöl köyünde... ah, nasıl söylesem... esir tutuluyor. Güçlü bir şeyh tarafından esir alınmış durumda. Çok tatsız bir mesele bu. Aşiretler arasında bir rekabet meselesi. Normalde bu konuda yapılacak bir şey yok, hiçbir şey yok. Fakat ailesinin burada olduğunu duyunca sevindim. Kendisini esir alanların elinde son derece nahoş bir akıbete uğramaması gibi bir olasılık yarattı bu durum. Ben o şeyhle ee... aracılık yapabilirim. Size ve Kont deVries ailesine yardımcı olabilirim, onun serbest bırakılmasını sağlama konusunda."

Élisabeth'in öfkesi birden patladı. "Siz buraya, bana gelmekle haddinizi çok aştınız. Yardım teklifiniz küstahça bir fidyecilikten başka bir şey değil. Polis şefini çağıracağım. Eşkıyalara nasıl davranılacağını bilir o."

"Ben kesinlikle haddimi aşmış değilim madam ve inanın ki ben eşkıya değilim. Ayrıca, sizin polis şefiniz ne söyleyecek bana? Size yardım etmek istediğim için suçlu olduğumu mu? Ben çok uzaklardan geldim madam; büyük masraflar ve zorluklarla geldim buraya, sırf size küçücük bir yardımda bulunabilmek amacıyla. Benim bu işten kişisel olarak kazanacağım hiçbir şey yok. Sırf Kuran aşkıyla geldim buraya. Ve bağışlayın beni madam, ama kont başka bir ülkede azap çekerken sizin polis şefiniz ne yapabilir? Kont, çölün içlerinde, Fransız gücünün egemen olduğu bölgenin çok ötelerinde bir yerde. Sizin ordunuz bile kurtaramaz onu. İnanın bana; kontun kurtulabilmesi için tek bir yol var sadece."

El-Hüseyin ellerini iki yana açtı yalvarır gibi. "İtiraf etmeliyim ki, öfkenizi hiç anlamıyorum madam. Açıkçası, vereceğim habere sevineceğinizi ve bu mütevazı çabalarımdan ötürü müteşekkir olacağınızı sanmıştım."

"Elbette... ilgileniyorum" dedi kadın. Adama büyük bir ihtiyatla baktı. Dikkatli olmalıydı. Zeki bir adamdı bu.

Élisabeth oturdu. Zili çalıp çağırdığı kâhya hemen geldi. Kapının hemen dibinde bekliyordu zaten, sanki yabancının hanımefendiye saldırmasını bekliyormuş gibi.

"Kontes?"

"Brendi." Soran bakışlarla ziyaretçiye baktı. El-Hüseyin reddetmeye niyetlendi. "Caiz değildir..." diye söze başladı ama sonra gevşedi. Fransa'daydı, her şeyden önce. "Tabii, çok naziksiniz" dedi ve bardağı doldu. Bardağını Élisabeth'e kaldırdı, kadın bunu görmezden geldi. İçki el-Hüseyin'in boğazını yaktı. İçerken bir yandan da, kendisine yetersiz bilgi verdiği için Cubar Paşa'ya lanet okudu. Kâhya, kadına "kontes" diye hitap etmişti. Eğer yeğeni Moussa kont olsaydı, bu kadın *la comtesse deVries* olamazdı. İçinden omuz silkti. Fransa konusunda anlayamadığı bir sürü şey vardı. Buranın tuhaf olmayan birkaç kuralı da geriydi. Ve ayrıca, bu kadın hakkında da anlayamadığı bir sürü şey vardı. Onun çok uyanık bir kadın olduğunu hissediyordu. Durumdan habersiz olmak da hiç hoşuna gitmemişti.

"Moussa yaşıyor diyorsunuz. Onu bizzat gördünüz mü?"

"Elbette ki, madam." Cubar Paşa Moussa'yı çağırmış, Moussa karşılarında, elleri arkasından bağlı ve çıplak halde durmuştu. El-Hüseyin esirin etrafında yavaş yavaş dolaşmış, dokunmuş, yoklamış, bu değerli an için her ayrıntıyı hafızasına yerleştirmişti. Ellerinin sıkıca bağlı olmasına karşın Moussa ona saldırmış, diziyle kasıklarına vurmuştu. Çok tatsız bir herifti. El-Hüseyin onu, paşa yeter artık deyinceye kadar dövmüştü.

"Onu bana tarif edin."

El-Hüseyin itaat etti. Élisabeth Moussa'nın şimdi nasıl göründüğünü bilmiyordu. Tarif edilenin Moussa olup olmadığı hakkında fikri yoktu. Mavi gözler, koyu renk saçlar, soylu yüz hatları; bunların hepsi, tanıdığı çocuğun büyümüş hali olabilirdi. Bu tarifte Henri'yi hatırlatan bir şeyler vardı. Ama yine de, emin olmak olanaksızdı. Buna benzer özellikler taşıyan binlerce kişi vardı.

"Hepsi bu kadar mı? Bunlar pek bir kanıt oluşturmuyor."

"Bir yara izi var madam."

"Yara izi mi?"

"*Oui.* Bizzat gördüm. Yan tarafında. Tam şurasında, kaburgalarının altında." Kendi vücudunun yan tarafında bir noktayı gösterdi ve parmağıyla bir çizgi çizdi. "Oldukça eski bir ize benziyor."

Élisabeth gözlerini kapattı. *Yabandomuzu.* Sükûnetini korumaya çalıştı.

"Peki ya annesi? Annesinin kim olduğunu biliyor musunuz? Nerededir?"

"*Certainement,** madam, her ne kadar kendisiyle bizzat tanışmadıysam da. Annesinin adı Serena. Tuareg'dir. Ahaggar Dağları'ndaki çadırlarında yaşar. Güneydeki çölün içlerinde bir yerde."

"O dağların nerde olduğunu biliyorum" dedi sertçe.

* Fr.: Elbette. (ç.n.)

El-Hüseyin hafifçe gülümsedi. "Elbette. Bağışlayın lütfen. İkna oldunuz mu şimdi, gerçeği söylediğime? Kontun gerçekten esir olduğuna?"

Élisabeth elini salladı. Bu adamla, gerçek kontun kim olduğunu tartışmayacaktı. "Moussa'nın elinizde esir olduğuna inandım, evet."

"Ben, elbette, onun güvenliğini de garanti edebilirim. Değiş tokuşun yapılacağı bir randevu ayarlarım. Cezayir'de mesela. Ya da sizin istediğiniz bir yerde."

"Pekiyi söyleyin bana, ne kadar fidyeye mal olacak ee... yeğenimi bu şeyhin elinden kurtarmak?"

El-Hüseyin üzgün bir ifadeyle baktı. "Ben buna 'fidye' dememeyi tercih ederim madam" dedi. "Çölde gayet olağan bir uygulamadan ibaret bir iş için, çok kaba bir terim bu."

"Pekiyi hangi terim yeteri kadar *olağandır* sizce?"

" 'Haraç' madam. Ama mütevazı bir haraç. Beş milyon frank." Paranın miktarını Cubar Paşa'yla çok dikkatli bir şekilde tartışmıştı. Dörtte karar kılmışlardı. El-Hüseyin şatoyu görünce fiyatı yükseltmişti. Paşa da, deVries ailesi gibi, bu fazladan bir milyonun hesabını yapacak değildi. Çöl için çok büyük bir servet, ama bu zenginliğin yanında bir sadaka.

"Beş milyon!" Élisabeth brendiyi soluk borusuna kaçırıp boğulacaktı neredeyse. "Siz buna 'mütavazı' mı diyorsunuz? Anlaşılan, mösyö, sizin ülkenizde mütevazılık bizimkinden pahalı."

"Bağışlayın madam, ama soylu bir ailenin üyesi hakkında konuşuyoruz, öyle değil mi? Sizin öz yeğeniniz, bu büyük malikânenin efendisi hakkında, değil mi? Onun can güvenliğinin yanında çok önemsiz kalır bu para. Sırf şu odanın eşyaları bile yeter bu..."

"Siz haddinizi çok aştınız" diye onun sözünü kesti birden Élisabeth. Sessiz bir telaşla dolmuştu içi. Hedefine ulaşmak için ne kadar büyük bir uğraş vermişti! Ne büyük fedakârlıklar yapmıştı! Paul'ün kontluk unvanını hak ettiği gibi, o da bu mülkü hak etmişti! Şimdi de bu pis hırsız parçası geliyor, her şeyi berbat edebilecek o sefil yeğeninin haberini getiriyordu. Her şey tehlikedeydi. Ama niçin şimdi; niçin her şeyin ta-

mamlanmasına bu kadar yaklaştığı bir zamanda? *Hayır, şimdi olamaz.* Peki fidye? Söz konusu bile olamazdı. Moussa'yı hapiste çürütecekti. Eğer ölürse herkes için iyi olurdu bu.

Peki ya ölmezse? Bir çöl şeyhi ne kadar kurnaz olabilirdi ki? Onlar cahildi, onların türünden olanların hepsi öyleydi. Herkes bilirdi bunu. Ya Moussa kaçarsa? O zaman ne olacaktı? Moussa, yaşadığı sürece onun için bir tehlikeydi.

İnsanı çıldırtan bir şeydi bu. Moussa'yı olduğu yerde bırakamazdı. Bu hayduda, Moussa sağ salim geri dönsün diye koca bir serveti kesinlikle vermeyecekti. Ne kalmıştı peki geriye? İçki içti.

Sonra birden aklına bir fikir geliverdi ve içini ısıttı brendi gibi.

En çok ihtiyaç duyduğu anda aklına daima bir fikir gelirdi zaten.

El-Hüseyin'e baktı. Élisabeth'in gözleri kısılmıştı. Bu adam hakkında yanılmamış olmayı diledi içinden. Ona çok aşağılık bir adam lazımdı ve bu adamın da tam öyle biri olduğundan emindi.

"Siz şeyhle, yeğenim için aracılık edebileceğinizi söylediniz. Bu, benim için gereken nüfuz düzeyini göstermiyor. Bana nüfuzdan fazlasına sahip biri lazım. Bana, hâkimiyeti elinde tutan biri lazım."

"Ben ne gerekiyorsa yapabilirim madam, şartlar elverdiğince."

"Benimle oyun oynamayın. Bu şeyhi ne kadar etkileyebileceğinizi bilmem lazım. Kaçamak davranmakta diretirseniz, bu görüşmeyi derhal bitireceğim ve süründüğünüz o pisliğe geri döneceksiniz." Bardağını masaya koydu ve sanki ayağa kalkacakmış gibi yapıp, el-Hüseyin'in gitme zamanının geldiğini belli etti. El-Hüseyin çabucak alttan aldı.

"İnanın bana madam, benim etkim güçlüden de ötedir. Hâkimiyet benim elimde."

"Çok iyi" dedi kadın, başını sallayıp onaylayarak. "Ben de öyle düşünmüştüm. Siz bu şeyhin akrabasısınız, sanırım, şeyhin kendisi değilseniz eğer."

El-Hüseyin gülümsedi. "Kayınbiraderiyim madam. Siz..."

"İstediğiniz parayı vermeye hazırım. Hepsini."

"Allaha şükürler olsun! Akıllıca bir karar madam. Yeğeninizi yürekten sevdiğiniz belli."

"Bir iyi niyet göstergesi olarak size beş yüz bin frank vereceğim. Bugün; siz buradan ayrılmadan."

El-Hüseyin şaşırdı. Beklediğinden fazlasıydı bu. Olabileceğini hayal ettiğinden bile fazlasıydı. Kadın hakkındaki fikrini değiştirdi. Göründüğü kadar zeki değildi bu kadın. "Bu gayet cömertçe madam. Çok akıllıca gerçekten."

Kadın elini kaldırdı. "Kalanının tamamını, işimiz başarıyla sonuçlandığı zaman vereceğim."

"Tabii. İsterseniz kendisini bizzat görebilirsiniz."

Élisabeth onu soğuk soğuk süzdü. "Dediğimi yanlış anladınız beyefendi. Benim onu görmek diye bir isteğim yok. Geri kalan ancak, bana yeğenimin öldüğünü kanıtladığınız zaman ödenecektir."

El-Hüseyin arabasıyla şatodan ayrılırken aklı bunlarla meşguldü.

Güzel bir kadındı. Ve tehlikeliydi. Bu durum onu çok daha çekici kılıyordu. Konuştukları sürece organı hep ereksiyon halindeydi. İnsanın çok dikkatini dağıtan bir şeydi bu.

Kadını böyle olağandışı bir karar vermeye iten şeyi merak etti. Ama varılan anlaşmanın kendisine düşen kısmını yerine getirecekti tabii. Zevkle hem de. Kont deVries –ya da her neyse– iki haftaya kadar ölecekti.

Yüreğinin hâlâ küt küt çarpmasına yol açan şeyse, ayrılmadan hemen önce olanlardı. Kadın ona beklemesini söylemiş, yandaki odaya gitmişti. El-Hüseyin haram brendinin tadını çıkarırken, koridordaki bir pencere camında kadının yansımasını fark etmişti. Kadın öteki taraftaki duvara gitmiş ve bir tabloyu kaldırmıştı. Duvarın içine yerleştirilmiş bir kutu vardı. Kadın kutuyu açıp kalın bir deste kâğıt çıkardı. El-Hüseyin hemen ardından, gördüğü şeyin ne olduğunu fark etti. Dikkatle seyrederken, kadın gerektiği kadar parayı alıp gerisini

tekrar yerine koydu. Bir gizleme girişiminde bulunmadı, çünkü gözetlendiğini bilmiyordu. El-Hüseyin'in nefesi hızlandı. DeVries ailesi onun düşündüğünden çok daha zengindi. Zenginliğin ötesinde bir şeydi bu. Her türlü olasılıkla karmakarışık oldu kafası.

Arabacısı onu Boulogne Ormanı'ndan geçirerek kentin kalbine doğru götürüyordu. Gece için, normalde kaldığından daha pahalı bir oda tutmaya karar verdi; *çok* daha pahalı bir oda. Hôtel du Louvre'da.

Paris ne güzel bir kentti.

"Nerede bu deVries denen şeytan?" diye gürledi Yüzbaşı Chirac, yaverine. "Üç haftadır gelip rapor verecek güya!"

"Bilmiyorum, *mon capitaine.* Onun el-Goléa civarında olduğunu duydum."

"El-Goléa ha!" Yüzbaşının yüzü öfkeden kıpkırmızı kesildi. "Ona verilen emirlerin dışına çıktı ha!"

"*Oui, capitaine.* Öyle."

"*Merde!* Serseri bir subayı ortalığa salmışım meğer! Tugurt'taki komutan kafamı kesecek benim!"

Yaver içinden gülümsedi. Buralardaki Fransız subaylarının pek disiplinli olmadığı ve emirleri pek dikkatli okumadığı bilinirdi. Chirac tiyatro oynuyordu. Albayın karşısında takınacağı tutum için pratik yapıyordu belki de. Gırtlağını temizledi. "Duydum ki, Komutanım, atlarını da bırakmış."

"Ne?"

"Evet Komutanım. Onları develerle takip ediyormuş."

"*Mon Dieu,* bir Fransız subayı *benim* emrimdeyken deve sırtında ha? Lafı bile edilemez bunun! Bütün emirlere aykırı bu! Bu adamda hiç utanma yok mu?" Bu haberi duyunca yüzbaşı gerçekten çok şaşırmıştı.

"Belli ki yok, Komutanım. Ama Tamrit'in ayağının altında bir ateş yakmış sanki. Her yerden haberler geliyor."

Chirac başını sallayarak onayladı. Bunlar için için hoşuna gidiyordu. Teğmenin efsanesi, kovaladığı adamınki kadar hızla büyüyordu. "Aşırılıklar"la ilgili, doğrulanmamış riva-

yetler, bazı talihsiz olaylarda sivillerin –hatta bazı kadın ve çocukların– öldüğü yolunda rivayetler vardı. Ama bu tür vakalar, düzeni sağlamak için ödenen bedellerdi. Bunun ardından, asi Tamrit'e verilen halk desteğinin yok olmaya yüz tuttuğu, adamın, vaktini cinayetten ziyade kaçmaya harcadığı yolunda haberler gelmişti. Fransız tüfeği, İslam'ın kılıcından daha güçlü olduğunu gösteriyordu.

Yüzbaşı yaverini gönderdi. "Tek dileğim, onun bu yıl içinde bir gün gelip rapor vermesi" dedi içini çekerek. "Onun nerede olduğunu bilmediğimi söylemek beni mahcup edecek. Ve *deve* sırtında gelmez umarım."

On Yedi

Tak, tak. Hıss.
Ter. Titreme. Donma.
Tak, tak. Hıss.
Tünel ilerlerken, karanlıkta kazmanın vurduğu yerlerden yumuşak taş parçacıkları kopuyordu.

Moussa deneyimli bir tempoyla çalışıyordu. Kolları bu işe alışmıştı ve hareket ederken kasları dalgalanıyordu. Derisi, içinde çalıştığı, sürekli sızan suya alışmıştı. Ama karanlığa da, soğuğa da, her tarafına temas eden ıslak duvarlara da hiç alışmamıştı. Bunun yerine, kendini işin yavaş ve değişmeyen ritmine veriyordu; tekrarlanan hareketlerle diğer her şeyi unuttuğunu fark etmişti. İpin diğer ucunda Abdullahi vardı. Aç canavarı besleme işinde Moussa ile ufak tefek Uled Nail birlikte gayet iyi çalışıyordu. Diğer tüm ikililerden daha çok toprak çıkarıyorlardı.

Tak, tak. Hıss.
Tak, çaat...

Aynı anda hem duydu hem hissetti; tehlike, kazmasından geçip kollarının içinde yürür, beyni tehlikeyi kaydederken, içgüdüsel bir şekilde hızla geriye çekildi.

Su!

İlk önce havadan, olmaması gereken bir yerden gelen bir darbeydi; toprak parçaları ve kumla karışan su, yüzüne çarpıp acıtmıştı ve sonra daha güçlendi; inanılmaz bir basınçla fışkırmaya başladı. Sonra da kayanın öteki tarafındaki gizli bir birikintinin verdiği güçle, tüm hiddetiyle patladı. Ardında kaç bin ya da milyon litrenin desteği vardı, kimse bilemezdi bunu. Su serbest kalmak için, onun üzerinden aşmak için, tünelleri selle doldurmak için bekliyordu.

Abdullahi ona, bir sürü uyarıcı belirtinin olacağı güvencesini vermişti. Oysa tek bir kazma darbesinden başka bir şey yoktu. Abdullahi yanılmıştı.

Tüm gücüyle bağırarak arkadaşını uyardı ama sesi, hızla saldıran selin gümbürtüsünde kayboldu. Tekrar denedi, fakat ağzı suyla doldu, boğazı tıkandı. Öksürdü ve içine bir ciğer dolusu hava çekmeyi başardı.

Su, tünelleri hızla dolduruyor, Moussa'yı yaşatacak çok değerli hava boşluklarına yayılıyordu. İçgüdüsel bir hareketle, suyun üstüne çıkmaya çalıştı ama gidecek yer yoktu. Sular onu hızla geriye fırlatıyor, duvarlara çarpıyordu bir oyuncak gibi. Tekrar yüzükoyun durabilir hale geldi; sular onu ayakları önde, başı geride, hiddetle geriye, yan bacadan ana tünele doğru itiyor, sel karanlığın içinde öfkeyle saldırıyordu. Moussa boyuna yanlara tutunmaya, Abdullahi'nin söylediği gibi durmaya çalıştı ama bir işe yaramadı. Gücü yetmiyordu.

Onunla mücadele etmeye kalkma. Onunla git!

Bir kez daha nefes almak için duyduğu delice güdüyü bastırdı. Sudan başka bir şey yoktu. *Bunun sonuna ne kadar var daha? Ana tünele kaç metre var? Yirmi metre mi? Otuz mu?* Nefesini tutar, ciğerleri isyan eder, kolları bir yerlere tutunmaya çalışırken hem suyla gitmeye hem de güya kontrolünü kazanmaya çalışıyordu. Fakat olanaksızdı. Suyun gücü onu tünelin duvarlarına hızla çarpıyor, çarpa çarpa götürürken de derisini sıyırıyordu. Paniklemeye başladığını hissetti.

Nefes alamıyorum! Nefes alamıyorum!

Korkusunu bastırmaya çalıştı ve düşünmeye zorladı kendini.

Ana tünele doğru git. Orada hava bulabilirsin belki.

Hızla gidiyordu şimdi, hâlâ yüzükoyun, ayakları önde, başı geride, ana tüneli buldu. Ayakları duvara çarptı ve dizleri büküldü; sel köşeyi dönüp, ana şafta doğru vahşi bir hızla saldırıyordu. Bu çarpma Moussa'yı sersemletmişti ve azap çeken ciğerlerinde kalan azıcık havayı bile çekip alacaktı nerdeyse. Hâlâ tümüyle suyun altındaydı ve nefes alma güdüsüne karşı mücadele veriyordu. Ciğerlerindeki yanma korkunçtu.

Tüneli düşündü. Çalıştığı yer ile yukarıya çıkan bacanın arasındaki tavanda hafif bir yükselti vardı. Oradaki tavanın bir kısmı küçük bir göçükle çökmüştü. Orada bir hava boşluğu olabileceğini düşündü. Tek şansı buydu.

Sırtüstü dön. Sırtüstü!

Akıntının içinde kollarını kullanarak sırtüstü dönerken mesafeyi saptamaya çalışıyordu. Artık yaklaşmış olmalıydı. Kollarını, bacaklarını açarak, tutunup durmaya çalıştı. Sağ ayağının küçük parmağı bir şeye takıldı. Sonra ayak parmağı kurtuldu ve sürüklenmeye devam etti. Acı duymuyordu; ayağını daha kuvvetle bastırdı. Gitgide yavaşlıyordu ve sonunda durdu. Sular onun yanından hızla geçip gidiyordu ve biraz kontrolünü kazanmıştı. Yukarıya yanaştı ve burnuyla havayı aradı.

İşte!

Hava çok azdı, çok değerliydi. Tükürdü, boğulacak gibi oldu ve harika bir nefes aldı; bir karıştan çok daha fazla olmayan bir boşluğun içindeydi yüzü. Bir nefes daha aldı ve sonra bir daha. Ciğerlerinde şiddetli bir acı duydu. Ne yapacağına karar vermek için çok az vakti olduğunu biliyordu. Beklemeli miydi? Belki bu sel çabucak çekilirdi. Sık sık öyle olduğunu duymuştu. Ama bazıları saatlerce sürerdi; bu, serbest kalmayı bekleyen yeraltı birikintisinin büyüklüğüne bağlıydı. Beklerse bu hava biterdi. Eğer giderse başka hava bulamayabilirdi.

Kararı kendisi veremedi. Tutunduğu yerden kaydığını hissetti ve tutunup kendini durdurmaya kalmadan akıntı onu tekrar yerinden oynatıp kara deliğe doğru itti. Suyun altına batmadan önce nefes alacak vakit bulabilmişti. Şimdi sırtüstü duruyordu ve suyun burnuna girdiğini hissetti. Yine, havayı dışarı verme güdüsüne karşı direnmeye zorladı kendini. Havanın her zerresine muhtaçtı. Abdullahi'yi düşündü bir an. Boğulmuş muydu? Kayalar patladığında bacada duruyor olsa gerekti. Belki kendini zamanında yukarıya çekmiş yahut belki de orada kalmış, Moussa'nın ipini çekmeye çalışmıştı kurtulmasına yardım etmek amacıyla. Böyle bir şey yapmış olsa bile bir şey değişmezdi. Moussa ipin ucunu kaybetmişti.

Aklı bacaya yoğunlaştı. Her an oraya varabilirdi. Ellerini yukarda tutuyor, yol boyunca parmaklarını tünelin tepesine sürterek, bacaya vardığı anda harekete geçmeyi planlıyordu. Orada yukardan sarkan ip vardı: Bir saniyeden az bir zamanı olacaktı ama belki ipi yakalayabilir ve kendisini bacadan yukarıya çekip sağ salim yeryüzüne tırmanabilirdi.

Baca geldi ve çok hızla geçip gitti. İpi hissetti ama yakalayamadan elinin arasından kaydı. Bacanın kenarını yakaladı, parmaklarıyla kumtaşını kavradı ama taş ufalanıp koptu ve Moussa tekrar sürüklenip gitmeden önce bir ağız dolusu su yuttu. Abdullahi'den hiçbir iz yoktu.

Bir kez daha yavaşlattı gidişini; topuklarını iki yana doğru açarak yanlarda tutunacak bir yer bulmaya çalışırken, duvarlar onun üzerine çökmesin diye dizlerini gerdi. Biliyordu; havasız kalmak üzereydi; her şeyi bırakmasına, ciğerlerinin çılgınca istediği şeyi yapmaya, derin bir nefes almamak için uğraşmayı bırakmasına birkaç saniye vardı sadece ve sonra karanlık gelecek, ölüm alıp götürecekti onu.

Birden, taştan daha yumuşak bir şeye çarptı. Çıplak ayağı bir omza değdi. Başka bir adam tünelin içinde sıkışıp kalmıştı. *Abdullahi mi?*

Adamın omzuna çarpıp onu itmek gibi bir amacı yoktu; belki de, kendisinin yapmaya çalıştığı gibi, küçük bir hava boşluğu bulan ve karanlıkta soluk alan adama çarpıp onu boşluğa itmek istememişti.

Fakat artık çok geçti. Ayak bileğinde bir el hissetti, sonra akıntı galip geldi, el kayıp gitti ve adam yok oldu. Bu arada Moussa durabilecek kadar yavaşlamıştı. Orada başka bir hava boşluğu *vardı.* Bir kez daha, şükrederek, hızlı hızlı, derin derin nefes aldı ve sürüklenmeye yeniden başlamadan depolayabileceği ne kadar oksijen varsa depolamaya çalıştı. Kasları, onu hâlâ şiddetle iten akıntıya karşı direniyordu. Tükenmişti. Bunu daha ne kadar sürdürebileceğini bilmiyordu. Hava harikaydı ama her nefesle gelen rahatlık suç duygusuyla karışıktı, çünkü her nefes başka bir adamın hayatı pahasına alınıyordu.

Abdullahi'nin selden ne kadar çok ürktüğünü, tüm felaketler içinde en çok bundan, canavarın karnında boğulmaktan korktuğunu biliyordu. Küçük adam yüzme bilmiyordu. Ölüm onu çabucak alırdı hiç olmazsa.

Beni bağışla Abdullahi.

Ve sonra sel, neredeyse başladığı gibi birdenbire bitiverdi. Suyun gücünün azaldığını, seviyenin birazcık alçaldığını ve kolları ile bacaklarına yüklenen basıncın düşmeye yüz tuttuğunu hissetti. Sonra su seviyesi daha da düştü ve biraz sonra sert zeminde sırtüstü, gücü tamamen tükenmiş bir halde yatarken, altında hâlâ gürleyerek vahaya doğru giden selin sesini duyuyordu. Bu sele kim bilir kaç kişi yakalanmıştı, bugün kim bilir kaç köle ölmüştü? Ve tehlike geçmiş değildi henüz. Bunun ardından göçükler gelecekti. Bu tünellər bir ölüm deliği olacaktı daha bir hafta boyunca.

Ama ben yaşıyorum.

Ürperdi; içinin derinliklerinden bir titreme yayılıyor, vücudu soğuğa ve korkuya tepki veriyordu. Hareket etmesi lazımdı. Büyük bir güçlükle yüzüstü döndü ve böylece, tünelde sürünerek ilerleyebilir hale geldi; her kimse, o adamı bulmaya çalışacak, yardım edebilir mi diye bakacaktı. Her hareket muazzam bir çaba gerektiriyordu. İlerlemeye zorladı kendini.

"Abdullahi?" diye seslendi. Sessizlikten başka bir şey yoktu. Tünel boyunca, elinden geldiğince hızla ilerledi. O adamı bacanın yakınında buldu. Ona çarptı; sürünürken başı bir dize toslamıştı.

"Abdullahi?"

Hiçbir ses yoktu. İleriye doğru davranıp eğilerek yanağını adamın ağzına yaklaştırdı ve bir nefes hissetmeye çalıştı.

Adam birden öksürdü ve Moussa'nın yüzüne tükürükler sıçradı.

"Sidi?"

"Evet" dedi Moussa; öyle rahatlamıştı ki, küçük adama sarılacaktı neredeyse. "Evet."

Abdullahi zorlukla nefes aldı. "Yazık. Bu sen olduğuna göre, anladım ki burası cennet değil." Bir süre dinlenip, sular

damlayan karanlığın içinde gücünü topladı. "Bugün canavarı yendik" dedi zor anlaşılır bir sesle.

"Evet. Evet yendik. Haydi, dön şimdi. Bacaya gidelim tekrar kusmadan." Abdullahi'nin yüzüstü dönmesine yardım etti.

"Omzuma basan sendin *sanıyorum* Sidi. Benim üstüme binmeye mi çalışıyordun ne?" Öksürdü yine. "Seninle anlaşmıştık sanıyorum. Sel basınca ben *senin* üstüne binecektim."

Çektikleri büyük acılara ve korkulara rağmen, gülmekten yere yıkıldılar birlikte.

Moussa yaklaşık altı aylık esaretten sonra ilk kez umutsuzluk duygusuna kapılıyordu. Sel yüzünden kafasına dank etmişti bu düşünce. Kapana kısılmıştı. Kurtuluş yoktu. İlk başta buna inanmayı reddediyordu. Ama şimdi bunu görmeye başlamıştı artık.

Köleler ölünceye kadar Timmi'de kalıyordu.

O sabah toplam altı kişi ölmüş, insanlar haşin bir çölün altında boğulmuştu. Özgür kalan bir tek onlardı.

Yine de hâlâ tetikteydi. Her sabah *foggara*'lara çıkan yokuşu tırmanırken her tarafı gözlüyor, kulak kesiliyordu. Her akşam yokuştan aşağı inerken de hep aynı şeyi yapıyordu. Ama vahadaki yaşam ezelden beri hep aynıydı ve hiçbir sürpriz yoktu. Kervanlar geliyor, gidiyordu. Muhafızlar kılıçlarıyla ve dikenli hurma dallarıyla devriye geziyordu. Köleler çalışıyor, yemek yiyor, uyuyor, çoğalıyor ve ölüyordu. Müezzinler her gün beş kez bağırıyor ve insanlar her gün beş kez aletlerini bırakıp, merhametli tanrılarının huzurunda eğiliyordu. Güneş doğuyor, batıyor, tekrar doğuyor ve büyük canavar tarafından beslenen kızıl Timmi vahasında sular akıyordu.

Moussa bir isyan örgütlemeyi düşündü, fakat esirlerin çoğunun kaderlerine boyun eğdiğini, yiyecek ve barınak garantisi karşılığında bedenlerini teslim ettiğini gördü. İçlerinden ancak birkaçı, onun gibi, geceleri bir kulübeye kapatılıyordu. Dövüşmek isteseler bile, bu adamların bunu yapacak ya da sonrasında kaçacak gücü pek yoktu. Hiçliğin sınırında yaşıyorlardı. Her gün ancak o günden sağ çıkmayı başarıyorlardı;

bundan fazlası yoktu. Her gün canavarı besliyorlardı onlara saldıracağı günü bekleyerek. Ve dövüşebilseler bile, isyan etmekle ne kazanacaklardı ki? Avludaki bütün muhafızları öldürseler bile, ancak tek bir avluyu ele geçirebilecekler, daha öteye gidemeyeceklerdi. Er ya da geç, paşanın esas muhafızları gelip istediklerini elde edeceklerdi. İnsanlar hiçbir şey elde edemeden ölecekti.

Öteki seçenekler de aynı şekilde tatsızdı. Bir hayvanın sırtına binmeden kaçıp kurtulmak olanaksızdı ve hayvanların hepsi, girilmesi yasak duvarların ardında tutuluyordu. Eğer birisi, giden kervanlardan birine gizlice sızmaya kalkacak olursa, kervan reisi bunu hemen fark eder ve bütün kervancıların gözüne girmeye çalıştığı, değerli bir müşteri olan Cubar Paşa'ya teslim ederdi. Rüşvet vermek için para yoktu. Tuareglere bir haber göndermeyi düşündü. Onun en büyük umudu bu gibi görünüyordu. Ama nasıl? Tuareglerle kim iş yapardı ki? Onun mesajını çölün yasak yüreğine kim götürecekti?

Umut yoktu.

Ama yine de her gün, *bir yol bulacağım, asla vazgeçmeyeceğim,* diye tekrarlıyordu. Kazma darbelerinin arasında söylüyordu bunu. Soğuk çamurda, karnının üzerinde sürünürken söylüyordu. Tüm umutları, kumdan süzülüp giden su gibi kuruyan diğerlerine benzemekten korktuğu için söylüyordu bunu. Rutin şeylere karşı mücadele vererek, Timmi'nin yaşam tarzına alışmamaya çalıştı. Ama yine de kendini bunlara kaptırdığını fark etti kaçınılmaz bir şekilde; yemeğini yahut akşamın huzurunu, avludaki sohbetleri, her yeni gün başlarken güneşin kıpkırmızı parıltısını bekliyordu. İnsan böyle bir ritimle yaşamayı öğrenebilirdi. İnsan, bundan başka bir şey yok ve hiç olmayacak diyebilirdi. Diğer insanlar, iyi insanlar böyle yapıyordu. Hatta bazıları kafasını *foggara*'lara takmış, oradaki zoraki işlerine kaptırmıştı kendini.

Ama ben öyle değilim! Bir yol bulacağım! Asla vazgeçmeyeceğim!

Şimdiye kadar. Sele kadar. Selin ardından gelen umutsuzluk dalgaları çok sıkı kuşatmıştı onu. Ötekiler haklıydı. Tim-

mi'den kurtuluş yoktu. Gözlerini kapattı, öteki yaşamını, Daia'yla yaşadıklarını düşünerek kendinden geçti. Daia şimdiye kadar evlenmiş, belki de anne olmuştu. Birlikte olsalar nasıl olacaklarını, yaşamlarının nasıl olacağını düşledi. Çadırlarının rengini, kumaşını ve içerisinin nasıl olacağını düşledi. Çocuklarının yüzünün nasıl olacağını düşündü.

Günleri hep onunla kurguluyor, her ayrıntıyı düşünüyor, mükemmel konuşmalar yapıyordu Daia'yla. Irgatlarının kamplarında devriye gezerken kız onunla birlikte geliyordu. Geceleri çadırlarının önünde oturup güneşin batışını seyrediyorlardı. Her mevsimde kampı taşıyor, otlakların peşinden gidiyorlardı Tuareglerin ezeli töresini tekrarlayarak. Daia'ya beyaz, iri bir at, muhteşem bir Arap atı hediye ediyor ve kız ona binip rüzgâr gibi gidiyordu.

Bir işkence değildi bunları düşünmek. Harikaydı. Aklını koruyordu onun.

"Targui! Yallah! Kalk! Yürü!"

Gördüğü rüyayı sürdürerek, yavaşça uyandı ama bir ayak karnının yan tarafına sertçe vurdu. Gözlerini açıp doğruldu, gözlerini kırpıştırarak baktı. Gece mi, yoksa gündüz müydü? Emin değildi. Rüya görüyordu.

Atagum'du bu; gardiyan.

"Ne?"

"Yürü dedim. Çabuk ol."

Monco, Mahmud, Abdullahi, hepsi kımıldandı. Geceydi demek.

"*Feeyh!*" diye homurdandı Abdullahi. "Nedir bu?"

"Seni ilgilendirmez" dedi Atagum sertçe. Moussa kalktı. Ayak parmakları zonkluyordu; derisi yara bere içindeydi. Kulübeden ayrılıp avluda yürümeye başladılar. Köleler gece yanan ateşlerinin etrafında küçük gruplar halinde oturmuş çene çalıyor, gülüşüyor ve alçak sesle konuşuyorlardı. Onun geçtiğinin pek farkına varmadılar. Kılıcı belindeki kınında duran Atagum onu hurma dalıyla dürtüyordu. Elinde bir meşale vardı. Atagum iri bir adamdı. Çoğu muhafızın aksine, güç-

lü ve hep tetikteydi. Mahkûmlara asla kaçma fırsatı vermez, gardiyanlık görevini hiç aksatmazdı.

Avlu kapısından çıktılar ve vahanın kapısına doğru giden uzun yolda yürümeye başladılar. Diğer avlulardan yemek ateşlerinin ışıltıları geliyordu. Duvarlara uzun aralıklarla meşale ışıkları vuruyordu. Atagum'un emriyle kapılar açıldı ve geçip kasabaya girdiler. Moussa her tarafa bakıyor, bir gün ona lazım olacak ayrıntılar arıyordu. Kiminin üstü kapalı, kimisi gökyüzüne açık bir sürü sokaktan oluşan, baş döndürücü bir labirentten geçtiler ve yön duygusunu çabucak yitirdi. Kendi başına, birinin yardımı olmadan asla dönüş yolunu bulamazdı. Hemen, en kuzeydeki *kasbah*'a, paşanın karargâhının bulunduğu kaleye vardılar. Geniş bir merdivenden bir verandaya çıktılar. Kapıların önünde beli kılıçlı, uykulu muhafızlar duruyordu. Atagum onlara bir şey söyledi ve bir tanesi içeriye girdi.

Bir tarafı asmalarla örtülü veranda, vahaya doğru hafif bir eğimle inen büyük bir bahçeye bakıyordu. Aşağıda bir yerlerde, ağaçların arasından gelen bir su şırıltısı duydu; *foggara*'lardan gelen suydu bu, burada yaşayan insanlara hayat ve zevk veren suydu, kölelerin canıyla getirilen suydu. Ilık bir rüzgâr vahanın kokularını getiriyordu burnuna. Gözlerini kapatıp derin derin nefes aldı; leylakların ve menekşelerin, kayısı ve şeftali çiçeklerinin kokusunu içine çekti. Çiçek ve meyve kokularının ardında başka kokular da vardı. Bir şey pişiyordu; bir baharat kokusu vardı, tanıyamadı ama midesinin harekete geçmesine yol açtı bu koku. Ve sonra... parfüm; bir kadının hoş kokusu. Hurma yapraklarının arasından yıldızları gördü yukarıya bakınca. Kulübenin dışında olmak harika bir şeydi. Yerin üstünde olmak, gecenin kokusunu duymak harika bir şeydi.

Muhafız geri geldi. "Girin." Atagum Moussa'yı dürttü ve içeriye girdiler. Moussa gözlerini kısarak baktı. Paşanın kabul salonundaydı. Işıklar loştu. Görülmeyen bir yerden, bilmediği bir telli çalgıyla çalınan bir melodi geliyordu. Salonun öte tarafındaki gölgelerin arasında peçeli kadınların belli belirsiz

siluetlerini gördü. Gülüşüp konuşarak, arka taraftaki bir kapıdan çıkıp salondan gidiyorlardı. Bir ziyafet henüz bitmişti belli ki. Bitmemiş yemeklerle dolu tepsiler yerde duruyordu; köle avlusunun bir haftada gördüğünden daha çok yiyecek vardı. Moussa tepsilere baktı. Hiç yeterince yemek yememişti.

Paşa pelüş yastıklara oturmuş, yanındaki adamın söylediği bir şeye gülüyordu. Moussa adamı tanıdı ve ondan yediği dayağı hatırladı. *El-Hüseyin. Temsilci.* İçki dolu bir sürahi duruyordu yanlarında; el-Hüseyin'in, enişteesine hediye olarak Fransa'dan getirdiği brendiydi bu. Kâfirlerin haram içkisi bu gece İslam'ın dindarlık ateşini karartmıştı. İkisi de hafifçe sarhoştu. İlk önce Moussa'yı görmezden geldiler. Moussa orada, arkasında Atagum'la beraber ayakta duruyordu. Bir süre sonra paşa ona baktı ve gözlerinin yemeklerde olduğunu gördü.

"Köpeğe soframızdan bir kemik ha?" dedi. Elini salladı neşeyle. "Bu gece cömertlik gecesi; Allahın ihsanlarını, onları mümkün kılan adamla paylaşma zamanıdır. Sence de öyle değil mi Hüseyin?"

El-Hüseyin ondan daha temkinliydi. Yarı sarhoş da olsa, o adamın zincirli kalmasını tercih ederdi. Kasıklarına yediği dizi hatırladı. "Ona bir şey lazım değil efendimiz, ona bir son lazım sadece. Ayakta kalması daha iyi."

"Saçmalık bu! Allahın lütfuna giden yol cömertlikten geçer diye yazmaz mı? Yesin! Atagum!"

"Efendimiz?"

"Ellerini çöz de artıklardan nasiplensin. Yakınında dur. Yemek yemek dışında bir şeye kalkışırsa hemen öldür."

Atagum mahkûmun ellerini çözdü. Moussa bileklerini ovuşturdu. Yemeklere bakarak ileriye bir adım attı, sonra durdu. Cubar Paşa şakacı bir tavırla baktı ona.

"Karnın aç değil mi? Koğuşunda çok yemek yiyorsun demek ha? Tayınları azaltayım o zaman, herkesinkini."

"Sizinle yemek yemek istemiyorum."

Cubar Paşa zevkle güldü. "Soylu bir kölenin küstahlığı nasıl da hoşuma gidiyor! Bir melezde böyle mükemmel bir terbiye! Sen kibir örtüsünü çok iyi giyiyorsun. Yakışıyor sana!"

"Siz beni buraya karnımı doyurmak için çağırmadınız."

Paşanın gözleri hem brendiden hem de iyi hazırlanmış bir plandan ötürü parlıyordu. "Hayır, Moussa deVries. Ya da Kont deVries mi desem? Çok haklısın. Seni buraya karnını doyurmak için getirtmedim. Öldürmek için getirttim."

Moussa gerginleşti. *Kont deVries!* O güne dek kimse ona böyle hitap etmemişti. Bu herif nereden biliyordu bunu? O ana kadar kendini hep, şanssızlık sonucu çölde yakalanmış, sıradan bir esir sanmıştı. Safça düşünmüştü demek. Bu işin içinde başka işler vardı, çok daha başka işler. Atagum'un elini omzunda hissetti. Gardiyan onun hafifçe kıpırdandığını hissetmişti. Adam tetikteydi ve hiçbir şeye müsamahası yoktu.

Paşa da Moussa'nın istemsiz tepkisini fark etmişti. "Hiçbir şeyden korkma Kont. Çok çabucak olacak, inan bana. Ben insan bir adamım; bir kâfire karşı bile. Hem de böylesi bir kâfire! İki kat kâfir. Fransız kâfiri; Hıristiyan, öyle değil mi?" Moussa'dan hiçbir karşılık gelmedi. "Ve Tuareg kâfiri. Bu iki yarımın birleşmesinden ortaya bir hiç çıkması çok yazık. Keşke Müslüman olsaydın; bu gece peygamberimizin yanında olurdun, cennette. Hiçbir şey yapmadan, İslam'ın evi için böylesine asil bir şey yapmış olacaksın."

El-Hüseyin tedirgin olmuştu. Paşa çok konuşuyordu; tanımadığı içki yüzünden dili gevşemişti. Uyarmak amacıyla sesini yükseltti. "Bence akıllıca bir şey değil efendimiz, ona anlatmanız bu..."

"Ne fark eder ki?" Paşa elini salldı. "Mezardaki bir adam neyi hatırlar ki? İhanete uğradığını mı?"

"Muamma gibi konuşuyorsunuz" dedi Moussa.

Paşa muzaffer bir tavırla baktı Moussa'ya. "Muamma falan yok Targui. Evet, sen ihanete uğradın. Hem de sıradan insanlar gibi bir kere değil, krallar gibi, defalarca! İnsanın kendi soyundan böylesine bir ihanete uğraması! Bir insana kendi soyunun böyle kötü davrandığını görmek bana azap veriyor." Yanlışını düzeltti. "Kendi *soylarının*, daha doğrusu. Bir melez yüzünden şaşkına döndüm." Doğrudan sürahiyi alıp uzun uzun içti, sonra ağzını kol yeniyle sildi.

"İnsan, ölmeden önce, ne kadar önemli olduğunu yahut olmadığını bilmeli. Belli ki senin hiç önemin yok. Senin kötülüğünü isteyen bir sürü insan var ve bir sürü para veriyorlar bunun için! Ben bir adamın manasızca yok edilmesini tasvip etmiyorum elbette. Yarım bir adamın bile. Seni benim *fogga-ra*'larda kullanabilirdim."

Paşanın aklına, gülünç bulduğu anlaşılan bir şey geldi. "Sen şu tesadüfe bak yahu! Daha bugün öğleden sonra, *fogga-ra*'ların reisi, senin ölümle burun buruna gelmene sebep oldu diye kırbaçlandı. Bizim ona verdiğimiz emirlere aykırıydı yaptığı ve çok büyük bir talihsizlik olacaktı neredeyse." Mousa'nın bakışlarından şaşkınlığı belli oldu. "Ah evet, seli biliyorum. Sana olan her şeyi biliyorum. Seni hayatta tuttum Mousa deVries ve çok dikkatle yaptım bunu. Ama ben basit bir çöl adamıyım. Şimdi, ikna edici rüzgârların önünde eğilmem lazım."

"Efendimiz" dedi el-Hüseyin yine gergin bir şekilde. "Beni bağışlayın, ama lütfen, bu kadarı yeter."

Cubar Paşa içini çekti ve biraz daha içti. "Evet, sanırım öyle." Eliyle yemekleri gösterdi. "Yemiyorsun, yazık. Yemek gerçekten çok güzel. Keçiler yiyecek bunu, kargaların seni yiyeceği gibi. Vakit geldi. Atagum, onu bağla."

İriyarı gardiyan hemen emri yerine getirmeye girişti. Moussa'nın arkasına geçip sağ kolunu yakaladı.

Moussa hiç düşünmeden harekete geçti. Olduğu yerde yıldırım gibi dönüp iriyarı adamın kulağına vurdu; sadece sıyırıp geçen bir vuruştu ve Atagum'u sersemletti, fakat hiçbir zarar vermedi. Atagum hâlâ elinde tuttuğu hurma dalını savurdu. Moussa geriye sıçradı ama dal omzuna geldi ve berbat dikenler etini yardı. Dalı yakaladı, dikenler bu kez elini parçalarken dalı hızla çekti. Atagum bir an dengesini kaybedip öne doğru devrildi. Moussa'nın dizi gardiyanın yüzünü buldu ve çok kötü bir çatırtı çıktı. Atagum böğürdü ve küt diye yere düştü. Moussa hızla paşaya doğru döndü; paşa elini heyecanla kemerine atmış, ağzı hayretten açık kalmış bir halde hançerini çekmeye çalışıyordu. El-Hüseyin ayağa kalkmaya çabalı-

yor, kendi silahına uzanıyordu. Salonun öte tarafındaki muhafızlar bağırarak onlara doğru koşmaya başladı. Arkalarındaki kapı açıldı ve başka bir muhafız daha koşarak içeri girdi. Dışarıda başka bağrışmalar ve bir kargaşa vardı. Moussa yemek tabaklarının üzerinden atlayıp el-Hüseyin'e çarptı ve onu sırtüstü devirdi. Paşa savaşçı değildi; bıçağını çaresizce kavrayan şişman eli, cüppesinin katlarının arasında kaybolmuştu. Moussa bir anda onun arkasına geçip, mücevherli hançeri paşanın elinden kapıverdi. Bir koluyla paşanın boynunu kavrarken, diğer elindeki hançeri boğazına dayadı. Her şey birkaç saniyede olmuştu.

"Bir adım daha atarsanız ölür" diye bağırdı kılıçlarını çekmiş, onun üzerine varmak üzere olan muhafızlara. Cubar Paşa korkudan boğulacaktı neredeyse; zorlukla nefes alıyordu. Muhafızlar tereddüt ederek geri çekildiler. "Kılıçlarınızı yere bırakın" diye bağırdı Moussa. Hemen itaat ettiler.

Moussa, el-Hüseyin'e baktı. "Senin kuşağındaki tabancayı ver" dedi. Adam onu döverken, o tabancanın kabzasını görmüştü. El-Hüseyin kaşlarını çattı ama kımıldamadı. "Haydi!" El-Hüseyin hâlâ tereddüt ediyordu. Moussa bıçağı paşanın etli boynuna bastırdı ve kan aktı.

"Versene aptal!" diye ciyakladı paşa. El-Hüseyin cüppesini açıp silahı çıkardı. Moussa'ya verdi. "Hiçbir yere gidemezsin..." diye söze başladı.

"Sus!" Moussa, adamlar ona karşı bir düzen kuramadan, çok çabuk hareket etmesi gerektiğini biliyordu. Eğilip ağzını paşanın kulağına yaklaştırdı. "Söyle muhafızlara, on beş deve getirsinler. İyi dinlenmiş, besili develer olsun. Ve yiyecek getirsinler. Yirmi gün yetecek su. Silahlar. Tüfekler, tabancalar, cephaneleriyle birlikte. Her şeyi otuz... yirmi dakikada hazır edecekler kapıda. Onlara bunu iyi anlat Cubar Paşa. Hayatın buna bağlı."

Paşa inledi.

"Söyle onlara!"

"Dediklerini yapın" dedi paşa nefes nefese ve bir dizi emri sert bir sesle sıraladı. Muhafızların reisi bir dua okudu için-

den, kendisi ve ailesi için. O gün kendi kellesi gidecekti. Koşarak salondan çıkıp emirleri yerine getirmeye gitti. Moussa, el-Hüseyin'e baktı. "Elbiselerini çıkar."

"Ne!"

"Haydi, hemen. Onları bana ver." El-Hüseyin'in yüzü bu rezaletten ötürü karardı. Brendiden ötürü sendeliyordu. Şık cüppesini çıkardı, sonra ipek gömleğini ve bir tek şalvarıyla kalınca durdu. Üzerinde şık giysileri yokken sıska ve acınası bir görünüşü vardı. Akşamın serinliğinde ürperdi.

"Hepsini!"

El-Hüseyin istemeye istemeye itaat etti. Sonunda çıplak bir halde duruyordu karşılarında. Moussa, paşayı bir an bırakıp, bir eliyle tabancayı tutarak giysileri çabucak giyindi. "Türban" dedi Moussa. El-Hüseyin kumaşı yavaşça çözüp ona verdi.

Moussa onu alelacele başına sardı. Timmi'de ilk kez kendini tamamlanmış hissediyordu; derisi örtülmüştü ve kanı umutla hızlandı. Çıplak ve korkudan sinmiş el-Hüseyin'in görünüşüne gülmeden edemedi. Onu tepeden tırnağa süzdü ve sonra güldü. "Belli ki sen iddiasız bir adamsın Büyükelçi" dedi. "Ve bunda haklısın."

Paşayı çekip ayağa kaldırdı tabancayı hep boynunda tutarak. "Yürü!" diye emretti ve ileriye doğru itti esirini. Yemeklerin üzerine basarak geçtiler. Moussa durdu ve Atagum'a bir tekme vurdu. "Kalk ayağa! Yürü!"

Atagum çabalayıp ayağa kalktı. İnledi; ağzı kanla doluydu. "Kılıcını bırak" diye emretti Moussa ve kılıç yere düştü gürültüyle. "Bizi benim avluya geri götür" dedi Moussa. "Yanlış bir sokağa sapayım deme, efendin ölür. Çabuk ol." Atagum, paşanın korkulu gözlerine, boynuna dayalı tabanca namlusuna baktı. Başını sallayarak onayladı.

"Sen de onun arkasından gideceksin" dedi Moussa, el-Hüseyin'e.

Büyükelçinin onuru kırılmıştı. "Ben şehrin sokaklarından böyle, sıradan bir köle gibi çıplak geçmem..." Moussa tabancasının namlusuyla vurup onun yanağında küçük bir yara açtı. El-Hüseyin'in nefesi kesilir gibi oldu ama yürümeye başladı.

Büyük salonun kapısından hızla çıkıp merdivenden inerlerken muhafızlar iki yana çekildi. Vahaya giden geçitlerden birinin girişinde de yine bir grup muhafız duruyordu. Hepsinin elinde kılıç, bazılarında çakmaklı tüfek vardı. Yürüyen kafileye, ne yapacaklarını bilmeksizin bakıyorlardı. Moussa, paşaya "Onlara söyle, geri çekilsinler" dedi. "İçlerinden biri ateş ederse ben de ateş ederim. Onlar ıskalayabilir. Ben ıskalamam."

Paşa "Çekilin aptal herifler!" diye bağırdı. "Geri çekilin; duymadınız mı?" Geçitlere çekilip kayboldular ve Moussa ile esirinin geçmesine izin verdiler çaresizce. Atagum onlara yolu gösterip labirentten çıkardı. Olanları merak eden halk geçen gruba bakıyor, paşayı görenlerden bazıları ya elindeki sepeti düşürüyor ya da heyecandan nefesi kesiliyordu. Moussa onları koşarcasına yürütüyor, paşanın iri gövdesini kalkan olarak kullanıyordu. Adamdan yükselen alkol ve ter kokusuyla karışık korkunun pis kokusunu duyuyordu. Dış kapıya vardılar; Atagum'un emriyle açıldı ve küçük grup, Moussa'nın avlusuna giden yolda hızla yürümeye başladı. Cubar Paşa zor nefes alıyordu. Harcadığı bu çaba onun alıştığından çok fazlaydı. "Lütfen" dedi. "Dinlenmem lazım..." Moussa onu daha da sertçe itti.

Avlunun giriş kapısında, kapı direğine tutturulmuş bir meşalenin hemen altında durdular. Moussa, Atagum'a "Benim kulübedeki diğerlerini getir" dedi. "Üç dakika içinde gelmezsen efendin ölecek." Atagum emre uyarak yürüdü ve kapıdan girip karanlıklarda kayboldu. Kapının iç tarafında duran, olan bitenden habersiz bir sürü muhafız vardı.

Atagum az sonra geri geldi. Moussa aradığı yüzleri loş ışıkta güçlükle seçebildi. "Ne oluyor?" diye sordu Abdullahi, hâlâ uykulu gözlerini ovuşturarak. "Nedir bu?" İki yanındaki Monco ve Mahmud'la birlikte, Atagum'un gösterdiği yere, direğin dibinde duran iki kişiye doğru yürüdü. Karanlıkta, sıradan bir adam gibi duran paşayı görünce Abdullahi'nin gözleri fal taşı gibi açıldı. Paşanın boynuna dayalı tabancayı fark edince ağzı bir karış açık kaldı. Onun yanında, sıska ve gece-

nin soğuğunda titreyen, çıplak bir adam duruyordu. Abdullahi onu tanıyamadı. Silahı tutan adama dikkatle baktı. Ama loş ışıkta onun yüzünü göremedi yine de.

"Vaktimiz geldi" dedi Moussa, yeni peçesinin ardından. "Paşa bize bizzat eşlik etmek lütfunda bulundu. Yola çıkmaya hazır mısınız?"

Abdullahi şaşkınlıktan düşüp bayılacaktı nerdeyse. "*Sidi?*"

Mahmud bir kahkaha attı. "Aferin sana Tuareg köpeği!" Paşaya doğru hızla yürüdü ve suratına tükürdü.

"Henüz değil" dedi Moussa. "Çabuk olmamız lazım. Kaybedecek vaktimiz yok." Döndü ve Timmi'nin giriş kapısına doğru ilerledi. Abdullahi ile Mahmud hiç tereddüt etmeden peşinden yürüdüler. Abdullahi durup arkasına döndü.

"Monco! Ne bekliyorsun?" Hausalı yerinden kıpırdamamıştı.

Moussa durup ona seslendi. "Monco! Bundan başka şansın olmayacak."

"Söylemiştim sana. Benim gidecek hiçbir yerim yok. Hiçbir yer buradan daha iyi değil. Daha da kötü bir sürü yer var üstelik."

"Benimle gel. Seni korurum. Aptal olma. Zaten artık burada kalamazsın. Seni kesin öldürürler. *Haydi!*"

Monco bir an daha kararsız kaldı. Sonra başını sallayarak ve mırıldanarak bir iki küfür etti. Sıranın arkasına katıldı.

Develer bekliyordu. "Monco, Mahmud, develerin durumunu kontrol edin" dedi Moussa. "Abdullahi, yiyeceği ve suyu kontrol et. Silahlar da olacak." Üçü hızla koştular ve paketleri açarak, hayvanların tabanlarına ve hörgüçlerine dokunarak kontrole giriştiler. Hazırda bekleyen muhafızlardan silahları aldılar. Her şey ayarlanmıştı.

Paşa nihayet soluklanmıştı. "Asla kaçamazsınız. Adamlarım sabaha kalmadan bulur sizi."

"O zaman seni de bulurlar Cubar Paşa. Sana bir yolculukta Tuareg misafirperverliğini gösterme fırsatını kaçıracağımı mı sanıyorsun?"

"Bunu yapamazsın!" dedi paşa dili dolaşarak. "Gelmem!"

"Geleceksin." Moussa muhafızların reisini seçti. Adamın yüzü perişandı; efendisini koruma konusundaki başarısızlığını hayatıyla ödeyeceğini biliyordu belli ki. Moussa tabancasının horozunu çekti ve paşanın şakağına dayadı. Reise söyledikleri, tüm muhafızların duyabileceği kadar yüksek sesli ve sertti. "Paşa bizimle gelmeye karar verdi. Arkamızı dikkatle gözleyeceğiz. Birisi bizi on fersah geriden bile takip etmeye kalksa ben anlarım ve paşa ölür. Anladın mı?"

Reis başını sallayarak onayladı. "Anladım."

Moussa, el-Hüseyin'e baktı. "Senin üstüne bir şey giymen lazım. Soytarıya benziyorsun." Çıplak büyükelçi ona soğuk soğuk baktı.

Diğerleri develere bindiler ve develer kalktı. Moussa bir eliyle sıranın başındaki devenin dizginlerini, diğer eliyle esirinin boynundaki silahını tutarak kafileyi duvarlardan uzaklaştırdı; yokuştan çıkıp avluları geçtiler ve karanlığa girdiler. Birçok kez dönüp arkasına baktı. Her yerde bir sürü insan duvarların dibinde kımıldanıyor, ama hiçbiri takibe kalkışmıyordu. Artık hiçbir silahşorun onları görüp de vurmaya kalkışamayacağından emin olunca durdu ve tabancasını kemerine soktu. Paşanın ellerini bağlayıp bir semere oturttu. Tatsız bir durumdu. Cubar Paşa şişman ve biçimsizdi. Deveye değil, tahtırevana uygun bir adamdı.

Bu iş bitince Moussa kendi *mehari*'sine bindi. Göğe baktı. Pırıl pırıl gökyüzü milyarlarca yıldızı müjdeler gibiydi. Karşılarında uçsuz bucaksız çöl uzanıyordu. Kahkahalarla gülmek geldi içinden.

Özgürüz.

Kendini bir an bu yeni duygunun tadını çıkarmaya bırakıp. Sonra *mehari*'sini dürttü ve küçük kervanını gece karanlığında sürdü.

Moussa'nın, arkadaşlarını Cubar Paşa'yı vaktinden önce öldürmekten alıkoymak için tüm ikna gücünü kullanması gerekiyordu. Esaretleri sırasında her biri, şimdi kendi esirleri olan bu adam yüzünden, bitmek bilmez saatler boyunca, kas-

ten yapılmış işkencelerden geçmişti. Çok öfkeliydiler; sözleriyle işkence yaptılar ona.

Bir kuyuya geldiler. Abdullahi kuyunun boşluğuna bir taş attı. Hepsi, belli belirsiz bir düşme sesi duymuştu. "Sen daha çok ses çıkarırsın, çok daha fazla hem de" dedi paşaya neşeyle, onun şişkin göbeğini dürterek. "Yüzme biliyor musun?"

"Boğulmak çok kısa sürer" dedi Mahmud bıçağını çekerek. "Daha ilginç bir yol var. Onu kargalara yedirelim, her seferinde bir parçasını. Kendisinin yavaş yavaş yok oluşunu seyretsin."

Abdullahi keyifle güldü. "Kendisi bu kadar bol olduğuna göre, seyretmesi çok uzun sürecek. Bu çok iyi bir plan Sidi."

Moussa başını salladı. "O bize daha lazım olabilir. Ölüsü bizim işimize yaramaz."

"Bize rehine lazım değil" dedi Mahmud. "Bizi öyle bir yere getirdin ki, zaten kimse gelemez peşimizden! İnsanların Tuareglere deli demesine şaşmamak lazım." Dinlenmek için ilk kez durduklarında, develerini sık sık değiştirerek, neredeyse kırk saat hiç durmadan yol almışlardı. Mahmud'un sırtı ağrıyordu. Güneyli Berberi akrabalarını küçümsemişti; bunlar muhteşem bir soydu gerçekten. Yaptıkları yolculuk, Tuareg standartlarına göre bile olağandışıydı. Moussa, onları Timmi'nin güneydoğusunda uzanan plato boyunca götürürken, sanki hiç yorulmayacakmış gibiydi. En kolay yol değildi bu; ama Moussa bunun en güvenli yol olduğunu düşünmüştü. Yüksek bölgeler taşlıydı ve takip edilmeleri kolay olmayacaktı. Çok kısa bir süre sonra paşanın ajanlarıyla kaynayacak olan İn Salah'ın çevresini dolaşıp, dosdoğru, sonbahar kamplarını kuran Tuareglerin bulunacağı, güvenli Arak'a gitmekti niyeti.

Ama tüm bu yol boyunca Moussa hiç gevşemedi. "Özgür olmak, intikam almaktan daha çok hoşuma gider" dedi. "Paşadan vazgeçmeden önce, takip edilmediğimizden emin olmalıyım."

"İntikam hiç de aptalca bir şey değil" diye homurdandı Mahmud, ama Moussa bunu geçiştirdi.

Ama paşayı en çok endişelendiren, Monco'ydu. Hausalı nadiren bir şey söylüyor, saatlerce gözünü dikip esire bakıyordu. Yüzünün ifadesi boştu, gözleri simsiyahtı ve bir şey anlamak mümkün değildi. Paşanın tüm vakti ya Hausalıdan endişelenmekle ya da yolculuğun vücudunda neden olduğu ağrılar yüzünden inlemekle geçiyordu.

Yemek yerlerken paşaya yiyecek getiren sadece Moussa'ydı. Başka hiçbiri yapmıyordu bunu.

"Bana kimin ihanet ettiğini bilmek istiyorum" dedi Moussa ona.

"Sana hiçbir şey söylemeyeceğim."

"Pekâlâ. Faslının söylediklerini duydun. Hemen söylemezsen, onun ne isterse yapmasına izin veririm."

Paşa korku dolu gözlerle baktı Moussa'ya. "Peki söylersem?"

"Seni serbest bırakacağım; vakti geldiğinde."

"Sana nasıl güveneyim?"

Moussa güldü. "Çok komik bir soru, şu anda. Senin hiçbir seçim şansın yok. Ama ben sözümün eriyim."

Cubar Paşa kararını hemen verdi. Konuşmaya başladı.

Üç gün sonra Moussa vaktin geldiğini anladı. Küçük kervanı durdurdu. Yük hayvanlarının birinden su dolu bir *guerba* ve küçük bir paket hurma aldı. Paşanın ellerini çözdü ve bunları ona verdi. Paşa ona şaşkın şaşkın bakıyordu.

"Özgürsün, gidebilirsin" dedi Moussa.

Mahmud patladı. "*Bırakacak mısın bu domuzu?* Ciddi olamazsın! Ver onu bana!"

"Hayır. O benim esirim. Ona ne yapılacağına karar vermek benim hakkım."

"Öyle" diyerek onayladı Abdullahi, Moussa'nın bunu kafasına koymuş olduğunu görünce. Monco başını sallayarak onayladı sadece.

Cubar Paşa ilk önce sevinçten ne yapacağını şaşırmıştı. *Mehari*'sini kuzeye çevirdi. Ama sonra tereddüt etti. Takip edeceği hiçbir iz yoktu. En yakın pınar kırk fersah uzaktaydı ve ora-

yı bulabileceğini hiç sanmıyordu. Hangi yöne gideceğinden emin değildi. "Ama sen delirmiş olmalısın" diye geveledi. "Bunda bir yanlışlık var. Bana daha çok erzak, daha çok su ve yiyecek lazım. Burada sağ kalamam. Nereye gideceğim? Ne yapacağım?"

Moussa omuzlarını kaldırdı. "Buyur bizimle kal; ama bundan sonra benim seninle bir ilgim yok. Senin hizmetine diğerleri bakacak. Şu anda ben sana özgürlüğünü veriyorum. Bundan başka alabileceğin bir şey yok ve bu da hak ettiğinden fazla."

Moussa'nın *mehari*'si ayağa kalktı. Dört adamla yük develeri harekete geçti. Cubar Paşa devesinin sırtında, şaşkın ve korku içinde oturuyordu. Onlar gidinceye kadar durup seyretti.

"Çok yumuşaksın Tuareg" diye homurdandı Mahmud, Arak'a doğru yola düzülürlerken.

"Sanırım" diyerek onayladı Moussa.

"Yumuşak mı?" diye homurdandı Abdullahi. "Herifin ölümle yüz yüze geleceği çok vakti olacak. Orada yok olup gidecek; senin onu kargalara yedirmen kadar garantili bu."

"Evet" dedi Monco. "Biraz daha yavaşı sadece."

On Sekiz

Paul, Mesud'un tutsağı sorguya çektiği mağaradan gelen boğuk çığlıkları dinliyordu.

Tamrit'e yaklaştıklarını biliyordu. Tamrit'in varlığını hissetmişti. Tamrit tedbirsizleşmişti. Develerinin izleri tazeydi. Kaçmak dururken, dün gece rahat davranmıştı. Peşindekilerin, bütün kâfirler gibi gevşek ve tembel olduğunu sanarak çay içmişti.

Tamrit onu küçümsemişti.

Karanlık çökmüş, dumanların, kargaşanın ve bağırışların arasında saldıranları kimse görememişti. Mağaranın iki girişi vardı. Şans Tamrit ile adamlarına yardım etmiş, çoğu arkadan çıkıp gitmişti. Çığlıklarıyla ortalığı inleten bir tanesi hariç, hepsi.

Silah atışları kesilince, devriyeler mağaraya girmişti. Sekiz isyancının cesedi vardı içeride; kılıçlı ya da tüfekli sekiz kişi.

Ama başka cesetler de bulmuşlardı. Mağaranın karanlık bir köşesinde birbirine sokulmuş halde yatan altı kadın ile dört çocuk vardı. Ateş ya da duman ya da kurşunlar... bunlardan herhangi biri, ölümlerine yol açmış olabilirdi. Paul yakından bakmamıştı. Ölmüşlerdi, yeterdi bu kadarı. Cihat savaşçılarıyla beraber içerdeydiler. Ne teslim bayrağı sallamış ne merhamet istemiş ne de varlıklarını bildirecek bir şey yapmışlardı. Saklanmışlardı sadece. Ve sonra da ölmüşlerdi.

Paul ellerinin titrediğini fark etti. Titremeyi durdurmak için tüfeğinin kabzasını kavradı. Bir şeyler yemesi gerekiyor, ama yiyemiyordu. Yorgunluk pençesini üzerine geçirmişti ama dinlenmek yoktu. Çökme noktasına yaklaşmıştı; içi de elleri gibi berbat bir şekilde titriyordu. Gözleri boş boş, neredeyse deli gibi bakıyordu. Mağarada birbirine sarılmış halde yatan ölülerin görüntüsüne gözlerini kapattı.

Bunlar asilerin karıları ve çocukları mıydı? Göçebeler miydi yoksa? Bunu bilmek olanaksızdı. Artık hiçbir şey söyleyemezlerdi. Onlara sahip çıkacak hiç kimse kalmamıştı. Bir şey söyleyecek hiç kimse kalmamıştı.

Önemli miydi bu, gerçekten? Çok fazla kargaşa, çok fazla delilik olmuştu. Kimse bilemezdi bunların olacağını.

Tekrarladı bunu kendi kendine. *Kimse bilemezdi bunların olacağını.*

Başka vakalar da vardı. Birinde bir köyde, sonra da bir kervanda. Birkaç suçlu ölmüş, birkaç da masum insan gitmişti.

Savaştayım ben. Savaş yaptı bunları.

Bir yahut iki saatten fazla uyumak giderek zorlaşıyordu. Çok hızlanmıştı. Kendi sınırlarını zorluyordu. Bazen içinin çözüldüğünü hissediyordu ama merhamet edemezdi. Adamlarına zayıflığını göstermeyecekti. Kimseden aman dilemeyecek, kimseye aman vermeyecekti.

Çöl sert bir yerdir. Öldürmeyi Tuareglere sor. Merhameti Tuareglere sor.

Esirin çığlıkları giderek zayıflıyordu. Bir süre sonra tümüyle kesildi.

Mesud mağaranın girişinde belirdi. Yüzünde kanlar ve kurumuş kirler vardı. Paul'ün beklediği kayalara doğru geldi.

"Öldü, Teğmenim."

Paul başını sallayarak onayladı ifadesiz bir yüzle.

"Tamrit ile adamlarının Arak'a gittiğini söyledi. Sanırım söylediği doğru. Adam yalan söyleyecek halde değildi."

"Arak mı?" Paul o yerin adını hiç duymamıştı.

"Muydir Dağları'nda. Ahaggar'da, Komutanım. Bazı Tuaregler orada kışlık kamplarını kurar. Bu iyi bir haber Komutanım. Arak buraya çok uzak. Tamrit onu takip etmemizden yıldı herhalde; kendini kurtarmak için oraya kaçıyor."

Paul tepelerin ötesine baktı. *Ahaggar Tuaregleri.*

"Arak."

"*Oui,* Teğmenim. Onları böyle elimizden kaçırmak utanılacak bir şey ama görevimizi başardık. Onları Fransız yerleşim yerlerinin uzağına sürdük. Tehlike bitti. Yüzbaşı sevinecek."

Paul başını salladı. "*Benim* işim bitmedi Mesud. Henüz değil."

"Ama Komutanım, başka ne kaldı ki? Kaçtılar. Onları takip edemeyiz. Arak'a kadar gidemeyiz. Orası çok güneyde. *Maliş, mektub.*" Omuzlarını kaldırdı. Düşünülmeyecek bir şeydi bu.

Paul mağaranın ağzından çıkan dumanlara baktı. Hafif bir rüzgâr dumanları uçsuz bucaksız çöle doğru götürüyor ve dumanlar çölde kaybolup gidiyordu. Paul'ün erişmesine ramak kalmıştı. *Duman benim avıma nasıl da benziyor. Nasıl da yaklaşmıştım erişmeye!*

Paul yapabilirdi. Yapabileceğini biliyordu. Adamları dayanıklı ve iyi silahlanmıştı. Gafil avlanmayacaklardı; karşı tarafın hiçbir silah üstünlüğü olmayacaktı. Peki ya düşündüğü yanlışsa? Ya yanılıyorsa, ya onları Arak'ta ölüm bekliyorsa... evet, hatta sonunda kesinkes ölüm varsa? Eh, ona da eyvallah. Bu delilikten kurtuluşu ölümde bulabilirdi. Onuru ölümde bulabilirdi. Yapması gerekeni yaparken ölecekti.

"Adamları hazırla Mesud. Tamrit şimdi daha yavaş gidecektir. Onu Ahaggar'a kadar takip edeceğimizi asla tahmin etmez."

Mesud, teğmene, karşısında bir çılgın varmış gibi baktı. Cezayirli, Tuaregleri, Senusileri ve bütün benzerlerini öldürmekten zevk alırdı, fakat bu zevkin peşinden aptalca koşup ölmeye niyeti yoktu. "Bağışlayın, Komutanım, tabii ki böyle bir şeyi tahmin etmezler, çünkü böyle bir şeye kalkışmak için delirmiş olmamız gerektiğini bilirler. Hiçbirimiz o kadar uzaklara gitmedik. Adamlar gelir mi bilmiyorum Komutanım. Böyle bir emir almadık, haritamız yok ve..."

"Emri aldın Mesud ve benim haritaya ihtiyacım yok. Adamlara söyle, her birine on bin frank ikramiye vereceğim. Kendi cebimden. Yeterince erkek olmayanların Vargla'ya dönmesine izin veriyorum."

Mesud haberi götürdü ve hemen geri döndü.

"O parayı isteyen sadece dört kişi var Komutanım. Geri kalanlar geri dönmek istiyor."

Paul dalgın dalgın dumana bakıyordu sürekli. "Yüz bin frank."

Bu kez yirmi kişiden sadece altısı Vargla'ya dönmeyi tercih etmişti. Mesud da bu altı kişiden biriydi. Ayrılırlarken, Paul mağarada ölenler için son emirlerini verdi.

"Cesetlerini yakın."

"Ama Komutanım, bunlar Müslüman. Cesetlerini yakmak onları cennetten mahrum etmek olur."

"Yakın dedim Mesud. Başka Müslümanlar bunların peşinden gidecekse ruhları tehlikeye girsin."

Mesud, Teğmen deVries'nin gerçekten, gaddarlığın da ötesine geçmiş olduğuna karar verdi. Fakat emir emirdi ve cesetler yakıldı.

Arak, Henri'yi hatırlattı Serena'ya.

Serena her yıl, bereketsiz yağmurlar yüzünden, develeri, keçileri ve çadırlarıyla buraya geldiklerinde, Arak civarındaki büyülü coğrafyada Henri'yle birlikte yaptıkları ilk yolculuğu yeniden yaşardı. Her şey hâlâ çok netti gözünün önünde: Kum tepelerinin üzerinde yükselen balon, balonun yere çarpması, Henri'yi görür görmez âşık oluşu, Henri'nin Tamrit yüzünden yaşadığı tehlike, ilk kez seviştikleri gece. Henri'yle ilgili bütün anıları tatlıydı, fakat Arak'takinden daha tatlısı yoktu.

Serena'nın küçük kafilesi derin bir vadinin yüksek, dik kayalarının arasından geçiyor, yukarıdan süzülüp gelen sabahın ilk ışıkları, kurumuş nehir yatağının kumlu zeminini yumuşak ışık havuzlarında yıkıyordu. Kafile hareket ettikçe, develerinin çıkardığı sesler kayalarda hafifçe yankılanıyordu. Dik kayalara bakıp *audad*'ları, kıvrık boynuzlu, püskül sakallı yabankoyunlarını aradı. Eğer çoklarsa yağmurlar iyi yağmış demekti ve bunlar mızraklarla avlanacak, Tuaregler yokluk çekmeyecekti. Eğer azlarsa, gelen kış zor geçecek ve Tuaregler hayvanlarına otlak aramak için birbirinden uzak bir sürü kampa dağılmak zorunda kalacaktı.

Serena'nın Arak'a erken gelmesinin nedeni Daia'nın doğumunun yaklaşması ve bebek doğmadan kızın yerleşmesini sağlamak istemesiydi. Serena, Abalesa yakınlarındaki kamplarından sekiz çocuk ve on iki köleyle yola çıktığında, soylu

erkekler çok geniş bir alana yayılmış ırgatlarıyla ve geride kalacak köleleriyle yarım kalmış işlerini bitiriyorlardı. Serena'nın kendi *duar*'ının erkekleri oraya bir hafta ya da daha uzun bir süre sonra gelebilecekti ama bu pek önemli değildi. Genellikle, kamp kurulurken erkeklerin ayak altında olması, işleri hep geciktirirdi zaten.

Serena Lufti'yi gözlüyordu. Lufti *mehari*'sini ileriye sürmüş, kamp için en iyi yeri arıyordu. *İyi bir adam bu,* dedi içinden. Moussa ona iyi davranmıştı. Lufti, Moussa'nın ölümünü duyar duymaz ona gelmişti. Lufti'nin, oğlunu taparcasına sevdiğini biliyordu. "Eğer arzu ederseniz size ve evinize, efendime hizmet ettiğim gibi hizmet ederim" dedi. "O benim sizin yanınızda kalmamı isterdi."

İlk başta Serena, Mehdi'nin mektubundaki habere inanmak istememişti; muhakkak bir yanlışlık vardı. Akşamları, kamplarına tepeden bakan kayalara çıkıp kuzey ufkunu gözlüyor, Moussa'nın tanıdık siluetini, *mehari*'sinin sırtında her zamanki gibi kampa dönerken göreceğini sanıyordu. Onun öldüğünü kabul edemezdi ve Lufti'yi yanına kabul ederse bu, Moussa'nın hayatta olduğu inancına ihanet anlamına gelirdi. Lufti'yi kabul ederse Moussa ölmüş demekti. Bu yüzden, onun hizmet teklifini reddetmişti.

Fakat aylar geçmiş, Moussa gelmemişti ve kervanlarda ya da yolcularda ondan bir haber yoktu. Irgatlarından hiçbiri görmemişti onu. Sonra Mehdi, Daia'yla nikâhı sırasında görüştüklerinde Serena'ya daha ayrıntılı bilgi vermişti; çok fazla bir ayrıntı yoktu, fakat onun umutlarını yok etmeye yeterliydi; kederinden yıkılırken, iyimserliği de yok olup gitmişti sonunda. Bir anne, çocuklarından, kocasından önce ölmek isterdi. Oysa kendisi hem kocasından, hem oğlundan çok yaşıyordu. Normal değildi bu. Doğru değildi. Onun için değerli herkesi, önce Henri'yi, sonra ağabeyi amenokali ve şimdi de Moussa'yı yitirmişti. Yalnız geceleri uzun ve mahrem gözyaşlarıyla doluydu.

Serena güçlü bir kadındı; kederi hiç geçmeyecek, ama bu yüzden elden ayaktan da düşmeyecekti. Sonunda Lufti'nin

teklifini kabul etti. Lufti, Çaddi'yi, yani Moussa'nın ona satın aldığı gelini, oğlu Rhissa'yı, Moussa'nın bütün hayvanlarını getirdi ve Serena'nın *ehen*'i bir gecede değişiverdi. Onun ilgisini başka yöne çeken bir sürü şey için şükran duyuyor ve Rhissa'yla oynamaktan müthiş bir zevk alıyordu.

Bu aylarda Daia'yı da sevmeye başladı. Serena, oğlu ile Daia'nın ne kadar yakın olduklarını hep merak ederdi. Daia'nın da Moussa'nın ölümünden ötürü onun kadar sarsıldığı belliydi. Daia'nın Moussa için ağladığını biliyordu, ama kız bir arkadaş için dökülecek gözyaşından çok daha fazlasını dökmesine karşın, bunun ayrıntısını hiç sormadı. Onu ilgilendiren bir şey değildi bu. Daia'nın Moussa hakkında duygulu şeyler söylemiş olması yeterliydi; ateşin başında beraber oturmuş, gülmüş, ağlamış ve Moussa'nın tavırlarıyla, esprileriyle ilgili anıları paylaşmışlardı. Yakın dost oldular. Daia'nın karnındaki çocuk büyürken Serena onun sağlığıyla bizzat ilgilendi, Mehdi yokken ona arkadaşlık etti, onunla birlikte deri işledi ve Fransa'daki yaşamla ilgili hikâyeler anlattı. Daia bu hikâyeleri belki yüz kez dinlemiş olsa da, onu daha çok anlatmaya teşvik ediyordu daima.

Serena, evlendiği adam konusunda Daia'ya gıpta etmiyordu. Yeğeninin bütün sert taraflarını biliyordu. Mehdi'nin uzun süre çadırlarından uzak kalacağını, kaderinin vahşice öldürülmek olduğunu da biliyordu. Onun içinde kopan fırtınaların –Daia tarafından da, bir başkası tarafından da– dindirilmesi olanaksızdı. Mehdi'nin Moussa'ya duyduğu nefret hep içini parçalardı Serena'nın, fakat artık bir önemi yoktu. Moussa ölmüştü.

Daia için endişelendiği başka şeyler de vardı. Flatters keşif seferiyle ilgili tedirgin edici haberler, hilekârlık ve zehirleme gibi hikâyeler vardı ve Mehdi bunların hepsinde önemli bir rol oynamıştı. İhaggarenler arasında büyük itirazlar olmuş, fakat o yılki olaylar, soyluların Ahaggar'ın dört bir yanına dağılmasına yol açmış ve hesap sorulamamıştı. Moussa'nın arkadaşı Tahir ona, Moussa'nın İhaggarenlerin onurunu korumak için harcadığı çabalar hakkında bildiklerini anlatmış, Serena

da bu bilgilere çok değer vermişti ama bunların, yeğenini oğluna daha da düşman etmekten başka bir işe yaramayacağını biliyordu.

Daldığı derin düşünceler keskin bir çığlıkla dağıldı. Daia hemen onun arkasındaki *mehari*'deydi. Daia'nın yolculuğu çok zor geçmişti. Lufti iki semeri birleştirerek koymuş, böylece Daia hemen hemen uzanarak yolculuk yapmıştı ama yine de çok uzun ve eziyetli bir yolculuk olmuştu. Kız hiç şikâyet etmemişti. Serena bu kez kızın yüzünün birdenbire bembeyaz kesildiğini gördü.

"Daia! İyi misin?"

"Suyum... vakit... vakit geldi" dedi Daia soluk soluğa; semerin kaşını sıkıca kavrayıp yana doğru eğilirken bedeni kasıldı. "Ahhh!" Kız neredeyse kayıp aşağı düşecekti. Serena hemen *mehari*'sini Daia'nınkinin yanına yanaştırıp ona destek olurken, Daia'yı büyüten yaşlı köle Anna da arkadan yetişip öteki yanına geldi. Serena, Daia'nın görünüşünden endişelendi. Tuareglerin çoğu gibi Daia da acıya karşı dayanıklıydı ama kızın solukları sıklaşmıştı. Çok acı çekiyordu. Kadınlar *mehari*'lerini çöktürdü ve Daia'nın inmesine yardım edip onu bir battaniye yığınının üstüne yatırdılar. Anna onun yanında kısa bir süre durdu ve sonra "Durum iyi değil Serena Hanım" dedi ciddi bir yüzle. Kadın bir sürü doğum görmüştü. Dış görünüşü sakindi ama Serena onun sesindeki endişeyi hissetti. "Sorun var. Çocuk ters herhalde."

"Lufti!" diye bağırdı Serena kayaların arasından ve sesi yankılanıp geri geldi. Neredeydi bu adam? Serena bekleyemezdi. Hemen ileride eski kamp yerlerinden biri vardı. Normalde iyi bir yerdi; soğuk kuzey rüzgârlarına karşı siper olan kayalarla çevrili, amfiteatr gibi bir çukurun içindeydi. Kampı oraya kuracaktı. Eğer gerekirse daha sonra tekrar taşınırlardı. Emirleri çabucak verdi. "Abdu, Çaddi! Çabuk olun! Çadırları hazırlayın, şuraya, gölgeye!" Emre itaat edip koşturdular. O gün erken durdukları için heyecanlanan küçük çocuklar, etrafı keşfetmek ve oynamak için kayalara koştu. Daha büyük çocuklarsa çadırları kurmada kölelere yardım etmeye girişti.

Birkaç dakika sonra hemen Daia için bir çadır hazırlanmıştı. Onu, sedye gibi gerdikleri derilerin üzerinde taşıyıp çadıra götürdüler. Serena ile Anna onun yumuşak bir deri yatağa yerleştirilmesine yardım etti. Daia'nın yüzü kıpkırmızı kesilmiş, terden sırılsıklam olmuştu. Serena yana çekilip işi Anna'ya bıraktı. Çadırdan dışarıya baktı ve uzakta Lufti'yi gördü. Lufti kampı görünce elini salladı. Arkasından devesiyle gelen başka bir adam, bir Targui vardı ve Serena hemen tanıdı. Mehdi'ydi bu.

Serena yeğenini devesinden inerken karşıladı. "*Ma'-tt-uli*" dedi soğuk bir sesle. Mehdi'den öteye baktı. "Ötekiler nerde Mehdi? Tamrit ve diğerleri? Yalnız değilsin herhalde, değil mi?"

"Hayır. Onlar vadinin yakınında kamp kurdular. Buraya... davetsiz gelmek istemediler."

"İyi etmişler. Tamrit, şerefini lekelediği kişiler arasında asla hoş karşılanmaz. Diğerleri de burada pek sıcak bir şekilde karşılanmayacak."

"Sen kendi adına konuş Serena hala. Senin gibi soğuk davranmayacak başkaları da var."

"Belki. Göreceğiz."

Mehdi şaşkın şaşkın bakındı. Tam bir kamp göreceğini sanmış, ama çocuklardan ve kölelerden başka kimseyi görememişti. "Diğer herkes nerde? Amenokal? Ve Attici?"

"Biz önden geldik. Daia doğuracak. Onu rahat ettirmek istedik."

Mehdi başını sallayarak onayladı. "Bunun için sana teşekkür ediyorum." Bir an sustu. Ona söylemesi gerektiğini biliyordu.

"Sizin için bir tehlike var Serena. Korkarım, Fransızları Arak'a getirdim."

"Tehlike mi? Ne demek istiyorsun?"

Tuareglerin henüz gelmediğini öğrenen Mehdi gerçekten endişeliydi şimdi. Kendisi için değil, Daia için, Serena için, hepsi için endişeleniyordu. Tamrit'le ikisi ancak o sabah fark etmişlerdi peşlerinden gelenleri. Haftalardır hiçbir iz görme-

mişlerdi ve Fransızların kuzeyde, *ikufar*'ların hiç ayrılmadığı yerde kaldığından emindiler.

Ama bu Fransız farklıydı. Hiç durmuyor, dinlenmiyordu. Arap atlarını bırakıp hızlı Şamba *mehari*'lerini tercih etmişti ve bir Targui gibi hızla yol alıyordu. Sanki delirmiş gibi ilerliyor, bunun sonucunda pekâlâ canından olabileceğine hiç aldırmaksızın yasak diyarlara giriyordu. Şaşırtıcıydı bu. *İkufar*'lar canından bu kadar kolayca vazgeçmezdi.

Tamrit şafağın ilk ışıkları parlarken ufukta noktalar halinde zar zor seçilen *tirailleur* kafilesini gördüğünde, "Bu Fransız şeytanın ta kendisi" demişti hayretle. Şaşırmış ve hoşlanmıştı bu durumdan. "İslam'ın kollarının arasına girdiler."

Mehdi önceleri onun heyecanını paylaşıyordu. Hiç kimseden korkmuyordu; ne bu subaydan ne herhangi bir *ikufar*'dan ne de bir Arap'tan ya da bir Tuareg'den. Savaşı dört gözle bekliyordu. Ama Mehdi şimdiye kadar bütün İhaggaren savaşçılarının, karıları, çocukları ve köleleriyle beraber Arak'ta olacağını ummuştu. Daia'nın kamplardan birinde olup onu bekleyeceğini biliyordu. Nikâhtan sonra böyle konuşmuşlardı. Mehdi, Daia'yı ve eğer doğmuşsa çocuklarını görmeye gelmişti. Uzun zamandır bugünün özlemini çekmişti. Şimdiyse, kendi çadırına tehlike getirdiğini fark ediyordu.

"Çabucak gitmeniz lazım" dedi Mehdi, Serena'ya. "İhaggaren erkekleri yokken çok ciddi tehlikedesiniz."

Serena başını salladı. "Daia doğuruyor. Doğumda sorun var. Bir yere gidemez; şu an imkânsız. Bir süre imkânsız."

"Beni dinle! Tercih yapma şansımız yok!" Sakin olmaya çalıştı. Halasının emirlere boyun eğmediğini biliyordu. Onu ikna etmesi lazımdı. "Bir Fransız subayı var. Bu kamptaki herkesi gözünü kırpmadan öldürür. Kadınları, hatta çocukları bile. Kimsenin canı emniyette değil."

Serena bunlara dudak büktü. "Sen benim geçmişimi unuttun mu? Fransızlar şeytan değildir Mehdi. Ben onları iyi tanırım. Sen beni bırak yeğenim. Yalanlarını, gerçekleri bilmeyenlere yay sen."

"Bu herif senin tanıdığın diğerleri gibi değil Serena. Ben onun öfkesini gördüm. O bir şeytan. Bir domuz."

Serena biliyordu, Mehdi'nin ona söylemediği bir şeyler vardı. "Nerden kaynaklanıyormuş böyle bir öfke? Niçin geldi buraya? Böyle bir adam niçin bize zarar vermek istesin ki?" Sonra birden aklına geldi. "Ah, evet. Şeyh Flatters. Bu adam Flatters'nin adamlarına yaptıklarınızın intikamını almak istiyor. Zehre karşı zehir mi yani?"

Mehdi'nin nefret dolu homurtusunu duyan Serena haklı olduğunu anladı. "Bunlar için zaman yok" dedi Mehdi. "Beni iyi dinle; buradan hemen gitmeniz lazım. Daia'yı götürmeyecek olursanız bu işi ben kendim yaparım."

"Yani onu kendi ellerinle öldüreceksin o halde. Belki bebeği de."

Mehdi lanet okudu. Öfkeyle Serena'yı itip geçti ve çadıra girdi.

Daia'nın büyük bir sorun yaşadığını gözleriyle gördü. Daia bir spazmla kaskatı kesildi ve sırtını kamburlaştırıp, spazm geçinceye kadar öyle kaldı. Anna Daia'nın elini tutuyor, alnındaki terleri siliyordu. "Çık dışarı kadın" dedi Mehdi.

Anna ona dik dik baktı ama hemen itaat etti.

Mehdi, Daia'nın yanına diz çöktü. Peçesinin altında yüzü yumuşamıştı. Daia'nın elini tuttu. Sesi güçlü ve güven vericiydi.

"Benim, Daia. Yanındayım artık."

"Mehdi" dedi kız; gülümsemeye çalışıyor, fakat ağrı bedenini delip geçerken dişlerini sıkıyordu.

"Senin böyle acı çektiğini görmek beni perişan ediyor."

"O kadar da kötü değil. Delirmiş develerin altında çiğnenmeye benziyor sanırım" dedi, fakat hemen ardından derin bir nefes verdi.

"Anna!" diye seslendi Mehdi kaygıyla. Doğum yapan bir kadını görmek, ölümcül yaralar almış adamları görmekten daha çok etkilemişti onu. Anna hemen geri dönüp Daia'nın yanına çömeldi. Yaşlı kadın işini yaparken Mehdi, Daia'nın elini tuttu.

"Beraberinizde bir *inad* yok mu efendimiz?" diye sordu Anna. *İnad*'lar demirci, cerrah ve Tuareglerin genellikle pek adam yerine koymadığı, gizemli serserilerdi ama kamplar arasında dolaşıp durmaları gayet işe yarardı. Anna'nın onlardan birine ihtiyacı vardı şimdi. Bebek ters dönmüştü. Kadın emindi bundan.

"Hayır."

Anna başını salladı; bir mucize bekliyordu. "Daia'nın daha çok *baraka*'ya ihtiyacı olacak o halde."

Lufti, vadiye doğru gelen geçidi gözlediği bir kaya kütlesinin tepesindeki nöbet yerinden, "Serena Hanım! Adamlar geliyor!" diye bağırdı. Mehdi'nin uyarısını dikkate alan Serena, Lufti'yi oraya, gözcülük etsin diye göndermişti. Serena açıklığın öteki tarafına koştu ve Lufti'nin durduğu yere çıktı.

"Bunlar Fransızlar mı?"

Lufti gelenlere baktı. "Hayır hanımım. Bence değil. Anlayamıyorum. Yolcu bunlar, asker değil. Hangi kabileden olduklarını bilmiyorum. Dört adam ve onun iki katı sayıda deve."

Serena küçük gruba baktı. Öndeki beyaz bir cüppe giymişti. Türbanı tuhaf bir şekilde bağlanmıştı; Tuareg peçesi ile Fas türbanı karışımı bir şeydi. Onun arkasında, birkaç deveyi yönlendiren bir köle ve onun peşinde de tüfekli iki adam vardı. *Herhalde zengin bir tüccar,* diye düşündü Serena. Pek rastlanan türden bir yolcu değildi bu; gözü pek biriydi gerçekten; bir Tuareg kampına davetsiz giriyordu ve yine de, iyi karşılanacağından hiç kuşkusu yokmuş gibi geliyordu.

Adam *mehari*'sini Serena'nın olduğu yerin yirmi metre ötesinde durdurdu. Kadın ile köleyi gördü ve tek bir söz etmeden onları inceledi. Lufti kullanamayacağını bilerek kınında duran hançeriyle oynuyordu, kararsız ve korkmuş bir halde. Serena, adamın niyetini belli edecek bir işaret bekliyordu. Adam sonunda hafif bir ses çıkardı ve devesi çöktü. Devesinden inen adam hızlı adımlarla dosdoğru onlara doğru yürümeye başladı; tavrı güçlü ve kendinden emindi. Serena, onu

yakından görmemesine karşın işte o an anladı. Lufti de aynı anda görmüştü bunu. Onu gözlerinden tanıdıkları gibi, yürüyüşünden de tanıdılar; babasınınkine çok benzeyen, tam ona has o güçlü, kendinden emin yürüyüşten.

"*Efendi?*" dedi Lufti, deneme kabilinden, inanmaksızın. Bıçağı yere düştü ve boynundaki muskaları yakalayıp sallamaya başladı sanki onlardaki *baraka*'nın yardımını çağırıyormuş gibi. "Oh-oh-oh, gerçekten siz misiniz yoksa *cenum* beni almaya mı geldi?" Sonunda bunun bir hayalet olmadığını anladı. Ayağa kalkıp zıpladı ve büyük bir sevinç çığlığı kopardı. "*Hamdülillah,* efendimiz, yaşıyorsunuz!"

Moussa, şaşkına dönmüş annesine doğru koşmaya başladı birden. Annesini kollarına aldı ve kolayca kaldırdı. Kadının titrediğini hissetti ve ta yüreğinden gelen sevinç çığlığını duydu.

Sonra kadın fısıldayarak konuşmaya başladı; sözcükler Fransızca, Moussa'nın çocukluk dilinde bir sel gibi döküldü. "*Est-ce possible...** öyle mi... oh, *mon Dieu,* oğlum, öldün sanmıştım! Nasıl olur bu? Nasıl olur?"

"*Maman, maman,* ne kadar güzel görünüyorsun! *Que tu es belle!*** Nasıl özledim seni!" Annesini sımsıkı tutarak döndürdü. Kadın dönerken oğlunun yüzünü görüyor, onun yüzünü ellerinin arasında tutuyor, ağlıyor, sevinç gözyaşları ile gözlerine inanamamak birbirine karışıyordu. Mutluluktan bitkin düştüğünü hissetti. "Gel, gel içeri, otur, anlat bana, anlat her şeyi..." Ve sonra tereddüt etti; birden aklı karışmış, kafasında her şey birbirine girmişti; giderek artan bir kararlılıkla onu elinden tutup açıklığın ötesine götürdü ve Mehdi'nin Daia'yla meşgul olduğu çadıra soktu.

"*Mehdi!*" dedi Serena; otoriter ve soğuktu sesi. "Çok tuhaf bir şey. Ölü yaşıyor!"

* Fr.: Bu mümkün mü? (ç.n.)
** Fr.: Ne kadar güzelsin. (ç.n.)

Mehdi kaskatı kesildi. Döndü, gözleri beyaz cüppede, tuhaf mücevherli türbanda ve kısmen açık yüzde gezindi; bunun kim olduğunu fark edince nefesi kesildi. Hemen ayağa kalktı; eli kılıcının kabzasındaydı.

"Kuzen." Sesi alçak ve tehdit yüklüydü.

Daia'nın gözleri açıldı. Mehdi'nin yalnızca bir tek kuzeni vardı. "*Moussa?*"

Moussa Mehdi'yi görmezden geldi. Daia'yı görünce gözleri doldu. Bir an hiçbir şey söyleyemedi. Daia'yı ne çok düşünmüş, ne çok düşlemişti bu anı. Sonunda başını sallayarak onaylayabildi sadece. "*Eyvallah.* Evet."

"Nasıl olur bu? Sen öldün sanıyordum! Hepimiz... Mehdi dedi ki... hiç anlayama..." Daia'nın bakışları Mehdi'ye gitti ve birden acıyla irkilip çığlık attı. Anna onun üzerine eğildi. "Mehdi" dedi Daia soluk soluğa. "Senin mektubun! Hâlâ duruyor bende! Mektubunda öldü diye yazmıştın ve..."

"Ve kendi gözlerinle gördüğünü söyledin" diye tamamladı Serena, Daia'nın adına. "Ve ona yardım etmeye çalıştığını söyledin. Bunca zamandır, senin söylediklerin yüzünden, oğlum öldü sandık." Kadının sesinde korkunç bir acı vardı. "Böyle bir acımasızlığa inanamıyorum Mehdi. Senden gelmiş olsa da."

Mehdi hiçbir şey söylemedi; kılıcının kabzasını önce sıktı, sonra bıraktı. Böyle bir şeyin olacağı hiç aklına gelmezdi; Timmi'den hiç kimse kurtulamazdı çünkü. *Hiç kimse!* Öfkesi korkunçtu. Tamrit'i ve o aptal Cubar Paşa'yı elleriyle boğmak istiyordu. Fidye düşüncesinin, kendi içgüdülerine üstün gelmesine razı olduğu için kendine lanet etti. Moussa'yı çoktan öldürmeliydi. Şimdiyse, söylediği yalan yüzünden, uğruna tüm bunları yaptığı kadının karşısında berbat bir vaziyete düşmüştü. Öfkeden beyni zonkluyordu.

"Yanılmışım! Bilmiyordum! Ölen adamın sen olduğunu sandım ve..."

"Mektubunda diyorsun ki... sen... gömmüşsün... onu... *bizzat!*" Her sözcük büyük bir çaba gerektirmesine karşın, Daia bunları zorlanarak söyledi yine de. Kızın ses tonunu duyan Mehdi korkuyla kasıldı. Uğradığı zararın telafisiz olduğunu biliyordu.

"O mu yazdı bunları?" Moussa gözlerini kuzenine dikerek başını salladı; kafasındaki korkunç resim giderek aydınlanıyordu. Cubar Paşa'nın bölük pörçük hikâyesini dinlerken, anlayamadığı birçok şey, açıklayamadığı bir sürü boşluk kalmıştı. Şu ana kadar. Mehdi'nin hainliğinin ne raddeye vardığı açığa çıkınca, öfkeden ziyade bir üzüntü kapladı içini. *Foggara*'larda, bitmek bilmez aylar boyunca çalışmak onun akrabası olmuştu. "Bir insan birinden nasıl bu kadar nefret edebilir? Böyle bir hainliği hak edecek ne yaptım ben sana?"

Mehdi yine itiraz etmeye yeltendi ama Moussa sözünü kesti.

"Artık yalanı bırakma zamanı geldi Mehdi. Bizzat Cubar Paşa'yla uzun uzun konuştum ben, henüz iki hafta önce. Korkunç bir hikâye anlattı bana, Tamrit ve fidyeyle ilgili. Adamın delirdiğini sandım. Tamrit'in bu konuda kesinlikle yeterli bilgisi yoktu. Şimdi anladım. Paşa senin hakkında hiçbir şey bilmiyordu; *kesinlikle bilmiyordu.*"

"Fidye mi? Tamrit mi? Ne demek oluyor bunlar?" diye sordu Serena. Kafası daha da karışmış, iki adam arasında giderek artan gerilimi hissedip korkuya kapılmıştı.

Yanıt verecek zaman olmadı. Daia bağırdı yine; öfkeden mi, yoksa acıdan mı, kimse anlayamadı. Bu ses Mehdi'yi harekete geçirdi. Aniden fırlayıp Moussa'ya sert bir darbe vurarak yere yıktı. Çadırın dışına doğru yuvarlandılar ve bu sırada, çadırın bir köşesini tutan direklerden birini de sürüklediler. Çadırın bir kısmı çöktü. Direk yere düşerken Anna, Daia'nın üzerine eğilip ona siper oldu. Uğradığı şok, sancı ve korkuyla boğuşan Daia, Anna'nın yanından "Mehdi!" diye bağırdı. "Bırak! Ona bir şey yapayım deme sakın!" Sesi, gürültü patırtının içinde kayboldu.

Mehdi'nin hançeri birden elinde beliriverdi. Moussa da içgüdüsel olarak kendi hançerine uzandı ama koluna bağlı bir hançerin olmadığını fark etti. Aylardır orada hançer falan yoktu. Kılıcı ile tabancası *mehari*'sindeydi. Silahsızdı. Mehdi'nin bıçağı hızla boynunun dibinden geçiverdi ama kumaştan başka bir şeye isabet etmedi. Moussa Mehdi'nin elini yaka-

layıp yere bastırdı. Bu ölümüne mücadele sürerken gözleri birbirine kilitlenmişti. "Seni çoktan öldürmem lazımdı kuzen!" dedi Mehdi dişlerinin arasından. Artık zaferi hisseden gözlerinde nefretin kızgın ateşi yanıyordu. *Şimdi hakkından geldim senin,* diyordu gözleri. *Elimdesin artık.*

Mehdi, Moussa'yı geri itmeyi başarıp, sıçrayarak, çömeldi ve hançerini şiddetle savurdu, fakat her seferinde ıskaladı.

Monco, Mahmud ve Abdullahi develerinin üzerinde oturmuş, Moussa'nın onları içeriye çağırmasını beklerken, birden iki adamın çadırdan dışarı fırladığını gördüler. Üçünün arasında bir tek Mahmud savaşçıydı; Mehdi'nin elinde bıçağı görünce hemen tepki verdi.

"Tut şunu!" diye bağırdı. Paşanın mücevherli kılıcını kınından çekip arkadaşına fırlattı. Moussa kılıcı ustaca kaptı, hızla dönüp Mehdi'yi karşıladı. Mehdi döndü ve eğildi; hançerini yeniden savurdu, hançer bu kez Moussa'nın dizine geldi. Hançer kumaşı delip Moussa'nın etini buldu. Moussa'nın nefesi kesildi, sendeleyerek geri çekilirken küt diye yere düştü. Mehdi bıçağını inanılmaz bir hızla, kol yeninin altındaki kılıfına soktu ve aynı hızla, büyük kılıcını çekti. Hamle yaptı ama Moussa yana çekilince, kılıç bir kayaya çarptı, soğuk İspanyol çeliğinden kıvılcımlar çıktı. Mehdi hemen anında bir hamle daha yaptı ve kılıç Moussa'nın kafasını ikinci kez, bir milim farkla ıskaladı. Moussa yuvarlanıp ayağa kalktı ve geri çekildi.

Dövüş bu şekilde sürüp gidiyordu; Mehdi daha güçlü ve daha hızlıydı; daima saldıran, fırıl fırıl dönüp kılıç savuran muhteşem savaşçıydı, Moussa'ysa savunmadaydı; yuvarlanarak, eğilerek kılıç hamlelerinden kurtuluyordu ve paşanın hafif kılıcı Mehdi'nin ağır çelik kılıcının dengi değildi. İki adam hiç durmadan hareket ediyor, kılıçları korkunç bir hız ve güçle çarpıyordu birbirine.

Mehdi sabırlı bir savaşçıydı; öldürme saplantısıyla savaşırken nefes almakta zorlanıyor, ama nefessiz kalmıyordu. Ağır çeliği tekrar tekrar savuruyor, indiriyordu. Moussa ise darbeleri savuşturuyor, onun önünü kesiyor, geri adım atarak kur-

tuluyor, ama karşılığında bir darbe vuramıyordu. Mehdi Moussa'yı kurnazlığı ya da hızıyla değil, gücüyle yıpratıyordu. Bu denksizlik iyice belirginleşmeye başlarken, Moussa umutsuzca birden dönüp çömeldi, kılıcını yana doğru çevirdi; kılıç bir tırpan gibi dönerek Mehdi'nin baldırına geldi ve kan aktı. Hemen öteki tarafa sıçrayan Moussa kılıcını yeniden savurmak için kaldıramadı, fakat eliyle Mehdi'nin kafasına güçlü bir darbe vurdu.

Mehdi bunun etkisiyle bir saniye sallandı, ama hemen kendine gelerek bu kez daha da kararlı bir şekilde ileri fırlayıp saldırdı. Fakat saldırırken yalpaladı, ıskaladı ve Moussa onun bileğini, *foggara*'larda aylardır kazma sallaya sallaya güçlenmiş eliyle sımsıkı kavradı. Mehdi elini kurtarmak için kuvvetle çekti, ama dengesini yitirdi, hiçbir şansı yoktu. Moussa kılıcını sapına kadar sapladı. Ölümüne dövüş, başladığı gibi hızla bitiverdi. Uzun bir nefes koyveren Mehdi yere yığıldı.

Mehdi'nin son düşünceleri kendisiyle, ruhuyla, cihatla ve o an bile yüzünde dokunaklı, acı çektiğini belli eden bir ifadeyle tepesinde duran Moussa'ya duyduğu nefretle ilgili değildi. Mehdi bir şeyler söylemek için büyük bir çaba harcıyordu. Moussa onun çabaladığını gördü ve dinlemek için diz çöktü.

"Daia'yı kurtar buradan kuzen" diye fısıldadı Mehdi. "Fransız. Tamrit onu uzun süre durduramaz. Fransız, Daia'yı öldürecek. Hepinizi öldürecek."

Bunun ardından öldü.

Fransız kafilesi giderek çoğalırken, Tamrit son dakika hazırlıklarını yapıyordu. Hazırlıkları mükemmeldi; Fransızlar dosdoğru onun tuzağına düşecekti develeriyle. *Mehari*'lerinin bir çizgi halinde, birbirinin ardı sıra, hantal hantal, mezbahaya giden gafil koyunlar gibi yürüdüğünü görüyordu. Çok iyi silahlanmışlardı, fakat Tamrit'in adamları onlardan sayıca bire üç oranında daha çoktu ve baskın verme avantajları vardı. Adamları vadi girişinin iki yanında, kocaman kaya kütlelerinin arkasına saklanmış, bekliyordu. Elinde karabina bulunan

ikisi dışarıdan gelenleri yukarıdan görüyor, ağızdan dolma tüfekli dördü de kanyon zemininde çömelmiş, eski tüfeklerini onun emriyle ateşlemeye hazır bekliyordu. İlk yaylım ateşten sonra Allahın korkunç gazabı işgalcilerin üzerine inecek, adamlarının geri kalanı da kılıçları, mızrakları ve bıçaklarıyla saldıracaktı.

Tamrit Fransız subaydan etkilenmişti. Böylesine kararlı bir adamı öldürmek bir onur olacaktı.

Paul'ün kafilesi hiç akla gelmeyecek bir şey yapmış, bilinmeyen çölü geçip, dosdoğru düşmanın inine yönelmişti. Kendisiyle gelen *tirailleur*'lerle gurur duyuyordu; fakat onu hoşnut eden şey yalnızca bu kahramanlık değil, uzun ve çok eziyetli yolun da sonuna yaklaşıyor olduğunu bilmesiydi.

Arak Vadisi'ne, çöl zemininden yükselen masif kayalıklara baktı ve onların bekleyeceği yerin orası olduğunu hemen anladı. Daha önce bir kez Tamrit'in varlığını hissetmişti ve neredeyse yakalayacaktı. Yine hissetti bunu karnında tuhaf bir ürpermeyle. Doğal kalenin yükselen duvarlarına baktı. *Görmeye değer bir yer,* dedi kendi kendine. *Ölmek için iyi bir yer.*

Tuareglerin yasak diyarına girerlerken adamları sıkıntılı, ama tetikteydi. Hepsi gergindi, silahları hazırdı ve uzun gölgeleri yoklayarak tehlike kolluyordu hepsinin gözleri. Paul onları durdurdu ve bir *tirailleur*'ü kenara çekti. Vadinin girişinde bir gözcü gibi duran kocaman bir granit sütunu gösterdi. Sütunun altı, duvarlardan kopmuş, her biri birer ev büyüklüğünde iri kayalarla doluydu. Sütunun görüntüsü büyük bir su birikintisine düşüyor, su yüzeyinde parıldayan güneş ışıklarının arasında dalgalanıyordu.

"Şu anda bizi gözetliyorlar. Tam şurada bizi bekliyorlar sanırım."

"*Oui,* burası iyi bir yer Komutanım. Ama ben onların, peşlerinden geldiğimizi bildiklerinden bile pek emin değilim. Haftalardır hiçbir belirti vermediler."

"Hayır, biliyorlar." Paul'ün bundan hiç kuşkusu yoktu. "Ayrıca, sen şansını denemek ister misin?"

Tirailleur başını salladı sertçe. "Hayır Komutanım."

Birlikte, vadinin girişini yukarıdan görebilecekleri bir yere çıktılar. Paul dürbünüyle, düz kaya çıkıntılarını ve granitin dış hatlarını takip ederek, giriş yollarını ve kaya duvarlarını dikkatle gözden geçirdi. Planını kurunca, iri kaya kütlelerini ve düz çıkıntıları gösterdiği *tirailleur*'le ciddi bir şekilde konuşarak talimatını verdi. Bunun ardından, kendilerini bekleyen devriye gücüne döndüler ve adamlara harekete geçme emri verdiler. Bazıları develerinden inip beklerken, diğerleri keşif koluna benzer iki küçük grup oluşturdu. Ayrılmadan önce teğmen kısa konuştu.

"Bugün hiç esir alınmayacak" dedi. "İki taraftan da."

Sert ifadelerle birbirlerinden ayrılıp ters yönlere gittiler ve hemen kayaların arasında görünmez oldular.

Tamrit onların gelmesini bekliyordu.

Tamrit savaş taktikleri hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Onun alışık olduğu şey ya gece baskınları ya da cepheden saldırılardı. Adamları, Paul'ün saldırısının daha ilk anında mevra yönünden alt edildi; iki yandan kayalara tırmanarak mevzilenip üstlerine ölümcül kurşunlar yağdıran *tirailleur*'ler tarafından yukarıdan kuşatıldılar; tüfekli adamlarından üçü tek bir atış bile yapamadan öldü. Dördüncünün ağızdan dolma tüfeği ateş almadı ve karabinalı iki adam ateşe maruz kalınca güvenli bir yerlere kaçmak zorunda kaldı.

Hiçbir şey Tamrit'in umduğu gibi gitmedi. Düşmanı gafil avlama olanağının yok olup gittiğini fark etti ve sonra da Fransız'ın, yanında altı kişiyle, *mehari*'lerini deli gibi sürerek vadiden geçip, onun bulunduğu yere doğru hızla geldiğini gördü. Tamrit adamlarına çığlık atarak emir verdi ve onlar da çığlık atarak saldırdılar üstlerine gelen kuvvete; İslam'ın vahşi savaşçıları kılıçlarını sallarken sert *tirailleur*'ler onlara körlemesine ateş ediyordu. Tamrit'in adamlarından bazılarında tabanca vardı ama bunlar pek etkili değildi. Kulakları sağır edici bir gürültü vardı; vadinin sakin havası birden dumanlarla, çığlıklarla ve paniklemiş develerin böğürtüleriyle dol-

du. İki kuvvet iç içe geçti ve kendi arkadaşlarını vurma tehlikesi baş gösterince ateş hemen hemen kesildi. Savaş, göğüs göğüse bir dövüş haline geldi.

Bir ölüm ormanıydı bu ve Paul, elinde kılıcıyla tam ortasındaydı; kılıcıyla hamle yapar, saldırıları savuşturur, tekrar saldırırken ter ile toz birbirine karışıp, çamurdan dereler halinde kaşlarından aşağıya, gözlerine akıyordu. Her şey delice bir hızla oluvermişti, tam onun istediği gibi. İki kez yaralandı; yaralar, akan kan kadar ciddi değildi. Yaralar, onun öfkeyle, büyük bir şiddetle saldırmasını körüklemekten başka bir işe yaramıyordu sanki; oradakilerin hiçbirinin öfkesi onunkiyle yarışamazdı. Kılıçlı savaşçıların haykırarak yaptıkları bir saldırıda iki *tirailleur*'ünün öldüğünü, bir üçüncüsünün ölümcül yaralandığını gördü. Ama diğer adamları gayet iyi dövüşüyor, ağır bir zayiat veriyorlardı karşı tarafa.

Sonunda, aradığı adamı buldu. Adamın arkası ona dönüktü ama Paul kumandan havasından onu hemen tanıdı. Adam bağırarak emirler veriyordu.

Tamrit.

Paul, *mehari*'sini meydan savaşının ortasından sürerek geçerken kendi adamlarından birine çarpıp devirdi ama bunun farkına varamayacak kadar kilitlenmişti hedefine. Tamrit dönüp onun yaklaştığını gördü; peçesi, Paul'ün nihayet, kobalt mavisi olduğunu gördüğü gözleri dışında, tüm yüzünü kaplıyordu; tabancasını, eski silahını çekerken hiç kımıldamadı bu gözler. İki adam birbirlerine doğru hareketlendi; diğer savaş, o gürültülü karışıklık unutulmuş, dikkatleri birbirlerine çivilenmişti. Develeri karşı karşıya geldi ve Paul kılıcını kaldırarak saldırdı. Tam o anda Tamrit doğruca rakibinin suratına ateş etti.

Barut yakıcı bir ateş çıkararak patladı, fakat eski silah hedefi tutturamadı. Mermi Paul'ün alnını sıyırıp, derisinde ince bir yara açtı. Bu darbenin etkisiyle Paul *mehari*'sinden devrilip yere düştü. Sersemlemiş, baruttan ötürü derisi yanmış ve neredeyse körleşmiş bir halde yatıyordu. Tamrit onu çiğnemek için devesini sürdü ama Paul'ün devesi yolunu kapatıyor, şaş-

kına dönmüş hayvan hiç kımıldamıyordu. Tamrit hayvana boş tabancasıyla vurdu, küfretti ve kılıcını çekip savurdu. Ama Paul kendini yeterince toplamıştı ve yuvarlanarak kenara kaçtı. Kılıcını buldu. Gözleri yanıyor, gözlerini hiç durmadan kırpıyordu, her şey bir sis içindeydi sanki; her an düşecekmiş gibi sallanarak ayağa kalkmaya çabaladı ve Tamrit'in bacağının hemen yanında dikildi. Tamrit onu gördüğünde çok geç kalmıştı. Paul kılıcını tüm gücüyle dosdoğru yukarıya, Tamrit'in göğsü ile karnının arasına sapladı.

Tamrit kılıcın girişini, hiçbir Avrupalının anlayamayacağı bir hoşnutlukla karşıladı. Allah uğruna ölmek, yenilgi değil, zaferdi. Bağırarak deveden aşağı devrildi ve tam Paul'ün üstüne düştü. Düşerken kılıcını Paul'e saplamaya çalıştı, fakat ıskaladı. Tamrit çığlık atamadı ama Paul, ikisi beraber yere düşerken onun ağzından, sanki boğulurmuş gibi çıkan sözleri duydu. "*Allahüekber!*" Allah büyüktür!

Paul sendeleyerek, ama büyük bir iradeyle kendini zorlayıp tekrar ayağa kalktı. Yanan gözleriyle, ayağının dibinde yatan o nefret ettiği yaratığa, hâlâ canlı ve yanan karnını elleriyle tutarak, Tanrısına bağlılığını dile getiren sözcükler mırıldanan yaratığa dikti gözlerini. Paul Tamrit'in kocaman kılıcını kavradı ve Remy'yi hatırlayarak, diğer herkesi hatırlayarak yukarıya kaldırdı. Beyni intikam hırsıyla zonklayarak, bulabildiği tüm kuvvetiyle vurdu kılıcı. Bir kez daha vurdu ve Tamrit hareketsiz kaldı. *Hepsi bu kadar olamaz,* dedi Paul öfkeyle. *Bu yetmez.* Artık öldürecek bir şey kalmadıktan çok sonra bile kılıcı vuruyor, tekrar vuruyor, ağır kılıç kör bir çılgınlığın denetiminde tekrar tekrar inip kalkarken Paul'ün gırtlağından korkunç sesler çıkıyordu.

Tamrit'in üç adamı, liderlerinin düştüğünü görünce dövüşü bırakıp vadinin ötelerine kaçtı; niyetleri, yardım alabilecekleri Tuareg kamplarına gidip orada yeniden grup oluşturmaktı. Hâlâ Tamrit'in kılıcını tutan Paul, başını çevirip onların kaçtığını gördü. Hemen takibe başlayıp onları vadide yaya olarak kovalamaya başladı; peşlerinden gittiği adamlar bir geçide girip kayboldu. Elini kemerine atıp tabancasını çekti.

İlk önce deli gibi bir kez ateş etti; görüşü bulanıklaşmış, gözlerinin etrafı kan, ter ve tozdan kabuk bağlamıştı; geçide girerken arkasındaki savaşın gümbürtüsünün azaldığını duydu. Kovaladığı adamlar hiçbir yerde görünmüyordu; kayaların arasında kaybolmuşlardı.

Ben daha önce de buradaydım, dedi kendi kendine, Tacenut'u hatırlayarak. *Yalnız, o zaman onlar beni kovalıyordu.*

Ayağı takıldı ve çok kötü düştü. Başı dönerek, sendeleyerek ayağa kalktı. Başındaki yaradan kan akıyordu. Kanı, kol yeniyle sildi ve kayaların arasında, gölgelere, seslere ve kımıldayan her şeye ateş ederek ilerledi. Onlar da ateşe karşılık mı veriyordu, yoksa kayalardan parçalar koparark kulağında gümbürdeyen kendi silahı mıydı? Tiz sesli bir çığlık duydu ve iki kayanın arasına sinmiş bir adamla karşılaştı. Adam ona korkuyla, yalvarırcasına bakıyordu. Adam kılıcını bıraktı ve ellerini uzattı, sanki elleri ona siper olabilirmiş gibi. Paul ateş etti ve kafasında gayet belirgin bir delik açılan adam düştü.

Paul'ün elleri titriyor, etrafını görmekte zorlanıyordu. Başı dönüyordu, başı korkunç dönüyordu. Dumanın içinde çevresine bakındı ve bir kampın yakınına gelmiş olduğunu gördü. Kırmızı damlı çadırlar vardı ve bir kana susamışlık duygusu yükseldi boğazında. Kırmızı damlar, nihayet onların, o nefret ettiği Tuareglerin arasında olduğu anlamına geliyordu ve onların hepsini öldürecekti.

Sanki bir rüyadaymış gibi çılgıncasına gidiyordu dumanların, kokuların arasında ve kendi yüreğinin, beyninin içinde bir top gibi gümbürdeyen kendi yüreğinin dışında her şey yavaşlamıştı, her şey tekinsiz ve sessiz bir hal almıştı. Sonra hızlı bir görüntü, bir hareket oldu. Kaçan biri miydi? Küçük... bir çocuk mu? Ne olduğunu anlamak için bekleme riskine giremezdi. Ateş etti. Iskaladı. İlerledi; adımları dengesizdi. Bir bıçak uçarak geldi, sapı karnına çarptı ve hiçbir zarar vermeden yere düştü. Yanında bir mızrak takırdadı. Kendisine saldıranı gördü ve ateş etti yine. Adam düştü. Paul adamın Arap cüppesi giymiş olduğunu gördü ve öfkesi şiddetlendi. *Nerede bu Tuaregler? Saklanamazlar!* Gerilerde bir yerde ateş eden, si-

lahlarının sesini belli belirsiz duyduğu kendi adamlarını bekleyemezdi. *Öldüreceğim onları. Hepsini öldüreceğim.*

Eğilerek çadırlardan birine doğru koşmaya başladı. Birden yolunu bir adam kesti; beyaz bir cüppe giymişti ve elinde bir kılıç vardı. Paul ona karşı koymak için doğruldu, fakat adam onun saldırısını savuşturdu ve bir yumruk atıp devirdi. Düşman... fakat adam kılıcıyla vurmamıştı yine de.

"Paul! Kes artık!" diye bağırdı Moussa, ama ne kendini korumaya ne de dövüşmeye kalkıştı.

"*Sen* ha. Çekil yolumdan lanet olası" dedi Paul öfkeyle, nefes nefese. "Seni de öldürürüm, çekilmezsen."

Bitkin düşmüş Paul zorlukla kalktı. Silahı bir yere düşmüştü. Nerede olduğunu göremiyordu. Vurmak için Tamrit'in silahını kaldırmaya çalıştı ama gücü yetmedi; ağır silah yerinden kalkmıyordu bir türlü. Moussa yine, beynini çınlatan bir yumruk vurup devirdi onu. "Kes şunu! Yeter artık!"

"Yetmez! Ta ki herkesi..." Bir eliyle yeri yoklayarak, diğer eliyle de gözlerini körleştiren tuzları, terleri ve kanları silerek silahını arıyordu delirmiş gibi. Ve sonra buldu; gözleri nabız gibi atıyordu nefretten. Moussa orada öylece duruyor, sırf öldürülmeyi bekliyordu sanki ve Paul biliyordu ki, bu işi bir bitirebilse, bunların hepsini bir öldürebilse, dengesini bir bulabilse, tamamen arınacaktı. Dünya dönüyordu, her şey hareket halinde ve bulanıktı. Gözlerini sildi yine ve elinin titremesini, tabanca namlusunun çılgınca sarsılmasını durdurmaya çalıştı. Yine bir yumrukla yere yıkıldı, yalnız bu kez ona vuran Moussa değildi. Paul bunun kim olduğunu anlayamadı, gözlerindeki kan kalın bir perde haline gelmişti; göremiyor, inlediğini duyuyordu sadece, yaralanmış, öldürmeye hazır kızgın bir boğa gibi, fakat öldüremiyordu, yarı kördü, yaralıydı ve yerde yuvarlanıyordu.

Ve kendi ölümünün yakın olduğunu, artık onun hakkından geldiklerini biliyordu. Bir huzur kapladı içini; korkmuyordu, hiç korkmuyordu. Her şey bitmişse bile onu öyle kolayca teslim almalarına izin vermeyecekti. Muazzam bir çaba harcayarak ayağa kalktı ve silahını doğrulttu yine.

Başka biri duruyordu karşısında.

Gözlerini kırpıştırıp görüşünü netleştirmeye çalıştı. Ateş etmeye çalıştı, fakat eli kımıldamıyordu. Biri elini kavramış, tutuyordu. Parmağını tetiğe bastırırken öfkeyle bağırdı. "*Niçin olmuyor? Niçin öldüremiyorum sizi?*" Gözyaşları, öfke ve hüsran gözyaşları fışkırdı gözlerinden.

"Paul!"

Bir kadın sesi.

Şaşırdı; sallanıyor, ağlıyordu.

"Kes artık! Paul! Beni tanımadın mı?" Kadının yüzüne baktı; baktığı yüz dönüyordu, her şey dönüyordu, çok sersemlemişti. Tabancasıyla uğraştı; elleri korkunç titriyor, olanları anlamaya çabalıyordu. Bir kadın. Bir Tuareg. Evet, onu da öldürebilirdi.

"Çekil önümden" dedi Paul karga gibi, boğuk bir sesle. "Katilleri saklamayı bırak."

"Paul! Ben seni tanıyorum, sen de beni tanıyorsun."

Gözlerini kırpıştırıyor, o yüzü görmeye çalışıyordu hâlâ. Duyduğu ses çok sakinleştiriciydi; sakinleştirici ve çok tanıdık bir sesti.

"Paul deVries, karşındaki Serena. Senin yengen, duydun mu dediğimi? Kes artık, duydun mu? Bu kadar kolay mı öldürüyorsun sen? Böyle bir hayvan haline mi geldin?"

Paul kadının üstüne yürüdü ve yanından geçip gitmeye çalıştı ama kadın güçlü, kendisiyse zayıftı ve kadın onu sımsıkı tuttu.

"Öldüreceğim" diye fısıldadı boğuk bir sesle. "Hepsini."

Kadın ona bir tokat attı aklını başına getirmek için. Tabancayı tutan elini bıraktı ve Paul tabancayı doğrulttu yine, ama kadın onu görmezden geldi bu kez. "*Ben* Targui'yim Paul. Sen beni Paris'te, çocukken tanıdığında Targui'ydim. Bugün de Targui'yim. Ben senin kin duyduğun şeyim. Anladın mı? *Ben senin nefret ettiğin şeyim!*"

Paul başını salladı sersemlemiş ve ne yapacağını bilmez bir halde. Tüm bunlar çok fazlaydı, çok karışıktı tüm bunlar.

"Serena ha?" *Bir Targui ha? Evet, elbette. Bir şey fark eder mi?* Sallanmadan durmaya, düşünmeye çalıştı, fakat eli titriyordu ve düşünemiyordu.

"Moussa senin yaşadıklarını anlattı bana. Bunlardan utanıyorum. Ama bunun seni mahvetmesine göz yummuşsun. Nefret ettiğin şeye dönüşmüşsün. Yok etmeye kalktığın şeyin ta kendisi haline gelmişsin sen!"

Paul mücadele veriyordu hâlâ. Başını salladı. Kadın onu tokatladı yine ve tokat öyle sertti ki dengesini yitirip düşecekti neredeyse. "Paul! Beni görmüyor musun? Dediğimi duymuyor musun?"

Kadına şiddetle bağırmaya çalıştı ama gırtlağından çıkan ses, boğuk bir gıcırtıdan ibaretti. "Çekil!"

O zaman kadın onun elini tutup kendi yüzüne doğru götürdü ve tabancanın namlusunu yanağına dayadı; Paul elinde kadının ılık nefesini hissetti. "Bu kadar nefret etmen gerekiyorsa Paul, o zaman ilk önce beni vurmalısın."

Paul'ün parmağı çok tehlikeli bir şekilde, tetiği çekmek üzereydi. Kâbuslarının görüntüleri geldi gözünün önüne; Remy, kolu havada dönüyor, Tacenut'taki kasaplar, zehirli hurmalar ve Flup, deveci Cemil'in eti, yol arkadaşları yemeye başlıyor onu.

Ve Melika'yı gördü.

Beyni zonkluyordu tüm bu görüntülerle; sonunda bunların hepsi üzerine hücum etti ve Paul dizlerinin üstüne çöktü; gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu. Tabancası elinden düştü. Yüzünü kadının cüppesine gömdü ve bir çocuk gibi ağladı.

On Dokuz

İkisi için de harika bir zamandı; bir sürü şeyin sonu ve bir sürü şeyin başlangıcı. Çadırda birlikte kalıyorlar, gündoğumunda ve günbatımında sessizce oturuyorlar, birbirlerinden ayrılmıyorlar ve bu arada tüm olanlardan sonra yollarını bulmaya çalışıyorlardı. Anna bunları tasvip etmiyordu. Hiçbir Targui soylusu, bir kadına karşı böyle yakın davranmazdı. Takip edilmesi gereken usuller, gözetilmesi gereken âdetler vardı. Fakat Efendi Moussa, çok iyi bilindiği gibi, daima biraz tuhaftı.

Üstelik, çadırdan çıkmıyordu.

Daia doğum sırasında az kalsın ölecekti; ama bitmek bilmeyen bir ikindinin sonunda Anna, bitkin yüzünde gururlu bir gülümseme ve kucağında sağlıklı bir kız bebekle çıkmıştı.

Daia, Moussa'ya, başka herhangi bir şey söylemek yerine, "Bu çocuk senin" diye fısıldamıştı. Moussa olduğu yere çöküp kalmış ve o minicik yüze şaşkın şaşkın bakmıştı.

"Bilmiyordum" demişti sonunda. "Bu çocuğu Mehdi'nin sanıyordum."

"Senin yaşamına karşılık ödediği bedeldi bu. Onunla evlenirsem çocuğu kendi çocuğu olarak kabul edeceğini söyledi. Tercih yapma şansım yoktu Moussa. Seni rahat bırakacağını söyledi." Bu pazarlıkları hatırlayınca gözlerinden yaşlar geldi. "O zaman her şey elden gitmişti. Hayal bile edemezdim... mümkün olabileceği hiç aklıma bile gelmezdi bizim..." Kız sözünü tamamlamasa da, ikisi de anlamıştı.

Çocuğa Taşi adını verdiler. Moussa huşuyla kucağına aldı bebeği.

Daia, yaptığı sahtekârlıktan ötürü Mehdi'den hem nefret ediyor hem de onun için üzülüyordu. Onun yaptıklarının yal-

nızca bir kısmına anlam verebiliyor, altında neyin yattığını biliyordu. "O beni çok seviyordu."

"Olamaz" dedi Moussa, "çünkü ben seni daha da çok seviyordum." Moussa kendi sözlerine şaşırdı; ama yüreğini Daia'ya açma konusunda, geçmişteki isteksizliğini telafi etmeye karar vermişti. *Foggara*'lardayken, Daia'yı bir daha belki de hiç göremeyeceğini düşünüyor, annesinin sözleri hiç aklından çıkmıyordu. *Bir deveye sevgini göstermede nasıl o kadar fa-al, ama bir kadına göstermede bu kadar ağır olabiliyorsun, anlayamıyorum Moussa.*

Paylaşacak çok şeyleri vardı; yitirdikleri anları ve güzel düşünceleri yeniden yakalamaya çalışıyor, sesleri kısılıncaya dek konuşuyorlardı. Bazen Moussa'nın kafasında gerçek ile fantezi birbirine karışıyor ve yalnızca *foggara* düşlerinde olmuş şeylerle kızın kafasını adamakıllı karıştırıyordu. O düşlerden bazılarını kızda sınıyor, bunların gerçek mi, yoksa sadece kendisinin özlemlerinden mi ibaret olduğunu bulmaya çalışıyordu. Birçoğu gerçekti ve bu durum onun hoşuna gidiyordu.

Daia gücünü yeniden kazanınca ve birbirlerine yeniden kavuşunca çadırlarından gülüşmeler yükselmeye başladı; Taşi'nin Muydir Dağları'nda çınlayan canlı çığlıklarıyla karışan neşeli seslerdi bunlar.

Bir akşam Daia eşya denginin içinden muşamba bir paket aldı ve içinden, Moussa'nın ona güneyden gönderdiği hediyeyi çıkardı. Moussa'nın bir tüccardan aldığı ve okuyamadığı kitaptı bu. Kitabı görünce Moussa'nın gözleri parladı, çünkü kızın o kitaptan hoşlandığını gördü.

"Sana bir masal anlatayım" dedi kız ve balıkçı ile dâhinin, İranlı Ali'nin, denizci Sinbad'ın hikâyelerini ve Şehrazat'ın büyüleyici diğer masallarını okudu. Mum ışığında, gece geç vakitlere dek okumaya devam etti; Moussa dirseğine dayanmış onun yüzüne bakıyor, Taşi aralarında uyuyordu. Serena bunları duydu ve yıllar önce, deVries Şatosu'nun yakınındaki ormanda başka bir erkeğe kitap okuyan başka bir kadını hatırladı. Daia'nın sesi müzik gibiydi. Serena gözlerini kapattı, ateşin yanında, bulunduğu yerden bunları dinledi ve onu alıp

götüren anılara bıraktı kendini. Sanki bir şey tamamlanmış, kırık bir çember onarılmış gibi geliyordu ona.

Serena, Tamrit'le yapılan savaşta Paul'ün sağ kalan birkaç adamının bakımını sağladı. Onlara küçük bir kamp yeri kurdu; kampın yeri, ana Tuareg kampından uzaktı; bu konuda rahatsızlıklarını hissetmişti çünkü. Serena Arapçayı ve Fransızcayı onlardan daha iyi konuşmasına ve teğmenlerine bakmasına karşın, adamlar ona kuşkuyla yaklaşıyordu.

Paul'e kendi çadırında baktı. Paul'ün fiziksel yaraları çabucak iyileşti ama hasırında günlerce bitkin bir halde yattı; kanlı gözleriyle boş boş bakıyordu, ruhu tükenmişti. Serena kampta oraya buraya gidip gelirken Paul onu gözleriyle izledi ve onun, hatırladığı o olağanüstü kadın olduğunu fark etti. Çocukken onu ne kadar çok sevdiğini hatırladı ve az kalsın yapacağı şeyi düşününce tüyleri ürperdi. Kadının ona getirdiği yiyecekleri minnettarlıkla, fakat utanarak kabul etti. "Hayır, ben..." diye söze başladı, ama sesi boğuklaştı ve sözünü bitiremedi. Serena'nın yüzüne bakmak bile zor geliyordu ona.

Kadın onun omzunu okşadı. "Bir sorun yok" dedi. "Sen ailenin yanındasın artık. Hiçbir şey söylemene gerek yok." Sonra kadın Paul'ün içini çekerek ağladığını duydu.

Ona sabırla baktı ve onu hiç zorlamadı.

Abdullahi ile Mahmud kuzeydeki kendi evlerine gitmek için sabırsızlanıyordu. "Bekleyin de bir kervan gelsin" dedi Moussa onlara. Fakat Abdullahi homurdanarak, "Sonra da bizi Cubar Paşa'nın oğullarına satsınlar, öyle mi? Biz İn Salah'ın etrafını dolaşan uzun yoldan gideceğiz Sidi. O şekilde hayat daha uzun sürer."

"Ve yerin üstünde sürer" dedi Moussa. "Elbette, haklısın." Onlara dinlenmiş develer ve erzak verdi. "Hayatımı sana borçluyum" dedi yola çıkarlarken ufak tefek adama.

"Ne mutlu ki sen Targui'sin, yani bana borcun pek önemli değil" dedi Abdullahi. "Seni özleyeceğim Sidi." Kucaklaştılar. "Tuaregler kadar kurnaz canavar yoktur."

"Onlar kadar pis köpek de yoktur" diye ekledi Mahmud ve iki adam gitti.

Birkaç gün sonra, İtalya'dan gelip güneye doğru ilerleyen ve Kano'ya top top kumaşlar ve parlak boncuklar götüren büyük bir kervan, yaklaşık üç yüz devesiyle Arak yakınlarından geçti. Moussa, Monco'yu bir köle tüccarına satmayacak, dürüst bir adam olan kervan reisiyle oturdu ve Monco'nun salimen geçişini halletti. Moussa Monco'ya yolculuk için para, silah ve kumaş verdi. Monco, bunca yıl sonra memleketine, Hausa diyarındaki Sokoto'ya gideceğine, özgür bir adam olacağına inanamıyordu. Gitme zamanı geldiğinde söyleyecek söz bulamadı. İri adam Moussa'yı omuzlarından tutup kucakladı ve olduğu gibi yerden kaldırdı, sanki hiç ağırlığı yokmuş gibi.

Foggara'larda yaşadıkları, orada bir köle olarak çektikleri Moussa'nın hiç aklından çıkmıyordu. Bir gün Lufti ile Çaddi'yi davet etti. Onlara büyük bir özenle, bardaklarını son derece nazik bir şekilde üç kez doldurarak çay ikram etti. Çaddi, efendisi kölelerine çay koyarken kıvranıp duruyordu. Onun tuhaf huylarına hiç alışamamıştı.

Çaylarını bitirdiklerinde Moussa Lufti'ye, Arapça, Fransızca ve *tifinag** olarak düzgün bir şekilde yazılmış bir kâğıt verdi. Lufti onu iki eliyle tuttu ve Moussa'ya, emirlerini bekleyerek baktı. "Bunu götürecek miyim efendimiz? Kime götürülecek?"

"Ait olduğu yerde zaten" dedi Moussa.

"Bir bilmece mi yani? Ama ben okuma bilmem ki."

"O senin özgürlüğün" dedi Moussa kısaca. Bunun yazılı olması gerekmiyordu; bir soylunun bunu söylemesi yeterliydi. Ama Moussa bunun kayda geçmesini, Lufti'ye saklayacağı bir belge vermeyi istemişti. Bunu, Lufti'yle ilk karşılaştığı gün, köle onun devesinin kulağını hiç çekinmeden kestiği zaman yapmak istediğini, fakat ihtiyar amenokalin bunu yasakladığını ve yeğenine, büyüklerin yasalarını kurcalamak için en az on sekiz yaşında olması gerektiğini söylediği günü hatırladı.

* Tuaregler arasında eski Libyalıların kullandıklarına benzer bir el yazısı. (ç.n.)

Şimdi on sekiz yaşını çoktan doldurmuş ve geçmişti. Kölelere özgürlük vermek İhaggarenlerin arasında pek rastlanmayan bir şey değildi. Lufti'nin özgürlüğü çok geç kalmış bir borçtu.

"Ama efendimiz, benim buna ihtiyacım yok ki. Ben sizin evinizde daima talihli biriydim zaten. Sizin yanınızda benim durumum daima, köleden ziyade hep özgür biri gibiydi. Evet, diğer herkes bunu gayet iyi biliyor ve bu yüzden beni kıskanıyorlar. Ama muska takmayı reddettiğinize göre, ruhları sizin yerinize kim doyuracak ve şeytanı sizden uzak tutacak?"

"Benimle birlikte kalmana sevinirim. Hiçbir şeyin değişmesi gerekmiyor" dedi Moussa. "Yalnızca, sen özgür bir adam olacaksın ve kendi keçilerin olacak, eğer istersen."

Lufti bunu düşündü ve bu fikri kafasında geliştirdi. Çaddi'ye baktı; kadının ağzı kulaklarına varıyordu.

İnsanın kendi keçilerinin olması harika bir şeydi.

Bir sabah Paul bir su tulumu ile değnek olarak kullanmak için bir mızrak alıp dağlarda tek başına yürüyüşe çıktı. Yolun en yüksek yerinde Tuareg kampına tepeden bakınca Moussa'yı çadırlardan birinin önünde gördü. Yanında bir kadın vardı ve Moussa kucağında bir bebek tutuyordu. Kuzeni, çocukla çok doğal bir şekilde oynuyor, onu kollarında sallıyor, havaya atıyor, şefkatle döndürüyordu. Paul bunu seyrederken göğsünde tuhaf bir doluluk hissetti. Onların gülüşlerini duydu ve yüreği gülümsedi. Bunu görmek içini özlemle doldurmuştu.

Bir süre sonra yola devam etti ve gün boyunca amaçsızca dolaşıp durdu. Yürümek, kaslarını çalıştırmak ve temiz hava solumak iyi gelmişti. Aylardır ilk kez çevresine dikkat ediyordu ve çevre çok güzeldi. Sivri bir volkan tepesi ve bir ceylan gördü. Eline bir kelebek kondu. Çölün ortasında böyle narin bir yaşam görmek onu hep şaşırtıyordu. Yumuşak ışıkta hareket ettikçe renk değiştiren yanardöner kanatların güzelliğine hayran oldu. Kelebeği tekrar uçurmak için elini hafifçe salladığında hayvan gitmek istemedi. Küçük bir şeydi ama Paul'ü gülümsetti.

Ertesi sabah dağlarda tekrar yürüyüşe çıkmak üzere kamptan ayrılırken Moussa belirdi yanında. "Sana eşlik etmemi ister misin?"

Paul ne diyeceğini bilemeyerek yere baktı. "Hayır. Ama sen istersen, bilmem."

Moussa konuşmaya çalışmadı ve Paul'ü kendi haline bırakmayı yeğledi. Paul sessizliğin pek rahat olmadığını fark ederek şaştı. Adımları tuhaf bir şekilde birbirinin aynıydı; biri yoldan sapmaya, durmaya, çıkmaya yahut inmeye niyetlendiğinde, diğeri de bunu aynı anda yapıyor, birbirlerinin niyetini her nasılsa hissediyorlardı sanki. Öğle vakti bir ılgın ağacının gölgesinde oturdular ve Moussa ona keçi sütü ile peynir ikram etti. Yiyeceklerini yerken, çıkılması olanaksız, dimdik kayalarda sanki sihir gücüyle hareket eden yabankoyunlarını seyrettiler.

Öğleden sonra Moussa'nın sapanı ortaya çıktı ve Moussa, Paul'ün gözle bile göremeyeceği kadar hızla hareket eden bir tavşanı vurdu. Paul gülümseyip hafif bir ıslık çaldı. Moussa tavşanı çabucak yüzdü ve bir ateş yaktı. Paul tavşanı mızrağına geçirdi, pişirmeye başladı. Ateşin yanında oturup arkasına dayandı ve gökyüzünü seyrederek dalıp gitti.

Birden dürtüldüğünü hissetti. "Birazcık kavruluyor" dedi Moussa.

Paul dumanlar tüten kalıntıya bakıp kendi haline güldü. "Sanırım ben yemek yapmada pek iyi değilim" dedi. En kararmış kısımlarını kesip kendine ayırdı ve geri kalanını Moussa'ya verdi.

Gün ilerledikçe Paul surat asmayı kısmen bıraktığını ve utancının yok olup gittiğini fark etti; ona belirli noktaları gösteren, küçük espriler yapan ve gayet rahat görünen kuzeninin hoş arkadaşlığına kaptırdı kendini. Paul, Moussa'nın aslında pek fazla değişmediğini fark etti. Ve başka bir şey daha vardı. Paul aylardır kendini yaşlı biri gibi hissediyordu. Moussa'nın yanında yeniden çocuk gibi hissetti kendini.

Öğleden sonra bir *guelta*'ya gidip kıyısında durdular. "Buraya ilk kez geldiğimde bu gölcükte yaşayan küçük bir timsah

vardı" dedi Moussa. "Buraya nasıl geldi yahut ona ne oldu bilmiyorum. Bir daha görmedim."

Paul ona kuşkuyla baktı. Suyun yanında çömelip elini suya soktu. "Aman Tanrım" diye fısıldadı. "Çok soğuk."

"Yok" dedi Moussa. "Abalesa'da benim yüzdüğüm bir *guelta* var. Atladığımda kafam buzlara çarpar. Soğuk dediğin *odur*." Giysilerini çıkarmaya başladı; önce cüppesini, sonra pantolonunu ve sonunda da, uzun mavi peçesini çıkardı ve kuzeninin karşısında çıplak kaldı. Paul eski yara izini gördü; hâlâ belirgindi, ardından onu şaşırtan bir şey fark etti. "Senin yüzün mavi" dedi.

"Kumaşın boyası" dedi Moussa başıyla onaylayarak. "Deriye bulaşıyor. İşte bu yüzden bize mavi adam diyorlar, salak. Geliyor musun?" Bir kayanın üstüne çıkıp, çok az su sıçratarak gölcüğe atladı. Paul de çabucak soyunup onun peşinden suya daldı ve su, vücuduna buzdan bir çekiç gibi çarptı.

Suyun yüzüne çıktı ve ağzından tükürükler saçarak, "Bunun içinde on dakika kaldın mı, bir yerin değil her yerin mosmor olur, kesin" dedi. Moussa güldü, yüzdüler, sulara vurdular, sudan çıkıp daha yüksek bir kayaya tırmandılar ve suya atlarken havada döndüler.

İkisi de iliklerine kadar üşüyüp tir tir titreyerek, kayaların üzerine yan yana yatıp sırtlarını güneşte ısıttılar. Paul yüzünü kollarının üstüne koydu. Gözlerini kapattı, şifalı sıcaklığı teninde hissetti ve o günün hiç bitmemesini diledi.

"Üzgünüm Moussa" dedi sadece.

"Ben de. Her şey için. Ama hepsi geçti artık."

O gece Paul, Moussa ve Serena'yla beraber ateşin başında oturdu.

"Sana ne diyeceğimi bilmiyorum" dedi Paul Serena'ya, Moussa onlara çay koyarken. "Sanırım gerçekten, seni vurabilirdim."

Kadın başını salladı. "Ama vurmadın. Vuramazdın, yaşadığın onca şeyden sonra bile."

"Bir zamanlar ben de bunu yapamayacağımı söylerdim. Fakat artık ben, *ben* değildim. Bunun farkındaydım, fakat

önüne geçebilecek gibi değildim." Ateşe dikti gözlerini ve konuşmaya devam ettiğinde sesi fısıltı gibi çıkıyordu. "Bana yapılanlar, benim yaptıklarım kadar kötü değildi. Bunların en kötü kısmını hiç kimse bilmiyor. Benden başka hiç kimse. Tüm bu olanları kendim yapmamış da, sadece seyretmiş olduğumu varsayıyorum, bunu diliyorum hep; ama bunun gerçek olmadığını da biliyorum. Her şey bir şekilde çarpıklaştı. İçimde bir canavar olduğunu fark ettim. Kendimi affedecek miyim, bilmiyorum."

"Tacenut'ta olanları gördüm" dedi Moussa, "ve Ayn el-Kerma'da olanları da biliyorum. Senin yerinde ben olsaydım tepkim seninkinden farklı olur muydu bilmem."

"Şaşıyorum. Kendimi Tamrit'in tepesinde dururken buldum; elimde onun kılıcı vardı ve onun bize yaptığının aynısını ona yapıyordum. Kendi kendime boyuna, bunu onur için yaptığımı söylüyordum. *Onur için!* Bu düşünce beni hayatta her şeyden daha çok korkutuyor. Ve şimdi Tamrit ile Mehdi öldü. Fakat onların yerini başkaları alacağı gibi, benim yerimi de başka biri alacak. Ve bütün bu ölümlerle hiçbir şey kazanılamayacak."

Saatlerce konuşup bunların anlamını bulmaya çalıştılar ve konuştukça, Paul ruhundaki korkunç ağırlığın kalkmaya başladığını hissetti. Uzun kâbusundan uyanıyordu sonunda.

Paul onlara iyi geceler dedikten sonra, Serena oturup oğluyla yalnız konuştu. Moussa için endişeleniyordu. "Amenokal Attici'yle birlikte gelince senin için sorun olacak" dedi kadın. "Flatters'ye yardım etmeye çalıştığın için sana kızgın olan bir sürü insan var."

"Ben Flatters'ye yardım etmekten ziyade, kendi kendimize zarar vermemizi önlemeye çalıştım."

"Aradaki farkı anlayacak çok az insan var."

Moussa omuz silkti. "Hayatım boyunca hep insanlar benden nefret etti; ya kökenimden ya da başka bir şeyden ötürü. Ben daima çok fazla bir şeydim ve yeterince öteki şey değildim. Ya çok soyluydum ya da çok sıradandım, ya çok Tuareg'dim ya da çok Fransız'dım yahut ikisinden de yeterince değildim. Ne Katolik'tim ne Müslüman. Daima kâfirdim." Bu

sözler üzerine kadının gözlerinin buğulandığını gördü ve uzanıp onun elini tuttu.

"Bunda bir terslik yok *maman*. Ben hep iki dünya arasında kaldım. Fransa'nın da buradan iyi olduğunu hatırlamıyorum. Hatta bazı yönlerden daha da kötüydü." Pişmanlıkla güldü. "Rahibe Godrick bana çölün evlatlarından daha az acı çektirmedi. Hatta daha fazla çektirdi. Ben hep yabancı oldum, hep yanlış taraftaydım. Bunun değişeceğini hiç sanmıyorum."

Moussa küllerin göğe savruluşunu seyretti ve tepesinde bir örtü oluşturan yıldızlara bakarak dalıp gitti. Orion'un kılıcını gördü ve Taka'yı hatırladı. Yeni bir şahin bulma mevsimiydi; genç bir şahin bulup yetiştirmeli, eğitmeliydi.

"Daia başka yerler görmek istiyor" dedi sonunda. "Görüyorum, ben yokken sen ona anlatmışsın. Daia bir göçebeden öte biri; bence onda, babam gibi bir gezme merakı var. Fransa'yı tekrar görmek nasıl olur diye düşünüyorum. Bence, her ne kadar orada birer yabancı olacaksak da, Daia ile Taşi'yi alıp, Fransa hakkında bildiğim ne varsa ona gösterebilirim. Şatoyu seviyordum ve orman güzeldi, fakat orada yaşamak istemem. Kafamın üstünde bir dam olursa nasıl yaparım bilmiyorum. Timmi'de bir dam vardı kafamda. Hiç hoşuma gitmedi."

"Paul'e annesi hakkında ne söyleyeceksin?" Moussa Serena'ya, Cubar Paşa'nın itiraf ettiği şeyleri anlatmış, Mehdi ile Tamrit'in fidye almayı tasarladığını, Élisabeth'inse onun öldürülmesi için el-Hüseyin'e para verdiğini söylemişti.

"Hiçbir şey söylemeyeceğim, sanırım. Bunun hiçbir anlamı yok. Paul annesini herkes gibi gayet iyi tanıyor ve onu incitmekten başka bir işe yaramaz bu. Bulması gereken şeyi bulacak. Ve iyi bir kont olacak, eğer isterse."

"*Sen* kont olmayı istedin mi hiç?"

Moussa omuz silkti. "Unvanın benim için hiçbir anlamı yok, paradan da kötü. En iyisi bunları Élisabeth'e ve onun küçük entrikalarına bırakmak, madem bu kadar çok istiyormuş."

"Bence bu konuda yanılıyorsun. Ve Paul'le konuşma konusunda da. Annesini tanıyor elbette, ama bunu bilmiyor. Bu, onun küçük entrikalarının ötesinde bir şey Moussa. Kadın se-

ni öldürmeye kalktı. Paul'ün bilmesi gereken bir şey bu. Senin ağzından duyması gereken bir şey bu."

"Bunca şeyden sonra bunu öğrenmesi, korkarım benden tekrar nefret etmesinden başka bir işe yaramaz. Böyle bir şeyi istemem."

"Ben de. Ama başka bir seçeneğin yok."

Ertesi gece Moussa ateşte, keçi etinden şiş kebabı pişirdi ve Paul'e hikâyeyi anlattı. Paul bu suçlamayı duyunca şaşkına döndü. İlk başta kızgın bir şekilde kalkıp ateşin yanından uzaklaştı, kampın çevresinde, karanlıkta dolaşıp durdu; böyle bir şeyi kabul edemiyor, Moussa'nın dediklerine inanamıyordu. Ama sonra, düşününce bunun gerçek olduğunu anladı. O koşullarda Cubar Paşa Moussa'ya yalan söylemezdi. Daha da önemlisi, annesini hayatı boyunca gözlemişti; onun servet ve mevki konusundaki saplantısını biliyordu. Bunu düşünmek onu ne kadar utandırsa da, annesinin böyle bir pazarlığı gayet kolayca yapabileceğini yürekten biliyordu.

Dolaşıp durmayı bıraktı ve ateşin başına yığılırcasına oturdu. Alevlere dikti gözlerini. "Kendimi hiç bu kadar kötü hissetmemiştim" dedi. "Aman Tanrım, bunu düşünmek bile... O kadını boğmak istiyorum Moussa."

"Aynı şeyi ben de düşünmüştüm."

"Bundan başka ne yapacağımı bilmiyorum. Belki onu polise vermemiz lazım."

"Hangi polise? Afrika'dakine mi? Eğer Cubar Paşa ölmemişse polis *odur*. Hayatta olduğunu sanmıyorum ama Timmi'de hiçbir şey elde edemeyiz. Ve Fransa'dakiler de hiçbir şeyi kanıtlayamaz."

"Pekâlâ, o zaman biz de *onu* bir şekilde kaçırtıp fidye istetelim" dedi Paul. "Ona bir ders verelim."

Moussa acı acı güldü. "Yapacağın şey ancak, parayı ödeyip onu kurtarmaktan ibaret olacaktır."

"Ama bir şeylerin olması gerek."

"Sen onun sahip olmayı planladığı şeyleri istiyor musun? O malı mülkü yahut unvanı?"

"Böyle bir şeyi asla düşünmedim bile. Bunlar hep senindi, senin hakkındı. Bunları umursadığımı hiç hatırlamıyorum gerçekten. Daha başından beri benim için kesinlikle hiçbir önemi yoktu bunların."

"Bu konuyla ilgili yasaları pek bilmiyorum. Sanırım başka bir şey olmazsa, her şey olduğu gibi sana geçecektir zaten."

"Daha ziyade anneme, onu tanıyorsam eğer" dedi Paul düşüncelere dalarak. "Yıllardır mahkemede bir şeyler çeviriyor. Ne yaptığı hakkında hiçbir fikrim yok. Birkaç ay önce bana bir mektup gönderdi. O mektubu Vargla'dayken okudum ama cevap yazmadım. Hatırladığım kadarıyla, aralık ayında her şeyin tamamen biteceğini söylüyordu." Paul bir süre derin derin düşündü. "Senin bunu istemediğini biliyorum ve ben de istemiyorum. Her şey bundan ibaret değil elbette. Fakat annemin bu yaptıklarından sonra her şeyi olacağına bırakmak yanlış olur. *Bir şeyler* yapmamız lazım. Onun bu işten sorumlu tutulması gerek."

"Benim hiçbir fikrim yok" dedi Moussa.

"Senin hiçbir fikrin *yoktu* zaten" dedi Paul.

"Sanırım öyle."

Paul ayağa kalkıp sırtını ateşte ısıttı, sonra döndü. Alevlere dalgın dalgın bakıp, şişlerde pişen etleri seyrederken aklına bir fikir geldi. Bunu düşünürken yavaş yavaş bir gülümseme yayıldı yüzüne. "Moussa!" Heyecanla konuşmaya başladı; önceleri yüksek sesle düşünmekten ibaretti söyledikleri. Moussa bir sürü soru sorduktan sonra onun ilgisi de artmaya başladı. Kaçınılmaz olarak birkaç da incelik ekledi. Biraz sonra ikisi de çıldırmış gibi konuşuyor, planlar kuruyor ve şekerli çay içiyorlardı. Yıldızların altında oturdular, saatler akıp gitti ve gece şafağa döndü.

Yirmi

Sonunda nihayet eski kont ve mirasçıları yasal olarak ölmüştü.

Yaşasın yeni kont!

Élisabeth bunu resmen ilan etmek amacıyla büyük bir öğleden sonra partisi planlamıştı. Paul'ün orada bulunmamasından, hâlâ Afrika'da askercilik oynamasından ötürü üzüntü duyuyordu. Aslında Paul'den hiçbir mektup almış değildi, fakat bir ay önce Vargla garnizonunun kumandanı ona yazdığı mektupta, hızla bir çöl efsanesi haline gelen teğmenin hâlâ hayatta olduğunu, ama maalesef, onun nerede olduğunu bilmediğini yazmıştı. Kadın bu kadarını, Sahra'daki isyanı bastıran, terfi edilmeyi sürekli reddeden ve bir yerli gibi yaşayıp yolculuk eden teğmen hakkında heyecanlı haberlerin yer aldığı gazetelerden biliyordu zaten. Bu hikâye basını mest etmiş ve kamuoyunun oynak rüzgârları gereken yöne dönmeye başlamıştı. Oğlu meşhur oluyor ve bu da kadının hoşuna gidiyordu.

Onun yokluğuna üzülüyordu ama parti bir an bile gecikemezdi. Paul bunu anlayışla karşılardı. Bu her şeyden önce, Paul içindi.

Ve sonra iki telgraf muhteşem haberler getirdi. Kâhyanın gümüş bir tepside getirdiği ilki, sanki zamanlamayı Tanrının ayarladığını göstermişti kadına. Mesaj kısaca şuydu:

Görevimden istifa ettim. Eve dönüyorum.

Bu şaşkınlık verici alamet üzerine yüreği hızlandı. Paul'ün aklı başına gelmişti nihayet! Élisabeth hayatında bundan daha mutlu olduğunu hatırlamıyordu. Fakat bunun üzerinden bir saat bile geçmeden kâhya ikinci bir telgraf daha getirdiğinde neşesi yeni doruklara vardı.

Size, Moussa'nın, Kont deVries'nin talihsiz ölümünü bildirmek benim için üzücü bir görevdir. En içten taziyelerimi sunmak üzere, en kısa zamanda huzurunuza geleceğim.
El-Hüseyin

Paul'ün arabası deVries Şatosu'nun iki yanı ağaçlı, uzun yoluna döndü. Paul atların toynaklarının parke taşlarda çıkardığı *tak-tuk* seslerini dinledi ve tanıdık görüntülerin tadını çıkardı. Hava serindi ve ağaçlar yapraklarını dökmüştü. Şatonun bacasından gelen odun dumanının kokusunu duydu. Fransa'da olmak harika bir şeydi.

Şatoda ve bahçede bir sürü fazladan görevli olduğunu görünce hafifçe gülümsemekten alamadı kendini. Elbette, annesi bir parti planlamıştı; bunu tahmin etmeliydi. Paul'e bir fikir verdi bu. Saatine baktı. Hâlâ çok zaman vardı. Asıl parti başlamadan önce annesini birazcık kıvrandıracaktı.

Annesi onu her zamanki gibi nefes nefese bir mutlulukla, sanki Paul bir haftalığına gitmiş de, her gün ona mektup yazmış gibi karşıladı. Paul'ün giyimine küçümseyerek baktı ve üzerinde hâlâ pazen çöl kıyafeti olan yeni kontun nahoş görüntüsüne burun kıvırdı. "Kendini gerçekten yenilemen lazım" dedi. "Konukların gelmeye başlayacak."

"Konuklarım mı?"

"Elbette! Bir kutlama bu! Şimdi benimle gel biraz da sana nedenini anlatayım." Paul'ü çalışma odasına sokup kapıyı kapattı. "Paul, bu her şeyin en *harikası*" dedi. "Senin eve dönüş hediyen. Mahkeme seni yeni kont ilan etti. Evraklar şu an yolda."

"Demek öyle" dedi Paul.

"Bütün söyleyeceğin bu mu? '*Demek öyle*' ha? Senin buna sevineceğini sanmıştım. Telgrafında hazır olduğunu söylemiştin."

"Eğer bu, Henri amca ile Moussa'nın gerçekten ölmüş olması anlamına geliyorsa buna sevinmek zor." Kadının yüzüne dikkatle bakıp bir tepki aradı ama kadın her zamanki gibi sakindi.

"*Tabii* ki öyle hayatım. Ama bunu kabul etmemiz ve buna göre hareket etmemiz *lazım*."

"Seninle bu konuda konuşmak istiyordum" dedi Paul. "Trende düşündüm."

"Biraz daha sonra olamaz mı?" diye sordu kadın. "Konuklarımız her an gelmeye başlayabilir. Senin daha uygun bir kıyafet giymen lazım."

"Elbette daha sonra olabilir anne" dedi Paul itaatkâr bir tavırla.

"İyi" dedi kadın, başıyla onaylayarak. "Onu daha sonra konuşabiliriz. Şimdi, senin için bir sakıncası yoksa ben..."

"Sadece, ben kont olmak istemiyorum" dedi Paul. "Feragat edeceğim o unvandan. Her şeyden."

Kadının nefesi kesildi. Fena halde bozulmuştu. "Yapamazsın! Çok geç artık! Arkadaşlarım ne olacak? Hepsi sırf bunun için geliyor buraya!"

"Üzgünüm anne, ama ben sana parti ver demedim. İstemiyorum. Eğer o unvan senin dediğin gibi, benimse ben de onu geri vereceğim." Kayıtsızlık numarasını ustaca yapabildiği kanısındaydı ve kadının açıkça görülen huzursuzluğundan zevk aldığını belli etmemiş olmayı diledi içinden. Kadının paniğini bir süre devam ettirecekti. Bunun acımasızlık olduğunu biliyordu ama hoşuna gidiyordu.

"Bu, saçmalığın dik âlâsı. Güneşte fazla kalmışsın sen! Geri verilecek bir şey değil bu. Sana düşen görev, hayattaki mevkini kabul etmektir. Bunu şimdilik kabul et Paul. Daha sonra ne istersen yapmakta özgürsün. Anlamıyor musun?" Kadının gözleri, yaşadığı panikten kocaman açılmıştı.

"Afrika'da çok şeyler oldu. Bunun benim için hiçbir şey ifade etmediğini fark ettim."

"Pekâlâ, ama benim için bir şey ifade ediyor bu!"

"Öyleyse buyur anne. Sen al."

"Biliyorsun ki ben böyle bir şey yapamam!"

"Üzgünüm anne. Ben de yapamam."

Kadın gerçekten de çok paniğe kapılmıştı. "Yapmalısın! Baban senden bunu beklerdi. Baban olsa sana, deVries'lerin onuru için bunu yapmanı söylerdi."

"O, bu konuyla ne kadar ilgileniyordu ki? Ailesini terk edip gitti."

"Hayır, gitmedi!" diye bağırdı Élisabeth. "Mektubunda..." Birden korkunç bir hata yaptığını fark ederek sustu ve kendini hemen toparladı; sözlerinin akışında pek bir kesinti olmadı. "Mesleğinde, tüm yaşamında hep onura büyük önem verdiğini gösterdi. Onun için hayatta bundan önemli bir şey yoktu."

Paul ona ters ters baktı. "*Mektup* mu? Ne mektubu? Ve baban gitmedi demekle neyi kastediyorsun? Sen bana hep babamın gittiğini söylerdin."

"Mektup mu dedim? Yanlış söylemişim. Sen benim kafamı karıştırdın, hepsi bu. Mektup falan yok. Benim kastettiğim..."

"Sen böyle yanlış yapmazsın anne. Sen aynen söylediğin şeyi kastederek söyledin." Kadının yüz ifadesinden Paul'ün haklı olduğu belliydi. Paul bunu hiç beklemiyordu ama peşini bırakmaya hiç niyeti yoktu. "Onu hemen göster bana, yoksa şu anda çeker giderim ve bir daha da geri dönmem."

"Onu sana göstermedim, çünkü sen o zamanlar çok küçüktün" dedi kadın burnunu çekerek. "Kısa bir nottu, hepsi bu. *Rien.*"*

Paul kalkıp kapıya doğru yürüdü. "Hoşça kal anne."

"Hayır, dur! Pekâlâ." Masaya gitti. Boynundaki zinciri çıkarıp çekmeceyi açtı. Paul onun birtakım kâğıtları karıştırıp durduğunu gördü ve sonra kadın bir zarf çıkardı. "Dediğim gibi, bu hiçbir şey değil, gerçekten. İstiyorsan oku. Ve o zaman göreceksin... eğer bunu benim için yapmıyorsan baban için yapmalısın. *Baban* senin bunu yapmanı isterdi, ailemiz için. Belki de benim..."

"Ver şunu bana." Élisabeth verdi. Kadın dışarıdan gelen konuşma seslerini ve gülüşmeleri duyuyordu. Konuklar gelmeye başlamıştı. Bu kahrolası sorunun zamanlamasına lanet okudu.

* Fr.: Hiçbir şey. (ç.n.)

Paul zarfa bakarken titriyordu. Zarfın ön yüzüne iri harflerle yazılmış *Paul* sözcüğünde, babasının tipik el yazısını tanıdı. Yıpranmış zarfta, geçen yılların izi vardı. Annesinin bu mektubu birçok kez okuduğu belliydi. Başını çevirip annesine baktı kendine hâkim olmaya çalışarak.

"Ne *cüretle* benden gizlersin bunu?"

Élisabeth, oğlunun sakin sesinde daha önce hiç böyle bir tehdit hissetmemişti. Kısa bir süre için neredeyse korktu. Ama daha sonra saldırganlaştı yine. "Sen hakaretlerini, hayatını seni korumakla geçirmemiş kişilere sakla" dedi öfkeyle. "Senin yararına ne kadar çok şey yaptığımı hiçbir zaman takdir etmedin."

"Bunu saklamak gibi mi?"

"Evet. *Aynen* öyle. Bu senin iyiliğin içindi. Babanı putlaştırıyordun ama baban son derece başarısız biriydi. Seni ondan koruyordum ben. Onun utancından koruyordum seni. Ağlayıp sızlaman geçtikten ve aklın başına geldikten sonra göreceksin bunları. Bu dünyada başarı kazanabilmek için gereken bazı tatsız şeyleri beğenmiyorsan, sert bir şekilde uyanmaya hazırlansan iyi edersin. Bugün üzücü gelen şeyler yarın çok değerli gelecek sana. Ne kadar çabuk öğrenirsen..."

"Sadece git anne." Paul masaya oturdu ve eliyle gitmesini işaret etti. "Yalnız kalmak istiyorum."

Kadın bir şey söylemek istedi ama kendine hâkim oldu. Sarsılmış, fakat hiç olmazsa kendine güvenini yeniden kazanmıştı. Paul ne yapabilirdi ki sonuçta? Jules öleli on yıl olmuştu. Paul ona bir hafta kızacak, sonra düzelecekti. Hayat devam edecekti ve Paul onu takdir *edecekti,* her şeye rağmen.

"Pekâlâ" dedi duruşunu dikleştirerek. "Bitirince kibar bir şekilde partiye katıl ve kortluğuna yaraşır bir şekilde davranmaya başla. Konuklar *seni* görmek için geliyor."

30 Kasım 1870
Sevgili oğlum,
Bu gece bütün dünyanın ağırlığını üzerimde hissediyorum ve bunu kaldıracak gücüm yok. Mücadeleye devam edeme-

yeceğim. Şerefimi yitirdim. Şerefim elimden hilekârlıkla alınmadı; gerçek, senin ilerde bir gün şiddetle inanmak isteyeceğin gibi değil. Baban hakkında yanlış kanaatlere sığınmanı istemem. Gerçek şu ki, şerefimin benden alınmasına ben izin verdim; buna boyun eğdim.

Mahkemeden beri sürekli olarak, beni suçlayanların, tüm Paris'in ve tüm Fransa'nın nefretini hissediyorum. Bunları hak etmediğim için kendimle gurur duyuyorum ama kanımdaki zehri yok etmeye yetmiyor bu. Hayatım boyunca, elinde öldürücü silahlar bulunan bir sürü düşmanla karşılaştım ama nefret gibi bir düşmanla hiç karşılaşmamıştım. O benden güçlüydü ve teslim oldum. Ve ben ancak teslim olunca –ancak o zaman– yitirdim şerefimi. Şimdi, şerefimi yeniden bulup da geri alacağım tek yerin kentin dışındaki Prusya mevzileri olduğunu fark ettim.

Hayatta birçok şeyde yetersiz kaldım ama hiçbir şey beni, bir baba olarak seni düş kırıklığına uğratmam kadar üzmedi. Ülkeme hizmet etmek, görevimi yapmak için daima olağanüstü bir arzum vardı. Yalnız bu gece, o hatanın büyüklüğünü fark ettim. Son haftalarda sana karşı davranışımı asla tam olarak anlamış değilim ve bunları affetmeni istemiyorum senden. Benim için dünyada hiçbir şey senin kadar değerli olmadığı halde, yaptığım aşırılıkları anlayamıyorum. Asla sana zarar vermek gibi bir niyetim yoktu ama yine de sana korkunç bir şekilde zarar verdim. Üzüntümü, ne demek istediğimi anlamanı sağlayacak şekilde asla ifade edemem.

Sana bırakacak bir öğüdüm yok, çünkü ben yolumu kaybettim ve sana nasıl yol göstereceğimi bilmiyorum artık. Ama senin Henri ve Serena gibi mükemmel iki öğretmenin var. Onlar sana hep iyi davrandılar; sen de onlara iyi davran.

Ailenin adı konusunda gülçlü ol.

Sen beni hep gururlandırdın.

Seni seven baban
Jules deVries

Paul boğazının yandığını hissetti. Yanağından aşağı bir damla gözyaşı aktı. Gözyaşını eliyle sildi ve pencereden dışarıya, görmeyen gözlerle baktı. *Bağışla beni baba; ben öyle sanmıyordum. Bunca yıldır, benim yüzümden gittiğini sanıyordum senin.*

Annesinin mektubu çıkardığı çekmeceye bakarken buldu kendini. Annesi oraya kim bilir daha neleri –onun iyiliği için– saklamıştı acaba? Bir an karar veremedi. Çekmecenin kulpunu çekti, ama kilitliydi. Daha kuvvetli çekti ama eski masa sağlamdı ve çekmece yerinden kıpırdamadı. Şömineye gidip oradaki demir küreği aldı. Çekmecenin köşesini, zarar vermemeye çalışarak nazikçe kanırttı, ama daha sonra artık aldırmadan bütün gücüyle yüklendi. Bir çatırtıyla çekmecenin ön kısmı parçalandı ve kilit boşaldı.

İçeride iki deste mektup vardı. Birinci desteyi hızla karıştırdı. Sersemlemiş bir halde, bunların Moussa'ya yazdığı mektuplar olduğunu gördü, yıllar boyunca yazdığı onlarca mektup... Hepsi açılmıştı. Bunları bırakıp diğer desteyi aldı yavaşça, neyle karşılaşacağını bilerek. Destenin ortasından bir mektubu çekti. Eylül 1875. Moussa henüz on beş yaşındaydı. Paul mektubu okurken gülümsedi; mektup, bir oğlan çocuğunun bir kervan yolculuğundaki coşkusuyla doluydu. Bir keçiden söz edilen bölümü okurken yüksek sesle güldü, ama sonra kahkahası bir öfkenin içinde eriyip gitti ve yüz ifadesi sertleşti.

Annesinin Moussa'ya karşı giriştiği entrikada onun en kötü yanını gördüğünü sanmıştı. Fakat annesi düzenbazlıkta çok daha derin bir kadındı. Anıları hızla geri geldi: Onu babasını aldatırken gördü, o gece, kilerde. Onun, "baban bizi bırakıp gitti, bizi hiç umursamadı" diyen sesini duydu. Moussa ile Serena'nın ölmediğini bildiği halde, öldüklerini söyleyen sesini duydu. Hayatı boyunca söylenen hep yalandı.

Annesinin hilekârlığının vardığı düzey mi, yoksa kendi yitirdiklerinin büyüklüğü mü; hangisinin onu daha çok incittiğini bilmiyordu.

Masada oturur, mektupları okur ve düşünürken zamanı unutmuştu. Kapı vuruldu ve kâhya girdi. "Beni bağışlayın

Kont, ama madam benden size hatırlatmamı istedi. Konuklarınız bekliyor."

Paul bu hitap tarzını duyunca irkildi. "Henüz değil" diyerek eliyle gitmesini işaret etmeye niyetlendi, fakat o sırada, şömine rafının üstündeki saate baktı. Yapılacak işler vardı. Bunların zamanı neredeyse gelmişti. "Ah, pekâlâ. Hemen geliyorum." Babasının mektubunu paltosunun cebine, diğer mektuplarıysa tekrar çekmeceye koydu. Kilitli olmayan diğer çekmeceleri de teker teker açtı. Ev işleriyle ilgili yazışmaların yanı sıra, çeşitli sosyal etkinlikler için bir sürü davetiye vardı. Pek önemli bir şey yoktu. Sonra bir telgrafın gri rengini fark etti. Çıkarıp açtı. Aslında iki telgraf vardı. Biri kendisinin annesine çektiği mesajdı. Diğeri el-Hüseyin'den geliyor ve Moussa'nın öldüğünü bildiriyordu. Şaşkına dönen Paul bunu iki kez okudu. Sonra, durumu anladığını düşündü ve zalimce gülümsedi. Telgrafları tekrar çekmeceye koydu ve kalktı.

Aynada kendi görüntüsüne baktı. Yüzü, giydiği pazen kumaş gibi kahverengiydi ve tıraş olması gerekiyordu. Uzamış, dağınık ve neredeyse beyaz saçları sanki çok hızlı koşan bir attan henüz inmiş gibi geriye yatmıştı. Gözlerinin de diğer her şeyi gibi vahşi göründüğü kanısındaydı. *Kont olamayacak kadar pasaklı* dedi içinden; ama partiye katılma zamanı gelmişti.

Kapıyı açtı ve balo salonuna girdi. Élisabeth endişeli bir halde onu bekliyordu. Onun içeri girdiğini görünce, sanki hiçbir şey olmamış gibi davranarak, gösterişli bir şekilde gülümsedi. Yeni konuklar geliyordu ve kadın onu takdim etmek için hızla yürüdü. Salonu büyük bir azametle geçip onu kollarına aldı. "Aklının başına gelmesine çok sevindim *Kont*" dedi yüzü sevinçten parlayarak. Paul yanıt vermedi, bakışları soğuktu ama kadın oğlunu tanıyor, onun bu bakışını biliyordu. Birkaç gün ona dik dik bakacak, sonra bunlar geçip gidecekti. Paul'ün bu salondaki varlığı bunun kanıtıydı. Yola geliyordu. Élisabeth kazanmıştı.

Kafile halinde gelen konukları, yanında Paul'le birlikte karşıladı; her birinin yanında durup kısa bir süre sohbet ediyordu. "Ah, Baron!" dedi sevinçli ve yapmacık bir taşkınlıkla. "Kont oğlumu hatırlıyorsunuz tabii, değil mi?"

"Tebrikler!" dedi yaşlı adam. "Tamrit'i yakaladığınızı duydum. Aferin, aferin. Harika." Paul hiçbir şey söylemedi. Kafası meşguldü ve hep kapıya bakıyordu.

İkisi birlikte ilerlerken, "Lütfen" dedi Élisabeth, Paul'ü dürterek. "Medeni olmaya çalış, olur mu?"

"Tabii anne."

"Ah, Flatters kahramanı!" diye bağırdı Barones de Chabrillan ve Élisabeth'in yüzü sevinçten ışıldadı.

"Flatters kahramanları falan yok" diye karşılık verdi Paul donuk bir gülümsemeyle. "Onların çoğunu ya kestiler ya da zehirlediler. Geri kalanlar da birbirlerini yedi." Baronesin rengi bembeyaz oldu.

"*Paul!*" dedi Élisabeth dehşetle. "Çok korkunç; özür dilerim Celestine. Yaptığı yolculuktan perişan halde. Kendinde değil. Şimdi, lütfen bizi bağışlayın."

Paul'ü tutup çabucak öteye götürdü. "Bu son derece münasebetsiz bir şeydi."

"Ben sadece kibar olmaya çalışıyordum anne. Arkadaşın çok hassas galiba. Ben de onun gerçekte neler olduğu hakkında konuşmak istediğini sandım."

"Kimse böyle bir şey istemez Paul. Sen beni... Ah, Mösyö Jacquard! Paul, sana Merkez Bankası başkanını tanıştırayım." Kadın onu bir dizi konuğun arasında yönlendirirken, Paul onun kendinden emin, soğukkanlı haline şaştı. Hiçbir şey annesini şaşırtmıyordu. Hiçbir şey.

Garsonlar ellerinde ordövr ve içki dolu tepsilerle geziniyordu. Balo salonundan bir müzik yayılıyor, ev dolup taşıyordu. Kapıda kâhya hâlâ yeni konukları anons ediyor, arabacılarının takdim ettiği kartvizitlerden isimlerini okuyordu. Kâhyanın okuduğu şey, resmi, soylu ve parıltılı Paris nakaratıydı. "Maliye Bakanı. Kontes Greffuhle. Mösyö Jules Ferry. Mösyö le maire de Montmartre.* Mösyö le prefect de police.** Gene-

* Fr.: Montmartre belediye başkanı. (ç.n.)
** Fr.: Polis şefi. (ç.n.)

ral Georges Boulanger. *Le Figaro*'nun editörü. Dük d'Aumale. Mösyö le maire de Paris."

Élisabeth, gururunun kanatlarıyla adeta havada süzülüyordu salonda. Çeşitli vesilelerle salonu birinci sınıf sosyeteyle doldurmak için çaba harcadığı, mücadele verdiği eski günler ebediyen geride kalmıştı. DeVries mülkünün başında olduğu yıllar boyunca giderek daha başarılı partiler vermiş, siyasetçilerden, edebiyatçılardan ve sanatçılardan oluşan bir sürü konuğu çekmişti. Sanata yaptığı katkılar konusunda savurganca davranmıştı. Ve şimdi, ister onu yahut oğlunu tebrik etmek için olsun, ister sadece birbirlerini görmek ya da görünmek için olsun, yine de *geliyorlardı* işte. Hatta bunların en üst düzeydekileri Élisabeth'i ilk adıyla selamlıyordu ve kolunda yeni kontla yürürken, kadın bu dünyanın onun olduğunu biliyordu.

Paul'ü General Boulanger'yle sohbet ederken bırakıp, aşçıbaşıyla konuşmaya giderken, kapıdan yapılan yeni bir anonsu duydu; bu, kâhyanın ihtiyatlı ve vakur sesi değil, bir başkasının sesiydi.

"Bayanlar, baylar." Yeni ses toktu ve bir gök gürlemesi gibi doldurdu salonu. Élisabeth, yıllardır duymadığı halde hemen tanıdı bu sesi.

Gascon! Ne arıyor bu *herif* burada yahu? Şaşkın bir halde Paul'e baktı; Paul hâlâ generalle konuşuyordu. Paul de generalin omzunun üzerinden dosdoğru Élisabeth'e baktı. Şaşırmış görünmüyordu. Ses gürlemeye devam etti.

"Bayanlar baylar, seçkin konuklar, size Kont ve Kontes deVries'yi takdim etmekten büyük bir şeref duyarım."

Bu sersemletici anonsun Élisabeth'in beyninde algılanması için bir süre geçmesi gerekti. Doğru duymuş olamazdı. Salonda hızla yürüdü.

Ve o sırada gördü. Eli hemen ağzına gitti ama iç çekmesini bastıramadı. Dengesini yitirip düşecekti neredeyse ve ancak oradan geçen bir garsonun çevik hareketi sayesinde düşmekten kurtuldu. Kimse fark etmemişti. Bütün konuşmalar kesildi. Herkes kapıya bakıyordu.

Kapıdaki, üzerinde Sahra'nın döküm lü cüppesi bulunan, uzun boylu bir adamdı. Duruşu otoriter ve olağanüstüydü. Henri'nin bu salondaki varlığından sonra hiçbir adam burada böylesine bir hâkimiyet kuramamıştı. Yanında bir kadın ve kucağında da kalın kumaşlara sarılı bir bebek vardı. Kadın başına bir örtü atmıştı ve çarpıcı bir güzellikteydi. Adamın yüzünü kimse göremiyordu ama kadının yüzünde bir zarafet ve saygınlık vardı. Paul çabucak onlara doğru yürüdü ve salonda konuşmalar yavaş yavaş yeniden başladı; kahkahalar ile acil dedikodular birbirine karışırken tahminler sürüp gidiyordu.

Nefesi kesilmiş ve beti benzi solmuş Élisabeth bir koltuğa gitti. Oturmadı, koltuğun koluna dayandı sadece. Paul'ün Moussa'yı doğruca kendisine doğru getirdiğini fark etti ve sükûnetine yeniden kavuşmak için elinden geleni yaptı.

Paul, Gascon'un sesini duyduğu andan itibaren Élisabeth'i gözlemiş, Moussa'nın içeri girmesinin onda yarattığı etki müthiş hoşuna gitmişti. Şimdiyse ağzı kulaklarına varıyordu. "*Harika* bir şey, değil mi anne?" dedi. "Moussa yaşıyor!"

Élisabeth söylemek istediği şeylerin ağzından dökülmesine izin vermek yerine, karga gibi bir sesle karşıladı yeni geleni.

"Moussa! Bu... bu... sen misin... şu şeyin altında? Sanmıştım ki sen... görünüşün çok... çok *iyi*" dedi. Çözülmemek için elinden geleni yapıyor ve peçenin ardındaki gözlerin anlamını çözmeye çalışıyordu. "Ne kadar... ilginç bir kıyafet. Çok... *ilginç*. Ne kadar kullanışlı." İlk önceleri gülümsemesi yüzüne yapıştırılmış gibiydi sanki, ama yavaş yavaş kendini toparladığını hissediyordu. "Ama seni gördüğüme çok *sevindim*."

"Bence, 'şaşırdım' da diyebilirdin."

"Evet, elbette, ama ne *harika* bir sürpriz! Pekiyi bu..." dedi, tenezzül edip başıyla Daia'yı göstererek. "Bu senin..."

"Bu *kontes*" dedi Moussa ve Élisabeth bu sözle birden irkildi. "Eşim Daia ve kızım Taşi. Ne yazık ki Daia Fransızca bilmiyor; eminim seninle konuşmaktan çok hoşlanırdı." Élisabeth Moussa'nın ses tonunu pek çözemedi; kendisiyle alay mı ediyordu o aptal peçenin ardında? "Ayrıca, özür dilemem lazım"

diye devam etti Moussa. "Bugün özel bir konuğu buraya getiremedim. Sizin bir dostunuz, sanırım. Timmi'den el-Hüseyin."

Moussa, yengesinin yüzünde renk kalmadığını gördü. Kadın düşercesine oturdu koltuğa. Nefes almakta zorlanıyordu. "Ben... ben bu ismi duyduğumu sanmıyorum Moussa."

"Öyle mi? Bana yanlış bilgi verilmiş demek. Neyse; onun nerede olduğunu bulamadım zaten. Şimdi, beni bağışlarsanız, yapılacak ufak bir işim var."

Élisabeth onun yürüyüp gitmesine baktı; kafası karmakarışıktı. *Paul bunu niçin bana söylemedi? El-Hüseyin'i o da biliyor mu? Moussa ne planlıyor? Paul Moussa'nın yaşadığını biliyorsa, o halde, kont olmakla ilgili tüm bu şeyler nedir?* Bu sorular çığlık atıyordu kafasında. Avukatı Oscar Bettencourt'un nerede kaldığını merak etti. Yargıç, Élisabeth'e, kararın o sabah mahkemede halledileceği konusunda güvence vermişti ve Oscar o belgeleri, yargıcın da katılacağı partiden önce Élisabeth'e bizzat getirecekti. Yargıç elbette gelecekti; aylardır Élisabeth'le yatmak istiyordu ve onun yorganını açacak tek şeyin o belgeler olduğunu biliyordu.

Moussa'nın niyeti ne olursa olsun, Élisabeth her şeyin yitirilmediğini biliyordu. Mahkeme Paul'ü gerçek vâris ilan ettiyse, Élisabeth savaş için gerek duyduğu şeye kavuşacak ve bir savaş olacaktı. Elini sallayıp kâhyayı çağırdı.

"Madam?"

"Benim arabamı ve en hızlı atları al" dedi. "Oscar Bettencourt'un Madeleine Sokağı'ndaki bürosuna git." O kâğıtlar elinde olursa kendini daha iyi hissedecekti.

"Derhal madam" dedi kâhya, fakat adam tam gitmek üzere dönmüştü ki, Oscar Bettencourt kapıda belirdi; elinde ağır bir kutu vardı. Rahatlayan Élisabeth onu karşılamak üzere ilerledi. "Oscar!" diye seslendi, fakat adam ona durmasını işaret edince şaşırdı. "Henüz değil madam" dedi.

"*Madam* mı?" dedi Elisabeth. "Oscar, ne yapıyorsun? Bana hemen söyle!" Fakat adam Moussa ile Paul'ün peşinden salonun öteki tarafına doğru yürümeye başlamıştı.

"Bu işi bir partide, bu kadar insanın önünde yapacağımızı söylemedin bana" diye fısıldadı Moussa Paul'e, kalabalığın arasında yürürlerken.

"Bilmiyordum" dedi Paul, "ama tahmin etmeliydim. Yeni kontun şerefine veriyor bu partiyi, tabii ki. Artık bir doğaçlama yapmamız lazım."

"Zevkle."

Moussa kalabalığın arasında yürürken duruyor, babasına has havanın hiç olmazsa bir kısmını göstererek insanları kibarca selamlıyordu. İnsanlarsa peçenin ardındaki bu tuhaf görüntüye ne anlam vereceklerini bilemeyerek, tereddütle onun elini sıkıyorlardı.

Merdivene vardıklarında Moussa, Daia'ya bir koltuk gösterdi. Daia kucağında Taşi'yle oturdu. Moussa olan biteni ona anlatmıştı, fakat ışıklar, mumlar ve konuklar bunaltıcıydı ve kadın gözlerini kocasından ayırmıyordu.

Paul ile Moussa birkaç basamak çıktıktan sonra dönüp kalabalığa yukarıdan baktılar. Paul onların dikkatini çekince gürültü dindi. "Bayanlar, baylar, büyük bir zevkle sizlere kuzenim Moussa'yı, Kont deVries'yi takdim ediyorum." Nezaketen bir alkış oldu; konukların çoğu hâlâ nasıl tepki vereceğinden emin değildi. Ev sahibesi onlara hiç yol göstermiyordu. Élisabeth merdivene daha yakın bir yere gitmiş, şişkin bir divanda oturuyordu. Yüzünün hali tarafsız bir bakışla görülmeye değerdi.

Moussa gür bir sesle konuştu ve konuklar bir Targui soylusuna has peçenin ardından gelen mükemmel Fransızcayla çivilenip kaldı. "Hepinizi görmek büyük bir zevk" diye başladı Moussa. "Yıllardır birçoğunuzu merak ediyordum ve sizin de benim ailemi merak ettiğinizi biliyorum. Sizlere, babam Kont Henri deVries'nin 1870 yılında öldüğünü üzülerek söylemek zorundayım."

Şiddetli bir fısıltı dalgası yayıldı salonda. Salondakilerin çoğu Henri'yi tanırdı ve hepsi onun hikâyelerini duymuştu.

"Bunca yıldır Fransa'dan uzakta yaşadım ve son aylarda aklım sürekli, bu güzel şatoya ve ormana –ve tabii ki Paris kentine– geri dönme fikriyle meşguldü."

Élisabeth gözlerini kapattı. *Bir savaş olacak demek. Bunca çabalarıma karşın bu iş hâlâ bitmedi.*

"Bugün buraya, bu soylu mülkiyeti etkileyen sorunları, evde yaşayan ailenin üyeleriyle özel olarak konuşmak için geldim. Burada bugün böyle bir toplantı düzenlendiğini bilmiyordum, ama bunun amacını –yani Kont deVries'yi kutlamak amacı taşıdığını– öğrenince fikrimi değiştirdim. Görüyorum ki eski dostlar arasındayım ve bu soylu evin mutlu olaylarını paylaşmak için bundan iyi bir fırsat olamaz." Nezaketen bir alkış oldu; kalabalıktakiler meraklanmıştı. "Bir cumhuriyette –*özellikle* de bir cumhuriyette– kökleri Fransa'nınkiyle bir olan bir ailenin yükümlülükleri hiç önemsiz değildir. Bu mülk benim yokluğumda büyüdü ve işleri, toprakları, gerek sakinlerinin gerekse bir parçası olduğu ulusun yararına bir şekilde, layıkıyla yönetilmelidir. Kontun, bu mülkün başındaki yerini almasının zamanı geldi."

Élisabeth ve umutları öyle dibe çökmüştü ki, divan onu tümüyle yutacaktı neredeyse. "İyi misiniz canım?" diye fısıldadı Barones de Chabrillan. "Çok solgun görünüyorsunuz!"

"Evet, sadece... evet, iyiyim."

"Bugün" diye devam etti Moussa, "buraya gelmeden önce mahkeme görevlilerine gittim. Orada, benim on yıl önce buradan ayrıldığım günden beri mülkün işlerini gayet fedakârca yöneten yengem Élisabeth tarafından doldurulmuş, mülkiyetle ilgili bir envanter vardı. Sanırım o da bu karmakarışık işleri mahkeme yoluyla halletmeye çalışmış, benim öldüğümü düşünerek." Ellerini, avuçları yukarıya bakacak şekilde kaldırdı. "Ne mutlu ki, gördüğünüz gibi, ölü değilim."

Élisabeth kıvranıp duruyordu ama konuklarla birlikte kahkaha atıyormuş gibi görünmeyi başardı.

"Yengem birçok hata yapmış, fakat bunların hepsi de iyi niyetle yapılmış, bundan eminim; ve güvendiğim Mösyö Oscar Bettencourt'un yardımıyla bunları düzelttim." Élisabeth kaskatı kesildi. *Oscar! Moussa'yla birlik oluyor ha! O zaman Moussa her şeyi, hatta Henri öldükten sonra edinilen malları bile biliyor. Pekiyi Oscar niçin...*

Moussa, avukatın elindeki kutuyu gösterdi. "Mösyö Bettencourt benim için birtakım evrakları toplama lütfunda bulundu ve bunların arasında, vefat ettiğimi gösteren bir evrak da vardı." Oscar, Moussa'ya o belgeyi verdi ve Moussa onu gösterişli bir şekilde yırttı. "*Voilà*. Moussa deVries nefes alıyor yine" dedi. Tekrar kahkahalar duyuldu. "Ve şimdi, mülkiyet işlerini gözden geçirdikten ve yolunda olduğunu görüp tatmin olduktan sonra, yerimin burada olmadığı kanısına vardığımı söylemem gerek. Eşim ve ben Fransa'da oturmamaya karar verdik."

Élisabeth rahat bir nefes koyverdi.

"Bundan ötürü, bugün kendisini kutlamaya geldiğiniz kişiyi size takdim etmekten mutluluk duyuyorum. Bayanlar, baylar, bugün mülklerin tüm hakkını ve unvanını kendisine bıraktığım, kuzenim Paul, Kont deVries." Oscar başka bir belge çıkardı, Moussa onu alkışların ve tebriklerin arasında Paul'e sundu.

Élisabeth, Moussa'nın söylediği şeyler beynine nüfuz ederken, daldığı derin düşüncelerden uzaklaştırdı kendini. Moussa'nın sözleri de tıpkı beklenmedik gelişi gibi şoke ediciydi. *Aptal herif, Paul'ü kendisi kont yaptı! Neyi bildiği hiç önemli değil artık! El-Hüseyin hiç önemli değil! Mahkeme hiç önemli değil! Savaş olmayacak!* Tüm yaşamı boyunca hiçbir şey ayaklarının önüne böyle kolayca serilmemişti ve bu küçük sefil vâris bizzat kendisi yapmıştı bunu!

Konuşma sırası Paul'deydi ve Élisabeth onun hiç bu kadar soylu görünmediği kanısındaydı, hem de o pejmürde yol kıyafetine rağmen. Hiç kimse, hiçbir mahkeme bozamazdı Moussa'nın yaptığını. Élisabeth hâlâ sersem gibiydi; olaylar o kadar hızlı gelişiyordu ki, bunları kavrayamıyordu. Fakat o an kendini ayağa kalkabilecek güçte hissederek alkışlara katıldı ve olayın tadını anında çıkarmak için, oğlunun durduğu yere yaklaştı.

"Kuzenimin bana gösterdiği güveni ve deVries mülkünü kabul ederken, buna layık olduğumdan son derece kuşkuluyum. İtiraf etmeliyim ki ben orduda sıradan bir teğmenden

–yok, eski bir teğmenden– başka bir şey değilim. Korkarım ki, deVries mülkü böyle sıradan bir kişi tarafından idare edilemeyecek kadar büyük. Sonuç olarak, verdiğim bazı kararları sizinle paylaşacağım ve sonra sizleri bu toplantının asıl önemli işine, nefis Bordeaux şaraplarına dönmek üzere bırakacağım."

Yeni kahkahalar atılırken Paul avukatın verdiği diğer bir kâğıdı aldı. Annesine hafifçe gülümsedi ve kadının meraklı bakışını görmezden geldi. "Ah evet, işte. İlk olarak, kent içindeki gayri menkullerin tamamını ebediyen kalıcı bir mütevelliye devrediyorum. Bunların satışından elde edilecek gelir ve bunun idaresi, amcam Henri deVries'nin adının verileceği ve onun dilediği gibi, coğrafi ve bilimsel bilginin geliştirilmesi konusunda uzmanlaşmış bir üniversitenin kurulması için kullanılacak."

Heyecanlı bir alkış koptu. "Bravo! *Magnifique!*" Élisabeth, insanların kendisine yağdırdığı tebriklere, başını ifadesizce sallayarak karşılık veriyordu ve rakamlar kafasından hızla geçerken aptalca bir gülümseme donup kalmıştı yüzünde. Akıl almaz bir şeydi bu! Düşünülemeyecek bir şeydi. Oğlunun dünyadan haberi yoktu! *Paris'teki* mülkler! Milyonlarca, on milyonlarca franktan söz ediyordu. Bu aptallığı daha sonra, oğluyla özel olarak konuşup düzeltmeliydi.

Ama Paul devam ediyordu.

"Ve ilan etmek istediğim bağışlar, Société Géographique'e on iki milyon frank... ulusal tiyatroya iki buçuk milyon... baleye iki milyon... Louvre'a, savaş sırasında hasar görmüş eserlerin restorasyonu için üç milyon..." Her rakamda kalabalığın nefesi kesiliyor, tutar yükseldikçe Élisabeth büsbütün çöküyordu. Miktarlar baş döndürücüydü.

Ama Paul devam ediyordu.

"Sahra'da, Tamrit ve Mehdi denen eşkıyaları kovalarken benimle birlikte savaşan yirmi yiğit insan vardı. Bunların çoğu bu mücadele sırasında öldü. Onların her birinin ailesine yüzer bin frank vereceğime söz vermiştim..."

Ve Paul devam etti. Burgonya'daki bağlar, Provence'taki mülkler, Midi'deki araziler, borsadaki senetler... Ve yine de-

vam etti... "Ve yüzlerce yıldır deVries malikânesine ait çiftlikleri de unutmamalıyım. O çiftlikler, oradaki hayvanlar ve araçlar tümüyle, orada çalışan ailelere bağışlanmıştır..." Konuklar on dakika boyunca durup, hayır kurumlarına, birtakım amaçlara ve orada bulunan herkesin hatırladığı birtakım kişilere yağdırılan müthiş bir servet yağmurunu dinlediler.

Paul elindeki kâğıttan okurken Oscar Bettencourt, Élisabeth'le göz göze gelmekten özenle kaçınıyordu. Paul ile Moussa Paris'e birkaç gün önce varmış ve hiç haber vermeden onun bürosuna gitmişlerdi. Gerçek Kont deVries'nin, onun bürosunda duran Moussa olduğunu fark etmek Oscar için çok büyük bir şok olmuştu. Ama yine de ilk önce onlarla işbirliği yapmayı reddetti ve iki adama, birazcık bilgiçlik taslarcasına, kendi müvekkilinin mülk değil, Élisabeth olduğunu hatırlattı.

"Çok haklısınız" dedi Moussa. "Sanırım benim yapmam gereken ilk iş, yokluğumda benim mülkümle ilgili işleri yürütme tarzınızı inceleyecek yeni bir avukat tutmak olmalı." Oscar bunu duyar duymaz, daha yardımsever olma fırsatını kaçırmamıştı.

Sonuçlar nefes kesiciydi ve şimdi Paul çalışmaların özetini sunarken, insanlar tüm bunların muazzam boyutu, yeni kontun olağanüstü cömertliği –çoğunluğun görüşüne göre, resmen deliliği– karşısında duyduklarına inanamıyor ya da huşu içinde kalıyordu. *Le Figaro*'nun editörü çömez bir gazeteci gibi telaşla not alıyor, ertesi sabah bütün Fransa'yı şaşkına çevirecek bu müthiş hikâyenin ayrıntılarını yakalamaya çalışıyordu.

"Mülkten geriye kalanlar" dedi Paul son olarak, "benim elde tutmak istediğim şato ve şato ormanının yanı sıra, Kont Auguste deVries'ye VII. Haçlı Seferi'nde krala yaptığı hizmetten ötürü IX. Louis tarafından bağışlanan yedi çiftliktir. Bu çiftlikler daima, mülkün güçlü temelinin simgesi olmuştur." Paul, mallarının sonuncusuyla ilgili sözlerinin üzerine annesinin hafifçe inlediğini duydu. "Onları, tam tasarruf hakkıyla, Kont Henri deVries'ye aynı şekilde hizmet etmiş bir kişiye, Gascon Villiers'ye veriyorum."

Kimse tarafından tanınmayan Gascon, salonun gerisinde gururla, gözleri ışıl ışıl duruyordu.

Paul, Moussa'ya bakıp gülümsedi. İşleri bitmek üzereydi. Her şeyi tasfiye etmişlerdi. Élisabeth duygularını ne kadar gizlemeye çalışsa da, yediği darbeyle nasıl mahvolduğu yüzünden belliydi. Ama Paul bunu bitirmek istiyordu. Başka bir şey, Moussa'yla konuşmadığı bir şey daha vardı. Sırf Élisabeth için bir şey.

"Son olarak, en önemli duyuruyu en sona bıraktım." Kalabalık sustu; bunlardan daha önemli ne olabileceğini merak etmişlerdi. "Hepinizin gayet iyi tanıdığı bir kadın olan annemi göz ardı edemem." Élisabeth kendini zorlayıp, nezaketen alkışlara gösterişli bir gülümsemeyle karşılık verirken, Paul'ün, yaptığı delice hayırseverliklerden sonra, kendisine sadaka kabilinden neyi bıraktığını merak ediyordu.

"Élisabeth deVries'nin mülk ve mülkün geri kalan varlıklarıyla ilgili mirastan mahrum edildiğini açıklıyorum. Kendisinin malikâne toprağına girmesi yasaklanmıştır. Ancak giysilerini ve bir arabayla taşıyabileceği kişisel eşyalarını alabilir, bundan fazlasını alamaz. Buraya bir daha kesinlikle dönmeyecektir." Bu sözleri söylerken Paul'ün yüzünde hiçbir heyecan belirtisi yoktu.

Şaşkına dönen konuklar duyduklarına inanmaksızın soluklarını tutmuş, bir oğluna, bir annesine, sonra tekrar oğluna bakıp, bunun müthiş bir şaka olup olmadığını anlamaya çalışıyorlardı. Ama Kont deVries'nin yüzü taş gibiydi, Élisabeth'in yüzündeyse renk diye bir şey kalmamıştı. Fısıltılar yavaş yavaş kesildi ve salona bir ölüm sessizliği çöktü. Élisabeth sallanarak oğluna doğru birkaç adım yürüdü.

"Paul!" Titrek ve zayıf çıkıyordu sesi. Özgüveni, yıkılan hayalleriyle birlikte yok olmuştu. "Kes artık şunu! Bu korkunç saçmalığı hemen durdurmalısın! Hiç eğlenceli değil, hiç! Söyle onlara, insanlara de ki bu sadece bir..." Ama kadın ona dokunmaya çalışırken Paul geri çekildi; bakışları buz gibiydi.

"Eğer hemen gitmezsen" diye karşılık verdi buz gibi ses, "ben polis şefine söyler seni çıkartırım."

Bir silahla vursa bundan öldürücü olmazdı.

Moussa, kendisi delikanlıyken, annesine zarar vermeye kalkan bir Şamba yağmacıyı çölde ölüme terk ettiği günü hatırladı. Kaderini anlayan adamın çığlıklarını hatırlıyordu. O çığlıkların, o anda, yengesinden duyduğu çığlıklarla mukayese bile edilemeyeceği kanısındaydı.

O gün olanlardan sıkılan, gerilen, heyecanlanan konukların çoğu, yarım saat sonra gitmişti. İçkiler bırakılmış, yemekler dokunulmadan kalmıştı. Paul ile Moussa son kalan konuklarla çalışma odasındaydı.

Élisabeth içeri girdi. Yıllarca yaşlanmış gibiydi sanki. Saçları darmadağınıktı ve yaşadığı şoktan ötürü gözleri boş boş bakıyordu. Konukları görünce şaşırdı ve onlar evdeyken Paul'e yaklaşmaktan korktu. Ama başka şansının olmadığını hissetti; bir kez daha denemeliydi.

Paul'ün *Le Figaro*'nun editörüyle, başlarını eğmiş, ciddi bir konuşmaya dalmış olduklarını görünce bütün o kirli hikâyenin açığa çıktığını düşündü. Moussa da polis şefiyle konuşuyordu. Moussa Élisabeth'in geldiğini gördü, polis şefine bir şey söyledi, polis şefi de Élisabeth'e soğuk bir ifadeyle baktı. Élisabeth içinin öldüğünü hissetti. Bundan sonra ne gelecekti başına? Polis mi? Kendi etinin, kanının ona böyle ihanet ettiğine inanamıyordu.

Paul başını çevirip ona bir göz attı. "Burada bulunman istenmiyor anne" dedi. Paul'ün gaddarlığı yeniden sersemletti kadını.

"Konuşmamız lazım Paul" dedi ve Paul hayatında ilk kez kadının sesinde müthiş bir bozgun hissetti. Élisabeth için üzülüyordu neredeyse. "Lütfen" diye fısıldadı kadın. "O kadarcık bir borcun yok mu bana?"

"Sana hiçbir borcum yok" dedi Paul. "Konuşacak hiçbir şey yok."

"Fakat insan böyle..."

O sırada Moussa yaklaştı. "Paul" dedi Élisabeth'in de duyacağı kadar yüksek bir sesle, "polis şefi suç duyurusunda bulun-

mak isteyip istemediğimizi öğrenmek istiyor." Paul onu birkaç adım öteye çekti ve sesleri duyulmayacak bir şekilde döndüler.

"Tabii ki hayır" dedi Paul. "Sadece biraz etekleri tutuşsun istiyorum."

"Adam da bana böyle bir şeyi hiç sormamıştı zaten" dedi Moussa. "Annenin iyiliği için düşünebileceğim en iyi şey buydu." *Le Figaro*'nun editörünü gösterdi başıyla. "Bu adam ne istiyor?"

"Afrika hakkında konuşmak."

"Annense onun hakkında konuştuğunuzu sanıyor."

"İyi. Belki de konuşuyorumdur."

Ertesi sabahki gazete başlıklarında çığlık çığlığa skandal haberlerinin yazacağından emin ve tutuklanmasının an meselesi olduğuna inanan Élisabeth döndü ve saygınlığını koruyarak odadan çıkmak için elinden geleni yaptı.

Gascon şatonun önüne bir araba getirdiğinde hemen hemen alacakaranlık olmuştu. Élisabeth kendi yatak odasının penceresinden seyrediyordu. Moussa ile Daia'nın, kucaklarında bebekle arabaya bindiğini, birkaç dakika sonra Paul'ün de bir bavulla peşlerinden gittiğini gördü. Kâhya, Paul'ün tren istasyonuna gittiğini söylemişti Élisabeth'e. Paul acilen gidiyor ama kâhya nereye gittiğini bilmiyordu.

Şimdi şatoda Élisabeth'ten ve kâhyadan başka kimse yoktu ve Paul kâhyaya, Élisabeth'i şatodan çıkarmasını ve kentte nereye gitmek istiyorsa oraya kadar eşlik etmesini söylemişti. Élisabeth gidişini şu ya da bu bahaneyle geciktirmiş, herkesin gitmesini beklemişti. Bitmemiş küçük bir iş daha vardı. Élisabeth, kontun direktiflerini kendisine pek de gizleyemediği bir zevkle bildiren kâhya tarafından engellenmemeyi diliyordu. Paul'ün emirleri ne olursa olsun, gerekirse kâhyaya rüşvet verebileceğini biliyordu.

Élisabeth arabanın hareket edip, giriş yolunun sonunda gözden kaybolduğunu görünce, elinde büyük bir deri çantayla çabucak arka merdivenlerden indi. Bir an durup kâhyaya

kulak kabarttı. Onun mutfakta olduğunu gösteren sesler duydu. *Şarap aşırıyordur muhakkak.*

Çalışma odasının bitişiğindeki misafir odasına girdi ve duvar kasasına gitti. El yordamıyla iki kez uğraştı fakat sonunda açmayı başardı ve içindekileri çantaya doldurmaya başladı. Hisse senetleri, nakit paralar, mücevherler ve hatta birkaç tapu senedi vardı. Hepsini doldurmak için acele ederken buruk bir tatmin duygusu hissetti bir an için. Paul onu evden atıyordu belki ama, Élisabeth'e ait *her şeyi* gasp edememişti. Kasadakiler, Paris'ten gitmesine ve yoksulluktan kurtulmasına fazlasıyla yeterdi.

Hak ettiği bu kadar değildi ama bu da bir şeydi.

Garın peronunda durmuş, Marsilya'ya gidecek treni bekliyorlardı. Paul'ün çantası omzuna asılıydı. Diğer yolcular bol cüppesinin içindeki Moussa'yı ve uyuyan bebeğine gülümseyerek bakan Daia'yı bön bön süzüyorlardı

"Bundan sonra nereye gideceksiniz?" diye sordu Paul.

"Avusturya'ya" dedi Moussa. "Paris'te birkaç gün kalacağız, sonra Daia'ya dağları göstereceğime söz verdim. Ondan sonra da *cemaat*'imi yapmam lazım." Bir lokomotifin buharlı düdüğü tiz bir çığlık attı; ürken Daia'nın gözleri kocaman oldu ve uyanan Taşi bir şahin gibi ciyakladı. Moussa Taşi'yi nazikçe kucağına aldı ve yüzünü peleriniyle örttü. Öne arkaya salladı ve çocuk hemen sustu. "Ben hâlâ, senin birkaç gün daha kalman gerektiği kanısındayım" dedi Moussa, "işleri yoluna koymak için. Gözleyen biri olmazsa annen pek hayırlı olmayan şeyler yapabilir."

Paul omuz silkti; sevinç ile üzüntü karışımı tuhaf bir duygu hissediyordu o günkü olaylardan ötürü. Aynı anda hem zevk duymuş hem de kendinden nefret etmişti. Şimdiyse bitkindi ve annesinin ne yapacağı hiç umurunda değildi. "Yapacağından hiç kuşkum yok. Fakat artık hiç önemli değil gerçekten. Hemen hemen her şey yapıldı. Ve Gascon orada olacak. Gascon bu gece eşyalarını toplayacak ve ben geri dönünceye kadar şatoya tekrar taşınmış olacak. Ayrıca, Vargla beklemez. Oradan çok uzak kaldım zaten." Paul bir aydır Moussa

ile Daia'yı gözlüyordu. Aralarındaki sevgiyi görmüştü ve bu da onun özlemini körüklüyordu.

Moussa başını sallayarak onayladı. "Anlıyorum. Eylülde görüşeceğiz o halde."

"Orada olacağım." Dokuz ay sonra Cezayir kentinde buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Paul Daia'ya döndü ve onun ellerini avuçlarına aldı. "*Ebentaúded*" dedi. "Hoşça kal. Seninle yeniden görüştüğümüzde ben yeterince Tamaşek dilini öğrenmiş olacağım, sen de yeterince Fransızca öğrenmiş olacaksın ve böylece ikimiz Moussa'ya aynı dilde güleceğiz seninle." Moussa bunları çevirince Daia gülümsedi. "*Ar esaref*" dedi onu yanaklarından öperken "Öyle gülmek için dil bilmek gerekmez. Vargla'ya güle güle git."

Moussa Taşi'yi Daia'ya verdi dikkatli bir şekilde. Kuzeninin elini sıktı ve kucaklaştılar. Paul trenin basamağına çıkarken aklına bir şey geldi. Döndü. "Bu arada, o telgraf da hoş bir hamleydi."

"Telgraf mı?"

"El-Hüseyin'den; anneme senin öldüğünü haber veren haberi. Bu yüzden seni gördüğünde iki kat daha fazla şaşırdı. Planımızda yoktu. Böyle bir telgraf çektiğini bana söylemeyi unuttun."

Moussa ona boş boş baktı. "Ama ben çekmedim ki."

El-Hüseyin, Sen Petersburg'daki çarın sarayından gelme hazine değerindeki seramik müzik kutusunun üstüne eğildi ve küçük kolu çevirdi. Kutunun üstünde, şaha kalkmış beyaz bir at üzerinde bir Kazak heykelciği vardı; heykelcik, kutudan tıngırdayarak yükselen Çaykovski müziğiyle döndü. Harikaydı! Zevkten ellerini çırptı. Ev böyle hazinelerle, halılarla ve mücevherlerle doluydu; hayal ettiğinden de zengindi. Müzik kutusunu diğer şeylerle birlikte dikkatle, içine deste deste yeni frank banknotlarının tıkıldığı çantanın yanında, yerde duran karton kutuya koydu. Frankları sayacak zaman bulamamıştı. Bir milyondan epey fazlaydı; saymadan biliyordu bunu. Epey bir zaman gayet iyi yaşamasına yetecek bir paraydı bu.

Döndü ve cesedin üzerinden atladı. Bu kadına zarar vermek istememişti, hiç istememişti hem de. Kadın çok çok güzeldi; şatoyu dolduran şeyler kadar nefis bir hazineydi. Çok yazık olmuştu. Ama heyhat, ne yapabilirdi ki? Paris'e varır varmaz dosdoğru buraya, kontesi, yeğeninin öldüğüne inandırarak dolandırmaya gelmişti. Amacına ulaşmak için de, cilt rengi Moussa'ya benzeyen talihsiz bir kölenin bacağından alınmış bir deri parçası getirmişti beraberinde. Deride eski bir yara izi vardı. El-Hüseyin, kadının aradaki farkı anlamasından çekiniyordu.

Büyük parti için toplanmış arabaları görünce ormana saklanıp, etrafı gözleyerek uygun fırsatı beklemişti. Sonra bizzat Moussa'yı şatodan çıkarken görmenin verdiği büyük şok gelmişti. Bunu hiç beklemiyordu; Timmi'den kaçtıktan sonra Targui'nin çölün derinliklerinde kalacağını sanmıştı. Artık Élisabeth'i dolandırma planı suya düşmüştü elbette. Geriye kalan tek şey, evden çalabileceği şeyleri çalmaktı.

Arabalar gidinceye kadar gizlendi. Ev tamamen terk edilmiş gibi duruyordu. Araba yolundan görülmeyen bir bahçe penceresini kırarak içeri girdi. Kadını içeride, kasayı boşaltırken bulmuştu. Kadın onu görünce çığlık atmıştı ve ortada, şömine demirinden başka silah yoktu. Şimdi şömine demiri Élisabeth ile onun çığlıklarını duyup odaya dalan uşağın arasında duruyordu. Şömine demirinin üzerinde kan ve saç parçaları vardı. Bunların hepsi çok tatsız şeylerdi. El-Hüseyin vahşi biri değildi.

İşini bitirince ahırdan bir at aldı ve araba garajındaki arabalardan birine koştu. Her şeyi yüklemek için dört sefer yapması gerekti. Daha fazla, çok daha fazla şey vardı, fakat açgözlülük etmek istemiyordu. Açgözlülük günahtı.

El-Hüseyin arabaya bindi ve atı sürdü.

Kız bahçede, rüzgârda çok kötü yan yatmış bir şeftali ağacını doğrultmak için Peder Jean'a yardım ediyordu. Ağacın gövdesine bir ip bağlarken onu gördü. Duvarın öteki tarafında durmuş, ona bakıyordu; yüzünü net göremeyeceği kadar

uzakta, ama kim olduğundan kuşku duyulmayacak kadar da yakındaydı. Onu, duruşundan ve güneşin altında parlayan saçından tanıdı. İçinde korkunç bir bulantı hissetti ve dizleri boşaldı. Ağaca yaslanmak zorunda kaldı. O zaman Peder Jean da gördü onu. Melika'ya baktı, hemen izin istedi ve şapele girip kayboldu.

Melika, Paul'ü karşılamak için yerinden kımıldamadı. Arkasını dönüp çömeldi ve bahçelere su getiren küçük kanallardan birini kazmaya koyuldu. Bu işi yaparken tüm öfkesi, tüm incinmişliği geri geldi ve gevşememesi gerektiğini söyledi kendi kendine. Onun hemen gitmesi için dua etti.

Ama Paul gitmedi ve az sonra gelip onun arkasında durdu. "Melika" dedi fısıltıdan pek yüksek olmayan bir sesle. Kız bu sesle ürperdi ve kanalı daha derin kazmaya başladı.

"Git buradan" dedi ona hiç bakmadan. Eliyle yanağını sildi. "Senden geri dönmeni istemedim. Sana söyleyecek hiçbir şeyim yok."

"Biliyorum ki..." Paul sözünü bitiremeden kız kalktı, hızlı hızlı yürüdü ve misyonerliğe girip gözden kayboldu.

Paul ertesi gün tekrar geldi umutsuz, ama kararlı bir şekilde. Kız onu düşünerek uzun, uykusuz bir gece geçirmişti ve bu kez onu görünce tüm öfkesi patladı. "Hangi yüzle tekrar geliyorsun? Hangi yüzle? Hemen git buradan" dedi. "Aynı şeyleri bir daha yaşamak istemiyorum."

"Melika, lütfen, izin ver de açıklayayım. Daha önce seni incittiğim için üzgünüm. Buraya seni üzmek için gelmedim. Tüm o acılar bitsin, gitsin istiyorum."

"O kadar kolay mı? O acılar asla gitmeyecek Teğmen deVries." Kız yine kaçıp gitti ve Paul'ü bahçede tek başına bıraktı.

Paul kasabanın dışında, bir hurma bahçesinde küçük bir kamp kurdu; orada gölgede oturup kuşların sesini dinliyor, basit yiyecekleri bir ateşin üzerinde enkaza çeviriyordu. Garnizondan uzak duruyor, kasabanın pazaryerlerinde dolaşıyor ve hediyelik şeyler arıyordu. Fas'tan gelme bir *cellabe* ve Tunus'tan gelme gümüş bir gerdanlık aldı. Bir not yazdı ve hediyelerle birlikte, onun odasının yakınındaki küçük taş duvarın

üzerine bıraktı. Ertesi gün hediyelerin hâlâ orada durduğunu gördü. Yazdığı not su kanallarından birine düşmüş ve mürekkebi gitmişti. Kız onu okumamıştı.

Her gün misyonerliğe geliyordu. Birinde Melika'yı bir pencereden ona bakarken gördüğünü sandı; ama bir an sonra kız yoktu. Ertesi gün bir ata binip, ikinci bir atı yedeğinde çekerek avluya girdi; kızı at gezintisine çıkarmak istiyordu. Melika atları severdi. Kız onu geri gönderdi.

Paul, Melika'nın ona kızdığını biliyordu fakat onun yumuşayacağını ummuştu. Şimdiyse kendi çektiği acılar sayesinde, kızı ne kadar derinden yaraladığını görmeye başlıyordu. Peder Jean'ı görmeye gitti. "Biliyorum, bunu istemeye hakkım yok" dedi pedere. "Ama mecburum. Lütfen onunla benim için konuşun Peder. Lütfen yardım edin ona. Lütfen yardım edin bana."

Peder Jean bunu denemeyi kabul etti. Ama kız onu da gönderdi.

"Belki biraz daha zaman lazım" dedi Peder Jean, Paul'e. "Dua et oğlum."

Paul umutsuzluğunun giderek arttığını hissediyordu. Misyonerliğe gitmeden birkaç gün bekledi; kıza biraz zaman tanımak istemişti. Nihayet, artık daha fazla dayanamaz olunca bir kez daha denedi. Bir piknik sepeti aldı ve kızın kapısını çaldı. Paul'ün yüzünün hali kızın yüreğini parçaladı. Paul'ün gözleri kıza yalvarıyordu. Ama kız yumuşamamaya kararlıydı. Çektiği acı, hafızasında hâlâ çok güçlüydü ve şimdi karşısında duran adama karşı vaktiyle, elinde olmadan hissettikleri yüzünden kaynaklanmıştı hepsi. Onun gitmesini istedi.

"*Lütfen*" dedi onun gözlerine bakarak. "Beni hiç düşünmüyor musun?"

"Düşünüyorum" diye fısıldadı Paul.

"Öyleyse benim isteğime saygı göster ve beni rahat bırak. Fransa'ya geri dön Paul deVries."

Kızın sözleri Paul'ü perişan etmişti. Yapacak hiçbir şey kalmamıştı. Yenilmiş, kederli bir halde terk etti misyonerliği. Bir şişe brendi açtı; hepsini içecekti. Ama kuma döktü.

Bir not daha yazmaya başladı, fakat hemen mektuba dönüştü yazdıkları.

Melika
Seni daha fazla incitemem, senin isteğine saygı göstereceğim. Bu sabah gidiyorum. Hayatımda hiçbir şey bunu yapmak kadar zor gelmemişti bana. Fakat olan biten her şeyi, vaktiyle niçin gitmek zorunda kaldığımı sana anlatmadan gidemem. Bunları nasıl anlatacağımı bilmiyorum, fakat anlatmaya çalışmam gerek.

Kalemini mürekkep hokkasına daldırdı ve kendini hiç frenlemeksizin yazıya döktü. Yalnızca altı kâğıt getirmişti ve kâğıtların ikişer yüzü de hemen doldu. Pazaryerine gidip, mektup malzemesi satan bir tezgâh buldu ve yeni kâğıtlar aldı. Mektubu bitirdiğinde akşam olmak üzereydi ve mektubu misyonerliğe götürdü. Kız orada yoktu. Peder Jean'ı bulup mektubu ona verdi. "Zarfı kapatmadım Peder. Bu şekilde, belki okumaya daha istekli olur. Bunu benim için ona verin."

"Bizzat ona vereceğim" diye söz verdi peder.

Paul gitmek üzere dönerken durdu. "Az kalsın unutuyordum Peder" dedi ve çantasından kalın bir zarf çıkardı. "Bir daha gelmeyeceğim. Ben gittikten sonra açın bunu."

Rahip, yüzünde meraklı bir ifadeyle aldı zarfı. "Nedir bu?"

"Misyonerlik için bir şey, artık ona ihtiyaç duymayan birinden." Peder Jean bir daha hiç erzak ve ilaç sıkıntısı çekmeyecekti.

Paul kampından bir battaniye aldı ve geceyi Vargla'nın ötesindeki uçsuz bucaksız çöle yukarıdan bakan kum tepesinin üzerinde geçirdi. Aralık ayının soğuk rüzgârları Sahra'ya doğru esiyordu. Battaniyeyi omuzlarının üzerine atarken, burada ilk kez Remy ve Flup'la durduğu günün üzerinden bir yıl geçmiş olduğunu fark etti. Burada tekrar, Melika'yla durduğundan beri de yaklaşık altı ay olmuştu. Şimdi onların hepsi hayatından çıkıp gitmişti ve orada tek başınaydı, yenilmişti.

Bir yılda dünya nasıl da değişti.

Kum tepesinde, oturup sırtını dayayacağı ve yıldızları seyrederek geceyi geçireceği bir oyuk açtı. Karanlıkla soğuk arttı ve kumların rüzgârda yavaşça inlediğini duydu. Uyumadı. Şafağın ışıkları ortalığı yeterince aydınlatınca, cebinden babasının mektubunu çıkardı. Dikkatle açtı. Mektubun katlanma yerleri yırtılmaya, köşeleri yıpranmaya başlamıştı. Başından sonuna dek okudu ve hiç aklından çıkmayan o satırlara gelince gözleri takılıp kaldı yine her zaman olduğu gibi. *Nefret gibi bir düşmanla hiç karşılaşmamıştım. O benden güçlüydü ve teslim oldum. Ve ben ancak teslim olunca –ancak o zaman– yitirdim şerefimi.*

O da aynı düşmanla karşılaşmış ve babası gibi teslim olmuştu. İkisi de korkunç bir bedel ödemişti.

Daha fazla dayanamayacaktı. Uzatmak, acıyı artırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Gitme zamanı gelmişti. Nereye ya da neye gideceğini bilmiyordu. Şimdilik kuzeye dönecek ve denize varınca karar verecekti.

Ayağa kalkıp, giysilerinden kumu, ruhundan soğuğu silkeledi. Çöle son bir kez, uzun uzun baktı. Battaniyesini topladı ve geriye dönüş için uzun yolculuğuna başlamak üzere döndü.

Ve Melika'yı gördü; kum tepesini çıkıyor, ona doğru geliyordu.

Sonsöz

Bu, kurgusal bir yapıttır, ama betimlenen olayların birçoğu benim anlattığım gibi olmuştur.

Flatters keşif seferi hakkında, sağ kurtulan olmadığı yolunda başka rivayetler de vardır. Birbiriyle çelişen tarihsel rivayetler olduğunda –ki, kaçınılmaz bir şekilde hep böyledir– bir romancı olarak, materyali hikâyeye uyarlama hakkımı kullandım. Keşif seferinin akıbeti Fransız ulusunu şoke etti ve tam da Tuareglerin beklediği sonucu sağladı; o bölgeye yönelik yabancı istilası yirmi yıldan daha uzun bir süre boyunca kesildi. Ama sonsuza dek kesilmedi ve Sahra'nın mavi adamları kaçınılmaz bir şekilde yenildi. Savaşın modern silahlarına karşı kılıçlarını, mızraklarını ve kalkanlarını yiğitçe, fakat boşuna kullanarak, art arda gelen savaşlarda vahşice katledildiler. Fransızlara karşı, Türklerin ve Senusi entrikalarının körüklediği, ara sıra çıkan ayaklanmalar Birinci Dünya Savaşı sonuna dek sürdü. Ayaklanmalar büyük bir gaddarlıkla karşılık gördü ve Fransızlar çöle "boyun eğdirdi."

Ahitagel 1900'deki ölümüne dek amenokal olarak kaldı. Onun ardından Attici geldi; onun Flatters keşif seferine katılanların zehirlenmesindeki rolü, bunu çöl savaşçılarının saygınlığına yakışmayan bir şey olarak gören Tuaregler için yıllarca bir utanç kaynağı olarak kaldı. Ahaggar Tuareglerinin Fransızlar karşısında uğradığı son askeri yenilgi sırasında amenokal, Attici'ydi.

Yirminci yüzyılda, peş peşe gelen devlet yönetimleri –önce Fransa, sonra Cezayir, Nijerya, Libya ve Mali– Tuaregleri kral yapan şeyleri, yani topraklarını, hareket özgürlüklerini, kölelerini ve bir zamanlar hâkimi oldukları kervanları onların elinden aldı. Devlet hudutları keyfi bir şekilde çizildi ve sınır-

lar, bir zamanlar hiçbir sınırın olmadığı yerleri kapattı. Tuaregler kısmen kendi ortaçağ uygarlıklarıyla yaşamaya mahkûm oldular ve yaşam tarzları, sömürgeciliğin ve milliyetçiliğin amansızca saldırısı karşısında yok olurken bunu izlemek zorunda kaldılar.

Onların yaşamı, yaşadıkları çöl gibi, korkunç ve yalın güzelliğini koruyor. Hâlâ boynunu bükmeyen, dünyanın soylu ve cesur halklarından biridir onlar. Ama kadınlarının hâlâ güçlü ve erkeklerinin hâlâ gururlu olmasına, hâlâ şair ve romantik bir soy olmalarına karşın, geçmişteki görkemlerinin ancak küçük bir gölgesi kaldı şimdi. Yaşamları yoksulluk ve kıtlıktan, mirasları yitik düşlerden ibaret. Günümüzde tek tük isyanlar oluyor ama eski Tuareg yaşam tarzı ebediyen tarihte kaldı.

Trans-Sahra demiryolu hiç yapılmadı.

İran kökenli bir su toplama sistemi olan *foggara*'lara, her ne kadar artık köle emeğiyle işletiliyor olmasalar da, Sahra'nın birçok yerinde hâlâ rastlanıyor. Ama yüzyıllardır, kuzey çölü vahalarının altındaki değerli suyu tırnaklarıyla çıkaran sayısız köle buralarda yaşadı, çalıştı ve öldü. Tademeyt Platosu'nun eteklerinden başlayan Cezayir Sahrası'nda muazzam yeraltı su rezervleri vardır ve bu sistem için, özellikle verimli bir bölgedir.

Paris kuşatması sırasında Prusya hatlarının üzerinden altmıştan fazla balon uçtu. Bunların beşi Prusyalıların eline geçti, ikisi de denizde kayboldu. Bu uçuşlardan pek önemli bir askeri kazanç sağlanamadı. Ama yine de, savaş alanlarındaki rezaletlerin yanında, bunlar Fransız cesaretinin, azminin ve bütün dünyaya örnek olan Fransız yaratıcılığının heyecan verici bir simgesiydi.

Paris kentinin altındaki, katakomplardan, lağımlardan, tünellerden ve eski maden galerilerinden oluşan labirent, çok eskiden kalmış iskeletlerin ve 1870-1871 kışında, yiyecek bir şey kalmayınca avlanıp pişirilen sıçanların mekânı olarak bugün hâlâ duruyor. Kuşatmanın ardından gelen iç savaş sıra-

sında birçok Ulusal Muhafız oralara sığındı ve tünellerden kaçarak rakip kuvvetlerin elinden kurtuldu.

Boulogne-Billancourt Piskoposluğu ve St. Paul Katedrali kurgudan ibarettir.

Kullanılan sözcükler ve bunların yazılışı konusunda anlaşılırlık adına bazı konularda özgür davrandım. İster Arapça, ister Tuareg dili olsun, her ismin muhtelif yazılışları vardır. Belkasim, Belcaçem ya da Bel Kassim şeklinde yazılabilir; Attici, Tissi ya da Tiçi gibi, Ahitagel Aitarel gibi düşünülebilir.

Tuareglerin develeri için kullandığı *ahelhali* (sıradan yük devesi), *amekkalu* (kervanda kullanılan yük devesi) ve *taletmot* (çok hızlı koşan binek devesi) gibi birçok isim vardır. Bunların hiçbiri Batılıların kulağına uygun değil. Ben, aslında Arapça bir sözcük olmakla birlikte, tüm çölde yaygın bir şekilde kullanılan *mehari* sözcüğünde karar kıldım.

Cezayir sözcüğü bu romanda yalnızca, kuzey Afrika kıyıları boyunca uzanan, nispeten küçük bir bölge için kullanılmıştır ve bugün de olduğu gibi, Sahra'nın büyük bölümünü kapsamaz.

David Ball

Beş kıtada otuz iki ülkeyi gezdi. Afrika'nın çeşitli bölgelerinde çalıştı. *Çöl İmparatorluğu* adlı romanının araştırmaları için Sahra Çölü'nü dört defa geçti. David Ball, karısı ve iki çocuğuyla Kayalık Dağlar'da yaşamaktadır.

"Usta bir anlatım... Silinmez bir iz bırakıyor."

- The Washington Post

"Tutkulu bir aşk, güçlü bir kalem, canlı bir mekân duygusu ve bunlara ustaca yedirilmiş büyük bir araştırma."

- The Boston Globe

"Sere serpe yayılıp giden bir destan... bir karnaval... kum tepelerindeki bir Rüzgar Gibi Geçti."

- The San Diego Union-Tribune

Fransız bir erkek ve Sahra'nın derinliklerinde tanıdığı bir çöl kadını... Tutkulu bir aşk... Fransa'da tanrısız, Sahra Tuaregleri arasında kâfir olarak suçlanan bir melez... Fransız işgalcilere karşı direnen çöl savaşçıları... Ve iki dünya arasında sıkışan genç bir adam: "Hayatım boyunca hep insanlar benden nefret etti; ya kökenimden ya da başka bir şeyden ötürü. Ben daima çok fazla bir şeydim ve yeterince öteki şey değildim. Ya çok soyluydum ya da çok sıradandım, ya çok Tuareg'dim ya da çok Fransız'dım yahut ikisinden de yeterince değildim. Ne Katolik'tim ne Müslüman. Daima kâfirdim."
Haç ve Hilal'in yazarı David Ball'dan, Paris'te başlayıp Sahra çöllerinde süren, okurun elinden bırakamayacağı, film kareleri gibi akan soluk soluğa bir macera romanı.

Çöl İmparatorluğu

DAVID BALL

ÇEVİREN SÜHA SERTABİBOĞLU

Literatür

ISBN 978-975-04-0493-1